

B Lletra que, en el sistema elaborat per Ramon Llull, pren diverses significacions. En la seva primera formulació a l'*Art abreujada d'atrobar veritat* i l'*Art demostrativa*, s'aplica a l'acte de la memòria membrant. En la segona i definitiva, que va des de l'*Ars inuentiua ueritatis* fins a l'*Ars generalis ultima* i l'*Art breu*, s'aplica a sis conceptes, dos de principals (la bondat i la diferència, de les dues primeres Figures de l'Art) i quatre de subsidiaris (la qüestió de si una cosa existeix, Déu com un dels nou subjectes de l'Art, la virtut de la justícia i el vici d'avarícia). (AB)

BÂBÂ' ARÛG (Lesbos 1474 - Algèria 1516) Corsari. Fill d'un grec convertit a l'Islam i germà del famós Hayr al-Din Barba-rossa. Des de Cabrera i sa Dragonera, es dedicava a l'atac dels vaixells que passaven per les proximitats i també atacà Andratx, encara que no hi hagué víctimes. Es féu famós pel setge que posà a la ciutat nord-africana de Bugia (1515), defensada per un gran nombre de mallorquins.

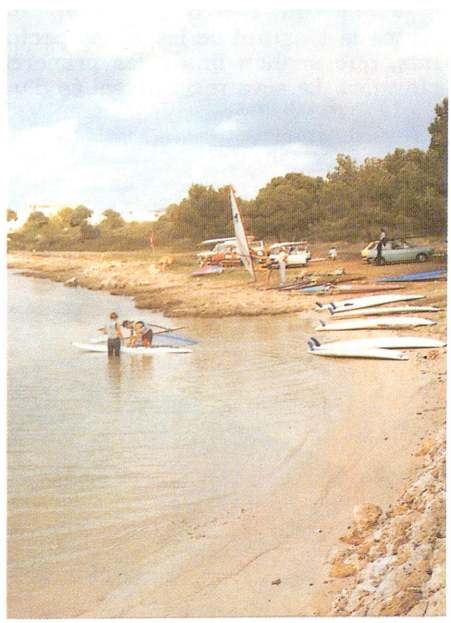

↑ Es Babo (Portocolom)

BABO, ES Accident de la costa del terme de Felanitx, situat a la ribera del tancat de sa Torre, a Portocolom. (M)

BABOT, POU DES Al terme de Felanitx, entre es clot des Pou i es puig d'en Company. (M)

BAC, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre el Roser Vell i el puig de Maria. (M)

BACA DE LEDESMA, FRANCISCO (s XVII) Inquisidor. Destinat per la Suprema Inquisició a Mallorca el març de 1680, exercí el càrrec d'inquisidor fiscal fins a l'abril de 1682, en substitució de l'inquisidor Francisco Rodríguez de Cosío Barreda —destituït per frau econòmic i laxitud moral—. Se li encomanà la difícil tasca de posar ordre a la hisenda del Tribunal, que aleshores administrava els béns confiscats als xuetes reconciliats en els actes de fe de 1679. Durant el seu mandat, compartit amb el vell inquisidor Joan Baptista Desbac, es reorganitzà la comptabilitat inquisitorial i s'agilitzaren, entre altres, els llibres «Bezerro» i es concediren moratòries als deutors pobres durant els anys de

males collites. La seva curta estada a l'Illa es pot relacionar amb determinats enfrontaments que mantengué amb l'algutzir major, Gaspar de Puigdorfila, i amb els secretaris, Manuel Ximénez de Sotomayor i Sebastià Ferragut, ja que pretenien cobrar drets sobre els expedients de neteja de sang que realitzaven. (LlM/MC)

BACKHAUS, KRISTIN (Copenhaguen s XX) Pintora. Després de recórrer diversos països d'Europa, s'establí a Mallorca (1950). Dedicada al paisatge dins un lluminisme molt influït pels impressionistes francesos.

BACÓ DESPUIG, JOAN ANTONI (Palma 1591 - 1665) Teòleg i religiós agustí. De família noble, als vint anys ingressà al convent de Sant Agustí de Palma, del qual arribà a esser primer lector. Posteriorment, fou prior i vicari general del seu Institut. Exercí també com a consultor dels jurats i del bisbe de Mallorca, i com a qualificador del Sant Ofici. De la seva obra més important, *Suma de los preceptos del decálogo de la Iglesia*, se'n feren tres edicions (Palma 1661-1689, Madrid 1668). Escriví també *Tratado de los casos reservados al Ilustrísimo Sr. Obispo de esta diócesis* (1689). Darrer representant dels Bacó, el seu orde n'heretà els béns.

BACO, SON Possessió del terme de Campos, situada entre Son Amer i Son Xota. ■ Al terme de Porreres, possessió ubicada entre es molí d'en Panada i Son Oms. (M)

BÀCORA *(Euthynnus alleteratus rafinesque)* Peix de la família dels escòmbrids, la part posterior del qual és molt escamosa i desenvolupada. Té el cap llarg, amb el morro punxegut i la boca bastant grossa. La primera aleta dorsal té els cinc primers radis espinosos més llargs que els següents. La segona dorsal està ben separada de l'anterior i seguida de 6 a 9 pínnules. Té la regió dorsal blavenca i travessada de bandes irregulars ombrejades. Davall la línia lateral, presenta algunes bandes longitudinals i sota les aletes pectorals cinc taques rodones negres. La seva talla màxima és de 80 cm. És pelàgic gregari, comú al Mediterrani i mars adjacents, generalment errant en mar oberta i a les aigües costeres de corrents forts. S'alimenta de peixos pelàgics i es reprodueix als mesos de juliol i agost. Se'l pot pescar amb grumeigs de superfície, en aigües de la plataforma continental, fins i tot amb esca artificial. (MM)

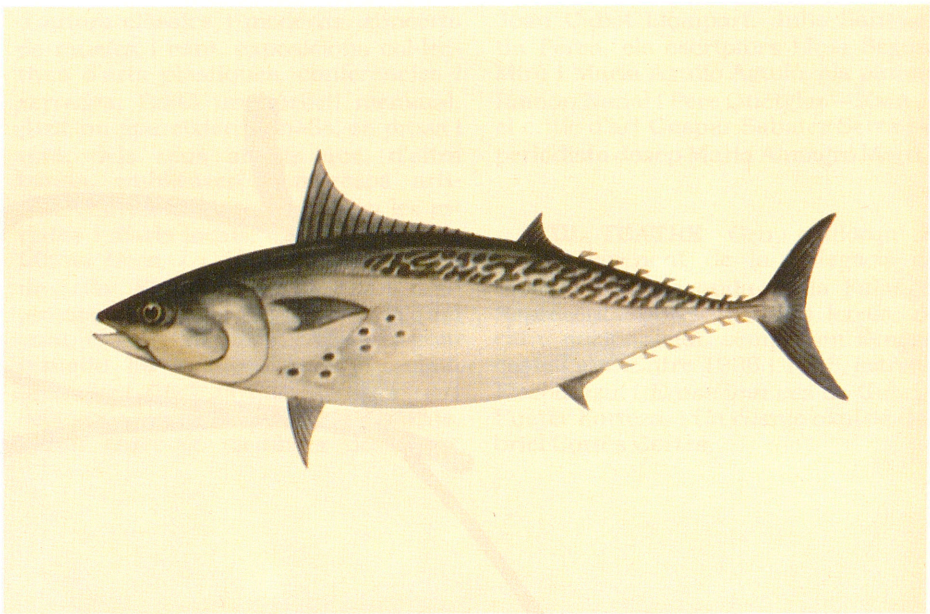

↑ Bàcora *(Euthynnus alleteratus rafinesque)*

BACORETA *(Thunnus alalunga* Bonnaterre*)* Peix de la família dels fusiformes, més robust en els adults i més estilitzat en els joves. Té el cap gros i la boca li arriba fins devers la meitat del diàmetre de l'ull. Les dues aletes laterals són seguides de pínnules com les de l'anal. N'és molt característica la longitud de les aletes pectorals, que arriben fins a les primeres pínnules. La seva regió dorsal és d'un blau molt obscur, quasi negre a la part superior, mentre que el ventre és blanc. Aquestes dues regions estan separades per una banda irregular verdosa iridiscent. A les nostres aigües, la seva talla difícilment supera el metre de longitud. Se'l pot trobar en totes les mars temperades i càlides. Com a bon nedador, fa àmplies migracions. És molt sensible als canvis ambientals, sobretot a la temperatura, i per això cerca aigües de temperatures superiors als 14° C. A la Mediterrània, el seu període de reproducció és entre els mesos de juliol i setembre. (MM)

↓ Bacoreta *(Thunnus alalunga Bonnaterre)*

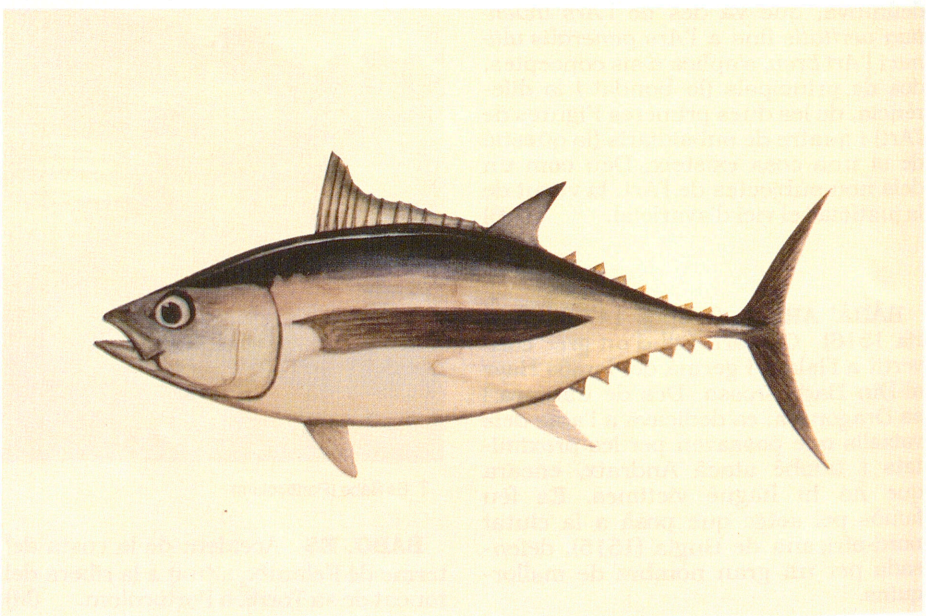

BACS, RAFAL DE SON Al terme d'Ariany, situat entre es Fornots i es puig des Rafal. (M)

BACS, SECA DES *Fort* (→) situat a la badia d'Alcúdia, unes tres milles a ponent del cap de Menorca. (M)

BACS, SON Possessió del terme d'Ariany, situada entre Son Canet i Banderola. (M)

BADADA, PUIG DE LA COVA Al terme de Pollença, de 250 m d'altària, a la península de Formentor entre el coll Ras i la Mosquera d'en Miquel. (M)

BADAIA, COVA Del grup de Coves de n'Hereva, al terme de Campos, situada entre Son Viquet i es Quatre Pins. (M)

BADALONA, NA Terrenys del terme de Felanitx que confrontaven amb el castell de Santueri i Binifarda, documentats el 1586. (M)

BADALUC, CAN Propietat rústica del terme d'Andratx, situada entre sa Tarongera i Son Pujol. Està documentada el 1232. (M)

BADALUC, ES Propietat rústica del terme d'Esporles, situada entre Son Torrat i es Pla des Murtar. ■ Possessió del terme de Palma, entre Pontiró i Xorrigo. (M)

BADEI, PUIG Al terme d'Artà, de 165 m d'altària, situat entre sa Badeia i Son Vives. (M)

BADEIA, SA Possessió d'Artà, situada a 1 km al nord de la vila, entre Son Fang i Son Terrassa. Documentada com a alqueria el 1411. A principis del s XX, tenia trenta quarterades destinades a ramaderia, conreus de secà i reguiu, i, principalment, a l'explotació d'oliva arbequina. A la seva tafona, es produí un dels millors olis mallorquins, que obtengué diversos premis. Començada a parcel·lar cap al 1932, actualment té devuit quarterades dedicades a un mins ús agrícola. De les cases, que devers el s XVII tenien capella, només se'n conserven íntegres la façana principal i la clastra.

BADES, CAN Propietat rústica del terme de Campos, a s'Alqueria Roja, entre can Gralla i ses Barreres. (M)

BADIA, JOSEP (Barcelona 1777 - Fontenay-sur-Loing, França 1850) Religiós caputxí. Durant la Guerra del Francès, es refugià a Mallorca, on fou redactor de *La Aurora Patriótica Mallorquina*, amb el pseudònim de MDB.

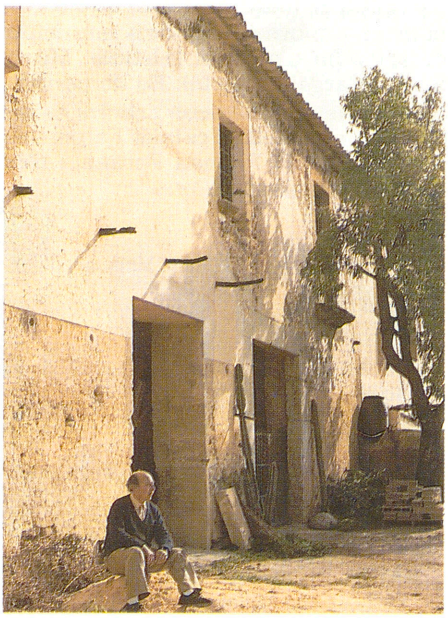

↑ Sa Badeia (Artà)

Publicà a Palma (1813) i a Barcelona (1820) *Bosquejo de los fraudes que las pasiones de los hombres han introducido en nuestra santa religión*, de marcat caràcter anticlerical. Quan els absolutistes arribaren al poder, els seus escrits foren prohibits per la Inquisició i els seus lectors amenaçats d'excomunicació major. Va esser rector de Fontenay-sur-Loing, França, on estava exiliat.

BADIA D'ALCÚDIA Publicació a-

↓ Es Badaluc (Palma)

↓ Badia d'Alcúdia

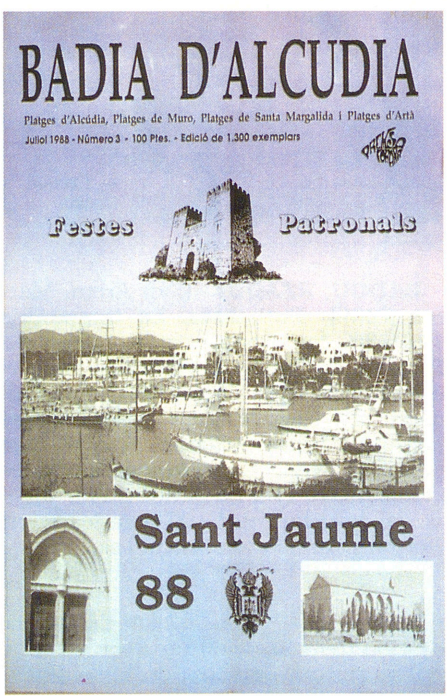

pareguda el març de 1988, que recull notícies i informacions dels municipis de la badia d'Alcúdia (Alcúdia, Muro, Santa Margalida, Artà). És de periodicitat mensual i els seus articles es redacten en castellà i català. Fa part de l'Associació de Premsa Forana i n'és coordinador Nicolau Pons.

BADIA D'ALCÚDIA Vegeu *Alcúdia, badia d'*.

BADIA DE PALMA Vegeu *Palma, badia de*.

BADIA DE POLLENÇA Vegeu *Pollença, badia de*.

BADIA FUTBOL CLUB Vegeu *Club de Futbol Cala Millor*.

BADIOLA, SA Accident de la costa del terme de Valldemossa, situat entre es còdols Blancs i es racó des Còssil.(M)

BADOIX, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre ca na Xeta i can Burí. (M)

← Ezaqui Badou

BADOU, EZAQUI (Sidi Arem, Marroc 1959) Futbolista. La temporada 1985-86, fou fitxat com a porter del Reial Club Esportiu Mallorca, amb el qual té contracte fins al 1990. És el jugador d'aquest club que més vegades ha estat internacional. Abans, feia part del WAC Casablanca. En dues ocasions, se l'ha nomenat millor jugador africà i ha estat 103 vegades internacional amb la selecció del seu país.

BADUIA, SA Possessió del terme de Valldemossa, situada entre Son Salvat i es coll de Sant Jordi. (M)

↑ Coves de na Bagassa (Capdepera) de l'edat del Bronze, amb gravats rupestres.

BAGASSA, COVES DE NA Al terme de Capdepera, situades entre s'hort de na Bagassa i es molí d'en Creu. (M)

BAGASSA, HORT DE NA Al terme de Capdepera, situat entre el torrent de sa Mesquida i es Munt Gros. (M)

BAGASSES, COVA DE SES A la possessió de Santiani del terme de Campanet, situada entre Biniatró i es penyal Xapat. (M)

BAGASSETA, COVA DE SA Accident de la costa del terme de Santanyí, situat entre es caló de ses Agulles i cala Santanyí. (M)

BAGUES, SON Possessió del terme de Montuïri, situada entre can Magí Nobre i Son Comelles. (M)

BAGUR, BALMA DE CALA EN Cova situada a la vessant oest de l'illa de sa Dragonera, dins la cala del mateix nom. Té un recorregut de 30 m, segons notació espeleomètrica, i aixecament topogràfic.

BAGUR, PERE (Mallorca s XVI) Agermanat. Sabater d'ofici. Fou un dels principals impulsors de les Germanies. El 6 de febrer de 1521, fou empresonat per ordre del virrei Miquel de Gurrea juntament amb altres caps de la revolta: Joan Crespí, Pasqual Rosselló, Guillem Mir, i Joanot i Francesc Colom. Un dia després, en aixecar-se un escamot a favor dels empresonats, fou alliberat. El 16 del mateix mes, encapçalà un gran avalot a la plaça de Cort de Ciutat on, al crit de «viva el rei i muiren los traïdors», es demanava la suspensió del virrei. El 23 de juny de 1521, fou elegit un dels integrants del Consell dels Tretze i sembla que, més tard, aconseguí no esser represaliat pels realistes.

→ Germà Bagur Carreras

BAGUR CARRERAS, GERMÀ (Maó 1914 - 1983) Futbolista. Començà en el Club Esportiu Menorca i passà com a defensa del CE Constància, on es féu molt popular. Amb aquest equip, participà en el partit d'ascens a primera divisió, celebrat a Madrid el 1944 contra el *Deportivo de La Coruña*. La temporada 46-47, féu part de l'Alcoià,

quan aquest ascendí a primera. Finalitzà la seva tasca esportiva als 47 anys, com a jugador de l'Esportiu Maonès i entrenador d'equips menorquins.

BAGUR COLL, JOAN (Mallorca s XIX) Batle de Palma des del 31 d'agost de 1855 al 7 de juny de 1856. Durant el seu mandat, es creà el cos de bombers municipals, es confeccionà un padró de veïns, s'adobà la font que abastava d'aigua el barri de Sant Pere i es projectà una nova plaça de toros (a l'actual plaça del bisbe Berenguer de Palou). El succeí Joan Coll Crespí.

BAHA'I, FE Confessió religiosa originària de l'Iran, fundada el 1844 per Baha'u'llah. Basada en dotze principis fonamentals, té com a objectiu la unitat del gènere humà. La resident nord-americana Virginia Orbison, creà a Palma, el 1953, una petita comunitat Baha'i, formada majoritàriament per estrangers. La prohibició de les religions no-cristianes, mantengué en la semi-clandestinitat els seus practicants. Arran del reconeixement de la llibertat religiosa, fou legalitzada el 1978. A Mallorca, té un centenar de seguidors, amb petites comunitats a Palma, Pollença, Esporles, Andratx i Calvià. Organitza cicles de conferències sobre temes d'actualitat i treballa, juntament amb diverses institucions, en projectes d'assistència social i integració de gitanos.

↓ Primera comunitat Baha'i a Palma (1957)

→ Font situada a l'entrada de Bahía Azul **(Vegeu plànol de Bahía Grande)**

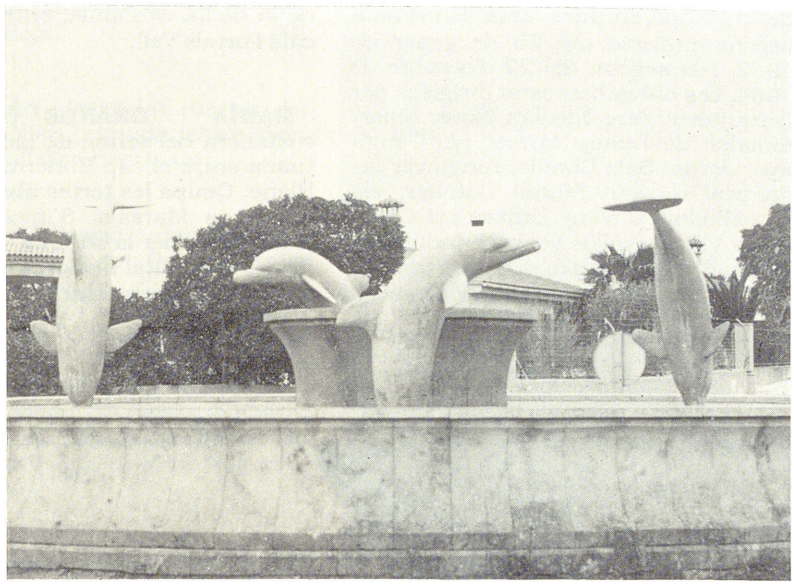

BAHÍA AZUL Urbanització costanera situada al terme de Llucmajor, entre el cap Enderrocat i el cap Blanc. Ocupa les terres abans anomenades Tolleric. Fou iniciada el 1973 i acabada el 1977. Promoguda per la societat *Bahía Azul SA*, de capital italià, comprèn 563 solars unifamiliars, a més d'una zona comercial i de 200 apartaments anomenats *Aldea Blanca*. Fou lliurada a l'Ajuntament de Llucmajor el 1986. A més dels apartaments, té edificacions unifamiliars de luxe (a primera línia de la costa) i de tipus mitjà. Compta amb depuradora aèria, aigua canalitzada procedent del pou de Son Monjo, línia d'autobusos a s'Arenal i un autobús escolar a Llucmajor. Té associació de veïns.

BAHÍA DE ALCUDIA Vegeu *Ciutat Blanca*.

BAHÍA DE PALMA Urbanització del terme de Calvià, ubicada en terrenys de l'antiga possessió de Son Massot, més coneguda per cas Notari. Té una superfície de 855.300 m² i s'estén pels voltants de cala Vinyes o de Salamó i de cala Falcó o de s'Alga. Es

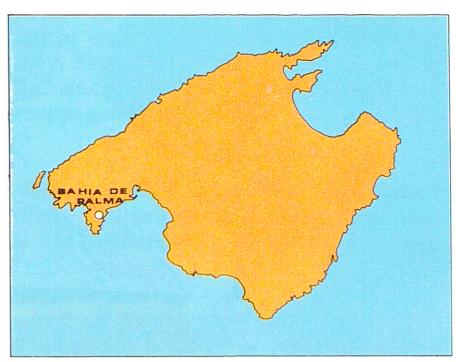

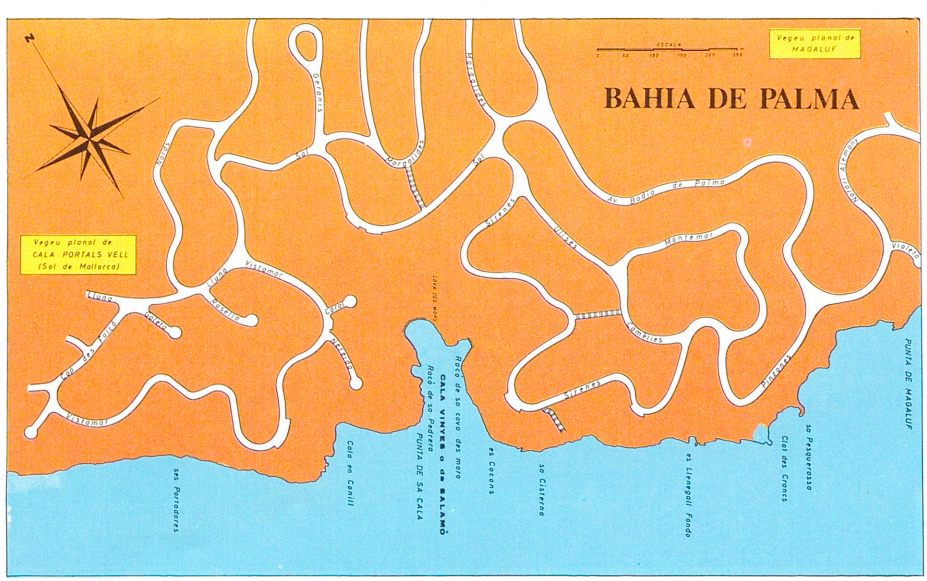

desenvolupà en dues fases: la primera segons projecte del 25 de gener de 1962, i la segona del 22 d'octubre de 1964. Les obres han estat dirigides per l'arquitecte Pere Nicolau Bover, coordinador de l'equip format per l'enginyer Jeroni Saiz Gomila, l'enginyer industrial Nicolau Morell Cotoner, els aparelladors J Veny Bujosa i J Chinchilla Villa-Zevallos i el pèrit industrial Enric Fuster Aguiló. És una de les zones residencials més ben situades de la badia de Palma, entre Magaluf i cala Portals Vell. (M)

BAHÍA GRANDE Urbanització costanera del terme de Llucmajor, situada entre el cap Enderrocat i el cap Blanc. Ocupa les terres abans anomenades es Marsals. S'inicià el 1969, promoguda per la societat *Bahía Grande SA*, de capital mallorquí i català. Es desenvolupà en dues fases: 1969-1972 i 1972-1975. Dividida en 710 solars, el 70% dels quals està construït. Té zona comercial i esportiva. Fou lliurada a l'Ajuntament de Llucmajor el 1976. Compta amb canalització d'aigua procedent del pou de Son Monjo. Ocupada per una població de classe mitjana, està formada per cases familiars d'estiueig, d'una planta. S'hi ha iniciat una petita colònia de residents per als quals existeix un autobús escolar. A l'estiu, hi ha una línia regular

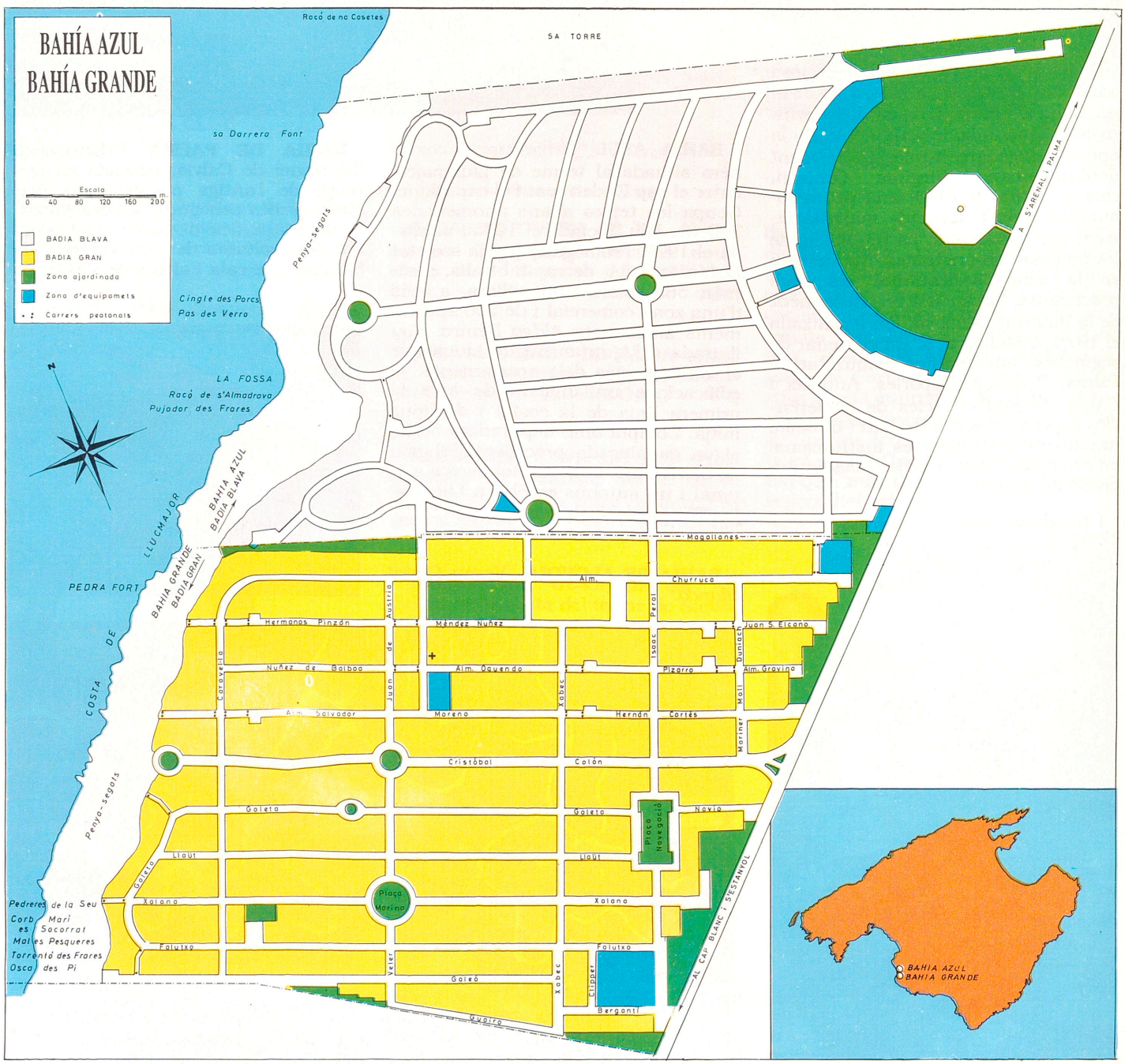

d'autobusos que connecta, a s'Arenal, amb les rutes cap a Palma. Des dels seus orígens, té Comunitat de Propietaris.

BAHÍA PALACE Vegeu *Melià Palace.*

BAIGET, ALFONS (Barcelona 1936) Pintor. Resident a Mallorca, treballa el paisatge illenc segons la tradició impressionista. Ha exposat a Palma. El 1980, participà a l'Art-Expo de Nova York.

BAILE Vegeu *batle.*

BAILON, CAN Propietat rústica del terme de Deià, situada entre es Racó i can Boqueta. (M)

BAIX, FONT DE Al terme d'Escorca, situada a sa coma des Ases, prop del torrent d'Almedrà. (M)

BAIX, RAFAL DE Al terme de Son Servera, situat entre Son Pou i sa Rascló. Anomenat, també, Rafal des Sant, i documentat el 1468. (M)

BAIXA, COVA Al terme municipal de Pollença, situada al començament del camí que baixa a Cala Figuera. Està catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica, i té aixecament topogràfic.

BAIXA, NA Font del terme de Valldemossa, situada a Son Ferrandell, ran de la carretera, prop de les cases. (M)

BAIXA, PUNTA Accident de la costa del terme de Palma, a Can Pastilla, entre el racó de can Ripoll i el Club Marítim. (M)

BAIXA, SA CASA Al terme de Santa Eugènia, situada entre Son Matxina i Son Bosso. ■ Al terme de Sineu, possessió situada entre Son Frontera i Binitaref Vell. (M)

BAIXA, SA COVA Al terme d'Escorca, situada entre el torrent del Tor i es morro d'en Llobera. ■ Al terme de Llucmajor, a la costa, entre el caló de Sant Antoni i es Fornàs. ■ A la costa del terme de Son Servera, entre roca Alta i punta Roja. (M)

BAIXO, CAN Propietat rústica del terme de Sóller, situada entre Son Granot i es coll d'en Borrassar. (M)

BAJARÍ Publicació cultural en castellà, impulsada per Octavi Aguilera. S'edita a Palma des d'abril de 1967. Inicialment, incloïa articles de temàtica diversa, però, a partir de 1970, es dedicà a monografies d'autors com Cristòfol Serra, Llorenç Villalonga i Manuel Coronado. Hi han col·laborat Jaume Llabrés, Baltasar Llompart, Tomàs Colom i Antoni Verd Noguera, entre d'altres.

BAJOCA, CAN Possessió del terme de Mancor de la Vall, situada ran del torrent des corral Fals, entre es salt de s'Aigo i Massanella. (M)

BAJOCA, COVA DE CAN Al municipi de Mancor de la Vall, situada prop de les cases de can Bajoca, al camí que condueix al puig de Massanella. Catalogada com a cova de 30 a 300 m de recorregut. Té aixecament topogràfic.

BAJUETA, SON Possessió del terme de Banyalbufar, situada entre Son Bauçà i sa volta des General. (M)

al-BAKRÎ, ABÛ 'ABD ALLÂH MUHAMMAD (Mallorca ? - 1229)

↑ Bajarí

Jutge musulmà de Mallorca, que va exercir pocs mesos abans de la conquesta cristiana. Destacà com a filòleg i expert en poesia.

BALA, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre Son Sureda Pobre i can Campandes. ■ Al mateix terme, entre es puig de n'Arnau i Son Durí Vell. ■ Al terme de Vilafranca, entre es Castellot Vell i sa Franquesa Vella. (M)

BALA, PONT DE CAN Al terme de Sóller, situat entre s'Alqueria des Comte i es racó d'en Vives. (M)

↓ Can Bajoca (Mancor de la Vall)

BALA, SA COVA Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre Son Ramon Vell i can Rander. (M)

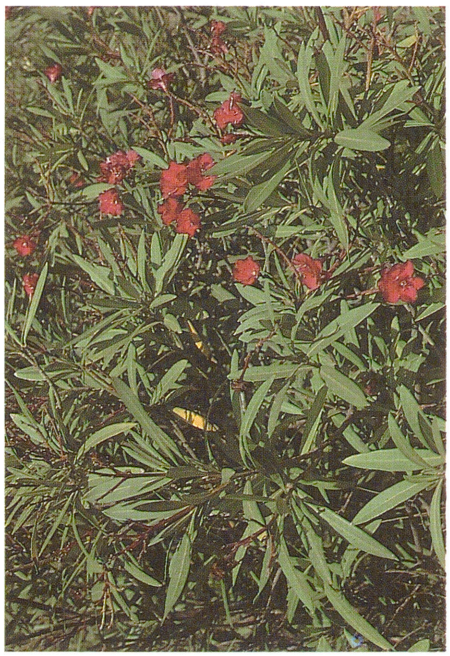

↑ Baladre *(Nerium oleander)*

BALADRE *(Nerium Oleander)* Arbust o petit arbret de suc lactescent, espès, de branques dretes, que poden assolir els 7 m d'alçada. Té les fulles llargues i lanceolades. La seva floració es produeix al mes de juny, amb grans flors normalment roses o blanques molt vistoses. És molt conegut com arbust de jardí, però cal constatar que, a les Illes, només es coneix a Eivissa en estat silvestre, on creix amb relativa abundància. Totes les seves parts són verinoses. La infusió de fulles a l'1% s'ha usat per a les malalties del cor, també serveix per a estimular la menstruació i com a purgant. De tota manera, pot produir intoxicacions i, fins i tot, la mort.

Voldria que fósseu lladre
perquè em robàsseu l'amor
que du tanta vermeior
com una flor de baladre.

BALADRE, GORG DES Al torrent de Canyamel, del terme de Capdepera, entre el molí d'en Tafona i el molí d'en Massanet. (M)

BALAFI Possessió situada al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre el pou de na Comte i ses Sitges. (M)

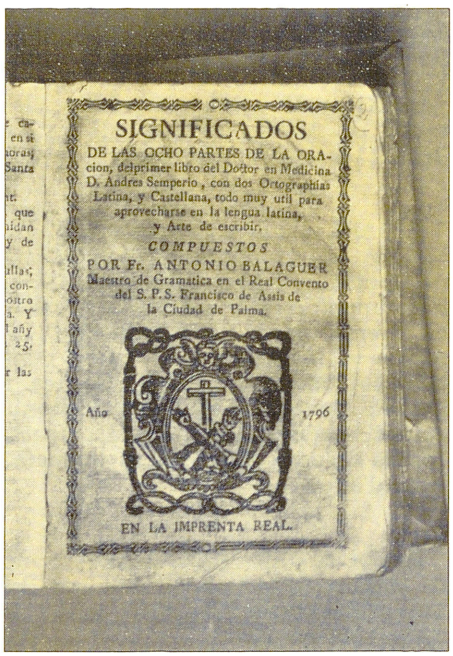
SIGNIFICADOS
DE LAS OCHO PARTES DE LA ORACion, delprimer libro del Doctor en Medicina D. Andres Semperio, con dos Ortographias Latina, y Castellana, todo muy util para aprovecharse en la lengua latina, y Arte de escribir,
COMPUESTOS
POR Fr. ANTONIO BALAGUER
Maestro de Gramatica en el Real Convento del S. P. S. Francisco de Assis de la Ciudad de Palma.
Año 1796
EN LA IMPRENTA REAL.

↑ Llibre d'Antoni Balaguer

BALAGUER, ANTONI (Algaida 1723 - Palma 1783) Franciscà observant. Fou destinat al convent de Sant Francesc de Palma, on exercí de mestre de gramàtica. Escriví un diccionari mallorquí-castellà-llatí, una gramàtica llatina, *Themae grammathicales*, i algunes hagiografies, *Compendio de la vida de San Buenaventura* (1770), *Vida del admirable seráfico Dr. San Buenaventura* (1771), *Vida del beato Ramón Llull* (1772) i *Vida de San Francisco de Asís*. També és autor de *Significado de las ocho partes de la oración del primer libro del doctor en Medicina don Andrés Semperió, con dos ortografías latina y castellana, todo muy útil para aprovecharse en lengua latina y arte de escribir.*

BALAGUER, CAN Possessió del terme de Santa Eugènia, situada entre s'hostal de can Penós i la partió amb el terme de Palma, ran de la carretera vella de Sineu. (M)

BALAGUER, CASAL Vegeu *Casal Balaguer.*

BALAGUER, EMILI –**EMILIO EL MALLORQUÍN**– (Palma 1834 - 1877) Acròbata. Realitzava exercicis acrobàtics damunt corda, cavall i trapezi, on efectuava un doble salt espectacular molt admirat al seu temps. Treballà molt de temps al circ Price de Madrid i va fer gales a París, Torí, Berlín, Londres i Lisboa. Durant nou anys, actuà per Amèrica, sempre en companyia dels seus fills, que participaven amb ell en els exercicis. La seva darrera actuació a Palma fou el 1876.

BALAGUER, JOAN (Palma 1859 - Màlaga 1915) Actor. S'inicià al teatre de la Mercè de Palma i debutà, el 1873, al Teatre Principal amb el drama *La passió de Jesús*. Marxà a Barcelona, on compaginà el treball de fotògraf als tallers *Napoleón*, amb el d'actor còmic

↓ Balafi (Sant Llorenç des Cardassar)

TEATRO PRINCIPAL

Compañía Comico-Dramática del Sr. Thuillier

Función para hoy Martes 28 Diciembre de 1897

40 DE ABONO 10.ª DE LA 4.ª DECENA

1.º Sinfonía.

2.º La divertida comedia en 3 actos, en prosa, imitada del francés por D. Mariano Pina Domínguez.

El chiquitín de la casa

GRAN SORPRESA

INOCCEENNTTAADDAA

en un acto y con música

A las ocho en punto.

PRECIOS DIARIOS.-Palcos plateas sin entrada, 12 ptas.-Id. primer piso 11 ptas.-Id. segundo piso número 10 al 14, 9 ptas.-Id. segundo piso 7 ptas.-Id tercer piso 4 ptas.-Butacas 1'50 ptas.-Tertulia asientos 0'60 ptas. Paraiso delanteras 0'50 ptas.

Entrada general 1 ptas.-Id. al Paraiso 0'70 ptas.

Medias ídem 0'50 id. Medias al id. 0'40 id.

Terminando con la función de hoy la 4.ª decena, los Sres. abonados pueden pasar al despacho a renovar sus abonos.

↑ Cartell de l'obra representada al Teatre Principal amb Joan Balaguer com a principal actor

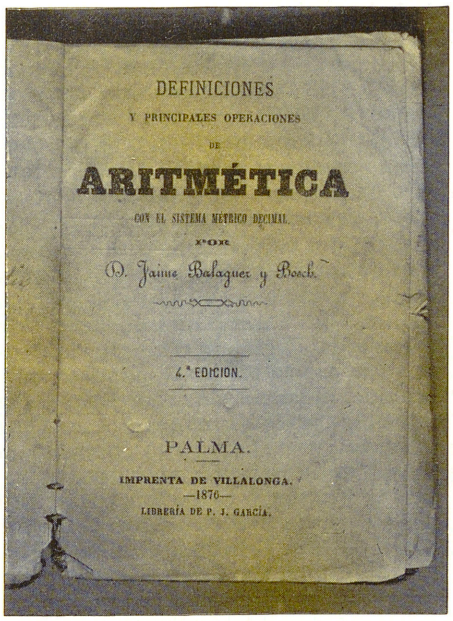
DEFINICIONES

Y PRINCIPALES OPERACIONES

DE

ARITMÉTICA

CON EL SISTEMA MÉTRICO DECIMAL

POR

D. Jaime Balaguer y Bosch.

4.ª EDICION.

PALMA.

IMPRENTA DE VILLALONGA.

—1876—

LIBRERÍA DE P. J. GARCÍA.

↑ Llibre d'Aritmètica de Jaume Balaguer Bosc

a peces costumistes i de barítón a sarsueles. Residí posteriorment a Madrid, on, amb l'ajuda dels empresaris teatrals Alfredo Maza i Mariano Fernández, actuà als teatres *Español* i *Apolo*, a més de fer part, durant dotze anys, de la companyia d'Emilio Mario, al costat d'Antonio Vico i María Guerrero. Dirigí també la companyia del teatre Lara, amb la qual representà, arreu d'Espanya i d'Amèrica del Sud, obres de Jacinto Benavente i dels germans Joaquín i Serafín Álvarez Quintero. La seva darrera actuació a Palma fou el 1914, al Teatre Principal.

BALAGUER, PUIG DE CAN Al terme d'Artà, de 326 m d'altària. També anomenat puig de Poca Farina. (M)

BALAGUER, SON Possessió del terme de Banyalbufar amb torre de defensa del segle XVI, situada entre Son Valentí i Son Coll. ■ Al terme de Puigpunyent, entre sa Mola de Planici i sa Campaneta, a la vall de Superna. Abans coneguda com a Son Balaguer de la Campaneta. (M)

BALAGUER, TORRENT D'EN Al terme d'Estellencs, situat entre Son Torrat i cas Xirimier. (M)

BALAGUER BOSC, JAUME (Palma 1821 - 1875) Pedagog. Exercí d'educador a Maó abans d'esser destinat a Palma, on dirigí l'Escola Pràctica de la Normal. La seva tasca educativa el fèu mereixedor dels premis de la Comissió Provincial (1857) i de la Direcció General d'Instrucció Pública (1869). Escriví *Compendio de geografía e historia de las Baleares* (1866), destinada als infants; *Definiciones y principales operaciones de aritmética con el sistema métrico decimal* (1876), i *Conjugación de verbos castellanos* (1885). Fou col·laborador del *Diario de Palma*. Posseia l'orde civil de la reina Maria Victòria Eugènia.

BALAGUER GALMÉS, RAFEL (Palma 1946) Arquitecte. Estudià a l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona (1969 - 1974). Des del 1974, treballa a Palma. Ha estat arquitecte municipal de Calvià (1981 - 1988), degà del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears i, alhora, conseller per Balears del *Consejo Superior de los Colegios de Arquitectos de España*.

BALAGUER PERELLÓ, JACINT (Mallorca s XVIII) Militar i poeta. Fou destinat com a sergent al regiment d'Àfrica. Escriví el drama *Andrómeda y Perseo* (1741) i *Métrico panegírico a la festiva demostración que la muy ilustre, noble y leal Ciudad de Palma ha consagrado a su patrocinio el Ilustrísimo Sr. Fray D. Raimundo Dezpuig, en su creación de Gran Maestre de Malta y príncipe de Gotzo y Rhodas* (1737).

BALAGUER RAMIS, RAFEL (Palma 1918 - 1978) Agricultor i empresari. Amo de la possessió de Son Espanyol fins el 1960. Va esser el promotor, amb parents i amics, de la urbanització de Bendinat i d'Illetes (1952), així com de l'Hotel Bendinat (1956).

BALAGUER RIUSECH, SEBASTIÀ (Inca 1921) Professor d'idiomes. Co-

↓ Son Balaguer de Superna (Puigpunyent)

fundador del col·legi Sant Tomàs d'Aquino (1946) d'Inca, ciutat on treballà com a ensenyant de francès, anglès i alemany. Director dels cursos de l'Alliance Française (1951-1982), difongué la llengua i cultura franceses, labor reconeguda pel Ministeri d'Educació Nacional de França amb l'atorgament de les *Palmes Académiques*.

BALAGUERS, PLETA DES Al terme de Marratxí, situada entre can Farineta i can Ramonell, al camí de Muntanya. (M)

BALAGUER VALLÈS, JOSEP (Inca 1869 - Palma 1951) Músic. Es formà a l'Illa amb els mestres Joan Torrandell i Guillem Massot, i anà després a Madrid per estudiar amb José Tragó i Pedro Fontanilla i on fou, durant dues temporades, mestre concertista de piano del Teatre Reial. La seva dedicació a la música es deu, en gran mesura, a la influència del seu oncle, el cantant d'òpera Francesc Mateu Nicolau (Uetam), el qual acompanyà com a pianista pels principals teatres d'Europa. Tornat definitivament a Mallorca, influí sobre tota una generació de músics locals (Antoni Torrandell, Jaume Roig, Miquel Negre, Sebastià Ramis, Joana Barceló). Fou músic major de la banda del Regiment d'Infanteria Regional de Balears des del 1897 al 1920, amb la qual obtengué una gran popularitat. Passà després, com a director, a la banda del Regiment d'Infanteria d'Inca. El 1937, creà, per encàrrec del capità general de Balears, una banda-orquestra militar. Va esser també cofundador de l'Orquestra Filharmònica Balear (1942) i de l'Orquestra Simfònica de Mallorca (1947), de la qual se'l nomenà mestre fundador i director honorari. És considerat com un dels directors més importants de Mallorca. No va esser, en canvi, un compositor prolífic, encara que compongué petites obres, com avemaries, romances i altres peces, avui perdudes, dedicades a Uetam. Va esser, també, autor de l'himne del Regiment d'Infanteria d'Inca. Era propietari de la popular casa Banqué, al carrer Colón de Palma. En morir, les seves germanes, tot recollint la seva voluntat, feren donació a Palma de la casa familiar per constituir la Fundació Casal Balaguer. Era membre de la *Real Academia de Bellas Artes de San Fernando* des del 1931. Els ajuntaments d'Inca, Santa Eugènia i Palma li han dedicat un carrer.

↓ Josep Balaguer Vallès

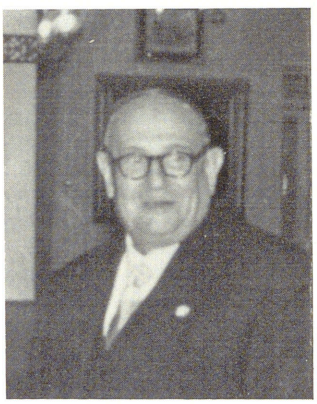

← Pere Balañà Espinós

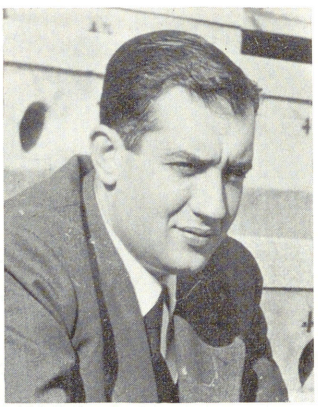

← Pere Balañà Forts

BALAÑÀ ESPINÓS, PERE (Barcelona 1882-1965) Empresari de cinema i d'espectacles taurins. Regidor de l'ajuntament de Barcelona el 1915 i 1965. Fou propietari de les places de toros Monumental de Barcelona i de la de Palma, que comprà el 1954 als hereus de Josep Tous Ferrer. Hi començà les seves activitats un any després. En aquesta, tengué com a gerent, durant més de trenta anys, Antoni Boneu Bassedas. Feia fins a 33 corrides per temporada, amb les figures més prestigioses del món taurí (Luis Miguel Dominguín, el Cordobés, Paco Camino, Chamaco i altres). Des del 1965, ha continuat la tasca empresarial el seu fill, Pere Balañà Forts.

BALAÑÀ FORTS, PERE (Barcelona 1924) Empresari de cinema i d'espectacles taurins. Continuà la tasca del seu pare, Pere Balañà Espinós i amplià l'empresa amb nous cines i places de toros a Espanya i França. A Mallorca, és propietari de les places de Palma, Felanitx i Muro.

BALANÇA, CAN Possessió del terme d'Alcúdia, situada ran de la partió amb s'Albufera de Muro, entre s'hort Nou de Biniatria i can Rafelinos d'en Jordi. (M)

BALANCÍ, ES Accident de la costa del terme de Capdepera, situat entre na Massot i es cap Vermell. (M)

BALANDRANC, SON Terrenys del terme de Calvià, situats entre Son Torres i Son Curt. (M)

BALANGUERA Nom de figures i danses folklòriques originàries del Rosselló i del Vallespir, que, provinent del francès *boulangère* (fornera), en combinar-se amb l'antropònim català *Berenguera*, dóna la forma *Balengue-*

↓ Cossiers de Manacor ballant La Balanguera

LA BALANGUERA

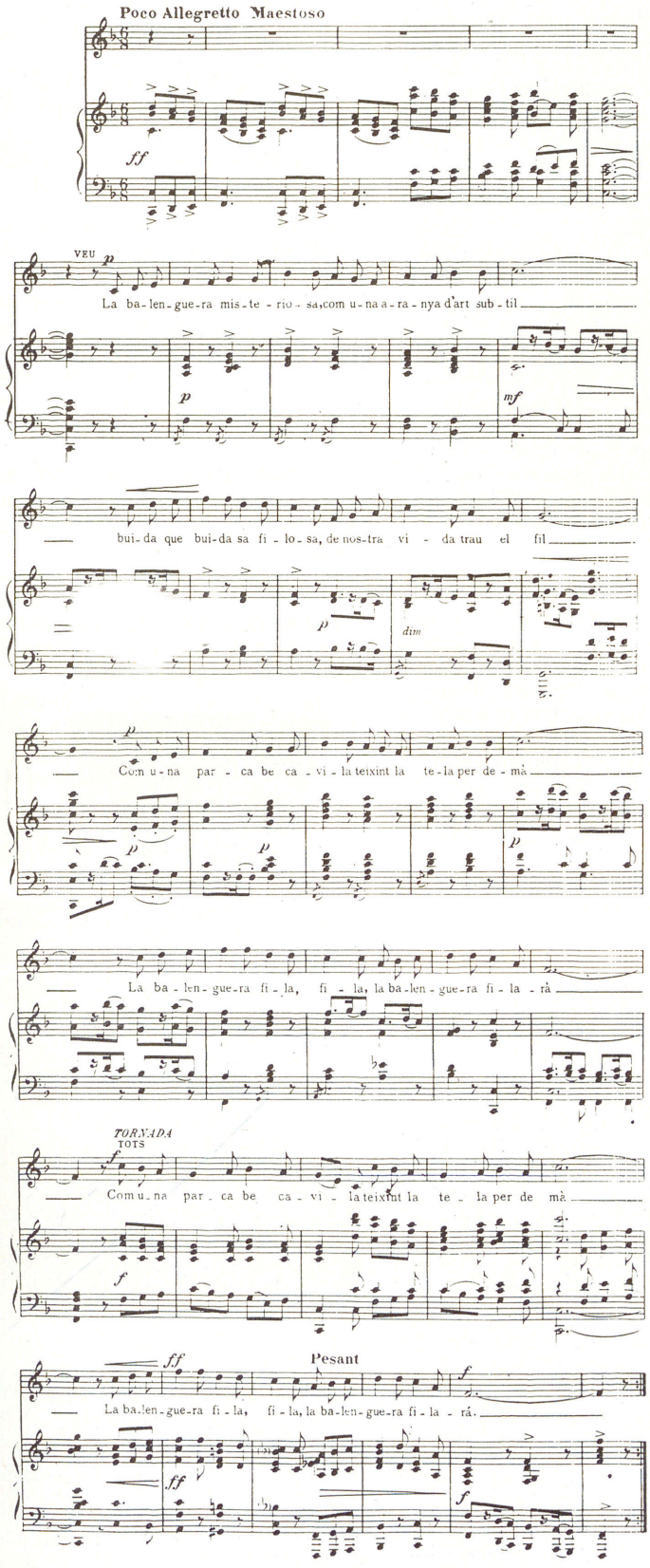

Lletra: Joan Alcover
Música: Amadeu Vives

La balanguera misteriosa,
com una aranya d'art subtil
buida que buida sa filosa
de nostra vida treu el fil.
Com una parca bé cavila,
teixint la tela per demà,
la balanguera fila, fila,
la balanguera filarà.

Girant la ullada cap enrera
guaita les ombres de l'avior,
i de la nova primavera
sap on s'amaga la llavor.
Sap que la soca més s'enfila
com més endins pot arrelar
la balanguera fila, fila,
la balanguera filarà.

Quan la parella ve de noces
ja veu i compta sos minyons,
veu com davallen a les fosses,
els que ara viuen d'il·lusions.
Els que a la plaça de la vila
surten a riure i a cantar,
la balanguera fila, fila,
la balanguera filarà.

Bellugant l'aspi el fil capdella
i de la pàtria la visió
fa bategar son cor de vella
sota la sarja del gipó.
Dins la profunda nit tranquil·la
destria l'auba que vendrà
la balanguera fila, fila,
la balanguera filarà.

De tradicions i d'esperances
tix la senyera pel jovent
com qui fa un vel de noviances
amb cabelleres d'or i argent.
De la infantesa qui s'enfila,
de la vellúria qui se'n va,
la balanguera fila, fila,
la balanguera filarà.

ra. Joan Alcover Maspons, sobre els dos primers versos d'una corranda dels segles XVIII-XIX, «La Balanguera fila, fila la Balanguera filarà; posau foc a sa caldera, sa caldera bullirà», creà el personatge femení del mateix nom en el poema *La Balanguera*. La referència a alguna fornera de fama popular en la zona pirenenca oriental es degué confondre amb una mena de parca o una altra figura mitològica femenina, tal volta molt coneguda, a l'estil de les figures fantàstiques de la mitologia grega. De fet, Alcover recull aquesta imatge de la parca com a dona misteriosa que talla l'ordit de la vida dels homes. El poema fou musicat per Amadeu Vives, es popularitzà i esdevengué, de fet, l'himne de Mallorca. ■ Una de les danses dels cossiers en la seva variant de Manacor. Ballada per una «dama» i sis cossiers, seguint la melodia del fabiol i el ritme del tamboret. Consta de sis figures executades sense interrupció, amb la darrera figura comuna a la cloenda de totes les danses de cossiers manacorins.

La balanguera fila, fila,
la balanguera filarà,
donau foc a la caldera,
la caldera bullirà

La balanguera té un fii
sense foc el fa bullí

La balanguera diu que no
sense llenya ni carbó.

↑ Glosa popular de la Balanguera

LA BALANGUERA (com va néixer un símbol)

Desconeixem amb exactitud la data en què el poema de Joan Alcover fou redactat. La circumstància d'haver-lo llegit l'autor en el dinar d'homenatge a Costa i Llobera no autoritza a suposar que l'escrigués a posta per a aquella avinentesa. Tot i amb això, de la carta a Joan Lluís Estelrich es desprèn que la seva composició devia ser aleshores prou recent. Podem, doncs, datar-lo amb versemblança cap a la darreria del 1902 o a la primeria del 1903.

La base del poema alcoverià és una cançó tradicional mallorquina que ha arribat fins a nosaltres convertida en pur disbarat, però que, situada en context d'inicials fervors patriòtics i d'optimismes esperançats i estimulants (en un context, a més, de «vida nova» en el cas personal del nostre poeta), no deixa de tenir algunes connotacions significatives:

La Balanguera fila, fila,
La Balanguera filarà;
posau foc a sa caldera,
sa caldera bullirà.

Antoni Noguera es va servir d'aquesta cançó per a una composició orquestral. I no està de més recordar l'amistat que va unir n'Alcover amb en Noguera, l'interès que aquest sentia pel cançoner i la música populars, i les activitats que tots dos realitzaven en el clos del «Saló Beethoven».

En opinió dels filòlegs, el mot Balanguera vindria del francès 'Boulangère' (és a dir, 'fornera'), que s'hauria convertit en 'Bolangera' (terme amb el qual, a Ribagorça i a altres comarques catalanes, designen una dansa), i que, per analogia amb el nom femení 'Berenguera', hauria esdevingut 'Balanguera', nom que s'aplica també a un dels balls dels «cossiers».

Una corranda aplegada en el Camp de Tarragona acredita el primitiu ofici de fornera que s'atribuïa a l'enigmàtic personatge, i, en conseqüència, la seva filiació francesa:

La Bolangera té un colom
que amb la cua escombra el forn
i amb les ales la pastera;
vetaquí la Bolanguera.

El poema de Joan Alcover aprofundeix en l'aura de misteri que es desprèn del filar incessant de la 'Balanguera' mallorquina, transfigurada pel poeta en Parca popular i pagesa, posseïdora del secret de l'ahir i del demà. Per l'alquímia de la poesia, la filadora de la vella cançó es transmuda en símbol: símbol d'un poble que es perpetua a través de les generacions, part damunt la fugacitat de la vida humana personal, i es projecta cap a un futur florit d'esperances.

Agombolats per la música d'Amadeu Vives —aquell compositor que, al capdavall, no tingué més remei que vendre el seu talent pel necessari plat de llenties—, els versos de Joan Alcover adquiriren aviat una certa significació d'himne del país, de cançó vagament subversiva, que, en temps del franquisme, va merèixer els honors de la persecució. I així arribaren a incorporar-se, si fa no fa, al cançoner tradicional. Com «S'estrella de s'auba» de Marià Aguiló, com el «Vou-verivou» de Mateu Obrador Bennàsser. D'aquesta manera, el poeta abasta la realització d'un anhel que, enmig de tanta frivolitat, havia encertat a expressar en la seva apaivagada i cofoia època castellana: la consecució de

esa gloria
que perpetúa un nombre,
y en las entrañas de la patria cunde,
y poderosa funde
con la vida de un pueblo la de un hombre.

Josep M Llompart
Lectures Mallorquines

BALANGUERA, TANCA DE NA A la possessió de Vinromà, del terme de Muro, situada entre Son Claret i es Fiters. (M)

BALARD, SON Terrenys del terme de Santanyí, situats al caseriu des Llombards, prop des Violari. (M)

↑ Italo Balbo *(CEF)*

BALBO, ITALO (Ferrara, Itàlia 1896 - Tobruq, Líbia 1940) Polític i aviador. Home de confiança de Benito Mussolini, fou nomenat sots-secretari d'Estat del Ministeri d'Economia Nacional (1925), sots-secretari d'Areonàutica (1926) i ministre d'Areonàutica (1929). El 1928, arribà a Mallorca, juntament amb el general Francesco

de Pineda, al front d'una esquadrilla de 60 hidroavions que feien un recorregut per la Mediterrània. Foren rebuts, calorosament, a la badia de Pollença, per les autoritats i el poble de l'Illa. El 1930, travessà l'Atlàntic amb una esquadrilla d'avions i, el 1933, fou enviat a Líbia com a governador general. Fou abatut i mort per la artilleria antiaèria italiana quan volava sobre Tobruq.

BALCELLS GONZÁLEZ, ALBERT (Barcelona 1940) Historiador. Professor de la Universitat Autònoma de Barcelona des del 1969. És coautor de diversos estudis històrics sobre les Balears, entre els quals destaquen *Els moviments socials de Catalunya, País Valencià i les Illes. Cronologia, 1800-1939* (1969) amb Emili Giralt i Josep Termes, *Bibliografia del moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes* (1972) i *Història del Països Catalans. De 1714 a 1975*. És membre de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. (DL)

BALCONET, ES Accident de la costa del terme de Llucmajor, anomenat també el pujador des Frares, situat entre Pedra Fort i la Fossa. (M)

BALCONS, ES Puig de 176 m d'alçada del terme d'Artà, situat entre la font des Oguers i la font Celada. (M)

↑ Ángel Baldovino, *Sense títol (CP)*

BALDA, CALA EN Accident de la costa del terme de Calvià, situat entre pedra de s'Art i la punta de sa Torre Nova o de sa Porrassa. (M)

BALDIRI, PUIG D'EN Al terme de Sant Joan, de 203 m d'alçada, situat entre Son Falconer i les coves de sa Bastida. (M)

BALDÓ, CAN Propietat rústica del terme de Sencelles, situada entre el pou des Ras i Son Campà. (M)

BALDOVINO GONZÁLEZ, ÁNGEL (Buenos Aires 1929) Pintor. Residí a Venècia (1973) i a París (1978), i després es traslladà definitivament a Mallorca. Ha exposat a Buenos Aires, Venècia i Palma, entre altres ciutats. Autor, amb Hugo Bretos, de la decoració mural del Casino de Mallorca.

BALDREGO, CAN Propietat rústica del terme de Santa Margalida, situada entre Son Forat i Son Mas. (M)

BALDRITXA *(Puffinus velkouan mauretanicus)* Ocell marí de 90 cm d'envergadura. Té les parts superiors de color marron fosc i les inferiors clares. De costums pel·làgics, només s'atraca a terra per criar dins escletxes situades a la costa. És comú a les aigües de les Balears, sobretot a les Pitiüses, entre els mesos d'abril al octubre. A la tardor, es desplaça a l'Atlàntic nord. Cria entre els mesos d'abril i juny, amb postes d'un sol ou. Els polls són alimentats durant les nits pels pares. Les úniques localitats mundials de cria d'aquesta subespècie es troben a les Balears i és, per tant, l'únic ocell considerat endèmic de les Illes. S'alimenta de peixos, grumers i cefalòpodes de petites dimensions que captura a la superfície de l'aigua. Beu aigua salada i elimina part de la sal gràcies a un òrgan especial situat sobre el bec.

↓ Puig d'en Baldiri amb la vila de Sant Joan en primer terme

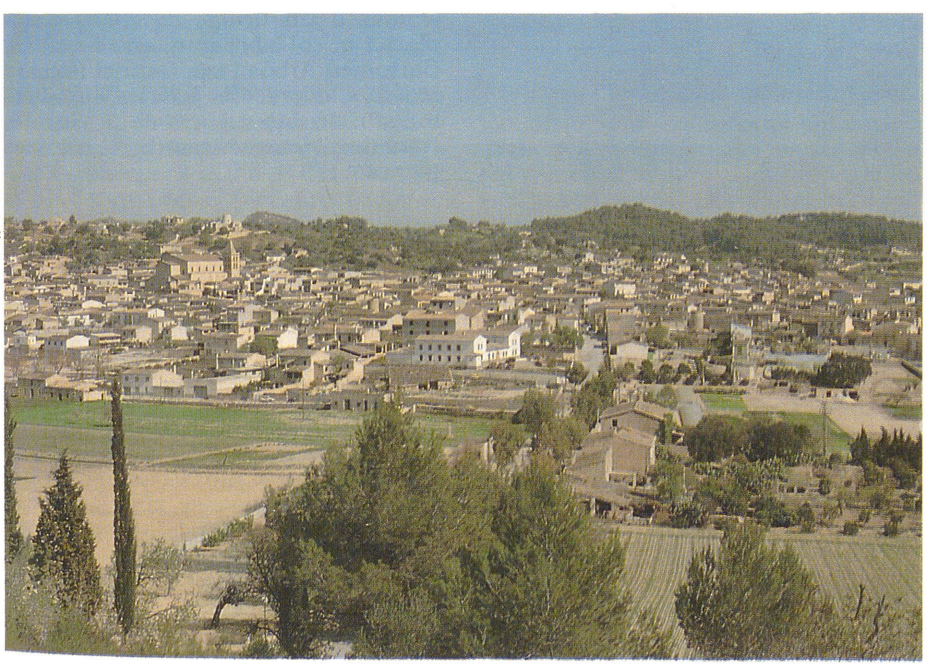

↓ Anellament d'una baldritxa *(Puffinus velkouan mauretanicus)*

A Eivissa, és conegut per virot. **Baldritxa de cap negre** *(Puffinus grauis)* Ocell marí de costums pel·làgics procedent de l'Atlàntic sud, d'uns 110 cm d'envergadura. De majors dimensions que la baldritxa, és de colors semblants al virot, però amb la part superior del cap negra. Només se'l pot veure esporàdicament a la tardor, quan es desplaça a les costes d'Europa occidental. Cria en algunes illes de l'Atlàntic sud, com les Malvines o Tristan de Cunha. S'alimenta de peixos i cefalòpodes, que captura en aigües superficials. Aprofita els remolins d'aire formats per les ones, per volar sense esforç.

BALEAR Nom del primer vapor que va fer el servei regular Barcelona-Palma-Maó. Construït el 1833 a Liverpool (Anglaterra) per la companyia *Seddon & Lodley*, fou adquirit per l'empresa catalana Vilardaga, Julià i Reyrals. Inicià els seus viatges el gener de 1834, comandat pel capità Francesc Granell Estolt, i el juny del mateix any fou destinat a la línia Cadis-Barcelona-França. Tenia 40 m d'eslora, 6'2 m de mànega i 3 m de puntal. ■ Vapor adquirit el juny de 1880 pel comerciant mallorquí Antoni Pasqual. Cobria la línia Palma-Barcelona-Marsella, però tan sols servì un any per l'escassa rendibilitat del negoci. Tenia 55'40 m d'eslora, 8'34 de mànega, 3'60 de puntal i una capacitat per a 68 passatgers. ■ Vaixell de vapor adquirit el 1890 per la Societat General Mallorquina (Farinera Balear). La seva funció era bàsicament de càrrega, però també podia dur 34 passatgers. Realitzava viatges a Seta (França) amb vi de Felanitx i al mar Negre per transportar blat de Braila a Palma. Tenia 74'5 m d'eslora, 10'86 m de mànega i 4'55 m de puntal. El 1895, realitzà el seu darrer viatge per la fallida de la societat propietària. ■ Vaixell de vapor adquirit el 1900 per la naviliera mallorquina *Isleña Marítima*, destinat al correu entre Eivissa i Alacant. Fou construït, el 1885, al port Glasgow per una companyia anglesa. Tenia buc de ferro i proa recta. Media 63'14 m d'eslora, 9'94 m de mànega i 4'12 de puntal. Durant la Primera Guerra Mundial, féu la ruta del Cantàbric, transportant carbó. També realitzà viatges extraordinaris, com excursions i voltes a Mallorca. Per manca de condicions, va esser donat de baixa el 1930 i, dos anys després, desballestat al port de Maó.

BALEAR, COLISEU Vegeu *Coliseu Balear*.

BALEAR, EL Diari vespertí publicat a Palma des de l'1 de juny de 1848 fins al 29 de novembre de 1856 i editat per Pere Josep Umbert. De tendència monàrquica constitucional, tenia com a col·laboradors Francesc Manuel de los Herreros, Gaietà Socies, Jaume Cerdà i Pere d'Alcàntara Penya. ■ Diari polític, òrgan del partit liberal dinàstic. El seu primer número sortí el 2 de gener de 1882. Publicà un full agrícola i un d'artístico-literari fins al 1884, en què es convertí en diari vespertí. Deixà de publicar-se el 4 de desembre de 1886. ■ Diari de caire liberal-conservador, dirigit per Enric C Cuschieri. Es publicà entre el 15 de gener i el 31 de juliol de 1898. Substituí el *Heraldo de Baleares* com a òrgan del Partit Conservador romerista. Feia una tirada de dues edicions diàries amb suplement. N'eren redactors habituals, entre altres, Jeroni Castaño, Saturio Ruiz i J Vives.

↓ Vapor «Balear» de la companyia *Isleña Marítima (RS)*

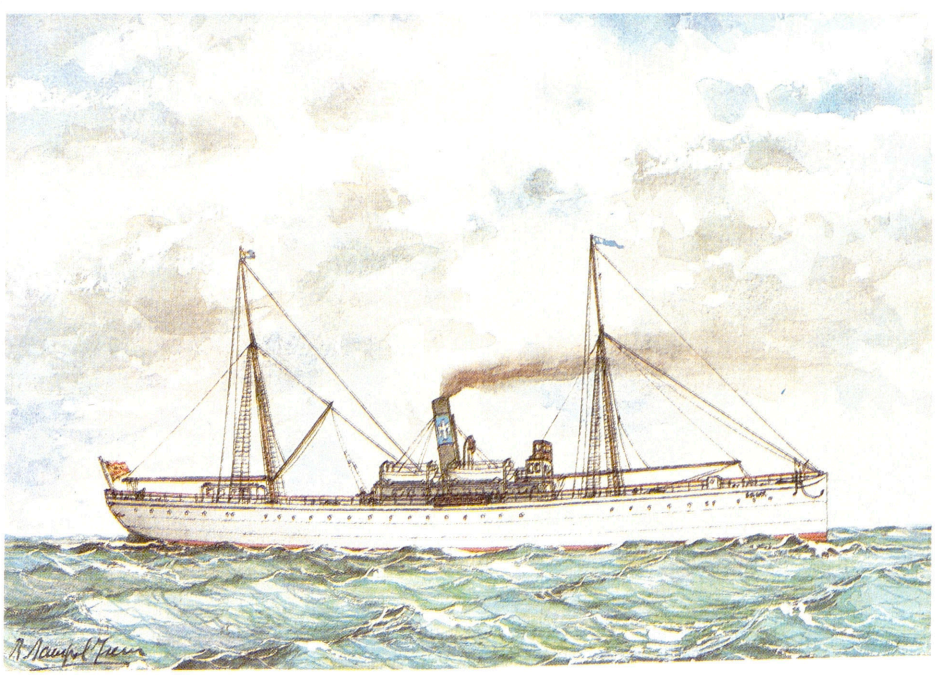

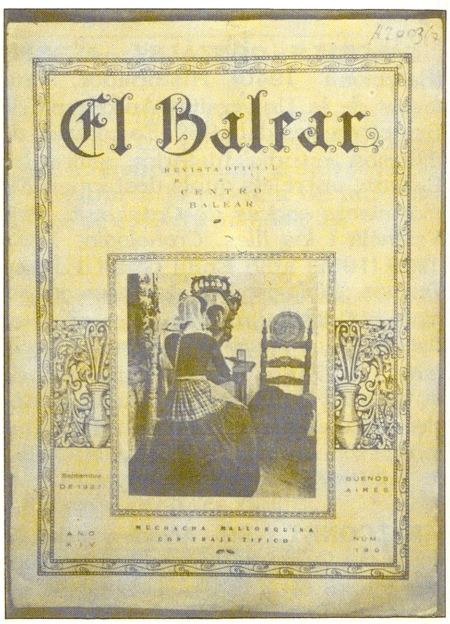

↑ El Balear (Buenos Aires)

BALEAR, EL Revista il·lustrada publicada a Buenos Aires (Argentina) com a òrgan del Centre Balear d'aquesta ciutat. Començà a sortir el 1905 i encara s'editava el 1930. Va arribar a un tiratge de 3.000 exemplars i hi col·laboraren, entre d'altres, Bartomeu Arbós Pizà, Gabriel Homar i Mateu Cladera. Els articles, redactats indistintament en català i castellà, tractaven temes literaris i històrics illencs.

BALEAR, LA Empresa d'assegurances fundada a Palma el 1876, amb un capital inicial de 2.500 ptes. Mantengué relacions comercials amb el Banc de Crèdit Balear i amb el Canvi Mallorquí. Realitzà inversions en el canal de Panamà i en el Banc d'Espanya. Des de la seva fundació, tenia sucursals a Eivissa i a Manacor. Feren part de la seva junta d'administració persones relacionades amb la banca i el comerç com Ernest Canut (vicepresident el 1876 i president el 1886), Rafel Blanes i Gabriel Alzamora. En va esser primer president Andreu Rubert (1876). Es té constància de la seva activitat fins al 1898. (DL)

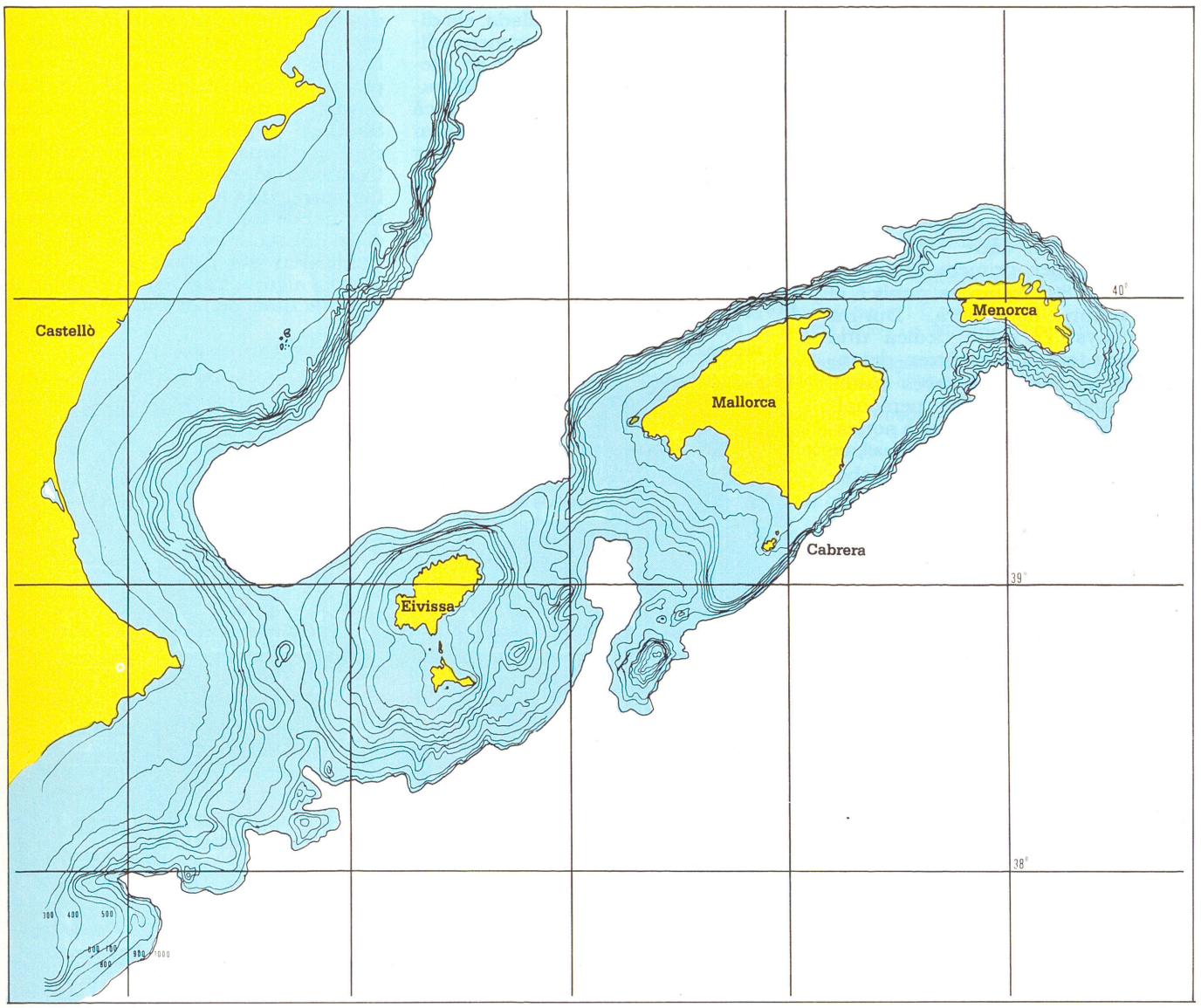

BALEAR, MAR Sector de la Mediterrània, a la costa occidental (ligúrico-algeriana), on estan enclavades les illes Balears, entre 1° a 4° E, i 39° a 40° N. Té l'origen en el plegament alpí de l'era terciària, quan emergiren les Illes com una continuació de la serralada bètica que s'enfonsa sota la mar al cap de la Nau (Alacant), i forma dos grups d'illes perfectament definides en raó de la batimetria. Si el fons marí sobre el qual s'assenten les Balears s'aixecàs 800 m, l'arxipèlag formaria una llarga península unida a les costes alacantines, i separades de les catalanes per un profund golf. La zona muntanyenca submarina que constitueix les Balears, limita de cap a cap, llevat de per la banda de la Península, amb profundes depressions de fins a 2.000 i 3.000 m. Aquests fondals són, pel nord, la fossa catalana, de profunditats fins a 3.000 m i el canal d'Alacant, que uneix les Illes amb el continent i assoleix els 800 m de fondària; pel sud, la fossa que separa les Balears i les costes meridionals de la Península de les costes algerianes; finalment, per l'est, la fossa de Sardenya, entre aquesta illa i les Balears, amb profunditats superiors als 3.000 m. El seu relleu submarí determina clarament dues plataformes submergides; l'una reuneix Mallorca i Menorca, amb profunditats de menys de 100 m, i l'altra, Eivissa i Formentera, separades entre elles per un canal amb profunditats d'uns 800 m. Amb això, es fa més ostensible en aquestes illes la formació de dos grups: les Grans Balears (Mallorca i Menorca) i les Pitiüses (Eivissa i Formentera). Les aigües atlàntiques s'ajunten amb la mar Balear a través dels canals que hi ha entre Eivissa i Mallorca, entre aquesta i Menorca, i entre la Península i Eivissa. Pel que fa a les temperatures superficials, les seves aigües fluctuen entre els mínims dels 12° a l'hivern i els 28° a l'estiu. S'hi poden distingir dues zones tèrmiques, separades per un front tèrmic, conegut com a front nord Balear. ■ Des d'època romana, també es diu mar Balear a un amplíssim sector de la Mediterrània, situat entre la península Ibèrica i Sardenya, i entre el Llenguadoc i Algèria. Així, Plini el Vell (23-79 dC), parlava d'una mar Hispànica, anomenada també Ibèrica o Balear, que banyava les costes de les Hispànies. Sovint, s'ha utilitzat aquest nom per a referir-se al sector de mar situat entre les illes Balears i la costa catalana. Des d'un punt de vista polític, la mar Balear comprèn les aigües que es troben a menys de 12 milles de la costa, que correspon a la zona econòmica exclusiva de l'Estat espanyol. (MM)

BALEAR DE CERVESA Vegeu *SA Balear de Cervesa.*

BALEAREN IN WORT UND BILD GESCHILDERT, DIE [LES BALEARS DESCRITES PER LA PARAULA I EL GRAVAT] Estudi sobre les Balears, realitzat per l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, que tracta tots els aspectes geogràfics, econòmics, socials i culturals de les Illes. Fou elaborat entre 1867, quan l'autor arribà per primera vegada a Balears, i el 1891, quan es publicà el darrer volum de l'obra. Durant aquests anys, l'arxiduc dedicà una part del seu temps, a recórrer, detengudament, les Illes i les seves costes amb la finalitat de recollir, personalment, dades i informació. Per a aquesta recerca, utilitzà les *Tabulae Ludovicianae*, qüestionari metodològic elaborat per ell i que abastava tots els aspectes de què tractava l'obra. Les *tabulae* foren omplides pels seus col·laboradors illencs, de tal manera que la seva investigació personal va ampliar-se amb la tasca d'aquests erudits, entre els quals destacava la figura de Francesc Manuel de los Herreros, secretari personal seu a Mallorca. Per a il·lustrar gràficament l'obra, plasmà, mitjançant el dibuix a la ploma, els paisatges, l'arquitectura, els costums, etc, de tots els indrets que visitava. Estructurà l'obra en quatre llibres, numerats de l'u al quatre, i dedicats, respectivament, a Eivissa, Formentera, Mallorca i Menorca. Cada llibre, el dividí en dues parts: la primera, dedicada a fer una descripció general de l'illa en qüestió i, la segona, destinada a tractar, de forma més detallada, els diferents pobles i zones. La primera edició, que aparegué anònima i en alemany, s'estampà a Leipzig —Alemanya— (1869-1891). L'obra es publicà en set volums, que foren distribuïts en nou toms, donat que els volums tercer i cinquè tenen dues meitats. Se'n tiraren cent exemplars, que no es posaren a la venda, ja que l'autor els regalà als seus amics i col·laboradors. El 1897, n'aparegué una versió reduïda, feta i firmada per l'arxiduc, amb el títol de *Die Balearen geschildert in Wort und Bild*. La publicació de l'obra despertà, des del principi, un gran interès a les Illes, el qual xocà amb la dificultat de l'idioma i el reduït nombre d'exemplars. Per aquest motiu, al cap d'uns anys, i de conformitat amb l'arxiduc, Santiago Palacio, aleshores vicecònsol d'Espanya a Berlín, inicià la traducció al castellà, traducció que fou corregida i ampliada per Francesc Manuel de los Herreros. L'empresa no es va dur totalment a terme i només es publicaren els Llibres I i II (1886 i 1890) i alguns fragments del Llibre III, amb els títols de *Las Baleares I. La isla*

↓ Portadella de l'edició resumida del *Die Balearen*

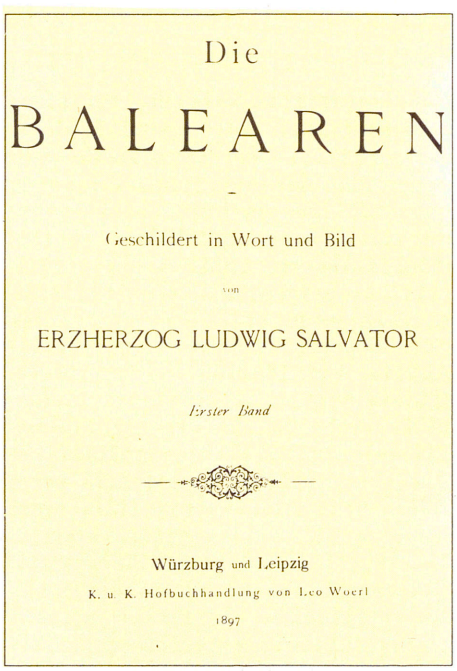
Die

BALEAREN

Geschildert in Wort und Bild

von

ERZHERZOG LUDWIG SALVATOR

Erster Band

Würzburg und Leipzig

K. u. K. Hofbuchhandlung von Leo Woerl

1897

↓ Reproducció de la pàgina del *Die Balearen* dedicada als escuts municipals de Mallorca

↑ *Die Balearen*, Dona eivissenca

de Cabrera (1954) i *Las Baleares II. La pesca. Navegación y construcción de buques* (1956). El 1954, l'Ajuntament de Palma començà l'edició de la versió castellana del Llibre III, realitzada per Josep Sureda Blanes. Fou publicada en dotze toms, l'ordenació i estructuració dels quals no es corresponen a les de la primera edició, cosa que va originar un cert confusionisme, agreujat pels títols arbitraris que Sureda Blanes donà a cadascun dels toms. Dels toms II i X, es feren separates

↓ *Die Balearen*, Mapa geològic de Mallorca

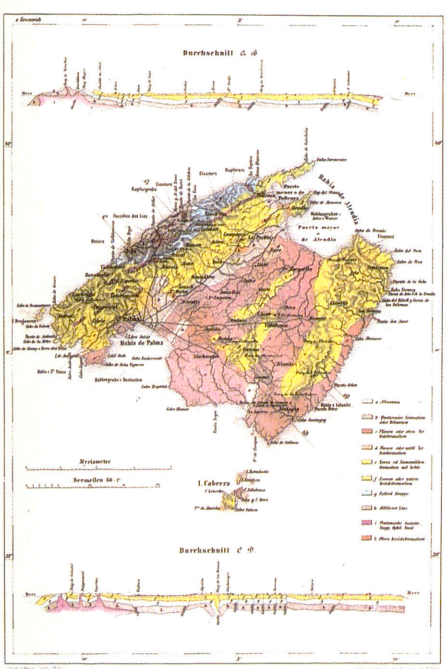

FITXA BIBLIOGRÀFICA

(LUDWING SALVATOR)

-DIE / BALEAREN. / IN WORT UND BILD / GELCHILDERT/:

-Leipzig. - F.A. Brockhaus - 1869-1891. - 10 volums distribuïts en 12 toms Gran foli (40 x 31 cm). - Imprès sobre paper vitel·la satinat. - Text orlat i imprès en tipus gòtic. - Enquadernació en tela editorial amb repussat, planxes en sec i daurats. - Edició de 100 exemplars.
(Per al subtítol de cada volum, vegeu esquema pgs 306 - 307)

I - 1869 - Portada a dues tintes. - 1 f. sense paginar de: Dedicatòria a l'emperador Francesc Josep I. - VI de: Index i Introducció. - 309 pgs - 51 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre. - 51 làmines fora text, litografies a tot color.
II - 1871 - Portada a dues tintes. - IV - 665 pgs - 76 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre. - 13 làmines fora de text, litografies a tot color.
III - Primera part - 1880. - Portada a dues tintes. - 1 f. sense paginar. - 508 pgs. - 66 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre. - 6 làmines fora de text, litografies a tot color.
III - Segona part - 1880. - Portada a dues tintes. - Paginació correlativa al tom anterior, de la pàgina 509 a la 931. - 80 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre. - 3 làmines fora de text, litografies a tot color.
IV - 1882 - 1 làmina frontis, litografia en blanc i negre, reproduint el plànol de Palma d'Antoni Garau de 1644. - Portada a dues tintes. - 1 f. sense paginar - 309 pgs. - 199 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre. - 14 làmines fora de text, litografies a tot color.
V - Primera part - 1884. - Portada a dues tintes. - VI - 1 f. sense paginar. - 444 pgs. - 110 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre. - 57 làmines fora de text, litografies a tot color.
V - Segona part - 1884. - Portada a dues tintes. - Paginació correlativa al tom anterior , de la pàgina 445 a la 799. - 155 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre. - 33 làmines fora de text, litografies a tot color. - A l'interior de la coberta posterior: 1 estat plegat de 45 x 60 cm i 1 làmina plegada de 30 x 110 cm, litografia a 4 tintes: Vista des del puig Major.
VI - 1890.- Portada a dues tintes. - 3 f. sense paginar. - 595 pgs - 140 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre. - 12 làmines fora de text, litografies a tot color.
VII - 1891 - 1 làmina frontis litografia a tot color, representant els escuts de les principals poblacions de Menorca. - Portada a dues tintes. - 3 f. sense paginar. - 463 pgs - 137 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre. - 14 làmines fora de text, litografies a tot color.

- Separates:

- DIE / INSEL MENORCA. / I. / ALLGEMEINER THEIL. / SEPARATABDRUD AUS DEM WERKE: / DIE BALEAREN. / IN WORT UND BILD GESCHILDERT/:
- Leipzig. - F.A. Brockhaus - 1890. - Portada a dues tintes. - 2 f. - 595 pgs - 1 làmina fora de text, litografia a tot color, representant el plànol del Llatzaret de Maó. - (El mateix text i il·lustracions en blanc i negre que al tom VI, però sense les làmines litogràfiques a tot color).

- DIE / INSEL MENORCA. / II. / SPECIELLER THEIL. / SEPARATABDRUD AUS DEM WERKE: / DIE BALEAREN. / IN WORT UND BILD GESCHILDERT/:
- Leipzig. - F.A. Brockhaus. - 1891. - 1 làmina frontis litografia a tot color, representant els escuts de les principals poblacions de Menorca. - Portada a dues tintes. - 2 f. - 463 pgs - 2 làmines fora de text litografiades, plànol de Ciutadella i plànol de les ruïnes de Santa Agueda. - (El mateix text i il·lustracions en blanc i negre que al tom VII, però sense làmines litogràfiques a tot color).

- DIE / STADT PALMA. / SEPARATABDRUD AUS DEM WERKE: / DIE BALEAREN. / IN WORT UND BILD GESCHILDERT/:
- Leipzig. - F.A. Brockhaus. - 1882. - 1 làmina frontis litografia en blanc i negre, reproduint el plànol de Palma d'Antoni Garau de 1644. - Portada a dues tintes. - 1 f. - 309 pgs - (El mateix text i il·lustracions en blanc i negre que al tom IV, però sense làmines litogràfiques a tot color).

- LUDWING SALVATOR, ERZHERZOG.

- DIE / BALEAREN / GESCHILDERT IN WORT UND BILD / VON. / ERZHERZOG LUDWING SALVATOR/:
- Würzburg und Leipzig. - K.u.K. Hofbuchhandlung von Leo Woerl. - (Al colofó: Druck von Ramm & Seemann in Leipzig). - 1897. - 2 volums foli (30 x 22 cm). - Enquadernació editorial amb planxes daurades.

I - Portadella. - Portada. - 1 f. sense paginar. - XII: d'índex. - 488 pgs. - 288 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre. - 1 làmina plegada fora de text, litografia en color, representant un plànol de Palma.
II - Portada. - VIII: d'índex. - 451 pgs. - 294 il·lustracions xilogràfiques entre text, en blanc i negre.

- Edició resumida del Die Balearen.
- Hi ha una variant d'edició en què no consta, ni a la portada ni a les cobertes superiors, el nom de l'autor. Aquests exemplars tenen les cobertes en blanc.

(Elaboració: Manuel Ripoll)

DIE BALEAREN IN WORT UND BILD GESCHILDERT
LES BALEARS DESCRITES PER LA PARAULA I EL GRAVAT

Erster Band Volum I *(Leipzig 1869)*
- **Die alten Pityusen** / Les antigues Pitiüses
  - **Erstes Buch** Llibre I — **Ibiza** Eivissa
    - I I **Allgemeiner Theil** / Part General
    - II II **Specieller Theil** / Part Especial
  - **Zweites Buch** Llibre II — **Formentera** Formentera
    - I I **Allgemeiner Theil** / Part General
    - II II **Specieller Theil** / Part Especial

Zweiter Band Volum II *(Leipzig 1871)*
- **Die eigentlichen Balearen** / Les Balears pròpiament dites
  - **Drittes Buch** Llibre III — **Mallorca** Mallorca
    - I I **Allgemeiner Theil** / Part General

Dritter Band Volum III *(Leipzig 1880)*
- **Erste Hälfte** / Primera meitat
- **Zweite Hälfte** / Segona meitat
  - I I **Allgemeiner Theil (Fortsetzung)** / Part General (Continuació)

Vierter Band Volum IV *(Leipzig 1882)*
- II II **Specieller Theil** / Part Especial
  - I I **Die Stadt Palma** / La ciutat de Palma
  - II II **Der Hafen von Palma** / El port de Palma
  - III III **Das Leben der Stadt Palma** / La vida a la ciutat de Palma
  - IV IV **Die Umgebung der Stadt Palma** / Les rodalies de la ciutat de Palma

Fünfter Band Volum V *(Leipzig 1884)*
- **Erste Hälfte** / Primera meitat
- **Zweite Hälfte** / Segona Meitat
  - II II **Specieller Theil (Fortsetzung)** / Part Especial (Continuació)
    - I I **Das südwestliche Hügelland** / L'accidentat sud-oest
    - II II **Der nördiche Abhang der Sierra und ihre Höhen** / El contrafort nord de la serra i el seus cims
    - III III **Die Südlichen Lehnen der Gebirgs kette und ihre Pässe** / El contrafort sud de la serra i els seus colls
    - IV IV **Die Carrereta von Inca Alcudia** / La carretera d'Inca a Alcúdia
    - V V **Der östliche Theil der Insel** / La part de Llevant de l'Illa
    - VI VI **Das südöstliche Hügelland** / L'escabrós sud-oest
    - VII VII **Manacor und das Centrum der Insel** / Manacor i el centre de l'Illa
    - VIII VIII **Die Carretera de Manacor** / La carretera de Manacor
    - IX IX **Der südliche Theil der Insel** / La part de migjorn de l'Illa
    - X X **Die Eisenbahnen** / Els trens
    - XI XI **Die Küste der Insel** / El litoral de l'Illa
    - XII XII **Die Insel Cabrera** / L'illa de Cabrera

Sechster Band Volum VI *(Leipzig 1890)*
- **Viertes Buch** Llibre IV — **Menorca** Menorca
  - I I **Allgemeiner Theil** / Part General

Siebenter Band Volum VII *(Leipzig 1891)*
  - II II **Specieller Theil** / Part Especial

DIE BALEAREN GESCHILDERT IN WORT UND BILD —Les Balears descrites per la paraula i el gravat— *(Würzburg und Leipzig, 1897)*

Santiago Palacio Francesc Manuel de los Herreros	Josep Sureda Blanes	Carlos i Bárbara Sánchez-Rodrigo
Las Baleares **Tomo I** *(Palma 1886)* — Las Antiguas Pityusas, Libro I, Ibiza, Parte General **Tomo II** *(Palma 1890)* — Las Antiguas Pityusas, Libro I, Ibiza, Parte Especial; Libro II, Formentera, Parte General, Parte Especial		**Tomo III** *(Barna 1982)* — Las Baleares por la palabra y el grabado, Primera Parte, Las Antiguas Pitiusas
	Tomo II Costumbres de los mallorquines (Artesanía y Folklore) *(Palma 1955, 1985, Barcelona 1981)* **Tomo XI** Mallorca. Parte General *(Palma 1963)* **Tomo XII** La Cultura *(Palma 1965)*	**Tomo IV** *(Barna 1985)* — Las Baleares por la palabra y el grabado, Las Baleares propiamente dichas, Mallorca (Parte General)
Las Baleares II. La Pesca. Navegación y construcción de buques *(Palma 1956, 1983)*	**Tomo II** Costumbres de los mallorquines (Artesanía y folklore) *(Palma 1955)* Separates irregulars: Carros y coches de antaño *(Palma 1955)* Muebles y otros enseres mallorquines *(Palma 1980)* **Tomo VIII** Mallorca Agrícola (Primera Mitad) *(Palma 1959)* **Tomo IX** Mallorca Agrícola (Segunda Mitad) *(Palma 1960)* **Tomo X** De la Caza, Pesca y Navegación *(Palma 1962)* Separata irregular: Barcos y Barcas (s XIX) *(Palma 1980)* **Tomo XI** Mallorca. Parte General *(Palma 1963)*	**Tomo V** *(Barna 1987)* — Las Baleares por la palabra y el grabado, Las Baleares propiamente dichas, Mallorca (Parte General), Traducció del Volum III - Primera Meitat
	Tomo I La Ciudad de Palma *(Palma 1954, 1981, 1984)*	
Las Baleares I **La Isla de Cabrera** *(Palma 1954)*	**Tomo III** Los pueblos de Mallorca El estribo norte de la Sierra y sus cumbres *(Palma 1955)* **Tomo IV** Los Pueblos de Mallorca El sudeste y el centro de la Isla *(Palma 1956)* **Tomo V** La costa de Mallorca *(Palma 1957)* **Tomo VI** Los pueblos de Mallorca El estribo Sur de la Sierra y sus desfiladeros *(Palma 1958)* **Tomo VII** Los pueblos de Mallorca La parte meridional de la Isla *(Palma 1958)*	
		Tomo I La Isla de Menorca en texto e imágenes *(Ciutadella 1980)*
		Tomo II La Isla de Menorca en texto e imágenes *(Ciutadella 1980)*

Las Baleares. Descritas por la palabra y el dibujo (Die Balearen) Traducció de Mateu Grimalt i Antònia Vigó *(Barcelona 1984)*

EXPLICACIÓ

pàg 306 superior Primera edició de l'obra en alemany. Únicament s'especifiquen els capítols del Llibre III. En rodona, la correspondència catalana.

inferior Primera edició reduïda en alemany. En rodona, la correspondència catalana.

pàg 307 Les edicions de les distintes versions i traduccions al castellà se situen:

— d'esquerra a dreta: per ordre cronològic

— de dalt a baix: segons el volum de la primera edició alemanya al qual corresponen (pàg 306), independentment dels títols, numeracions i repeticions dels toms de l'esmentades versions i traduccions.

superior

a) Versió al castellà de Santiago Palacios, corregida i augmentada per Francesc Manuel de los Herreros.

b) Versió al castellà de Josep Sureda Blanes.

c) Traducció al castellà de Carlos i Bárbara Sánchez-Rodrigo

inferior

Traducció al castellà de Mateu Grimalt i Antònia Vigó

Correspondència catalana: Josep Amengual Batle
Elaboració: Manuel Ripoll i Lourdes Mazaira

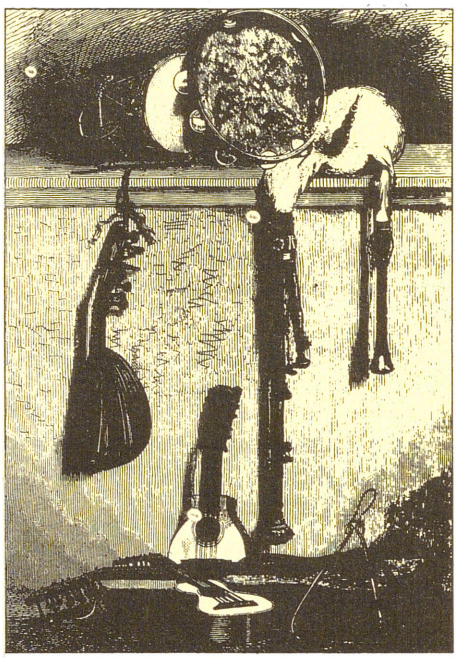

↑ *Die Balearen*, Instruments musicals mallorquins

irregulars, publicades amb els títols de *Carros y coches de antaño* (1955), *Muebles y otros enseres mallorquines* (1980) i *Barcos y Barcas de antaño (siglo XIX)* (1980). Des del 1980, per iniciativa i patrocini de la caixa de Balears «Sa Nostra», es publica la traducció castellana de Carlos i Bárbara Sánchez-Rodrigo. Fins el 1989, han aparegut els Llibres I, II, IV i una part del III (Vol II i Vol III, primera meitat). Aquesta edició, els toms de la qual no segueixen la numeració donada per l'arxiduc, serà, en concloure's l'empresa, la primera traducció completa del *Die Balearen* al castellà. Pel que fa a la versió reduïda, publicada el 1897, n'existeix una traducció castellana, realitzada per Mateu Grimalt i Antònia Vigó, que aparegué el 1984 amb el títol de *Las Baleares. Descritas por la palabra y el dibujo (Die Balearen)*. (MR/LM)

LA METODOLOGIA DEL «DIE BALEAREN»

L'antropologia del segle XIX destria tres estratègies d'investigació: La descripció etnogràfica —diari o ressenya— segons la moda romàntica o positivista. L'explanació antropogeogràfica dels espais culturals. La compilació de les tradicions.

El *Die Balearen* assumeix els criteris esmentats i, seguint els models literaris de l'època, esdevé el gran llibre de viatges que clou tot un cicle de publicacions balears. Després vindran l'«aplec» literari, l'«arxiu» folklòric i, més tard, la «guia» turística.

El *Die Balearen* és una etnografia en la qual el subjecte —escriptor i protagonistes— s'amaga sobtosament darrere els objectes. Les dades, passades pel sedàs del naturalista, són disposades en conjunts comprensius, sense cercar, però, el seu sentit més ocult. L'obra —escriu l'Arxiduc— «no inclou la síntesi d'un estudi profund», sinó el ric inventari, fet des de l'observació més assèptica i directa —ni bibliografia, ni diplomàtica ni arqueologia— de l'ètnia balear i de les seves diferències. «A més de les condicions naturals —afirma Lluís Salvador— aquestes illes es diferències l'una de l'altra ... per la cultura».

El *Die Balearen* és una geografia d'espais culturals —paisatge i societat, tradicions i costums, ciutat i ruralia— en la qual la història és sempre absent. Mateu Obrador va dir que les referències retrospectives i les insinuacions històriques són ocasionals en el *Die Balearen*; són esporàdiques digressions per a retornar de sobte al que veuen els ulls.

Les Illes —com la resta de la Mediterrània— eren una reserva d'«allò que desapareix». El *Die Balearen* compila i testifica. És el museu que conserva, objectivat en la paraula i el gravat i en contra de la industrialització, l'endèmic primitivisme civilitzat.

La participació dels intel·lectuals mallorquins en les tasques del *Die Balearen* obliga l'Arxiduc a repensar el primitiu programa difusionista —exogàmia informativa— dels llibres de viatge des de l'etnocentrisme —endogàmia folk— de la Renaixença literària i costumista.

Sebastià Trias Mercant

BALEARES Vaixell de guerra del tipus creuer. Fou dissenyat per l'en-

↓ *Die Balearen*, El port de Maó

↓ *Die Balearen*, Maria, una al·lota de Llucmajor

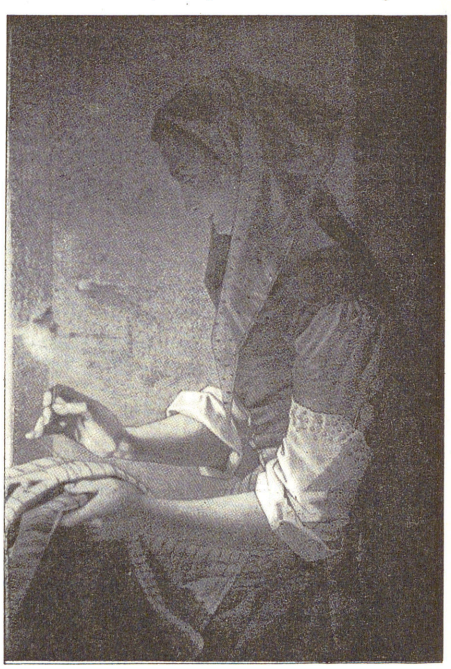

ginyer anglès Sir Philip Watts. Igual que el «Canarias», era del model Washington i desplaçava 10.000 tones. El seu armament consistia en vuit canons Vickers de 203 mm, abundant artilleria antiaèria i torpedes. Els vaixells d'aquest tipus eren ràpids i ben armats, però tenien una defectuosa protecció. La seva dotació era de 50 oficials, 95 classes i 1.000 mariners. La construcció fou molt lenta, ja que s'inicià el 1928, a les drassanes de la societat espanyola de construcció naval del Ferrol, i no fou botat fins al 1932. El juliol de 1936, en esclatar la guerra civil, era en fase d'armament, que es completà durant el conflicte. Des del 1937, participà en la presa de Màlaga, en la protecció de naus mercants i en la vigilància del contraban de guerra. Va esser enfonsat en un combat naval nocturn, el 6 de març de 1938, prop del cap de Palos (Múrcia). Amb els creuers «Canarias» i «Almirante Cervera», escortava un comboi de transports, quan topà amb l'estol republicà que volia atacar la base naval de Palma. Sembla que el «Baleares» escometé els vaixells republicans, que llançaren contra ell uns dotze torpedes, dos dels quals l'encertaren i feren volar un dels seus pallols. El vaixell s'inclinà a babord, es seccionà per la meitat i s'incendià. El deficient emmagatzemament de les municions i les presses per armar-lo contribuïren a fer major la catàstrofe. Dos destructors britànics —el «Kempenfeld» i el «Boreas»— participaren en les tasques de salvament, dificultades per la presència d'avions republicans de la defensa costera, que sobrevolaren repetidament la zona on naufragà el navili. Només hi va haver uns 450 supervivents. Entre els 743 morts, s'hi trobaven el contraalmirall Manuel Vierna, el comandant de navili Isidro Fontela i nou fletxes navals mallorquins. Aquest fet produí gran consternació en l'opinió pública mallorquina i fou aprofitat per la propaganda franquista per fer-ne bandera de la gran tragèdia. Es publicaren llibres i articles sobre aquest fet. A iniciativa del periòdic *La Última Hora*, s'obrí una subscripció popular per aixecar un monument al vaixell. Així, el 1948 s'inaugurà un conjunt monumental a sa Feixina (Palma), obra dels arquitectes Francesc Roca Simó i Antoni Roca Cabanelles, i de l'escultor Josep Ortells. Altres monuments commemoratius són la làpida a Llerena (Extremadura, el 1938), un monument al Museu Naval (1941), i una làpida a Sant Sebastià.

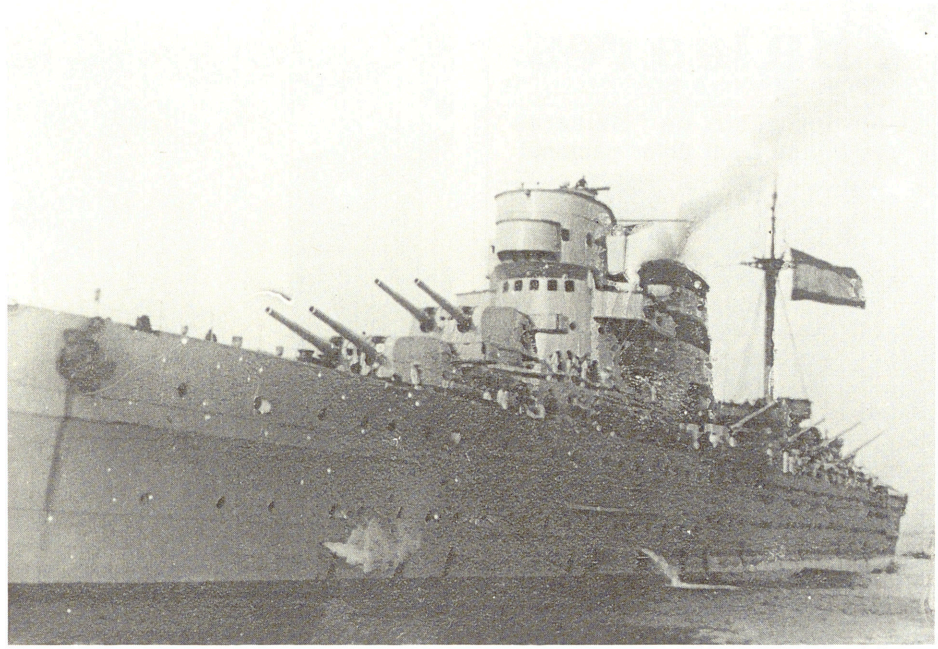

↑ El creuer «Baleares»

↓ Monument als morts del creuer «Baleares» a sa Feixina de Palma

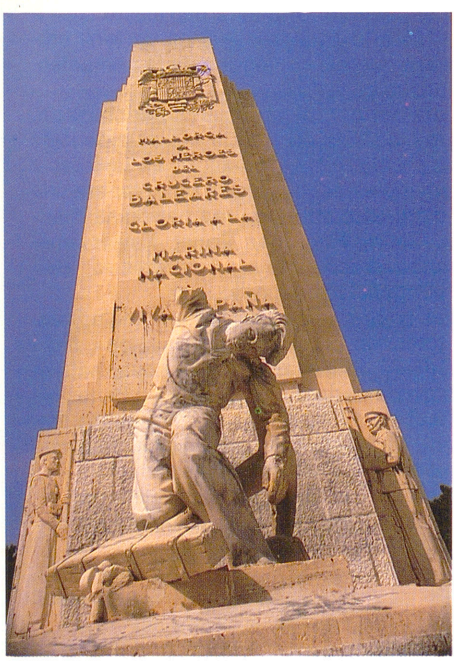

↓ Fotografia del moment de l'enfonsament del creuer «Baleares»

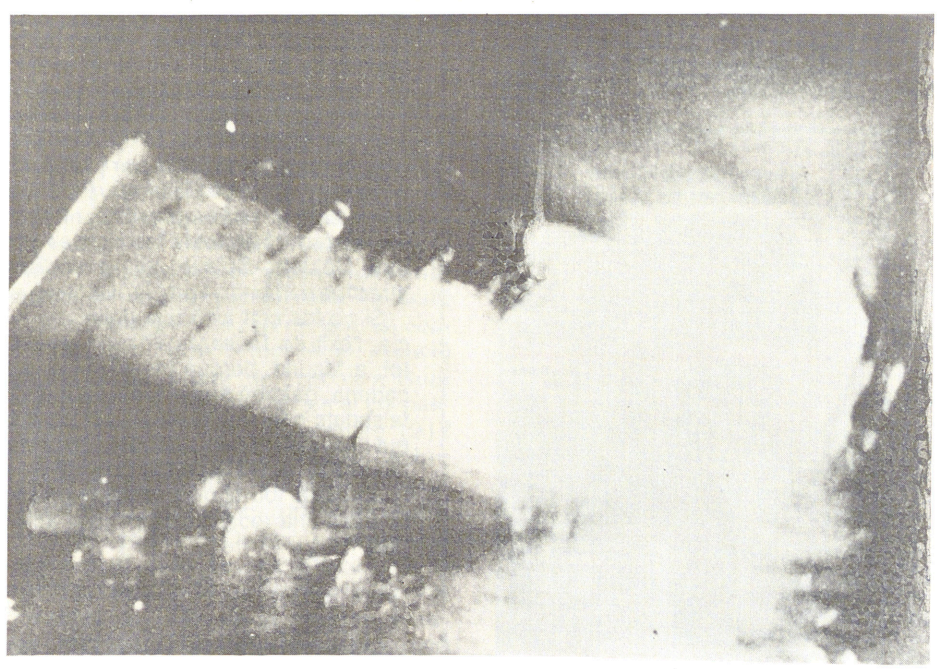

Baleares

ORGANO DE FALANGE ESPAÑOLA TRADICIONALISTA Y DE LAS J.O.N.S.

Año I.—Núm. 1. Palma de Mallorca.—Jueves 13 de Julio de 1939. Año de la Victoria. Precio 15 céntimos

El primer gesto de "Baleares" sea unirse a un dolor nacional

EDITORIAL

EN NOMBRE DE LA PATRIA

18 DE JULIO

CALVO SOTELO

BALEARES, brazo en alto como corresponde a quienes sienten en primer término el espíritu de la disciplina, saluda en el CAUDILLO a España entera, de la que es él la más noble representación. Jefe del Estado, Autoridad de autoridades, Jefe Nacional de nuestra Organización; por España y por ti; por los héroes de la gesta y por los caídos en ella: a tus órdenes

JOSE ANTONIO es la figura cumbre de la moderna España. Su Falange fué la semilla. Su muerte el riego fecundo. En la hora del triunfo, la Patria se ha rendido a su memoria para no olvidarle jamás. Por patriotismo, por gratitud y por admiración:

¡Presente siempre!

↑ Primer número del diari *Baleares*

↑ Primer local del diari *Baleares* al carrer Danús de Palma

BALEARES Diari creat a Palma, el 1939, com a resultat de la fusió de *El Día* i de *Falange*. Sortí per primera vegada el 13 de juliol de 1939, dirigit per Pablo Saiz Gralla. Les seves instal·lacions estaven al carrer Danús, on hi havia hagut la impremta, els tallers, la redacció i l'administració de *El Día*. El seu ràpid creixement es degué a la dinàmica innovadora dels redactors i a les línies marcades pels seus directors. Popularment, i a causa del seu caràcter d'òrgan del Moviment, s'atribuí el seu espectacular creixement al

↓ Número actual del diari *Baleares*

Baleares

DIARIO INDEPENDIENTE

La banda terrorista amenaza con 'expresarse por otros medios'

ETA da un plazo de 72 horas al Gobierno para que rectifique

El Ejecutivo aprueba 'su' giro social a espaldas de los sindicatos

Los mutilados del Ejército temen perder la pensión

El Defensor del Pueblo casi no recibe denuncias desde Baleares

El Barça se juega la Liga frente al Madrid en el Nou Camp

Por la 'Ruta de la Ceba'

Doscientos militantes de UM Palma abandonarán el partido

EN ESTA EDICION

RUEDAS Y VELAS

EL DIARI BALEARES

El diari *Baleares* fou el diari mallorquí per definició durant pràcticament trenta anys, des del començament dels anys 40 fins a principis dels 70. En aquests anys, amb tota propietat, va poder imprimir davall de la seva capçalera: *El diario de mayor circulación en el Archipielago.* Era, en efecte, el de més tiratge (superava els 25.000 exemplars a les edicions dominicals), el més popular i el més familiar per als illencs. El *Baleares,* es podria afirmar, va esser en aquells anys la Bíblia per als lectors mallorquins.

En cercar una explicació a aquell èxit constant i mantengut tants d'anys, s'ha dit, sense cap fonament, que fou a causa de la condició política del periòdic, *òrgan del Moviment* i, per això, amb el suport del tràfic d'influències del moment. Fins i tot s'ha arribat a dir que la subscripció al *Baleares* era obligada per a obtenir certs favors, i que els industrials i els comerciants locals es veien obligats a esser generosos amb la seva publicitat en el periòdic. Una altra explicació falsa a aquells anys d'esplendor, reiterada sovint, és que *Baleares* mai no va tenir problemes de paper per a sortir al carrer, mentre que els col·legues de la competència vivien penúries insolubles amb les bobines racionades.

Res més lluny de la veritat. Ni subscriptors per por, ni anunciants per obligació, ni paper regalat sense límits. Res que no fos legítima conseqüència d'un periòdic nou, entregat i il·lusionat per part dels seus protagonistes redactors, va tenir res a veure amb l'èxit de *Baleares.* En aquells anys d'esplendor, cada redactor era una figura amb el seu propi públic, i formava, d'aquesta manera, una parròquia diversa, procedent de totes les classes socials. Gafim, Rat, Joan Bonet, Xavier Jiménez, Cojuelo, Quinito, tots periodistes sense precedents en la professió, amb atractius personals i propis, i cada un amb els seus lectors particulars.

Si no fos cert això que deim i ho fos, per contra, allò que afirma la maledicència, l'èxit de *Baleares* s'hauria repetit en totes les províncies espanyoles i, fins i tot, a Madrid, perquè pertot hi havia periòdics que pertanyien a la seva mateixa cadena, gairebé sempre els de menor tiratge de cada localitat. Si eren certes les falsedats que s'atribueixen per justificar l'èxit de *Baleares,* la història hauria tengut l'equivalent, per exemple, i especialment, a Madrid, on el diari *Arriba,* de la mateixa cadena, era el periòdic bandera de l'èxit sempre encalçat i mai no assolit.

Baleares fou el que va esser pels seus propis i exclusius mèrits, basats en les virtuts d'una redacció irrepetible, amb un instint professional sorprenent i extraordinari.

Pau Llull

suport de l'Estat quan el paper escassejava. Aquestes circumstàncies contribuïren a fer-lo molt popular. Passat el període d'escassesa, va tenir la primera rotativa de les Balears (1941) i augmentà progressivament el tiratge, fins a arribar als vint-i-cinc mil exemplars, creant concursos i fomentant activitats esportives i artístiques. Entre les activitats esportives, destaquen les voltes ciclistes a Mallorca, de caràcter internacional, els partits de futbol i les vetlades de boxa. En les socials, sobresurten la creació del Banc dels Pobres, per a ajudar els necessitats, dirigit per Jordi Andreu Alcover, que va disposar d'un llegat d'Eleonor Servera de March, i la rifa de cistelles de Nadal, en les quals fins i tot es regalaven pisos o xalets. Malgrat la seva vinculació al Moviment Nacional, els anys 50 i 60 fou una tribuna molt activa de la dinàmica cultural a Mallorca, particularment de la renovació literària. Entre els seus redactors i col·laboradors destacaren Joan Bonet Gelabert, Llorenç Capellà, Pere Capellà Roca —Mingo Revulgo—, Gabriel Fuster Mayans —Gafim—, Miquel Gayà, Manuel Sanchis Guarner, Pere Antoni Serra Bauzà, Josep Mascaró Passarius, Quinito Caldentey, Eliseo Feijoo, Josep Ramis, Jesús Cor, Miquel M Serra Pastor, Jaume Font, Miquel Ramis Alonso, Sebastià Garcías Palou, Bru Morey, Julià Oliver, Llorenç i Miquel Villalonga, Antoni Pizà Ramon, Miquel Vidal Seguí —Rat—, Guillem Frontera, Nicolau Brondo Oliver i Jaume Aloy, entre d'altres. El 1951, obtengué el *Premio Nacional de Periódicos* i posteriorment, gràcies a la tasca d'Almagro Martí, el *Virgen del Carmen*. En expansionar-se, la redacció s'instal·là, el 1965, al Palau de la Premsa i, posteriorment, les màquines es traslladaren al polígon de Son Castelló. Arribada la transició democràtica, seguint la tendència de privatitzar els mitjans de comunicació estatals, l'empresa mallorquina Premsa Nova n'adquirí els locals i els drets de capçalera (1984), i continuà la seva publicació. El 1987 rebé els *Premio Nacional del Ejército* i *Premio Ford* a la crítica esportiva, pels treballs publicats per l'ex-comandant general de Balears, Domingo Jiménez Riutort, i pel cap de redacció d'esports, Patricio Candia, respectivament. (JR)

↑ Edifici dels tallers del diari *Baleares* al polígon de Son Castelló

Directors de Baleares

Cadena del Moviment-MCSE
Pablo Saiz Gralla
Nicolau Brondo Rotten
Pedro Álvarez
Domingo Medrano
Antoni Colom
Jordi Andreu Alcover
Waldo de Mier
Ignacio Arroyo
Francisco Javier Jiménez González
Antoni Pizà Ramon
Pedro Ignacio González
Joan Josep Porto
Pau Llull Alemany
Heliodoro Muñoz Rodríguez

Premsa Nova SA
Pere Antoni Serra Bauzà
Octavi Aguilera
Miquel Serra Magraner
Jaume Jiménez Muntaner

BALEARES Publicació editada a Buenos Aires (l'Argentina), entre 1913 i, probablement, 1917, per emigrants mallorquins. Subtitulada *«periódico de información regional»*, tenia periodicitat quinzenal i tractava temes econòmics i socials relacionats amb l'emigració. El seu primer director va esser Eusebi Guasp. A causa de la crisi econòmica de 1914, fomentà la creació d'una Borsa Balear de Treball a Buenos Aires. ■ Revista gràfica en castellà, publicada a Mallorca entre 1917 i 1925. Hi figuraven notícies sobre temes de l'actualitat mundial i, particularment, de les Illes amb una major cura de Mallorca. Dedicà una atenció especial al món de la cultura i de la ciència, tant a la presentació de les darreres novetats de la pintura, cinema, literatura, tècnica i medicina, com a la publicació d'articles de fons i assaigs sobre aquests camps. Incloïa, també, poemes i narracions d'afeccionats illencs i d'autors consagrats balears, espanyols i estrangers. Apareixia profusament il·lustrada amb fotografies, entre d'altres, d'Ernest Amer, Guillem Bestard, Domènec Duran, Jaume Escalas Real, Antoni Mulet, Narcís Puget, Gaspar Rul·lan, Fulgenci Sastre, Josep Vila Coll i Fotos Ferrer, Hernando i Vinyets. Entre els dibuixants que hi col·laboraven, desta-

↓ Portada del primer número de la revista *Baleares* (1917-1925)

quen Pere Josep Barceló, Josep Costa Ferrer —Picarol— i Joan Bauçà Guanyabéns. Va esser dirigida per Enric Vives Verger (1917-1923) i Josep Maria Verger (1923-1925). Tengué periodicitat setmanal (1917-1918), desenal (1918-1920) i quinzenal (1920-1925). Fou l'única revista gràfica de les Illes que arribà als nou anys, per l'esforç dels seus directors i per les nombroses pàgines dedicades a la publicitat, que permetien el finançament de la publicació. ■ Revista il·lustrada editada a Palma en anglès i castellà. Estava dedicada al turisme i comptava amb abundosa informació sobre els serveis hotelers i turístics, així com amb alguns articles de la premsa anglesa. Només se'n publicaren tres números, entre abril i agost del 1933. Hi escrivien, entre d'altres, Harry Brietain, Regina Opisso, Joan Flaquer Fàbregues i Harry Kempt.

LAS BALEARES

DIARIO REPUBLICANO

LA AMNISTIA

CRONICA LOCAL

↑ Diari *Las Baleares* (1891-1896)

BALEARES, LAS Diari republicà, que substituí el setmanari del mateix nom i fou també dirigit per Benet Pons Fàbregues. S'edità de l'1 de maig de 1891 al 31 de juliol de 1896, quan aparegué *La Unión Republicana*. A partir de gener de 1896, dedicà dues pàgines, impreses a Madrid, a la informació internacional i estatal. En foren redactors, entre d'altres, Lluís Martí i Joan Tugores.

BALEARES, LAS Publicació periòdica de caire republicà autonomista, dirigida per Benet Pons Fàbregues.

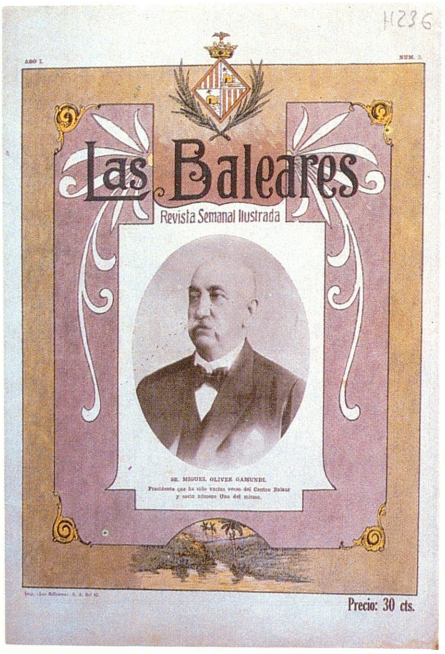

↑ Revista *Las Baleares* editada a Cuba

S'edità a Palma des del 10 de maig de 1890 fins al 23 d'abril de 1891. Sortia inicialment dos pics per setmana i es transformà en setmanari a partir del número 52. En foren col·laboradors Lluís Martí, Eusebi Ballester, Benet Pomar i Ricard Roca. ■ Revista mensual, de caire professional i científic, òrgan del Col·legi de Farmacèutics de Balears. Els seus objectius eren mantenir la unitat i la col·laboració en el sector. El primer número sortí el 1900 i durà fins al 1919. En va esser primer director Juan Valenzuela, i hi col·laboraren, entre d'altres, Antoni Bassa, Jaume Ignasi Martorell, Francesc Llompart i Gabriel Fuster. Es repartia gratuïtament a tots els farmacèutics. ■ Revista setmanal il·lustrada publicada a l'Havana (Cuba) com a òrgan del Centre Balear d'aquesta ciutat. Començà a sortir el 1921, dirigida per Joan Torres Geresch, secretari d'aquest centre. Hi col·laboraren escriptors cubans, juntament amb el marquès de Partirratx, Bartomeu Tomàs Marí, i Felip Casassaies, entre d'altres. A més de planes amb cròniques, consultoris mèdics, notícies de les Illes i de la colònia, en tenia una de dedicada a la dona. Es redactava exclusivament en castellà.

BALEARES DEPORTIVA Revista setmanal il·lustrada, editada a Palma des del febrer de 1923. Probablement, desaparegué el maig del mateix any. Oferia informació sobre el món de l'esport espanyol i, especialment, de les Illes. Apareixia en castellà i il·lustrada

BALEARES DEPORTIVA

Revista semanal ilustrada

DIRECTOR-PROPIETARIO

FRANCISCO DE A. FUSTER PEREZ

SALUDO

NUESTRO PROGRAMA

↑ Baleares Deportiva

amb fotografies d'Amer, Díaz i Guerrero, i caricatures de Pepe Calandín. El seu director-propietari era Francesc d'Assís Fuster Pérez.

BALEARES MÉDICA Publicació editada a Palma des del 1980 fins al 1982, com a òrgan del Sindicat Mèdic Lliure de Balears. N'era director el cardiòleg Miquel Tiola Fort i el consell de direcció estava format per Marià Rosselló Barbarà, Josep Yarza Colomar, Manuel Cuesta Gimeno, Joan Mir Ramonell i Pau Ramis Bisellach. Es redactava en castellà.

BALEARES SINDICAL Publicació mensual editada a Palma per l'Organització Sindical de Balears, de la qual era l'òrgan. Sortí des de novembre de 1974 a octubre de 1975.

BALEAR FILM Productora cinematogràfica creada a Palma el 1925. Sorgida de les tertúlies que es realitzaven a Can Castellà de la costa de Sant Domingo, la seva finalitat era l'edició de pel·lícules de ficció, d'actualitat o d'informació sobre les Illes. Els principals accionistes foren Serafí Sureda, primer capitalista, i Joan Mas Quetglas, propietari de can Castellà. El primer projecte fou un film basat en una novel·la costumista, *Géminis* de Frates i Sureda, que no es pogué dur a terme. L'única pel·lícula que produí fou *El secreto de la pedriza*, adaptació de la novel·la del mateix títol dels ger-

mans Vázquez Humasqué, amb direcció artística de Francesc Aguiló Torrandell. ■ Distribuïdora de films per a totes les Balears, amb les principals marques de pel·lícules en exclusiva (1947-1985). Es va fundar a Palma, el setembre de 1947, al carrer Palau Reial (aleshores General Goded). El titular de l'empresa era Llorenç Calafat Cañellas i, els seus socis, Francesc Ques Ventayol i el doctor Bartomeu Vanrell. Per a la direcció, organització i posada en marxa del negoci, cridaren un tècnic de Barcelona que tenia experiència en el sector, Carles Monleón Jiménez, el qual ja havia estat sotsgerent per a Catalunya, Aragó i Balears de la distribuïdora Mercurio Films SA, després d'altres càrrecs a la Columbia Films i a la Rey Soria Films (aquesta des del 1935). El 1953, quedà com a únic propietari de la firma Francesc Ques, que associà al negoci Carles Monleón com a soci industrial. També aquest any es traslladà a la que va esser la seva seu definitiva, a la Rambla. El 1973, Carles Monleón passà, per compra directa, a director propietari i començà una època de gran importància per causa de les exclusives amb conegudes marques de pel·lícules, com Cinema International Corporation (que incloïa la Paramount, Universal Pictures, Metro Goldwyn Mayer i la United Artists), CB Films i Mercurio Films; anteriorment també havia tengut la Columbia Films. El 9 de setembre de 1985, la distribuïdora desaparegué per jubilació del seu propietari. (CA)

BALEÀRIC, EL Sobrenom que s'aplicà el consol romà *Quint Cecili Metel* (→), després de conquerir les illes Balears.

BALEARICA Família d'aus de gran dimensions, originàries de l'Àfrica. Són conegudes popularment com a grues coronades. El 1760, el naturalista anglès Brissora la va descriure erròniament com a autòctona de les illes Balears i, d'aquí, el seu nom. A Mallorca, com a la resta de les Illes, sols existeix constància de la captura d'un exemplar, el 1880, pel naturalista Vilella.

BALEARICA Butlletí del Centre d'Estudis Ornitològics de Balears, vinculat al col·legi Ramiro de Maeztu. El seu primer número sortí el 1956 i reproduí, a portada, un exemplar de la família d'aus que li donà nom. Els seus articles, publicats en castellà i anglès, tractaven temes relacionats amb l'ornitologia: control migratori, clima i cens ornitològic, entre d'altres. Era propietat de mossèn Blai Genovart i Genovart i fou dirigida per Gabriel Fuster Mayans. S'edità fins al 1958.

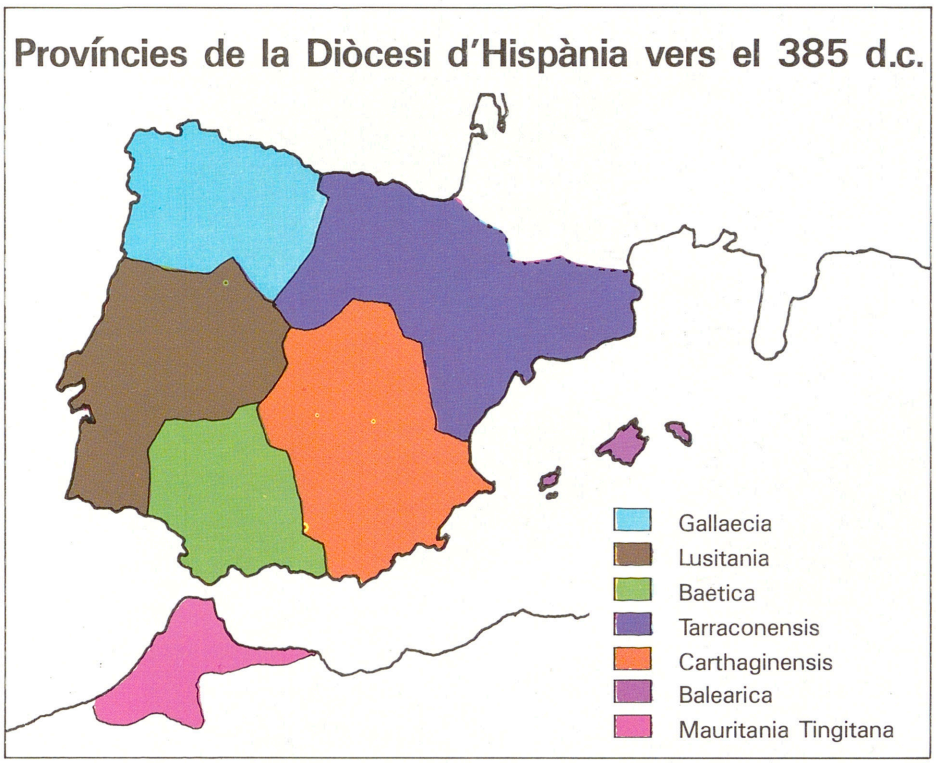

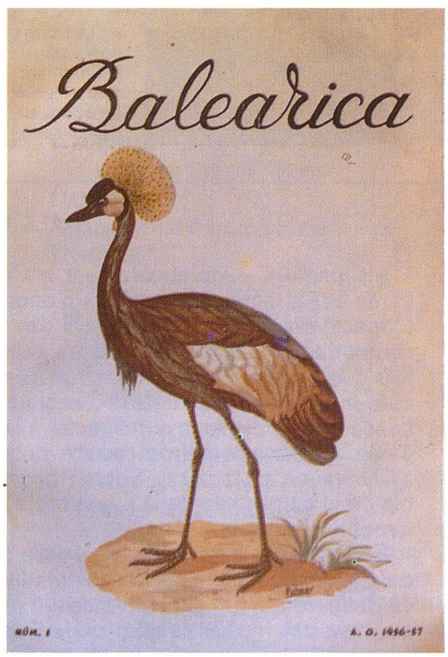

↑ Balearica

BALEARICA Província romana que incloïa totes les illes de l'arxipèlag balear, creada a la segona meitat del s IV dC. Fou una de les set unitats administratives que formaven la diòcesi d'Hispània. Fins aleshores, les Illes havien fet part, successivament, de la províncies romanes d'*Hispania Citerior*, *Tarraconensis* i *Carthaginensis*. Va pertànyer a l'Imperi Romà fins al 455, quan fou conquerida per Genseric i passà a integrar-se en el Regne Vàndal d'Àfrica. (LM)

BALEARIC HOMES & LIVING —BALEARES, CASAS Y VIDA— Revista publicada a Palma, des del 1985, en anglès i castellà. Tracta de les urbanitzacions, nàutica, moda, diversió i d'altres aspectes socials de les Balears. Inclou una gran gamma de fotografies en color i molta de publicitat, adreçada al públic anglès i espanyol interessat a residir a les Illes. Mantengué una periodicitat trimestral fins al 1986 i és bimensual des del 1987. Es ven a les Balears, a Madrid i el Regne Unit, i n'és director John Matthews.

BALEARITZACIÓ Terme usat per primera vegada per periodistes del *Paris-Match* en un reportatge sobre les Balears, publicat a França a finals dels anys 50. Les característiques i l'organització del model d'estructura-

← Les torres de Magalluf foren, durant molt temps, el símbol de la balearització

ció econòmico-territorial de les illes Balears, baldament que Menorca hi participa en menor grau, dels anys 1960-1970, són les que defineixen, bàsicament, el concepte. Actualment, amb algunes modificacions, encara és vàlid. Des del punt de vista econòmic, implica un desequilibri sectorial, amb hipertròfia del terciari i concretament del subsector turístic. Aquesta hipertròfia econòmica és lligada amb una dependència exagerada de l'exterior, amb el conseqüent risc de crisi si els agents o la situació econòmica internacional assoleixen noves conjuntures. La traducció territorial d'aquest model econòmic es materialitza en un alt ritme d'edificació al litoral, no sempre acompanyat del procés d'urbanització, sense l'adequada planificació. Com a conseqüència d'això, es dóna una alarmant degradació paisatgística i dels recursos naturals que, a la llarga, jugarà un paper contrari als interessos del sector turístic. La imatge que estereotipava la balearització al *Paris-Match* era la construcció de les torres de Magalluf, al terme municipal de Calvià. El vocable té un significat pejoratiu i es popularitzà internacionalment des de França, sobretot arran de l'ús que n'han fet els nacionalistes corsos, per significar allò que volien evitar, des del punt de vista econòmico-territorial, per a la seva illa. (OR)

BALEAROMETHES SESRODESAMUS Espècie endèmica de Mallorca, adaptada a la vida subterrània. És la forma més primitiva coneguda d'entre els tricomíscids que integren la subfamília *Haplophtalminal* i tot fa suposar que té un mode de vida aquàtic o almenys amfibi, ja que nombrosos exemplars varen esser recollits sota les pedres d'un riu subterrani, en una cova de Pollença. El mascle fa 3'1 x 1'6 mm i la femella 4'3 x 2'1 mm. És totalment blanc i no té ulls. La superfície dels exopodis dels tres darrers parells de pleòpodes és relativament important i augmenta del tercer al quint pleòpode; així els pleòpodes esdevenen els apèndixs respiratoris propis dels omiscoidens.

BALEARS, CAPITANIA GENERAL DE Vegeu *Capitania General de Balears.*

BALEARS, COMANDÀNCIA GENERAL DE Vegeu *Capitania General de Balears.*

BALEARITZACIÓ

Els primers —i probablement els únics— a encunyar el verb «balearitzar» varen esser diaris francesos, que donaren a entendre així una inadequada transformació del paisatge en benefici d'interessos turístics. Com a exemple d'aquest comportament, alguns periodistes gals utilitzaren, a principis dels anys seixanta, allò que s'esdevenia a les nostres Illes i, especialment a Mallorca i en menor escala a Eivissa. «Balearitzar», segons ells, era omplir la naturalesa de ciment, sense contemplacions ni respecte, a l'estil de «com es fa en aquelles Illes», com deien. Les cròniques del nostre deteriorament des del punt de vista francès s'il·lustraven a Magalluf i Santa Ponça, quan, curiosament, el principal responsable de la carnisseria de la ribera dreta de la badia de Santa Ponça era un ciutadà francès, de trista memòria.

En la denúncia francesa, no existia cap esperit ecologista ni de desinteressada defensa del paisatge de les nostres Illes. Tenim el convenciment que la pejorativa definició de «Balearitzar» nasqué motivada per un instint d'autodefensa, especialment dels nuclis turístics de la Costa Blava, fins aleshores única meta vacacional del Mediterrani i que, de cop i resposta, es veia empaitada pel creixement de l'oferta a Mallorca i Eivissa. Un altre perill que planava sobre la Riviera era l'expansió turística de Còrsega, que ells pretengueren defensar acusant de «balearitzar» la costa nord d'aquella illa. Aquí nasqué, realment, i es popularitzà l'ús del nou verb. «No a la balearització de Còrsega», fou un crit escoltat repetidament a França.

Sempre he pensat que hi hagué una exageració premeditada, i que s'usà de la pitjor manera possible el nostre desenvolupament turístic en defensa d'uns interessos ben coneguts i determinats.

Jaume Cladera

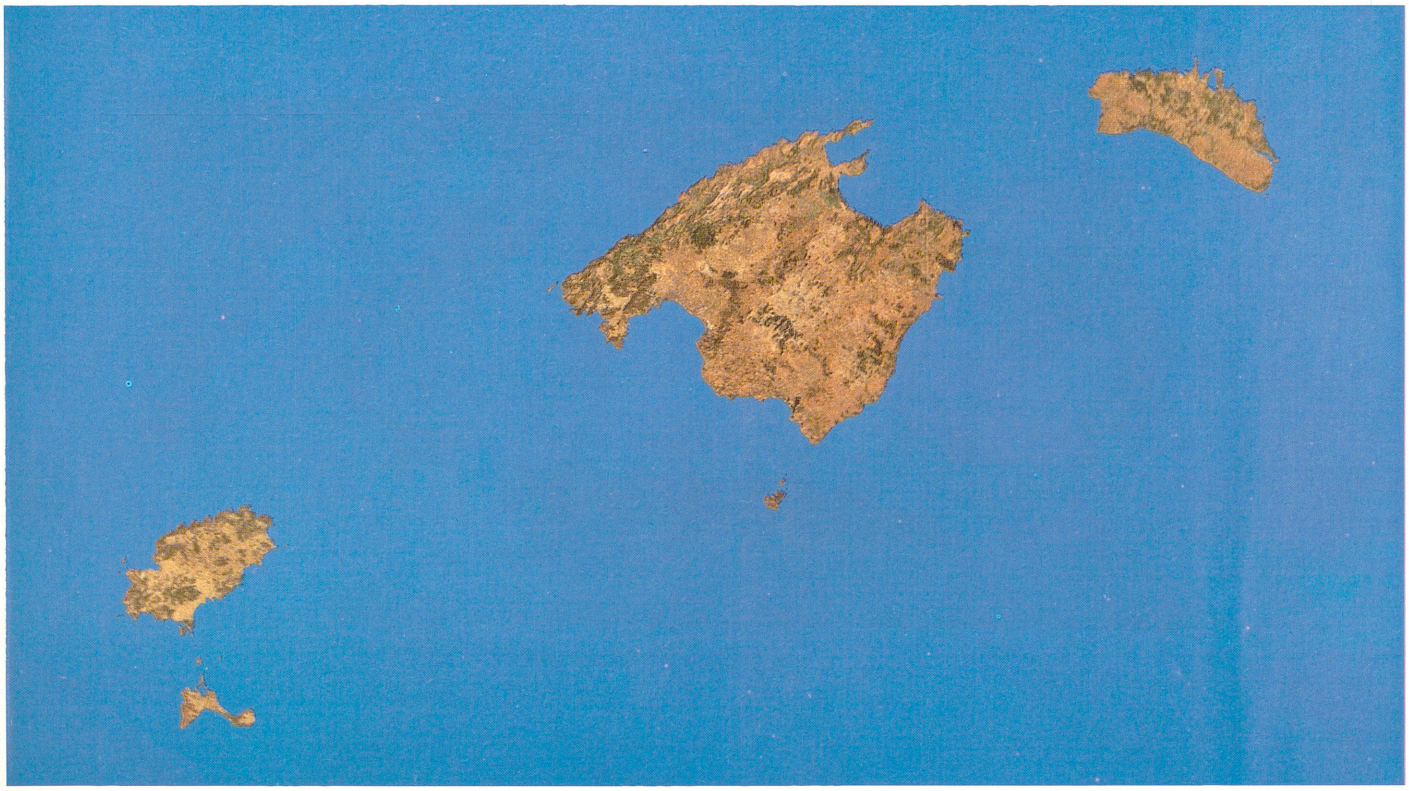

↑ Fotografia de les illes Balears realitzada pel satèl·lit Landsat-5 (COPOT)

BALEARS, ILLES Arxipèlag de la Mediterrània Occidental, amb una superfície de 5.014 km² i 1.238,9 km de costa. La màxima elevació és el puig Major (Mallorca) amb 1.445 m. Té una població de 680.933 habitants (1986). L'arxipèlag de Balears és format, en realitat, per dos grups d'illes perfectament definits. D'una banda, el de les Balears pròpiament dites, amb les illes de Mallorca, Menorca, Cabrera i altres menors. De l'altra, el de les Pitiüses, amb amb les illes d'Eivissa, Formentera i altres illetes i illots. El nom llatí *Baliares* o *Baleares* designà originàriament les Balears estrictes, fins que s'estengué com a denominació general de tot l'arxipèlag, però persistí la denominació de Pitiüses per designar-hi un sub-arxipèlag d'acusats trets diferencials. Dins la unitat del clima mediterrani, les illes Balears presenten una gran varietat de microclimes amb contrasts tan acusats com les zones humides de muntanya i les zones àrides de les marines de migjorn. La combinació de les diferències de clima, sòl, orografia i d'altres; l'extensió molt desigual d'illes; la presència de poblaments diversos i la pertanyença simultània o successiva a centres exteriors de poder polític i cultural, han determinat una complexitat sorprenent a les illes Balears. El sentiment de grup col·lectiu entre les Illes és molt feble i per això el nom *balear* té una manca d'arrelament popular, en contrast amb la popularitat de les denominacions de cada un dels grups insulars. Dins l'organització territorial de l'Estat establerta per la Constitució Espanyola de 1978, formen la Comunitat Autònoma de les illes Balears. Persisteix la Província de Balears, però la Diputació Provincial de Balears desaparegué substituïda pels òrgans de govern insular dels Consells Insulars de Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera. La llengua pròpia, d'ençà de la conquesta catalana del s XIII, és el català, amb acusades peculiaritats dialectals tant en relació a la resta de l'àrea idiomàtica catalana com entre les illes. (GEM)

ILLES BALEARS
contingut

	pàg
Geografia	315
Bartomeu Barceló Pons	
Demografia	328
Bartomeu Barceló Pons	
Història	333
Isabel Moll Blanes	
Institucions	344
Romà Piña Homs	
Etimologia	347
Miquel Dolç i Dolç	
Llengües	349
Joan Miralles Montserrat	
Economia	359
Miquel Alenyar Fuster	

GEOGRAFIA

— Situació i dimensions

L'arxipèlag de les Balears està situat enmig del Mediterrani occidental, desplaçat cap a l'oest, entre els meridians 1° 09' 30" (illes Bledes, Eivissa) i 4° 23' 46" (cap de la Mola, Menorca) de longitud est (Greenwich), i els paral·lels 38° 38' 25" (cap de Barbaria, Formentera) i 40° 05' 39" (illes des Porros, Menorca) de latitud nord. Està format per tres illes majors: Mallorca, Menorca i Eivissa, dues de menors: Formentera i Cabrera, i nombrosos illots, entre els quals cal destacar sa Dragonera, i les que configuren el subarxipèlag de Cabrera a Mallorca. Les Illes es disposen de SO (Eivissa) a NE (Menorca) i queden emmarcades en un cercle de 150 km de diàmetre amb centre a Palma. S'ha dit de les Balears que són «les illes més aïllades del Mediterrani» malgrat que el seu grau d'aïllament és feble, tenint en compte que la distància mínima respecte del continent és de només 91 km, que separen les costes d'Eivissa de les d'Alacant, mentre que la distància entre Eivissa i Mallorca és de 83 km i la d'aquesta illa amb Menorca és-

França
Itàlia
Iugoslavia
Portugal
Espanya
BALEARS
Grècia
Mar Mediterrània
Marroc
Algèria
Tunísia
40°
S'ILLETA DE SÓLLER
ILLA
SA DRAGONERA
I. MITJANA
ILLETES D'EN SALES
I. DES MALGRAT
I. DE SA PORRASSA
I. DEL TORO
I. DEL SEC
N
I. REDONES
I. CONILLERA
BOSC
I. TAGOMAGO
39°
I. BLEDES
I. DE S'ESPART
I. D'EIVISSA
I. DE SES RATES
I. GROSSA
I. BOTAFOC
ES DAUS
I. DES MALVINS
I. D'ES VEDRÀ
I. D'ES VEDRANELL
I. DE L'ESPONJA
I. DES PENJATS
I. DE S'ESPALMADOR
I. ESPARDELL
I. DE FORMENTERA
1°
2°

MAPA DE SITUACIÓ
I. DEL COLOMER
I. DE FORMENTOR
S'ILLOT D'ALCÚDIA
I. D'ALCANADA
I. DES PORROS
I. DEL PILAR
I. BLEDES
I. DE SANITJA
I. D'ADDAIA
40°
ILLA DE MENORCA
I. D'EN COLOM
I. DE L'AIRE
DE MALLORCA
A GALERA
I. GROS
I. DE NA GUARDIS
I. DE NA MOLTONA
I. DE NA PELADA
I. NA FORADADA
I. NA POBRA
I. NA PLANA
I. CONILLERA
NA REDONA
I. DE CABRERA
I. L'IMPERIAL
I. DELS ESTELLS
39°
ARXIPÈLAG DE LES BALEARS
3°
4°

de 38 km. Això fa que la seva àrea teòrica d'explotació econòmica de la mar (200 milles) només es realitzi mínimament. *(Vegeu taula 1)* Tenint en compte que l'aïllament perfecte seria del 100,0%, podem copsar uns graus d'aïllament que encapçala Menorca. De tot això s'esdevenen uns valors geopolítics de situació que tendran un pes important en el seu tarannà històric, i que en certs moments s'haurien de comptabilitzar com a economies de situació a l'àmbit dels interessos dels països mediterranis. L'extensió de l'arxipèlag és de 5.014 km², que es distribueixen en un 72,6% a Mallorca, un 14,0% a Menorca, un 10,8% a Eivissa, un 1,8% a Formentera, un 0,3% a Cabrera i un 0,7% a la resta d'illots. Són, per tant, illes petites si les comparam amb les altres de la Mediterrània Occidental com Sicília (25.426 km²), Sardenya (23.813 km²) o Còrsega (8.681 km²).

— Dimensions físiques *(Vegeu taula 2)*

Una de les variables que defineix la insularitat és la influència marítima dins l'espai illenc. La *ratio* que ens permet dimensionar aquest fet és la relació entre la longitud de la costa i l'extensió de cada illa, que integra la forma i el desenvolupament costaner. *(Vegeu taula 3)* Seguint la classificació de Doumenge, les Balears es poden situar en el segon dels cinc grups d'illes que aquest autor estableix i que denomina «petites terres insulars» (*ratio* entre 1-10), en què la totalitat de l'espai insular té influència marítima. Cap punt de les Balears està a més de 30 km de la mar, per la qual cosa, tenint en compte que la influència marítima comença a disminuir a partir dels 35 km, es confirma el seu elevat grau d'insularitat segons aquesta variable. Les Balears formen una unitat física tant per la seva estructura geològica com pel seu àmbit climàtic i biogeogràfic, però així i tot cal fer matisacions que donen a cadascuna d'elles una personalitat geogràfica diferenciada que s'accentua en considerar els fets humans, en els quals trobarem una clara diversitat.

↓ Illa des Porros, el punt més al nord de les Balears

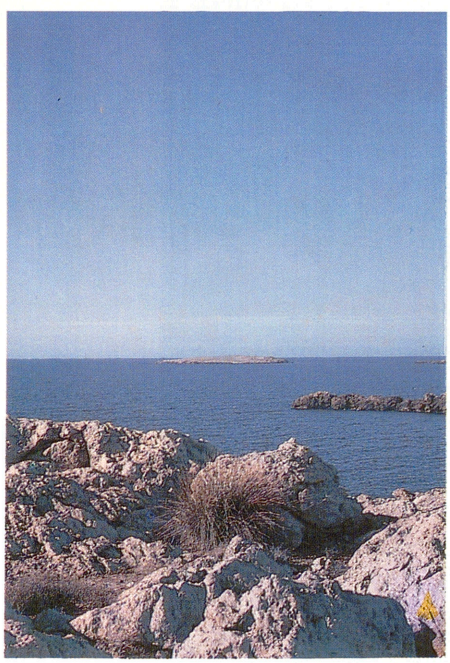

①

Illa	A.E.E. teòrica	A.E.E. real	% R/T
Mallorca	509.975 km²	49.172 km²	9,5 %
Menorca	465.571 km²	71.123 km²	15,3 %
Eivissa	461.314 km²	18.471 km²	4,1 %
Formentera	442.682 km²	21.043 km²	4,7 %

DISTRIBUCIÓ D'EXTENSIÓ PER ILLES

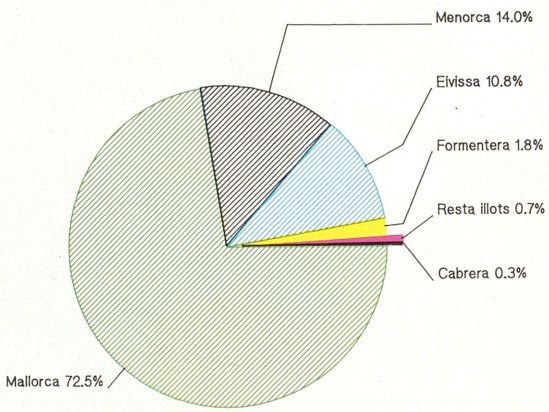

②

Illa	Extensió km²	Extensió %	Longitud de la costa km	Longitud de la costa %	Distància màx. (km) N-S	Distància màx. (km) E-O	Altura màxima m	Altura màxima Lloc
Mallorca	3.640,16	72,6	554,7	44,7	78	96	1.452	P. Major
Menorca	701,84	14,0	285,7	23,1	23	53	357	El Toro
Eivissa	541,22	10,8	210,1	17,0	41	19	475	Sa Talaiassa
Formentera	82,08	1,6	69,0	5,6	15	23	192	La Mola
Cabrera	15,70	0,3	22,0	1,7				
Altres	33,00	0,7	97,4	7,9				

③

Illa	km²/km costa
Mallorca	6,56
Menorca	2,45
Eivissa	2,57
Formentera	1,19

— Geomorfologia

Les Balears emergeixen d'una plataforma submarina que és continuació de les serralades bètiques. La seva formació se situa en la fase Estaírica del plegament alpí, per la qual cosa les formes de relleu són joves i manifesten l'estructura tectònica que les creà, però a Menorca trobam relleus senils d'origen hercinià que han estat modelats per un llarg procés d'erosió. Seguint les teories defensades i elaborades per Lluís Pomar com a alternativa innovadora de les exposades por Fallot i continuades fins a Guillem Colom, podem distingir tres grans unitats tectosedimentàries que corresponen a tres cicles de sedimentació. La primera està formada per materials paleozoics plegats i peniplanitzats a l'orogènia herciniana, que afloren a la meitat nord de Menorca i que formen el sòcol

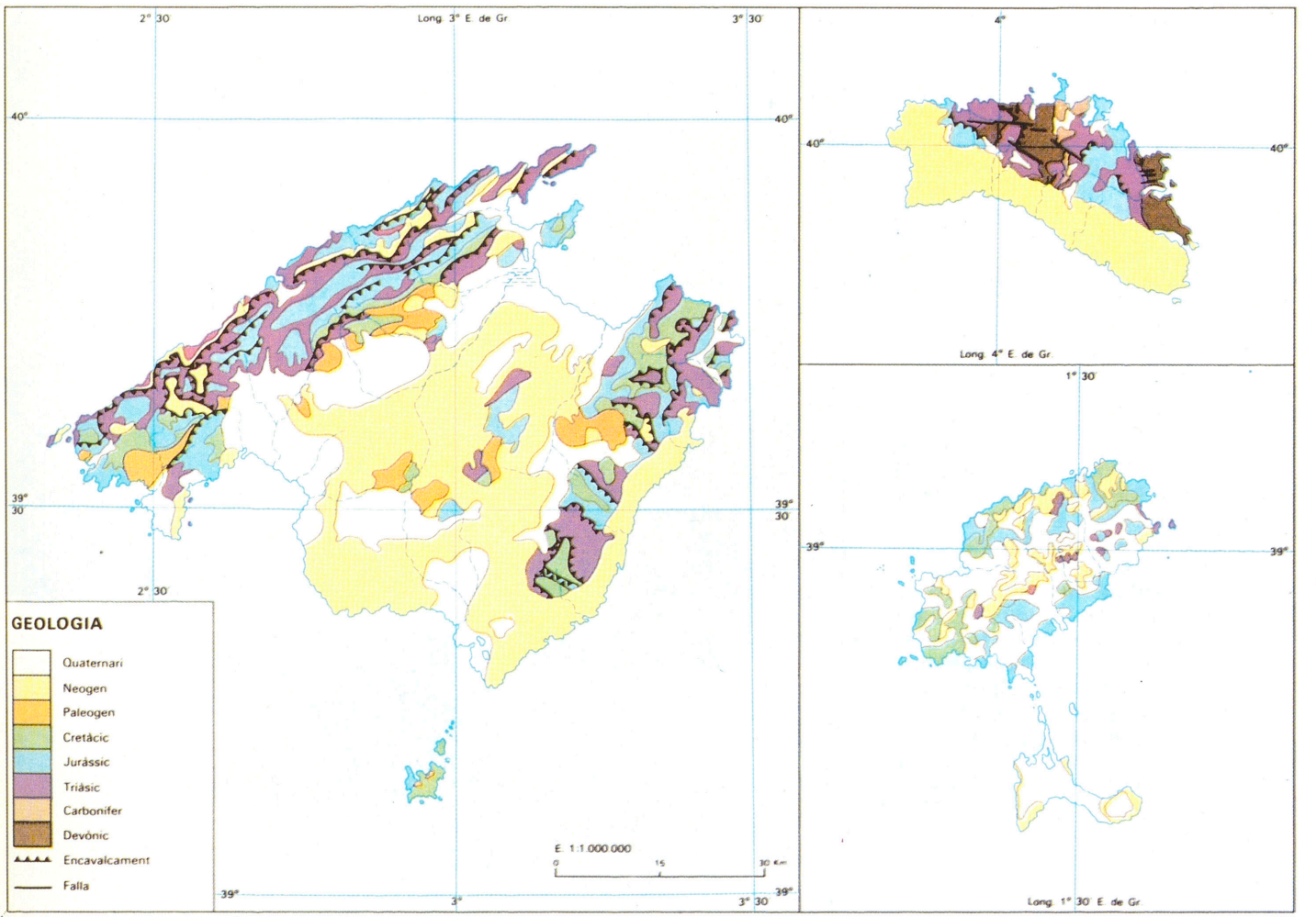

↑ Mapa geològic de les Balears

sobre el qual es depositaren els materials triàsics i els que els seguiren del futur àmbit balear. Precisament, el comportament d'aquest sòcol tendrà un paper important en la configuració dels relleus posteriors. La segona unitat està formada per materials mesozoics i comprèn tres subunitats, la que correspon als materials triàsics amb efusions volcàniques, la formada pels potents sediments calcodolomítics del Lias Inferior que se depositen a totes les Balears, i els que comprenen els dipòsits que van del Lias mitjà fins al Cretàcic. Aquests materials es formaren en un solc profund del geosinclinar Bètic-Balear, si bé a Menorca i NE d'Eivissa ho feren en una plataforma d'escassa profunditat. La tercera unitat està contituïda per materials cenozoics que presenten una estructura complexa, resultat de cicles marins de transgressions i regressions, i a períodes diastròfics. Aquí també es poden distingir tres subunitats. La primera està formada pels sediments litorals de l'Eocè i els dipòsits lacustres de l'Oligocè formats després del començament d'una fase tectònica compressiva que afectà tota la Mediterrània Oc-

→ Terrenys primaris de la cala Pou d'en Caldes (Menorca)

cidental, que va fer desaparèixer el mar de Tetis i implicà l'emersió definitiva de l'àrea balear, després de la sedimentació burdigaliana. La segona subunitat està formada pels dipòsits basals de plataforma marina tectònicament estable que, fracturada durant el Burdigalià, donà lloc a fosses subsidents plenes de sediments turbidítics que, en progressar la transgressió, ompliren les conques. Aquesta subunitat acabà amb els sediments lacustres del Serravillià afectats per grans deformacions. Una tercera subunitat està formada pels sediments del Neogè Superior discordants i transgressius sobre els anteriors. Aquesta transgressió tortoniana deposita calcarenites especials i és en aquesta època quan s'introdueix a les Balears la fauna de mamífers que esdevendrà endèmica. En el Pliocè, l'obertura de l'estret de Gibraltar fa que la mar envaesqui la conca mediterrània, deixi sediments litorals, ompli solcs subsidents i soliditzi paleorelleus. Aquesta fase de subsidència, prolongada durant el Plioquaternari, va esser decisiva en la configuració actual de les costes. Durant el Pleistocè, es produeixen una sèrie d'oscil·lacions del nivell marí, conseqüència de canvis climàtics, que deixen dipòsits litorals, a la vegada que les darreres fases del procés de subsidència individualitzen l'arxipèlag de Cabrera i formen les depressions de Campos, Palma i Alcúdia-Pollença, a l'illa de Mallorca.

↑ Depressió de Palma, actualment ocupada per l'aeroport i el pla de Sant Jordi, formada durant el Pleistocè

– El relleu

El relleu de les Illes, conseqüència de la tectònica i dels processos d'erosió, és molt variat. A Menorca, es poden distingir les formes senils de la meitat nord, amb materials paleozoics i triàsics de colors vermellosos, on es troba la màxima altitud de l'Illa, El Toro (357 m), i la plataforma estructural vindoboniana de la meitat sud, formada per roques calcàries de colors clars, on s'encaixen profundament barrancs de naturalesa càrstica. Les minvades altures d'aquesta illa, la deixa sense protecció dels vents, cosa que condiciona en part la vegetació i l'agricultura. Igual passa a Formentera, on l'altitud màxima es troba a la plataforma de la Mola (192 m). A Eivissa, el relleu presenta més agilitat, amb formes suaus, on tenen especial importància els glacis d'acumulació, i destaquen per la seva originalitat les formes càrstiques dels *poljes* de Corona i Albarca. L'altitud màxima es troba a sa Talaiassa (475 m). Finalment, a Mallorca és on es distingeixen més varietat de formes. Paral·lelament a la costa N i al llarg de 88 km, es troba

→ El Toro (357 m), màxima elevació de l'illa de Menorca

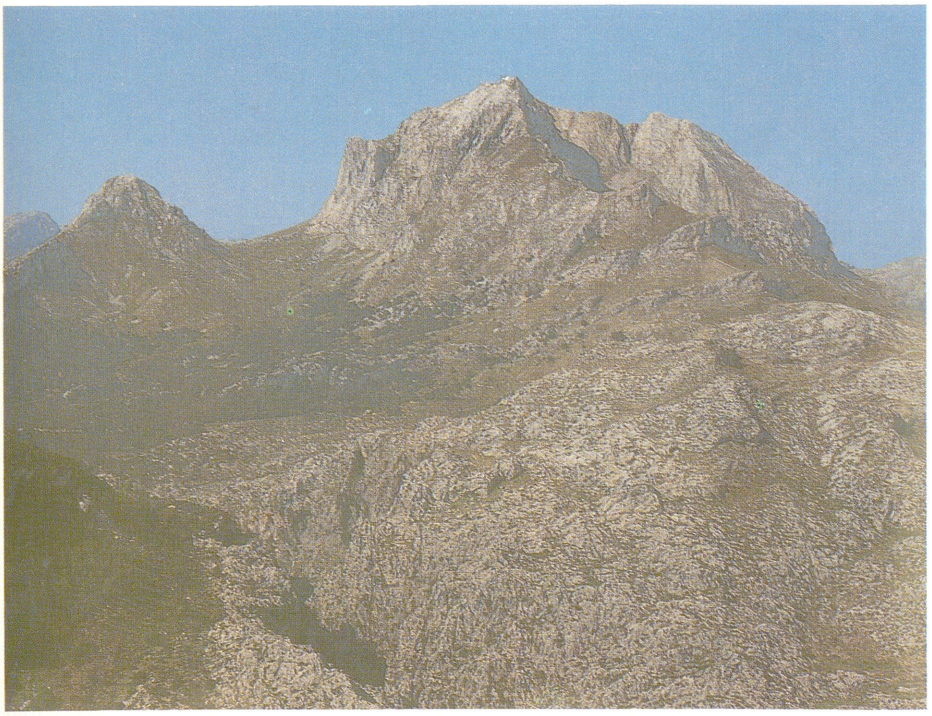

↑ El puig Major (1.445 m) és la màxima elevació de les Balears

la serra de Tramuntana, amb cims que superen els mil metres i amb una altitud màxima al puig Major d'en Torrella (1.445 m), que és un bon exemple de la muntanya mitjana mediterrània; la seva dissimetria N - S i la seva disposició en valls longitudinals és conseqüència de la tectònica i el predomini de materials calcaris (Lias i Burdigalià) dóna lloc a una gran riquesa de formes càrstiques. A la seva vessant, s'apareixen grans glacis que formen el Raiguer que enllaça amb el pla central de l'Illa, on predominen superfícies d'erosió, de les quals emergeixen turons d'escassa altura. Al S, el massís de Randa separa el pla de Migjorn format per la plataforma estructural de sa Marina de Llucmajor, amb una superfície d'abrasió i que acaba en una costa espadada, entre les conques de subsidència de Palma i Campos. A l'E, es troben les serres de Llevant, que van des de Cabrera al finisterre artanenc, on les altures no sobrepassen els 561 m (sa talaia Freda de Son Morei).

↓ Es Vedrà amb els seus 381 m, és l'elevació més espectacular d'Eivissa

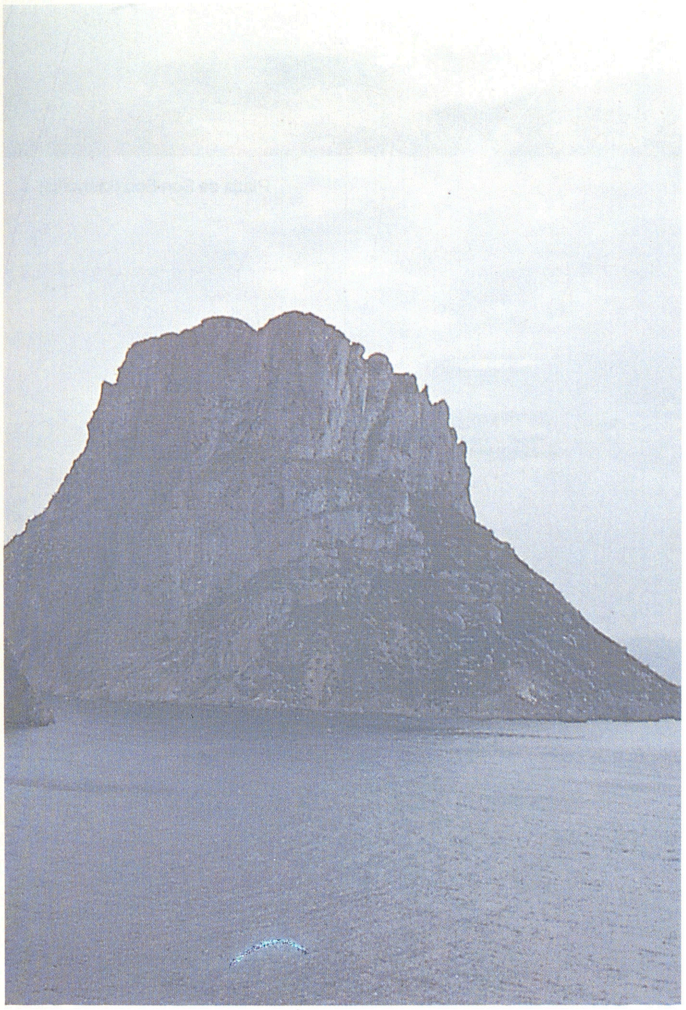

↓ El paisatge pla de Formentera té la seva màxima altitud a la Mola (192 m)

— Les costes

A les Balears, trobam diferents tipus de costes. Les costes espadades predominen a la part N de Mallorca, al llarg de la serra de Tramuntana, a la part NO de Eivissa, a la Mola de Formentera i sobretot a Menorca, tant a la costa N com al Sud. Les costes de graó o nip que solen anar acompanyades de formacions dunars, les trobam as Molinar-Can Pastilla i sa Ràpita-s'Estanyol a Mallorca i a la Plana de Sant Jordi a Eivissa, entre altres. Les platges de còdols i les platges d'arena, les trobam, arreu de les Illes, formant extensos arenals com el des Trenc i la platja de Palma a Mallorca, les platges de Migjorn a Formentera i Menorca o la platja d'en Bossa a Eivissa, i també al fons de les cales situades generalment a la desembocadura de torrents encaixats en la plataforma vindoboniana de la costa E i S de Mallorca, i al S de Menorca. Finalment, hi ha els litorals de restinga, amb albuferes com la d'Alcúdia, Prat de Sant Jordi, i es Salobrar de Campos, a Mallorca, la des Grau a Menorca i ses Salines d'Eivissa i Formentera. La plataforma litoral (-200 m de profunditat) no va més enllà dels 50 km, excepte al Freu de Menorca, i acaba en un talús continental que s'enfonsa fins a 1.400-1.800 m.

↑ Cala Mitjaneta (Menorca)

Platja de Son Bou (Menorca) ↓

↓ Penya-segat de la costa de Sóller

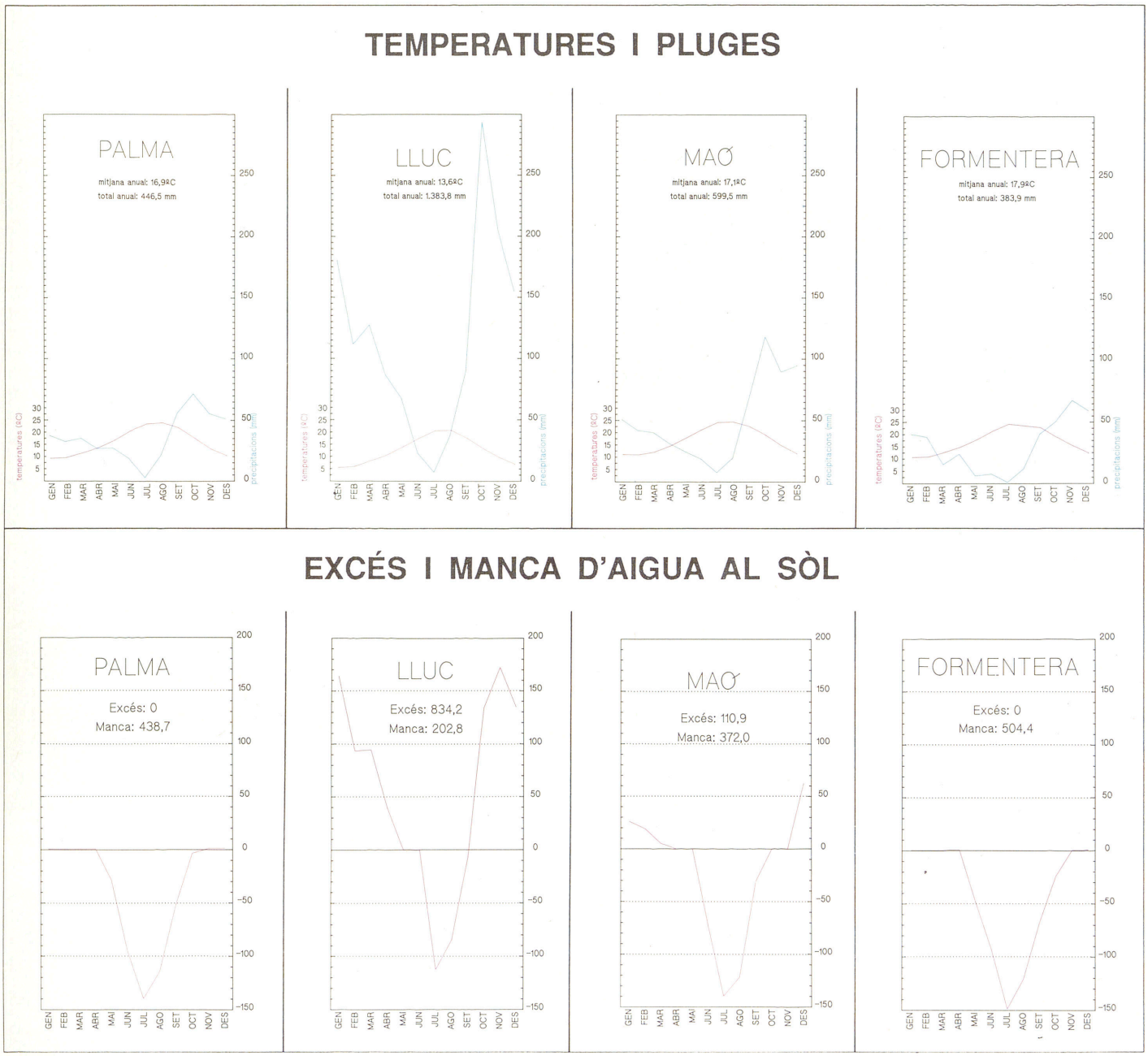

– El clima

Les Balears tenen un clima mediterrani modificat per la seva posició a la Mediterrània, i en el qual els factors de situació i el relleu determinen la seva varietat. El tret que caracteritza aquest clima és una temperatura mitjana anual que se situa entorn dels 17º i que presenta una oscil·lació anual amb uns màxims als mesos d'estiu (agost, 25º) i un mínims a l'hivern (gener, 11º). Per altra part, la precipitació que se situa entorn dels 500 mm, se concentra a la tardor, i després d'una màxim secundari a la primera, s'entra en un estiu notablement sec. D'aquesta manera, en coincidir les altes temperatures amb els mínims pluviomètrics, s'accentua l'aridesa estival i durant vuit mesos hi ha manca d'aigua al sòl. Els vents dominants són els de component nord (Tramuntana) que introdueixen al Mediterrani masses d'aire polar que participen activament a la ciclogènesi generadora de les pluges de tardor. També són vents portadors de pluges el Llevant i el Llebeig. En canvi, el Xaloc (SE) ens fa arribar l'aire sec i càlid del desert sahari. Tenen especial importància els vents locals, com l'embat, que incideix a les àrees costaneres suavitzant la calor estiuenca. Tot això és el resultat de la seqüència anual de les situacions sinòptiques. A l'estiu, la posició septentrional del front polar i el domini de les altes pressions subtropicals determinen les altes temperatures i el mínim de pluges. A la tardor, la circulació zonal, i sobretot la penetració de masses d'aire polar sobre la massa reencalentida mediterrània, creen una forta inestabilitat que explica el màxim de pluges. A l'hivern, disminueixen les situacions d'inestabilitat i en instal·lar-se les altes tèrmiques, determinants de les calmes de gener, quan floreixen els ametlers. Finalment, a la primavera l'estabilitat que s'esdevé del refredament de les aigues

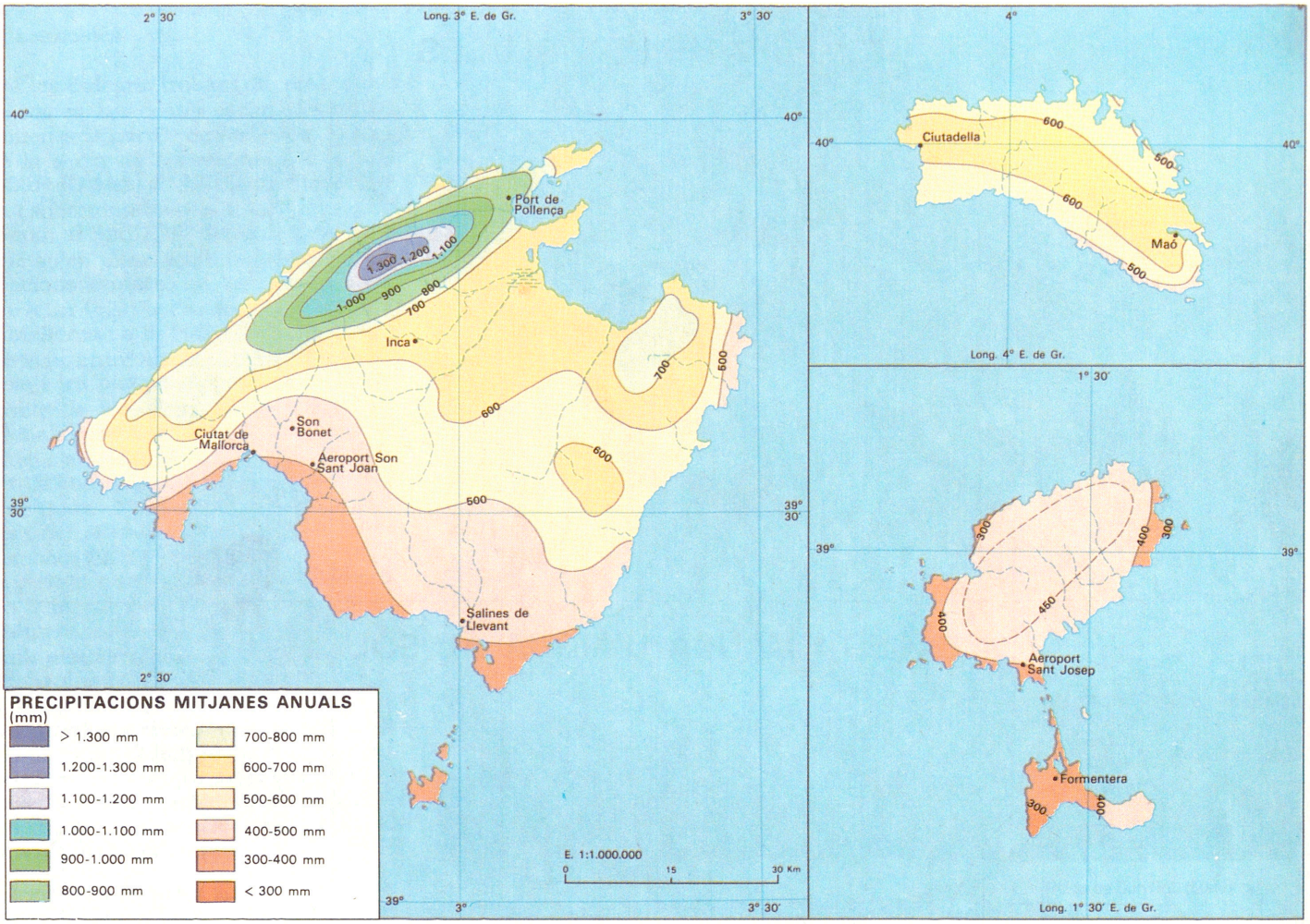

del mar es veu interrompuda per penetracions de colades d'aire polar o àrtic que causen precipitacions. Sota la influència de la vall del Roina, que canalitza l'arribada de les masses d'aire polar duites pels vents de Tramuntana, i la proximitat de la massa d'aire saharià, els trets generals del clima de les Balears experimenten modificacions que caracteritzen el clima de cada una de les illes, a la vegada que el relleu, principalment el de la serra de Tramuntana de Mallorca, crea condicions locals ben definides. D'aquesta manera, les temperatures augmenten de N a S (Maó, 16,7°; Formentera, 18,4°) i les precipitacions disminueixen en el mateix sentit (Maó, 600 mm; Formentera 384 mm), amb la qual cosa l'aridesa s'intensifica de N a S (la manca d'aigua al sòl és de 372 mm a l'any a Maó, i de 504 mm a Formentera). La serra de Tramuntana a Mallorca actua de pantalla aerològica i dóna lloc a precipitacions que arriben als 1.400 mm i contrasten amb els escassos 347 mm de les salines de Campos, al S de l'Illa.

→ Temporal, amb forts vents de Tramuntana, al cap de Cavalleria (Menorca)

– Les aigües

La minvada precipitació, la naturalesa calcària del roquissar profundament carstificat i sobretot la reduïda extensió de les conques explica l'absència de cursos superficials permanents d'aigua. Una xarxa de torrents és l'encarregada de drenar les aigües de pluja que forma cabals estacionals de gran irregularitat interanual. Les aigües freàtiques són, juntament amb els sistemes d'aprofitament de les de pluja, el recurs hídric més important de les Illes. La recàrrega dels freàtics es produeix per la infiltració d'aigües de pluja i les d'escorrentia superficial, a més dels retorns d'aigües residuals i fuites, així com de les utilitzades en el reguiu, però les excessives extraccions recents han fet que les necessitats de consum s'aproximin perillosament als recursos utilitzables.

– Els sòls

El tipus de sòl dominant a les Illes és la *terra rossa* (call vermell) que a vegades tendeix a un sòl bru, i que freqüentment està associada a la redsina humida i/o a la *terra fusca*. També hi trobam llims roigs *(Rotlhm)* i sòls bruns, així com xeroredsines associades a sòls calcaris i terra fosca. Entorn de les àrees humides hi ha sòls salins. Són freqüents els encrostaments calcaris (llisars). En general, les característiques comunes d'aquests sòls són la seva alcalinitat, l'alt contingut de calcària i la pobresa en matèria orgànica.

↑ Feixes de Talamanca (Eivissa)

↓ Terres de call vermell

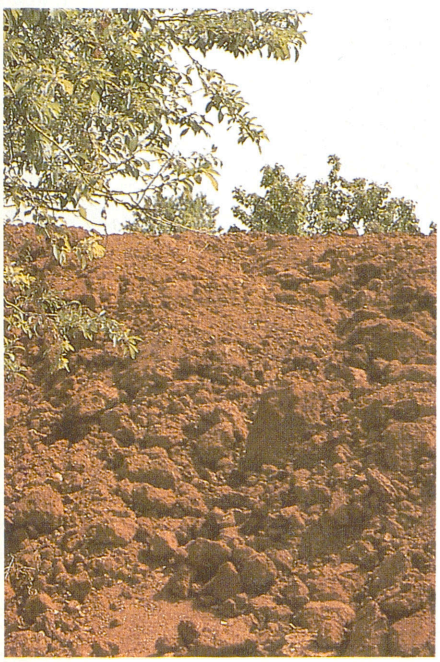

Torrent al barranc d'Algendar (Menorca) ↓

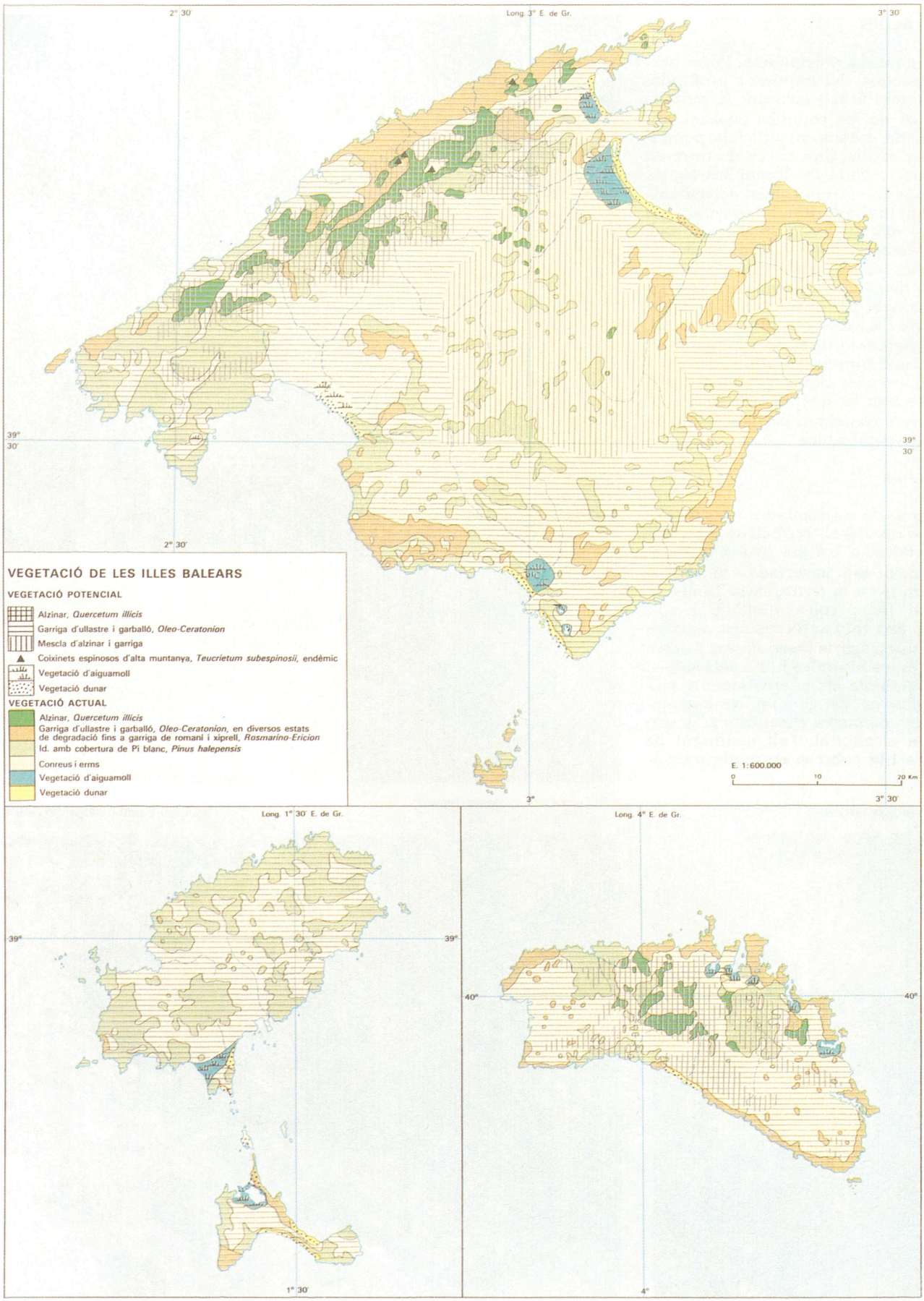
2° 30'
Long. 3° E. de Gr.
3° 30'
39° 30'
2° 30'
3°
3° 30'
E. 1:600.000
0
10
20 Km
VEGETACIÓ DE LES ILLES BALEARS
VEGETACIÓ POTENCIAL
Alzinar, Quercetum illicis
Garriga d'ullastre i garballó, Oleo-Ceratonion
Mescla d'alzinar i garriga
Coixinets espinosos d'alta muntanya, Teucrietum subespinosii, endèmic
Vegetació d'aiguamoll
Vegetació dunar
VEGETACIÓ ACTUAL
Alzinar, Quercetum illicis
Garriga d'ullastre i garballó, Oleo-Ceratonion, en diversos estats de degradació fins a garriga de romaní i xiprell, Rosmarino-Ericion
Id. amb cobertura de Pi blanc, Pinus halepensis
Conreus i erms
Vegetació d'aiguamoll
Vegetació dunar
Long. 1° 30' E. de Gr.
39°
1° 30'
Long. 4° E. de Gr.
40°
4°

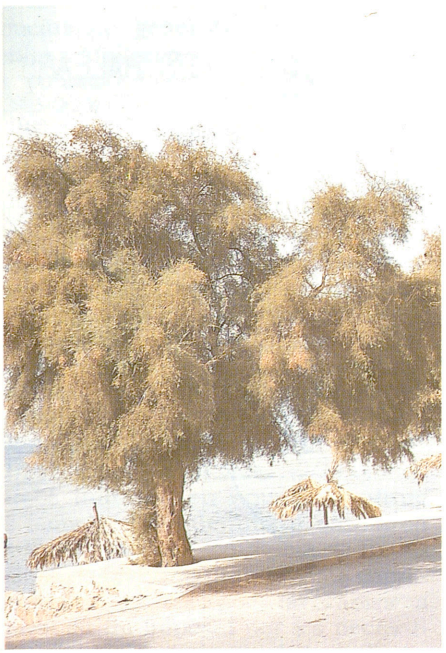

↑ El tamarell té el seu hàbitat en zones costaneres

↑ Combinació de conreus i arbres a sa Coma (Valldemossa).

Garriga de la Marina de Llucmajor ↓

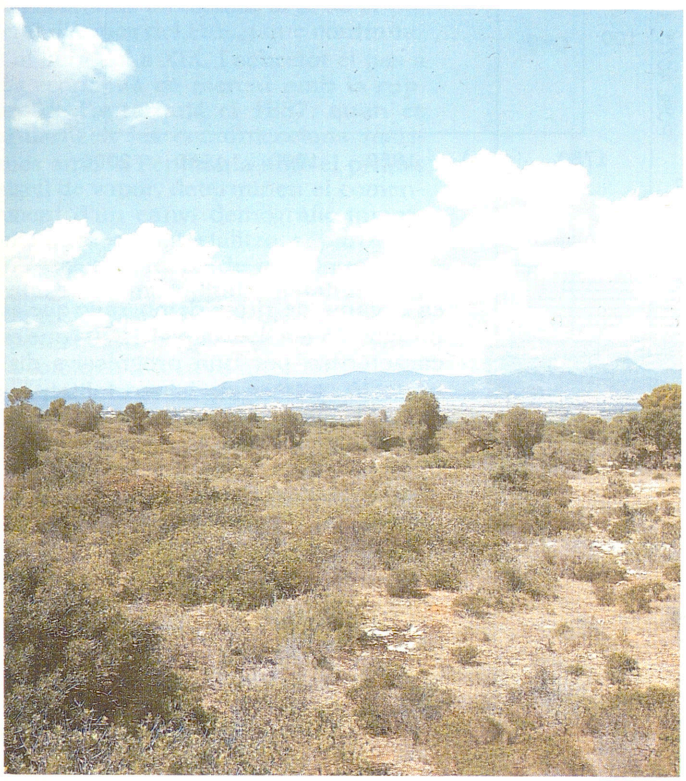

L'acció de l'home fa que la vegetació dunar sofresqui una forta regressió ↓

– La vegetació

La vegetació que a les Illes permet la combinació del clima i dels sòls, està composta per 1.820 espècies, entre les quals hi ha nombrosos endemismes. La seva procedència és europea, africana i la més permanent d'origen intermedi tirrènico-balear. L'associació *quercetum ilicis*, presidida per l'alzinar i els arbusts que l'acompanyen, seria l'òptim climàcic de Mallorca i Menorca, mentre que el pinar de *pinus halepensis* el seria de les Pitiüses. La regressió de la primera a causa del clima i de l'acció antròpica, ha donat lloc a la garriga o *olea-ceratonion*, que en el cas de Mallorca dataria d'abans del 5000 aC. A les àrees costeres, la vegetació és variada i s'adapta a les condicions halòfiles o eòliques o a l'existència de prats i albuferes (savines, joncs, tamarells, etc). Els roquissars de la muntanya, on predomina el càrritx, constitueixen el refugi de molts dels endemismes de les Illes, que no falten, però en proporcions menors, a les altres formacions. (BB)

DEMOGRAFIA

La consideració de les Balears com una unitat demogràfica no té sentit sinó per disposar d'una referència per utilitzar a l'estudi de la població de cada una de les illes i copsar les seves diferències, perquè des del punt de vista de la geografia humana cada una de les unitats insulars de l'arxipèlag té una acusada personalitat que la individualitza enfront de les altres i que és conseqüència de l'esdevenir històric propi. L'evolució de la població de les Balears presenta, com succeeix en general, dues etapes ben definides per dos fets. El primer és l'aparició del primer padró de població d'Espanya el 1857, amb el qual per primera vegada es disposa de dades fiables. La segona

Any	P. Fet	P. Dret	Dif PF/PD	% PF/PD
1860	269.818			
1877	289.035			
1887	312.593	313.480	-887	-0,28
1900	311.649	316.306	-4.657	-1,49
1910	326.023	335.850	-9.827	-3,01
1920	338.894	350.943	-12.049	-3,56
1930	365.512	375.199	-9.687	-2,65
1940	407.497	411.273	-3.776	-0,93
1950	422.089	419.282	2.807	0,67
1960	443.327	441.732	1.595	0,36
1970	558.287	532.946	25.341	4,54
1981	685.088	655.909	29.179	4,26
1986	752.741	679.965	72.776	9,67

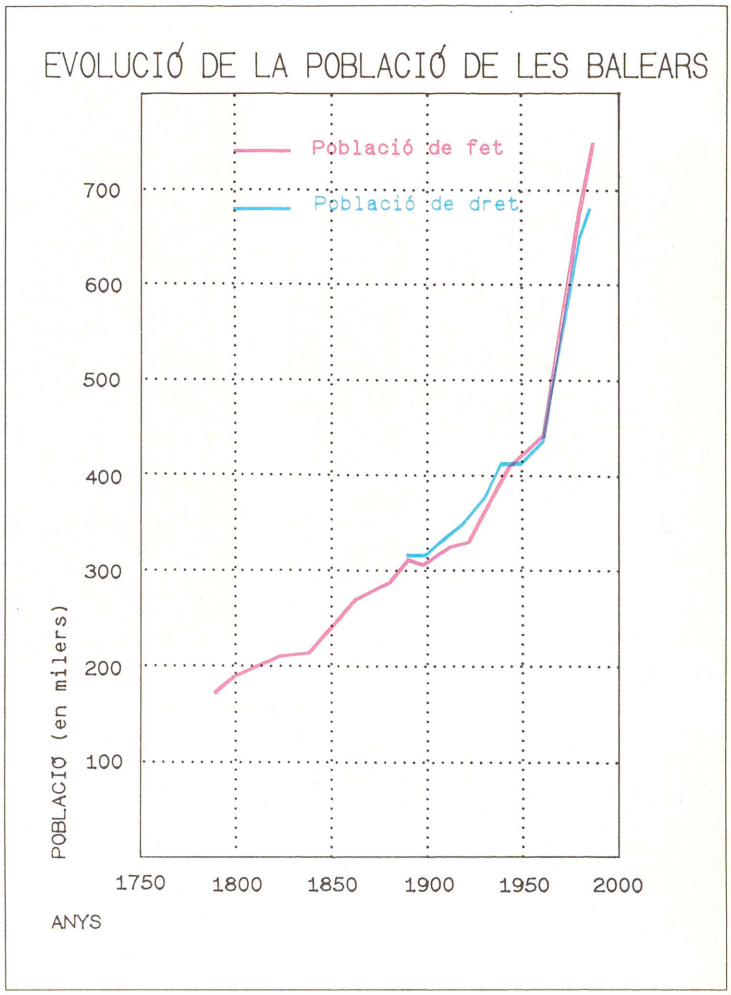

↓ A Palma es concentra el 43,34% de la població de les Balears

és el canvi de ritme demogràfic que es produeix a les Illes cap al 1870 i que es caracteritza per una progressiva disminució, primer de la mortalitat, seguida de prop per la de la natalidad. La població de les Illes s'ha format per diferents aportacions ètniques des d'una primera implantació neolítica, sobre la qual s'anaren afegint la romana, musulmana i catalana, amb les successives ocupacions de què foren objecte, a les quals podríem assimilar la recent immigració de peninsulars i estrangers creada pel desenvolupament turístic. La primera referència de la població de les Balears és molt recent. El 1787, les Illes tenien 176.152 h, un 76% dels quals vivien a Mallorca, un 16% a Menorca i un 8% a Eivissa i Formentera. D'abans d'aquesta data, hi ha dades parcials i estimacions, com les que prenen com a fonament l'impost del morabatí. El que resulta evident és que el creixement de la població fins a finals del s XVIII és molt lent, com ho demostren els estudis de demografia històrica fins ara realitzats en poblacions i èpoques ben delimitades, dels quals és difícil treure

conclusions generals. Un exemple, el tenim a Mallorca, on entre 1585 i 1787 la població passà de 112.763 h a 134.900 h, que suposa un creixement mitjà anual d'un 0,88%, molt inferior a la capacitat biològica de reproducció d'una comunitat humana en condicions favorables, que és d'un 10%. La causa d'aquesta lentitud en el creixement són les mortalitats extraordinàries, que fan desaparèixer els excedents acumulats per la diferència entre naixements i defuncions. Sabem que la pesta negra delmà la població mallorquina el 1375 (35.000 morts), 1467, 1475 (15.000 morts), 1493 i 1552. Aquesta pesta produí, el 1650, 22.241 víctimes només a Mallorca. També influïren en aquesta lentitud les fams que freqüentment assolaren les Illes com a conseqüència de males collites de blat, resultat de unes condicions climàtiques poc favorables a aquest cultiu imposat per les necessitats d'autoabastament. Les millores de l'assistència sanitària que s'inicien a finals del s XVIII amb la creació de l'Acadèmia de Medicina, al si de la Societat d'Amics del País, i que continuarà al llarg del s XIX, i sobretot el pas a una economia de mercat amb la ruptura de l'autarquia el 1837, quan es regularitzen les comunicacions marítimes amb la Península amb el primer vaixell de vapor, determinen el començament d'un canvi demogràfic important, que es materialitza a partir de 1877 en un procés de disminució de les taxes de mortalitat i natalitat. Un altre fet important és la desaparició de la pesta negra —el darrer cas, de 1820 a la comarca d'Artà és anecdòtic— que donà pas a la pesta groga (1821 i 1870) i aquesta al còlera (1833, 1853, 1865 i 1885), menys letals que la primera i que a més incideixen en una població que frueix de millors condicions de vida i amb una assistència sanitària de cada vegada millor organitzada. De tota manera, les malalties mortals d'origen exogen tengueren un paper important en les altes mortalitats del s XIX (tifus, diftèria, rosa) i al XX (grip de 1918). Entre 1887 i 1834, la població cresqué en un 3,7 % anual i entre aquest darrer any i 1860 en un 9,0% anual com a resultat de la millora de les condicions econòmiques que es deriven de l'obertura a l'exterior, el que també ens assenyala la disminució de la letalitat de les epidèmies. A partir de 1860, disposam d'informació suficient per fer els balanços demogràfics periòdics, llevat de l'etapa 1870-77, sobre la qual no tenim informació. El 1860, la població de les Balears era de 269.818 h, que es distribuïen en un 77,48% a Mallorca, un 8,08% a Menorca, i un 9,05% a Eivissa i Formentera (aquesta

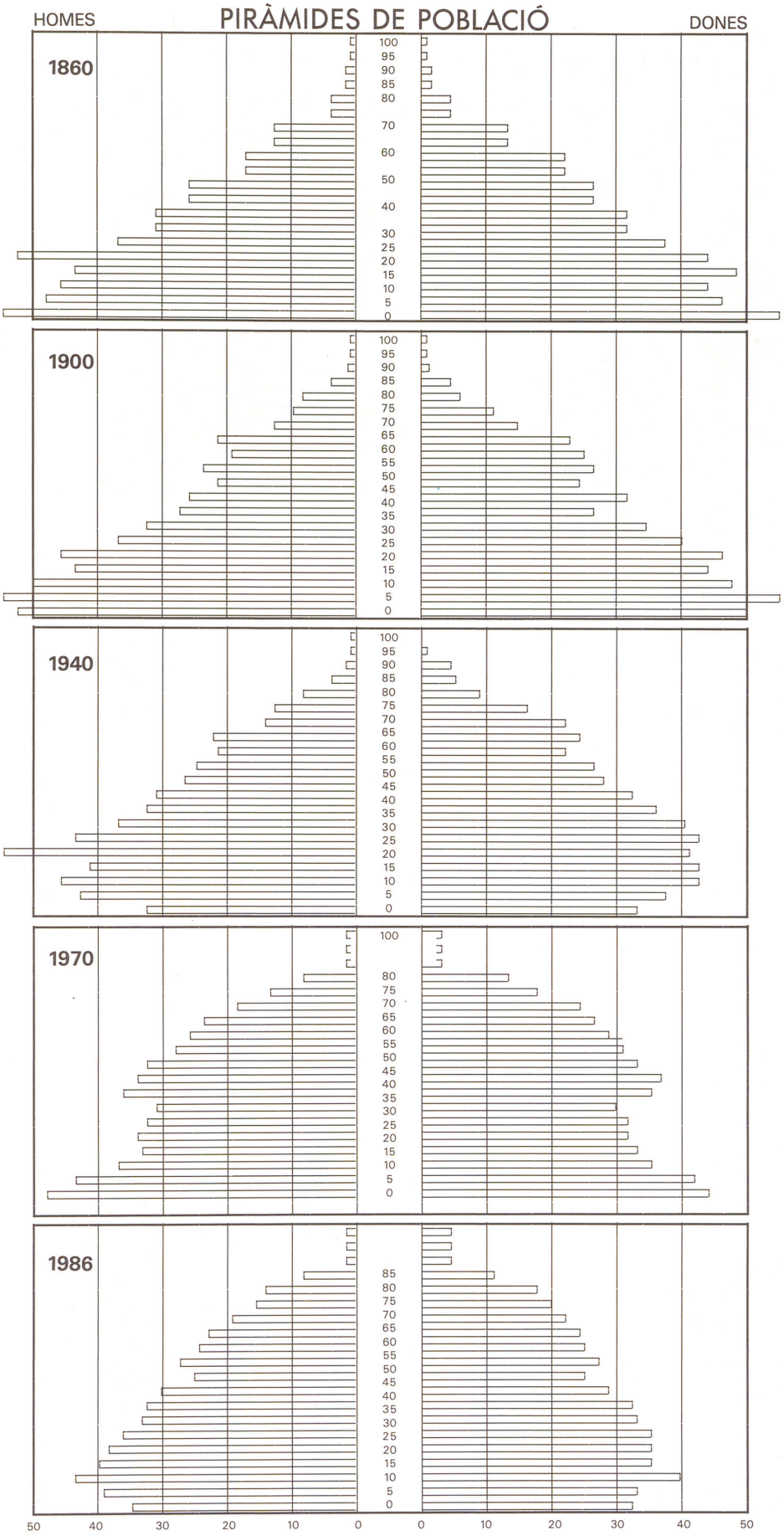

% DE LA POBLACIÓ DE FET DE CADA ILLA SOBRE EL TOTAL DE LES BALEARS

Any	Mallorca	Menorca	Eivissa	Forment.	Pitiüses	Balears
1787	76,52	15,74			7,74	100,00
1797	75,25	16,57			8,18	100,00
1834	75,98	15,29			8,74	100,00
1860	77,48	13,81	8,08	0,62	8,71	100,00
1877	79,71	11,82			8,46	100,00
1887	79,66	12,49			7,85	100,00
1900	79,66	12,06	7,56	0,72	8,28	100,00
1910	78,86	12,91	7,55	0,70	8,26	100,00
1920	79,60	12,44	7,22	0,74	7,96	100,00
1930	80,01	11,35	7,84	0,80	8,64	100,00
1940	80,28	10,56	8,33	0,83	9,17	100,00
1950	80,90	10,07	8,41	0,63	9,04	100,00
1960	81,93	9,70	7,78	0,60	8,39	100,00
1970	82,40	8,99	8,07	0,53	8,60	100,00
1981	81,92	8,57	8,89	0,61	9,51	100,00
1986	82,43	8,12	8,83	0,62	9,45	100,00

CREIXEMENT NATURAL A LES ILLES BALEARS DEL 1860 AL 1981

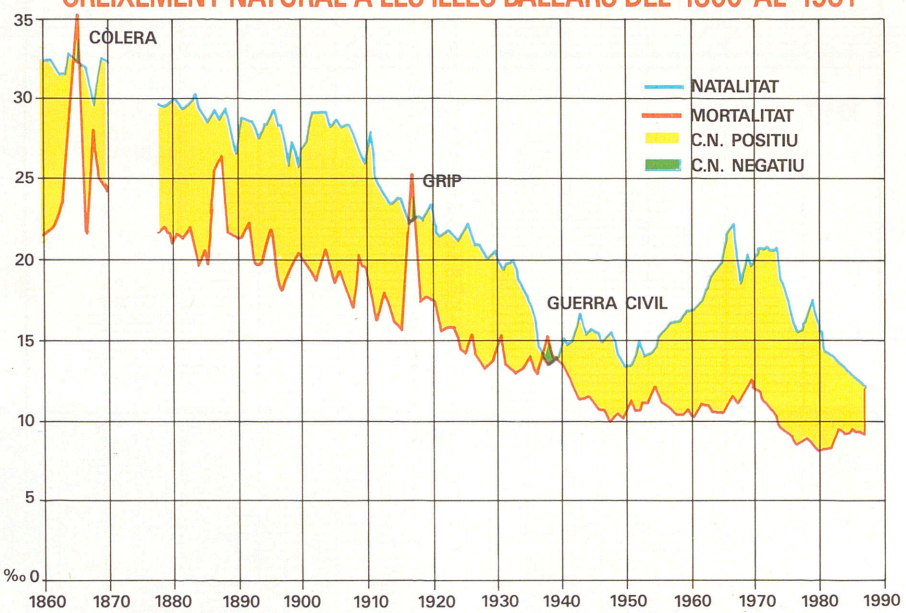

un 0,62%). Aquesta població, que indubtablement ja havia començat la transició a la modernitat, encara presentava —entre 1860 i 1870— molts des trets de l'antic règim, com és una alta natalitat que se situa per damunt del 30% i una alta mortalitat que ronda el 25% i en la qual no falten les mortalitats extraordinàries, la del còlera de 1865 i la de 1868. Això configura una població jove que presenta una piràmide de base àmplia i vèrtex agut, en què la proporció dels vells (< 65 anys) suposa només el 19% dels joves (> 15 anys). En aquest any, ja havia començat l'emigració, principalment cap a Algèria i sobretot a Amèrica com a conseqüència de la mala situació econòmica i les possibilitats de sortida que oferien els transports, i que serà una constant fins al boom turístic de 1960. A partir de 1877, és clara i continuada la tendència a la baixa tant de la natalitat com de la mortalitat, però hi ha un desfasament entre aquestes variables fins al 1900, en què la primera minva amb més lentitud que la segona, cosa que produeix un creixement natural elevat. Això i la crisi de finals de segle donà lloc a una fortíssima emigració entre 1887 i 1897, que fa retrocedir la xifra absoluta de població entre aquests dos anys (1887: 312.593 h, 1897: 306.926 h) que no es recuperarà fins al 1910. Aquesta emigració contribuirà a la baixa de la natalitat, a un progressiu envelliment de la població i que la diferència entre la població de fet i la de dret, a favor d'aquesta, es mantengui fins al 1940. L'emigració, en proporcions menors, continuarà fins al 1960, llevat del període 1929-1940, en què el retorn d'emigrants com conseqüència de la crisi mundial i més tard dels reajustaments especials de població que estan lligats a la Guerra Civil espanyola, donaran un saldo migratori positiu. Les

BALANÇ DEMOGRÀFIC

	Naixements		Defuncions		Creix. Natural		Saldo Migratori		Creix. Absolut	
Períodes	absolutes	‰	absolutes	‰	absolutes	‰	absolutes	‰	absolutes	‰
1860-1865	44.074	32,33	35.767	26,23	8.307	6,09	-2.571	-1,81	5.736	4,2
1865-1870	44.351	31,86	33.541	24,09	10.810	7,77	-5.158	-3,71	5.652	4,06
1877-1887	89.213	29,66	65.246	21,69	23.967	7,97	-409	-0,14	23.558	7,83
1887-1900	112.121	27,63	84.878	20,92	27.243	6,71	-28.187	-6,95	-944	-0,23
1900-1910	88.838	27,74	61.461	19,28	26.977	8,46	-12.603	-3.95	14.374	4,51
1910-1920	78.550	23,63	58.861	17,70	19.689	5,92	-6.818	-2,05	12.871	3,87
1920-1930	73.305	20,81	51.604	14.65	21.701	6,16	4.917	1,40	26.618	7,56
1930-1940	64.540	16,70	52.500	13,58	12.040	3,12	29.945	7,75	41.985	10,86
1940-1950	63.182	15,28	46.979	11,36	16.203	3,92	-4.418	-1,07	11.785	2,85
1950-1960	65.189	15,14	46.403	10,78	18.786	4,36	3.664	0,85	22.450	5,21
1960-1970	93.489	19.18	51.624	10,59	41.865	8,59	49.349	10,13	91.214	18,72
1970-1981	100.712	16,94	54.043	9,09	46.669	7,85	76.294	12,83	122.963	20,69
1981-1986	45.100	13,50	29.706	8,89	15.394	4,61	8.662	2,59	24.056	7,20

↑ El sector primari es troba en regressió

↑ L'ocupació a la construcció sofrí la crisi de 1974

↑ El turisme és l'activitat que genera més ocupació

dues darreres crisis de mortalitat, les trobam amb motiu de l'epidèmia de grip del 1918 (1917: 5.660 morts amb una mortalitat del 16,86%; 1918: 8.599 morts amb una mortalitat del 25,51%; 1919: 5.663 morts amb una mortalitat del 17,11%) i la de la Guerra Civil, que va fer que el 1937 i 1938 el creixement natural fos negatiu, fet en el qual també intervengué la baixa de la natalitat a causa de les circumstàncies de l'enfrontament bèl·lic. La natalitat continuarà a disminuir des del 1940 fins al 1950 (un 13,45%) en què s'arribà a un notable envelliment (els majors de 65 anys suposaren el 54,3% dels menors de 15 anys); simultàniament la mortalitat continuà a la baixa fins a estabilitzar-se entorn d'un 10% a partir del 1945, quan es mantengué fins a la crisi de 1973 en què tornà a recular fins a un 8% actual. A partir de 1950, en què podem situar el començament de l'expansió turística, la natalitat es va anar recuperant, primer moderadament (1960: un 16,83%) i a partir de 1960 d'una forma espectacular fins arribar a un 20,70% el 1973. Aquesta recuperació de la natalitat està relacionada amb el creixement econòmic que indueix el turisme i amb la forta immigració que aquestes activitats generen des del 1960 i que es mantendrà ben passada aquesta dècada fins a la crisi de 1974 que la frenarà. Per tot això, la població de les Balears experimentà un creixement notable fins a arribar el 1970 als 558.287 h de fet i 532.946 h de dret que se distribueixen en un 82,40% a Mallorca, un 8,12% a Menorca i un 9,45% a Eivissa i Formentera (aquesta un 0,62%) que és el resultat d'uns majors increments de la població mallorquina i eivissenca, illes on el turisme ha fet més impacte. El 1970, el rejoveniment de la població era palès en el percentatge de vells sobre els joves, que va esser d'un 48,3%. A partir del 1950, la població de fet superà la de dret en aparèixer una població transeünt prou important i que fluctua segons l'estacionalitat del turisme, amb uns màxims a l'estiu. La crisi del 1974 trencà aquest procés expansiu i frenà la immigració. La conseqüència més important és la progressiva disminu-

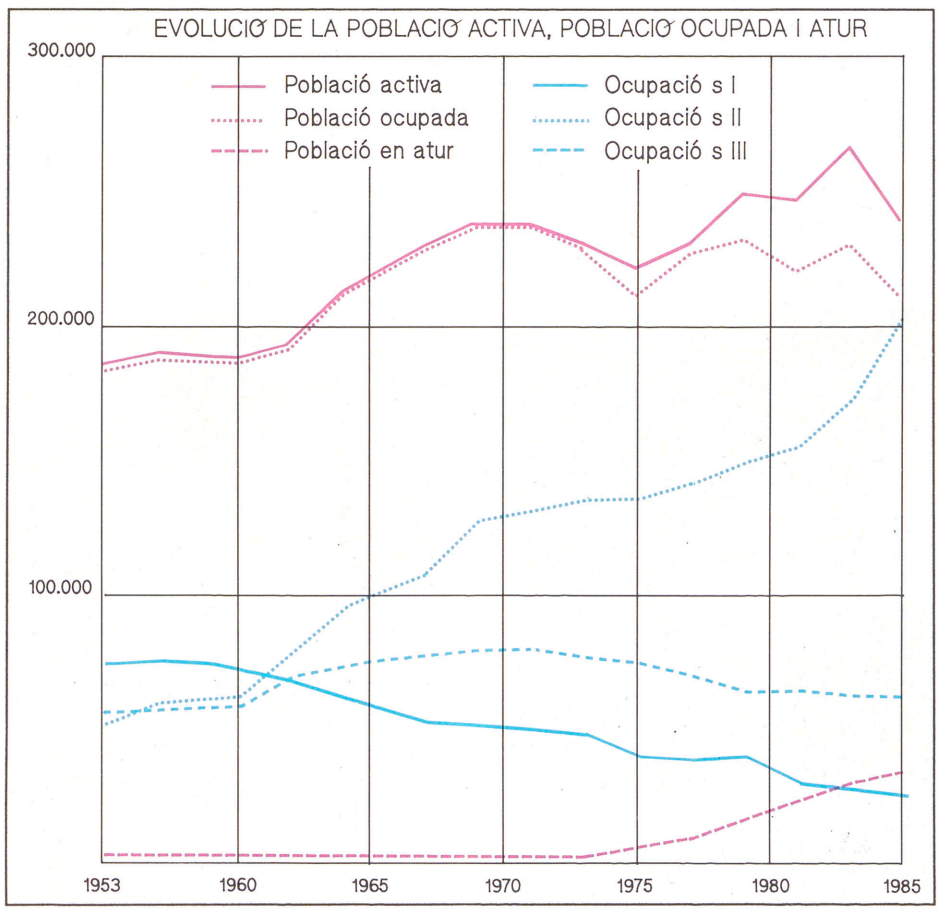

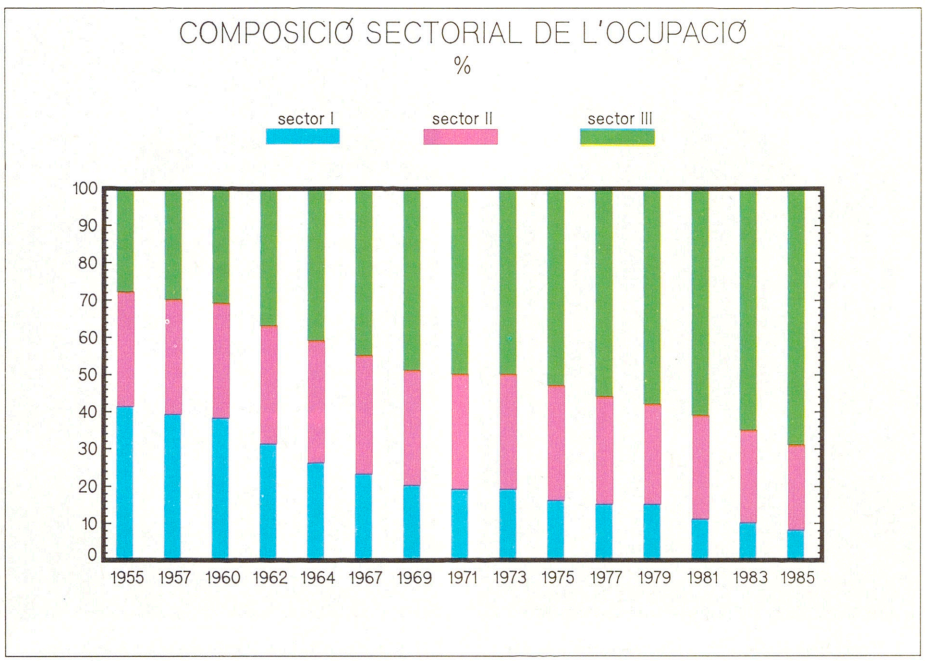

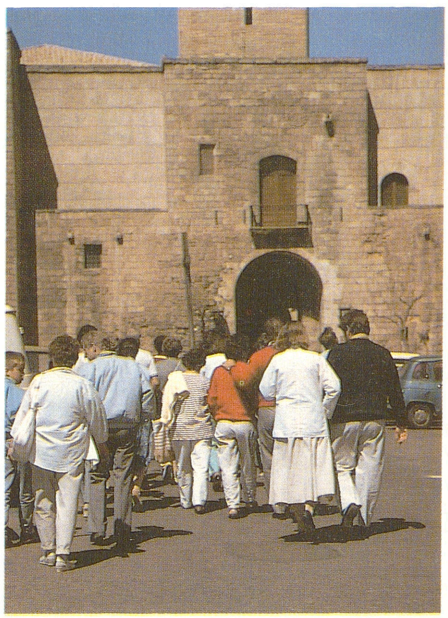

↑ El turisme augmenta la població de fet de les Illes

ció de la natalitat que, a partir del 1985, se situà en un 12%, amb tendència a minvar encara més, i que redueix a la meitat el creixemente natural. Això i la minvada de la immigració ha frenat el creixement de la població de les Illes a una tercera part de la que tengueren en els anys del boom turístic, a la vegada que ha produït un nou envelliment: el 1986, la proporció de vells sobre els joves era d'un 82%. En aquests anys, la població de les Balears va esser de 752.741 h de fet, xifra molt superior a la de dret, que era de 679.965 h, els quals se distribuïen en un 82,43% a Mallorca, un 8,12% a Menorca i en un 9,45% a Eivissa i Formentera (aquesta un 0,62%). El procés d'expansió demogràfica a causa del turisme, ha accentuat el de concentració de la població en les capitals insulars i la decadència dels nuclis rurals d'economia bàsicament agrària. Però, des del 1981, aquesta selecció especial del creixement ha perdut força en aparèixer una uniformatització espacial de l'esmentat creixement com a conseqüència de la urbanització generalitzada. Les mateixes causes que ha produït el creixement demogràfic des del 1960 han donat lloc a un canvi prou important en la composició sectorial de la població activa. El sector I ha vist disminuir els seus efectius absoluts i relatius pel transvasament d'actius a altres sectors de la producció i l'extinció de generacions que no són repostades per joves. Mentre, el sector II augmentà els seus efectius fins a la crisi de 1974 a causa, principalment, de l'expansió de la construcció, on incidí més negativament la crisi, però ha mantengut el seu pes relatiu. En canvi, el sector III, el més vinculat a les activitats turístiques, ha experimentat un augment espectacular tant en xifres absolutes com relatives. Finalment, cal destacar l'aparició, a partir del 1974, d'una important població activa en atur. (BB)

↓ L'atur és un fet important des del 1974

↓ Els joves accedeixen més tard al món del treball

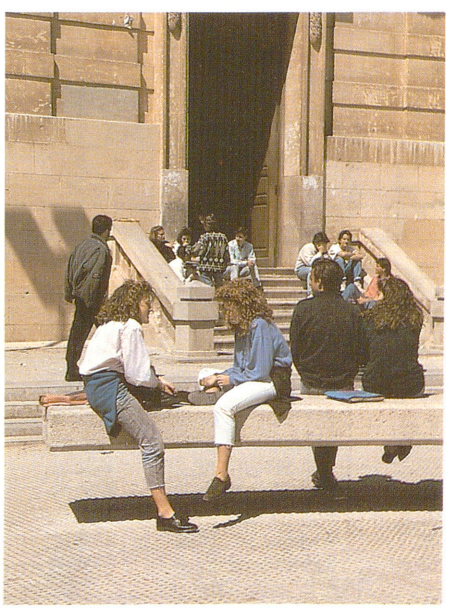

↓ La tercera edat augmenta la seva presència social

HISTÒRIA

El concepte *illes Balears* té un significat geogràfic i administratiu que es manifesta històricament a partir dels diferents períodes de poblament i d'ocupació de les Illes. *Balears* no identifica un procés històric comú a les tres illes, sinó que és un terme utilitzat com a referència geopolítica. Cal també matisar que no sempre *Balears* s'aplica a totes les illes, com tampoc el conjunt d'aquestes es denomina sempre *Balears*. Això no significa que no es puguin trobar alguns trets comuns i una certa concordança d'interessos al llarg de tot el procés de poblament i consolidació de les respectives societats illenques. Però aquesta és una situació que no sempre es donà; tan sols en períodes molt curts abans de 1812-1833. Tampoc l'existència d'institucions comunes no té perquè indicar un procés històric unificat. El nom de *Balears*, per tant, s'aplica més des de fora. Així, i des d'un punt de vista històric, *Balears* té sentit per a qui ocupa les Illes —la seva importància geopolítica a la Mediterrània no es posa en dubte— i no per les conseqüències de l'ocupació. El pes de la cultura colonitzadora i les relacions que s'estableixen entre antics i nous habitants tenen resultats diferents a cada una de les illes. Per comprendre millor com les distintes ocupacions han anat incidint a la seva evolució històrica, cal parlar de Mallorca, Menorca, i Eivissa. No hi ha un *poble balear*, però sí que hi ha unes *illes Balears*, la història de les quals té sentit en referència a les distintes ocupacions. I des d'aquesta perspectiva, es poden fixar uns períodes que expliquen no tan sols la cronologia de les ocupacions, com les formes i la naturalesa de la integració d'aquests territoris dins contexts més amplis i més complexs. És així com podem comprendre l'arribada de l'home i les diferents fases de l'època prehistòrica; i es així com millor s'entenen les colonitzacions dels cartaginesos, dels romans, de l'Islam, i dels catalans. Encara que aquesta darrera ocupació tendrà un caire més especial, ja que implica la incorporació de les Illes a una determinada forma d'expansió de la societat europea, de la qual avui som fruit. Per la qual cosa és important considerar les Balears no com un fet insular explicable per ell mateix, sinó com un fet insular que històricament es forma a partir de les diferents ocupacions que han marcat el seu esdevenir, i que exigeix la seva integració dins un context explicatiu més ambiciós.

↑ Cova sepulcral prehistòrica de cas Hereu (Llucmajor)

— Els primers assentaments: el món prehistòric

Pel que fa a la periodització de l'època prehistòrica, no hi ha un acord entre els historiadors especialitzats en aquest període (vegeu el requadre). El que sí és clar és que l'arribada de l'home a les Illes es pot fixar entre el 5000 i el 8000 aC. Entre el 3000 i el 1400 aC, s'esdevé el període pre-talaiòtic i és quan comença a haver-hi testimonis de comunitats humanes a Mallorca i

PERIODITZACIÓ DE LA PREHISTÒRIA A LES BALEARS

G Rosselló-Bordoy		
Pre-talaiòtic	5000	1400
Talaiòtic I	1400	1000
Talaiòtic II	1000	800
Talaiòtic III	800	500
Talaiòtic IV	500	colonització romana

M Fernández Miranda		
Home Pre-ceràmic	5000	2000
Horitzó Ceràmica incisa	2000	1700
Bronze pre-talaiòtic	1700	1200
Talaiòtic I	1200	800
Talaiòtic II	800	100

W Waldren		
Pre-assentament	Pleistocè	5000
Assentament inicial	5000	3000
Pre-talaiòtic	3000	1300
1 Fase de la ceràmica antiga neolítica	3000	2000
2 Fase del campaniforme inicial	2000	1600
3 Fase del campaniforme	1600	1300
Talaiòtic	1300	800
1 Bronze antic	1300	1100
2 Bronze mitjà	1100	900
3 Bronze final	900	800
Post-talaiòtic	800	colonització
1 Ferro antiga	800	600
2 Ferro mitja	600	400
3 Ferro final	400	colonització

↑ Cova prehistòrica d'habitatge de Torralba (Alaior), anomenada des Cinc Portals

Taula de Torralba d'en Salord (Alaior) ↓

↑ Dolmen de ses Roques Llises (Alaior)

Talaiot de Turó (Maó) ↓

Menorca. Es tractava de poblacions que vivien dins coves i a construccions fetes sobre grans pedres, de planta en forma de nau i amb sostre de branques d'arbre. Aquest, és un tipus de construcció que pot esser l'origen d'algunes construccions agrícoles a Mallorca i Menorca, amb continuïtat fins a l'època actual; així, les barraques de roter. Eren comunitats que empraven el coure i la ceràmica, i el seu origen encara no és clar. Entre el 1300 i el 800 (o 500, o 100), se situa el període talaiòtic, quan es comencen les activitats constructores megalítiques i que coincideix amb l'edat del bronze a les Balears (Mallorca i Menorca). El paral·lelisme amb les construccions megalítiques de Sardenya fa pensar en un poblament que venia de la Mediterrània Oriental, tot i coincidint amb la primera diàspora grega. Els documents literaris més antics citen una sèrie de topònims portuaris acabats en 'ussa': Syracussa, Idnussa (a Sardenya), Meloussa (Menorca), Kromiussa (Mallorca), Pytiussa (Eivissa), Ophiussa (Formentera), Kotinussa (Cadis)... Es pensa amb certa versemblança que es tractava d'escales marcades amb noms que responien a un codi marítim convencional, potser *la ruta de les illes*. El període més significatiu d'aquesta època talaiòtica és el que va de 1100 al 900 aC, que és quan apareixen uns poblats més actius i unes construccions més elaborades: multiplicació dels talaiots, aparició de conjunts urbans que reflectien una societat més complexa. Entre el 900 i el 800 aC, ja apareixen objectes de ferro i ceràmiques púniques; això indica per a alguns arqueòlegs un canvi significatiu, i una integració més ferma dins el context de la Mediterrània. El període post-talaiòtic (o talaiòtic III i IV, segons la periodització de Guillem Rosselló-Bordoy, o talaiòtic II, segons Fernández Miranda) suposa, del 800 al 500, la plenitud de l'arquitectura megalítica, com les taules de

↑ Nau des Tudons (Ciutadella)

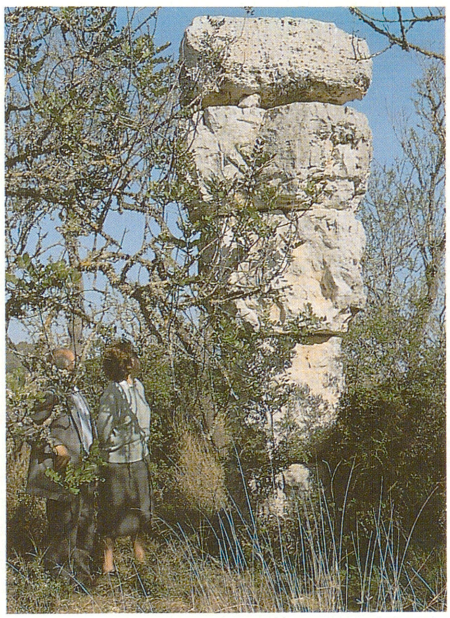

↑ Campanar des Moros (Montuïri)

Terracota representant Tànit, deessa púnica ↓

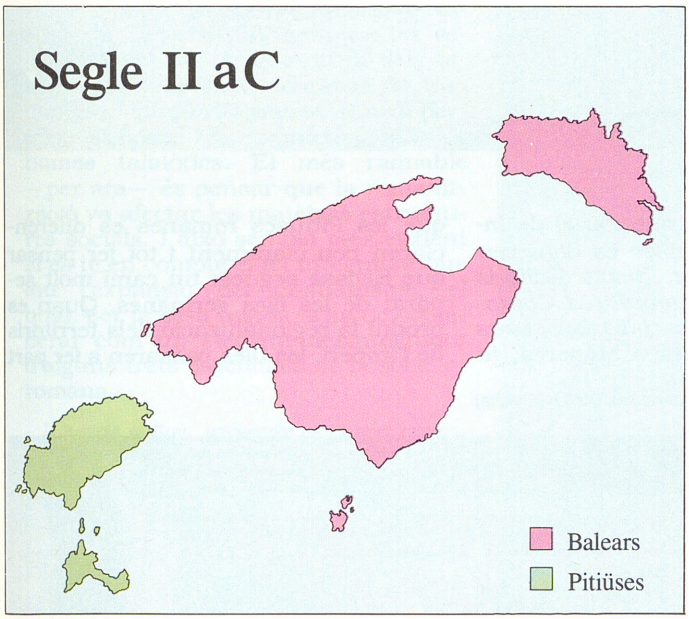

Menorca, que constitueixen creacions arquitectòniques de primer ordre. És durant aquest període que els cartaginesos ocuparen Eivissa (654 aC) i es comença a parlar de les *Pityussae* o illes menors, i *Gymnesiae* o illes majors, les quals posteriorment serien conegudes com *Balears*. Del 600 al 400, es dóna un important increment dels elements comercials amb les àrees geogràfiques adjacents. L'edat del ferro finalitza amb la colonització romana i és quan es manifesta un declivi en la tecnologia de la ceràmica local, a causa de l'increment de la disponibilitat de ceràmiques clàssiques importades. En aquests darrers períodes, —recordem que Eivissa és un important nucli de la cultura púnica, la qual no s'implanta de la mateixa manera a les Balears, malgrat l'existència de restes, cosa normal en una època en què l'intercanvi ja era habitual— és quan els foners balears fan part com a mercenaris dels exèrcits cartaginesos, i participaren a les guerres que enfrontaren aquest poble contra Roma (les guerres púniques) entre el 246 i el 201 aC.

— La colonització romana

La destrucció de Cartago i la consolidació de la influència i el domini de Roma a la Mediterrània Occidental exigien controlar qualsevol tipus de perill que es trobàs pel seu camí. Sembla que una de les raons principals de l'annexió de les Illes fou el desig del senat romà d'accelerar la pacificació de la Gàl·lia Transalpina i la Sardenya, fets que tengueren lloc el 120 i el 122 aC. Així, el senat romà encomanà a Quint Cecili Metel la conquesta de les Balears, duita a terme el 123 aC; Eivissa, abans de l'arribada de Metel a Mallorca —entre els 202 i 146 aC, havia aconseguit dels romans el títol de ciutat confederada, com també Bocoris a Mallorca. La submissió dels antics pobladors i la colonització mitjan-

↑ Ciutat romana de Pollentia (Alcúdia)

çant uns 3.000 colons procedents d'Ibèria —on ja havien rebut l'impacte cultural de Roma— anaren consolidant el procés de romanització de les Illes. Sembla que és a partir de l'ocupació romana que es consolida el nom oficial de l'arxipèlag, que fou el de *Insulae Baliares*, i les illes es digueren *Insula Baliaris Maior*, *Insula Baliaris Minor*, *Ebussus*, *Columbraria*, i *Capraria*, encara que per als romans *Balears* tan sols eren Mallorca i Menorca, ja que les Pitiüses romanes es diferenciaren ben clarament i tot fer pensar que Eivissa segueix un camí molt separat de les illes germanes. Quan es produí la regionalització dels territoris de l'Imperi, les Illes passaren a fer part

↓ Inscripció romana trobada a Menorca

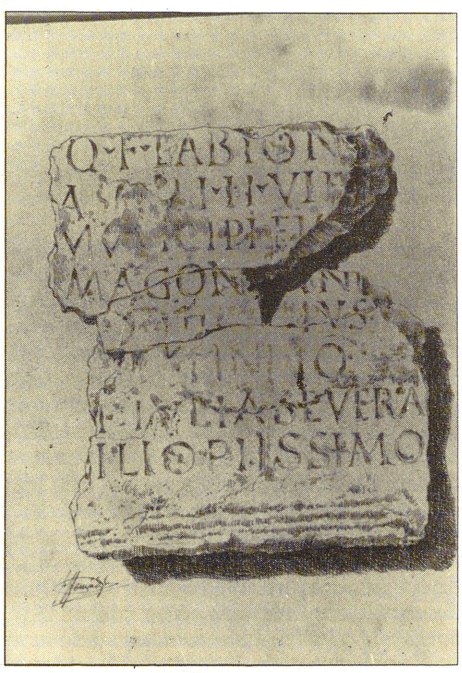

↓ Inscripció romana del portal de ses Taules (Eivissa)

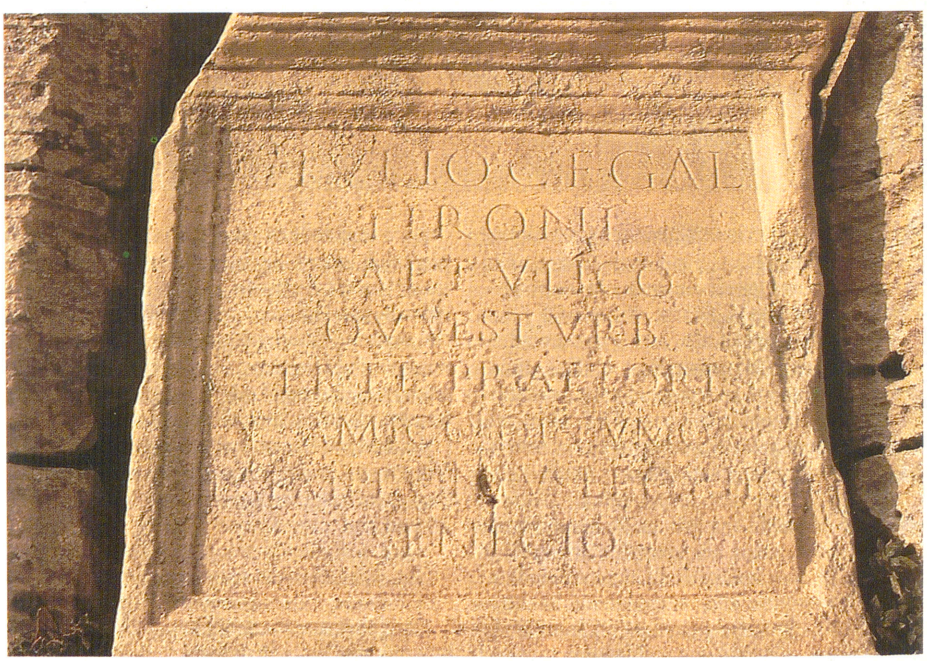

de la *Hispania Citerior*. A finals del s III dC, Dioclecià va dividir l'Imperi en prefectures, diòcesis i províncies. La diòcesi d'Hispània feia part de la prefectura de les Gàl·lies, i una de les seves províncies fou la *Carthaginiensis*, de la qual depenien les Balears, fins que cap al 360 dC constituïren una província denominada *Insulae Baleares* o *Balearica*. Fins fa poc temps, la idea que es tenia de l'ocupació romana era que es reduïa als nuclis urbans més coneguts (Pollentia, Palma a Mallorca; Mago, Iamo i Sanicera a Menorca; i Ebussus a Eivissa) i a la zona rural a l'entorn de les salines del sud de Mallorca; sembla, però, que l'ocupació del territori fou quasi total i recents investigacions a partir de treball de camp i prospeccions arqueològiques, evidencien l'existència de centuriacions al mateix centre de Mallorca, la qual cosa suposa una nova perspectiva per a l'estudi del món rural a l'època romana. Així i tot, hem de considerar el fet que la romanització de la societat de les Illes es realitzà sobre els passats respectius de cada una: el fons cartaginès, a Eivissa i Formentera, les velles estructures de la cultura dels talaiots, a Mallorca i Menorca. De tota manera, cal qüestionar-se si això permet suposar la persistència dels homes talaiòtics. El més raonable —per ara— és pensar que la romanització va afectar les mateixes estructures socials. I això sembla més evident si es té en compte el fet integrador que fou l'expansió del cristianisme, el qual, per la seva banda, s'ha de considerar com un element desintegrador d'alguns trets essencials de la societat romana.

↓ Justinià el Gran, emperador de Bizanci, conqueridor de les Balears en el s VI

↑ *Castrum* romà de Formentera

↑ Basílica paleocristiana de Son Bou (Menorca)

— Vàndals i bizantins

La cristianització de les Illes sembla un fet ja des dels s IV i V. Testimonis documentals i arqueològics així ho fan pensar: una carta de sant Agustí (398), parla de vida monàstica a Cabrera i és coneguda una circular del bisbe Sever de Menorca (417-418), on explica la conversió miraculosa dels jueus de Maó. A més, hi ha notícia de l'existència de diòcesis a Mallorca, Menorca i Eivissa. Les necròpolis i les ruïnes de basíliques paleocristianes a Mallorca i Menorca són prou significatives, i no tant per l'evidència de la cristianització, com perquè permeten una interpretació més àmplia de la vida dels habitants de les Illes. Així, la situació de les basíliques fa pensar en un tipus de poblament dispers i una ruralització de la societat illenca, tot i que encara queda molt per treballar. Quan es produí la desintegració política de l'Imperi Romà d'Occident, les Balears tengueren un destí diferent al de la resta d'Hispània. De les successives invasions de l'Imperi, tan sols els

↑ Pica baptismal de la basílica paleocristiana de Son Bou (Menorca)

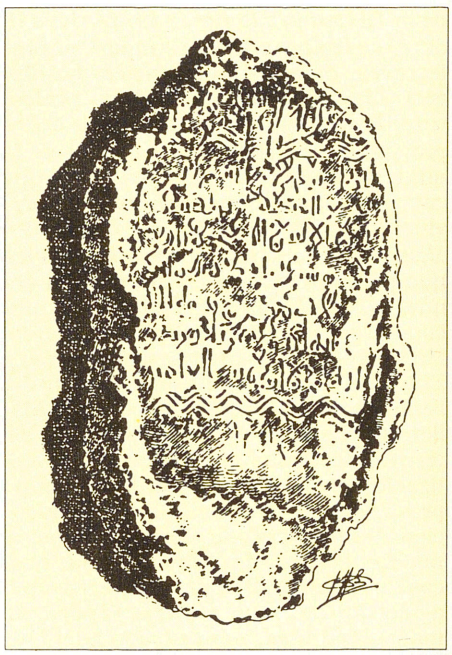

↑ Làpida amb inscripció àrab trobada a Menorca

vàndals —cristians seguidors de l'heretgia arriana— ocuparen les Illes del 426 a finals del s V. L'expansió de Bizanci cap a la Mediterrània occidental durant l'època de Justinià, tengué com a conseqüència la integració de les Balears dins l'òrbita de l'Imperi oriental, on es mantengueren fins a l'ocupació islàmica.

— L'època islàmica

Des del s VIII, comencen a establir-se contactes entre les Illes i el món islàmic. En aquest primer període, es manté la independència, malgrat un tractat amb Còrdova que obliga al pagament de tributs. Un segon període és quan s'estabilitza l'Islam a les Illes per la conquesta d"Isâm al-Jawlânî (902-903). Des d'aquest moment, queden adscrites al sistema polític-administratiu del califat, i esdevenen una base naval de gran importància per a l'expansió militar d'al-Andalus a la Mediterrània. Durant la crisi del califat, (1009-1010) formaren un taifa amb Dénia (Dâniya-Mayûrqa), sota el control de Muyâhid al-'âmirî i dels seus hereus. Quan el nét de Muyâhid mor, les Illes formen una taifa (1077-1115). La *ràtzia* dels pisano-catalans de 1114-1115 acabarà amb la prosperitat econòmica i cultural que caracteritzà aquest període. El tercer —i darrer— període de l'època islàmica comença per l'annexió de les Illes Orientals al poder dels almoràvids (1116). Es tracta d'un període de singular importància per a les Illes. Els almoràvits mantengueren un poder independent sota la dinastia dels Banu Ganiya (1155-1203), els quals, si per una banda intentaren una expansió africana, també firmaren convenis amb les repúbliques de Pisa i Gènova, malgrat que no abandonaren la pràctica del cors. L'arribada dels almohades a Mallorca i el fet d'apoderar-se'n, s'interpreten com uns esdeveniments causats per la necessitat de tallar les relaciones entre els Banu Ganiya mallorquins i els seus aliats d'Ifriqiya. Els darrers anys de l'Islam a les Illes foren determinats per la batalla de les Navas de Tolosa (1212), que inicià la decadència de l'hegemonia almohade i la primera manifestació de la força de què gaudiria l'expansió del feudalisme peninsular. La introducció definitiva de l'Islam a les Balears es realitza, per tant, després dels s VIII i IX, i es manté en una independència fictícia, alterada per les imposicions andalusines, fins a principis del s X. Amb l'expedició d'Isam al-Jawlani, les Illes s'integren en el context andalusí, i més concretament en el context estricte de *sharq* al-

→ Ataifor d'època califal (s X) que es conserva al Museu de Mallorca

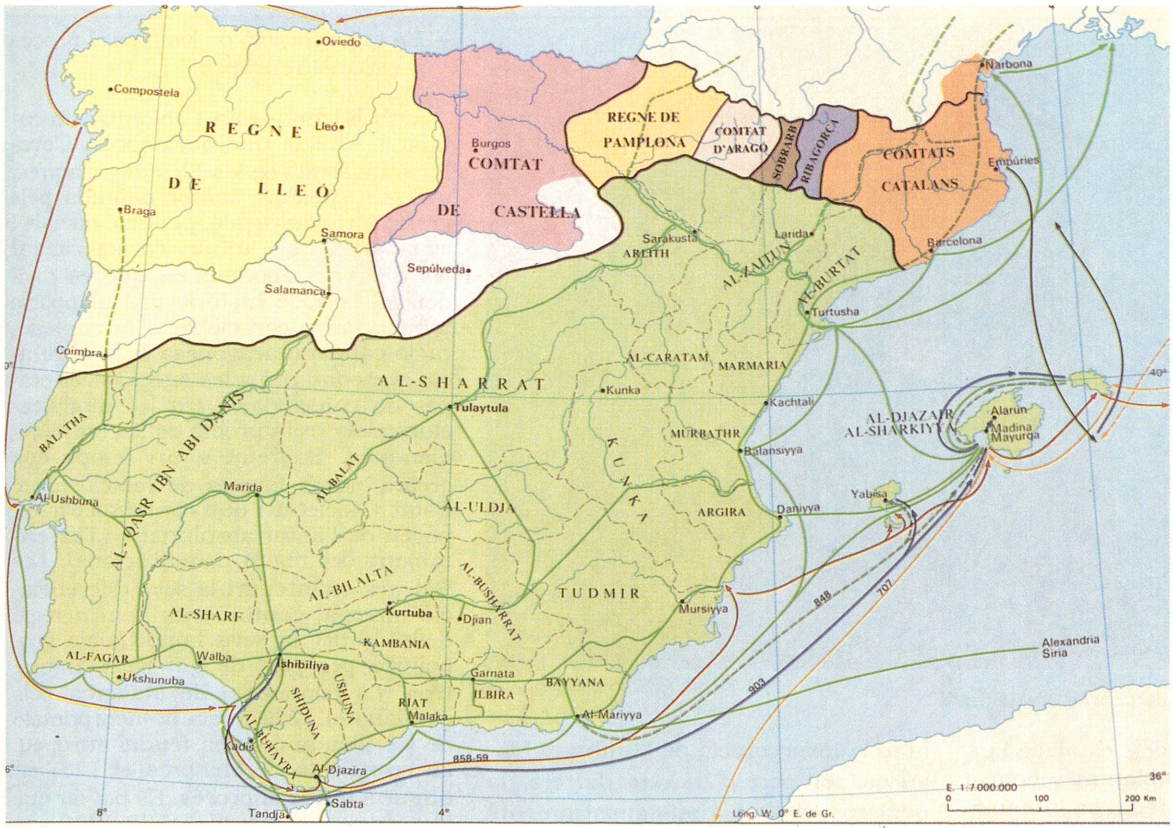

LES ILLES EN EL CALIFAT DE CÒRDOVA
fronteres: aprox 950 dC

- Expedició d'Abd Allah Ibn Mussa (707)
- Ràtzia del compte d'Empúries (813)
- Campanya omeia del 848
- Incursió normanda del 858-859
- Campanya d'Isam al-Jawlani (903)
- Grans artèries comercials d'al-Andalus
- Prolongació en territori cristià de les grans rutes mercantils hispano-musulmanes

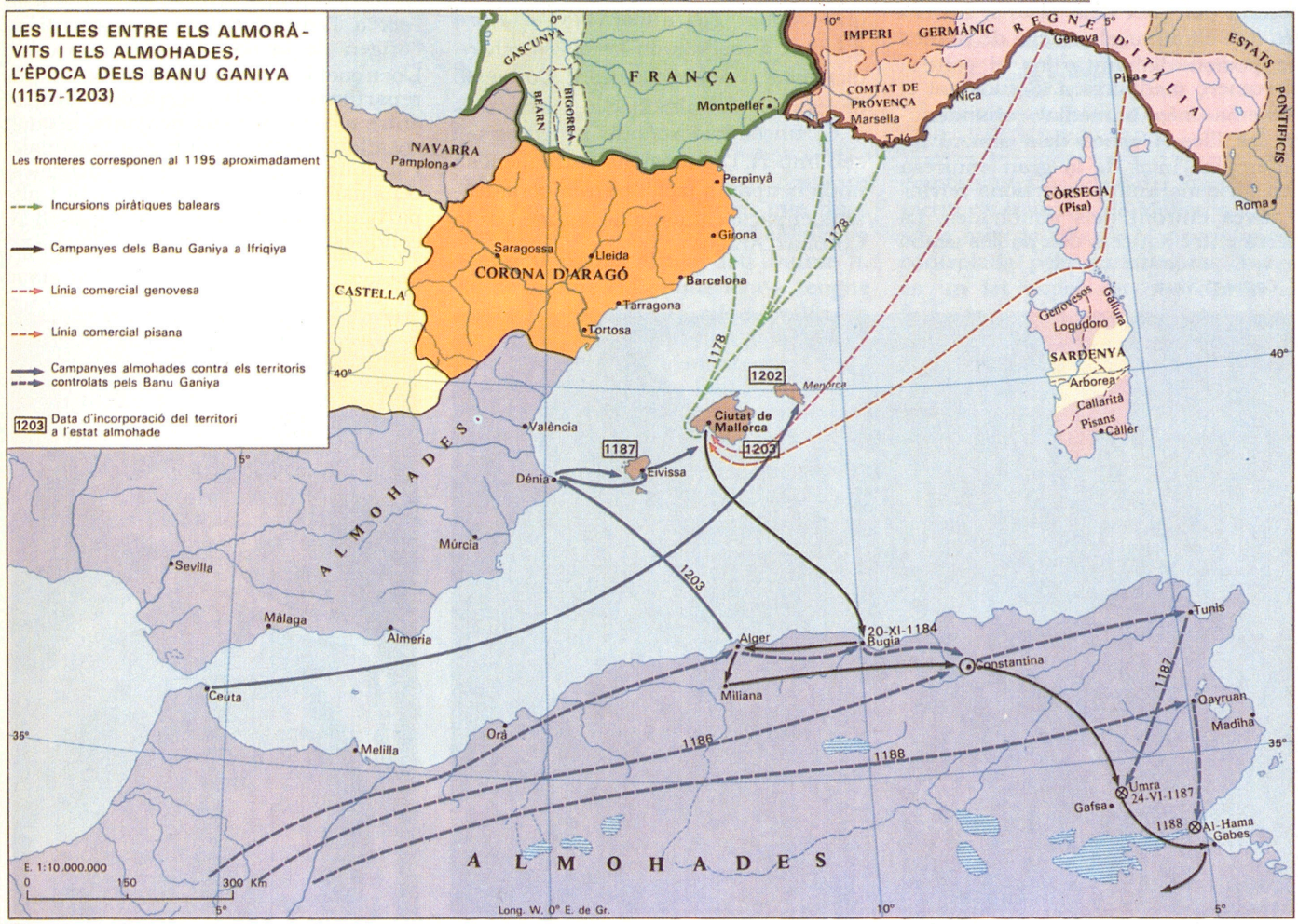

↑ Ruïnes del castell islàmic de Santa Àgueda (Menorca)

Andalus. L'expedició dels catalans i pisans s'ha de contemplar més com a ràtzia que com a creuada. La intenció, sobretot per part dels pisans, no era més que eliminar els nuclis de pirates que podien disbaratar-los el control del comerç mediterrani. Solucionat el problema més immediat, abandonaren les Illes. L'època dels almoràvits contempla l'inici de la gran empresa nord-africana amb pretensions reivindicatives enfront dels almohades. La guerra entre aquests dos pobles acaba amb la incorporació de Minûrqa i Mayûrqa per part d'aquests darrers, la qual cosa talla els subministraments que rebien els almoràvits al Nord d'Àfrica, i acabà amb les seves reivindicacions a aquell territori. L'annexió de les Illes pels almohades, les convertí en un simple apèndix geogràfic del seu Imperi. Les tensions entre illencs i nous ocupants facilitaren la conquesta i ocupació catalana de Jaume I de la Corona d'Aragó.

— La incorporació de les Illes al procés d'expansió europea

Amb la conquesta i colonització catalana, s'inicia una nova època. L'evolució històrica de les Illes des d'aquest moment quedarà també definida pels grans trets culturals, polítics, socials i econòmics que aniran caracteritzant les diferents èpoques en què es divideix el període històric fins al nostre temps. La integració dins la confederació catalano-aragonesa serà el vehicle que conduirà a les successives etapes de consolidació i a les modificacions dels trets propis de les societats illenques. Sobretot a un temps que crearà noves formes de relació entre Estat i societat i que contemplarà l'apogeu de l'Estat absolutista, i l'assentament del règim constitucional. Les Balears, mantenint la seva diferenciació interna, continuaran com a regió definida per la seva importància geopolítica per part de qui les administren. La conquesta de Mallorca pels catalans el 1229 inicia la incorporació de les Illes al context feudal europeu. La conquesta de Menorca el 1287 en dugué a terme el procés. Es pot dir que els esdeveniments de 1229-1230 són l'eix a l'entorn del qual s'estructura l'origen de la societat illenca actual. L'ocupació feudal es tradueix en un repartiment dels territoris illencs entre el rei i els seus magnats, la qual cosa fou l'origen de dominis senyorials i d'alous francs (lliures de càrregues censals) concedits a les ciutats i als particulars que havien participat en la conquesta. Molts d'aquests alous s'a-

↓ Castell d'Eivissa

↓ Jaume I conqueridor de Mallorca

cabarien constituint igualment en dominis senyorials, anomenats *cavalleries*. I fou des de les diverses senyories que es va procedir a l'establiment de nous pobladors. La forma del repartiment i de l'evolució de les formes de control de la terra seran elements fonamentals per a comprendre el procés històric de cada una de les illes, perquè aquest és un dels eixos sobre els quals s'edifica el nou model de societat iniciat per la conquesta catalana. El model de feudalització anirà reproduint la continuïtat d'unes estructures agràries illenques, i en algun cas —com el de Mallorca— fins i tot persistirà després de les reformes de l'Estat liberal a principis del s XIX. No menys important que el repartiment —i fortament relacionat amb la forma que aquest tengué— fou el context polític-administratiu que la nova situació originà. Fou necessari un nou aparat legislatiu que s'imposà quan la colonització de l'interior de les illes anava consolidant-se. Fins al 1276, Mallorca i Eivissa depengueren de la Corona d'Aragó, mentre que Menorca encara era territori islàmic, feudatari del rei En Jaume mitjançant el tractat de Capdepera de 1232. A la mort d'aquest rei, es dividí el territori, i es formà un nou regne, el de Mallorca, que durà fins al 1347. El títol de rei de Mallorca —el seu primer titular fou Jaume II, fill de Jaume el Conqueridor— tengué un sentit dinàstic, ja que identificava un conjunt de territoris dispersos: la ciutat i baronia de Montpeller, i els comtats de Carlades, del Rosselló i els territoris insulars de Mallorca i Eivissa, a més de l'illa de Menorca, encara controlada pels musulmans. Aquest, és un fet important que continuarà fins a la consolidació de l'Estat absolutista a Espanya (1714) i que consisteix en la identificació del regne amb la co-

↓ Làpida gòtica commemorativa de la conquesta de Menorca per Alfons el Liberal

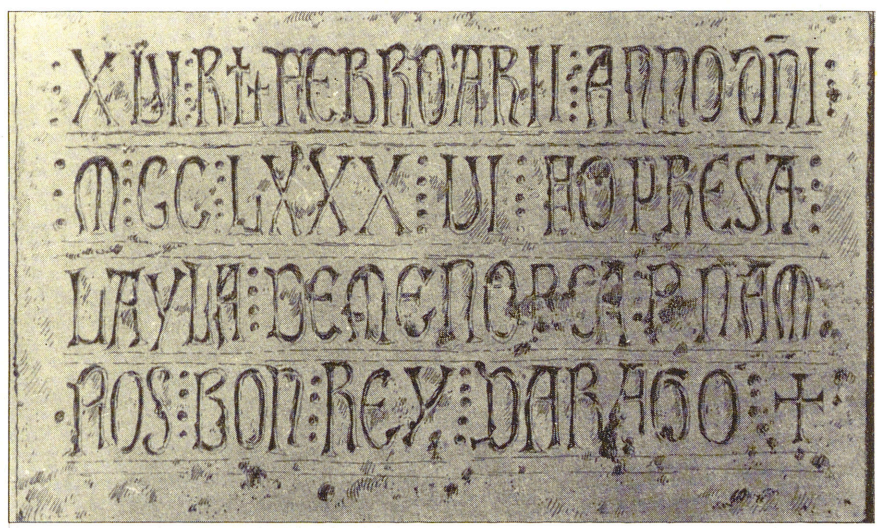

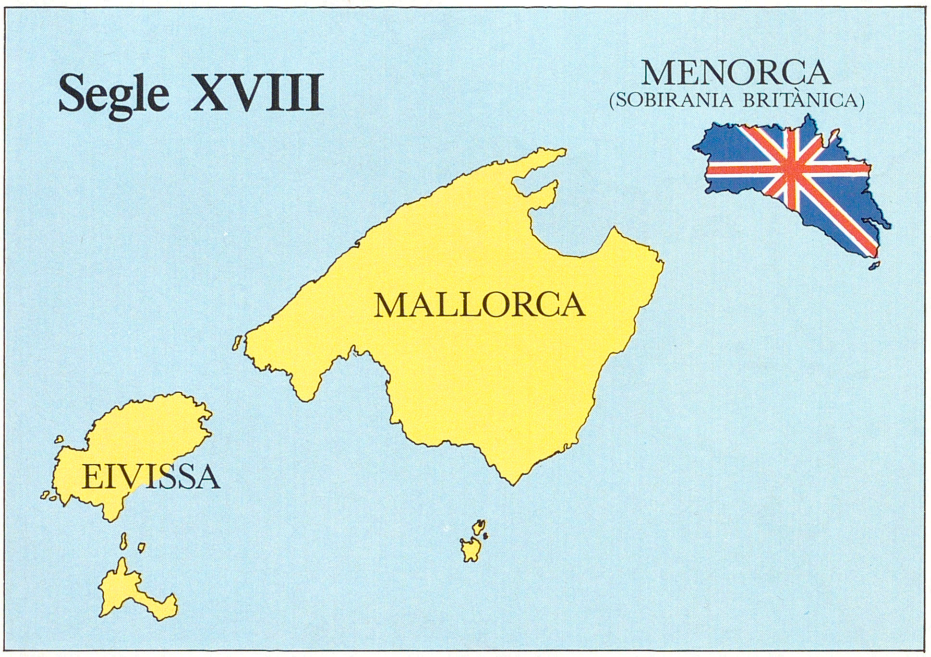

↑ L'eivissenc Joan Torres Ribas, bisbe de Menorca

rona, i aquesta amb una dinastia. És així com s'ha de comprendre la naturalesa de les diverses situacions en què es troben les Illes fins a principis del s XIX. Les Balears no existeixen com a realitat política: és el Regne de Mallorca que tendrà la seva pròpia personalitat. A la Guerra de Successió i pel tractat d'Utrecht, Menorca romandrà en mans dels anglesos, mentre que Mallorca i Eivissa continuaran a anomenar-se Regne de Mallorca (Cèdula Reial del 22 de juliol del 1713) i el Decret de Nova Planta fixarà les normes d'una nova organització polític-administrativa centralitzada, d'acord amb la nova forma d'Estat que pretenen els reis borbònics i que ja ha perdut el seu pes patrimonial a favor d'un major pes del territori.

— L'Estat Constitucional

La implantació de la primera constitució espanyola (Cadis, 19 de març del 1812) inaugurà un nou període històric. En el seu article 10, estableix una nova divisió territorial del país. Aquí ja trobam la referència a les illes Balears com a província. Ara bé, aquesta denominació no té cap referència a un ens local, sinó a una circumscripció al servei de l'Estat. El decret de 30 de novembre de 1833 du a terme definitivament la divisió del territori en províncies. El model iniciat el 1833 tendrà vigencia fins als nostres dies. Els diferents projectes de reformes constitucionals —com el projecte de constitució federal de Pi i Margall (17-7-1873) durant la primera República que considera les Balears com a Estat membre. A l'època de la Restauració, es donen diversos projectes regionalitzadors de base més àmplia que la província, però que s'estableixen per donar assentament als serveis de l'Estat i dins aquests projectes les Balears continuen a considerar-se com a regió (projectes Moret, Silvela-Sánchez Toca, Maura...). El 1925, s'aprova un Estatut Provincial, que aporta una de les novetats que hauria pogut esser la base per reforçar l'autonomia de les Illes, així com per fixar unes vies de major integració sociopolítica; es tracta de la Carta intermunicipal, encara que el projecte Maura i l'Estatut Provincial neix del projecte anomenat Llansó (1912), fet per un diputat menorquí i basat en el model canari de capítols. Abans d'aprovar-se la constitució de la Segona República, es començaren a redactar a diverses regions espanyoles projectes d'estatut. Així, a Balears es feren un avantprojecte d'Estatut de les Illes Balears i un projecte d'Estatut Autonòmic de Mallorca i Eivissa, perquè el primer és un antecedent del segon, per més que

↓ Port d'Eivissa a la primeria del s XX *(AB)*

amb una filosofia i un àmbit territorial distints. Entre les característiques més importants de l'avantprojecte, destaca que s'elaboràs a l'arxipèlag, si bé només hi participaren representants d'entitats mallorquines i cap de les de les altres illes. Així mateix, va esser duit endavant per una associació cultural i per les cambres agrícola i de comerç, cosa que el situava al marge dels partits polítics. A més, fou pensat per aplicar-se, tenint en compte l'arxipèlag en conjunt, dins un Estat federal. Va esser aprovat cap el juliol del 1931, amb una important modificació. Ara bé, no va esser votat pels menorquins, que consideraven que era prematur parlar d'estatut abans de aprovar-se la constitució general de la República. I d'aquí resulta el projecte d'Estatut Autonòmic de Mallorca i Eivissa, malgrat que l'absència de Menorca a l'aprovació del que seria més tard projecte, fa que es frustri la possibilitat de regió autònoma per a les Illes. La constitució de 1931 preveu per a les Balears tres possibilitats o models d'organització: província de règim comú, capítols i regió autònoma. Es mantengué la primera opció. Les diferències entre les tres illes, però, també es mantenen. El 1935, el percentatge major de la població activa de Mallorca i Eivissa era al sector primari, mentre que la distribució sectorial de Menorca era més equilibrada, amb un lleuger pes del sector secundari. En esclatar la Guerra Civil, es repetí la divisió: Menorca continuà lleial a la legalitat constitu-

→ Casa senyorial rural de Mallaui (Ciutadella), mostra de l'esplendor arquitectònic menorquí

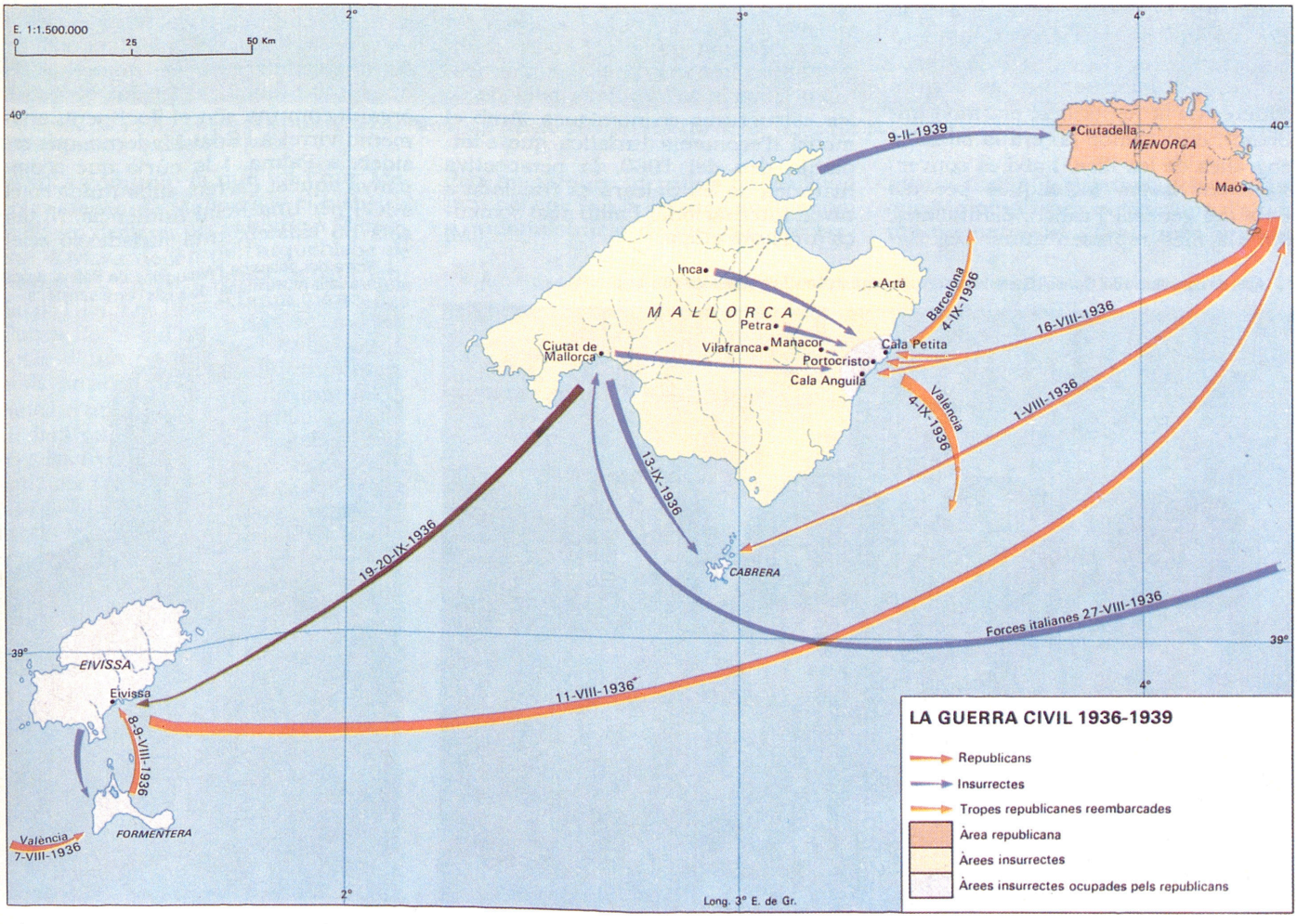

↑ Carrer d'Eivissa a la primeria del s XX *(AB)*

cional, mentre que Mallorca i Eivissa s'integraren amb els revoltats. Aquesta guerra fou, en certa mesura, una guerra internacional. I el control de la mar, sobretot per a l'aprovisionament dels territoris orientals de la Península, que es convertiren en els darrers reductes de la República, era molt important, com també ho era la situació geogràfica de les Illes. I així es converteixen en bases logístiques per als aliats del general Franco, els italians, com els més representatius. Les Balears continuen com a província durant l'època franquista. No és fins al 1977 que es posen els fonaments per definir unes senyes d'identitat comunes per als habitants de les Illes. Això no s'ha de contemplar tan sols com un fet polític, sinó que també es manifesta en les mateixes transformacions de les estructures econòmiques. Amb el model d'economia turística que s'implanta des del 1960, la perspectiva històrica de les Balears es trasllada a nivell internacional I amb això comença una nova etapa. (IM)

↓ Acte de constitució del Consell General Interinsular al castell de Bellver (28-VII-78)

INSTITUCIONS

Les Balears ofereixen la primera experiència com a unitat administrativa a la segona meitat del s IV, en què el conjunt de totes les illes —les *Gimnèsies* i les *Pitiüses*— ja anomenat *Balears*, es constitueix en *Prouincia Praesidencialis*, dependent de la diòcesi romana Hispània, i Palma quedà com a capital de l'arxipèlag. Després de fer part de l'imperi vàndal de Genseric i de constituir, junt amb Còrsega, una província bizantina, devers el 900 s'incorporen a l'Islam, i passen a esser conegudes com les *Illes Orientals* d'al-Andalus, governades per un valí. Aquest valí resideix a Medina Mayûrka, l'antiga Palma romana, i nomena els seus delegats a Menorca i Eivissa com a *N'aibs*, que les fonts cristianes designen *qadí* o *almoixerif* i les musulmanes *sayj* 'vell'. A cada illa, a més d'un cap de la governació, sembla que hi ha un Consell, merament consultiu, integrat per notables. La conquesta cristiana fa de l'arxipèlag, durant cinc segles, fins a la Guerra de Successió espanyola, una nova unitat política, sota la dependència de la Corona d'Aragó, un breu parèntesi de monarquia privativa i finalment la integració a la Monarquia Hispànica. Aquesta nova realitat es coneix amb el nom de *Regne de Mallorca e illes adjacents*. És una unitat difícil pel fet que els únics òrgans comuns són el lloctinent, anomenat virrei a l'Edat Moderna, que resideix a Palma, i la cúria que acompanya aquest càrrec, substituïda en el s XVI per una Reial Audiència. Ni tan sols no existeix una jurisdicció ecle-

↓ Torre del palau de l'Almudaina de Palma, antiga seu dels valís musulmans i dels reis i virreis cristians

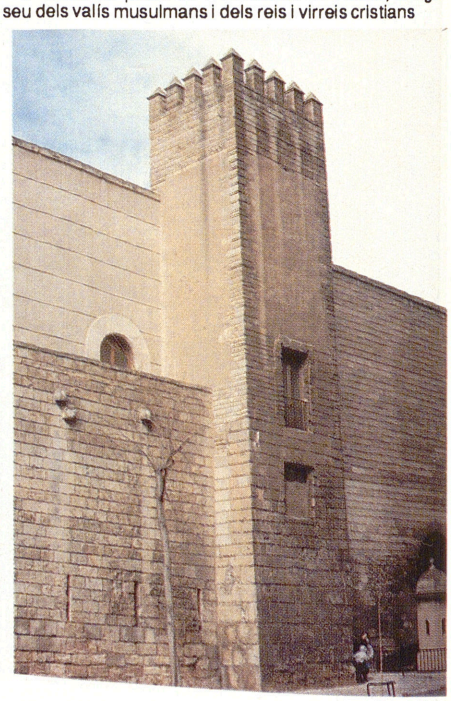

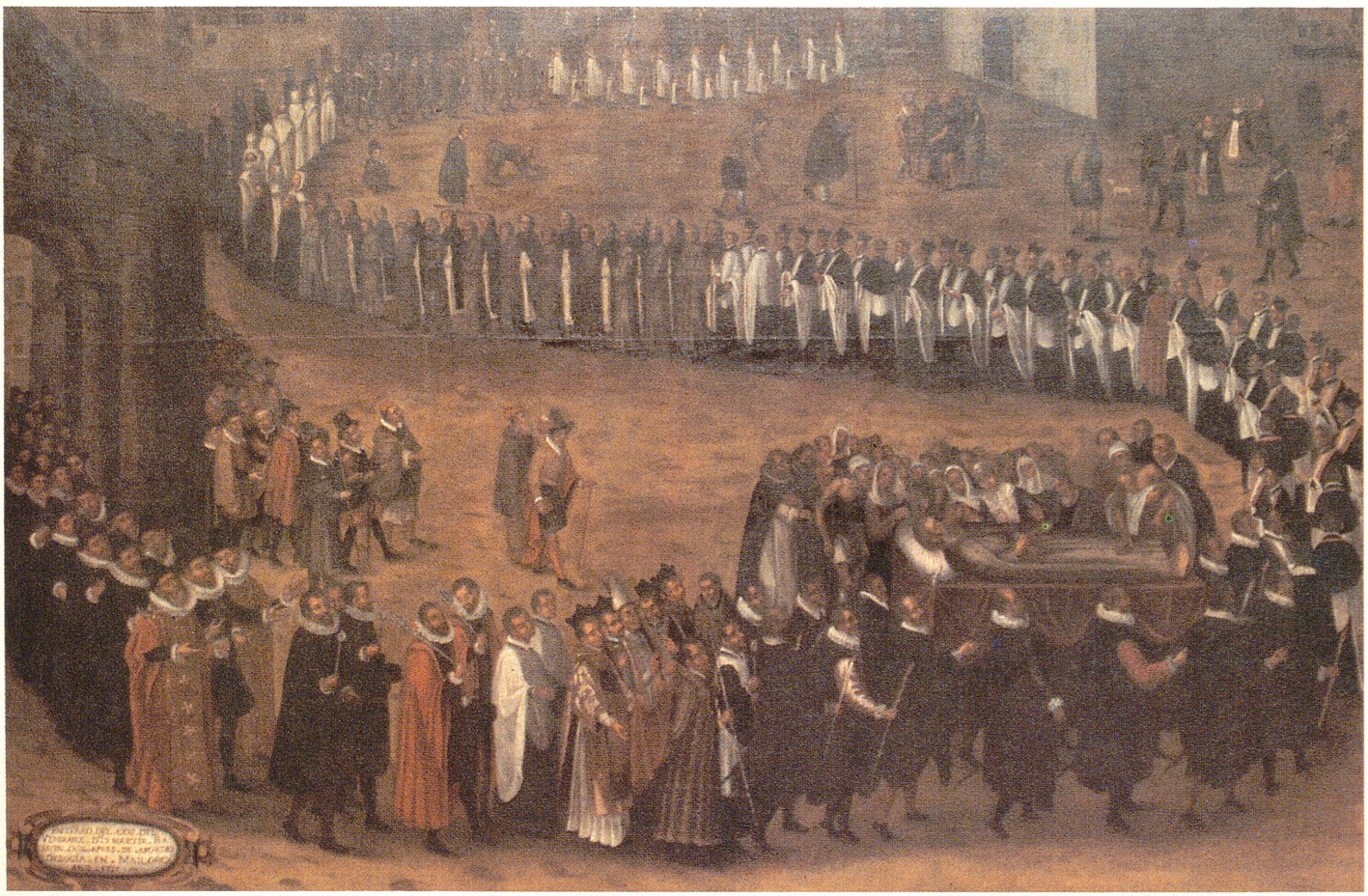

↑ Pintura del s XVI, conservada a l'Ajuntament de Palma, que representa l'enterrament de Ramon Llull, on es distingeixen diverses magistratures del regne de Mallorca. En primer terme, el lloctinent i els jurats

siàstica comuna, ja que tot i que Menorca depèn de Mallorca —el bisbe de Mallorca designa un paborde a Menorca— Eivissa depèn de l'arquebisbe de Tarragona, en part també senyor feudal de l'Illa. Les Illes estaren mancades d'unes Corts o d'un Parlament que els dotàs d'una representativitat conjunta davant de la Corona. Aquesta mancança d'un òrgan legislatiu interinsular farà que l'escassa legislació comuna a les tres illes, moltes vegades originada per l'extensió a les més petites de la legislació de la més gran, derivi de l'acció legislativa dels monarques o del seu lloctinent. En qualsevol cas, sense perdre la referència al dret consuetudinari aportat pels pobladors catalans, cada illa conserva gelosament els seus *privilegis i bons usos* com a ordenaments jurídics que li són peculiars i ajuden a diferenciar-la de les altres. Quan als elements comuns, el vincle d'unió entre les illes resideix en el càrrec del lloctinent. Ell té la dignitat suprema com a *alter ego* del monarca en el conjunt de l'arxipèlag, i, ja que resideix a Mallorca com a cap de les Illes, es veu obligat a designar uns governadors a les altres illes, el nomenament dels quals ve a vegades directament dels monarques; depenen de Mallorca tant pel que fa a la defensa militar com a l'administració de justícia. Precisament, l'acció legislativa dels monarques imposa unes obligacions d'ajuda mútua entre les illes, unes vegades

↓ Actual palau Municipal de Ciutadella, antiga seu del governador de Menorca

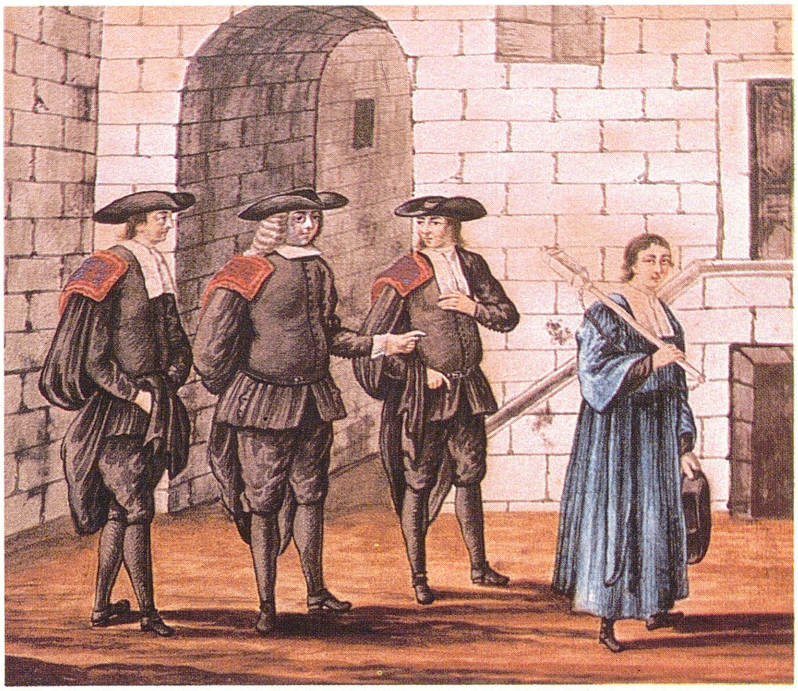

← Jurats menorquins del s XVIII

per atendre les exigències de defensa armada enfront de l'enemic comú, d'altres per proveir-se de queviures o productes de primera necessitat. El lloctinent serà qui instarà i articularà amb la seva autoritat aquesta política de conjunció interinsular. I també el lloctinent constituirà la superior instància judicial, a la qual acudiran en apel.lació de les causes interinsulars serà el sistema monetari, ja que, tot i que des del 1247 la moneda de curs legal exclusiu a les Illes és la valenciana, a partir del 1301 es crea la moneda pròpia del regne mallorquí o balear. El s XVIII, trenca la unitat de l'arxipèlag en passar Menorca a fer part de la corona britànica, amb un breu període de dominació francesa (1756-1763). El 1782, es reincorpora l'Illa a la monarquia espanyola, després d'una brillant acció militar. Es perd novament el 1798 fins a la incorporació definitiva el 1802. En aquest segle, derogades les institucions polítiques del regne que integren les Balears, a causa dels *Decretos de Nueva Planta* de Felip V, les Illes veuran desaparèixer les seves institucions —a excepció de Menorca— com eren els Consells Generals insulars, i tot el seu dret públic. Arribat el s XIX, la Constitució de 1812, quan divideix el territori nacional en províncies —mers districtes administratius— estableix les Balears com a tal districte, governat per un *jefe político*, cap superior designat per l'executiu de l'Estat, el qual presidirà un organisme nou anomenat Diputació Provincial, de caràcter consultiu. La primera Diputació de les Baleares es constitueix amb representants de totes les illes el 12 de desembre del 1812. La Diputació, fruit del liberalisme decimonòmic, amb un nom que evoca institucions històriques de l'antiga Corona d'Aragó, no té res a veure amb el reconeixement d'un poder regional a les Balears. El fracàs del projecte federal de la Primera República i les noves fórmules arbitrades pels governs de la Restauració, pretenen tímidament acostar-se a un procés descentralitzador per mitjà de successives remodelacions de les Diputacions com a organismes de l'Administració provincial. Però a les Baleares, a més, ni tan sols s'aconsegueix un sistema de Capítols per a cada illa, a causa de la falta d'enteniment de la realitat interinsular. Perduda l'oportunitat d'un règim estatutari per a les Illes a l'adveniment de la Segona República, el nou Estat presidit pel general Franco també deixa bloquejada la concepció de la regió com a nucli polític-administratiu, i encara que la Llei de Bases de Règim Local del 1945 autoritza el Govern per constituir l'arxipèlag en règim de Capítols insulars, res no es fa en aquest sentit, davant l'evident animadversió de les forces polítiques mallorquines dominants. La restauració democràtica de l'Estat, amb la conseqüent aprovació de la constitució espanyola de 1978, permet l'elaboració d'un nou marc polític i administratiu per a les Balears. El 26 de gener de 1983 el Congrés dels Diputats de l'Estat aprova un Estatut d'autonomia per a les Illes, també aprovat poc després —el 18 de febrer següent— pel Senat, la qual cosa permet la seva aprovació definitiva com a llei orgànica el 25 de febrer de 1983. El primer govern autonòmic, de coalició conservadora, amb el suport del grup regionalista d'Unió Mallorquina, presidit per Gabriel Cañellas Fons, es constituiria el 10 de juny d'aquest mateix any. Amb l'estatut esmentat, les Balears avui constitueixen una comunitat autònoma dins la unitat de la nació espanyola i —diu textualment l'Esta-

↓ Maó s. XVIII

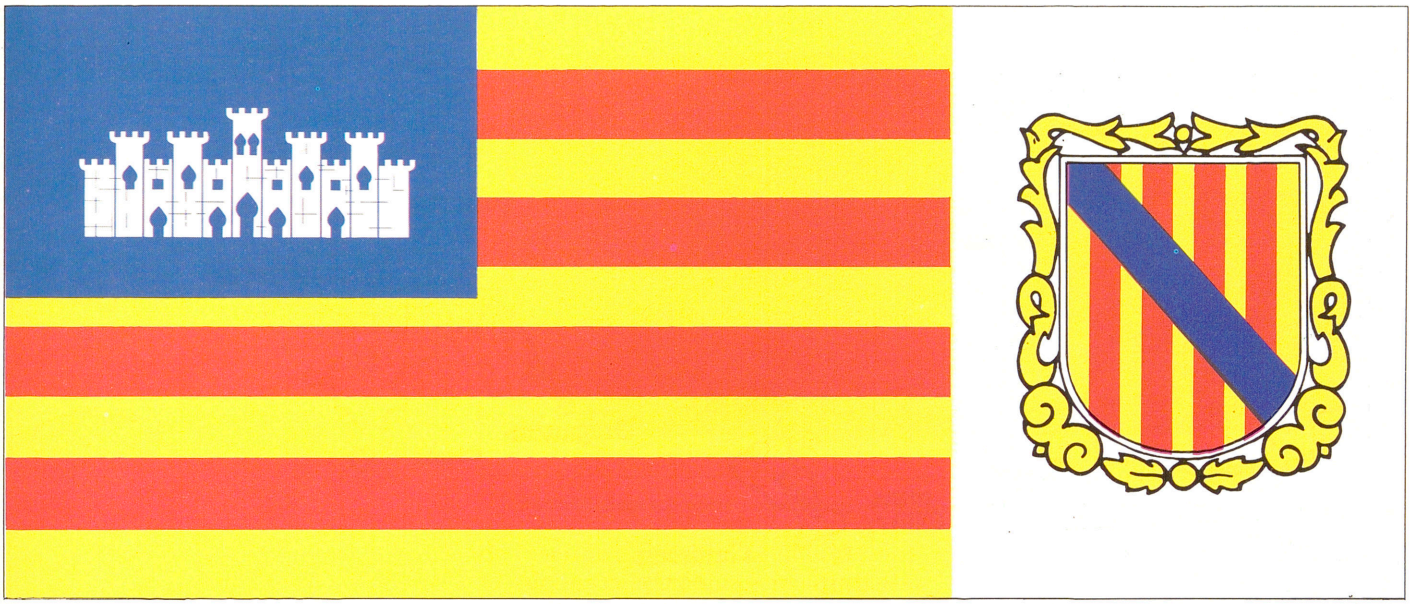

↑ Bandera i escut de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears

tut— «com a expressió de la seva identitat històrica», que articula la seva organització territorial en illes i en municipis. Les institucions de govern de les Illes són els consells insulars, i, dels municipis, els ajuntaments. L'organització institucional autonòmica està integrada pel parlament, pel govern de la comunitat i pel seu president. El parlament està configurat com l'òrgan central del sistema institucional autonòmic. D'aquest deriven les altres institucions d'autogovern de la Comunitat i li corresponen les principals funcions del conjunt institucional — legislativa, control de l'acció del Govern i aprovació dels pressuposts—. És l'única institució elegida directament del poble de les Illes, exceptuant els Ajuntaments. Una llei electoral de la Comunitat estableix que el Parlament serà elegit per un sistema proporcional, corregit per criteris de representació territorial, amb una important desvaloració de la zona més poblada, Palma, i en benefici de les zones rurals i de les illes de Menorca i Eivissa-Formentera, menys poblades. D'aquesta manera, s'ha intentat superar la dialèctica paritat-proporcionalitat, que durant la redacció de l'Estatut enverinà les relacions entre les forces polítiques de Mallorca i les altres illes. El govern de la Comunitat, format pel president, el vice-president i els consellers, és l'organisme col·legiat, amb funcions executives i administratives, de la Comunitat Autònoma. La Comunitat també té prevista la seva organització judicial peculiar, amb un anomenat Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears. (RP)

ETIMOLOGIA

La idea d'*illes Balears*, respon, sobretot, a intencions de caràcter polític i administratiu. Als temps més antics, no mostrà l'arxipèlag cap consciència d'unitat humana o històrica, fins que fou absorbit pel fenomen de la romanització. Primitivament, en efecte, les Illes s'havien dividit en dos grups més o menys convencionals, des del punt de vista geogràfic: d'una banda, Mallorca i Menorca; de l'altra, Eivissa i Formentera. De seguida, però, que passam la vista als temps més remots, se'ns plantegen els problemes respecte als noms de les nostres illes. I, amb això, comencen les hipòtesis, els dubtes, les discussions i les simples confessions d'ignorància: es tracta d'un fet prou normal en l'estudi dels noms geogràfics de l'antiguitat. Fins i tot al començ de l'ocupació romana, fou donat el nom de *Baliares* (rarament *Baleares*) només a les illes de Mallorca i de Menorca; els grecs, que ja els havien assignat el nom de *Gymnesiai* o *Gimnèsies* (derivat de *gymnes* 'soldat d'armadura lleugera'), els donaren també, imitant els romans, la denominació de *Baliarides* o *Baliareîs*. El topònim havia estat emparentat absurdament, per evident etimologia popular, amb el verb grec *bállein* 'llançar', pensant en els còdols que llançaven els cèlebres foners. Cal postular, en tot cas, una arrel indígena que, de moment, no sabem establir. Al seu torn, de les dues illes que formaven el grup, Mallorca havia rebut dels grecs el nom de *Kromyoûssa* i Menorca el de *Meloûssa*, que no deixaren cap rastre i ens oculten també el seu significat. Els romans les anomenaren simplement *Maior* 'Major' i *Minor* 'Menor'. La forma *Miorica* 'Mallorca', sens dubte llatinitzada sobre una base preromana, es més recent. Per analogia, sorgiria més tard la forma *Minorica* 'Menorca'. Són conegudes, però, les dificultats de caràcter fonètic per a explicar l'equació *Maiorica* Mallorca, fins i tot recordant —amb Alcover-Moll— la dubtosa teoria de Schädel, segons la qual la forma catalana antiga de Mallorca és *Maiorca* i acceptant que la /i/ intervocàlica seria interpretada pels catalans continentals com un dialectalisme i transformada en una /ll/ (cf *oreia/orella*). Joan Coromines, en canvi, recorda més encertadament que diverses famílies indoeuropees posseeixen, per a expressar la idea de 'gran' o 'major', una /l/ i no una /i/ com el llatí (*mai-*); aleshores la forma pre-romana de la base podria esser *malio-* o *mallo-* o *maglo-*, seguida del sufix *-ica*, sempre en el sentit de 'major'. De retop, aquest detall lingüístic provaria l'existència, a Mallorca, d'un substrat indoeuropeu, mal interpretat o no comprès pels romans. Aquest específic substrat indoeuropeu desapareix en tractar-se dels noms antics de les dues illes més importants que integren el grup meridional de l'arxipèlag, és a dir, Eivissa i Formentera. A conseqüència de l'ocupació cartaginesa d'Eivissa, l'Illa i la seva capital varen rebre el nom púnic d'*Ibusim*, que podria significar, segons una opinió autoritzada, 'illa de Bes', un déu egipci i fenicio-cartaginès, o, segons d'altres,

↑ Mapa de les Balears basat en la *Geografia* de Claudi Ptolemeu del s I

'illa dels pins'. Els romans, en esdevenir la factoria púnica una ciutat federada, llatinitzaren el nom sota la forma d'*Ebusus*, que més tard, durant la dominació islàmica, es transformà en *Yâbisa*, d'on ve directament el topònim actual: Eivissa. Quant a Formentera, l'Illa va esser, per als antics, una mateixa cosa amb *Ebusus* o, en tot cas, una *Ebusus minor*. Només accidentalment és anomenadà, en algun text insegur, *Ophioûssa* o Ofiüssa 'infestada de serps', una denominació prou fantàstica, igualment aplicada pels antics a Xipre, Rodes i altres illes. Ara, el conjunt d'Eivissa i Formentera rebé l'antic apel·latiu grec d'illes *Pityoûssai* (en llatí *Pityussae*) o Pitiüsses, és a dir, 'abundants en pins', que seria, doncs, la traducció grega del segon probable sentit d'*Ibusim*, una forma ben usual també dins el món greco-romà, que havia posat aquell mateix apel·latiu a diverses illes de la mar Egea, com Quios i Salamina. No cal dir com el nom escau perfectament, com una definició, a una illa coneguda des de sempre, com Eivissa, pels seus boscos de pins i de savines.

Pel que fa al nom posterior de Formentera, l'explicació tradicional el feia derivar, per etimologia de regust popular, del llatí *frumentum*, 'forment, blat xeixa'. La mateixa cosa s'esdevé amb el nom mallorquí de Formentor. No és raonable, però, de pensar que Formentera i Formentor hagin estat mai unes terres particularment bladeres. També aquí Coromines ha fixat, amb sòlides raons, per a tots dos topònims un ètim ben lògic, el llatí *promontorium* (o *promunturium*) 'promontori', 'cap, en una costa': en singular, per a Formentor i en plural (*promontoria*), per a Formentera. Formentor, de fet, és un impressionant promontori llarg i espadat. A Formentera, els promontoris designarien els dos caps de Barbaria, a l'O, i de sa Mola, a l'E, els únics accidents elevats, d'escarpament rocallós, d'aquesta illa: el navegant els veu de lluny sense albirar al braç de terra baixa que els uneix. Quant als noms d'altres illes menors, adjacents a les més grans, com Cabrera, sa Dragonera o sa Conillera (una al S de Mallorca i una altra a l'O d'Eivissa), fa referència d'una manera clara a una abundància de certs animals (cabres, dragons o conills) que les devien caracteritzar. El nom de Cabrera, que ja apareix a l'època romana sota la forma de *Capraria*, és el que ha gaudit d'una fortuna més extensa per a designar terres illenques a la Mediterrània: basti esmentar l'actual Caprera, al NE de Còrsega, i Capri (del llatí pl *Capreae* 'cabres'), al S del golf de Nàpols. Tagomago deu donar vida encara a un nom d'origen púnic, de significat dubtós. Quant a la 'illa petita d'Hannibal' del text de Plini, situada a la badia de Palma i presumpta terra nadiua del general cartaginès, és un estrany misteri indesxifrable: una tradició, desproveïda de tota base científica, la volia identificar amb sa Conillera. Un cop estès a les cinc illes més importants el nom de *Baliares* (o *Baleares*) *insulae*, sota el domini romà, no pot fer estrany que fos creada l'expressió, més o menys arbitrària de *Balearicum mare* o 'mar Balear', aplicada estrictament al sector marítim comprès entre l'arxipèlag i la costa NE de la península Ibèrica. (MD)

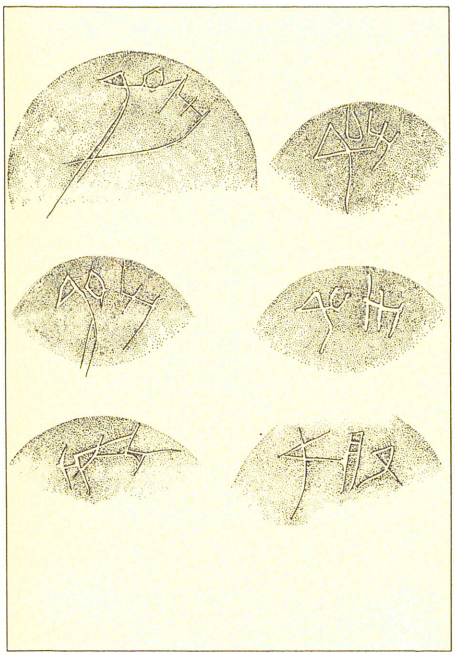

↑ Grafits púnics de la nau del Sec (s IV aC)

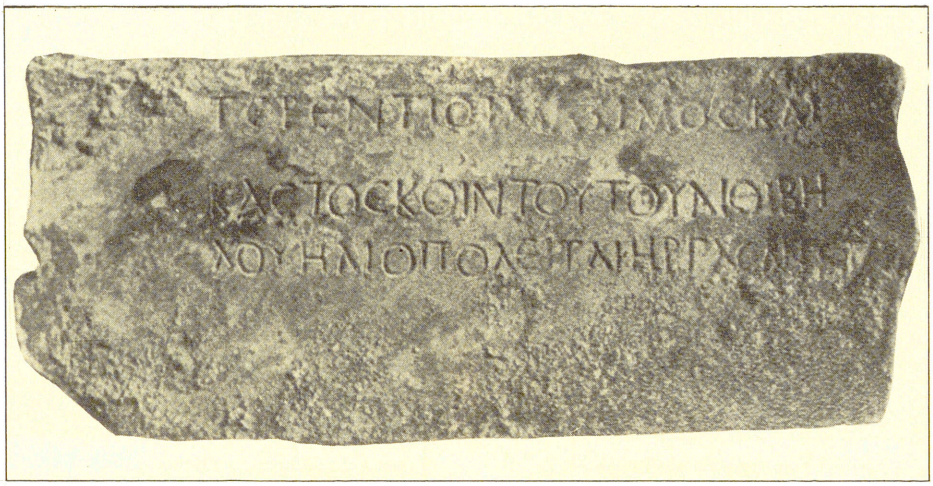

↑ Inscripció grega sobre plom trobada al cap de Favàritx (Menorca)

LES LLENGÜES

El tema de l'ús i del contacte de llengües abans dels romans a les illes Balears constitueix encara una incògnita no aclarida, sobretot per manca d'inscripcions pròpies. No sabem encara quina llengua, o llengües, parlaven els illencs pre-talaiòtics i talaiòtics, si bé algun estudi ens parla de la possibilitat de relacionar la cultura i llengua de les Balears d'aquesta època amb d'altres pobles de la Mediterrània Oriental. De l'anàlisi de certes restes arqueològiques i per alguns noms de persona contenguts en inscripcions d'època romana, sembla que pot haver-hi també influència de pobles indoeuropeus. Tenim indicis dels contactes comercials dels grecs amb les nostres Illes, i alguns grafits en grec, que semblen importants. També tenim notícia de l'existència de colònies púniques (principalment a Eivissa, a partir del 654 aC), amb alguns grafits, testimoni d'ús de la llengua i de l'escriptura fenícia, de filiació semita. Alguns dels topònims majors de les Balears provenen d'aquestes llengües: Balears, Eivissa, Tagomago, Bóquer, Maó, etc. Amb la romanització, començam a trepitjar terreny més segur. El 123 aC, Quint Cecili Metel —Baleàric— conquereix les Balears i comença un procés de romanització que implicarà a la llarga la desaparició de la llengua, o llengües, dels indígenes baleàrics. Sembla que la romanització, i després la cristianització, s'estengué a través dels nuclis urbans fundats pels romans (Palma, Pollentia, etc). A Mallorca i a Menorca, la romanització es fa sobre un sediment cultural talaiòtic i a Eivissa sobre un sediment púnic. De l'època llatina, que inclou un llarg període fins a l'ocupació dels pobles islàmics, tenim tota una sèrie de topònims, majors i menors, que traspassaren la barrera cultural i lingüística d'àrabs i berbers (mossarabismes): Mallorca, Menorca, Formentera, Castellitx, Ciutadella, Portinatx, Portosaler, etc. D'altra banda, coneixem la presència de jueus, també de parla semítica, ja des dels primers segles del cristianisme. Sembla que ni les invasions dels vàndals, de cultura i llengua germànica, al s V, ni dels normands, d'origen escandinau, segles després, no degueren tenir influència en la parla dels indígenes baleàrics. Quant als bizantins, que incorporen les Balears a l'imperi d'Orient el segle VI, són també massa poques les referències culturals que ens permetin determinar els corresponents usos lingüístics (grec-llatí?). Per contra, tendrà molta més transcendència l'ocupació de les Balears, els anys 902-903, per part d'àrabs i berbers. Sembla que el gruix principal de la població nouvinguda és berber, mentre que els àrabs són minoria. Els primers parlaven una llengua camítico-semítica i no en tenim testimonis escrits, mentre que dels segons, en tenim incripcions diverses que demostren un bon coneixement de l'àrab escrit. També, els altres pobles invasors, almoràvits i almohades, són de parla berber. Encara avui, part dels topònims majors i menors de les Balears tenen aquest origen: Algaida, Banyalbufar, Alcúdia, Addaia, Mussuptà, Beniferri, Balàfia, Turixant, etc. Durant l'època del regnat de Jaume I, són conquerides Mallorca (1229), Eivissa i Formentera (1235) i, més tard, Alfons el Liberal ocupa Menorca (1287). És així com les illes Balears s'inscriuen de ple en el

↓ Inscripció ibèrica sobre plom trobada a la costa entre Can Picafort i el cap de Ferrutx

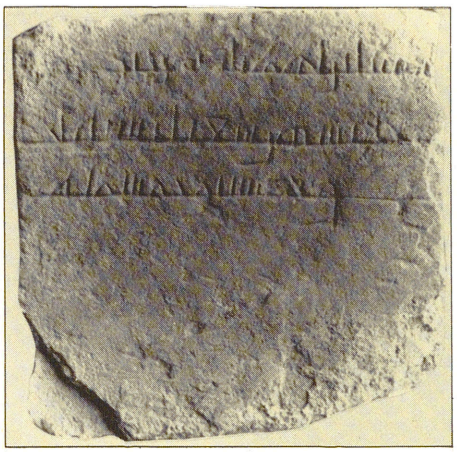

↑ Inscripció àrab trobada a les Pitiüses

↑ Inscripció àrab trobada a Menorca

món cultural i lingüístic català. Els repobladors catalans provenen especialment de l'Empordà i de les comarques limítrofes. Però, hi ha, així mateix, almenys en els primers anys després de la conquista, un contingent important d'occitans o no catalans, com a propietaris de terres i d'altres possessions. Tant els antropònims (noms de persona) com els topònims (noms de lloc) mostren eloqüentment l'origen geogràfic o la filiació lingüística majoritàriament catalana dels repobladors. És el cas de llinatges com Alcover, Amer, Barceló, Català, Bagur, Bisbal, Cardona, Ribes, Rosselló, Fuster, Ferrer, etc, o de topònims majors com Capdepera, Consell, sa Pobla, Mercadal, ses Salines, etc o menors com Son Bages, Son Manera, cala en Porter, s'Ullastrar, cala Llonga, es Pujols, etc. El català és la llengua parlada per la majoria de repobladors. Però, cal dir també que els jueus, a més del català, devien conèixer així mateix l'hebreu, que utilitzaven en els ritus religiosos i, almenys els més cultes, el llatí, que era la gran llengua de cultura universal. Els esclaus, de procedència molt diversa, parlaven la llengua d'origen: àrab, berber, sard, grec, etc i, lògicament, el català, segons el temps de residència i l'edat. L'àrab i l'hebreu tenen un prestigi evident, especialment als primers temps (*Studium arabicum*, de Miramar, etc). Ramon Llull, el nostre més gran escriptor, tant en quantitat d'obra escrita com en qualitat, creador del català literari, utilitzà el llatí i el català, i, en alguns casos, l'àrab, mentre que per a la poesia usava un occità (o provençal) prou catalanitzat. Algunes de les seves obres foren traduïdes al castellà, al provençal, a l'italià, al francès, i, a finals del s XV fins i tot a l'anglès i a l'escocès. El llatí, però, és la gran llengua internacional de cultura, usada també en l'àmbit de la cancelleria i de l'Administració en general, al costat del català. A partir de l'època de Pere el Cerimoniós, trobam la catalanització d'algunes sèries documentals que fins aleshores havien estat escrites en llatí. Per contra, el castellà, a les Balears, durant l'Edat Mitjana, almenys fins al s XV, és una llengua molt poc coneguda. Sembla, però, que en aquest segle comença a produir-se la transmissió del romancer popular castellà, i ja a finals de la centúria tenim algunes traduccions de texts literaris castellans al català. La llengua quotidiana del poble, però, conté encara molts pocs castellanismes. Quant a les biblioteques medievals, el llatí és la llengua predominant en els escrits de caire religiós i de cultura en general, però també hi trobam obres «en romanç», segons la temàtica i el posseïdor de la biblioteca. Sembla que els mercaders, els menestrals i les dones són les que llegien més llibres «en pla». Per contra, els eclesiàstics i la gent de lleis s'inclinen més tost pel llatí. Algunes de les biblioteques més riques de l'època, de la fi del s XV (Renaixement), tenen llibres en llatí, en català, en francès, en provençal i en toscà (italià), i en les biblioteques de jueus trobam també textos en hebreu. Pel que fa a la primera impremta de les Balears, la de mestre Nicolau Calafat i de mestre Bartomeu

↓ Possessió de Miramar (Deià), antiga seu de l'escola de llengües orientals fundada per Ramon Llull

↓ Edició Maguntina, en llatí, de Ramon Llull

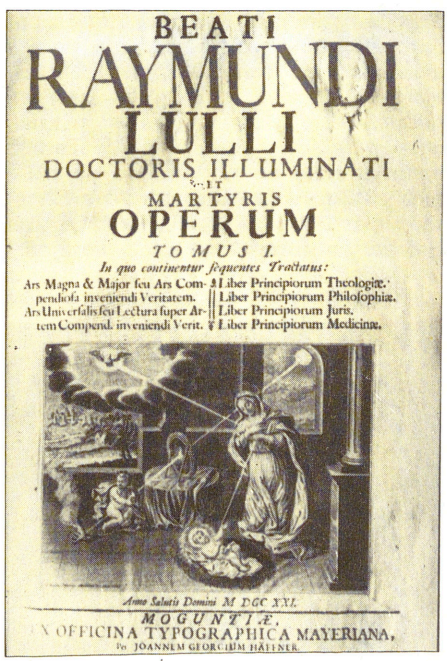

C Senyor deu glorios: hu en essencia y tres en persones: a llaor y bonra vostra ab la vostra gracia: virtut: y benedicció: comença lo libre de Euast y de Bloma: e de Blanquerna son fill: lo qual es fet per intencio que los homens agen de amar: entendre: recordar: seruir a vos: com a ver deu. Senyor y creador: que sou de totes coses.

C Prolech ab di uisio dela obra.

C Libre pmer d tracta del estament de matrimo nio: qual es partit en. xxiiij. cap.

Signifficança deles cinch naffres: lesqls nostre senyor deu je su crist prengue en larbre dela vera creu per rembre lo seu poble dela seruitut del diable: y captiuitat en que estaua: volem departir aquest libre en cinch llibres/ per dar doctrina: y regla: ala manera: segons la qual son significats en aquest libre cinch estaments de gents: ales quals es bo tenir aquest libre. Lo primer es del estament de matrimoni. Lo segon es del estamẽt dereligio. Lo tercer es del estamẽt de prelatura. Lo quart es del estament de apostolical senyoria: que es en lo papa y cardenals. Lo cinq estamẽt es ela vida deremitana.

C Capitol primer com Euast tesi bera casarse: y dona carrech alos parents adaquells en qui ell molt seuaua: que li cercassen muller ab les condicions: que es de que ningua segons ell los pregua: y per volumtat duuina fon fet matrimoni de ell ab Bloma.

En vna ciutat fe segut ẽ bò usposition gẽtil bome fill ẽ bun noble Burges era romas apres la mort de lon pe molt abundosles temporals riqueses: y fon pe bauiat crist: e babtisat a molt bones costumes. Et ajoue bauia nom Euast: lo qual fon bell ẽ pre

B.

↑ Obra de Ramon Llull escrita en català

Caldentey, funcionà fins al 1490 i edità alguns llibres i butlles en llatí i en català. La cancelleria reial és el principal factor d'unificació lingüística del català escrit. També l'extensa obra de Ramon Llull contribuí a conformar el català literari de l'època. L'ús de les dues llengües, llatí i català, és la norma general en els escrits de l'època, en proporcions diverses segons la temàtica, l'època i l'escrivà. La llengua catalana medieval escrita en general és prou unitària (*koiné* cancelleresca). La llengua parlada, emperò, contenia ja variants dialectals. De primer, aquestes variants d'ús restringit foren dialectalismes passius, rebuts del lloc d'origen dels repobladors (article salat, formes ioditzants, etc). No serà fins més endavant que trobarem els primers dialectalismes actius pròpiament dits. Durant l'època dels Àustries fins al Decret de Nova Planta (1516-1715), la situació sociolingüística sofreix ja alguns canvis. Podem dir que hi ha algunes llengües que fins aleshores havien gaudit d'un cert prestigi en determinats àmbits han perdut més o menys aquesta connotació. Ens referim a l'occità (o provençal, llengua dels trobadors), a l'àrab (recordem, encara, que Ramon Llull aprengué aquesta llengua d'un esclau seu i que hi escriví algunes de les seves obres), i a l'hebreu (llengua coneguda i usada pels jueus en els seus ritus). El llatí, per contra, continua a esser la gran llengua universal de cultura, sobretot durant el Renaixement i és present encara en determinats usos administratius i en l'àmbit eclesiàstic i

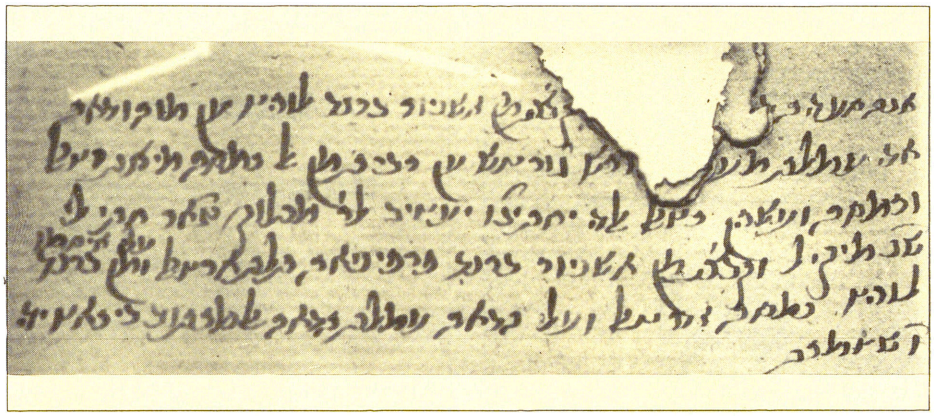

↑ Albarà d'escriptura hebraica procedent de l'antiga Cúria Reial de Pollença

de l'ensenyament, si bé a partir del s XVII inicia un descens ben marcat, substituït, almenys en part, pel castellà. Pel que fa al grec, tot i que el seu prestigi no es pot comparar al del llatí, sembla que també fou ensenyat almenys a l'Estudi General Lul·lià, fundat el 1483. El castellà, ara, comença a esser conegut per via literària sobretot, però també s'infiltra a través de la Inquisició, del teatre castellà, dels predicadors castellans o dels mateixos bisbes i virreis, que en bona part provenien ja de territoris castellanoparlants. Al mateix temps, trobam un bon grapat de castellanismes en els escrits de l'època, que, en bona part no devien usar-se fora dels àmbits literaris. No obstant això, el poble continua a usar en general la llengua pròpia tradicional, el català, el qual és present també en la documentació administrativa, en competència amb el llatí. Quant als usos orals, el català és utilitzat formalment en la predicació tret dels àmbits més selectes i formals, en què hi havia també la presència del llatí. El concili de Trento (1545-63) recomana l'ús del català en la predicació, inclosa la catequesi i en l'administració parroquial (llibres de registres sacramentals, etc), però el llatí és la llengua de la litúrgia, de l'administració dels sagraments, de l'alt ensenyament i de les cúries, almenys per als usos més formals. Els consells de les viles, els consells gremials i, en part les cúries, utilitzen també el català. En l'ensenyament, almenys en les primeres lletres, la llengua vehicular és el català, així com en les crides i subhastes. Quant al teatre, trobam ja una clara competència del teatre castellà del segle d'Or. Pel que fa als usos escrits, la segona impremta que funciona a Mallorca, la de Fernando de Cansoles, de Palència, comença a publicar a partir del 1540 alguna obra en castellà, al costat del llatí i del català. Quant a les impremtes de la nissaga de Can Guasp, des del 1583 fins al s XVIII, tenim, d'una banda, l'ús del llatí, que va minvant molt a partir de la segona meitat del s XVII, mentre que, per contra, va augmentant de cada vegada més l'ús del castellà. El català és utilitzat per a temes de caire jurídico-administratiu, per a devocions populars, per a usos científics, en competència amb el llatí, sobretot durant el Renaixement, i, en menor nombre, per a usos literaris. Cal dir que durant aquesta època tenim ja escriptors bilingües (català-castellà, català-llatí) o fins i tot trilingües (llatí-català-castellà). Amb tot, podem afirmar que l'aparició d'escriptors mallorquins en castellà i, en general, la infiltració del castellà en els usos escrits, és més tardana que a la resta del nostre territori lingüístic. Hem de fer menció, encara, d'una literatura «de canya i cordill», de temàtica molt diversa, en català, que ha arribat fins al s XX, que no podem confondre amb la

↓ A les Cúries, com aquesta d'Eivissa, es redactaven els documents en català

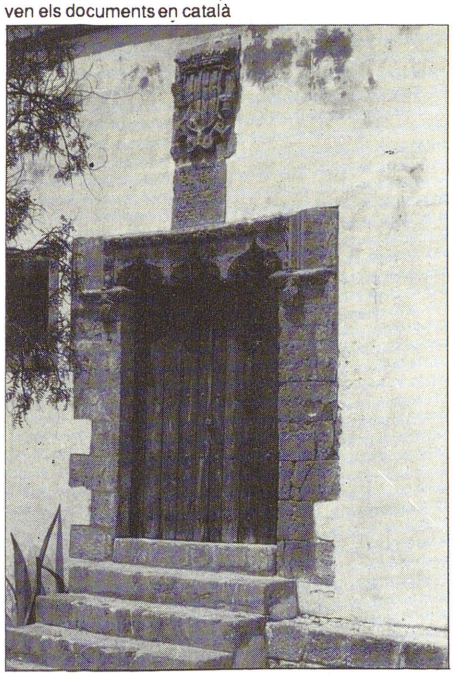

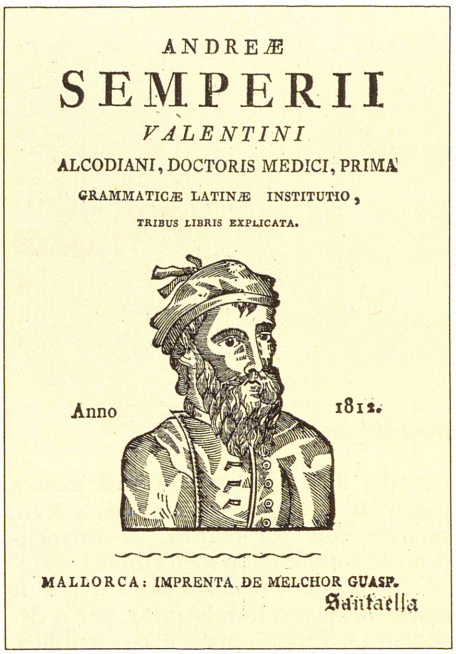
ANDREÆ
SEMPERII
VALENTINI
ALCODIANI, DOCTORIS MEDICI, PRIMA
GRAMMATICÆ LATINÆ INSTITUTIO,
TRIBUS LIBRIS EXPLICATA.
Anno 1812.
MALLORCA: IMPRENTA DE MELCHOR GUASP.

↑ Llibre en llatí de la impremta Guasp

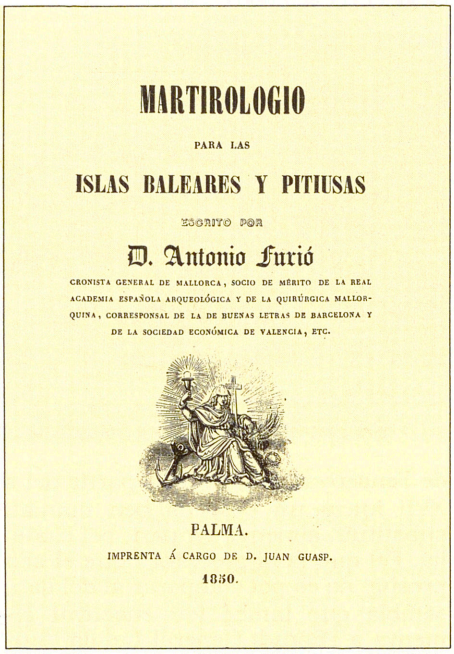
MARTIROLOGIO
PARA LAS
ISLAS BALEARES Y PITIUSAS
ESCRITO POR
D. Antonio Furió
CRONISTA GENERAL DE MALLORCA, SOCIO DE MÉRITO DE LA REAL ACADEMIA ESPAÑOLA ARQUEOLÓGICA Y DE LA QUIRÚRGICA MALLORQUINA, CORRESPONSAL DE LA DE BUENAS LETRAS DE BARCELONA Y DE LA SOCIEDAD ECONÓMICA DE VALENCIA, ETC.
PALMA.
IMPRENTA Á CARGO DE D. JUAN GUASP.
1830.

↑ Llibre en castellà de la impremta Guasp

literatura popular tradicional pròpiament dita, en el català propi de les illes Balears, que es remunta a l'època medieval i que també ha arribat fins als nostres dies amb una vitalitat sorprenent. Quant a la diversificació dialectal, durant aquesta època començam a trobar variants dialectals pròpies de les Illes, que es posen de manifest principalment en els registres més informals, per bé que com a norma general es manté el català estàndard tradicional de la cancelleria. El 2 de juliol del 1715, amb la victòria de les tropes del cavaller d'Aspheld contra les del virrei Josep Antoni de Rubí, comença una nova etapa. A partir d'ara, se succeiran tota una sèrie de disposicions repressives contra l'ús de la llengua catalana. Només amb el retorn de la democràcia, el català ha pogut assolir el rang de la llengua cooficial, junt amb el castellà, que persisteix com a llengua oficial en tot l'Estat espanyol. El 28 de novembre del 1715, Felip V signa el *Real Decreto de Nueva Planta de la Audiencia* de Mallorca. No es fa encara referència explícita a la qüestió lingüística, però el fet és que la nova Audiència imposa el castellà en el seu àmbit administratiu. Els jurats de la Ciutat i Regne de Mallorca recorren contra aquest decret amb un memorial, i és a partir d'aquest fet que Felip V, després de diverses consultes, promulga la famosa resolució de l'11 de setembre del 1717, en què resol *«previniendo se procure mañosamente ir introduciendo la lengua castellana en aquellos pueblos»*. El memorial del 1760 que dirigeixen al nou rei, Carles III, els representants de les ciutats de l'antiga Corona d'Aragó no aconsegueix cap canvi de política lingüística. Ben al contrari, el 1768 trobam una de les disposicions més transcendentals, la *Real Cédula de Aranjuez*, contra l'ús del català en l'ensenyament, en els judicis i en l'administració municipal, i fins i tot fa algunes recomanacions en aquest sentit per a l'àmbit eclesiàstic. El 1771, es dictà una disposició de control dels texts en les escoles de primeres lletres, que serà seguit de moltes més, com és ara la del 1780, que obliga a l'ensenyament de la gramàtica espanyola i de l'ortografia dictada per la *Real Academia de la Lengua*. En l'àmbit eclesiàstic, és el bisbe Juan Díaz de la Guerra, de Jerez de la Frontera, arribat a Palma el 1770, el qui reprimirà l'ús del català i algunes mostres de litúrgia popular tradicional, com el culte a Ramon Llull i les danses processionals. A partir del 1773, mana que els llibres de registres sacramentals parroquials siguin en castellà, així com també la predicació a la catedral de Mallorca i a les reunions capitulars. Un altre agent de castellanització és la *Real Sociedad Económica de Amigos del País*, creada el 1778, que junt a una sèrie de mesures per a la modernització del país, pressiona per a l'extensió del castellà, com en el cas del trasllat de mestres castellanoparlants, en el control del llibres escolars (catecismes, doctrines, etc) o en el projecte d'elaboració d'una gramàtica i d'un diccionari per a l'aprenentatge de la llengua importada, que no arribaran a aparèixer. És en aquest ambient que sorgeix la primera publicació periòdica de les Balears, el 13 de març del 1779, en forma de full setmanal: *Noticia periódica de los precios corrientes en la semana y otras curiosidades que ofrece al público la muy ilustre Sociedad de Amigos del País de Mallorca*». A l'illa d'Eivissa, el 1782, tenim la creació del bisbat propi, per disposició del papa Pius VI i el 1785 hi ha la creació i dotació de les parròquies rurals. També en aquesta illa la castellanització és tardana. Té poca transcendència el fet que en el s XVII trobem la presència d'alguns eclesiàstics, militars i funcionaris procedents de territori castellanoparlant. A Eivissa, és el nou bisbe, Manuel Abat y Lasierra (1783-1787), que prohibeix els populars goigs i disposa que els llibres de registres sacramentals, així com els llibres de fàbrica i de confraries, fins aleshores en català, s'escriguin en castellà. També les pastorals i instruccions episcopals són consignades en castellà en un registre titulat *Lucero*, i comença la castellanització de topònims i de noms de persona. A Menorca, per contra, la situació és ben diferent. El 1708, l'Illa, que s'ha posat de part del pretendent Carles d'Àustria, és ocupada pels anglesos i el 1713, pel tractat d'Utrecht, passa a domini britànic. Gran Bretanya cerca sobretot l'establiment d'una base naval i militar, més que l'assimilació total que intenten França i Espanya en la resta del territori lingüístic. És així que Menorca, sota el domini britànic, es veurà lliure de les disposicions contràries a l'ús del català. Ben al contrari, és notable l'activitat

↓ Llibre en castellà de la Reial Societat Econòmica d'Amics del País

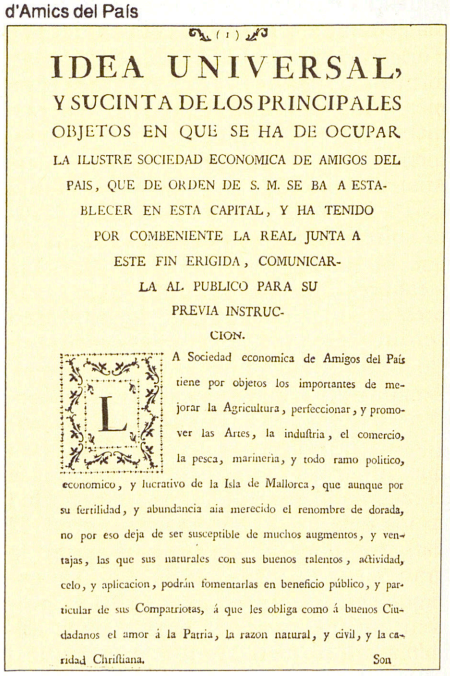
IDEA UNIVERSAL,
Y SUCINTA DE LOS PRINCIPALES
OBJETOS EN QUE SE HA DE OCUPAR
LA ILUSTRE SOCIEDAD ECONOMICA DE AMIGOS DEL
PAIS, QUE DE ORDEN DE S. M. SE BA A ESTA-
BLECER EN ESTA CAPITAL, Y HA TENIDO
POR COMBENIENTE LA REAL JUNTA A
ESTE FIN ERIGIDA, COMUNICAR-
LA AL PUBLICO PARA SU
PREVIA INSTRUC-
CION.
LA Sociedad economica de Amigos del País tiene por objetos los importantes de mejorar la Agricultura, perfeccionar, y promover las Artes, la induftria, el comercio, la pesca, marineria, y todo ramo politico, economico, y lucrativo de la Isla de Mallorca, que aunque por su fertilidad, y abundancia aia merecido el renombre de dorada, no por eso deja de ser susceptible de muchos augmentos, y ventajas, las que sus naturales con sus buenos talentos, actividad, celo, y aplicacion, podrán fomentarlas en beneficio público, y particular de sus Compatriotas, á que les obliga como á buenos Ciudadanos el amor á la Patria, la razon natural, y civil, y la caridad Chriftiana. Son

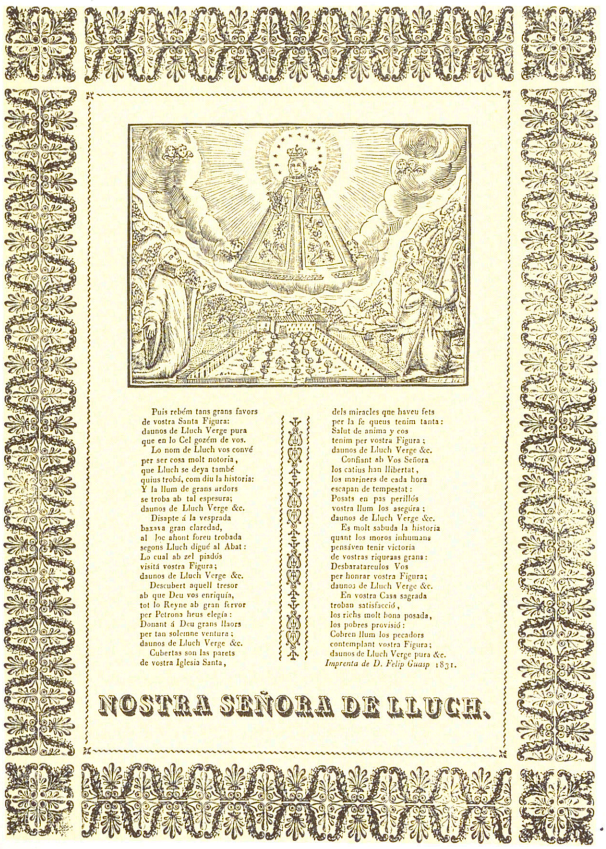

Puis rebém tans grans favors
de vostra Santa Figura:
daunos de Lluch Verge pura
que en lo Cel gozém de vos.
Lo nom de Lluch vos convé
per ser cosa molt notoria,
que Lluch se deya també
quius trobá, com diu la historia:
Y la llum de grans ardors
se troba ab tal espesura;
daunos de Lluch Verge &c.
Disapte á la vesprada
baxava gran claredad,
al loc ahont foreu trobada
segons Lluch digué al Abat:
Lo cual ab zel piadós
visitá vostra Figura;
daunos de Lluch Verge &c.
Descubert aquell tresor
ab que Deu vos enriquía,
tot lo Reyne ab gran fervor
per Petrona heus elegía:
Donant á Deu grans llaors
per tan solemne ventura;
daunos de Lluch Verge &c.
Cubertas son las parets
de vostra Iglesia Santa,
dels miracles que haveu fets
per la fe queus tenim tanta:
Salut de anima y cos
tenim per vostra Figura;
daunos de Lluch Verge &c.
Confiant ab Vos Señora
los catius han llibertat,
los mariners de cada hora
escapan de tempestat:
Posats en pas perillós
vostra llum los asegúra;
daunos de Lluch Verge &c.
Es molt sabuda la historia
quant los moros inhumans
pensáven tenir victoria
de vostras riquezas grans:
Desbaratareulos Vos
per honrar vostra Figura;
daunos de Lluch Verge &c.
En vostra Casa sagrada
troban satisfacció,
los richs molt bona posada,
los pobres provisió:
Cobren llum los pecadors
contemplant vostra Figura;
daunos de Lluch Verge pura &c.
Imprenta de D. Felip Guasp 1831.

NOSTRA SEÑORA DE LLUCH.

← La majoria del goigs es mantengueren en català

d'entitats com la Societat de Cultura de Maó, fundada el 1778 o les representacions dramàtiques en el Teatre Principal o la tasca filològica, literària o erudita d'il·lustrats com Antoni Febrer Cardona, Vicenç Albertí, els germans Ramis i Ramis, etc. El català, d'altra banda, continua a esser la llengua normal de l'Administració, de la política i de la vida social, religiosa i educativa. Només a partir del 1782, amb la reincorporació, encara no definitiva, de l'Illa a la corona espanyola, començarà a haver-hi mestres castellanoparlants a les escoles menorquines. Alguns anys més tard, és restablert el bisbat, el 1795, i amb el nou bisbe, Antoni Vila Camps, que havia residit a Madrid, s'inicia el procés de castellanització en l'àmbit eclesiàstic i els llibres de registres sacramentals i d'administració parroquial passen a esser escrits en castellà (1798). El 16 de juny de 1802, pel tractat d'Amiens, Menorca passa de nou a la corona espanyola. El nou bisbe, Pedro Antonio Juano, dicta noves disposicions contra l'ús del català en l'àmbit eclesiàtic (1803). Anys més tard, el 1835, les antigues universitats passen a ser ajuntaments i adopten l'ús del castellà en l'Administració. D'altra banda, és interessant remarcar l'emigració a la Florida d'alguns centenars de famílies menorquines, el 1768, les quals conservaren la parla d'origen durant algunes generacions. El nou segle s'inicia, el 1801, amb unes *Instrucciones para el arreglo de teatros y compañías cómicas fuera de la Corte*, dictades per Godoy, en què es prohibeixen en l'àmbit teatral l'ús d'altra llengua que no sigui la castellana. En queden al marge, però, les representacions religioses tradicionals. També en l'àmbit eclesiàstic, el mateix any surt el *Catecisme de la Doctrina Cristiana* manat publicar pel bisbe Bernat Nadal. En aquest ambient centralista i uniformitzador destaca, però, la figura de Gaspar Melchor María de Jovellanos, confinat a la cartoixa de Valldemossa el 1801, el qual, en la famosa *Memoria sobre educación pública*, recomana que els escolars mallorquins aprenguin primer la gramàtica de la llengua pròpia i, a més, especifica *«el mejor modo de amarla será cultivarla»*. D'altra banda, escriu també un avantprojecte per a l'establiment d'una acadèmia mallorquina per a elaborar una gramàtica i un diccionari de la llengua del país, que no arriben a port. El 1812, fra Antoni M Servera publica la *Nueva ortografía de la lengua mallorquina, explicada en español para su más fácil inteligencia*, amb una petit vocabulari. El mateix any, apareix la

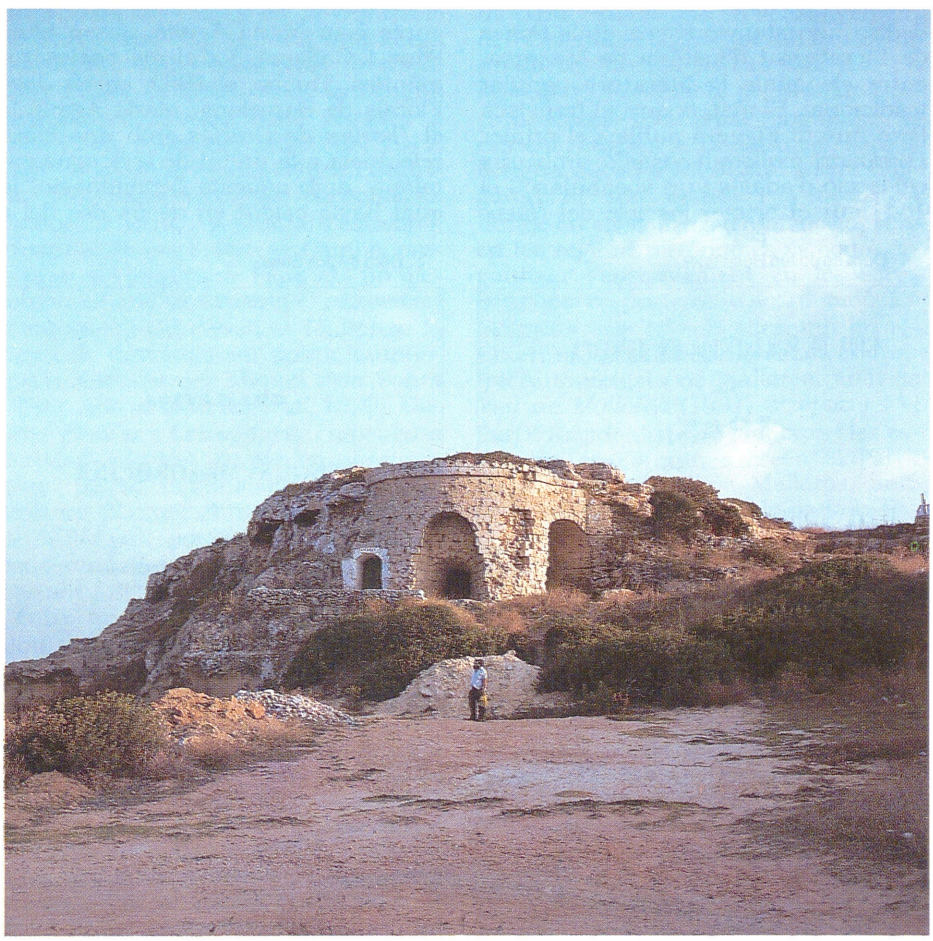

↓ Fort Marlborough (Menorca), topònim anglès que es manté viu des de la dominació britànica del s XVIII

primera publicació escrita íntegrament en català dialectal, el *Diari de Buja*, que perdurarà amb diversos noms: *Lluna Patriòtica Mallorquina*, *Nou Diari de Buja*, fins a l'any següent, en què intervé el pare Miquel Ferrer, mentre a Menorca es publica també *Atalaya contra brivons*. El 1835, Joan Josep Amengual publica la primera *Gramática de la lengua mallorquina*. Abans, ja havia traduït la Constitució de Cadis del 1812 i el 1820 inicià la publicació del *Semmanari Constitucional, polític i mercantil de Mallorca*, substituït després per *Es Prat i sa Bufera* (1822). El mateix 1835, fou fundat l'Institut Balear. Quan fou inaugurat l'any següent, la Junta Directiva hi prohibí l'ús del català. El 1837, el Govern Superior Polític de les Balears dictà una disposició, que reverdiria a l'època franquista, consistent a donar un anell o una moneda a qui parlàs en català en l'àmbit escolar, amb el càstig corresponent per al darrer que posseiria l'anell o moneda el dissabte horabaixa. Mentrestant, enmig d'un ambient romàntic, el 4 d'octubre de 1840, apareix *La Palma*, la primera mostra de romanticisme històric a les Balears, amb la col·laboració de Josep M Quadardo, Tomàs Aguiló i Antoni Montis. Tot i que és escrita en castellà, dedica una atenció especial als temes de literatura i d'història de Mallorca, entre els quals la literatura popular tradicional. El mateix any, el franciscà Pere Antoni Figuera publica el primer *Diccionari mallorquí-castellà*, amb una col·lecció d'adagis i un vocabulari, i el 1841 sur el primer fascicle del *Nuevo diccionario mallorquín-castellano-latín*, de Joan Josep Amengual (1858-78). No obstant això, les mesures repressives estatals contra la llengua catalana continuen. És així que apareixen disposicions com la *Ley Moyano* (1857), que estableix l'obligatorietat de l'ensenyament primari, només en castellà, o la *Ley del Notariado* (1862), que suprimeix l'ús del català en l'àmbit notarial (testaments, etc). El 1867, es dicta una altra reial ordre que prohibeix la representació de les obres dramàtiques escrites exclusivament *«en cualquiera de los dialectos de las provincias de España»*. Sembla que és la primera vegada que el Govern de Madrid utilitza formalment la denominació menyspreadora de *dialecte* per a referir-se a la llengua catalana. Aquest tractament perdurarà fins al famós debat del 1916, en què per primera vegada els parlamentaris catalans demanen que el català sigui cooficial a Catalunya. El 1870, es promulga la *Ley del Registro Civil*, que obliga a traduir al castellà els documents *«en idioma extranjero o en dialecto del país»*. Amb la proclamació de la Primera República, el 1873, els aspectes lingüístics tampoc no canviaren gens. Mentrestant, a Mallorca, es va obrint camí el moviment de la Renaixença, amb figures com Marià Aguiló, Josep Lluís Pons i Gallarza, i d'altres poetes romàntics. També, el 1862, en els Jocs Florals de Barcelona, Marià Aguiló fa el *Discurs de Gràcies* amb una clara referència a la unitat de la llengua catalana, amb aquesta denominació, la qual havia caigut en desús des del s XVI, substituïda per denominacions particularistes (mallorquí, llengua mallorquina, etc). Apareixen també algunes publicaciones periòdiques, com *Almanaque Balear* (1869), *Museo Balear* (1875), etc que acullen col·laboracions en català. El 1875, s'estrena el llarg període de la Restauració. Es consolida el bipartidisme oligàrquic i sucursalista format pels partits liberal i conservador, que es van alternant en el poder, i s'imposa el centralisme i el caciquisme. A Catalunya, la Renaixença, que al principi havia estat un moviment estrictament literari, va penetrant entre les capes socials, en forma de diversos plantejaments polítco-socials de caire autonomista o nacionalista, amb un esdeveniment especialment representatiu, les *Bases de Manresa* (1891). A Mallorca, i a les Balears en general, la versió local d'aquest moviment és capaç de produir només, almenys per ara, una literatura costumista important i ben popular, amb publicacions com *L'Ignorancia* (1ª època 1879-1883), *La Roqueta* (1ª època 1887), i altres. amb autors com Pere d'Alcàntara Penya, Bartomeu Ferrà, Gabriel Maura, Mateu Obrador, Tomàs Forteza, Antoni Maria Alcover, Miquel dels Sants Oliver, etc. El 1890, però, el diari *La Almudaina* inicia la *Campanya per Mallorca*, que comença a crear un ambient regionalista. Miquel dels Sants Oliver i Gabriel Alomar en seran els portaveus des de perspectives polítco-ideològiques diferents. Així mateix, sorgiran publicacions com *La Región* (1897), *Nova Palma* (1898), el setma-

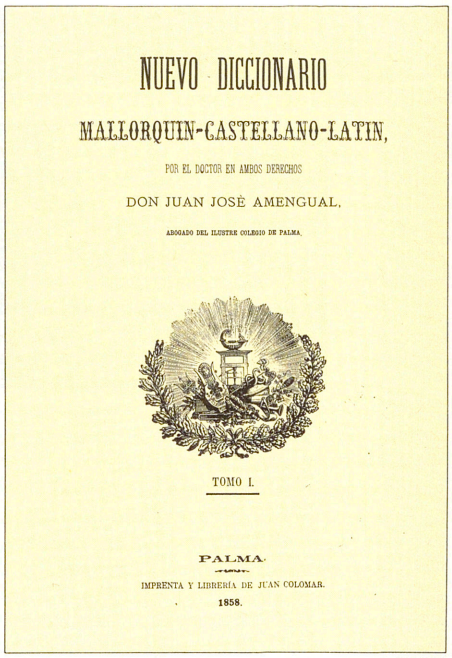
NUEVO DICCIONARIO

MALLORQUIN-CASTELLANO-LATIN,

POR EL DOCTOR EN AMBOS DERECHOS

DON JUAN JOSÈ AMENGUAL,

ABOGADO DEL ILUSTRE COLEGIO DE PALMA.

TOMO I.

PALMA.

IMPRENTA Y LIBRERÍA DE JUAN COLOMAR.

1858.

↑ Diccionari de Joan Josep Amengual

↓ Obra de Josep Hospitaler

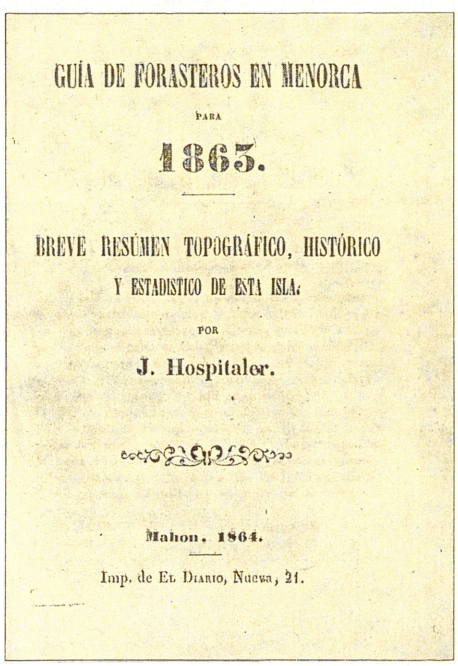
GUÍA DE FORASTEROS EN MENORCA

PARA

1865.

BREVE RESÚMEN TOPOGRÁFICO, HISTÓRICO

Y ESTADISTICO DE ESTA ISLA;

POR

J. Hospitaler.

Mahon. 1864.

Imp. de El Diario, Nueva, 21.

↓ Obra de Juli Soler

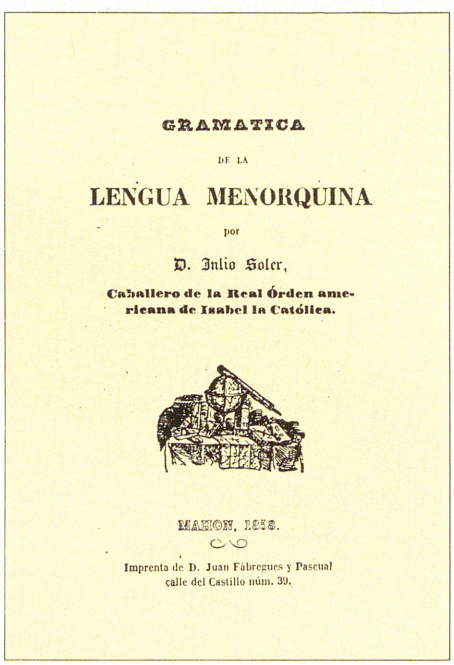
GRAMATICA

DE LA

LENGUA MENORQUINA

por

D. Julio Soler,

Caballero de la Real Órden americana de Isabel la Católica.

MAHON, 1913.

Imprenta de D. Juan Fábregues y Pascual

calle del Castillo núm. 39.

nari polític *La Veu de Mallorca* (1ª època 1900), etc. A l'àmbit eclesiàstic, és notable l'activitat organitzativa desplegada pel bisbe Pere Joan Campins, des del 1898, el qual encarrega a mossèn Alcover que es faci càrrec de la càtedra de Llengua i Literatura Mallorquina del Seminari Diocesà. A Eivissa, mentrestant, el moviment de la Renaixença és, per força, més tardà i minoritari. El 1846, es funda la primera impremta i neix la premsa periòdica local. A partir del 1860, es creen nous centres públics d'ensenyament estatal. Sembla que és la influència dels Jocs Florals de Barcelona, a través de Felip Curtoys i algún altre, així com l'arribada de l'autor teatral gironí Ramon Bordas, el 1872, els factors que afavoreixen la represa de la llengua pròpia. També fou important l'activitat polifacètica de l'historiador i poeta Josep Clapés, durant la segona meitat del s XIX. A Menorca, la tasca filològica duita a terme el segle anterior ara es veu reduïda a treballs amb una perspectiva provinciana, obra de Jaume Ferrer Parpal, Juli Soler, Josep Hospitaler, etc. En la segona meitat del s XIX, destaquen, des d'una òptica conservadora, Llorenç Lafuente Vanrell, director del *Full menorquí*, secció quinzenal dedicada a literatura i folklore menorquins en *El bien público* i l'historiador Josep Maria Quadrado, mentre que el liberal Josep Miquel Guàrdia aporta ja una visió crítica i original de la Renaixença i confia decididament en l'ús del català com a instrument de cultura. Però, la figura més popular és Àngel Ruiz i Pablo, escriptor bilingüe, a cavall dels dos segles, que excel·lí en la prosa narrativa. A l'inici del s XX, mossèn Alcover dóna a conèixer a través de la *Lletra de convit* (1900) el seu gran projecte de diccionari exhaustiu de la llengua catalana i, alhora, comença els seus viatges de recerca filològica. El 1901, comença a publicar el *Butlletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, la primera revista filològica de l'Estat espanyol. Més tard, el 1906, serà el principal promotor i organitzador del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, en què intervenen d'altres illencs com Gabriel Alomar, Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover, Llorenç Riber, Vicent Serra Orvay, Àngel Ruiz i Pablo, etc. El 1907, es crea l'Institut d'Estudis Catalans, i, el 1911, la seva Secció Filològica, on mossèn Alcover tendrà un paper rellevant, junt amb Pompeu Fabra, autor d'obres fonamentals com la *Gramática de la lengua catalana* (1912), la *Gramàtica catalana* (1918), el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932), etc. També, el 1913, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans promulga les *Normes Ortogràfiques*. El 1915, el senador per Valladolid Antonio Royo Villanova formula una pregunta al govern conservador de Dato sobre l'ús segons ell considerat abusiu del català en la Diputació de Barcelona. Se'n segueix una llarga polèmica, amb reaccions diverses. Una d'elles és la Diada de la llengua catalana, celebrada dues vegades a Inca l'1 de gener del 1916 i del 1917, organitzades per Miquel Duran Saurina, amb una nombrosa participació. També, el 1916, els diputats catalans, encapçalats per Francesc Cambó, presenten al Congrés de Diputats un dictamen en què es demana el reconeixement oficial del català. A Mallorca, la tasca de desvetlament polític autonomista iniciada per Miquel dels Sants Oliver (*La cuestión regional*, 1899), Gabriel Alomar i Lluís Martí, comença a fer camí. El 1909, s'organitza el primer grup polític regionalista, *L'espurna*, amb un plantejament clar de defensa de la llengua, però acaba absorbit pel conservadorisme maurista. Més important fou, el 1917, l'organització del Centre Regionaliste de Mallorca, presidit per l'arquitecte Guillem Forteza, amb el setmanari *La Veu de Mallorca* (2ª època), dirigit per Joan Estelrich, però que en definitiva també serà absorbit pel partit liberal de Joan March. La ruptura de mossèn Alcover amb la plana major del catalanisme polític i cultural del Principat contribuí també a la crisi del mallorquinisme. La dictadura del general Primo de Rivera representa un pas enrere en el procés de recuperació lingüística, amb mesures com l'abolició de la Mancomunitat de Catalunya, prohibició dels Jocs Florals, dissolució de l'Associació per la Cultura de Mallorca, fundada el 1923, disposicions contra els mestres que no mostrin entusiasme en l'ensenyament del castellà, etiquetatge obligatori de productes només en castellà, etc. En la Segona República, ja es fa una reconsideració del tema lingüístic. El castellà, segons la Constitució, serà la llengua oficial a tot l'Estat i serà obligatori el seu estudi i s'ensenyarà també en els centres d'instrucció, però en les regions autònomes es podrà organitzar l'ensenyament en les seves llengües respectives d'acord amb les facultats que es concedesquin en els Estatuts. A Mallorca, es funda el Centre Autonomista de Mallorca, amb *La Veu de Mallorca* (1931, 3ª època) i el Partit Regionalista de Mallorca i les esquerres mallorquines creen el Partit Republicà Federal de Mallorca, amb l'òrgan *Ciudadanía*. Proclamada la República, l'Associació per la Cultura de Mallorca, amb la Cambra de Comerç i Agrícola, elaboren un avantprojecte d'estatut d'autonomia de les illes Balears, que contempla la cooficialitat del català, però Menorca no s'hi adhereix i l'estatut no arriba a esser aprovat pel Govern de Madrid. El 1934, les esquerres mallorquines s'uneixen i formen l'Esquerra Republicana Balear, des d'uns pressupòsits nacionalistes i esquerrans, amb una actitud favorable a la llengua catalana, que utilitzen normalment. El 1936, es fa públic un *Missatge* adreçat als intellectuals catalans, signat per nombro-

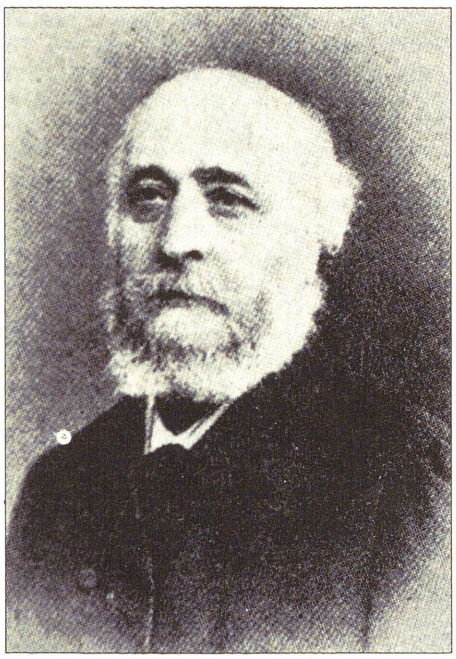

↑ Josep Miquel Guàrdia (1830-1897), impulsor del català a Menorca

↑ Llibre dedicat a Àngel Ruiz Pablo (1865-1927), literat menorquí

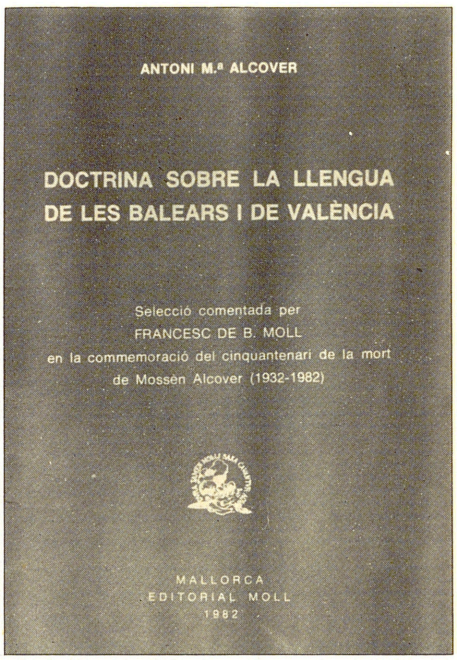

↑ Estudi filològic d'Antoni Maria Alcover

sos professionals i polítics mallorquins, que representen tota una presa de posició programàtica des del punt de vista polític, cultural i lingüístic. Esclatat el Moviment, Mallorca, el 19 de juliol del 1936, al cap de poc temps comença la repressió contra persones de l'esquerra i alguns intel·lectuals, signants del *Missatge*, així com una sèrie de disposicions contra l'ús del català en l'ús social, en la retolació d'establiments, en l'ensenyament, en els mitjans de comunicació i, fins i tot, en la correspondència particular i el servei telegràfic. Ja en la postguerra, el 1943, l'editorial Moll aconsegueix la publicació del primer llibre en català d'autor vivent: *El somni encetat*, de Miquel Dolç, però l'any següent el canonge Joan Rotger encara veu segrestada l'edició del seu llibre *L'església de Sineu*. També, aquest anys es reediten alguns volums de *Rondayes Mallorquines*, amb ortografia antiga. D'altra banda, és el temps de les tertúlies literàries de can Massot i de can Guillem Colom, de caràcter privat i minoritària. El 1947, s'aconsegueix el permís per a representar *La corona comtal*, d'Aina Villalonga, i el 1948 Francesc de Borja Moll escriu un article a favor de la represa de la publicació del *Diccionari-Català-Valencià-Balear* i la Companyia Artis inicia les seves representacions que duraran fins al 1969 i que gaudiran d'una gran popularitat. El 1953, es fa el primer curset d'iniciació a la gramàtica catalana a l'Estudi General Lul·lià i surt el primer número de *Quaderns literaris Raixa*, primera provatura de publicació periòdica en català a la postguerra a les Balears. El 1956, comença la publicació del *Ponent. Quaderns d'Art, Literatura i Música*. El 1960, Ràdio Popular inicia la retransmisió de les *Rondayes d'en Jordi des Recó* i el 1961 comença unes lliçons en català. També, en l'àmbit eclesiàstic el bisbe Jesús Enciso Viana ordena que la catequesi es faci en català per als nins catalanoparlants. El 1962, es produeixen alguns esdeveniments culturals transcendentals. S'acaba la publicació del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, es funda l'Obra Cultural Balear i es fa el primer curs de català d'aquesta entitat. També, la revista *Lluc* publica un primer número en la nostra llengua (agost-setembre). El 1966, s'inaugura a Palma la càtedra Ramon Llull i el 1967 es funda la Delegació de la Facultat de Filosofia i Lletres de Palma, en el marc de l'Estudi General Lul·lià, i Josep Melià publica *Els mallorquins*. El 1968, Francesc de Borja Moll publica la seva *Gramàtica catalana* i la revista *Lluc* comença a aparèixer totalment en català. A nivell polític estatal, als anys seixanta s'observen alguns lleus símptomes de canvi. El 1964, es concedeix la possibilitat d'inscriure denominacions en català en els registres de la Propietat Industrial i un decret del 1968 tolera que es puguin batejar els vaixells de la marina mercant amb paraules no castellanes. La mateixa Llei de Premsa i Impremta del 1966 demostra que s'està produint un procés de canvi. Aquesta aparent màniga ampla, però, coincident amb una època de vaques grasses en el camp econòmic, es veu

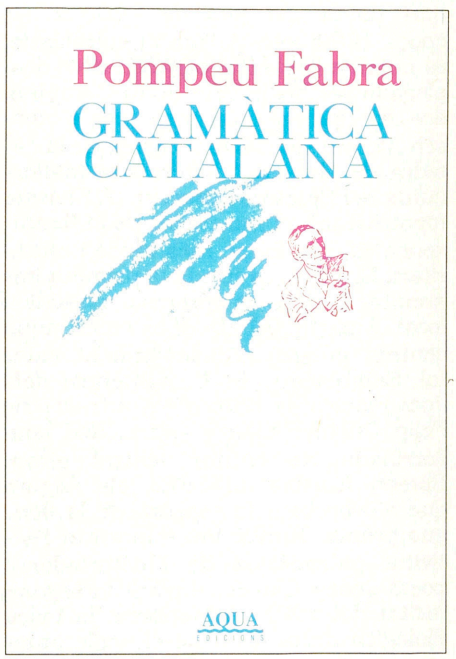

↑ Obra cabdal de la llengua catalana

interrompuda bruscament per l'estat d'excepció del 1969. És el 1970 quan s'obre una petita escletxa per a les «*peculiaridades vernáculas*». És així que en alguns articles de la *Ley General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa* del 17 d'abril de 1970 es contempla l'ensenyament de les *lenguas nativas*. El 1973, en un ple del Consejo Nacional del Movimiento sobre els criteris polítics que caldria desenvolupar, es fa esment també de l'estudi de «*las igualmente lenguas es-*

↓ Gramàtica i exercicis de Francesc de Borja Moll

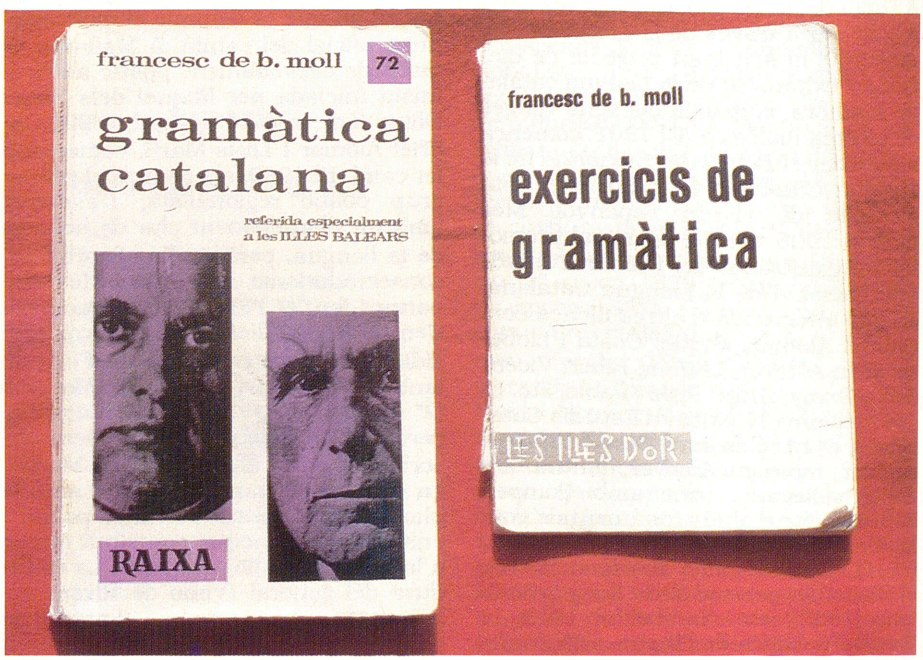

pañolas a aquellas regiones que disponen de tal acervo cultural». Aquest mateix any, hi ha una intensa campanya per a l'ús oficial de la llengua catalana i el 1975 tenim el decret sobre incorporació de les *lenguas nativas* a l'ensenyament i el decret sobre la regulació de les *lenguas regionales*, en què es disposa que l'ús del català sigui lliure en els actes culturals, en els mitjans de comunicació i en l'ús oral a les corporacions locals, si bé n'haurà de constar la traducció al castellà en la transcripció. També es prohibeix l'ús de les llengües no castellanes en els documents adreçats als organismes de l'Estat, de l'educació pública i de l'administració de justícia. També, a les Balears, els bisbes signen un document sobre *La responsabilitat dels cristians en la promoció de la nostra llengua i cultura*. Durant l'època del rei Joan Carles I, amb el retorn de la democràcia s'han anat promulgant una sèrie de disposicions que donen al català el tractament de llengua pròpia de les Balears i de llengua cooficial amb el castellà, com a llengua oficial en tot l'Estat. El 1977, es fa possible la normalització dels noms catalans en el Registre Civil, el 1978 es crea la Universitat de Palma de Mallorca i el 1979 el Consell General Interinsular i els Consells Insulars i es publica el reial decret que incorpora el català al sistema d'ensenyament a les Balears i al País Valencià. L'intent de cop d'estat del 23 de febrer de 1981 representa sens dubte un fre al procés de normalització. El 1983, és aprovat l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears i es constitueix el Parlament de les Illes Balears. El 1984, apareix la Llei Orgànica del Dret a l'Educació —LODE—, que preveu el coneixement de les altres llengües espanyoles, a més del castellà. El 1986, es promulga la Llei de Normalització Lingüística per a les Illes Balears i té lloc el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. D'altra banda, a Eivissa, en el s XX les figures més interessants i representatives des del punt de vista cultural són mossèn Vicent Serra Orvay, que presenta una comunicació sobre la situació de l'*eivissenc* al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906), mossèn Isidor Macabich, que comença a publicar algun poema en català el 1901, el bisbe Salvi Huix i Miralpeix (1927-1935), que convoca el primer sínode diocesà (1929) i fa publicar un *Catecisme de sa doctrina cristiana* (1930). Durant la Segona República, es creen uns Estudis Baleàrics de folklore i se celebren els Jocs Florals del 1933. El 1937, Jordi Juan Riquer publica a Badalona *Metges o traficants*, primera novel·la en català escrita per un eivissenc. Després de la Guerra Civil, les figures fonamentals són Joan Castelló Guasch, Marià Villangómez, el qual havia començat a publicar algun poema en català el 1933, el canonge mossèn Joan Marí, etc. El 1944, apareix la revista *Ibiza*, amb alguna col·laboració en català i, a partir del 1945, *El Pitiuso*, a càrrec de Joan Castelló, que perdurà fins al 1979. Els darrers anys, tant a Eivissa com a Formentera han anat apareixent nous escriptors joves i ha esdevengut fonamental la tasta de l'Institut d'Estudis Eivissencs, amb la revista *Eivissa*, així com la labor d'alguns professors inquiets en els centres d'ensenyament i d'alguns grups de cançó popular i de teatre experimental. En el s XX, a Menorca, destaca, Àngel Ruiz i Pablo, que assoleix una gran popularitat gràcies a la seva prosa costumista. En el camp del folklore, és notable la tasca del mestre d'escola mallorquí Andreu Ferrer Ginard as Migjorn Gran, de Francesc

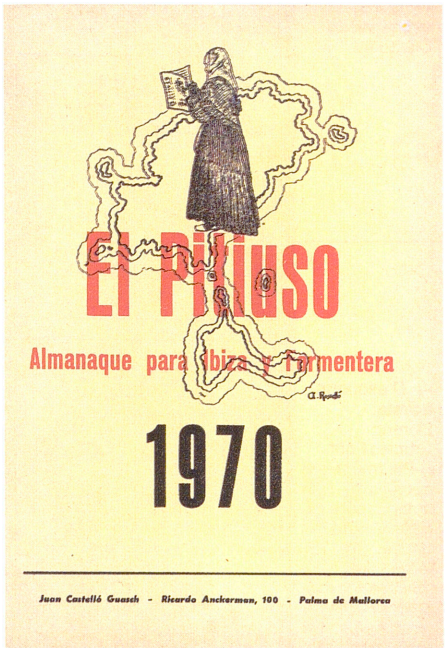

↑ El Pitiuso

↑ Salvi Huix i Miralpeix, bisbe d'Eivissa, impulsor de la litúrgia en català

↓ D'esquerra a dreta: Joan Marí Cardona, canonge, historiador i arxiver; Marià Villangómez Llobet, escriptor i poeta; i Josep Marí i Marí, investigador i poeta

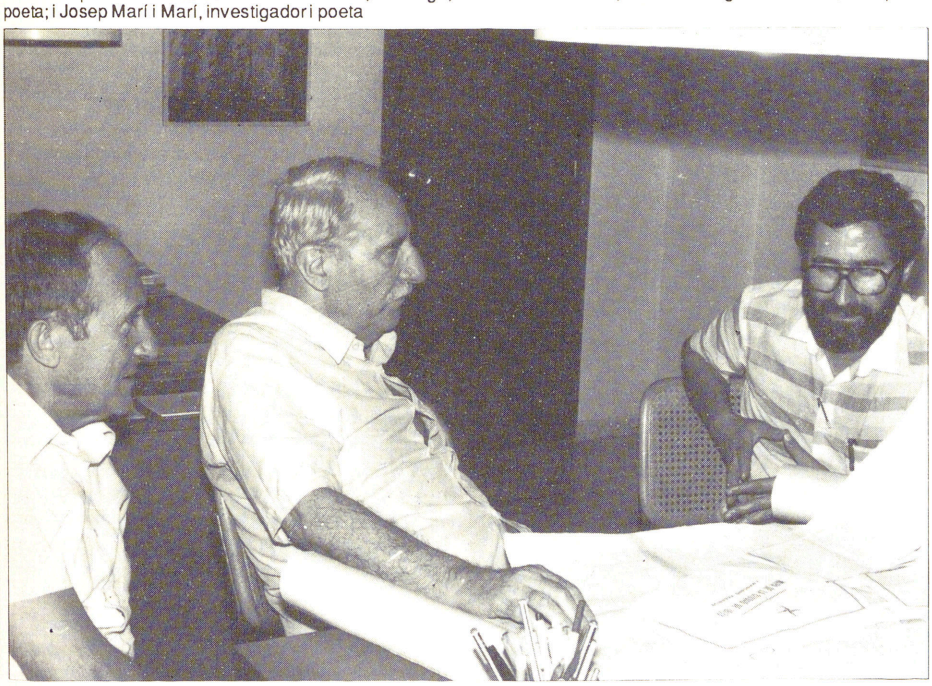

El IRIS Información y cultura

Número 945 — Año XIX — Depósito Legal. - M. H. - 54 - 1958 — Ciudadela. 22 Abril 1961 — 1 peseta

El pasado sábado llegó a nuestra Ciudad el Director General de Navegación D. Leopoldo Boado

En el buque correo de Palma, llegó el pasado sábado a nuestra ciudad el Director General de Navegación Excmo. Sr. D. Leopoldo Boado, Capitán de Navío, acompañado del Ilmo. Sr. Delegado del Gobierno D. Carlos de Salort y otras personalidades de su séquito, entre ellas el Jefe de Personal de la Compañía Trasmediterránea. Fueron recibidos por nuestro Alcalde don Simón de Olivar y el Segundo Comandante Militar de Marina por enfermedad del Jefe de la Estación Naval. Después de visitar las instalaciones marítimas y sostener una entrevista con las fuerzas vivas de esta ciudad para enterarse de las necesidades y aspiraciones en materia de comunicaciones marítimas se trasladó a Mahón, donde el Ilmo. Sr. Delegado del Gobierno le ofreció un almuerzo en el Hotel Port Mahón, al cual asistieron las primeras autoridades y representaciones de los organismos interesados de los asuntos propios de su Departamento.

Después de la visita del Excmo. Sr. D. Leopoldo Boado, hemos recogido la impresión de que en verano serán mantenidas y mejoradas las comunicaciones marítimas del verano anterior. Con Barcelona habrá tres viajes semanales desde Mahón los lunes, miércoles y viernes y uno desde Ciudadela con escala en Alcudia al regreso.

Con Palma tendremos dos correos desde Mahón, los martes y jueves, y uno desde Ciudadela, además se mantendrá un viaje semanal entre Ciudadela y Alcudia.

Esperamos que la visita del Director General de Navegación resulte fructífera para Menorca porque dicho señor se interesó vivamente por nuestros problemas y mostró grandes deseos de complacernos en la medida de sus posibilidades. Deseamos que la estancia en la isla del Excmo. señor Director General de Navegación le haya resultado grata y guarde un agradable recuerdo de Menorca.

Gobierno Civil de Baleares

JEFATURA DE TRÁFICO

En general la calzada corresponde a los vehículos. Peatón: Circula por la acera.

En las carreteras, circula por su izquierda, así verás el vehículo que se te acerca de frente y estarás que te arrolle el que avanza a tu espalda.

— INSTANTÁNEA —

Por lazos de espiritual parentesco, amistad, simpatía y todavía por actuales vínculos familiares siente Ciudadela, como en su propia carne, lo desgraciado de los cubanos.

Un día llegaron malos nuevos de la Perla antillana; peores noticias llegaron ahora con el intento de guerra civil que, por fortuna vivido, conceptuamos los desgracio mayor.

La curiosidad nos tiene atentos a toda clase de medios informativos: los demás asuntos de actualidad quedan al margen del interés ciudadelano por la suerte de Cuba.

Quiera Dios que cuanto antes, termine esta guerra que, sin duda, ha de causar irreparables pérdidas e irolvidables recuerdos.

El periodista catalán Del Arco entrevista a D. José Delfín Serra

Reproducimos a continuación la entrevista que publica el diario barcelonés «La Vanguardia» en su edición del pasado día 18 y en su sección: «Mano a Mano».

José Delfín Serra, Director del grupo escolico menorquín, que va a representar en Barcelona y en lengua menorquina la obra del escritor de aquella isla Angel Ruiz y Pablo «L'Amo en Xec de S'Unatrar». Es la primera vez que se va a oír aquí una obra en aquel dialecto?

—¿Qué relación tiene el menorquín con el catalán?

—Siendo la misma lengua, ha conservado palabras y artículos arcaicos de origen ampurdanés. —Siendo Alfonso III de Aragón conquistador de Menorca, ¿no dejó huella en el idioma?

—No, porque aunque nombró gobernantes aragoneses y valencianos, la isla fue poblada por ampurdaneses, después de haber echado a la morisma, y quedaron palabras y giros árabes, así como también denominaciones geográficas. Nuestros masos se llaman de «Cloca» y tienen nombres moros, como «Binisalem, Quasi-Iler», «Binicalaf», «Binisafúa»...

—Entiende el catalán el menorquín?

—A pesar de los puntos de contacto, existen diferencias de hecho, entendemos mejor nosotros el catalán que el catalán el menorquín.

—¿Hay mucha producción teatral menorquina?

—Hoy sólo pero a Menorca y a Mallorca les cabe el honor de ser los principales promotores del renacimiento literario catalán. De Mallorca eran Juan Alcover, Costa y Llovera, Mariano Aguiló, Miguel de los Santos Oliver, y de Menorca sólo Ruiz y Pablo. Y precisamente la narración de esta obra se ha vestido al teatro por un poeta menorquín, Federico Edcasis Pons, y es la que iremos a conocer aquí, y que ya se hicieron doce representaciones, a teatro lleno, en todos los partidos de la isla.

—Y agotada la isla, ¿viene usted aquí?

—Sí, por invitación de la Casa de Menorca de Barcelona.

—¿Cuántos menorquines hay en nuestra ciudad?

—Unos cuatro mil.

—¿Van de ir todos?

—El quinteto verá lo que hay de ir un solo día, porque venimos y nos vamos.

—¿Qué tema plantea la comedia?

—Un honrado payés menorquín, que llega a Barcelona y se confunde ante la gran ciudad, hasta extremos como creer que los tranvías son gratis.

—¿Tan lejos está aquella gente de nosotros?

—Aunque la obra es de principios de siglo, hoy todavía hay muchos menorquines que no han embarcado nunca.

—¿La compañía es de payeses?

—Son de Ciudadela; pero tam-

(Sigue en 8.ª página)

D. FRANCISCO DE B. MOLL,

Director del "Diccionari Català-Valencià-Balear" y miembro del Jurado del Concurso teatral de Radio Popular de Menorca que otorgó el premio a la mejor escenificación de la obra "L'Amo en Xec de S'Unatrar", escribe para nuestros lectores acerca de la obra en ocasión de la presentación de la misma en Barcelona

"La adaptación del tema de "L'Amo En Xec de S'Unatrar" a la escena, realizada en excelente versificación por el malogrado Federico Erdozain, representa un hito memorable en el resurgir cultural de Menorca, ya que constituye la primera aparición de una obra teatral de gran aliento escrita en la lengua de la Isla. Tenemos gran cariño al *Pic i Pala* del maestro Beatjam, pero debemos reconocer que es una obra exclusivamente ciudadelana por su asunto y por sus personajes, y por lo tanto, imposible de ser comprendida por gentes que no sean de Ciudadela. En cambio, la obra de Ruiz Pablo escenificada por Erdozain extiende sus raíces a toda Menorca, y además, por desarrollarse su asunto en Barcelona, puede interesar al público catalán. La piedra de toque de este interés va a ser la próxima representación de *L'Amo en Xec* en el teatro del "Orfeó Gracienc". No me sorprendería que, si el espectáculo se anuncia debidamente, resultase un gran éxito no sólo por reunir en la sala de Gracia a toda la colonia menorquina de Barcelona, sino por atraer a buen número de barceloneses que podrán comprobar que se trata de una obra muy digna de la mejor tradición teatral de Cataluña. Y de paso podrán convencerse también de la calidad de ese "Cuadro Excelso" de Ciudadela, que tengo entendido es mucho más que una simple compañía de aficionados."

Palma de Mallorca, Abril 1961.

Centro de Enseñanza Media y Profesional «José M. Quadrado»

CIUDADELA

Ciclo de Conferencias de Divulgación Sanitaria

POR

D. Laureano López Marqués
Médico e Inspector Municipal de Sanidad

CURSO 1960-61

HORARIO

A partir del 26 de Abril hasta el 12 de Mayo

Lunes - miércoles - viernes
de 7'30 a 9'30 de la tarde

← El Iris, setmanari de Ciutadella

→ D'esquerra a dreta: Llorenç Garcies Font —Pujamunt—, apotecari i botànic; pare Rafel Ginard Bauzà, folklorista; i mossèn Josep Salord Farnés, historiador i lingüista, a ses Països d'Artà

Camps Mercadal, de Pere Ballester, etc i en el camp historiogràfic tenim sobretot Ferran Soldevila, bibliotecari a Maó i Francesc Hernàndez Sanz. La revista *Llum Nova* és la primera publicació menorquina que adopta les normes de l'Institut d'Estudis Catalans —IEC—. El 1923, alguns universitaris funden *Nostra Parla*, paral·lela a l'associació catalana del mateix nom. També l'Ateneu de Maó i la *Revista de Menorca* acullen treballs o col·laboracions importants. Després de la Guerra Civil, és notable l'activitat de mossèn Josep Salord a través del *Full menorquí* del diari *El Iris* o del mateix Francesc de Borja Moll, des de Mallorca. També Jordi Carbonell investiga la cultura a Menorca durant el s XVIII, sota el domini britànic. Són també fonamentals els Jocs Florals, com a instrument d'enaltiment i reivindicació lingüística, les col·laboracions al diari *Menorca* als anys seixanta sobre el tema de les misses en *menorquí*, etc, o l'activitat desplegada en ocasió del Congrés de Cultura Catalana (1977) i del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) i aquests darrers anys, sobretot, la labor de la Conselleria de Cultura del Consell Insular de Menorca i de l'Institut Menorquí d'Estudis. Actualment, la llengua catalana a les Illes Balears, tres anys després de la promulgació de la Llei de Normalització Lingüística (1986), gaudeix d'una relativa bona salut a la Part Forana de Mallorca i a l'illa de Menorca, però a la ciutat de Palma i a les Pitiüses s'observen indicis d'una situació realment greu en l'ús quotidià de la llengua pròpia, principalment entre les generacions joves, si bé s'han guanyat alguns usos públics de la llengua, per exemple a nivell polític. Quant als mitjans de comunicació, encara no tenim cap diari en català, tot i que la premsa forana l'utilitza en gran part. Per contra, hi ha hagut un augment important en les hores d'emissió en català a la televisió, mentre que a la ràdio som encara lluny de la normalització. Pel que fa a l'ensenyament, són només una minoria les escoles amb el català com a llengua vehicular i són nombrosos encara els centres que incompleixen d'alguna manera les hores obligatòries d'ensenyament del català. De la mateixa manera, també és insuficient la presència de la nostra llengua a l'Administració i, en general, a l'ús públic del teixit social.

(JMi)

↓ Ferran Soldevila, bibliotecari de Maó i historiador

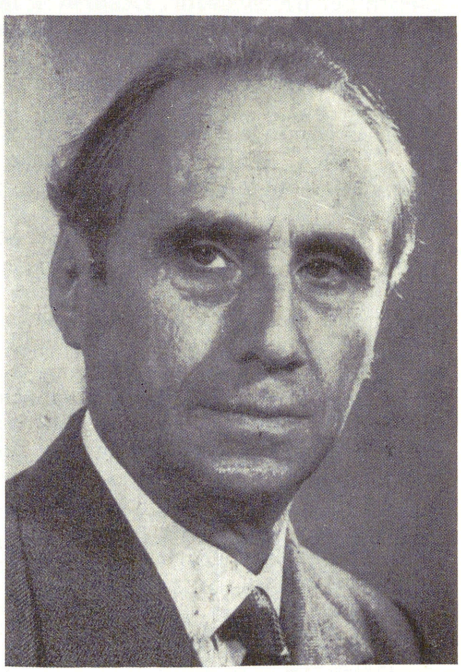

↓ Promulgació de la Llei de Normalització Lingüística

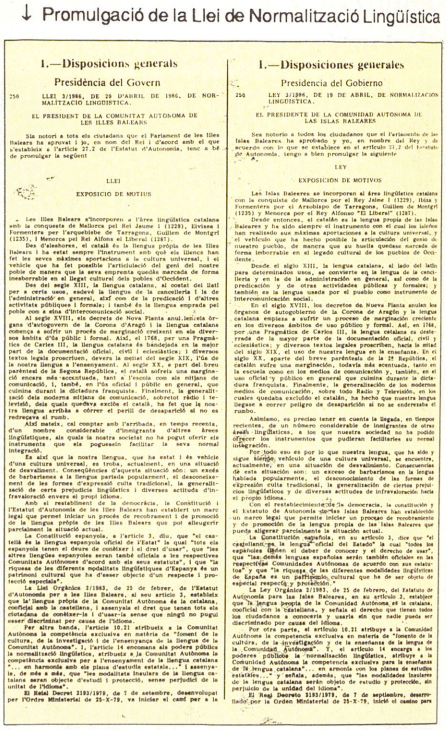

1.—Disposicions generals

Presidència del Govern

250 LLEI 3/1986, DE 29 D'ABRIL DE 1986, DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA.

EL PRESIDENT DE LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS

Sia notori a tots els ciutadans que el Parlament de les Illes Balears ha aprovat i jo, en nom del Rei i d'acord amb el que s'estableix a l'article 27.2 de l'Estatut d'Autonomia, tenc a bé de promulgar la següent

LLEI

EXPOSICIÓ DE MOTIUS

— Les Illes Balears s'incorporen a l'àrea lingüística catalana amb la conquesta de Mallorca pel Rei Jaume I (1229), Eivissa i Formentera per l'arquebisbe de Tarragona, Guillem de Montgrí (1235), i Menorca pel Rei Alfons el Liberal (1287).

Des d'aleshores, el català és la llengua pròpia de les Illes Balears i ha estat sempre l'instrument amb què els illencs han fet les seves màximes aportacions a la cultura universal, i el vehicle que ha fet possible l'articulació del gest del nostre poble de manera que la seva empremta quedàs marcada de forma inesborrable en el llegat cultural dels pobles d'Occident.

Des del segle XIII, la llengua catalana, al costat del llatí per a certs usos, endevé la llengua de la cancelleria i la de l'administració en general, així com de la predicació i d'altres activitats públiques i formals; i també de la llengua empreada pel poble per a les seves manifestacions literàries.

Al segle XVIII, els decrets de Nova Planta anul·laven tergans d'autogovern de la Corona d'Aragó i la llengua catalana comença a sofrir un procés de marginació creixent en els diversos àmbits d'ús públic i formal. Així, el 1768, per una Pragmàtica de Carles III, la llengua catalana és baixada en la major part de la documentació oficial, civil i eclesiàstica; i diversos textos legals prescriuen, durant la meitat del segle XIX, l'ús de la nostra llengua a l'ensenyament. Al segle XX, a part del breu parèntesi de la Segona República, el català sofreix una marginació encara més accentuada, tant a l'escola com als mitjans de comunicació, i, també, en l'ús oficial i públic en general, que culmina durant la dictadura franquista. Finalment, la generalització dels moderns mitjans de comunicació, sobretot ràdio i televisió, dels quals quedava exclòs el català, ha fet que la nostra llengua arribàs a córrer el perill de desaparèixer si no es endrezava el rumb.

Aquest rumb, cal comptar amb l'arribada, en temps recents, d'un nombre considerable d'immigrants d'altres àrees lingüístiques, als quals la nostra societat no ha pogut oferir els instruments que els pogussin facilitar la seva normal integració.

En això que la nostra llengua, que ha estat i és vehicle d'una cultura universal, es troba, actualment, en una situació de desavantatge. Conseqüència d'aquesta situació són: un excés de barbarismes a la llengua parlada popularment, el desconeixement de les formes d'expressió més tradicionals, la generalització de certa prejudicis lingüístics i diverses actituds d'infravaloració envers el propi idioma.

Amb el restabliment de la democràcia, la Constitució i l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears han establert un marc legal que permet iniciar un procés de reconeixement i de promoció de la llengua pròpia de les Illes Balears que pot allegorir parcialment la situació actual.

La Constitució espanyola, a l'article 3, diu, que "el castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat" la qual "tots els espanyols tenen el deure de conèixer i el dret d'usar", que "les altres llengües espanyoles seran també oficials a les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus estatuts", i que "la riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que ha d'esser objecte d'un respecte i protecció especials".

La Llei Orgànica 2/1983, de 25 de febrer, de l'Estatut d'Autonomia per a les Illes Balears, al seu article 2, estableix que la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma de la catalana, oficial amb la castellana, i assenyala el dret que tenen tots els ciutadans de conèixer-la i d'usar-la sense que ningú no pugui esser discriminat per causes de l'idioma.

Per altra banda, l'article 10.21 atribueix a la Comunitat Autònoma la competència exclusiva en matèria de "foment de la cultura, de la investigació i de l'ensenyament de la llengua de la Comunitat Autònoma". I, l'article 14 reconeix als pobres públics la normalització lingüística, atribuint a la Comunitat Autònoma la competència exclusiva per a l'ensenyament de la llengua catalana "... en harmonia amb els plans d'estudis establerts..." I assenyala, de més a més, que "les modalitats lingüístiques de la llengua catalana seran objecte d'estudi i protecció, sense perjudici de la unitat de l'idioma".

El Reial Decret 2193/1979, de 7 de setembre, desenvolupat per l'Ordre Ministerial de 25-X-79, va iniciar el camí per a la

1.—Disposiciones generales

Presidencia del Gobierno

250 LEY 3/1986, DE 19 DE ABRIL, DE NORMALIZACION LINGÜISTICA.

EL PRESIDENTE DE LA COMUNIDAD AUTONOMA DE LAS ISLAS BALEARES

Sea notorio a todos los ciudadanos que el Parlamento de las Islas Baleares ha aprobado y yo, en nombre del Rey y de acuerdo con lo que se establece en el artículo 27.2 del Estatuto de Autonomía, tengo a bien promulgar la siguiente

LEY

EXPOSICION DE MOTIVOS

Las Islas Baleares se incorporan al área lingüística catalana con la conquista de Mallorca por Jaime I (1229), Ibiza y Formentera por el Arzobispo de Tarragona, Guillem de Montgrí (1235) y Menorca por el Rey Alfonso "El Liberal" (1287).

Desde entonces, el catalán es la lengua propia de las Islas Baleares y ha sido siempre el instrumento con el cual los isleños han realizado sus máximas aportaciones a la cultura universal, y el vehículo que ha hecho posible la articulación del gesto de nuestro pueblo, de manera que su huella quedase marcada de forma imborrable en el legado cultural de los pueblos de Occidente.

Desde el siglo XIII, la lengua catalana, al lado del latín para determinados usos, se convierte en la lengua de la cancillería y en la de la administración en general, así como de la predicación y de otras actividades públicas y formales; y también en la lengua usada por el pueblo como instrumento de intercomunicación social.

En el siglo XVIII, los decretos de Nueva Planta anulan los órganos de autogobierno de la Corona de Aragón y la lengua catalana empieza a sufrir un proceso de marginación creciente en los diversos ámbitos de uso público y formal. Así, en 1768, por una Pragmática de Carlos III, la lengua catalana es desterrada de la mayor parte de la documentación oficial, civil y eclesiástica, y diversos textos legales prescriben, hasta la mitad del siglo XIX, el uso de nuestra lengua en la enseñanza. En el siglo XX, aparte del breve paréntesis de la II República, el catalán sufre una marginación, todavía más acentuada, tanto en la escuela como en los medios de comunicación y, también, en el uso oficial y público en general que culmina durante la dictadura franquista. Finalmente, la generalización de los modernos medios de comunicación, sobre todo Radio y Televisión, en los cuales quedaba excluido el catalán, ha hecho que nuestra lengua llegase a correr peligro de desaparición si no se enderezaba el rumbo.

Asimismo, es preciso tener en cuenta la llegada, en tiempos recientes, de un número considerable de inmigrantes de otras áreas lingüísticas, a los que nuestra sociedad no ha podido ofrecer los instrumentos que pudieran facilitarles su normal integración.

En todo caso es por lo que nuestra lengua, que ha sido y sigue siendo vehículo de una cultura universal, se encuentra actualmente, en una situación de desvalimiento. Consecuencias de esta situación son un excesivo número de barbarismos en la hablada popularmente, el desconocimiento de las formas de expresión más tradicionales, la generalización de ciertos prejuicios lingüísticos y de diversas actitudes de infravaloración hacia nuestro idioma.

Con el restablecimiento de la democracia, la constitución y el Estatuto de Autonomía de las Islas Baleares han establecido un marco legal que permite iniciar un proceso de reconocimiento y de promoción de la lengua propia de las Islas Baleares que puede allegorar parcialmente la situación actual.

La Constitución española, en su artículo 3, dice que "el castellano es la lengua española oficial del Estado" la cual "todos los españoles tienen el deber de conocer y el derecho de usar", que "las demás lenguas españolas serán también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas de acuerdo con sus Estatutos", y que "la riqueza de las diferentes modalidades lingüísticas de España es un patrimonio cultural que ha de ser objeto de especial respeto y protección."

La Ley Orgánica 2/1983, de 25 de febrero, del Estatuto de Autonomía para las Islas Baleares, en su artículo 2, establece que la lengua propia de la Comunidad Autónoma es la catalana, oficial junto a la castellana, y señala el derecho que tienen todos los ciudadanos a conocerla y usarla sin que nadie pueda ser discriminado por causas del idioma.

Por otra parte, el artículo 10.21 atribuye a la Comunidad Autónoma la competencia exclusiva en materia de "fomento de la cultura, de la investigación y de la enseñanza de la lengua de la Comunidad Autónoma". Y, el artículo 14 encarga a los poderes públicos la "normalización lingüística, atribuye a la Comunidad Autónoma la competencia exclusiva para la enseñanza de la lengua catalana" en armonía con los planes de estudio establecidos, "sin perjuicio, además, de que las modalidades lingüísticas de la lengua catalana serán objeto de estudio y protección, sin perjuicio de la unidad del idioma".

El Real Decreto 2193/1979, de 7 de septiembre, desarrollado por la Orden Ministerial de 25-X-79, inició el camino para

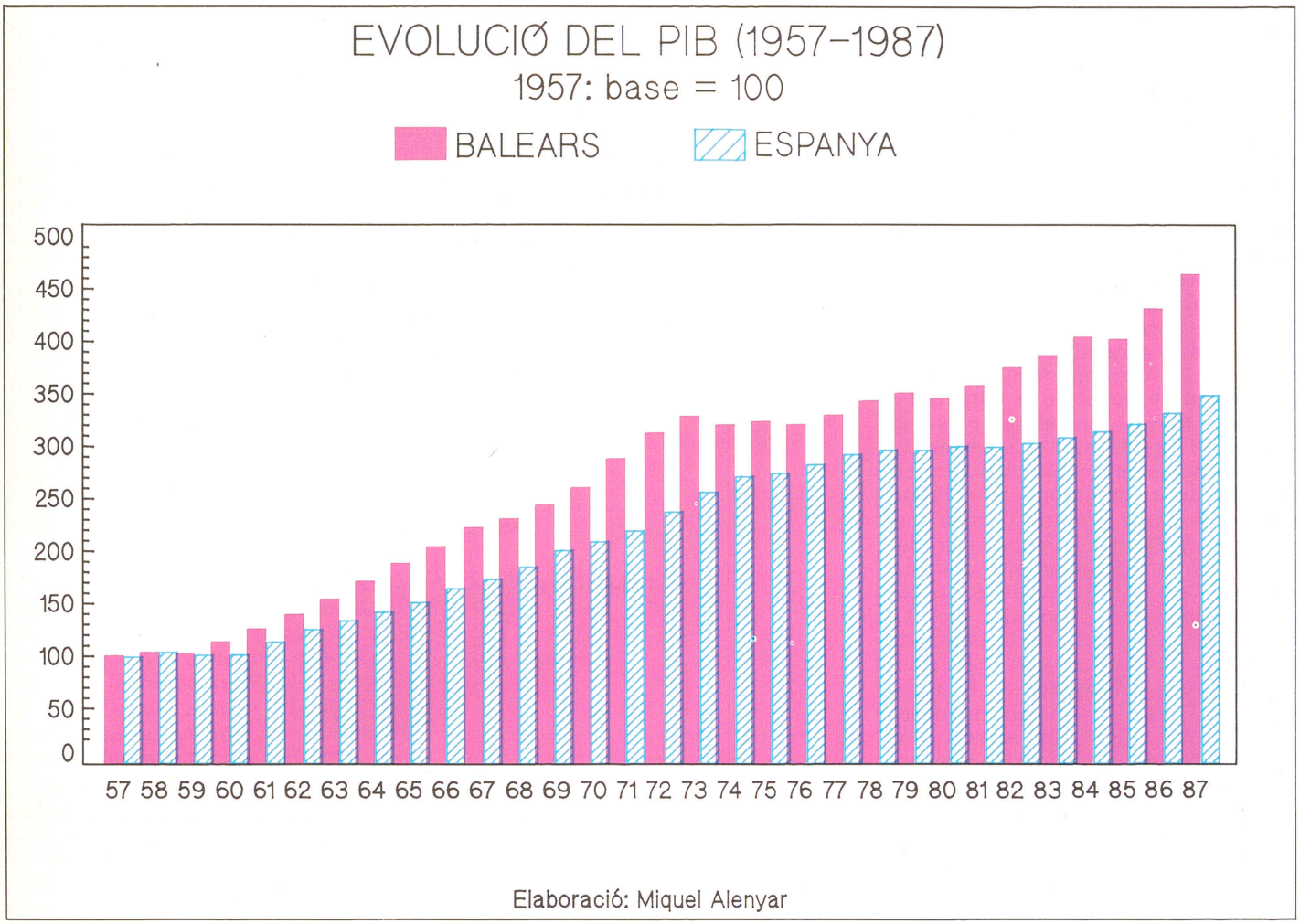

Elaboració: Miquel Alenyar

ECONOMIA

L'economia de les Balears heretà del s XIX una estructura basada en tres activitats principals: l'agricultura, la indústria i el comerç exterior. Aquesta situació, que es mantengué amb poques variacions fins a finals dels anys 50, es caracteritzà sobretot per dos fets. En primer lloc, l'ocupació, mesurada en termes mitjans, es distribuïa en tres terços, de dimensions molt similars, entre agricultura, indústria i serveis. En segon lloc, es donava un grau considerable d'integració econòmica entre els tres sectors productius bàsics. Així, l'agricultura fornia una part important dels *inputs* de la indústria (olives, raïm, carn, figues, etc); la indústria s'ocupava en la producció d'una gran part de mercaderies d'exportació (oli, vi, aiguardent, sabates, grifons, ceràmica, formatge, etc); i al seu torn el comerç exterior proveïa les unitats interiors dels inputs agrícoles i industrials que necessitaven (ferro, cotó, fusta, maquinària, etc). Cal assenyalar que, en aquesta etapa històrica, els volums de les exportacions varen esser, en termes generals, sufi-

↓ En el segle passat, l'oli va esser un important producte d'exportació

cients per poder atendre i finançar equilibradament les necessitats d'importacions. En suma, l'economia de les Illes comptà, des de finals del s XIX fins a mitjan s XX, amb una estructura diversificada i prou integrada, per bé que poc dinàmica i generadora d'uns nivells de renda relativament escassos, que induïren, fins ben entrada la dècada dels cinquanta, un corrent emigratori persistent. L'estructura descrita es distribuïa entre les tres illes d'una manera regular, amb poques diferències rellevants des d'un punt de vista general, per bé que a Menorca el desenvolupament industrial va esser superior al de la mitjana i a Eivissa i Formentera el desenvolupament de la indústria i dels serveis va esser relativament escàs. A partir dels darrers anys cinquanta, s'inicià un procés de canvi profund i ampli que afectà no solament l'economia de Balears, sinó també els àmbits culturals, demogràfics, mediambientals, urbanístics, territorials, socials, etc. La progressiva ampliació de la demanda de serveis turístics per part de les classes mitjanes dels països de l'Europa occidental i la destacada aptitud de les Balears per oferir els serveis que aquesta demanda volia, donà pas, sobretot a partir del 1960, a una progressiva especialització de l'economia de Mallorca i Eivissa en la producció de serveis turístics. Menorca restà de bon començament relativament allunyada del fenomen fins que, a partir del 1981, s'incorporà amb força al procés general. Els increments de l'afluència turística i els augments de les

↓ La producció de llet ocupa un lloc destacat en el sector primari

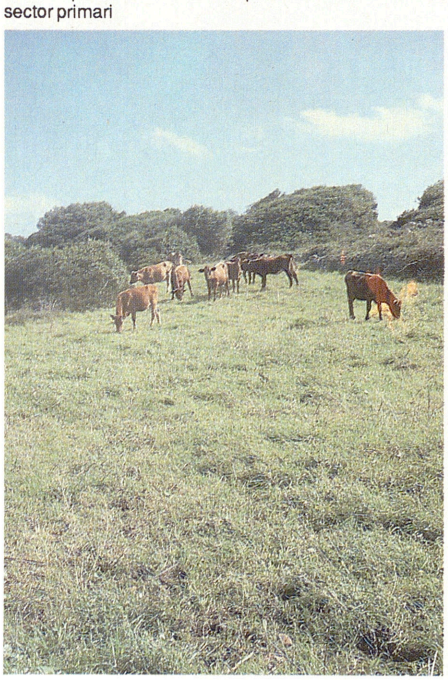

DISTRIBUCIÓ PER ILLES DE LA POBLACIÓ OCUPADA RESIDENT 1987

	Població ocupada	%
Mallorca	174.278	80,01
Menorca	19.200	8,81
Eivissa-Formentera	24.348	11,18
Balears	217.826	100,00

DISTRIBUCIÓ DE LA PRODUCCIÓ PER SECTORS
1955

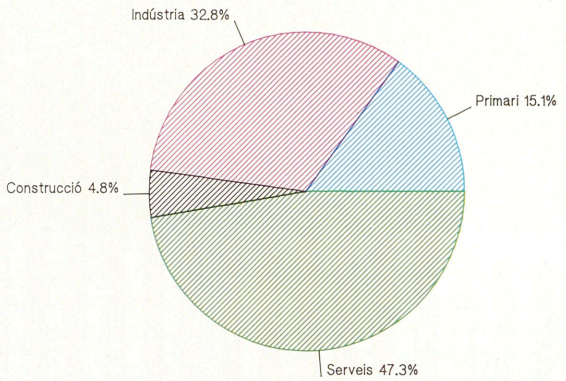

DISTRIBUCIÓ DE LA PRODUCCIÓ PER SECTORS
1985

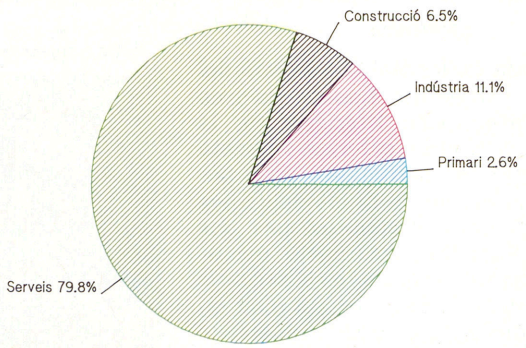

inversions en creació d'allotjaments i unitats de producció de serveis turístics complementaris feren que l'economia balear conegués una llarga fase de prosperitat econòmica que registrà, entre 1960 i 1988, unes taxes mitjanes de creixement superiors a les del conjunt espanyol. En el període indicat, es distingeixen tres etapes ben diferenciades. La primera (1960-1973) és l'etapa de creació de la base turística de Balears. En ella, l'activitat econòmica regional, mesurada en termes de Producte Interior Brut —PIB—, s'incrementà a una taxa mitjana anual acumulativa d'un 7,8 per cent. La segona etapa (1974-1980) correspon als anys en què l'economia de les Balears rebé les conseqüències dels dos impactes petrolífers internacionals (1974 i 1979). S'hi incrementa el PIB a una taxa mitjana anual acumulativa d'un 0,9 per cent. La tercera etapa, que s'inicia el 1981, és una

← Salines d'Eivissa

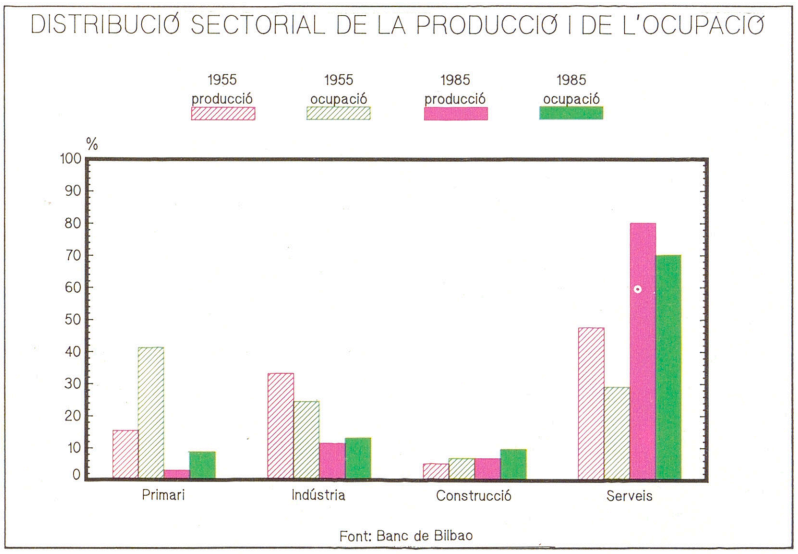

etapa d'expansió caracteritzada per una taxa mitjana anual acumulativa de creixement igual a un 4,26 per cent (1981-1987). Val a dir que, en el bienni 1986-87, la renda regional cresqué a un ritme anual similar al mitjà dels anys seixanta. La insuficiència de les disponibilitats interiors de mà d'obra per poder atendre la demanda de treball que comportà el procés indicat va provocar un flux immigratori que, en els 25 anys compresos entre 1961 i el 1986, afectà un contingent de més de dues-centes mil persones. Així, segons el Padró Municipal d'Habitants del 1986, el 28,7 per cent dels habitants de Balears era nat fora de les Illes. A les xifres d'immigració estable o permanent, s'han d'afegir les corresponents a la immigració temporal d'aquelles persones que vénen a les Illes per residir-hi i treballar-hi només durant la temporada turística. Segons estimacions de Pere Mascaró, els volums anuals d'aquest tipus d'immigració se situaren, en el període 1981-1987, entre les quaranta i les seixanta mil persones. Trenta anys després de l'inici del procés d'especialització de Balears en la producció de serveis turístics, l'estructura econòmica regional es caracteritza per un fort predomini de les activitats terciàries i per uns elevats nivells mitjans de renda per habitant. Aquests són els més alts de l'Estat i resten situats un trenta-cinc per cent (35,89% el 1985) per sobre del nivell de la mitjana del conjunt espanyol. L'agricultura aporta només el dos i mig per cent (2,61%) de la renda regional i un vuit per cent (8,43%) de l'ocupació total. El nivell d'activitat d'aquest sector presenta una tendència contractiva que, del 1970 ençà, s'ha desplegat a una taxa mitjana anual acumulativa de més d'un u per cent (-1,14%). Els principals productes vegetals dels sector són hortalisses, fruita fresca, ametlers, patates i cereals. Els principals productes ramaders són la carn i la llet. La indústria produeix un onze per cent (11,05%) de la renda regional i dóna feina a més d'un dotze per cent (12,73%) de la població ocupada. El volum d'activitat del sector s'incrementà entre 1970 i 1987 a un ritme mitjà anual acumulatiu de més d'un dos per cent (2,38%). En el període indicat, les branques més expansives varen esser energia, minerals no metàl·lics i bijuteria. Les branques menys expansives, les de la pell, calçat

→ SEBIME, fira de mostres de la indústria bijutera menorquina, representa un sector amb important ritme d'expansió

↓ La indústria de la pell i el calçat ocupa un lloc destacat en el sector secundari de Mallorca i Menorca

DISTRIBUCIÓ PER ILLES DE LA POBLACIÓ OCUPADA RESIDENT
1987

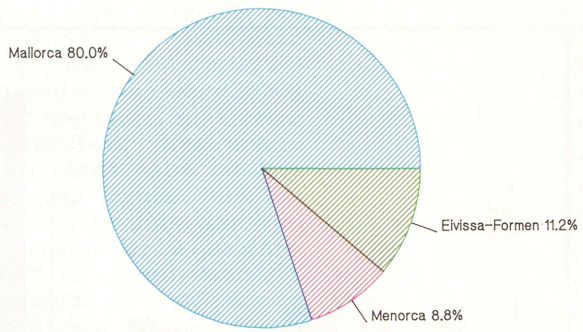

EL PIB DE BALEARS I LA SEVA DISTRIBUCIÓ - 1987
Dades en milions de pessetes

Consum privat de les famílies residents	494.134,72
Consum dels treballadors no residents	8.708,82
Consum turístic	416.835,81
Consum públic	84.444,53
Formació bruta de capital fix	226.952,79
Variació d' existències	6.315,07
Saldo net exterior	- 344.686,87
PIB a preus de mercat	892.704,87

TAXES DE CREIXEMENT DEL VAP PER SECTORS PRODUCTIUS 1970-1987
Mitjanes anuals acumulatives

Sectors	
Primari	- 1,14
Indústria	2,38
Construcció	3,81
Serveis	4,14
PIB pm	3,52

RELACIÓ ENTRE PRODUCCIÓ TURÍSTICA I DÈFICIT COMERCIAL

1970	1,3776
1975	1,2287
1980	1,1153
1985	1,1590
1987	1,2093

i tèxtil. La construcció genera més d'un sis per cent (6,49%) de la renda regional i ocupa un contingent de treballadors equivalent a un nou per cent (9,32%) de la població ocupada. El nivell d'activitat del sector ha augmentat, entre el 1970 i el 1987, a una taxa mitjana anual acumulativa de gairebé un quatre per cent (3,81%). Els usos de caràcter turístic absorbeixen una part majoritària de la producció total del sector. El conjunt de serveis aporta un vuitanta per cent (79,85%) de la renda regional i dóna feina a un setanta per cent (69,52%) de la població ocupada. Entre 1970 i 1987, l'activitat del sector augmentà a un ritme mitjà anual acumulatiu de més d'un quatre per cent (4,14%). Les branques més

↓ Gas i Electricitat SA —GESA— és la principal empresa de les Balears

↓ Les Illes depenen del transport de mercaderies per via marítima per al seu abastament

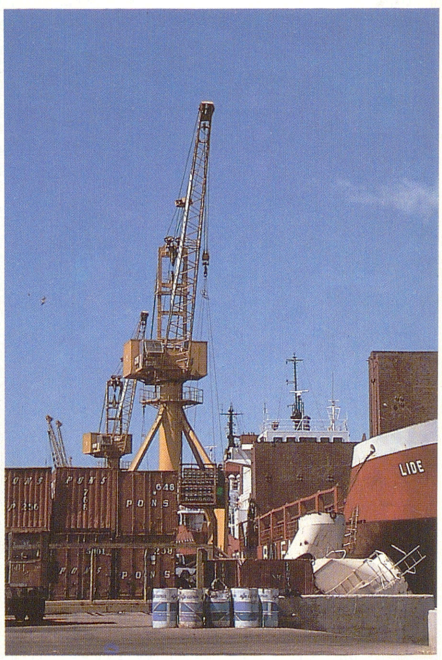

↑ El capital turístic balear ha iniciat un procés d'inversions a l'exterior

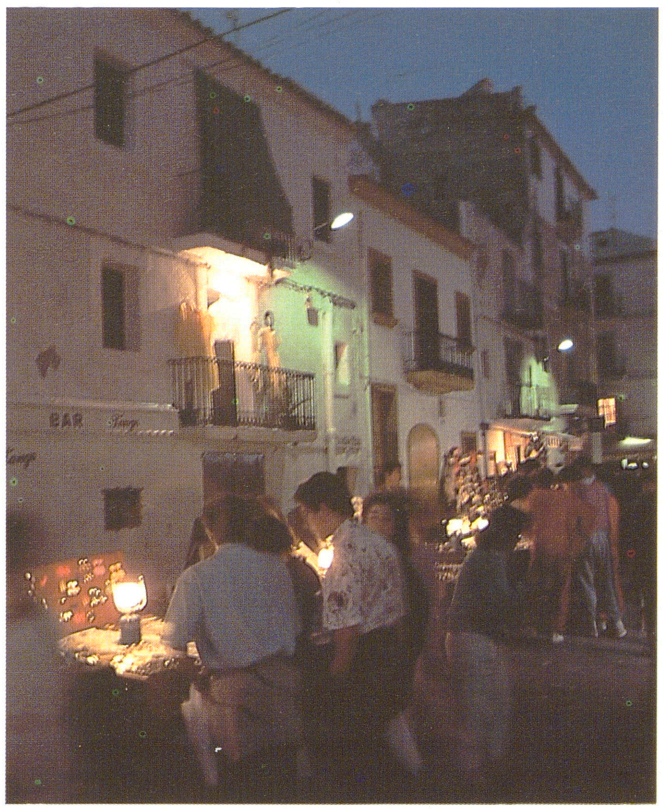

→ L'esbarjo i els serveis complementaris de l'hostaleria tenen un pes molt important en l'economia

importants pel que fa a volum de producció són hostaleria, comerç, serveis a persones i empreses, lloguer d'immobles, restauració i transports. Les branques més expansives han estat les de reparacions, comunicacions, banca i assegurances i lloguer d'immobles. La demanda turística ha estat la variable estratègica dels canvis que ha registrat l'economia regional en els darrers trenta anys. Es divideix en dos components bàsics de dimensions molt similars: la demanda de serveis d'allotjament i de serveis complementaris produïts fora dels establiments d'allotjament. El valor de la producció turística representa gairebé la meitat (46,69%) del PIB regional i alhora equival a més del cinquanta per cent (51,34%) del total de la demanda interna de les Balears. Els seus paràmetres principals són actualment els següents: es reben més de set milions de turistes cada any, es produeixen uns 90 milions d'estades turístiques anuals i s'obtenen uns ingressos mitjans per estada turística de l'ordre de les quatre mil cinc-centes pessetes. La distribució per illes de la producció turística, segons dades referents al 1987, és la següent: un 8,57% correspon a Menorca, un 17,46% correspon a Eivissa-Formentera i un 73,97% correspon a Mallorca. La producció turística presenta uns volums anuals suficients per finançar amb escreix els amplis dèficits comercials que es registren a Balears. Amb tot, entre 1970 i 1987, l'excés de les vendes a turistes sobre el saldo net d'importacions de béns ha tendit lleugerament a la baixa a causa que les importacions de mercaderies han augmentat en termes reals a un ritme superior al de les vendes turístiques. Aquest fenomen es relaciona amb la puixança de la demanda de consum privat interior de béns; l'evolució positiva de la formació bruta de capital; i les rigideses que afecten el sistema regional de producció de béns. Amb tot, els superàvits de la balança regional d'operacions per compte corrent han permès i han impulsat en els darrers anys un procés d'inversions turístiques a l'exterior (sobretot a altres indrets de la Mediterrània i al Carib) d'una entitat suficient per demostrar que el capital turístic balear gaudeix d'un alt grau de maduresa i d'un bon nivell de competitivitat. (MA)

↓ L'activitat agrària sofreix una forta recessió econòmica i un important estancament tecnològic

↑ Primer equip del Balears Futbol Club

BALEARS FUTBOL CLUB Equip de futbol creat a Palma el novembre de 1920, com a resultat de la fusió entre el Mallorca FC i el Mecànic (aquest darrer compost pels metal·lúrgics de la companyia *Isleña Marítima*). El seu primer camp estava situat al carrer Blanquerna, en un solar anomenat sa Síquia Reial, on habitualment jugava el Mallorca FC. El 1923, aconseguí camp propi a Son Canals (es Hostalets). Bartomeu Llabrés fou el primer president fins al 1922. Debutà el 14 de novembre de 1920, en un partit que guanyà per 5 a 0 contra el *Veloz Sport Balear*, en el camp d'aquest, i el primer desplaçament fou a Menorca, per jugar amb l'Atlètic FC. El primer equip estava format per: Caubet, González, Henales, Ribas, Massanet, Jaume, Jordà, Pons, Llabrés, Fuertes i Lliteres. El 1924, tenia 850 socis i 100 jugadors. El 1938-1939, es proclamà campió de la Lliga Mallorca i, el 1942, es fusionà amb l'Atlètic per crear l'*Atlètic Balears FC* (←). Els colors blanc i blau de la seva indumentària tenen l'origen en els mateixos de les inicials de la *Isleña Marítima*.

↓ Escut del Balears Futbol Club

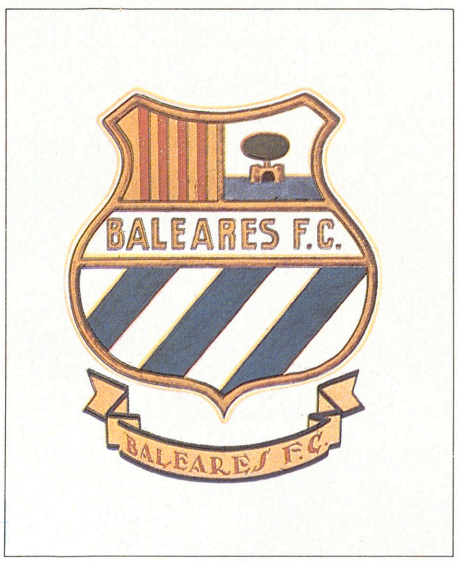

BALEARS NÀUTICA Mostra flotant internacional, celebrada a Palma des de 1984. Té com a finalitat l'exposició de les darreres novetats nàutiques, en els seus aspectes tecnològics, industrials, esportius, comercials i de serveis, així com el rellançament de la indústria nàutica esportiva i de recreació. L'organització, a cura de la Institució Ferial de Balears (IFEBAL), amb l'ajut de les institucions illenques, està formada per tres òrgans: una assemblea general, composta per les institucions, un comitè executiu, presidit per Gaspar Oliver Mut, i un comitè organitzador, amb representants dels dos òrgans anteriors. Entre els tipus d'expositors, es troben drassanes, motonàutica, pintures marines, electrònica naval, navilieres, dragats, escoles esportives, subministraments navals, tant espanyols com d'altres països. Paral·lelament a l'exposició, es duen a terme tota una sèrie d'activitats complementàries: conferències científiques i tècniques relacionades amb la nàutica, competicions esportives, presentació de novetats, exhibicions gastronòmiques, amb productes de la mar, i convencions, entre d'altres.

BALEART Fira d'artesania amb la finalitat de promocionar i millorar la comercialització de la producció artesanal balear. És organitzada per la Institució Ferial de Balears —IFEBAL—.

→ Cartell anunciador de Balears Nàutica 1987

↑ Cartell de Baleart 87

La primera mostra va esser al passeig del Born de Palma el 1986, mentre que els certàmens s'han celebrat anualment al Recinte Firal del polígon de Llevant. S'hi exposen productes de vidre, fusta, ferro, fang, ceràmica, pintura, bijuteria, pell i alimentació, entre d'altres. A més d'aquesta mostra, s'organitzen paral·lelament una sèrie d'activitats complementàries com conferències, demostracions artesanals, actuacions musicals, presentacions de llibres sobre temàtica firal i balls típics, entre d'altres. Hi participen artesans d'altres comunitats autònomes, així com també d'estrangers.

BALENA *(Balaenoptera physalus* Linneo) Cetaci. És l'única de la seva espècie que s'ha trobat fins ara a les nostres costes i és relativament freqüent al Mediterrani. Pot arribar a fer uns 25-30 m de llargària. No obstant, és més freqüent que en faci uns 20 m o encara menys. Es caracteritza perquè té la gargamella plena de solcs, uns 70-100, que li arriben fins i tot al pit. No té dents, però al seu lloc posseeix unes plaques còrnies anomenades barbes, en nombre de 320 a 420 per banda, que s'encasten en els maxil·lars superiors i que utilitza com

↑ Balena *(Balaenoptera physalus* Linneo)

a filtre de l'aigua per retenir l'aliment. La pigmentació de la part ventral és blanca i la dorsal i els costats posteriors són gris pissarra. La particularitat que destaca més, pel que fa a la seva coloració, és que la part de baix de la mandíbula inferior esquerra és de color gris molt fosc, en canvi la part dreta té una tonalitat blanc groguenca. Aquesta asimetria, única en els mamífers, es pot relacionar amb la manera amb què captura les seves preses, ja que, quan es nodreix de peixos, neda freqüentment de costat donant un gir de 90° a la seva silueta. A la Mediterrània, el seu pitjor enemic, com també de tots els altres cetacis, és l'home. La caça directa d'aquesta espècie és estranya en els nostres països, tot i que l'home destrueix els cetacis per mètodes indirectes. La contaminació química de les aigües és de gran perillositat per als cetacis. ■

Balena de Cuvier *(Ziphius cavirostris* Cuvier) Cetaci de gran talla, cosa que ha fet que rebés el nom català de «balena», encara que estigui més emparentat amb els dofins. Sol tenir

↓ Balena de Cuvier *(Ziphius cavirostris* Cuvier)

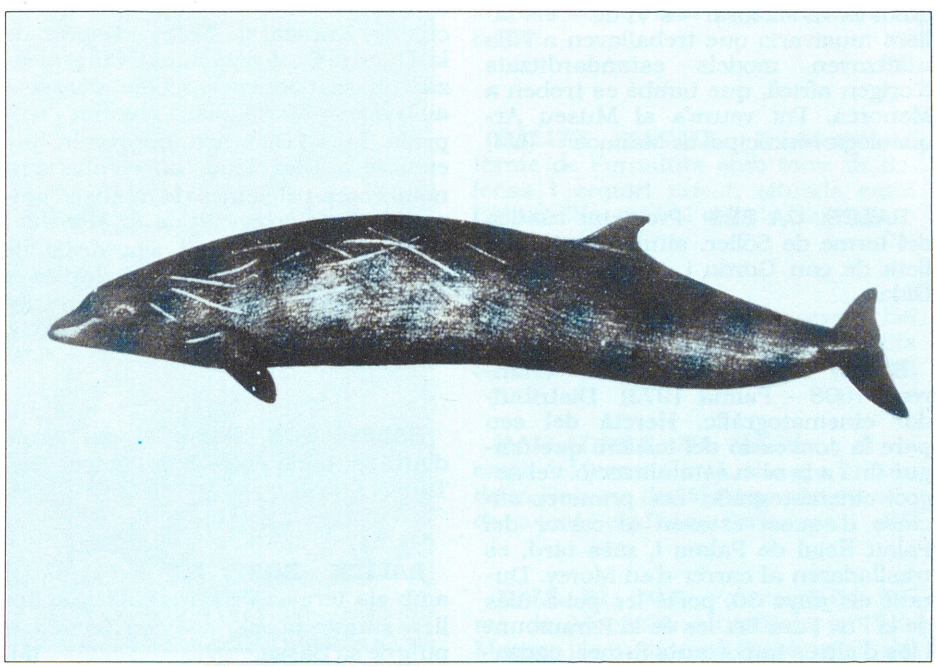

ventre 5,5 i 7 m de llargària. La seva coloració és terrosa, més fosca sobre les parts dorsals i la coa. Té dos solcs en forma de V no tancada davall la gargamella. Una altra característica seva és la presència de tan sols dues dents, una a l'extremitat de cadascuna de les hemimandíbules. En les femelles, aquestes dents solen esser petites i gairebé no visibles; no obstant, en els mascles són més grosses i sobresurten un parell de centímetres de les seves genives. S'ha trobat sovint a Mallorca i Menorca i és una de les espècies més comunes de tota la Mediterrània occidental i central.

BALENA, COCÓ D'EN Accident de la costa del terme de Santanyí, situat a ses penyes Roges, entre sa barca Trencada i Portopetro. (M)

BALÈRIA, LAUDA SEPULCRAL DE Làpida funerària que cobria la tomba de la jove Balèria i d'un infant, enterrats a l'interior de la basílica paleocristiana de Son Peretó (Manacor). Fou trobada per Josep Aguiló Pinya el 1912, quan hi excavava. Té forma rectangular i és feta de mosaic. Una sanefa amb motius romboïdals i circulars emmarca tres requadres alineats al llarg de la làpida. En el central, figura un epitafi dedicat a Balèria; una cràtera amb dues fulles d'heura ocupa un dels requadres laterals, mentre que a l'altre hi ha una creu de Malta custodiada per dos coloms. La temàtica i l'estil d'aquesta lauda són iguals o semblants als d'altres mosaics paleocristians de Mallorca i Menorca, ja que quan es va elaborar —s VI dC— els tallers musivaris que treballaven a l'Illa utilitzaven models estandarditzats d'origen africà, que també es troben a Menorca. Pot veure's al Museu Arqueològic Municipal de Manacor. (LM)

BALES, CA SES Propietat rústica del terme de Sóller, situada entre s'illeta de can Gordo i can Joan de sa Dida. (M)

BALET RAURICH, RAMON (Manresa 1898 - Palma 1973) Distribuïdor cinematogràfic. Heretà del seu pare la concessió del telèfon, que tengué fins a la seva estatalització, i el negoci cinematogràfic. Les primeres oficines d'aquest estaven al carrer del Palau Reial de Palma i, més tard, es traslladaren al carrer d'en Morey. Durant els anys 30, portà les pel·lícules de la Fox Film SA, les de la Paramount i les d'altres importants firmes, cadascuna de les quals tenia un local exclusiu de projecció. Per fer propaganda dels films, regalava fotografies dels artistes més coneguts del moment, destinades als concursos organitzats per revistes com la de Ràdio Mallorca (1934). Va esser també empresari del cinema Kursaal de Sóller, després de la Guerra Civil denominat Cine Alcázar, i passat aquest conflicte, s'associà amb Josep Maria Blai i crearen l'empresa Balet i Blai. Així, muntaren uns estudis a Barcelona, on es filmaren nombroses pel·lícules de dibuixos animats com *Garbancito de la Mancha* i *Alegres vacaciones*. El seu desig de crear uns estudis cinematogràfics a Mallorca no s'arribà a dur a terme, tot i que tenien uns terrenys a Cala d'Or. Es jubilà el 1960. (CA)

→ Lauda sepulcral de Balèria, en el Museu Arqueològic Municipal de Manacor

BALEU, SON Possessió del terme d'Artà, situada entre Son Pastor i Son Tiu. (M)

BÀLITX, BOSC DE Fent partió amb els termes de Fornalutx i de Sóller, situat entre el coll des Trenc i el puig de sa Bassa. (M)

BÀLITX, PUIG DE Al terme de Sóller, de 579 m d'altària, situat entre ses Copis i s'illeta de can Gordo. (M)

↓ Puig de Bàlitx

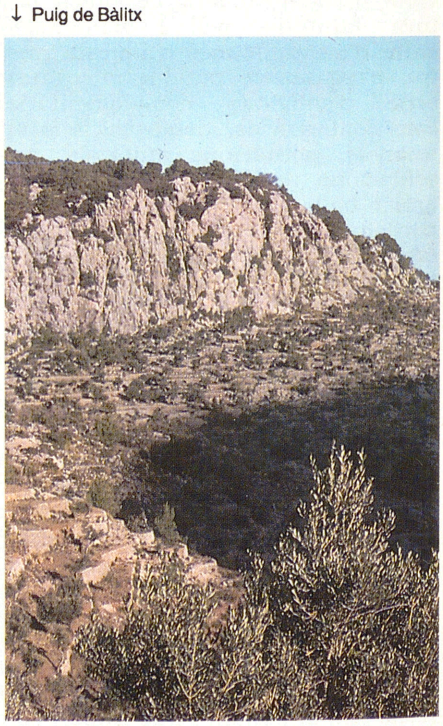

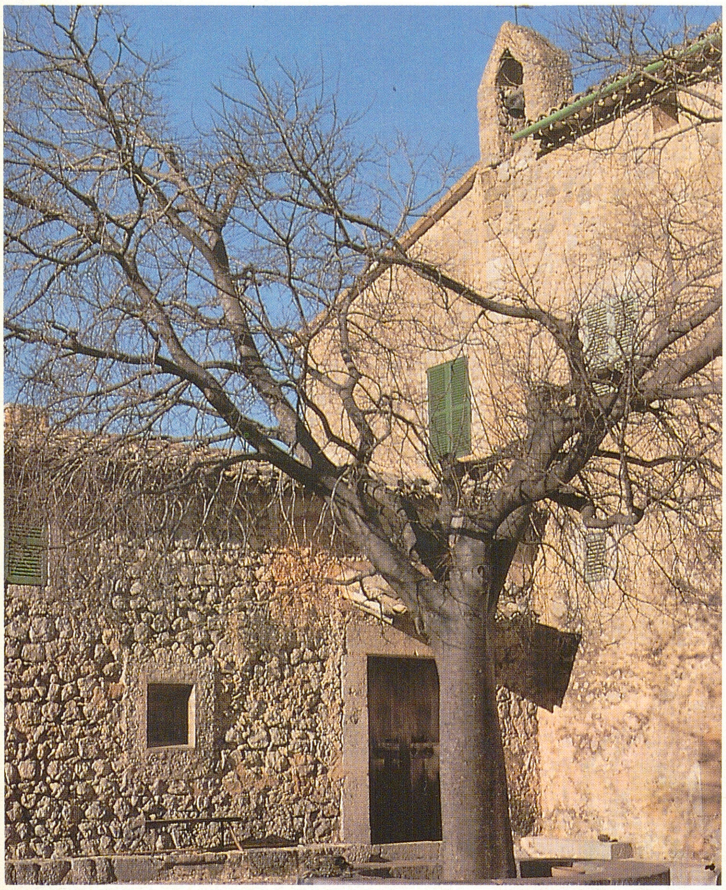

← Bàlitx d'Amunt

→ Fragment del romanç popular, arreplegat pel pare Ginard Bauçà, que fa referència a la possessió de Bàlitx

LA MORT DE NA MARGALIDA

En Bàlitx, tota la vida,
en Bàlitx jo pensaré;
allà on Déu vertader
judicà Na Margalida.

Encara la sent que crida:
—Treis-me d'aquí, no estic bé.—
Noltros, ¿què havíem de fer
si la mort la perseguia?

Dia devuit de gener,
dins can Tromper m'encontrava,
i En Juan Blanc me dugué
noves que jo no esperava.

Va dir si enterat n'estava.
Jo li vaig dir: —Res sé.—
De s'al·lota me digué
que ben morta s'encontrava.

Quan dins Sóller vaig entrar,
em varen dir de seguida:
—Per veure Na Margalida,
an es fossar hauràs d'anar.—

Com es meus ulls descobriren
ses parets d'aquell casal:
—Oh, cementeri real!—
amb veu baixa li vaig dir—
aquí has de consumir
sa meva amor principal.

L'amo debades m'envia,
sa madona i los demés,
missatges i jornalers,
tota sa gent que hi havia
perquè jo la vos digués,
sa mort de sa vostra fia.

BÀLITX D'AMUNT. Possessió del terme de Sóller amb oratori privat, situada entre Bàlitx d'Enmig i sa Font des Salt. Registrada en el *Llibre del Repartiment* com a *alqueria Baalichi*. Documentada, el 1311, com a *Valig o Balitx*. De la importància que tenia en el s XVII, en dóna idea el fet que, el 1625, estava valorada en 7.000 lliures, quan sa Dragonera estava valorada en 360 lliures, Son Torre en 5.700, Escorca en 4.800, Binifaldó en 1.200, Son Balaguer de Banyalbufar en 3.200, Pedruixella en 6.000 i Son Vic de Superna en 8.000. (M)

↓ Bàlitx d'Avall

BÀLITX D'AVALL. Possessió del terme de Fornalutx amb torre de defensa i oratori privat, situada entre Bàlitx d'Enmig i el coll de Biniamar o de Miramar. (M)

BÀLITX D'ENMIG. Possessió del terme de Sóller, situada entre Bàlitx d'Amunt i Bàlitx d'Avall. (M)

BALLADORA, NA Accident de la costa del terme d'Artà, situat a l'altura de sa Barraca des Mosso, entre sa cala de sa font Celada i na Ferradura. (M)

BALLARÍ, SON Possessió del terme de Montuïri, situada entre Son Manera i la partió amb Porreres. (M)

BALLARIDA Planta amb el nom de la qual es coneixen dues espècies molt semblants: l'*Hypecoum procumbens* i l'*hypecoum imberbe*. Ambdues es poden trobar al Pla de Mallorca. Són anuals, d'arrel prima, amb tija de 10 a 35 cm, només ramoses a la part superior i fulles radicals esteses. Floreixen entre març i juny. Les seves flors són de color groc taronja: les de la segona espècie són el doble de grosses que les de la primera. (FB)

BALLARONA, FONT DE NA Al terme de Sóller, situada entre la cova des Estudiants i el torrent Major. Abans font d'en Tolosa i avui dia font de s'Olla. (M)

↑ Ballaruga *(Briza maxima)*

BALLARUGA *(Briza maxima* i *Briza minor)* Planta dita també **balluguet** o **campaneta del Bon Jesús**. Herba de la família de les gramínies. Pren el nom del grec *britho*, 'jo m'engrons'. Les tiges s'omplen d'unes espiguetes ovals, comprimides lateralment, de color palla clar que, al més petit alè de vent, es belluguen, tremoladisses, com campanetes que anassen repicant. La *Briza maxima* és molt abundant arreu de l'Illa. La *minor*, en canvi, és més aviat rara; s'ha vist pel torrent de Son Jordi de Son Servera i pel clot d'Albarca. Floreix entre els mesos de març i juny. (FB)

BALL DE BOT Qualificatiu genèric col·loquial, aplicat a les danses de ritme ternari, que inclou els boleros, les jotes, els fandangos i els copeos. Per anunciar una festa de ball, s'empraven els termes ball de xeremies, ball de boleros, ball regional o ball típic. És antònim de ball de marxa, de ritme binari. (BE)

↑ Font de na Ballarona (Sóller)

↑ Cartell de revetla de ball de bot 1980

BALL DE PESSETA Festa anual de caire civil, celebrada a Palma des del 1768. En foren els promotors Jaume Joan Villalonga, Francesc Dameto i Antoni Roig. Es feia a sa Llonja, i as Born, que s'il·luminava i tancava per aquest motiu. El pagament d'una pesseta era destinat a obres socials i públiques (com col·laborar a la Casa de la Misericòrdia i en l'enllumenat de la ciutat). El seu moment més popular coincidí amb la proclamació de la Constitució de 1812. El 1840, canvià de seu i es traslladà primer al Casino Balear i després al *Círculo Mallorquín*.

BALLE CAPLLONCH, SALVADOR (Palma 1931) Polític, advocat i professor mercantil. Va esser regidor de l'Ajuntament de Palma per la Unió de Centre Democràtic —UCD— (1979-1983) i, per renúncia de Jeroni Saiz, portaveu d'aquest grup (1982-1983). Quan es dissolgué, ingressà a Unió Mallorquina —UM—.

→ Salvador Balle Capllonch

BALLE GERMANS SA Empresa dedicada a la comercialització i venda de tot tipus d'oli comestible. Fundada el 1903 pels germans Miquel i Lluc Balle Cerdà, a Caimari, amb la finalitat d'elaborar i distribuir l'oli mallor-

← Façana de les instal·lacions de Balle Germans SA al polígon de Son Castelló de Palma

quí i, el 1920, passà a Palma. El 1954, es convertí en societat anònima, sense abandonar el seu caràcter familiar. El 1989, amb prop de 30 empleats, n'és gerent Lluc Balle Ferrer. Distribueix l'oli per totes les Balears, amb unes vendes anuals de 4.000.000 de litres.

BALLESTÉ PERARNAU, JACINT (Barcelona 1924) Polític, industrial tèxtil i llicenciat en Ciències de la Informació. A la dècada dels setanta, va esser vice-president de la Diputació de Barcelona. Féu part del comitè organitzador del Saló Nàutic de Barcelona. Entre 1979 i 1982, ocupà el càrrec de governador civil de les Balears.

← Jacint Ballesté Perarnau

BALLESTER Família de la noblesa illenca originària de Manacor. El 1573, Francesc Miquel Ballester, fill del doctor en ambdós drets Rafel Ballester, obtengué el títol de ciutadà militar i, el 1566, es casà amb Paula Moll, filla del notari Antoni Moll. D'entre els béns que adquirí, destaca la cavalleria de Morell (Muro), que va esser venuda, el 1599, pel seu fill Rafel, al mercader Pere Antoni Cererols. Aquesta nissaga

→ Escut de la família Ballester

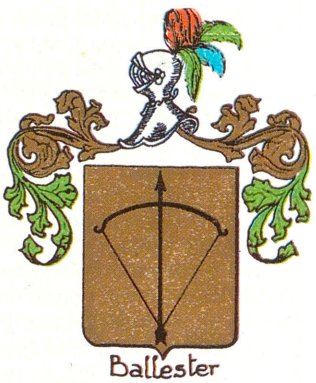

es mantengué fins a la primera meitat del s XVIII, quan s'extingí agnaticiament i els seus béns passaren per enllaç matrimonial als *Orlandis* (→). ■ Família de corsaris del s XVIII. El primer membre destacat fou Francesc Ballester, patró de naus, català establert a Mallorca, on morí el 1663. Del seu matrimoni amb Margalida Soler, naixeren dos fills, que també destacaren com a corsaris: els capitans Jaume i *Joan Ballester* (→), morts respectivament el 1685 i el 1712. Propietaris de vaixells, intervengueren activament en l'armada corsària mallorquina fins a les paus de Nimega (1678-1679) i Rijswijk (1697), entre Espanya i França que significaren un greu entrebanc per al cors mallorquí. Un altre membre destacat d'aquesta casa fou Llorenç Ballester i Camps, fill del citat capità Joan Ballester i Soler. En un principi, Llorenç Ballester fou un actiu mercader i, fins i tot, arribà a cònsol de Gènova, però després del fracàs de la Companyia Administradora de delmes de grans, que havia format amb Antoni Capurro i Joan-Baptista Visconti, esvaí l'important patrimoni reunit pel seu pare (més de 90.000 lliures) i morí, per tant, completament arruïnat. Així i tot, la seva filla Jerònia Ballester Massanet casà amb un membre molt distingit de la seva família: Joan Ballester i de Zafra, tinent coronel d'enginyers i mariscal de camp dels reials exèrcits. Aquest, morí el 1766 i la minvada herència del seu sogre passà a Jerònia Perelló Ballester, filla de la seva cunyada Mariana Ballester Massanet. L'herència consistia bàsicament en la finca Son Grua de Pollença, que després passà en herència als Villalonga-Aguirre.

BALLESTER, ANTONI (Catalunya s XX) Militant comunista del Partit Socialista Unificat de Catalunya —PSUC— que participà en el desembarcament a Mallorca del capità Bayo (1936). Féu les cròniques d'aquesta acció bèl·lica, a *L'Instant* de Barcelona, titulades *Episodis de la lluita a Mallorca*, on destacava la importància que tengué l'Estat Català en aquesta expedició.

BALLESTER, CAN Possessió del terme de Manacor, situada entre can Negret i Son Amengual. ■ Al terme de Son Servera, entre Sant Jordi d'en Sagrera i es Horts d'en Gili. (M)

↑ Joan Ballester

BALLESTER, JOAN (Campos 1306 - Palma 1374) Teòleg i religiós. El 1323, ingressà a l'orde carmelità, i, cursà estudis a París de filosofia, teologia, dret civil i canònic. A la Universitat d'aquesta ciutat, exercí de professor de Teologia i de lector de Sagrada

Escriptura. El 1358, en el capítol celebrat a Bordeus, va esser elegit superior general del seu Institut. Durant el seu mandat, tengueren lloc els capítols de Trèveris (1362), Montealbano (1366), Montpeller (1369), on presentà unes noves constitucions de l'orde, i d'Aix (1372). També es fundaren nombrosos convents arreu d'Europa i a Constantinoble. Durant el pontificat de Gregori XI, fou nomenat visitador apostòlic dels regnes hispànics. És autor de *Super libros sententiarum*, de lliçons de teologia, *De bello forti militantis Ecclesiae et Antichristi siue de nouissimis temporibus*, en el qual ataca els fraticelli, *Sermones uarii* i *Constituciones ordinis carmelitarum*. Surt en les *Cobles de la divisió del Regne de Mallorques* d'Anselm Turmeda. El 1953, per les festes patronals de la Mare de Déu d'Agost, fou proclamat fill il·lustre de Campos. El panegíric fou pronunciat pel novel·lista Gonzalo Torrente Ballester, entroncat amb la seva nissaga.

BALLESTER, JOAN (Manacor s XV) Cavaller de la confraria de Sant Jordi. Fou cavaller i secretari de Joan II de la Corona d'Aragó i de Ferran el Catòlic. El 1431, fou jurat de Manacor i, tres anys després, oïdor de comptes. Pels seus serveis Joan II li concedí, el 1463, la cavalleria dels Llull, composta per cinc alqueries i quatre rafals. Li fou donat també el palau reial de Manacor.

BALLESTER, JOAN (Mallorca s XVIII) Militar. Mariscal de camp. Per dues vegades, s'encarregà temporalment de la Comandància General de Mallorca; el 16 de maig de 1761, per absència del comandant general Francesc de Paula Bucarelli, i el 23 d'octubre de 1764, amb motiu del relleu d'aquest.

BALLESTER, NICOLAU (Palma ? - Massarrojos, València 1702) Religiós mercedari. Fou comanador dues vegades del convent de Palma i ocupà també els càrrecs de definidor general i de vicari provincial *in capite* de València. Entre 1686 i 1688, exercí de síndic ambaixador del Regne de Mallorca davant la cort de Carles II. Escriví: *Paraphrastica expositio in psalmum CX iuxta expositorum geminas intelligentias, scholastico more, uariis scholasticis* (1679), *Sermones varios y repertorio predicable, i Razón de los portentos obrados por la antiquísima figura de Nuestro Redentor Jesucristo que se venera en el convento de Nuestra Señora de la Merced, redención de cautivos, de la Ciudad de Palma*. Se li atribueix també una obra tomista: *Tractatus philosophicus in quo iuxta miram A.P.D. Thomae doctrinam resoluuntur difficultates omnes quae exagitari solent super octo libros Aristotelis de Physico auditu seu Auscultatione* (1677).

BALLESTER, PUIG D'EN Al terme de Felanitx, de 181 m d'alçada, situat entre Son Garrit i es Fangar. (M)

BALLESTER, SIMÓ –TORT– (Manacor ? - Palma 1457) Fou un dels cabdills més destacats de la Revolta Forana mallorquina (1450-1453). Se'n tenen poques dades d'abans de la rebel·lió, però se sap que era pagès i fill del majoral de la possessió de Sant Pere Andreu. Participà, des del començament, en l'aixecament forà i, juntament amb Jaume Nicolau i Bartomeu Moner, en va esser una de les peces claus i representant de la línia més radical. Durant el primer setge de Ciutat (juliol del 1450), estigué al front de 2.000 vilatans que s'havien concentrat a Inca. Lluità també en el segon setge (abril del 1451) i entre el segon i el tercer (maig del 1451) acabdillà les tropes foranes contra 900 pagesos lleials al governador, comandats pel lloctinent Jaume Cadell. Va esser finalment derrotat, juntament amb els

LA REVOLTA FORANA DE 1450 i SIMÓ «TORT» BALLESTER

El període entre finals del s XIV i començaments del s XVI fou prolix en aixecaments socials, tant al camp com a les ciutats, de l'Europa feudal. També a Mallorca, hi trobam tres importants alçaments socials: la revolta antijudaica de 1391, l'aixecament forà de 1450 i la guerra de la Germania de 1521.

L'alçament forà de 1450 fou una vertadera lluita de classes, que tenyí de sang els sòls de Mallorca durant més de dos anys. La revolta forana fou un moviment impulsat pels pagesos contra les classes rendistes i privilegiades de la ciutat —cavallers, ciutadans i mercaders— i una petita minoria de vilatans representants d'una categoria socioeconòmica semblant —els recatxats—, a fi d'atenuar el control que aquestes tenien sobre els òrgans de govern de l'Illa i aconseguir una distribució més justa dels imposts. Un grup de menestrals de la Ciutat s'uniren i feren front comú amb els pagesos, ja que, com ells, es consideraven insuficientment representats en el Gran i General Consell, i lesionats pel desigual repartiment de les càrregues fiscals. Les acusacions de mal govern i de mala administració a l'oligarquia foren assumides per ambdós grups. El motiu conjuntural de l'alçament fou l'inici, a començament de l'estiu de 1450, d'una capbrevació de les terres de reialenc. La resposta dels pagesos davant aquesta nova exigència fiscal va consistir en una marxa cap a la ciutat, que romangué assetjada durant una setmana. Un dels dirigents més destacats d'aquests pagesos fou, des del primer moment, Simó —Tort— Ballester.

Això queda demostrat en el fet que el governador Berenguer d'Olms anà a Manacor a principis de 1451, per conferenciar amb Simó Ballester, a fi d'intentar una conciliació amb els rebels. Però el fracàs de totes les negociacions —tant les duites a terme amb el rei que residia a Nàpols, com amb el governador— motivà una reactivació de la rebel·lia, i l'abril de 1451, la ciutat va tornar a esser assetjada. Aquesta vegada, els pagesos comptaren amb la col·laboració d'un grup de menestrals.

Després del tercer setge de la ciutat, el maig de 1451, per part dels pagesos acabdillats també per Simó Ballester, el rei Alfons V es decidí a intervenir militarment, deixant-se dur per la pressió dels privilegiats, i inicià una política de duresa cap als forans. Des de Nàpols, fou enviat un exèrcit de mercenaris italians —els saccomanni— sota la direcció del virrei de Sardenya, Francesc d'Erill, a principis d'agost de 1452. Componien aquest exèrcit uns mil peons d'infanteria i quatrecents cavalls, que immediatament entraren en batalla i després d'haver derrotat entre Inca i Sencelles els forans dirigits per Ballester, el 31 d'agost, començaren a dur a terme una ferotge i llarga repressió a base d'execucions i multes. Els principals caps de la insurrecció foren executats i el rei condemnà els forans a pagar tots els deutes llurs i la meitat del sou de les tropes, a indemnitzar ciutadans i recatxats, a no reclamar pels saqueigs realitzats sobre llurs béns pels saccomanni i a satisfer una multa de 150.000 lliures. Aquestes mesures acabaren d'arruïnar l'economia dels pagesos i molts de ciutadans aprofitaren l'ocasió per a adquirir propietats a la ruralia. Simó —Tort— Ballester, el principal cap de la insurrecció, no fou executat fins al gener de 1457, el mateix any que Alfons V manà retirar les darreres tropes expedicionàries.

Josep Juan Vidal

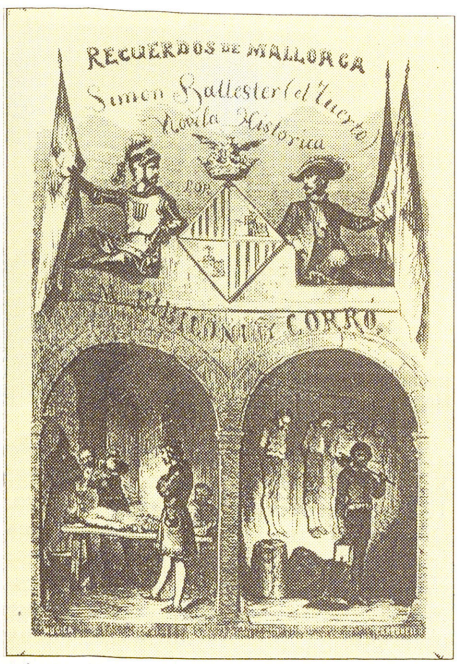

↑ Obra de Miquel Bibiloni en la qual es mitifica la figura de Simó —Tort— Ballester

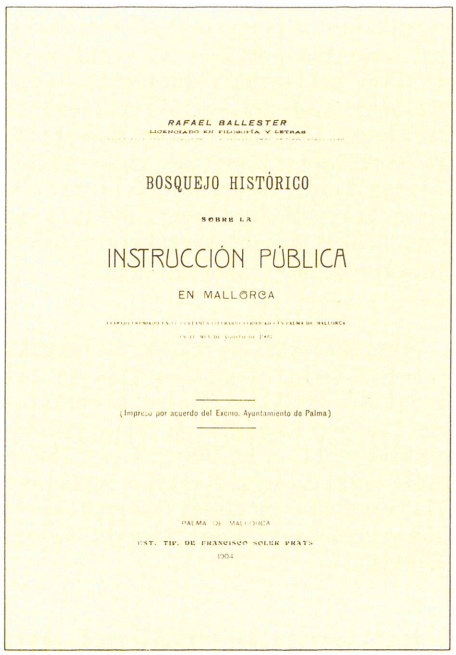

↑ Obra de Rafel Ballester Castell

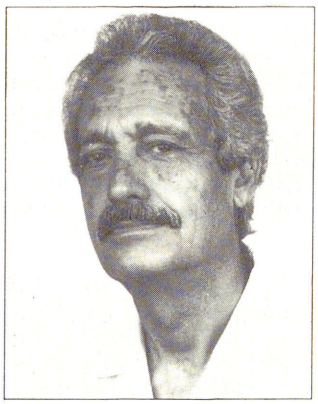

→ Miquel Ballester Cruelles

forans, pel capità general Francesc d'Erill. Dels seus darrers anys, entre 1452-1457, poc se sap d'ell. El 1456, passà a Menorca, d'on fou extraditat a Mallorca. Va esser executat el 1457. En el s XIX, la seva figura es convertí en personatge central d'obres com *Simon Ballester el tuerto* de Miquel Bibiloni Corró i *Lealtad mallorquina*, de Joan Bosch Sureda i, en el s XX, de *Els commoguts* de Joan Soler Antich.

BALLESTER, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Cortada i Son Nicolau. (M)

BALLESTER BAUÇÀ, MARTÍ (Petra ? - Palma 1693) Prevere. Essent estudiant de Teologia, fou rector del Col·legi de la Sapiència i, ja ordenat sacerdot, rector de les parròquies de Santa Margalida i Santa Eulàlia de Palma. Donà els seus béns per a la futura fundació de la congregació de sant Felip Neri. Es féu una gran festa quan el seu cadàver fou traslladat a l'Oratori, des de l'església de Santa Eulàlia.

BALLESTER CASTELL, RAFEL (Palma 1872 - Tarragona 1931) Geògraf, historiador i pedagog. Llicenciat en geografia i història per la Universitat de Barcelona (1893) i doctor per la de Madrid, amb la tesi *Investigacions sobre metodologia geogràfica* (1908). Fou catedràtic de geografia i història als instituts de Palència, Girona i Valladolid, on va dimitir, el 1929, en protesta pel pla Callejo (ministre d'Instrucció Pública). Va esser també redactor de *La Almudaina* (1898-1900) i col·laborador a altres diaris mallorquins. És autor de nombroses obres com *Bosquejo histórico sobre la instrucción pública en Mallorca* (1904), *Estudio sobre la enseñanza de la geografía* (1910) i *Resumen de la historia de la civilización española en sus relaciones con la universal*. Redactà també llibres de text, com *Geografía de España* i *Iniciación al estudio de la Historia*.

BALLESTER CERDÓ, GUILLEM (Muro 1835 - 1901) Pedagog. Fou intern a la Sapiència de Palma i obtengué la llicenciatura en Filosofia i Lletres a la Universitat Central de Madrid. A aquesta ciutat, fundà i dirigí, el 1866, el *Colegio Hispano-Romano de Nuestra Señora de la Esperanza*, on s'impartien classes de primària, secundària i preparació per a la carrera de dret. Antoni Maura Montaner en fou professor i entre els alumnes destaquen els polítics Eduardo Dato Iradier i Antonio Cánovas del Castillo. Publicà *Derechos y deberes de los padres en la educación de sus hijos* (1878). Al seu poble, el col·legi públic i un carrer duen el seu nom.

BALLESTER CRUELLES, MIQUEL (Soller 1919) Físic i músic. Fill de Miquel Ballester Serra. Doctor en ciències físiques per la Universitat de Barcelona i meteoròleg per oposició (1943). El 1945, entrà al *Consejo Superior de Investigaciones Científicas* —CSIC—. Entre 1947 i 1948, va ampliar estudis com a becari a la Universitat de Cambridge (Anglaterra). Tornà a Espanya per esser cap del Laboratori de Física Atmosfèrica de l'*Instituto Nacional de Técnica Aeroespacial* i de la secció de *Meteorología Aeronàutica* del Servei Meteorològic Nacional —SMN—. Entre 1964-1966, s'incorporà a l'Organització Meteorològica Mundial —OMM— amb seu a Ginebra, com a cap de la Divisió d'Amèrica Llatina. Per concurs internacional, guanyà una càtedra de meteorologia convocada per la Universitat Federal de Río de Janeiro (1966-1972). En tornar a Madrid, fou nomenat inspector general (1974) i subdirector (1974-1976) del SMN, així com director de l'antic *Instituto Nacional de Meteorología*. És membre fundador i conseller del Centre Europeu de Prediccions Meteorològiques (Reading, Anglaterra). En el terreny acadèmic, entre 1966-1982, va esser vicedegà a la Universitat de les Illes Balears i catedràtic-director del Departament de Física de la Terra i del Cosmos; l'octubre de 1978, pronuncià la lliçó magistral d'inauguració d'aquesta Universitat. Entre 1982-1986, fou catedràtic-director del Departament de Física de la Terra a la Universitat Complutense de Madrid, de la qual és, des del 1987, professor emèrit. Ha impulsat l'Escola Internacional Mediterrània de Meteorologia (Erice, Itàlia). És comanador de l'Orde del Mèrit Civil. Fill de músics, rebé les primeres ensenyances musicals dins el medi familiar i les continuà als conservatoris de Palma, Barcelona, Madrid i Río de Janeiro, on estudià violoncel (guanyà un premi de la Reial Acadèmia de Belles Arts), i rebé més endavant, lliçons de Mstislev Rostropoviv. Compongué unes *Variacions per a cello sobre un tema del cançoner andalús medieval recollit per Federico García Lorca*.

BALLESTER DE TOGORES Llinatge compost, emprat pels primogènits de Can Togores i, conseqüent-

ment, pels comtes d'Aiamans des que el manacorí Miquel Joan Ballester fundà, el 1503, un fideïcomís amb gravamen d'armes i llinatge a favor del seu nét, Joan Miquel de Togores, donzell de Mallorca. Per això, els comtes d'Aiamans posseïren un important patrimoni a la comarca de Manacor.

BALLESTER DE ZAFRA, JOAN (Palma 1701 - ? 1766) Militar. Als nou anys, entrà com a cadet al Regiment de Sòria. Participà a la Guerra de Successió i fou governador militar i polític de Granada, governador i comandant general de Ceuta, comandant general interí de Mallorca, mariscal de camp i director d'enginyers. Durant el regnat de Carles III, va esser comissionat a Nàpols, París i Lisboa.

BALLESTERES, SES Accident de la costa del terme de Manacor, situat entre es Mal Cap i punta Rasa o morro de na Corb. (M)

BALLESTER MAS, ANTONI (Campos 1938) Polític. Militant del Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE— des del 1981. Regidor de l'Ajuntament de Campos des del 1983 al 1987, del qual fou tinent batle (1987). Fou diputat del Parlament de les Illes Balears (1986-87), en substitució d'Antoni Garcias.

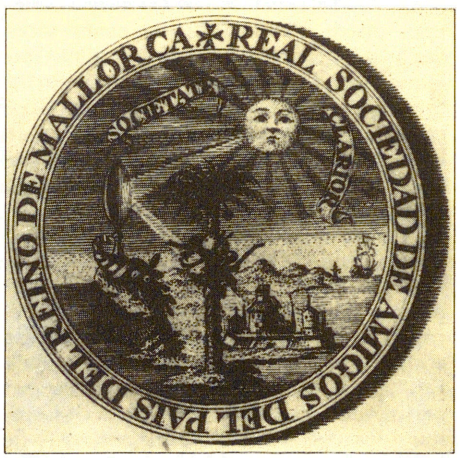

↑ Medalla gravada per Julià Ballester Mas

BALLESTER MAS, JULIÀ (Campos 1750 - Sevilla 1800) Gravador. Estudià teologia a la Universitat Literària de Mallorca i jurisprudència a Madrid. El 1795, fou nomenat tresorer i administrador general de l'arquebisbat de València. Posteriorment, va esser paborde de la Seu de Mallorca i en renuncià pocs dies abans de morir. Com a gravador, la seva obra més destacada és un mapa de Mallorca realitzat amb Josep Muntaner i dissenyat, el 1785, pel cardenal Antoni Despuig i Dameto. Amb aquest, féu viatges culturals per Espanya i Itàlia, que aprofità per a copiar obres de Coello, Mella i Alonso Cano. Gravà també la medalla de la Societat Econòmica d'Amics del País (1779). És autor d'una obra inèdita sobre la catedral de Sevilla.

BALLESTER MOLINA, CARMEN (Madrid 1914) Poetessa. Des de jove resideix a Mallorca. Amb el pseudònim de Carmen Dicenta de Vera publicà versos a *El Día*, *La Última Hora*, *Baleares* i *Aquí estamos*. Exaltà el Moviment Nacional en el poemari *Oro en la nieve. Romances guerreros. Sendas de luz* (1940).

BALLESTER MONTSERRAT, BARTOMEU (Campos 1900) Músic organista. Deixeble dels pianistes Miquel Negre i Miquel Capllonc. Estudià orgue al Seminari de Palma i donà el seu primer recital de piano als onze anys. Una vegada ordenat prevere (1925), va ampliar els seus estudis musicals a Sabadell amb l'organista Josep Muset i, a París, amb el mestre Abel Maric Decaux. El 1947, obtengué el benefici d'organista de la basílica de la Mare de Déu del Pilar de Saragossa, on, anys més tard, inaugurà el nou orgue amb un recital radiat en directe. El 1951, fou promogut a beneficiat organista de la Seu de Palma, i tornà a Mallorca. Ha actuat a Saragossa, Barcelona, Madrid, París, Londres, Amsterdam i Brusel·les, entre d'altres ciutats, i és autor de diversos treballs de musicologia i folklore. Ha compost i editat dotze àlbums musicals, composicions d'orgue, cant coral i harmonitzacions de tonades populars. És autor també de *L'himne a la nostra parròquia* (Campos) o *Càntic al poble de Campos*.

→ Bartomeu Ballester Montserrat

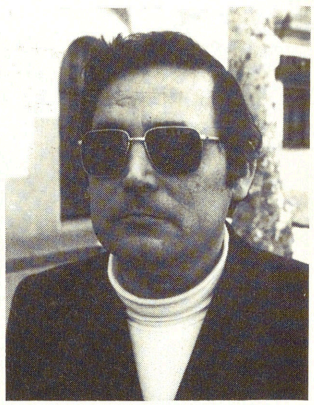

→ Alexandre Ballester Moragues

BALLESTER MORAGUES, ALEXANDRE (Gavà, Baix Llobregat 1934) Dramaturg, novel·lista i poeta. Quan tenia un any, la seva família es traslladà a sa Pobla. Es dedicà primerament a la narrativa i escriví *Les nostres amagades servituds*, novel·la que obtengué el premi Ciutat de Palma 1965. A pesar d'aquest èxit, aviat abandonà la narrativa per dedicar-se al teatre. Són obres seves *Jo i l'absent*, premi Ciutat de Palma 1966, *Foc colgat*, premi Carles Lemos 1967, i *Dins un gruix de vellut*, premi Sagarra 1967. El 1968, any d'una gran activitat, publicà *Siau benvingut*, *La tragèdia del tres i no res*, premi especial al concurs de teatre per a cabaret de Barcelona, *Massa temps sense piano*, *La rosa dels vents*, i li fou atorgat el premi Joan Santamaria per *Fins al darrer mot*. El 1969, escenificà, a sa Pobla, *Reis i no reis*, que ha romàs inèdita. Ja en la dècada dels setanta, destaquen *Maria Magdalena o la Penedida gramatical* (1971), *Començament a punta de pesta* (1972), premi de les Lletres Catalanes Ignasi Iglésies a Tübingen (Alemanya), *Cap cap pla cap al cap del replà* (1972) i *L'única mort de Marta Cincinatti*, premi de teatre Born de Ciutadella 1983. Tres de les seves obres —*Fins al darrer mot*, *Massa temps sense piano* i *Un baül groc per a Nofre Taylor*— es publicaren conjuntament en el volum *Joc de tres* (1969). Els trets més destacables de la seva producció teatral són, d'una banda, la constant intencionalitat didàctica i, de l'altra, l'ús de tècniques expressionistes per aconseguir un efecte còmic d'un to escèptic. Ha publicat també tres llibres de poemes, *Brot de murta*, *Rèquiem per a nou pams de terra* i *Taula per a tots*. (GS)

BALLESTER MORAGUES, JOAN (Muro 1934) Metge i esportista. Especialitzat en estamotologia i medicina esportiva. Fou quatre vegades campió d'Espanya de pesca submarina per equips (1958, 1961, 1962, 1963). Ha

← Joan Ballester Moragues

estat president de la Federació Balear d'Activitats Subaquàtiques (1978), metge oficial d'aquesta mateixa federació (1968-80) i d'altres campionats esportius realitzats a Mallorca. Presidí el comitè organitzador del Mundial Muro 85 de Caça Submarina. El 1982, la Unió de Periodistes Esportius d'Espanya li concedí el Trofeu Extraordinari a la dedicació esportiva. Des de 1989, és capità de l'equip espanyol de pesca submarina i membre del comitè nacional d'aquesta especialitat.

← Pere Ballester Morey

BALLESTER MOREY, PERE (Palma 1934) Director de Càritas de Mallorca. El 1974, participà en la fundació del Grup de Drets Humans de la parròquia de l'Encarnació de Palma, tema sobre el qual va fer, durant dos anys un programa radiofònic, *Els drets humans*. Posteriorment, en féu un altre, *La veu dels qui no tenen veu*. El 1979, fou nomenat sots-director de Càritas de Mallorca i, el 1982, director d'aquesta institució. El 1984, assumí les funcions de delegat diocesà d'Acció Social. És conseller de Càritas Espanyola i president de la seva comissió d'afers econòmics. Ha col·laborat a diverses revistes de reflexió teològica i social, com *Communio* i *Corintios XIII*.

BALLESTER NOGUERA, RAMON (Palma 1751 - 1794) Metge. Va esser

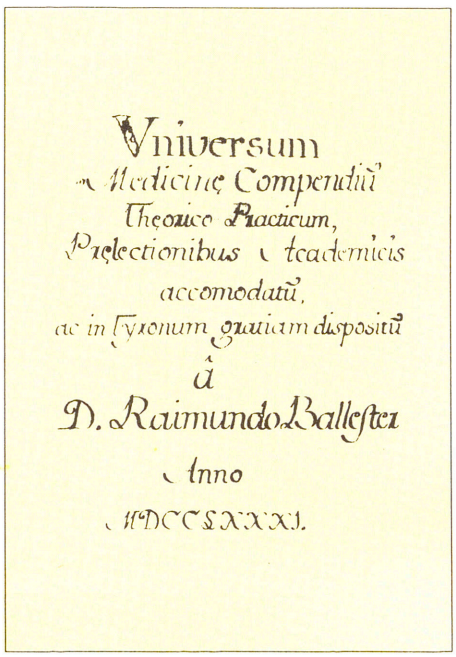
Vniversum
Medicinæ Compendiū
Theorico Practicum,
Prælectionibus & Academicis
accomodatū,
ac in Tyronum gratiam dispositū
à
D. Raimundo Ballester
Anno
MDCCLXXXI.

↑ Obra de Ramon Ballester Noguera

un dels fundadors de l'Acadèmia Mèdico-Pràctica de Mallorca, de la qual fou segon secretari, i treballà a l'Hospital Militar de Palma. Escriví: *Uniuersum medicinae compendium theoricopracticum* (1781), *Sintagma medicomorale ac legale praecipua quae in morale ac legali officio a medico desiderantur tradens nec non quae in clinico medici christiani officio expectantur in medicinae tironum gratiam explorans* (1783), *Discurso sobre la dentición de los párvulos y modo de facilitarla* (1787), *Fundamenta pathologicosemiothico-therapeutica, methodo hoffmaniana accommodata praecipuis claris auctoribus observationibus, ac cautelis pathologico-semiothico illustrata continens propemodum omnes corporis humani affectiones* (1790), *Memoria sobre el trismus nascentium, sus síntomas y método preservativo*, que va esser guardonada amb accèssit i menció honorífica per l'Acadèmia Mèdico-Pràctica de Mallorca, *Memoria sobre el poderoso y saludable uso de la música en las enfermedades nerviosas, ocasionadas por pasiones de ánimo* (1792) i *Disertación sobre una constitución epidémica de una tos que reinó en Palma en 1793*, amb la qual guanyà el primer premi del concurs de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. Era membre d'aquesta i de la *Real Academia Médico-Matritense*.

BALLESTEROS, FRANCESC (s XVIII) Batle major de Palma des del 1744 fins al 1760. Doctor en ambdós drets i catedràtic de la Universitat Lul·liana de Mallorca. El seu mandat coincidí amb commocions socials, com l'epidèmia de pesta, que assolà Palma el 1744, i els escamots contra la lleva decretada pel rei Ferran VI, que necessitava soldats per enviar-los a Itàlia (1747). Intentà, el 1757, acabar amb la corrupció a l'Ajuntament de Palma, en el qual els regidors venien les places de funcionari.

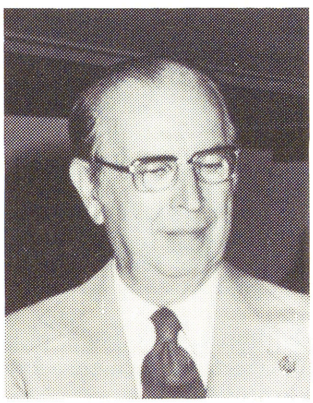

→ Francesc Ballester Pons —Frank—

BALLESTER PONS, FRANCESC —FRANK— (Sóller 1908) Empresari. El 1927, emigrà a Puerto Rico per treballar a la firma *Ballester Hermanos*, fundada i dirigida pels seus oncles, Miquel i Francesc Ballester Ripoll, i dedicada a la importació i exportació de queviures. Amb el seu germà Jaume, revitalitzà l'empresa, que ha esdevengut una de les més importants del ram en aquell país. Fou president de la Cambra de Comerç de San Juan de Puerto Rico i organitzà la representació porto-riquenya a la fira de mostres de Barcelona, on obtengué la medalla d'or. Fundador del *Círculo Mallorquín de Puerto Rico*, n'ha estat president durant molts d'anys. Està en possessió de la *Cruz de Isabel la Católica*.

BALLESTER SALA, FRANCESC (Campos ? - 1661) Religiós mercedari. Ingressà a l'orde de la Mercè el 1610 i professà el 1611. Va esser nomenat comanador del convent de Palma el 1628. Escriví *Relación sumaria de las fiestas que hizo el convento de Ntra. Señora de la Merced, redención de cautivos de la Ciudad de Mallorca, en la canonización de su santo patriarca San Pedro Nolasco este año 1629*.

BALLESTER SASTRE, CÀNDID (Palma 1926) Pintor, gravador i dibuixant. Després de viure a l'Argentina, tornà a Mallorca. El 1975, guanyà el premi internacional de dibuix Joan Miró, el 1979 el premi Picarol, també

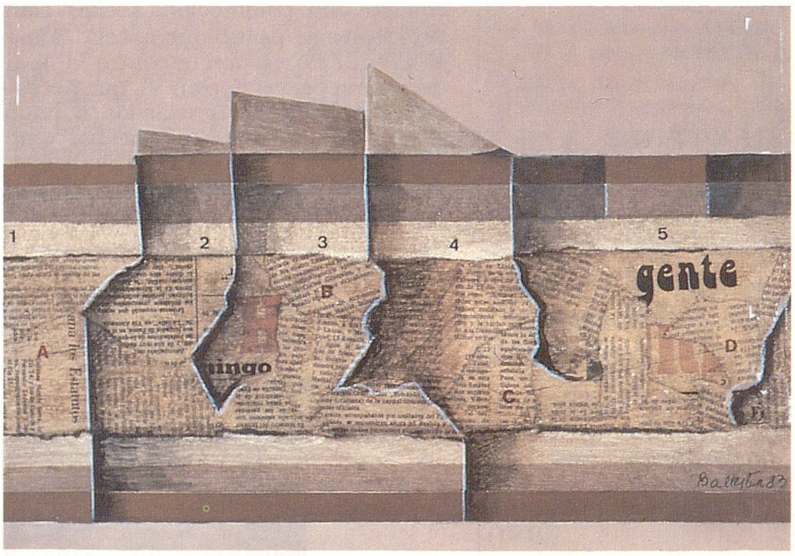

← Càndid Ballester Sastre, *Sense títol (CP)*

de dibuix, i, el 1983, el premi Antoni Gelabert. La seva obra és de tendència surrealista.

BALLESTER SERRA, MIQUEL (Sóller 1856 - 1934) Empresari i músic. De jove, viatjà a Puerto Rico, on obrí un negoci d'importació i exportació i adquirí la finca *Santa Rosa* d'explotació de cafè i productes tropicals. També propicià l'anada al país de dos nebots seus, Francesc i Miquel Ballester Ripoll, que posteriorment fundaren l'empresa *Ballester Hermanos*, de la qual és president Francesc Ballester Pons. Al poc temps, tornà a Sóller, on compaginà l'administració dels seus béns de Puerto Rico amb la música. Fou un destacat violinista i compositor (autor de diverses danses de saló i obres per a banda). Durant uns anys, es concedí a Sóller un premi en memòria seva.

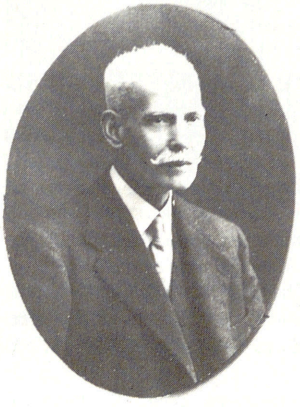

← Miquel Ballester Serra

BALLESTER SIMONET, PERE (Palma 1933) Advocat i polític. Estudià a la Universitat de Barcelona i, des de 1957, treballa a Palma com a missèr. Fou secretari provincial del Sindicat d'Hostaleria i Turisme de Balears (1958-1972) i delegat provincial del Ministeri de l'Habitatge i Urbanisme a Balears (1972-1978). Fou regidor de l'Ajuntament de Palma (1979-1983) per Unió de Centre Democràtic —UCD—, i s'afilià després a Unió Mallorquina —UM—. Va esser director de la publicació *Lealtad*, cofundador de la *Federación Empresarial Nacional de Hospedaje* i de la Federació Empresarial Hotelera de Mallorca, i director del seu butlletí, *Actualidad Hotelera*. Des de 1978, és secretari general de la Cadena Hotelera Sol. Està en possessió de la *Cruz de Caballero de la Orden de Cisneros* (1962).

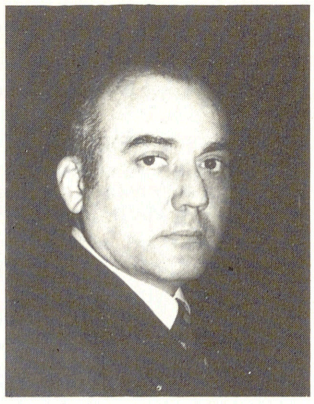

→ Pere Ballester Simonet

BALLESTER SOLER, JOAN (Mallorca ? - ? 1712) Armador i corsari. Ajudat financerament per alguns mallorquins, es dedicà al cors contra naus franceses. Entre 1661 i 1700, reclamà al rei Carles II una recompensa per les despeses dels seus serveis i elevà la petició al Consell reial d'Aragó. El 1694, féu petició al rei dels privilegis de l'Armada i patent de guerra per anar en cors a les costes de Barbaria i apoderar-s'hi d'un carregament de blat, en mans dels francesos. Aquesta vegada no prengué part activa al cors a causa de la seva avançada edat. Juntament amb el seu germà Jaume, es dedicà al tràfic d'esclaus musulmans turcs. Fou armador del «Sant Josep Bonaventura» (1682) i del «Nostra Senyora Bon Port Bonaventura» (1693) i dels vaixells del capità corsari Francesc Martí. El 1664, havia estat contractat per bloquejar el port de Messina. Després de la pau de Nimega (Països Baixos) entre Espanya i França (1679), dirigí les seves activitats cap el mercat d'Amèrica.

BALLESTER TULIESA, JOSEP LLUÍS (Vinaròs, Castelló 1968) Esportista del Club Nàutic del Port de Pollença. El 1985, fou campió d'Espanya juvenil de *windsurf*, i aconseguí, per dues vegades, la copa d'Espanya per equips de *windsurf* (1986 i 1987), representant Balears.

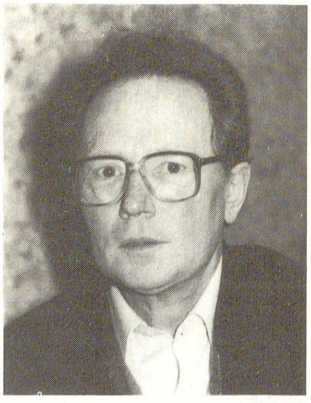

→ Ramon Ballester Vives

BALLESTER VIVES, RAMON (Son Servera 1934) Prevere. Després de cursar estudis de farmàcia a la Universitat de Barcelona, el 1959 entrà a la congregació de Missioners dels Sagrats Cors. Fou ordenat prevere el 1964 i es llicencià en teologia espiritual a la Universitat Gregoriana de Roma. Ha estat vicari episcopal per a la vida religiosa de la diòcesi de Mallorca, vicari general de la seva congregació i prior del santuari de Lluc. El seu priorat abasta una primera etapa, des del 1977 al 1984, conclosa amb el centenari de la coronació de la Mare de Déu de Lluc, i una segona, a partir del 1987. Han marcat la seva tasca la potenciació i la revaloració de la religiositat popular de cara a l'evangelització, la construcció d'estructures d'acollilment per a hostes i pelegrins, i el treball de conscienciació cultural del poble de Mallorca, amb el suport a la normalització lingüística del català. Ha impulsat les revistes *Lluc* i *Comuni-*

← Son Ballfogó (Sineu)

cació Lluc. Ha treballat també en el camp de la marginació social i de la drogaaddicció.

BALLFOGÓ, SON Possessió del terme de Sineu, situada entre Son Riera i es puig d'en Capulla. Registrada com *Vallfogó*, indicant el nom d'una altra possessió, en el mapa del cardenal Despuig, i referida al llinatge d'un forà (1511) a *Forenses i ciudadanos* de Josep M Quadrado. A la documentació antiga del Principat, on hi ha tres poblacions anomenades *Vallfogona*, apareix com a *Vallis fecunda* El nom mallorquí deu esser un mossarabisme provinent d'un masculí *Vallis fecundus*, ja que, segons les regles de la fonètica mossàrab, podria donar *Ballfoqond*, del qual resultaria *Vallfogó(n)*. D'aquesta manera, el *Son* seria un afegitó posterior. (M)

BAL·LINES, SES Terrenys del terme d'Escorca, situats entre can Llec i es gorg des Diners. (M)

BALTASAR, CAN Propietat rústica del terme de Santanyí, situada a Calonge, entre sa serra Mitjana i es Clos. (M)

BALUTXO, CAN Possessió del terme de Santanyí, situada entre sa Talaia i can Bernadí Negre. (M)

BAN Crida, edicte, pregó, prohibició legal o multa pecuniària imposada per una determinada autoritat.

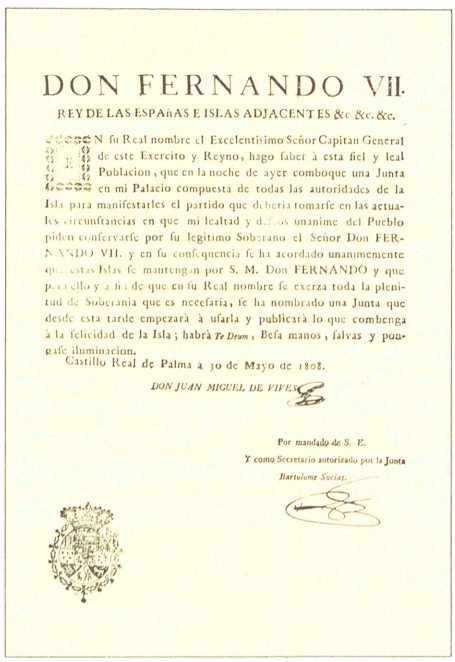

DON FERNANDO VII.

REY DE LAS ESPAÑAS E ISLAS ADJACENTES &c. &c. &c.

En fu Real nombre el Excelentisimo Señor Capitan General de este Exercito y Reyno, hago faber à esta fiel y leal Poblacion, que en la noche de ayer comboque una Junta en mi Palacio compuesta de todas las autoridades de la Isla para manifestarles el partido que deberia tomarfe en las actuales circunftancias en que mi lealtad y deffeos unanime del Pueblo piden confervarfe por fu legitimo Soberano el Señor Don FERNANDO VII. y en fu conf.quencia fe ha acordado unanimemente que estas Islas fe mantengan por S. M. Don FERNANDO y que para ello y à fin de que en fu Real nombre fe exerza toda la plenitud de Soberania que es neceffaria, fe ha nombrado una Junta que desde esta tarde empezarà à ufarla y publicarà lo que combenga à la felicidad de la Isla; habrà *Te Deum*, Befa manos, falvas y ponafe iluminacion.

Castillo Real de Palma à 30 de Mayo de 1808.

DON JUAN MIGUEL DE VIVES.

Por mandado de S. E.
Y como Secretario autorizado por la Junta
Bartolome Socias.

↑ Ban del capità general, convocant a celebrar la fidelitat de Mallorca a Ferran VII

■ Procediment legal pel qual es prohibeix l'entrada a un territori d'una persona, animal o cosa. ■ Procediment legal amb què es posa fora de la llei una determinada persona, animal o cosa.

BANC, ES Terrenys del terme d'Artà situats entre s'alqueria Vella i d'Avall i Son Morei Vell. ■ Al terme de Deià, accident de la costa, situat entre sa punta de Deià i es cingle des Visc.(M)

BANC, SA CASA DES Al terme de Llucmajor, situada entre es Ravellaret i can Güells. (M)

BANCA ABEL MATUTES Entitat financera creada el 1935 a Eivissa, per Abel Matutes Torres. El 1981, canvià el seu nom pel d'Abel Matutes Torres SA—Banc d'Eivissa. Actualment està integrada en la xarxa del Banc Espanyol de Crèdit. Disposa de 31 sucursals, 9 de les quals s'ubiquen a Palma. El director general de Balears és José Luis Ocejo Mori.

BANCA CATALANA Entitat fundada el 1904 amb el nom de Dorca i Companyia. El 1959, va esser adquirida per Jordi Pujol i un grup d'empresaris catalans de diversos sectors que, el 1960, li posaren el nom actual. Opera a Mallorca des del desembre de 1972, en què obrí una sucursal. Compta amb 21 oficines a Mallorca i amb 5 a les altres illes. Des del començament, ha estat dirigida per Joan Beltran Romeu. La seva actuació s'ha orientat preferentment cap a la prestació de serveis a particulars i a petites i mitjanes empreses. El 1973, inicià l'edició anual de l'obra *Evolució econòmica. Les Balears*, que del 1974 ençà es publica en col·laboració amb la Caixa d'Estalvis de Balears, «Sa Nostra». Actualment, fa part del grup del Banc Bilbao-Biscaia.

BANC AGRARI DE BALEARS Entitat de crèdit de caràcter anònim. Fou creada a Palma cap al març de 1912, amb un capital de 500 mil pessetes, dividit en 1.000 accions. El seu objectiu era facilitar les operacions financeres destinades al progrés de l'agricultura, crear i fomentar els sindicats agrícoles i les caixes rurals. Estava federat amb el Sindicat Agrícola de Mallorca. La crisi econòmica mundial de 1929 provocà que fes suspensió de pagaments, tot i que se'n recuperà i augmentà, el 1948, el seu capital social a 2.500.000 de pessetes. El 1953, canvià la seva denominació per la d'Agro Balear SA i a causa de la seva precària situació fou absorbit, el mateix any, pel Banc de Santander. Popularment, era conegut com a Banc Agrari de Palma.

BANC AGRÍCOLA, CAIXA D'ESTALVIS I MONT DE PIETAT DE POLLENÇA SA Vegeu *Banc Agrícola de Pollença SA.*

BANC AGRÍCOLA D'INCA SA Entitat financera constituïda a Inca el 8 de juny de 1912, davant el notari Jaume Vidal, per temps il·limitat, amb un capital social escripturat de 250.000 pessetes, representat per

1.000 accions de 250 pessetes cada una. El grup de socis constituents estava compost per dotze veïns d'Inca, tres dels quals — els propietaris Domènec Alzina Jaume i Jeroni Mas Esteva i el militar Pere Ferrer Alcina— subscriviren, a parts iguals, tres-centes accions de les cinc-centes deu que s'emeteren. També féu part del grup constituent Antoni Fluxà Figuerola (creador d'una nissaga d'industrials sabaters) amb 10 accions subscrites. L'objecte social que es fixaren comprenia, a més de les operacions pròpies de les entitats de crèdit de l'època, la creació de sindicats agrícoles i de caixes rurals, la comercialització interior i exterior de productes agraris, la creació d'empreses dedicades a la roturació, explotació i sanejament de terrenys incultes, la repoblació de boscs, la colonització interior i prestar diners als agricultors amb garantia hipotecària o sobre els productes agraris. El març de 1913, emeté un emprèstit per valor de 125.000 pessetes dividit en 1.200 obligacions que acreditaven un interès del 0'5% i eren amortitzables en un termini de 25 anys. Setze anys després de la seva fundació, els accionistes havien desemborsat només la meitat del capital social, 125.000 pessetes. La seva fundació s'ha de situar dins la conjuntura favorable que, en general, visqué el sector agrari mallorquí durant el primer terç del s XX. El 1935, era una de les set entitats financeres, entre banquers individuals i societats de crèdit, que operaven a Inca. No es té constància de com acabà la seva activitat. (PC)

BANC AGRÍCOLA DE POLLENÇA SA Denominació social que adoptà, el 30 d'agost de 1926, el Banc Agrícola, Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Pollença SA, entitat financera que s'havia constituït a Pollença el 10 d'abril de 1893, davant el notari Gabriel Ribas, per un temps il·limitat, amb un capital social escripturat de 50.000 pessetes, representat per 100 accions de 500 pessetes cada una. Tenia per objectius dedicar-se a les operacions típiques de les caixes d'estalvi i monts de pietat de l'època, com «obrir crèdit als treballadors de reconeguda moralitat», prestar sobre penyores diverses, des de joies fins a teles de lli, cànem o seda, admetre imposicions a un interès del tres per cent i realitzar qualsevol altra casta d'operacions rendibles «en benefici de les classes necessitades». El 1926, amb el canvi de denominació, deixà d'actuar com a caixa d'estalvis i mont de pietat, elevà el seu capital social a 75.000 pessetes i en els nous objectius socials es contempla la possibilitat de dedicar-se a operacions immobiliàries, a més de a les de crèdit. També es va suprimir l'obligació d'haver d'esser propietari de finques al terme municipal de Pollença per poder pertànyer al consell d'administració de la societat. En aquesta data, n'eren els únics accionistes Josep Francesc Villalonga Zaforteza, Felip Villalonga Dezcallar, Faust Morell Tacon, Rafel Pomar Bonnín i Josep d'Oleza España. Entre el juny de 1940 i l'octubre de 1974, el seu capital social passà de 500.000 a 100.000.000 de pessetes. El desembre, el Banc de Crèdit Balear n'adquirí dues sucursals. El 1975, traslladà el domicili social a Madrid i era president del consell d'administració l'advocat Bartomeu Sitjar Burguera. El juny del mateix any, Lluís Valls comprà el banc i li canvià el nom pel de *Banco de Depósitos*. (PC)

BANC AGRÍCOLA I COMERCIAL Entitat bancària organitzada com a companyia anònima. Fou constituïda a Palma, el juliol del 1881, amb un capital social de 5 milions de pessetes repartit en 10.000 accions. El seu primer president fou Jeroni Rius Salvà i els vice-presidents eren Pere Sampol Rosselló i Jaume Villalonga Fortuny. Tenia com a finalitat finançar les operacions agràries o hipotecàries, adquirir, millorar o conservar tota classe de béns immobles, a la vegada que subscrivia i contractava emprèstits del govern, del municipi o de la província. Col·locà molt de capital a la borsa catalana, sobretot en el Banc Hispano-Colonial. La seva desaparició, com la d'altres entitats bancàries menors, es degué a la forta competitivitat en el sector. Les baixes de valors i la retracció de capitals obligà la seva fusió amb el Canvi Mallorquí, que es materialitzà el 1884. (PC)

BANCAL, EL Accident de la costa del terme de Pollença, situat entre el racó de les Arcades i el cap de Formentor. (M)

BANCAL, ES Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre s'Alavern i la punta de Vallgornera. (M)

BANCALET, COLL DES Al terme d'Escorca, situat entre sa Calobra i la cova des Tabac. (M)

BANCALET, COVA DES Accident de la costa del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situat a la punta de n'Amer, entre els accidents de ses Crestes i es Cubells. (M)

BANCALET, EL Accident de la costa del terme de Pollença, situat entre pedra Dura i el penyal Gran. (M)

BANCALET, ES Accident de la costa del terme d'Escorca, entre cala es Teix i el morro de sa Vaca. ■ Al terme de Santanyí, accident de la costa situat entre el cap de ses Salines i es còdol Negre. (M)

↓ El Bancal —en el cercle de la fotografia—, a la península de Formentor (Pollença)

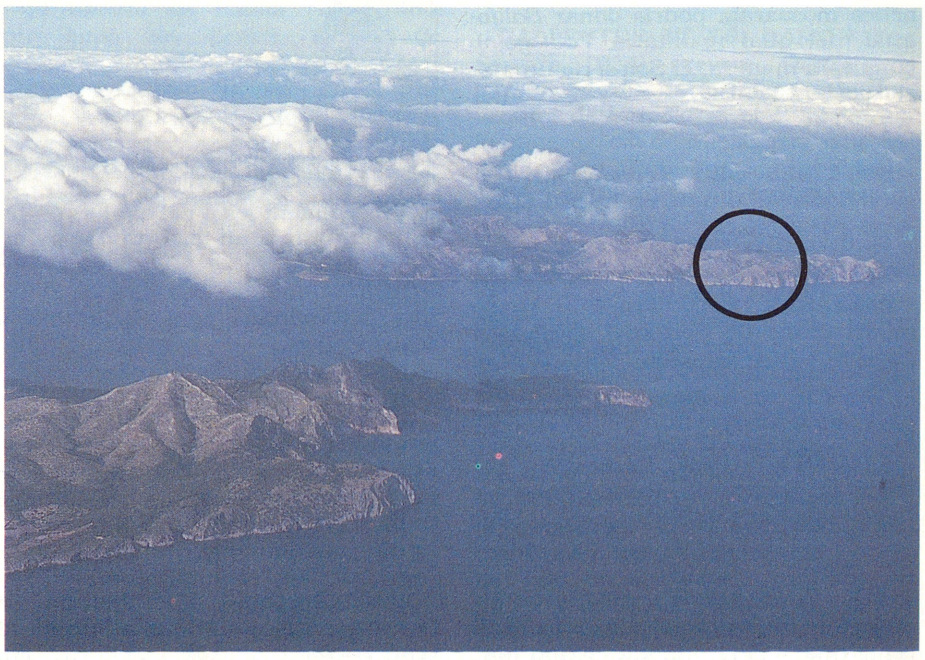

↑ Bancals d'Estellencs

BANCALETS, ES Accident de la costa del terme d'Alcúdia, situat entre sa Niassa i la serra de Gabellí. (M)

BANCALS, ES Sèrie de marjades situades entre la vila de Banyalbufar i la mar. ■ També entre la vila d'Estallencs i la mar. ■ Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre el cap Blanc i es Carril. (M)

BANCALS, PUNTA DES Accident de la costa del terme d'Andratx, situat entre Camp de Mar i el morro d'en Ferrà. (M)

BANCA MARCH Entitat bàncaria que inicià les seves funcions el primer d'abril de 1926 a l'edifici conegut com can Gallard des Canyà, situat al carrer de Sant Miquel, número desset de Palma, que havia cedit Josep Dezcallar i de Togores a Joan March Ordinas. Aquest, que inicialment l'emprà com habitatge, n'encarregà la reforma a l'arquitecte Guillem Reinés, i tengueren cura de posteriors modificacions, els també arquitectes, Guillem Forteza i Gabriel Alomar Esteve. Joan March Ordinas va esser l'únic titular i propietari del nou comerç, tot i que atorgà poder especial, solidàriament, als senyors Emili Tramullas Perales, Bartomeu Julià Cladera, Antoni Marroig Llompart, Lluís Riera Sampol i Bartomeu Martorell Rebassa, tots ells empleats de la banca; i poder general i especial a la vegada als esmentats, sempre i que actuassin conjuntament i mancomunadament amb l'advocat Lluís Alemany Pujol o amb qualsevol dels comerciants següents: Bartomeu Servera Gili, Antoni Maria Ques Ventayol, Miquel Pujadas Alonso i Sebastià Simó Morey. El 1927, s'obriren les primeres oficines a Llucmajor, Inca i Felanitx. El 1928, a Manacor i el 1929 a sa Pobla. En virtut de la llei de l'onze de juliol de 1941, que obligava les empreses bancàries a convertir-se en societat anònima, es constituí a Madrid, el vint-i-quatre de juny de 1946, davant el notari Rodrigo Molina, Banca March SA, que començà les seves activitats dos dies després. La nova entitat va esser avalada per un capital de 50.000.000 de pessetes, dividit en 10.000 accions nominatives de cinc mil pessetes cada una, que foren subscrites i pagades en metàl·lic pel mateix Joan March Ordinas. El primer Consell d'Administració va esser presidit pel seu fill major, Joan March

↓ Bancals de Banyalbufar, fotografia de Francesc Martorell —Frama— (1930)

↓ Interior de la primitiva seu de la Banca March al carrer de Sant Miquel, de Palma

↑ Pati interior de l'antiga seu central de la Banca March al carrer de Sant Miquel, de Palma

Servera, el seu fill Bartomeu n'ostentà la primera vice-presidència i Lluís Alemany Pujol, la segona; els consellers foren Joan March Monjo i Josep Balaguer Alonso; finalment, Emili Tramullas Perales i Jaume Suau Pons actuaren com a conseller-delegat i com a conseller-secretari, respectivament. La composició d'aquest Consell normalment sols variarà en cas de jubilació o de mort d'un dels seus membres; així, el 1953, Lluís Ramallo Thomàs substitueix a Jaume Suau Pons, el 1955, Francesc Suau Sáiz, a Joan March Monjo i el 1961 Rosendo Silva Torrens, a Lluís Alemany. Al llarg de quinze anys, el Consell únicament s'incrementà amb la incorporació de Raimon Fortuny Moragues (1953), José Luis Anchústegui Nardiz i Antoni Ferragut Alzamora (1961). Precisament el 1961 es dissol el Consell i es potencia la figura de Joan March Servera, que ocupà el càrrec de president-director general; Lluís Ramallo Thomàs és nomenat secretari. Els anys compresos en aquesta etapa, Banca March havia estat dirigida per Emili Tramullas Perales (1946), Joan Mayol Pizà (1949) i Marçal Bardolet Soler (1952). El 1962, mor Joan March Ordinas, però aquesta circumstància no canvià la política inversora de l'entitat, perquè Joan March Servera es mostrà partidari d'aplicar uns criteris comercials presidits per la moderació. El 1965, s'obre la primera oficina a Barcelona, el 1967 a Eivissa, el 1971 a Madrid i el setanta-dos a Menorca i Formentera. Amb anterioritat, l'any setanta, s'havien fet càrrec de la direcció de la banca Joan Gimeno Tusset i Joaquim Fernández Puig. A la mort de Joan March Servera, el 1974, Josep Carles March Delgado n'és nomenat president-administrador i Alfredo Lafita Pardo, vice-president. S'obre una època d'expansió, afavorida pel decret 22/45 del nou d'agost de 1974 que concedeix llibertat a les entitats bancàries per obrir oficines a qualsevol punt del territori espanyol. Així, el 1975, se n'obriren vint-i-dues, cosa que permeté a Banca March reforçar la seva presència a les Balears i a Catalunya i ubicar-se, per primera vegada, a ciutats com Salamanca i Valladolid. El 1974, s'havia fet càrrec de la direcció Alfredo Lafita Pardo. El primer de febrer del 1976 s'incorporen a Banca March quasi la totalitat de les oficines del Banc del Progrés Agrícola i l'u de març s'obren, a Palma, les oficines del nou edifici central, situat a l'avinguda d'Alexandre Rosselló, número 8, construït segons el projecte de l'arquitecte Felipe Lafita Pardo i sota la direcció d'obra del també arquitecte Rafel Llabrés Fuster. La construcció s'ajusta al sistema *Lift-Slab*, que es caracteritza perquè l'execució dels forjats es realitza en el propi sòl del solar. Després són elevats per crics hidràulics fins que queden connectats als pilars mitjançant tascons, que els enllacen amb uns collars metàl·lics clavats en el formigó dels forjats. L'edifici, a més de les plantes destinades a oficines, disposa d'una sala d'actes, en la qual se celebren conferències, col-

Societats més significatives del Grup Financer Consolitat de Banca March SA i percentatge de participació directa i indirecta (31-12-88)

SOCIETAT	PARTICIPACIÓ (%)	ACTIVITAT
Financera Alba i Filials	36,04	Inversió Mobiliària
Inversions Balboa	23,14	Inversió Mobiliària
Banc del Progrés i Filials	11,47	Bancària
Banc Urquijo-Unió i Filials	53,19	Bancària
Balboa Finance SA i Filial	100,00	Financera
Promocions Tarragona	100,00	Inversió Mobiliària
Gestamar	77,28	Grup Patrimonis
Finuma	66,89	Societat de Cartera
Cabacisa	100,00	Inversió Mobiliària
Financera Intermark	100,00	Inversió Mobiliària
March Leasing	59,88	Arrendament Financer
March Hipotecari	100,00	Prèstec Hipótecari
Irvine	100,00	Inversió Mobiliària
Feide	100,00	Inversió Mobiliària
Igalda	100,00	Inversió Mobiliària
Lefrasa	100,00	Inversió Mobiliària
Cibernètica i Informàtica	100,00	Inversió Mobiliària
Edificis i Urbanitzacions	100,00	Inversió Mobiliària
Serveis Financers Plens	100,00	Tenidor Immobiliari
March Financiacions	100,00	Financera
Inversions Sirio	16,95	Societat de Cartera
Invermay	16,00	Inversió Mobiliària

BANCA MARCH SA - DADES DEL 31-12-88
(en milions de pessetes)

Capital Social		4.800
Fons de Reserva		16.416
Fons Especials		5.494
Creditors		104.331
Inversions Creditícies		70.818
Cartera de Valors		52.684
Actius Totals		191.713
Empleats		885
Total oficines		95
Oficines a Mallorca		80
Oficines a Menorca		5
Oficines a Eivissa		8
Oficines a Formentera		1
Oficines a Madrid		1
Oficines a Canàries	(maig 1989)	2

loquis o presentacions de llibres, bé propiciades pels serveis culturals de la mateixa empresa, bé en col·laboració amb organismes públics i entitas privades, com el Govern Balear, el Consell Insular de Mallorca, l'Ajuntament de Palma, la Universitat de les Illes Balears, la Confederació d'Associacions Empresarials de Balears i la Petita i Mitjana Empresa de Mallorca. Així mateix compta amb una sala d'exposicions que s'inaugurà amb una mostra de Marc Chagall i que acull, preferentment, l'obra d'artistes mallorquins o residents a les Balears. El 1977, es reinstaurà el Consell d'Administració, que fou presidit per Josep Carles March Delgado i en el qual figurarà com a vice-president Alfredo Lafita Pardo. El secretari serà l'advocat Enrique Piñel López, i els consellers, Carme Delgado Roses, Marçal Bardolet Soler i Antonio Rodríguez Robles. El 1979, Banca March adquireix el 16% del capital del Banc de Virgínia, actualment *Signet Banking Corporation*, cosa que li permet convertir-se'n en el màxim accionista. Aquest mateix any, el consell s'incrementa amb dos membres nous: Joaquim Fernández Puig i Joan Gimeno Tusset, i el 1981 entren a fer-ne part els empresaris Pere Balañà Fons i José María Navarro Oliva i cessa Marçal Bardolet. Aquest any, també, adquireix, del Fons de Garantia de Dipòsits, el paquet majoritari del Banc d'Astúries. De manera que, per primera vegada, un banc aliè al grup dels «set grans», participa en el sanejament d'un banc en crisi. Com a conseqüència d'aquesta operació, l'oficina del Banc d'Astúries, situada al passeig de Gràcia de Barcelona, fou absorbida per Banca March; i les oficines d'aquesta de Valladolid i Salamanca, passaren a pertànyer al Banc d'Astúries. El 1983, són nomenats directors-gerents Simó Joan Galmés Cerdó i Cristòfol Rodríguez Pizà. Al llarg d'aquest any s'adquireix de Banca Catalana, mitjançant el Fons de Garantia de Dipòsits, el paquet majoritari del Banc de Girona, que serà incrementat, l'any següent, amb un grup d'oficines del Banc Comercial de Catalunya, procedents del procés de reprivatització de Rumasa. D'altra banda, el vint-i-dos de juny s'inaugura el Club sa Banca, destinat a promoure activitats d'esplai entre els més de quatre mil clients jubilats amb què compta actualment. El 1985, cessa com a conseller Antonio Rodríguez Robles. Aquest mateix any, Banca March decideix col·laborar conjuntament, a Espanya, amb el *National Westminster Bank* i com a conseqüència de l'esmentat acord, cedeix al Banc de Girona la seva xarxa d'oficines ubicades a la Península, al temps que aquesta entitat passa a denominar-se *Banc Natwest March SA*. El 1986, Francesc Serra Llull és nomenat conseller en substitució de Joaquim Fernández Puig. I el 1987, cessa Carme Delgado Roses i són nomenats Simó Joan Galmés Cerdó i Cristòfol Rodríguez Pizà que, al llarg d'aquest any, havien estat designats directors generals. El 1988 Alfredo Lafita Pardo abandona el seu càrrec de conseller i de vice-president. Banca March aporta el paquet majoritari del Banc d'Astúries al Banc Natwest March SA i aconsegueix el control majoritari del Banc Urquijo Unió, del qual és president Joan Carles March Delgado. El gener de 1989, Simó Joan Galmés Cerdó és nomenat vice-president de Banca March, càrrec executiu que, per primer vegada, és ocupat per un mallorquí. Des de finals del 1985, Banca March ha tengut una espectacular incidència a les Balears. En aquest període, s'han constituit les societats filials March Leasing i March Hipotecari, per mitjà de les quals ha col·laborat eficaçment i de manera molt important en el desenvolupament econòmic de tots els sectors in-

↓ Edifici central de la Banca March a Palma

dustrials, especialment en el turístic. El 1989, Banca March és l'empresa bancària amb més àmplia xarxa de sucursals i amb una major quota de mercat de les Balears, essent destacable la seva definició regional, atès que es tracta de l'únic banc balear independent i, per tant, amb plena autonomia a les Illes.

BANCASSOS, ES Accident de la costa del terme de Santanyí, situat a l'altura de sa talaia Grossa, entre es terrer Roig i cala Figuereta. (M)

BANC ATLÀNTIC Entitat bancària constituïda a Barcelona el 1901. Durant la dècada dels 60 inicià un procés d'expansió geogràfica i així, el 1965, instal·là una sucursal a Palma, dirigida per Joan Salgas Cot. El 1989, té 6 oficines a Palma i 3 a la part forana. És director de l'agrupació balear Joan Moncades Noguera. S'ha vinculat als sectors més expansius de l'economia insular, com el turisme i la construcció.

BANC BALEAR Primer banc mallorquí d'emissió. Fou creat el juny de 1864 i entre els seus fundadors més destacats figuraven Gregori Oliver Canyelles, Joan Sureda Villalonga, Antoni Coll Muntaner i Mateu Ferragut Villalonga. El seu capital social era de 40 milions de rals, dividit en 2.000 accions. Emetia i posava en circulació bitllets al portador i fou l'introductor del paper moneda a l'Illa. La guerra franco-prusiana causà perjudicis a les seves relacions exteriors, així com l'epidèmia de Barcelona, (1870), que paralitzà les relacions amb aquesta ciutat. El 1871, comprà l'antic convent de la Misericòrdia per edificar la seva seu social, dissenyada per l'arquitecte Miquel Rigo Clar. El 1874, va perdre el privilegi de circulació financera i va esser absorbit per la delegació del Banc d'Espanya, que retirà de la circulació els 12 milions de rals que havia emès, però mantengué el mateix personal i les seves altres activitats.

↑ Antiga seu del Banc de Crèdit Balear, al carrer Palau Reial, de Palma

BANC BILBAO-BISCAIA Entitat bancària creada a partir de la fusió, a nivell estatal, dels bancs de Bilbao i Biscaia, l'octubre del 1988. Disposa de 17 sucursals a Palma i de 32 a la part forana. N'és director Nicolau Moragues Trias. El Banc de Bilbao s'instal·là a Mallorca amb l'absorció de la Banca Payeres d'Inca, el 1946. Tres anys més tard, es traslladà a Palma mitjançant l'absorció del Foment Agrícola. El Banc de Biscaia s'establí a Palma el 1967.

↓ Taló del Banc Balear (1868)

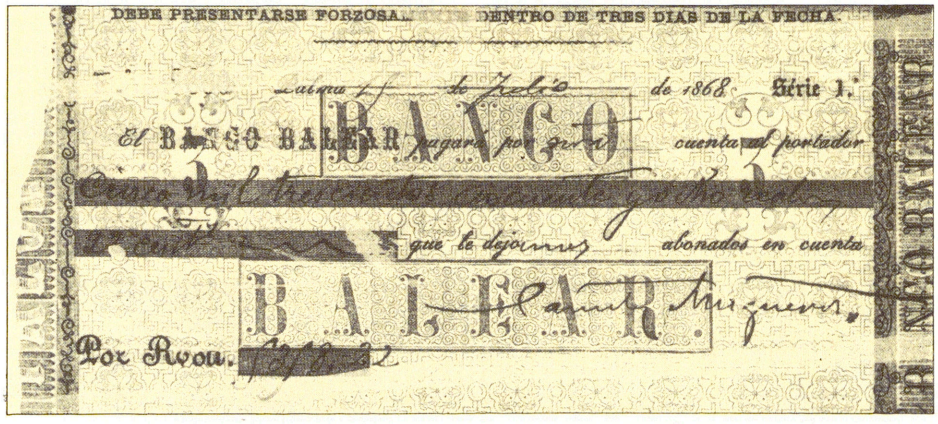

BANC CENTRAL Entitat bancària constituïda el 1919 a Madrid. El 1950, amb l'absorció del Banc Hispano-Colonial —que poc abans s'havia emparat del Banc de Préstecs i Descomptes, instal·lat a Palma—, s'establí a Mallorca. El 1951, absorbeix el Banc de Menorca. Fins al 1975, tengué 10 sucursals a les illes Balears, però en aquest any absorbí la Caixa Ibèrica de Crèdit i passà a tenir una trentena d'oficines. El 1989, té 37 sucursals a Mallorca, de les quals 12 són a Palma i 25 a la part forana. N'és director de zona Josep Forteza.

BANC DE BARCELONA Entitat bancària fundada a Barcelona el 1844. Fou el primer banc pròpiament dit que obrí una sucursal a Palma. Afavorí les relacions comercials entre ambdues ciutats, ja que era bàsicament un banc comercial. Presentà suspensió de pagaments el 1920.

BANC DE CRÈDIT BALEAR Entitat bancària creada a Palma el febrer de 1872, amb seu provisional al carrer de Sant Domènec, fins que les seves oficines s'instal·laren al carrer del Palau Reial. Es va fundar amb un capital inicial de 5.000.000 de pessetes, distribuït en 10.000 accions, i amb el nom *El Crèdit Balear*, en un moment de gran auge de les associacions econòmiques a Mallorca. Com a promotors hi figuraven un grup de naviliers, comerciants, terratinents i professio-

PROMOTORS DEL BANC DE CRÈDIT BALEAR

Naviliers i comerciants

Pau Sorà Gazà
Antoni Cànaves Coll
Josep Rosich Mas
Andreu Barceló Bestard
Ignasi Fuster Forteza
Bartomeu Pieras Florest
Jaume Miró Granada
Rafel Pomar Cortès

Comerciants

Miquel Salvà Saguñolas
Josep de Càceres Aguirre
Pere Sans Serra
Jordi Aguiló *Cetre*
Antoni Morey Femenia
Nicolau Humbert Burguer

Terratinents

Jordi de San Simon
Ramon Servera Santandreu
Andreu Rubert Lladó
Josep Alomar Burgos

nals. Rebé el suport del Banc Balear (creat el 1864), fins al punt que, el 1874, es projectà la fusió de les dues entitats, la qual finalment no es dugué a terme. Tenia com a finalitats promoure l'agricultura i la indústria, atorgar préstecs al govern, a l'Administració de la província i a la de la ciutat, finançar empreses d'utilitat pública i construir canals i altres obres d'infraestructura. També s'encarregava de la gestió i administració d'imposts, expedició de cartes de crèdit i de tots els afers propis del sector bancari. El 1876, participà en la creació del Banc Hispano-Colonial de Barcelona, promotor dels interessos espanyols a Cuba i, el 1882, superà amb facilitat la crisi financera provocada per la caiguda de les cotitzacions a les borses de París, Madrid i Barcelona, i encara va poder absorbir, el 1884, el Banc Mallorquí (creat el 1881). Poc temps abans, el 1881, s'havien fundat les seves cinc primeres sucursals a Mallorca (a Sóller, Felanitx, Inca, Manacor i Llucmajor), i una, d'efímera, a Maó. Va subscriure una emissió d'obligacions de la Companyia dels Ferrocarrils de Mallorca (1880) i, el 1894, finançà el ramal ferroviari de Felanitx. Abans d'acabar el segle, realitzà les obres del port d'Eivissa i se li adjudicà la representació a Balears de la Companyia Arrendatària de Tabacs. El 1905, hi entrà de vocal el terratinent Manuel Salas Sureda, el qual cessà per discrepàncies amb la concessió d'un crèdit a Joan March Ordines, que en seria vocal entre 1914 i 1918. Durant el primer terç del s XX, la seva evolució no fou massa pròspera. Continuà a relacionar-se amb el ferrocarril de Mallorca (ramal d'Artà) i anà augmentant les seves operacions amb l'estranger. Els anys 30, demostrà tenir una visió del turisme en adquirir, el 1932, Viatges Balears SA, delegació a Balears de Viatges Catalònia, i al qual baratarà el nom pel de Viatges Ibèria SA. A més, posseïa interessos a Santa Ponça. Però, en el context de la crisi mundial del 1929, agreujada per la realització d'inversions arriscades, la seva situació es féu difícil. El desembre de 1934, va fer suspensió de pagaments, de gran repercussió perquè bona part de l'estalvi de Mallorca hi estava depositat. El cap d'oficines, Josep Maria Madico Pi, se suïcidà a París, on havia fugit. La intervenció del Banc d'Espanya i la creació d'un Grup Auxiliador, integrat per bancs de Madrid i de Barcelona, permeté que s'aixecàs la suspensió de pagaments (maig de 1935). Amb tot, els petits estalviadors foren els més perjudicats, cosa que va esser aprofitada per la propaganda d'esquerres, fins al punt que els comunistes reclamaren l'expropiació dels béns dels causants de la seva fallida. Durant la Guerra Civil, intervengué en importants sectors de l'economia illenca, com el de l'exportació de l'ametlla. La postguerra va suposar la seva recuperació, sobretot a través del desenvolupament de diverses empreses filials, com Immobles i Matèries Industrials SA, que promocionaren la primera fase de la urbanització de Santa Ponça. Quant a la xarxa de sucursals, ja el 1930 se n'instal·là una a Eivissa i el 1947 se n'establí una altra a Ciutadella, per l'absorció del Banc Comercial de Ciutadella. També adquirí una part important de les accions del Banc Agrícola de Pollença. Cap als anys cinquanta, es produí una paulatina i profunda mutació en la composició de l'accionariat, que passà d'una excessiva atomització a una major concentració, iniciada pel financer mallorquí Joan Nigorra Reinés, conseller i gestor del banc des del 1953. Durant els anys seixanta, finalitzada la tutela del Banc d'Espanya, experimentà una important empenta, caracteritzada per un augment dels negocis amb l'estranger i la dependèn-

BANC DE CRÈDIT BALEAR
DADES AL 1988
(en milions de pessetes)

Capital social	1.762
Fons de reserva	4.223
Fons especials	2.891
Creditors	54.970
Inversions creditícies	35.586
Actius totals	70.596
Accionistes	3.435
Empleats	455
Oficines	95
Mallorca	76
Menorca	5
Eivissa	10
Formentera	2
Madrid	1
Barcelona	1

↓ Actual seu central del Banc de Crèdit Balear a la plaça d'Espanya de Palma

cia del grup del Banc Popular Espanyol. També en aquesta dècada, el 1967, adoptà el nom actual. N'és president, des del 1970, Miquel Nigorra Oliver i director general, des del 1984, Joaquín Duarte Marco. L'edifici de la primera seu (1874) al Palau Reial de Palma, actualment seu de la Conselleria d'Economia i Hisenda del Govern Balear des de 1982, fa part d'un grup d'obres anònimes lligades a l'historicisme neogrec del darrer terç del s XIX. L'estil és present només a l'ornamentació de la façana, amb garlandes i acroteris. El 1974, inaugurà una nova seu central a la plaça d'Espanya, obra dels arquitectes Rafel Pomar i Guillem Moragues.

BANC D'ESPANYA Organisme financer espanyol sorgit a partir del Banc de Sant Carles (Madrid). Rebé l'actual nom el 1856. El 1874, li fou concedit el monopoli d'emissió de bitllets i absorbí 11 bancs que fins aleshores tenien l'emissió, com el Banc Balear, que constituí la base d'una sucursal a Palma. Un dels seus objectius era recaptar les constribucions i estimular l'activitat comercial i industrial. En un principi, fou molt rebutjat per l'opinió pública i pels burgesos mallorquins, però el 1882 donà suport a l'economia illenca en un moment de forta crisi i atorgà crèdits a empreses i a particulars fins a la seva estatalització el 1962, quan concentrà les seves funcions en l'emissió de bitllets i les operacions amb el tresor i el sector públic, i amb el sector exterior. Actualment, destaquen el servei de reclamacions, que canalitza totes les queixes que fan els particulars en el sector bancari, i la central de balanços, un balanç econòmic anual, a nivell estatal, regional i sectorial, que permet a les empreses valorar la seva evolució econòmica. Com a banc de bancs també té la funció de control i inspecció de la banca privada. El seu primer director fou Joan Sureda Villalonga i actualment ocupa el càrrec Carlos Sánchez Albarrán. L'edifici, situat al carrer de Sant Bartomeu, el projectà l'arquitecte Miquel Rigo Clar el 1871, per al que fou Banc Balear fins al 1874. Dins de les tendències dominants al darrer terç del s XIX, historicisme i eclecticisme, és una de les obres més representatives del vessant historicista del neogrec mallorquí. L'obra s'inicià el 1873, i el 1876 la continuà Eusebi Estada, en col·laboració amb Bartomeu Ferrà, i la supervisà Eduardo de Adaró, arquitecte auxiliar del *Banco de España* de Madrid. Dues escales enllacen els pisos i estructuren les plantes en dependències autònomes, que permeten l'acord entre la forma i la funció pròpia del banc, on el ferro fa part integrant de l'immoble. L'ornamentació presenta, al cos central, pilastres jòniques planes i, a l'entaulament, formes geomètriques, garlandes vegetals i acroteris als angles. Aquests motius poc ressaltats són d'inspiració clàssica.

BANC DE FELANITX Fundat com a societat anònima, amb un capital de 635.500 pessetes. Sorgí en uns moments en què es crearen nombroses societats de crèdit locals (Banc de Sóller, Banc Agrícola de Pollença...) que finançaven activitats agrícoles i industrials. Tenia relacions amb el Crèdit Balear i amb bancs d'Europa i Amèrica Llatina. El 1899, posà en explotació una fàbrica de gas a Felanitx i el 1944, fou absorbit pel Banc Espanyol de Crèdit, que ocupa actualment el seu edifici. En va esser primer president Miquel Reus Bennàsser.

← Edifici del Banc d'Espanya, al carrer de Sant Bartomeu, de Palma, antiga seu del Banc Balear

→ Detall d'una obligació del Banc de Felanitx

BANC DEL CRÈDIT AGRÍCOLA DE LLUCMAJOR SA Entitat financera constituïda a Llucmajor el 10 de juny de 1920 davant el notari Sebastià Ballester, per un període de trenta anys, amb un capital social escripturat de 200.000 pessetes, dividit en 1.000 accions de 200 pessetes cada una. Foren els seus fundadors els propietaris Francesc Mulet Roig, Lluc Carbonell Salvà i Jaume Caldes Contestí, els conradors Bartomeu Contestí Gamundí, Bernat Fullana Salvà, Nadal Garcia Salvà, Antoni Montserrat Caldes i Bartomeu Garau Arbós, el metge Mateu Contestí Gamundí, l'escrivent Francesc Tomàs Torrens, el sabater

Joan Pau Mut Puigserver, el fuster Bartomeu Fullana Vidal, el menescal Miquel Contestí Amengual i l'industrial Joan Caldes Tomàs, tots de Llucmajor. L'objectiu social que es fixà fou el típic dels bancs agrícoles: fomentar i afavorir el crèdit dels agricultors, adquirir maquinària, bestiar reproductor, adobs i llavors, la comercialització interior i exterior de productes agraris, la creació i el foment d'empreses de roturació, explotació i sanejament de terrenys incultes i prestar sobre productes agrícoles, collites o altres penyores. Els socis del sindicat agrícola El Progrés, també de Llucmajor, gaudiren d'un marge protector a l'hora de concertar crèdits o utilitzar altres serveis de l'entitat. El 1935, es declarà en suspensió de pagaments. (PC)

BANC DE LES BALEARS Entitat bancària fundada a Palma el novembre de 1881, amb un capital inicial de 20 milions de pessetes, distribuït en 80.000 accions. N'ocupà la presidència Miquel Ignasi Font Muntaner, amb Joaquim Tugores Fàbregues com a president honorari. Invertí forts dividends per finançar obres públiques a les Illes i realitzar préstecs hipotecaris o crèdits. El 1882, l'espectacular caiguda de les borses madrilenya i barcelonina afectà els seus exercicis i va esser absorbit, el 1884, pel Canvi Mallorquí.

BANC DEL PROGRÉS AGRÍCOLA Banc fundat a Campos el 7 de maig de 1917 per Joan Alou Ballester, cap local del partit liberal, com a societat anònima, amb un capital de 1.000.000 de pessetes, molt repartit en accions entre els pagesos de Campos. El seu objectiu era donar suport econòmic als pagesos de la zona, perquè poguessin fer pous i regar els camps. La junta directiva estava composta per l'esmentat Joan Alou i per Jaume Oliver, Gregori Mesquida, Guillem Ballester, Damià Mesquida, Joan Ballester, Francesc Burguera, Marià Alou, Tomàs Ballester i Llorenç Xamena. El 1957, fou cedit i venut a la Banca March. El 1975, canvia el seu nom a Banc de Progrés. Posteriorment, es trasllada la seva seu de Campos a Palma i d'aquí a Madrid.

BANC DE MANACOR SA Entitat financera constituïda a Manacor el 5 de març de 1930, davant el notari Josep Vidal Busquets, per temps indefinit, amb un capital social escripturat de dos milions de pessetes, dividit en quatre mil accions de 500 pessetes cada una. El grup de socis constituents estava compost per nou veïns de Manacor i un de Palma, la majoria dels quals eren propietaris i comerciants que subscriviren i desemborsaren 1.400 accions de les 4.000 emeses, la qual cosa féu que el banc iniciàs les seves operacions amb un capital desemborsat de 700.000 pessetes. El 1939, aquest capital importava 1.583.500 pessetes. El seu primer consell d'administració, integrat per set accionistes del grup constituent, fou presidit pel farmacèutic Antoni Bosch Jaume, i en feren part els comerciants Enric Recasens Pulles i Francesc Forteza Aguiló, els propietaris Sabastià Ribot Ordines i Antoni Nadal Grimalt, el fuster Guillem Oliver Mascaró i l'empleat Antoni Martí Riera. Bartomeu Truyol Febrer, propietari i accionista constituent, en fou el primer director-gerent. La seva activitat bàsica fou la típica de l'anomenada banca comercial: les operacions de crèdit a curt termini a través del descompte d'efectes de comerç fins a noranta dies, juntament amb la concessió de préstecs sobre béns mobles. Pel que fa a les operaciones de passiu, els dipòsits de clients a un termini superior al mes varen esser el tipus d'imposició més característic. El 1947, es declarà en suspensió de pagaments. (PC)

BANC DE PRÉSTECS I CAIXA D'ESTALVIS Entitat bancària creada, el gener de 1882 a Palma, com a societat anònima, amb un capital de 500.000 pessetes, repartides en 5.000 accions. Entre els seus objectius abastava negociar emprèstits, emetre i circular valors o administrar obligacions. En va esser president Antoni Marroig i membres de la junta de govern, entre d'altres, Jeroni Rosselló Ribera, Antoni Marroig Bonet i Joan Amengual Arrom. A finals del segle passat, obrí una sucursal a Manacor. No es té constància de com acabà la seva activitat.

BANC DE PRÉSTECS I DESCOMPTES SA Entitat financera constituïda a Barcelona el 1881, amb un capital social escripturat de vint milions de pessetes. El 1912, la seva junta de govern acordà l'obertura d'una sucursal a Palma, que inicià les operacions el mes d'agost del mateix any. Entre el 1912 i el 1926, en foren apoderats a Palma Lluís Riera Sampol, Emili Tramullas Perales, Joan Mayol Piza i Francesc Forteza Forteza. Així mateix, l'octubre de 1920, establí una sucursal a d'Inca. No es té constància de com acabà la seva activitat. (PC)

BANC DE SABADELL Entitat bancària creada a Sabadell el 1881. Instal·là la seva primera oficina a Palma el 1980, i inicià la creació d'una xarxa de sucursals a Mallorca. El 1989, disposa de 4 oficines a Palma i 2 a la part forana. Dóna suport fonamentalment a la petita i mitjana empresa, i al comerç. El seu director,el 1989, és Alexandre Genovart.

BANC DE SA COVA Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre ses Amagades i sa punta de Vallgornera. (M)

BANC DE SANTANDER Entitat bancària fundada el 1857 a Santander. El 1953, s'instal·là a Palma mitjançant l'absorció del Banc Agrari de Balears. El 1989, té 11 oficines a Palma i 19 a la part forana. N'és direc-

→ Edifici de l'oficina central del Banc de Santander a Palma

tor Javier Sanz González. La seu, a l'avinguda Alexandre Rosselló de Palma, fou bastida el 1971 pels arquitectes Francisco Bayos i Joan Villalba.

BANC DE SA POBLA SA Entitat financera constituïda a sa Pobla el 31 de desembre de 1922, davant el notari Manuel Gas Maña, per un període de 50 anys, amb un capital social escripturat d'un milió de pessetes, dividit en 2.000 accions de 500 pessetes cada una. Foren els seus fundadors l'advocat Ignasi Planes Serra, els propietaris Joan Planes Serra, Pere Serra Simó i Jaume Reinés Crespí i el metge Pere Ignasi Crespí Socies, tots de sa Pobla, els quals subscriviren, respectivament, 600, 600, 30, 100 i 96 accions, i formaren la primera junta de govern de la societat. L'objecte social que figura en els seus estatuts el caracteritza com un banc agrícola, tota vegada que es fixà fomentar i afavorir el crèdit dels agricultors, la creació de sindicats agrícoles i caixes rurals, la comercialització interior i exterior de productes agraris, l'adquisició de maquinària agrícola, bestiar reproductor, adobs i llavors i efectuar préstecs sobre productes agrícoles, collites o altres penyores, a més de les operacions pròpies de les entitats de crèdit de l'època. De la informació que contenen els balanços de la societat corresponents al període comprès entre 1925 i 1943, es dedueix que el descompte d'efectes comercials i la concessió de crèdits amb garanties diverses foren les activitats principals que conformaren les operaciones d'actiu entre 1925 i 1938, mentre que, a partir de 1939 i fins al 1943, la formació d'una cartera de valors mobiliaris, en concret de fons públics, constituí la seva activitat més rellevant. A final del 1941, els fons públics i altres valors assoliren la xifra de 3.123.986 pessetes, un 77'9% de les operacions d'actiu, percentatge molt eloqüent si es té en compte que pel 1934 i 1938 només fou, respectivament, del 8'5 i del 16'6%. La constitució de dipòsits a un mes i a un termini superior foren les operacions de passiu de major importància relativa al llarg de l'esmentat període de temps. El saldo conjunt de 698.457 pessetes el 31 de desembre de 1925, passà als 4.413.371 de pessetes el 31 de desembre de 1943, un 95'1% del total de les operacions de passiu. Del capital social d'un milió de pessetes, només se'n desemborsaren tres-centes vuitanta mil durant el període de referència. El 1942, la societat reformà els estatuts, però no modificà ni el capital escripturat ni l'objecte social. El 1943, era president de la seva junta de govern Manuel Salas Garau. El 1945, fou venut al Banc Espanyol de Crèdit que hi manté l'oficina local. (PC)

BANC DE S'OLI Plaça de Palma, coneguda amb aquesta nomenclatura fins al 1900, en què canvià el nom pel de Palou i Coll. Era el lloc on es mesurava i es venia l'oli, i on el Gran i General Consell en recaptava els imposts. Es formà als extramurs del tercer recinte de la ciutat i, a la primeria, devia esser un mercat de tota casta de productes, tot i que passà més tard a dedicar-se exclusivament a l'oli. Es troba devora la plaça Major.

BANC DE SÓLLER Entitat de crèdit sorgida el gener de 1890, per iniciativa del Foment Agrícola de Mallorca. Es creà per competir amb el Crèdit Balear, que havia obert una sucursal en aquesta població, i per lluitar contra el centralisme bancari de Palma. Intentava captar el capital dels emigrants i contribuir a la creació i desenvolupament de la indústria, el comerç i l'agricultura sollerics, facilitant l'adquisició d'adobs, ramat, maquinària agrícola, etc. El 1924, tenia un actiu de 49.124.612 pessetes. Entre d'altres,

↑ *Homenatge a Pere d'Alcàntara Penya*, escultura de Remigia Caubet, al Banc de s'Oli

en varen esser directors Pere A Mayol Arbona i Joan Puig Rullan. Finalment, fou absorbit pel Banc Hispano-Americà, el 1942. El seu edifici, de dos pisos, iniciat el 1910, està situat a

→ Edifici del Banc de Sóller, actualment oficina del Banc Hispano-Americà

la plaça Constitució i és obra de l'arquitecte Joan Rubió Bellver, deixeble d'Antoni Gaudí. A la façana de pedra viva, destaquen les reixes de ferro forjat amb formes ondulades, dos balcons circulars de pedra i diverses finestres repartides irregularment. L'immoble és representatiu del modernisme dins el corrent català, del qual Sóller és, després de Palma, el centre més rellevant.

BANC ESPANYOL DE CRÈDIT Entitat bancària creada el 1902 a Madrid. S'instal·là a Palma l'abril de 1936. Posteriorment, absorbí gran part de les petites banques locals que encara existien a Mallorca, com els bancs de Felanitx i el de sa Pobla (cap al 1965-66). El 1989, té 25 sucursals a Mallorca. N'és director Rafel Vivas Llull.

BANC EXTERIOR D'ESPANYA Institució bancària creada, el 1928 a Madrid, amb participació majoritària de l'Estat espanyol. S'establí a Palma el 1958. El 1989, compta amb 8 sucursals a Palma i 4 a la part forana. Els seus objectius bàsics són la promoció i finançament de les operacions relacionades amb el comerç exterior i la gestió del crèdit oficial en matèria d'exportació. N'és director regional Juan Moreno Carrasco.

BANC HISPANO-AMERICÀ Entitat bancària , creada a Madrid el 1901. Fou el primer banc estatal, si exceptuam el Banc d'Espanya, que s'instal·là a Mallorca, el 1920. Amb la compra del Banc de Sóller, el 1942, inicià l'expansió de la seva xarxa de sucursals. Està vinculat als principals sectors econòmics de l'Illa, el turisme i el calçat. El 1989, té 12 sucursals a Palma i 9 a la part forana. N'és director regional, des de 1985, Josep Servera Mateu.

BANC HISPANO-COLONIAL Entitat bancària fundada a Barcelona el 1876, amb un capital de 25.000.000 de pessetes. Entre els 50 accionistes de Catalunya i Balears que participaren en la seva creació, hi figurava el Banc de Crèdit Balear, que aportà 250.000 pessetes. També hi invertiren altres bancs illencs, com el Banc de les Balears, el Banc Mallorquí i el Banc Agrícola i Comercial. Tenia per objectiu defensar els interessos colonials espanyols a Cuba. Posteriorment, s'orientà vers el sector industrial i, el 1950, fou absorbit pel Banc Central.

BANC INDUSTRIAL DE CATALUNYA Entitat fundada a Barcelona el 1964. Obrí sucursal a Palma el març del 1975, dirigida per l'economista Miquel Alenyar Fuster. Centrà la seva actuació en la prestació de finançament a mitjan termini, en què col·locà un volum de recursos superior al dels dipòsits obtenguts a l'Illa. Entre 1975 i 1982, col·laborà en l'edició de l'obra *Evolució econòmica, les Balears*. El març del 1986, els seus negocis a Mallorca van ser traspassats a Banca Catalana.

BANC INDUSTRIAL DEL MEDITERRANI Entitat fundada a Barcelona el 1972. Obrí una sucursal a Palma el febrer de 1975, recollint bona part de les iniciatives desplegades a l'entorn del projecte de creació del Banc de Balears. Tenia un consell regional orientat a potenciar la seva integració dins la societat i l'economia de Mallorca. Els seus directors van ser Lluís Lera (1975-76), Gabriel Maura (1976-83) i Bartomeu Capellà (1983-86). Orientà la seva actuació cap a la prestació de serveis a professionals i a la concessió de préstecs al consum. Comptà amb cinc sucursals a Mallorca i dues a Eivissa. Cap al març de 1986, el seu negoci a Mallorca va esser traspassat a Banca Catalana.

BANC MALLORQUÍ Entitat bancària fundada el 1881, amb un capital de 10 milions de pessetes, dividit en 20.000 accions. Entre els seus fundadors, hi figuraven el comte de Montenegro, Bartomeu Picó i Ernest Canut. Poc després de la seva creació, es fusionà amb la *Compañía de Almacenes Generales de Depósito*, que s'havia constituït el 1879, amb 20 milions de pessetes de capital. Es dedicava especialment al crèdit comercial i al depòsit. Invertí gran part del seu capital a

LA BANCA A MALLORCA

La fi de la guerra colonial espanyola (1829) i l'ocupació d'Algèria per França (1830), en allunyar el perill corsari, propiciaren l'inici d'una etapa de gran puixança del comerç exterior mallorquí que donà lloc a increments importants dels nivells interiors d'activitat econòmica i a l'aparició d'una demanda nova de serveis especialitzats d'intermediació financera. Les antigues firmes bancàries com «Can Canut», «Martínez i Planes» i posteriorment, «Sans i Serra» (1840) restaren desbordades en pocs anys. Els empresaris mallorquins dels sectors més dinàmics (comerciants, armadors i industrials) es veren impulsats, a partir de la segona meitat del s XIX, a promoure la creació de societats bancàries de nou encuny. Es fundaren, entre d'altres, les següents: Banc Balear (1864), Crèdit Balear (1872), Canvi Mallorquí (1878), Banc Agrícola Comercial (1881), Banc Mallorquí (1881), Banc de les Balears (1881) i Caixa d'Estalvis de Balears (1882).

Després de la crisi de la darrera dècada del s XIX, l'economia mallorquina, tret d'oscil·lacions i deixant de banda el parèntesi de la guerra civil (1936-39), registrà fins a finals dels anys cinquanta una tendència de fons, moderada però sostenguda, de caire expansiu, basada en la consolidació de l'agricultura i de la indústria d'exportació i en l'aparició d'innovacions com l'electrificació, el ferrocarril i la millora dels transports amb la Península. Dins d'aquest context, la demanda de serveis bancaris presentà un creixement estable que va atreure, d'una manera gradual i ininterrompuda, entitats peninsulars Caixa de Pensions (1913), Banc Hispano-Americà (1920), Banc Espanyol de Crèdit (1936), Banc de Bilbao (1946), Banc Central (1950), Banc de Santander (1953) i Banc Exterior d'Espanya (1958). En aquest període, es creà la Banca March (1926) i es registrà alhora la desaparició d'un elevat nombre de les antigues societats bancàries locals, absorbides per entitats majors en un procés paral·lel al del conjunt de l'Estat.

El 1960, començà la fase de fort creixement econòmic impulsat per l'expansió del turisme. L'increment de l'activitat econòmica interior provocà un augment considerable de la demanda de serveis bancaris. Les entitats ja instal·lades ampliaren les xarxes d'oficines i altres entitats es feren presents a partir del 1964 : Atlàntic (1965), Biscaia (1967), Matutes (1970), Catalana (1972), Ibèric (1972), Bankunión (1973), Comercial Transatlàntic (1973). A partir de la liberalització bancària del 1974, s'intensificà el procés. Entre 1960 i 1987, el nombre d'oficines es multiplicà per deu.

Actualment, el negoci bancari, llevat de les Caixes d'Estalvi, presenta un elevat grau de concentració. Les quatre entitats amb major implantació a Mallorca (March, Bilbao-Biscaia, Crèdit Balear i Santander) realitzen més del 50% de l'activitat bancària i aporten més de la meitat del nombre total d'oficines.

Miquel Alenyar Fuster

la borsa catalana, en accions del Banc Hispano-Colonial afectat, el 1882, per la crisi mundial. Acabà fusionant-se amb el Crèdit Balear el 1884. Bartomeu Picó n'ocupà la presidència i Ramon Despuig, Ernest Canut i Joan Bosc n'eren vice-presidents.

BANC POPULAR DE MANACOR SA Entitat financera constituïda a Manacor el 16 d'abril de 1913, davant el notari Antoni Planas, per a un període de 50 anys, amb un capital social escripturat de dos milions i mig de pessetes representat per 5.800 accions, 1.000 de les quals eren de 100 pessetes cada una i 4.800 de 500 pessetes. Al llarg de la seva existència, només s'emeteren les 1.000 accions de 100 pessetes i 1.800 de 500 pessetes, de les quals es desemborsaren únicament 400.000 pessetes. El grup constituent estava format per tres veïns de Manacor, Jeroni Mesquida Pont, propietari, Joan Bosch Jaume, advocat, i Antoni Billoch Mesquida, metge, i per dos veïns de Capdepera, Bartomeu Servera Gili i Mateu Melis Melis, ambdós propietaris. Tots cinc integraren, a més, el primer consell d'administració de l'entitat. El seu objecte social, segons els estatuts, fou el típic de les societats de crèdit de l'època, i abastava des de la subscripció d'empréstits públics o privats a prestar sobre garantia hipotecària o de valors mobles, passant per admetre dipòsits a termini o a la vista, efectuar el descompte d'efectes o promocionar la creació de tota casta d'empreses. D'acord amb les dades que figuraven al balanç tancat el dia 31 de desembre de 1925, el conjunt de les operacions d'actiu, representat per la cartera d'efectes, la de valors i la concessió de crèdits a tercers, importava un saldo de 2.210.620 pessetes, el 58'9% del qual corresponia a la cartera d'efectes comercials, el 27'8% als crèdits sobre garanties diverses i el 13'3% a la cartera de valors mobiliaris públics i privats. Pel que fa a les operacions de passiu, representades pels creditors per dipòsits constituïts, el saldo a la data esmentada fou de 2.156.243 pessetes el 89'8% del qual corresponia a dipòsits constituïts a un termini superior a un mes. Entre 1915 i 1925, la societat va repartir cada any un dividend actiu del 8'75% sobre el capital desemborsat, llevat del corresponent a 1915, que fou d'un 10%. En junta general extraordinària celebrada el tres de juny de 1929, s'acordà la liquidació de la societat, tota vegada que del balanç tancat a dia 31 de maig del mateix any, en resultà un actiu de 398.076 pessetes per crèdits i propietats i un passiu de 462.490 pessetes per dèbits. La Banca March, propietària aleshores del 82% de les accions emeses, fou l'encarregada d'efectuarne la liquidació, la qual es realitzà pels veïns de Manacor Angel Escalera Mesquida, Andreu Parera Morey i Gabriel Riera Pujades, segons el poder que el financer Joan March Ordines els va atorgar per a aquesta finalitat. (PC)

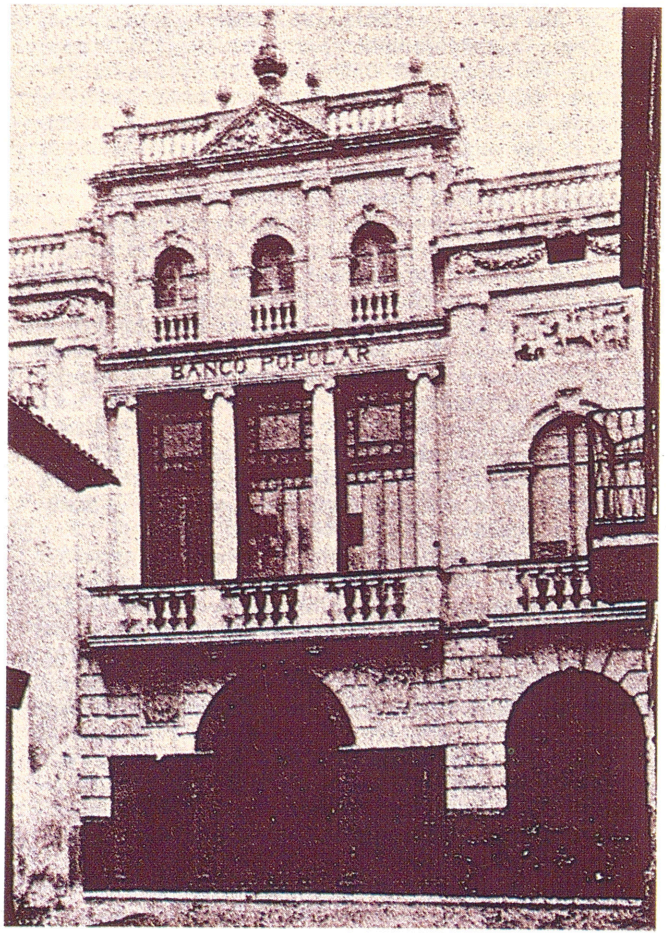

← Seu de l'antic Banc Popular de Manacor

BANC POPULAR ESPANYOL Entitat bancària constituïda a Madrid el 1926. Una política d'expansió geogràfica el menà a vincular-se a bancs de caràcter regional, com és el cas del Banc de Crèdit Balear, que passaven a fer part del Grup Popular. El 1979, obrí una oficina a Palma, de la qual és director Josep Grimalt Martí.

BANC URQUIJO-UNIÓ Entitat bancària creada el 1870 a Madrid. S'instal·là a Mallorca el 1973. Té tres sucursals a Palma i una a Inca. N'és director regional Josep Francesc Conrado de Villalonga.

BANCOT, ES Accident de la costa del terme de Manacor, situat entre s'Illot i cala Morlanda. (M)

BANDA DE CORNETES I TAMBORS PARROQUIAL D'ANDRATX Agrupació creada el 1982 pel rector mossèn Santiago Cortès. Està integrada per uns 20 al·lots que dirigeix Baltasar Joan Bonet i Antoni Ensenyat Ferrà.

BANDA DE CORNETES, TROMPETES I TAMBORS D'ALCÚDIA Agrupació independent fundada el 1975 per Felip Garmendia, que n'és també director. Compta amb 43 membres. La seva actuació més destacada fou el 1989 a la Trobada de Bandes Joves de Manacor.

BANDA DEL REGIMENT D'INFANTERIA D'INCA NÚM 62 Agrupació musical militar, fundada el 1920 i dissolta el 1931. En va esser primer director Josep Balaguer Vallès, autor també del seu himne. Comptava amb 25 membres. Va donar el primer concert oficial el 1923 al Club Central d'Inca, en un homenatge al poeta Josep Tous Maroto. Actuava sovint a

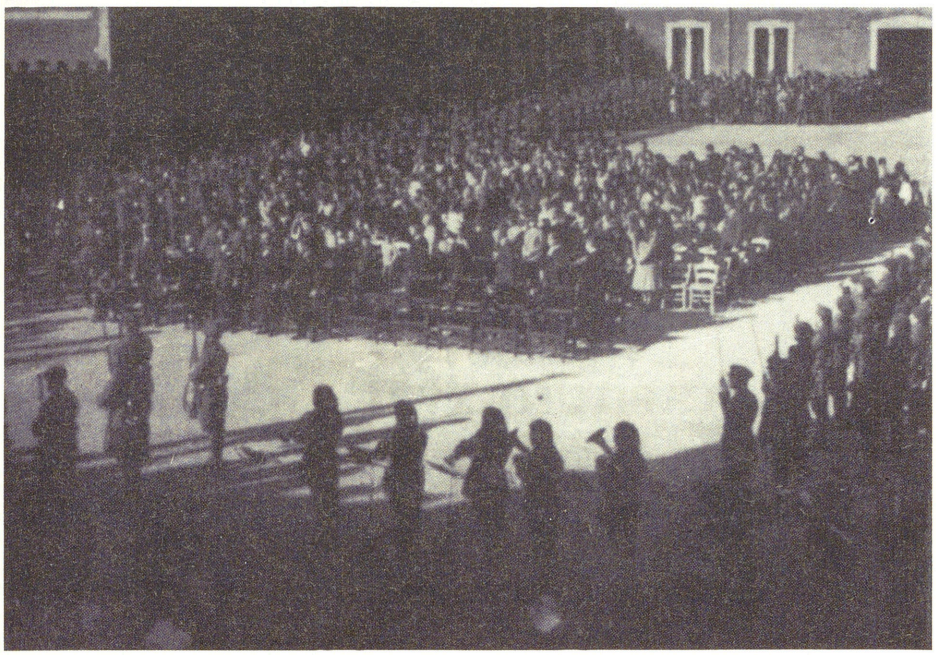

↑ Actuació de la Banda del regiment d'Infanteria d'Inca núm 62

festes populars i militars d'arreu de Mallorca. El 1927, ocupà la direcció Joan Daranas Serrats. Quan es dissolgué, els seus músics passaren al Regiment de Palma núm 36. Entre els seus membres més destacats, s'hi troba Bartomeu Oliver, impulsor i director de moltes bandes de Mallorca.

BANDA DE MÚSICA D'ALGAIDA Agrupació composta per 20 músics, dirigida per Emilio Robles. Els seus antecedents es troben en la unificació de dues bandes locals vers 1930, però se'n conserva documentació des del 1871. Compta amb una Associació de la banda de música d'Algaida (1980) i amb una Escola de música (1988).

BANDA DE MÚSICA D'ARIANY Agrupació creada el 1956 pel rector Antoni Rubí Ribot, amb l'ajuda dels mestres de solfeig Sebastià Rubí Horrach i Sebastià Caldentey Mestre. El primer director va esser Rafel Oliver. Estava composta per 13 membres, que feren el seu primer concert per la solemnitat del Corpus de 1957. Actuava sobretot a les festes i processons del poble, fins que es desféu el 1961. El seu origen es troba en una banda creada al començament del s XX, dirigida per Antoni Mestre Mestre i formada per 15 músics, que es dissolgué el 1950.

← Banda de Música d'Algaida

BANDA DE MÚSICA DE CALVIÀ Agrupació creada el 1945, sota la direcció de Josep Rubió Amengual. La componen, actualment, 55 músics joves, que es formen a l'Escola de música sorgida el 1984. El poble compta, també, amb l'Associació Cultural Musical Pere Josep Canyelles (en homenatge al músic calvianer del s XIX), que ha creat una coral i una escola de ball de bot, amb les quals actua sovint.

BANDA DE MÚSICA DE CAPDEPERA Vegeu *Centre Cultural Banda de Música de Capdepera.*

BANDA DE MÚSICA DE FELANITX Agrupació creada el 1820. Des del 1850 al 1860, la milícia nacional en tengué cura. El 1898, per qüestions polítiques, s'escindí en dues bandes fins que, el 1946, per iniciativa del batle de la vila, es tornaren a unificar. N'han estat presidents Llorenç Siquier Mir, Bartomeu Artigues i, des de 1988, Joan Oliver. Com a directors figuren, des del 1946, Bartomeu Oliver, Onofre Prohens, Bartomeu Artigues, Pasqual Vicente Martínez i, a partir de 1982, Felipe Manchón. Compta amb 57 músics i és membre fundador de la Federació de Bandes de Música i Associacions Musicals de Balears (1988). Participen a les trobades de bandes a l'Illa i han visitat algunes poblacions valencianes.

BANDA DE MÚSICA DEL CENTRE CULTURAL DE CAMPOS Agrupació creada, el 1980, en el si del Centre Cultural d'aquesta vila. La componen 46 músics i n'és director Bartomeu Artigues Mesquida i president delegat Miquel Bujosa. Ha actuat a Palma, a diversos pobles i a totes les trobades de bandes de música.

BANDA DE MÚSICA DEL GOVERN MILITAR DE MALLORCA Agrupació composta per 20 membres, dirigits pel tinent Francesc Mullor. Al llarg de la seva història, que no ha estat estudiada, la banda ha rebut diverses denominacions, sempre al si del regiment del qual feia part: Regiment d'Infante-

ria de Balears i Regiment d'Infanteria de Palma núm 28, entre d'altres. El seu moment de més popularitat coincidí amb el període de la Guerra Civil, quan el 1937 s'unificaren les bandes dels regiments d'Inca i de Palma per crear la nova banda-orquestra del Regiment d'Infanteria de Palma núm 36, dirigida pel músic Josep Balaguer Vallès, amb 99 membres i instruments de corda, vent, percussió i metall. N'han estat també directors Ramon Ballester (1966-80) i Felipe Manchón (1980-87).

BANDA DE MÚSICA D'ESPORLES Vegeu *Lira Esporlerenca.*

BANDA DE MÚSICA DE FORNALUTX Vegeu *Unió Lírica Fornalutxenca.*

→ Concert de la Banda de Música de Pollença

BANDA DE MÚSICA DE LLORET Agrupació fundada el 1918 a la seu d'una societat de socors mutus. Tenia 22 membres i en foren directors Jaume Andreu Pocoví, Arnau Mateu, Maties Noguera, Bartomeu Oliver i Miquel Gili. Es dissolgué el 1960.

BANDA DE MÚSICA DE LLUCMAJOR Agrupació sorgida, el 1930, de la fusió de les bandes dels partits maurista, liberal i conservador de Llucmajor. La componien 60 músics, dirigits per Miquel Tomàs, Damià Font i Tomàs Jordi, directors de les tres bandes integrants. El 1931, en va esser nomenat únic director Antoni Sastre. Durant tres anys (1933-1936), i encapçalada per mestre Joan Xamena, es convertí en banda còmica fins que, el 1936, Jesús Jiménez Momediano la transformà en una banda pròpiament dita. D'aleshores ençà, l'han dirigida Damià Font, Pere Antoni Jaume, Julià Jordi, Joan Socies i Vicente Castellanos.

BANDA DE MÚSICA DE MONTUÏRI Agrupació creada entorn del 1870 per Pere Gabriel Miralles Pocoví, que en fou director fins al 1876. Als anys vint, s'escindí per motius polítics, i en sorgiren la banda del cel (dirigida per Pere Sampol, del partit conservador) i la banda de l'infern (a cura de Jaume Pocoví, del partit liberal). El 1917, s'unificaren sota la direcció de Pere Sampol. N'han estat directors Pere G Miralles, Rafel Pocoví, Pere i Bartomeu Sampol, Rafel Miralles, Joan Socies, Baltasar Pocoví i, des del 1969, Pere Miralles Roca. Compta amb 30 membres i ha actuat arreu de Mallorca, Menorca i València.

← Banda de Música de Montuïri

BANDA DE MÚSICA DE PETRA Vegeu *Unió Musical Petra.*

BANDA DE MÚSICA DE POLLENÇA Agrupació fundada el 1865 per iniciativa del vicari Antoni Vila, que en fou el primer director. Per motius polítics, el 1870, s'escindí en dues bandes, la dels progressistes i la dels conservadors. La primera va esser dirigida, successivament, per Bernat Vila Sabaté, Jeroni Picó Campomar, Nicolau de Castro Porto, Francesc d'Asprer Fuster i Martí Bennàssar, i comptava amb una seixantena de músics; la segona, per Joan Alemany, Bernat Cifre i Bernardí Campins, amb una trentena de membres. El 1906, s'unificaren novament i en fou director, fins al 1911, Josep Melià Mayor. Posteriorment, ho han estat Jaume Vicenç Cifre (1911-17), Jaume Albertí Ferrer (1926-50), Rafel Oliver Sitjar, Antoni Moyà Pérez (1962-65), Nicolás de la Fuente (1966-67), Bernabé Sanchis (1968-72), Miquel Llopis Bernat (1973-77) i, des del 1979, Ramón Juan Garrigo. El 1962, el violinista anglès Philip Newman la dirigí per interpretar el *Tannhaüser* de Wagner. Una de les peces que anualment (el dia 2 d'agost) executa és la popular *L'Alborada*, composta a Pollença per Nicolau de Castro Porto. Compta amb 38 músics i una junta directiva

de la qual és presidenta, des del 1987, Catalina Cifre Cortès. Està subvencionada per l'Ajuntament de Pollença.

BANDA DE MÚSICA DE SANTA MARIA DEL CAMÍ Agrupació fundada el 1987 com a resultat de la unió de la Lira Santamariera (1945-1955) i joves músics del poble, sota la direcció d'Andreu Bennàssar. Té el suport de l'Ajuntament, que ha creat també una Escola de música per a formar els nous membres de la banda.

BANDA DE MÚSICA DE SANTA MARGALIDA Agrupació sorgida a partir de l'Escola Municipal de Música, creada el 1987. Féu el primer concert el setembre de 1988 i de llavors ençà ha fet 31 funcions. N'és director Jordi Rosselló Lliteres i la componen 50 músics, 5 dels quals provenen d'una banda anterior, creada entorn del 1940. Aquesta banda, que arribà a tenir 30 membres, fou dirigida per Tauler, Andreu Pol, Jaume Albertí i Guillem Cantallops. El 1951, el batle la dissolgué. El poble ha tengut altres bandes, en els s XIX i XX, que no han estat estudiades.

BANDA DE MÚSICA DE SANT LLORENÇ Vegeu *Centre Musical Sant Llorenç.*

BANDA DE MÚSICA DE SA POBLA Agrupació de caire independent, però amb patronatge municipal, dirigida per Jaume Cladera i composta de 30 membres. Els seus orígens es troben en una banda fundada el 1864 per l'organista de la parròquia, mestre Mas, i el músic Joan Rian, que en fou el primer director. Ha estat successivament dirigida per Llorenç Rian, Joan Rian Cladera (1900-1910 i 1915-1958), Antoni Rian Cladera, Sebastià Tugores i Antoni Jaume Rian Llambies.

BANDA DE MÚSICA DE SES SALINES Agrupació independent fundada el 1986. Compta amb 24 membres i és dirigida per Josep Llull Aguiló i, ocasionalment, per Miquel Roig Rigo. El poble ha tengut altres bandes al llarg de la seva història. El 1932, ja existia la Banda de músics dels joves de ses Salines, dirigida per Guillem Joan Sitjar, creada per la unió de dues agrupacions anteriors i extingida al començament de la Guerra Civil. Va esser rellançada, el 1956, pel mateix Guillem Juan i perdurà fins al 1970. La componien 14 músics.

↑ Concert de la Banda de Música de Son Servera

BANDA DE MÚSICA DE SÓLLER Vegeu *Lira Sollerica.*

BANDA DE MÚSICA DE SON SERVERA Agrupació musical, probablement creada entre 1880 i 1885. Compta amb una escola de música amb 58 alumnes i una junta directiva, presidida per Joan Serra Brunet. N'han estat directors Josep Sancho, Joan Lliteras i Lluís Jaume, que des de 1934 aconseguí que es donàs a conèixer per tota l'Illa, fins al 1956, quan s'escindí i només un petit grup de músics sortia a tocar a les processons de Setmana Santa i per les festes de Sant Antoni. El 1973, essent batle Antoni Vives, es reorganitzà i en fou director Miquel Pons. Des de 1987, la dirigeix Silverio Duato.

BANDA DE MÚSICA LA LIRA DE SELVA Agrupació fundada devers 1918, dirigida per Sebastià Ramis i, el 1920, pel capellà de la parròquia, mossèn Antoni Sastre Puigserver i composta per 30 músics. Posteriorment, sorgí la banda La Musa, que comptava amb 35 membres, sota la direcció de Bartomeu Oliver i de l'organista mossèn Antoni Albertí Rotger. Mantengué la seva activitat fins al 1936.

BANDA DE MÚSICA LA UNIÓ DE CAMPANET Agrupació fundada el 1931 i dissolta, de fet, el 1955. Els seus antecedents foren les petites bandes locals dirigides pels esparders mestre Abdó Campins Capó (Campanet 1872-1956) i mestre Pere March Campomar (Campanet 1880-1943), que començaren a actuar cap al 1915. Fou impulsada per Joan Martorell Reinés —de ca na Piu—, el qual aprofità l'avinentesa que el seu amic, el compositor i músic militar Joan Perelló Bisquerra —de Son Perelló— (Campanet 1892-Palma 1955) havia deixat l'exèrcit, acollit a la Llei Azaña, i residia a Campanet. Configurada i dirigida per Joan Perelló, es presentà com una de les activitats de la societat recreativa La Unió, de la qual agafà la denominació legal. Des de la seva fundació, assolí un nivell de qualitat notable, integrada per músics procedents de les extingides bandes de mestre Abdó i mestre Pere March, a més d'un estol de vocacions musicals joves de Campanet. Tenia el local d'assaig a la plaça Major de Campanet i a la finca de Son Perellonet (Selva). Arribà a comptar amb uns trenta músics i actuà amb èxit per diversos pobles de Mallorca. La mobilització imposada per la Guerra Civil, afectà els joves integrants de la banda, alguns dels quals moriren als fronts de combat. Amb efectius minvats, fou instrumentalitzada pel nou règim per acompanyar actes patriòtics i per amenitzar les festes locals. A la postguerra intentà un recobrament, però no pogué resistir la competència de les petites orquestres, cap a les quals començaren a dirigir-se alguns dels seus músics, com els que fundaren a Campanet l'Orquestra Bascònia (1947). Poc després de la mort del director (1955), cai-

gué en una inactivitat gairebé total i, de fet, desaparegué. A la seva etapa d'esplendor (1931-1936) tenia un extens repertori de música ballable, sarsueles i composicions diverses, sobretot valsos i pasdobles, i també composicions originals del seu director.

BANDA DE TAMBORS I CORNETES DE VILAFRANCA Agrupació de caire independent dirigida per Sebastià Jaume i fundada per Andreu Sansó Bauçà. Compta amb 20 membres. Els seus antecedents es troben a una banda sorgida el 1902, formada per 14 músics, dirigits per Miquel Vidal i, més tard, per Bartomeu Oliver. El 1914, desaparegué.

BANDA DE TAMBORS I CORNETES MUNICIPAL DE BÚGER Agrupació fundada el 1980, per iniciativa de l'Ajuntament. N'és director Joan Cifre Rotger i compta amb 22 joves membres. El seu antecedent es troba a la Banda Municipal de Búger (1910-1939), sorgida dins el nucli de sabaters, fundada i dirigida pel músic i organista Bernadí Amengual de Son Costa (Búger 1889-1965). Arribà a tenir devuit músics. Animava balls, festes i actes religiosos de la vila. Assolí la màxima activitat entre el 1918 i el 1920. Va esser sacsejada de forma creixent per la política local al llarg de la Dictadura, de la II República i de la Guerra Civil, fet que determinà la seva desaparició.

↑ Concert de la Banda Municipal de Manacor amb el Coro K-H-D de Colònia i la Capella Mallorquina (1979)

BANDA FILHARMÒNICA PORRERENCA Agrupació musical fundada, el 1856, per mossèn Jaume Mulet Escarrer. Actualment, la componen 55 membres, l'únic professional dels quals és el director, des del 1987, Antoni Peris Font. Regida per un president i una junta de 6 membres, funciona com a associació. N'han estat directors Gabriel Font, Baltasar Dalmau, Bartomeu Oliver i Jordi Rosselló Lliteres. Ha participat en diversos concursos i n'ha guanyat alguns fora de Mallorca. El 1982, organitzà la trobada de bandes a Porreres, amb motiu del seu 125 aniversari.

↓ Banda Filharmònica Porrerenca

BANDA MUNICIPAL DE MANACOR Agrupació formada per 40 músics, sota la direcció de Rafel Nadal i Nadal des de 1955. Amb la de Palma, és l'única de Mallorca en la qual els directors fan part del cos tècnic d'Administració local. La ciutat ha comptat, des de 1862, amb banda i escola de música, a cura de Sebastià Ribot Galmés. Era coneguda com la banda d'en Punxes, de caire conservador. El 1865, sorgí la banda d'en Costreres, d'ideologia liberal, dirigida per Miquel Morell. Ja a finals del s XIX, es creà una altra agrupació, dirigida fins al 1926 per Lluís Rosselló Llull i, més tard, per Bartomeu Gayà. El 1933, l'Ajuntament tornà a organitzar la banda i l'escola de música, ambdues sota el mestratge del mateix Bartomeu Gayà. El 1935, fou convocat un concurs municipal per dotar-la d'un nou director i en va esser elegit Antoni Maria Servera (1935-1955).

BANDA MUNICIPAL DE MÚSICA D'ALCÚDIA Agrupació vinculada a l'Escola municipal de Música, creada el 1986. Compta amb 33 joves membres i és dirigida per Gabriel Bauçà. El 1988, féu el seu primer concert a Montuïri. El poble ha tengut altres bandes, en els s XIX i XX, com la creada al si de l'Acadèmia Filharmònica de 1863 i la de Martí Bascunyana (1922-32), que rellançà el 1953 Felip Garmendia fins, aproximadament, el 1965.

BANDA MUNICIPAL DE PALMA Agrupació musical fundada a Palma el

↑ Actuació de la Banda Municipal de Palma

↑ Antecedent de l'actual Banda Unió Musical Inquera

1966, per iniciativa del batle Màxim Alomar Josa. Fins al 1975, rebé el nom de Banda de música de la Policia Municipal. Donà el seu primer concert el desembre de 1966, al Teatre Principal. Des de la seva fundació i fins al 1987, fou dirigida per Julio Ribelles Brunet. Compta amb 45 músics professionals i realitza uns vint concerts anuals al Teatre Principal, a més de participar a festes populars i de barriada. Ha actuat arreu de Mallorca, Menorca i Eivissa. El 1987, assumí la direcció, interinament, Ángel Martínez, fins a la designació, el 1989, del nou director, Daniel Martínez Marín.

BANDA MUNICIPAL DE SANTANYÍ Agrupació musical composta per 60 membres i dirigida, des de 1983, per Miquel Bonet Bonet. El seu origen es troba en la unificació, el 1939, de dues bandes locals, encara que el poble conserva documentació de l'existència d'associacions musicals des de 1845. N'han estat directors Andreu Bennàssar (1939-75), Ángel Martínez (1975-80), Jordi Rosselló Lliteres (1980-83) i Miquel Bonet Bonet. El 1983, l'Ajuntament creà l'Escola de música per a formar els futurs membres de la banda.

BANDA MUNICIPAL DE TAMBORS I CORNETES DE LLOSETA Agrupació fundada, el 1982, per iniciativa municipal, sota la direcció de Joan Cifre Rotger. El 1989, compta amb 15 membres i la dirigeix Pau Canyelles Ripoll. Té l'origen en una associació creada el 1976 amb 31 músics joves, guiada per Gregori Llabrés Moyà, Gabriel Moyà Ramon i Pau Canyelles Ripoll.

BANDA UNIÓ ARTÍSTICA MURERA Agrupació musical fundada el 1932 per Josep Quart, que en va esser el primer director. El succeí Jaume Gamundí i Jaume Moragues. Acabada la Guerra Civil, entrà en un període de decadència. Es reféu, a partir del 1980, sota la direcció de Ramon Miró i, des de 1985, de Gabriel Bauzà Sancho. Dos anys després, es constituí l'Escola municipal de música. Compta amb 40 membres.

BANDA UNIÓ MUSICAL INQUERA Associació creada el 1960 per Vicenç Bestard Garcias, que n'és director. Compta amb 33 músics. Els seus antecedents es troben en la unió de dues bandes antigues: la d'en Corpet (municipal) i la des Senyors. La primera fou fundada el 1932 i dirigida per Bartomeu Oliver, Antoni Llompart i Jaume Albertí; la segona, per Josep Rotger.

BANDEJAT Dit del qui ha estat expulsat d'un territori per un ban. ■ Persona, animal o cosa que, mitjançant un ban, ha estat posat fora de la llei. Hom podia bandejar persones (criminals, enemics polítics), animals (ocells, llagosts) o coses (productes

LES BANDES DE MÚSICA: TOT UN FENOMEN

A l'hora d'avaluar la tradició musical illenca, a l'hora d'estudiar i de redactar la història del nostre fet musical (feina encara pendent, però que és tasca prioritària del nostre Centre de Recerca), en aquest moment serà totalment obligat dedicar un capítol prou important al fenomen de les bandes de música.

Les bandes mai no han mancat als pobles i als indrets mallorquins, i fins i tot trobam èpoques en les quals al mateix lloc en conviuen dues. Tot un fenomen, en efecte.

Si tenim en compte que es considera la data de 1813 com la de la fundació de la primera banda de música als països de parla catalana (seria la Primitiva de Llíria, al País Valencià), Mallorca en fou capdavantera: Felanitx ja n'organitzà una el 1820, només set anys després d'aquella primera a València.

Per aquella època, l'activitat musical a Mallorca, encara que centrada al voltant de tres punts d'atracció: la Seu, Lluc i la Reial Capella de l'Almudaina, tenia també altres ramificacions profanes, és a dir no lligades directament amb el culte religiós.

Així, el sorgiment d'aquestes bandes de música (ben prest en trobam a Sóller i a Palma) és paral·lel al d'algunes agrupacions de cambra, per tal de donar a conèixer tot un material —composicions— no lligat directament a la litúrgia. És l'època del pare Aulí i el seu grupet de cambra, que donà a conèixer a l'illa els quartets de Haydn i Mozart.

Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca

fraudulents, moneda falsa). ■ Bandoler al cap del qual s'ha posat preu. Habitualment, se solen considerar com a bandejats tots els bandolers, encara que no s'hagués preuat la seva captura.

BANDERA, PONT D'EN Terrenys del terme de Santanyí, situats entre la vila i sa Talaiola. (M)

BANDERA, PUIG DE SA Al terme de Manacor, de 333 m d'alçada, situat entre sa muntanya Grossa i es puig de Cero. ■ Al mateix terme, de 302 m d'alçada, entre sa mola des Fangar i sa mola Vella. (M)

BANDERA ROJA Vegeu *Organització Comunista d'Espanya-Bandera Roja*

BANDERA ROJA, LA Setmanari editat per l'agrupació socialista de Palma entre 1892 i 1894. Tenia com a objectiu donar suport a les tesis del Partit Socialista Obrer Espanyol, del qual era portaveu. Exponent de les teories marxistes, criticava els republicans i sovint era un mitjà de denúncia de la condició dels obrers. En fou director Pere Pasqual Morey.

BANDEREJAR Acció per la qual un senyor feudal sortia amb el seu escamot a la guerra. ■ Acte pel qual un bàndol s'aixecava en armes, normalment enarborant banderes, ensenyes o insígnies del seu partit.

BANDERETA, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre Son Genovoi i Son Grandia. (M)

BANDERIES Del castellà *banderías*. Vegeu *bàndol*.

BANDEROLA Possessió del terme de Llucmajor, documentada el 1459, anomenada abans alqueria de n'Estorín, avui Son Verí. ■ Terrenys del terme de Sineu, documentats el 1451, situats entre es pont de Son Alcaines i Son Rebassa. (M)

BANDES, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Mitjanit i Son Perulla. ■ Al mateix terme, entre s'horta Vella i el puig de sa Vinassa. (M)

↑ Banderola (Sineu)

BANDEJATS, BASSA DES Al terme d'Escorca, situada entre el bosc de Son Macip i font Freda. (M)

↓ Bassa des Bandejats (Escorca)

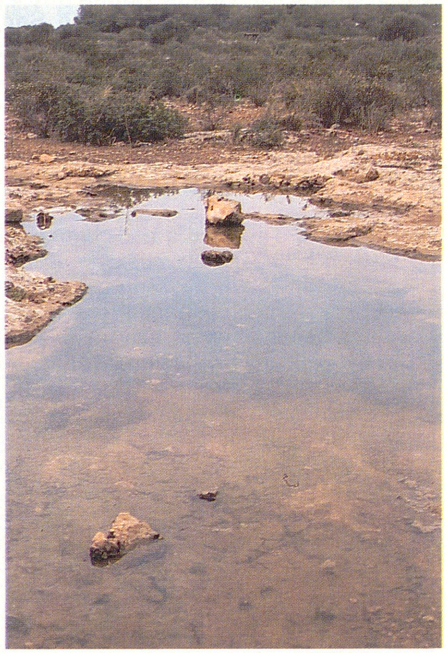

BANDEJATS, COVA DELS Cavitat situada al terme municipal de Pollença, al naixement del torrent de Son Brui, prop de la serra de sa Coma. Es troba a 200 m sobre el nivell de la mar i està catalogada com a cova d'entre 30 i 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BÀNDOL Escamot de casolans o conjunt de partidaris d'una determinada opció o grup, lligat a un cap per relacions de defensa i obediència. Era freqüent que la societat d'Antic Règim es dividís en bàndols enfrontats per causes difícils d'esbrinar, però en les quals influïen qüestions de caire econòmic, familiar, religiós o polític; a la història de Mallorca, sempre han sovintejat. Així sembla demostrat que, a la Conquesta, Jaume I va rebre ajuda des de l'interior de l'Illa d'un bàndol enfrontat al valí. Amb la introducció de la societat feudal, els enfrontaments es feren habituals. El seu esclat està en relació directa amb les crisis periòdiques de la societat d'Antic Règim. D'aquesta manera, en trobam entre famílies, *cases*, barris o pobles als voltants dels grans moviments socials com l'aixecament forà, la guer-ra de Catalunya contra Joan II o les Germanies sense que, aparentment, estiguessin relacionats. S'ha de tenir en compte que la societat mallorquina era un poble en armes. Les autoritats dubtaven a desarmar-lo i deixar la gent sense defensa enfront dels enemics exteriors, o consentir l'armament i exposar-se que qualsevol disputa acabàs en una gran brega amb morts i ferits, i que s'iniciàs una cadena de venjances. Finalment, es prohibí un cert tipus d'armament i que es pogués portar per zones urbanes. Es privaren,

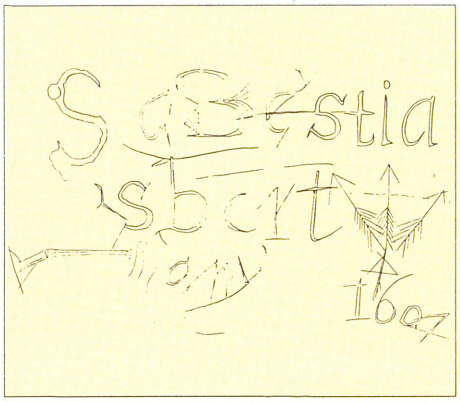

↑ Grafit de la Seu, fet pel bandoler Sebastià Sbert el 1607

també, moltes vegades les cavalcades i els aplecs, però això no impedí la constant aparició de disputes. Un altre punt que s'ha de tenir en compte és el fenomen de l'assimilació de bàndols. Això passava quan un bàndol nobiliari acceptava com a client un bàndol popular i li transmetia el seu nom i símbols externs. Aquest fet provocava que els noms dels bàndols nobiliaris pervisquessin a la part forana fins i tot després de l'acabament dels enfrontaments dels nobles. Sovint, el nom respon a criteris de localització, és a dir, del lloc al qual pertanyien els principals caps de cada bàndol. És el cas dels bàndols Call-Almudaina-Born, que adoptaren aquest nom de la parròquia on vivien els seus personatges cabdals. El mateix passava a les viles: per exemple, a Alaró esclataren baralles entre los d'Amunt i los d'Avall. Altres vegades, rebien el nom dels principals llinatges que les integraven, com els Espanyols i Armadans de ciutat o els Vic i els Alemany d'Andratx. Entre tots els bàndols, els més coneguts són els nobiliaris, que tengueren com a principal escenari la Ciutat. Les famílies nobles, per les mateixes lleis de l'estament, anaren adoptant una estructura clànica que, a finals del s XVI, se sublimà en el concepte de *casa* (→), on s'incloïen vincles de sang, econòmics i de clientela, que lligaven mútuament parents, criats, esclaus i casolans. Una de les seves lleis fonamentals era el concepte d'honor, del qual es derivava la venjança privada com a dret inalienable. Els motius de disputa no faltaren: herències, fideïcomissos, possessions, matrimonis, control polític, entre altres. En general, aquests enfrontaments pretenien clarificar els esquemes de poder en un estament que, teòricament, semblava unitari. Íntimament lligats amb els bàndols nobiliaris, hi trobam els rurals, provocats per causes molt semblants a aquells i sovint lligades entre

BÀNDOLS A MALLORCA

1285 - Alfons el Liberal s'apodera de Mallorca. Resistència d'alguns partidaris de Jaume II de Mallorca.
1325 - Commocions populars. S'iniciaren els enfrontaments entre la Ciutat i la Part Forana.
1337 - Artà. Bregues entre els bàndols dels Orpí i els Blanquer.
1351 - Reforma del sistema de govern.
- Felanitx. Bregues entre els bàndols de Bartomeu Soler i el de Pere Ramon.
1359 - Reforma del sistema de govern.
1362 - Felanitx. Bregues entre els bàndols dels Triai i els Caselles.
1373 - Reforma del sistema de govern.
1376 - Inca. Brega entre els Palou i els Rebolls.
1382 - Enfrontaments polítics de diferents bàndols de cavallers, nova reforma del sistema de govern.
1398 - Arribada del virrei Anglesola amb poders extraordinaris. Nova reforma del sistema de govern.
1399 - Felanitx. Bregues dels bàndols dels Truiols contra altres de Felanitx mateix, de Campos i Santanyí.
1401 - Felanitx. Bregues dels bàndols de Guillemó Vinyes i els Llaneres, d'una part, contra els de Miquel Artigues i els Alcover, de l'altra.
1403 - Concòrdia entre els bàndols de la Ciutat enfrontats pel sistema de govern que comencen a esser coneguts amb el nom d'Almudaina i Call.
1425 - Brega entre els bàndols d'Arnau Ferrer i els Navetes de Petra.
1438 - «Guerra» entre Sineu i Petra.
1440 - Reforma del sistema de govern. Institució del Règim de Concòrdia. Enfrontaments entre el bàndol de l'Almudaina i el del Call.
1441 - Dictadura de Pere Catlar.
1447 - Reforma del sistema de govern: instauració del Règim de «sac e de sort».
- Pressions dels bàndols de l'Almudaina i del Call per apoderar-se del govern.
1451 - Llucmajor. Brega entre els Pastor i els Armengol.
1462 - Campos. Brega entre els Mesquida i els Avellà.
1463 - Conspiració per donar suport a Catalunya a la guerra dels Remenses.
- Inca. Reunió sediciosa promoguda per Pere Joan Albertí i Bernat Albertí.
- Comencen els bàndols entre els Torrelles i els Puigdorfila.
- Bregues a Sineu i Montuïri entre els partidaris d'Andreu Rossinyol i els de Joan Arnau.
1464 - Binissalem. Bregues entre els bàndols de Lluís Terrassa i el de Miquel Moià.
1467 - Inca. Brega entre els Saura i els Trobat.
1471 - Conspiració a Inca per assassinar cavallers i part del govern.
- Intent de conciliació entre els bàndols de l'Almudaina i el Call.
1473 - Ciutat. Gran brega al carrer de Sant Jaume entre els bàndols d'Almudaina i Call.
1478 - Comencen els bàndols entre Almudaina i Born.
1482 - Sant Joan. Bregues entre els Bauçà i els Maiol.
1489 - Comencen els enfrontaments entre Espanyols i Armadans.
1492 - Campos. Bregues entre els Ballester del Palmer i els habitants de Campos.
- Inca. Brega entre el bàndol de Gabriel Perelló i Mateu Seguí, d'una banda, i els de Jeroni Llompart i Guillem Fàbregues, de l'altra.
- Binissalem. Brega entre els Ferrerans i els Batanes.
- Sóller. Brega entre els Alcover i els Canals.
- Sa Pobla. Mort del batle reial en una brega.
- Gran brega al convent de Sant Francesc de Ciutat entre els Espanyols i els Armadans.
1493 - Resistència de Sineu i Montuïri al virrei que anava a pacificar bregues.
- Valldemossa. Brega.
1494 - Reial Pragmàtica prohibint parcialitats i cavalcades.
1495 - Procés contra els Espanyols i els Armadans.
1503 - Muro. Brega entre diferents cavallers.
1505 - Ciutat. Gran brega entre els bàndols de l'Almudaina i el Born.
1509 - Gran brega entre els Puigdorfila i altres cavallers.
1510 - Gran brega entre els bàndols de l'Almudaina i el del Born.
1511 - Andratx. Brega entre els Vich i els Alemany.
1517 - Campos. Brega entre els Ginard i els Cerdà.
1520 - Intent de pacificació entre els bàndols de l'Almudaina i el Born.
- Andratx. Gran brega entre els Vich i els Alemany.
1529 - Bunyola. Brega en la qual mor Joan Palou de Son Torrella.
1534 - Felanitx. Resistència contra el batle reial.
1538 - Felanitx. Brega entre els Sunyer i els Canet.
- Brega entre els Caldentey de Felanitx i els Orell de Porreres.

(continua a la pàgina següent)

1542 - Diverses sortides del lloctinent per pacificar bàndols.
1544 - Bunyola. Sortida del virrei per pacificar bàndols.
1548 - Felanitx. Mort del batle reial en una brega. Sortida del lloctinent.
- Campos. Brega.
1549 - Prohibició d'armes i aplecs.
1558 - S'ordenen treves entre els diferents bàndols per por dels enemics externs.
1598 - Duel a Ciutat entre els Anglada i els Rossinyol. Comencen Canamunt i Canavall.
1601 - Atemptat contra Ramon de Verí, jutge de la Reial Audiència.
1606 - Almanguenada contra el Palau Reial.
1612 - Duel Quint-Verí.
1615 - Assassinat d'Arnau de Santacília.
1619 - Assassinat de Jaume Joan de Berga, jutge de la Reial Audiència.
1621 - Atemptat contra el canonge Armengol.
1624 - Assassinat del capità Onofre Brondo.
1632 - Pau General entre els Canamunt i els Canavall.
1637 - El comte d'Aiamans assalta el convent de Santa Magdalena.
- Assassinat de l'algutzir reial Antoni Salom.
- Brega entre Lleonard Safortesa i Pelai de Quint.
1638 - Assasinat d'Arnau Miralles.
1639 - Atemptat contra el paborde Alemany.
1640 - Atemptat contra el comanador Pere Onofre Sanglada.
1641 - Atemptat contra M Jeroni de Verí.
- Assassinat de Príam de Villalonga.
1642 - Assassinat de Pere Joan Dameto-Simonet.
- Assassinat del comanador Dameto.
- Atemptats contra Francesc Truiols i Jeroni de Sales.
- Concentració d'alguns cavallers armats a Santa Eulàlia.
- Els bandolers de Canamunt a punt d'apoderar-se de la Ciutat.
- Atemptats contra Gabriel Valero i Jordi Dameto.
- Atemptats contra Pere Espanyol i Miquel Vivot.
1643 - Assassinat de Jaume Desmàs.
- Assassinat de Jeroni Pax de Puigdorfila.
- Atemptat contra Jaume Sanglada.
- Gran brega entre Canamunt i Canavall.
- Assassinat d'Onofre Brondo.
1644 - Problemes entre el comte Mal i els vilatans de Santa Margalida: assassinat del batle baronal i d'un jurat.
- Pau general entre Canamunt i Canavall.
- Assassinat de Francesc Llompart.
- Persecució frustrada de bandolers. Les Corts a Inca.
1645 - Pau general entre Canamunt i Canavall.
1651 - Assassinat de Margalida Despuig.
1661 - Assassinat de fra Rafel Ferrer.
1665 - Revolta de Lloseta contra el comte d'Aiamans.
- Assassinat del capità Bartomeu Bennàsser.
1666 - Persecució general de bandolers.
1682 - Diverses bregues al carrer del Sindicat de Ciutat, a Son Sunyer i Algaida.
- Desafiament de 8 homes a la porta de Jesús.
1686 - Assassinat del vicari general Pere Joan Perpinyà.
1692 - Conciliació entre franciscans i dominics.
1699 - Problemes per a la dotació de les càtedres a la Universitat Lul·liana de Mallorca.
1706 - Primers enfrontaments entre botiflers i maulets.
- Assalt a les cases franceses de Palma. Grans bregues.
- Mallorca declara rei el pretendent austríac.
1707 - Detenció i expulsió de francesos i botiflers.
- Es treuen de les bosses d'insaculació destacats botiflers.
1711 - Conspiració dels botiflers.
1713 - Gran brega en un ball a la Soledat.
1715 - Diverses detencions de botiflers.
- Rendició de Mallorca a Felip V.
1716 - Es desarma els mallorquins.
- Prohibició dels duels.
- S'estudia la protecció que certs cavallers donaven a bandolers.
1749 - El bisbe Cepeda declara lícit el culte a Ramon Llull.
- Comencen els bàndols entre gorrions i marrells.
1761 - El papa declara la Immaculada patrona d'Espanya.
1772 - Vinguda del bisbe Díaz de la Guerra. Repressió dels lul·listes.
1776 - El rei Carles III ordena reposar el culte a Ramon Llull.

(Elaboració: Jaume Serra)

elles. Des del naixement de les primeres viles a principis del s XIV, hi ha lluites entre diferents bàndols d'una mateixa vila o entre dues de veïnades. El fet més freqüent era que fossin famílies d'una mateixa vila que lluitassin entre elles. A vegades, les baralles eren impulsades pels nobles, que se n'aprofitaven per als seus propis interessos. Com que després d'una gran brega se solien bandejar els seus participants, era freqüent que els bandejats es refugiassin a les muntanyes i formassin colles de bandolers que atacaven el bàndol contrari. A més dels bàndols esmentats, n'hi hagué d'altres tipus: gremials, religiosos, polítics, etc. Fins al s XVIII, en què l'exèrcit borbònic desarmà el poble i ocupà tota l'Illa, el problema subsistí. (Vegeu *Call-Almu-daina; Born-Almudaina; Espanyols-Armadans; Canamunt-Canavall; Botifarres-Maulets; Gorrions-Marrells*). (JS)

BANDOLER Dit de qui fa part d'un escamot, pertanyent, o no, a un bàndol nobiliari. Habitualment, es bandejava els bandolers, per la qual cosa aquests i els bandejats esdevengueren sinònims. El s XVII es coneix, a Mallorca, com «el segle dels bandejats». El bandolerisme era un fenomen endèmic de les societats de l'antic règim, especialment, de la Mediterrània. Les epidèmies periòdiques de bandolerisme es reproduïen després de fams, pestes o guerres. Era freqüent que diferents bàndols nobiliaris organitzassin colles de bandolers, les quals actuaven com a exèrcits particulars. Aquest fet es detecta a Mallorca almenys des del s XV, però la primera gran explosió de bandolerisme tengué lloc a conseqüència de la repressió de les Germanies (1520-1521). Durant tot el s XVI, l'Illa va estar farcida de petites colles de bandolers que, ajudats de cans, atacaven viatgers, colles enemigues, esclaus fugitius o pirates. El principal nucli de bandolers d'aquest període fou la vila de Bunyola, on actuava la colla de *lo Bord d'Alfàbia*, probablement al servei de la família Santacília. L'augment demogràfic i les fams que es donaren a partir del 1580, causaren una major conflictivitat social. Els diferents bàndols de les viles a la part forana i les tensions entre la noblesa, provocaren nombrosos bandejaments. Al mateix temps, hi va haver una gran quantitat de persones pobres que, per sobreviure, hagueren de robar o actuar de forma il·legal. Així, el petit lladre que cometia delictes impulsat per la fam, aviat havia de fugir a les muntanyes, on s'agrupava en colles. Amb l'esclafit dels Cana-

↑ Interior de la cova del bandoler *Rotget* (Lloseta)

munt i els Canavall, els partits nobles crearen colles de bandolers, que cercaven els seus membres a la muntanya o les presons. Destacà la colla de Selva, organitzada per Arnau de Santacília i dirigida pel capellà Mateu Ferragut —*en Boda*—, la qual arribà a aplegar més de 30 bandolers i tenia una infraestructura que s'estenia per tota l'Illa. En una topada, amb comissaris reials, a Lluc, quedà en part desfeta i el seu capità, un germà del capellà Boda, fou executat de forma sumarissima, amb altres bandolers. Ferragut decidí venjar-se'n amb l'ajuda dels Canamunt, assassinant el jutge de la Reial Audiència, Jaume Joan de Berga. Amb la repressió que seguí aquest crim, la colla es va desfer. Fins a la dècada de 1630, no en sorgí una altra, també a la vila de Selva. Aquesta, arribà a tenir més de 100 bandolers i era dirigida per Llorenç Coll —*Barona*—, amb el suport de Miquel de Santacília. El dit Barona arribà a negociar amb el virrei com si fos una autoritat independent i quan fou assassinat, la seva mort féu esclatar una cadena de venjances. En aquest període, el bandolerisme està molt implicat en les lluites de Canamunt i Canavall. La família Santacília va afavorir molt grans colles; fins i tot alguns dels seus membres arribaren a esser bandejats, com Pere de Santacília que, per venjar la mort del seu germà Arnau, provocà directament o indirecta més de 800 assassinats. També participaren escamots de bandolers a les lluites antisenyorials. De fet, els principals nuclis de colles de bandolers estigueren situats a viles on hi hagué problemes d'aquest tipus. Especialment important fou la participació de colles de bandolers als enfrontaments entre el comte Mal i els vilatans de Santa Margalida, en els quals tant els uns com els altres en formaren aplecs; l'esmentat comte va arribar a comptar amb més de 100 bandolers, entre els quals hi havia nombrosos bandejats. Cap al 1660, els bàndols dels Canamunt i els Canavall estaven pràcticament pacificats. D'aquesta manera, hi havia una voluntat general d'acabar amb les colles. Per aquest motiu, s'emprengué 1666 una vertadera campanya militar que triomfà en gran part gràcies al suport del poble. A finals del s XVII, els bandolers no eren ben vists pel poble, ja que substituïen les autoritats legals, i robaven i violaven sense consideració. Així, no se'ls considerava com a part del poble baix, sinó com a vertaders enemics. Això explica la manca de romanços i de rondalles, en les quals el bandoler sia considerat un heroi popular. Amb la Guerra de Successió, botiflers i maulets intentaren refer les colles per posar-les al seu servei, però els esdeveniments polítics i el final de la guerra les avortaren. Així i tot, el 1721, s'hagué d'emprendre una altra campanya militar en contra de les colles. A principis del s XVIII, les colles de bandolers tornaven a esser petites, i hi tenien un paper important els desertors de l'exèrcit. Del primer quart d'aquest segle, es pot destacar el bandoler Rotget, que ha deixat empremta en la memòria popular. Les autoritats intentaren lluitar diverses vegades amb els bandolers, però el suport que, durant el s XVII, tenien dels nobles de Canamunt i Canavall provocà que les seves iniciatives no tenguessin èxit. De fet, cada sortida de nobles de les dites famílies suposava una sortida de bandolers. Entre les mesures preses per esvair-los, cal destacar l'extradició de bandolers fora de l'Illa, a canvi d'un període de servei als exèrcits reials. També podien emigrar a Menorca (cosa que provocà una epidèmia de bandolerisme en aquella illa), a Cabrera o a altres illes. Sovint, no començaven aquest període, sinó que es llançaven dels vaixells que els treien fora de Mallorca i els qui tornaven agreujaven els problemes; una altra disposició va esser posar preu al seu cap, ja que normalment es donava una quantitat per un bandoler viu, i la meitat si se l'entregava mort. Això provocà que molts dels capturats no arribassin vius a Ciutat, sobretot perquè alguns bandolers valien l'equivalent a 5.000 jornals. Al mateix temps que el premi, es concedia el perdó a un altre bandoler que no estigués acusat de crims de sang. A causa que els premis es donaven de béns del bandoler o dels seus parents i amics, cada captura creava noves rivalitats. També es nomenaven comissaris especials de bandolers d'una colla enemiga i, d'aquesta manera, s'amagaven, sota una suposada legalitat, venjances personals i s'agreujaven les cadenes de venjances. Així mateix, hi havia les persecucions promogudes per la Reial Audiència i els virreis, de les quals només tengueren una certa efectivitat les de 1666 i

↓ Escenes de bandolers, xilografies de la impremta Guasp

la de 1621, perquè s'habilitaren sistemes de denúncia, en els quals els informadors restaven en secret. Finalment, s'articularen mesures repressives del vagabundatge, que obligaven els desenfeinats a posar-se a treballar o a partir del Regne. (JS)

BANDOLER, HORT D'EN Al terme de Sineu, situat entre Banderola i Son Rebassa. (M)

BANDOLER, SON Terrenys del terme d'Algaida, entre Son Horrac i Treuré. (M)

← David A Bannerman i la seva dona W Mary

BANNERMAN, DAVID A (Anglaterra 1886 - 1979) Ornitòleg. Estudià a Cambridge, on es llicencià el 1909. El 1918, s'incorporà al Museu Britànic, en la Secció d'Història Natural, on treballà fins a la seva jubilació (1951), tot combinant la seva tasca al museu amb el treball de camp. Després, i fins a la seva mort, es dedicà a viatjar i a continuar els seus estudis. És considerat un dels ornitòlegs més importants del món. Va esser president del *British Ornithologist's Club* i representant britànic al *Council for Bird Preservation* (Consell Internacional per a la protecció de les aus). Entre les seves obres, destaquen *The Birds of de British Islands*, *The Birds of Ciprus* i *The Birds of Atlantic Islands*, les dues darreres fetes amb la col·laboració de la seva dona, W Mary. Des del 1970, el matrimoni es dedicà a l'estudi de les aus de les Balears. A la seva mort, la seva esposa va concloure aquesta tasca i, a partir de les notes i el material preliminar recollit, elaborà *The Birds of the Balearics* (Londres 1983) firmat per ambdós. El llibre és una contribució al coneixement dels ocells de les illes Balears, especialment pel que fa a la seva distribució i taxonomia. Fou il·lustrat per Donald Watson.

BANÚS, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre Son Roig i sa Vinyota. ■ Al terme de Felanitx, està situada entre Son Mas Nou i sa Canova. ■ Al mateix terme, entre can Pancuit i Son Sureda. ■ Al mateix terme, entre es Carritxó Vell i el puig d'en Sull. ■ Al terme de Manacor, entre Son Ventura i el puig de s'Heretge. (M)

BANÚS ALOU, MIQUEL (Felanitx 1683 - Palma 1753) Pintor. Es va formar a Roma copiant els clàssics. A Felanitx, són obra seva els retaules dedicats a sant Josep i a sant Isidre, de la capella del convent de sant Agustí, a l'hospici del qual hi havia una tela sobre la Santíssima Trinitat, avui desapareguda. També l'església parroquial tenia una pintura, dedicada a sant Camil de Lel·lis, depositada actualment a la Fundació Cosme Bauçà. Entre les teles conservades a la capella del Roser dels dominicans de Manacor, destaca la que representa la batalla de Lepant. La capella de sant Josep de Montuïri i l'església dels pares agustins de Palma en guarden, així mateix, produccions.

→ Miquel Banús Alou, *Sant Camil de Lel·lis*, conservat a la Fundació Cosme Bauçà

BANÚS, PUIG DE SON Situat al terme de Manacor, de 174 m d'alçada, entre Son Banús des Turó i Son Vell. (M)

BANÚS, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre can Filòsof i Son Cladera Vell. (M)

BANÚS DES TURÓ, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre el turó de Son Banús i Son Banús Vell. (M)

BANÚS NOU, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre Son Mascaró i Son Banús Vell. (M)

BANÚS VELL, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre Son Figuera Bordoi i Son Banús Nou. (M)

BANYA, CAN Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada arran de s'Albufera, entre sa Quartera i la cova de Sant Martí. ■ Al terme d'Artà, situa-

da entre el puig de Son Morei i es Pinet Ruc. ■ Al terme de Búger, situada entre la vila i Son Alemany. També anomenada ses Barranyes. ■ Al terme de Felanitx, entre Son Nadal Vell i can Poi des Oms. ■ Al de Manacor, entre la mola des Fangar i can Ronqueta. (M)

BANYA, PORT D'EN Al terme de Capdepera, probablement l'actual Cala Rajada. (M)

↑ Pujol d'en Banya (Sóller)

BANYA, PUJOL D'EN Possessió del terme de Sóller, situada entre Rocafort i la font d'en Joi. (M)

BANYA, SON Possessió del pla de Sant Jordi, al terme de Palma, situada entre Son Ferriol i l'aeroport. Des del 1969, és un poblat gitano. (M)

BANYA DE BOU *(Plantago coronopus)* Planta. Dita també **herba d'arenes** i **estrella-mar**, del llatí *Coronopus stella-maris*. Pertany a la família de les plataginàcies i és anual o biennal. Té les fulles en roseta, esteses per terra o dretes, d'un verd pàl·lid, linears amb lòbuls laterals i els peduncles de les flors uns més llargs i altres més curts que les fulles; les espiguetes ovals o oblongo-cilíndriques. Floreix des del mes d'abril a l'octubre i es fa per terrenys arenosos, camins, camps i pujols àrids. És astringent, i és tenguda com un poderós febrífug. Antigament, s'usà contra la ràbia. Menjada en enciam, cura el mal de pedra. (FB)

↑ Banya de bou *(Plantago coronopus)*

BANYA DE S'ALQUERIA, CAN Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre s'Alqueria Vella d'Avall i ses Beques. (M)

↑ Interior del poblat gitano de Son Banya (Palma)

POBLAT DE SON BANYA

El poblat de Son Banya es troba al predi del mateix nom, a la carretera vella de Llucmajor. Disposa de 124 habitatges d'una planta i dels suficients serveis: escola pública d'EGB amb quatre unitats, escola d'adults amb dos nivells, oficina d'atenció social i telèfon públic, entre d'altres. El nombre de famílies s'aproxima al centenar i hi viuen prop de cinc-centes persones, en una gran majoria població jove. El poblat es creà el 1969, com a solució provisional a un nucli de barraques disperses per la zona de can Pere Antoni, sector de llevant de Ciutat. La iniciativa de crear el poblat fou compartida entre l'Associació INGIMA d'integració gitana, l'Ajuntament de Palma i el Govern Civil. El 1974, es creà el Patronat Alberg de Son Riera , per a l'administració de les cases del poblat, entre l'Ajuntament i Càritas, que amb el temps es plantejà l'atenció social d'aquestes famílies i el reallotjament d'aquesta població a habitatges de Palma, donat el caràcter "d'alberg-provisional" i per la marginació i conflictes que crea l'estructura de poblat diferenciat. Constatades les dificultats del Patronat per a donar una resposta adequada a les necessitats de la població albergada, s'inicià el procés de crear una fundació pública, mitjançant un consorci entre l'Ajuntament de Palma, el Govern Balear i el Consell Insular de Mallorca, amb participació de Càritas i les associacions gitanes. El 23 de febrer de 1989, s'aprovà el pla municipal per majoria absoluta. La proposta de promoure la Fundació va esser tramesa a les respectives institucions públiques per a la seva conformitat.

Joana Gual Frau

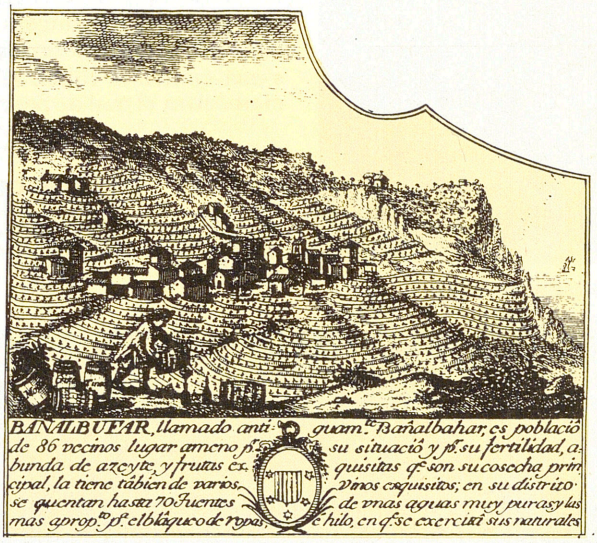

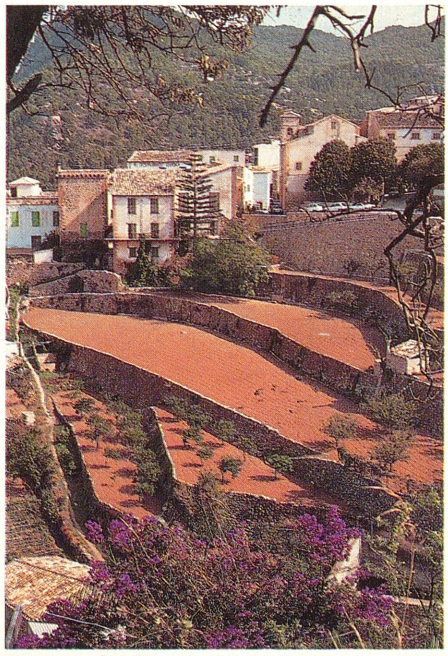

↑ Banyalbufar vist des del sud

BANYALBUFAR Municipi situat al SO de la serra de Tramuntana, obert a la mar des del port des Canonge fins al racó de s'Algar, amb una extensió de 1.805 hes. El nucli urbà més compacte es localitza a uns 100 m d'altitud. Està constituït per tres amples valls, la de Son Coll, la de Banyalbufar i la de Planícia. El terme està dividit en dues zones, on es desenvolupa la vida agrícola. A la zona més elevada, es localitza el conreu de secà, sobretot de l'olivera. Des de la mar fins als 200 m, abunda el reguiu. La costa, perfilada per esquerps penya-segats, és poc accessible. Té una població (banyalbufarins) de 463 habitants (1986) i una densitat de 25'5 h/km². El relleu és molt accidentat, i assoleix la màxima elevació a la mola de Planícia (920 m). El poble es caracteritza per l'abundància de marjades, que s'estenen al llarg de la costa. Destaquen les possessions de Planícia, de Son Valentí, de Son Balaguer, de Son Bujosa, de Son Sanutge i de Son Bunyola. Respecte a l'etimologia, la darrera part del mot, *albahr*, és aràbiga, i significa 'la mar'; quant a la primera part, existeixen diverses interpretacions: d'una banda, es pot considerar l'adaptació islàmica de la veu llatina *uineola*, i seria 'vinya de la mar'; de l'altra, podria venir de l'àrab *binyân*, i significaria 'casa o construcció de la mar'. Segons els arabistes, deriva de *bny*, forma del verb 'construir', probablement per referir-se a un paratge abundant en safareigs.

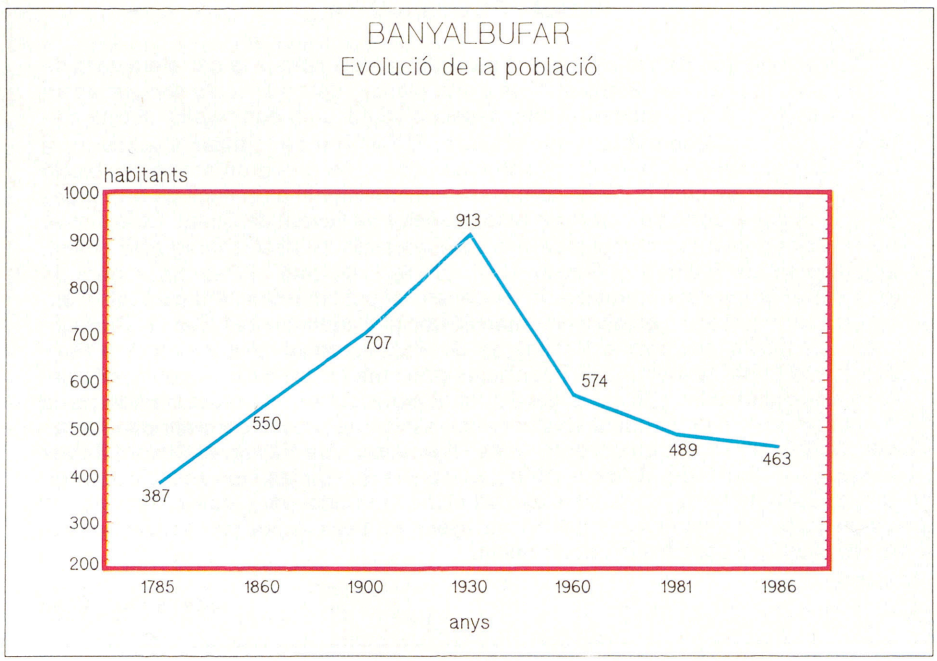

HISTÒRIA

Al terme, es coneixen quatre jaciments talaiòtics, repartits entre les possessions de Son Valentí i de ses Mosqueres. Tret del talaiot des Racó de Banyalbufar, els altres són d'escassa importància. Aquest petit nombre de jaciments no significa, en principi, que el municipi estàs poc poblat a la prehistòria i primeres etapes històriques. El fet d'esser una zona muntanyosa, de difícil i lenta exploració, i amb un tipus de vegetació particularment densa, pot haver determinat que moltes de restes arqueològiques no hagin estat encara detectades. El poble fou una alqueria, que féu part del districte de Bunyola, fins a la conquista catalana. Aleshores, va esser adjudicada a Nunó Sanç, comte del Rosselló. Gaudí de certa autonomia, que es manifestà el 1285, quan es féu la designació de síndics de la ciutat i parròquies foràmies per anar a fer sagrament de fidelitat i d'homenatge a Alfons *el Liberal* i els seus representants hi acudiren independentment dels d'Esporles. Cal assenyalar també que el rei Sanç concedí a la vila, el 1312, escut propi, amb les barres d'Aragó en camp blau, envoltat de set estels d'or. El 1392, fou creada la baronia de Banyalbufar, jurisdicció senyorial que fou atorgada pel rei Joan I d'Aragó a favor d'Umbert Desfonollar. D'aquella grandesa, resta el palau de la Baronia. Reintegrada a la corona per Alfons IV de Catalunya, el 1445, fou cedida a Llatzeret de Lloscos. El primitiu nucli de població es disposà entorn de l'església. Els seus habi-

↑ Imatge panoràmica de Banyalbufar

tants participaren en la revolta forana, el 1450, i devastaren la Granja, Planici i la Baronia, amb robatoris de bestiar i destrosses d'oliveres. Però aquest alçament fou ràpidament reprimit, i en foren víctimes Mateu Falqués, ajusticiat a Sineu, i Guillem Font, al qual confiscaren els béns. El poble va haver de contribuir a la guerra. Foren temps de crisi i emigració, lentament superats amb la introducció de la vinya i el conreu a les marjades. Tengueren especial rellevància els seus vins, emprats a la taula reial i a totes les esglésies. L'origen de l'extensió de la vinya, substituint els cereals, fou produit per l'exempció de delmes que, des del 1564 havia atorgat Carles V. Per defensar-se dels freqüents atacs piràtics, s'arribaren a construir, en el s XVI, 12 torres de defensa. En el s XVII, es començà l'església actual. Aleshores, els grans terratinents eren tres o quatre llinatges insignes, sobretot Vic i Albertí, que es ramificaren en petites propietats. Es varen multiplicar així

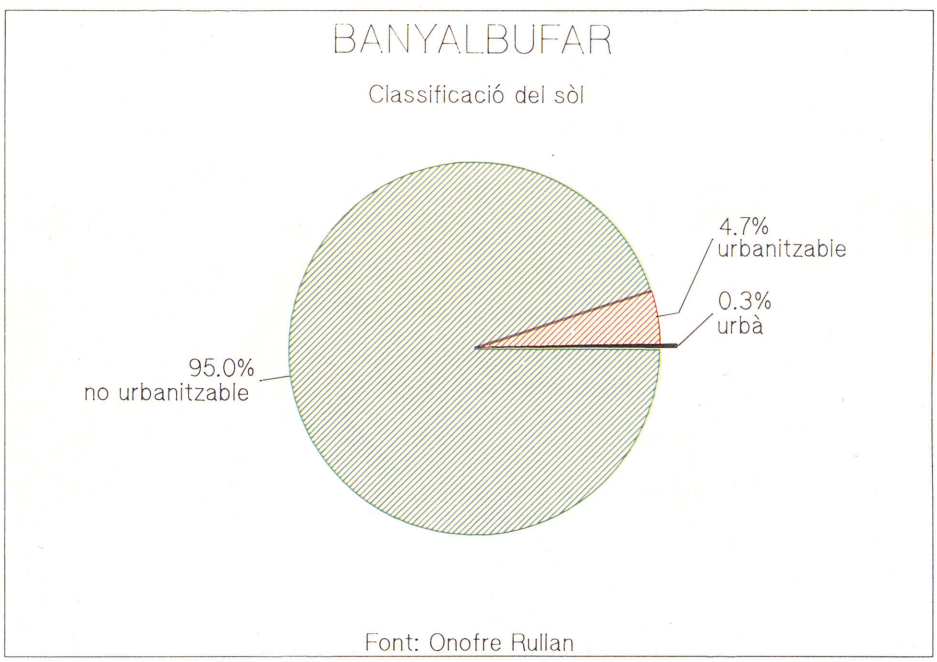

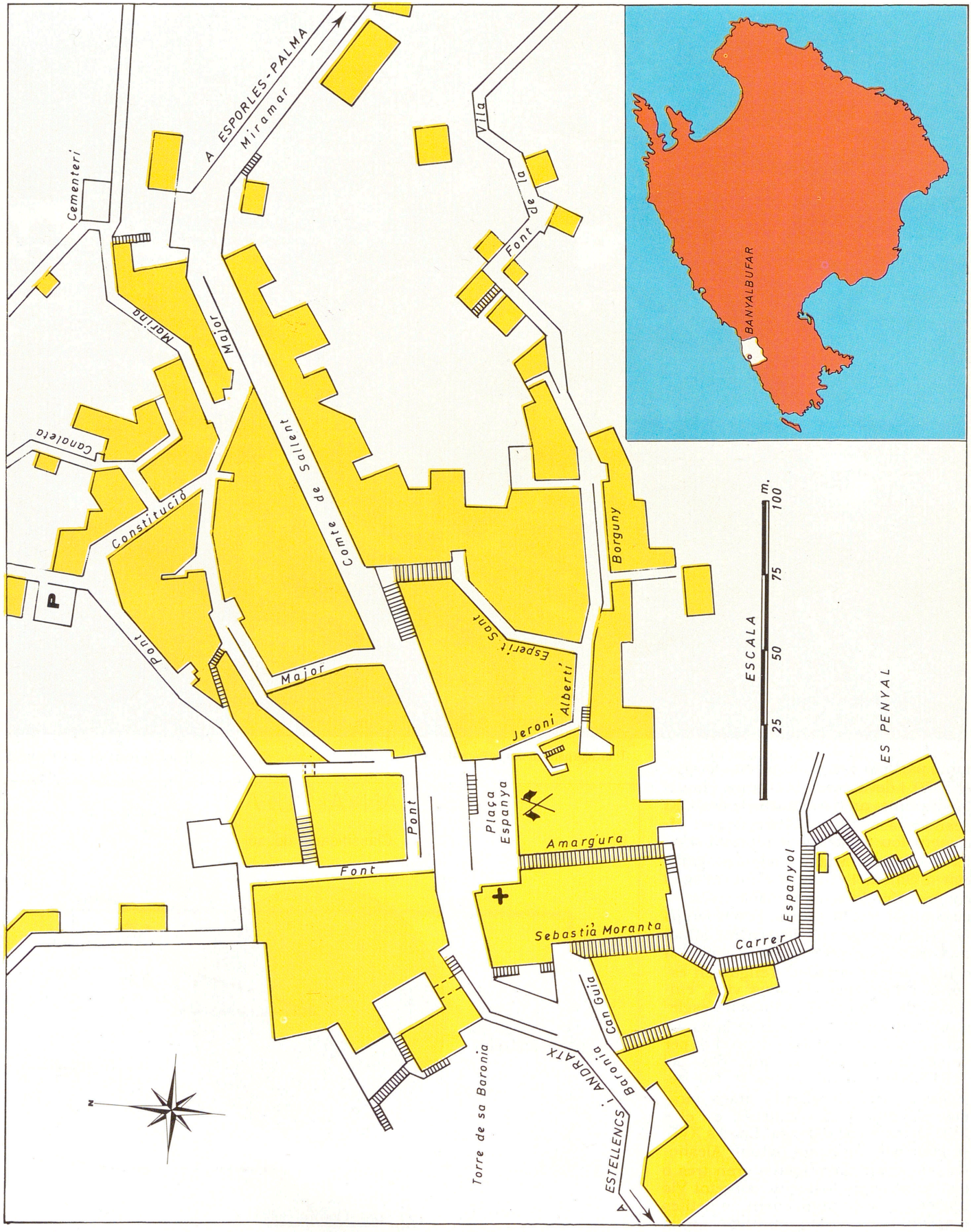
A ESPORLES-PALMA
Miramar
Cementeri
Vila
de la Font
Marina
Major
Canaleta
Constitució
Comte de Sallent
Borguny
P
Pont
Major
Esperit Sant
Jeroni Alberti
Plaça Espanya
Pont
Font
Amargura
Sebastià Moranta
Carrer Espanyol
ES PENYAL
ESCALA
m.
100
75
50
25
Torre de sa Baronia
ANDRATX
Barona i Can Guia
ESTELLENCS
N
BANYALBUFAR

BATLES DEL SEGLE XX

Joan Albertí Coll	1900
Joan Vic Tomàs	1906
Pere Tomàs Ambrós	1906
Mateu Albertí Albertí	1910
Joan Albertí Coll	1912
Antoni Albertí Darder	1920
Pere Tomàs Ambrós	1920
Antoni Albertí Tomàs	1923
Pere Tomàs Ambrós	1930
Antoni Picornell Tomàs	1942
Llorenç Picornell Picornell	1944
Joan Vives Tomàs	1948
Joan Albertí Albertí	1949
Llorenç Picornell Picornell	1956
Antoni Vives Albertí	1970
Jaume Tomàs Font	1979

↑ Banyalbufar és un poble de muntanya que guaita a la mar

els pobladors. Cap al s XX, s'organitzà un fort sindicat exportador dels ramells de tomàtigues, mentre que durant l'hivern funcionaven les tafones de les possessions. Aquest cultiu fou introduït per Francesc Albertí Gomila, que l'implantà a la seva finca de sa Marina. El comerç de les tomàtigues, dirigit en principi a Palma, prengué força, i ben aviat es relacionà amb Barcelona. Fou aleshores que la demanda arribà a esser superior a l'oferta, i a poc a poc totes les terres s'ompliren de tomatigueres. De les tomàtigues, se'n feien ramells, que es podien guardar durant l'hivern, quan el producte és escàs. El fet de poder oferir-lo fora de temporada, explica l'èxit d'aquest comerç, que fomentà la instal·lació d'un important sistema de transport. La comercialització del producte propicià l'enriquiment de la vila i permeté la instal·lació d'una serradora i del correu. Fou el tercer poble de Mallorca amb electricitat, i abans del 1914 ja comptava amb un sistema de clavegueram. Cal destacar que el poble fou el primer de Mallorca en renda per càpita a la dècada dels 20. Durant aquests anys, es parcel·laren algunes possessions, concretament les terres de la Baronia, i proliferaren els cultius d'horta. Això conduí a la modificació de l'antic traçat d'algunes sèquies i a la construcció de la major part dels safareigs actuals. Els esdeveniments polítics no suposaren importants alteracions per al poble. Després del 1931, s'implantà el nou règim republicà sense cap tipus de violència. S'esdevengueren notables millores a les mines d'aigua pública i es dugué a terme la construcció d'un escorxador i l'adesament dels rentadors públics. A les eleccions del maig del 1933, obtengué majoria absoluta la dreta, encapçalada per Pere Vives, mentre que els republicans i els «verguistes» aconseguiren dos representants perhom. Però no s'organitzà cap partit amb seu pròpia, i tampoc no hi hagué debat polític a l'Administració. Després de la victòria del Front Popular a les eleccions de febrer del 36, es nomenà una gestora encapçalada pels simpatitzants d'Esquerra Republicana, que va esser cessada el juliol del 36.

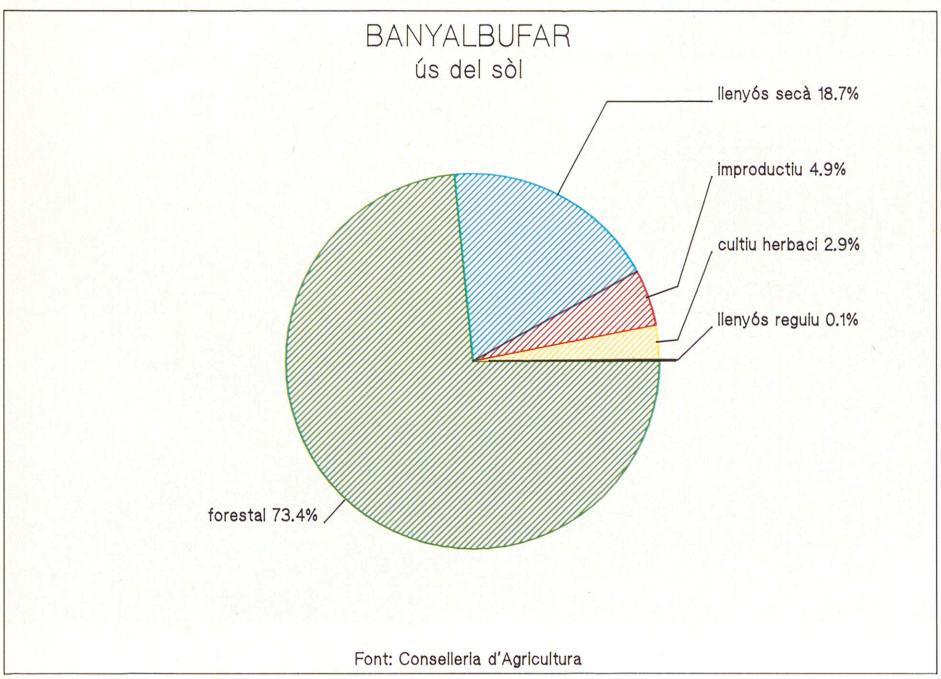

Font: Conselleria d'Agricultura

ECONOMIA

Quant a agricultura, cal assenyalar la prevalença d'una propietat molt repartida. La major part és explotada per administració directa i la resta per arrendataris o amitgers. El 1986, s'havien dedicat al conreu de secà 309 hes, i 55 hes eren de reguiu. La vinya ha

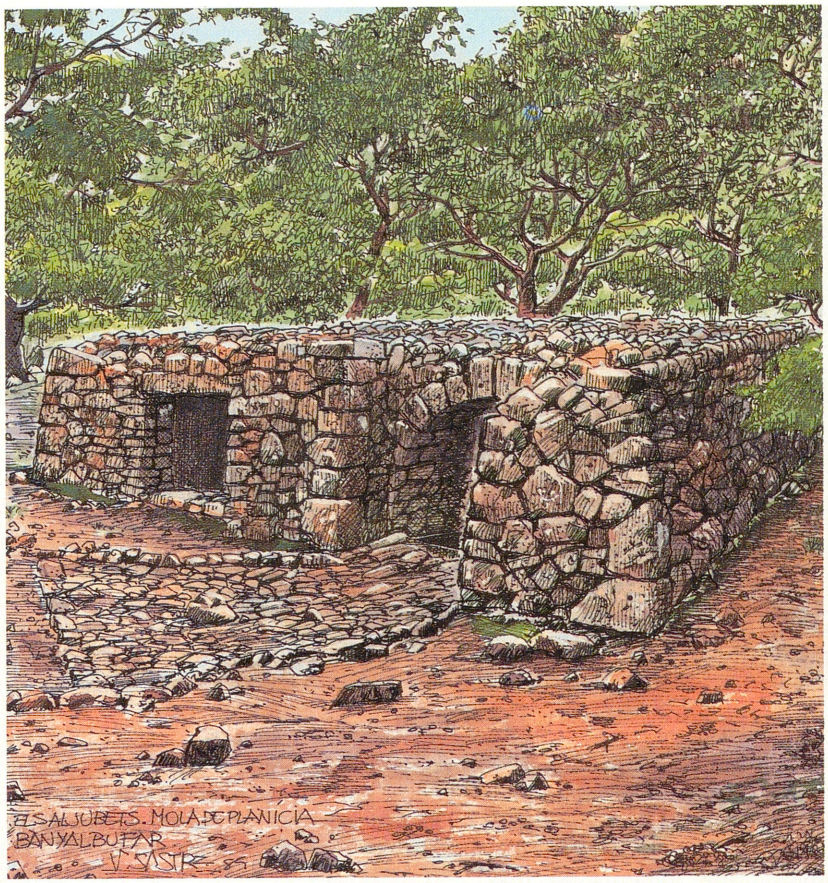

Es Aljubets

Talaia de ses Ànimes

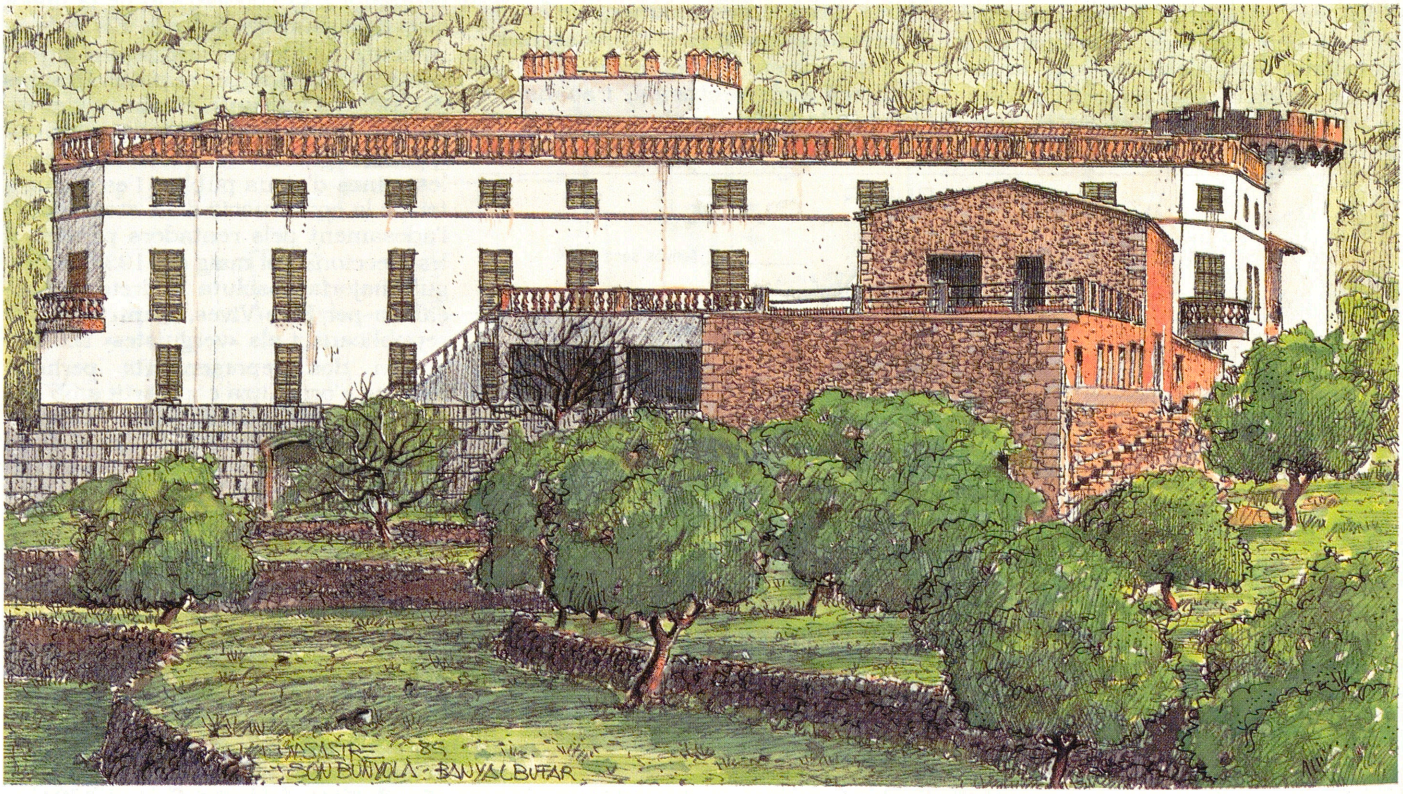

Son Bunyola

ocupat un paper rellevant. Ferran Cotoner, marquès de la Cènia i propietari de la Baronia, s'interessà per aquest conreu i augmentà la seva producció a principis de segle. Quan, a causa de la fil·loxera, començà a minvar, aquest conreu és substituït per les tomatigueres. Actualment, s'intenta recuperar, a alguna finca, la vinya de malvasia. Fins a una època bastant recent, la pesca tenia una certa importància. El 1829, els pescadors publicaren uns estatuts pels quals s'havien de regir. El producte era conduït a Palma, aprofitant els mateixos mitjans de transport que s'havien incrementat per al comerç de les tomàtigues. El 1989, existeix una confraria, coneguda antigament com a *pòsit de pescadors*, constituïda per set membres. Aquesta compta amb tres llaüts, que pesquen sobretot amb xarxes, i el producte es ven al poble. La confraria depèn de la del port d'Andratx. Els arrecers marítims que s'utilitzaven (cala de Banyalbufar, Port des Canonge, sa Galera), avui tenen una funció més esportiva o d'esplai. Els seus paratges atreuen un turisme més aviat selecte. L'hostaleria, juntament amb el funcionament d'alguns bars i restaurants, se centra en dos hotels i un hostal, que reuneixen un total de 80 habitacions. La segona residència ha esdevengut una de les finalitats més importants.

→ L'antiga Baronia ha esdevengut establiment hoteler

VIDA SOCIAL

A la costa, es localitzen les torres de defensa, com la talaia de ses Ànimes, edificada el 1545, i d'altres com la de sa Baronia, de Son Balaguer, de Son Bunyola, des rafal de Planícia i de Son Valentí, a més de la talaia des Verger, des coll des Verger, la de Banyalbufar i la des port de sa Pera de s'Ase. Destaca el sistema d'irrigació de terrasses, d'origen islàmic. La captació d'aigua, bàsicament de la font de la Vila, presenta uns trets arquitectònics específics. Té una galeria de captació més aviat curta, i una sèquia de conducció comparativament llarga. Aquesta estructura respon al fet que l'aigua es

CENS RAMADER
(caps)

Oví	247
Porcí	31
Caprí	8
Equí	3
Mular	1

ARBRES FRUITERS
(ocupació en hectàries)

Oliveres	269
Ametlers	25
Figueres	2
Vinya	1
Tarongers	1
Nesplers	1

BANYALBUFAR

Banyalbufar és per a mi el record de la meva infància i adolescència, és el record de la meva família i dels meus amics.

Esser de Banyalbufar ens marca. Com marca a cadascú el lloc on ha nascut i crescut, on s'ha fet home o dona. Ja els nostres avantpassats ancestrals hagueren de lluitar contra la mateixa Naturalesa per a construir unes marjades que els permetessin de sobreviure. Avui són un element paisatgístic de gran bellesa, un element distintiu d'un poble i el testimoniatge dels esforços dels banyalbufarins que elevaren la qualitat de la seva vida, i n'elevaren el nivell sense destruir el paisatge que els era propi; encara més, l'embelliren amb les seves pròpies mans.

Aquesta és la característica dels homes i les dones del nostre poble: aspirar, sempre, al millor; saber que l'esforç i la donació són les millors armes per a aconseguir de triomfar, i que la suma solidària dels esforços és la clau per a combinar eficàcia i bellesa. Naturalment, amb l'amor i el respecte deguts a la terra.

Jeroni Albertí Picornell

ELECCIONS LOCALS

	1979		1983		1987	
	Vots	Regidors	Vots	Regidors	Vots	Regidors
AP-PL			84	2		
PTI	2					
UCD	182	7				
UM			190	5	176	7
BATLE	Jaume Tomàs - UCD		Jaume Tomàs - UM		Jaume Tomàs - UM	

recull terres amunt, on el pendent és fort i es necessita menys obra de captació, però en canvi l'aigua ha de recórrer sovint un llarg camí abans d'esser repartida. D'aquesta complexa xarxa de distribució, se'n nodreixen tot un conjunt de molins, dels quals sobresurten dos de prou il·lustratius, a prop de la sortida del torrent d'en Roig. El seu emplaçament, als penyasegats, no permet aprofitar gens d'espai per al conreu. Aquest fet ha facilitat el seu relatiu bon estat de conservació, encara que han desaparegut els estris de ferro i de fusta, i s'han conservat part de les moles. A uns 200 m, un safareig recull l'aigua de dues sèquies diferents, provinents de captacions subterrànies del tipus qanât. L'aigua és conduïda per una sèquia, per la terrassa superior, i mitjançant un conducte soterrat arriba a la inferior, que la transporta fins al cup del molí més elevat. La construcció d'ambdós molins es presenta com una unitat, i tenen el mateix tipus d'estructura bàsica, caracteritzada pel cup o dipòsit d'aigua que provoca la pressió necessària per fer moure el rodet. L'exterior és construït a base de pedres sense tallar i d'argamassa. L'accés als dos molins es podia fer des de terra, a través del molí superior, o des del mar, per la perllongació dels graons del molí inferior, excavats a la roca. Malgrat que actualment complesqui la funció d'hostal, es conserva l'antic palau de la Baronia, amb la seva torre de defensa i clasta del s XVII. El capbreu de Pere de Manresa esmenta la capella de Santa Maria de Banyalbufar, de la parròquia d'Esporles, servida a finals del s XIV pels preveres Bartomeu Draper i Joan Auget. El 9 de juny de 1669, es començà l'església actual. Es va concloure la volta el 1690, i set anys després es finalitzà el campanar. Es dedicà a la Nativitat de la Mare de Déu, i en el s XVIII s'enriquí amb diversos retaules i imatges policromades. El 1851, un terratrèmol provocà greus perjudicis, les reparacions dels quals duraren fins al 1860. L'església s'erigí en parròquia el 1913. El poble ha manifestat activitats culturals, com la revista *Alba Flor*, que es publica d'ençà del 1988, i l'agrupació folklòrica i escola de ball de bot *Brot de Teix*, fundada el 1983. D'altra banda, funciona un club per a la tercera edat, situat a les mateixes dependències de l'Ajuntament. Disposa d'una biblioteca pública i d'unes pistes esportives municipals. El 8 de setembre se celebren les festes patronals, per la Nativitat de Maria, i el 17 de gener s'encenen els tradicionals foguerons de sant Antoni. Té una escola

FILLS IL·LUSTRES

Comte de Sallent
Jeroni Albertí Picornell

← Casa Consistorial de Banyalbufar

CONSISTORI A 1989

Jaume Tomàs Font (UM)	Batle
Margalida Cabot Tomàs (UM)	Cultura
Miquel Tomàs Álvarez (UM)	Ob. Públiques
Josep Lluís Amorós Vidal (UM)	Regidor
Miquel Bujosa Albertí (UM)	Regidor
Jaume Albertí Picornell (UM)	Regidor
Jaume Mir Ripoll (UM)	Regidor

unitària i l'assistència sanitaria està coberta per un dispensari municipal, amb un metge titular i una farmàcia. Diàriament, un autobús comunica el poble amb Palma. El municipi pertany al districte judicial de Palma. Compta amb personatges notables, com el mestre miniaturista, del s XIV, fra Antoni Bordoi, conegut com *s'Ermità* i el polític Jeroni Albertí Picornell. En referir-se a aquesta vila, el cronistes citen fra Joan Coll, trinitari del s XVII, que promogué la construcció de l'església de Sant Felip a Palma. (JC)

BANYALBUFAR, CALA DE Accident de la costa, al terme del mateix nom, situat entre la punta Grossa i na Ferranda. Hi desemboca un torrent que arreplega les aigües de pluja i de diverses fonts des Teixos, a la mola de Planici, i a les conques del Rafal i de Son Bajueta. Les aigües del torrent cauen des de dalt d'un penya-segat sobre la macada de la cala, durant quasi tot l'any. (M)

→ Cala de Banyalbufar

BANYARRIQUER *(Cerambyx cerdo)* Coleòpter originari del nord d'Àfrica, de 3 a 5 cm de llargària.Es caracteritza per les antenes, que són tant o més grosses que la resta del còs, especialment en els mascles. Les femelles fan la posta a l'escorxa dels arbres. Les larves s'alimenten de fusta (xilòfagues), a la qual excaven galeries, arribant a causar la mort de molts d'arbres. La seva extinció presenta dificultats. El dels boscos i dels arbres de conreu de Mallorca es diferencia del centre-europeu per la seva major grossària i vigor, i té el color menys negrós. Se'l pot veura volar els primers dies d'estiu.

BANYAT, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada arran de la partió amb el de Porreres, entre les cases noves de Pérola i el puig de ses Roques. (M)

BANYA VELL, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre sa Tafal i sa Canova. (M)

BANY DE SA COVA Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre s'Alavern i es Fonoll Marí. (M)

BANY DES BATLE Accident de la costa del terme de Calvià, situat entre la caleta de Santa Ponça i el morro d'en Grosser. (M)

BANYERA DE SES MESTRES Accident de la costa del terme d'Artà, situat entre la punta de sa Torre o de s'Eriçó i el mollet de sa Colònia de Sant Pere. (M)

BANYERES, PORT DE Al terme de Son Servera, avui port Vell. Es troba documentat, el 1244, en un projecte del rei Jaume II per fundar-hi una nova vila, que després s'aixecà on ara

↓ Banyarriquer *(Cerambyx cerdo)*

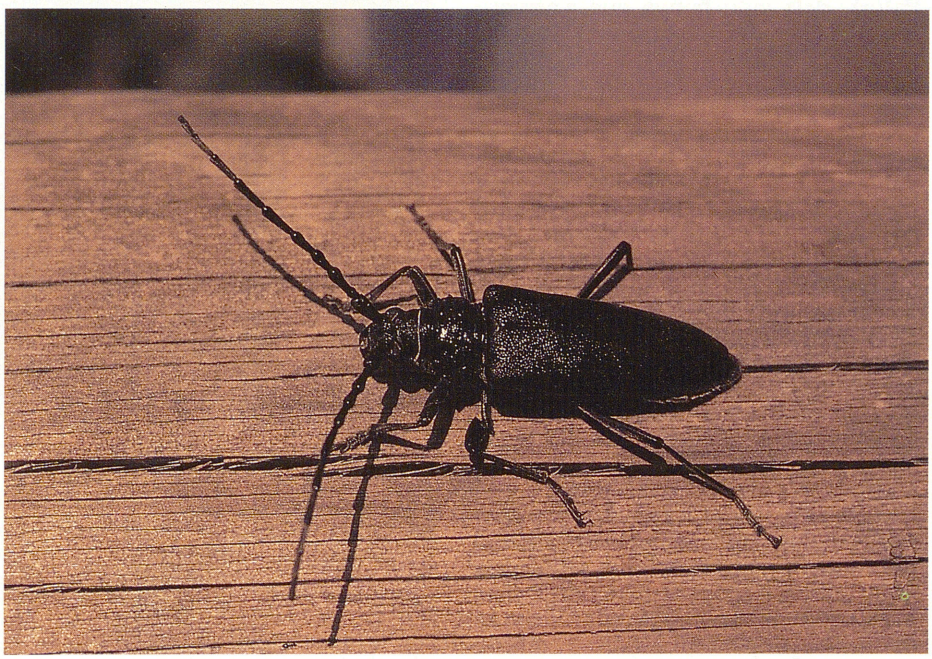

és Son Servera. També s'ha dit port de Sant Jordi. (M)

BANYETA, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre sa casa Nova i cas Sacot. ■ Al terme de Manacor, entre can Castell Vell i Son Gener Vell. ■ Al terme de Petra, entre Son Roqueta i Son Embaràs. (M)

BANYETA, FONT DE LA Al terme de Palma, a la barriada des Molinar. Documentada també com a pou d'en Banyeta i pou de sa Banyeta. (M)

BÀNYOLS Possessió del terme d'Alaró, situada entre el puig de Son Penaflor i la torre de can Morante. Registrada al *Llibre de Repartiment*. Té oratori privat i casal senyorial. En aquest mateix lloc, hi hagué una mesquita. (M)

→ Cases de la possessió de Bànyols (Alaró)

BANYOS DE SANT JOAN Vegeu *Sant Joan de la Fontsanta, banys de*.

BANYOTO, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre el pou de Justaní i can Faldares. (M)

BANYS, POU D'EN Al terme de Sineu, entre Son Estela i Son Creixell. (M)

BANYS ÀRABS Construcció islàmica destinada a la neteja corporal, íntimament relacionada amb les creences i rituals lligats a l'Alcorà. A Palma, dels cinc banys que s'esmenten al *Llibre del Repartiment* , només resten els del carrer d'en Serra. Aquest edifici constitueix la millor mostra d'arquitectura islàmica a Balears, tot i que tan sols se'n conserva la sala de banys calents i una habitació rectangular annexa, de funció desconeguda. La sala de banys és de planta quadrada, d'una amplària de 7,20 m i està subdividida en dos espais: una zona central, coberta amb una cúpula de mitja taronja, i un corredor laterai amb volta de canó. A la cúpula, s'obren una sèrie de claraboies que donen llum a la sala. Els dos espais estan separats per dotze columnes de fust monolític amb capitells que semblen reaprofitats, ja que els seus diàmetres no coincideixen amb els dels fusts; els cimacis, en canvi, són tots iguals i degueren esser realitzats expressament per a aquesta edificació. La datació del conjunt no és unànime, però algunes característiques dels cimacis són pròpies del s XI.

BANYS D'EN TOFOLET Accident de la costa del terme de Palma, situat entre es Rotlet i es Portitxolet. (M)

BANYULS, DALMAU DE (? ~1272 - 1345) Cavaller, senyor de Banyuls dels Aspres (el Rosselló). A principis del s XIV, es posà al servei del rei de Nàpols, Robert d'Anjou (casat amb Sança de Mallorca, filla del rei Sanç de Mallorca). Lluità al servei de la lliga güelfa de Toscana, de la Santa Seu, de la República de Venècia i de la ciutat

↓ Interior dels Banys Àrabs de Palma

ELS BANYS A MADÎNA MAYÛRQA

A les comunitats islàmiques, el bany és un element fonamental tant per a la vida religiosa com per a la relació social. A causa de l'especial estructura religiosa de l'islam, el bany és l'element purificador per excel·lència, sense el qual el fidel no pot entrar en contacte amb la divinitat. Així, la puresa física es mescla amb l'estat de puresa espiritual. El bany, endemés, és un sistema de relació social gairebé significatiu a la vida de les ciutats.

El concepte físic de puresa espiritual mitjançant el bany és un element semític incorporat a la cultura a través de l'Islam. El valor social del bany com a lloc de relació és una herència del món clàssic que el àrabs varen acceptar entrar en contacte amb els bizantins i romans i que mantengueren al llarg del seu desenrotllament cultural, en part perquè l'estructura social de caire familiar, tancada a les parets de la casa pairal, demanava un modus de relació, obert, però fora dels límits casolans. Així, el ritual del bany públic estava marcat per una absoluta separació de sexes, on els homes gaudien d'un horari preestablert, diferent al de les dones que podien fruïr del bany i de la conversa amb les amigues, amb plena llibertat i sense rompre la intimitat pròpia del seu estat social, severament definit pel ritual islàmic.

Aquestes necessitats, religiosa per una banda, de relació social per l'altra, va fer que el bany fos un element característic de la ciutat islàmica. Madîna Mayûrqa i, amb ells, tota l'Illa, necessitava dels banys. Recordem que Ibn Khaldûn, quan descriu la conquesta omeia del 902 i l'actuació del conqueridor a Mayûrqa, ho expressa de la següent manera: *«Isam, va construir mesquites, posades i banys»*. Tot just amb una frase tan curta, realment lacònica, queda reflectida la volta que l'antiga Palma donava en entrar a fer part, de bell nou, del món islàmic. La creació de banys i mesquites, casa de purificació l'una, casa d'oració l'altra, expressen, en poques paraules, de manera sintètica, un canvi de mentalitat i un canvi social.

La ciutat dels banys que fou Mayûrqa (sembla que el 1229 en restaven cinc perfectament documentats) no ha estat una ciutat afeccionada a la conservació del seu patrimoni i això, avui dia, sembla confirmar-se amb la poca estima envers del seu passat històric. Dels cinc banys documentats, tan sols ens en resta un i realment no és el més representatiu d'entre els molts de banys que encara es conserven arreu del país. Hi hauria altres banys que no han deixat constància documental? És quasi segur puix una ciutat de la importància demogràfica com Madîna Mayûrqa necessitava més banys, al manco cada mesquita (sembla que ciutat va tenir 27 mesquites) hauria de tenir, encara que no necessàriament, a la seva rodalia, un establiment d'aquest tipus. Tot ha desaparegut sense deixar rastre, com tantes d'altres coses de la cultura islàmica a la nostra terra.

Al moment de la conquesta catalana, els usos i costums de la nova gent cristiana, canvien. El bany deixa d'esser un ritus, la purificació de les ànimes segueix altres camins i per purificar els esperits l'aigua tèbia no basta. És un món diferent... i els banys deixen d'esser el que foren, perden importància. En aquests moments, a cavall entre el s XIII i el s XIV els jueus, d'antic establerts a l'Illa, perfectament arrelats dins els costums dels musulmans, tenen cura de l'organització dels banys que encara resten, alguns temps, al servei de la comunitat. Aquesta organització fa que, per a alguns, els banys rebin el nom de jueus, encara que aquesta afirmació sigui aventurada per complet.

On són els banys de ciutat? Què resta dels banys de la vila *«dels quals la un es apelat bayn de la Real. El segon bayn de Albaniera. Lo III bayn de la Costa. Lo IIII bayn Salssum. Lo V bayn del alfaden...»?*

Tot passa al llarg del temps i els banys de can Serra, els humils banys que encara resten a Madîna Mayûrqa, és l'única prova d'un passat esponerós que ja no tornarà.

Guillem Rosselló-Bordoy

de Zadar (Dalmàcia). Tornat al Rosselló, llavors part del Regne de Mallorca, fou primer conseller i després lloctinent (1322-1324) del rei Sanç de Mallorca. El 1322, proposà a aquest monarca un ambiciós programa de renovació de la seva flota, que consistia a substituir les velles naus i coques mallorquines (embarcacions amb coberta i sense rems), per galeres (vaixells de guerra impulsats principalment a rem), que poguessin cobrir les rutes comercials de la Mediterrània Oriental i els llargs trajectes cap a Flandes i Anglaterra. Aquest programa no es posà en pràctica i el 1322 fou rellevat del seu càrrec per Francesc Canet. El 1324, es revoltà a Perpinyà, juntament amb altres nobles, contra la regència de l'infant Felip i segrestà el jove successor de Sanç, Jaume III de Mallorca. Entre 1324 i 1325, durant la rebel·lió, fou canceller del regne de Mallorca, però l'infant Felip s'imposà i hagué de fugir a Catalunya primer i després a Avinyó. Fou perdonat i Jaume III el nomenà lloctinent reial del Rosselló, càrrec que ocupà entre el 1338 i 1340.

BAPTISTA, CAN Olleria situada al carrer de la Gerreria de Palma. Sembla que fou fundada cap al 1700 i que rep el nom d'un dels primers propietaris. S'hi fabricava material de construcció, peces artístiques i tot tipus d'estris domèstics. Tenia mercat a Mallorca i exportava a la Península i a l'extranger, particularment a Alger i a Barcelona, on venia alfàbies per envasar oli i gra. L'olleria, propietat dels germans Riera Terrades, continua la tradició popular, malgrat els materials de construcció i la cuita es fan a altres factories de l'empresa ja que, el 1985, fou aturat el forn per problemes de pol·lució. ■ Propietat rústica del terme de Sencelles, situada entre Binialmara i Son Campaner.

BAPTISTA, SON Propietat rústica del terme de Valldemossa, situada entre la vila i Son Bauçà. (M)

BARANDA CAIXIGAL, FELIP DE (? 1774 - Palma 1801) Militar i poeta. El 1795, fou destinat a Mallorca com a capità del regiment de dragons de Numància. D'ideologia liberal i autor de poemes qualificats, aleshores, d'anticlericals, tengué problemes amb la Inquisició. Per aquest motiu i a causa de la seva vida, considerada escandalosa pels mallorquins de l'època, va esser objecte de fortes crítiques. El seu suïcidi (duit a terme després de dir a un prevere *Ahora veremos si hay Dios, si hay alma*) i la polèmica que se suscità a Palma sobre si havia d'esser enterrat o no en sagrat, contribuïren a incrementar la fama que ja tenia. Fou enterrat, finalment, al convent de Sant Francesc, i la imaginació popular li dedicà nombroses gloses. Alguns dels seus poemes foren publicats a *Nueva colección de cuentos en verso*, que s'estampà clandestinament.

BARAT Vegeu *Bis*.

BARATADES, CAS Propietat rústica del terme de Palma, situada entre la font de la Vila i Son Penaflor. (M)

BARATTA DE VALDIVIA, ARTUR (Barcelona 1860 - 1947) Compositor i director musical. Cursà estudis al conservatori Isabel II de Barcelona i al de París, el 1876, sota la direcció del mestre Ambrosi Tomàs. El 1882, estrenà la seva òpera *Lo desengany*. Fou director de l'orfeó La Protectora de Palma, on visqué molts anys abans de tornar a Barcelona. Composà diverses sarsueles i un poema simfònic, *Brisas del mar*.

BARBA, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Picassa i la font de Vàritx. (M)

BARBA, SON Possessió del terme d'Alcúdia, ran de la partió amb el de sa Pobla, situada entre sa Torre i es Molinar de Crestatx. ■ Al terme de Manacor, entre Son Ribot i Son Alegre. Té oratori privat i està documentada el 1552. (M)

BARBACANA, CALA Accident de la costa del terme de Felanitx, situat entre Portocolom i cala Marçal. (M)

BARBA D'ALZINA *(Usnea barbata)* Liquen. Dita també de **bosc** o de **ca-putxí**. Formada per un fong o bolet i per una alga. Es fa per dins els alzinars més espessos i humits, i els seus tronquets pengen de les branques de les alzines més velles, molt ramificats, amb les rametes divergents, quasi fibroses, capilars a l'àpex i perpendiculars a l'eix; del conjunt d'aquests pelets li ve el nom vulgar de barba. Les seves llavors són com a capsuletes rodonenques, convexes, subcarnoses, plenes d'ascòrpores, anomenades apotecis. Per la seva forma, es creia que curava l'alopècia. (FB)

↑ Barba d'alzina *(Usnea barbata)*

↑ Barba d'ermità *(Cymbalaria muralis)*

BARBA D'ERMITÀ *(Cymbalaria muralis)* Planta perenne escrofulariàcia, de llargues tiges encatifadores, filiformes, penjants o esteses, de fulles alternes cordiformes, purpurines pel revers, molt poliformes. Les flors són petites, amb esperó curt un poc corbat, liles amb el paladar groc. És autòcora i floreix de febrer a octubre. En infusió és antiescorbútica, tònica i diurètica. A Mallorca i a Menorca, també s'hi troba la *Cymbalaria aequitriloba*, que és un endemisme tirrènic. És perenne, de tiges pubescents encatifadora i fulles alternes cordiformes, molt poliformes i pubescents. Les flors són petites amb esperó curt i de color lila. Floreix de març a octubre. Es troba principalment a la muntanya. (GA)

↓ Cases de la possessió de Son Barba (Manacor)

BARBA DE SES PUNTES *Fort* (→) al terme de Llucmajor, situat unes tres milles mar endins cap a ponent, a l'altura del cap Enderrocat. (M)

BARBA DES POU SALAT *Fort* (→) al terme de Llucmajor, situat unes dues milles mar endins, davant el pas des Gat. (M)

BARBA DE TREURE CABRERA *Fort* (→). Situat a alta mar, a poc més d'una milla de la costa de Llucmajor, enfront de ses pedreres de la Seu. (M)

BARBA D'OLIVERA *(Homolothecium sericeum)* Muscínia o molsa de

→ Can Barbarà el 1919, amb les casetes de banys separades per a homes i per a dones *(AVC)*

la família de les braquiteàcies, que forma unes catifetes vellutades, verd-blavoses, lluentes, adherides a les soques de les oliveres, amb les càpsules erectes damunt el caulidi o tigeta. És una de les molses més freqüents, que solen recollir els pessebristes per revestir muntanyoles i turons. (FB)

BARBALL Vegeu *Escorçonera*.

BARBARÀ, CAN Accident de la costa del terme de Palma, a la caleta des Mal Pas de El Terreno. S'hi ubicava la possessió del mateix nom, que va esser esbucada entorn del 1983. El seu propietari, Josep Barbarà, hi instal·là, a principis del s XX, un establiment de banys, que fou regentat pels seus fills, Francesca i Josep. El lloc es va fer molt popular, des dels anys vint, entre els estiuejants de El Terreno, Portopí i la Bonanova.

CAN BARBARÀ

En pensar en el Can Barbarà dels anys trenta ens envaeix un sentiment que suma ira i nostàlgia. S'obren pas les siluetes de noms entranyables: mestre Miquel, el guarda dels banys, tan fidel i amatent. Nins i homes i dones —per separat— omplien l'aire d'alegres remors, rialles, cridadissa i xapoteig. Aquí aprengueren a nadar mallorquins de moltes generacions. D'aquí sortiren, tanmateix, bons nadadors; recordem Paco Bover, Josep Lluís Riera, Jaume i Ramon Servera, Vidal i tants d'altres...

Però això no és tot. La mar era neta i oberta: convidava a la pràctica sàvia de la pesca, i es produia freqüentment la seqüència vibrant del peix enlairat com un llampeig. Recordam també les colles d'al·lotells de sa Portassa, trescant per les penyes, a l'aguait dels crancs o arrabassant pegellides. De tot aquell petit món de tonalitats sèpies, poca cosa en queda. El Corb Marí, que fou pista de tenis, és ara Villa Dragón. Es mantenen Natzaret, can Rubert i cinc cases de sa Portassa, per ara triomfants contra el progrés —uns altres renous—. Els qui guardam a la memòria la imatge bategant del vell can Barbarà no podem evitar mirar endarrera amb ira, però, alhora, donam gràcies a Déu perquè encara ens permet fruir dels records i les restes d'un racó que va esser únic en el món.

Pere Quetglas —Xam—

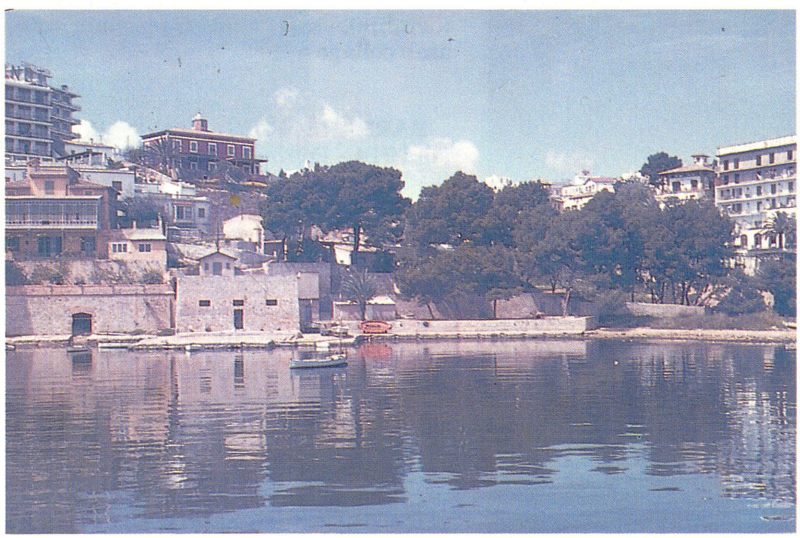

← Can Barbarà

BÀRBARA, FONT DE NA Al terme de Mancor, situada entre font Garrover i ses cases Noves. (M)

BÀRBARA, SANTA (s III) Màrtir. Patrona dels artillers i popularment invocada en cas de tempesta. El 1728, el regidor degà de l'Ajuntament de Palma la proposà com a patrona no principal de la ciutat, atenent la protecció que se li atribuïa sobre la vila de Bunyola durant una espectacular tormenta. Per consell del braç eclesiàstic,

← Detall del retaule de la Mare de Déu, de Miquel d'Alcanyís, que representa Santa Bàrbara, conservat al convent de la Concepció de Palma

s'elevà la moció al Papa i a la Sagrada Congregació Romana de Ritus, a través del bisbe de Mallorca, pensant que la capital en fruiria. L'abril de 1734, el papa Climent XII promulgà un breu concedint la petició, que fou posada en vigor per un edicte del bisbe de Mallorca, Benet Panzelles, de 25 de novembre del mateix any. Aquest, establia que la festa en honor de la màrtir s'havia de celebrar el 4 de desembre, amb precepte d'oir missa, dins el recinte de la ciutat, però sense obligació de deixar la feina per complir-lo.

↓ Desembocadura del torrent de Bàrbara as Portitxol

BÀRBARA, TORRENT DE Neix dins el terme d'Esporles i aboca les seves aigües a la badia de Palma, as Portitxol. Té un recorregut de 18 kms i la seva conca té una superfície aproximada de 31,82 km².

BARBARÀ GÓMEZ, JOAN (Barcelona 1927) Gravador i pintor. Inicià la seva professió a Barcelona, on instal·là el taller (1944) i exposà per primera vegada (1957). Becat pel govern francès, es traslladà a París el 1957 per estudiar a la *Grande Chaumière*. Treballà a diferents tallers calcogràfics i contactà amb l'obra dels millors pintors contemporanis, com Matisse, Picasso i Miró, dels quals féu estampacions. Al tornar a Barcelona muntà taller propi i treballà per a les edicions d'Aimé Maeght i féu il·lustracions per a llibres de bibliòfil. És considerat un dels millors experts en tècniques de gravat, sense abandonar mai la pintura, i ha realitzat una labor integradora de les darreres avantguardes. Gran amic de Joan Miró, fou un dels més

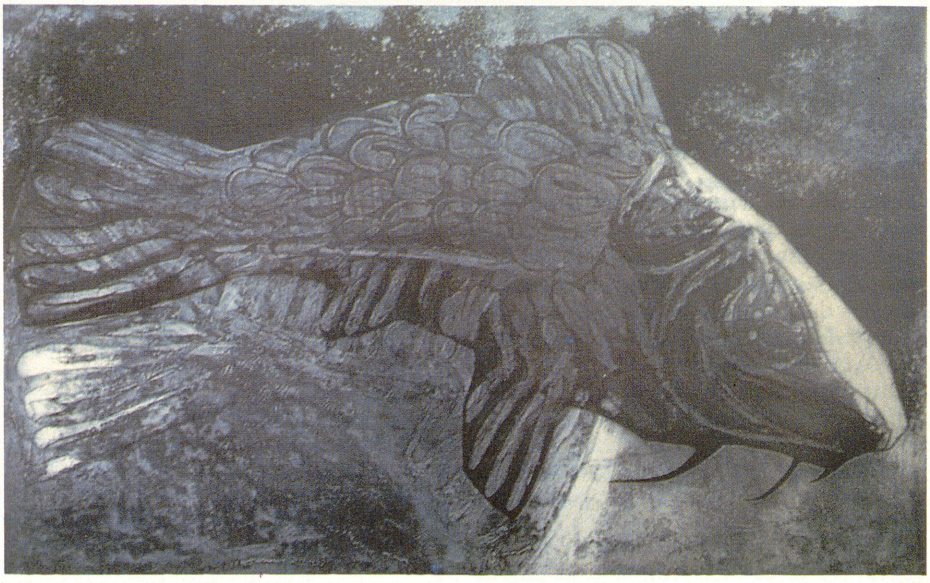

Gravat de Joan Barbarà Gómez *(CP)* ↑

destacats gravadors amb els quals treballava al seu taller de Son Boter. Ja mort el pintor, el 1988, hi va fer un curs de gravat per a la Fundació Pilar i Joan Miró de Palma (de la qual és membre), així com dues litografies amb collage a les Edicions 6a.

BARBARÀ PUIG, JOAN (Llucmajor 1914 - Palma 1936) Activista polític. Ingressà a la Falange Espanyola als 17 anys. Cap de premsa i propaganda sindical d'aquest partit, fou detengut el 23 d'abril de 1936 i alliberat el 29 d'abril del mateix any. El 19 de juliol de 1936, féu costat, com altres falangistes i dretans, als militars aixecats contra la República, i ocupà amb ells els llocs estratègics de Palma. Segons l'historiador Josep Massot i Muntaner, a causa d'una confusió entre falangistes i soldats, es produí un tiroteig al carrer de Colón i a la plaça de Cort, en el qual ell i el capità

← Joan Barbarà Puig

d'artilleria Josep Puch Nos, foren morts. La versió oficial, afirmava que el tiroteig era obra d'elements esquerrans, situats a les finestres i així fou exaltat com el primer màrtir del Moviment. Posteriorment, el 1942, l'Ajuntament de Palma li va atorgar, com al general Manuel Goded Llopis, la Medalla d'Or de la Ciutat de Palma. La mort del seu germà Josep, va fer que la Falange mitificàs els «germans Barbarà», i el consistori palmesà els dedicà el carrer on hi havia la seu de la Falange, actualment carrer del filòleg Manuel Sanchis Guarner. A altres pobles de Mallorca, també els dedicaren carrers.

BARBARÀ PUIG, JOSEP (Llucmajor 1911 - Portocristo 1936) Activista polític. Intervengué en l'aixecament militar del 19 de juliol del 1936. Durant la Guerra Civil, lluità al front de Manacor contra els republicans desembarcats. Va morir a causa d'una bomba que caigué sobre el camió davall el qual s'havia refugiat.

← Josep Barbarà Puig

BARBARÍN VANRELL, ANTONI JOSEP (Mallorca s XIX) Noble. Serví en la guàrdia reial de Ferran VII i en extingir-se aquest cos ingressà a l'exèrcit. Participà a la primera guerra carlina entre 1834 i 1840. Fou tinent coronel i ajudant de camp del capità general de Guadalajara. Rebé condecoracions militars i se'l nomenà conseller de l'orde d'Isabel la Catòlica.

↑ Barba-rossa. Gravat inspirat en una pintura de Diego de Velázquez

BARBA-ROSSA [Hayr al-Dîn] (Mitilene, Grècia 1465 - Estambul 1546) Almirall turc. Germà de Bâbâ' Arûg. Com altres corsaris, assolà les costes de la Mediterrània i, entre els múltiples atacs, a Menorca i a Mallorca, destaquen el de les costes de Campos (1528), Pollença i sa Calobra (1531). Per fer front a les accions armades dels algerins, les autoritats mallorquines construïren, el 1514, una fortalesa sobre l'illot del port d'Alger, situat a uns 700 m de la ciutat. Es va bastir amb pedra i picapedrers de Mallorca, sota la custòdia d'una guarnició de soldats illencs comandats pel cavaller Nicolau de Quint. La Universitat de Mallorca en pagà totes les despeses i lliurà al dit capità tres bombardes —Na Damiana, Sant Nicolau i Mascle de Paper—. El bastió era proveït d'armament i de menjar des de l'Illa. Després de quinze anys de setge gairebé continuat, el 21 de maig de 1529 capitulà perquè els seus defensors, debilitats per la fam, no aconseguiren rebatre l'atac final del corsari. (M)

BARBASSA, PUIG DE SON Al terme de Capdepera, de 91 m d'alçada, situat entre Son Mesquida i Son Barbassa. Al seu cim, hi ha les ruïnes d'unes construccions talaiòtiques, de les millors conservades de la zona. (M)

BARBASSA, SON Possessió del terme de Capdepera, situada entre Son Terrassa i sa Mesquida de Dalt. Probablement, era un lloc amb molt de càrritx, i se li donà per nom un augmentatiu del mot barba, perquè el càrritx és considerat, popularment i per la forma de les seves fulles, com la barba de les muntanyes. Tenia un bon oliverar, avui desaparegut. S'establí en el s XIX, i quedà reduïda a les 35 quarterades que té el 1989, 20 dedicades al conreu de secà i 15 al de muntanya.

↓ Construcció talaiòtica al cim del puig de Son Barbassa (Capdepera)

BARBER Dit de qui afaita i talla els cabells. Fins al 1875, exercia també la cirurgia menor, feia sagnies, i arrabassava dents i queixals, per la qual cosa aquesta professió estava molt vinculada a la del mestre cirurgià. De fet, ambdues feien part del mateix gremi, el Col·legi dels Honorables Cirurgians i Barbers. Ja al s XVIII, la creació a Palma de l'Escola de Cirurgia, marca la trajectòria independent dels oficis i el 1875 sorgeix oficialment la figura del dentista, encara que durant molts d'anys el barber continuà a exercir de queixaler.

BARBER, COCÓ Accident de la costa del terme de Santanyí, situat entre cala Llonga i es Mirant. (M)

BARBERÀ, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre can Tetè i Son Granada de Baix. ■ Al mateix terme, situada entre la vila i Son Sampol. ■ Al terme de Manacor, situada entre sa font des Oms i el puig de na Fogassot. (M)

BARBERÀ, JASPERT DE (Les Corberes, Llenguadoc s XIII) Militar. Lluità a favor de Nunó Sanç en el setge de Perpinyà contra els germans Montcada (1223), que el feren presoner. Participà també a la conquesta de Mallorca i destacà a la batalla de Portopí. Durant el setge de Madina Mayûrqa, va fer construir un passadís sota les seves murades. Seguidor dels càtars, va esser detengut i processat per la Inquisició, però per causa de les seves relacions amb alguns nobles rossellonesos i a la sol·licitud de gràcia del rei Jaume I, va esser absolt el 1247. Entre 1242 i 1255, exercí de vescomte de Fenollera, fins que els francesos s'apoderaren del castell de Querbus, la seva residència.

BARBERÀ, NA Accident de la costa del terme de ses Salines, situat entre cala en Tugores i es Barco Esfondrat. (M)

BARBERAN CASTRO NUÑO, JOAN (Barcelona 1869 - Palma 1956) Escultor i pintor. De jove, féu part del grup Gaudí. Es traslladà a Cuba, on realitzà la major part de la seva obra escultòrica, destinada a la decoració dels parcs, jardins i palau de congressos de l'Havana. El 1928, s'instal·là a Mallorca. Participà en la restauració del baix relleu del santuari de Lluc. Entre les seves produccions, destaca

↑ Joan Barberan Castro Nuño

un gran nu femení que estigué al vestíbul del cine Born de Palma.

BARBERAN RODRÍGUEZ, ROSA (L'Havana 1906 - Palma 1947) Pintora i gravadora. Filla de Joan Barberan Castro Nuño. Es dedicà a l'aquarel·la i a l'aiguafort. Col·laborà durant molts d'anys, com a figurinista i dibuixant, a diversos periòdics i revistes, principalment a *La Última Hora*, dirigida aleshores pel seu cunyat, Josep Tous Lladó. Fou la protagonista femenina de la popular pel·lícula produïda a Mallorca, *El secreto de la Pedriza*.

BARBERET, CAS Propietat rústica del terme d'Esporles, situada entre ses Casotes i el puig de Claret. ■ Al terme de Sencelles, situada entre Son Roig i Son Verd. (M)

BARBERÍ SANTCELONI, JOSEP (Palma 1766 - 1826) Orador, historiador i crític literari. Doctor en teologia, fou beneficiat de la Seu de Mallorca i secretari del seu Capítol. Era amic de Gaspar Melchor de Jovellanos i de Jaime Villanueva, als quals ajudà en les seves investigacions. Escriví les biografies de Sor Clara Andreu (1807), Catalina Tomàs (1816) i la de Pere Burguny, titulada *Vida y martirio del siervo de Dios Pedro Burguny, natural de la Ciudad de Palma, capital de la isla de Mallorca, martirizado en Argel día 30 de Agosto de 1.654*, perquè ell era postulador de la seva causa de beatificació. Va tractar també la història de Mallorca i va esser cronista oficial del Regne. El 1820, exercí de revisor dels llibres prohibits per l'Església.

BARBETA, CAMP D'EN Rafal del terme de Campanet, situat entre Fangar, Gabellí Petit i Biniatró. En el s XVI tenia ja la seva denominació actual, derivada de la pertinença als Bennàsser —Barbeta—. Documentat també com a camp de Gabellí (1677), camp de Gaieta Gran (1863) i camp d'en Barberet (1950). D'unes 33 quarterades, tenia cases, alzinars, olivars i garroverars.

BARBEY, WILLIAM (Genthod, Suïssa 1842 - Chambésy, Suïssa 1914) Botànic. El 1882 publicà, amb Emile Burnat, *Notes sur un Voyage Botanique dans les Iles Baléares et dans la province de Valence (Espagne), Mai-Juin 1881*, amb interessants làmines que inclouen endemismes de Mallorca.

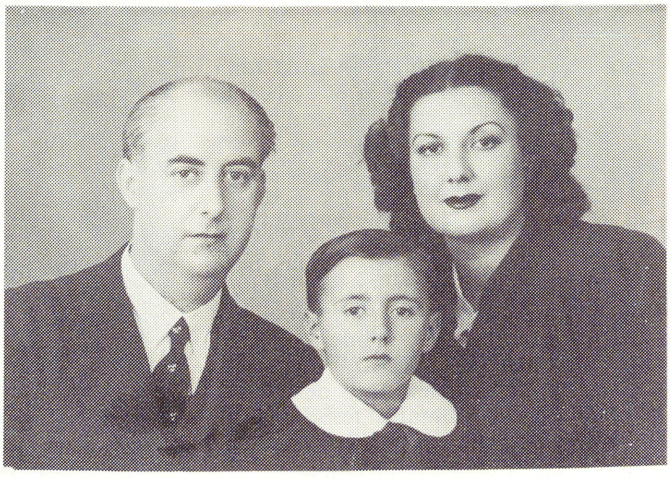

→ Rosa Barberan Rodríguez amb el seu marit Ferran Tous Lladó i el seu fill

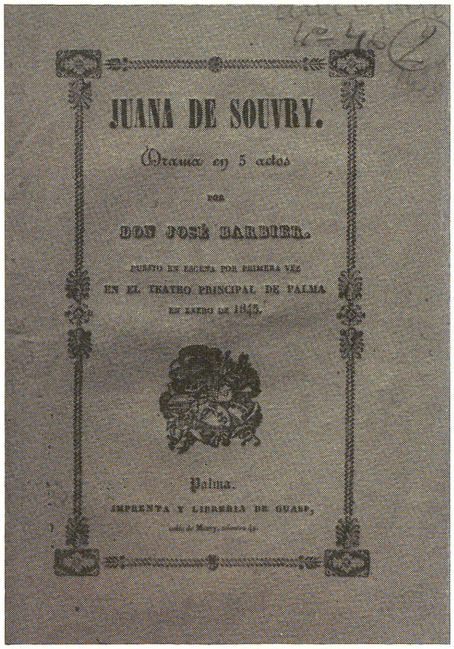
JUANA DE SOUVRY.

Drama en 5 actos

POR

DON JOSÉ BARBIER.

PUESTO EN ESCENA POR PRIMERA VEZ

EN EL TEATRO PRINCIPAL DE PALMA

EN ENERO DE 1843.

Palma.

IMPRENTA Y LIBRERIA DE GUASP,

↑ Obra de Josep Barbier Rosselló

↑ Lucio Barbosa Group

BARBIER ROSSELLÓ, JOSEP (Palma 1818 - Madrid 1857) Escriptor i periodista. Fundà a Palma la revista *El Estudiantón* (1843-44) i col·laborà a la premsa madrilenya com a redactor de *El laurel literario* (1842) i de *Ambos Continentes* (1857). Escriví els drames *Juana de Souvri* (1843) i *Fe y Esperanza* (1854), ambdós escenificats a Palma el mateix any de la seva publicació. La seva obra narrativa es redueix a un conte, *La Cabaña*, de to romàntic i de considerable càrrega dramàtica. Publicà també un *Curso de contabilidad* (1842).

BARBINES, SES Accident de la costa del terme de Calvià, situat al banc d'Eivissa, entre cala Rafalbetx i el clot des Moro. (M)

BARBOSA ZOUTKAMP, LUCIO (Paramaribo, Surinam 1932) Músic i cantant. Toca el saxo, la guitarra i instruments de percussió. Començà a actuar al Tropicana de L'Havana. Des de 1958, resideix a Palma. Ha actuat a Roma, Milà, Rímini, Bolonya, Viena, Madrid, Barcelona, Mallorca, Eivissa i Formentera. A l'Illa, ha fet gales a sales de festes com Rodeo, Tito's, Flamingo i El Barco. Des del 1969, fa part de la plantilla d'una important cadena hotelera, i des de la seva arribada a Palma treballa amb el mateix grup musical (Roberto San Gabriel, Antoni Nadal Bujosa i Andreu Vicens Vidal). Sovint han acompanyat musicalment personatges com Bonet de Sant Pere, Antonio Machín, Salomé i Josep Guardiola. Ha enregistrat alguns discs com *Vacilando con Lucio Barbosa Group*, dins una línia melòdica i rítmica.

BARBUT, CAN Propietat del terme de Campos, situada entre Son Etzèbit i can Castella. ■ Al terme de Palma, entre Son Mora i s'Atzavares. (M)

BARBUT, SON Possessió del terme de Porreres, situada entre Son Orell i Son Jeroni Vell. (M)

BARBUT DE SA CANOVA, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre ses Barreres i es Revellaret. (M)

BARBUT DE SA RÀPITA, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre Son Durí i can Barrala. (M)

BARBUT NOU, SON Possessió del terme de Campos, situada entre Son Masset i can Pieres. (M)

BARBUT VELL, SON Possessió del terme de Campos, situada entre Son Fadrinet i Son Mas. (M)

BARCA, ASPÀREG DE LA (Montpeller s XII - Tarragona 1233) Eclesiàstic. Arquebisbe de Tarragona (1215). Oncle i protector del rei Jaume *el Conquistador*. Representà el braç eclesiàstic a les corts de Barcelona, convocades el 1228, per tractar la conquesta de Mallorca i, segons la crònica de Bernat Desclot, posà 100 cavallers i 1.000 llancers a disposició del rei. El 1231, advertí el rei Jaume I del perill que corria en el seu segon viatge a Mallorca, davant un possible atac dels musulmans.

BARCA, SON Possessió del terme de Santa Maria situada entre Terrades des Col·legi i es Matar. (M)

→ Maria Antònia Barcala Frau

BARCALA FRAU, MARIA ANTÒNIA (Palma 1960) Política i empresària. Fundadora del Partit Radical Balear, pel qual es presentà a la batlia de Calvià a les eleccions municipals de 1987. És presidenta dels Consells d'Administració d'Info Balear SA i de l'Associació Informàtica SA.

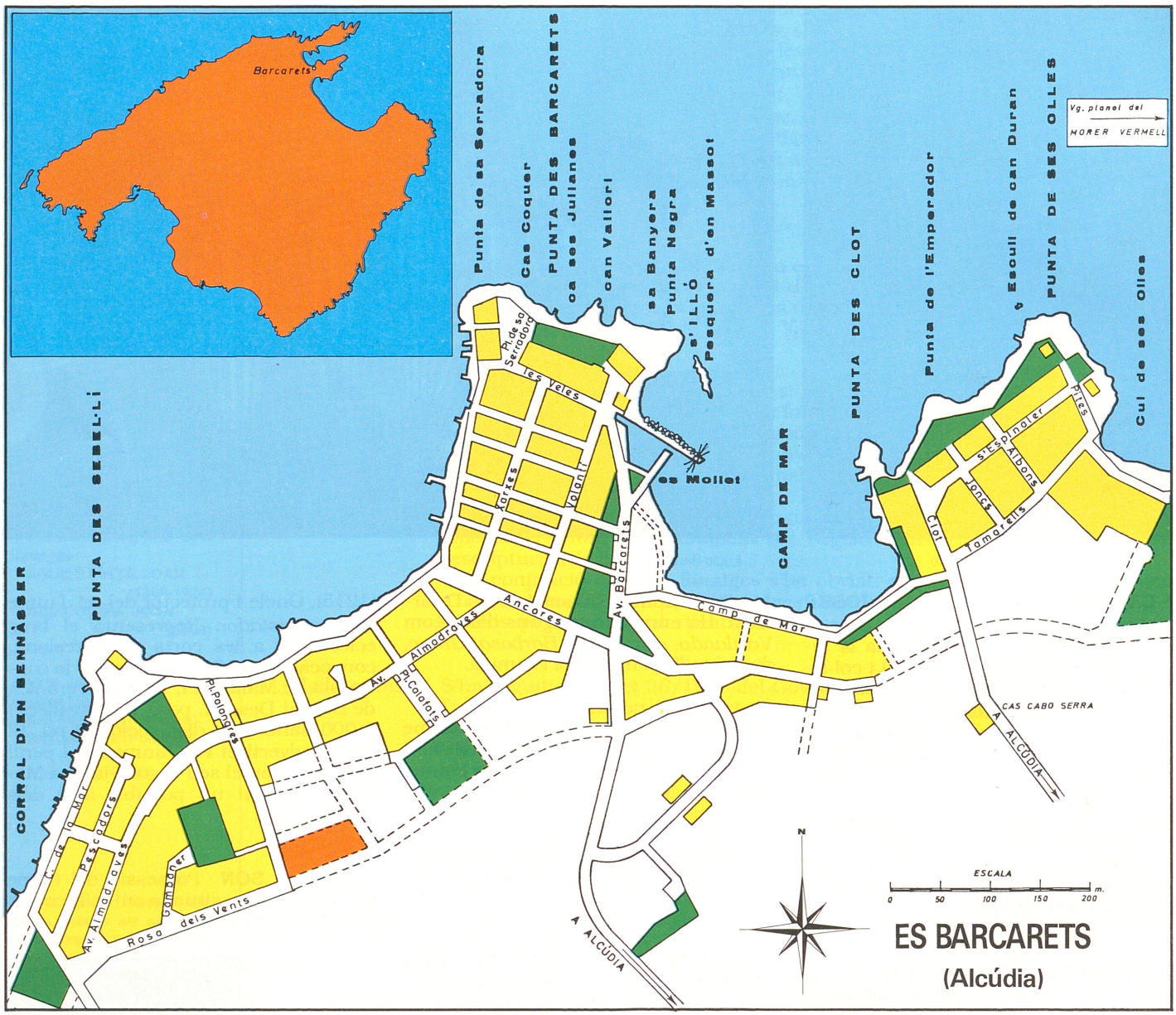

BARCARETS, ES Urbanització situada a la badia de Pollença, al terme d'Alcúdia, entre les urbanitzacions de sa Marina i es Morer Vermell, a ponent i a llevant, respectivament. Una de les primeres casetes que es varen construir ran de mar, per servir de lloc d'estada i refugi de pescadors, fou can Duran, situada estratègicament a la punta de ses Olles. Després, i sempre per a pescadors de cap de setmana, se'n construïren d'altres on avui és cas Coquer, can Vallori i voltants. El juny de 1966, l'arquitecte Josep Ferragut presentà el Pla General d'Ordenació Urbana Municipal, refrendat dos anys després per l'arquitecte Josep Falcón, que posà fi a una etapa de construcció desordenada. Josep Ferragut establí entre es Cul de ses Olles i es Corral d'en Bennàsser, tot el litoral

↓ Vista general des Barcarets

conegut per es Barcarets, 7 polígons amb un total de 44,61 hectàries, delimitant les zones ajardinades, aparcaments, places, avingudes, centres d'interés social i carrers, tant de trànsit rodat com per a vianants, per la qual cosa avui és una zona modèlica d'estiueig i descans. (M)

BARCARETS, LLOSA DES Accident de la costa del terme d'Alcúdia, situada a la badia de Pollença, entre la punta de l'Emperador i la punta Xabarlí. (M)

BARCARETS, PUNTA DES Accident de la costa del terme d'Alcúdia, situada entre la punta de l'Emperador i la punta Xabarlí. (M)

BARCA TRENCADA, SA Accident de la costa de Santanyí, situat entre cala Mondragó i Portopetro. (M)

BARCELÓ, ANDREU (Mallorca s XIX - XX) Escriptor. Inscrit en el corrent regeneracionista espanyol subsegüent al desastre de 1898. És autor de *Educación Política de los Pueblos* (Palma 1906), en què propugna la regeneració d'Espanya a través de l'educació cívica del poble, i de *El País del Sol* (Sóller 1916), entre d'altres.

BARCELÓ, ANTONI (Mallorca s XVII) Lul·lista i framenor. Ocupà la càtedra lul·liana de la Universitat de Mallorca i hagué de fer front a les censures teològiques impulsades pels dominics. Escriví *De sacramentis in genere euisceratio iuxta inconcussam uenerabilis magistri... Raimundi Lulli* (1669-1693), assaig manuscrit en el qual s'apliquen les doctrines lul·lianes a la teologia sacramental.

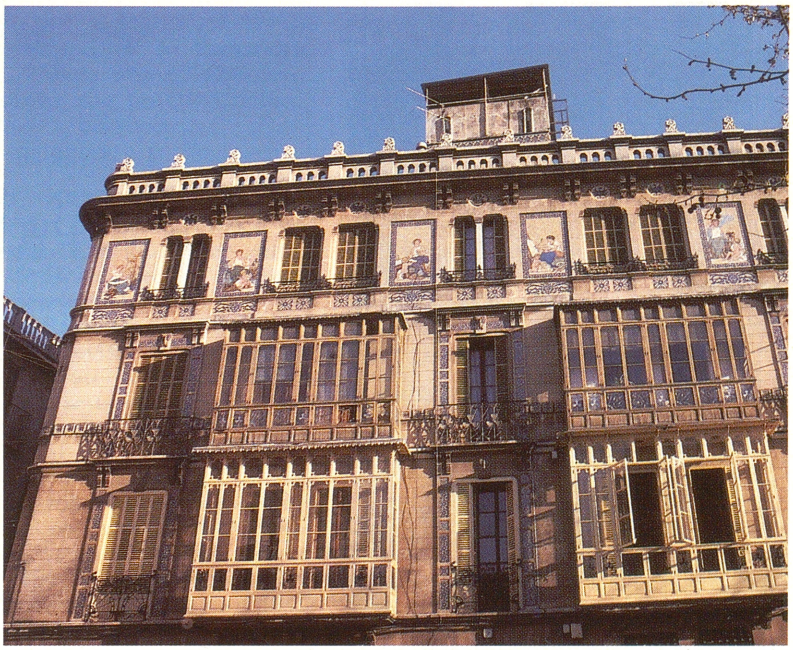

→ Edifici de can Barceló (Palma)

→ Detall del mosaic de la façana de can Barceló (Palma)

BARCELÓ, CAN Edifici pre-modernista situat a la plaça de Quadrado de Palma. Fou bastit entre 1902 i 1904, en un solar que fins aleshores havia ocupat una fàbrica de teixits, propietat de la família Barceló. Bartomeu Ferrà Perelló realitzà el projecte i dirigí les obres, i Bartomeu Barceló Mir va esser el promotor. L'edifici, destinat a habitatge plurifamiliar, té planta i tres pisos. Destaca la decoració de les façanes, realitzada en mosaic per Vicenç Llorens Rubí, a la fàbrica de La Roqueta. Es concentra, bàsicament, a les façanes del pis superior, on hi ha representades, al·legòricament i mitjançant figures femenines, les arts majors i menors. La casa no ha sofert cap tipus de transformació i està ben conservada. En són propietaris els hereus del promotor. ■ Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Barceló i sa Costa Prima. ■ Al mateix terme, entre es Puput i can Costurer. ■ Al terme de Manacor, entre sa Marineta Vell i Son Naveta, i entre el camp des Genovès i can Bessó. ■ Al terme de Petra, entre es Ermassos i Son Frare.

BARCELÓ, EMPRESES Grup d'empreses dedicades al turisme. Creat i dirigit a Palma per la família Barceló, té el seu origen en una empresa d'autocars, fundada el 1931. Obrí la primera agència de viatges el 1954 i s'inicià en el ram de l'hostaleria el 1962, en crear un establiment a la Platja de Palma. En els darrers anys, ha iniciat l'expansió pels països del Carib. S'ha anat desenvolupant gràcies a la reinversió continuada dels beneficis per a poder consolidar-lo, i només finançant-se amb recursos propis, sense ajut de capital nacional o estranger. El 1989, integra tres agències de viatges —Barceló, Aurora i Interopa—, una agència majorista —Turavia Club—,

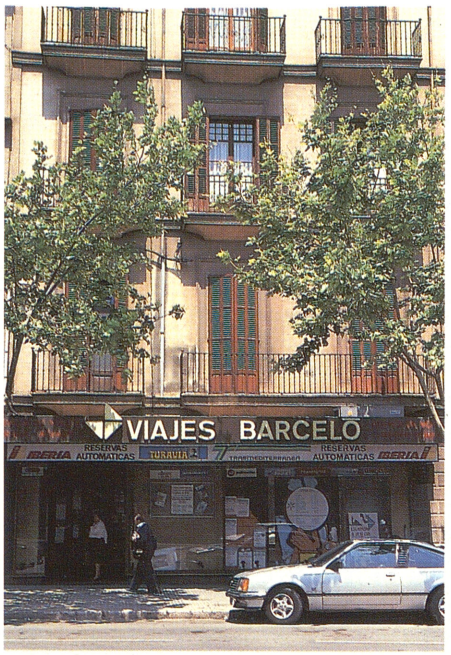

↑ Oficina de Viatges Barceló a Palma

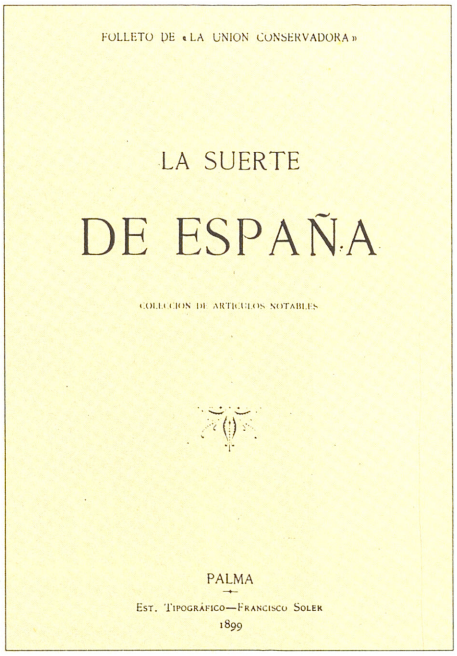
FOLLETO DE «LA UNION CONSERVADORA»

LA SUERTE

DE ESPAÑA

COLECCION DE ARTICULOS NOTABLES

PALMA

EST. TIPOGRAFICO—FRANCISCO SOLER

1899

↑ Obra de Llorenç Barceló

vint-i-tres hotels —desset a Espanya, tres a la República Dominicana, dos a Mèxic i un a Tunísia—, Rey Sol —editorial—, Construccions Barceló i Autocars Barceló. N'és president Gabriel Barceló Oliver i vice-president el seu germà Sebastià.

BARCELÓ, GUILLEM (Sant Joan 1697 - Palma 1774) Religiós observant. Fou lector de teologia al convent de Llucmajor. Escriví: *Tractatus de legibus iuxta uiam scoti, aliorum praeclarissimorum doctorum utilissimus omnibus praesertim confessaris pro recta sacri poenae administratione secundum methodum patris felicis potestas dispositus* (1736).

BARCELÓ, JAUME (Artà 1640 - Palma 1715) Religiós observant. Escriví *Historia de Nostra Señora de Victoria* (1680).

BARCELÓ, JOAN (Llucmajor s XVII - ? 1695) Religiós observant. El 1654 va mostrar Terra Santa i escriví *Viaje que hicieron los PP Fr Juan Barceló y Fr Juan Baltasar Salvá predicadores, y el hermano Fr Miguel Garau Lego, de la santa provincia de Mallorca de la Regular Observancia de NPS Francisco, monitor de devoción particular que tenían a los Santos Lugares de la Palestina y santa Ciudad de Jerusalén.*

BARCELÓ, LLORENÇ (Mallorca s XIX - XX) Escriptor. Se l'inclou dins el corrent regeneracionista de finals del s XIX i principis del XX. És autor de *La suerte de España* (Palma 1899), on planteja la necessitat d'una nova classe dirigent que regeneri la nació espanyola.

BARCELÓ, MIQUEL (Palma s XV - XVI) Apotecari. Durant la pesta de 1493, fou nomenat, pel Gran i General Consell, apotecari vitalici de la Universitat i mantengué oberta la seva apotecaria al llarg de tota l'epidèmia. El 1499, la seva botiga estava situada prop de sa Quartera (Palma).

BARCELÓ, MIQUEL (Palma s XVII) Escultor. És autor d'alguns quadres i estàtues per a l'església dels dominics de Palma.

BARCELÓ, ONOFRE (Palma ? XVII - XVIII) Mariner. Des del 1717 fou arrendatari de l'ofici de tinent del correu de Mallorca, tasca que continuà el seu fill, Antoni Barceló i Pont de la Terra. Els seus vaixells-correu feien la travessia Palma-Barcelona. Per defensar-se dels corsaris i pirates, i per poder atacar els berbers i turcs, es va treure la patent de cors, la qual cosa li permetia armar, legalment, les naus. Participà a dues expedicions de l'Armada Reial: el 1716 acompanyà una galiota de la casa reial durant quaranta dies i, el 1717, va fer part, amb un vaixell mercant, de l'esquadra comandada pel marquès de Lede, que conquerí Sardenya.

BARCELÓ, PERE (Mallorca s XVII) Frare mercedari i mestre d'obres. Se li atribueixen els plànols de l'església conventual de la Mercè de Palma, que es construí entre 1621 i 1705.

BARCELÓ, SEBASTIÀ (Mallorca s XVIII - XIX) Religiós cistercenc. Fou abat del monestir de la Real entre 1796 i 1800. Les seves dots d'orador el feren molt popular i, pel gran prestigi que tenia dins el seu orde, va esser nomenat visitador general i posteriorment, el 1815, definidor del Regne de València. De la seva extensa producció, només es conserva *Informe y manifestación del derecho privativo que tiene el monasterio de la Real del Reino de Mallorca para elegir su abad, contra la pretensión del Fiscal de la Cámara de que la nominación corresponde a S.M. por ser aquel monasterio, según alega, de su real patronato.*

BARCELÓ, SON Possessió del terme d'Algaida, amb oratori privat, situada entre la vila i Son Cotà Vell. ■ Al terme de Felanitx, entre cas Missèr i can Rave. ■ Al terme de Sant Joan, entre la costa des Alens i Hortella Vell. ■ Terrenys del terme de Montuïri, situats entre Son Monjo i sa Torre. (M)

BARCELÓ, TOMÀS (Mallorca s XVII - Palma 1723) Poeta, retòric i religiós dominic. Va esser catedràtic de filosofia, teologia, retòrica i hebreu a l'Estudi General Lul·lia de Mallorca.

↓ Obra de Tomàs Barceló

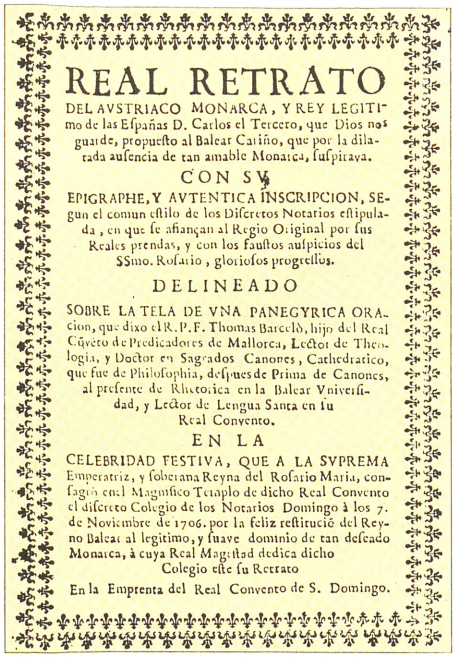
REAL RETRATO

DEL AVSTRIACO MONARCA, Y REY LEGITIMO de las Eſpañas D. Carlos el Tercero, que Dios nos guarde, propueſto al Balear Cariño, que por la dilatada auſencia de tan amable Monarca, ſuſpiraya.

CON SV

EPIGRAPHE, Y AVTENTICA INSCRIPCION, Segun el comun eſtilo de los Diſcretos Notarios eſtipulada, en que ſe afiançan al Regio Original por ſus Reales prendas, y con los fauſtos auſpicios del SSmo. Roſario, glorioſos progreſſos.

DELINEADO

SOBRE LA TELA DE VNA PANEGYRICA ORAcion, que dixo el R. P. F. Thomas Barceló, hijo del Real Cõvẽto de Predicadores de Mallorca, Lector de Theologia, y Doctor en Sagrados Canones, Cathedratico, que fue de Philoſophia, deſpues de Prima de Canones, al preſente de Rhetorica en la Balear Vniverſidad, y Lector de Lengua Santa en ſu Real Convento.

EN LA

CELEBRIDAD FESTIVA, QUE A LA SVPREMA Emperatriz, y ſoberana Reyna del Roſario Maria, conſagrò en el Magnifico Templo de dicho Real Convento el diſcreto Colegio de los Notarios Domingo à los 7. de Noviembre de 1706. por la feliz reſtitucio del Reyno Baleat al legitimo, y ſuave dominio de tan deſeado Monarca, à cuya Real Magestad dedica dicho Colegio eſte ſu Retrato

En la Emprenta del Real Convento de S. Domingo.

Destacà pels seus coneixements d'aritmètica i astronomia, i tengué fama de bon predicador i poeta. En el camp de la història de Mallorca, corregí i esmenà l'obra de Vicenç Mut. En la Guerra de Successió, prengué partit per l'arxiduc Carles d'Àustria, en contra de Felip de Borbó. Entre les seves obres, destaquen *Real retrato del austríaco monarca, y rey legítimo de las Españas, D. Carlos III, Pindáricas flores que a la Reina de ellas la Virgen Santísima del Rosario, y a la flor del imperio Carlos III legítimo rey y monarca de las Españas consagra un Balear ingenio*, recull de poesies llatines, catalanes i castellanes, i diversos manuscrits, *Reglas del cómputo eclesiástico las mas claras y fáciles que hasta ahora han salido, esplicadas en verso y compendiadas en prosa, Dubium circa solemnitatem nostri Paschatis, in quo queritur utrum post introductum morem incipiendi celebrare Paschalem Solemnitatem in Sabbato Sancto, in illis annis in quibus luna XV primi mensis hebreorum in dominicam incidet, possit, ac debeat catholica ecclesia celebrare suum Pascha in ipsa dominica, et luna, uel non*, sobre la datació de la celebració de la Pasqua, *Breuis ac dilucidus Rhetorices tractatus* (1696), *Arte de poesia castellana, Alfabeto griego: norma para leer y escribir la lengua griega* (1697), *Tratado de la lengua Santa, órden y estilo para ser instruida* (1697), manual per aprendre l'hebreu, *Rethoricae institutiones* (1698), *Commentaria in naturalem philosophiam iuxta mentem Angelici praeceptoris diui Thomae Aquinatis doctrinam, Observaciones para robar la condenacion de un sermon predicado en honor de Raimundo Lulio*, de caràcter antilul·lista, i *Correcciones y enmiendas a la historia de Mallorca de D. Vicente Mut.*

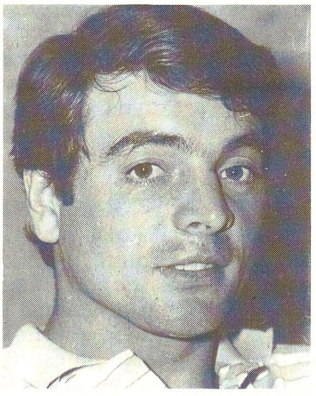

← Josep Barceló Alomar -Campanilla-

BARCELÓ ALOMAR, JOSEP –CAMPANILLA– (Muro 1957) Torero. El 1987, prengué l'alternativa a la plaça de toros del seu poble. Lluís Francesc Esplà hi actuà com a padrí i Curro Durán com a testimoni. Torejà el brau *Pueblerino*, de la ramaderia salmantina d'Alicio Pérez Tabernero. És l'únic torero que practica actualment el *salto de la garrocha*.

BARCELÓ ARTIGUES, MIQUEL (Felanitx 1957) Pintor. Començà estudis a l'Escola d'Arts i Oficis de Palma i a l'Escola de Belles Arts de Barcelona. El 1976, féu part del grup Art Jove, presentat al Saló Mercantil d'Inca, col·laborà en la revista editada a Mallorca *Neón de Suro* i exposà al Museu de Mallorca. Els seus inicis en el camp artístic s'emmarquen en l'art conceptual. Del 1975 al 1981, alternà la seva residència entre Palma i Barcelona, on es relacionà amb l'avantguarda (Xavier Mariscal, José Manuel Broto i Xavier Grau). Participà en la mostra *Otras figuraciones*, celebrada a Madrid el 1981, on conegué el marxant Rudi Fuch, que el seleccionà per a participar a la fira d'art *Documenta* de Kassel (Alemanya). El 1983, participà a Arco 83 (Madrid), on pintà el tema *L'ombra che trema* per a la fundació de Lucio Amelio a Compolieto (Itàlia). El mateix any, residint a París, realitzà una exposició individual i començà a esser conegut internacionalment. El 1984, marxà a Portugal amb Xavier Mariscal, on reintroduí a la seva obra temes paisatgístics marins, ja iniciats a Mallorca. Tornà a París i preparà una exposició a Nova York, amb un conjunt de teles de gran format sobre el tema *cuina*. Novament a Barcelona, el 1986, i per encàrrec de l'Ajuntament, decorà la cúpula del Mercat de les flors. Ha exposat a Nova York, Bordeus i Palma. El 1988, rebé el Premi Nacional de Pintura atorgat pel Ministeri de Cultura espanyol. Iniciat dins un informalisme matèric, a París descobrí, a través de Lucio Fontana, l'art com a construcció dins l'espai que, en combinació amb ressons superrealistes i dadaistes i influències de l'art pobre i del conceptual, donà com a resultat experimentacions amb capses que contenien elements de poesia visual, matèries humils i elements biològics que es degradaven davant l'espectador fins a la putrefacció. Aquesta etapa altament creativa coincideix amb la seva participació dins la Nova Plàstica a Mallorca al llarg dels 70, dins la qual formà part del grup Neon de Suro. Des de la seva projecció internacional a través de la Documenta de Kassel (1982) minvà la seva radicalitat que l'havia portat a enaltir l'art efímer i passà a practicar una pintura relacionada amb els corrents del nou expressionisme alemany i la transvanguarda italiana.

BARCELÓ BOVER, FRANCESC –BARCEL– (Manacor 1927) Escultor i ceramista. Estudià a l'Escola d'Arts i Oficis Artístics de Palma, on fou deixeble de Pere J Barceló, Simeó Cerdà i Joan Pizà. Iniciat en el neoclassicisme de postguerra amb obres com *Redempció* i *Don Quijote*, seguí més tard les tendències estilístiques de Pablo Gargallo. Realitzà la seva primera exposició el 1955, a Palma. Anteriorment, el 1951, participà en l'Exposició Internacional d'Art de París, on va esser guardonat. Féu part del grup

→ Miquel Barceló Artigues, *Moc. Jo costipat (CP)*

Es deu des Teix (Deià). Ha exposat a Palma, Barcelona, Nova York, París i Milà, entre altres ciutats.

BARCELÓ BOVER, GABRIEL (Manacor 1936) Escriptor. Sota el pseudònim de *Es Ros d'es Carritxar* ha publicat narracions de caràcter costumista com *Viatge de brusquers* (1965) *El cafè «Els Xots»* (1968) i *Gent de forana* (1981). Com a professor de català i gramàtic, ha redactat diverses obres de tema lingüístic.

← Antoni Barceló Brusotto

BARCELÓ BRUSOTTO, ANTONI (Palma 1931) Advocat. Ha estat tinent de batle d'urbanisme de l'Ajuntament de Palma (1973), director provincial de l'Institut Nacional de Previsió (1976-1980), Inspector de Serveis de l'Institut Nacional de Salut (1980-1985) i secretari general tècnic de la Conselleria de Sanitat del Govern Balear des del 1985.

← Francesc Barceló Caimari

BARCELÓ CAIMARI, FRANCESC (Palma 1884-1967) Polític. Llicenciat en dret per la Universitat de València. Nomenat batle de Palma en dues ocasions, entre 1919 i 1921, i membre de la comissió gestora de l'Ajuntament pel Partit Republicà de Centre durant la República. Fou també professor de l'Escola Nàutica (1920) i secretari de la Cambra de Comerç (1930-1956).

BARCELÓ CARDELL, RAFEL (Llucmajor 1753 - Palma 1836) Prevere i erudit. Doctor en teologia, dret civil i canònic. Impartí classes de Sagrada Escriptura i fou nomenat rector de l'Estudi General Lul·lià (1821 - 1822). Fou rector d'Algaida i examinador sinodal del bisbat.

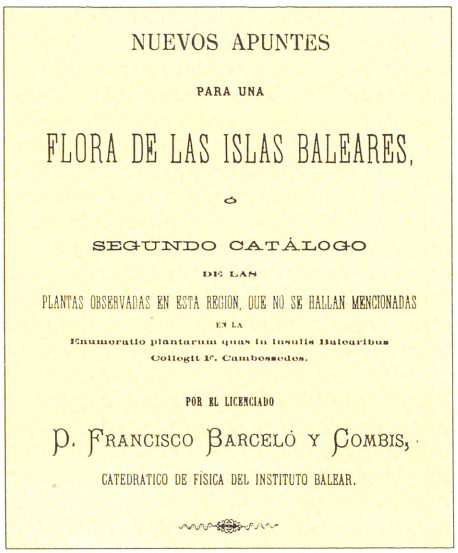

NUEVOS APUNTES

PARA UNA

FLORA DE LAS ISLAS BALEARES,

Ó

SEGUNDO CATÁLOGO

DE LAS

PLANTAS OBSERVADAS EN ESTA REGION, QUE NO SE HALLAN MENCIONADAS

EN LA

Enumeratio plantarum quas in insulis Balearibus

Collegit P. Cambessedes.

POR EL LICENCIADO

D. FRANCISCO BARCELÓ Y COMBIS,

CATEDRATICO DE FÍSICA DEL INSTITUTO BALEAR.

↑ Obra de Francesc Barceló i Combis

BARCELÓ I COMBIS, FRANCESC (Peratallada, Girona 1820 - Palma 1889) Metge i naturalista. Llicenciat en Ciències, fou catedràtic de física i química a l'Institut Balear. Escriví una dotzena de treballs mèdics a *El Eco de la Frenología*, primera revista d'aquesta especialitat publicada a Catalunya (1847). Realitzà, també, treballs de zoologia (catàlegs sobre molluscs, peixos i aus de Balears). La seva obra més destacada és *Flora de las Islas Baleares*, que conté un diccionari de noms catalans, castellans i científics de les plantes silvestres i cultivades, declarada d'utilitat per a l'ensenyament. Escriví també *Apuntes para una flora de las Islas Baleares* (1867), catàleg de plantes no mencionades pel científic francés J Cambessedes a l'*Enumeratio Plantarum quas in insulis Balearibus...*, i *Nuevos apuntes para una flora de las Islas Baleares* (1876), continuació de l'anterior. Col·laborà, entre 1863 i 1885, a *El Isleño*, a l'almanac del qual publicà cròniques sobre història natural i la secció de meteorologia. Membre de l'Acadèmia Reial de Ciència, de la de Ciències i Arts, de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, de la Société Botanique de França i de la Societat Espanyola d'Història Natural.

BARCELÓ CRESPÍ, MARIA (Porreres 1951) Historiadora. Doctora en història (1982) i professora de la Universitat de les Illes Balears. Vicedegana de la Facultat de Filosofia i Lletres des de 1986. A més de la seva tesi, *La Ciutat de Mallorca en el trànsit a la modernitat* (1988), ha publicat nombrosos articles sobre història medieval mallorquina, especialment referits a la fiscalitat i al desenvolupament de Palma i Porreres a l'Edat Mitjana, com *Porreres: contribució a l'estudi d'una vila mallorquina a la Baixa Edat Mitjana* (1984). Fou la primera dona que féu part de la junta de govern de la Societat Arqueològica Lul·liana (1978).

→ Maria Barceló Crespí

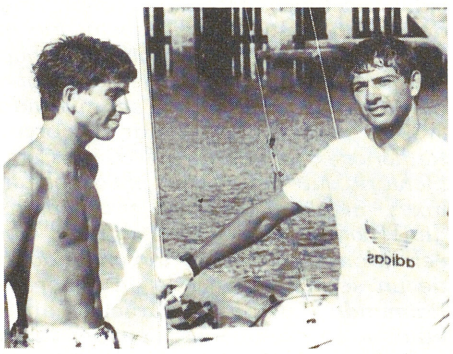

↑ Els germans Màrius i Andreu Barceló Cuartero

BARCELÓ CUARTERO, MÀRIUS (Palma 1965) Esportista. Amb el seu germà **Andreu** (Palma, 1967), guanyà el Campionat d'Espanya 1985 de vela, en la classe 420. Pertanyen al Club Nàutic s'Arenal.

BARCELÓ FORTUNY, FRANCESC DE PAULA (Palma 1943) Escriptor. Llicenciat en filosofia i lletres, i dret. Participà en muntatges de diversos grups de teatre de Madrid, Palma i Barcelona. Ha col·laborat en diaris i revistes amb temes teatrals i ha escrit nombrosos guions per a programes dramàtics a la televisió. Són obres seves *Horitzons de pedra*, *El duc Meu-Meu* (1971) i *Entraré de nit* (1972). En narrativa, ha publicat *El paratge de l'aranya* (1973) i *La sabata de l'emperador Orfrau i altres contes* (1974).

BARCELÓ GAIÀ, FRANCESC (Sant Joan 1788 - Palma 1857) Escriptor. Religiós franciscà menor. Va esser ordenat sacerdot el 1818. Residí al convent de Sant Francesc de Palma, on impartí classes de gramàtica. Des del 1814, ocupà la càtedra de llatí de la Universitat Lul·liana de Mallorca. El 1835, inaugurà una escola pública de gramàtica llatina. De les seves obres destaquen: *Breve método para saber los tiempos y oraciones latinos, para uso y utilidad de los niños deseosos de su aprovechamiento* (1819), llibre pedagògic, del qual es feren nou edicions. Deixà manuscrits *Adagios castellanos con su versión latina, Gramática latina por un método no conocido hasta el día , Resumen de la vida de la B. Catalina Tomás en versos exámetros* i *Inscripciones latinas, dedicadas a la memoria del Rmo. P. Fr. Juan Buenaventura Bestard*.

BARCELÓ GINARD, BARTOMEU (Porreres 1957) Psicòleg. Dedicat professionalment a la psicologia educativa i comunitària. Investiga en psicologia evolutiva a partir d'un conjunt de noves experiències que tenen per objectiu plantejar i desenvolupar una teoria constructiva de la conducta musical, coordinant música, llenguatge i cibernètica. Té publicades sobre aquest tema *Les funcions del cant* (1987) i *La conducta musical en el niño* (1988).

BARCELÓ GOMILA, JOSEP MARIA (Palma 1799 - s XIX) Jurista. Batxiller en filosofia (1817) i en dret (1824) per la Universitat Lul·liana de Mallorca. El 1828, fou nomenat advocat de l'Audiència de Mallorca. El juliol de 1834, durant l'epidèmia de còlera que afectà Palma, féu part de la comissió d'hospitals de la Junta Superior de Sanitat de Madrid i, el novembre del mateix any, passà a la Secretaria d'Ordenació de l'Exèrcit de Castella la Nova.

BARCELÓ MAS, GABRIEL (Muro 1924) Escriptor turístic. Ha escrit i editat *Guía de Can Picafort y alrededores* (1973, declarada d'interès turístic) i *Guía de la Bahía de Alcudia* (1984).

BARCELÓ MASSUTÍ, BARTOMEU (Felanitx 1864 - València 1894) Prevere. Estudià al Seminari de Palma. El 1886, quan encara no havia estat ordenat prevere, obtengué el número u a les oposicions de rector. Un any després, va esser nomenat professor del

↑ Bartomeu Barceló Massutí

Seminari. El 1888, fou elegit rector de la Sapiència i es llicencià en Teologia a la Universitat de València. Més tard, el 1893 obtengué, per oposició, la canongia lectoral a la Catedral de València. Publicà assaigs de caire filosòfic a la revista palmesana *El Eco del Santuario* i a la valenciana *Soluciones católicas*. És fill il·lustre de Felanitx.

→ Joan Barceló Mates

BARCELÓ MATES, JOAN (Sant Joan 1948) Polític. Batle de Sant Joan per Unió de Centre Democràtic (1979-83) i per Unió Mallorquina (1983-87). Durant el seu mandat, s'instal.là un nou enllumenat públic, es bastí el poliesportiu municipal i el col·legi estatal d'Educació General Bàsica. S'inicià també la rehabilitació de les Antigues Escoles per convertir-les en casal de cultura.

BARCELÓ MESQUIDA, JOAN (Sant Joan 1934) Polític. Batle de

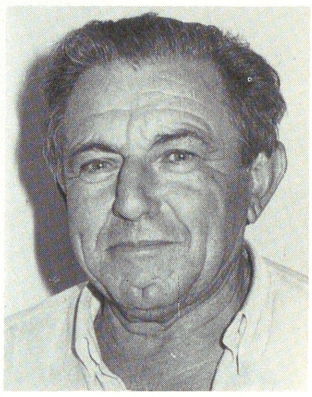

→ Joan Barceló Mesquida

Sant Joan per Unió Mallorquina des de 1987. Durant el seu mandat, s'ha inaugurat el casal de cultura i remodelat la plaça de Joan Carles I.

BARCELÓ MIQUEL, BARTOMEU (Sóller 1896 - 1951) Escriptor i poeta. Autor de dos reculls *Primeres poesies* (1912) i *Poesies*, ambdues atribuïdes erròniament a Bartomeu Barceló Tortella.

BARCELÓ MIR, BARTOMEU (Palma 1866 - 1930) Polític. Membre del Partit Liberal, fou batle de Palma el 1909, i batle en funcions el 1918. Publicà algunes de les conferències fetes al Foment del Civisme, com *Criterio económico. Su influencia en las sociedades humanas* (1914), *El capital y el trabajo* (1915), *Sistema solar* (1916), *El agua en la tierra* (1917), i d'altres.

→ Bartomeu Barceló Mir

BARCELÓ MONER, JOSEP (Palma 1924) Arquitecte i pintor. Fill del pintor Pere Josep Barceló Oliver. Estudià a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona (1946-1952), on es doctorà el 1964. Fou professor de dibuix a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics de Palma (1954-1958), Arquitecte Escolar Provincial de Balears (1957-1963) i president de la delegació balear del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya i Balears (1976-78). Entre les seves

← Josep Barceló Moner

obres destaca l'edifici de l'Estadi Balear (Palma). Com a pintor, treballa el paisatge i el retrat. Ha realitzat tres exposicions individuals a Mallorca (1984, 1986 i 1987).

BARCELONA Alqueria del terme de Bunyola, situada entre Son Pastor, can Maiol i ses Argiles. El nom d'aquesta possessió es remunta al temps de la conquista de Mallorca pel rei Jaume I, i les cases velles, avui en total ruïna, estaven situades muntanya amunt en direcció nord. (M)

BARCELONA, BISBE DE Vegeu *Pariatge.*

BARCELONÈS Vaixell de vapor de 47 m d'eslora, 7,5 m de mànega i 3 m de puntal. Fou construït, el 1847, a les drassanes Bagué de Blanes (Barcelona) pel mestre de ribera Josep Vieta. Els comerciants catalans Maristany, Roig i Serra Parladé l'adquiriren per cobrir la línia Barcelona - Portvendrès i, després, València - Barcelona. El 1850, el compraren 16 comerciants mallorquins per 175.000 pessetes. Arribà a Palma per primera vegada el 21 de març de 1850. El mes d'abril se'n nomenà una junta administradora, presidida per Miquel Estade Sabater, el qual, per evitar la competència amb el vapor «Mallorquín», presentà una resolució d'unió de les dues empreses. Cap a l'agost d'aquest mateix any, es constituí l'Administració dels vapors espanyols «Mallorquín» i «Barcelonés». Realitzà viatges periòdics a Eivissa (1850-1852) i serví de vaixell correu entre Palma i Barcelona. Durant la guerra del Marroc (1859), la Diputació Provincial l'oferí, juntament amb el «Mallorquín», al govern espanyol per transportar tropes, ferits i material bèl·lic. Acomplí aquesta funció fins al maig de 1860. El 1861, quan l'adquirí l'Empresa Mallorquina de Vapors, passà a dir-se «General Barceló» i es destinà a cobrir la línia Palma-Eivissa-València. Fou desballestat i posat en pública subhasta el juny de 1873. (RS)

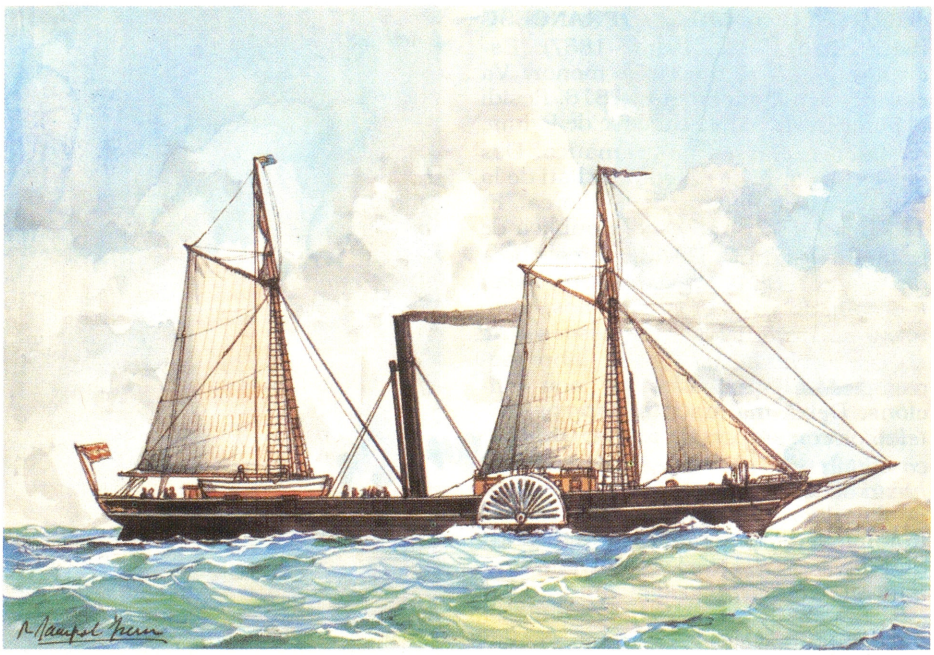

↑ Barcelonès *(RS)*

BARCELÓ OBRADOR, DAMIÀ (Santanyí 1925) Advocat. Llicenciat en Dret per la Universitat de Barcelona (1944) i professor ajudant de les càtedres d'Economia Política i d'Hisenda Pública de la mateixa Universitat (1945-1948). Obrí un despatx a Palma, especialitzat en l'assessorament a empreses i associacions ma-

←Cases de la possessió Barcelona (Bunyola)

→ Damià Barceló Obrador

llorquines dins l'àmbit turístic de Sudamèrica. Afeccionat a la literatura, ha escrit *Desde las Españas de América. Cartas a Antonio* (1979), *Arre Borriquito. Crónica de la inauguración del Hotel Bali Sol* (1986), i un llibre de versos *Otoño pasmado y primavera a destiempo* (1981). El 1979, va esser nomenat cònsol honorari d'Àustria, càrrec que exercí durant set anys. És lletrat assessor de l'Associació d'Industrials de Mallorca —ASIMA— i fou un dels promotors, amb Jeroni Albertí Picornell, de l'Institut Balear de Direcció d'Empreses —IBEDE—.

← Gabriel Barceló Oliver

BARCELÓ OLIVER, GABRIEL (Felanitx 1928) Empresari. President i director d'*Empreses Barceló* (←). Fundador, president i president honorari de la Confederació d'Associacions Empresarials de Balears —CAEB—. President honorari de la Sociedad de Garantía Recíproca —ISBA— i president de *Rey Sol SA*, empresa editora de *El Día 16*. Ha rebut nombroses distincions, nacionals i internacionals, per la seva tasca en el món del turisme.

← Sebastià Barceló Oliver

BARCELÓ OLIVER, SEBASTIÀ (Felanitx 1930) Empresari. Vice-president d'*Empreses Barceló* (←) i director general d'Autocars Barceló i de Construccions Barceló.

→ Pere Josep Barceló Oliver, *Retrat en blanc*

BARCELÓ OLIVER, PERE JOSEP (Palma 1884 - 1969) Pintor. Deixeble de Ricard Anckermann i de Llorenç Cerdà. Estudià a l'*Escuela de Bellas Artes de San Fernando* de Madrid, ciutat on residí catorze anys. Fou professor de dibuix a l'Escola Normal de Magisteri, i catedràtic i director de l'Escola d'Arts i Oficis Artístics de Palma. S'especialitzà, sobretot, en retrats i pintures murals de temàtica religiosa, però també treballà el paisatge i la natura morta. Té obres al Museu Lateranense de Roma (com un retaule del *beat Ramon Llull*), a les esglésies de Santa Creu i de la Concepció de Palma, a les parròquies de Manacor i de Sant Joan, i un tríptic al convent dels franciscans de Waco (Texas). Va fer un informe per declarar monument històric l'església i el claustre de l'Hospital de Sant Antoni de Viana, i per a la conservació del barri antic de Palma. Era acadèmic numerari de la Provincial de Belles Arts, corresponent de la de Belles Arts de Toledo i la de San Miniato, de Florència, comanador de la *Orden civil de Alfonso X el Sabio* i corresponent de la *Real Academia de Bellas Artes de San Fernando* de Madrid. Col·laborà com a crític d'art, de teatre i de música a la premsa local. Era un gran afeccionat a l'òpera i cantà com a tenor. És considerat el retratista més destacat del realisme acadèmic a Mallorca.

BARCELÓ PERELLÓ, MIQUEL (Felanitx 1939) Historiador. Estudià a la Universitat de València, on fou deixeble de Joan Reglà, que encoratjà les seves primeres investigacions sobre la conquesta àrab-berber d'al-Andalus. Després d'una llarga estada als Estats Units, tornà a Barcelona com a professor de la Universitat Autònoma, de la qual és catedràtic d'arqueologia medieval des del 1988. S'ha especialitzat, sobretot, en l'estudi de

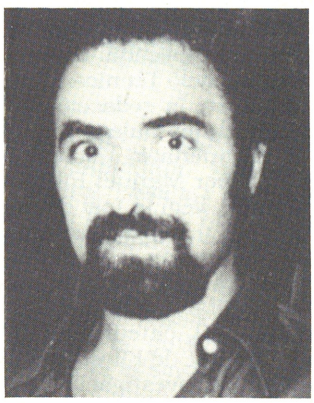

→ Miquel Barceló Perelló

l'Islam a les Balears, en l'arqueologia hidràulica andalusina a Mallorca, de la qual és pioner, i en l'assentament territorial dels grups clànics a l'Illa (Castellitx, Alaró i Biniforani). Treballa també sobre els assentaments andalusins a Catalunya i Andalusia. Entre les seves obres, destaquen el pròleg al llibre de Guillem Rosselló Bordoy, *Mallorca musulmana* (reeditat separadament en diverses ocasions); *Les aigues cercades. Els qanat(s) de l'Illa de Mallorca* (1986); *Sobre Mayurca* (1984), recull dels seus articles sobre el passat islàmic de Mallorca, *Arqueología medieval. En las afueras del medievalismo* (1988), el capítol *Las Islas Orientales de al-Andalus: formación y destrucción de una sociedad musulmana (902-1229)* del llibre *Historia de los pueblos de España* (1984). Com a poeta ha publicat un únic recull *Així sia. Elegies irremeiables* (1957). Ha traduït al castellà les memòries de l'orfebre florentí del s XVI Benvenuto Cellini, *La vida* (1984).

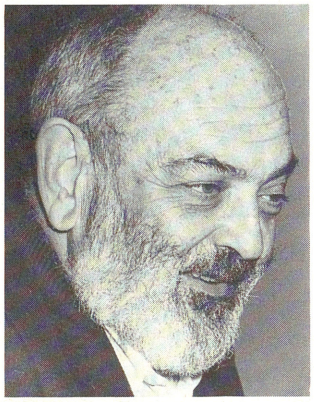

← Bartomeu Barceló Pons

BARCELÓ PONS, BARTOMEU (Palma 1932) Geògraf. Estudià a les universitats de Barcelona, Madrid i a la Sorbona de París. Becari del Centre Superior d'Investigacions Científiques, fou professor ajudant de geografia de Manuel de Terán, a la Universitat de Madrid. Tornà a Mallorca i dirigí el *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación* (1957-76). Com a cofundador i director (1965-1971) del Centre d'Estudis d'Economia Aplicada, Servei d'Estudis de Programació Tècnica i Econòmica, collaborà en la redacció del Pla d'Urbanisme de les Balears, i en la revisió del Pla d'Ordenació Urbana de Palma redactat per Manuel Ribas Piera (1973). El 1968, llegí la tesi doctoral *Evolución reciente y estructura actual de la población en las islas Baleares*. Des del 1968, és professor de geografia de la Universitat, on ha exercit com a agregat (1971), catedràtic (1977), degà de la Facultat de Filosofia i Lletres i vicerector d'investigació entre 1977 i 1982. És membre de la comissió de control i previsió ambiental de la Unió Geogràfica Internacional, secretari general de l'Associació de Geògrafs Espanyols —AGE— i cofundador de l'Associació Espanyola de Ciència Regional. Fundà i dirigí la revista *Trabajos de Geografía* (Universitat de les Illes Balears). Té publicats uns 200 treballs d'investigació geogràfica sobre les Balears. Ha col·laborat amb l'*Historia de Mallorca* (coordinada per Josep Mascaró Pasarius, Palma), i n'ha dirigit d'altres, dedicades especialment a les Illes. Autor de *Inca y su término. Iniciación a la geohistoria del municipio* (1958), *La cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación. 75 años de actividad. 1886-1961* (1961), *Perspectivas de desarrollo económico de la provincia de Baleares* (1962), *El segle XIX a Mallorca* (1964) i *Les Illes Balears* (1969). (AM)

↑ El Capità Antoni

BARCELÓ I PONT DE LA TERRA, ANTONI —CAPITÀ ANTONI— (Palma 1717 - 1797) Tinent general de l'Armada Reial. Fill del patró de xabec Onofre Barceló, va néixer al puig de Sant Pere, barri de pescadors i mariners. Començà a treballar al servei de vaixells-correu, entre Palma i Barcelona, que el seu pare tenia arrendats. Com molts de mariners mallorquins de l'època, tragué la patent de cors per defensar-se dels pirates i corsaris. El 1738, foragità dues galiotes argelines que atacaren el vaixell-correu, en què anava un destacament de Dragons del Regiment d'Orà i un altre d'Infanteria d'Àfrica. Això li valgué el reconeixement reial i li fou concedit, a títol honorífic, el grau d'alferes de l'Armada. Des de llavors, per accions semblants, anà ascendint a tinent de fragata (1748) i tinent de navili (1753), fins que, després d'haver pres a l'abordatge dues naus enemigues, el 1756 se li atorgà el títol efectiu de tinent de navili, amb el sou corresponent, i ingressà en el cos general de l'Armada; a partir d'aleshores, el rei utilitzà freqüentment els seus serveis. El 1762, fou ascendit a capità de fragata i li assignaren el comandament d'una esquadrilla de xabecs per anar en cors. L'any següent, amb una nau, n'abordà tres i apressà 160 berbers, entre els quals figurava Selim, famós capità de corsaris que inspirà Espronceda. El 1769, fou promogut a capità de navili i en el curs dels deu anys següents fustigà la pira-

Auca del capità Antoni

El capità Antoni
té un xabec tot blanc,
ala d'oronella,
mascaró pintat.

El capità Antoni:
espasí lluent,
casaca brodada
i a la mà un clavell.

El capità Antoni
té ulls de lleó;
li presenten armes
a toc de tambor.

El capità Antoni
vol per berenar
fetges de pirata
cuits amb aigua-sal.

El capità Antoni
encalça l'anglès
-cametes me valguen,
boires de l'estret!

El capità Antoni
entra dins el port.
Sota la perruca
li brunz un record.

El capità Antoni
ja està per morir...
Broden les donzelles
al carrer del Vi,

i el capità Antoni
balla un minué
amb angelets bàmbols
a dalt d'un fasser.

Josep M Llompart
«Llunari del port» *(1953)*

↑ Monument al Capità Antoni al passeig Marítim de Palma

teria. Se li atribueixen 1.600 presoners, que foren portats a treballar a l'arsenal de Cartagena, i l'alliberament de nombrosos cristians esclavitzats a l'Àfrica. Participà també en una expedició contra la ciutat d'Alger. El 1779, va esser nomenat comandant en cap de les forces navals destinades al blocatge de Gibraltar. En aquesta operació, utilitzà llanxes canoneres i bombarderes, bateries flotants que foren una novetat bèl·lica i que havia projectat i fet construir ell mateix. Quan acabà el setge i es firmà la pau amb Anglaterra (1783), fou ascendit a tinent general. El mateix any, Carles III li encomanà una operació de càstig contra Alger, que dugué a terme al front d'una esquadra, amb el suport, a l'atac de 1784 , de naus malteses, portugueses i napolitanes. Bombardejà per dues vegades la ciutat. La pressió exercida obligà la Regència d'Alger a firmar la pau amb Espanya (1785). Es retirà a Palma, on continuà a fer el cors i a dedicar-se als seus vaixells, fins que, el 1790, quan tenia setantatres anys, se li encarregà d'aixecar el setge que el soldà del Marroc havia posat a Ceuta, cosa que no es dugué a terme perquè es firmà la pau abans de comparèixer l'esquadrilla. Va aconseguir tenir una esquadra de vaixells lleugers amb dos mil mariners contractats. Les seves activitats corsàries i militars li proporcionaren una gran fortuna i popularitat, que arribà a l'apogeu amb els fets de Gibraltar i Alger. Fou objecte d'enveges i intrigues per part dels alts oficials de l'Armada, que mai no admeteren que un mariner d'origen humil, sense instrucció ni títol de noblesa, ocupàs els càrrecs més importants de l'exèrcit. Això li valgué la retirada temporal del comandament de l'esquadra que bloquejà Gibraltar i crítiques sobre els bombardeigs d'Alger a la Cort. Tanmateix, comptà amb el favor reial —Carles III el cridà per conèixer-lo personalment i el féu cavaller de l' orde que porta el seu nom— i l'opinió pública estigué sempre del seu costat. Esdevengué, ja en vida, un personatge mític i llegendari, glosat tant pels poetes anònims populars —*Si el Rey de España tuviera / cuatro como Barceló,/ Gibraltar fuera de España,/ que de los ingleses, no*— com pels més coneguts a l'època —García de la Huerta, i altres— A més de fer el cors i a la milícia, es dedicà, amb els seus vaixells, al servei de correus entre Palma i Barcelona. A la seva mort, fou enterrat a l'església de Santa Creu, de Palma i la Casa Barceló continuà a treballar, regida i administrada pel seus hereus, fins ben entrat el s XIX. L'Ajuntament de Palma el nomenà fill il·lustre, donà el nom de General Barceló al carrer on va viure i col·locà, a la seva casa, una placa commemorativa. Compta també amb una escultura de Remigia Caubet, al passeig Marítim de Palma. (LM)

BARCELÓ POU, FRANCESC XAVIER (Felanitx 1965) Esportista. Campió d'Espanya junior de tir al plat, en la modalitat de fossa olímpica (1983, 1984 i 1985). Quedà en la setena posició en els campionats internacionals de Romania (1983). Obtengué la medalla de bronze per equips en els campionats d'Europa (Saragossa) el 1984.

BARCELÓ PUIGSERVER, BERNAT (Palma s XVII - Viena 1722) Religiós agustí. Va ocupar diversos càrrecs dins el seu orde i escriví *Descanso de predicadores para los asuntos y festividades de Christo nuestro Redentor, de María Santísima, de tiempo y estravagantes. En la cual con el mayor cuidado se nota lo más apto que se halla para dichos asuntos en esta librería del Convento de Nuestra Señora del Socorro de esta ciudad de Palma de Mallorca* (1712).

BARCELÓ QUETGLES, BARTOMEU —TOLO GÜELL— (Palma 1941) Empresari de restauració. Nasqué al bar Güell. La seva formació és autodidàctica i als setze anys començà a ajudar el seu pare al bar familiar que avui

→ Bartomeu Barceló Quetgles —Tolo Güell—

regenta. Amb el Güell com a centre neuràlgic de les seves activitats, i amb el suport del grup homònim, ha participat, com a organitzador o col·laborador, en nombroses manifestacions esportives i culturals de caire popular i d'exaltació mallorquinista, entre les quals destaca la marxa Des Güell a Lluc a Peu. Ha militat a la Unió Autonomista i a la Unió de Centre Democràtic fins a la seva dissolució. Després, passà a Aliança Popular. És directiu de les federacions balears de fona, de dards i de pesca, del patronat de bàsquet i d'altres entitats esportives, culturals i ciutadanes. Ha rebut nombrosos premis i guardons, entre els quals destaquen el que li ha concedit, en tres ocasions, el Govern Balear per la seva contribució a l'esport popular, el Trofeu Extraordinari a la Dedicació Esportiva (1984), atorgat per la *Unión de Periodistas de España.*

→ Bartomeu Barceló Roig

BARCELÓ ROIG, BARTOMEU (Porreres 1924) Apicultor. Professor d'Educació General Bàsica i d'anglès per la Universitat d'Oxford. Entrà a la congregació de Missioners dels Sagrats Cors el 1940, hi professà el 1942 i fou ordenat prevere el 1949. El 1986, fou elegit president de l'Associació Balear d'Apicultura. Ha publicat nombrosos articles sobre la seva especialitat.

BARCELÓ ROIG, RAFEL (Llucmajor 1648 - Menorca 1717) Franciscà i lul·lista. Estudià, segons Joaquim Maria Bover, a Palma, on ingressà a l'orde franciscà. Doctor en teologia i catedràtic de l'Estudi General Lul·lià de Mallorca. Ocupà el càrrecs de jutge ordinari del Sant Ofici, examinador sinodal del Bisbat de Mallorca i, el 1702, fou nomenat comissari visitador i ministre provincial de l'orde. Confeccionà un completíssim catàleg d'obres lul·lianes del seu convent de Palma, que envià a Iu Salzinger, editor dels *Opera omnia* (1721) del beat Ramon Llull, publicades a Magúncia. Així mateix, va enviar al lul·lista alemany una obra escrita per ell: *Rationalis astreae raimundistica et alchymistica ad dialogeticum conuocans luctamen, ut iuxta allegata ac utriusque probata ineluctabilem ferat crisim*, on vol probar que Ramon Llull no fou mai un alquimista. Escriví també diverses obres sobre els sagraments segons el pensament i mètode lul·lians. Totes aquestes obres, menys l'*Index omnium uoluminum operum diui Raimundi Lulli* que es troba a la Biblioteca Estatal de Magúncia i fou publicada per Adam Gottron, es troben manuscrites a la Biblioteca Pública de Palma. (LlP)

← Margalida Barceló Rosselló

BARCELÓ ROSSELLÓ, MARGALIDA (Palma 1930) Empresària. Presideix l'Associació de Dones Empresàries de Balears i és vocal de relacions públiques de la Confederació Espanyola de Dones Empresàries.

BARCELÓ RUNGGALDIER, JOSEP (Palma 1840 - 1918) Enginyer industrial. Titulat per l'Escola Industrial Superior de Barcelona (1866). Féu els plànols de la parròquia dels Dolors de Manacor (1888), amb la col·laboració del mestre d'obres Bartomeu Ferrà, inspirant-se en la catedral de Reims. Hi destaca, sobretot, la solució que donà al seu creuer. El 1914, a causa d'una malaltia, abandonà la direcció de les obres. Participà en la instal·lació del ferrocarril a Mallorca. (DL)

BARCELÓ SALAS, ANTONI (Manacor 1931) Advocat. Llicenciat en dret i graduat social. Dins l'Administració, ha ocupat diversos càrrecs a Girona, Astúries i Balears, com el de director provincial de l'Institut Nacional de la Seguretat Social (1980-83). Fou professor a la Universitat Autònoma de Barcelona, secció de Girona (1968-70). Des del 1980, és sots-director provincial de recaptació de règims especials i en via executiva de la Tresoreria Territorial de Balears.

→ Antoni Barceló Salas

BARCELÓ SASTRE, JOAN (Porreres, 1925) Pintor. Fa una obra de caire religiós i acadèmic. És autor del quadre *Santa Isabel d'Hongria*, de la capella de les monges franciscanes de Porreres (1946).

BARCELÓ TOMÀS, JOSEP (Palma 1758 - 1821) Metge. Estudià a la Universitat Lul·liana de Mallorca, on es doctorà el 1780 i de la qual fou catedràtic. Va esser un dels promotors i fundadors de l'Acadèmia Médico-Pràctica de Mallorca. És autor de *Medios para precaver en lo sucesivo que se introduzca en Mallorca la peste ú otras enfermedades contagiosas; y en caso de haberse introducido en algunos de sus pueblos, impedir su propagación* (1820), publicada quan es declarà la pesta bubònica a la zona d'Artà. Escriví altres obres que romanen inèdites: *Discurso médico moral contra la inoculación*, *Opúsculos y poesías varias en latin y castellano* i tres dissertacions per a llegir a l'Acadèmia.

BARCELÓ TORTELLA, BARTOMEU (Felanitx 1888 - Terrassa 1973) Poeta. De ben jove, entrà a la Congregació de la Missió, en la qual professà el 1907 i fou ordenat prevere el 1914. El seu primer destí (1914-1916) va esser Puno (Perú). Quan tornà, fou enviat a Palma (1918-1919) i després a diversos indrets del Principat. El 1925, tengué problemes amb la dictadura de Primo de Rivera i s'hagué d'exiliar a França, on fou acollit per monsenyor Juli Carselade du Pont, bisbe de Perpinyà i fervent catalanista. Participà exitosament en nombrosos certàmens poètics i va aconseguir el títol de Mestre en Gai Saber en tres jocs florals: els Florimontans (1932), els occitans del Felibrige i els de la Ginesta d'Or. Això va contribuir a difondre la seva fama de poeta. Residí, entre 1935 i 1937, a Sant Feliu de Guíxols, on redactà una pàgina literària a la revista *Costa Brava*, sempre sota el pseudònim de Fèlix de les Meravelles, senyal del seu abrandat lul·lisme. Tornà de bell nou a Perpinyà, el 1937, i hi romangué fins al 1943, en què tornà a Mallorca. Finalment, visqué a Terrassa entre 1956 i 1973. La seva poesia, arreplegada pòstumament a *Obra Poètica* (1974), és exaltada i optimista, gairebé vitalista, de qualitat desigual i estilísticament grandiloqüent i ampul·losa. (GS)

→ Bartomeu Barceló Tortella

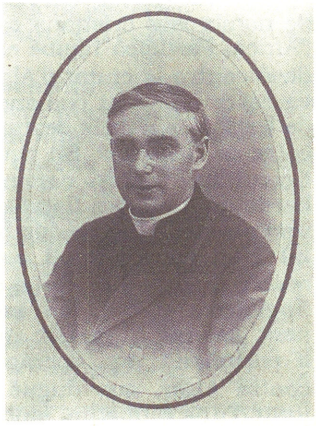

BARCO ESFONDRAT, ES Accident de la costa del terme de ses Salines, situat entre cala en Tugores i ses Tenasses Roges. (M)

BARCOS Publicació mensual feta a Palma per Krom Edicions. Es distribueix com a suplement del *Diario de Mallorca*. El primer número sortí el març de 1987. Tracta el món de la nàutica a Balears. Es redacta en castellà.

BARDANA Vegeu *Llapassa*.

BARDES DE SA MARINA Accident de la costa del terme d'Andratx, situat entre es Ganxo i el morro d'en Fabioler. (M)

BARDES GROSSES, SES Accident de la costa del terme d'Andratx, situat entre es Ganxo i el morro d'en Fabioler. (M)

BARDÍ, CAN Propietat rústica del terme d'Escorca, situada a cala Tuent, entre ca Fra Puig i can Llec. ■ Possessió del terme de Sóller, situada entre ses Copis i can Gordo. Té oratori privat i torre de defensa del s XVI. Documentada en el s XV com a can Bardi de sa Figuera. (M)

BARDÍ, FONT DE CAN Al terme de Sóller, a la possessió del mateix nom, entre ses Copis i can Gordo. (M)

BARDISSA, CAN Possessió del terme de Campos situada entre Son Pesca i Son Blanquet. ■ Al mateix terme, entre Son Amagat i ses Quatre Fites. (M)

BARDISSA, JOAN (Mallorca s XVI - XVII) Pintor. Realitzà el retaule de sant Joan Baptista de l'església parroquial de Campanet (1605-1610).

BARDISSA, SON Possessió del terme del Campos, situada entre Son Bernadinet i Son Blanquet. (M)

BARDOLET JANER, ESTEVE (Barcelona 1937) Economista. Llicenciat en Ciències Econòmiques i Empresarials per la Universitat de Deusto (1960), i en dret per la de Valladolid (1960). Graduat en Bussines Administration per la London School of Economics de Londres (1962) i en Direction de l'Entreprise per l'Imede de Lausanne (1972). President de la comissió d'Estudis del Foment del Turisme i de l'ABPET (Associació Balear de Periodistes i Escriptors de Turisme) i professor de la Universitat de les Illes Balears. Com a director del Servei d'Estudis de la Banca March de Palma, ha publicat *El Comercio Exterior de Baleares* (1979) i *El Turismo en Baleares* (1980). És autor també de *El Turismo de Cataluña y Baleares en el momento de la entrada en la CEE* (1986), *El coste de la insularidad de Baleares* (1989), i co-autor de *Contabilidad regional de Baleares* (1971), *Estudio sobre el capital, la inversión y los flujos monetarios del sector turístico de Baleares en 1987*, *El Turismo en las Baleares* (1981), *El Gasto Turístico en las Baleares* (1982), *Estudio sobre la renta turística en Baleares* (1985) i *El mercado británico como emisor de turismo hacia Baleares* (1985), *El Llibre Blanc del Turisme a Balears* (1987).

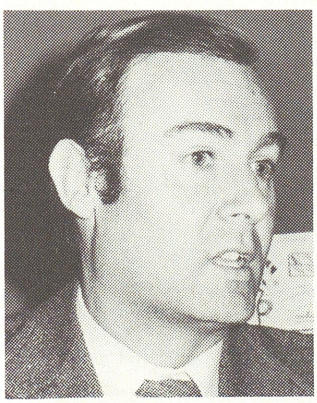

← Esteve Bardolet Janer

BARGALLÓ Vegeu *Garballó*.

BARGOS, POU DE CAN Al terme de Pollença, situat entre les cases velles de Formentor i la rota d'en Jeroni, ran de la carretera del far. (M)

BARNADAS FÀBREGAS, RAMON (Olot 1915 - Barcelona 1981) Pintor. Deixeble d'Iu Pasqual, a l'Escola de Belles Arts d'Olot. Exposà a diverses ciutats espanyoles com Barcelona, Madrid, Bilbao i València, i a distints països com Itàlia, Suïssa i Mèxic. A finals dels anys 40, s'establí a Mallorca, i el 1947 va fer la primera exposició a Palma. Pintà paisatges de Sóller, Banyalbufar, Pollença, dins els esquemes de l'escola d'Olot. Entre altres distincions, obtengué el primer premi de Belles Arts a Madrid, el primer premi nacional de paisatge de la Fundació Estrada (1977) i la medalla d'or de Girona.

BARÓ, CAN Terrenys del terme de Palma, entre la barriada de Gènova i ses Comunes. (M)

BARÓ, CORRAL D'EN Terrenys del terme de Bunyola, situats entre Sarrom i el pla de ses Jovenoies. (M)

BARÓ, COVA DE SON Al terme de Sant Joan, situada entre Son Baró d'en Marieta i Son Tei. (M)

BARÓ D'EN MARIETA, SON Possessió del terme de Sant Joan, situada entre Son Baró des Calderers i Son Baró d'en Soler. (M)

BARÓ D'EN SOLER, SON Possessió del terme de Sant Joan, entre Son Baró d'en Marieta i s'Argelagar de sa Bastida. (M)

BARÓ DES CALDERS, SON Possessió del terme de Sant Joan, situada entre Son Maimó i Son Tei. (M)

BARONA, CAN Propietat rústica del terme de Selva, situada entre Son Lluc i can Fulla Ampla. ■ Al terme de Sóller, entre sa Frontera i Son Puça. (M)

↓ Creu de can Barona (Sóller)

BARONA, LLORENÇ Vegeu *Coll, Llorenç*.

BARONA, MOLÍ D'EN Al terme d'Inca, situat entre la vila i Mandrava. (M)

BARONA, RACÓ D'EN Al terme de Sóller, situat entre Rocafort i can Jeròni Gros. (M)

BARONIA, POU DE SA Al terme de Sant Joan, situat a Solanola, entre Son Vermell i Consolació. (M)

BARON RAMOS, BEATRIU (Barcelona 1959) Actriu. Estudià art dramàtic a l'Institut de Teatre de Barcelona. Des del 1975 resideix a Palma i ha intervengut a diferents obres de teatre. De Martí Garrido Ramis, ha protagonitzat el curt-metratge *La Rosario y el Pinzas*, seleccionat al festival de cine

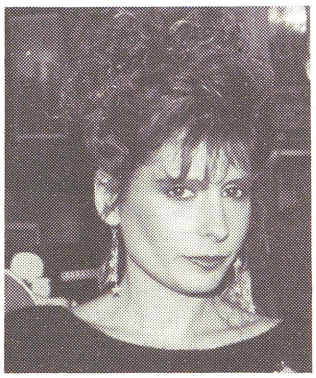

← Beatriu Baron Ramos

de Sant Sebastià el 1981, i el llargmetratge *Mordiendo la vida*. També ha estat protagonista de *Proceso a ETA* de Manuel Macià Vila, seleccionat al festival de cine de Múrcia el 1989.

BARQUER, SON Terrenys del terme de Capdepera, situats entre sa Mesquida de Dalt i Son Terrassa Vell. (M)

BARQUERA, SA Terrenys del terme de Llubí, situats entre la vila i el sestador de Son Mulet. (M)

BARQUERES, SES Terrenys del terme d'Ariany situats entre Son Siurana i el camp Cucurutx. (M)

← Vista panoràmica des del mirador de ses Barques (Sóller)

BARQUES, CALA Accident de la costa del terme de Pollença, situat a la cala de Sant Vicenç, entre cala Clara i el pou de l'Olm. (M)

BARQUES, COVA MARINA DE CALA Cavitat marina situada al marge esquerre de la cala Sant Vicenç, al terme municipal de Pollença. Es troba al nivell de la mar i té aixecament topogràfic.

BARQUES, MIRADOR DE SES Situat al terme de Sóller, ran de la carretera del puig Major, entre els quilòmetres 44 i 45. (M)

BARQUETA, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor situada entre cas Batle i Passaró. (M)

BARRA, CAMÍ DE SA Al terme d'Escorca, situat entre el clot Carbons i el salt de s'Aigo. (M)

BARRA, SA Accident de la costa del terme de Capdepera, situat entre el cap des Freu i sa Mesquida. (M)

← Cala Barques (Pollença)

BARRABÀS, CASA D'EN També dit es Gall de Foc. Ruïnes d'època no

↓ Casa d'en Barrabàs (Puigpunyent)

determinada, situades entre Son Puig i Son Bru, al terme de Puigpunyent. (M)

BARRABÀS, SON Terres del terme de Campanet, situades entre el torrent de can Tebou, Son Llorenç i s'Olivaret. Documentades el 1610, pertanyien als Ferrer – Barrabàs–, dels quals agafaren el nom. (M)

BARRACA Construcció de pedra seca abundant a la part meridional de Mallorca i als boscs de la serra de Tramuntana. Hi ha barraques de roter, de carboner, de llenyater i de pastor, utilitzades com a refugi en els dies de mal temps i en molts de casos per romandre. També hi ha barraques per a bestiar i un altre tipus de construcció feta de pedra seca, semblant a una petita barraca, que serveix per protegir l'aigua d'un cocó, i en aquest cas es diu cocó cobert. Les barraques mallorquines són similars a les de Menorca, Catalunya, Itàlia i França. La seva abundància ha originat nombrosos topònims geogràfics arreu de l'Illa. (M)

BARRACA

Les formes d'aprofitament econòmic, així com algunes activitats tradicionals de la ruralia mallorquina, propiciaren el bastiment d'un gran nombre de petites construccions efímeres o d'ocupació temporal, de diversa forma i amb moltes variants, que pràcticament s'estenen per tota l'Illa.

A la serra de Tramuntana i també a alguns altres indrets boscosos, les explotacions de carbó vegetal donaren lloc a l'anomenada *barraca de carboner*, generalment de planta circular, un sol portal d'accés i parets de pedra seca d'alçada reduïda. La coberta vegetal, correntment de llenya i càrritx, és de forma més o menys cònica. A vegades, i com a construcció complementària, tenien un forn per coure el pa.

A la marina, especialment a Llucmajor, les característiques d'aprofitament econòmic i les condicions del sòl originaren un altre tipus d'edificació, de caràcter més perdurable, que va esser utilitzada en profusió pels roters i establidors. Aquest tipus de barraca es caracteritza, per regla general, per tenir planta rectangular o quadrada, parets de pedra seca i coberta de volta o falsa cúpula, sostenguda per bigues de llenya sense obrar i recoberta d'argila. A l'interior, fins i tot quan l'home hi conviu amb els animals, no sol tenir compartimentacions ni cap altra instal·lació que no siguin els enfonys, gerrer, prestatges a les parets, pedrissos, la llar per al foc i una menjadora per a bèsties. No acostuma a tenir més obertures que el portal. A vegades, estan adossades a clapers o parets de les quals aprofiten l'estructura. A més de la mateixa barraca, alguns exemplars més desenvolupats poden tenir porxo per als carros i arreus, forn, corral, era, aljub, abeuradors.

A més de les barraques descrites i d'altres, més simples, dedicades a refugi per al bestiar, hom ha de destacar també les *barraques de caçador*, fetes de llenya i brancatge, imprescindibles per a tècniques cinegètiques, com és ara el *xibiu*, l'*abeurada* o el *reclam*.

Andreu Ramis Puigròs

↓ Barraca de la possessió de Muntanya (Escorca)

↓ Barraca de Son Danús (Santanyí)

↓ Barraca de Monnàber (Fornalutx)

← Barraca de pastor a la marina de Llucmajor

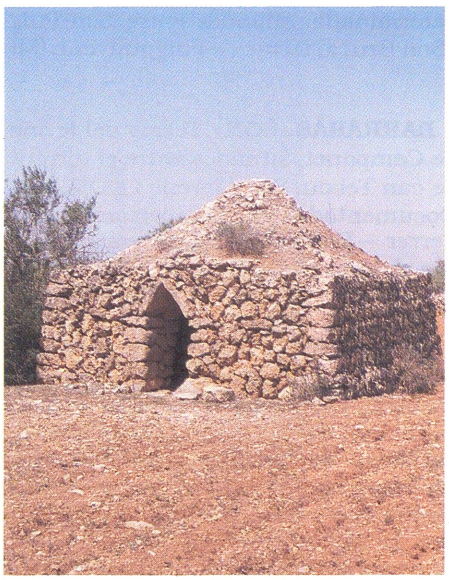

→ Barraca de roter de Son Eixida (Llucmajor)

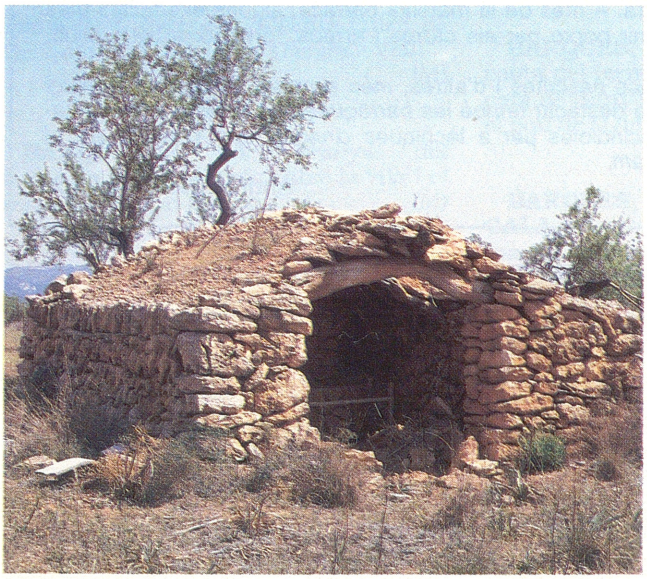

← Barraca de carboner de la marina de Llucmajor

→ Barraca situada al puig de Càrritx, a Consolació (Santanyí)

← Detall de l'entrada a la barraca de carboner de Son Moragues (Valldemossa)

→ Barraca de trencador de Son Verí de Baix (Llucmajor)

BARRACA, AVENC DE SA Cavitat situada prop de les cases de can Bajoca, a Mancor de la Vall. Està catalogat com avenc de 15 a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BARRACA, CAN Propietat rústica del terme de Búger, situada entre el pas de n'Alòs i ses Planes. ■ Al terme de Llucmajor, entre Cugulutx de can Carreter i can Reviu. ■ Al terme de Maria de la Salut, fent partió amb el de Llubí, situada entre Son Sabater i Son Gili de Baix. ■ Al terme de Búger, molí d'aigua i de vent, entre el torrent de Búger i Son Bernadó. (M)

BARRACA, HORT DE SON Al terme de Campos, situat entre els horts de ses Castelles i de can Sordo. (M)

BARRACA, MOLÍ D'EN Al terme de sa Pobla, situat entre la vila i la garriga Tancada. (M)

BARRACA, PUNTA DE SA Accident de la costa del terme d'Artà, situat entre el torrent de s'Estanyol i la punta Llarga. ■ Accident de la costa de Son Serra de Marina, al terme de Santa Margalida, situat entre s'Homo Mort i ses Escorxes. (M)

BARRACA BLANCA, SA Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Mateu i Gomera Nou. Surt de Son Albertí. (M)

↑ Es Barracar (Selva)

BARRACAR, COLL DES Al terme de Selva, ran de les cases de la possessió del mateix nom, a l'altura del quilòmetre 11 de la carretera Inca-Lluc. (M)

BARRACAR, ES Barri de la vila de Bunyola, situat a la sortida del poble, cap a Orient. ■ Terrenys del terme de Santanyí, situats entre el pou del Rei i Son Llorenç, a s'Alqueria Blanca. ■ Possessió de Selva, entre Son Canta i el salt de la Bella Dona. Fou utilitzada com a alberg dels pelegrins que pujaven a Lluc i el seu manteniment estava a càrrec dels obrers dels santuari. Les primeres notícies que se'n tenen són del 1349 i està documentat el 1370 com a Taverna del Barracar. (M)

↓ Carrer des Barracar (Petra)

BARRACAR, CARRER DES Via pública del poble de Petra, en el número 6 de la qual s'ubica la casa pairal de fra Juníper Serra, que va esser bastida per la família Serra Ferrer el 1719; i malgrat que el missioner no hi havia nascut, l'habità des dels sis anys fins als setze. L'habitatge va esser comprat i restaurat, el 1931, pel Rotary Club, i les reformes, dirigides per l'arquitecte Guillem Fortesa, suposaren la supressió del celler i la construcció d'un arc de mig punt adovellat a la façana. Durant 50 anys, n'ha estat propietari l'Ajuntament de San Francisco de Califòrnia, el qual el cedí, el 1982, a l'entitat Casa Serra i en té cura l'Associació d'Amics de fra Juníper Serra. (BF)

BARRACAR, PONT D'EN Accident de la costa del terme d'Andratx, situat entre la cova des Rajolí i el fondal de ses Basses. (M)

BARRACAR, PUNTA DES Accident de la costa del terme d'Artà, situat entre el caló de Betlem i cala Mata. (M)

BARRACASSES, SES Propietat rústica del terme de Son Servera, situada entre Son Furiana i cas Hereu. (M)

BARRACHINA LLANERAS, FRANCESC (Son Servera 1933) Polític. Batle de Son Servera per Unió de Centre Democràtic (1982-83) i per Aliança Popular des de 1983. Durant el seu mandat, s'han bastit la depuradora municipal, la unitat sanitària i l'escola d'Educació General Bàsica de Cala Millor. La casa consistorial ha estat reformada i s'ha dotat Cala Millor d'un local per a la policia i d'una biblioteca.

← Francesc Barrachina Llaneras

BARRACONS, ES Terrenys del terme d'Escorca, situats entre el puig de Cofre i la font des Broll. ■ Al terme de Llucmajor, entre Son Teté i cas Ciutadà. (M)

BARRACOT, TORRENT D'EN Accident de la costa del terme de Santanyí, situat entre es Barret des Capellà i el racó des Matar. (M)

BARRACOTS, FONT DES Al terme de Palma, situada entre les cases de Bunyoli i Establiments Nou. (M)

BARRA D'OR, CAN Casal situat al passeig Marítim de Palma, al barri de El Terreno. Fou bastit a les darreries del s XIX per la família Coll, propietària de la possessió de Massanella. Va esser un lloc molt popular als inicis del s XX per les festes i tertulies que s'hi organitzaven. El 1926, fou venut a l'empresari Joan Pensabene, que hi construí l'*Hotel Mediterráneo*.

BARRADO TORRES, JULI (Palma 1929) Polític. Des de molt jove estigué relacionat amb el Front de Joventuts i participà activament en les seves

→ Juli Barrado Torres

activitats. El 1971, fou nomenat regidor de l'Ajuntament de Palma on, el 1973, ocupà el càrrec de tinent de batle delegat de districtes. El 1974, protagonitzà, representant el sector més immobilista, l'única lluita electoral del període franquista a Mallorca, per a la consecució de l'escó de procurador a Corts pel terç familiar, que guanyà Josep Melià. El 1976, dimití dels seus càrrecs municipals i abandonà la política.

BARRADO TORRES, MANUEL (Eivissa 1930) Escultor i retratista. De ben jove, es traslladà amb la seva família a Mallorca, on fou deixeble de Tomàs Vila i Pere Joan Barceló, a l'Escola d'Arts i Oficis de Palma. A Barcelona, estudià a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi, on, el 1959, obtengué el títol de professor de dibuix. Acabats els seus estudis, féu classes a alguns centres de Palma, tot destacant l'ensenyament per a sordmuts al col·legi de la Puríssima. De la seva obra, cal esmentar un retaule d'alabastre i fusta tallat per a l'església de Guadalupe (Puerto Rico), el panteó del mestre Torrandell i una verge al col·legi de Sant Tomàs d'Aquino (ambdós a Inca), la decoració de la capella de la parròquia de la Verge dels Dolors a Manacor, una imatge de pedra de Santanyí de santa Catalina Tomàs, l'altar major d'alabastre de l'església d'Esporles i una Verge del Mar, a l'església de sa Ràpita, a Campos.

BARRADO ZORRILLA, FRANCISCO (? - Barcelona s XX) Activista polític i agent secret. Cap de la policia secreta de Falange Espanyola. El febrer de 1934, participà en la unificació de Falange i de les Juntes Ofensives Nacional Sindicalistes —JONS—. Collaborà en la preparació del cop d'estat de juliol de 1936. El setembre del mateix any, el marquès de Zayas el nomenà cap superior de la policia de Balears, però, a la primavera de 1937, els falangistes perderen poder a favor dels carlins i fou substituït pel tinent coronel Víctor Enseñat Martínez (abril de 1937), i passà a esser Delegat d'Investigació i Vigilància de Falange, fins que el juny del mateix any fou rellevat per Josep Otero Sastre.

BARRAGOT, CAS Propietat rústica del terme d'Inca, situada entre la

↓ Altar major de l'Església d'Esporles, obra de Manuel Barrado Torres.

vila i el molí d'en Bennàsser. ■ Al terme de Porreres, entre el camí de Marina i Son Jorbo. (M)

BARRAL, CAN Possessió del terme de Calvià, situada entre Son Llebre i can Trujillo. (M)

BARRALA, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre Son Durí i el clot de s'Ase. (M)

BARRALA, CREUER DE SA Al terme de Campos, situat entre Son Xavarí i sa Barrala, ran del torrent de Son Catlar. (M)

BARRALA, HORT D'EN Al terme de Campos, situat entre Son Cosmet i Son Perot. (M)

BARRALA NOVA, SA Possessió del terme de Campos, situada entre sa Barrala Vella i la creu d'en Tem. (M)

BARRALA VELLA, SA Possessió del terme de Campos, documentada el 1457, situada entre sa Barrala Nova i es Salobrar. (M)

BARRALER, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre l'hort de Son Blai i Son Fort. (M)

BARRAM, MOLÍ D'EN Al terme de Llucmajor, ran de la vila, prop del molí de ses Basses. (M)

BARRANC, ES Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre el puig de Santa Llucia i la torreta de can Bulla. (M)

BARRANC, PORT DEL Probablement, un nom de l'antic port de Valldemossa. (M)

BARRANC, TORRENT DES Al terme de Bunyola, situat entre sa Rata i sa Muntanya. ■ Petit torrent del terme municipal de Felanitx. Té 3 km de llargària i 5,6 km² de superfície de conca. Aboca les seves aigües a Portocolom. (M)

BARRANCADA, COVA Cavitat situada a la vora del puig del mateix nom, a la serra de Cornavaques del terme de Pollença. Està catalogada com a cova de 30 fins a 300 m de recorregut i té aixecament topogràfic.

↑ Sa Barrala Vella (Campos)

BARRANC DE BINIARAIX Vegeu *Biniaraix, Barranc de.*

BARRANC NOU, ES Possessió del terme de Palma, situada entre es Mitjà Vell i Son Pelat Nou. (M)

BARRANCO, SON Terrenys del terme de Bunyola, situats entre coma Negra i el puig des Castellot. (M)

BARRANCONS, ES Terrenys del terme d'Escorca, situats entre el puig de l'Ofre i la partió municipal amb Bunyola. (M)

BARRANC VELL, ES Possessió del terme de Palma, situada entre Son Mir i el Morro d'en Palou. (M)

↓ Es Barranc Vell (Palma)

BARRANI Terme utilitzat a la Mallorca del s XIV per designar els forasters que s'establien a Palma o en un poble, els quals, passats deu anys des del seu establiment, eren considerats mallorquins i la seva integració era completa. Amb aquest nom, es qualificava també la persona que no tenia domicili fix. Etimològicament, prové de l'àrab i significa 'estrany', 'foraster'.

BARRANQUELL, ES Propietat rústica del terme d'Alaró, situada entre el coster des Garrovers i l'estret de Son Maiol. (M)

BARRANYES, SES Propietat rústica del terme de Búger, situada entre la vila i Son Alemany, i anomenada també can Banya. (M)

BARRAQUER, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre sa Conillera i s'Àguila Vella, ran del camí des Palmer. ■ Al mateix terme, entre s'Àguila de cas Fideuer i cal amo en Julià. ■ Al terme de Sineu, entre ses Dotze i es Serral. (M)

BARRAQUER, SON Possessió del terme de Llubí, just sortint de la vila cap a Son Perot Alomar. ■ Al terme de Palma, entre Son Regalo Nou i Son Pi. (M)

BARRAQUERA, CA SA Propietat rústica del terme d'Escorca, situada entre la casa Nova des Garaus i la casa Nova d'en Gener. (M)

BARRAQUERA, SA Propietat rústica del terme de Sineu, situada entre Son Fiol i es Cocons. (M)

BARRAQUES, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre ses Talaioletes i es Jaç des Bou. (M)

BARRAQUES, CORRAL DE SES Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre cas Toro i Tolleric. (M)

BARRAQUES, SES Possessió del terme de Calvià, situada entre Torà i Son Estades. ■ Al terme de Felanitx, entre can Passarell i can Taleca. ■ Terrenys del terme de Manacor, entre Son Talent i sa Voltera d'en Fosc. ■ Terrenys del terme de Santa Margalida, entre el pinar de Son Real i la pedra Foradada. (M)

BARRAQUES, SÍNIA DE SES Al terme de Manacor, situada entre la torre des Enagistes i el turó des Saig. (M)

BARRAQUES VELL, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre es Rafalot Vell i Son Caules. (M)

BARRAQUETA, CAN Propietat rústica del terme de Capdepera, situada entre el Castell i Benifela. ■ Al terme de Manacor, entre Sos Ferrers d'en Morei i Son Figuera. (M)

BARRAQUETES, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre sa Carroja Vella i el torrent de na Llebrona. (M)

BARRAQUETES, SES Propietat rústica del terme de Llubí, situada entre Son Perot d'en Cladera i sa Cleda. ■ Possessió del terme de Manacor, entre Son Brau i Son Sureda des Molí. (M)

BARRELLA *(Salsola kali* i *Salsola soda)* Planta. Dita també **sosa**. És molt rara a Mallorca. Creix en llocs pantanosos del Port d'Andratx i de la badia d'Alcúdia. És anual, de 20 a 60 cm, robusta, dreta i llisa. Té les fulles carnoses i molles, de forma subcilíndrica, acuminades i no espinoses. Floreix de maig a juliol. La barrella borda o espinosa, *Salsola kali*, és molt abundant a la vorera de la mar. Les plantes d'aquesta espècie que creixen lluny de la vorera són riques en potassa, mentre que les que s'hi fan a prop contenen principalment sals sòdiques. Antigament, de les cendres d'aquestes i d'altres plantes semblants, se'n feia un comerç important a Espanya. Actualment, la sosa de les barrelles és substituïda pel carbonat sòdic, que s'obté artificialment per procediments industrials. (FB)

BARRANI

El desenvolupament de les activitats comercials i artesanals a la Mallorca dels s XIV i XV determinà la presència d'una important població fluctuant. La documentació de l'època recull la varietat de situacions que, per causa d'això, es produïen: des de la marginalitat o formes de vida molt aproximades —els vagabunds, els estranys, els barrani—, a situacions més estables i socialment acceptades —les de *residentes, degentes, conmorati* i *domiciliati*— fins als estatuts de ple dret, el de ciutadà i el d'habitador.

Per adquirir la condició de ciutadà, calia que transcorreguessen almenys deu anys de residència contínua, posseir habitatge propi i família. La legislació de Mallorca en aquest aspecte és equidistant de la de Gènova —en aquesta ciutat només calia que s'acceptassin els drets i els deures dels altres ciutadans per esser acceptat immediatament— i de la de Venècia —on s'exigien vint-i-cinc anys de residència per sol·licitar la naturalització com a ciutadà—. També els habitants de l'interior de Mallorca —els forans— havien de superar certs requisits, com tenir casa i residir-hi tres mesos a l'any amb la família.

Els membres de la comunitat jueva eren considerats ciutadans de ple dret —el 1325, l'infant Felip de Mallorca concedia a l'aljama les franquícies i les llibertats de què gaudien els ciutadans de Mallorca— i també els lliberts, amb certes condicions. Efectivament, el 1390 es fa menció del matrimoni format per un grec lliure, Nicolau Rossinyol i la seva esposa Maria, que posseïen una casa a la zona de la parròquia de sant Jaume.

La concessió de carta de ciutadania depenia dels jurats i del rei. El 1384, els jurats concediren *ciutadanatge* al mercader venecià Bernat Bono, basant-se en la seva llarga permanència a l'Illa, extrem avalat per nombrosos ciutadans, i en el seu compromís de contribuir en totes les càrregues veïnals. Anys abans, el 1370, Pere IV havia convertit en ciutadans de Mallorca els mercaders florentins Simó i Antoni Guardi, en pac de certs favors.

Pau Cateura Bennàsser

BARRERA, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida entre Son Corró i Son Servera, possessió de Pina. ■ Al terme de Binissalem, entre Biniagual i sa Vinyota. ■ Al terme de Marratxí, entre Son Verí Vell i can Farinetai i, al mateix terme, entre Son Ametler Vell i can Pirris. ■ Al terme de Palma, entre can Rosselló i Son Ferrer. (M)

BARRERA, COLLET D'EN Al terme de Calvià, situat entre la coma des Corb i el clot de sa Terra. (M)

BARRERA, FONT DES COLLET D'EN Al terme de Palma, fent partió amb el de Calvià, situada entre el clot de sa Terra i es Collet. (M)

BARRERA, SA Propietat rústica del terme de Santa Margalida, situada entre Son Viola i Alcuiola. (M)

BARRERA, SON Possessió del terme d'Algaida, situada entre el poblet de Pina i Son Perot. ■ Terres i cases del terme de Campanet, al lloc d'Ullaró, situades entre el camí Reial d'Alcúdia-Palma, Son Jan i ses Rotes. Documentades el 1731. ■ Terrenys del terme de Costitx, entre el pou des camp des Pi i Son Corró. (M)

BARRERA, TORRENT DE SA Petit torrent de 2 km de llargària, que aboca les seves aigües a sa Platjola, a la península d'Alcúdia.

← Rolando Ramón Barrera Aguilar

BARRERA AGUILAR, ROLANDO RAMÓN (Entrerios, Argentina 1960) Futbolista. Jugador del *Club Atletic Newll's Old Boys* de Rosario, del seu país, fou fitxat pel Reial Club Esportiu Mallorca del 1981 al 1985, on jugà de delanter.

Don Toni de can Posteta
m'ha privada de passar.
I ara he d'anar a voltar,
don Joan March, una horeta.
He mester una somereta:
vostè la m'ha de comprar!

↑ Glosa d'Antònia Barrera Alemany —Maleca—

BARRERA ALEMANY, ANTONINA —MALECA— (Campanet 1871 - Buenos Aires 1942) Glosadora, jornalera analfabeta. Amb **Isabel Maria Pericàs Bennàsser** —Coixeta— (Campanet 1879-1968) participà, amb glosats de gran força satírica, en la lluita contra els conservadors locals. Ambdues gaudiren de l'estimació i la protecció del financer Joan March Ordines, aleshores alineat amb els liberals.

BARRERA JAUME, RAFEL (Marratxí 1827 - Palma 1906) Eclesiàstic. Fou ordenat prevere el 1853. Va esser beneficiat de l'església de Santa Eulàlia de Palma i ocupà el càrrec de bibliotecari de la Biblioteca Episcopal. El 1859, juntament amb cinc religioses de la congregació de Filles de la Misericòrdia, muntà un hospital de sang a Ceuta per assistir els ferits de la Guerra d'Àfrica. Escriví *Consol d'es difunts o Mes de sas ànimes que ha de servir per aliviar sas des Purgatori* (1883).

BARRERES, CA SES Propietat rústica del terme de Selva, al costat de la vila per la part de ponent. (M)

BARRERES, HORT DE SES Al terme d'Alcúdia, situat entre la punta de Tacàritx i es Codolar. (M)

BARRERES, SES Propietat rústica del terme de Campos, a s'Alqueria Roja, situada entre can Àngel i sa Canova. ■ Terrenys del terme de Puigpunyent, a la sortida de la vila, al camí de Son Forteza. ■ Accident de la costa del terme de Son Servera, entre el port Vell i el port Nou. (M)

BARRERES DE SA COMUNA, RACÓ DE SES Accident de la costa del terme d'Alcúdia, situat entre s'Illot i la punta de Tacàritx. (M)

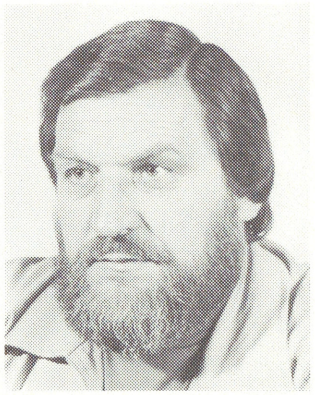

→ Ángel José Barrero Ardines

BARRERO ARDINES, ÁNGEL JOSÉ (Llanes, Astúries 1935) Sindicalista i director d'agència de viatges. Treballà com a miner a Astúries i, el 1952, ingressà a la Unió General de Treballadors —UGT—. El 1957, fou processat i condemnat per rebel·lia, per la qual cosa s'exilià a França. Passà després a Bèlgica i Alemanya. En aquest darrer país, participà a la fundació de la Federació Socialista del Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE— a Alemanya, de la qual fou secretari general, càrrec que deixà per ocupar el secretariat general de la Unió General de Treballadors —UGT—, Secció d'Alemanya. Tornà a Espanya el 1963 i s'instal·là a Mallorca el 1965. Ha estat membre de l'executiva del PSOE (1976-78); secretari general de la UGT de Balears (1977-79) i regidor de l'Ajuntament de Palma (1979-80).

BARRES, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Negre i ses Lluquetes. (M)

BARRES DE S'ASE Accident de la costa del terme de Palma, situat entre es Portitxol i es Portitxolet. (M)

BARRET, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre ses Sitjoles i es Ravellar. ■ Al terme de Llucmajor, entre Son Fullana i Son Frígola. (M)

BARRET, CLOT D'EN Accident de la costa anomenat també clot de s'Alga, del terme de Santa Margalida, situat entre es Fondo de Son Bauló i el mollet de Can Picafort. (M)

BARRET, ESCULL D'EN Al terme de Santa Margalida, situat entre el

BARUTELL MARTÍ VILADOMAR, JOAN ANTONI (s XVIII - XIX) Militar de l'arma d'infanteria. Va prendre part a la guerra de la Independència i visqué l'agitat període d'enfrontament del regnat de Ferran VII. El 1836, fou nomenat capità general de Balears. Aquest mateix any, el ministre Mendizábal firmà el decret de «la quinta dels cent mil homes», pel qual tots els fadrins de 18 a 45 anys podien esser cridats a files si no pagaven quatre mil rals. A la relació de comandament de l'arxipèlag figura com a tinent general. A pesar d'això, l'ordre de la Reina Governadora (la reina regent Maria Cristina) del 3 d'abril de 1838, el considera com a mariscal de camp. Aquest document notifica el seu reemplaçament pel tinent general Pedro Villacampa i la seva jubilació. (DJ)

BARXA, HUGUET (Mallorca s XV) Mestre d'obres i escultor. Va dirigir la construcció de l'església gòtica de les monges jerònimes de Palma, després substituïda per una altra de renaixentista. També va treballar com a ebenista de mobles i retaules, i confeccionador d'imatges. Se'n conserven la figura de Santa Praxedis de la capella de Santa Aina del castell de l'Almudaina (1458) i el retaule de Sant Salvador de Felanitx amb la representació de la *Passio Imaginis* (~1450). Aquest darrer, tallat en pedra, és una peça especialment notable per la seva rara iconografia, que descriu la indumentària dels jueus mallorquins. La documentació el mostra en relació amb els pintors Rafel Moger i Joan Marsol. És segur que el primer li va dibuixar algun esbós. És probable que certes armes nobiliàries sustentades per àngels dels albergs ciutadans gòtics, siguin obra seva. (GLl)

BASCA, SON Terrenys del terme de sa Pobla, situats entre Son Manyo Vell i es Carnatge. (M)

BASCÒNIA, ORQUESTRA Vegeu *Orquestra Bascònia*.

BASCONES AYNETO, JOSEP (Barcelona 1927) Pintor. Especialitzat, sobretot, en retrat. Devers el 1964, obrí un taller de pintura al Port d'Andratx, que alternava amb altres que tenia a Barcelona i a Londres.

BASCORD, SON Possessió del terme de sa Pobla, dita també Son Mascord, situada entre la coma des Genet i Serra de Gaieta. (M)

BASCÓS, SON Terrenys del terme de Montuïri, situats entre Son Rubí i es Bisbals. (M)

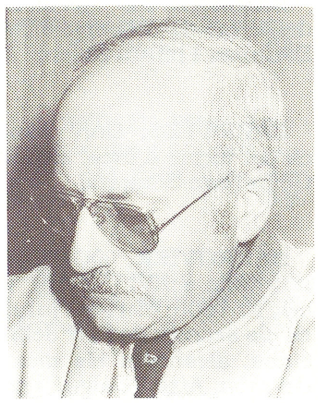

→ Damià Bascuñana Fanals

BASCUÑANA FANALS, DAMIÀ (Alcúdia 1938) Polític. Ocupà diversos càrrecs a l'*Obra Sindical del 18 de Julio*. Ha estat director provincial d'*Educación y Descanso* a Balears, director general d'Esports de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears i director del poliesportiu Príncips d'Espanya. El 1989, és assessor del conseller adjunt a la Presidència del Govern Balear.

BASCUÑANA FERRER, MARTÍ (Alcúdia 1897 - 1979) Músic i compositor. Organista i director del cor de l'església parroquial d'Alcúdia, fou també director de la banda municipal d'aquesta ciutat. Compongué una marxa fúnebre dedicada al Crist d'Alcúdia i l'obra *Rivera de Palma*.

BASE, AVENC DE SA Situat prop de la base aèria de la badia de Pollença, de la qual rep el nom. Està catalogat com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BASQUEJA, SON Possessió del terme de Manacor, anomenada també can Beió, situada entre Son Blanc i Son Coure. (M)

← Huguet Barxa, *Santa Praxedis* de la capella de Santa Aina al castell de l'Almudaina (Palma)

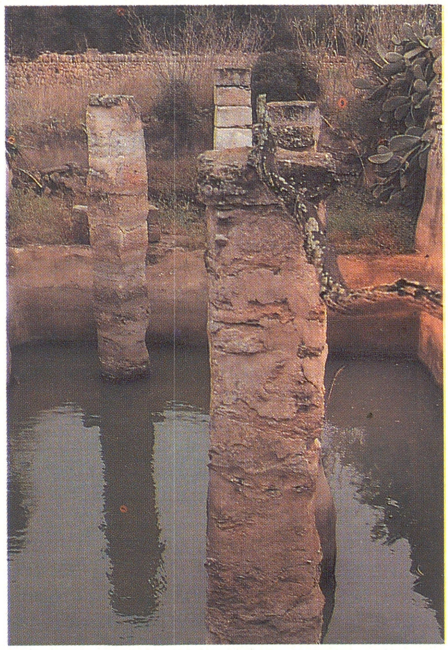

↑ Bassa de Vallgornera Nou (Llucmajor)

BASSA Nom aplicat a nombrosos topònims majors i menors de Mallorca. Al·ludeix, principalment, a primitius sistemes de recollida i conservació d'aigua de pluja, usats als poblats talaiòtics i a les alqueries de l'Edat Mitjana. Pot sorprendre que algunes de les zones més denses en basses corresponguin avui a les regions més seques, amb l'índex pluviomètric més baix de l'Illa. La causa d'aquest fenomen pot esser el canvi de les condicions metereològiques. Una vegetació probablement més densa, datable en el segon i tercer mil·lenni abans de

PRINCIPALS BASSES DE MALLORCA

La falta de rius a Mallorca i l'escassesa de fonts, principalment a la part sud-oriental de l'Illa, ha fet que el problema de la captació i de la conservació d'aigua de pluja per a l'abastament de persones i de bestiar hagi preocupat ferm els mallorquins de totes les èpoques. Els habitants dels poblats talaiòtics necessitaven disposar d'aigua suficient per al consum durant els mesos secs, per la qual cosa aprofitaven una depressió de la roca que després rodejaven d'una paret seca baixa i a vegades cobrien de ramatge per evitar que s'embrutassin les aigües de pluja que allà s'hi recollien. També aprofitaven basses i cocons naturals, on per la seva especial estructura no necessitaven cap dispositiu addicional per a recollir i conservar l'aigua. No tenim notícia de cap intent per arribar a les capes freàtiques mitjançant una excavació, com trobam a la germana illa de Menorca amb els pous de na Patarrà, Macarella, Cales Coves i Binimaimut entre d'altres. On és més fàcil trobar basses i cocons, naturals o artificials, és als poblats talaiòtics de les zones més àrides de l'Illa.

En el *Liber Aquarium Forentium* de 1302, se citen «basses sarraïnesques» i s'expliquen els treballs que per disposició del rei de Mallorca es feien per deixar nets pous i basses, prova ben eloqüent de la necessitat d'assegurar l'abastament d'aigua a la població i als ramats.

Les basses més notables són les següents: al terme de Santanyí, s'hi troben les basses des Baladrar, cala Figuereta, s'Almonia, vinya des rafal des Porcs, camp de s'Avenc, cocó de sa Mèl·lera i ses Tancasses (aquests tres darrers a Son Danús Nou); Son Morlà i Son Moger; a Alaró, trobam es Claperots de Son Antelm; a Alcúdia, el pinar de Biniatria; a Artà, ses Llenques de sa Canova de Morell i ses Talaietes des camp Verinal de Sauma; a Calvià, puig de sa Morisca; a Campanet, puig d'Avall de Biniatró; a Campos, ses Sitjoles, la marina de Son Catlar Nou i can Caixa de Son Perot; a Capdepera, Sos Sastres; a Felanitx, es Closos de can Gaià i es Clavet des Rossells; a Inca, ca los Carros i Talaies de Son Ravanet; a Llubí, barranc de ses coves d'Aigo; a Llucmajor, el camp d'en Palou de s'Àguila, la pleta de s'Àguila d'en Quart, es Cocons de cas Frares, la pleta Redona de cas Frares, ses Talaietes de Son Taixaquet de Son Pons Cardaix, el Purgatori, sa Bassa Blanca i ses Pedreres; a Manacor, el claper des Moro de sa Plana Nova, el camp del pou de Son Fortesa i es Castellots de Vista Alegre Vell; a Muro, Alacantí Vell, Son Parera Vell i Son Serra; a Petra, ses Cabanasses; a Ariany, Calderitx Vell; a Pollença, can Daniel Gran; a Sencelles, Laià, bassa de sa Llàntia i velar de Son Calussa; a Sineu, Son Moixeta i Son Vanrell.

Josep Mascaró Passarius

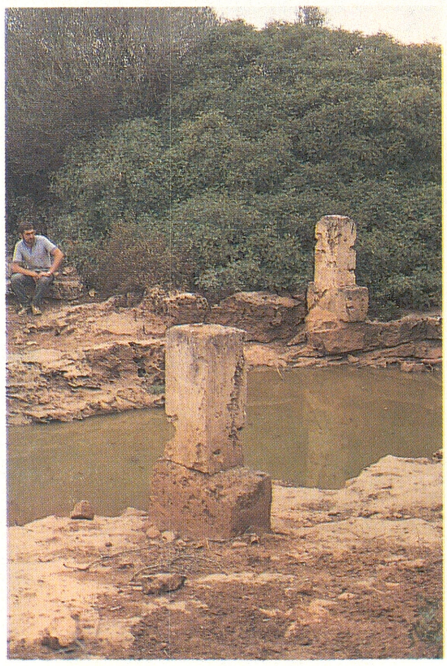

← Bassa de la possessió de sa Bassa Blanca (Llucmajor)

→ Sa Bassa (Vilafranca)

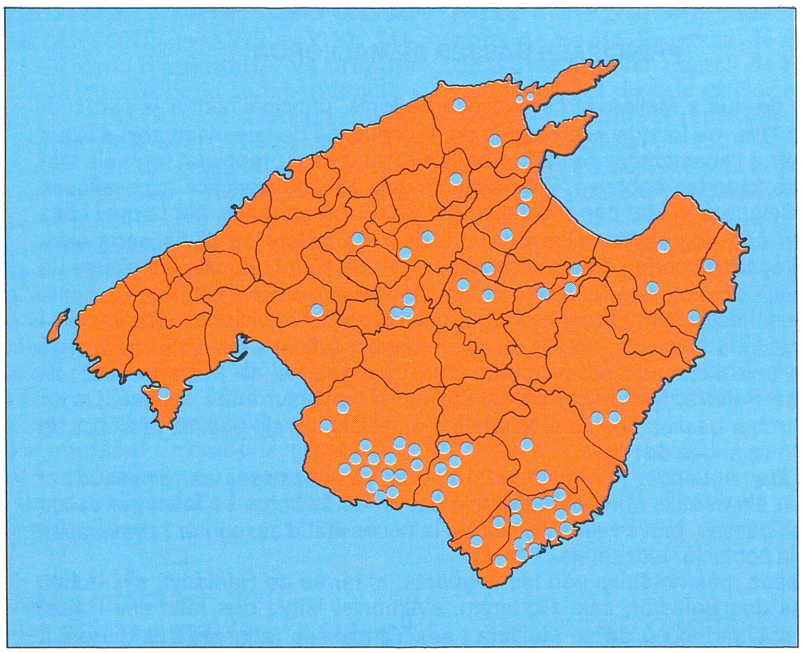

← Mapa de localització de les principals basses antigues de Mallorca

Crist, pot haver originat precipitacions més freqüents i intenses. D'aquesta manera, extensions avui àrides, com la marina de Llucmajor, poden haver tengut pluges en abundància i propiciat una concentració de poblats prehistòrics i pre-romans. És ben evident que els habitants d'aquests nuclis de població necessitaven sistemes d'arreplegament i d'emmagatzemament d'aigua per sobreviure. Aquestes basses i cocons, que la documentació medieval mallorquina anomena pous i basses sarraïnesques i basses antigues, havien passat gairebé inadvertides als historiadors, per la simple raó que detectar la seva presència resultava molt difícil, ja que, tant basses naturals o artificials com cocons, queden absolutament amagades per la terra que s'hi acumula a sobre i per la vegetació que després hi creix. Només les basses que en el decurs dels segles han estat utilitzades sense solució de continuïtat per abeurar bestiar, i els cocons per conservar aigua per a l'home, han pogut esser relacionades amb la vida quotidiana dels primitius mallorquins i amb els nuclis de població antics de la part forana. (M)

BASSA, BERENGUER (Mallorca s XIII - XIV) Noble i jurista. Segon fill de Guillem Bassa. Per causa del seu pare, va esser condemnat a mort, com el seu germà major, però fou indultat i se'n va anar a Montpeller, on estudià lleis. El 1305, ocupà el càrrec de jutge de la Cúria de Mallorca i, més tard, fou nomenat batle de Ciutat de Mallorca. També va exercir d'ambaixador davant la república de Pisa. (GP)

BASSA, CAN Propietat rústica del terme de Consell, situada entre es Vinyet de can Ribes i es Pinaret. ■ Al terme de Sencelles, entre cas Frares i Binifat. (M)

BASSA, ESQUENA DE SA Terrenys del terme d'Artà, situats entre la coma Extrems i els cingles des Porrassar.

BASSA, GUILLEM (Calvià ? - Alaró 1286) Noble i jurista. Estudià lleis a la Universitat de Montpeller i era propietari de sa Porrassa (Calvià). La seva existència va esser provada el segle passat per Miquel Bonet, amb un document de 1300, procedent de l'arxiu de la Reial Audiència de Mallorca. Home de confiança de Jaume II de Mallorca, durant el seu regnat ocupà càrrecs importants, com el de batle de la porció del bisbe de Barcelona a l'Illa. No obstant, destacà com a defensor, amb *Guillem Cabrit* (→), del castell d'Alaró quan Alfons el *Liberal* usurpà Mallorca al seu oncle Jaume II (1286). Segons la tradició, durant el setge de la fortalesa i en una discussió, Cabrit, jugant amb la variant del nom del rei, Anfós, ofengué el monarca, el qual, també ironitzant amb el nom de l'esmentat capità, prometé torrar-lo com un cabrit, juntament amb Bassa, quan fos vençut. Així, a mitjan mes de gener del 1286, fets presoners els dos cabdills, varen esser lligats damunt unes esgrelles a la plaça del Lladoner d'Alaró, en presència del rei i enmig d'una forta repulsa popular, i executats segons l'amenaça. Encara que, documentalment, no hi ha constància d'això perquè els cronistes de l'època

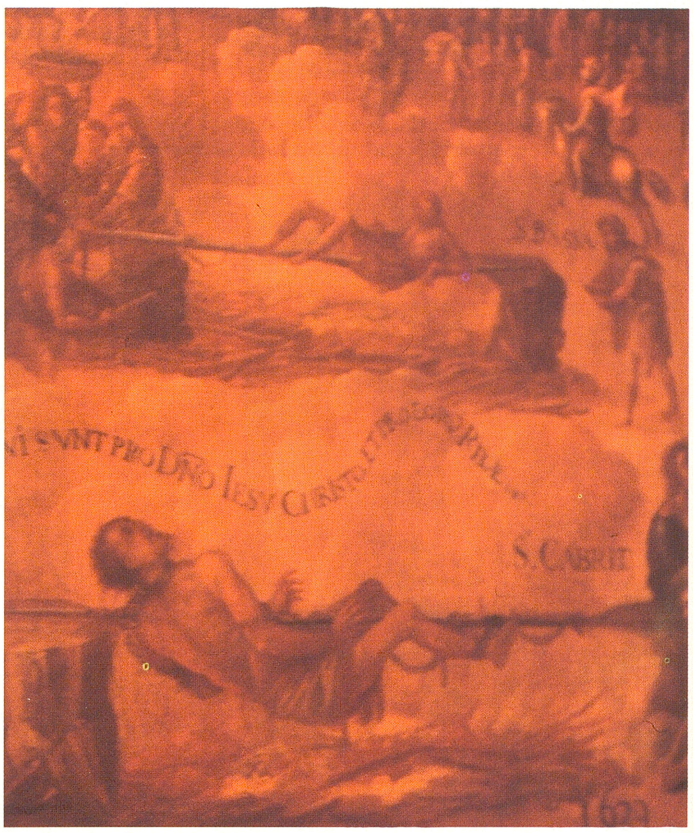

→ Detall de la pintura que representa l'execució de Guillem Bassa realitzada per Joan Bestard Tarrassa i conservada a l'Ajuntament de Palma

no ho consignen, Bassa i Cabrit tenen ofici propi al Breviari Mallorquí de 1506 (lliçons I,II,III i IX), en el qual es descriuen, amb detall, aquests esdeveniments. La minuciositat de les descripcions ha fet argumentar a molts d'historiadors que algú va deixar escrit el relat en secret per por a les pressions d'Alfons el *Liberal* i que es va donar a conèixer dos segles més tard. Per la forma de l'execució, encara que no poc comuna a la resta de la península Ibèrica, es creu, tot i que no està documentat, que Alfons el *Liberal* va esser excomunicat pel papa (Nicolau IV). Per fer-se perdonar, hagué d'eregir un altar, en honor de tots els Sants, a la capella de sant Simó i sant Judes de la Seu de Mallorca. En aquesta capella, sembla que hi ha les despulles de Bassa i Cabrit. Tots dos tengueren imatges dedicades i reberen culte com a sants fins al s XVIII. La seva festa se celebrava el dia de tots Sants i hi anaven els jurats, el bisbe, els oficials reials i els superiors de totes les comunitats religioses de l'Illa. Els bisbes Juan de Santander (1631-1644) i Juan Díaz de la Guerra (1772-1777) intentaren suprimir la tradició i ordenaren suspendre'n el culte i retirar-ne les imatges. Així i tot, encara hi ha distintes pintures seves a la Seu, a l'oratori del castell d'Alaró, a les parròquies de Consell i sa Pobla, i a l'Ajuntament de Palma. (GP)

BASSA, GUILLEM (Mallorca s XIII-XIV) Noble i jurista. Fill del també jurista Guillem Bassa. Fou condemnat a mort per Alfons el *Liberal*, igual que el seu pare, però va esser indultat. Estudià lleis a Montpeller amb el seu germà menor, Berenguer. Els seus béns foren requisats pel monarca català. Jaume II de Mallorca els hi restituí quan recuperà l'Illa. Fou batle de Marratxí, on tenia una alqueria (1351).

BASSA, HORT D'EN Al terme de Petra, situat entre ses Ferritges i es Cós. (M)

BASSA, JOSEP (Palma s XVII - ? 1678) Jurista. Estudià a Osca, i s'hi doctorà en dret civil i canònic el 1642. Fou advocat d'ofici a la Reial Audiència i, més endavant, advocat perpetu de Palma i assessor del veguer per nomenament reial. El 1644, fou traslladat a la Reial Audiència d'Inca per reprimir els bandejats. El 1651, exercí d'assessor del batle general del Regne.

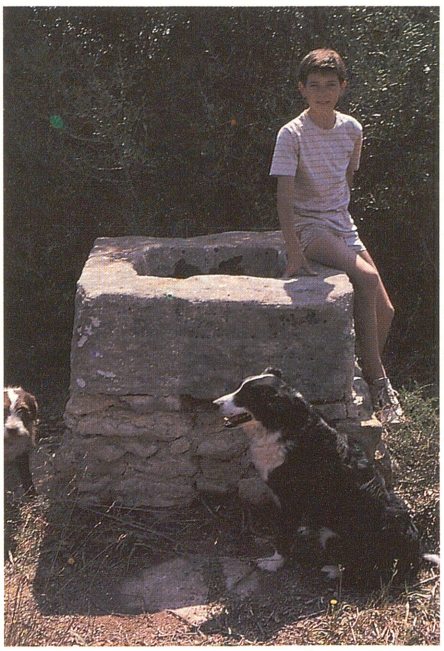

↑ Pou antic de sa Bassa (Llucmajor)

BASSA, POU ANTIC DE SA Al terme de Llucmajor, situat entre Son Puigserver i Son Cresta. (M)

BASSA, POU DE SA Al terme de Sant Llorenç, situat entre sa Begura Vella i les coves Negres. (M)

BASSA, PUIG DE SA Fent partió entre els termes de Fornalutx i Sóller, de 820 m d'altària, situat entre el bosc de Bàlitx i el mirador de ses Barques. ■ Al terme de Son Servera, entre el coll de Son Escrivà i el serral des Vent, d'uns 200 m d'altària. (M)

BASSA, SA Centre geogràfic de la ciutat de Manacor. Als seus voltants, hi ha la zona comercial i el centre cultural s'Agrícola. El nom és documentat a la donació de Nunó Sanç, el 1242, a favor de Guillem Soler d'unes cases que tenia Hug Provençal amb un figueral, que confrontaven amb l'indret. (M)

BASSA, SON Terrenys del terme de Selva, situats entre el poblet de Biniamar i Son Marimon. (M)

BASSA, TANCAT DE SA Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre Son Mendívil de Baix i Son Volavola.(M)

BASSA, TURÓ DE SA Al terme de Sant Joan, de 193 m d'altària, situat entre Carrutxa i Son Gual. (M)

BASSA BISQUERRA, FRANCESCA MARIA VERÒNICA (Muro 1660 - Palma 1709) Religiosa. A la mort dels seus pares fou acollida per una dona pietosa de Palma i encoratjada a la vida religiosa pel frare agustí Francesc Truiols. Com a mantellada de l'orde de sant Agustí, es dedicà a fer caritat als pobres i a assistir els malats de Palma, fet que, acompanyat d'una vida d'un

↓ Puig de sa Bassa (Son Servera)

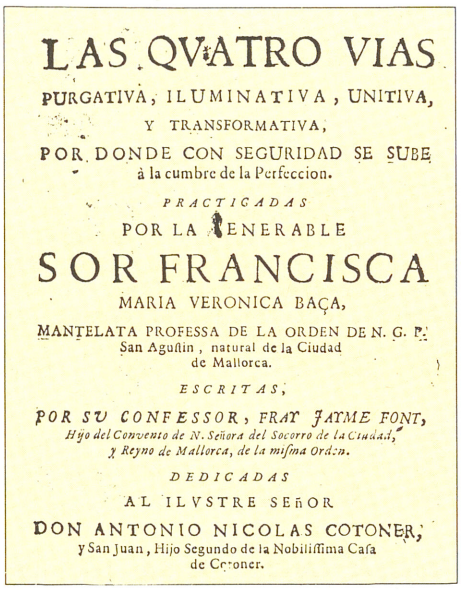

LAS QVATRO VIAS
PURGATIVA, ILUMINATIVA, UNITIVA,
Y TRANSFORMATIVA,
POR DONDE CON SEGURIDAD SE SUBE
à la cumbre de la Perfeccion.
PRACTICADAS
POR LA VENERABLE
SOR FRANCISCA
MARIA VERONICA BAÇA,
MANTELATA PROFESSA DE LA ORDEN DE N. G. P.
San Agustin, natural de la Ciudad
de Mallorca.
ESCRITAS,
POR SU CONFESSOR, FRAY JAYME FONT,
Hijo del Convento de N. Señora del Socorro de la Ciudad,
y Reyno de Mallorca, de la misma Orden.
DEDICADAS
AL ILVSTRE SEÑOR
DON ANTONIO NICOLAS COTONER,
y San Juan, Hijo Segundo de la Nobilissima Casa
de Cotoner.

↑ Obra de fra Jaume Font sobre la vida de Francesca Maria Verònica Bassa Bisquerra

extremat rigorisme de dejunis, vigílies i mortificacions, li féu gaudir d'una extraordinària popularitat entre les capes ciutadanes més desvalgudes. Prest se li atribuïren visions i la seva casa de Palma esdevengué un centre de pelegrinació popular. Quan fou enterrada a l'església del Socors (Palma) la multitud trossejà els seus vestits i se'ls emportà com a relíquies. El seu confessor, fra Jaume Font, en publicà la biografia titulada *Las cuatro vías purgativa, iluminativa, unitiva y transformativa, por donde con seguridad se sube a la cumbre de la perfección, practicadas por la Venerable Sor Francisca María Verónica Baça.*

BASSA BLANCA Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada ran de mar entre la serra de Gabellí i l'illa d'Alcanada. ■ Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Capocorb d'en Munar i Son Moro. És l'única possessió de Mallorca que té cérvols en llibertat per les seves marines. (M)

BASSA BLANCA, COVA DE SA Cavitat situada a prop de les cases del mateix nom, a la península d'Alcúdia. Té 450 m de recorregut i és la 16ª cavitat de Mallorca per ordre de llargària. Dins la mateixa cova, es troben altres avencs catalogats de 15 a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica.

BASSA CONRADO, JOSEP (Palma 1657 - 1732) Jurista. Fill de Josep Bassa. El 1674, es doctorà en jurisprudència per la Universitat de Salamanca i, el 1677, en fou nomenat rector. Quan tornà a l'Illa, ocupà nombrosos càrrecs, fou doctor de la Reial Junta de Justícia del Regne (1717), advocat perpetu de Palma (1719), jutge privatiu de censos (1722), consultor i jutge de confiscacions del Sant Ofici, assessor de la Superintendència de Rendes Reials de Tabac, Salines i Confiscacions, i advocat fiscal del Reial Patrimoni Balear. Escriví al·legacions jurídiques, molts manuscrits sobre dret fiscal, i l'obra *Perico y Menguilla*, on criticà alguns membres de la noblesa mallorquina, cosa que, el 1725, el féu víctima d'un atemptat.

BASSA DE S'OLI, COLL DE SA Al terme d'Artà, situat entre ses Madrioles i el puig d'en Xoroi. (M)

BASSA DE VALLGORNERA Al terme de Llucmajor, situada entre les cases de Vallgornera Nou i les tanques des Clapers. (M)

BASSA MARTÍN, RAMON (Sa Pobla 1949) Pedagog i mestre d'escola. Des del 1984, és titular de Didàctica i organització escolar del departament de pedagogia de la Universitat de les Illes Balears. Introductor a Mallorca de les tècniques Freinet, és autor de la col·lecció de llibres de lectura progressiva com *De mica en mica* (1980-81) i altres en col·laboració: *Llibres editats a Mallorca 1939-1972* (1972), *Escoles Petites a Mallorca* (1985), *Llumeneret Blau, Alimara, Llanterna i Neó*, a més de col·laborar assíduament en revistes especialitzades.

→ Ramon Bassa Martín

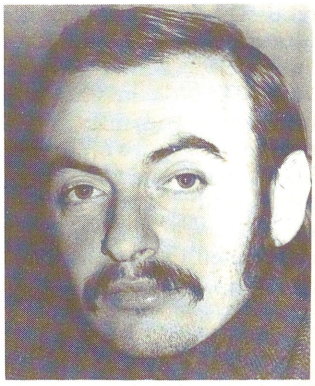

BASSA NOVA, SA Al terme de Llucmajor, situada entre el Puigderrós de Baix i cas Bril. ■ Terrenys del terme de Santanyí, entre Son Paulo i Son Prohens. (M)

BASSA VALLORI, JOAN (Selva 1934) Jurista. Secretari de l'Ajuntament d'Alaró, abans ho havia estat de Costitx i al Pirineu de Lleida. Destaca

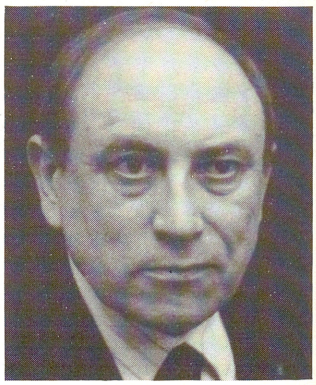

→ Joan Bassa Vallori

↓ Interior de les cases de Bassa Blanca (Llucmajor)

com a recopilador de dades històriques de Selva i d'Alaró. (M)

BASSERA, CA NA Possessió del terme d'Alcúdia, situada entre Son Siurana de Baix i Oriolet. (M)

BASSERA, SA Possessió del terme d'Alaró, situada entre Son Fortesa i Son Tries. (M)

BASSES, AVENC DEL PLA DE LES Cavitat situada al pla de les Basses, a la península de Formentor, al terme municipal de Pollença. Amb 130 m de fondària, està en el lloc 7è, per ordre de profunditat, de les cavitats de Mallorca. Hi ha altres dos avencs amb la denominació Avenc III i Avenc IV del pla de les Basses, situats a la mateixa zona que l'anterior i catalogats com a avencs fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Tots tres tenen aixecament topogràfic.

BASSES, AVENC DE SES Cavitat situada en terres de Son Rullan, al terme de Deià. Està catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut amb un avenc de menys de 15 m de profunditat segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BASSES, CREUER DE SES A la partió dels termes de Petra i Vilafranca, entre Son Etzèbits i cas Batlí. (M)

BASSES, MIRADOR DE SES Al terme de Valldemossa, situat entre el pas d'en Miquel i el puig des Boixos. (M)

BASSES, MOLÍ DE SES Al terme de Llucmajor, situat ran de la vila, a l'inici del camí de ses Sitjoles. (M)

BASSES, PLA DE LES Al terme de Pollença, situat entre el puig de la punta del Vent i cala en Gossalba. (M)

BASSES, PUIG DE SES Al terme d'Andratx, de 491 m d'altària, situat entre ses Bardes de sa Marina i la Trapa. Documentat el 1412. (M)

BASSES, SES Terrenys del terme d'Andratx, situats entre la Trapa i es Campàs. Documentats el 1234 com Pujalmessen. ■ Propietat rústica del terme de Campos, entre sa Presó i la torre des Palmer. ■ Terrenys del terme d'Escorca, entre les Mars Fresques i el puig de ses Parades. ■ Propietat rústica del terme de Marratxí, entre sa Bomba i es Serral. ■ Terrenys del terme de Sencelles, entre el pont de Muro i el pla de Biniali. ■ Al mateix terme, terrenys situats entre el poble de Biniali i So na Rosa. ■ Accident del terme de Valldemossa, entre el port de Valldemossa i el port des Canonge. (M)

BASSET, CALA EN Accident de la costa del terme d'Andratx, situat entre la costa des Grecs i el morro de sa Rajada. Documentat el 1252. Pren el nom de Bernat Basset, propietari de l'alqueria la Palomera. El mapa d'Antonio Zatta, del 1778, li dona el nom de *Porto Dragón*. (M)

BASSET, LO D'EN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre can Xigala i can Muro, a llevant de la barriada de Sant Jordi. Manté viu l'article lo. (M)

BASSET, PUIG D'EN Al terme d'Andratx de 330 m d'altària, situat entre el puig de n'Andreu i el coll de sa Palomera. ■ Al terme de Calvià, de 207 m d'altària, entre Son Pieres de Baix i Son Gual. (M)

↓ Cala en Basset (Andratx)

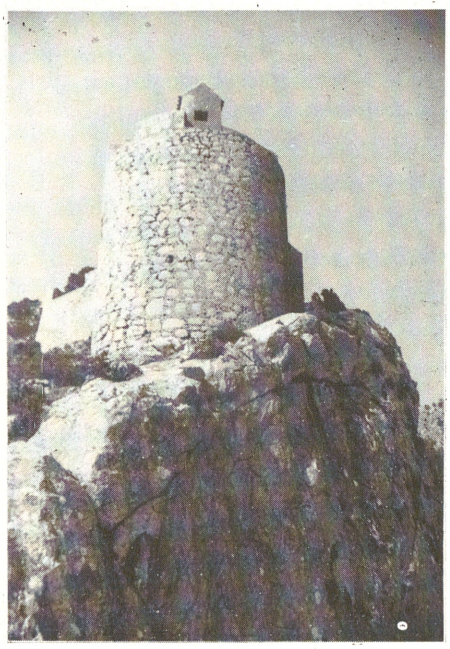

↑ Torre de cala en Basset (Andratx)

BASSET, TORRE DE CALA EN Al terme d'Andratx, situada dalt dels penya-segats de la cala del mateix nom. Construïda el 1583. Coneguda també en la literatura històrica com a torre de la Rabassada. (M)

BASSET, TORRENT D'EN De 2 km de llargària i 2,9 km² de superfície de conca. Aboca les seves aigües prop de na Caragola, al terme d'Andratx.

↑ Sa Basseta (Algaida)

BASSETA, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Boscana i s'Arboçar. ■ Al terme de Muro, entre Son Claret i Son Sant Joan. (M)

BASSETA, SA Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre cas Brau i Son Xigala. ■ Al terme de Santa Maria, entre Son Borràs i can Vinagre. (M)

BASSETA DE PROP, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Son Sabater i Son Verdera Vell. (M)

BASSETES, PUIG DE SES Elevació situada al terme d'Escorca, a la mateixa carena del puig de Massanella, la qual segueix direcció SW-NE. Té 1.215 m d'alçada i el seu perfil segueix la mateixa tònica de les muntanyes de la zona, és a dir, de fort pendent a la vessant SE, que dóna al pla, i de penya-segats a la vessant NO, que dóna al comellar del prat de Massanella.

BASSETES, SES Accident de la costa del terme de Son Servera, situat entre el port Nou i el port Vell. (M)

BASSETGER Vegeu *foner*.

BASSETJA Vegeu *fona*.

BASSÍ, CALA EN Accident de la costa del terme de Llucmajor, situada entre cala en Timó i cala en Paiàs. (M)

BASSINA, FONT D'EN Al terme d'Esporles, situada entre Son Vic i sa Granja. (M)

BASSIOT, AVENC DES Cavitat situada a les rodalies de cala Capellans, darrere el puig Roig, al terme municipal d'Escorca. Està catalogada com a avenc de 15 fins a 50 m de fondària. Té aixecament topogràfic.

BASSOL, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre cala Mitjana i cala sa Nau. (M)

BASSOL, ES Terrenys del terme d'Escorca, situats entre el pas des Ruc i la casa des Moro. ■ Propietat rústica del terme de Felanitx, entre can Perot i s'Horta. ■ Terrenys del terme de Santa Maria, entre Buc i ca na Ferrera. (M)

BASSOLA, POU DE SA Al terme d'Escorca, situat entre ses Cuculles i ses cases Velles. (M)

BASSOL D'ALT, ES Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre el torrent de Son Verí i el torrent de na Clot. (M)

BASSOL NOU, ES Terrenys del terme de Bunyola, situats entre la possessió de sa Muntanya i la llosa des Mart. (M)

BASSOLS, AVENC DES Cavitat situada prop del cim del puig de sa Rateta, a la part que correspon al terme de Bunyola. Està catalogat com a avenc de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

↓ Pagesos entrecavant ceps as Bassol (Santa Maria del Camí)

BASSOLS MARANYOSA, JOAQUIM DE (Barcelona 1797 - 1877) Militar. El 1812, era cadet i, el 1817, obtengué el grau de sots-tinent. Ascendí a general per mèrits de guerra. Fou governador militar de Barcelona i de Menorca (1863), capità general de Balears (1865), d'Aragó i de Castella la Nova i ministre de la guerra durant el regnat d'Amadeu I. Estava en possessió de nombroses condecoracions.

BASTAIX Dit de qui té per ofici traginar càrregues amb la seva pròpia força muscular. A Palma, es reunien al carrer dels Bastaixos, avui de Jaume II, per oferir els seus serveis al públic. Tot i que la seva activitat degué esser prou notòria, no arribaren a organitzar-se com a gremi.

↓ Carrer de Jaume II (Palma), antigament anomenat des Bastaixos

BASTARD, ANTONI (Binissalem s XV - Palma 1523) Agermanat. Fou representant de Binissalem en el consell revolucionari dels Tretze durant la Germania. Era partidari de la resistència a ultrança. Reprimida la revolta i empresonat a Bellver, fou elegit, juntament amb altres, per anar a la Cort a demanar clemència al rei. Va esser executat al castell de Bellver i els seus béns foren confiscats.

BASTARRECHE Y DÍEZ DE BULNES, FRANCISCO (Cadis 1882 - Madrid 1962) Marí de guerra i capità de navili. En esclatar la Guerra Civil, es posà al costat dels revoltats i comandà el creuer «Canarias». El 1937, Francisco Franco el nomenà cap de la base de Palma. Consolidà aquesta comandància, traslladà al port de Sóller els elements que no creia adient tenir a la badia de Palma, formà un batalló d'infanteria de marina, i intentà centralitzar la informació procedent de Roma, Marsella, Algèria i els Dardanels, quan Palma servia de base a importants unitats de la marina nacional. El març de 1937, fou ascendit a contraalmirall i l'octubre del mateix any passà a Cadis, on es féu càrrec de la comandància general.

→ Francisco Bastarreche y Díez de Bulnes

BASTER Dit de qui fa o adoba basts, espècie de sella amb arçons molt sortits. Serveix per a traginar càrregues feixugues a l'esquena de les bísties. El llit de bast anava ple de palla o de llana perquè fos blan i no fes mal a l'animal. El 1683, els basters de Palma s'uniren als sellers per formar el Col·legi dels Honorables Sellers i Basters (Vegeu *Gremi*). Tenien per patró sant Bernardí de Siena, que honoraven al convent de Sant Francesc de Palma.

BASTER, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre sa Galera Vella i ca na Xina. (M)

BASTER, CAS Propietat rústica del terme de Son Servera, situada entre Xiclati i Bellpuig. (M)

BASTER, FONT D'EN Dita també, vulgarment, de na Bastera, de na Pastera, de sa Pastera, i s'Ullal. Neix al terme d'Esporles, a la possessió de Son Quint. Part dels seus recursos provenen de la font de sa Granja (Es-

→ Síquia de la font d'en Baster

← Làpida col·locada el 1888 quan es tancà, amb paret seca, la font d'en Baster

porles), que desemboca al torrent d'Esporles i torna a brollar en aquesta font. Davalla per la vessant de les primeres muntanyes de la serra de Tramuntana, i passa per Son Miralles, sa Teulera, ses Rotes, sa Cimentera, l'hort de Canet, el Molí de can Roca i Son Togores. Travessa la carretera de Valldemossa, passa per la fàbrica de paper de s'Esgleieta, i, ja al terme de Palma, pel Revellar, els molins de n'Antic, d'en Vaquer, de can Moix, de Son Roig, i per Son Ripoll i can Verd. Torna creuar la carretera de Valldemossa, i a Son Ripollet se'n separen dos ramals, un que desemboca a la font de la Vila i contribueix al proveïment de Palma, i l'altre que es dirigeix a Son Sardina, on es ramifica fins a arribar al Secar de la Real i Son Lloreng (prop del polígon de Son Castelló). El ramal principal continua per Son Blai, es Redol, el molí de sa Terra, ca na Gallura, can Calca, can Horrac, Son Espases, la Real, Son Cabrer, Son Serra Parera, cal Ardiaca i l'Hospital Psiquiàtric de Jesús. Un ramal secundari proveïa quatre o cinc finques del Secar. El sobrant desemboca a sa Riera. Els recursos mitjans d'aquesta font són d'uns 1,5 hm^3 anuals, que s'aprofitaven i encara s'aprofiten per a regar el que l'Arxiduc anomenava Horta d'Amunt, al terme de Palma. La font i la sèquia ja existien en època islàmica. En el *Llibre del Repartiment*, se l'anomena Font de Canet, topònim que encara s'empra a tota la vall situada entre l'Ullal i s'Esgleieta. La seva aigua regava el terme d'Ahwâz al-Madîna, o de Ciutat, i movia 32 molins. Pren el seu nom actual de Guillem Baster, al qual l'infant Pere de Portugal, aleshores senyor de Mallorca, concedí el dret de bastir molins d'aigua. El 1247, el rei Jaume I li atorgà la propietat de totes les aigües de Canet, Esporles, Bunyolí i Puigpunyent, així com la propietat de l'aigua que a l'època islàmica acostumaven a utilitzar els seus molins, i una quarterada de terra entorn a cadascun d'ells. Aquestes aigües les podria menar per on volgués, per síquies velles o noves, fins a la vorera de la mar. En morir Guillem Baster, els seus drets passaren al monestir cisternenc de la Real, fins que els perdé per l'exclaustració de 1821. Aquest any s'aprovà el règim de distribució de les aigües, pel sistema de trabuc, amb 28 tandes (mesura de temps equivalent a 12 hores), cada catorze dies, de les quals se subhastaren 25. La comunitat de regants tendria dret a aquestes tandes entre el 16 de febrer i el 16 de novembre, mentre que la resta de l'any l'aigua seria propietat de l'Ajuntament, per a l'abastament de Palma. La comunitat de regants creà un sindicat, un òrgan de govern, el reglament del qual fou aprovat el 1870. Estava format per un president, un sots-president, un depositari comptador (tresorer i arxiver), quatre vocals, en representació de la comunitat de regants, i dos vocals més, que havien d'esser regidors de l'Ajuntament de Palma. Es creà una comissió de policia i es contractà un sequier per a la vigilància i la neteja. També es regulava un jurat de reg, que tenia com a missió jutjar les denúncies per robatori, mal ús de l'aigua, i altres, la sentència del qual era inapel·lable. El 1968, es decidí, per unanimitat, l'entubament de la sèquia i el novembre de 1987 s'aprovaren definitivament els actuals estatuts de la Comunitat de Regants, d'acord amb la llei d'aigües de 1985. El 1989 hi ha 93 tenedors (propietaris amb dret d'aigua), si bé els grans són una vintena, com sa Cimentera de Canet, l'Hort de Canet, So na Jaume, cas Guixer, Son Ripoll, Son Ripollet, Son Pons de la Terra, can Calca, Son Espases, la Real, la possessió de Son Cabrer i Son Serra Perera, entre d'altres. L'arxiu de la comunitat de regants, ubicat en part al monestir de la Real, conté tota la documentació a partir de 1870. N'és president, des de 1982, Antoni Aguiló Lluna. (AM)

↓ Font d'en Baster

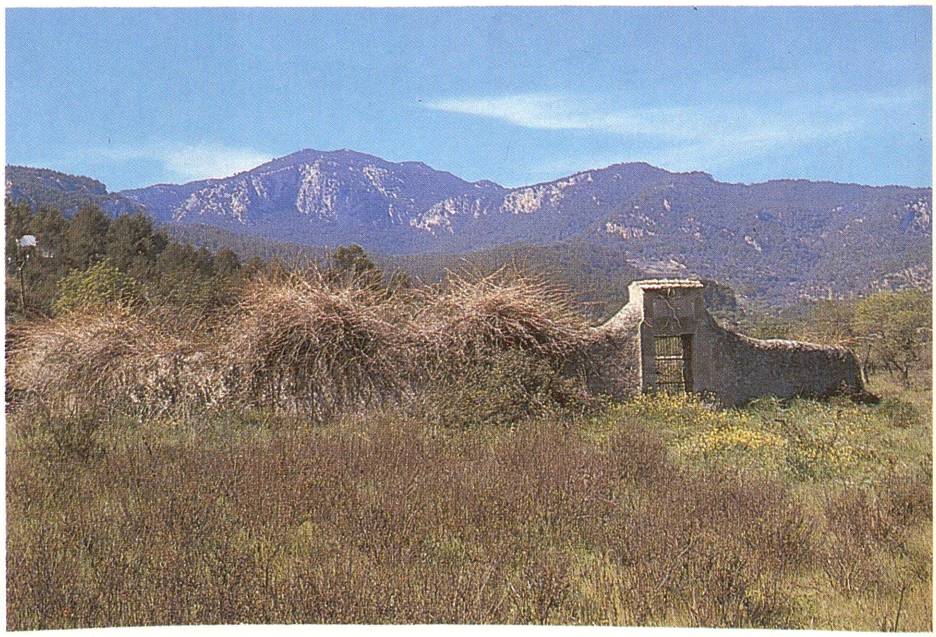

BASTERO LLEDÓ, BALTASAR DE (Barcelona 1687 - Reus 1745) Inquisidor. Canonge i degà de la Seu de Barcelona. Quan esclatà la guerra de Successió (1702-1714), es decantà pel pretendent francès a la corona espanyola. Ocupada Barcelona, va esser nomenat vicari de la diòcesi, per la seva adhesió a la causa borbònica. El 1721, arribà a Mallorca com a fiscal del tribunal de la Inquisició. A la mort de Jordi Truiols Dameto (1724), accedí al càrrec d'inquisidor i el 1727 ocupà el mateix a Saragossa. Preconitzat bisbe de Girona, el 1729, regí aquesta diòcesi fins a la seva mort. (MC/LlM)

BASTIDA, COLL DE SA Al terme de Banyalbufar, situat entre ses Planes i Son Creus. (M)

BASTIDA, COVES DE SA Grup de coves prehistòriques del terme de Sant Joan, situades entre el puig Negre i els Quatre Vents. La més notable i gran té quatre pilastres excavades a la mateixa roca. (M)

↓ Plànol de les coves de sa Bastida

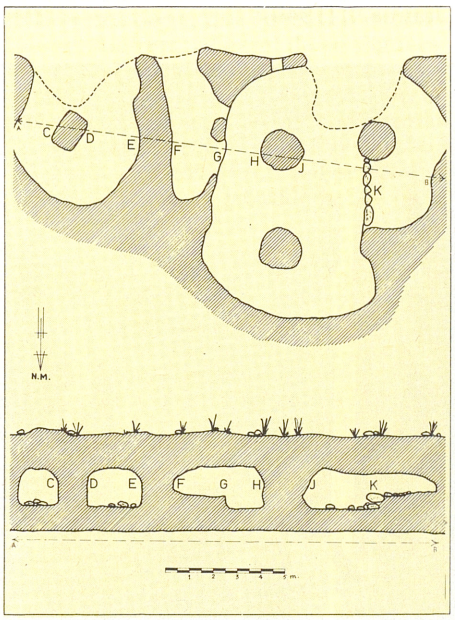

BASTIDA, ERMITA DE SA Al terme de Sant Llorenç, dalt del puig de Sant Onofre, de 255 m d'altària. Es troba entre les antigues possessions de sa Bastida, Son Tei i Son Riutort. Documentada el 1403, quan la Cúria eclesiàstica concedí llicència a fra Bernat de Papagalls, prevere ermità, per dir-hi misses. (M)

BASTIDA, FONT DE SA Al terme d'Alaró, situada entre la vila i ses Artigues. ■ Al terme de Sant Joan, entre les cases de sa Bastida i el pas de na Bou. (M)

→ Penya de sa Bastida (Alaró)

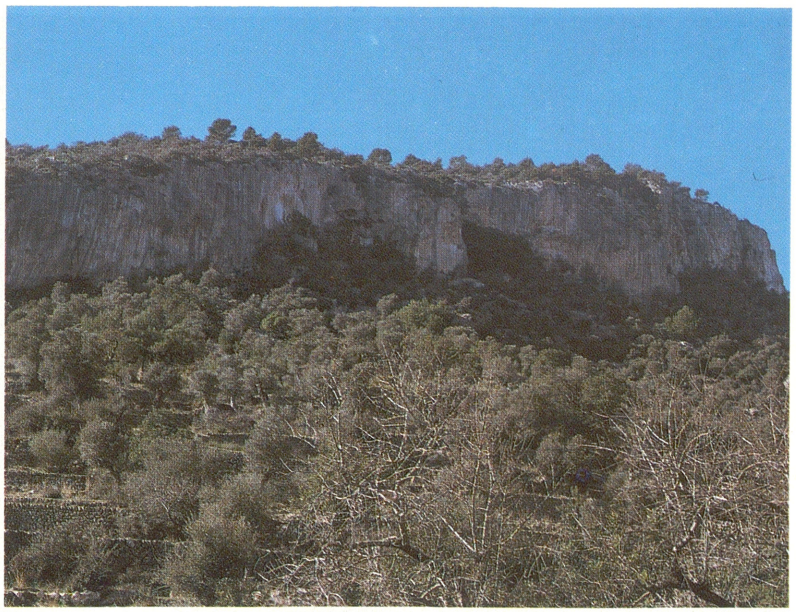

BASTIDA, MARQUESAT DE LA Terres situades al terme de Porreres. El 1679, foren fideïcomissades pel ciutadà militar, abans corsari, Joan-Baptista Sunyer, i passaren per herència a la seva neboda Paula Sunyer, casada amb Fèlix-Francesc de Montis. Per aquest motiu, la família *Montis* (→) traslladà la seva residència a Mallorca. El 1791, Antoni de Montis i Álvarez, regidor perpetu de l'Ajuntament de Palma, obtengué el títol de marquès de la Bastida.

BASTIDA, MOLA DE SA Situada al terme d'Alaró, de 575 m d'altària, entre Son Manyes i la penya de sa Bastida. (M)

BASTIDA, PENYA DE SA Al terme d'Alaró, de 617 m d'altària, situada entre la mola de sa Bastida i sa Galera. (M)

BASTIDA, SA Possessió del terme d'Alaró, documentada el 1302. Les cases foren absorbides per la barriada de Los d'Amunt, dins el nucli de la vila. ■ Al terme de Porreres, situada

↓ Sa Bastida (Alaró)

↑ Sa Bastida (Porreres)

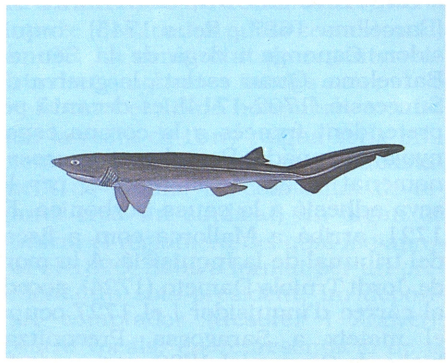

↑ Bastriu-Vaca *(Exanchus griseus)*

entre es Riquers i Pérola. ■ Al terme de Sant Joan, entre Son Moro i Son Baró d'en Soler. Documentada el 1242. (M)

BASTONS, COVA DES Accident de la costa del terme d'Alcúdia, situat entre el cap des Pinar i cala Solana. ■ A la costa del terme de Llucmajor, entre punta de Vallgornera i el Banc de sa Cova. (M)

BASTONS, ES Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre sa Rossegada i punta de Vallgornera. (M)

BASTONS, OLLA DES Accident de la costa del terme de Santanyí, situat entre el caló des Màrmols i el torrent d'en Barracot. (M)

BASTRIU-VACA *(Exanchus griseus* Bonnaterre*)* Peix elasmobranqui de color gris dominant, més obscur al dors i clar al ventre. Sobre els flancs, apareix una línia blanquinosa. Té els ulls grossos, obertures braquials amples, una sola i petita aleta dorsal, mentre que la caudal és molt grossa i amb la fendidura del lòbul superior ben marcada. La seva època de reproducció és entre octubre i maig, tot posant nombrosos embrions amb una talla de 40 a 60 cm. La seva talla màxima en estat adult és de 482 cm. S'alimenta de peixos i crustacis. És una espècie solitària i bentònica que viu entre els 100 i els 1.000 m de profunditat i puja a la superfície durant la nit. Es pesca accidentalment amb palangres de fons i arts d'arrossegament. No té interès comercial perquè la seva carn és d'escassa qualitat i fins i tot pot produir trastorns digestius. (MM)

BATACA, NA Accident de la costa del terme d'Escorca, situat entre sa Taleca i s'Esclata-sang. (M)

BATALLA, CAMP DE SA Al terme de Llucmajor, situat entre la vila i es Revellaret. S'hi lliurà l'anomenada *batalla de Llucmajor* (→), on morí el rei Jaume III (1349). (M)

→ Creu commemorativa al camp de sa Batalla (Llucmajor)

BATALLA, CARRERÓ DE SA Camí del terme de Sencelles, situat entre ca sa Monja i can Amer. (M)

BATALLA, COLL DE SA Al terme de Calvià, situat entre el puig d'en Saragossa i el puig del Rei, on es lliurà la primera batalla entre les forces del rei Jaume I i les del valí musulmà de Mallorca. ■ Al terme d'Escorca, entre el puig de ses Covasses i la moleta de Massanella. (M)

BATALLA, PONT DE SA Situat entre el camp d'Oca i el camp de sa Mar, de la vall de Sóller. A l'alba de la festivitat de *sant Ponç* (→) (11 de maig de 1561) fondejà una esquadra de vaixells corsaris, sota el comandament d'Uly 'Ali. El capità Joan Angelats, el sergent Antoni Soler i les milicies de Sóller, Bunyola i Alaró, entaularen en aquest lloc una gran lluita contra un nombrós contingent de corsaris sarraïns comandats per Yusuf Arais, que havien desembarcat a ses Puntes amb el propòsit de saquejar la vila de Sóller i fer el major nombre possible de captius. Els pirates, en comprovar la decisió dels cristians, que iniciaven el contraatac, fugiren pel camí de sa Figuera cap al coll de s'Illa, per reembarcar a les naus que esperaven ancorades a la costa. En la fugida, morí Yusuf Arais d'una llançada que li inferí Pere Bisbal —Garrofa—. Destacaren pel seu valor Llorenç Castanyer i Guillem Soler de Binibassí. (M)

BATALLADOR, EL Publicació editada a Capdellà el 1931. No es té constància dels números que se'n publicaren, els quals sortiren amb una periodicitat quinzenal. Tenia com a objectiu la defensa dels interessos de la classe obrera de Calvià i Capdellà. En fou director Rafel Mas i es tirava a la impremta Ferragut, d'Andratx. La redacció i administració era al cafè Can Caragol de Capdellà.

BATALLAIRE *(Philomachus pugnax)* Au de prat que es pot veure a les zones humides de les Balears a les èpoques de migració (final de l'estiu i l'hivern) i en ocasions durant tot l'hivern. El mascle té uns 29 cm i la femella 23. Rep el nom pel comportament agressiu i molt territorial dels mascles durant la cria. La tonalitat general de les plomes és marró, que formen una mena d'escates a l'esquena, si bé a l'època de cria els mascles adopten coloracions molt vives. Crien al nord d'Europa i a final de l'estiu migren cap a l'Àfrica. Passen l'hivern al centre i sud

↑ Batallaire *(Philomachus pugnax)*

d'aquest continent. Les seves poblacions al continent europeu es troben en perill d'extinció. La dieta es basa en cucs, caragols i insectes, si bé també poden menjar baies i llavors. (GOB)

BATALLÓ CICLISTA, X^{a} Unitat tàctica d'infanteria que lluità a la Guerra Civil dins el bàndol nacional. Era format bàsicament per mallorquins. Equipat amb bicicletes i motos, constava d'uns 725 homes. Partí del seu aquarterament a s'Arenal cap a Cadis el 3 de juliol de 1937, en el «Ciudad de Alicante», a les ordes del comandant d'infanteria Gonzalo Arnica Ferrer. Va combatre a Extremadura, Guadalajara, l'Ebre i Catalunya, i entrà a Madrid en acabar la guerra.

↓ Guerrera de l'uniforme del X^{a} Batalló Ciclista

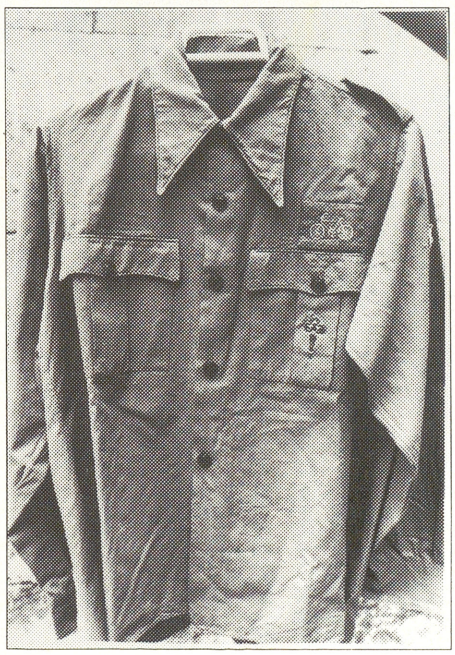

BATE, DOROTHY M A (Anglaterra s XIX - 1951) Paleontòloga. Des dels 17 anys, treballà en el British Museum, secció d'Història Natural. Realitzà estudis sobre la fauna fòssil

↓ Dorothy M A Bate

fòssil de Creta, Gibraltar, Palestina, Xipre, Sardenya, Malta i algunes zones d'Àfrica. Entre 1909 i 1918, féu campanyes de prospecció a l'arxipèlag Balear. Els resultats d'aquestes fou el descobriment, a Mallorca i Menorca, d'un bòvid, d'un gènere i espècie desconeguts fins aleshores, que batejà amb el nom de *Myotragus balearicus*. Trobà també, a ambdues illes, un altre gènere nou, *Hypnomys* i, a Menorca, les restes d'una tortuga terrestre gegant, la casta de la qual anomenà *Testudo gymnesica*. Donà a conèixer aquests descobriments en diversos articles publicats a Londres: *A new artiodactyle from Majorca* (1909), *A gigantic land tortoise from the pleistocene of Menorca* (1914), *The pleistocene ossiferous deposits from the Balearic Islands* (1918), *On a new genus of extinct muscardine rodent from the Balearic Islands* (1918). El 1989, es coneixen sis espècies del gènere *Myotragus*, una de les quals, l'espècie tipus del gènere, rep el nom de *Myotragus Bate*.

BATEDORA DES GEGANT Accident de la costa del terme de Capdepera, situat entre el cap des Raig i les platges de Canyamel. (M)

BATEMAN, JOHN FREDERIC (Londres 1810 - 1904) Empresari i enginyer. El 1862, amb William Hope, entrà en negociacions amb William Parkington Hunt, George Hyngin Wynfield i Josep Joaquim Figueres Porret, que tenien la concessió de les obres de dessecació de s'Albufera de Mallorca (←). El desembre de 1862, contituïren la *New Majorca Land Company*, societat que aconseguí la transferència de la finca de s'Albufera per una reial ordre de 1863. La dita concessió passà exclusivament a Bateman i Hope el 1865, i l'any següent Bateman es convertí en l'únic propietari de l'explotació. Residí habitualment a Londres, des d'on dirigia l'empresa mitjançant els seus enginyers, però també tenia casa a sa Pobla (al carrer de sa Plaça núm 1). Els seus treballadors s'instal·laren a diversos nuclis, entre ells l'antiga alqueria abandonada de Gatamoix, on fundà una colònia agrícola, i erigí una capella catòlica —tot i que era un fervent anglicà—, sota l'advocació de sant Lluís Gonzaga, perquè el seu fill es deia Lluís. El 1886, cedí l'empresa al seu fill.

BATEMAN, LOUIS LATROBE (Anglaterra 1840 - ? s XX) Empresari. Fill de John Frederic Bateman. El 1886, el seu pare li féu donació de s'Albufera de Mallorca i de la colònia agrícola de Gatamoix, a la qual canvià el nom pel de colònia de Sant Lluís (1892). Abjurà de la religió anglicana i amb la seva esposa es convertí al catolicisme, que practicà en secret per no contradir els seus parents de Londres. El 1893 es reconcilià públicament amb l'Església Catòlica. Les repressàlies econòmiques no es torbaren i hagué d'hipotecar part de s'Albufera a la família Gual de Torrella, la qual prengué possessió de tota l'explotació el 1896.

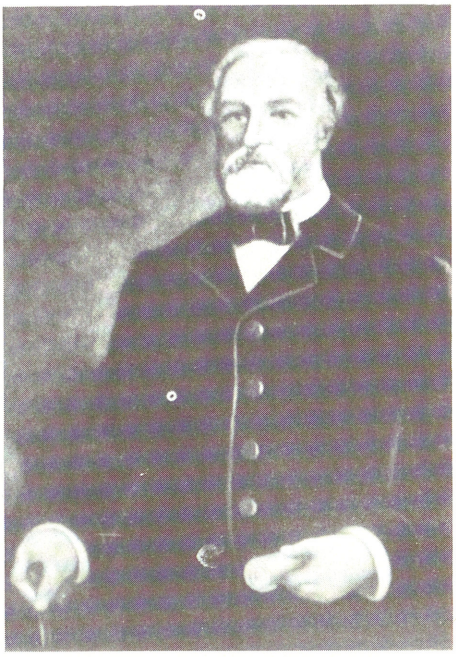

↑ Louis Latrobe Bateman

BATET, SON Possessió del terme de Maria de la Salut, situada entre Son Niell i sa Torreta. (M)

BATIAT, PUIG De 640 m d'altària, entre la possessió de Galatzó i la coma Rasa, fent partió entre els termes d'Andratx i de Calvià. (M)

BATLE President de l'Ajuntament que governa un municipi. A algunes poblacions, n'existeixen de barri, que exerceixen les funcions d'autoritat delegades del batle. El càrrec va esser instaurat a Mallorca per Jaume I, abans de concloure la conquesta de l'Illa, i traslladat institucionalment des de Catalunya. Els primers que l'ostentaren foren Berenguer Dufort de Barcelona i Jaches Sanç, que començaren a exercir les seves funcions administrant justícia als musulmans vençuts.

↓ Detall del quadre conservat a l'Ajuntament de Palma que representa als jurats de la ciutat retent homenatge a la Immaculada.

↑ Vara de batle i medalla de la ciutat, símbols del poder municipal

Era inicialment el representant dels interessos de la corona, administrava els béns a Mallorca i s'encarregava d'impartir justícia en matèria civil. **Batle General** Oficial que tenia cura de l'administració del Reial Patrimoni. Exercia la jurisdicció civil i criminal a la Ciutat de Mallorca i sobre les causes greus a la resta de l'Illa. Tenia competències mercantils i econòmiques sobre fires, canvis, qüestions marítimes, naufragis, aigües públiques, duanes, rius, riberes, molins, importació i exportació, i altres afers. Nomenava personal subaltern i fiscal, batles locals i territorials de jurisdicció reial i recollia les apel·lacions dels batles de les viles. També era funció seva mantenir l'ordre. Hi havia a càrrec seu un procurador fiscal del patrimoni reial i era controlat per la intervenció del mestre racional. Documentat a partir del s XIII arreu dels territoris de la Corona d'Aragó, després de la Conquesta de Mallorca, el primer magistrat d'aquesta casta nomenat per Jaume I fou Jaume de Safareig, el qual es possessionà abans de la presa de la Ciutat. Fins al 1356, era escollit pel rei o pel lloctinent entre 4 candidats que eren proposats anualment, el dia de sant Julià. A partir del 1357, va esser designat pel governador juntament amb els jurats del regne i els síndics forans. El Decret de la Nova Planta suprimí el càrrec i les seves competències es traspassaren als superintendents i intendents d'Hisenda, però subsistint els privilegis del Reial Patrimoni. Posteriorment, Ferran VII (1815) el restaurà a Catalunya, València i Mallorca, com a administrador del Reial Patrimoni i amb jurisdicció privativa que depenia del majordom reial. El 1847, és abolida la seva jurisdicció privada respecte de les persones i en conserva només sobre les coses. Amb la unificació dels furs i la supressió dels tribunals privatius, les seves atribucions foren assumides pels jutges de primera instància. **Batle Reial** Magistrat nomenat pel rei o, en nom seu, pel lloctinent, entre quatre noms que se li proposaven anualment, el primer diumenge de la Pentecosta i després, el dia 8 de gener, quan es feia l'extracció o designació. El batle sortint no podia tornar a esser-ho fins al cap de tres anys. A més del sou corresponent, cobrava, per concessió reial, consignacions dels drets i emoluments de la seva cúria. Aquest fet va condicionar, molt aviat, el seu exercici de la justícia i es decantà cap a mètodes que permetessin incrementar els ingressos dels seus tribunals. La seva funció judicial quedava limitada a transgressions de caràcter civil o a les criminals de poca importància. Després del governador, era la maxima autoritat de l'Illa. Així, normalment, era encomanat a cavallers o a membres de l'estament militar. Ocasionalment, per mort o absència del governador, aquests magistrats exercien el govern de Mallorca. Era sobretot defensor dels interessos del monarca, i la seva intervenció en l'administració de justícia tenia com a finalitat l'obtenció dels drets que li pertocaven. Sota la seva jurisdicció, es trobaven els estrangers, els ciutadans —malgrat que residissin a la part forana—, els jueus, els musulmans, els esclaus, els ciutadans que cometessin delictes fora de l'Illa, els vagabunds i tots els moradors a la part forana, i havia d'entendre totes les qüestions relatives a censos. Li corresponia vigilar la ciutat i els seus confins des de la matinada fins a l'horabaixa. Estava autoritzat a nomenar anualment un capdeguaita, havia de designar cada dissabte dos prohoms, que durant la setmana següent tenien la missió d'assistir la cúria, visitar cada dia la presó per informar-se dels delictes dels presos i resoldre plets civils d'escassa entitat. Actuava com a jutge en causes patrimonials i successòries, en litigis sobre tot tipus de béns mobles i immobles, i en transaccions i causes civils. Estava assistit en l'ordre judi-

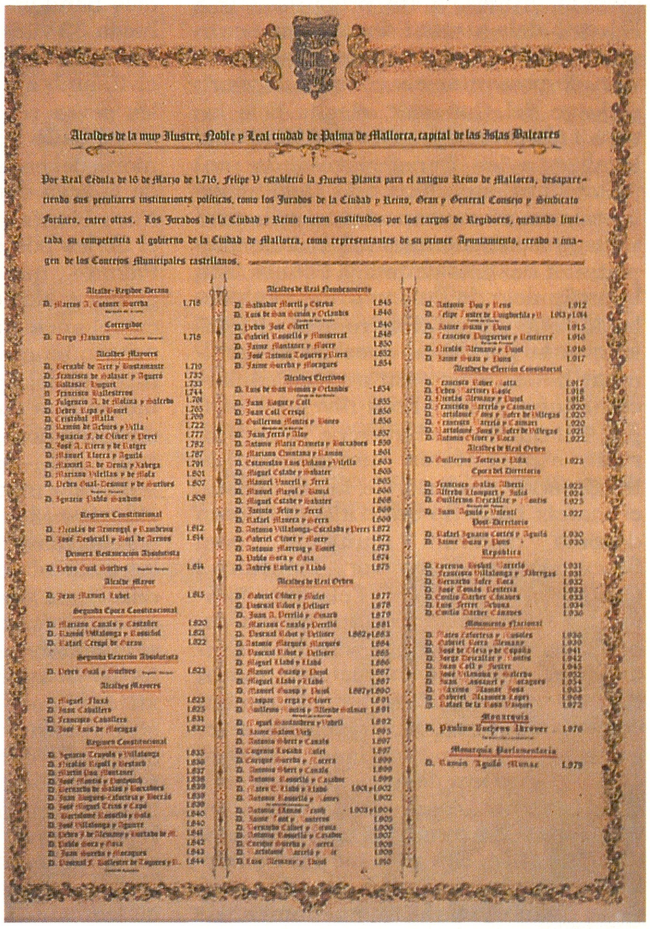

Alcaldes de la muy Ilustre, Noble y Leal ciudad de Palma de Mallorca, capital de las Islas Baleares

Por Real Cédula de 16 de Marzo de 1.716, Felipe V estableció la Nueva Planta para el antiguo Reino de Mallorca, desapareciendo sus peculiares instituciones políticas, como los Jurados de la Ciudad y Reino, Gran y General Consejo y Síndicato Forano, entre otras. Los Jurados de la Ciudad y Reino fueron sustituidos por los cargos de Regidores, quedando limitada su competencia al gobierno de la Ciudad de Mallorca, como representantes de su primer Ayuntamiento, creado a imagen de los Concejos Municipales castellanos.

Alcalde-Regidor Decano
D. Marcos J. Catasús Guerau 1.715

Corregidor
D. Diego Navarro 1.715

Alcaldes Mayores
D. Bernardo de Arte y Bustamante 1.715
D. Francisco de Salazar y Aguero 1.725
D. Baltasar Duport 1.733
D. Francisco Ballestreros 1.744
D. Felipense J. de Molina y Salcedo 1.746
D. Pedro Lopa y Bisort 1.765
D. Cristóbal Malla 1.769
D. Ramón de Arbiza y Malla 1.722
D. Ignacio F. de Oliver y Perci 1.777
D. José J. Ribes y de Burgo 1.782
D. Manuel Ribera y Aguiló 1.787
D. Manuel B. de Verda y Xabega 1.791
D. Mariano Villelas y de Sala 1.801
D. Pedro Gual-Desmur y de Sortlles 1.807
D. Ignacio Valdés Bandons 1.808

Regimen Constitucional
D. Nicolás de Armengol y Bandrina 1.812
D. José Desbrull y Sort de Bernos 1.814

Primera Restauración Absolutista
D. Pedro Gual Sortlles 1.814

Alcalde Mayor
D. Juan Manuel Labet 1.815

Segunda Epoca Constitucional
D. Mariano Canals y Castañer 1.820
D. Ramón Villalonga y Cassasal 1.821
D. Rafael Crespí de Valldaura 1.822

Segunda Restitución Absolutista
D. Pedro Gual y Sortlles 1.823

Alcaldes Mayores
D. Miguel Flaxá 1.823
D. Juan Caballero 1.825
D. Francisco Caballero 1.831
D. José Luis de Mercagua 1.832

Regimen Constitucional
D. Ignacio Trayola y Villalonga 1.833
D. Nicolás Esquil y Bestard 1.836
D. Martín Dou Montaner 1.837
D. José Garcia y Dameto 1.838
D. Bernardo de Galup y Gonzalvez 1.839
D. Juan Burgues-Cárcer y Berga 1.839
D. José Miguel Crespí y Capó 1.840
D. Bartolomé Rosselló y Gala 1.840
D. José Villalonga y Aguiró 1.840
D. Pedro J. de Alemany y Gualtabe de M. 1.841
D. Pablo Garcia y Gasa 1.842
D. Juan Sureda y Mercagure 1.843
D. Domingo F. Ballester de Taguera y D. 1.844

Alcaldes de Real Nombramiento
D. Salvador Morell y Catrer 1.845
D. Luis de San Germán y Orlando 1.846
D. Pedro José Obrer 1.849
D. Gabriel Rosselló y Montserrat 1.848
D. Jaime Martorer y Morey 1.850
D. José Antonio Togores y Llorca 1.852
D. Jaime Sureda y Marqués 1.854

Alcaldes Electivos
D. Luis de San Germán y Orlando 1.854
D. Juan Roger y Coll 1.855
D. Juan Coll Crespí 1.856
D. Guillermo Montis y Ramos 1.856
D. Juan Ferrá y Alay 1.857
D. Antonio María Cassasa y Buxadors 1.858
D. Mariano Cuxartas y Ramón 1.861
D. Cayetano Dan Dalmau y Mella 1.863
D. Miguel Calafat y Salvador 1.865
D. Manuel Vinent y Ferrá 1.865
D. Manuel Marqués y Gomá 1.866
D. Miguel Calafat y Salvador 1.868
D. Juanito Arbis y Ferrá 1.869
D. Rafael Manresa y Sierra 1.869
D. Antonio Villalonga-Castaldo y Perri 1.872
D. Gabriel Obrer y Morey 1.872
D. Antonio Marroig y Rosset 1.873
D. Pablo Sureda y Gasa 1.874
D. Andrés Rubert y Llabrés 1.875

Alcaldes de Real Orden
D. Gabriel Obrer y Malet 1.877
D. Desiderio Llabrés y Pellicer 1.878
D. Juan B. Derrelis y Guasch 1.879
D. Mariano Canals y Derrelis 1.881
D. Desiderio Llabrés y Pellicer 1.882 y 1.883
D. Antonio Marqués Marqués 1.884
D. Desiderio Llabrés y Pellicer 1.885
D. Miguel Llabrés y Llabrés 1.886
D. Manuel Guasp y Thomás 1.887
D. Miguel Llabrés y Llabrés 1.887
D. Manuel Guasp y Thomás 1.887 y 1.890
D. Enrique Verga y Obrer 1.891
D. Guillermo Massip y Allende Salazar 1.891
D. Miguel Santandreu y Pujol 1.892
D. Jaime Gaston Vich 1.893
D. Antonio Obrer y Canals 1.897
D. Augusto Lozano Cabot 1.897
D. Enrique Sureda y Forteza 1.899
D. Antonio Obrer y Canals 1.899
D. Antonio Rosselló y Calafat 1.899
D. Pedro C. Llabrés y Llabrés 1.901 y 1.902
D. Antonio Rosselló y Ramos 1.902
D. Antonio Ramos Pons 1.903 y 1.904
D. Jaime Font y Antonet 1.905
D. Bernardo Obrer y Orfila 1.906
D. Antonio Rosselló y Calafat 1.907
D. Enrique Sureda y Forteza 1.908
D. Bartolomé Llabrés y Obrer 1.908
D. Luis Meseguer y Thomás 1.910
D. Antonio Pou y Reus 1.912
D. Felipe Forteza Dalmau y D. 1.913 y 1.914
D. Jaime Sureda y Pons 1.915
D. Francisco Duqueroy y Bentinerf 1.916
D. Nicolás Alemany y Pujol 1.916
D. Jaime Sureda y Pons 1.917

Alcaldes de Ciervico Consistorial
D. Francisco Taber Gatta 1.917
D. Pedro Antonio Gaspar 1.918
D. Nicolás Alemany y Pujol 1.918
D. Francisco Marroig y Camps 1.920
D. Bartolomé Pons y Sabra de Villegas 1.920
D. Francisco Marroig y Camps 1.920
D. Bartolomé Juan y Sabra de Villegas 1.921
D. Antonio Obrer y Roca 1.922

Alcaldes de Real Orden
D. Guillermo Fortesa y Lluis 1.923

Consejal Directorio
D. Francisco Galiza Alberti 1.923
D. Alfredo Klemperer y Salsó 1.924
D. Guillermo Escalas y Cantos 1.925
D. Juan Aguiló y Valenti 1.927

Post-Directorio
D. Rafael Ignacio Cortes y Aguiló 1.930
D. Jaime Sureda y Pons 1.930

Republica
D. Lorenzo Roselló Marroig 1.931
D. Francisco Villalonga y Albergas 1.931
D. Gerardo Sufer Roca 1.932
D. José Combis Contreras 1.933
D. Emilio Barbier Cabanes 1.933
D. Luis Ferrer Arbona 1.934
D. Emilio Barbier Cabanes 1.936

Movimiento Nacional
D. Mateo Fabertons y Canales 1.936
D. Gabriel Garcia Serrano 1.939
D. José de Clara y de Espada 1.941
D. Jorge Escalas y Fuentes 1.942
D. Juan Call y Fuster 1.951
D. José Villalonga y Gelabert 1.952
D. Juan Canessat y Arrazola 1.954
D. Antonio Ramón Rosa 1.963
D. Gabriel Alzamora Lopez 1.968
D. Rafael de la Rosa Vázquez 1.972

Monarquía
D. Paulino Buchens Brower 1.976

Monarquía Parlamentaria
D. Ramón Aguiló Munar 1.979

→ Llista dels batles de Palma des del 1715 fins a l'actualitat (Per la relació completa, vegeu *Palma*)

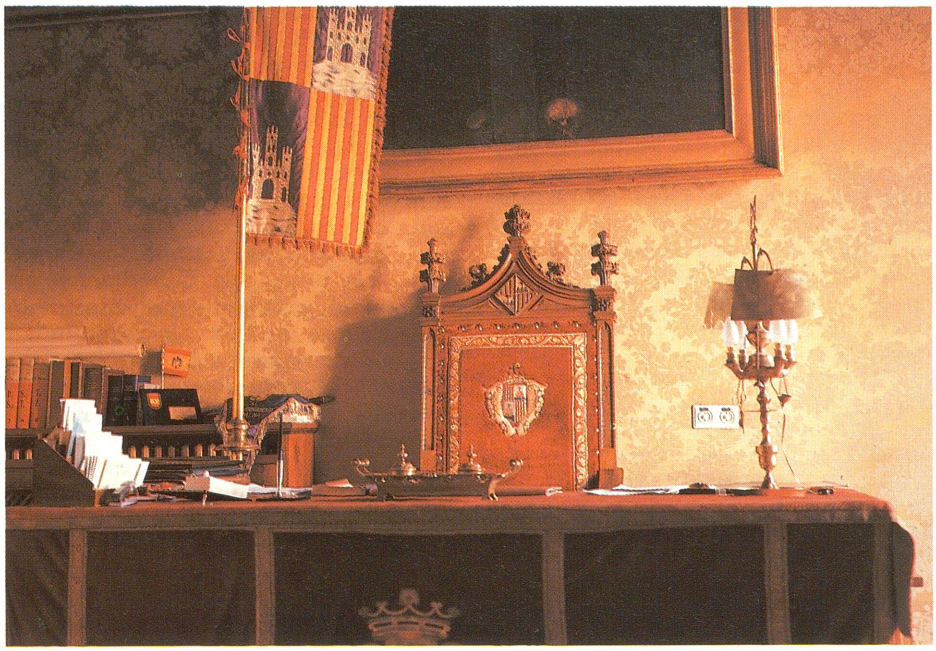

↑ Despatx del batle de Palma

cial per un assessor que, a vegades, era el jutge ordinari, ja que solia esser un lletrat. Les seves sentències podien ser recorregudes a la Cúria de la Governació i, després de 1571, a l'Audiència. A més, li era propi assistir a l'elecció dels jurats i donar el seu consentiment als elegits. També se li havien de presentar els cònsols de mar i el jutge del Consolat, elegits pels jurats, i els prenia jurament. Així mateix legalitzava les transferències de propietats urbanes i rurals, legitimava l'establiment de censals, contractava nous assentaments emfitèutics, dispensava del dret de fadiga i controlava la recaptació de lluïsmes. Els seus delegats que recaptaven rendes al reialenc, a la part forana, es deien igualment batles, i ho eren a nivell comarcal, abans d'esser-ho a nivell municipal. Pel que fa als batles de la part forana, s'implantaren tardanament. A les dècades posteriors a la conquesta, el mateix batle ho era d'allò que foren després diferents municipis, com Sineu, Petra, Llucmajor, Montuïri i Castellitx, o Campos, Felanitx, Santanyí i Porreres. A mesura que la població rural mallorquina cresqué, s'individualitzaren els municipis i també els batles locals. El seu nomenament corresponia al rei, que delegava, a vegades, en el seu lloctinent. Malgrat que el càrrec era de duració anual, el s XIII, per l'escassesa del veïnat a les viles foranes, exercien el càrrec durant diversos anys. Era requisit per exercirlo que els seus titulars fossin naturals de la mateixa vila. El nomenament de les persones afectes i lleials, l'intervencionisme reial a l'administració local i les ofertes econòmiques dels sol·licitants deixaren un ample marge a les actuacions dels grups de pressió i dels bàndols a les viles. El s XVIII, hi havia 33 viles governades per un batle reial. Administrava justícia en matèria civil, amb ajuda dels prohoms locals, i les seves resolucions es podien apellar al batle de Ciutat. Presidia les reunions del consell local de la universitat de la seva demarcació. Els Decrets de Nova Planta (1715) feren desaparèixer el de les poblacions importants —com Palma—, que fou substituït per corregidors i alcaldes majors: institucions castellanes que s'implantaren com a conseqüència del procés de castellanització dels regnes no castellans de la monarquia hispànica. A les poblacions menors, romangueren al capdavant de les corporacions locals —transformades en ajuntaments o regiduries— batles de nomenament reial o governamental, amb intervenció de les audiències, a vegades en perjudici dels drets de presentació de ternes o de quatre candidats obtinguts tradicionalment per les poblacions locals.

Batle Senyorial Autoritat local coexistent amb la de l'autoritat reial al servei d'un senyor territorial, en nom del qual exercia una jurisdicció baronial, gestionava el seu patrimoni, realitzava funcions administratives i el representava per recollir els drets de caràcter feudal i emfitèutic. A la seva cúria corresponent, havia d'entendre de les causes civils i de les criminals, mentre no comportassin l'aplicació de penes corporals, atenent que la seva jurisdicció només afectava les persones que habitaven el domini senyorial. Pels drets derivats de la conquesta del bisbe de Barcelona, podia nomenar batles a les terres del Pariatge —que comprenia les viles d'Andratx, Calvià, Puigpunyent, Estellencs, Marratxí i una porció de la Ciutat, que era quasi tota la parròquia de Santa Creu—. A aquest territori, el bisbe de Barcelona, com a senyor, tenia drets jurisdiccionals —la jurisdicció alta i baixa, civil i criminal, amb mer i mixt imperi—, que exercia mitjançant els seus batles. A Mallorca, hi havia altres cúries inferiors, denominades baronials, com la Porció Temporal, la del Temple, la del paborde de Tarragona, la de la Seu de Girona i la de les monges de Jonqueres, totes conseqüència de la seva participació en la Conquesta. La cúria de la Porció Temporal era pròpia del bisbe de Mallorca i tenia el seu jutge, denominat batle major, nomenat pel bisbe, que entenia de les causes dels delmes pertanyents a les menses episcopals i capitulars, de totes les causes feudals i emfitèutiques, els béns en alou de la Seu i sobre els censos fundats sobre aquells béns. El s XVII, per part de Felip IV, foren ampliats els drets jurisdiccionals de diversos senyors a diferents viles, cosa que motivà reiterats enfrontaments entre els batles reials i els baronals: entre el batle reial de Petra i el senyorial de Sant Martí, al qual competia l'autoritat sobre mitja vila. Per altra part, a Santa Margalida,

↓ Retrat de Mateu Bonet, batle de poble de principis del s XIX, realitzat per Agustí Buades

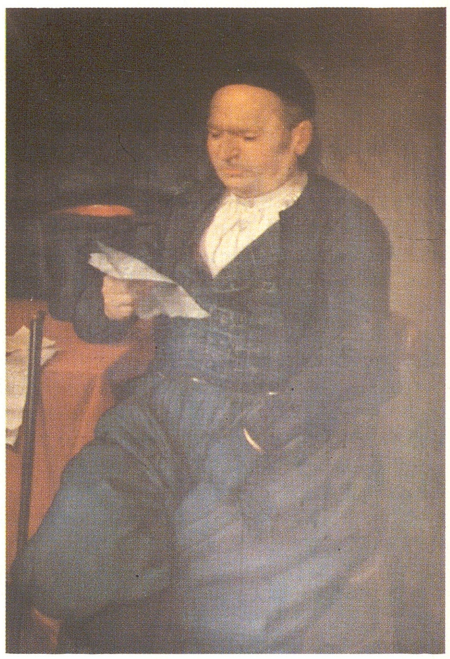

el poble agredí reiteradament set batles senyorials nomenats pel comte de Santa Maria de Formiguera i en matà un, Miquel Font, el 1644. També a Lloseta i a Aiamans, el comte d'Aiamans en nomenava per les seves baronies i comtat, impartia justícia en nom del senyor. Més tard (1665), els habitants de Lloseta es rebel·laren contra la dita jurisdicció i derrocaren la forca del suplici, per indicar que preferien esser jutjats pel tribunal del rei que no pel del senyor jurisdiccional. (JJ)

BATLE, BERENGUER (Perpinyà s XIII - Palma 1349) Eclesiàstic. Fou bisbe d'Elna entre 1320 i 1332, any que passà a ocupar el mateix càrrec a Mallorca. Per iniciativa seva, es començà la construcció de la catedral de Sant Joan de Perpinyà i es reformà el presbiteri i el cor de la Seu de Mallorca on, el 1346, consagrà un nou altar major. Durant el seu pontificat, el rei Pere *el Cerimoniós* conquerí l'Illa, però ell restà fidel a Jaume III de Mallorca. Fou enterrat a la Seu de Mallorca.

↓ Sepulcre de Berenguer Batle a la Seu de Mallorca

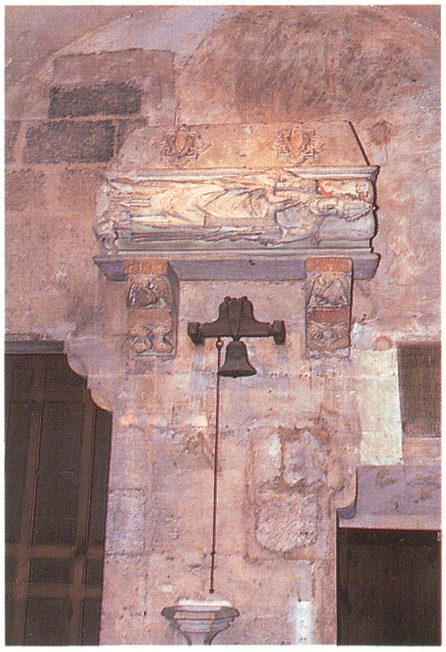

BATLE, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Son Verdera Nou i Son Maioli. (M)

BATLE, CAS Propietat rústica del terme de Llucmajor situada entre la forana de Baix i sa Llapassa. (M)

BATLE, FONT D'EN Al terme de Llucmajor, situada entre Son Pere Pons i Son Cerdà. (M)

BATLE, RAMON (Mallorca s XIII) Conseller de Jaume II de Mallorca. Fou detengut amb el també conseller Guillem Puig d'Orfila pel rei Pere *el Gran*, en represàlia pel pacte secret entre Jaume II i Felip III de França (1283).

BATLE, ROTA D'EN Al terme de Calvià, anomenada també rota des Burotell, situada entre la coma de s'Oronella i el puig de na Perxana. (M)

BATLE, SON Terrenys del terme de Lloseta, situats entre la vila i Son García, abans anomenats Alcudieta. ■ Possessió del terme de Palma, entre la barriada de Gènova i Son Toells. ■ Terrenys del terme de Sencelles, entre Biniferri i Binifuell. (M)

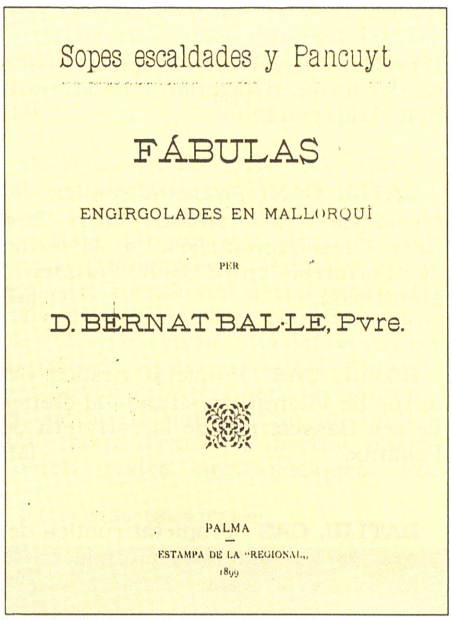
Sopes escaldades y Pancuyt

FÁBULAS

ENGIRGOLADES EN MALLORQUÍ

PER

D. BERNAT BALLE, Pvre.

PALMA

ESTAMPA DE LA "REGIONAL"

1899

↑ Obra de Bernat Batle Amengual

BATLE AMENGUAL, BERNAT (Orient 1860 - 1945) Escriptor i prevere. Llicenciat en Teologia i mestre. Fou ordenat sacerdot el 1884 i va ocupar la plaça de capellà de l'Hospital Provincial (1884-1902) i de les monges dominicanes des Pont d'Inca (1902-1945). Escriví sobre temes populars mallorquins i entre les seves obres destaquen: *Taula de ditxos, frases i refranys mallorquins* (1899), *Sopes escaldades i pancuit* (1899), *Agranadures, espigolades i axarnons* (1899) que és un recull de contes, *En Pepito Carabassa* (1900), *Brots i fulles* (1903) una selecció de la seva prosa, i *Estampes i minyons* (1933). Redactà també un *Diccionari de sinònims mallorquins* (1899) i *Nociones de Historia Sagrada* (1916).

BATLE BASTARD, NADAL (Santa Maria del Camí 1735 - 1817) Escultor i picapedrer autodidacte. Treballà sobretot a la seva vila, on realitzà el pedestal de l'altar major de l'església parroquial i, en col·laboració amb Jaume Moià, el seu portal lateral. Al convent dels mínims, executà el retaule de l'altar dedicat a sant Josep, que fou elogiat per l'arquitecte Guillem Forteza Pinya. Com a picapedrer, participà el 1777 en la conducció d'aigua des de la font de Coanegra fins a Santa Maria.

BATLE NEGRE, CAS Possessió del terme de Banyalbufar, situada entre can Fura i can Colom. (M)

BATLE NICOLAU, NADAL (Felanitx 1945) Matemàtic. Cursà estudis a la Facultat de Ciències de Barcelona (1962-67), on es llicencià en matemàtiques. Becat pel govern francès, amplià estudis a l'Institut Henri Poincaré de París (1967-68). Treballà a les universitats Central i Autònoma de Barcelona i a la Politècnica de Barcelona (1968-79). Obtengué el doctorat a Barcelona (1972), amb la tesi *Contribució a un estudi bàsic dels espais mètrics probabilístics*. Catedràtic numerari d'ampliació de matemàtiques a les escoles tècniques superiors de Sevilla (1979-80) i València (1980-82), d'on fou també director. Des de 1982, és rector de la Universitat de les Illes Balears. Durant el seu mandat s'ha creat un nou campus universitari, s'ha ampliat el cicle d'empresarials, s'han implantat el primer i segon cicle d'informàtica, s'han redactat uns nous estatuts universitaris (1985) i s'han organitzat diversos serveis, com el de informàtica i el Centre d'Informació i Documentació Acadèmica — CIDA—. És un dels autors de *Ciència* (1984). Sense militància política, s'ha manifestat com un nacionalista radical.

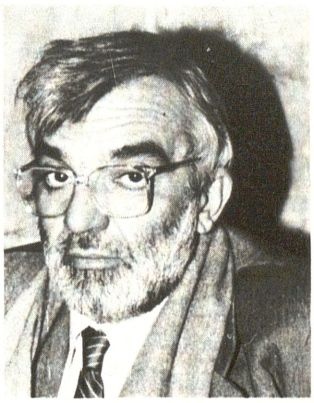

→ Nadal Batle Nicolau

BATLE PERELADA, ARNAU (Alt Empordà s XIII) Conseller del rei Jaume II de Mallorca. El 1270, comprà, en nom de l'encara infant en Jaume, els drets i senyorius, entre d'altres, dels terrenys de la vall de Coanegra (Santa Maria del Camí) i l'alqueria de Canarrossa. El 1272, es traslladà a Perpinyà, seguint el dit Infant. El 1282, fou nomenat lloctinent pel ja rei Jaume II de Mallorca, en substitució de Pere Caldés. El 1298, va esser un dels signants del document de devolució del regne de Mallorca a Jaume II.

← Francesc Batle Pons

BATLE PONS, FRANCESC (Lloseta 1933) Músic. Religiós fraciscà del Tercer Orde. Llicenciat en Teologia per la Universitat Gregoriana de Roma (1957), professor de piano pel Conservatori Superior de València (1962) i diplomat en Música Sagrada per l'Acadèmia Nacional de Viena (1970). Com a músic destaca la seva dedicació a l'orgue (organista de la basílica de Sant Francesc de Palma), a la direcció coral (director dels Antics cantors i director honorífic de la Coral Murta) i a la composició polifònica, litúrgica i profana. Entre les seves composicions destaquen *Salm 112, Boira del dubte, Scherzo,* i les harmonitzacions de *La Balanguera* i *Sor Tomasseta.* Resideix a Mèxic com a mestre de clergues.

BATLESSA, CA SA Propietat rústica del terme de Costitx, situada entre s'Estepar i Son Horrac. (M)

BATLET, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre el camp Fred i Son Navata Vell. ■ Al mateix terme, entre el pou des Babot i el puig de sa Vinassa. ■ Al terme de Llucmajor, entre Cugulutx des Pou i can Rubert. ■ Al terme de Manacor, entre les cases Vermelles i l'hort des Granot. ■ Al mateix terme, entre Marineta Nou i Marineta Vell. (M)

BATLET, CAS Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre el pou d'en Broix i ses Set Quarterades. ■ Al terme d'Artà, entre sa Carbona Gran i el pla de Tarragona. ■ Al terme de Felanitx, entre el puig de na Pau i el clot des Pou. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Balafi i Son Palmera. (M)

BATLET, FARINERA DE CAS Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre el molí d'en Capó i ca sa Patrona. (M)

BATLET, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Ferrutxelles i Son Dragó. ■ Al terme de Porreres, entre Son Mora i Son Mainou. (M)

BATLETA, CA NA Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Son Maig i can Llubí. (M)

BATLÍ, CAN Propietat rústica del terme de Petra, situada entre Son Bacs i ses Fontanelles. ■ Al terme de Porreres, entre Son Porquer i Monti-sion. (M)

BATLÍ, CAS Propietat rústica del terme de Vilafranca, situada al creuer de ses Basses, ran de la carretera de Felanitx. (M)

BATLIU, CAS Propietat rústica del terme de Valldemossa, situada entre Son Bujosa i sa Cova. (M)

BATLIU, ES Propietat rústica del terme d'Inca, situada entre can Pa Calent i can Vic. (M)

BATLLORI MUNNÉ, MIQUEL (Barcelona 1909) Historiador. Jesuïta. Llicenciat en filosofia i lletres i dret per la Universitat de Barcelona el 1928, quan ingressà a la Companyia de Jesús. En esser dissolta aquesta orde a Espanya, el 1932, passà a Itàlia i es llicencià en filosofia, el 1936, a Avigliana (Torí). El 1940, es llicencià en teologia a Oña (Burgos) i fou ordenat prevere. El 1941, obtingué el doctorat en història per la Universitat de Madrid i vengué a Mallorca com a professor del col·legi de Monti-sion i hi romangué fins al 1947, en què es traslladà novament a Itàlia. A Roma, exercí primer

↑ Miquel Batllori Munné

com a membre i després com a director (1954-58) de l'Institut Històric de la Companyia de Jesús, i, alhora, dirigí la publicació *Archiuum Historicum Societatis Iesu* en dos períodes: 1951-59 i 1974-81. Des de 1952 fou professor d'història moderna a la Facultat d'Història Eclesiàstica de la Universitat Gregoriana de Roma (Catedràtic des de 1955, emèrit des de 1980). La seva obra, escrita en diverses llengües, supera el milenar de referències i abasta la història i la cultura de l'Edat Mitjana fins al s XX. En destaquen llibres com *Vuit segles de cultura catalana a Europa* (1958), *Catalunya a l'època moderna: Recerques d'història cultural i religiosa* (1971), *A través de la història i la cultura* (1979), *Orientacions i recerques: segles XII-XX* (1987) i *Humanismo y Renacimiento. Estudios hispano-europeos* (1987) pel qual ha rebut el Premi Nacional d'Història (1988). La història dels jesuïtes constitueix un altre eix de les seves investigacions: *El abate Viscardo: historia y mito de la intervención de los jesuitas en la independencia de Hispanoamérica* (1953), *La cultura hispano-italiana de los jesuïtas expulsos: españoles-hispanoamericanos-filipinos. 1767-1814* (1966), *Del descubrimiento a la independencia: estudios sobre Iberoamérica y Filipinas* (1979) i *Cultura e finanze: Studi sulla storia dei gesuiti da S. Ignazio al Vaticano II* (1983). Ha dedicat nombrosos treballs a la història i la cultura mallorquines. En destaquen els que tracten la figura de Ramon Llull i el lul·lisme, amb edicions de les seves obres en català i en castellà; i els dedicats al jesuita Jeroni Nadal, al cardenal Despuig, a Josep

Maria Quadrado, a Miquel Costa i Llobera i als mallorquins en el concili de Trento. Mallorca l'homenatjà el 1945 amb un recull de poesia, *Amistat i recordança al P. Miquel Batllori*, que signaren, entre altres, Maria Antonia Salvà, Miquel Dolç, Llorenç Moyà i Miquel Ferrà. La Societat Arqueològica Lul·liana el nomenà membre d'honor el 1948. És membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans (1951) i de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1947). Des de 1957 és membre numerari de l'Acadèmia de la Història de Madrid i de pràcticament totes les acadèmies de la història del continent americà, Doctor Honoris Causa per la Universitat de València (1975) i per la Facultat de Teologia de Barcelona (1978). Està en possessió de la *Gran Cruz de Alfonso X* (1984) i de la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya (1985) entre d'altres. (FR)

BATLUM, SON Terrenys del terme de Felanitx, situats entre la vila i can Costurer. (M)

BATS, PUNTA DES Accident de la costa del terme d'Andratx, anomenada també pi des Alberdans i punta dels Alberdans, situat entre cala en Basset i el morro de sa Rajada. (M)

BATS, SON Possessió del terme de Petra, situada entre Son Conill i cas Batlí. (M)

BATZER Vegeu *abatzer*.

BATZERS, AVENC DES Cavitat situada al massís dels Tossals, al terme municipal d'Escorca. Està constituïda per un únic pou d'11 m de profunditat, amb una secció semicircular de quasi 3 m de diàmetre. Té aixecament topogràfic.

BAUÇÀ, CAN Propietat rústica del terme d'Ariany situada entre Son Nivorra i Calderitx Vell. ■ Possessió del terme de Bunyola, entre Son Palouet i Son Maiol. ■ Propietat rústica al terme de Petra, entre Son Frare i la vila. ■ Al mateix terme, entre Son Gorgut i el puig de Bonany. (M)

BAUÇÀ, COLL DE NA Al terme de Puigpunyent, situat entre el pla de Son Cortei i el puig des Còssil o de na Bauçà. (M)

→ Cosme Bauçà

BAUÇÀ, COSME (Palma 1851 - ?) Músic. Deixeble dels mestres Sancho i Enrique Barrera. Fou director del *Teatro de la Zarsuela* de Madrid, i s'especialitzà sobretot en obres de gènere gran. Compongué moltes peces de caire profà, com *El maniquí*, *El de Fuentesauco*, *Comida de Boda*, *Las Ursulinas*, i altres de religioses com *La despedida de la Virgen*.

BAUÇÀ, COVA DE SON Cavitat natural utilitzada per l'home a les èpoques pre-talaiòtica, talaiòtica i romana. Està situada a la finca de Son Bauça (Establiments, Palma) i s'obre al coster meridional d'una petita elevació. Fa 18 m de llarg per 12 m d'ample i té, en el centre, una columna de 4 m d'alçada. Es creu que Josep Colomines hi trobà un fragment de ceràmica incisa pre-talaiòtica. Cap al 1928, i amb motiu d'extreure marbre, aparegueren restes arqueològiques. Poc després, Lluís Amorós excavà el que restava intacte del jaciment. Descobrí dos nivells d'ocupació: l'inferior, corresponent a les darreres fases de la cultura talaiòtica, amb enterraments i objectes que havien fet part dels adreços funeraris, entre els quals destaca una espasa de ferro, del tipus anomenat d'antenes; i el superior, separat del primer per un enllosat de pedra, amb material romà. Les poques dades que es tenen sobre les troballes i les característiques del jaciment, sols permeten afirmar que la cova fou lloc d'enterrament talaiòtic, i resta per aclarir quina va esser la seva funció en els períodes pre-talaiòtic i romà. (LM)

BAUÇÀ, JOAN (Mallorca s XIX) Metge. Doctor en medicina per la Universitat de Montpeller (1837), ciutat on fundà la Societat Mèdico-Quirúrgica i treballà a un hospital de malalties contagioses. Fou també cirurgià de l'*Hôtel Dieu* de Marsella. Tornà a Mallorca per exercir la seva professió. Escriví: *Esay sur les tumeurs stercorales*, (1837), traduí, el 1834, l'obra de F de Lamenais *Palabras de un creyente* i escriví també nombroses peces poètiques com *A la temprana muerte de D. Vicente Far* (1841).

BAUÇÀ, JOAN AMADEU (Petra 1727 - Palma 1787) Erudit i predicador franciscà. El 1774, professà en el Tercer Orde Franciscà. Residí al convent de Sant Francesc de Palma i

↓ Cova de Son Bauçà (Palma)

ocupà les funcions de guardià dels convents de Jesús Extramurs i de Sant Bonaventura (Llucmajor). De la seva obra cal esmentar: *Exercici de la Santa Creu* (1774), *Vida maravillosa del bendito y V. siervo de Dios el R.P.F. Bartolomé Catany* (1781), *Historia de la milagrosa imagen del Santo Cristo que se venera en el convento de observantes de Sóller*, *Poesías varias en mallorquín* (com els *Goigs del Benaventurat Pare Bartomeu Catany* i *Goigs de Nostra Senyora de Betlem*).

BAUÇÀ, PERE JOAN (Palma s XVIII - 1832) Mestre d'obres. A la documentació escrita, apareix citat indistintament com a Pere i Pere Joan. Fou mestre d'obres reials i, entre 1813 i 1825, mestre de l'edifici de la Misericòrdia. Passà després a l'Ajuntament de Palma, on exercí les funcions de mestre segon fins el 1832. Se li atribueix l'obra inicial de l'edifici de la Misericòrdia i el disseny de l'ajuntament de sa Pobla. El seu fill Pere Joan destacà també en la seva mateixa professió.

BAUÇÀ, PUIG DE NA Al terme de Puigpunyent, anomenat també puig des Còssil, de 612 m d'altària, situat entre el pla de son Cortei i Conques. (M)

BAUÇÀ, SON Possessió del terme de Palma, situada a Establiments, entre Son Morlà i Son Maiol, on hi ha una gran cova natural de 18 m de llargària per 12 m d'amplada, excavada per Lluís Amorós el 1929, en la qual aparegueren diversos materials arqueològics, avui al Museu Regional d'Artà: cinc petites vares semblants a grans claus amb els extrems aplanats, formant disc; dos anells, tres campanetes, una bracerola, unes arracades i cinc discs, tot de bronze; es trobà un punyal de ferro, d'antenes, de tipus hallstàttic, característic del segon període de la primera Edat del Ferro, datable cap al 500 aC, de 24,7 cm de llargària; fragments d'una gran espasa afalcatada; sis braçals filiformes en espiral; dos vasos de fang, fets a mà; devuit grans de collar policroms, de pasta vidriada; diversos caps de fèmur de bòvid i un lacrimatori de vidre amb irisacions. ■ Possessió del terme d'Artà, situada entre la font Gata i Son Catiu. ■ Possessió del terme de Banyalbufar, situada entre el comellar des Llims i Son Bajueta. ■ Possessió del terme de Deià amb torre de defensa construïda a principis del s XVI, situada entre Son Moranta i el torrent Major, anomenada també Son Bauçà de Torre Redona. ■ Possessió del terme de Deià, situada a Llucalcari, avui can Simó, amb torre de defensa del s XVII, anomenada torre del Bisbe i torre del capità Bauçà. ■ Possessió del terme de Valldemossa, situada entre Son Baptista i Son Moragues. (M)

↑ Son Bauçà (Deià)

↓ Puig de na Bauçà (Puigpunyent)

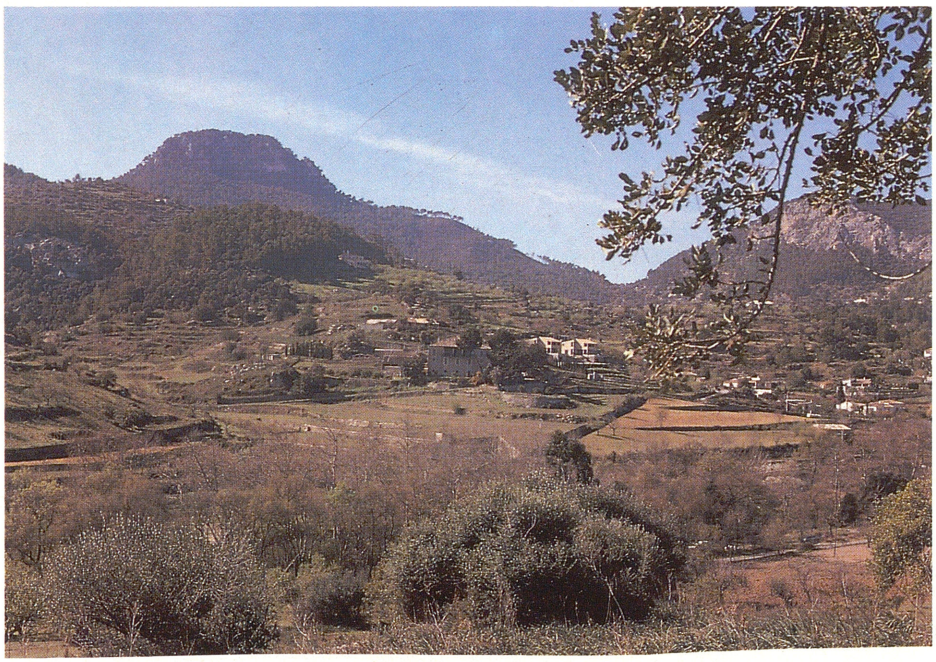

BAUÇÀ ADROVER, COSME —Es CAPELLÀ BO— (Felanitx 1871 - 1959) Historiador i prevere. El 1899, poc després d'esser ordenat, partí cap a Amèrica, on romangué, fins al 1913. Al Brasil, fou professor d'Història Eclesiàstica al seminari de Nossa Sra de Carmo i vicari de diverses parròquies. A l'Argentina, ocupà càrrecs a la catedral de Santa Fe i a la parròquia de Firmat. Tornat a Felanitx, passà la resta de la seva vida dedicat a la investigació. Publicà *Historia de Felanitx*, estudi exhaustiu que aparegué en sis toms (1921-48). De l'etapa americana, deixà algunes obres referides als paï-

↑ Cosme Bauçà Adrover —es Capellà Bo—

↑ Felip Bauçà Canyes

sos on visqué, i un recull de cançons en català, *Flors semprevives*, publicat a Firmat (Argentina), el 1911. Fou nomenat acadèmic de la *Real Academia Hispano-Americana de Ciencias y Artes de Cádiz* i de l'Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics. A la seva mort es creà la *Fundació Cosme Bauçà* (→) de Felanitx i, el 1972, fou declarat fill il·lustre d'aquesta ciutat.

BAUÇÀ CANYES, FELIP (Palma 1764 - Londres 1834) Geògraf, marí i polític. S'educà a Cartagena i estudià a la *Real Escuela de Navegación del Cuerpo de Pilotos* fins que es graduà com a pilot de naus. Va participar en diverses campanyes militars de la guerra contra Gran Bretanya, en el setge de Gibraltar, en la presa del castell de Sant Felip de Menorca (1781) i, entre 1784 i 1785, bombardejà Alger armat en cors contra els berberiscs. Féu part de la comissió que elaborava l'*Atlas marítimo de España* per designació reial, sota la direcció de Vicente Tofiño. El 1787, fou nomenat professor de fortificació i dibuix de l'acadèmia de guardamarines de Cadis, càrrec que rebutjà per acabar de delinear i publicar el plànol de Cadis i de la seva badia. Acompanyà Alessandro Malaspina a fer la volta al món (1789-94), com a director de cartes i plànols de la corbeta «Descubierta», que no pogué acabar per una malaltia. En aquest periple, realitzà observaciones astronòmiques, geodèsiques i físiques i aixecà un mapa des de Valparaíso fins a Buenos Aires, que no es pogué publicar per motius polítics. Tornà a Mallorca, el 1796, a fer una lleva de mariners amb la fragata «Mahonesa». Fet presoner pels anglesos, fou traslladat a Gibraltar i posteriorment posat en llibertat a Cadis, on fou ajudant de l'arsenal de La Carraca. El 1808, elaborà un mapa de la frontera franco-espanyola per encàrrec de la Junta General Militar, que fou interromput a causa de la invasió napoleònica; empresonat al Retiro (Madrid), aconseguí salvar documents de caure en mans de militars napoleònics. Durant la guerra, reorganitzà la seguretat de les colònies orientals del Paraguai i, com a capità de fragata, el govern anglès li encarregà l'ensenyament dels oficials enginyers britànics. El 1814, fou nomenat director del Dipòsit Hidrogràfic de Madrid i estudià la barometria d'aquesta ciutat i la de la Sierra de Guadarrama. El 1820, fou vocal de la Junta Suprema de Censura per nomenament reial i projectà la divisió provincial d'Espanya; un any després, fou membre de la comissió protectora de la llibertat d'impremta de les Corts i, el 1822, diputat per Mallorca. A causa de la seva ideologia liberal i maçònica i per haver votat l'impediment del rei, fou condemnat a mort, el 1826, i li confiscaren tots els béns. Hagué d'exiliar-se a Londres, on conclogué les cartes de la vall de Caracas, Orinoco, Atures, Muipures, Cassigniari, i el mapa de Colòmbia. Amnistiat el 1833, no pogué tornar a Espanya per la seva edat i salut. Quan va morir, tots els seus estudis sobre Amèrica quedaren a Anglaterra, al British Museum —*Bauzà Collection*—. Fou soterrat a l'abadia de Westminster i el govern anglès li tributà un gran homenatge. Els seus mapes són els millors de l'època i eren usats oficialment per molts de països europeus i americans. Entre les seves condecoracions, destaquen les de cavaller reial i militar de l'orde de sant Hermenegild (1816) i la de sant Vladimir, atorgada pel tsar de Rússia. Va pertànyer a nombroses acadèmies; el 1805 fou nomenat soci de mèrit literari de l'Acadèmia d'Economia de Ma-

↓ Punta Bauzà (l'Argentina), anomenada així en honor de Felip Bauçà Canyes

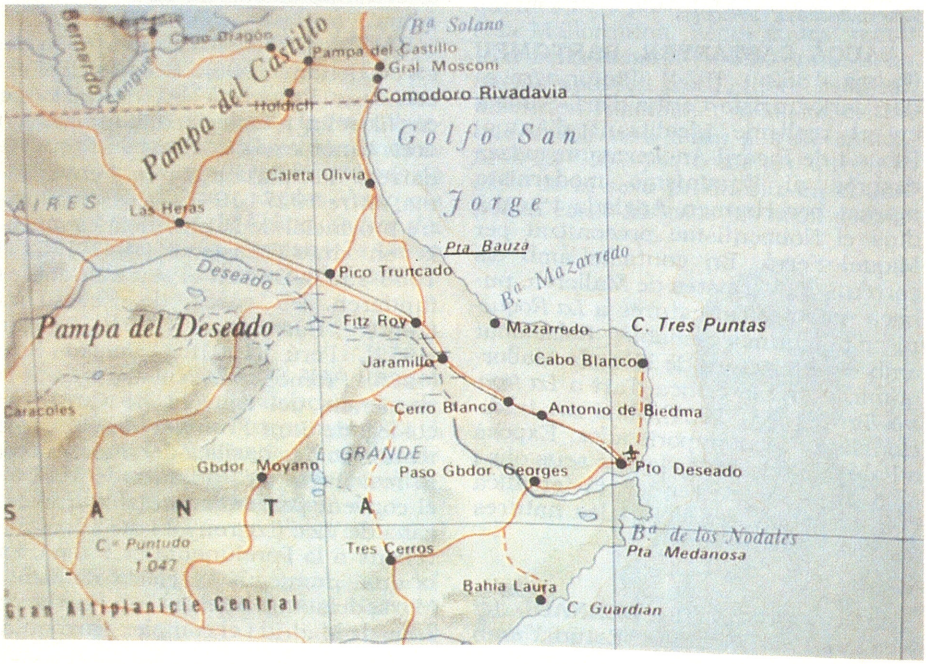

drid, acadèmic supernumerari de l'Acadèmia Reial de la Història (1807), acadèmic numerari de l'Acadèmia Reial de Ciències de Munich, soci de l'Acadèmia Reial de Londres (1819), de l'Acadèmia Reial de Ciències de Turí (1821), de l'Acadèmia Geogràfica de Londres (1831) i de la Reial Societat Marítima, Militar i Geogràfica de Lisboa (1832), entre d'altres. Realitzà nombroses cartes impreses de les Balears i les Pitiüsses, de l'Havana, de les Antilles, Puerto Rico, Santo Domingo, Jamaica i Cuba. Fou nomenat fill il·lustre del Regne de Mallorca. Un carrer i un col·legi de Palma, i un riu i un cap de l'Argentina, duen el seu nom.

↑ Caricatura realitzada per Bartomeu Bauçà Castañer i publicada a *La Roqueta*

BAUÇÀ CASTANYER, BARTOMEU (Palma 1882 - 1934) Pintor, gravador, caricaturista i crític d'art. S'inicià en el realisme idealitzant d'Antoni Ribas i de Ricard Anckermann, passà després al lluminisme modernista marcat per Hermen Anglada i acabà dins el Noucentisme preconitzat per Miquel Ferrà. En contacte amb els corrents modernistes de Mallorca, publicà notables caricatures a *La Roqueta*, d'un humor amable. Relacionat amb els escriptors de l'Escola Mallorquina, exercí la crítica d'art a *La Nostra Terra* (1931-1934), dins un tradicionalisme contemporitzador. Exposà a Palma, Madrid i París. Els seus olis i aiguaforts se centren en la temàtica dels paisatges, les flors i les natures mortes.

BAUÇÀ FERRANDO, BERNADÍ (? - Palma 1717) Jurista. Estudià amb els dominicans de Palma i es doctorà en dret civil i canònic a la Universitat Lul·liana de Mallorca. El 1680, els jurats del regne el designaren per defensar la beatificació de Pere Burguny davant del bisbe. Des del 1691, fou advocat fiscal de la Inquisició, i féu part del consell reial de Felip V. El 1715, ocupà el càrrec de vocal-president de la Junta Suprema de Justícia i Govern i, el 1716, d'oïdor de la Reial Audiència. Encara que com advocat fiscal de la Inquisició desenvolupàs una tasca important pel que fa als béns segrestats als xuetes de la segona complicitat (1688-1691), la seva activitat principal fou desentrunyellar la problemàtica entorn als censals consignatius, és a dir, els orígens i l'evolució dels deutes públics a Mallorca. Al marge d'una vintena d'al·legacions jurídiques, escriví de *Concordia entre el estado eclesiástico y secular del reino de Mallorca*, publicada el 1696 i reeditada nombroses vegades, *Manual de abogacía* (manuscrit), *Tratado de los derechos de Mallorca* (1702) i *Discurso jurídico por las iglesias parroquiales de Mallorca.*

← Antoni Bauçà Gayà

BAUÇÀ GAYÀ, ANTONI (Vilafranca de Bonany 1903) Religiós del Tercer Orde Franciscà —TOR—. Doctor en filosofia i teologia, i llicenciat en dret canònic. Féu classes d'aquesta darrera disciplina a Loreto, Pennsilvània, entre 1927 i 1947. Va esser ministre provincial de la província espanyola en dues ocasions (1947-1952 i 1958-1967). Durant el seu mandat, es fundaren les cases de New York (1950), Barcelona (1951), Mèxic (1952), Perú (1961) i Puerto Rico (1965). Promogué la construcció de la residència del convent de Cura, del col·legi de Sant Francesc de Palma, la restauració la basílica del mateix nom, la residència d'estudiants de Madrid, el convent per a seminaristes franciscans de Vico (Logronyo) i afegí tres pavellons a la Porciúncula de Palma, en la qual promogué l'església de Santa Maria dels Àngels, el col·legi *Raimundo Lulio* de Madrid i el complex parroquial de Sant Joan de Mata de Barcelona. El 1968, li fou concedit el títol de mestre de l'orde del seu Institut. (JLl)

BAUÇÀ GUANYABÉNS, JOAN (Palma 1886 - 1944) Pintor i crític d'art. Fill del pintor Joan Bauçà Mas. Amb el seu pare i Antoni Ribas, participà en les tertúlies de l'Ateneu Balear i del Foment de la Pintura, on es formà com a pintor i crític. El 1920, participà en el *Primer Salón de Otoño* de La Veda i després a nombroses exposicions col·lectives. Redactor de *La Almudaina*, hi exercí, des del 1923, una intensa labor com a crític d'art i de teatre. Defensor del realisme acadèmic i d'un moderat impressionisme, fou el portaveu més destacat de la crítica conservadora enfront de les manifestacions noucentistes i avantguardistes a Mallorca.

↑ Gregori Bauçà Maiol, *Els desposoris místics de la Verge*, al Museu de Lluc

BAUÇÀ MAIOL, GREGORI (Palma 1590 - València 1646) Pintor. Alguns autors afirmen que va néixer a Sóller. Abandonà la carrera eclesiàstica per la pintura. El 1605, es traslladà a València, on rebé el mestratge de Francesc Ribalta, el qual influí profundament en la seva pintura, sempre de caire religiós. Té obra a diverses esglésies i monestirs del País Valencià i de Mallorca. El Museu de Lluc conserva la *Coronació de la Verge per la Santíssima Trinitat* i *Els desposoris místics de la Verge*, i el monestir de Sant Miquel dels Reis, a València, l'*Adoració dels Reis.*

BAUÇÀ MAS, JOAN (Palma 1844 - 1915) Pintor. Estudià a l'Acadèmia

← Joan Bauçà Mas, *Interior de la Llonja* (CIM)

de Belles Arts de Palma (1860-1863) i posteriorment a l'Academia de San Fernando de Madrid (1864), on fou deixeble de Federico Madrazo i de José Casado del Alisal. Influït pels seus mestres i pels treballs dels grans pintors europeus i espanyols que copià al Museu del Prado, especialment els barrocs, derivà cap a una pintura històrica i costumista. Pintà també retrats i temes rurals. Impartí classes a l'Escola de Belles Arts de Palma. Amb motiu de l'Exposició General Catalana de 1871, obtengué la medalla de primera classe pels quadres *Tipus de pagès* i *Captaires*. El 1873, participà a l'Exposició Universal de Viena amb dos quadres, *Pagès mallorquí* i *La Pobresa*. El 1883, la Universitat de Barcelona el va premiar per l'obra *Cisneros rebent l'últim plec de la Biblia Poliglota*, destinada a decorar el seu paranimf. Fou també guardonat amb les medalles d'or de l'Exposició Universal de Barcelona (1888) i de l'exposició de Viena (1890). De la seva obra d'estil històric i costumista, destaca *L'entrada de Carles V a Palma* realitzada el 1898, premiada en el concurs convocat pel *Círculo Mallorquín*. Autor també d'*Els tamborers de la Sala, Interior de la Llonja, La Música i la Pintura, L'antiquari, Jaume I rep la submissió del walí de Mallorca, Carles V rep els jurats de la ciutat de Palma, Retrat del pintor Antoni Fuster Fortesa* i *Te-Deum a la catedral de Mallorca amb motiu de la visita d'Alfons XIII.*

BAUÇANA, AVENC DE NA Cavitat situada al puig de na Bauçà, prop de Galilea, al terme de Puigpunyent. Està catalogat com a avenc de 15 a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BAUÇANET, SON Possessió del terme de Palma, situat entre Sarrià i Son Vic. (M)

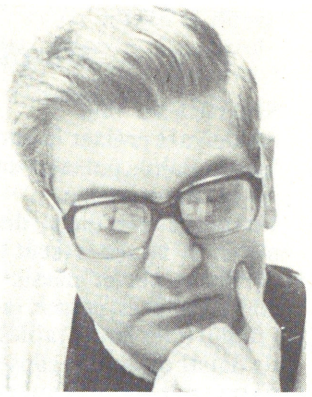

→ Manuel Bauça Ochogavía

BAUÇÀ OCHOGAVÍA, MANUEL (Pollença 1933) Teòleg i lul·lista. S'ordenà prevere el 1957 i es llicencià en teologia a la Universitat Gregoriana de Roma (1960), disciplina en la qual es doctorà a la Universitat de Freiburg (Alemanya) el 1963. Fou superior (1968-1973) i rector (1973-1981) del Seminari Major de Mallorca, delegat diocesà d'ensenyança (1984) i director i professor des del 1968 del Centre d'Estudis Teològics. Autor de l'edició crítica de l'*Ars compendiosa Dei in monte pessulano* (1986), *Ramón Llull en el «Enchiridion Symbolorum» de Heinrich Denzinger* (1968), *Ut resuscites gratiam Dei* (1970) i *La teología en la Ars Dei de Ramon Llull* (1967).

BAUÇÀ ROSSELLÓ, MIQUEL (Felanitx 1940) Poeta. Llicenciat en filosofia i lletres per la Universitat de Barcelona. Es donà a conèixer, el 1959, amb *Cants jubilosos* — publicat parcialment el 1977 i íntegrament el 1987—, en el qual se superen els esquemes i els postulats poètics de l'Escola Mallorquina. Seguí aquest recull *Una bella història* (1962), premi Joan Salvà-Papasseit 1961, llibre desigual, inserit en l'anomenat «realisme crític», que assolí una fama gairebé mítica. Amb *El noble joc*, comença un segon cicle de la seva producció, en el qual poden esser inclosos els seus poema-

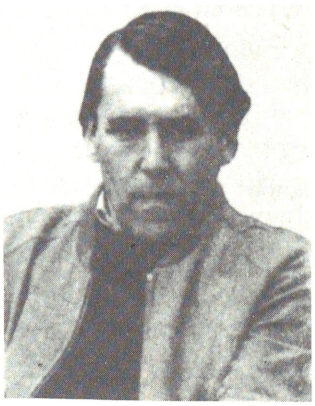

→ Miquel Bauçà Rosselló

Si arrib a ser vell...

Si arrib a ser vell,
em deixaré créixer la barba tot el que vulgui.
Una malaltia, potser, mortal, persistent
serà la meva amiga.
Un bell càncer, dic jo, dins la boca
potser m'haurà crescut talment una gardènia,
per haver parlat massa.
Ah! Aleshores, potser, també passi el rosari
i tingui unes lamentables ganes de parlar de gladiols...,
de donar definitius consells carregats d'experiència.
El més probable és que camini acalat sota el pes
de records, de records d'amics meus ajusticiats,
suïcidats o desapareguts fronteres enllà,
qui sap on,
si arrib a ser vell...

Miquel Bauçà
«Una bella història» (1962)

→ Simó Bauçà Sales

ris posteriors, *Poemes* (1973) i *Notes i comentaris* (1975), premi Vicent Andrés Estellés 1974. Aquesta etapa es caracteritza pels poemes breus, en què es descriuen situacions quotidianes, exteriors i interiors, de l'home, sempre des d'una perspectiva crítica i de denúncia. Més tard, ha publicat *Les Misines —colònia de vacances—* (1983), en la mateixa línia. La seva tasca poètica, difícilment classificable per les profundes connotacions personals que presenta, és un programa de ruptura i de contestació respecte de tota la poesia anterior, tant per la seva temàtica com pels recursos estilístics que hi empra. Aquest afany revisionista s'estén fins a la pròpia obra, refeta i reelaborada constantment, com es demostra en les versions publicades a *Obra poètica. 1959-1983* (1987). És un del pocs poetes contemporanis mallorquins que ha incorporat al seu cabal personatges i temes religiosos, en els quals, sobretot inicialment, és notable la influència del sensualisme de Blai Bonet. En el camp de la narrativa, és autor de *Carrer de Marsala* (1985), relat breu escrit en forma de monòleg interior i ambientat a Barcelona. (GS)

BAUÇÀ SALES, SIMÓ (Palma 1552 - 1623) XXXI[è] bisbe de Mallorca. Féu els primers estudis a Sencelles amb el seu oncle Miquel Bauçà, rector d'aquest poble, i, el 1571, ingressà al convent dels dominicans de Palma. Després es traslladà a València, on estudià amb Lluís Bertran i va esser ordenat prevere el 1575. El 1578, fou nomenat prior del convent de Manacor, i més tard, lector de teologia al convent de Puigcerdà (1588) i al de Girona (1593); també ho va esser del convent de Palma (1595) del qual dos anys després seria prior. Fou preconitzat bisbe de Mallorca per Felip III, càrrec que ocupà entre 1608 i 1623. Durant el seu pontificat, visità diverses vegades totes les parròquies de Mallorca, on predicà intensament. Convocà dos sínodes, el 1611 i el 1619. Dedicà a santa Teresa la primera església coneguda per aquesta advocació a Mallorca, al reial convent de les Carmelites Descalces de Palma. Reconstruí la façana del Palau Episcopal i en reformà l'interior. Permeté que es fes el primer procés de beatificació de Ramon Llull. Deixà manuscrit el *Liber de dialectica et logica*, un comentari a la dialèctica d'Aristòtil. Fou enterrat al convent de Sant Domingo de Palma i nomenat fill il·lustre del Regne de Mallorca.

BAULENES, ES Possessió del terme de Porreres, situada entre Son Vallets i Son Lluís, documentada el 1351. Al darrera de les cases de la possessió, hi ha un talaiot molt notable per la grandària de les lloses de pedra que formen el portal d'accés a la cambra. (M)

BAULÓ, FONDO DE SON Accident de la costa del terme de Santa Margali-

→ Portal del talaiot situat a la possessió des Baulenes (Porreres)

da, situat entre Can Picafort i l'illot des Porros. (M)

BAULÓ, HORT DE SON Al terme de Santa Margalida, situat entre Son Bauló de Baix i Son Bauló de Dalt. (M)

BAULÓ, SEPULCRE MEGALÍTIC DE SON Monument prehistòric funerari situat al pinar d'aquesta possessió (Santa Margalida), a uns 300 m al NE de les cases. Fou excavat per Guillem Rosselló Coll i Bàrbara Pell, els quals publicaren els resultats de l'excavació, amb fotografies del monument i dels materials trobats, així com la seva planimetria, al butlletí de la *Societé Prehistorique Française* el juliol de 1962. El doctor Lluís Pericot el descriu com un dolmen —que va esser descobert el 1960, amb motiu de l'exploració del terme municipal per aixecar el Mapa General de Mallorca—. Posteriorment, fou novament excavat per Guillem Rosselló Bordoy. (M)

↓ Planimetria del sepulcre megalític de Son Bauló

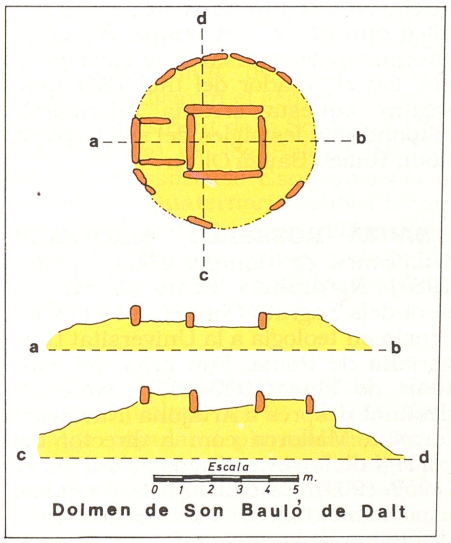

Dolmen de Son Bauló de Dalt

BAULÓ, TORRENT DE SON Neix a les proximitats de Sineu, travessa el terme de Maria de la Salut i el de Santa Margalida per abocar les seves aigües a la badia d'Alcúdia. Té 20 kms de llargaria i més de 54 km² de superfície de conca.

BAULÓ DE BAIX, SON Possessió del terme de Santa Margalida, situada entre Can Picafort i l'hort Vell de Son Bauló. (M)

BAULÓ DE DALT, SON Possessió del terme de Santa Margalida, situada entre el molí d'en Mostatxet i can Cantino. (M)

BAUM, ANNE E (Pittsburg, Estats Units s XX) Pintora. Estudià a l'Escola d'Art Corcoran (Washington). Ha exposat a Amèrica, Espanya i França. El 1960, es traslladà a Mallorca.

BAUS, ES Penya-segats del terme de Santanyí, situats entre es Pontàs i es Buit. Hi ha un reducte megalític format per, almenys, tres talaiots. El més gran, és de planta rectangular de 7,2 a 8 m de diàmetre i 2 m d'alçada, amb el portal orientat a xaloc, té una pilastra polilítica central. Destaca també una gran habitació de planta oval de 10,1 per 7 m. Existeixen unes murades que aïllen el conjunt. (M)

↓ Reducte megalític situat as Baus

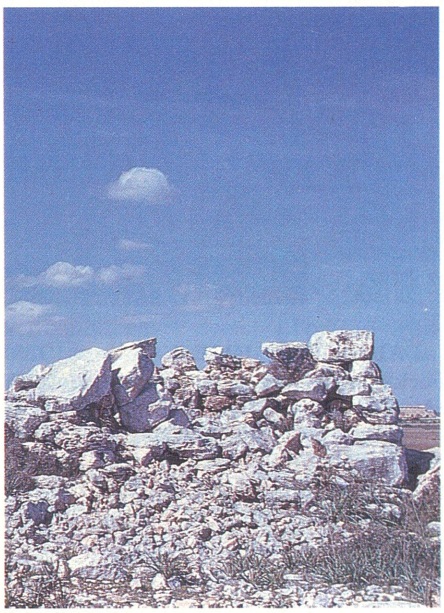

BAUS, PUNTA DES Accident de la costa del terme de Santanyí, situat entre el terrer Roig i punta de ses Falconeres. (M)

BAUZÀ, ANTONI (Palma s XIX - XX) Dirigent comunista i ideòleg marxista, picapedrer d'ofici. Secretari de la societat obrera *L'Emancipació* (1918) i del Sindicat Únic de Picapedrers de Mallorca (1920). Fundà, el 1921, l'Agrupació Comunista del Partit Comunista Obrer Espanyol, i el 1929 va esser dirigent d'El Treball, societat de picapedrers comunistes. Des del 1931, fou director de la revista *Nuestra Palabra* i col·laborador d'*El comunista Balear* i de l'*Obrero Balear*. Expulsat del Partit Comunista per la seva actitud crítica envers la direcció, fundà el Bloc Obrer i Camperol de Palma, el qual, el 1935, féu part del Partit Obrer d'Unificació Marxista.

BAUZÀ, CAN Magatzem tèxtil, fundat el 1912, per Joan Bauzà Martorell. En un principi, estava ubicat al carrer Colon de Palma, després passà a can Mota fins que el 1931 s'instal·là a la plaça de Cort. Entre les seves activitats, figurava la confecció de roba per a soldats i per als funcionaris municipals. Després d'uns anys sense activitat comercial, el 1987 l'edifici fou llogat per l'Ajuntament de Palma, com a dependència administrativa, inaugurada el 1989.

→ Joan Bauzà i Bauzà

BAUZÀ I BAUZÀ, JOAN (Vilafranca de Bonany 1944) Prevere i periodista. Ordenat sacerdot el 1967. Llicencià en sociologia per la Universitat de Sant Tomàs de Roma (1957), on també estudià ciències i tècniques de l'opinió pública a la Universitat Nacional *Pro Deo* (1975), i en filosofia per la Universitat de València (1977). El 1975, va esser nomenat gerent de Ràdio Popular de Mallorca; ha estat delegat diocesà de mitjans de comunicació i, el 1983, fou designat vicari episcopal de la IV zona de la diòcesi.

BAUZÀ CELIÀ, BERNAT —**BERNARDO BERNARDINI**— (Palma 1929)

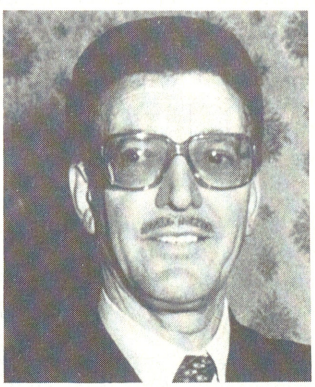
→ Bernat Bauzà Celià —Bernardo Bernardini—

Músic i compositor. Fou alumne de Jaume Roig i Antoni Torrandell. En la dècada dels seixanta, formà un quintet, amb el qual actuà als millors hotels i sales de festes de l'Illa. Es féu famós perquè interpretava un repertori variat, que incloïa des de cançó espanyola fins a *bossa nova*, passant pel bolero, el tango i la música clàssica.

BAUZÀ FAR, JAUME (Palma s XIX - XX) Sindicalista, sabater d'ofici. Afiliat a la Federació de Societats obreres de Palma, el 1906 fundà les joventuts socialistes amb Antoni Marroig. Per discrepàncies amb Llorenç Bisbal Barceló, el 1913 abandonà la Federació Socialista Obrera de Balears —FSOB— i s'afilià a la Confederació Nacional de Treballadors —CNT—, per tornar novament a la Federació, de la qual seria president. El 1914, creà el Sindicat Obrer del Calçat, de tendència cenetista, i el 1920 fou secretari de la Federació Regional del Treball de la CNT. Tornat al socialisme, va esser nomenat secretari de la Unió General de Traballadors (1926-1931). Regidor de l'Ajuntament de Palma pel Front Únic Antimonàrquic, a les eleccions de 1931. Membre del Comitè Revolucionari de Mallorca, el 14 d'abril d'aquest any es féu càrrec de la Diputació. Fou mort a Palma durant la Guerra Civil.

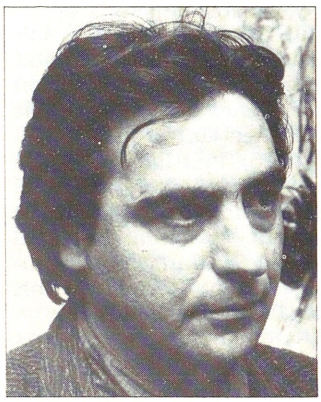

← Mateu Bauzà March

BAUZÀ MARCH, MATEU (Palma 1950) Pintor i dibuixant. Estudià a l'Escola de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona. Ha estat crític d'art del setmanari *Sóller*. Treballà primer l'abstracció i, des del 1973, el figurativisme expresionista.

BAUZÀ MARCÈ, MIQUEL (Palma 1887 - 1969) Metge i odontòleg. Llicenciat en la facultat de Medicina de la Universitat de Madrid, el 1909. Metge d'assistència general i dentista, amb despatx a Palma, Muro i Sóller. El 1940, fou nomenat president de la

→ Miquel Bauzà Marcè

junta directiva del Col·legi d'Odontòlegs i posteriorment, membre d'honor del Col·legi de Metges d'Espanya.

→ Josep Bauzà Pizà

BAUZÀ PIZÀ, JOSEP (Palma 1935) Periodista i mestre d'escola. Inicià la seva tasca periodística el 1956, al diari *Baleares*. El 1966, passà al *Diario de Mallorca* com a crític d'art i anys després a la *Última Hora*. Des del 1989 és redactor en cap del setmanari *Sóller*. Posseeix la medalla de l'Any de Lluc (1984).

BAUZÀ ROCA, ANTONI (Petra 1906 - 1980) Metge i polític. Llicenciat en medicina per la Universitat de Barcelona el 1930. El mateix any començà a treballar a Petra, d'on fou batle (1969-1979) i metge titular fins al 1979. Durant el seu mandat, millorà la infraestructura viària i el nucli antic de la població. Dedicà gran part de la seva vida a revitalitzar i exaltar la figura i l'obra de fra Juníper Serra. El 1952, fundà l'Associació d'Amics de fra Juníper Serra, de la qual fou president fins al 1980. Impulsà la creació i construcció del Museu i Centre d'Estudis fra Juníper Serra, i aconseguí la reapertura de la comunitat franciscana de Petra. Des del 1963, inicià la celebració d'actes dedicats al franciscà i realitzà l'agermanament de la seva vila amb poblacions com Monterrey, San Juan de Capistrano i Jalpán de Serra.

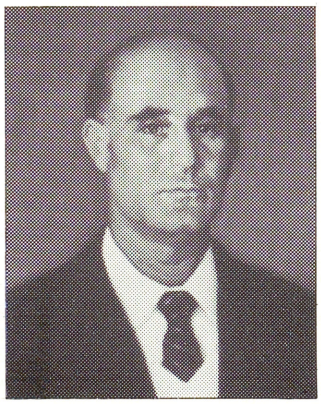

→ Antoni Bauzà Roca

BAUZÀ ROSSELLÓ, BARTOMEU (Vilafranca de Bonany 1876 - Barcelona 1943) Editor. S'establí a Barcelona, on fundà la llibreria *Saltadora*, dedicada a l'exportació a Amèrica Llatina de diverses publicacions, com la revista d'historietes TBO. Devers el 1941, es casà en segones núpcies amb Emília Estivill Monlleó, copropietària del TBO, i creà l'editorial Bauzà, on es publicà durant un cert temps. Aquestes circunstàncies causaren la creença de que fou el creador del títol TBO, que, segons aquesta errònia informació, respondria a les sigles del seu suposat nom, Tomeu Bauzà Oliver.

BAUZÀ ROSSELLÓ, BARTOMEU (Vilafranca de Bonany 1904 - Sóller 1961) Naturalista. Entrà als Missioners dels Sagrats Cors el 1919 i es llicencià en teologia a la Universitat Gregoriana de Roma. Fou prior del santuari de Lluc (1945-1951), va esser destinat després a Artajona (Navarra) i tornà a Mallorca com a director del col·legi de la seva congregació a Sóller (1957-1961). Es dedicà a la docència, especialment de les ciències naturals, disciplina de la qual creà una secció al Museu de Lluc. Fou un dels primers membres de la Societat d'Història Natural de les Balears. Publicà nombrosos articles de divulgació a la premsa.

BAUZÀ RULLAN, JOAN (Marsella, França 1916) Ictiòleg, paleontòleg i empresari. Autodidacte, començà a dedicar-se a la mineralogia i a la química, a Sóller, on treballà amb Guillem Colom Casesnoves. Gràcies a l'ajut d'aquest i d'altres naturalistes, s'introduí en l'estudi de les ciències naturals. La seva producció científica comprèn més de cent monografies, aparegudes a publicacions de Madrid, Barcelona, Oviedo i Palma, que tracten sobre la fauna ictiològica fòssil de

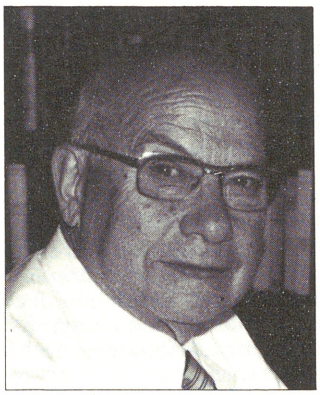

← Joan Bauzà Rullan

Catalunya, Balears, València i Màlaga, la fauna coral·lina i la fauna fòssil dels lignits de l'Illa, i del Miocè mallorquí; els mol·luscs de diferents èpoques de la història geològica de Mallorca, i otòlits de peixos actuals i fòssils. Ha publicat nombrosos articles de divulgació a la premsa local, i un treball més extens, *Paleontología de Mallorca. Ciento ochenta millones de años de la flora y fauna de Mallorca* (1971). Paleontòlegs espanyols i estrangers li han dedicat noves espècies, entre d'altres, l'*Eodiodon bauzai* i l'*Arnoglossus bauzai*. Els professors Dante i Frizzell, de la Universitat de Rolla (Estats Units), li dedicaren el gènere *Bauzaua*. Ha estat president de la Societat d'Història Natural de les Balears (1955), vocal de l'Associació Espanyola per a l'estudi del Quaternari (1956) i membre del Consell Superior d'Investigacions Científiques. Fou el creador de l'Escola de Treball de Sóller i primer president del seu patronat. (M).

BAUZÀ TOMÀS, ISABEL –BEL ROLLET– (Palma 1910 - 1974) Personatge popular i planxadora d'ofici. Adquirí gran popularitat a la Palma de postguerra, degut al costum d'aficarse sovint amb els vianants i de contestar iradament quan se l'increpava.

BAYEU SUBÍAS, MANUEL (Saragossa 1738 - Osca 1809) Pintor i monjo cartoixà llec. Cunyat de Francisco de Goya i germà dels pintors Ramón i Francisco Bayeu. Als 18 anys, entrà a l'Academia de San Fernando de Madrid, de la qual era director el seu germà. El 1803, arribà a Mallorca, on conegué Melchor Gaspar de Jovellanos, pres a Bellver. Visqué a la cartoixa de Valldemossa i en decorà l'església amb pintures al fresc, de les quals destaquen les del creuer, on es representa la Glòria, algunes figures bíbliques i les Virtuts teologals a la cúpula sobre petxines. En aquesta intervenció, va esser decisiva l'opinió artística de Jovellanos. A Valldemossa, pintà també un viacrucis a l'ermita de la Santíssima Trinitat, compost de catorze obres pictòriques, encara que dues no són de segura atribució. El regent Juan José Pérez Pérez li encarregà obres a la Reial Audiència. Féu un retrat del seu pintor ajudant a Valldemossa, Pere Antoni Umbert Abraham i el d'un fill de Faust Morell Moragues. L'ermita de Betlem conserva vuit quadres seus, donats el 1806 pel cartoix Dionís Sard. A la cartoixa de Valldemossa, se conserva un autoretrat que el 1805 va regalar a l'escultor Francesc Tomàs. Fora Mallorca, decorà la sagristia de l'església de Sant Gil i la cartoixa de Las Fuentes, ambdues a Zaragossa, així com el presbiteri de la catedral de Jaca (1793). A pesar de la seva formació academicista, la seva producció presenta reminiscències barroques.

↑ Fresc de la cúpula de la Cartoixa de Valldemossa, obra de Manuel Bayeu Subías

BAYO GIROUD, ALBERTO (Puerto Príncipe, Cuba 1892 - L'Havana 1967) Militar d'aviació. Pertanyia a la Unió Militar Republicana Antifeixista. Quan esclatà la Guerra Civil era capità. S'oposà decididament als revoltats a Barcelona, i es convertí en cap de la base aeronaval de Barcelona. Féu seva la idea –que circulava entre els republicans– de recuperar les Balears. Aconseguí el suport de diversos partits polítics i d'algunes unitats militars. L'expedició a Mallorca (del 16 d'agost

↓ Albert Bayo Giroud en els preparatius del desembarcament a Mallorca

ALBERTO BAYO O LA HISTÒRIA D'UNA AMBICIÓ

El «capità Bayo» ha esdevengut un mite de la nostra història contemporània. L'organitzador, el responsable i el defensor a ultrança del desembarcament frustrat a les costes de Mallorca el mes d'agost de 1936, ha estat considerat sovint, en paraules de l'arrogant Luis García Ruiz, un Tartarí d'opereta, «un megalómano lindando con la anormalidad», envejós i ressentit, que «en vez de continuar mandando soldados españoles prefirió asumir el mando de los pistoleros internacionales y separatistas». Altres, amb menys apassionament, el veuen com un heroi traït pel govern central o pel govern de la Generalitat, o com un romàntic incapaç d'adonar-se de les limitacions de les milícies improvisades que l'acompanyaven o massa ingenu a l'hora de comptar amb la resistència que trobaria per part dels revoltats mallorquins.

El cert és que Bayo no fou mai un covard ni un conformista. Com diu el seu company menorquí Vicenç Guarner, era més aviat valent i impetuós, obstinat en les seves opinions, més improvisador que reflexiu i caracteritzat per un veritable afany de notorietat, encara que les seves condicions militars no fossin gaire bones... Tot això no afavorí gens la seva carrera dins una professió que propugnava l'obediència i la submissió a les directrius dels de dalt. Malgrat la seva adscripció a la maçoneria —un camí com un altre per pujar i tirar endavant— i la seva pertinença a l'UMRA —el grup de militar de tendència esquerrana, fidels a la República—, arribà a la Guerra Civil només amb el grau de capità, i encara castigat i separat de l'aviació a causa d'un duel sostingut amb el capità González Gallarza.

Així i tot, la seva personalitat es manifesta en els seus escrits, signats amb el seu nom o fent servir el pseudònim de «Coronel Bayoneta», i a partir del 19 de juliol de 1936 obté un protagonisme truncat pel fracàs estrepitós de l'estratègia que havia planejat per apoderar-se de les Balears. S'escapa, però, de l'afusellament que el Comitè de Milícies de Barcelona tenia ganes de dictar i a poc a poc recupera el prestigi actuant com a organitzador de guerrilles i treballant a l'Estat Major Central.

La força de voluntat de Bayo, el dugué a superar el trauma de la derrota i de l'exili que, passant per França, l'havia de dur a Cuba, a Mèxic, a Nicaragua, a Costa Rica i finalment altre cop a Cuba. I després d'una primera etapa en la qual hagué de fer classes de matemàtiques i d'idiomes, pogué realitzar la gran il·lusió de la seva vida: fou nomenat general pels sandinistes de Nicaragua (1948), entrenà guerrillers a Costa Rica, conegué Fidel Castro a Mèxic el 1955 i participà després, amb Castro, Che Guevara i Cienfuegos, a l'organització de l'expedició del *Gramma* i a tota la campanya contra el dictador Batista a la Sierra Maestra. Tot això el dugué a convertir-se, després de la victòria de Fidel, en instructor en cap de l'exèrcit cubà i a tenir el goig de veure publicada una edició de dos-cents mil exemplars del seu llibret *Ciento cincuenta preguntas a un guerrillero*, traduït a l'italià el 1968, un any després del traspàs del seu autor, que mentrestant s'havia barallat amb Fidel Castro, bé que va morir a l'Havana. La solapa d'aquesta edició italiana de l'obra del «Generale A. Bayo», «mestro militare di Castro«, no deixava de fer al·lusió al desembarcament de Mallorca, fracassat a causa de «l'escassa instrucció de les milícies populars».

Josep Massot i Muntaner

al 4 de setembre de 1936) fou un fracàs que costà la vida a milers d'homes, sense assolir cap dels seus objectius. Posteriorment, col·laborà en la defensa de Madrid. Acabada la guerra, s'exilià a Mèxic, on publicà *Mi desembarco en Mallorca* (1944), important font documental. Participà en l'organització de guerrilles a Nicaragua, Costa Rica i Cuba, i després de la victòria de Fidel Castro, arribà a esser general de l'exèrcit cubà.

BEARN Pel·lícula dirigida, el 1982, per Jaime Chávarri, basada en l'obra homònima de Llorenç Villalonga Pons. L'adaptació del text literari i el guió és de Lola Salvador, la fotografia de Hans Burmann i el muntatge de José Luís Matesanz. La productora era Fet Films i Kaktus PC i el productor Alfredo Matas. Fou interpretada per Fernando Rey (Antoni de Bearn), Amparo Soler Leal (Maria Antònia de Bearn), Angela Molina (Xima) i Imanol Arias (Joan Mayol). La filmació es va fer a diferents indrets de Mallorca, com Raixa, i als estudis Roma de Madrid. Fou estrenada a l'Illa l'abril de 1983, simultàniament en català i castellà. S'han fet, també, altres versions cinematogràfiques, televisives i radiofòniques de la novel·la.

↑ Detall de la galeria Bearn

BEARN, GALERIA Galeria d'art fundada a Palma el 1977 pel pintor Miquel Llabrés. Dóna cabuda a nombroses tendències, però es mou principalment dins la línia figurativa i im-

→ Àngela Molina i Fernando Rey en un fotograma de la pel·lícula *Bearn*, dirigida per Jaime Chávarri

pressionista. De la seva activitat, cal destacar les exposicions de Bernareggi (1978) i de Ricard Anckerman (1979), així com la potenciació de la pintura figurativa illenca. És dirigida per Alícia Bernat.

BEARN, VESCOMTE DE Títol que, a partir del matrimoni (1170) de Maria de Gavarret, vescomtessa de Bearn, amb Guillem II de Montcada fou ostentat pels *Montcada* (→), família de la noblesa catalana que participà amb Jaume I a la conquesta de Mallorca.

BEARN O LA SALA DE LES NINES Novel·la publicada en castellà per Llorenç Villalonga Pons, el 1956, i en català el 1961, amb una trama argumental inspirada en *Le lion devenu vieux*, del francès Jean Schlumberger. Usant el gènere epistolar, s'hi relaten les experiències d'un jove capellà, Joan Mayol, de mitjan s XIX, amb els senyors de la possessió del mateix nom, extrapolació fictícia del matrimoni de l'autor. El topònim és una idealització de Binissalem i la segona part del títol fa referència a l'habitació de la casa senyorial dita així, on el protagonista estotjava els compromesos arxius secrets de la família, referits a la seva relació amb la maçoneria. La localització cronològica de l'obra és un recurs literari per distanciar-se de l'autobiografia i confegir una crònica, a la manera d'elegia, del món dels grans aristòcrates mallorquins que desapareix. Des d'aquesta perspectiva, s'hi basteix un univers simbòlic, amb crítiques a la situació socioeconòmica de la Mallorca del nou-cents. Té com a personatge central don Antoni de Bearn, un noble que és conscient de la decadència de la seva civilització i, en lloc de tancar-s'hi, esdevé un il·lustrat escèptic de connotacions volterianes. Aquest, preocupat pel pas inexorable del temps —influència de Proust— reprèn el mite de l'eternitat, lligat al *Faust* de Goethe. Com a personatges destaquen també Xima, la seva neboda, frívola i cosmopolita, que centra la primera part de l'obra, «Sota la influència de Faust», encarnació del mal sota una aparença de bellesa i innocència, i la seva esposa, dona Maria Antònia, clau de la segona part, «La pau regna a Bearn», retrat de dona pietosa, intuïtiva i equilibrada. Aquest triangle d'actants s'emmarca dins una estructura temàtica bipolar (Déu-Diable, ciutat-casa, religió-paganisme il·lustrat, raó-sensualitat, activitat-vida retirada) que trenca tots els tòpics de la narrativa europea d'ençà del s XVIII. Té com a precedent dramàtic *Faust* (1956), i representa el cim de la novel·lística villalonguiana. Després de la seva publicació, Villalonga va començar a esser valorat per la crítica del Principat i escriví exclusivament en català la seva obra de creació. Fou considerada, circumstancialment, com un plagi d'*Il Gattopardo* del sicilià Tomasi di Lampedusa, sense cap fonament, perquè havia estat publicada (versió castellana) un any abans que aquesta per l'editorial mallorquina Atlante. Ha estat traduïda al castellà, al francès, al polonès, al noruec, al danès, al txec, a l'italià i a l'anglès. (GS)

BEATA Dita també beguina o tercerola. Dona, donzella o viuda, que vivia en comunitat regint-se per la Regla d'un orde mendicant com l'agustinià, el franciscà, el dominicà, el carmelità o els mínims de sant Francesc de Paula. Usava l'hàbit religiós del seu orde, feia vot de castedat i comunió de béns. Si no hi havia comunitat suficient, vivia a ca seva o a casa d'un parent, tenia el tractament de «sor» i es dedicava a la pregària, a la penitència, i de vegades, a alguna activitat apostòlica com l'ensenyament del catecisme o el servei als malalts. La primera comunitat que se n'establí a Mallorca fou la de les terceroles de sant Francesc d'Assís, fundades per sor Saurina de sa Font el 1236, juntament amb sis companyes, que dedicaren la seva casa a santa Isabel d'Hongria. El 1484, ocuparen el lloc les jerònimes, que en conservaren la titularitat. Durant els ss XVII i XVIII, se'n desenvoluparen comunitats a Campos (mínimes), Felanitx (agustines) i a Palma, on les carmelites, que tenien per superiora sor Elionor Ortiz, formaren posteriorment (1614), la primera comunitat de carmelites descalces del monestir de Santa Teresa. Sor Maria Rosa Parera fundà el 1740, a Manacor, una comunitat que fou la base de la congregació de Terceroles Franciscanes d'aquest poble, que tengueren cases a Porreres, Petra i Valldemossa. A finals del s XIX, el bisbe Jacint Maria Cervera, les uní a les franciscanes Filles de la Misericòrdia, malgrat que aquestes no eren originàriament beates. El 1703, es fundà a Palma la comunitat de les Penedides, també dites

↓ *Bearn*, primera edició (Atlante 1956)

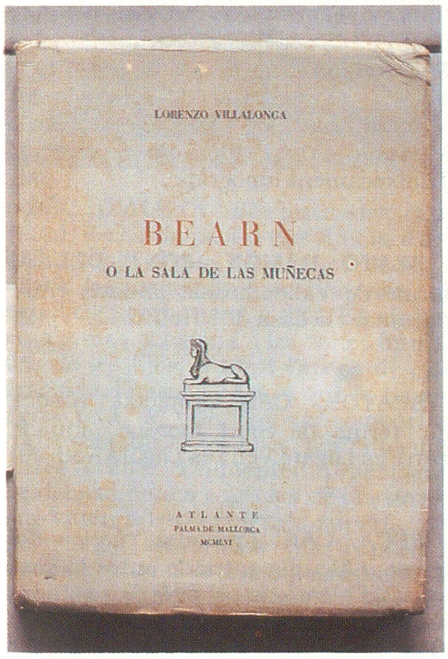

↓ Al monestir de Santa Teresa, de Palma, hi hagué la primera comunitat de carmelites descalces (1614)

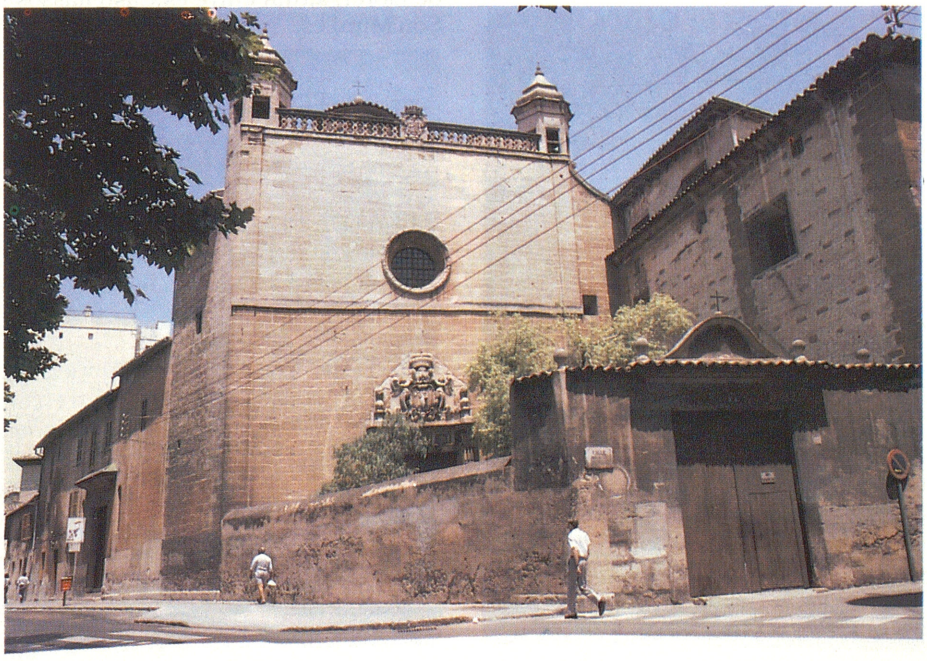

Ermitanes de la Casa de Nostra Senyora de la Pietat, que professaven la Regla de sant Francesc i vivien en cel·les separades, accentuant la dimensió de desert i la solitud. Als s XVIII i XIX, els fundadors mallorquins de congregacions religioses pràcticament feren evolucionar aquest aspecte comunitari cap a Instituts centralitzats que s'escampen per tota l'Illa, amb religioses dedicades a l'assistència sanitària, l'ensenyament i la catequesi. Les Terceroles Regulars de sant Francesc tornaren a Mallorca el 1989, procedents del monestir de San Pedro de Trujillo (Càceres) i fundaren a Calvià el monestir de Sant Pere. (LlA)

BEATA, CA SA Propietat rústica del terme de Bunyola, situada entre Son Perot i el coll d'Honor. ■ Al terme de Llucmajor, entre el camí de ses Voltes i cas Coix Carro. ■ Al terme de Manacor, entre Son Saguerut i Son Alegre. (M)

BEATA, COLL DE LA Al terme de Santa Maria del Camí, a la possessió d'es Cabàs. (M)

BEATA, COSTER DE NA Al terme d'Artà, situat entre Son Forter i es Bernadins. (M)

BEATA, COVA DE LA Situada al terme de Puigpunyent, a la possessió de Son Cotoner d'Avall. (M)

↓ Font de la Beata (Valldemossa)

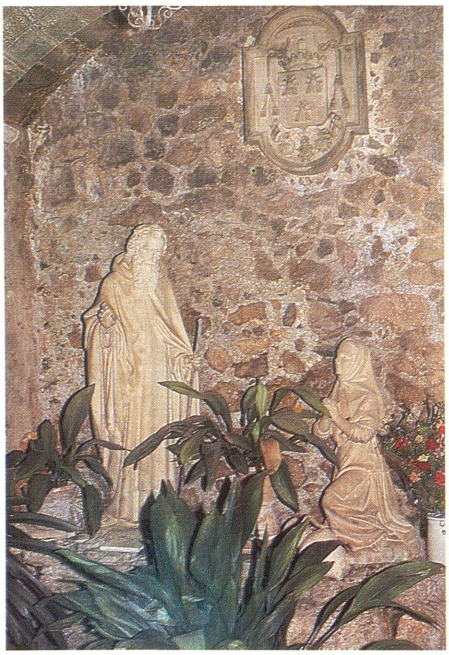

BEATA, FONT DE LA A la sortida de la vila de Valldemossa, abans de Son Salvanet. (M)

BEATA, LA Terrenys del terme de sa Pobla, situats entre Son Carbonell i Son Senyor. (M)

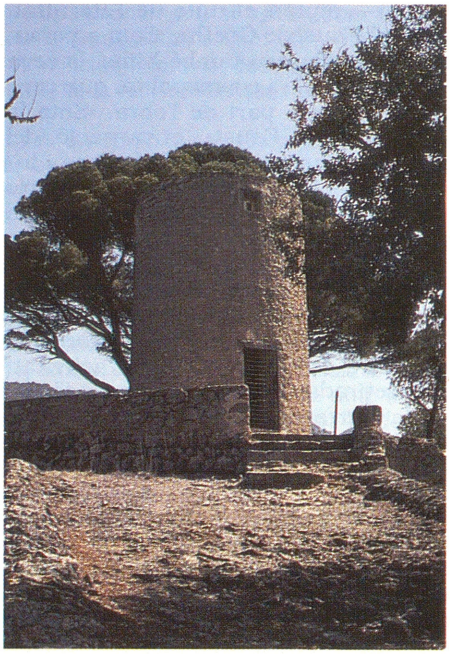

↑ Molí de la Beata (Valldemossa)

BEATA, MOLÍ DE LA Al terme de Valldemossa, situat dalt d'un turó, entre Son Monsènyer i Son Baptista. (M)

BEATES, SÍNIA DE SES Al terme de Lloret, situat entre es Castellassos i Son Miralles. (M)

BEATETA, LA Nom popular de santa *Catalina Tomàs* (→).

BEATET DEL RAS, CAN Propietat rústica del terme de Lloret, situada entre el pou del Ras i can Llubí. (M)

BEATO, CAL Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Vedell i les Sorts. ■ Al mateix terme, entre l'Hostalet i can Roc. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Son Masset i Son Perllonga. (M)

BEATO, CALÓ DES Accident de la costa del terme de Capdepera, situat entre na Guait i es Carregador. (M)

BEATO, CAS Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Trenc i can Reiet. (M)

BEATO, CORRAL DES Al terme de Llubí, situat entre sa Verdera i sa Verdereta. (M)

BEATO, HORT D'EN Al terme de Santanyí, situat entre el pou del Rei i s'Alqueria Blanca. (M)

↑ Estat, el 1989, del monument a Ramon Llull, situat a l'entrada de la cova del mateix nom del puig de Randa (Algaida)

BEATO RAMON, COVA DEL Al terme d'Algaida, quasi al cim del puig de Randa. Segons una tradició del s XVI, Ramon Llull hi anava a meditar i a resar. ■ Al terme de Valldemossa, situada entre les cases de s'Heura i Miramar. D'uns 30 m de recorregut. Té aixecament topogràfic. (M)

BEATO RAMON, FONT DEL Al terme de Valldemossa, situada entre Miramar i la casa de s'Heura. (M)

BEATOS, CAS Propietat rústica del terme de Sant Llorenç, situada entre es Lligats Vell i es Lligats Nou. (M)

BECA, CAN Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre la possessió d'Alcanada i el puig de sa Madona. ■ Al terme de Campos, entre s'Alqueria Fosca i Sant Blai. (M)

BECA, SA Accident de la costa del terme de Calvià, situat entre l'illa del Toro i el clot des Moros. (M)

BECASSINETA *(Tringa ochropus)* Ocell de prat, limícola, d'uns 23 cm de dimensions. La part superior del cos és de color marró fosc i la inferior de color blanquinós; té el carpó de color blanc. El seu vol és molt ràpid i àgil, amb contínues pujades i davallades. Passa l'hivern a les Balears i a tota la regió mediterrània, encara que es més fàcil veure'l durant les èpoques de migració, sobretot a les zones humides de les Illes. Cria als mesos de maig i juny, a les regions nord-europees, aprofitant els nius abandonats per altres ocells. S'alimenta d'insectes que agafa de dins el fang, aixecant pedres a dins l'aigua o que neden sobre aquesta. (GOB)

↓ Becassineta *(Tringa ochropus)*

BEC D'ALENA *(Recurvirostra avosetta)* Ocell de prat d'uns 43 cm d'alçada, amb el cos de colors blanc i negre, les cames llargues blavoses i el bec llarg i corbat cap a dalt. És visible en algunes ocasions a les zones humides de les Illes, durant l'època de migració i a l'hivern, encara que hi ha alguna cita de cria. Tenen comportament sociable entre elles, però no amb altres ocells. S'alimenten únicament de determinades espècies de crustacis que viuen a les capes més superficials dels fangs salabrosos, que capturen amb moviments laterals del seu curiós bec, del qual reben el nom per la semblança amb les agulles abans utilitzades pels sabaters. (GOB)

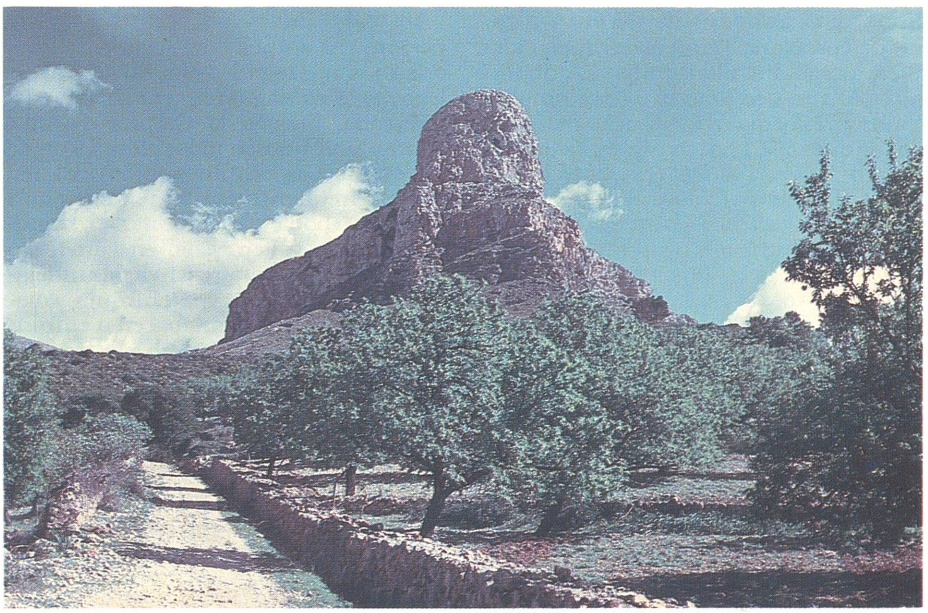

↑ Bec de Ferrutx (Artà)

BEC DE CIGONYA Vegeu *Herba d'almesc.*

BEC DE FERRUTX Puig del terme d'Artà, de 519 m d'altària, situat entre les cases de la possessió de sa Devesa i el puig Fonament.

BEC D'OCA, GORG DE Al terme d'Escorca, situat entre el gorg de Mortitx i el torrent Fondo. (M)

BECÓ, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre sa Vinyola i can Verdura. (M)

BECÓ, SON Terrenys del terme de sa Pobla, situada entre Son Siurana de Baix i can No Pas. (M)

BESCÓS, CAN Possessió del terme de Sóller situada entre cas Bernats i can Bresques. (M)

BEC-PLANER *(Platalea leucorodia)* Ocell típic de les zones humides, de

↓ Bec d'alena *(Recuirvirostra avosetta)*

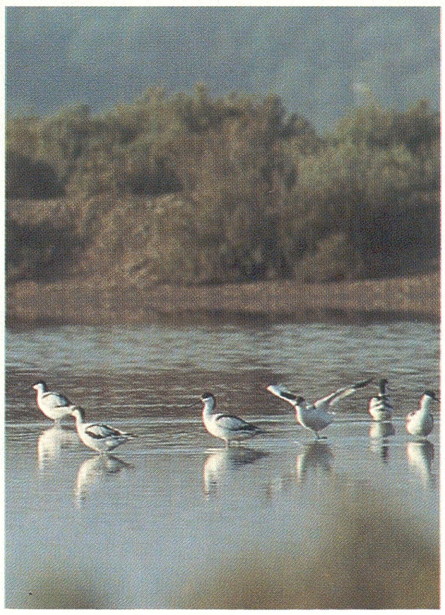

↓ Bec planer *(Platalea leucorodia)*

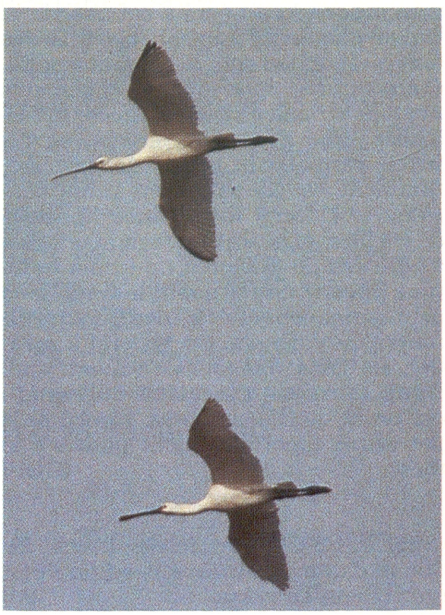

grans dimensions, uns 86 cm d'alçada, de cos blanc i cames llargues i fosques, semblant als agrons. Es distingeix pel seu bec amb la punta ampla i plana en forma d'espàtula, del qual rep el nom. Se'l pot veure en ocasions durant l'hivern o les èpoques de migració. Les seves colònies de cria més nombroses es troben al mar d'Aral i al delta del Volga; a Europa, té algunes localitats de cria, fins i tot a Andalusia, però totes estan en greu perill d'esvaïment. S'alimenta d'organismes que pot treure del fang, a llocs de 10 a 30 cm d'aigua, com larves de moscards, caragolets, mol·luscs, crancs, cabots o petits peixos.

↑ Bec vermell *(Netta rufina)*

BEC VERMELL *(Netta rufina)* Ànnera de grans dimensions, fins a 56 cm de longitud, de bones qualitats com a nedadora i com a cabussadora. En el plomatge nupcial, els mascles tenen el cap i el coll de color ataronjat, el cos marró, blanc i negre i el bec, ulls i cames de color vermell encès; les femelles són de colors grisos, i sols tenen vermella la punta del bec. Actualment es pot veure en rares ocasions, a l'hivern a les zones humides de les illes, si bé fins no fa molt criava a s'Albufera de Mallorca de forma habitual; encara cria a molts indrets de la península, com el delta de l'Ebre o l'Albufera de València. En general li agraden els llacs rodejats de canyet, amb aigua abundant i vegetació subaquàtica, de la qual s'alimenta; també se'ls pot veure esporàdicament posats a la mar. (GOB)

BEDEI, PUIG Al terme d'Artà, de 165 m d'altària, situat entre Son Pujamunt i Son Terrassa. (M)

BEGUÍ També dit begard. Persona pertanyent a unes comunitats de laics cristians aparegudes el s XII als Països Baixos. S'estengueren per bona part d'Europa, inclosa la Corona d'Aragó. Tenien una branca masculina i una de femenina. Les beguines vivien del seu treball, freqüentment tenien cura dels malalts i podien abandonar el beguinatge quan volien. Ells, en canvi, sovint feien de captaires i vagabundejaven. S'oposaven a la jerarquia eclesiàstica i a vegades arribaren a enfrontar-s'hi. Se'ls confon amb els franciscans espirituals que, com ells, formaven una força popular partidària del radicalisme de la pobresa evangèlica. Ambdós moviments varen esser condemnats en el concili de Vienne (França), el 1312. Foren ajudats per molts de prínceps del Casal de Barcelona, entre ells l'infant Felip de Mallorca, que els protegí de la persecució de què eren objecte. Sança de Mallorca, germana de Felip i reina consort de Nàpols, també en fou defensora. No obstant, fra Guiu de Terrena, bisbe de Mallorca (1321-1332), els va combatre, cosa que li valgué un enfrontament amb el regent Felip. El beguí mallorquí més conegut fou Pere Oller, que el 1320 predicava a Barcelona les seves doctrines i morí a la foguera perquè no va voler abjurar-ne. Altres foren Pere Sastre, Bartomeu Pelegrí, Bernat Llorenç i Guillem Morull. A la Ciutat de Mallorca, es consolidà per alguns anys una comunitat de beguins, començada el 1317, inspirats en la Regla dels tercerols franciscans i fundada per Antic Vic. El seu casal conventual estava al lloc de l'actual monestir de Santa Elisabet, de monges jerònimes, però pocs anys després de la mort del fundador s'escindí i donà lloc, el desembre de 1336, a una comunitat de terceroles o terciàries franciscanes, que elegiren titular del convent santa Isabel d'Hongria, insigne terciària franciscana. El terme beguí està documentat com a malnom de menestrals i petits propietaris pagesos a Búger fins a finals del s XVIII.

BEGUR, CALA EN Accident de la costa de l'illa de sa Dragonera, dit també cala en Bubú, situat entre cala Llebeig i cala Lladró. (M)

BEGURA, HORT DE SA Al terme de Sant Llorenç, situat entre sa Ferrissa i es Pla de Menorca. (M)

BEGURA NOVA, SA Possessió del terme de Sant Llorenç, situada entre Son Caparrot i sa Begura Vella. (M)

BEGURA VELLA, SA Possessió del terme de Sant Llorenç, situada entre sa Begura Nova i Infern. (M)

BEIANA Accident del terme de Palma, situat entre la barriada de Gènova i el puig d'en Ferrà. (M)

BEIANA, NA Terrenys del terme de Puigpunyent, situats entre Son Noguera i es Grau. (M)

↓ Sa Begura Vella (Sant Llorenç des Cardassar)

BELART MIQUEL, RAMON (Montblanc, Catalunya 1789 - Madrid 1840) Escultor. Estudià a l'Escola de Nobles Arts de Barcelona, on fou pensionat, el 1805, per continuar el seu aprenentatge a l'*Academia de San Fernando* de Madrid. El 1810, s'establí a Mallorca i hi conegué l'escultor català Josep Antoni Fo ch Costa. Col·laborà amb ell en la realització del mausoleu del marquès de la Romana, que es conserva a la Seu de Mallorca i que és un dels més destacats treballs neoclàssics de l'Illa. Amb aquesta obra, s'integrà en el corrent neoclàssic i treballà l'escultura de talla, que després emprà molt sovint a la imatgeria religiosa. El 1814, novament a Montblanc, realitzà alguns crucifixs i diverses obres a Poblet, Valls i Reus. Destaquen el *Crist crucificat* del cor de l'església de Santa Maria de Montblanc i el baix relleu *Sant Pere guareix un paralític*, guardonat per la *Real Academia de San Fernando* de Madrid, el 1832.

BELET, CLOT DE CAN Al terme d'Alcúdia, situat entre sa Creu Vella i ca na Coa d'All. (M)

BELL, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre Son Pere Andreu i Son Jordi. (M)

BELLA DONA, CALÓ DE SA Accident de la costa de Calvià, situat entre cala Falcó i ca l'Aixada. Anomenat també caló de sa Dona Morta, caló des Suro, caló de ses Paparres i caló de sa Nostra Dona. (M)

BELLA DONA, SALT DE LA Accident geogràfic del terme de Selva, situat entre sa Bretxa Nova i sa Bretxa Vella. Segons un document de l'arxiu del santuari de Lluc del 1600, un marit gelós hi estimbà la seva esposa. Conta la tradició que, en arribar el parricida a Lluc, trobà la dona pregant dins la capella de la Verge, que l'havia salvada per la seva intercessió. Aquesta llegenda té molts de paral·lelismes amb altres de la Península, com «lo salt de la reina mora» (Tarragona) i «la Verge de Puig-graciós i lo salt de la núvia» (Barcelona). (M)

BELLAGRE Possessió del terme de Palma, situada entre la barriada de Son Roca i can Sans-i-Serra. (M)

BELLAMIRADA, PUIG DE A l'illa de Cabrera, anomenat també puig de na Guàrdia, de 155 m d'altària. (M)

↑ Salt de la Bella Dona (Selva)

LA LLEGENDA DEL SALT DE LA BELLA DONA

Una dona casada, la qual no havia comesa contra el matrimoni culpa, concebé son marit contra d'ella maliciosament uns zelos, i sense més averiguació, que ses mal fundades sospites, maquina llevar-li la vida, i fingint per eix efecte aportar-la a la Santa Casa de Nostra Senyora de Lluc, i quan foren a la part d'amunt el Grau, amb excuses d'ensenyar a sa esposa la profunditat d'aquell vall (que és tal que a penes la pot comprendre la vista i des d'aleshores se diu el salt de la bella dona) precipità per ell a sa innocent esposa; partís després a soles per la Santa Casa, pensant deixar a sa muller en càstig de la culpa, que ells se sospitava, feta trossos entre les penyes; però a penes arribà que fonc a la Santa Casa, entrà dins de l'església, quan va veure sana, i sens lesió alguna, agenollada davant de Nostra Senyora, a la que ell presumia ja en el precipici morta. Conegué aquí mateix son error, i demanant penitent a Maria Santíssima i a sa muller perdó de sa culpa, li digué sa esposa que Nostra Senyora de Lluc, la qual ella havia invocada, sabent sa innocència, l'havia defensada de tan evident perill, i que per ses pròpies mans l'havia portada sens ningun dany a sa Santa Casa.

Rafel Busquets.
Llibre de la invenció i miracles de la prodigiosa figura de Nostra Senyora de Lluc. **(1684)**

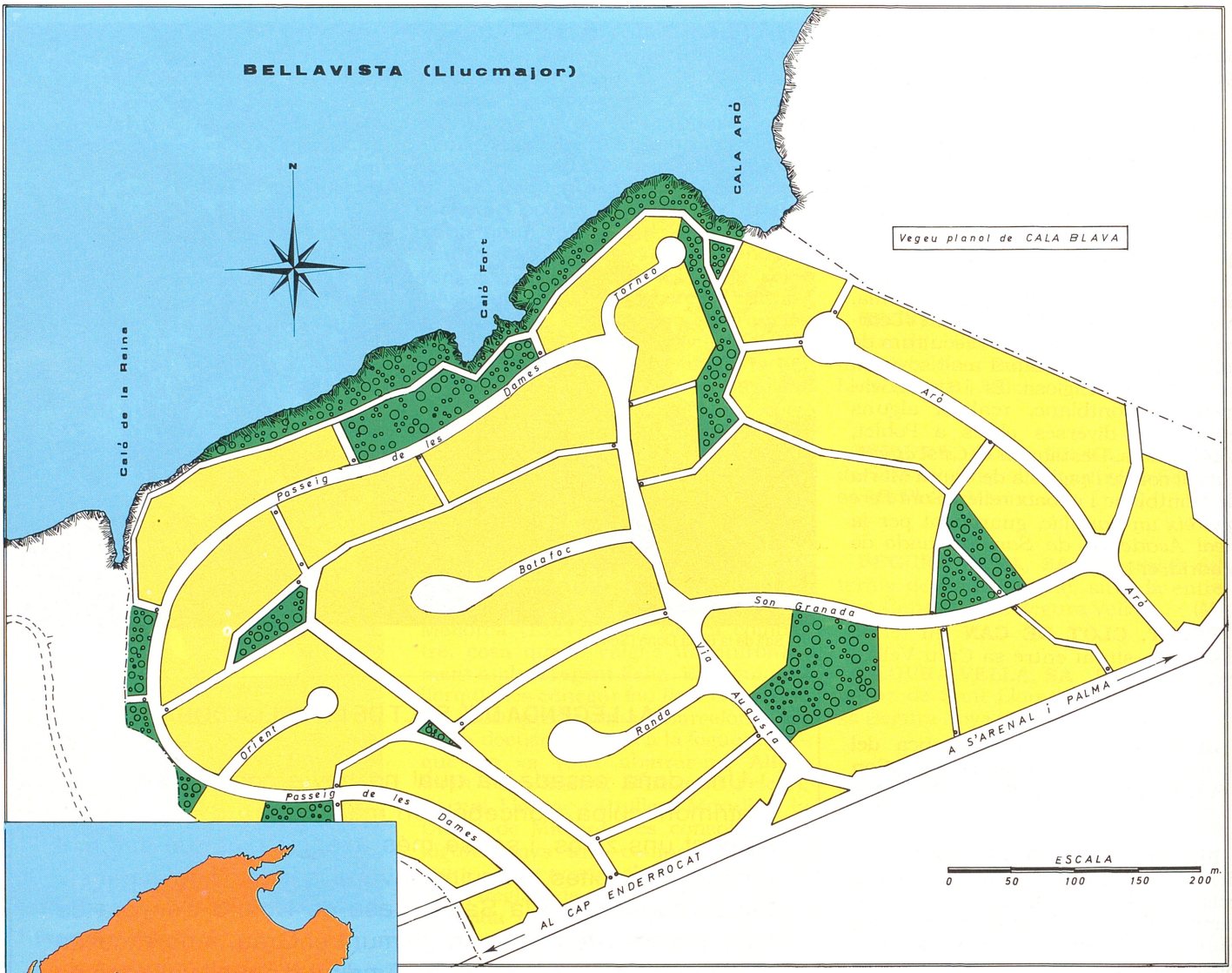

↓ Bellavista (Llucmajor)

BELLAVISTA Propietat rústica del terme d'Esporles, situada entre la vila i Son Tries. ■ Terrenys del terme de Felanitx, entre el puig des Call i Son Caelles. ■ Urbanització del terme de Llucmajor, situada a la badia de Palma, entre cala Blava i el cap Enderrocat, dins terrenys de la possessió de Son Granada de Baix. És la primera urbanització que es cronstruí en aquest terme municipal. Té 32 hes de superfície i el pla parcial fou aprovat el 1958, promogut pels germanys Josep i Sebastià Nadal Catany. ■ Propietat rústica del terme de Manacor, entre el puig de Santa Llucia i Son Coletes. ■ Al mateix terme, propietat rústica entre Son Joan Jaume i Son Cap Blanc. (M)

BELLAVISTA, SON Possessió del terme de Llucmajor, anomenada també sa Bassola, situada entre el puig de can Coll i can Cura. (M)

BELLCASTELL, FRANCESC DE (El Rosselló, ? - 1368) Cavaller, senyor de Vilallonga de la Salanca i de Sant Joan de Pla de Corts. Fill de Pere de Bellcastell. Fou partidari de Pere el *Cerimoniós* enfront de Jaume III de Mallorca, que l'empresonà al castell de Bellver. Aconseguí la llibertat el 1343, quan el rei Pere envaí Mallorca.

BELLCASTELL, PERE DE (El Rosselló s XIV) Cavaller. El rei Sanç I de Mallorca li atorgà la cavalleria de Vilallonga de la Salanca, al Rosselló. Tot i que fou obligat a acceptar la regència de l'infant Felip durant la minoritat de Jaume III de Mallorca, defensà la candidatura de Gastó de Foix per a aquest càrrec. Va esser lloctinent governador de Mallorca des del 1305 fins al 1336, en què el succeí Roger de Rovenach.

BELLDEPORT Possessió del terme d'Artà, situada entre Son Maganet i es Racó. ■ Al terme de Palma, entre cal Ardiaca i Son Bernat. (M)

BEL·LES, SES Accident de la costa del terme de Capdepera, entre la punta de Capdepera i cala Agulla. (M)

↑ Felip Bellini, *Deià*, oli sobre tela *(Col·lecció de la família)*

BELL ESGUARD Propietat rústica del terme de Sóller, entre can Vives i la vila. (M)

BELLÉS ROS, XAVIER (Barcelona 1952) Biòleg. Treballa a Barcelona com a investigador científic del *Consejo Superior de Investigaciones Científicas* -CSIC-. Especialitzat en entomologia, es dedica a l'estudi dels coleòpters, de la fauna cavernícola i de l'entomologia aplicada. Des del 1975, realitza campanyes de prospecció bioespeleològica a les Balears, i ha publicat diversos articles sobre els temes esmentats, referits a Mallorca. És autor també de *Sistemática, filogenia y biogeografía de la subfamilia gibbinae* (1985) i *Fauna cavernícola i intersticial de la península Ibèrica i les illes Balears* (1987) entre altres. Ha estat coordinador de l'obra *Insecticidas biorracionales* (1988).

BELLINFANTE, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre la vila i ses Parellades. (M)

↓ Belldeport (Palma)

BELLINI, FELIP (Comacchio, Itàlia 1892 - Palma 1936) Pintor i enginyer agrònom especialitzat en parcs i jardins. Emigrà amb els seus pares a l'Argentina, on passà bona part de la seva joventut. El 1924, fou comissionat per la Universitat de La Plata a l'Institut d'Urbanisme de París, on estudià la creació de parcs i jardins. Vengué a Mallorca el 1930, seguint alguns amics pintors que s'establiren a Pollença, com Tito Cittadini i Mariano Montesinos. Residí a Deià fins al 1933 i, aquest mateix any, es traslladà al Port de Pollença; amb un parèntesi, el 1931, en el qual fou nomenat director de parcs i passeigs de les ciutats argentines de Córdoba i de La Plata. Amb Adán Diehl i Maria Elena Popolizio, participà en la construcció de l'hotel Formentor, del qual realitzà el projecte dels jardins. Projectà el pla d'urbanització de Ses Marines de Cala d'Or i també participà en els intents d'organització turística de Pollença. Com a

pintor, treballà sobretot el paisatge amb tècnica impressionista. Exposà a Mallorca i a l'Argentina. Després de la seva mort, li dedicaren una exposició d'homenatge al Port de Pollença. Fundà la revista *L'Atalaia*, editada a Pollença entre 1935 i 1936.

BELLINI FERRER, EDUARD FELIP (Pollença 1966) Regatista. Pertany al club nàutic Port de Pollença. El 1983, fou sots-campió d'Europa i campió d'Espanya de windsurf. L'any següent, fou novament campió d'Espanya i féu part de l'equip que representà Espanya als Jocs Olímpics de Los Ángeles. El 1985, obtengué la Copa d'Espanya de windsurf, guanyà el premi Princesa Sofia i fou campió d'Espanya. El 1986, ocupà la setena posició en el campionat del món, la segona en el d'Espanya i guanyà la copa d'Espanya. El 1987, fou guardonat amb la *Malibou Cup* i l'any següent fou campió d'Espanya de la classe olímpica.

← Eduard Felip Bellini Ferrer

BELL-LLOC Antic nom de la possessió de Son Bassó, del terme de Capdepera, situada entre el puig de Cova Negra i Sos Carbons. ■ Possessió del terme d'Esporles, entre Canet i s'Esgleieta. (M)

BELL-LLOC, RAMON DE (Catalunya s XII) Noble. Participà pel bàndol dels Montcada en les lluites que s'entaularen durant la minoritat de Jaume I el *Conquistador*. Participà en la conquesta de Mallorca i lluità a la batalla de Portopi. El 1238, acompanyà Jaume I a la conquesta de València.

BELLÓN LÓPEZ, JOSEP MANUEL (València 1950) Escaquista. Resideix a Mallorca des del 1955. Començà a jugar escacs quan tenia set anys i, ben aviat, es féu popular als locals de l'Assistència Palmesana. Per cinc vegades consecutives, va esser campió de Balears (1968-1972). Ha estat campió juvenil d'Espanya el 1968 i el 1969, campió absolut d'Espanya el 1969, 1971, 1974, 1977 i 1982. Des del 1970, fa part de la selecció olímpica espanyola i és jugador professional des del 1973. Està en possessió dels títols de Mestre Internacional (1974) i de Gran Mestre Internacional (1978).

→ Josep Manuel Bellón López

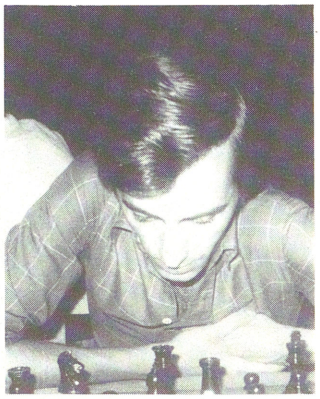

BELLOTO Família de mercaders genovesos establerta a Mallorca a principis del s XVII. El primer membre que arribà a l'Illa fou Domenico Belloto, que obtengué el títol de ciutadà militar el 1635 i el de cavaller i noble el 1644. Home molt ric, es dedicà a la introducció de gra a l'Illa, per encàrrec del Gran i General Consell, i destacà com a benefactor del convent de Sant Francesc de Pàola, de Palma, on pagà la capella de la Misericòrdia. La seva descendència s'extingí a la mort d'Elisea Belloto i de Bryas (1823), que no tengué fills del seu marit, Joan Morell Bordils, i passà els seus béns (Son Rossinyol del Terme, Montblanc de Maria) a la família dels comtes d'Espanya. La família tengué la seva primera casa de Palma a can Weyler, i més tard a can Pavese – sempre en el s XVII–, al carrer de sant Feliu. Fou aquest edifici, d'estil manierista, el que donà més popularitat a la família, per les múltiples carasses que decoraven la façana, de les quals destaca la cara esculpida d'un lleó que treu la llengua i la inscripció *Eundo*, 'viatjant', prop de l'escut. S'ha relacionat aquesta ornamentació amb el caràcter del senyor de la casa i amb les desavinences que tenia amb els veïns. La façana data del 1620, i fou realitzada per l'arquitecte italià Joan Francesc Pavesi, que vengué a l'Illa per encàrrec del propietari de la casa. L'edifici va esser, un temps, dels més coneguts de la ciutat; fins i tot el carrer arribà a prendre el seu nom, i des del 1765 és conegut com el carrer de ses Carasses. Al palau, es poden observar les característiques del manierisme italià, tot obeint la distorsió de les formes i la inutilitat dels suports. La prevalença de l'element ornamental situa unes figures en la clau de l'arc. L'arquitecte que el dissenyà es va inspirar segurament en l'obra de l'arquitecte Bartolomeo Ammanatti, al pati del palau Pitti de Florència, o en els rostres del palau Zuccaro (Roma 1593), que són iguals. Això no obstant, malgrat l'evident italianisme decoratiu del frontis, aquest manté una sèrie d'elements que l'identifiquen amb la composició tradicional dels palaus urbans mallorquins. S'hi poden identificar la persistència del porxo, resolt a la manera usual en el Renaixement, amb una galeria de columnes, la ubicació de la porta fora de l'eix de simetria de la façana i l'estructuració dels cossos del voladís.

↓ Detall de la façana de can Belloto al carrer de ses Carasses (Palma)

BELLPUIG Publicació editada a Artà des de 1960, per mossèn Mateu Galmés i Galmés, lligada fins al 1976 a la parròquia de la Transfiguració del Senyor. Tengué una periodicitat mensual fins al 1980, que passà a esser quinzenal. Inclou articles sobre la zona i temes d'actualitat general, redactats en castellà i, des de 1984, en català. Ha estat dirigida pel fundador (1960-1968), per Joan Servera i Servera (1968-1978) i, des d'aquest darrer any, per Rafel Umbert Sureda. Hi han col·laborat, entre altres, Antoni Gili Ferrer, Pere Ginard Ferrer, Andreu Caselles i Caselles, Rafel Ginard

BELLPUIG
ARTÀ
18 MARC 1989 N.º 5 VI EPOCA - ANY XXX REVISTA QUINZENAL
SA CANOVA: UN JOC FOSC
URBANIZACION
- BAHIA NOVA -
CAMINO PARTICULAR
EN OBRAS
PROHIBIDO EL PASO
Comença la Setmana Santa
sumari
• Sa Canova
• Campanya de neteja
• Es Caló no el toqueu
• de Nosaltres per a Nosaltres
• Sports
• Polsim d'arxiu
• Xerrim-Xerram
• Esports
• De La Colònia

↑ Revista *Bellpuig*

Bauçà, Llorenç Lliteres Terrassa i Josep Sureda Blanes.

BELLPUIG Possessió situada a uns 2 km al sud/sud-oest d'Artà. Pren el nom del *Priorat de Santa Maria de Bellpuig* (→), les terres del qual, en extingir-se el monestir, passaren a constituir la possessió, i els seus edificis, llevat de l'església, foren utilitzats com a cases d'aquesta possessió. Amb unes 1.200 hectàries, confrontava amb la vila d'Artà i les possessions de Salma, Xiclati, s'Estelrica i na Mira. Estava dedicada, preferentment, al conreu de secà i a la ramaderia, i comptava amb una zona d'hort. Els propietaris, que residien els estius a Artà, habitaren la posada de Bellpuig, anomenada popularment cas Marquès, i utilitzaren la possessió per a complir amb les seves obligacions religioses i com a lloc d'esplai, per la qual cosa mantengueren el temple en bones condicions i bastiren uns jardins de gran exuberància. Quan la pesta bubònica assolà la comarca d'Artà (1820), fou utilitzada com a llatzaret. Durant la segona meitat del s XIX, l'església fou acondicionada com a habitatge i es començà a establir pels terrenys que limitaven amb la vila, dos barris de la qual —Na Careta i Santa Catalina— es construiren sobre l'antiga vinya de Bellpuig. El 1989, té 79 hes, 60 de massa forestal —pins i alzinar— i 19 de conreu, dedicades al reguiu i situades al lloc anomenat pla dels Évols, un dels trossos de terra més importants d'Artà, pel que fa a la qualitat de la terra. Els seus confrontants actuals són els establiments del Monestir Vell —es Musti Vell—, es Torrentet, Son Ramon, s'Estelrica, l'hort d'en Malla, Xiclati, Son Daurat i Son Frit. ■ Antic nom de la possessió de Son Puig, al terme de Puigpunyent, situada entre Son Pont i la casa d'en Barrabàs. (PG/M)

BELLPUIG, MARQUESAT DE Antiga cavalleria, més tard marquesat, situada a la zona d'Artà. Després de la Conquesta, el rei Jaume I donà Bellpuig als premostratencs, els quals, el 1425, la concanviaren al cavaller Joan de Vivot per la vila d'Os de Catalunya. El 1441, Albertí Dameto comprà la cavalleria als Vivot i, el 1637, es creà el marquesat de Bellpuig a favor d'Albertí Dameto. Un any més tard, Felip IV li atorgà jurisdicció civil i criminal, alta i baixa, mer i mixt imperi. En el moment de l'abolició dels senyorius (s XIX), comprenia unes 944 hes.

BELLPUIG, GALCERAN DE (? - Saragossa 1352) Cavaller, comanador de Montalvà i senyor de Torres Torres. El 1343, fou nomenat procurador general de Mallorca pel rei Pere el *Cerimoniós* i comissionat per a un acte en què rebé l'homenatge i el reconeixement dels mallorquins, que es va celebrar a l'Almudaina, amb l'assistència i l'adhesió de cavallers i ciutadans. Un any després, féu part de les tropes que conqueriren el comtat del Rosselló al rei Jaume III de Mallorca. Fou majordom reial de Pere el *Cerimoniós* fins al 1347, en què la Unió Aragonesa exigí la seva destitució. Derrotada la Unió, fou rehabilitat com a cambrer reial. El 1351, era membre del consell reial que declarà la guerra a Gènova.

BELLPUIG, MOLÍ DE Al terme d'Artà, situat entre Son Regalat i el pla des Évols. (M)

BELLPUIG, PLATANER DE Situat als jardins de la possessió de Bellpuig (Artà), amb una alçada de 25,80 m i

↓ Possessió de Bellpuig (Artà), abans priorat de Santa Maria de Bellpuig

↓ Detall del portal de Bellpuig

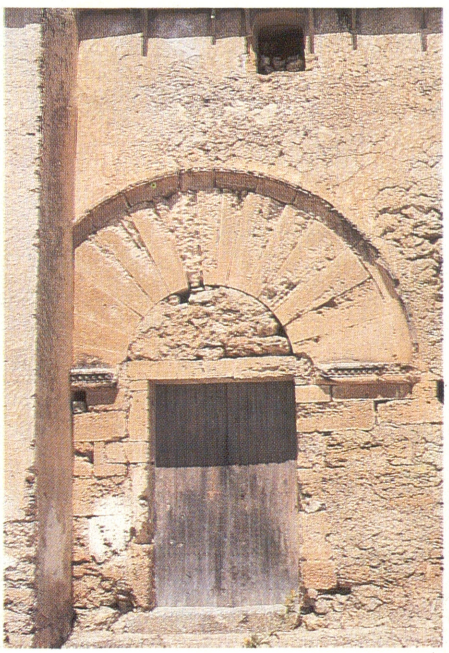

guns precedents als castells de Restormell (s XII), Beynes (s XII), Montaner (s XIV) i del Monte. Està circumdat d'un fossat, format per un talús, el revellí del qual fou construït durant el s XVI. El mur circular inclou tres torres semicirculars, ja que la major preocupació era la defensa, i la façana fou decorada només amb finestres coronelles. La torre de l'homenatge queda aïllada del nucli de la construcció, però s'hi uneix mitjançant un pont cobert de fusta, sostengut per un arc apuntat de pedra. Les quatre cambres de la torre foren usades com a calabós, i en destaca la de la base, coneguda com s'olla, on només arriba l'aire per una estreta espitllera al mur, i s'hi accedeix per un orifici a la part superior que es tapava amb una comporta. El conjunt té un pati interior de planta circular, amb dues galeries superposades. La de la planta baixa està formada per arcs de mig punt sobre pilars quadrats, com els dels castells de Perpinyà, Cotlliure i l'Almudaina, i la segona presenta arcs geminats apuntats sobre pilars octogonals i té un curiós encreuament d'arcs de gran valor estètic. Està coberta per una volta de creueria ogival, sobre base trapezoïdal, amb nervatura de factura molt rústica, que reposa en mènsules. Aquest sistema es repeteix a les dependències del primer pis. Tenen un especial interès la cuina, amb una gran campana, i la capella dedicada a sant Marc, que compta amb una reixa de fusta. L'edifici està molt ben conservat i el seu model ha estat imitat per altres edificis militars (castell de

↓ Torre de l'homenatge

→ Plànol de la planta del castell de Bellver

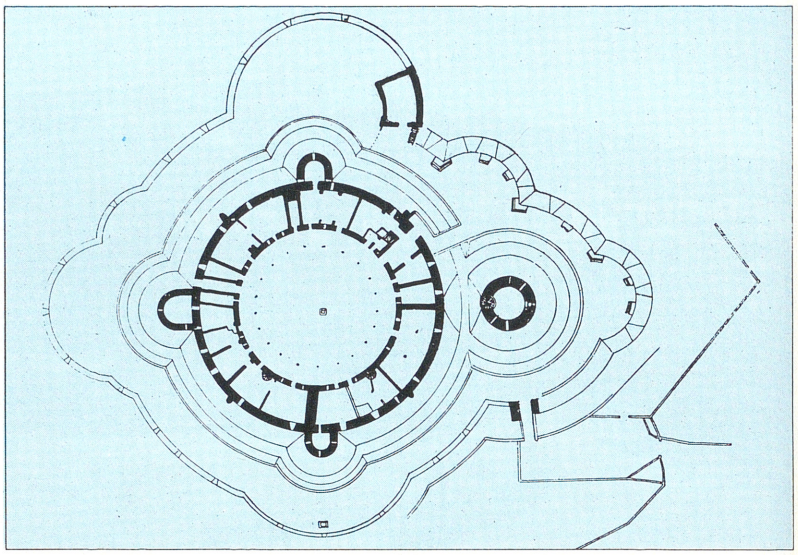

El CASTILLO DE BELLVER

¡Cuán diferentes escenas no presentarían estos salones, hoy desmantelados, solitarios y silenciosos! ¡Cuál sería de ver a los próceres mallorquines, cuando después de haber lidiado en el campo de batalla o en liza del torneo a los ojos de su príncipe, venían a recibir de su boca y de sus brazos la recompensa de su valor! Y si la presencia de las damas realzaba el precio de esta recompensa, ¡qué nuevo entusiasmo no les inspiraría, y cuánto al mismo tiempo no hincharía el corazón de los escuderos y donceles, preparándolos para estas nobles fatigas, bien premiadas entonces con solo una sonrisa de la belleza! ¡Y qué si los consideramos cuando en medio de sus príncipes y sus damas, cubiertos, no ya del morrión y coraza, sino de galas y plumas, se abandonaban enteramente al regocijo y al descanso, y pasaban en festines y banquetes, juegos y saraos las rápidas y ociosas horas! El espíritu no puede representarse sin admiracion aquellas asambleas, menos brillantes acaso, pero más interesantes y nobles que nuestros modernos bailes y fiestas, pues que allí, en medio de la mayor alegría, reinaban el orden, la unión y el honesto decoro; la discreta cortesanía templaba siempre el orgullo del poder, y la fiereza del valor era amansada por la tierna y circunspecta galantería.

Tales ideas, o si V. quiere, ilusiones, se ofrecen frecuentemente a mi imaginación, y la hieren con tanta más viveza, cuanto se refieren a objetos que no solo pudieron verse, sino que probablemente se vieron en este castillo; porque ha de saber V. que a fines del siglo XIV le habitaron don Juan I y doña Violante de Aragón, aquellos príncipes tan agriamente censurados por su afición a la danza, la caza y la poesía, y por la brillante galantería que introdujeron en su corte. Mallorca los recibió con extraordinaria generosidad, y no hubo demostración, fiesta o regocijo que no hiciese para lisonjear sus aficiones; pero Bellver, donde fijaron su residencia, fue el principal teatro de estos pasatiempos. ¿Quién, pues, recordando aquella época, en medio de estos salones, cuya gallarda arquitectura armoniza tan admirablemente con tales destinos, no se detendrá a meditar sobre lo que en otro tiempo pasaba en ellos? De mí sé decir que a veces se me representan tan al vivo aquellas fiestas, que creo hallarme en ellas; y siguiendo la voz y los pasos de sus concurrentes, admiro la enorme diferencia que el curso de pocos siglos puso entre las ideas y costumbres de aquel tiempo y del nuestro.

Gaspar Melchor de Jovellanos
Descripción Histórico-Artística del Castillo de Bellver (1889)

↑ Pati del castell de Bellver

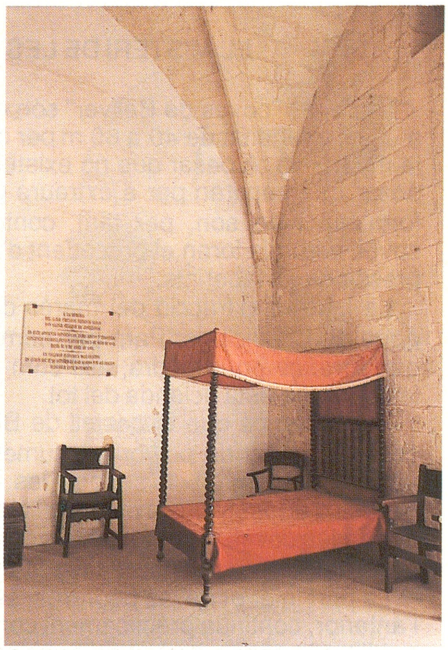

↑ Llit de Gaspar Melchor de Jovellanos a l'interior del castell de Bellver

Michelstetten, Baixa Àustria, s XVI). La seva història reflecteix els esdeveniments més importants de la història de l'Illa. Ha estat residència dels reis de Mallorca, presó militar i civil, refugi de l'aristocràcia en temps de pesta i de revoltes, dipòsit militar, marc d'actes socials i seu del Museu d'Història de la Ciutat. Des del 1314, hi residí ocasionalment el rei Sanç de Mallorca i, el 1395, Joan I d'Aragó. El 1343, durant la invasió catalano-aragonesa, en mans de l'alcaid Nicolau de Pacs, es mantengué fidel a Jaume III de Mallorca, fins que es reté a Bernat de Sat, representant de Pere el Cerimoniós. El 1349, serví de presidi als familiars i partidaris del dit rei mallorquí. El 1521, en temps de l'aixecament agermanat, es divulgà la notícia que l'aristocràcia que s'hi refugiava preparava un atac a la ciutat. Aquest rumor provocà la reacció violenta de la població, que, dirigida per Pasqual Rosselló, assaltà el recinte i matà l'alcaid Pere de Pacs i altres defensors. En aquest mateix segle, davant el perill turc, va esser artillat i convertit en presó de galiots. Així mateix, el 1652 fou refugi del virrei Lorenzo Martínez, quan Ciutat de Mallorca era assolada per la pesta. El 1717, esdevengué presó militar, amb una guarnició, i entre 1802 i 1808 hi fou reclòs Gaspar Melchor de Jovellanos, que escriví *Descripción topográfica de la escena o vista de la isla de Mallorca observada desde el castillo de Bellver*, *Descripción histórico-artística del castillo de Bellver* i *Memorias del castillo de Bellver*. Aquest darrer any, hi estigueren tancats l'astrònom François Dominique Aragó i alguns dels soldats i oficials francesos vençuts a la batalla de Bailén (Andalusia). El 1817, hi afusellaren el general Lacy, cap d'una fallida rebel·lió liberal. S'olla allotjà també il·lustres liberals i carlins de Palma i, el 1870, el general

↓ Vista posterior del castell de Bellver

EL MISTERI DE LES COVES DE BELLVER

Les dites "coves de Bellver" són en realitat pedreres subterrànies que, a una profunditat de 40 a 60 m per davall del castell, foraden gran part de la muntanya. A pesar que no existeix cap document que ho provi, cal suposar que serviren per a extreure part de la pedra amb què bastiren la fortalesa i en són, per tant, contemporànies. Potser, unes primitives coves naturals foren el precedent d'allò que avui són uns fantasmals i impressionants laberints.

La labor d'extracció del marès degué esser especialment penosa en aquelles condicions. Pam per pam es veuen les incisions de les eines que arrancaren la pedra, així com estranys pous i galeries, la utilitat de les quals no està aclarida del tot.

Tot el temps que el castell de Bellver va esser usat pels militars, les coves serviren de polvorí; documents de 1882 existents a la Capitania així ho demostren. I, segons les mateixes fonts, constituïen el major dipòsit d'aquest tipus existent a l'Illa el 1902. El 1938 i 1939, la part superior de les coves va esser asfaltada i dotada de llum elèctrica, i s'hi traslladaren les municions guardades al cap Enderrocat.

La part inferior de les pedreres, separada per alguns esfondraments de l'anterior, continua pràcticament com fa segles. El 1940, CAMPSA volgué habilitar-la com a dipòsit de benzina, però la proximitat del polvorí va fer que el projecte no s'arribàs a realitzar. Encara avui podem llegir en alguns dels seus racons inscripcions com aquesta: «Xambo, 1663». Una altra, del segle passat, anomena «pícar» al governador del castell. Un misteriós cap tallat a la pedra constitueix un altre dels seus enigmes.

Aquestes "coves d'Avall" són les que s'atribueixen a la mítica Joana sa Bruixa de les rondalles, de la qual es diu que tenia una figuera sembrada a la porta per a fer «mal bocí». També són nombroses les històries populars que asseguren que una de les galeries, avui cegada pels esfondraments, arribava a l'Almudaina i a l'acabament de sa Riera.

Aquestes coves són així, per la seva història i la seva impressionant realitat, un dels llocs més misteriosos i desconeguts de la ciutat de Palma, a pesar de trobar-se en un dels seus enclavaments més tòpics i visitats per tota casta de turistes.

Carlos Garrido

Asensio Martínez Campos. En esclatar la Guerra Civil, va esser habilitat novament com a presó i arribaren a viure-hi més de 800 persones, en condicions molt precàries. Entre els reclusos s'hi trobaven els socialistes Joan Montserrat Parets i Alexandre Jaume, i els membres d'Esquerra Republicana Balear, Emili Darder Cànaves, Antoni Mateu i Antoni Ques. Alexandre Jaume escrivi *Mi calvario*, on relata les terribles condicions de la seva captivitat. Els empresonats traçaren el camí que uneix la fortalesa amb l'entrada al bosc per El Terreno. En el pati del castell, es va celebrar, el juliol de 1978, l'acte oficial de constitució del Consell General Interinsular, amb assistència dels representants dels governs de Catalunya (Josep Tarradellas), d'Aragó (Juan Antonio Bolea) i del País Valencià (Xavier Aguirre). L'edifici i el bosc foren cedits per l'Estat a l'Ajuntament de Palma el 1931, el qual el transformà en museu i hi incorporà la col·lecció Raixa. El 1976, el dit museu passà a denominar-se *Museu d'Història de la Ciutat* (→). El recinte ha esdevengut un dels centres de major interès turístic de Mallorca. El 1988, fou visitat per 208.000 persones. (DL/GEM)

Grafits del s XIX al castell de Bellver ↑

↓ Interior del castell de Bellver

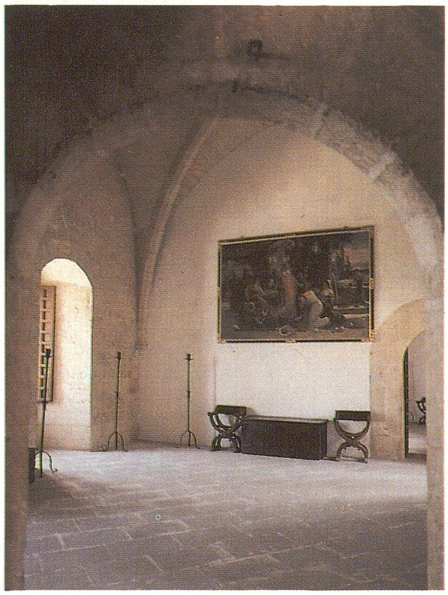

↓ Entrada a les coves de na Joana sa Bruixa, ran del castell de Bellver

↑ Penya de Bellver (Manacor)

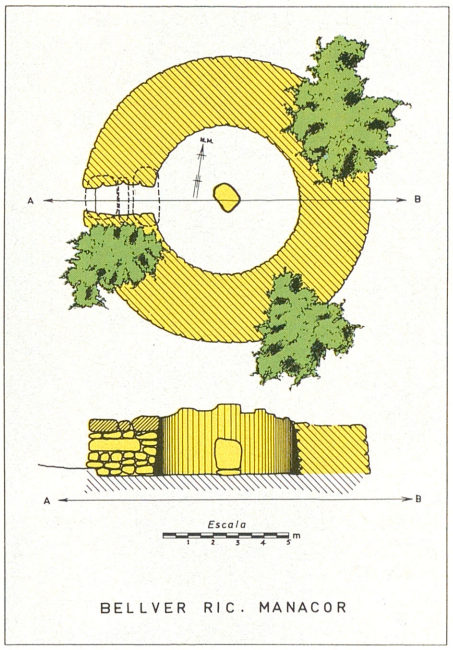

↑ Plànol del talaiot de Bellver Ric

BELLVER, PENYA DE Al terme de Manacor, de 203 m d'altària, on es troba un monument megalític en ruïnes, situat entre sa Real Vella i sa Murtera Nova. (M)

BELLVER, RAFAL DE Al terme de Manacor, situat entre Bellver Ric i sa Murtera des Rosari. (M)

BELLVER GIMÉNEZ, JOSEP (Barcelona 1932 - Artà 1974) Orfebre. Estudià a l'Escola Massana de Barcelona, ciutat on muntà un taller de joieria i de microfusió. El 1972, fou contractat per *Perlas Majórica* com a dissenyador. Exposà a París, Basilea, València i Barcelona. Entre altres, guanyà el Premi Nacional de Joieria i el de la Fira espanyola de l'art en metall (València 1974). En la seva producció, sovint es manifesta la influència d'Antoni Gaudí.

BELLVER MORAGUES Possessió del terme de Manacor, situada entre Calicant i Bellver Pobre. (M)

↓ Rafal de Bellver (Manacor)

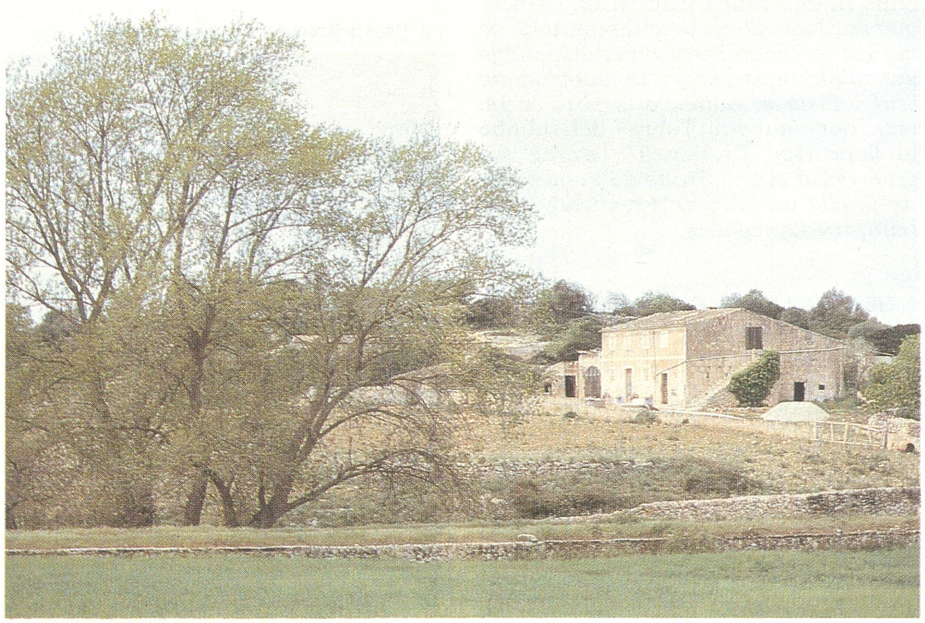

BELLVER POBRE Possessió del terme de Manacor entre Bellver Moragues i Bellver Ric. (M)

BELLVER RIC Possessió del terme de Manacor, situada entre Bellver Pobre i el rafal de Bellver. Documentada el 1254 com a Sancta Maria de Beylveer i Parrochia de Belvezer. S'hi troba un jaciment prehistòric que va esser excavat i estudiat els anys 30 per Gabriel Nadal i Gabriel Pasqual, i està compost per les restes d'un poblat talaiòtic, emplaçat al cim d'un turó, i per un grup de coves artificials, obertes a ambdós costats de l'elevació. D'entre les contruccions del poblat, destaca un talaiot de planta quadrada i cambra amb columna central, a l'interior del qual aparegueren distints enterraments d'inhumació. Les coves artificials són de planta senzilla i dins una d'elles es trobà un gravat prehistòric. Prop d'aquest jaciment, a uns 500 m al nord, a l'indret anomenat sa Pleta, hi ha les restes de quatre navetes més. La presència d'habitatges i de llocs d'enterrament, com els naviformes i les coves artificials pre-talaiòtiques, devora un poblat talaiòtic avala la teoria, defensada per alguns investigadors, de la continuïtat i la reocupació d'establiments més antics per la gent que creà i desenvolupà la cultura talaiòtica a Mallorca.

BELLVEURE (*Kochia scoparia*) Planta de la família de les quenopodiàcies, de fulles linears o lanceolades. Té les flors blavoses, solitàries o en glo-

↑ Bellveure *(Kochia scoparia)*

↑ Bellveure (Binissalem)

mèruls pauciflores, axil·lars, formant llargues espigues fullades, estretes i terminals. Procedeix de la regió Pòntica i es cultiva arreu d'Europa, generalment com a planta ornamental. De tija dreta i amb les branques verticals, té la forma d'un petit xiprer. Ha estat emprada tradicionalment per a fer rams i graneres. Per la festa de l'Assumpció, sol fer joc amb les alfabegueres que perfumen i adornen el llit de la Mare de Déu Morta. (FB)

BELLVEURE Possessió del terme de Binissalem, amb oratori privat, entre Morneta i Son Fortesa. ■ Propietat rústica del terme de Marratxí, a la part de migjorn de sa Cabaneta. (M)

BELLVEURE, PUIG DE Fa partió entre els termes d'Alaró i Binissalem, de 320 m d'altària, situat entre la possessió de Bellveure i el coll d'en Simonet. (M)

BELLVEURE, SON Propietat rústica del terme de Palma, situada entre ses Cadenes i la Porciúncula. (M)

BELLVIURE Possessió del terme de Porreres, entre Son Amat i es Moreis. (M)

BELLVIURE, LLUÍS (Mallorca s XIV - Barcelona 1393) Fou un dels principals instigadors dels avalots al Call de Palma amb Antoni Sitjar i Romeu Cifre (1391). Perseguit pel governador Francesc Sagarriga, fugí, des del port de Sóller, a Menorca, on va esser detengut, enviat a Barcelona i executat.

BELO, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Gaià i Son Turritx. (M)

BELOT, JEAN (Blois, França s XVI - ? s XVII) Lul·lista. És considerat un representant del corrent lògico-enciclopèdic del lul·lisme doctrinal del s XVII. Fou advocat del consell privat de Lluís III de França. Escriví *La Réthorique par laquelle on peut discourir de ce qui est prope en l'oraison et disputable par dialectique, selon la subtilité de l'art lulliste et autres arts plus secrètes*, que supera l'obra del també lul·lista Hug Carbonell. Tengué un gran ressò el seu *Traité de la mémoire artificielle ou l'Art de Raymond Lulle*, reimprès sis vegades.

BEL ROLLET Nom popular d'*Isabel Bauzà Tomàs* (←).

BELSHAW, DORIS (Londres 1912 - Palma 1986) Pintora. Estudià sota la direcció de miss de Lisle, a l'Acadèmia de Belles Arts Julien de París, i al *Saint Martins School of Art* de Londres. El 1936, es traslladà a Mallorca amb la seva família i residí tres anys a can Gazà (Secar de la Real) i posteriorment a Valldemossa. En esclatar la Guerra Civil, s'establí a Barcelona i la seva família tornà a Anglaterra. Féu estades curtes a Mallorca fins que el 1970 es traslladà definitivament a Palma. Col·laborà en un llibre sobre Shakespeare, il·lustrà poemes de Joaquim Folguera, decorà la casa Legrain de Barcelona, el cafè Born i la clínica Peñaranda de Palma. També pintà la Mare de Déu del Roser per a l'església del Roser Vell de Pollença. Exposà a Birmingham, Barcelona, València, Madrid i Palma. Els seus quadres sovint presenten figuracions de somnis o de temes religiosos, amb tons pàl·lids i formes estilitzades. L'obra enllaça amb el vessant simbòlic anglès.

↓ Doris Belshaw, *Sant Francesc d'Assís*

BELTRAN, BERNAT (Mallorca s XIII - XIV) Delegat reial. Amb Ramon Desbrull d'Inca, posà en pràctica les ordenances dictades pel rei Jaume II de Mallorca, que donaven fonament a les viles mallorquines. La tasca consistia a marcar els carrers, aixecar els plànols i vetllar perquè les obres es realitzassin segons la normativa establerta.

BELTRAN, CALA Accident de la costa del terme de Llucmajor, situada entre cala Pi i la punta de ses Taronges. (M)

BELTRAN, CALA EN Accident de la costa del terme de Calvià, situat entre cala Figuera i cala Portals Vell. (M)

BELTRAN, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre sa Vinyota i es Camp Redó. (M)

BELTRAN, JOAN (Mallorca s XV) Noble. Servì el rei amb les seves galeres durant l'aixecament forà i, el 1453, féu part de l'armada de Mallorca contra els catalans. El 1468, va obtenir diverses rendes com a retribució pels seus serveis.

BELTRAN, MIQUEL (Mallorca s XVIII) Dramaturg. Autor d'*Els Pastorells*, peça de teatre del cicle de Nadal. Era doctor en medicina i exercí a Inca.

BELTRAN, PERE (Llucmajor s XV - Roma 1505) Prevere. Fou rector de Llucmajor des de 1461, a la mort del seu antecessor, Francesc Jiménez. El 1487, fou nomenat bisbe de Tui (Galícia). Durant el seu pontificat, realitzà diverses obres a la catedral, que va dotar d'una gran creu d'argent, i convocà un sínode a Vigo, el 1497. Morí a Roma, però sembla que fou enterrat a la catedral de Tui.

BELTRAN, PERE ANTONI (Mallorca s XVII - ? s XVIII) Metge. Doctor en medicina per la Universitat de Pavia (1691). El 1692, li fou concedida la patent de metge dels exèrcits espanyols. Ocupà alts càrrecs i treballà com a metge a Itàlia, França, Anglaterra i Holanda. S'establí a Barcelona i, el 1710, tornà a Mallorca. A causa de les dificultats que li posà la Universitat Lul·liana per a exercir, abandonà l'Illa definitivament.

BELTRAN, PUNTA DE CALA Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre cala Beltran i sa punta de ses Taronges. (M)

BELTRAN, PUNTA DE SON Accident de la costa de Deià, situat entre sa Caleta i sa Pedra Negra. (M)

BELTRAN, SON Possessió del terme de Deià, situada entre cal Abat i Son Bujosa. ■ Terrenys del terme d'Inca, entre ses Veles i s'Avencar. ■ Al terme de Lloseta, terrenys situats entre la vila i Son Canals. (M)

BELTRAN, TORRENT CALA Torrent del terme municipal de Llucmajor que aboca les seves aigües a cala Beltran, al costat de cala Pi. Té uns 4 km de llargària i una superfície de conca de 5,25 km².

BELTRAN ALOMAR, MIQUEL (Inca 1911 - 1935) Escriptor. Fill de l'escriptor satíric Llorenç Beltran —Barbó—, col·laborador de la revista *Foch y Fum*. Cursà estudis eclesiàstics al Seminari de Mallorca, que abandonà després d'una crisi de fe i s'instal·là a Inca, on es dedicà a l'alfabetització d'adults. Evolucionà incialment cap al

→ Miquel Beltran Alomar

republicanisme i, des del 1932, cap a un anarquisme radical i idealista. Fundà el grup àcrata *Sol y Libertad*. Publicà una novel·la breu en castellà, *Violeta* (1934), en la col·lecció *La Novela Ideal*, de Federico Orales. Morí de tuberculosi i, el seu, fou el primer enterrament civil.

BELTRANET, CAN Propietat rústica del terme d'Inca, situada entre can Ripoll i sa Gruta. (M)

BELTRAN FONT, SALVADOR (Sineu 1910) Polític. El 1932 es llicencià en estudis mercantils a l'Escola de Comerç de Palma. Un any després, fundà la *Renovación Española* a Mallorca i n'ocupà la vice-presidència fins que, el 1937, s'unificà amb la Falange. Durant la Guerra Civil lluità al front

↓ Son Beltran (Deià)

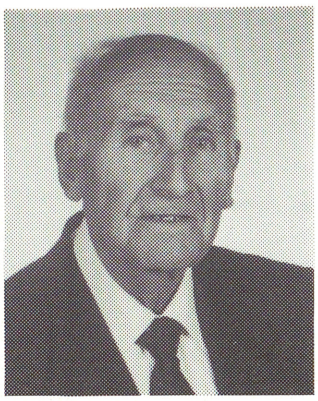

← Salvador Beltran Font

de Manacor i, entre 1945 i 1949, fou gestor de l'Ajuntament de Palma.

BELTRAN OLIVER, LLORENÇ (Inca 1881 - ?) Músic. Compongué les obres per a banda *Pensament, Instantània i Flor d'ametller*, i les peces per a piano *Pilar* i *Socors*. El seu germà **Gabriel** (Inca 1884 - ?), també es dedicà a la música i fou director de la banda de música d'Alguazas (Múrcia).

← Bartomeu Beltran Pons

BELTRAN PONS, BARTOMEU (Campanet 1950) Metge. Estudià medicina a Granada i Valladolid, on es llicencià el 1973. S'especialitzà en tocoginecologia a la Universitat Complutense de Madrid (1975). Metge del Cos de Sanitat Militar (1976), tocòleg de la Seguretat Social (1978), ginecòleg a l'hospital Gómez Ulla de Madrid (1978-87), és membre de la Federació Internacional d'Obstetrícia i Ginecologia (1983) i fou elegit secretari general de la SEFE (1984). Muntà l'hospital d'Estelí (1978-79) i hi treballà en el programa d'ajuda espanyola a Nicaragua. Ha estat assessor mèdic de diverses publicacions (*Diario 16, Tiempo, Cambio 16, Época*), d'agències d'informació i d'emissores de ràdio (*Antena 3*). Aquesta labor divulgadora ha estat reconeguda, el 1988, per l'Organització Mundial de la Salut —OMS— i per la Federació d'Agències de Ràdio i Televisió d'Espanya amb l'*Antena de Oro* (1989). És autor de *Guía práctica para la mujer embarazada* (1983) i *Ante la menopausia* (1989); d'una reflexió sobre medicina i societat titulada *150 años de investigación y futuro (Una Historia comparada de la Medicina)* (1987), i d'una ficció històrica de tema mèdic, *La tertulia interminable* (1988).

BELTRAN SALVÀ, LLORENÇ —BARBÓ— (Inca s XIX - 1937) Periodista. Barber de professió. Fou correponsal a Inca de la revista *Foch y fum*. D'ideologia anticlerical, fou afusellat pels nacionals en el cementeri d'Inca.

→ Maria Beltran Suau

BELTRAN SUAU, MARIA (Inca 1886 - Palma 1969) Artista. Esposa del músic Antoni Torrandell. Estudià declamació i féu la seva presentació a la *Salle Rudy* de París, amb *Le cri du coeur* d'Aristide Excoffon, el 1912. Entre altres actuacions, declamà també l'escena de *Le Misantrope* de Molière en un programa literàrio-musical, a la *Salle Jeanne d'Arc* (1913). A Mallorca, ajudà a convertir el saló del seu espòs en un nucli important dins la vida social i cultural de l'Illa.

BEMOLES Y SOSTENIDOS Revista de literatura editada a Palma. Tengué tres etapes, de desembre de 1886 a febrer de 1887, de març de 1887 a març de 1888, i d'abril de 1888 a febrer de 1889. La primera fou dirigida per Ricard Salvà (*Filemón*) i n'eren col·laboradors Miquel dels Sants Oliver, B Barceló, Joan Lluís Estelric Perelló i Josep Cardell. Es publicava íntegrament en castellà.

BEN ABET [Ibn Abbad] (? s XII - XIII) Personatge que figura a les cròniques de la conquesta de Mallorca com a poderós senyor que col·laborà

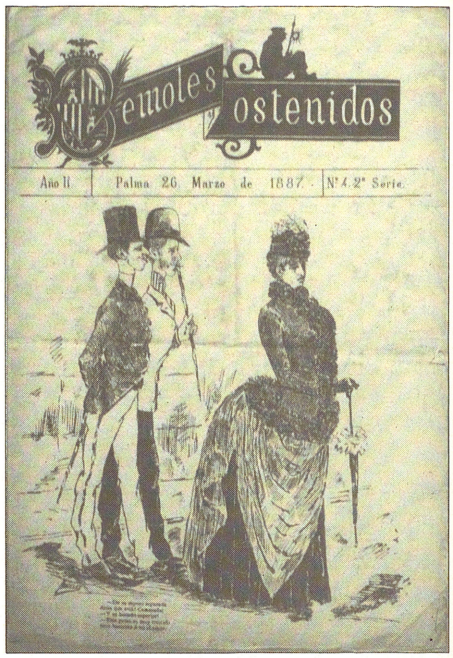

↑ Bemoles y Sostenidos

amb el rei Jaume I, probablement perquè era un almoràvid hostil a la dinastia almohade. Sembla que ell i la seva muller, Abobehia, són els avantpassats dels Bennàsser d'Alfàbia, nissaga que fou succeïda, el s XVI, pels Santacília. No es pot precissar si els Bennàsser de les distintes branques de Campanet en descendeixen també.

BENARRUSSI Terrenys del terme de Fornalutx, situats entre Binibassí i la part de gregal de la vila. (M)

↓ Benarrussi (Fornalutx)

BENASCA Terrenys del terme de Sineu, situats entre Son Mir i Son Rubí. (M)

BENÀTIGA, PUIG DE Al terme de Calvià, de 372 m d'alçada, situat entre Benàtiga Vell i la possessió de na Martina. (M)

BENÀTIGA NOU Possessió del terme de Calvià, situada entre Son Boronat i Benàtiga Vell. (M)

BENÀTIGA VELL Possessió del terme de Calvià, situada entre Benàtiga Nou i ses Rafalasses. Dita Benacia (1362) i Rafal del Palmer (1514). (M)

BENAVENGUTS, AVENC DES Cavitat del massís des Tossals, al terme d'Escorca. Està constituït per una petita cavitat vertical de 3 m de desnivell, que condueix a la vertadera cavitat, formada per un pou de 75 m de fondària i una secció que pot assolir els 8 m de llargària. És l'avenc més profund conegut a aquest massís. Té aixecament topogràfic.

BENAVENT, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre Son Xorc i can Ros. (M)

BENAVENT, COVA D'EN Al terme de Campos, situada entre Son Bennàsser i ses Angoixes. (M)

BENAVENT ARANDA, JOAN (València s XIX - Campos 1934) Metge. Es llicencià en medicina a la Universitat de Barcelona el 1900. Destinat entorn del 1905 com a metge titular a Campos. Fou vice-president del col·legi de metges de Balears (1918, 1922, 1924-25, 1926-27 i 1930) i un dels creadors de la Unió Mèdica Balear. Publicà *Tratamiento de la tuberculosis testicular* (1924) i *Inspecciones Municipales de Sanidad* (1933).

BENAVIDES, MANUEL DE (Puenteáreas, Galícia 1895 - Mèxic 1947) Periodista i escriptor. Autor de *El último pirata del Mediterráneo* (publicat el 1934 i reeditat a Moscou el 1953), una dura crítica a la figura de Joan March Ordinas, que apareix a la novel·la sota el pseudònim de Joan Albert. També es refereix a March, i a la seva aportació a la conspiració militar de 1936, en l'obra *El crimen de Europa. Nuestra Guerra*. El 1939, s'exilià a Mèxic, on escriví *Luz sobre España*, obra en 15 volums, un dels quals, *Guerra y revolución en Cataluña*, conté referències a l'actuació de Bayo a Mallorca i a la Guerra Civil a Balears.

↑ Benàtiga Vell (Calvià)

BEN BERENAT, ENGOLIDOR DE Cavitat situada a la punta de coves Blanques, al terme municipal de Pollença. Està catalogada com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica.

BENDINAT Possessió del terme de Calvià situada ran de l'antic camí dels Reis, entre cala Brogit i s'Àguila d'en Macip. Documentada com a Bendinex el s XIII. L'explicació popular de l'origen d'aquest nom, 'bé hem dinat' atribuïda al rei En Jaume I, després d'haver menjat pa i alls, és totalment infundada. El 1949, s'aprovà el pla parcial per al desenvolupament de la urbanització Bendinat. Amb un petit nucli de cases, fou una de les primeres urbanitzacions costaneres de Mallorca. El 1978, s'aprovà l'ampliació de

↓ Urbanització de Bendinat (Calvià)

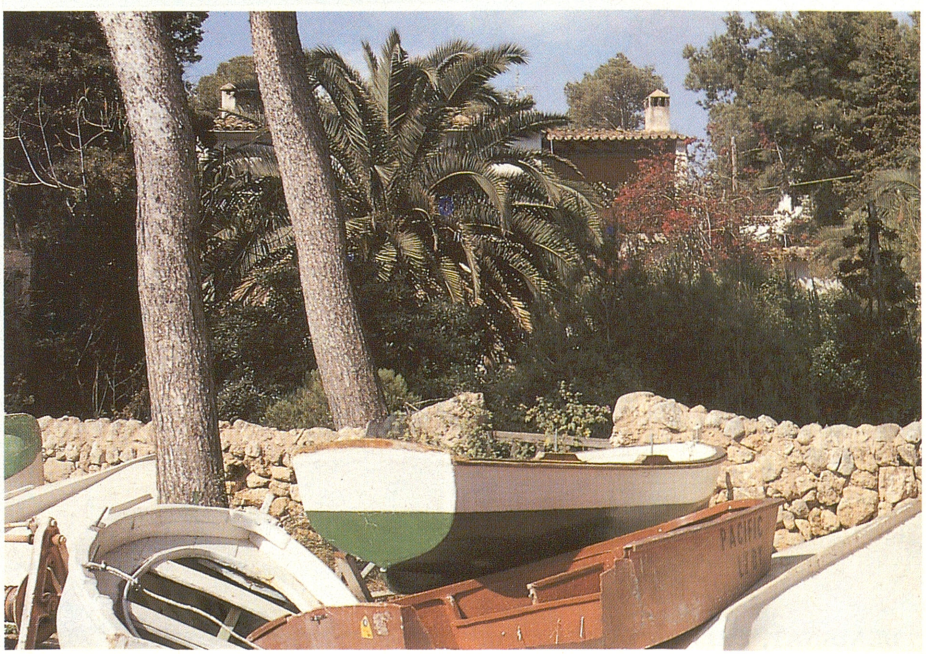

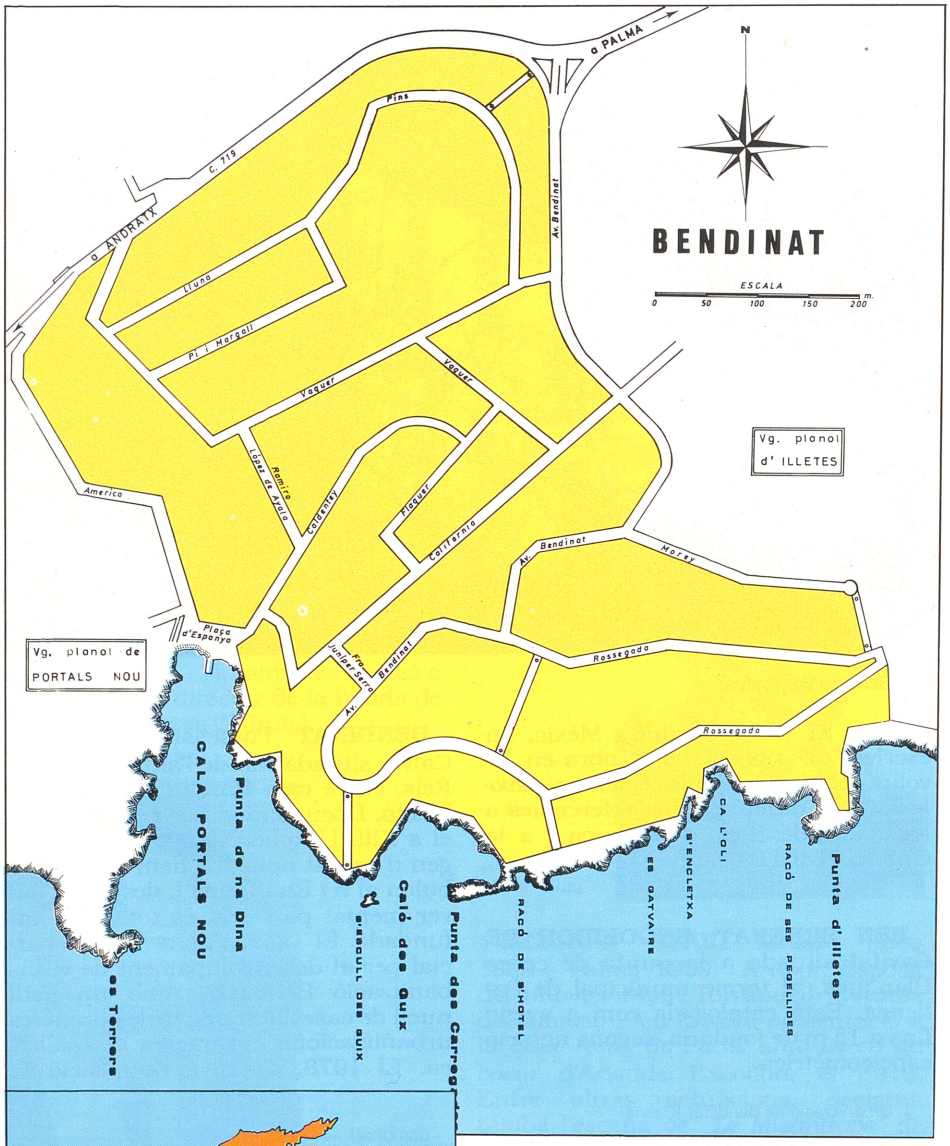

300 hes de complex residencial de luxe que compren els nuclis de Bendinat, Castell de Bendinat, The Anchorage, el Reial Club de Golf i el Residencial Golf Bendinat. Amb una inversió aproximada de 24 mil milions de pessetes, està promoguda per Urbanitzadora Calvià SA, a la qual hi participa bàsicament capital àrab. (M/GEM)

BENDINAT, CALETA DE Accident de la costa del terme de Calvià, conegut també com a platja d'Illetes, situat entre cala Brogit i Illetes. (M)

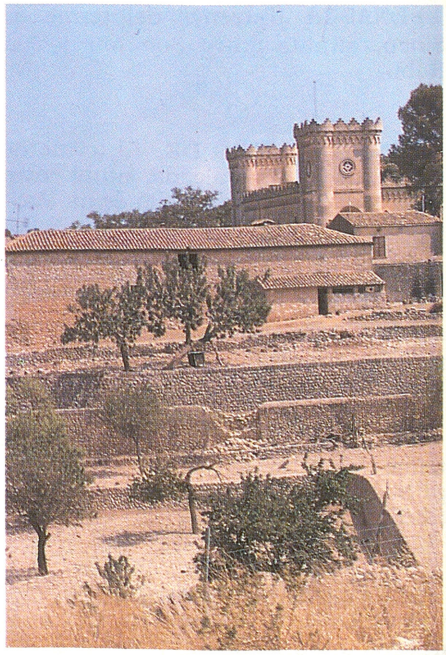

↑ Instal·lacions annexes al castell de Bendinat

BENDINAT, CAPELLA DE Al terme de Calvià, a la possessió del mateix nom, situada entre les cases de la possessió i la part alta de la urbanització de Portals Nou. (M)

BENDINAT, CASTELL DE Construcció del terme de Calvià, entre el camí dels Reis, a la falda de na Burguesa, cala Brogit i Illetes a la costa.

↓ Caleta de Bendinat (Calvià), també anomenada platja d'Illetes

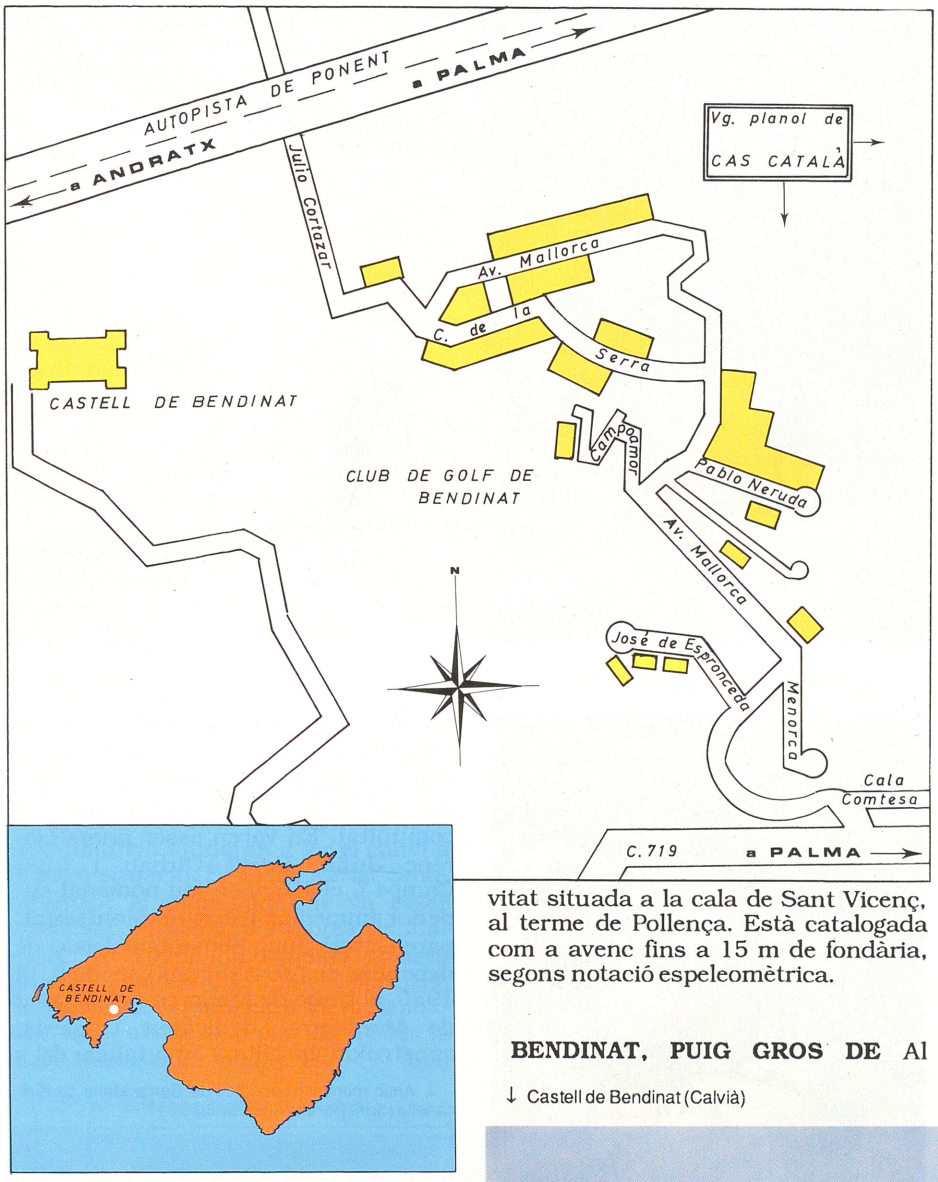

Edificat pel marquès de la Romana a finals del s XIX, a imitació dels castells centro-europeus, segurament influït per la seva muller austríaca, la comtessa Szechny. Als pocs anys, els marquesos de la Romana passaren a viure al continent i veneren el castell i la possessió a Ramon Despuig, nebot del comte de Montenegro. De planta rectangular, té quatre torrellons merletats, finestres neogòtiques i pati interior voltat d'una galeria de 28 arcs. Al seus voltants, hi ha la urbanització del mateix nom que fa part del complex residencial *Bendinat* (←). (M)

BENDINAT, COSTA DE Al terme de Calvià, entre cala Brogit i Illetes. (M)

BEN DINAT, ENGOLIDOR DE Cavitat situada a la cala de Sant Vicenç, al terme de Pollença. Està catalogada com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica.

BENDINAT, PUIG GROS DE Al terme de Calvià, de 485 m d'alçada, situat entre el puig des corral d'en Ferrer i s'Àguila d'en Macip. (M)

BEN DINAT, SON Possessió del terme de Petra, situada al vessant de migjorn del puig de Bonany, entre Son Conill i la font de la Mare de Déu. (M)

BENDRÍS Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Sivella i can Marimon, a l'Horta. (M)

BENDRÍS DE CA NA BOU Possessió del terme de Manacor, situada entre Bendrís Vell i Rotana. A prop de les cases, es conserva un talaiot de planta circular, d'11,3 m de diàmetre i 2,4 m d'alçada. La cambra està cegada

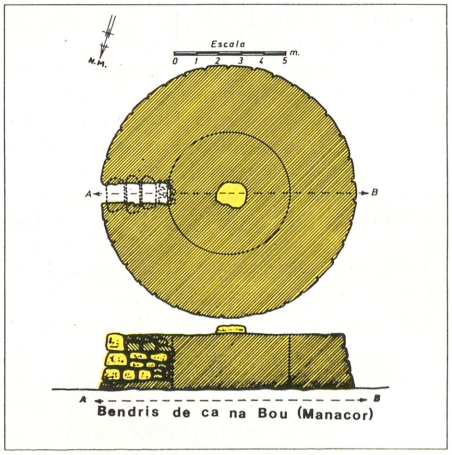

Plànol del talaiot de Bendrís de ca na Bou ↑

↓ Castell de Bendinat (Calvià)

però sobresurt la pedra superior de la pilastra central. El corredor d'accés a la cambra, conserva tres lloses de cobertura i té 3 m de llargària, 1,4 m d'alçada i 0,7 m d'amplària. Té el portal orientat cap a llevant. (M)

BENDRÍS D'EN PRUNA Possessió del terme de Manacor, situada entre Bendrís des Notari i es Pou Nou. (M)

BENDRÍS DES NOTARI Possessió del terme de Manacor, situada entre Bendrís Vell i Bendrís d'en Pruna. (M)

BENDRÍS VELL Possessió del terme de Manacor, situada entre Bendrís de ca na Bou i Bendrís des Notari, documentada el 1329. Dins una pleta situada darrera les cases, es conserva un talaiot de planta rectangular d'11 m de diàmetre i 2,9 m d'alçada. La cambra està cegada per enderrocs i vegetació silvestre, però sobresurten les dues pedres superiors de la pilastra central. El corredor d'accés a la cambra conserva tres lloses de cobertura, té 2,8 m de llargària, 1,9 d'alçada i 0,7 d'amplada. El portal està orientat cap a xabec. (M)

↓ Plànol del talaiot quadrat de Bendrís Vell

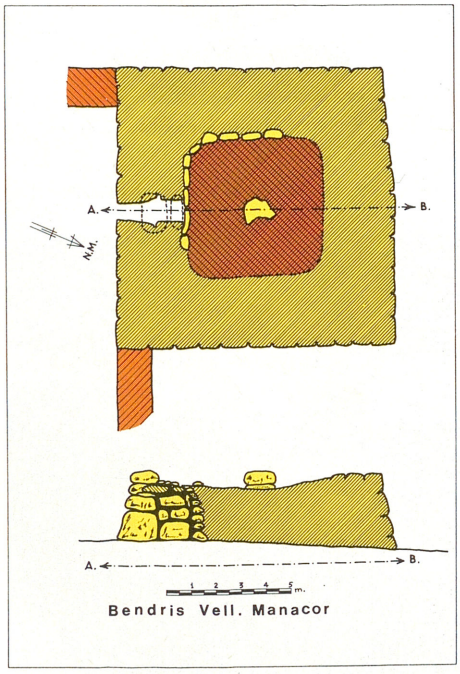

BENÉ D'EXELEGÀ, AVENC Situat prop de s'Argelagar del terme d'Escorca. Pren el nom de l'errònia grafia del mapa militar. Té 92 m de fondària i ocupa el lloc 20 entre les cavitats mallorquines de major profunditat. Té aixecament topogràfic.

Bendrís des Notari (Manacor) ↑

↓ Portal del talaiot de Bendrís Vell

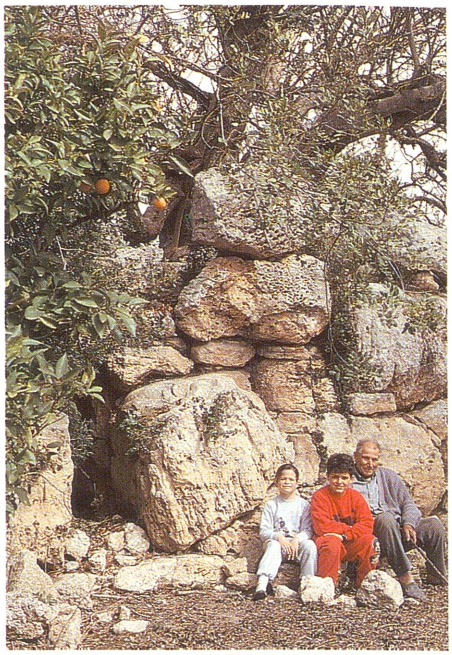

BENEDICTÍ Monjo que viu segons la Regla de sant Benet i pertany a un monestir d'aquest orde. A Mallorca inauguraren, el 1967, el monestir de Santa Maria de Binicanella, al terme de Son Servera, atenent la petició del bisbe Rafael Álvarez Lara, i en va esser primer prior el seu fundador, el pare Benet Colombàs Llull, mallorquí i monjo de Montserrat. La seva llunyania de Palma dificultava que es convertís en un lloc d'acollida espiritual i per aquest motiu el bisbe Teodor Úbeda en sol·licità el trasllat a l'abat primat de la Confederació Benedictina. Així, el febrer de 1974, s'obrí a Bunyola el nou monestir, dit també de Santa Maria de Binicanella, perquè jurídicament es traslladava la mateixa comunitat. En varen esser priors Llorenç Julià, Basili Girbau i Guiu Camps i, el 1975, en fou nomenat superior immediat l'abat de Montserrat, pare Cassià Just, sense que deixàs de dependre de l'abat primat benedictí. El 1980, el bisbe de Mallorca i el dit abat de Montserrat dedicaren l'església, construïda aprofitant una tafona del s

↓ Antic monestir benedictí de Santa Maria de Binicanella (Sant Llorenç des Cardassar)

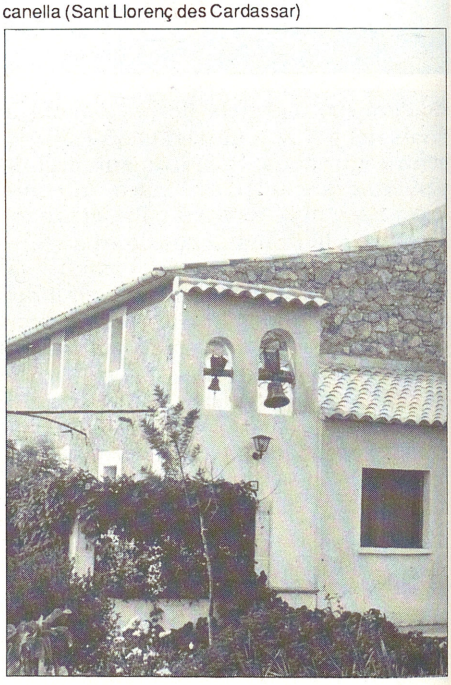

XVI i pagada amb l'ajuda de l'Església Luterana, signe del marcat caire ecumènic del monestir. Va esser suprimit, el 1984, per manca de vocacions, i l'edifici i les terres se cediren a la diòcesi, que n'encomanà la cura a l'Esplai de les Illes com a casal d'activitats juvenils. (LlA)

BENEDICTINA Monja que viu segons la Regla de sant Benet i pertany a un monestir d'aquest orde. A Mallorca, el monestir de la Santa Família (Manacor) fou fundat el 1907 per mossèn Bartomeu Domenge Fullana, director espiritual d'un grup de cristianes que volien viure en comunitat. Erigida la congregació pel bisbe Pere Joan Campins, aquelles prengueren el nom de Serventes de la Santa Família i en va esser primera superiora Antònia Domenge Fullana, germana del fundador. No tengueren més que una comunitat i, per fidelitat al concili Vaticà II (1962-1965) que demanà als instituts religiosos poc nombrosos que s'afilissin a altres de majors, la comunitat s'integrà a l'orde de sant Benet, que tenia un carisma adient. La Santa Seu ho aprovà, el 1967, i les benedictines de Catalunya ajudaren a fer el canvi a la nova situació. El 1969, s'erigí canònicament el monestir, que va esser traslladat, el 1976, als afores de Manacor. El 1979, fou beneïda la seva primera abadessa, la mare Concepció Santandreu, i el monestir elevat a abadia. N'és abadessa, des de 1988, la mare Maria Antònia Lliteres. (LlA)

↓ Convent de les benedictines de Manacor

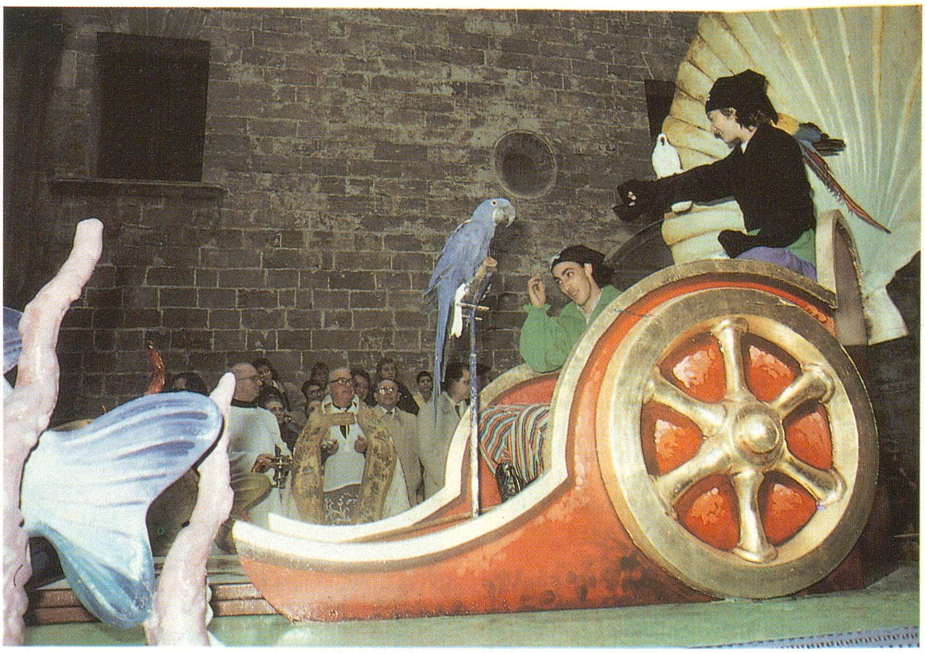

↑ Beneïdes d'animals per sant Antoni a Palma

BENEÏDA Acte de beneir solemnement persones, animals o coses, invocant-hi la protecció d'un sant, generalment el dia de la seva festa. És costum molt arrelat a Mallorca i, així, per sant Blai (3 de febrer), es beneeixen tota casta de comestibles per a les persones, i faves o gra per als animals. Per sant Antoni Abat (17 de gener), després de l'ofici del dia, es fan «les beneïdes» de bèsties i d'altres animals casolans i se celebra la festa amb desfilada de carrosses i corregudes de cavalls. A Petra, el dia dels Reis (6 de gener), es presenten els pans que la gent va prometre durant l'any i es reparteixen entre els assistents una vegada beneïts. D'altra banda, a Sant Joan, la quarta dominica de quaresma, donen uns panets sense llevat que duen senyats cinc pans i dos peixos, al·lusió a l'evangeli del propi del dia; per això,

↓ Gloses referides a diverses beneïdes, arreplegades pel pare Ginard

Sant Antoni és un bon sant,
i qui té un dobler lo hi dona,
perque mos guard s'animal
tant si és de pèl com de ploma.

Mu mare em dugué a sant Blai
perque aprengués de parlar
i ara m'hi vol tornar
perque diu que no call mai.

Mare de Déu del Roser
dau-me una branca de roses.
Un qui canta i fa gloses
se diverteix i fa bé.

Com es solpàs hi va anar
a beneir ses panades,
en Gelat feia parades
p'es corral, sense aubardà.

aquest diumenge era anomenat altre temps «des cinc pans» i encara avui «des pa i des peix». Per sant Josep (19 de març), donen violetes a Manacor i llorer a Petra. Per la Mare de Déu del Roser (7 d'octubre), es reparteixen roses beneïdes a diversos indrets de l'Illa, i alfabeguera per les respectives festes a Sant Joan, la Real, Muro i els caputxins de Palma. El dia de sant Nicolau de Tolentí (10 de setembre), donen panets beneïts al Socors de Palma, Binissalem i Felanitx. A la parròquia de Sant Miquel de Palma, per la festa de la Mare de Déu de la Salut (6 de setembre), són beneïdes les pomes que es reparteixen als confrares. I a l'ermita de sant Honorat, el dia d'aquest sant (16 de febrer), se sol donar pa beneït als qui acuden a l'ofici. (FB)

BENEIT, CAN Propietat rústica del terme de Selva, al llogaret de Binibona, situada entre Subies i es Castell Gran. (M)

BENEJAM BARCELÓ, FERRAN (Andratx 1954) Ciclista professional entre 1971 i 1978. Participà en moltes competicions nacionals en diferents modalitats. El 1975, fou campió d'Espanya de ciclisme en pista.

BENEJAM LLUCH, MIQUEL (Ciutadella de Menorca 1943) Pintor. Estudià belles arts a l'Escola de Sant Jordi de Barcelona fins al 1979. Visqué a Búger i a Inca. Ha exposat a Inca, Ciutadella, Palma i Pollença. Pinta paisatges de Ciutadella i de la badia de Pollença, així com natures mortes i retrats.

↓ Miquel Benejam Lluch, *Autoretrat*

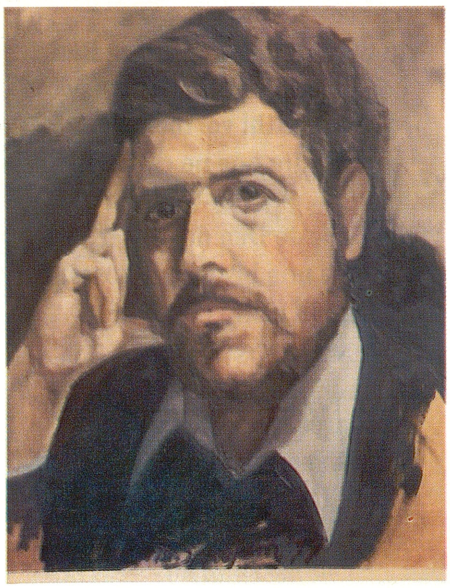

↑ Can Beneit (Selva)

BENET, CAN Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre el puig de sa Madona i Son Bordoi. ■ Al terme d'Andratx, entre es Bordoi i ses Quarterades. ■ Al terme de Bunyola, entre Son Boronat i Caubet. ■ Propietat rústica del terme de Lluc-major, ran de la partió amb el d'Algaida, entre can Bessó i Son Verdera Nou. ■ Al mateix terme, propietat rústica entre el Rafal Vell i el Nou. ■ Propietat rústica del terme de Manacor, entre Son Cap Blanc i el camí de Son Fangos. (M)

BENET, MOLÍ D'EN Al terme de Petra, situat entre el molí d'en Gener i can Cadernera. (M)

BENET, SON Possessió del terme d'Andratx, situada entre el penyal des Campàs i la font des Bosc. (M)

BENETA, COVA DE NA A la costa del terme d'Andratx, situada entre l'escull des Pas i ses Ortigues. (M)

BENEYTO LÓPEZ, FERNANDO (? 1902 - ?) Militar. El juliol de 1936, era capità de cavalleria de la base d'hidroavions de Pollença. Amb les autoritats locals i el diputat socialista Amós Ruiz Lecina, impedí que Pollença es posàs de part dels revoltats. El 20 de juliol de 1936 ajudà a organitzar, des del Port de Pollença, la resistència republicana contra els militars i falangistes que avançaven des de Pollença. Fracassada aquesta, hagué de fugir a Barcelona, on informa a Bayo sobre la possibilitat d'ocupar Mallorca. El 30 de juliol, el seu hidroavió sofrí una avaria i hagué d'amarar a Cabrera, on fou detengut per la guarnició de l'Illa, fins que fou alliberat pels expedicionaris republicans provinents de Menorca.

BENEYTO SENABRE, ANTONIO (Albacete 1934) Escriptor i pintor. El

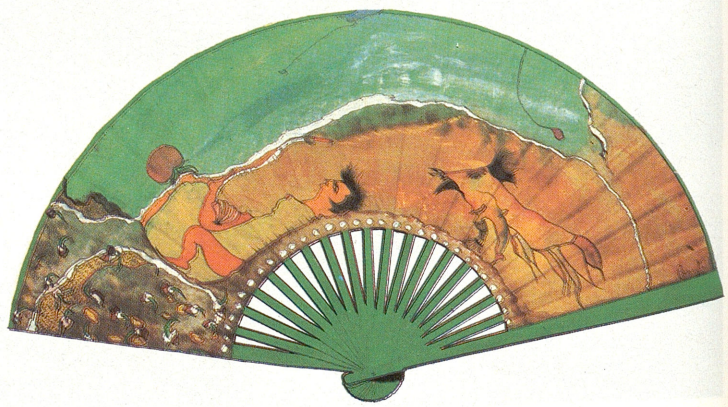

→ Ventall decorat per Antonio Beneyto Senabre

1964, es traslladà a Palma, on visqué fins al 1967. Fou col·laborador del *Majorca Daily Bulletin*, treballà a *Papeles de Son Armadans* i publicà el primer llibre, *Una gaviota en la Mancha* (1966). Ha exposat des del 1968 a Palma, Albacete, Barcelona, València, Burgos, Madrid, La Corunya, Lausana, Dublín i Varsòvia, entre altres ciutats. Després de viure un estiu a Banyalbufar (1981), pintà *Banyalbufarin's monsters*, que exposà a Londres. Ha realitzat figurins i màscares per a coreografia, plafons i plats de ceràmica. Sovint presenta la seva pintura de figuració fantàstica sobre ventalls. Ha publicat *Narraciones de lo real y lo fantástico* (1971) i *Las efigies soñadas en el camino* (1982).

BENFET, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre Son Granada de Baix i can Perdiu. (M)

BENIALÍ Poble i cap del municipi de la vall de Gallinera (→) (Alacant). Repoblat per mallorquins en el s XVII, hi perduren llinatges com Alemany, Verger, Miró i altres procedents de Mallorca.

BENIBAHARI Antiga alqueria islàmica situada a la zona on avui hi ha la vila de Santa Eugènia, al terme de Santa Maria del Camí, al *juz'*, districte islàmic, de Canarossa, documentada el 1232. Pertangué a Bernat de Santa Eugènia. Hi existí un petit nucli poblacional, amb terres comunals i diversos aljubs per abastar-se d'aigua. Passà a dir-se alqueria de Bernat de Santa Eugènia i més tard alqueria de Santa Eugènia. Els seus límits eren les alqueries d'en Gilabert de Cruïlles (ses Alqueries), ses Coves, Son Mascaró i altres terres de Canarossa. (MaM)

BENICORAIX Terrenys del terme de Calvià, situats al llevant del poble de Capdellà, entre la cova de sa Germaneria i ses Algorfes. (M)

BENIFELA Terrenys del terme de Capdepera, situats entre el Castell i el puig d'en Nofre. Documentats el 1470. (M)

BENJUMEDA DEL REY, TRINIDAD (Sevilla 1879 - ~1944) Militar de l'arma d'enginyers. Lluità a la campanya del Marroc des del 1917, on va esser ferit i obtengué diverses condecoracions. El 1935, fou ascendit a coronel i, el 20 de setembre de 1936, es va fer

→ Trinidad Benjumeda del Rey amb Nicolás Franco, presidint el funeral de Ramon Franco

càrrec de la Comandància Militar de Balears. Aquesta designació obeïa al propòsit del govern de Burgos de reforçar els comandaments a mesura que ho permetessin les operacions. Va rebre instruccions d'aplicar les mesures que fossin necessàries per aixecar la moral de les tropes i, actuant en conseqüència, sotmeté a consell de guerra els caps militars considerats poc efectius contra l'expedició de Bayo. Reorganitzà, també, les milícies, que foren enquadrades per oficials de l'exèrcit, excepte la Legió de Mallorca i les Milícies d'Acció Popular, que foren dissoltes. Li va correspondre la tasca de reorganitzar la vida ciutadana, la justícia, els aprovisionaments i, en suma, les activitats i accions del bàndol nacional. El 22 de febrer de 1937, fou habilitat per a exercir com a general de brigada. El 5 d'octubre del mateix any, cessà del càrrec i entregà el comandament al general de brigada Enrique Cánovas Lacruz. El 1940 era cap del Regiment de Fortificacions núm 4 i treballava a la zona de Gibraltar. Poc després fou ascendit a General de Brigada i nomenat cap d'enginyers de la Segona Regió Militar, a Sevilla. (DJ)

BENLLIURE GIL, MARIÀ (El Grau, València 1862 - Madrid 1947) Escultor i pintor. Inicià la seva formació, el 1871, a Madrid. A partir del 1890, treballà a Itàlia i rebé la influència dels models clàssics italians. A més de les escultures i pintures, realitzà petites peces de terra cuita inspirades gairebé sempre en temes taurins. Fou membre de *l'Academia de San Fernando* de Madrid i de la de Belles Arts de París. A Mallorca, va participar en el Saló de Primavera de 1945, que es va fer a sa Llonja, i és autor del monument d'Antoni Maura, a la plaça de Santa Catalina Tomàs de Palma.

BENNÀSSAR Galeria d'art contemporani fundada a Pollença, el 1977, en honor de Dionís Bennàssar Mulet. N'és director i copropietari el seu fill, Antoni Bennàssar Vicens.

BENNÀSSAR, GUILLEM (Mallorca 1845 - Suez 1902) Missioner. Estudià al seminari de Palma i, ordenat prevere, ingressà a la Companyia de Jesús, el 1879. Fou destinat com a missioner a Tamoretaca (1881-1898), el districte més conflictiu de l'illa de Mindanao, a l'arxipèlag de les Filipi-

↓ Marià Benlliure Gil, monument a Antoni Maura (Palma)

nes. Ocupades aquestes illes pels Estats Units, passà a Zamloanga el 1901 i morí d'una malaltia, un any després, en ple mar Roig, quan tornava a Espanya. Fou un estudiós de les llengües nadiues filipines i publicà *Costumbres de los indios tirurayas escritas por José Teroia* a *Sigayan* (1892), *Observaciones gramaticales sobre la lengua tiruray* (1892), *Diccionario tiruray-español* (1892) i *Diccionario español-tiruray* (1893).

BENNÀSSAR, PERE (Mallorca s XVII) Pintor. Amb el seu fill Pere Joan, escultor, pintà i daurà el retaule de sant Sebastià de l'església parroquial de Calvià. Està documentat el 1698.

← Jaume Bennàssar Alcover

BENNÀSSAR ALCOVER, JAUME (Sóller 1927) Economista i professor mercantil. Des de 1949, és funcionari i ha treballat al Cos d'Inspectors Financer i Tributari, i a l'Institut de Censors Jurats de Comptes d'Espanya. Fou sotsdelegat d'Inspecció de la Delegació d'Hisenda de Balears (1978) i delegat d'Hisenda de Balears (1979-1988). El 1989 és cap de la Unitat Regional d'Inspecció de la Delegació d'Hisenda Especial de Balears.

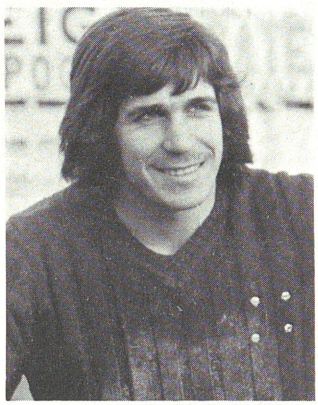

← Bartomeu Bennàssar Bestard

BENNÀSSAR BESTARD, BARTOMEU (Lloseta 1956) Futbolista. Ha jugat com a porter a la Unió Esportiva Poblera (1972-1975), *Real Zaragoza CF* (1975-1977), de primera divisió, *Aragón CF* (1978), *Cartagena FC* (1979), *Real Murcia CF* (1980-1983), amb una temporada a primera divisió. Des del 1983, ha jugat amb el Manacor, Constància i els equips de sa Pobla, Muro i Lloseta.

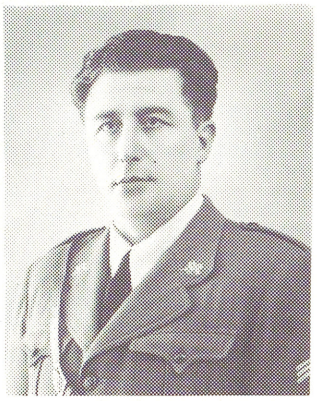

→ Joan Bennàssar Bisquerra

BENNÀSSAR BISQUERRA, JOAN (Campanet 1900 - Palma 1947) Militar de l'arma d'infanteria. Va esser a la campanya del Marroc, on va pertanya a la Legió i li concediren condecoracions tres vegades, i també un ascens per mèrits de guerra. El 1931, passà a la situació de retirat extraordinari. El 1936, es reincorporà a l'exèrcit com a capità de la plana major del cap de les Columnes d'Operacions, al front de Manacor durant el desembarcament republicà (16 d'agost - 4 de setembre del 1936). Fou defensor en una sèrie de consells de guerra, entre ells el del coronel Ramos Unamuno, celebrat el 10 de desembre. Féu classes, el 1937, al curs d'Instrucció i formació d'alferes i sergents provisionals de l'escola militar de Lluc. Ascendí a tinent coronel el 1947. (DJ)

→ Andreu Bennàssar Bonet

BENNÀSSAR BONET, ANDREU (Santanyí 1940) Músic. Fill d'Andreu Bennàssar Orell. Estudià piano amb Antoni Torrandell i n'acabà la carrera al Conservatori Superior de Música de València. S'ha dedicat a la música lleugera, lírica i clàssica. Ha tocat el clarinet, el saxòfon i ha acompanyat al piano cantants com Charles Aznavour, Maurice Chevalier i Francesc Bosch. Des del 1985 organitza el cicle d'audicions d'òpera de la Fonoteca Pública i és director de l'Escola Municipal de Música i de la Banda de Música Local de Santa Maria del Camí. Entre les seves composicions, per a piano i per a cant i piano, figuren *Aimada meva* i *La veu del tomarinar*, i la lletra i la música d'himnes i cançons d'escola.

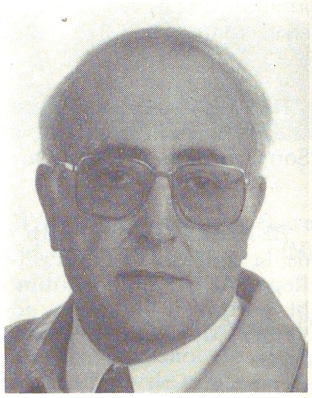

→ Llorenç Bennàssar Gost

BENNÀSSAR GOST, LLORENÇ —CAPELL PASSAT— (Campanet 1927) Polític. Cursà Dret a la Universitat de Barcelona i començà a exercir de missèr el 1954. Impulsà la creació de la Federació de Balears del Partit Socialista Obrer Espanyol (Històric) dins la qual ocupà el càrrec de secretari, i de la Federació Provincial de Balears de la Unió General de Treballadors (Històrica), de la qual fou president. Fou nomenat vice-president general en el XXVII congrés del seu partit. En dimití i, juntament amb la procuradora a Corts del franquisme Maria Glòria Chacopino Fores, fundà el Partit Socialista Independent —PSI— (1977), del qual fou secretari general, que participà a les eleccions generals del 15 de juny del 1977 dins la coalició Front Democràtic d'Esquerres, de la qual encapçalà la candidatura al Congrés de Diputats per València. Afers immobiliaris i la clausura per joc il·legal d'un local del PSI a Palma, el marginaren dels cercles d'esquerra. President de la Confederació General de Treballadors d'Espanya, de la qual fou fundador.

BENNÀSSAR MONER, GASPAR —S'ARQUITECTE— (Palma 1869 - Barcelona 1933) Arquitecte i urbanista. El 1899, es llicencià a l'Escola d'Arquitectura i a l'*Academia de Bellas Artes de San Fernando* de Madrid. Va esser

↑ Gaspar Bennàssar Moner

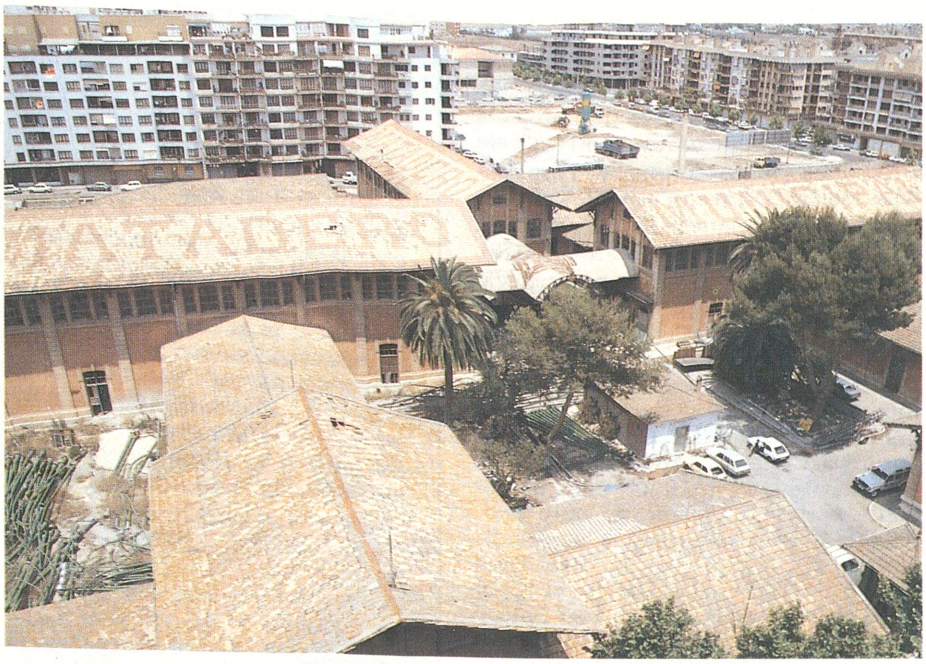

↑ Antic escorxador de Palma, obra de Gaspar Bennàssar Moner

arquitecte diocesà de Menorca i de Mallorca, arquitecte municipal de Palma (1901-1933), del Ministeri d'Instrucció Pública, de la Junta d'Audiència de Palma i del Reial Patrimoni, entre altres càrrecs. Es pot considerar l'autor de la Palma moderna, per la seva labor com a arquitecte municipal quan s'ordenà l'espai exterior de la ciutat i s'aplicà el Pla d'Eixampla de Bernat Calvet (1901), que va haver de dirigir. Com a resultat d'aquest pla, s'encarregà de l'enderrocament de les murades i del dibuix dels solars que s'havien de vendre. Projectà les avingudes i dirigí les obres d'urbanització i l'obertura de carrers prevists en el projecte, que no s'aplicà en la seva totalitat, ja que un parc a la zona de l'Institut no es realitzà. També dissenyà les escales del portal del Mirador de la Seu i el passeig de Sagrera (1910). Dins dels plans i projectes, resta l'encàrrec de l'Ajuntament del Pla general de la Reforma de Palma, que incloïa una transformació del barri antic. Es resolia així el problema de la circulació i es millorava la comunicació de la ciutat alta amb la baixa, però tot i que fou aprovat el 27 de juliol del 1917, no s'arribà a aplicar. Veient que la font de riquesa de l'Illa seria el turisme, proposà la construcció del cinturó de ronda, guanyant terrenys a la costa per davall la Seu; la millora del port, que dedicava una zona a embarcacions de gran calada, mentre l'antic passava a tenir una funció turística i esportiva; la urbanització de s'Hort del Rei; la creació d'una ciutat-jardí entre Santa Catalina i s'Aigo Dolça; l'edificació del mercat de l'Olivar i la urbanització del seu entorn, així com el projecte d'un passeig Marítim i la urbanització de la platja de Palma. Com a arquitecte, la seva trajectòria estilística es divideix en dues etapes, marcades ambdues per l'eclecticisme. Durant la primera fase (1900-1918), dins l'àmbit del modernisme, recull la influència historicista de l'Escola de Madrid, especialment la tendència neoàrab (Es Triquet (1909), *Hotel Príncipe Alfonso* de Cala Major (1906)) i la influència catalana, sobretot de Domènech i Montaner (can Gaietà Segura o *Bar Cristal*, 1914 i 1916), sense oblidar les formes derivades del gòtic i del romànic (plànols dels edificis encarregats per B Sastre, el 1913, i J Rosselló, el 1914); a més, emprà la tècnica del ferro forjat (magatzems de l'Àguila, 1908). També féu l'edifici de la Caixa d'Estalvis al carrer Ramon Llull de Palma (1904), l'escorxador municipal (1906) —guardonat a Madrid a l'Exposició de Belles Arts— l'escala

↓ Façana de l'antic Cine Born, obra de Gaspar Bennàssar Moner

d'honor de l'Ajuntament (1909), la façana del teatre Líric (1910) i la columna baromètrica de la plaça d'Espanya (1910). En aquest període, projectà també edificis neogòtics com l'església d'Esporles (1923) i la torre de l'església dels Dolors (Manacor 1929).Amb formes més eclèctiques, féu el plànol de l'Escola Graduada de Palma (1912). Abans del 1910, dirigí la construcció de l'Exposició Regional, organitzada per la Cambra de Comerç de Palma. Amb uns esquemes compositius que l'aproximen al pre-racionalisme i que incorporen el formigó armat, projectà la fàbrica central de la Companyia Mallorquina d'Electricitat a Palma (1917). A la segona etapa (1920-1933), es decantà per l'eclecticisme de caire neobarroc, neorenaixentista i neoplateresc. En són exemples la casa Tous (1922), l'edifici del que fou el Cine Born (1931), cas Nét, el Coliseu Balear (1929) i la casa Bibiloni (1928), tots a Palma. Una avinguda de Palma du el seu nom. (DL/GEM)

BENNÀSSAR MULET, DIONÍS (Pollença 1905 - 1967) Pintor. Estudià dibuix i pintura a Palma, però rebutjà l'academicisme i tornà al seu poble. Ferit a la clavícula durant la guerra del Marroc (1924), tengué la mà dreta inutilitzada per a treballar. Cap al 1926, entrà en contacte amb Hermenegild Anglada Camarassa, Joaquim Mir, Joaquim Sorolla, Santiago Rusiñol i Tito Cittadini, del qual es pot considerar deixeble. El 1934, començà a exposar a Palma. Després de l'èxit d'una exposició (1940), la Diputació Provincial de Balears li subvencionà un viatge d'estudis a diferents ciutats espanyoles. La seva obra pot classificar-se en tres etapes. A la primera època (1926-1940), guiat pels acadèmics i pel costumisme de Cittadini, realitzà paisatges i figures com *Hort dels frares* (1927) i *Ma Mare* (1932). Al segon període (1940-1950), tengué present el vessant modernista d'Anglada i en són exemples *Cançó de les àguiles* (1945), *Pi* (1947), i *Fons marí* (1964). A la darrera etapa (1950-1967), pertanyen treballs més personals com *La mort de Nuredduna* (1963), *La sínia entre ametlers* (1953), *Bes a la ribera* (1962) i *Autoretrat* (1964). És autor de paisatges, marines, motius costumistes, religiosos, retrats (com el de Miquel Costa i Llobera i Joan Estelric), natures mortes, fantasies i abstraccions. Des de la tècnica impressionista, derivà cap a un expressionisme de gran varietat de colors i de pinzellada pastosa. Malgrat

S'ARQUITECTE BENNÀSSAR

L'obra de Bennàssar, que es desenvolupà entre 1899 i 1933, s'inscriu, com la d'altres arquitectes de l'època, en un llenguatge tradicionalista, si bé amb incursions significatives en el modernisme.

Tot i que no és clara la seva participació en alguns projectes que són atribuïts a Jaume Alenyar, la seva activitat professional pot considerar-se com una de les més destacades entre la dels arquitectes de la generació modernista, ja que Bennàssar fou qui realitzà major nombre d'obres i les de més envergadura, tant en el camp privat com en el públic.

Si bé la seva tasca com a arquitecte en l'àmbit local fou rellevant, no ho fou menys la seva activitat d'urbanista, les propostes del qual bàsicament es concretaren al Pla General de Reforma de Palma (1916).

Sobre la base d'una estricta fidelitat al Pla Calvet en tot allò que concernia la ciutat extramurs, Bennàssar proposava la reforma circulatòria del barri antic, encaminada principalment a millorar la comunicació entre les parts alta i baixa de la població i, alhora, enllaçar aquestes zones amb l'eixample. A més, abordava altres qüestions com la del polèmic mercat central, i també aspectes relatius a la ciutat extramurs, entre els quals es poden destacar l'ampliació de l'eixample cap a la mar i la seva unió amb el nucli antic, i el nou port comercial. L'afany per resoldre els problemes de la ciutat a llarg termini conduïren Bennàssar a redactar un pla inviable, donat el seu caràcter utòpic i poc conservador. La seva realització hauria suposat una profunda alteració del nucli antic, sense respectar zones d'importància històrica ni edificis singulars de valor artístic i monumental, cosa que explica que únicament es materialitzassin els projectes relatius a la Gran Via Cort-Born i a les escales de la Seu, i encara de forma parcial. No obstant això, la seva importància radica en el fet que per primera vegada es va abordar la problemàtica de la ciutat antiga, no de forma teòrica i parcial, sinó apuntant solucions globals, en un pla que arribà a esser aprovat no solament per la corporació municipal, sinó també per l'administració central. Els aspectes que s'hi tracten, com per exemple la comunicació entre les parts alta i baixa de la població, la urbanització de la plaça i el mercat de l'Olivar, i la transformació de l'Hort del Rei, seran posteriorment replantejades per Guillem Fortesa i, més tard, per Gabriel Alomar que, reprenent l'herència anterior i aportant-hi la seva contribució personal, redactà el 1940 el Pla de Reforma Interior de Palma.

Miquel Seguí Aznar

← Dionís Bennàssar Mulet, *Pins*

que rebé ofertes per pintar i viure fora, romangué sempre a Pollença. Després de mort s'han fet diverses exposicions homenatge a Pollença (1968, 1970, 1977), Port d'Andratx (1975), Sóller (1976), Son Servera (1984) i Palma (1968, 1982). El 1981, fou nomenat fill il·lustre del seu poble. (DL/GEM)

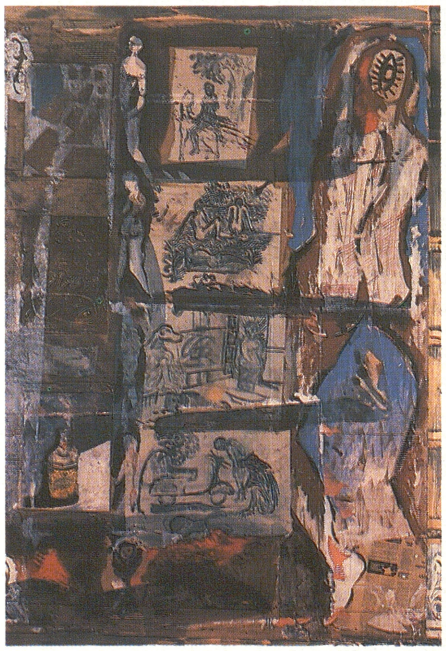

↑ Pere Bennàssar Obrador, *Jo no*

BENNÀSSAR OBRADOR, PERE (Felanitx 1963) Pintor. Ha exposat a Felanitx, Palma, Madrid, Sant Sebastià i Barcelona, i ha participat a fires internacionals com ARCO 88 (Madrid) i ART 1988 (Basilea). El 1986, guanyà el premi Ciutat de Palma de pintura.

BENNÀSSAR ORELL, ANDREU (Santanyí 1904 - 1984) Músic. Director de la Banda Municipal de Santanyí (1936-1978). Començà com a trompetista a les bandes d'en Perxa i a la del Partit Conservador de Santanyí. Durant la Guerra d'Àfrica, tocà a la banda del Regiment de Ceuta i, tornat a Mallorca el 1928, s'incorporà a la Unió Jazz Santanyí, fins al 1936. Compongué les marxes fúnebres *Gòlgota* i *Antònia*, i pasdobles com *Batle Adrover* i *Regidor Blai Bonet*.

BENNÀSSAR PASQUAL, PERE (? s XVII - Palma 1694) Lul·lista i canonge de la Seu de Mallorca. Polemitzà amb els dominicans de Palma sobre la doctrina de Ramon Llull i en defensà l'ortodòxia i la santedat de vida davant el rei d'Espanya i la Seu Apostòlica. Preocupat per les dificultats del llenguatge lul·lià, encarregà al franciscà Lluís Coll la traducció al llatí de les obres catalanes de Llull, amb la intenció d'incorporar-les al procés incoat per Roma. Edità el *Liber Apostrophe* (1688) i escriví *Breue et compendiosum rescriptum natiuitatem, uitam, martyrium, cultum inmemoriabilem pii heremitae ac uenerabilis martyris Raimundi Lulli Balearis, tertii ordinis Sancti Francisci, Doctorisque caelitus illustrati* (1688), obra biogràfica i apologètica prohibida per la Santa Seu el 1690, però que tengué una gran difusió a Mallorca. Un altre treball seu és el memorial adreçat a Carles II el 1691, en el qual exposa la vida, martiri i miracles de Ramon Llull, amb les alabances i aprovacions que ha rebut la seva doctrina, per defensar-lo de les acusacions de l'inquisidor Eimeric.

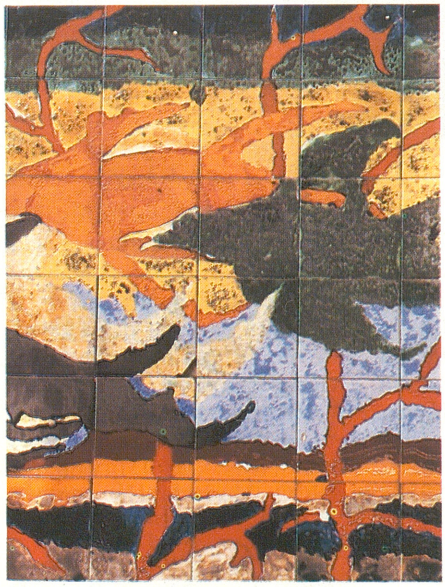

↑ Margalida Bennàssar Perelló, mosaic al carrer Unió de Palma

BENNÀSSAR PERELLÓ, MARGALIDA (Llubí 1940) Ceramista. Estudià a l'Escola d'Arts i Oficis artístics de Palma i a l'Escola Nacional de Ceràmica de Manises. A un edifici del carrer Unió (Palma) i a l'ermita del Sant Crist de Llubí, figuren dos dels seus murals.

→ Antoni Bennàssar Roig

BENNÀSSAR ROIG, ANTONI (Felanitx 1949) Biòleg. Llicenciat en biologia el 1975 per la Universitat de Barcelona, i doctor el 1988 per la Universitat de les Illes Balears, amb la tesi *Pecneci - 99 en Phaseolus uulgaris L.* Des del 1976, és professor de la Universitat de les Illes Balears i des del 1983, vice-rector d'extensió universitària.

→ Bartomeu Bennàssar Vicenç

BENNÀSSAR VICENÇ, BARTOMEU (Felanitx 1937) Moralista. Va esser ordenat prevere el 1955 i, llicenciat en teologia per la Universitat Gregoriana de Roma (1960), s'hi doctorà a l'Acadèmia Alfonsiana el 1964. Fins al 1968, exercí diversos càrrecs a la diòcesi de Mallorca. Després d'una experiència missional al Perú (1968-1970), d'on va esser expulsat, tornà a l'Illa i fou nomenat delegat diocesà de turisme (1971-1976), del departament de pastoral i turisme de la Conferència Episcopal Espanyola (1971-1974) i d'acció social (1979-1983), que compaginà amb diverses tasques parroquials i docents com a professor del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca (des del 1970). Sobre la seva especialitat, ha publicat *Turismo y pastoral. Síntesis de teología de las vacaciones* (1966), la seva tesi doctoral, *Contestación, carisma y cambio de estructuras* (1970), *Viure a la intempèrie* (1985), *Església a la part forana de Mallorca* (1985), *L'altre ens allibera* (1985), *Moral para una sociedad en tiempo de crisis* (1986), *Cultura nacional i immigració. Aproximació a una qüestió pendent* (1988), *Pensar y vivir moralmente. La actitud samaritana del Pueblo de Dios* (1988) i *El amor, mayor que la fe. Ética de la solidaridad* (1988). La seva tasca com a estudiós de la moral des d'una postura avançada i fronterera ha estat fonamental en la renovació de la reflexió teològica a Mallorca. Ha publicat també dos llibres de poemes, *Així tanmateix. Quasi poemes* (1984) i *Petjades i (tre)pitjades. Quasi pregària* (1987), que complementen la recerca moral des de la seva experiència cristiana, social i política.

← Antoni Bennàssar Vicens —Toni Dionís—, sense títol

BENNÀSSAR VICENS, ANTONI —TONI DIONÍS— (Pollença 1945) Pintor. Fill de Dionís Bennàssar Mulet. Estudià amb Pere Quetglas —Xam— a Palma. Des del 1968, ha realitzat exposicions, i guanyat diversos certàmens a Mallorca. La seva obra és figurativa, pinta sobretot paisatges i natures mortes de caire expressionista. És propietari i director de la galeria d'art Bennàssar, de Pollença.

BENNÀSSAR VIVES, JOAN (Pollença 1950) Pintor i escultor. Estudià a l'Escola de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona, ciutat on resideix. Des del 1971, ha exposat a Pollença, Palma, Barcelona, Madrid, Sant Sebastià, Oviedo, Tolosa, Los Ángeles i Nova York. Ha participat a fires internacionals com Art LA (Los Ángeles 1987), FIAC (París 1986) i, des del 1983, a ARCO (Madrid). Ha guanyat diversos premis de pintura i dibuix a Balears. Després d'un temps dedicat a la pintura matèrica, continuà dins de l'art figuratiu, amb paisatges i natures mortes que des dels trets hiperrealistes han derivat cap a l'expressionisme. Freqüentment, realitza sèries monogràfiques entorn d'una mateixa temàtica, com *El cel des de la meva escala* i *Dubtes del pelegrí.*

↓ Joan Bennàssar Vives, sense títol *(CP)*

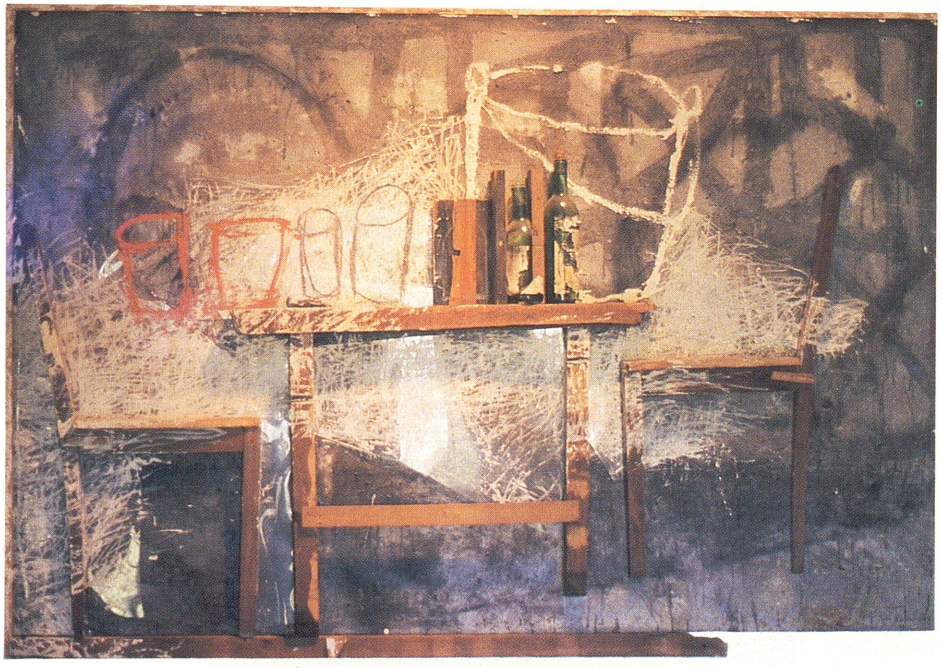

BENNÀSSER Família de terratinents de Campanet. Una tradició popular local la fa descendir d'un gran senyor musulmà de Mallorca, que cooperà amb Jaume I en la conquesta de l'Illa, es convertí al cristianisme i rebé terres a Campanet. Documentats com a terratinents en aquest poble el s XIII, hi anaren incrementant el seu patrimoni territorial al llarg dels segles mitjançant adquisicions i enllaços matrimonials, fins a arribar a controlar, a través de branques familiars diverses, la major part de les terres del terme. En èpoques diferents, foren titulars de les possessions d'Alborallet, Biniatró, camp d'en Barbeta, Camp des Soldat, Gabellí, Massana, la Mola, Monnàber, es Pujol, Rafal de na Bosca, Rafal d'en Sion, Son Corró, Son Estrany, Son Gener, Son Monjo, Son Xapeta i altres terres, cases i béns a Campanet, fet que els donà l'hegemonia econòmica, social i política de la vila des del s XV fins al s XX, a vegades durament disputada per altres poderoses famílies locals com els Socies de Fangar i de Son Garreta els s XVI-XVII, enfrontaments que donaren lloc a episodis sagnants de bandolerisme senyorial. Les diverses branques de Campanet es diferenciaren agafant el nom de les possessions, rafals o terres de la seva propietat. En el s XVII, però, el llinatge hi havia proliferat tant que designava des dels més rics senyors de terres fins a esclaus alliberats. Això hi determinà el sorgiment de noves denominacions de branques menors com els Corantí, Cranc, de la Creu, Ferragut, Fragoa, Gasit, Jordi, Panxeta, Queto, Salvador, Serigot, Xineta, aquests dedicats a la cirurgia, i altres. Els Bennàsser de Campanet donaren, al llarg del temps, un estol de personatges de relleu relatiu dins el camp polític, militar i eclesiàstic. Afectats per l'extinció d'algunes branques, entre altres la de Massana amb Mateu Bennàsser Bisquerra (Campanet 1826-1910), i per l'esfondrament progressiu de l'economia agrària, accelerat pel fenomen turístic, deixaren d'esser una força rellevant, al poble, a mitjan s XX. (DF/JE)

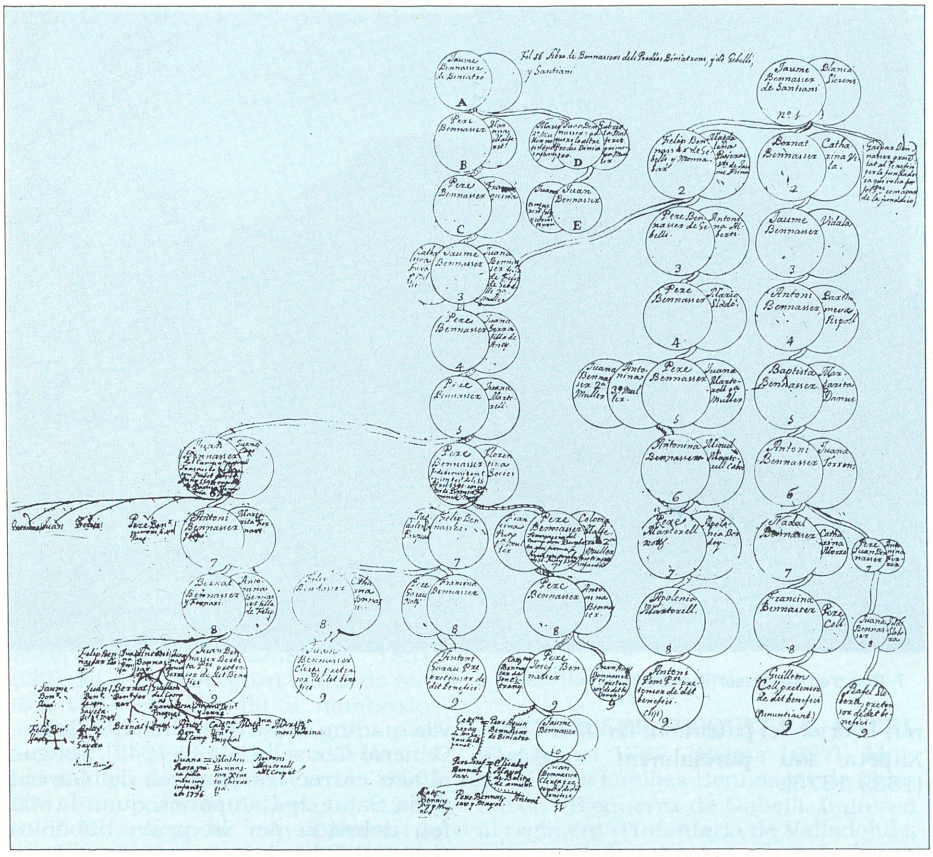

↑ Arbre genealògic de la família Bennàsser, realitzat a finals del s XVII

BENNÀSSER, ANTONI –XENGUÍ– (Campanet s XVI - Binissalem 1564) Bandoler. Acusat de lladre i assassí, fou empresonat, jutjat i sentenciat a mort. Morí penjat a la forca.

BENNÀSSER, ANTONI –DE LA CREU DE PETXINO– (Campanet s XVI - Rafal Garcés 1639) Fou conseller de la Vila (1629) i del Gran i General Consell (1639). Participà en les lluites senyorials i fou assassinat a arcabussades per instigació dels seus rivals en el camí reial de Ciutat, dins el Rafal Garcés (Inca).

BENNÀSSER, BARTOMEU –DE GABELLÍ– (Campanet s XVII - 1672) Senyor de Gabellí Petit. Fou familiar del Sant Ofici. Tinent perpetu (1660), participà en la repressió del bandolerisme. Ocupà els càrrecs de jurat, mostassaf, conseller, oïdor de comptes i clavari a la vila nadiua. Fou batle reial de Campanet (1648, 1652 i 1661-1662) i conseller del Gran i General Consell (1661).

BENNÀSSER, BARTOMEU –GENER– (Campanet s XVII - 1696) Senyor de Son Gener. Tinent perpetu (1660), participà activament en la lluita contra el bandolerisme. Ocupà els càrrecs de conseller, jurat, oïdor de comptes, clavari i d'altres, a la vila nadiua. Fou batle reial de Campanet (1671, 1679 i 1683) i conseller del Gran i General Consell (1673).

BENNÀSSER, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre Son Mir i Son Rubí. ■ Al terme de Manacor, entre l'hort des Granot i can Sureda. Anomenada també can Pancuit. ■ Al terme de Pollença, entre can Bosc i el torrent de Sitges, a la vall de Colonya. ■ Al de Santanyí, entre Son Fulla i can Nadal Negre. (M)

BENNÀSSER, CORRAL D'EN Accident de la costa del terme d'Alcúdia, entre sa Marina i es Barcarets. (M)

BENNÀSSER, FELIP –XAPETA– (Campanet s XVI - 1643) Senyor de Son Xapeta, Son Pagès i molí de sa Torrentera. Ocupà els càrrecs de conseller, jurat, oïdor de comptes i d'altres a la vila nadiua. Fou familiar del Sant Ofici (1638) i batle reial de Campanet (1642).

BENNÀSSER, HORT D'EN Al terme de Santanyí, situat entre el camp d'en Vidal i Son Salom. (M)

BENNÀSSER, JAUME –LLUNA– (Campanet s XVII - 1657) Bandoler. Acusat de lladre i d'assassí, fou jutjat i condemnat a mort. L'executaren a la comuna de ses Forques.

BENNÀSSER, JAUME –DEL RAFAL– (Campanet s XVII - 1700) Senyor del Rafal. Ocupà els càrrecs de mostassaf, conseller, jurat i oïdor de comptes a la vila nadiua. Fou batle reial de Campanet (1695 i 1699).

BENNÀSSER, JOAN –DE BINIATRÓ– (Campanet s XVII - 1690) Senyor de Biniatró. Ocupà, entre altres, els càrrecs de mostassaf, conseller, jurat, oïdor de comptes i clavari, de la vila nadiua. Fou batle reial de Campanet (1681, 1684 i 1688) i conseller del Gran i General Consell (1683 i 1689).

BENNÀSSER, JOAN –DE MASSANA– (Campanet s XVII - 1725) Senyor de Massana i la Mola. Ocupà els càrrecs de mostassaf, oïdor de comptes, conseller, jurat i clavari a la vila nadiua. El 1698, renuncià als seus càrrecs i es reclogué a la possessió de la Mola, però retornà per defensar la causa de l'arxiduc Carles d'Àustria durant la Guerra de Successió. Fou batle reial de Campanet (1692-1693, 1702 i 1710) i conseller del Gran i Ge-

↓ Corral d'en Bennàsser (Alcúdia)

neral Consell (1693, 1701, 1705 i 1713).

BENNÀSSER, JOAN —LLESCA— (Campanet s XVII - Palma s XVIII) Delinqüent. Dit també del *Jai Jordiot*. Amb una companyia de bandolers, es dedicà a robar cases, assaltar viatgers i cometre homicidis per la comarca d'Inca. Capturat durant la Persecució General, fou condemnat a servir el Rei fora de Mallorca. Aconseguí fugir i, amb altres vuit delinqüents, desembarcà a l'Illa el 1723 i reprengué les activitats de bandoler. Fou perseguit i acorralat per les tropes a l'església parroquial de Campanet el setembre de 1723. S'entregà i fou tancat a la presó reial de Palma, on morí.

BENNÀSSER, JORDI —MONJO— (Campanet s XVII - Inca 1671) De la família Bennàsser —Monjo de Biniatró—. Ocupà els càrrecs d'oïdor de comptes, conseller, clavari, mostassaf i taxador a Campanet. Participà en el bandolerisme senyorial de l'època i fou assassinat pels seus rivals a la possessió de Son Sastre d'Inca.

BENNÀSSER, MATEU —DE MONNÀBER— (Campanet s XVII - 1700) Senyor de Monnàber. Ocupà els càrrecs de conseller, mostassaf, oïdor de comptes, jurat i clavari a la vila nadiua. Fou batle reial de Campanet (1685 i 1694) i conseller del Gran i General Consell (1687, 1695 i 1699).

BENNÀSSER, MIQUEL DE (Mallorca s XIII - XIV) Frare dominicà. Abans de la seva conversió, anomenat Ibn Sayri. Fill de **Ben Ahamet**, cap dels musulmans mallorquins, segons la crònica de Jaume I. Convertit al cristianisme, prengué l'hàbit i fou director del *Studium arabicum*, del convent de Sant Domingo de Palma, on es dedicà a ensenyar àrab als dominicans enviats a l'Illa. Quan morí, fou venerat i enterrat al seu convent. Les seves restes foren traslladades a la Seu de Mallorca el 1837.

BENNÀSSER, MIQUEL —XAPETA— (Campanet s XVII) De la família senyorial dels Bennàsser de Son Xapeta. Per la seva participació en el bandolerisme de l'època, fou empresonat a la torre de Sant Miquel de Palma i condemnat a servir el rei fora de Mallorca. A les ordres de Joan Josep d'Àustria, participà destacadament en la recuperació de Barcelona, ocupada pels francesos (1652). Aquests fets determinaren la crisi del patrimoni familiar i Son Xapeta fou parcialment establida (1663-1675).

↑ Puig d'en Bennàsser (Bunyola)

BENNÀSSER, MOLÍ D'EN Al terme d'Inca, situat entre cas Barragot i Son Bennàsser. (M)

BENNÀSSER, PERE —GAIETA— (Campanet s XVI - 1655) Ocupà els càrrecs de mostassaf, conseller, jurat, oïdor de comptes, clavari i taxador a la vila nadiua. Fou conseller del Gran i General Consell (1643 i 1647). Tengué al seu càrrec les finances del Govern de la Salut de Campanet, quan la vila fou delmada per la pesta bubònica (1652-1653).

↓ Molí d'en Bennàsser (Inca)

BENNÀSSER, PUIG D'EN Al terme de Bunyola, de 460 m d'altària, situat entre Biniforani i Alfàbia. (M)

BENNÀSSER, SON Possessió del terme de Felanitx, situada entre sa Coma i can Cordella. ■ Al terme d'Inca, entre Son Mas i Son Beltran. ■ Al terme de Palma, entre Son Pujol i Son Vidal. (M)

BENNÀSSER I BENNÀSSER, MIQUEL —SOLDAT— (Campanet s XVIII - Palma 1770) Notari. Senyor del camp des Soldat. Cursà estudis a la Universitat Literària de Mallorca. Instal·lat al barri de l'Almudaina (Palma) hi exercí el notariat en estreta relació amb els cercles eclesiàstics i senyorials, com reflecteixen els seus vuit volums de *Contractes* fins el 1763.

BENNÀSSER I BENNÀSSER, PERE —DE BINIATRÓ— (Campanet s XVII - 1742) Senyor de Biniatró. Partidari de l'arxiduc Carles d'Àustria, durant la Guerra de Successió fou conseller del Gran i General Consell (1703 i 1715) i ocupà els càrrecs de conseller, jurat i clavari a la vila nadiua. Com a batle reial (1704 i 1715) signà la rendi-

ció de Campanet a Felip V el 19 de juny de 1715. En el període borbònic, ocupà els càrrecs de regidor, estimador i batle reial de Campanet (1727-1730).

BENNÀSSER I BENNÀSSER, PERE JOSEP —Estrany— (Campanet s XVII - 1679) Senyor de Son Estrany. Ocupà els càrrecs de taxador, conseller, jurat, oïdor de comptes i clavari a la vila nadiua. Fou conseller del Gran i General Consell (1669 i 1675).

BENNÀSSER BIBILONI, ANTONI —de Biniatró— (Campanet 1865 - Palma 1940) Polític. Senyor de Biniatró i de Son Estrany. Cap del partit conservador a Campanet, dit el Partit Gros, el Partidot o sa Llagosta, lluità contra el partit liberal local, dit el Partit Petit, el Partidet o sa Camamil·la, dirigit pel metge Joan Bisquerra Bennàsser —Dolç— (Campanet 1851-1932), fet que generà un clima de tensió i violència, recollit a nombrosos glosats populars. Les seves grans possessions li permeteren controlar la vida política de Campanet entre 1900 i 1931. Fou batle de Campanet (1902-1905). El seu poder minvà durant la República i s'esvaí amb la fallida del Banc de Crèdit Balear (1934), que l'obligà a vendre la possessió de Son Estrany.

← Mateu Bennàsser Bisquerra

BENNÀSSER BISQUERRA, MATEU —de Massana— (Campanet 1826 - 1910) Senyor de Massana i la Mola, amb ell s'extingí la línia masculina dels Bennàsser de Massana (s XIV-XX). Fou batle de Campanet (1865-67, 1873-74 i 1883-85), on fundà la Societat Agrícola (1876), per impulsar-hi la comercialització de la producció agrària i ramadera. El seu pare, Joan Bennàsser Marc (Campanet 1801-1860) fou també batle de Campanet (1836-38, 1840, 1844 i 1847) i l'avi, Mateu Bennàsser Vila (Campanet 1739-1807), hi tengué el càrrec de batle reial als anys 1795-98 i 1801-1804.

↑ Rafel Bennàsser Bisquerra

BENNÀSSER BISQUERRA, RAFEL (Campanet 1752 - Palma 1827) Militar. De les famílies Bennàsser de Monàber i Bisquerra de Gabellí. Ingressà al regiment d'infanteria de Valladolid i, el 1777, passà amb el grau d'alferes de fragata a la Reial Armada. Amb el xabec «San Luis» féu dues campanyes corsàries a les costes d'Algèria. Comandà la llanxa bombardera núm 20 durant l'atac contra Alger (1784), dirigit pel general Antoni Barceló. Com a capità de fragata, participà amb el «Triunfante» en la divisió naval de Gravina que, l'hivern de 1794-95, intentà socórrer Roses, assetjada pels revolucionaris francesos. El navili naufragà a la costa catalana, el 6 de gener del 1795. Ascendit a capità de navili, comandà el «Arrogante» de l'esquadra d'Apodaca enviada a Amèrica Central durant la guerra naval contra Anglaterra, a la campanya del 1796-97. Sotmès a consell de guerra, a causa de la derrota, amb la resta dels comandants de l'esquadra d'Apodaca, fou absolt. Durant la guerra peninsular, al Departament de Cartagena, comandà els navilis «Fernando VII», «San Joaquín» i «Guerrero». El 1811, ascendí a brigadier de l'Armada. Cessà en la Comandància Militar de Matrícules de Mallorca (1821-23) durant el trienni liberal, però hi retornà arran de la restauració absolutista. El 1826, cessà del comandament del terç naval de Mallorca. Cavaller dels ordes de *San Hermenegildo* i de *Isabel la Católica*, fou condecorat amb la Creu de Marina de Diadema Reial. El 1975, fou proclamat fill il·lustre de Campanet.

BENNÀSSER CAMPINS, MARGALIDA —Coixina— (Campanet 1838 - 1915) Glosadora. Jornalera del camp i covenera, participà ocasionalment en vetlades de gloses. Cap al 1903, publicà una plagueta, on recollí bona part de les seves composicions.

BENNÀSSER D'EN VIC, SON Possessió del terme de Campos, situada entre es Lloquet i Son Bennàsser de ses Serralleres. (M)

BENNÀSSER DE SES SERRALLERES, SON Possessió del terme de Campos, situada entre n'Amera i Son Bennàsser d'en Vic. (M)

BENNÀSSER MORRO, JOAN —de Massana— (Campanet s XVII - 1673) Senyor de Massana i de la Mola. Nomenat tinent perpetu (1660), participà activament en la repressió del bandolerisme. Ocupà els càrrecs de mostassaf, clavari, taxador, oïdor de comptes, conseller, jurat i d'altres a la vila nadiua. Fou batle reial de Campanet (1666) i conseller del Gran i General Consell (1663 i 1667). (DF/JE)

BENNÀSSER PASQUAL, BERNAT —Barbeta— (Campanet s XVII - Palma s XVIII) Mariner i comerciant. De família de propietaris pagesos, passà a Palma com a mariner. Associat amb altres comerciants mallorquins, féu fortuna durant la Guerra de Successió i, el 1712, adquirí el vaixell «Sant Josep i Sant Bonaventura».

BENNÀSSER PONS, JOAN —Es Metge Vell— (Campanet 1844 - 1907) Polític. Doctor en Medicina. Fou cap del partit liberal a Campanet, juntament amb el metge Joan Bisquerra Bennàsser —Dolç— (1851-1932). Batle de Campanet (1881-1883 i 1899-1900), els seus rivals polítics decidiren assassinar-lo i contractaren Joan Mateu Reinés —de Míner— i altres delinqüents. L'atemptat es produí el 1899, a la placeta del Fossar de Campanet, però en sortí indemne. Llorenç Riber l'inclou a *La minyonia d'un infant orat.*

BENNÀSSER REINÉS, CRISTÒFOL —Maians— (Campanet 1874 - 1942) Glosador. Jornaler del camp, analfabet, és autor de nombrosos glosats a les festes de Sant Antoni i de Sant Jaume, a la vila nadiua. El seu nebot, **Cristòfol Bennàsser Gual** (Campanet 1899 - 1973), i la seva filla, **Joana**

TOROS DE SANT JAUME
(1910)

Es gendre d'en Joan Maca
és en Tià Caminer.
Una fantasia fé
enguany esmig de sa Plaça:
toreant una vaca,
no va donar altra passa
en es moment que ell volgué.
No trobau que el jove fé,
sense cursar es batxiller,
una fantasia guapa?

↑ Glosa de Cristòfol Bennàsser Reinés

Maria Bennàsser Quart (Campanet 1900 - Palma 1981), foren també glosadors estimables.

BENNÀSSER REURE, GUILLEM –DE MASSANA– (Campanet s XVII - Palma s XVIII) Doctor en Medicina. Cursà estudis a la Universitat Lul·liana de Mallorca, a Montpeller i a Avinyó, on es graduà. Des del 1754, exercí de metge a Campanet. El 1737, redactà una autobiografia sobre els seus anys d'estudiant, amb motiu d'un plet contra el seu germà Joan, hereu de Massana i la Mola, que romangué inèdita. (DF/JE)

BENNÀZAR MUNAR, MIQUEL (Palma 1909 - Palma 1962) Propietari i industrial. Fill de l'arquitecte Gaspar Bennàssar Moner. Fundà a Palma, el 1943, una agència de distribució de pel·lícules, anomenada *Distribuidora Cinematográfica Balear* –DISCIBA–, que treballava amb marques com Warner Bros, RKO, Radio, Exclusives Floralva i Filmax. Fou delegat de la companyia marítima del Nervió. (DL)

BENNOC Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Garallet d'en Tem i Cugrelutx des Pou, registrada al *Llibre del Repartiment* com a Rahal Abennoch. Tenia 391 quarterades. Des de principis del s XV fins a mitjan s XVIII fou dels Socies de Llucmajor, i passà després als Llompart. Dedicada a ametlerar i figueral. (M)

BENNOC, ALJUB DE Situat prop de les cases de Bennoc, al terme de Llucmajor, ran del camí de s'Àguila. (M)

→ Bennoc (Llucmajor)

BÉNS D'AVALL Terrenys del terme de Sóller, situats entre Alconàsser i Moleta Gran. (M)

BÉQUER, PUNTA Accident de la costa del terme de Pollença, situat entre el racó d'en Martorell i el cingle Verd. Registrat a la documentació antiga com a cap de Becar i cap de Bèquer, el 1585. (M)

BEQUES, CAN Propietat rústica

↓ Aljub de Bennoc (Llucmajor)

del terme de Llucmajor, situada entre Marola i Vernissa, anomenada també can Set Beques. Surt des Llobets. (M)

BEQUES, SES Terrenys del terme d'Artà, situats entre el puig d'en Renegat i el coll des Pescadors. (M)

BERAN, BRU (Brünn, Moràvia 1888 - Palma 1979) Pintor. Estudià a les escoles de belles arts de Viena i de Munic. Marxà a París, on fou deixeble de Claude Monet i rebé la influència impressionista. El 1929, viatjà per Espanya i s'establí a Barcelona i a Eivissa, fins que esclatà la Guerra Civil. Anà a París, però, en començar la II Guerra Mundial, tornà a Espanya. Fins al 1969, visqué a Madrid, i s'instal·là definitivament a Mallorca el 1971. El 1972, el govern espanyol li concedí *La Cruz de Caballero de la Orden del Mérito Civil*. El 1977, el Museu de Mallorca li va dedicar una exposició antològica. Posteriorment, féu donació al museu de setze obres datades entre el 1923 i el 1970. Es dedicà sobretot al retrat.

BERARD Un dels principals llinatges de l'antiga noblesa mallorquina. La seva filiació continuada comença amb missèr Joan de Berard, doctor en drets i síndic a Aragó, mort el 1403. El seu fill, *Joan de Berard i Geronès* (→), també fou doctor en drets i síndic a Aragó. A la tercera generació, Joan de Berard i de Torrella, igualment doctor en drets, vice-conseller de Navarra i síndic a Nàpols, fou el primer senyor de Cabrera de la seva nissaga (1431). Amb els seus fills, el llinatge es dividí en dues branques: la línia dels senyors de Cabrera i la creada per Lluís de Berard i Moretó. La primera, va esser fundada per Nicolau de Berard i Moretó, doctor en drets i assessor de la governació de Mallorca el 1455. El seu nét, *Joanot de Berard i Gual* (→), doctor en drets i senyor de Cabrera fins al 1523, en què traspassà l'illa a Pere de Malferit, es casà dues vegades. Del seu primer matrimoni, amb Jerònia Riera, sorgí la línia que, a finals del s XVI, heretà els fideïcomissos de *Campfullós* (→) i que es clogué cap al 1650 amb Elionor de Berard i de Villalonga, esposa d'Antoni Gual. Del seu segon matrimoni, amb Jerònia de Palou, sorgiren dues branques: una coneguda com a *Boix de Berard* (→) i l'altra com a Nuniç de Berard. La primera, fou anomenada així a causa que Nicolau de Berard i de Palou heretà un fideïcomís del seu amic Bartomeu Boix, notari, que incloïa el cosenyoriu de l'escrivania de la cúria de la governació de Mallorca, la qual, durant la segona meitat del s XVII, passà per una situació econòmica molt difícil i acabà modestament el 1918 a la mort d'Amèlia de Berard i Canyelles, casada amb Antoni Galerà, personatge aliè a la noblesa. El nét segon, Antoni de Berard i Fuster, fundà la branca que acabà el 1729 a la mort d'Aina de Berard i Nét, muller d'Antoni Doms. Un altre nét de Nicolau Boix de Berard i de Palou, fou Pelai de Berard i Fuster, la descendència del qual acabà amb els fills il·legítims del capità Francesc de Berard i Dezcatlar. La branca del nét menor, Francesc de Berard i Fuster, heretà un fideïcomís dels Gual i acabà, el 1750, amb la mort sense successió, de Francesc Gual de Berard i de Villalonga, regidor perpetu de l'Ajuntament de Palma. Quant a la branca Nuniç de Berard, el seu cap fou *Hug de Berard i de Palou* (1553-1594) (→), consultor del Sant Ofici, advocat fiscal del patrimoni reial, procurador reial i virrei interí, que rebé el títol de noblesa el 1591. Es va casar amb Joana Nuniç de Santjoan, portadora del fideïcomís dels Nuniç. El seu fill, Pere Nuniç de Berard, dipositari reial, es casà amb Catalina Doms i del seu matrimoni nasqueren dos fills, Joana de Berard i Nuniç casada amb Jeroni Garau, i Hug Nuniç de Berard i Doms (1613-1694), popularment conegut com a Pare Hugo. Aquest, es convertí en l'hereu del fideïcomís dels Nuniç i del fundat pel seu pare, però quan ingressà a la Companyia de Jesús hagué de renunciar a l'herència que havia rebut dels seus ascendents: el 1651, donà els seus béns a l'orde de sant Ignasi i manà que, amb una part del capital que redituàs la seva hisenda, es construís un col·legi, que s'edificà a Pollença en vida del donador. Pel que fa a la línia fundada per Lluís Bernat de Berard i Moretó, jurat el 1458, tot d'una es dividí en dues cases. La primera fou creada pel seu fill Jaume de Berard i Ballester, nat del primer matrimoni, i acabà a mitjan s XVI amb Joan de Berard i de Santjoan, el qual no tengué descendència de la seva cosina, Francina de Berard i Reyes-Desvilar. L'altra casa fou creada per Agustí de Berard i de Caulelles — nat del seu segon matrimoni—, la filla del qual es casà amb Jaume Arnau de Torrella.

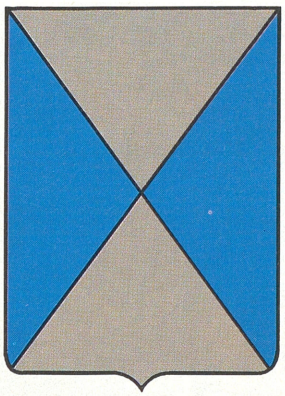

→ Escut de la família dels Berard

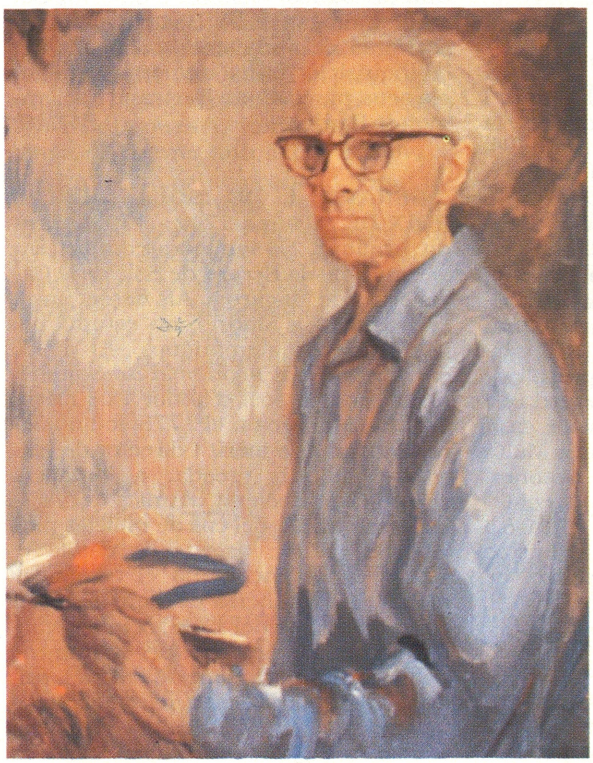

← Bru Beran, *Autoretrat*

↑ Bastió i punta d'en Berard (Palma)

BERARD, BASTIÓ D'EN Baluard de les murades de Palma. Va esser edificat entre el 1715 i el 1801 i és part de la murada renaixentista que constituí el cinquè recinte muradat de la ciutat. Fou dissenyat per Jacobo Palearo Fratín, enginyer italià que va venir a Palma, el 1575, enviat per Felip II. Prengué el nom del llinatge de la família Berard, a causa de la proximitat del seu casal. Encara avui és part de la murada de la mar, que la llei de 1895 no autoritzà a enderrocar. (DL)

BERARD, PUNTA D'EN Accident de la costa del terme de Palma, situat entre sa Portella i la costa des Gas. ■ Accident de la costa del terme de Sant Llorenç, entre la punta de ses Crestes i el fort de na Jaia, avui anomenat punta de n'Amer. El seu nom prové de Jaume Ballester Berard, que comprà els terrenys en el s XV (vegeu *Amer, punta*). (M)

BERARD I ARMADANS, JERONI DE (Palma ? - 1583) Jurista i noble. Estudià amb els dominics i es doctorà en ambdós drets a la Universitat Lul·liana de Mallorca. Va esser regent de la Reial Cancelleria de Mallorca.

BERARD I ARMADANS, JOAN LLUÍS DE (Palma 1542 - Namur, Països Baixos ?) Militar i escriptor. Membre de la noble família dels Berard, era fill de Joanot de Berard i Riera, que participà a l'expedició d'Alger de 1541. Combaté durant 25 anys a les campanyes d'Itàlia, al front d'una companyia que ell mateix havia mobilitzat. Amb el grau de capità, lluità al terç de Lope de Figueroa, a la guerra entre Felip II i Enric IV de França i el papa Pau IV. El 1588, comandà una companyia de 300 homes que era part de l'anomenada *Armada Invencible*. De la seva obra, ha quedat una *Sintaxis noua etymologiae nouae respondens* (1583).

BERARD I DE BERARD, JERONI DE (Palma 1679 - s XVIII) Escultor i noble. El 1703, casà amb Elionor de la Cavalleria, el patrimoni de la qual li permeté dedicar-se a l'escultura i a l'adquisició d'obres d'art. Durant la seva estada a Alcúdia com a capità del regiment provincial de Mallorca, en plena Guerra de Successió, esculpí una imatge de la Mare de Déu dels Dolors. Aquesta obra, de dimensions naturals, fou donada al convent d'observants de la ciutat i, anys després, l'adquirí el seu nét, Jeroni de Berard i de Solà. També realitzà un bust de sant Joan Baptista, que fou enviat a Malta com a present als germans Cotoner. Treballava també amb cera i col·laborà, juntament amb Joan d'Aragó i Gabriel Coll, a l'obra del retaule barroc de l'església de Sant Francesc de Palma. En morir la seva dona (1732), s'ordenà prevere.

BERARD I DE LA CAVALLERIA, FRANCESC DE (Palma 1706 - 1792) Militar i noble. Fou regidor perpetu de Palma per nomenament reial, des del 1752. El 1759, en representació de la ciutat, felicità el rei Carles III tot just arribat de Nàpols i, un any després, amb el també regidor Salvador Sureda de Sant Martí, es traslladà a Madrid per fer jurament de fidelitat al nou rei, Carles IV. Fou un dels creadors (1762) dels regiments de milícies populars, sorgits amb motiu de les guerres amb els anglesos i, el 1770, va esser comissionat per a la formació d'un nou regiment de milícies urbanes.

BERARD I DE PALOU, HUG DE (Palma 1553 - 1594) Jurista. Fill de Joanot de Berard i Gual. Estudià la carrera de lleis. Ocupà diversos càrrecs dins l'administració reial de l'època. A la Reial Audiència, exercí d'advocat fiscal, jutge, lloctinent del regent i procurador reial. El 1583, ocupà transitòriament l'ofici de virrei, mentre es produïa l'arribada de Lluís Vic Manrique, nomenat per Felip II per a ocupar aquest càrrec. Aquell any es produí la recuperació del castell de Cabrera, novament ocupat pels corsaris berberescs. El 1591, en reconeixement dels seus serveis, Felip II li concedí el títol de noblesa. Decidit lul·lista, escriví un llarg informe a favor d'aquesta causa, publicat el 1594. El 1559, l'inquisidor Nicolau Montanyans Berard, li assignà una plaça de consultor del Tribunal de Mallorca, fins que fou destituït per l'inquisidor Miquel Gual. El motiu adduït per aquest darrer fou que Hug Berard era besnét de Beatriu Bertran, conversa del judaisme i castigada per la Inquisició d'una manera semblant als seus pares, Joan Bertran i Esclaramonda Pardo. (LlM/MC)

BERARD I DE SOLÀ, JERONI BOIX DE (Palma 1742 - 1795) Erudit i militar. El seu nom complet era Jeroni Boix de Berard de Solà de la Cavalleria i de Magarola. Als desset anys, es traslladà a Madrid, on estudià belles arts i matemàtiques. El 1775, entrà a la *Real Academia de San Fernando* com a soci d'honor i de mèrit. Tornà a Mallorca i, el 1778, fou nomenat individu de mèrit i director de l'escola de dibuix creada, a instància seva, per la Societat d'Amics del País. Designat tinent del cos de milícies provincials (1764), ascendí a capità el 1770 i se li encomanà el comandament de les milícies de Banyalbufar i d'Esporles. Des del 1793, ocupà el càrrec de regidor perpetu, per l'estament noble, de l'Ajuntament de Palma i, des del 1794, succeí el seu pare com a dipositari reial de Mallorca. La seva obra cabdal és *Viaje a las Villas de Mallorca*

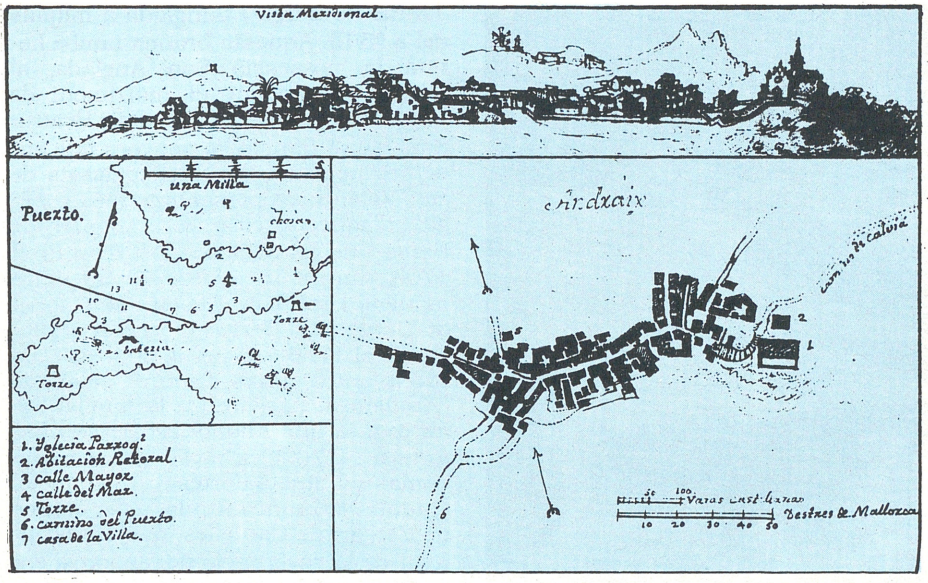

↑ Plànol d'Andratx, elaborat per Jeroni Boix de Berard i de Solà

(1789). Per elaborar aquest treball, va recórrer, detingudament i per dues vegades, tota l'Illa. Ajudat pel prevere Sebastià Sans, aixecà plànols iconogràfics de les viles i mapes dels seus termes municipals. Féu una breu descripció de la història, la geografia i les manifestacions artístiques dels pobles; en això, comptà amb la col·laboració de Cristòfol Vilella Amengual. Va morir abans de concloure l'obra, que restà inèdita fins que l'Ajuntament de Palma publicà, el 1983 i a cura de Llorenç Pérez Martínez, el manuscrit que es conserva a la biblioteca municipal. Dels plànols iconogràfics, que foren utilitzats per a la confecció del mapa del Cardenal Despuig i gravats per Josep Muntaner, se'n conserven deu. Aquests, juntament amb el mapa del terme municipal d'Andratx, l'únic que ha estat localitzat, foren inclosos en l'esmentada publicació. Fins aleshores, només s'havia imprès un dels seus discursos. Va deixar altres obres, els manuscrits de les quals es conserven a biblioteques privades. Tracten de la construcció de rellotges de sol i altres màquines, del *Real Sitio de San Idelfonso* i de temes agrícoles i artístics.

BERARD I DE TORRELLA, JOAN DE (Mallorca s XV) Jurista i noble. Doctor en ambdós drets. Assessor del governador de Mallorca i senyor de Cabrera. Fou jurat el 1434, any en què el rei Joan II de Navarra passà per Mallorca i el nomenà vice-canceller del seu regne. Acompanyà el rei a la seva campanya contra Gènova i el feren presoner a la batalla de Ponça (1435). Després del seu alliberament, fou enviat com a ambaixador a la cort de Nàpols, en dues ocasions (1452 i 1454). Novament a Mallorca, rebé Carles de Viana en representació del regne i de la ciutat de Mallorca.

BERARD I GERONÈS, JOAN DE (Mallorca s XIV - ? 1421) Jurista. Doctor en ambdós drets i jurat de la ciutat i del regne en dues ocasions (1401 i 1407). Ocupà el càrrec de síndic de Mallorca a la cort d'Aragó (1404) i fou nomenat advocat perpetu de la ciutat de Mallorca. El 1408, el Gran i General Consell i el Bisbat de Barcelona li encomanaren projectar les fortificacions d'Andratx per evitar les contínues incursions pirates a què estava sotmesa aquesta població. Segons Joaquim Maria Bover, és autor de *Ordinaciones del Reino de Mallorca*.

BERARD I GUAL, JOANOT DE (Mallorca s XVI - XVII) Noble. El 1519, fou elegit jurat per l'estament de cavallers, per prestar obediència i homenatge a Carles V. El 1538, va esser nomenat lloctinent del Regne de Mallorca.

BERARD I NICOLAU, FRANCESC DE (Palma 1575 - 1624) Religiós dominic. Entrà al convent de sant Domingo el 1591 i hi professà un any després. Fou elegit prior del convent d'Inca (1620-21), on impulsà la construcció de l'església i aconseguí importants donacions. Va esser també prior dels convents de Manacor i Palma, on fou lector de Sagrada Escriptura.

BERARD I PONTIVIC, JOSEP DE (Palma 1781 - 1860) Militar, fill de Jeroni de Berard i de Solà. Cursà estudis eclesiàstics i ingressà com a cadet al regiment d'infanteria de Borbó (1801). Participà activament en nombroses batalles de la Guerra del Francès (Molins de Rei, Llobregat, Sant Cugat del Vallès), la qual cosa li valgué l'ascens a tinent i després a capità. El 1810, participà a la defensa de Girona, on fou empresonat. Estigué reclòs a diferents presons franceses fins que, el 1814, fou alliberat. Fou capità de granaders al regiment de la Victòria (1818), comandant del districte sanitari de Valldemossa (1833) i, un any després, governador interí del castell de Bellver. Li foren concedides la medalla dels Sofriments per la Pàtria i la creu de Girona.

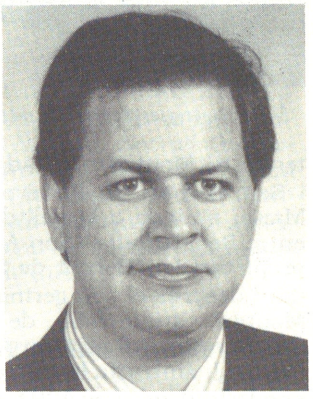

→ Josep Antoni Berastain Díez

BERASTAIN DÍEZ, JOSEP ANTONI (Palma 1955) Advocat. Secretari general d'Aliança Popular de Balears des del 1982, i gerent d'aquest partit des de l'octubre de 1980.

BERBERA Vegeu *Verbena*.

BERENGUER, COVA DE CAN Situada a la sortida del poble de Pollença, vora la carretera que separa la població del port. Segons notació espeleomètrica, té una doble catalogació: com a cova, de 30 m fins a 300 m de recorregut i com a avenc, de 15 m a 50 m de fondària. Té aixecament topogràfic.

BERENGUER, COVES D'EN Al terme de Llucmajor, situades a la costa, entre el cap Enderrocat i el cap Negre. ■ Al terme de Santa Maria, entre Son Agulla i Son Torrella Vell. Descobertes modernament per espeleòlegs catalans. Són grans i tenen estalactites i estalagmites. (M)

BERENGUER, SON Possessió del

↑ Son Berenguer (Santa Maria del Camí)

terme de Montuïri, situada entre Sabó i Son Fornés. ■ Al terme de Santa Maria, situada a la vall de Coanegra, entre Son Torrella i Son Agulla. El seu propietari fou Bernat de Santa Eugènia i després el seu germà Guillem de Montgrí, arquebisbe de Tarragona, que la vengué al príncep Jaume, fill de Jaume I, amb tota la vall. Bernat Espinac la traspassà, el 1297, a Berenguer Far, del qual prengué el nom.

BERENGUER, CATALINA (Catalunya s XIII) Religiosa. Abadessa del monestir de clarisses de Tarragona. El 1256, es traslladà a Palma amb la seva germana Guillema, per edificar el monestir de Santa Clara. N'estigué al front des del 1260 fins al 1273, en què fou succeïda per sor Maria Satorre.

BERENGUER BERNABEU, MANUEL (Catalunya s XX) Cineasta. Durant la Guerra Civil, vengué a Mallorca amb les tropes del capità Bayo i filmà el documental *Expedició antifeixista a les Balears*. Realitzà també altres curtmetratges com *Batallons de muntanya*, *Bombardeig de Lleida* i *Conquesta de Terol*

BERGA Un dels principals llinatges de la noblesa mallorquina, avui extingit. A la conquesta de Mallorca, hi assistí Ramon de Berga, casat amb Hermínia de Montreal (no de Montpeller, com creien els vells geneologistes). El 1230, està documentat Valentí de Berga, testimoni d'una donació reial, juntament amb Guillem de Montcada, Ramon de Canet, Eiximén d'Urrea i altres importants personatges. La filiació continuada de la família comença amb el ciutadà Bernat de Berga, conseller reial, que el 1372 obtengué una cavalleria, amb la condició que fos armat cavaller i així ho va fer, perquè el 1374 ja figura com a tal. El seu fill, Nicolau de Berga i Vida, es va casar amb Bàrbara de Santiscle, senyora de la meitat de la cavalleria de Bellaguàrdia de Porreres. A la següent generació, Bernat de Berga i de Santiscle adquirí la cavalleria de Costitx (1457). Els seus néts, Nicolau i Jaume de Berga i de Caulelles, fundaren dues branques diferents. Del primer, que testà el 1534, descendiren els senyors de la possessió de Son Berga del Terme i alguns dels seus membres foren cavallers de l'orde de Malta (els germans Bernat i Ramon de Berga i de Lloscos a finals del s XVI i els germans Pere i Jaume de Berga i Sanglada a mitjans del s XVII). Aquesta branca també heretà la possessió Son Anglada, al Terme, mitjançant el matrimoni de Gabriel de Berga i Gual amb Beatriu Sanglada i Sanglada, senyora que endemés aportà béns fideïcomissats de can Valentí. El personatge més conegut d'aquesta casa fou Gabriel de Berga i de Santacília, mort d'un tir el 1706, durant un enfrontament entre maulets i botiflers. El seu nét, Gabriel de Berga i de Berga, morí sense successió el 1756, raó per la qual els seus béns, entre altres l'actual palau de l'Audiència, passaren a la família Safortesa, ja que Elionor de Berga i Safortesa (1762) s'havia casat amb Tomàs Quint-Safortesa i Dameto. Quant a la branca fundada per Jaume de Berga i de Caulelles, que fou lloctinent de la governació de Mallorca, era propietària del fideïcomís que incloïa la possessió Son Berga d'Alaró. El 1605, l'oïdor i jutge de la Reial Audiència de Mallorca, Jaume Joan de Berga i de Sales, fill de l'anterior, obtengué títol de noblesa i morí assassinat el 1619, víctima d'una complicada conspiració que ha donat lloc al refrany popular *Què en som jo, de sa mort d'en Berga?*, que al·ludeix la veritable caça de bruixes desplegada per capturar els assassins i els seus nombrosos còmplices. El seu fill, Jaume de Berga i Sureda, fou advocat fiscal de Menorca i el fill d'aquest darrer, Jaume de Berga i de Comelles, fideïcomissà els seus béns el 1678 i es casà dues vegades: la primera amb Esperança de Sala i de Sales, senyora de la cavalleria de la Galera a Felanitx i la segona amb Magdalena Canals i Martorell, filla del ric capità Jaume Canals i Penya. El 1740, morí sense successió Jaume Joan de Berga i de Sala, nat de la primera dona, i els béns de la família, fins i tot la cavalleria de la Galera, passaren a la seva germanastra, Mònica de Berga i Canals, casada amb el ciutadà militar Miquel Vallès d'Almadrà i Reus de Solleric, propietari de la possessió Solleric, veïnada de Son Berga. Per aquest motiu, la representació d'aquesta casa passà a can Vallès d'Almadrà, més tard marquesos de Solleric.

→ Escut de la família Berga

BERGA, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Nou Sous i es Turó. (M)

BERGA, PALAU Casal ubicat a la plaça de Santa Catalina Tomàs, de Palma. Des del 1231, allotjà religioses agustines i posteriorment (1278) frares franciscans, els quals el vengueren a la família Pax en el s XIV. Va esser,

↑ Façana del palau Berga (Palma)

després, de les famílies Santacília i Berga. Segons està documentat a la relació de l'obra (1760), Gabriel Berga Safortesa convertí l'antic edifici gòtic en un palau barroc d'influència francesa, obra del mestre Gabriel Pons. A la façana principal, destaquen dues balconades amb balaustrada, sostengudes per grans suports motllurats. Un arc dovellat les separa i constitueix el portal d'entrada, sobre el qual figura l'escut d'armes dels Berga, esculpit per Joan Deià. Aquest frontis, diferent dels usuals en el barroc de Palma, presenta, al pis superior, unes finestres emmarcades, distants entre elles i una volada estreta. Al pati interior, irregular, un arc carpanell dóna a l'escala imperial per a pujar a la galeria. Des del 1963, és seu de l'Audiència Territorial i ho va esser també, fins al 1984, dels jutjats. La reforma realitzada pel Ministeri de Justícia, la dugueren a terme els arquitectes José Maria Rodríguez Cano i Antoni Roca Cabanellas. (DL)

↓ Clasta del palau Berga (Palma)

↓ Son Berga (Palma)

BERGA, PERE (Sineu s XVI - XVII) Pintor i escultor. Realitzà un àngel giratori que fou col·locat sobre el campanar de l'església de Sineu el 1612. El 1648, signà un contracte amb els jurats de Sineu per a construir un nou retaule a la capella de sant Roc de l'església parroquial.

BERGA, SON Possessió del terme de Palma, situada a Gènova, entre Son Font i es Quatre Camins. Té oratori i torre de defensa del s XVII. (M)

BERGA COLOM, TOMÀS (? - Palma 1861) Religiós dominicà. Fou lector de filosofia del convent de Sant Domingo de Palma i, el 1847, obtengué la càtedra de teologia del Seminari Conciliar. Gaudí d'una gran fama com a orador. Tenia també amplis coneixements sobre la doctrina tomista, que va aprendre sota el mestratge de Felip Puigserver. Fou beneficiat de la parròquia de Sant Nicolau. Escriví *Oración fúnebre que pronunció en las exequias celebradas en la iglesia de San Francisco de Asís de esta ciudad, en sufragio de las almas de los que sucumbieron en la isla de Cuba.*

BERGA I DE SALES, JAUME JOAN DE (Mallorca s XVI - 1619) Jurista i advocat de la Reial Audiència. Doctor en ambdós drets, fou jutge del Pariatge i oïdor de la Reial Audiència. El seu assassinat, el 24 de maig de 1619, provocà el procés judicial més impor-

tant de tota la història mallorquina. Testimoni de la commoció popular que produí és la dita *Què en som jo, de la mort d'en Berga?* Com a jutge, es mostrà inflexible amb els bàndols de Canamunt i Canavall. Empresonà diferents nobles que li juraren odi etern, entre ells Ferrando de la Cavalleria. Quan, el 1618, els comissaris de la Reial Audiència atacaren la colla de Selva, va fer empresonar i executar part dels bandolers. Aleshores, el cap de la colla, el capellà Boda, jurà venjar-se i baixà a la ciutat amb un bandoler, Antoni Gibert —Treufoc—, per cometre algun assassinat. Amb l'ajuda del cavaller Jeroni Pau de la Cavalleria, amagaren el bandoler davall un altar de la Seu, i esperaren la sortida d'algun comissari o jutge de la Reial Audiència per matar-lo. En un principi, no savien el nom de la víctima ni què fer. Després, es refugiaren a la casa del canonge Catlar, que estava malalt. A causa d'això, Berga, amb el doctor Mendieta, l'anà a visitar i hom decidí matar-lo. Es dirigí cap a ca seva (actualment al carrer de Sant Pere Nonat) i allà el mataren d'una arcabussada. Els assassins fugiren del lloc del crim i el capellà Boda i Treufoc, amb ajuda dels Canamunt, sortiren de la ciutat. El virrei proclamà el delicte com de lesa majestat, oferí un premi extraordinari per la captura dels criminals i ordenà mantenir obertes les portes i finestres de les cases, i encendre els llums dels carrers. No obstant, era pública l'autoria de l'assassinat; la mateixa nit de la mort, uns bergantells nobles de Canamunt cantaren un codolet davall les finestres de la casa de la víctima. Però tant la Reial Audiència com les altres institucions, estaven tan implicades en els bàndols de Canamunt i de Canavall que, malgrat la publicitat del fet, no s'aconseguí capturar de tot d'una cap dels assassins directes. Antoni Gibert —Treufoc— tornà a les muntanyes, on començà a bravejar de l'assassinat. Aviat s'adonà que la seva vida estava en perill i fugí de la colla. Baixà a la ciutat, on fou agafat prop de Bellver. Confessà tot el crim i fou executat sumàriament. Jeroni Pau de la Cavalleria s'asilà en sagrat i fou empresonat a la torre de l'Àngel, d'on aconseguí fugir. Empresonat de bell nou, confirmà totes les declaracions de Treufoc. Fou executat també sumàriament, sense considerar la seva condició. El capellà Boda, gràcies a l'ajuda dels Canamunt, pogué fugir de Mallorca amb les galeres de Malta, i es perdé la seva pista a Itàlia. El procés Berga demostra l'estat de la societat illenca a principis del s XVII. A més dels autors materials, hi estigueren implicats clergues que els ajudaren, els germans Pont, que aportaren les armes i cavallers, com Pere Fortesa de Tagamanent, al qual enderrocaren les cases. Ni les altes autoritats del Regne, com el virrei o el bisbe, es veren lliures de sospites. El procés s'anà complicant tant que almenys s'obriren processos a cinc persones més com a autors del crim, com el seguit contra un altre oïdor de la Reial Audiència, Agustí d'Albanell, indicatiu de l'estat de la justícia. La repressió provocada per l'assassinat suposà la desfeta de la colla de Selva. (JS)

BERGA NOU, SON Possessió del terme de Palma, situada a la barriada d'Establiments Vells, entre la coma Freda i Son Berga Vell. N'era propietària la família Safortesa. L'edifici, que data del 1776, és de planta rectangular, amb pati interior de triple arcada i pou central. Sobre el portal principal, format per un arc de mig punt dovellat, hi ha una galeria de columnes jòniques amb tres arcs i un rellotge de sol. Destaquen les finestres de la planta baixa i de la noble, emmarcades per pilastres planes. La casa està envoltada per dues zones de jardins, una de traçat geomètric i l'altra d'irregular. Al centre del jardí, situat enfront de la façana principal, es troba una glorieta sostenguda per columnes dòriques. El conjunt és un exemple dels intents de la segona meitat del s XVIII per impulsar la residència rural. El model s'allunya del barroc d'influència francesa i presenta l'influx clàssic italià. Dídac Zaforteza Musoles li dedicà el poema

En la frente, sus gráciles arcadas
de pulida y dorada sillería,
cual si fueran pupilas dilatadasa
avaras de la alegre lejanía.
Cargadas de blasones seculares
al parque da acceso airosa puerta,
por ella se vislumbran los pinares,
los jardines y la extensa huerta.
Unos arcos sobre griegos capiteles,
por los robustos fustes sustentados,
sostienen bóvedas, que son doseles,
al átrio que conduce a los estrados.
Y en el fondo del átrio la capilla,
hechizo de la piedad y del arte,
de la fe secular, tierna y sencilla,
piedra sillar y firme baluarte.
Y del átrio arranca la escalera,
de primoroso y elegante herraje,
amplia, señorial, airosa, austera,
que termina en soberbio balconaje.

↑ Fragment del poema Son Berga de Dídac Zaforteza Musoles

← Son Berga Nou (Palma)

Son Berga (1938). ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Son Berga Vell i Son Estrany. (M)

BERGANTET, CAS Propietat rústica del terme de Bunyola situada entre ca na Moragues i can Morro. (M)

BERGA OLIVER, MIQUEL (Palma 1845 - 1921) Metge. Estudià a la Universitat de Barcelona. Des del 1879, fou acadèmic numerari de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Palma, entitat que presidí (1909-1910), i cap de Sanitat Marítima del port de Palma. Realitzà campanyes de salut pública i escriví diverses memòries sobre aquest tema. Publicà també articles sobre higiene naval, i sobre la tuberculosi i la febre groga.

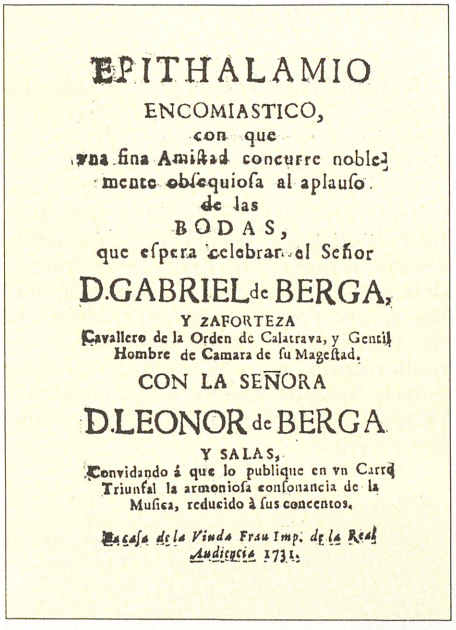

EPITHALAMIO
ENCOMIASTICO,
con que
una fina Amiſtad concurre noble-
mente obſequioſa al aplauſo
de las
BODAS,
que eſpera celebrar el Señor
D.GABRIEL de BERGA,
Y ZAFORTEZA
Cavallero de la Orden de Calatrava, y Gentil
Hombre de Camara de ſu Mageſtad,
CON LA SEÑORA
D.LEONOR de BERGA
Y SALAS,
Convidando á que lo publique en vn Carro
Triunfal la armonioſa conſonancia de la
Muſica, reducido á ſus concentos.
En caſa de la Viuda Frau Imp. de la Real Audiencia 1731.

↑ Obra de Gabriel de Berga Safortesa

BERGA SAFORTESA, GABRIEL DE (Palma s XVII - 1756) Poeta. Cavaller de l'orde militar de Calatrava i gentilhome del rei. Escriví *Epithalamio encomiástico con que una fina amistad concurre noblemente obsequiosa al aplauso de las bodas que espera celebrar el Sr D Gabriel de Berga y Zaforteza con la señora D Leonor de Berga y Salas* (1731) i *Gratulatorio obsequio con que corresponde noblemente agradecido a la celebridad de las plausibles nupcias de D Raymundo de Villalonga y Rossiñol con la señora D María Inés Truyols* (1733).

BERGA VELL, SON Possessió del terme de Palma, situada entre Son Berga Nou i Son Espanyol. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Son Manxo Nou i Son Berga Nou. (M)

↑ Son Berga Vell (Palma)

BERGUES, CA NA Propietat rústica del terme de Manacor, entre Son Negre i l'hort de Son Crespí. (M)

BERGUES, SON Possessió del terme d'Alaró, entre s'Alcadena i Son Cladera, anomenada també Son Berga. ■ Terrenys del terme de Porreres, entre Son Jorbo i ses Fontanelles. (M)

BERGUES SOLER, GUILLEM (Barcelona 1888 - Tortosa 1975) Pintor. Entre 1909 i 1915, visqué a Nova York, on va rebre influències de pintors nord-americans com Robert Henri i Homer Bons. El 1915, tornà a Espanya i visqué a Barcelona i a Tortosa. Treballà a Valldemossa dedicat als paisatges. Exposà a les Galeries Costa, de Palma, el 1931.

↓ Son Bergues (Alaró)

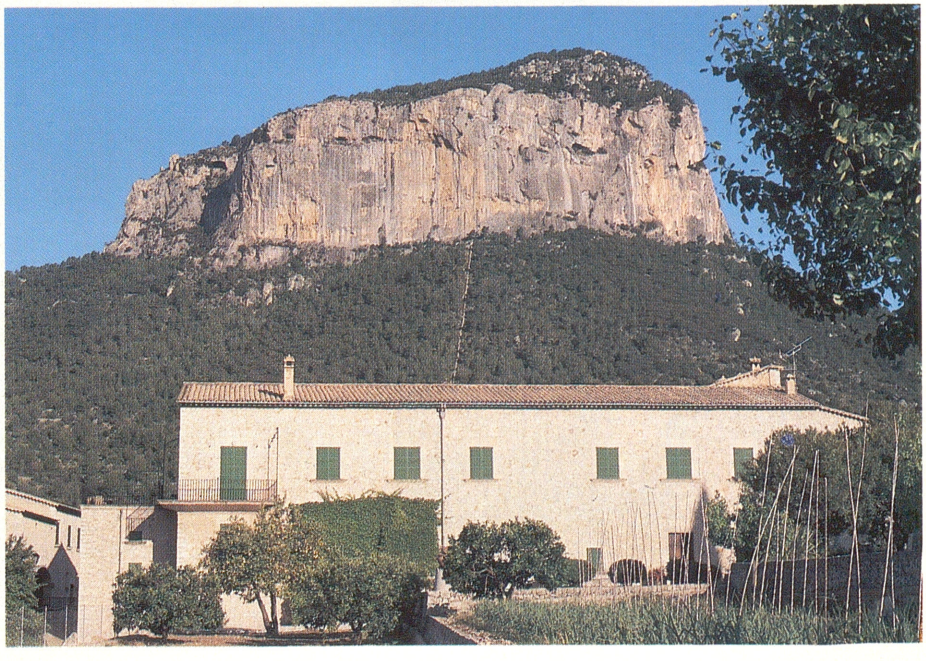

← César Bermejo de Blas, *És Jonquet (CP)*

→ Josep Ramon Bermell Sabater

BERGUNYES, SES Terrenys del terme d'Artà, situats entre Son Corona i Son Tomàtiga. Documentats el 1297. (M)

BERMEJO DE BLAS, CÉSAR (Madrid 1921) Pintor. Fill de José Bermejo Sobera. Estudià a la *Escuela Superior de Bellas Artes* de Madrid. Fou professor (1950-1988) i director (1969-1972) de l'Escola d'Arts i Oficis Artístics de Palma. Ha exposat a Madrid i a Palma. La figuració realista dels seus quadres presenta temes religiosos, taurins, paisatges, natures mortes, marines i retrats.

BERMEJO SOBERA, JOSÉ (Madrid 1879 - 1962) Pintor. Estudià a la *Escuela Superior de Bellas Artes de San Fernando* de Madrid, a Roma i a París, i fou deixeble de Joaquim Sorolla Bastida. Durant la Guerra Civil, va esser professor de l'Escola d'Arts i Oficis Artístics de Palma, i després passà temporades a Mallorca fins al 1961. Pintà paisatges de Pollença, cala de Sant Vicenç i Palma.

BERMELL SABATER, JOSEP RAMON (Palma 1962) Futbolista. Es formà a l'equip juvenil de la Salle, de Palma, que jugava a la lliga nacional. Passà després per una temporada al Mestalla FC i per quatre al València. Des del 1986, és porter del Cadis Club de Futbol. El 1983, va esser convocat per la Selecció Sub-21.

BERNABÉ CONDE, AMALIA (Tocina, Sevilla 1946) Gravadora i dissenyadora gràfica. Es graduà a l'Escola Massana de Barcelona. El 1976, s'establí a Esporles, on instal·là i dirigí, fins al 1982, el taller calcogràfic *L'Auca*. S'ha dedicat a la recuperació i la impressió de planxes de gravats dels s XVII al XX per al Museu de Mallorca, així com a l'edició i l'estampació de gravats d'artistes contemporanis mallorquins, en col·laboració amb la galeria Ariel de Palma. És professora a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics de Palma.

← José Bermejo Sobera, *Retrat de la seva dona (Col·lecció de la família)*

→ Litografia de Amalia Bernabé Conde

BERNABEU MORAGÓN, JOSEP MIQUEL (Palma 1971) Esportista. Campió juvenil d'Espanya de dards el 1987. Pertany a l'equip TOP-26, que milita a la primera divisió.

BERNADÀS NOU, SON Possessió del terme de Bunyola, al poble d'Orient, situada entre Son Bernadàs Vell i el torrent Pregó. (M)

BERNADÀS VELL, SON Possessió d'Orient, al terme de Bunyola, entre can Jaques i Son Terrassa, convertida en establiment hoteler. (M)

BERNADET, CAN Propietat rústica del terme de Muro, situada entre s'Albufera i can Rius. ■ Al terme de Sóller, entre Son Llampaies i el camp de sa Mar. (M)

BERNADET, COLL D'EN Accident de la costa del terme de Palma, entre cala Gamba i cala Pudent. (M)

BERNADETA, FONT DE NA A la possessió de Son Roca, del terme de Puigpunyent, situada entre les cases i Son Serra. (M)

BERNADETA, NA Propietat rústica del terme d'Esporles, ran de la vila, a la part de llevant. (M)

↓ Son Bernadàs Nou (Bunyola)

↑ Son Bernadí (Campos)

BERNADÍ, AVENC DE SON Cavitat situada al terme d'Esporles. Està catalogada com a avenc de 15 m fins a 50 m de fondària. Té aixecament topogràfic.

BERNADÍ, CAN Propietat rústica del terme d'Ariany, situada entre Son Ribot i el camp Cucurutx. ■ Al terme de Llucmajor, entre can Franc i can Patacó. ■ Al terme de sa Pobla, entre el racó d'en Pirot i es Vilar de Talapi. (M)

BERNADÍ, SON Possessió del terme de Campos, situada entre Son Blanc i Son Pesca. Documentada el 1576. ■ Al terme de Felanitx, entre es Oms d'en Duai i la penya de cova Negra. (M)

BERNADÍ NEGRE, CAN Propietat rústica del terme de Santanyí, entre can Balutxo i el puig Gros. (M)

BERNADINET, SON Possessió del terme de Campos situada entre can Bardissa i es Monjos. (M)

BERNADINS, ES Terrenys del terme d'Artà, situats entre el puig d'en Ribes i Son Forté Vell. (M)

BERNADÓ, SON Terres del terme de Búger, ran del camí reial de sa Pobla-Inca i el torrent de s'Alzinar. Documentades el 1760. (M)

BERNAL, EMILIA (Nuevitas, Cuba 1884) Poetessa. A la dècada dels 30, arribà a Mallorca, on escriví poemes i articles sobre temes illencs. Llorenç Villalonga la convertí en un personatge de les seves novel·les, amb el nom de Silvia Ocampo. Traduí alguns autors catalans al castellà, com Verdaguer, Maragall, Carner i Joan Alcover, entre altres. Alguns dels seus poemes foren traduïts al català per Guillem

Colom i Miquel Ferrà. De les impressions de la seva estada a l'Illa publicà el llibre *Mallorca* (1938). De la seva obra poètica destaca *Alma Errante* (1916).

← Emilia Bernal

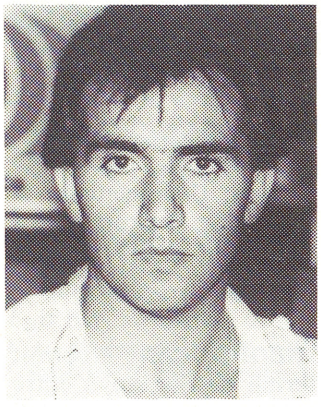

← Miguel Bernal Feito

BERNAL FEITO, MIGUEL (Madrid 1958) Futbolista. Jugador migcampista del Reial Club Esportiu Mallorca, les temporades 1985-1988. Fitxà anteriorment pel Reial Madrid (juvenil), el Castella i el Santander. Des del 1989, juga amb el Salamanca.

BERNADÍ DE MALLORCA (Palma ? - 1777) Religiós caputxí, lul·lista, teòleg i escriptor. Fou el primer titular de la càtedra lul·liana creada al convent de caputxins de Palma, que inaugurà amb la lliço *La voz de la divina sabiduría universal para orar, meditar y predicar*. Escriví *El Angel del oriente* i *Leyenda Mariana*.

BERNANOS, GEORGES (París 1888 - 1948) Novel·lista, assagista i dramaturg. Estudià amb els jesuïtes de Calais, a París, on féu amistat amb els germans De Gaulle, i al Seminari menor de Bourges. Posteriorment, es llicencià en Dret i Lletres a la Sorbona. El 1908, s'afilià als *Camelots du Roi*, grup ultradretà dels monàrquics de

→ Georges Bernanos

l'*Action Française*. Entre 1913 i 1914, fou director de *L'Avant-garde*, setmanari catòlic de Rouen. L'èxit, el 1926, de *Sous le solei de Satan* i l'obtenció del *Prix Femina* per *La joie* (1929), va fer que es dedicàs exclusivament a la literatura. Les polèmiques amb Charles Maurras el feren que trencar amb l'*Action Française*. L'octubre de 1934, s'instal·là a Mallorca amb la seva família, primer a Sóller i després a Palma. Aviat establí contactes amb escriptors illencs com Guillem Colom Ferrà, Josep Sureda Blanes, Rosario Reina, Francesc Ferrari Billoch, Felipe Ximénez de Sandoval, els germans Llorenç i Miquel Villalonga, i amb el marquès de Zayas. Va tenir informació de la trama sediciosa, el juliol de 1936, i després d'un dinar d'homenatge que se li reté a l'Ateneu de Palma per l'obtenció del *Grand Prix* de l'Acadèmia Francesa, un grup de falangistes es concentrà a la seva casa de Portopí. Com a partidari de la rebel·lió militar, escriví articles sobre la guerra a la revista francesa dels dominics, *Sept*, i a la monàrquica *Acción Española*. La forta repressió duita a terme pels revoltats el féu canviar d'opinió i, el gener de 1937, començà a escriure *Les grands cimetières sous la lune*, on relata aquests esdeveniments. A final de març del 1937, fugí a França, d'on s'exilià un any després en protesta pel Pacte de Munic. Anà al Paraguai i al Brasil, i es dedicà als negocis agrícoles, sense èxit, durant set anys. Durant la II Guerra Mundial, donà suport a les accions de la resistència amb nombrosos articles. El 1945, després de viure una temporada a Provença, es traslladà a Tunísia. Li fou atorgada en tres ocasions la Legió d'Honor (1927, 1938, 1946), que rebutjà. (EP)

BERNANOS, YVES —ES FRANCESET— (França 1919 - 1958) Activista polític. Fill major de Georges Bernanos. El 1935 s'afilià a la Falange de Mallorca, quan era un partit clandestí, i participà en reunions de propaganda, fent part de l'esquadra de Néstor Gallego. Féu una gran amistat amb els germans Barbarà i amb alguns oficials del regiment de cavalleria d'Alcalá de Henares, empresonats a Palma. En esclatar la Guerra Civil, lluità a Portocristo on, segons el seu pare, fou nomenat tinent i passà a fer part dels Dragons de la Mort, escorta del comte Rossi. Més endavant, es barallà amb els italians i —probablement obligat per la Falange— anà als fronts d'Oviedo i de Madrid. A Mallorca, se l'acusà de passar-se als republicans, i més tard fou repatriat. El 1938, el ministre de l'interior Serrano Suñer demanà elaborar un dossier sobre ell i el seu pare per contrarestar l'escàndol causat a l'estranger per l'aparició de *Les grands cimetières sous la lune*.

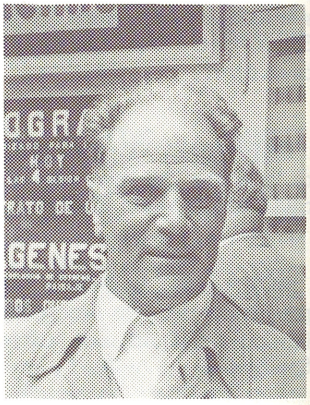

→ Marc Bernard

BERNARD, MARC (Nimes 1900 - París 1984) Escriptor. Fill de pare solleric. El seu vertader llinatge era Bernat, però fou mal transcrit a França. Sovint passava temporades a cala d'Or, on tenia una casa. Amic d'André Gide i biògraf d'Émile Zola, estava integrat a la *Nouvelle revue française* i guanyà els premis *Interallié* (1934) i *Goncourt* (1942). Dels seus llibres de prosa poètica i intimista relacionats amb Mallorca, destaquen *Mayorquinas* (1970), *La mort de la bien aimée* (1972), *Au-delà de l'absence*, *Tout est bien ainsi* (1979) i *Au fil des jours* (1984).

BERNARDINI, BERNARDO Nom artístic de *Bernat Bauzà Celià* (←).

BERNAREGGI, PENYAL D'EN Accident de la costa del terme de Santanyí, situat entre cala Santanyí i cala Llombards, davant la roca des Pontàs. Li va posar aquest nom l'escriptor Bernat Vidal Tomàs perquè el pintor Francisco Bernareggi hi solia pintar i contemplar el paisatge. (M)

↑ Francisco Bernareggi González-Calderón

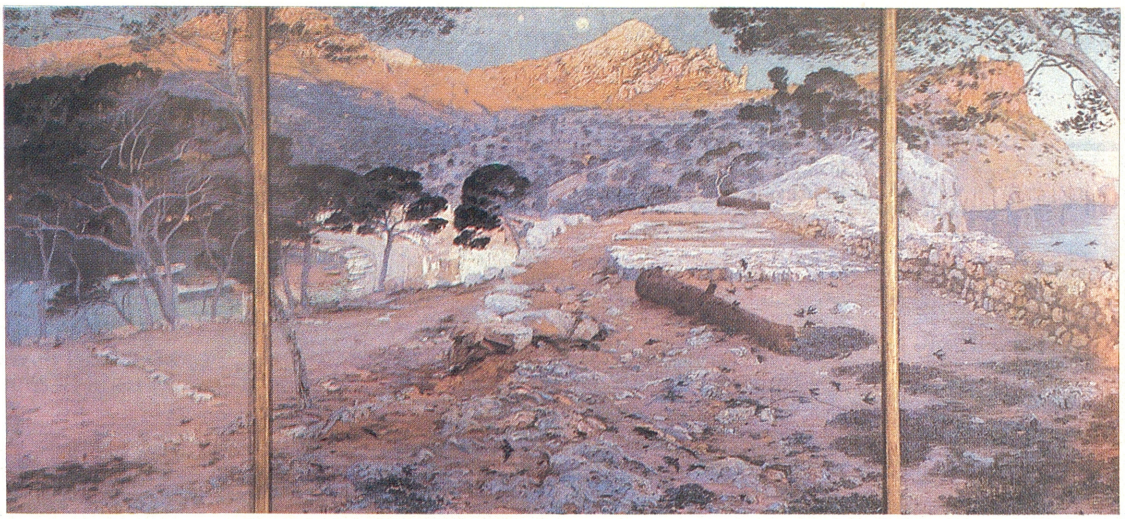

→ Francisco Bernareggi González-Calderón, *Atardecer (CP)*

BERNAREGGI GONZÁLEZ-CALDERÓN, FRANCISCO (Gualeguay, l'Argentina 1878 - Palma 1959) Pintor. Els anys 90 del segle passat, es traslladà a Espanya i estudià a l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona i al taller de Lluís Graner. Conegué Picasso, amb el qual visità Madrid i París. El 1903, arribà a Mallorca, s'instal·là a Biniaraix, i es dedicà a pintar els paratges de la serra Nord fins al 1919, que es traslladà a Santanyí, on s'establí i pintà el paisatge de la vila i de les seves cales. S'encarregà de la decoració del palau de l'infant Ferran de Baviera, a Madrid, adquirit per Joan March Ordinas. Durant la Guerra Civil espanyola, visqué a l'Argentina com a professor de belles arts de la Universitat de Cuyo i tornà a Mallorca el 1949. Exposà a Palma i a altres ciutats europees i americanes. Guanyà diversos premis a l'estranger, alguns per obres pintades a l'Illa, com *Sol d'Abril*, que obtengué la màxima distinció a la Biennal de Venècia (1923), i a Mallorca guanyà el primer premi al Saló Nacional d'Arts Plàstiques (1923). S'especialitzà en el paisatge i la vida de Mallorca, i usà sovint els tríptics. Fou nomenat membre de l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Sebastià de Palma. Dins de la tècnica impressionista, és un dels personatges rellevants dels paisatgistes de Mallorca i el tractament que hi fa de la llum i del relleu reflecteixen la seva visió realista. Un carrer de Palma i una plaça de Santanyí duen el seu nom.

BERNAT, AVENC D'EN Cavitat situada prop de les cases de Binimorat, al terme municipal d'Escorca. Està catalogada com a avenc fins a 15 m de fondària . Té aixecament topogràfic.

BERNAT, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre can Truc i can Bondia. ■ Al terme de Felanitx, entre can Revull i can Marc Nou. ■ Terres del terme de Campanet, que confronten amb el camp des Soldat mitjançant la síquia d'en Pisà. Documentades el 1778. (M)

BERNAT, JOSEP (Mallorca s XX) Militant socialista i sindicalista. Va esser dirigent de les Joventuts Socialistes de Palma, secretari comptador de la Federació Socialista Balear (1930), i secretari de la Unió General de Treballadors de Balears (1935) i redactor a *El Obrero Balear*.

BERNAT, PENYAL Al terme de Sóller, situat entre el puig de Bàlitx, ses Cambres i s'Illeta. És un dels paratges

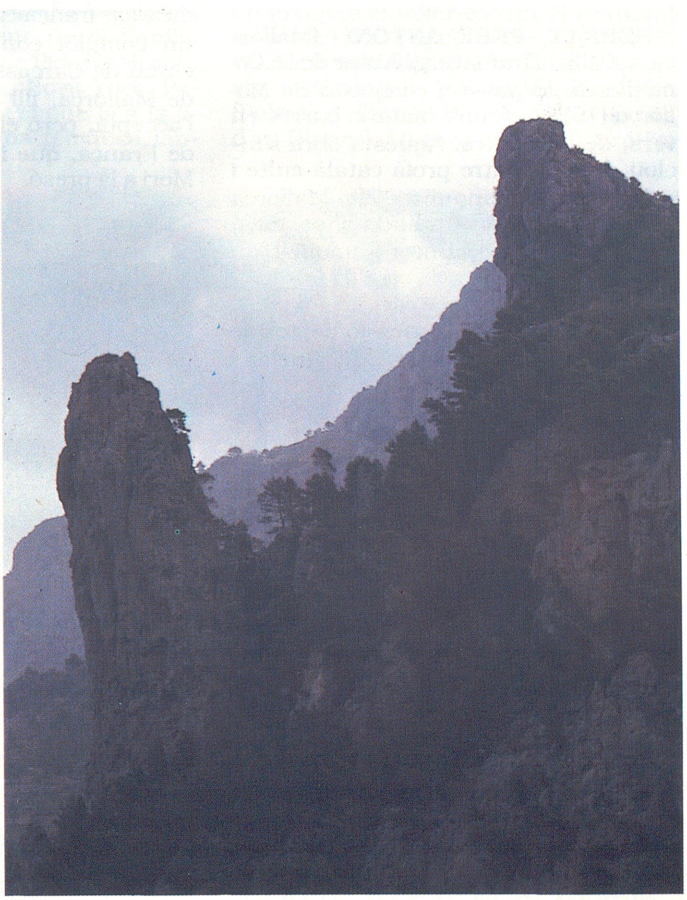

→ Penyal Bernat (Sóller)

↑ Son Bernat (Algaida)

més abrubtes de la cornisa nord de Mallorca. Prop d'ell, hi desembarcaren els corsaris sarraïns en el s XVII. Té forma fàl·lica com els accidents anomenats *Cavall Bernat* (→). (M)

BERNAT, PERE ANTONI (Mallorca s XVII) Dramaturg. Autor de la *Comèdia de la general conquista de Mallorca* (1683), drama històric barroc en vers, de tres actes. Aquesta obra s'inclou dins el teatre profà català culte i escenifica la conquesta de Mallorca per Jaume I. Fou traduïda al castellà, el 1792, per Miquel Bover Ramonell.

BERNAT, SON Possessió del terme d'Algaida, situada entre Son Quelet i Ferrutxelles. (M)

BERNAT D'ALBÍ (Saverdum, Llenguadoc ? - ? 1350) Cardenal. El 1343 fou enviat pel papat a mediar en el conflicte entre Pere *el Cerimoniós* i el seu cunyat, Jaume III de Mallorca. Aconseguí una petita treva, que no impedí a Pere conquerir el Rosselló — que feia part del regne de Mallorca— i incorporar-lo a la corona d'Aragó.

BERNAT D'ALT, SON Possessió del terme de Llubí, situada entre s'Alqueria i Binifalet. (M)

BERNAT DE BAIX, SON Possessió del terme de Llubí, entre Vinagrella i Son Bernat de ses Pipes. (M)

BERNAT DELICIÓS (Montpeller s XIII - Avinyó, Provença 1320) Predicador franciscà. El 1304, organitzà un complot contra França i oferí la ciutat de Carcassona a l'infant Ferran de Mallorca, fill de Jaume II. L'Infant l'acceptà, però el seu pare avisà el rei de França, que impedí la conspiració. Morí a la presó.

BERNAT DE PALAOL —BERNAT DE MALLORQUES— (Mallorca s XIV) Escriptor i trobador. Se'l coneix també com *lo mercader mallorquí*. Membre del Consistori de la Gaia Ciència de l'escola poètica de Tolosa. Participà a les justes poètiques d'aquesta ciutat amb molt d'èxit. El 1386, sostengué un debat amb Jaume Rovira sobre els avantatges d'amar i les d'esser amat.

BERNAT DE SES PIPES, SON Possessió del terme de Llubí, entre Binifalet i Son Bernat de Baix. (M)

BERNAT DES RAFAL ROIG, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, entre es Rafalet Nou i Son Sureda des Ullastres. (M)

BERNAT DES SUÍS, CAN Propietat rústica del terme de Montuïri, entre Son Rubí i Son Bescós. (M)

BERNAT DE VERÍ, JORDI Vegeu *Bosc Bernat, Jordi*.

BERNAT GENERER, CAN Propietat rústica del terme de Santanyí, entre el comellar de l'Infern i la Banya des Pujol. (M)

BERNAT MULET, SON Possessió del terme de Selva, situada entre l'hort de cas Missèr i Auxella. (M)

↓ Son Bernat d'Alt (Llubí)

BERNAT REUS, SON Terrenys del terme d'Algaida, situats entre la costa des Digassó i cas Metge Jordi. (M)

BERNAT ROIG, CAN Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre s'Esteparó i la clova d'en Capiró. (M)

BERNATS, CAS Possessió del terme de Sóller, entre can Bescós i can Gordo, documentada en el s XV. (M)

↓ Cas Bernats (Sóller)

BERNEÇ, PERE (València s XIV) Orfebre. Treballà al servei de Pere *el Cerimoniós*, per al qual realitzà l'espasa de la coronació, composta de 19 esmalts amb efigies dels comtes-reis catalans. És autor d'un retaule per a la reina Elionor de Sicília i d'una Mare de Déu per a la Seu valenciana, amb la col·laboració de Nadal del Bosc i Joan Jordi. El 1373, amb l'ajut del plater valencià Joan Perpinyà, realitzà un retaule d'argent, inspirat en la vida de Jesucrist, per a la Seu de Mallorca; a principis del s XV, el sagristà el vengué i va esser fos. L'única obra seva que es conserva és la predel·la d'orfebreria afegida al retaule d'argent de l'altar major de la catedral de Girona.

BERNERI, CAMILLO (Lodi, Itàlia 1897 - Barcelona 1937) Pensador anarquista. En començar la Guerra Civil, s'uní a la columna Ascaso, que lluitava en el front d'Aragó. Fou assassinat durant els fets de maig de 1937. És autor de *Mussolini alla conquista delle Baleari* (1937), publicada també en castellà i francès, en la qual divulgà la presència i la influència del feixisme italià a Mallorca.

BERRAIÓ, CAN Propietat rústica del terme de Santa Maria del Camí, situada entre es Cabàs i Son Canals. (M)

BERTELLI, FRANCESCO (Venècia s XVI) Cartògraf renaixentista. Autor, entorn del 1560, d'un isolari on figuren mapes molt imperfectes de Mallorca, Menorca i les Balears.

↑ Mallorca segons Francesco Bertelli (~1560)

BERTHELOT, ROBERT (Oucques, Loire et Cher, França 1913) Pintor. El 1948, després de viure al Marroc i a Nova York, s'establí a Cala d'Or amb la seva família. S'ha dedicat especialment a la pintura de temàtica religiosa. Ha realitzat nombroses obres per encàrrec, com les decoracions al fresc de l'oratori de Cala Murta (1949), les de l'església de la Colònia de Sant Pere (1950-1951) i les de les noves esglésies de Cala Rajada i de s'Olivera de Palma (1950), així com un mural a Calvià i el mosaic dels mausoleus de la família March i del marquès de Pidal (s'Horta). Ha exposat al Marroc, Nova York, París, Londres i Palma. Pel que fa a la figuració, ha tractat una temàtica fantàstica, amb diversitat de colors càlids i lluminosos.

BERTHELOT, VERA (Viena 1912) Ceramista i pintora. Realitzà una exposició de pintura i escultura amb el seu marit, Robert Berthelot (Marroc 1938). El 1948, s'establí a Cala d'Or, on instal·là el taller-estudi. Ha exposat a Palma i a altres ciutats europees. Ha realitzat murals per a la Caixa d'Estalvis (Manacor), l'Estació Marítima (Palma) i l'hotel Punta Negra (costa d'en Blanes). La seva obra és figurativa

→ Robert Berthelot, *Promenade olimpique* (CP)

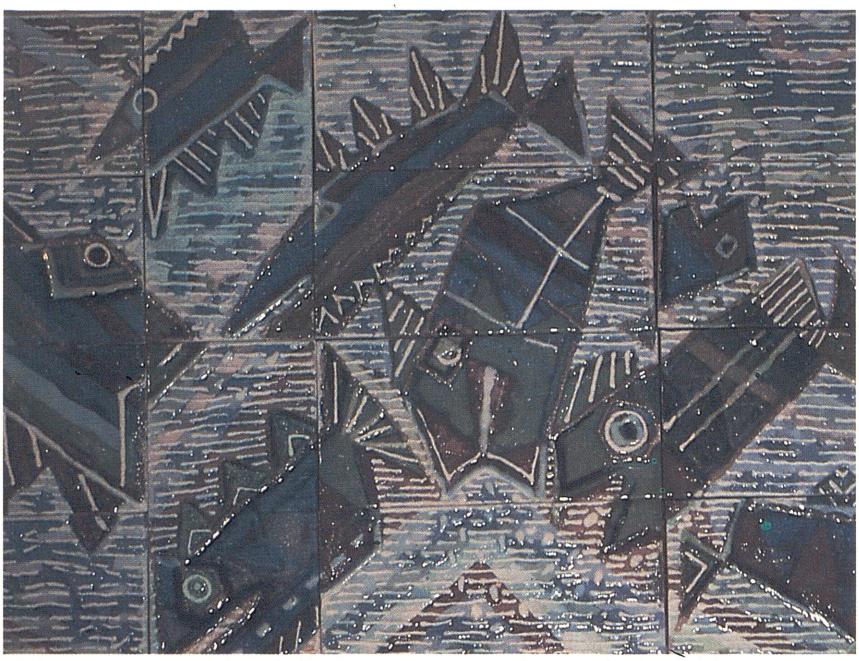

↑ Vera Berthelot, *Peixos (CP)*

UN MILAGRO Y UNA MENTIRA.

VINDICACION

DE LOS MALLORQUINES CRISTIANOS

DE ESTIRPE HEBREA:

por D. Tomás Bertran Soler.

El autor de la *Sinagoga Balear* buscando con la linterna el segundo tomo.

VALENCIA: Imprenta de La Regeneracion Tipográfica, calle del Sagrario de Sta. Cruz, número 4.

1858.

↑ Obra de Tomàs Bertran Soler

i molt sovint presenta una fantasia inspirada en èpoques passades i en llocs exòtics.

BERTRAN, FRANCESC (Alcúdia s XVI) Religiós franciscà. Ordenat prevere al convent de Sant Francesc de Palma. Va esser vicari provincial (1588) i ministre provincial (1598) del seu orde. Fundà el convent de Sant Bonaventura de Llucmajor.

BERTRAN, JAUME (s XV) Cartògraf. Adscrit al corrent tradicional dels cartògrafs mallorquins. El 1456, amb Berenguer Ripoll, va firmar un atles a Barcelona. Es conserven altres tres mapes autentificats per ell a Florència, Mallorca i Londres, datats entre 1482 i 1489. (GLl)

BERTRAN PARDO, BEATRIU (Palma s XV - XVI) Filla del mercader català Joan Bertran i d'Esclaramonda Pardo, ambdós descendents de jueus conversos. Es casà, en primeres núpcies, amb Pere Joan de Palou i, en segones, amb Macià Fortesa, prestigiós jurista mallorquí. El 1490, fou castigada pel tribunal de la Inquisició per practicar d'amagat el judaisme, d'una manera semblant a com ho havien fet, anteriorment, els seus pares. (LlM/MC)

BERTRANS, JOAN (Barcelona s XIV) Enviat de Pere *el Cerimoniós* per a realitzar una missió d'espionatge als voltants de les costes de Mallorca. Amb la informació obtenguda, el rei pogué dur a terme amb més seguretat l'expedició contra Mallorca, el 1343.

BERTRAN SOLER, TOMÀS (Barcelona 1791 - s XIX) Polític liberal, comerciant i erudit. Pertanyent a la burgesia catalana, és un dels personatges clau per a entendre els orígens del catalanisme polític contemporani. Com a moralista liberal, seguidor de les idees polítiques de Montesquieu, Rousseau, Pufendorf i Constant, es veié obligat a exiliar-se en diverses ocasions (1814, 1832 i 1836). També va fer llargues estades a Londres i a París i tres emigracions a Amèrica i Europa. En una de les estades a Londres, sembla que es convertí al protestantisme i actuà després a Catalunya com a agent de la Societat Bíblica Protestant. Acabada la Primera guerra Carlina, fundà la *Sociedad Literaria Barcelonesa de Amigos del Hombre* i es dedicà principalment a escriure obres de caràcter polèmic. Davant la publicació d'un llibre infamant contra els xuetes, de Juan de la Puerta Vizcaíno, *La Sinagoga Balear o Historia de los judíos de Mallorca* (1857), considerat com una reedició de *La Fe Triunfante* del jesuïta Francesc Garau, va escriure *Un milagro y una mentira. Vindicación de los mallorquines cristianos de estirpe hebrea* (1858), que constitueix una de les defenses més aferrissades dels xuetes illencs, segurament estimulat per un grup d'ells. Entre altres obres seves, destaquen *Descripción geográfica de España* i *Atlas histórico, político y pintoresco de España y sus establecimientos de Ultramar* (1844-1846). (LlM/MC)

BERUETE MORET, AURELIANO (Madrid 1845 - 1912) Pintor i polític. Alumne de l'*Academia de Bellas Artes de San Fernando*, des del 1874, i deixeble de Carlos Haes fins al 1878. Visità Mallorca amb el seu mestre la primavera del 1874, i conegué el paisatge illenc pel pintor Joan O'Neille. El 1876, tornà a Mallorca, on realitzà alguns paisatges, com els de la col·lecció Rodrigo Ruiz, de Madrid. Iniciat dins el naturalisme, conreà el paisatgisme realista fins a finals del segle passat. Posteriorment, la seva producció esdevengué plenament impressionista. (PV)

BES, GRUP Col·lectiu d'artistes que presentaren la seva obra renovadora a la galeria *Rincón del artista* de Palma, el gener de 1970. L'apel·latiu fa allusió al déu egipci protector dels maleficis i patró de la música i el ball. L'exposició fou presentada per Jean Schalekamp i hi participaren Joan Gallardo, Àngel Sanmartín, Ramon Canet, Luigi Baldacci, Bartomeu Cabot, Damià Jaume, Miquel Àngel Femenias, Muriel Schalekamp, Páez Cervi i Vicenç Torres.

↑ Can Bescós (Sóller)

BESCÓS, CAN Possessió del terme de Sóller, situada entre cas Bernats i can Bresques. (M)

BESCÓS, SON Terrenys del terme de Montuïri, situats entre es Bisbals i Son Rubí. (M)

BESCUIT, CAN Propietat rústica del terme d'Alaró, entre can Maioles i es Rafal. (M)

BESSÓ, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre Son Fam i ca na Brou. ■ Al mateix terme, entre Sant Blai i l'hort d'en Groc. ■ Al mateix terme, entre Son Coves i Son Marge Nou. ■ Al terme de Llucmajor, entre can Benet i Boscana, ran de la partió del terme d'Algaida. ■ Al de Manacor, entre l'hort de sa Murtera i el rafal de Bellver. ■ Al mateix terme, entre es Pouàs i Son Jaume Andreu. ■ Al mateix terme, entre Rafal Cagolles i Rafal Romà. ■ Al mateix terme, entre el Boc Vell i Son Amengual. ■ Al mateix terme, entre el puig de s'Esquerda i Son Cladera Vell. ■ Al mateix terme, entre el cap des Genovès i can Penjoi. ■ Al terme de Palma, situat entre es Pil·larí i Son Mosson. (M)

BESSÓ, COVA D'EN Situada a prop de cala Anguila, al terme municipal de Manacor. Amb 430 m de recorregut, ocupa el lloc 18 a la classificació de les cavitats de major llargària de Mallorca. Té aixecament topogràfic.

BESSÓ, SERRAL Documentat al terme de Llucmajor en el s XVI, situat entre Son Perfet i Rafal Càrritx. (M)

BESSÓ, SON Terres del terme de Búger, ran del camí reial de Búger-Palma. Documentades en el s XVII. El s XVIII passaren a denominar-se ses Pereres. ■ Possessió del terme de Capdepera, situada entre el puig de sa cova Negra i Sos Carbons. Abans s'anomenava Bell-Lloc. ■ Al terme de Llubí, terrenys situats entre sa Cleda i can Salat. ■ Al terme de Palma, possessió de Son Sardina, entre Son Pons de la Terra i el molí des Palmer. Apareix en el mapa Despuig de 1784. Entorn del 1970, una part de la finca fou parcel·lada i s'hi construí la urbanització Udyr. (M)

BESSÓ DE LLENAIRE, CAN Possessió del terme de Pollença situada entre l'Ullal i el puig de Llenaire. (M)

BESSONA, CAN Propietat del terme de Llubí entre Son Suau i can Gerret. (M)

BESSONET, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre can Pelot i Son Cortinel·les. (M)

BESSONS, CAS Propietat rústica del terme de Manacor, entre Sos Peluts i can Negre. (M)

BESSONS, FONT DES Al terme de Manacor, situada entre la font d'Albassalba i es Bessons Vell. (M)

BESSONS, ROTES DE S'HORT DES Propietat rústica del terme de Campos, entre Son Pinya i Son Rossinyol Nou. (M)

BESSONS, SOS Possessió del terme de Campos, situada entre Son Blanc i Son Salom. (M)

BESSONS NOU, ES Possessió del terme de Manacor, entre es Bessons Vell i can Saliva. (M)

BESSONS VELL, ES Possessió del terme de Manacor, situada entre sa Valleta i es pou Nou. (M)

BESTARD, ANTONI (Mallorca s XIX - Inca 1891) Farmacèutic. Fou membre de l'Ateneu Balear (1861) i participà a la junta directiva del Col·legi Mèdico-Farmacèutic de Palma, creat el 1882. Fou també redactor de la *Revista Balear* i publicà alguns articles de caire científic, com *Notes de Farmàcia* (1885 - 1886).

BESTARD, ANTONI (Inca s XIX - XX) Sindicalista. Membre de *La Justicia*, associació obrera de sabaters d'Inca, de la Federació Balear de Sabaters, de la Federació Regional de Solidaritat Obrera i de la Confederació Regional del Treball de les Balears. Va esser un dels més destacats inspiradors de l'aixecament obrer que, el 1919, es produí a Inca per manca de queviures i que provocà la sortida de l'exèrcit al carrer.

BESTARD, CAN Possessió del terme de Campos, anomenada també Son Xota, entre Son Bacs i Son Trompa. (M)

BESTARD, HORT D'EN Al terme de Campos, situat entre es Revellaret i ses Sitjoles. (M)

BESTARD, MIQUEL –Tou– (Binissalem s XVII) Mestre d'obres. Documentat, el 1679, com un dels mestres

que treballaren en la construcció de la casa consistorial de Santa Maria del Camí.

BESTARD BONET, BARTOMEU —TUMMY— (Palma 1935) Agent consular i professor mercantil. El 1964, va esser nomenat agent consular dels Estats Units d'Amèrica a Balears i en va rebre les credencials a Palma, de mans de la filla del president americà, Linda Johnson. De llavors ençà, hi exerceix, i una part important del seu treball és dedicada a atendre les necessitats de les unitats de la *VI Flota* que, periòdicament, atraquen als ports illencs. És l'única persona de nacionalitat no nord-americana que ha ocupat un càrrec d'aquesta casta. Ha estat degà del Cos Consular a Espanya i ha rebut diverses condecoracions de l'Estat espanyol i de la marina dels Estats Units d'Amèrica.

← Bartomeu Bestard Bonet —Tummy—

← Joan Bestard Camps

BESTARD CAMPS, JOAN (Palma 1947) Antropòleg. Llicenciat en Filosofia (1972) i doctor en antropologia (1985), amb la tesi *Casa y familia. Parentesco y reproducción doméstica en Formentera* per la Universitat de Barcelona, on és professor des del 1976. També ha estudiat a la University College de Londres. Autor, en col·laboració, de *Salvajes, bárbaros y primitivos. Una introducción a la antropología* (1987), ha publicat treballs a diversos llibres col·lectius, com *Los pueblos europeos* (1986) i *El pensamiento antropológico de la Ilustración* (1986). Ha participat en nombrosos seminaris i col·laborat a revistes especialitzades com *Critique of Anthropology* i *L'Avenç*, entre altres. És membre del consell directiu de l'Institut Català d'Antropologia.

↑ Guillem Bestard Cànaves, *Autoretrat*

BESTARD CÀNAVES, GUILLEM (Pollença 1881 - Londres 1969) Pintor i fotògraf. Amic d'Hermenegild Anglada Camarassa, Tito Cittadini i Joaquim Sorolla, els quals influïren en la seva obra, de temàtica paisatgística, lligada al modernisme i a la pintura a l'aire lliure. Exposà a Londres, Bordeus, Palma i Plymouth. Fou també un destacat fotògraf, amb estudi a Pollença i, des del 1932, a Barcelona, amb taller especialitzat en targes postals. Va esser corresponsal gràfic de *The National Geographic Magazine*, del diari madrileny *El Sol* i d'altres publicacions locals, com *Baleares*. Identificat amb l'anomenada *Escola de Pollença*, realitzà reportatges dels pintors residents a la cala de sant Vicenç (Anglada, Berman, Montenegro) i dels artistes que visitaven la zona, com Andrés Segovia. Enregistrà els esdeveniments socials i culturals més importants de la zona de Pollença i Alcúdia (inauguració de la central elèctrica, festes de les Àguiles, visita d'Alfons XIII, entre altres). El 1947, passà a residir a Anglaterra, on continuà la seva tasca de fotògraf i pintor. Tornà a Mallorca el 1955, amb motiu d'una exposició homenatge organitzada pel *Círculo de Bellas Artes* de Palma. El seu fons fotogràfic, integrat per més de 30.000 plaques de vidre, negatius flexibles, diverses cambres i accessoris de laboratori, es conserva a Pollença. Una mostra del seu treball fou recollit a l'obra *L'art fotogràfic de Guillem Bestard* (1983).

BESTARD CANYELLES, ANDREU (Santa Maria del Camí 1875 - 1924) Industrial i polític. Hereta del seu pare un negoci de licors i de barrals. El 1911, inaugurà un complex industrial amb tres molins fariners, dues serradores i una dinamo elèctrica, que do-

↓ Fotografia de paisatge pollencí realitzada per Guillem Bestard Cànaves (~1910)

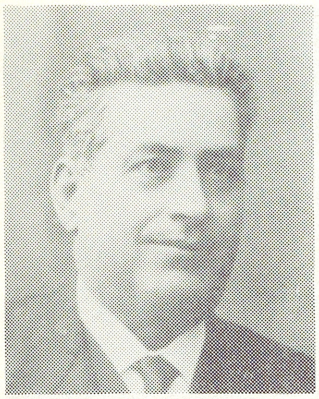

← Andreu Bestard Canyelles

→ Joan Bestard Comas

nava llum a tota la vila, en un moment en què a Mallorca només Alaró, entre els pobles, disposava d'electricitat. Ocupà la batlia de Santa Maria (1914-1916 i 1920-1921). (JoC)

← Andreu Bestard Capó

BESTARD CAPÓ, ANDREU (Santa Maria del Camí 1829 - 1904) Industrial. El 1850, creà un nou sistema de purificació de l'anisat dolç amb blanc d'ou, que s'utilitzà fins al 1950. Tenia la factoria a Santa Maria, venia anisat per tot Mallorca i a la península, sobretot a Còrdova i a Jaén, on era conegut com a *Anisado Santa María*. També exportà el nou producte a Amèrica, principalment a Uruguai, Buenos Aires i Puerto Rico, on els seus fills fundaren un negoci. A causa d'aquestes exportacions, hagué de posar en funcionament una indústria de barrals. Els seus productes de licoreria obtengueren guardons a les exposicions d'Innsbruck (1886), París (1889) i Xicago (1893), entre altres. (JoC)

BESTARD COMAS, JOAN (Lloseta 1940) Sociòleg i eclesiàstic. Estudià en el Seminari Diocesà de Mallorca (1951-1965) i, ordenat prevere el 1965, va esser enviat a Roma, on estudià teologia i ciències socials a la Universitat Gregoriana (1965-1970). Tornat a l'Illa, després de diverses tasques parroquials, ocupà els càrrecs de superior del Seminari Major (1971-1973), de director de l'Escola d'Assistents Socials de l'Església (1976) i de vicari episcopal de la II zona de la diòcesi. Entre el 1980 i el 1986, dirigí el Secretariat de Pastoral de la Conferència Episcopal Espanyola, on participà en l'organització del congrés estatal de pastoral *Evangelización y hombre de hoy* (1985). El 1986 fou nomenat vicari general de la diòcesi de Mallorca. S'ha dedicat sobretot a la sociologia de la religió i, a més de nombrosos articles sobre aquesta especialitat, ha escrit *Informe sociológico sobre el movimiento familiar cristiano de Mallorca* (1972), *Problemática fe-vida en la juventud de Mallorca* (1974), *Estudio socio-religioso de la comarca de Sóller* (1977), *Món d'avui i fe cristiana* (1981), traduït al castellà i al portugués, i *El Consell de Pastoral parroquial* (1987). Ha col·laborat en els volums col·lectius *La Iglesia en el mundo de la salud* (1982), *Futuro de la familia creyente* (1984), *Evangelización y hombre de hoy. Congreso* (1986) i *Parroquia evangelizadora. Congreso* (1989).

BESTARD DE LA CABANA Família de la mà major d'Alaró, municipi on posseïa la finca la Cabana, fideïcomissada el 1607 per Pau Bestard de la Cabana. El seu fill es casà amb Margalida Bestard de la Torre, de la mà major de Binissalem. D'aquest, nasqué el capità Octavi Bestard de la Cabana i Bestard de la Torre, mort sense successió. Per aquest motiu, el fideïcomís passà a la seva germana Esperança, la qual capbrevà la Cabana el 1659 i es casà amb Baltasar Bestard de la Torre i Palou del Reguer. D'aquest matrimoni, nasqué la pubilla Esperança Bestard de la Torre i Bestard de la Cabana, que per via matrimonial transmeté el fideïcomís als Maiol de Bàlitx.

BESTARD DE LA TORRE Llinatge de la mà major de Binissalem, que descendeix —segons una llegenda sense fonament— d'un fill bastard de Jaume I. En realitat, els Bestard de la Torre són els descendents bastards d'un cavaller Puigdorfila que el s XV era senyor de la cavalleria de la Torre dels Bestards, territori sobre el qual Gaspar Bestard de la Torre fundà un fideïcomís el 1634. El seu fill, Gaspar Bestard de la Torre i Palou del Reguer, el 1654, afegí al vincle inicial el de Son Cabrit. La seva descendència s'extingí el s XX. Una branca menor d'aquesta casa succeí a mitjan del s XVII un important fideïcomís dels *Bestard de la Cabana* (←).

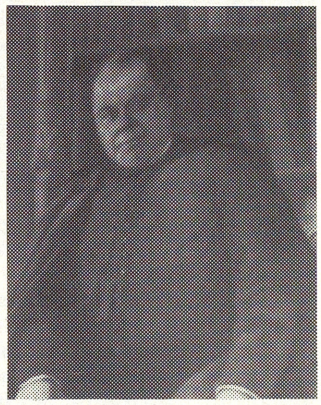

→ Josep Bestard Fiol

BESTARD FIOL, JOSEP (Santa Maria del Camí 1873 - Palma 1945) Sacerdot i advocat. El 1898 rebé el presbiterat a Puerto Rico. Quan retornà a Mallorca, conegué el marquès de la Romana, senyor Caro, que el contractà com a preceptor dels seus fills. Es traslladà a Madrid, on alternà el seu treball com a mentor amb els estudis a la Universitat i, el 1902, es llicencià en Dret Civil i Canònic. El 1905, obtengué el títol de professor de la Reial Legislació i Jurisprudència de Madrid. En aquesta ciutat, on residí durant 27 anys, fundà la *Academia Jurídica*. (JoC)

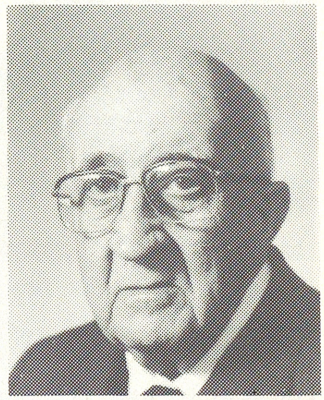

→ Andreu Bestard Mas

BESTARD MAS, ANDREU (Santa Maria del Camí 1903) Pedagog i erudit. Exercí de mestre a Campanet i

Santa Maria del Camí. Fou el dissenyador del monument a les víctimes nacionals de la Guerra Civil i la urbanització de la plaça Nova del seu poble nadiu. Ha publicat estudis històrics relatius a la Mallorca dels s XVI i XVII.

BESTARD MESQUIDA, JOAN BONAVENTURA (Palma 1763 - 1831) Missioner. Professà al convent de Sant Francesc de Palma el 1783, i es doctorà en filosofia a la Universitat Lul·liana de Mallorca. Després de demanar patent de missioner, el 1786 fou ordenat prevere al col·legi apostòlic de San Fernando (Mèxic). Exercí el seu ministeri a diversos bisbats, especialment a Puebla i Orizaba. En aquest darrer, promogué la fundació d'un col·legi apostòlic, que posà sota la protecció de sant Josep de Gràcia. Redactà unes *Memorias históricas* d'aquest centre, que foren aprofitades pel pare Francesc Palou a les *Noticias de la Nueva California*. Va esser designat cronista oficial de San Fernando el 1788, i ocupà el càrrec de comissari general d'Índies fins que es consumà la independència americana. Quan tornà a Mallorca, dugué quatre sermons en mallorquí, atribuïts a fra Juníper Serra. Incrementà el fons missional de la biblioteca de Sant Francesc de Palma, com n'és testimoni un exemplar, dedicat a ell, de la *Monarquía indiana* del pare Torquemada. (BF)

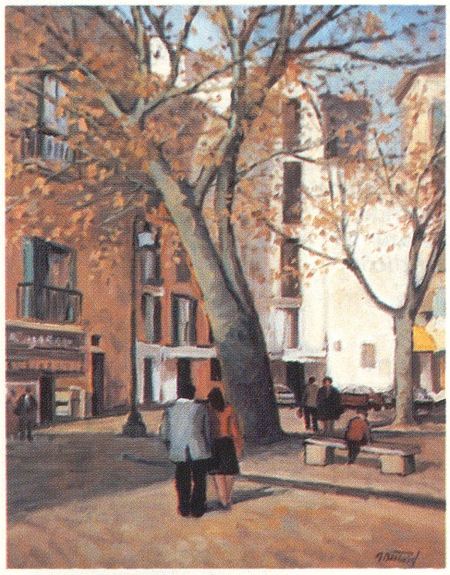

↑ Antònia Bestard Riutort, *Passeig*

BESTARD RIUTORT, ANTÒNIA (Esporles 1927) Pintora. Estudià a Palma amb Francesc Gaita. Ha exposat a Mallorca i París. Es dedica als paisatges urbans i a les marines dins la tècnica tradicional del postimpressionisme local.

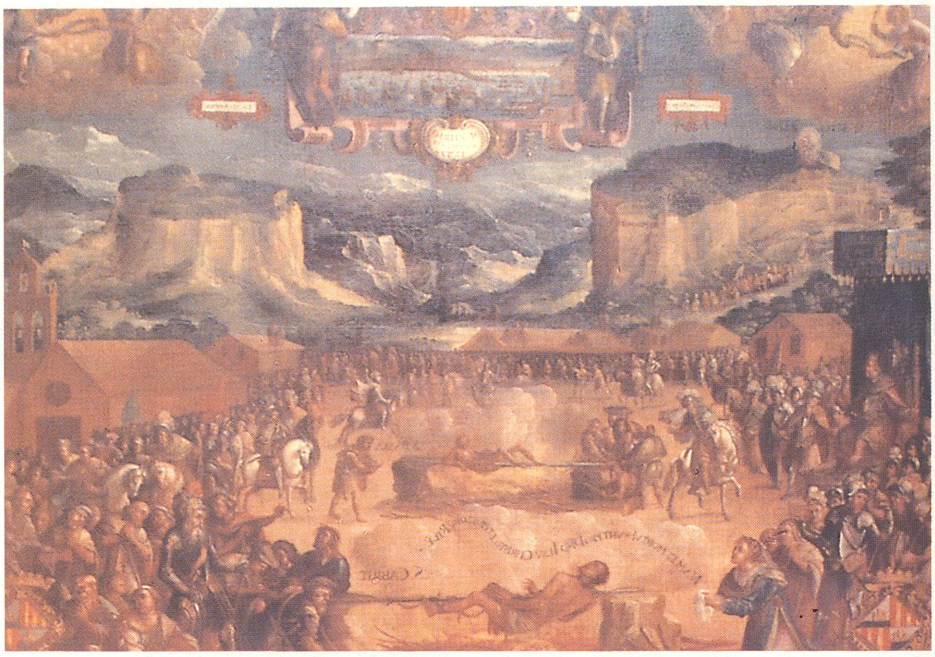

↑ Joan Bestard Tarrassa, *Martiri de Cabrit i Bassa* conservat a l'Ajuntament de Palma

BESTARD TARRASSA, JOAN (Santa Maria del Camí 1587 - València 1659) Pintor. Fill de Joan Bestard, gran conseller del Regne el 1575. Fou deixeble dels pintors Gaspar Homs i Andreu Reus. És autor dels quadres *Lapidació de Ramon Llull a Bugia* i *Visita de Ramon Llull al papa Climent V en el concili de Vienne*. La composició d'aquest darrer fou molt repetida a Mallorca, així com la de la visió que Ramon Llull tengué del Crucificat, tela conservada a l'església de Randa. És també l'autor del *Martiri de Cabrit i Bassa*, a l'Ajuntament de Palma, i de la *Multiplicació dels pans i dels peixos*, al Museu de Mallorca.

BESUC *(Pagellus acarne* Risso 1826) Peix de color rosaci platejat als costats, més obscur al dors i amb reflexos daurats al ventre. Destaca una taca negre a l'axil·la de les pectorals. El seu cos és allargat – pot arribar a fer 35 cm–, oblong amb el cap robust i més llarg que alt. És reprodueix a l'estiu i a la tardor. S'alimenta de crustacis, de cucs i d'altres invertebrats. És una espècie costanera i viu en fons

↓ Besuc *(Pagellus acarne* Risso 1826)

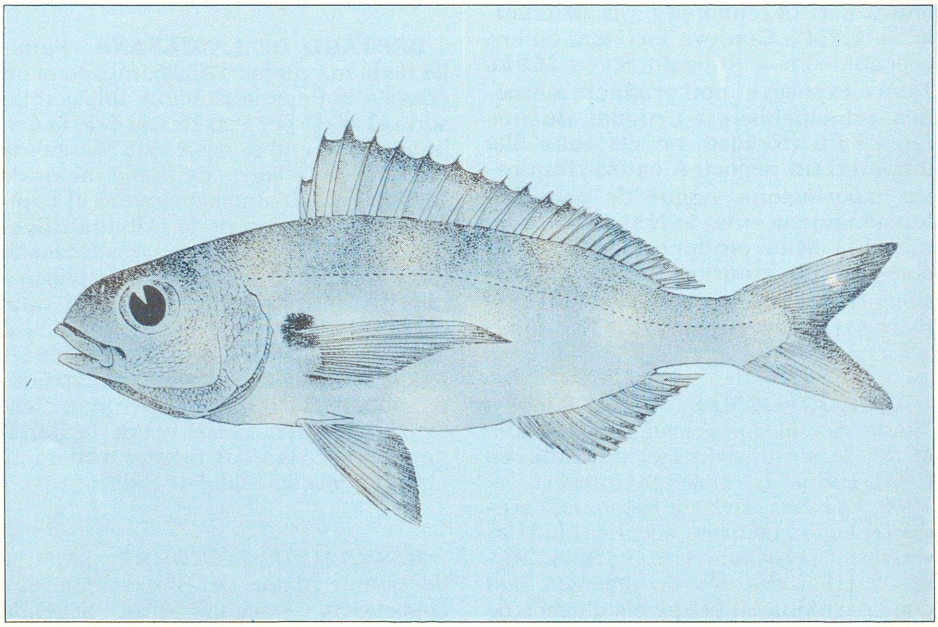

↑ Son Bet (Consell)

↑ Lateral del betlem del convent de les Caputxines, de Palma (S. XVIII).

arenosos, a profunditats que varien, entre els 20 i els 100 m, a vegades en bancs nombrosos. Es pesca amb arts d'arrossegament, tremalls i volantí, sobretot de nit i durant el període de reproducció. És comú a tota la mediterrània occidental i central. (MM)

BET, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre les rotes de l'hort Bessons i Son Rossinyol Nou. ■ Al mateix terme, entre s'Alqueria Fosca i es Marge. ■ Al mateix terme, entre Son Nicolau i l'hort de can Moll. (M)

BET, HORT D'EN Al terme de Campos, situat entre sa Canova i can Pere Petit. (M)

BET, SON Possessió del terme de Consell, situada entre Son Ullet i Son Corcó Vell. (M)

BETLEM Terme propi de les Balears que designa la representació plàstica o figurada del misteri del naixement de Jesús. Equival a 'pessebre' (Catalunya). Sol instal·lar-se a les esglésies i cases particulars durant el temps litúrgic de Nadal. Aquest costum es va introduir a Mallorca amb una figuració particular de procedència napolitana que data de finals del s XV, formada per la Sagrada Família (falta la talla de l'Infant original), els animals típics, un grup d'àngels musicants i segurament també pels pastors, ovelles i cans que es mouen damunt la cova. Tot el conjunt estava compost dins una cova com en el pessebre de San Giovanni a Carbonara (Nàpols), obra del taller dels Alamanni, al qual pertany també un grup escultòric de dimensions naturals, installat a l'església de l'Hospital General, i abans al convent franciscà de Jesús, de Palma. La província franciscana de les Balears va instal·lar una capella amb un betlem fix, a manera de retaule, a totes les seves esglésies i així es va estendre la devoció a Nostra Senyora de Betlem, centrada en la imatge de Palma, durant el s XVI. El grup de cova — no 'portal'— i de misteri — figures— va començar a copiar-se en els convents de clausura i va arribar a derivar en el típic betlem mallorquí que, sobretot a partir del s XVIII, amb el taller del Mestre de les Verges Rosses, va arrelar a l'Illa, de tal manera que es pot dir que el costum del betlem és fruit d'una evolució pròpia. A pesar que en treballaren figures artistes d'anomenada com Gregorio Herrera, Adrià Ferran, la família del Santet i altres, el més ca-

↓ Betlem del convent de les Caputxines, de Palma (1711)

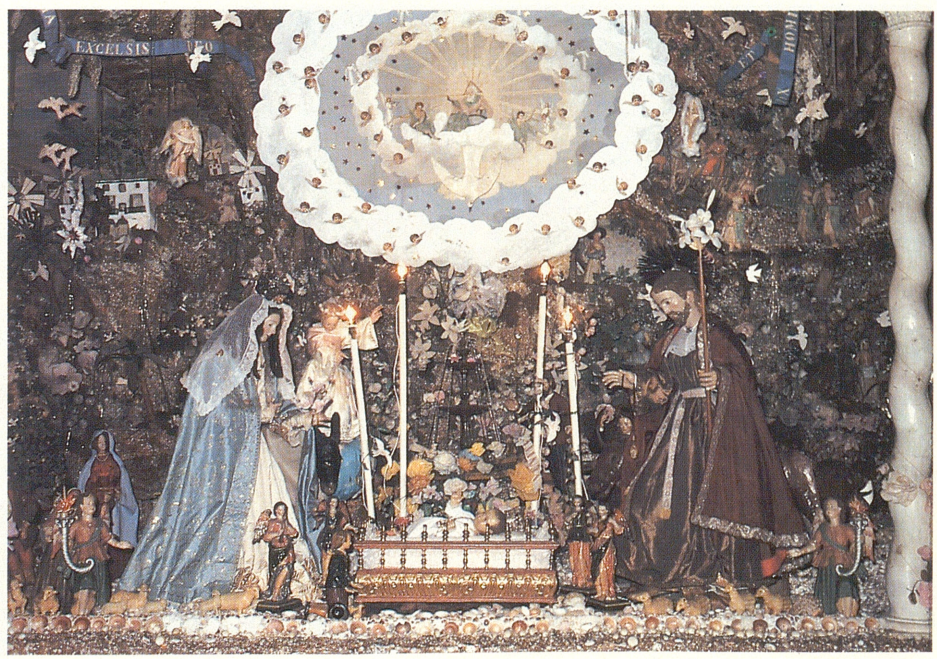

↑ Figura de betlem popular de principis del s XX

racterístic i popular són les figuretes de terra cuita amb el vestit típic dels pagesos del s XIX, que d'una forma artesanal encara continuen a fer-se. Actualment, no solament són preuades les vitrines del s XVIII, sinó també les seves còpies ingènues de paper fabricades als convents de clausura, que en guarden els millors exemplars d'aquest segle en fusta, fang i terra encolada, i, fins i tot, algun del s XVII. La impremta Guasp va editar un betlem de retall i aquesta moda s'estengué al Romanticisme, com n'és exemple l'obra del pintor Agustí Buades. (GLl)

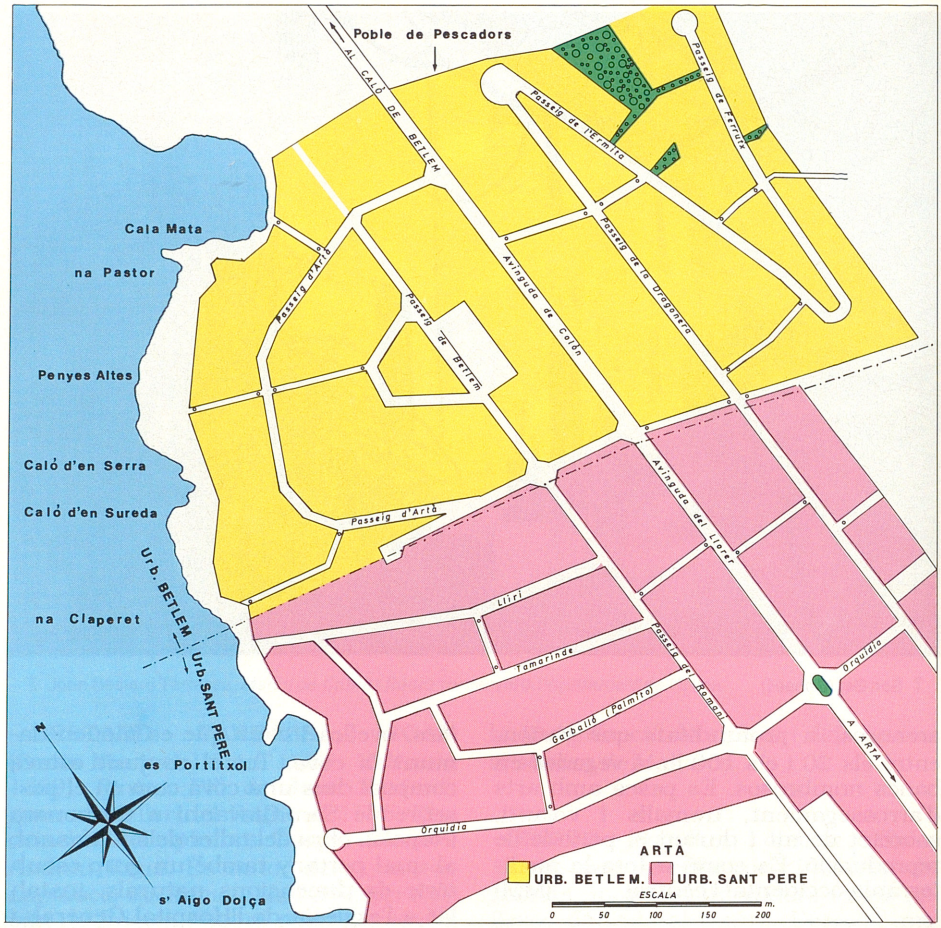

↓ Urbanització de Betlem (Artà)

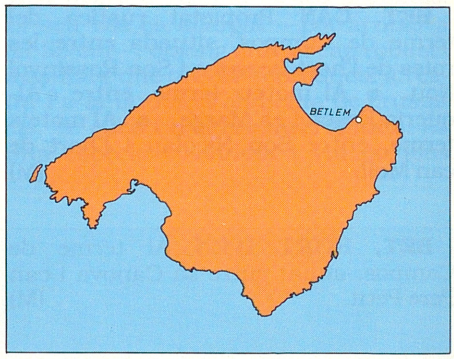

BETLEM Possessió del terme d'Artà, situada entre el comellar des Cocons i ca los Cans. Una part d'aquesta possessió està ocupada per l'urbanització del mateix nom i per l'anomenada *Sant Pere* (→). La urbanització Betlem, també coneguda com zona residencial Betlem, fou aprovada el 1964 i té una superfície de 23,43 hes, la majoria de les quals són cases unifamiliars, així com una petita zona comercial i hotelera. Habitada principalmet per extrangers, hi destaca una important colònia francesa. ■ Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Capocorb Vell i s'Àguila d'en Quart.

↑ Cases de la possessió de Betlem (Llucmajor)

Abans s'anomenava rafal del Turc. El 1702 era valorada en 7.000 lliures. Té 785 quarterades d'extensió. (M)

BETLEM, CALÓ DE Al terme d'Artà, situat entre el cap de Ferrutx i cala Mata. (M)

BETLEM, COVA DE Cavitat natural amb gravats prehistòrics, situada al marge dret del torrent de Deià, prop del camí que baixa a la cala de Deià. Està catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica, i té aixecament topogràfic. Devers el 1930, un grup de seminaristes que feien prospeccions arqueològiques, hi trobaren ceràmiques probablement prehistòriques. Aquests materials han desaparegut, fent impossible la seva adscripció cronològica i cultural. Més tard, el 1958, dos estudiants hi descobriren els gravats, que varen esser estudiats posteriorment per Eduard Ripoll Perelló, Guillem Rosselló Bordoy i Ruth Rosenstingl. El conjunt de gravats ha estat interpretat com la representació d'un episodi de caça: una figura zoomorfa, identificada com un myotragus, és el centre de l'escena, en la qual també apareixen un caçador corrent, un bruixot ballant, un objecte triangular, segurament una trampa, i d'altres elements de lectura dubtosa. La situació de la caverna, un paratge amb molt bones condicions per a la caça, la presència dels gravats i les troballes ceràmiques són fets que permeten classificar-la com un lloc d'observació i un refugi de caça. Amb el temps i en escassejar el myotragus, es degué convertir en santuari rupestre, on se celebraven ritus destinats a assegurar l'abundor de caça. (LM)

BETLEM, ERMITA DE Situada al terme d'Artà, dins l'antiga devesa de Ferrutx. Des del seu mirador es domina la badia d'Alcúdia. Va esser fundada, el 1805, per membres de les comunitats eremítiques de Sant Honorat de Randa i de la Trinitat de Valldemossa. El seu nucli primitiu, el constituí la donació, feta per Jaume Morei als ermitans, de dues quarterades de terra i les restes de la torre de defensa i d'una tafona de Binialgolfa. El donant posà com a condició que l'ermita es titulàs de Betlem i estigués dedicada al misteri del naixement de Jesucrist. Gràcies a l'ajut d'un seguit de benefactors, com el cardenal Despuig i el canonge Joan Dameto, es restaurà la torre, que en principi fou habilitada com a oratori, menjador i dormitori. Quan el 1807

↓ Caló de Betlem (Artà)

↓ Entrada a l'ermita de Betlem (Artà)

↑ Ermita de Betlem (Artà)

es bastiren les cel·les, el refectori, la cuina i altres dependències, la torre restà dedicada únicament a oratori. L'arquitecte Joan Rosselló dirigí les obres d'un nou temple que s'aixecà al costat de la torre i que fou beneït el 1824. Hi ha escultures d'Adrià Ferran, i a la torre hi ha pintures de Manuel Bayeu. L'ermita fou autònoma i estigué sota la jurisdicció directa del bisbe fins al 1895, quan restà subordinada a la comunitat de la Trinitat de Valldemossa. El 1989, l'habiten tres ermitans que viuen de la ramaderia, de l'agricultura i dels donatius que reben de nombrosos benefactors artanencs. (LM)

BETLEM, POU DE Al terme de Porreres, a la possessió de s'Estepar, situat entre Son Gornals i can Cap Blanc. (M)

BETLEMS, ES Terrenys del terme de Montuïri, situats entre So na Moiana i Son Ripoll. (M)

BETO, CAN Propietat del terme de Petra, situada entre la font de Son Guillot i can Virgili. (M)

BETTE I DE CROY-ZOLLRE, JOAN FRANCESC (Flandes s XVII - XVIII) Militar. Marquès de Lede. Va prendre part en la Guerra de Successió espanyola. En la conquesta de Mallorca, darrer episodi d'aquesta guerra, acompanyà el cavaller d'Aspheld, que comandava les tropes de Felip V. El 13 de juny del 1715, s'inicià el desembarcament i, el 2 de juliol, capitulà Palma. D'Aspheld marxà el 3 d'agost, i el marquès de Lede quedà al front de la Capitania General de Balears. És considerat el primer capità general del període borbònic, atès que Aspheld abandonà Mallorca tot just consolidada l'ocupació. El 1717, fou substituït per Juan de Acuña, marquès de Casa Fuerte. Aquest mateix any, comandà l'expedició que conquerí novament Sardenya. Poc després, conquerí la major part de Sicília, que va haver d'abandonar a causa d'un pacte entre les principals potències europees. Es retirà amb el seu exèrcit i, el 1720, va prendre part en una expedició contra els musulmans que assetjaven Ceuta. Era cavaller de l'orde del Toisó d'Or, capità general dels exèrcits de la Majestat Catòlica, director general de tota la infanteria espanyola i estrangera, comandant general del Regne d'Aragó, virrei i capità general del Regne de Sicília. (DJ)

↓ Ca na Beu (Santanyí)

BEU, CA NA Propietat rústica del terme de Santanyí, situada entre la talaia des Pi i can Garrot. (M)

BEU, PUNTA DE SA TORRE D'EN Accident de la costa del terme de Santanyí, situat entre cala Figuera i el caló de ses Faves. (M)

BEU, TORRE D'EN Al terme de Santanyí, situada a llevant de la bocana de cala Figuera. Fou construïda el 1569 i reformada el 1617. (M)

BEU DE BAIX, CAN Propietat rústica del terme de Santanyí situada entre cas Goret Vell i Son Fulla. (M)

BEZARES GARCIA, JOAN (Palma 1955) Futbolista. Ha jugat com a defensa del Club Esportiu Constància (1973-1976), *Club de Futbol Calvo Sotelo*, de Puertollano (1976-1981) i

↓ Torre d'en Beu (Santanyí)

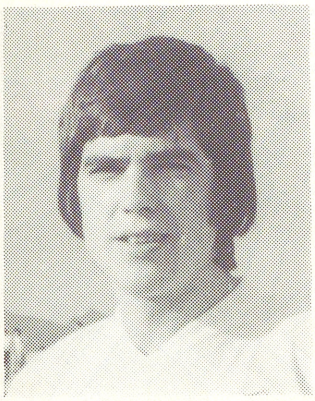

← Joan Bezares Garcia

Unión Deportiva Salamanca (1981-1987), a primera divisió. Tornat a l'Illa, juga a clubs regionals.

BEZARES PORTELL, MIQUEL (Llucmajor 1968) Poeta i escriptor. El 1985, publicà el seu primer llibre de poemes, *Cos de calitja*, prologat per Blai Bonet. Amb Gabriel Tomàs, dirigeix les Edicions Atàviques de Llucmajor.

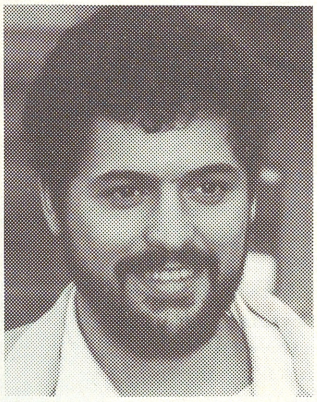

← Miquel Bezares Portell

BEZERRO, LLIBRES Nom amb què foren coneguts durant els s XVI-XVIII els volums guarnits amb pell de vedell, d'una gruixa superior a les cinc-centes planes i d'un format aproximat al doble foli. En general, eren encarregats per institucions com gremis, capítols i ajuntaments, que els empraven per als cadastres, censos i inventaris de tot tipus. A Mallorca, els més coneguts són els tres, que, a finals del s XVII, confeccionà Pere Joan Vaquer, arxiver i comptador del Sant Ofici. S'hi troba una minuciosa relació dels béns patrimonials segrestats per la Inquisició a cadascuna de les famílies xuetes, els membres de les quals foren reconciliats o bé relaxats als actes de fe de 1679, 1691 i 1695. Tot i que una part d'aquesta documentació es localitza al Museu d'Artà —cedida pels senyors Palmer Hawkins que el 1976 l'adquiriren a Sotheby's de Londres— n'existeix una còpia completa a l'Arxiu Històric Nacional (Madrid). (MC)

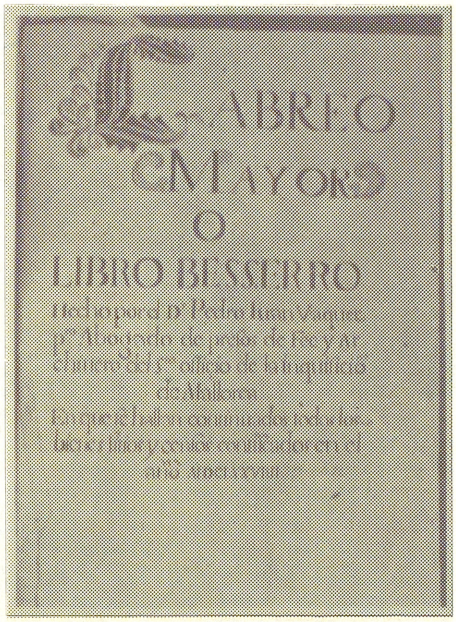

↑ Llibre Bezerro

BI, CAN Possessió del terme de Sóller, situada entre sa Figuera i ses Copis. (M)

BIÀ, SON Possessió dels termes de Selva i Campanet, situada entre el torrent de Massanella, la carretera Palma-Alcúdia i Son Llorenç. Agafà nom dels Pons —Bià— en el s XVI. Avui està establida i enderrocades les cases. (M)

↓ Can Bi (Sóller)

BIANCHI, ANGELO Nom artístic del tenor *Josep Mondéjar de Juan* (→).

BIANOR, GERMÀ Vegeu *Fricquegnon, Marie Émile.*

BIARNÈS PERPINYÀ, JOSEP MARIA (Palma 1941) Polític i advocat. Estudià dret a Barcelona, on ingressà en el partit carlí. El 1968, fundà el Partit Carlí de les Illes, que participà en les instàncies unitàries d'oposició al franquisme. El 1979, fou cap de llista del seu partit a les eleccions generals.

→ Josep Maria Biarnès Perpinyà

BIBERÓ, SON Possessió del terme de Campos, situada entre es Figueral i can Coloma. (M)

BIBI Nom artístic del dibuixant *Antoni Bibiloni Palmer* (→).

BIBILONI, TORRE D'EN Hort del terme de Palma que estava situat on avui hi ha l'eixample, entre els carrers de Joan Alcover, Manacor, Ricardo Ortega i Manuel Azaña. (M)

BIBILONI, SON Possessió del terme de Palma, prop de sa Garriga. Limita amb les possessions de Son Calco, Son Serra, Son Reus, sa Cabana i can Moià. Fou propietat dels cartoixos de Valldemossa (on s'havien instal·lat el 1399), fins a la desamortització del s XIX. Durant el trienni liberal (1820-1823), fou parcialment venuda als comerciants G Amengual Fluxà (34 hes), A Busutil Pache (36 hes), a l'hisendat PJ Moià Maiol (15,7 hes) i a J Tomàs Tomàs. El 1823, aquests propietaris hagueren de tornar les seves adquisicions als cartoixos però, el 1837, recuperaren les seves terres. Durant els anys de la desamortització de Mendizábal (1836-1846) encara fou venuda una parcel·la de 35 hes d'olivar, actualment propietat de la família Pons Marquès. L'arxiduc Lluís Salvador, cap al 1880, esmenta aquesta possessió per la importància dels seus garroverars. Destaca la capella, en honor a Sant Bru, on abans es deia missa per als habitants de sa Garriga. (AM)

BIBILONI CANYELLES, GABRIEL (Pòrtol 1951) Lingüista. Doctor en Filologia Catalana. Des del 1976 és professor de la Universitat de les Illes Balears. La seva tesi doctoral, *La llengua dels mallorquins. Anàlisi sociolingüística* (1983), és una descripció del parlar de Mallorca amb mètodes sociolingüístics. En diversos estudis, ha tractat problemes de normativa lingüística i sociolingüística del català. Ha participat en treballs col·lectius de seguiment de l'ús lingüístic (*Enquesta sociolingüística a la població de Mallorca*, 1986). És també autor de l'informe *Els noms dels carrers de Palma* (1983), encarregat per l'Ajuntament. (M)

↓ Portal de Son Bibiloni (Palma) amb l'escut dels cartoixos de Valldemossa

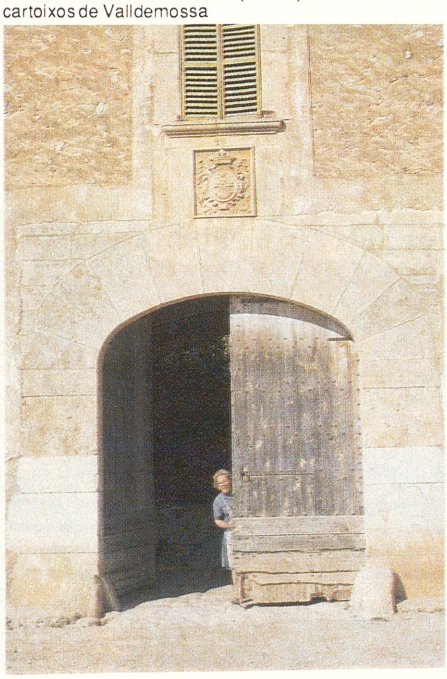

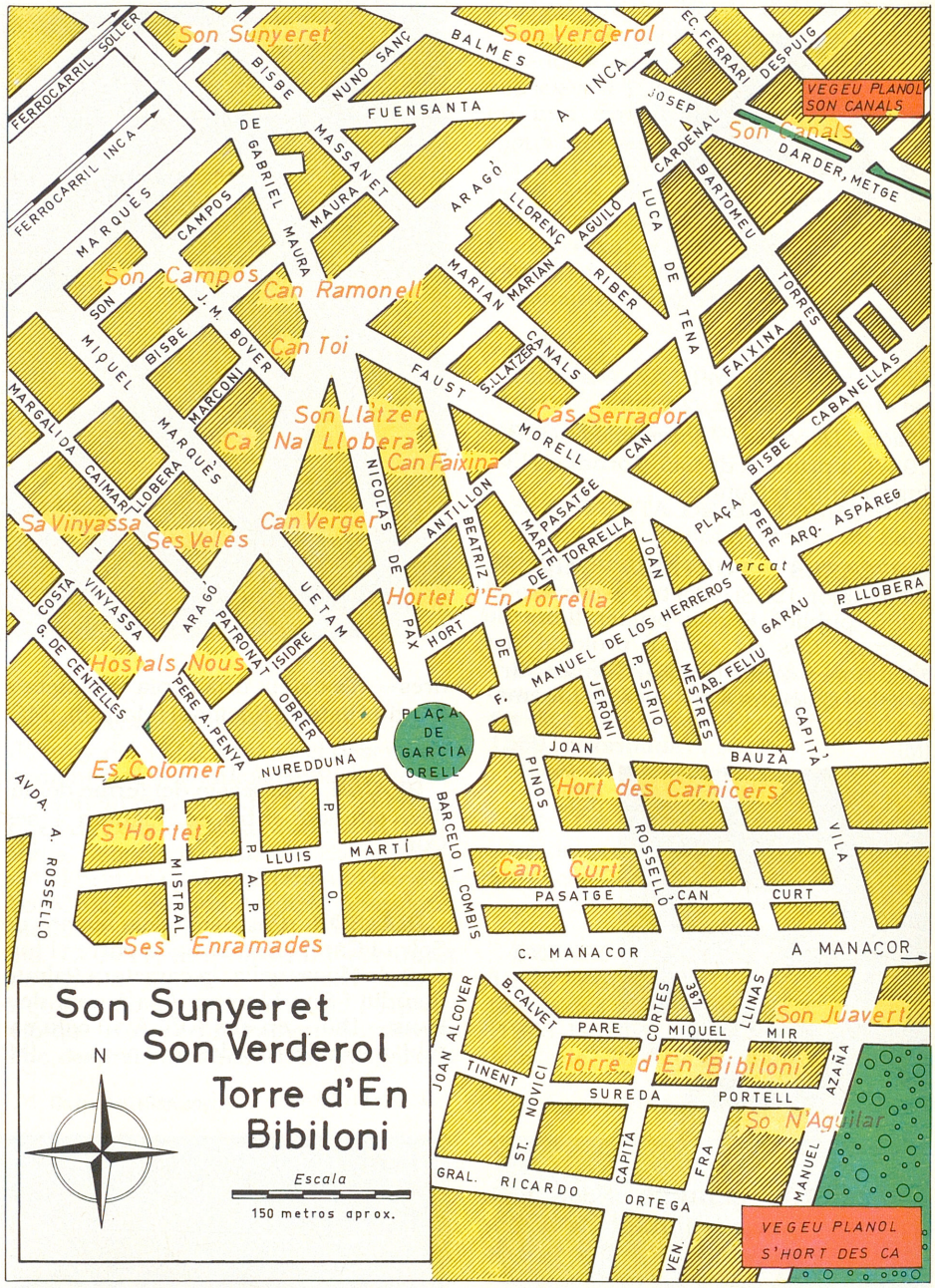

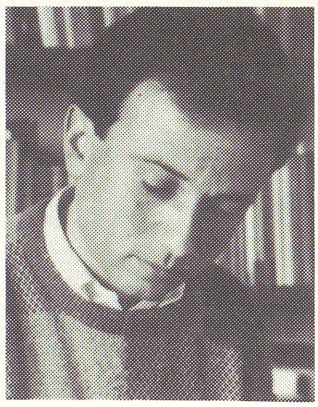

← Gabriel Bibiloni Canyelles

BIBILONI I COMPANYIA Vegeu *A Bibiloni i Companyia.*

BIBILONI CORRÓ, MIQUEL (Palma 1838 - 1891) Escriptor i periodista. De jove, visqué a Madrid, on freqüentà l'escriptor i polític Roque Bar-

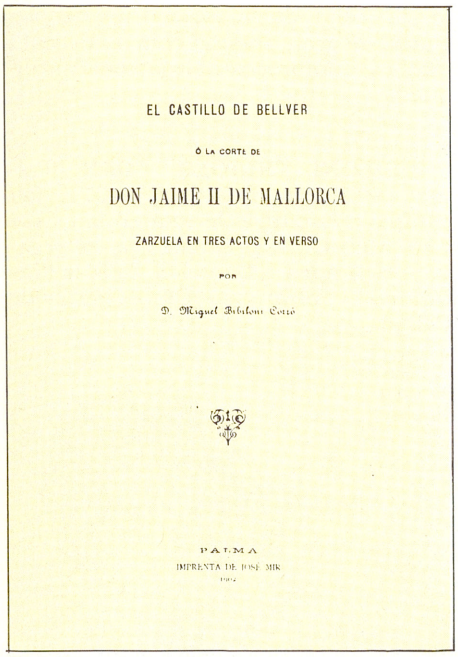
EL CASTILLO DE BELLVER

Ó LA CORTE DE

DON JAIME II DE MALLORCA

ZARZUELA EN TRES ACTOS Y EN VERSO

POR

D. Miguel Bibiloni Corró

PALMA

IMPRENTA DE JOSÉ MIR

↑ Obra de Miquel Bibiloni Corró

cia i els grups d'intel·lectuals republicans radicals. Tornà a Mallorca i participà en l'agitació política que precedí la revolució de setembre del 1868, per la qual cosa fou empresonat al castell de Bellver. Posteriorment, evolucionà cap al moderantisme. Com a periodista, fou redactor i col·laborador de diverses revistes i diaris, i director de *La campanilla* (1864), de *El juez de Paz* (1869 - 1872) i de *El violón* (1879 - 1880). Escriví nombroses sarsueles, però només se'n publicà una, *El castillo de Bellver ó la corte de D. Jaime II de Mallorca* (1860). Foren musicades pel pianista Felippo Giofredi i es representaven als cafès cantants de Palma, on actuà algunes vegades com a tenor. És autor també de dues novel·les, *Simón Ballester el tuerto* (1863) i *Los explotadores* (1879), i dels assaigs històrics *Reseña histórico-descriptiva del castillo de Bellver* (1871) i *La revolución de septiembre en Mallorca* (1871).

BIBILONI FEBRER, JOAN (Manacor 1952) Músic i productor discogràfic. Començà a treballar als tretze anys, amb *Los Lagartos*, i passà després a *Harlem*, *Talayots*, *Grupo 15* i *Zebra*, grup amb el qual enregistrà onze discs. Després, amb Josep Milan Cardona, formà el duet *Milan i Bibiloni*, que enregistrà un disc, féu nombroses gires per Europa i col·laboracions discogràfiques amb Pau Riba, Tabaco i David Allen, entre d'altres. Entre 1981 i 1982, treballà amb *Kevin Ayers Band*, coproduí un LP i hi féu

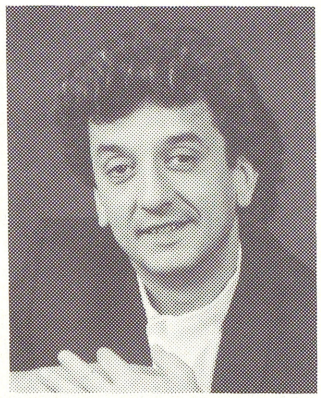
→ Joan Bibiloni Febrer

actuacions per Espanya i diversos països europeus. Des del 1982, ha editat quatre LP en solitari: *Joana Lluna* (1982), *Una vida llarga i tranquil·la* (1984), *Silencio roto* (1986) i *For a futur smile* (1988). Ha enregistrat, amb el flautista americà Ernie Mansfield, *Colors drops* (1985) i amb la cantant americana Deborah Carter, *Papi are you OK?* (1986). Ha realitzat col·laboracions discogràfiques i actuat amb una gran banda integrada pels seus acompanyants habituals i per altres músics com Jorge Pardo, Max Sunyer i Kitflus. Per a la televisió espanyola, féu les capçaleres dels Jocs Olímpics de Seül 88, les d'alguns informatius i la música de la sèrie *Los trabajos y los días*. Des del 1983, fa concerts a dues guitarres amb Fernando González Gozalo. Com a productor discogràfic, treballa diferents estils, des de la música popular mallorquina fins al pop i el rock. Fou cofundador del segell discogràfic *Blau* (1982) i, des del 1987, és promotor, amb Noel Quintana Sobrino, dels Estudis d'enregistrament *Swing*.

BIBILONI FIOL, JOAN (Consell 1951) Polític. Batle de Consell per Aliança Popular, des del 1983. Durant el seu mandat, s'ha aconseguit la titularitat municipal del pou de Son

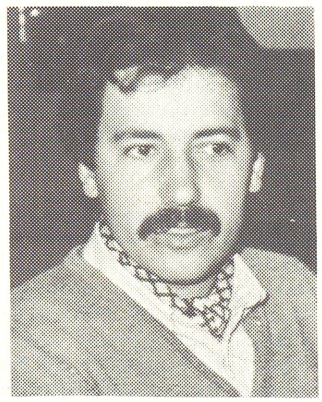
→ Joan Bibiloni Fiol

Palou, han estat ampliades les instal·lacions del Camp Municipal d'Esports, s'ha bastit la Llar dels Ancians i l'enllumenat públic ha estat renovat.

BIBILONI JUAN, FRANCESCA (Palma 1954) Actriu. Començà a treballar el 1968, a la companyia *Auba* de Son Ferriol. Ha treballat, amb el director Pere Noguera, en els montatges *Mort de Dama*, *Benet Steva*, *Les alegres casades de Windsor*, *L'avar* i *El pasdoble*. Ha participat en alguns programes de la televisió catalana i en la pel·lícula *La Senyora*.

→ Francesca Bibiloni Juan

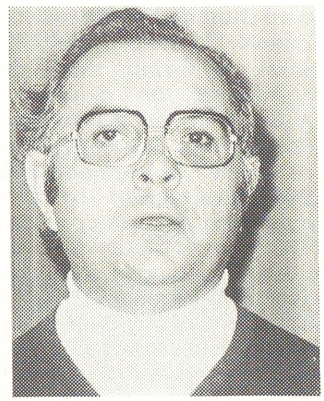
→ Baltasar Bibiloni Llabrés

BIBILONI LLABRÉS, BALTASAR (Binissalem 1936) Professor de pedagogia musical. Ha treballat al camp de l'educació musical a partir del món coral i de l'escola, sobretot de cara als ensenyants. S'ha dedicat, preferentment a la versió coral dels cants tradicionals. Ha publicat el *Cançoner de Pedagogia Musical* (1980), i ha tengut cura, amb Josep Massot i Muntaner, de l'edició del *Cançoner musical de Mallorca* (1984), de Josep Massot Planes. Des del 1979, és professor titular d'Escola Universitària i, des del 1986, n'ocupa el càrrec de director.

BIBILONI LLANERES, JERONI (Palma 1802 - 1876) Ideòleg i francis-

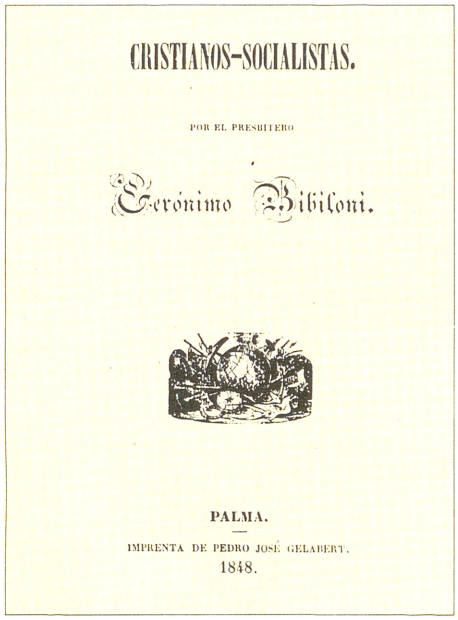
CRISTIANOS-SOCIALISTAS.

POR EL PRESBITERO

Gerónimo Bibiloni.

PALMA.

IMPRENTA DE PEDRO JOSÉ GELABERT.

1848.

↑ Obra de Jeroni Bibiloni Llaneres

cà observant. És considerat l'introductor del socialisme utòpic a Mallorca. El 1818, ingressà al convent de Jesús Extramurs de Palma i, a partir de 1826, fou catedràtic interí de retòrica de la Universitat Literària de Mallorca. Exclaustrat el 1835, féu classes d'humanitats castellanes a l'Institut Balear i, entre el 1842 i el 1848, va esser catedràtic interí de lògica, de gramàtica, de moral i de religió. Aquests anys, col·laborà amb Joan Gamundí en l'ordenació de la Biblioteca Pública de Palma i fundà, amb d'altres professors, un col·legi-gimnàs d'interins de primer ensenyament. El 1848, escriví la seva obra més important, *Cristianos-socialistas* on, influït per Félicité Robert de Lamennais, Ètienne Cabet i Narcís Monturiol, relacionà el cristianisme catòlic amb les teories dels socialistes utòpics europeus i del grup barceloní Icària. Aquesta obra disgustà el bisbe Rafael Manso (1847-1851), que l'obligà a una retractació, *Explicaciones que, en descargo de su conciencia y rectificación de sus ideas, presentó el autor del folleto "Cristianos-Socialistas" al Ilmo Sr. Obispo de Mallorca D. Rafael Manso*, que el prelat tampoc no acceptà i que no fou publicada fins al 1855, en el temps del bisbe Miquel Salvà (1851-1873). Va esser vocal de la Comissió de Monuments de Balears (1855) i entrà com a redactor a *El Iris del Pueblo* el mateix any. Després de la revolució del 1868, fou proposat en diverses ocasions com a diputat a Corts pel Partit Republicà Federal, amb Miquel Quetgles Bauçà i va esser, dues vegades, president de la Junta de Primer Ensenyament. La seva obra influí notablement el Partit Democràtic i els republicans federals mallorquins. Autor també del *Discurso en la bendición de la bandera de la Milicia Nacional Voluntaria de Palma de Mallorca* (1856).

BIBILONI PALMER, ANTONI –BIBI– (Palma 1962) Dibuixant. Ha realitzat exposicions individuals sobre personatges populars de Mallorca i sobre el Club Esportiu Mallorca. És col·laborador de *Baleares* i *Desarrollo*.

↓ Autocaricatura d'Antoni Bibiloni Palmer —Bibi—

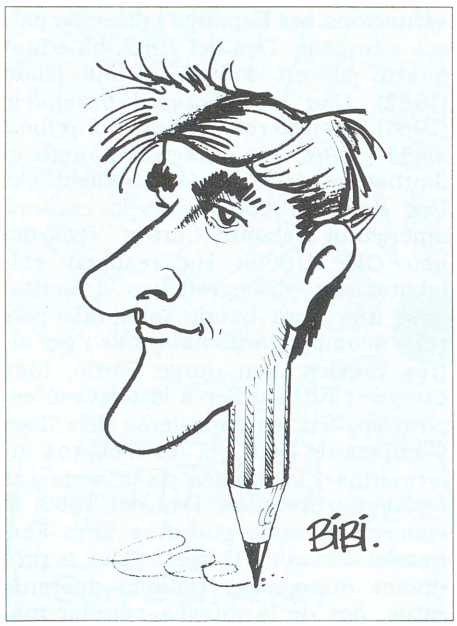

BIBILONI SASTRE, JOAN (Son Servera 1869 - Palma 1927) Pastor protestant. De ben jove, es féu ermità i després se secularitzà per participar en la Guerra d'Àfrica. Tornat a Mallorca, ingressà al Cos de Carrabiners i es va fer copoltor anglicà. Deu anys després, abandonà la milícia i va recórrer la Península fent apostolat, per la qual cosa es va veure implicat en nombrosos conflictes i arribà a esser empresonat. Fundà una petita comunitat evangèlica a Portocristo i, el 1922, es traslladà a Palma per fer-se càrrec de l'església que la seva confessió tenia al carrer Murillo. Va esser famosa a Palma la parada que anualment instal·lava a la fira del Ram, on era objecte de burla.

BIBILONI SASTRE, LLEONARD (Palma 1679 - 1757) Jurista. Es doctorà en dret civil i canònic, i en teologia a la Universitat Literària de Mallorca. Ocupà nombrosos càrrecs públics, com el de consultor del Sant Ofici, assessor militar del jutjat eclesiàstic de la diòcesi i de la Reial Intendència. Gaudí de gran prestigi com a advocat i publicà nombroses al·legacions jurídiques.

BIBILONI TRUIOLS, JOAN (Palma 1947) Esportista. El 1971, fou campió d'Espanya de vela en la classe 470, amb Llorenç Galmés, a les regates celebrades a Sant Pol de Mar (Catalunya). Pertany al Club Nàutic de Palma.

→ Joan Bibiloni Truiols

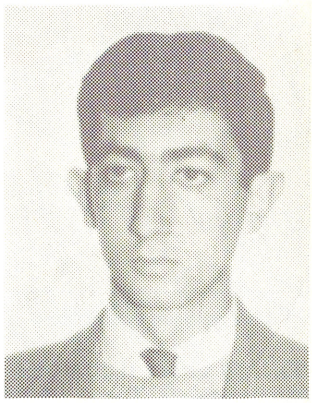

→ Joan Bibiloni Vivancos

BIBILONI VIVANCOS, JOAN (Palma 1943) Actor. Pertangué a la companyia *Artis* entre 1964 i 1966. Des del 1967, és membre de la companyia de teatre Xesc Forteza, on ha pres part en vint-i-cinc muntatges com *Ninette i un senyor de Mallorca* (1967), *A s'hora de ses cites* d'A Benedetti (1972) i *Por* d'Antoni Mus (1977).

BIBINA, PUIG DE NA Al terme de Manacor, de 205 m d'altària, situat entre Son Banús Vell i Son Vaquer de s'Olivar. (M)

BIBLIOTECA BALEAR Col·lecció bibliogràfica i documental dels Missioners dels Sagrats Cors, ubicada a l'antic monestir cistercenc de Santa Maria de la Real (Palma), fundada el 1933 pel

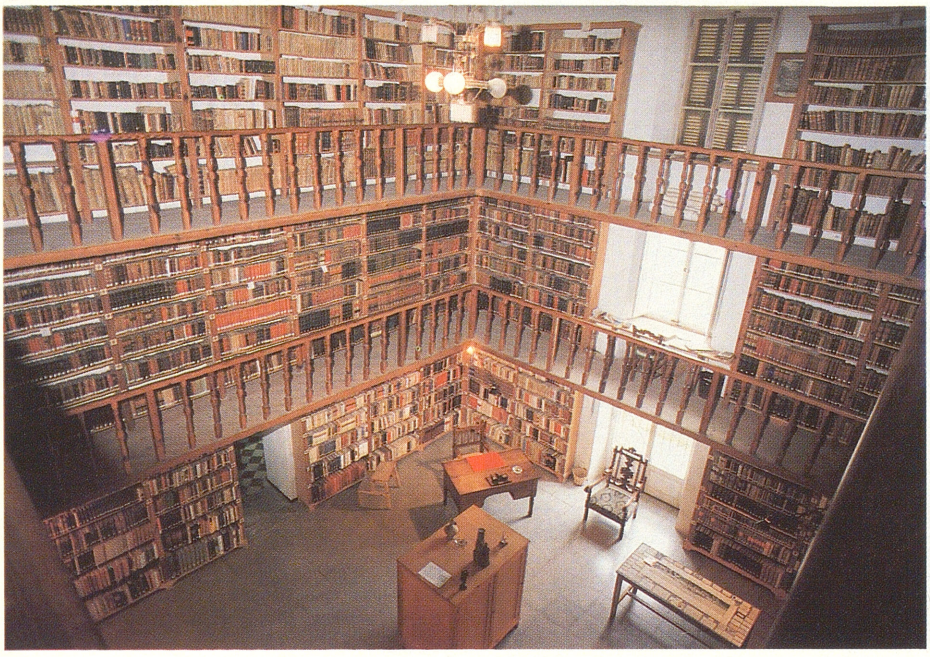

↑ Interior de la Biblioteca Balear del monestir de la Real (Palma)

pare Gaspar Munar Oliver. Està especialitzada en temes balears i dividida en tres seccions: la Biblioteca Balear, que dóna nom a tot el conjunt, formada per més de 13.000 volums referits a les Balears, entre els quals destaquen les *Constitucions del monestir de Santa Margalida* de Palma (1320), el *Llibre del Consolat de Mar* (1385), l'original manuscrit de la *Historia de Mallorca* de Bonaventura Serra (1771), nombrosos noticiaris i pronòstics, bona part del fons documental del *Cronicón Mayoricense* d'Àlvar Campaner i la primera edició en alemany del *Die Balearen* de l'arxiduc Lluís Salvador (1869-1891), a més de la subsecció lul·liana, de la qual sobresurten les *Beati Raimundi Lulli Opera Omnia* (Magúncia 1721-1742); la Biblioteca Moragues Monlau, donada per aquesta família, que aplega un important cabal sobre medicina i ciències; i la Sala Francesc Solivelles, de contingut teològic i pastoral. Tot aquest conjunt, que arriba prop dels 60.000 volums, amb més de 400 manuscrits, no té cap relació amb l'antiga biblioteca monacal perquè aquesta fou dispersada en aplicar-se la desamortització de Mendizábal als béns del monestir (1835) i així alguns documents que n'eren part, com el *Libre extraordinari de la cort de l'abat de la Real* (1615), el *Liber communis curiae* (1616-1637), part de la documentació de la font d'en Baster, manuscrits de l'abat Antoni Ramon Pasqual (1708-91), i el *Capbreu del monestir de la Real* (1710), han estat recuperats posteriorment. Té una hemeroteca, dedicada a les Balears, amb una col·lecció de més de 5.000 goigs i una de monedes des d'època romana. (GS)

BIBLIOTECA BALEAR Col·lecció de llibres de temes illencs creada per Editorial Mallorquina de Francesc Pons, que tenia el taller d'impremta al carrer de Sant Francesc, de Palma. Es dedicava, desplegant un gran esforç i amb migrats recursos econòmics i tècnics, a reeditar obres famoses exhaurides: *Historia de la conquista de Mallorca*, de Josep Maria Quadrado, *Descripción histórico-artística del castillo de Bellver*, de Gaspar Melchor de Jovellanos, *Bosquejos de antaño*, de Josep Maria Tous i Maroto, *Memoria de los pobladores de Mallorca* i el *Nobiliario mallorquín*, de Joaquim Maria Bover. Estava formada per 47 volums, editats entre 1914-1965. (M)

↓ Llibre de la col·lecció Biblioteca Balear

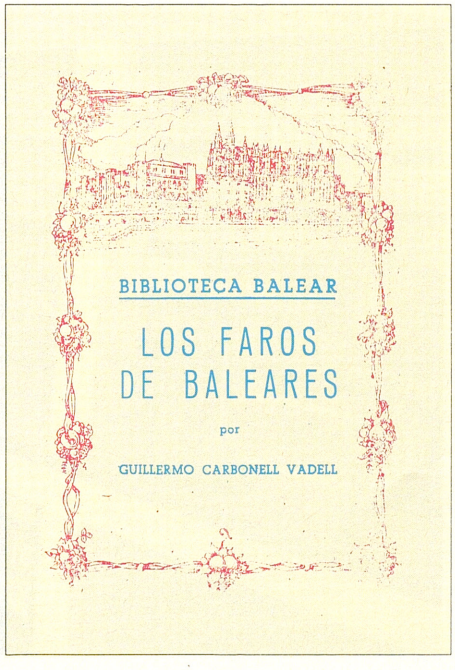

BIBLIOTECA BALEAR ECLESIÀSTICA Col·lecció publicada a Palma el 1861. El primer llibre que va sortir fou l'oració fúnebre pronunciada per Joan Baptista Escardó, el 1630, per la mort del bisbe Baltasar de Borja Velasco. Entre d'altres, tambe s'hi editaren les oracions fúnebres dels bisbes Juan de Santander i Bernat Nadal Crespí.

BIBLIOTECA BARTOMEU MARCH Biblioteca de la Fundació Bartomeu March, situada al palau March de Palma. Va esser oberta al públic el 1970 i posseeix més de 100.000 volums, 200 incunables i llibres rars, i un milenar de manuscrits. Està especialitzada en temes de les Balears, però també té un fons català molt important, procedent del bibliòfil barceloní Lluís Plandiura. El nucli mallorquí prové del bibliòfil Pere Sampol Ripoll. Són especialment interessants la col·lecció de portolans dels s XVI-XVII, els fons manuscrits de Gaspar de Jovellanos, Miquel Costa i Llobera, Joaquim Maria Bover, Josep Maria Qua-

↓ *Libro de las comadres* (1541), de la Biblioteca Bartomeu March

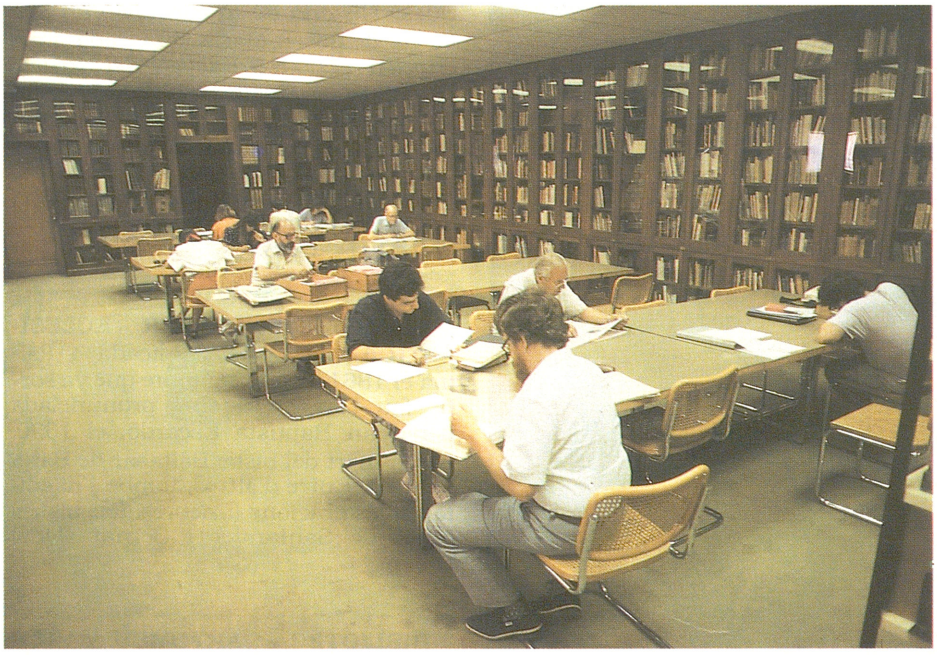

↑ Sala de lectura de la Biblioteca Bartomeu March

drado, Ramon Picó Campamar, Lloreng Riber, Guillem Colom Ferrà i d'altres. Té també en dipòsit una col·lecció de més de 250 olis de flora mallorquina, pintats per Mrs Huntley de Aguilar, la biblioteca d'art i de temes mallorquins del pintor i antiquari Josep Costa Ferrer, la col·lecció del *Diario de Palma* de Gerard Maria Thomàs i la biblioteca del poeta Guillem Colom. Té una àmplia hemeroteca, i un important arxiu de microfilms. La col·lecció de llibres lul·lians és molt nombrosa. Recentment, la *Maioricensis Schola Lullistica* hi deposità la seva biblioteca, enriquida amb el nombrós intercanvi que té la revista *Estudios Lulianos*. Entre els manuscrits més importants, destaca un *Llibre de Hores* del s XV, amb miniatures i il·luminacions d'escola valenciana, les *Ordinacions de cort* de Pere el *Cerimoniós* del s XIV, amb moltes miniatures, el *Liber contra uenena et animalia uenenosa* de fra Joan Egidi de Zamora (s XV), exemplar gairebé únic i amb riques il·luminacions, la *Suma y narración de los Yngas* de Joan de Betanços, exemplar molt rar recentment publicat, obres lul·lianes llatines i catalanes dels s XIV i XV i altres. Entre els incunables i gòtics, destaquen el *Compulsorium* (1475), primer llibre imprès i datat d'Espanya, l'*Epístola de fra Egidi Romà al Rei de França sobre lo regiment dels prínceps* (1498), el *Arte de navegar* de Pedro de Medina (1545), el *Llibre de la benaventurada vinguda de l'emperador i el rei don Carlos*, imprès per Hernando de Cansoles a Mallorca el 1542, així com el rarissim *Libro de las comadres* de Damià Carbó, estampat pel mateix impressor, el 1541, i incunables lul·lians. El seu fitxer conté, a més dels llibres, els articles relacionats amb les Balears publicats a revistes de les Illes i d'altres parts. Hi ha també fitxers de seccions especialitzades, com manuscrits incunables, i d'altres. (LIP)

BIBLIOTECA DE CULTURA ARTESANA Biblioteca creada a Palma, el 1928, per iniciativa de Miquel Font Gorostiza, secretari de la Diputació Provincial de Balears, i oberta al públic el 1938. Depèn del Consell Insular de Mallorca i s'ubicà al Palau Provincial fins al 1988, en què passà a l'edifici de la Misericòrdia. Està especialitzada en història i teoria de l'art, estètica i artesania. Té uns 30.000 volums i uns 1.000 títols de revistes. Disposa també d'un petit fons fotogràfic sobre iconografia mariana, realitzat per Jeroni Joan Tous, i de la col·lecció Marroig, integrada per uns 400 panys de ferro, bronze i llautó, rajoles i altres peces ornamentals, dipositat al palau del Consell Insular. Des del 1985, és sèu del Centre Coordinador de Biblioteques, organisme que integra i dóna suport a 52 biblioteques distribuïdes arreu de Mallorca. Des del 1983, s'ocupa del dipòsit legal, que controla la producció editorial generada a l'Illa. N'han estat directors, entre altres, Joan Pons Marquès, Bartomeu Payeres i, des del 1983, Francesc Riera Vayreda.

↓ Interior de la Biblioteca de Cultura Artesana

BIBLIOTECA DE ESCRITORES BALEARES Catàleg alfabètic i biobibliogràfic redactat per Joaquim Maria Bover Rosselló, a l'estil d'obres semblants del s XIX. Va acabar de publicar-se pòstumament el 1868, amb un pròleg de Tomàs Aguiló Cortès, que segurament va completar-ne també l'índex onomàstic. És l'obra més important de Bover i el pla de redacció, de prop de 1.400 entrades, està concebut com una ampliació dels materials que va usar a la *Memoria bibliográfica de los mallorquines que se han distingui-*

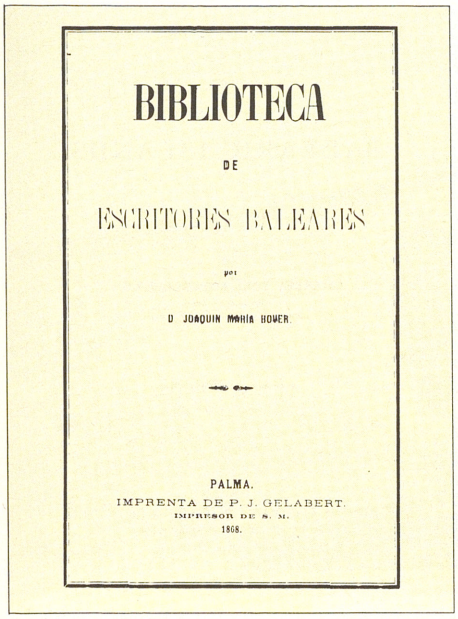

BIBLIOTECA

DE

ESCRITORES BALEARES

por

D. JOAQUIN MARIA HOVER.

PALMA.
IMPRENTA DE P. J. GELABERT.
IMPRESOR DE S. M.
1868.

↑ Portadella de la *Biblioteca de Escritores Baleares*

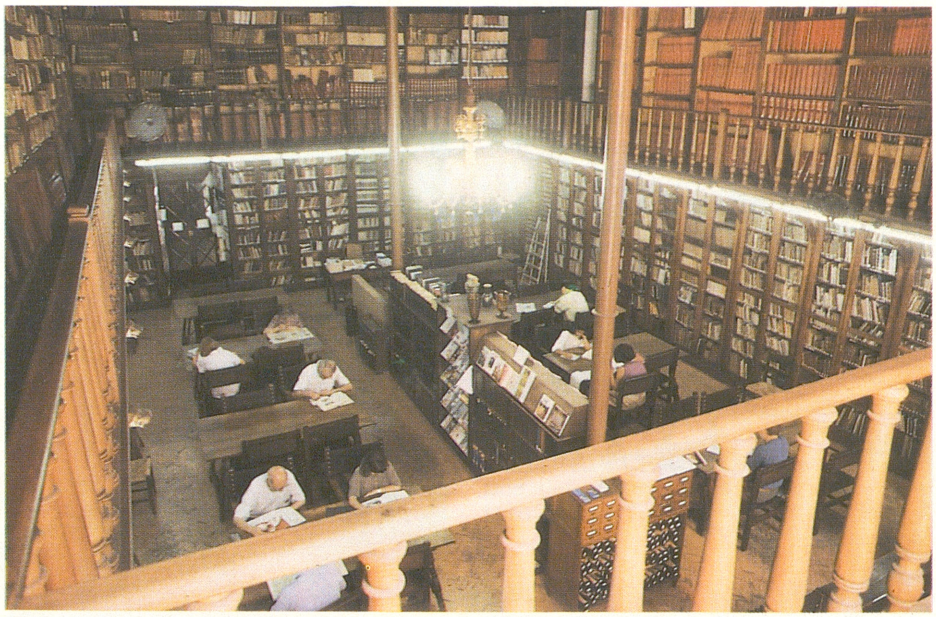

↑ Interior de la Biblioteca Municipal de Palma

do en la antigua y moderna literatura (1842). Hi va aprofitar tant manuscrits com obres impreses, procedents de biblioteques i de col·leccions documentals desaparegudes o inaccessibles, i plagià bona part de les *Miscelánes* del caputxí Lluís de Vilafranca (1770-1847). Conté nombrosos texts, sovint inèdits, en català, llatí i castellà, extrets de les fonts emprades, i que formen un corpus imprescindible i únic per a l'estudi de la literatura illenca. Bernat de Fàbregues l'extractà i amplià parcialment les notícies de Menorca a la *Biblioteca de escritores menorquines* (1878). Se n'edità una edició facsímil el 1976. (GS)

BIBLIOTECA ECONÒMICA BALEAR Col·lecció de 21 fullets de cultura religiosa i de pietat, en català, publicats a Mallorca entre 1917 i 1920.

BIBLIOTECA GABRIEL LLABRÉS Vegeu *Biblioteca Municipal de Palma.*

BIBLIOTECA MUNICIPAL DE PALMA Biblioteca ubicada a la planta baixa de l'Ajuntament de Palma i depenent del mateix. Fou inaugurada el 1935 i, des de llavors, tan sols va estar tancada durant la Guerra Civil, que passà a esser seu de la Defensa pasiva antiaèria. El seu fons provè principalment de les col·leccions de Antoni Villalonga Pérez, Jaume Garau Montaner i Gabriel Llabrés Quintana. La primera inclou la secció de l'«infern», amb publicacions que foren considerades perilloses per la seva ideologia política i religiosa —i que no es corresponen amb les que Ferran Brunet Prieto inclou en el catàleg *El infierno de la Biblioteca Villalonga*, de tema eròtic—. La segona col·lecció contenia l'arxiu d'Antoni Barceló i Pont de la Terra, actualment dispositat a l'arxiu municipal, així com manuscrits i publicacions periòdiques mallorquines. El llegat de Gabriel Llabrés Quintana passà a esser de l'Ajuntament en virtut de la donació que féu el 1889 en el seu testament. Conté uns 10.000 volums relatius a impressos dels s XVI-XX, manuscrits de temàtica variada, prop d'un centenar de carpetes amb el material de treball del propi Llabrés, uns 40 volums d'al·legacions jurídiques, més de 100 títols de publicacions periòdiques, fotografies, postals d'època, documentacio procedent d'arxius particulars, com la del notari Gabriel Marcó, i diverses biblioteques particulars, com la del jurista Leonard Bibiloni, la dels comtes de San Simó, la del catedràtic Simó Alzina i la del canonge Julià. Des del 1987, ocupa un local del convent de Sant Jeroni i està en procés de catalogació. Té un fons d'uns 100 manuscrits, 24.000 volums impressos i una important secció d'hemeroteca balear. El 1983, es creà la xarxa de biblioteques municipals, depenents de l'Ajuntament que, el 1989, está formada per 13 biblioteques públiques distribuïdes arreu de Palma. Fou dirigida des de l'inici fins al 1962, per Martina Pascual Martí, i des del 1982, n'és arxiver-bibliotecari Pere de Montaner Alonso i directora, des del 1985, Maria Bonet Barceló.

BIBLIOTECA POPULAR DE LLUCMAJOR Primera biblioteca popular balear, fundada a Llucmajor el 1874. Aparegué gràcies a la donació que feu el govern de la Primera República un any abans a l'Escola Primària Pública d'aquest poble, aleshores dirigida per Josep Mateu. El fons donat era de 155 obres en 157 volums i s'hi afegiren uns 200 volums de la comissió liquidadora de l'Ateneu Balear.

BIBLIOTECA PÚBLICA DE MALLORCA Col·lecció bibliogràfica cre-

DIRECTORS DE LA BIBLIOTECA PÚBLICA DE MALLORCA

Pau Riera	1835 - 1851
Bartomeu Muntaner Bordoi	1851 - 1895 (?)
Estanislau de Kostka Aguiló i Aguiló	1902 - 1917
Salvador Ros Ramonell	1017 - 1937
Miquel Ferrà Juan	1937 - 1947
Jesús García Pastor	1947 - 1984
Maria Marsà Vilà	1986 -

↑ Sala de lectura de la Biblioteca Pública de Mallorca

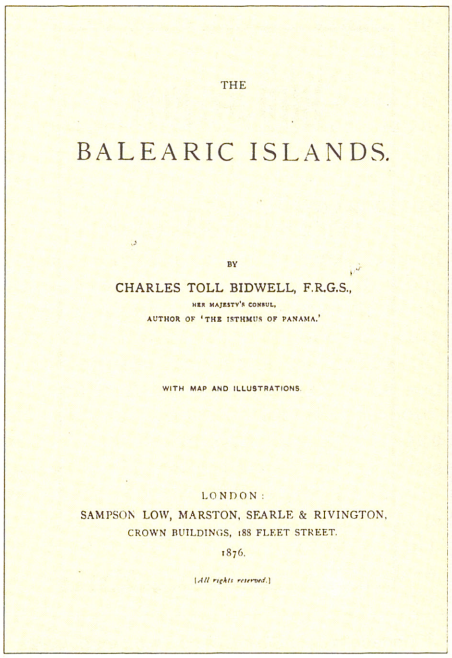

THE

BALEARIC ISLANDS.

BY

CHARLES TOLL BIDWELL, F.R.G.S.,

HER MAJESTY'S CONSUL,

AUTHOR OF 'THE ISTHMUS OF PANAMA.'

WITH MAP AND ILLUSTRATIONS.

LONDON:

SAMPSON LOW, MARSTON, SEARLE & RIVINGTON,

CROWN BUILDINGS, 188 FLEET STREET.

1876.

[*All rights reserved.*]

↑ Obra de Charles Toll Bidwell

ada a Palma el 1835, per iniciativa de la Societat Mallorquina d'Amics del País. Va esser oberta al públic el 1847 quan s'ajuntà amb la Biblioteca Pública, creada amb la fi de recollir els llibres dels suprimits convents de Mallorca, sobretot dels jesuïtes i dels dominics, després de la desamortització eclesiàstica de Mendizábal. La seva primera seu fou al convent de Montision. El 1955, passà a l'edifici de la Casa de Cultura, al carrer Ramon Llull. Des del 1858, se'n féu càrrec la Direcció General de Biblioteques, i es digué Biblioteca Pública Provincial fins al 1972, en què rebé la denominació actual. El 1977, passà a dependre del Ministeri de Cultura, i el 1983 en fou traspassada la gestió al govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. Té un fons antic d'una gran riquesa que la col·loca entre les primeres de l'Estat espanyol: 1.312 manuscrits, 718 incunables i 24.400 obres impreses en els s XVI i XVIII, un fons modern amb més de 90.000 volums, un fons local d'uns 10.000 volums sobre Balears, secció lul·liana, amb prop de 600 volums antics i moderns, el llegat Joan Estelric, de 8.500 volums. També compta amb una hemeroteca amb 760 títols i 4.400 volums, que la converteix en la millor col·lecció de la seva casta a les Illes. Del múltiples serveis que ofereix, destaquen el préstec interbibliotecari nacional i internacional, i la informació bibliogràfica informatitzada mitjançant els Punts d'Interès Cultural. N'és directora, des del 1986, Maria Marsà Vilà.

BICICLETA, LA Publicació il·lustrada dedicada al ciclisme. Se n'editaren 14 números, entre febrer i agost de 1899, amb una periodicitat quinzenal. Sorgí per iniciativa del ciclista Ignasi Seguí Solivellas, el seu director i propietari, que prengué com a model la revista barcelonina *El ciclista*. S'hi publicava informació sobre els clubs ciclistes balears, novetats tècniques i rutes per a practicar aquest esport. Entre els seus redactors, es troben Miquel Mestre Font, president del Veloz Sport Balear, Guillem Sampol, Mateu Ros, Guillem Green, Pipolín i Vicenç Furió, que en feia les il·lustracions. El seu objectiu era la creació de la societat Unió Velocipèdica Balear, i deixà de publicar-se quan aquesta es fundà.

BIDIGOS, CAN Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre Son Pi i la propietat rústica anomenada sa Calobra. (M)

BIDWELL, CHARLES TOLL (Anglaterra s XIX - Màlaga 1887) Diplomàtic. Cònsol britànic a les Balears (1868), Portugal (1875), Canàries (1876) i Puerto Rico (1877). Autor de la guia *The Balearic Islands* (Londres 1876), on es fa referència a l'economia, societat, població i situació política de les Balears d'aquests anys. L'obra també conté un mapa de Mallorca, fet el 1833 per un caputxí de Palma.

BIEL, AVENC D'EN Cavitat situdada a les proximitats del puig de la Trapa, al terme d'Andratx. Està catalogada com a avenc de 15 a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BIEL, CAL AMO EN Possessió del terme de Calvià, situada entre la possessió de Galatzó i el coll Gomà. (M)

BIEL, CAN Propietat rústica del terme de Santa Margalida, situada entre es Antigossos i can Terrola. (M)

BIEL, SON Possessió del terme de Consell, situada entre Son Boi i Son Colom. (M)

BIELA, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, entre Son Grau i Son Cerdà. (M)

BIELA, CA NA Possessió del terme de Manacor, situada entre les coves des Hams i ses Talaioles. (M)

BIEL DES MOLÍ, CAN Propietat rústica del terme de Capdepera, entre el puig de sa Taconera i Son Bessó. (M)

BIELES, CA SES Possessió del terme de Bunyola, situada entre Son Bernadàs Nou i el coll d'Orient. ■ Grup de cases del terme de Palma si-

↑ Ca ses Bieles (Palma)

tuades entre la barriada de sa Vileta i can Valero. (M)

BIEL ESCOLÀ, AVENC DE SA VOLTA D'EN Al terme de Campos, entre Son Robat i Son Metge, ran de la carretera. (M)

BIELET, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre el puig d'en Sastre i el puig Gros. ■ Al terme de Manacor, entre can Revell i la Roca des Castellet. ■ Al terme de Santanyí, situada entre can Estranya i cas Ermità. ■ Al mateix terme, entre es Contès i can Verro. (M)

BIELET, PLA D'EN Al terme de Calvià, entre la Romana i les Rotes Velles. (M)

BIELETA, PLA D'EN Al terme de Sóller, situat entre Son Angelats i Son Tambó. (M)

BIEL HEREU, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre can Borràs i es Mitjans de can Redó. (M)

BIELÍ, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, entre sa Romeguera i Son Ramonet Petit. ■ Al terme de Lloseta, situada entre es Cocó i can Borràs. ■ Al terme de Porreres, situada entre Son Oms Colomer i Serra Llarga. (M)

BIELÓ, CAN Propietat rústica del terme de Lloret, entre Son Gelabert de Dalt i l'hort de Don Llorenç. (M)

BIELÓ, PUNTA DE SON Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre el racó des Llobets i s'Estanyol de Migjorn. (M)

BIELÓ, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Reinés i Son Etzèbit. Documentada al s XVI. Té 233 quarterades. ■ Al terme de Marratxí, entre ses Llegítimes i Son Daviu Nou. ■ Al terme de Santa Maria, situada entre Son Collet i can Verderol. (M)

BIELOT, CAN Propietat rústica del terme d'Andratx, entre can Tem Negre i la coma Clova. (M)

BIEN HABLAR, EL Vegeu *Bon Mot, El.*

BIENHECHORA, LA Societat de socors mutus creada a Palma el 1875 amb 47 socis. També oferia diversió i instrucció als seus associats. N'era president JJ Ponseti, secretari Manuel Picó Torres, i tresorer Lluís Gericó.

BIGUES, COMA DE SES Al terme de Mancor, situada entre la serra Mitjana i el corral Fals. (M)

BÍLBILIS Editorial creada a Palma el 1986, especialitzada en treballs de ciències naturals, entre els quals destaca una sèrie sobre els vertebrats de la fauna ibèrica. N'és director Ignasi Gallego Alemany.

BILELA, RAFAL Antic nom de les possessions de Son Joan Arnau i Son Marron, del terme de Sineu. (M)

BILI, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre l'hostal de s'Aigo i el puig de s'Heretge. (M)

BILINDRANGO, CAN Propietat rústica del terme de Campos, entre can Barret i can Tro. (M)

BILLOC, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre s'Escola i Sagranada de Son Artigues. (M)

BILLON, CASA Entitat comercial de caire familiar, creada a Palma, a principis del s XVIII, pel mercader francès Pere Billon. El 1740, obtengué el càrrec de recaptador de l'impost de la talla de l'Ajuntament de Palma. Blai Billon Espinaze (segona meitat del s XVIII), comercià principalment amb oli i adquirí terres (les possessions de Son Campradó i Son Noguera, ambdues a Puigpunyent). Blai Francesc Billon exportà productes agraris mallorquins (ametlles, malvasia, vi), als mercats del Nord d'Europa, a canvi de productes manufacturats (com cadires, ferros i teles). El seu germà, Joan Baptista Billon, doctor en lleis, estengué les

↓ Llibre de l'editorial Bílbilis

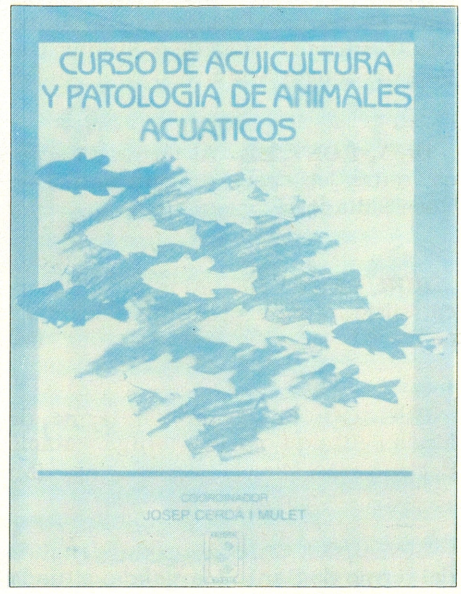

gestions de la família a Alacant, on passà a residir. El 1797, la Casa participà en l'intent de crear una Companyia de Comerç Mallorquina amb Amèrica. Josep Maria Billon obtengué, el 1827, el títol de comte del Palatí —del Sacre Imperi Romà Germànic— i el de marquès de Sant Joan, i així la família Billon s'incorporava definitivament a l'aristocràcia de l'Illa.

BILLON, COVA D'EN Terrenys del terme de Palma, situats entre sa Teulera i Son Muntaner, ran del torrent de Son Magí. (M)

BILLON BAUÇÀ, JOAN BAPTISTA (Mallorca ? - Selva 1877) Polític i navilier. Féu una gran fortuna com a consignatari d'una empresa que comerciava amb França. Construí un amarratge al port de Palma, però li va esser expropiat per a utilitat pública. Vice-cònsol dels Països Baixos durant molts d'anys, fou condecorat amb la creu de l'ordre holandès de l'Alzina. Durant el seu mandat com a tinent de batle de l'Ajuntament de Palma (1867-1868), promogué les obres de remodelació del passeig del Born. Amb 150 obrers, en una nit, engrandí el passeig en amplària i llargària, es traslladaren els bancs i es canviaren de lloc les lleones. Aquesta espectacular obra fou recordada a Palma amb la dita: *Don Joan Billon, en un vespre ha fet el Born.* Posteriorment, invertí tota la seva fortuna en unes explotacions mineres, que el dugueren a la ruïna. Va vendre la seva casa de Palma i es retirà a Selva.

BINI, COLLET DE Fent partió, entre els termes d'Escorca i Fornalutx, situat entre el puig de s'Alzinar i el puig del Senyor Nofre. (M)

BINI, FONT DE Al terme d'Escorca, entre les cases de Bini Petit i sa Roca Saltadora. (M)

BINI, PENYA DE Al terme d'Escorca, situada entre el gorg des Diners i es Pa de Figa. (M)

BINIACO Possessió del terme de Muro, situada entre l'antiga estació del tren i can Mascle. (M)

BINIACO, CAN Propietat rústica del terme de Santa Margalida, situada entre el molí d'en Mostatxet i can Ceba. (M)

BINIAGOLFA Dit també Binialgorfa. Terrenys del terme d'Artà on es construí l'ermita de Betlem. (M)

BINIAGUAL Llogaret del municipi

BINI, MOSSARABISME A VEGADES QUE SIGNIFICA 'PENYA'

En contra de la creença general, no tots els topònims començats en Bini o Beni són d'origen aràbic, amb el significat de 'fill de' o 'casa de', sinó que n'hi ha de mossàrabs, provinents del llatí *pinna*, 'penya'.

Un exemple evident de mossarabisme és el de la possessió de Bini, situada al vessant nord del puig Major i citada al *Llibre del Repartiment*. Bini signinica aquí 'penya', perquè prové de *pinna* al·lusiu al puig Major, la gran penya, que no necessita cap altra identificació.

En els topònims balears d'origen mossàrab, i particularment en els composts que comencen en Bini-, és molt freqüent que la /e/ passi a /i/. Aquest és el cas de Benimala, antic nom de Binibona, que significa 'penya mala'.

Un altre dels topònims en Bini que no té res a veure amb l'àrab és Biniparratx, a l'illa de Menorca. Aquí, l'accent s'ha traslladat a l'última vocal, com sol ocórrer a la majoria de noms de lloc mossàrabs, com Crestatx, Costitx, Cugulutx o Passaratx. L'arxiduc Lluís Salvador, en el seu *Die Balearen*, publica un dibuix de Biniparratx, on es veu un penya-segat cobert de plantes enfiladisses, revalador de l'origen i significat del nom: penya de les parres, de les tapareres o de l'heura.

A l'actualitat moltes casetes d'estiueig, aïllades o agrupades en incipients urbanitzacions, han estat batiades amb un nom començat en Bini-. Alguns exemples com Binipons, Binibó, Biniclar, Binitord, Biniserra, etc, que, naturalment, res a veure no tenen ni amb el *pinna* llatí, ni amb el *beni* aràbig.

Josep Mascaró Passarius

↓ Carrer de Biniagual (Binissalem)

↑ Vista parcial de Biniagual (Binissalem)

de Binissalem, situat al sud del terme, entre sa Cabana, Son Roig, Sencelles i Biniali. Ocupa un pla, entre les cotes 100 i 115, drenat pel torrentó de sa Cabana, afluent del torrent de Solleric. Amb una pluviositat pròxima als 600 mm, hi predomina el sòl de call vermell, amb presència esporàdica de terrenys gravosos. Del període talaiòtic resta, a la part del Velar, el Claper des Moros. Durant l'època islàmica fou una alqueria del *juz'* de Qanarussa. En el repartiment que derivà de la conquesta de Mallorca per Jaume I, correspongué a la porció del vescomte de Bearn. El 1264, la vescomtessa Garsenda de Bearn en féu donació al monestir femení de Jonqueres (Catalunya). La conquesta catalana del s XIII trencà el sistema d'horticultura islàmica i el substituí, en un context de grans propietats de caire feudal, per un retorn a la trilogia de l'època romana amb l'olivar, la vinya i els cereals. Els boscs d'alzines, que havien cobert tot el pla, recularen davant l'extensió dels conreus o foren degradats en pinars o garrigues, fins a extingir-se a la fi del s XIX. De les zones forestals totalment esvaïdes, romanen topònims com s'Alzinar o sa Garriga. Creuer del camí de Muro amb el camí de Binissalem a Sencelles, fou un punt important en el sistema viari del Pla de Mallorca i exercia funcions d'hostalatge i proveïment, amb els pous comuns de sa Garriga i dels Lladoners. El 1593 tenia sis cases, però fou delmat i despoblat per la pesta bubònica de 1652-53. A principis del s XVIII, s'expansionà gràcies al conreu de l'olivar i la vinya, i una important ramaderia porquina i ovina. El 1734 fou beneït l'oratori, dedicat a la Immaculada Concepció. En el s XVII pagava encara censos a les monges de Jonqueres, a vegades recaptats per famílies xuetes de Palma que, després que els foren confiscats els béns quan els condemnaren per judaïtzants, foren percebuts pel Sant Ofici de la Inquisició (s XVIII). A principis del s XIX, els olivars recularen davant l'expansió de la vinya, que hi esdevengué quasi un monocultiu. L'empenta econòmica i el creixement demogràfic determinaren que, entre 1840-1850, s'hi construïren dotze cases i que els vells casals fossen ampliats i reformats, a imitació de les cases senyorials de Binissalem, però a nivell més modest i dins l'estil tradicional. La possessió més important, a mitjan s XIX, era la de can Gall (34 hes), la vuitena en extensió del terme, propietat dels Mairata d'Inca. S'hi instal·là un quarter de la Guàrdia Civil, relacionat amb la seva situació de creuer de camins, posteriorment abandonat. A principis del s XX sofrí l'impacte de la destrucció total de les vinyes per la filoxera. Intentà refer-se a través amb grans plantades d'ametlers, figuerals i expansió de la ramaderia ovina i porquina, però no pogué assolir el nivell del s XIX i entrà dins la decadència general dels petits nuclis rurals de Mallorca. A mitjan s XX estava despoblat i en ruïnes. L'alemany Klaus Kraft n'adquirí pràcticament la totalitat de les cases i grans extensions de terres al voltant. Inicià un procés d'acurada restauració del nucli urbà i a través de grans inversions, convertí les terres en reguiu destinat al subministrament de ferratge per a la ramaderia ovina, fet que hi determinà la immigració de famílies de la Península. Hi funciona també una petita fàbrica de conserves vegetals. La transformació del llogaret en una gran possessió de fet hi ha impedit la incidència de les residències secundàries. Històricament en feren part les terres de Son Gual, can Gall i d'altres. Té com a patró sant Gall. El nom del llogaret deriva de l'àrab Bânû Ahwal, que significa 'fill del guerxo'. A l'Edat Mitjana figura amb la forma Beniagual.

↓ Església de Biniagual (Binissalem)

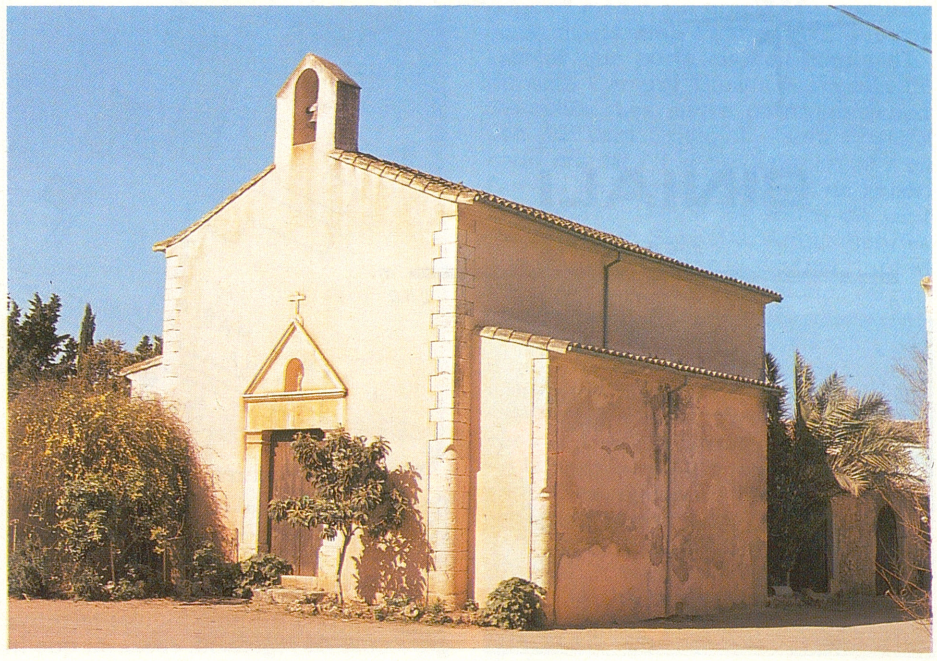

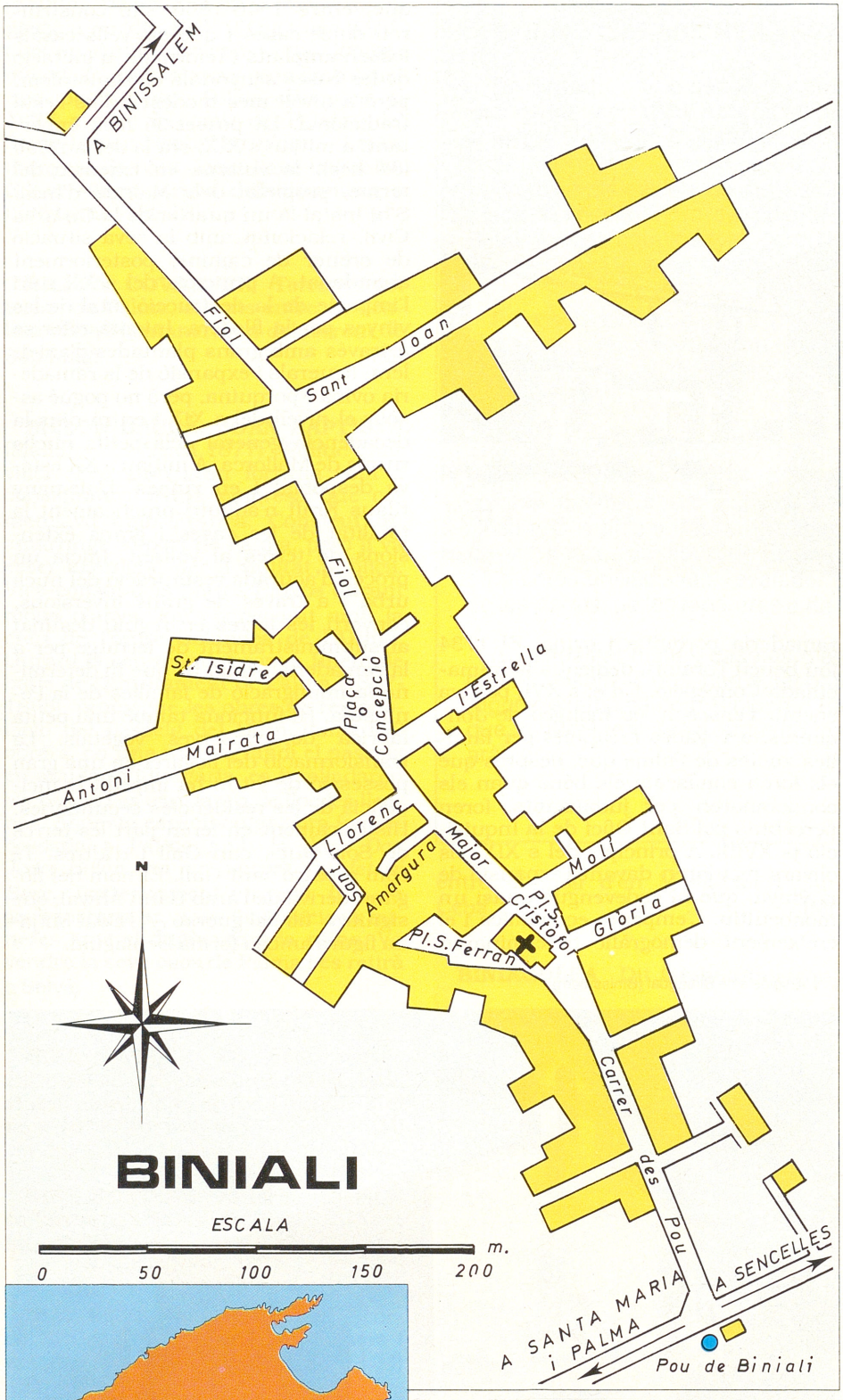

↑ Biniali (Sencelles), monument a la Immaculada

BINIALI Llogaret de 170 habitants (binialers), agregat al municipi de Sencelles. Situat en el pla de Biniali (111 m), entre Sencelles, Consell i Santa Eugènia. El sòl característic de la zona és el call vermell amb alguns terrenys gravosos. La vegetació, escassa, que hi predomina és la garriga i el pinar. El clima presenta unes mitjanes anuals de 16-17° de temperatura, 15° d'oscil·lació tèrmica, i 500-600 mm de precipitacions. Els vents dominants són el llevant, el llebeig i el ponent. El nucli urbà ocupa una extensió de 0,12 km². Està vorejat, a ponent, mitjorn i llevant, pel torrent de Solleric, que en passar per aquestes rodalies, és anomenat torrent de Biniali. Malgrat que no és municipi, els habitants tenen per seves les terres que són de la parròquia de Sant Cristòfol. Aquest territori està situat entre ses Garrigues d'Amunt i el camí de Sineu, s'entén entre sa Mitja Lluna i Son Ventura, i abraça també des dels Quatre Cantons fins als Aireflors. Inclou tot un seguit de finques petites i mitjanes, el grup de cases de So na Rosa, i les possessions de Son Sant Joan, Aireflor Vell, Aireflor Nou, Morelló Vell, Morelló Nou i Son Raió. La contrada no ha estat objecte d'una investigació històrica sistemàtica. Com a testimoni de la presència humana en època prehistòrica, hi ha vuit jaciments arqueològics catalogats, però només es coneix, relativament, la Cova Monja, excavada a principis del s XX, on s'hi trobaren restes d'enterraments talaiòtics. Durant l'etapa islàmica, va pertànyer al *juz'* de Qanarusa. Una part de les terres binialeres constituïren l'alqueria de Bânû' Alî, topònim àrab que significa 'fills d'Alí', del qual deriva el nom actual del llogaret. Conquerida Mallorca per Jaume I, correspongué al vescomte de Bearn. Tenia aleshores 15 jovades d'extensió, i depenia de la parròquia de Nostra Senyora de Costitx. El 1238, el bisbe Ramon Torrella agregà

aquesta parròquia a la de sant Pere de Sencelles, i Biniali hi quedà inclòs. Quan, en el s XIV, es constituí el municipi de Sencelles, pertanyia al seu terme. El 1671, els binialers sol·licitaren bastir un oratori, que fou beneït el 1675, malgrat que el seu emplaçament no està documentat que coincideixi amb la ubicació de l'antiga alqueria islàmica. L'augment de la població —a mitjan s XVIII tenia 629 habitants—, determinà que el 1807, el bisbe Bernat Nadal hi eregís la vicaria *in capite*. El 1883, la congregació de les Filles de la Misericòrdia, terciàries franciscanes, hi fundaren un convent, la construcció del qual es perllongà fins al 1896. En el s XX, la vicaria *in capite* fou eregida parròquia, de la qual sant Cristòfol és titular i patró. El llogaret visqué de l'agricultura. Els conreus de secà, bàsicament el cultiu mixt de cereals —blat i civada— i arbres —ametlers, figueres i garrovers—, amb els petits horts i la ramaderia, foren la base d'una economia d'autosubsistència. Des de la segona meitat del s XIX, el conreu de la vinya i l'elaboració del vi esdevengueren una important font de riquesa. Els ingressos familiars es completaven amb els jornals de temporada a les possessions, sobretot a l'època de la verema. A principis del s XX, sofrí la regressió demogràfica general dels petits nuclis agraris de l'Illa. Cap al 1960, dins la Mallorca transformada pel turisme, l'activitat econòmica hi sofrí un canvi radical i els vilatans començaren a treballar i a residir fora, sobretot a Palma. Dels 357 habitants que tenia en la dècada dels seixanta, ha passat a 170, (1989). La població activa és minoritària i treballa fora, i s'ha convertit en un poble dormitòri i en residència de població vella. Malgrat això, manté una activa vida social i cultural, a la qual ha contribuït el fet d'haver-se convertit en lloc de segona residència per a molts de binialers emigrats i ciutadans. Fins al 1979, tenia batle pedani. Des d'aleshores, les candidatures municipals de Sencelles, tenen esment d'integrar algun binialer, el qual sol esser elegit regidor. Per a defensar les necessitats del llogaret es constituí l'Associació de veïns sant Cristòfol-Biniali (1984) que, amb els seus 82 membres, és capdavantera en totes les tasques de tipus social i cultural. Entre les seves realitzacions destaquen la construcció d'un camp de futbol, la reforma del cementeri, la creació d'un centre cultural, i el projecte d'un centre cívico-social i per a la tercera edat, l'execució del qual s'inicià el 1989. Pel que fa a infraestructura, el poble té electricitat des del 1930, i telèfon des del 1984, encara que hi manca el clavegueram i l'aigua corrent. Respecte dels serveis, compta amb una oficina de correus, un dispensari mèdic, un practicant, comunicació diària amb Palma, i un autocar escolar que porta els estudiants d'Educació General Bàsica a l'escola de Sencelles. Les festes patronals tenen lloc per sant Cristòfol —*sant Cristòfol cada any ve / i si s'estimat no ve / en cercaré un de nou*—. El mes de gener, se celebren també les festes de sant Antoni i sant Sebastià. Antigament es feia festa en acabar la verema, tant al poble com a les possessions. Monuments destacables són les cases d'Aireflor Vell, amb capella, torreó i jardins; les cases de Son Sant Joan, amb oratori propi, i a la façana de les quals es conserva una finestra gòtica. Segons la tradició, són les més antigues de la contrada —*Es moros es passejaven / pes camins de Tetuan / i en tant en quant demanaven / a on és Son Sant Joan*—. El monument a la Puríssima, a la plaça del mateix nom, fou aixecat el 1854, quan el papa Pius IX definí el dogma de la Immaculada. Igualment, entre els edificis religiosos,

↑ Carrer de Biniali (Sencelles)

↓ Església de Biniali (Sencelles)

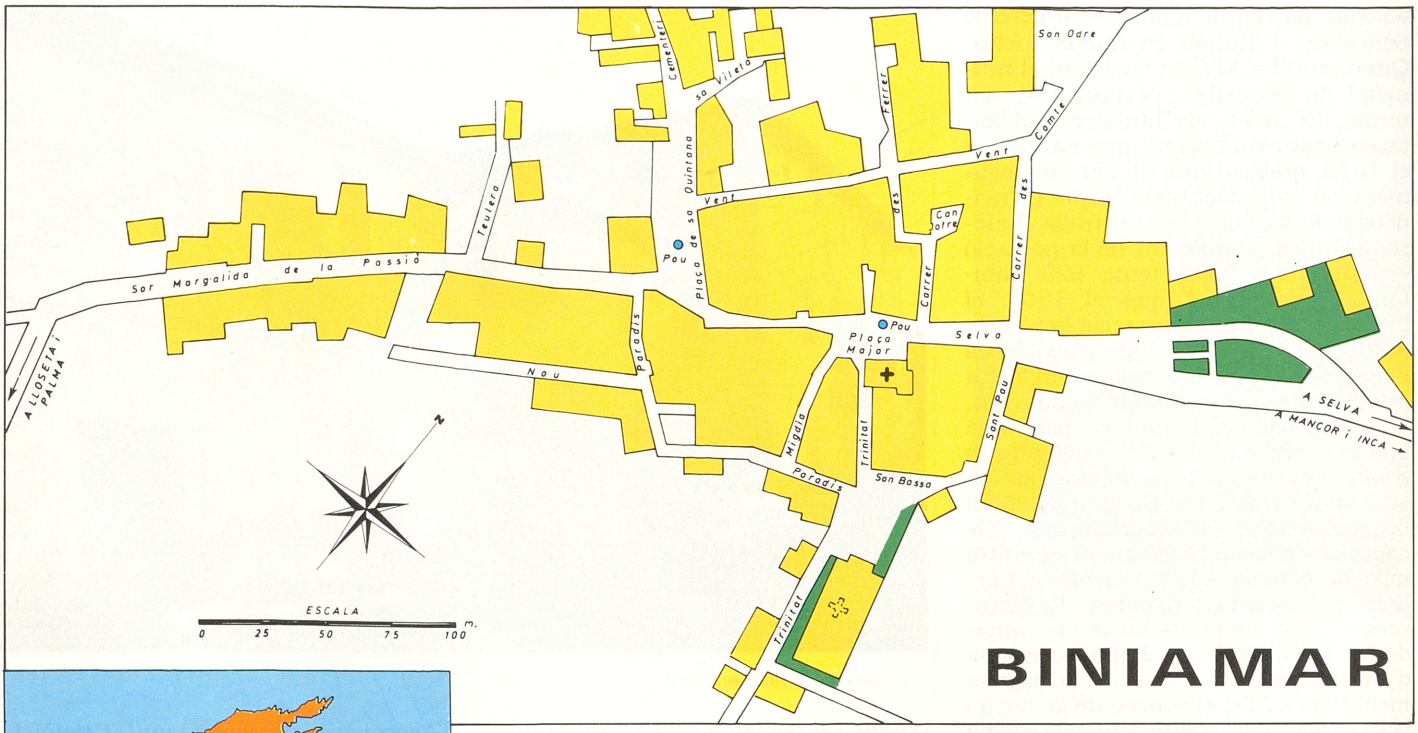

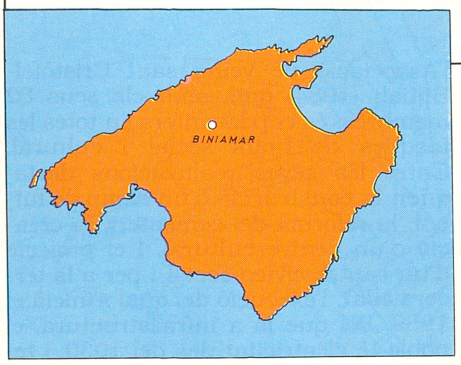

hi ha, d'una banda, el convent de les franciscanes, deixat per les monges el 1989, i que es reforma com a casal per al poble. De l'altra, l'església parroquial de sant Cristòfol, que ha estat transformada i ampliada diverses vegades a partir del primer oratori, beneït el 1675. El 1860, s'allargà el cor, i el 1889, es col·locà l'estàtua del patró sobre el campanar. Destaca la imatge del titular del temple que presideix el tríptic del retaule major, representació de la crucifixió. Ran de la carretera de Sencelles, es troba el pou comú de Biniali. Personatges il·lustres en són l'historiador i prevere Josep Amengual Batle, Monsenyor Gabriel Mairata Coll, prelat domèstic del Papa, i els músics Bartomeu Bover Ordines i Macià Noguera Ramis.

BINIALI, CAN Propietat rústica del terme de Llubí, situada entre Son Quel i Son Sabater. (M)

BINIALI, PLA DE Situat al terme de Sencelles, entre el poble del mateix nom i la partió amb el terme de Binissalem. (M)

BINIALMARA Possessió del terme de Sencelles, situada entre Son Ramon i Son Campaner. (M)

BINIAMAR Llogaret de 320 habitants (biniamers o biniamarins), agregat al municipi de Selva. Situat a l'extrem sud-oest, les seves terres configuren una mena d'apèndix allargat, en direcció est-oest, al centre del qual hi ha el nucli de la població. Aquesta situació i disposició fan que quedi quasi totalment envoltat pels municipis de Mancor de la Vall – nord– , Lloseta – oest i sud– i Inca – sud– , i que el confrontant de llevant, amb la resta del seu municipi, es reduesqui a una línia d'uns 750 m de longitud, que va

↓ Binialmara (Sencelles)

des de Cantallops fins a s'Olivar. Enclavat en el punt de contacte entre el Raiguer i la serra de Tramuntana, participa de les característiques geogràfiques d'ambdós. Mentre la meitat oest s'estén sobre els contraforts de la serra, amb elevacions que arriben als 475 m —penya de sa Senyora i puig des Rafalet—, la meitat est és zona de pla, lleugerament inclinada cap al sud entre les cotes de 200 i 150 m. L'alzinar i el pinar se concentren a la muntanya, amb zones particularment denses com la Comuna, coneguda popularment com es Puig. La part més baixa de la muntanya i tot el pla es dediquen al conreu. Quant al tipus de sòl, hi ha terrenys calcaris, argilosos i de call vermell. El seu clima presenta unes mitjanes anuals de 16-17º de temperatura, 15º d'oscil·lació tèrmica, i 600-700 mm de precipitacions. Els vents dominats són el gregal, el llevant i el llebeig. El nucli de població ocupa una superfície d'uns 0,1 km². Llevat de les dues esglésies i les cases de Son Odre i de Son Bassa, que estan dins el nucli urbà, els altres edificis són de petites dimensions i tenen les característiques de l'arquitectura rural perquè les construccions modernes hi són escasses. Endemés, la contrada comprèn les possessions de Son Odre, Son Bassa i Son Llampaies, els terrenys comunals des Puig i un gran nombre de petites finques. El topònim Biniamar ve de l'àrab Binnaamar, nom d'una alqueria de quatre jovades d'extensió que va pertànyer al districte islàmic d'Inkam. Figura en el *Llibre del Repartiment* i passà a esser propietat

↓ Carrer de Biniamar (Selva)

↑ Església inacabada de Biniamar (Selva)

del paborde de Tarragona. Es creu que per aquest motiu l'església del llogaret està dedicada a santa Tecla, patrona de Tarragona. Probablement el nucli de població actual, té el seu origen en el centre de la dita alqueria. En el s XVI, comptava amb 48 cases, i a principis del s XVII, ja es parla de la seva església, la data de construcció de la qual és desconeguda. Ha estat ampliada i remodelada en diverses ocasions. El 1804, es creà la vicaria *in capite*, depenent de la parròquia de Selva, i el 1977, va esser eregida parròquia. L'anomenada església nova, es començà a bastir a principis del s XX, per iniciativa d'Antoni Maura Montaner, quan era president del govern espanyol, que aconseguí una subvenció per a finançar les obres. Va esser projectada per l'arquitecte Guillem Reinés Font, i únicament se'n realitzà la primera fase. En perdre el poder el polític mallorquí, es paralitzà la construcció, que no es tornà reprendre. En altre temps, l'economia del llogaret es fonamentà en l'agricultura i la mineria del lignit. Les terres estaven dedicades, majoritàriament, als conreus de secà. L'olivar ocupava els costers de la muntanya. El cultiu mixt d'arbres fruiters —sobretot de l'ametler— i els cereals, s'estenia pel pla. Les terres de regadiu es reduïen als petits horts situats devora el poble. Pel que fa a la ramaderia, hi jugà un paper destacable el bestiar oví i porcí. El predomini de la petita propietat, els recursos de la qual eren insuficients per cobrir les necessitats familiars, feia que molts dels vilatans treballassin, també, de jornalers a les grans possessions, tant a les del llogaret com a les veïnes: Biniatzent, ses Cases Noves, Son Canals, Massanella, entre altres. Una altra font de riquesa fou la Comuna, de la qual s'aprofitaven les pastures i, sobretot, la llenya per fer funcionar dues teuleres i els forns de calç. Aquests darrers varen tenir, a diverses èpoques, una explotació intensa i proveïren molts de pobles de l'Illa. A les darreries del s XIX, va començar-se a explotar la mina de Son Odre. La seva rendabilitat no ha estat uniforme, amb períodes d'intensa extracció, com quan el subministrament de carbons des de l'exterior era dificultosa —Primera Guerra Mundial i els anys 1926-1950— i en instal·lar-se la central tèrmica d'Alcúdia, especialment acondicionada per als lignits mallorquins. Gairebé tot el poble treballà a la mina, i quan mancà mà d'obra, arribaren emigrants procedents de la Península i això provocà que, en alguns moments, la població es duplicàs. A la dècada dels seixanta, l'economia tradicional inicià un procés de canvi. La mecanització del treball a la mina i l'atracció dels centres industrials veïns determinà que la població activa es decantàs, paulatinament, per fer feina fora. Així, ha esdevengut un poble dormitori d'empleats i obrers que treballen, sobretot, a Inca i Lloseta. Malgrat això, el camp no s'ha abandonat totalment. Les possessions continuen la seva activitat i es té cura dels minifundis durant les hores lliures. En aquests anys, l'obertura d'una pedrera, just a la vora del nucli de població, per a proporcionar matèria prima a la fàbrica de ciment de Lloseta, no

↑ Vista general de Biniamar (Selva)

solucionà la manca de llocs de feina. A més, les contínues explosions de gran potència provocaren greus perjudicis als habitants —crulls a les cases i cisternes, desperfectes a les teulades i altres molèsties—, fet que creà una forta oposició a la pedrera, que fou abandonada definitivament el 1978. Per la situació geogràfica de la contrada i per considerar que l'ajuntament no es preocupava de les seves necessitats, els biniamers no se sentien identificats ni amb Selva ni amb els altres llogarets del municipi. Aquesta situació ha canviat en els darrers anys. S'ha millorat considerablement la infraestructura amb la instal·lació d'enllumenat públic, el clavegueram i l'aigua corrent, la reforma del cementeri i la modernització dels carrers. S'ha acondicionat un edifici com a Casa del Poble, que és utilitzat per a tota casta de serveis i on hi ha el dispensari mèdic i el despatx del batle pedani. A l'església nova s'han fet reformes per habilitar-la com a poliesportiu i per fer-hi actes culturals, com teatre i recitals. El llogaret té escola, on es pot cursar el primer cicle d'Educació General Bàsica i autocar escolar per als alumnes del segon cicle, que es fa a Selva. Arriba diàriament el correu des de l'oficina de Lloseta i hi ha comunicació regular amb Inca. El col·lectiu de joves *Planiols* és capdavanter en la vida cultural del poble. *Brot d'Olivera* és el grup de ball de bot i està integrat en el Patronat Minicipal de Música. Les festes patronals se celebren per santa Tecla, el 23 de septembre. Antigament, es feia també la festa dels miners, en la qual participava tot el poble. Són edificis d'interès històrico-artístic les dues esglésies, les restes talaiòtiques i les cases de Son Odre, de les quals cal destacar les teules pintades. Personatges il·lustres són el botànic i poeta Francesc Bonafé Barceló i Sebastià Garcias Palou, lul·lista.

BINIAMAR, COLL DE Al terme de Fornalutx, anomenat també coll de Miramar, situat entre Bàlitx d'Avall i sa Costera. (M)

↓ Coll de Biniamar (Fornalutx)

BINIARAIX Llogaret agregat al municipi de Sóller. Té una població aproximada de 900 habitants (300 al nucli i 600 a les rodalies), anomenats biniaraixencs. Situat al sud-est de la vall, s'estén des de l'horta i el límit meridional del terme de Fornalutx, fins al pont i el barranc de Biniaraix. El nucli de població es localitza a l'entrada del barranc. Ocupa una superfície de 25.000 m², i està emplaçat en un pendent suau, a 80 m sobre el nivell de la mar, des d'on es domina gairebé tota la vall de Sóller. Comprèn també les possessions de can Ribera, cas Don, can Gotleu i can Quart, els grans

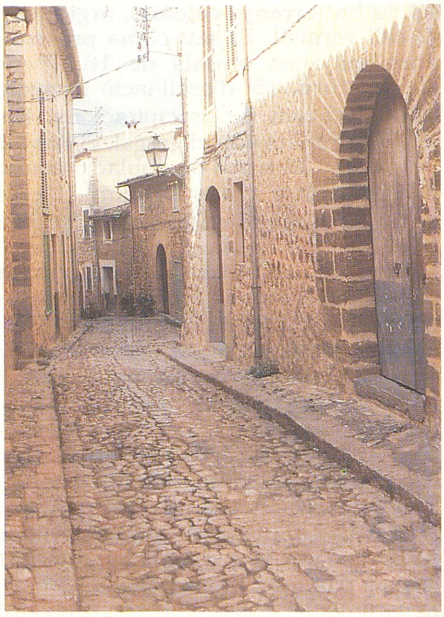

Carrer de Biniaraix (Sóller) ↑

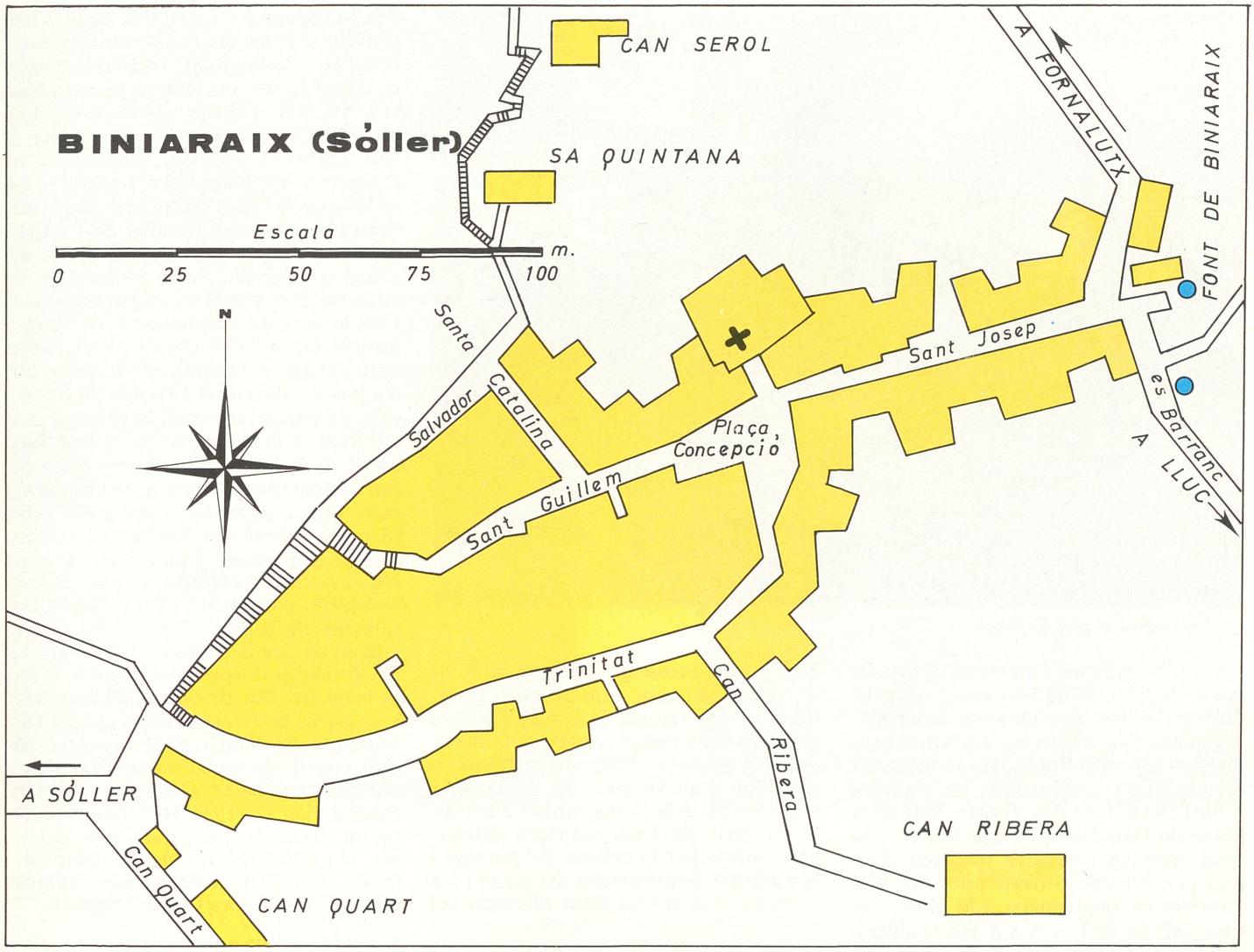

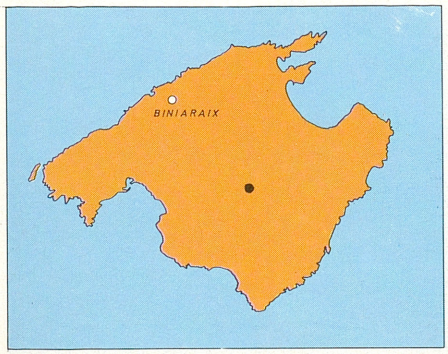

horts de can Det, cas Fiol, can Gurgai, can Pesa, sa Quintana, can Garbull i can Porret, i un conjunt de petites finques que constitueixen l'horta del mateix nom. De l'època prehistòrica, es coneixen diverses coves que foren utilitzades com a lloc d'enterrament: cova de s'Alova, cova de ses Alfàbies, cova d'en Pep Rave, i altres. Durant la dominació islàmica, fou una alqueria del districte de Shulyar. Amb la conquesta catalana de 1229 esdevengué pro-

↓ Interior del llogaret de Biniaraix (Sóller)

↑ Vista general de Biniaraix (Sóller)

pietat del comte d'Empúries. A principis del s XVII, tenia 55 cases i un petit oratori. La seva economia es fonamentava en l'agricultura. L'abundància d'aigua fou aprofitada des d'antic, en canalitzar-se les fonts de les rodalies —font Nova, font des Verger, font de la Mare de Déu i font de cas Patró—, la qual cosa va permetre disposar d'aigua per a regar durant tot l'any. Els conreus es localitzaven a la plana, on una part es dedicava a horta i l'altra a l'olivera i la vinya. Des de la meitat del s XVIII, quan començà l'exportació dels cítrics i les hortalisses sollerics cap a Europa, l'horta fou guanyant terreny a la plana, on coexistí amb la vinya, el conreu de la qual tengué una certa importància fins que desaparagué a principis del s XX. L'oliverar passà a ocupar la muntanya, on encara es manté malgrat que la producció d'oli ha disminuït considerablement, fins al punt que les tafones ja no funcionen i l'oli s'elabora a Sóller. Durant el s XIX, l'ampliació dels mercats europeus intensificà la producció de taronges, llimones i verdures, la comercialització de les quals determinà una forta emigració de biniaraixencs que s'instal·laren com a botigers a diverses ciutats europees, sobretot a les del sud de França. Ja en el s XX, el comerç marítim experimentà una forta recessió, sobretot arran de la Guerra Civil i desaparegué totalment a la postguerra, agreujant la forta crisi econòmica. En mancar la feina, una part de la població es traslladà a Palma i a Sóller. Els que hi romangueren combinaren el treball al camp amb altres a la indústria o els serveis de la vall. Aquesta situació començà a canviar a la dècada dels setanta. Malgrat continuar a treballar a altres llocs, hi tornaren a viure molts dels immigrants i s'installaren gent de fora, sobretot estrangers, atrets per la bellesa del paratge i la singular arquitectura del poble i les rodalies, que no ha estat afectada pel desnvolupament urbanístic que s'ha produït a l'Illa. Es conserven els carrers empedrats i moltes de cases encara tenen teules pintades a les volades. D'entre els edificis, destaquen les cases de les possessions de cas Don i can Ribera. L'església, dedicada a la Concepció de Maria, fou bastida a finals del s XVI i ha estat remodelada en diverses ocasions. L'edifici de l'antiga escola, conegut popularment com el Casal o s'Escola, és el centre cívico-cultural. S'hi celebren tot tipus d'actes i és la seu de l'assossiació de veïns. Aquest organisme, constituït el 1983, amb el nom d'Assossiació de Veïns 20 d'agost de Biniaraix i l'horta de Biniaraix, és capdavanter en la vida social i cultural, i fa de portaveu a l'ajuntament de Sóller. Les deficiències de la infraestructura —manca de clavagueram, aigua corrent—, crea greus problemes, sobretot a l'estiu quan augmenta el nombre d'habitants. Quant als serveis: ensenyament, assistència sanitària, comerços i altres, depèn totalment de Sóller. Celebra les festes patronals per la Mare de Déu d'agost. El diumenge després del Corpus, hi ha la festa del Cor de Jesús. El mes d'abril, es fa la Trobada de Pintors i Dibuixants de Mallorca al Barranc. Hi han viscut els pintors Francisco Bernareggi, González Calderón i Josep Castellanas Garrich. Hi tenen casa el premi nobel de medicina, Jean Dausset, el pintor Juli Ramis, el filòleg alemany Tilbert Dídac Stegmann i la seva esposa, l'escriptora Gisela Stegman.

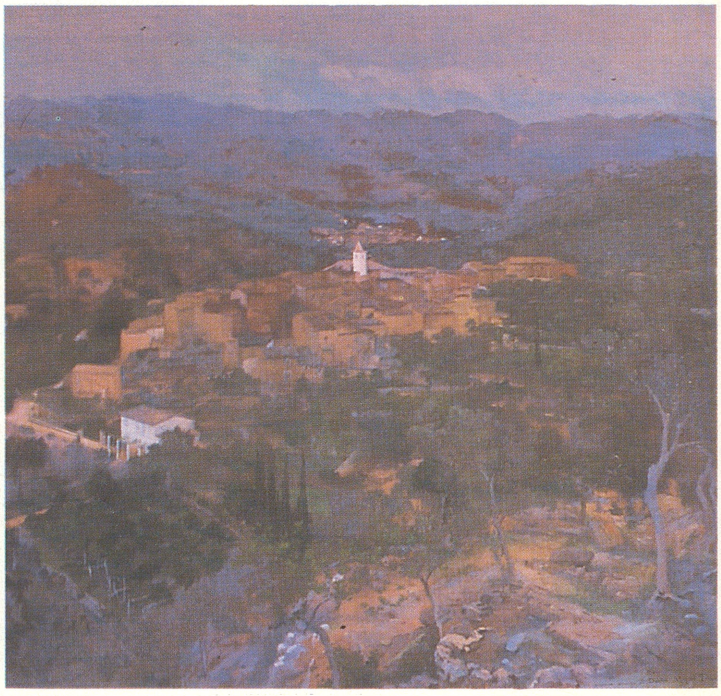

→ Biniaraix pintat per Francisco Bernareggi

← Camí empedrat del barranc de Biniaraix (Sóller)

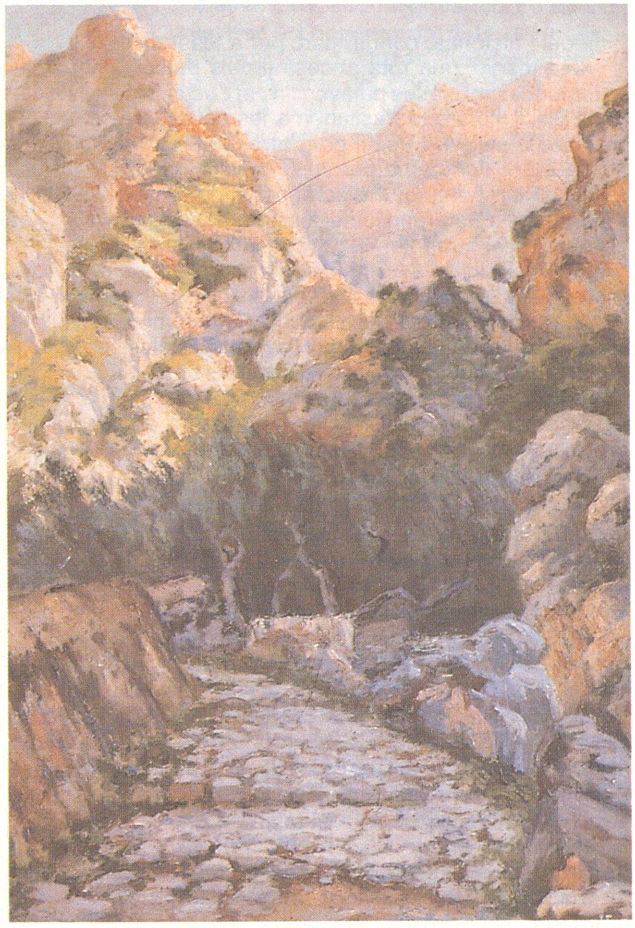

→ Barranc de Biniaraix pintat per Joan Fuster Bonnin

BINIARAIX, BARRANC DE Per la part de gregal, confronta amb el terme de Fornalutx, i per la part de xaloc amb el d'Escorca. Té un camí empedrat, molt notable, que enllaça el poble de Biniaraix amb l'antiga alqueria de l'Ofre. És una de les dues rutes possibles per anar a Lluc a peu des de la vall de Sóller. (M)

BINIARAIX, HORTA DE Situada al terme de Sóller, entre el Pla del Bisbe i el poble del mateix nom. (M)

BINIARAIX, TORRENT DE Dit també torrent des Barranc. Té 10 km de llargària. Neix a l'Ofre, al terme municipal d'Escorca, i desemboca al port de Sóller. Segueix el seu curs al costat del camí des Barranc, que enllaça Biniaraix amb la possessió de l'Ofre, i s'hi fa, durant l'estiu, un descens amb tècnica de ràpel, des del salt des Cans fins a prop de can Sivella.

BINIARROI Llogaret del terme de Mancor de la Vall, documentat com a alqueria el 1230, avui gairebé deshabitat, situat entre el santuari de Santa

EL BARRANC: RUTA AL BOSC SAGRAT DE LES MUNTANYES

No és solament el camí empedrat del barranc un prodigi de la tècnica constructiva antiga, probablement hereva més que de la dominació musulmana, de la deixa cultural romana. No és tampoc la presència dels bancals, fruit de l'esforç de l'home durant segles, obra gegantina, prodigi de l'art de construir amb pedra, sinó uns fets històrics concrets.

És ben sabut de tots, que un dels camins des de la vall de Sóller al santuari de Lluc, és pel barranc de Biniaraix. Agafava des del poblet del mateix nom fins a l'Ofre, i per Binimorat i pla de Cúber, cap a la vall d'Almallutx, on hi ha les restes d'un gran poblat talaiòtic i de tres santuaris pre-romans, així com d'un poblat musulmà, i des d'aquest important enclau de la prehistòria mallorquina, cap al santuari de Lluc.

El pare Cristòfol Veny, missioner dels Sagrats Cors, ha publicat un estudi sobre l'origen sacral de Lluc. I amb aquest motiu ens recorda que «des de les catedrals més alteroses fins a les ermites més humils, totes comencen d'un mateix principi dinàmic: la fe d'un esperit que creu en la trascendència de la vida i espera la serenor del més enllà».

Tots sabem que Lluc significa 'bosc sagrat'; *Lucus* en llengua llatina. Titus Livi ens parla de *Lucus Tunonis, Lucus Martis, Lucus Dianae*, etc. referint-se a llocs de culte situats dins l'espessor dels boscs.

Abans del culte a la Mare de Déu de Lluc, proposa el doctor Veny, hi havia un altre culte prehistòric, del qual és testimoni irrevocable la necròpoli de la Cometa dels Morts (pròxima al santuari de Lluc), on han aparegut les restes d'uns 450 morts, juntament amb aixovar litúrgic dels grans déus de la prehistòria de Mallorca.

Des de la vall de Sóller hi hauria una ruta sacra, un camí de pelegrins que molts de segles abans dels musulmans i dels catalans, anaven al bosc sagrat del cor de les muntanyes, per rendir culte als seus déus.

I mirau per on, s'ha elegit aquest paratge del barranc, de tanta significació espi-

(continua a la pàgina següent)

ritual i històrica, com a marc per a les trobades internacionals de pintura. Un barranc màgic, una ruta ancestral dels paleomallorquins que, duits per la seva fe i creences religioses pujaven fins al *Lucus*, al bosc sagrat de les muntanyes.

Els pintors que traslladen a les seves teles la magnificència del barranc de Biniaraix, sigui un humil gorg arrecerat entre flors silvestres, un penya-segat altiu, un arbre venerable per la seva vellesa, un cingle inaccessible, una barraca de roters, un porxo o una paret seca, no fan més que el que feien els pintors de l'art rupestre quaternari dins les impressionants coves paleolítiques de les muntanyes, o el que feien els grans muralistes de l'art romànic o gòtic. Sempre, sempre, la Religió i l'Art han avançat agafats de la mà. Plasmar, baldament sigui de forma no deliberada, la dependència de l'Home respecte de l'esperit de Déu, és donar continuïtat sense solució, al patrimoni espiritual dels nostres més llunyans avantpassats, perquè com ha dit Sófocles, el gran pensador grec, «les coses dels déus poden morir, però jamai els déus».

Amb la Trobada Internacional de Pintors, és com si dins el barranc de Biniaraix haguessin tornat a fer acte de presència els Déus de les Muntanyes, les divinitats dels boscs, amb nous resplendors d'eternitat.

Josep Mascaró Passarius

Llúcia i el puig de Suro. El despoblament del llogaret s'inicià el 24 de març de 1721 quan les aigües subterrànies emergiren de sobte en gran abundància i reblaniren els estrats argilosos sobre els quals estaven construïdes les cases del poble i les marjades dels horts pròxims a la font de Biniarroi. Moltes cases i marjades s'esbucaren; amb el moviment de terres, arbres i roques canviaren de lloc. Molts d'habitants fugiren espantats per no tornarhi mai més. Posteriorment hi hagué fenòmens semblants, els anys 1814, 1816, 1857 i 1943. Malgrat tot, dia 11 de març de 1819 els habitadors de Biniarroi, Pere Marcú Nadal, regidor de Selva, Sebastià Mates – Ros–, Antoni Pol, Bartomeu Alorda, Pere Alorda, Catalina Macip, viuda, en nom propi i del seu nét Maties Mateu, i Bernat Mateu, feren escriptura pública davant el notari d'Inca Antoni Ferragut Oliver, per demanar formalment autorització per construir un oratori públic en terrenys que cedia el referit regidor Pere Marcú Nadal; oratori que es construí després i es dedicà a santa Llúcia. Cap al 1928 hi havia nou cases habitades: can Cabà, Son Nadal, ca sa Xorca, can Ros, can Pau Carro, Son Patró, can Patró, can Llobera i can Biel de na Coloma. Dues cases més, can Silis i can Xesc ja estaven deshabitades. Prop de l'antiga entrada del llogaret, s'hi troba la font del mateix nom. Hi havia un oratori dedicat a sant Vicenç Ferrer, patró del llogaret, la qual cosa fa pensar en un canvi de titularitat. El 1939, va quedar totalment desmantellat; se'n varen dur a Santa Llúcia fins i tot les teules de l'oratori. Ja feia molts d'anys que no hi deien missa i els feligressos havien d'oïr-la a Mancor. Després d'un despoblament total, des del 1970, s'hi han restaurat cases per estiueig i segona residència. Hi tengué l'estudi la pintora Rosa Palou. (M)

BINIATRIA Possessió del terme d'Alcúdia, situada entre el puig de sant Martí i el puig de Son Fe, registrada Benedria al *Llibre del Repartiment*. Prop de les cases, s'hi troba un important poblat talaiòtic. (M)

BINIATRIA, HORT NOU DE Al terme d'Alcúdia, situat entre es Murterar i can Balança, ran de s'Albufera de Mallorca. (M)

→ Cases restaurades de Biniarroi (Mancor de la Vall)

↑ Poblat talaiòtic de Biniatria (Alcúdia)

BINIATRIA, HORT VELL DE Al terme d'Alcúdia, situat entre la penya des Migdia i el canal des Llavoter. (M)

BINIATRÓ Possessió del terme de Campanet, situada al peu de la serra de Tramuntana, entre el camí vell de Pollença i les terres de Fangar, Massana, Míner i Gabellí. Ubicada sobre l'eix Palma-Pollentia i amb abundoses fonts i corrents d'aigua, fou ocupada ja al període talaiòtic i a l'època islàmica hi prosperà una important alqueria. En el repartiment que seguí la conquesta catalana del s XIII, fou atorgada a Ramon Llull, de Barcelona. El 1359, passà dels Llull als Bennàsser, que l'han mantenguda fins avui. En el s XVI, se'n separaren Son Monjo i el camp d'en Barbeta, i, en el s XX, ses Fonts, dites també s'hort de Biniatró. La seva extensió i riquesa foren decisives per a l'hegemonia dels Bennàsser a Campanet i, durant la Restauració, hi fou la clau del domini conservador. En el s XVI, la seva producció ja se centrava en la ramaderia – ovelles, cabres i porcs–, en l'olivar i, a nivell inferior, en els garroverals i figuerals. El 1783, s'hi construí una tafona de proporcions monumentals. A més de cereals, llegums i hortalissa, a ses Fonts, tenia vinyes i importants boscs d'alzines, progressivament substituïts per garrigues i pinars. Fou un centre de subministrament de murta, mòlta als trulls de Campanet i destinada a l'adob de cuirs. A finals del s XIX, la vinya fou substituïda per l'ametlerar. En el s XVII, hi treballaven nombrosos roters, a les terres dites avui ses rotes de l'Ànima, d'en Gall i d'en Virrei. Hi destaquen els puigs de sa Llebreta, de Ca, d'Enmig i d'Avall, i el torrent de les fonts de Biniatró. Altres topònims són el pla d'en Melià, sa Plana, el coll de s'Esquerda, el pas de sa Redorta, s'Albardaner, es Aspres, sa penya Vermella i sa Riera. Les cases, que dataven del s XVI, foren transformades en un immens casal, enllestit el 1866 i complementat amb annexs, jardins i grans marjades fins a principis del s XX. Té la posada al carrer de sant Miquel (Campanet). El 1863, tenia 398 quarterades. (DF)

BINIATZAR Possessió del terme de Bunyola, situada entre Raixa, s'Heretat, Caubet i s'Alqueria Blanca, do-

↓ Biniatró (Campanet)

↓ Biniatzar (Bunyola)

cumentada el 1246. Fra Jaume de Pareres, monjo de la Real, procurador de Jaume II de Mallorca, donà llicència a Bernat Valentí i a A Burguès per a comprar fins a dotze sarraïns i dotze parells de bous per cultivar les seves terres. Les edificacions conserven bona part d'una antiga torre de defensa de base rectangular i una clasta, a la qual s'accedeix a través d'un vestíbul amb arc i capitells gòtics tallats. Dóna nom a un ducat atorgat, el 1815, al brigadier Marià Andreu Burgada. Féu part de les propietats del marquès de la Romana, el qual, el 1863, la vené als comerciants Joan i Ignasi Fuster Fortesa – Polla– .

BINIATZENT Possessió del terme de Mancor de la Vall, situada entre Montaura i Son Frau. Documentada com a Benizen el 1230, en què fou entregada al Paborde de Tarragona. El 1241, Bernat de Sagristà, procurador del paborde, establí a Bertran i a la seva dona Pereta les cases i algorfa. El 1367, figura com a propietari Gerald Pons i el 1457 Jaume Coll, que la vené a Bernat Reus. El 1560, es dividí en dues: Biniatzent d'Alt i Biniatzent de Baix; el 1851, la primera era propietat de Josep Montis Pont i Vic; i el 1935 va esser comprada per Felip Alba a Gabriel Siquier. Biniatzent de Baix quedà en poder dels Reus, fins al segle actual. El 1989 es tornà a vendre. (M)

BINIATZENT, HORT DE Al terme de Mancor de la Vall, situat entre Biniatzent de Baix i Montaure. (M)

↓ Font situada a Biniatzent (Mancor de la Vall)

↑ Binibassí (Fornalutx)

BINIATZENT, PENYALS DE Dits també penyals de sa Font, de 462 m d'altària. Al terme de Mancor de la Vall, entre el cim del puig de sa Creu i la font des Patró. (M)

BINIBASSÍ Possessió del terme de Fornalutx, amb oratori privat. Són molt notables les seves teules pintades amb decoració floral i geomètrica. Documentada el 1242. Es pronuncia també Berabassí, Benabassí i Biribassí. Entre les cases de la possessió, el torrent de Fornalutx i s'Alzina Fumadora s'extenien les terres de l'antiga i vasta alqueria de Benarrussi, les cases de la qual tal vegada hagin quedat integrades en el nucli urbà de la vila de Fornalutx. (M)

BINIBONA Llogaret del terme de Selva, situat al peu de la serra. És el pas natural per anar a les possessions del nord-est del terme: sa Coma, ses Figueroles, Alcanella i Alcanelleta. Cap a llevant, té el Castell Gran i el Castell Petit, antigues possessions ran del vell camí públic que anava a Pollença i passava per Santiani, Monnàber, l'oratori de Sant Miquel, Gabelli,

↓ Binibona (Selva)

Fangar i la vall d'Eixartell. Aquest topònim, té diferents pronuncies, Berabona, Mirabona, Virabona i Birabona —que era el nom oficial del carrer de Caimari que enllaça amb el camí del llogueret—. En el *Llibre del Repartiment* apareix com a rahal de Benimala i va tocar a Berenguer de Montcada. Comprenia vuit jovades de terra i tenia dues capelles particulars, una a la casa de Guillem Amer Cortei a can Beneit i l'altra a la de Joan Mestre, prevere. L'antic nom de Binimala, amb moltes vacil·lacions en la seva pronunciació, fou registrat com a Mirabona en el mapa del cardenal Despuig (1784), i com a tal es popularitzà fins èpoques recents. Existeix un talaiot, anomenat Claper de Binibona, situat a ponent del redol de cases (M)

BINICANELLA Antiga possessió del terme de Son Servera, el nom de la qual es va prendre per donar-lo a un monestir benedictí fundat en el mateix municipi, prop de Son Sard. Vegeu *Benedictí.* (M)

BINICAPÚS Terrenys del terme de Porreres, documentats el 1236, situats entre la vila i Son Radó. (M)

BINICAUBELL Possessió del terme de Santa Margalida, situada entre el torrent del mateix nom i Binicaubellet, registrada Benucalbel al *Llibre del Repartiment* i Benicalvell a altres documents del 1231 i 1232. (M)

BINICAUBELL, TORRENT D'una vintena de quilòmetres de llargària i de 150,08 km² de superfície de conca, que neix dins el terme de Sant Joan, travessa el de Petra i aboca les seves aigües a la badia d'Alcúdia. Des de Montblanc fins a Boscanet, fa partió entre els termes de Santa Margalida i Ariany. Des de Marinet a la mar passa a denominar-se torrent de Son Real.

↑ Binifaldó (Escorca)

BINICAUBELLET Possessió del terme de Santa Margalida, situada entre Binicaubell i Son Doblons. (M)

BINICOMPRAT Possessió del terme d'Algaida situada entre Son Indiot i Son Cortana, registrada Benicomparat i Benicomparat Acenja al *Llibre del Repartiment.* (M)

BINIDORM Possessió del terme de Sóller, situada entre Son Sales i Son Alegre. (M)

BINIFALDÓ Possessió del terme d'Escorca, situada a la vessant ponent del puig Tomir. El 1232 estava documentada com Binihaldon. Des del 1897, pertany a l'Estat espanyol, però va esser cedida al Govern de les Illes Balears i és administrada per la Conselleria d'Agricultura i Pesca. Té una

↓ Binicomprat (Algaida)

↓ Binidorm (Sóller)

extensió de 239 hes. L'abundància de pluges i les característiques del sòl han determinat l'existència de fonts, entre les quals destaca la del Pedregaret, amb un cabdal de 100 l/m², que és explotada comercialment per una empresa privada. Les cases foren reformades recentment i, des del 1985, s'hi ubica una escola de natura. D'altra banda, el Patronat de Races Autònomes hi instal·là, el 1982, un centre de reproducció.

BINIFALDÓ, AVENC PETIT DE Cavitat situada a les proximitats de les cases del mateix nom, al terme municipal d'Escorca. Està catalogat com a avenc de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica.

BINIFALDÓ, COLL DE Al terme d'Escorca, situat entre la coma de Menut i la rota d'en Roig. (M)

BINIFALDÓ, MOLETA DE Situada al terme d'Escorca, de 800 m d'altària, situada entre Menut i el coll des Pedregaret. (M)

BINIFALET Possessió del terme de Llubí, situada entre Son Mulet i Son Ros. (M)

BINIFARDA Terrenys del terme de Felanitx, situats entre el castell de Santueri i el pou d'en Catiu, registrat Abenfarda al *Llibre del Repartiment.* (M)

↑ Talaiot de Binifat (Sencelles)

BINIFAT Possessió del terme de Sencelles, situada entre Cascanar i Son Vispó. Vora les cases es conserva un talaiot, de planta circular, de 14,8 m de diàmetre. Té cambra circular, de 6,8 m de diàmetre. No s'hi veu pilastra central. Té un corredor d'accés de 4 m de llargària, 0,7-1,1 m d'amplària i 1 m d'alçada, cobert per quatre grans lloses, i el portal orientat a llebeig. Es troba en bon estat de conservació. Fou buidat de pedres i terra a mitjans d'aquest segle. (M)

BINIFAUBELL Possessió del terme de Sencelles, situada entre Jornets i Sarissal, documentada Benifauvell el 1332. (M)

BINIFERRI Possessió del terme de Lllucmajor, anomenada també Buniferri, situada entre la vila i Galdent. Tenia torre de defensa. En el repartiment de Mallorca del 1232, tocà a Ramon de Sant Martí. ■ Pronunciada **Biniferrí**, en el terme de Sencelles. Situada entre Son Verd i Son Llu-

↓ Binifalet (Llubí)

↓ Biniferrí (Llucmajor)

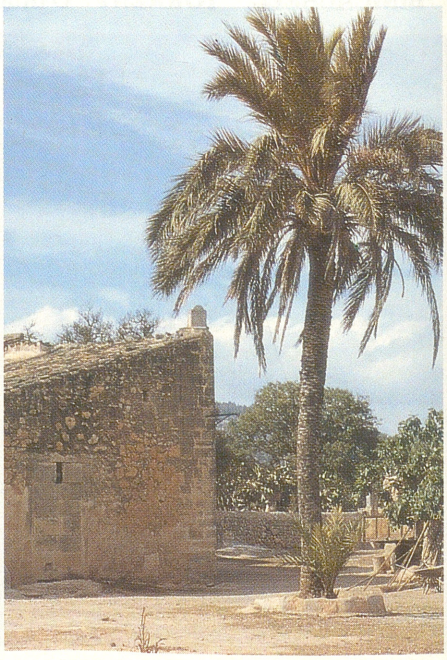

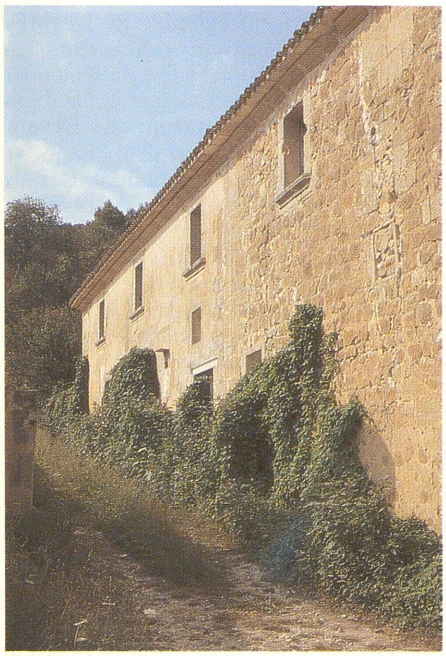

↑ Binificat (Llucmajor)

↑ Binifuell (Sencelles)

cià, registrada Abenferro al *Llibre del Repartiment.* (M)

BINIFICAT Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Míner i sa Maimona. En 1370, era propietat de Jordi Renovart, de Malbosc, alqueria veïna de Binificat. En el catastre de 1578, era propietat de Miquel Sanglada, i estava valorada en 5.500 lliures. La seva extensió és de 312 quarterades. (M)

BINIFICAT, HORT DE Al terme de Llucmajor, situat entre l'hort des Pontarró i es Pèlag. (M)

BINIFICAT, PUIG DE Al terme de Llucmajor, de 300 m d'altària, situat entre les cases de Binificat i de Son Pere Pons. (M)

BINIFORANI Possessió del terme de Bunyola, situada entre les cases d'Alfàbia i de Son Cavalleria, documentada el 1232. Té oratori privat. (M)

↓ Biniforani (Bunyola)

BINIFORANI NOU Possessió del terme de Bunyola, anomenada també Son Cavalleria, situada entre Biniforani i el coll de Sóller. (M)

BINIFUELL Possessió del terme de Sencelles, situada entre Son Creixell i Son Fred. (M)

BINI GRAN Possessió del terme d'Escorca, registrada al *Llibre del Repartiment*, situada entre Bini Petit i el pla d'en Gumbal. (M)

BINILEGANT NOU Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Cerdà i Son Gener. (M)

BINILEGANT VELL Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Cerdà i Son Bonaventura, documentada en el s XIV. El 1578, era propietat de Pere Sureda Sanglada i estava valorada en 1.500 lliures. (M)

BINIMELIS, JERONI (s XIX - s XX) Sindicalista. Ferrer d'ofici. Va fer que, el 1911, la Societat Obrera *La metalúrgica* se separàs de la Federació Local de Societats Obreres de Palma, amb el nom de *Sindicat Metal·lúrgic Balear*, i s'afilià a la Confederació Nacional del Treball. Fou redactor del pe-

iòdic anarco-sindicalista *El Rayo* (1912 - 1914). El 1916, va esser membre de la comissió pro subsistències, creada amb la intervenció del Foment de Civisme i de la Cambra de Comerç, per controlar la Junta Provincial de Subsistències del Govern.

BINIMELIS, CAN Possessió del terme de Palma, situada entre Son Roqueta i Bellagre. (M)

BINIMELIS, PERE ANTONI (Mallorca s XVIII) Metge. El 1742, participà en una dura polèmica, sorgida arran de la publicació de la tesi doctoral de Cristòfol Serrà, *Raimundo Llullo doctori caelitus illustrato Christique martire inuictissimo, Palmariae Uniuersitatis patrono in amoris pignus has medicinae Galenico Hypocratico-Llullistas Theses*, que l'enfrontà als metges de la facultat de Medicina. Binimelis defensà la positura més ortodoxa de la Universitat Lul·liana, amb la seva obra *Jacula a propugnaculis fulminata, ad eadem demolienda retropulsa* (1743).

BINIMELIS, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre Son Peretó i Son Barba. (M)

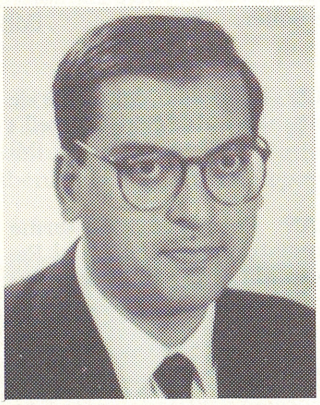

← Bartomeu Binimelis Berenguel

BINIMELIS BERENGUEL, BARTOMEU (Palma 1960) Cap del gabinet de premsa, des del 1983, i secretari insular del Partit Popular, des del 1987. Membre del Consell Assessor de Ràdio i Televisió Espanyola de les Illes Balears. Rebé el premi literari *Ilè Mensaje de la Corona* (Madrid 1976). Com a jugador de tenis de taula, fou campió de Balears en tres ocasions (1977, 78 i 79).

BINIMELIS CASTAÑER, JAUME (Palma 1903 - 1980) Polític i funcionari. Administrador principal de Correus de Palma (1952-63) i de Barcelona (1963-72), i subdirector general de

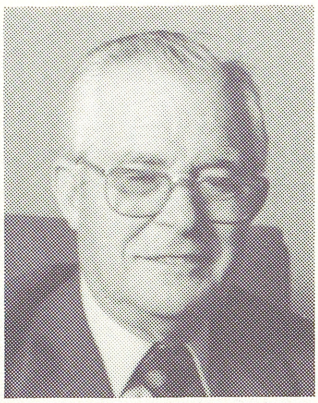

→ Jaume Binimelis Castañer

Correus (1972-73). Com a polític, va esser vicepresident (1955-58) i diputat provincial (1974-79) de la Diputació Provincial de Balears, de la qual en fou president interí, i regidor de l'Ajuntament de Palma (1974-79).

BINIMELIS GARCIA, JOAN BAPTISTA (Manacor 1539 - Palma 1616) Historiador, matemàtic, astrònom, cartògraf, metge i eclesiàstic. Després d'estudiar a Palma, cursà estudis de medicina a la Universitat de València (1566), on va esser deixeble de Luis Collado, prestigiós anatomista. Devers 1570, residí a Roma, on probablement estudià teologia, i féu amistat amb Joan Vic i Manrique, més tard bisbe de Mallorca. Hi escriví també el *Tratado de la precedencia entre España y Francia*. Tornat a Mallorca, va esser ordenat prevere, però és possible que en fos consagrat a Roma. Obtengué diversos beneficis a la Seu i el 1578 fou nomenat procurador diocesà d'obres pies i dels pobres de Crist. També, entre 1583 i 1588, exercí de rector de Marratxí. El 1604, va esser sotmès a un procés inquisitorial perquè quatre monges i una dona l'acusaren d'haverles tocat indegudament quan els feia un reconeixement mèdic. Però la sentència degué tenir en compte la seva condició de sacerdot, ja que només li imposaren una petita penitència, li prohibiren dir missa durant sis mesos i li llevaren per sempre les llicències de confessar. Gràcies als seus coneixe-

LA HISTÒRIA DE MALLORCA DE JOAN BINIMELIS

La *Història general del Regne de de Mallorca* de Joan Binimelis és la primera obra redactada d'aquest gènere a l'Illa i va esser fruit d'una comanda dels jurats del regne de Mallorca a l'autor. Cal destacar que va esser escrita originalment en català (1595) i Binimelis mateix la va traduir al castellà el 1601. Així i tot, romangué inèdita fins al s XX, quan mossèn Antoni Maria Alcover publicà fragments de la versió original, el 1916, i el 1927 va esser-ne editada la traducció castellana, però d'una manera molt poc satisfactòria.

Amb aquest llibre, Binimelis es convertí en historiador, en cronista oficial del regne de Mallorca, és a dir, en el cronista al servei dels interessos polítics dels magistrats municipals mallorquins. Seguí, aleshores, la norma ja marcada, entre altres, pels cronistes valencians Beuter i Viciana, per als quals, homes del Renaixement, la història servia d'il·lustració del regne descrit, amb una finalitat principal: demostrar la importància del regne respecte dels regnes veïns, defensar el propi país, «la pàtria», com l'anomena Binimelis, de les acusacions de rebel·lió contra l'autoritat. D'aquí la llargada donada per Binimelis a la història antiga mallorquina fins a l'època romana, per contrarestar d'altres historiadors castellans o francesos, amb la idea de demostrar que la població mallorquina era més antiga que les altres i que el personatge mitològic Túbal havia passat per Mallorca abans d'arribar a Tarragona.

La *Història de Mallorca* de Joan Binimelis es compon d'una part, extensa, de crònica historiogràfica des del Diluvi fins a Felip II, de la descripció eclesiàstica de l'Illa, juntament amb un episcopologi i de la forma de govern, seguida de la descripció per pobles, o de la costa, i de tres il·lustracions: unes biografies de persones insignes mallorquines, la participació de Menorca a la guerra civil de Catalunya contra Joan II (s XV) i la Germania mallorquina del s XVI. L'originalitat del text sobre la Germania no pot esser atribuïda a Binimelis. Ell aplegà diverses fonts i les transcriví, quasi literalment, i les juxtaposà. Entre altres texts anteriors, es valgué probablement de la *General història de la Germania de Mallorca*, citada per Rafel Martí de Viciana a la seva *Quarta parte de la Chrónica de Valencia* (1566). Aquesta obra li va servir per a la seva finalitat: defensar Mallorca de tota sospita de rebel·lió, donant la versió oficial de la postguerra, és a dir, la dels guanyadors, i adoptant una posició antiagermanada i un llenguatge notablement despectiu envers els agermanats.

Josep Juan Vidal

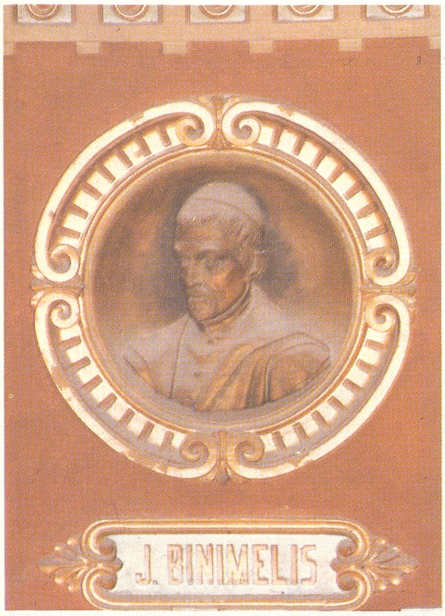

↑ Joan Baptista Binimelis Garcia

ments de matemàtiques i d'astronomia, li encarregaren una descripció geogràfica de Menorca i de Cabrera (1570). Per l'èxit d'aquesta missió, i amb la finalitat de conèixer bé la costa per a la seva defensa, el virrei Lluís Vic i Manrique li encomanà un mapa descriptiu de Mallorca (1571). Però foren els jurats de Mallorca els qui li proposaren la seva obra més important i l'única publicada, la *Història general del Regne de Mallorca*, redactada en català el 1595 i traduïda per ell mateix al castellà el 1601. Entre els seus estudis en català, castellà i llatí destaquen, entre altres, *Tractatus matematicarum*, *Tratado de los montes de la isla de Mallorca* i *Noticia de la rentas y emolumentos de la catedral de Valencia, fundación de sus canónigos y prebendas y compilación de sus antiguos estatutos*. Com a obres d'astronomia, figuren *Quaestio an sint plures caeli in uniuerso*, i *Quod caelum sphericae sint figurae*. Dels textos mèdics, influïts pel gal·lenisme hipocràtic, estan registrats *Tractat del temperament propi de l'illa de Mallorca*, *Tractat de com s'ha d'aprendre de curar les ferides i colps del cap i com s'ha de pendre i estancar la sang en elles*, *De morbo gallico*, sobre la sífilis i *Medicorum nomenclatura per alphabetum*, una mena de diccionari d'autors de medicina. La seva biblioteca devia estar ben nodrida perquè cita sovint autors greco-llatins, àrabs, medievals algun de contemporani. Féu un pla de Palma, que segurament va esser aprofitat per Antoni Garau el 1644. (JJ)

BINIMELIS PUIG, JOAN (Felanitx 1756 - 1826) Prevere i historiador. Doctor en teologia i en ambdós drets per la Universitat Literària de Mallorca, de la qual fou pro canceller i rector (1795-97), i també catedràtic de Filosofia (1780) i de Teologia (1790). Va esser secretari de cambra i capellà d'honor del bisbe Pedro Rubio Benedicto Herrero (1778-94), el qual acompanyà en el seu trasllat a la diòcesi de Jaén. En aquesta ciutat, va esser elegit canonge i exercí de visitador del bisbat. De bell nou a Mallorca, fou provisor i vicari general i, el 1811, vicepresident de la Junta Suprema de Mallorca. Entre les seves obres, destaquen *Practica christiana per obrar ab perfecció, que á mayor gloria de la Bma. Trinidad Pare, Fill y Esperit Sant, tres personas distintas y un sol Deu vertader, á qui es deguda tota honra, gloria y alabanza en los sigles de los sigles, ordenà D.J.B.P.P.* (1807), *Diccionario histórico-político del estado eclesiástico y regulador de Mallorca*, fet per encàrrec del comte de Floridablanca, *Vida de la V. Sor Juana Tomasa Torres, religiosa del monasterio del Olivar de la ciudad de Palma*, i *Diccionario histórico-político de la Junta Suprema Gubernativa* (1811). Té publicades algunes oracions fúnebres, una de les quals, la dedicada al bisbe Nadal, provocà polèmica.

→ Miquel Binimelis Quetglas

BINIMELIS QUETGLAS, MIQUEL (Palma s XIX - 1925) Tenor i compositor. Durant els seus estudis de dret a Barcelona, tengué com a professors de cant Joan Guiàs i Jaume Rojés. Acabada la carrera, tornà a Mallorca, on fou nomenat assessor de la Cúria eclesiàstica. A més de les seves interpretacions com a tenor, es va dedicar a compondre petites obres per a cor. Escriví també diversos articles periodístics sobre els esdeveniments musicals a Mallorca.

BINIMORAT Possessió del terme d'Escorca, entre el puig de l'Ofre i el pla de Cúber, registrada Benimoratgi al *Llibre del Repartiment*. (M)

BINIORELLA Possessió del terme d'Andratx, situada entre la plana de n'Olesa i Son Fortuny. Té oratori privat. Està documentada el 1322. (M)

BINIORELLA, HORT DE BAIX DE Al terme d'Andratx, situat entre els horts d'Andritxol i Son Fortuny. (M)

BINIORELLA, MUNTANYES DE De 200 m d'altària, al terme d'Andratx, situades entre hort de Baix de Biniorella i la plana de n'Olesa. (M)

BINIORELLA, POU DE Situat a ponent de la carretera d'Andratx, a l'alqueria del mateix nom, un poc abans de l'Estància des Talaiot. (M)

BINI PETIT Possessió del terme d'Escorca situada, entre Bini Gran i els colls de Bini. (M)

BINI PETIT, AVENC DE Cavitat situada al pla dels Binis, a la cara nord del puig Major, dins el terme d'Escorca. Està catalogat com a avenc dels 15 als 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BINISSABÀ, COSTES DE Al terme de Bunyola, situades entre el penyal de sa Cuixera i el penyal de sa Mel. (M)

BINISSALEM Publicació d'informació general, apareguda a Binissa-

↓ Revista *Binissalem*

lem el 1962. De periodicitat mensual, en foren col·laboradors Francesc de Borja Moll, Jaume Martí, Gabriel Fiol Munar, Llorenç Villalonga, Llorenç Moyà, Mateu Banús, Gaspar Vallès Pons i Bernat Cifre. Es redactava totalment en castellà. ■ Al mateix poble aparegué, entre 1981 i 1984, un quinzenari bilingüe, dirigit per Antoni Pol Coll. En foren col·laboradors habituals Jaume Pons, Antoni Pujades, Gabriel Nicolau, Gabriel Fiol i Francesc Delació. Era membre de l'Associació de Premsa Forana.

↑ Binissalem, carrer des Pou Bo

BINISSALEM Municipi de Mallorca septentrional, a la zona del raiguer, situat entre els termes d'Alaró, Lloseta, Inca, Sencelles i Consell. Ocupa una àrea delimitada al nord pels contraforts meridionals de la serra de Tramuntana, a l'est pel torrent d'Almadrà, dit també s'Estorell o de Rafalgarcés, i al sud i a l'oest pel torrent de Solleric, denominat de Biniali o de Sencelles, corrents d'aigua que s'uneixen a migjorn del terme d'Inca i, amb l'aportació del torrent de Pina, formen el torrent de Vinagrella o de Muro, que desemboca a la badia d'Alcúdia a través de s'Albufera de Mallorca. Aquest conjunt de torrents forma la conca més extensa (456 km²) de les Illes, de la qual fa part íntegrament el terme de Binissalem. Amb una extensió de 30,4 km² i una població (1986) de 4.680 habitants (binissalemers) presenta una densitat de 153,95 h/km², superior a la mitjana de la part forana de Mallorca. La pluviositat ateny els 700 mm a les muntanyes, però minva ràpidament cap al pla fins a situar-se per davall dels 600 mm al sud de Binigual. Té la cota mínima (95 m) en el torrent de Rafalgarcés, a l'extrem nord-est, i la màxima (409 m) al penyal des Bous. Presenta tres zones desiguals, molt definides, disposades paral·lelament a la serra de Tramuntana. Al nord, per damunt dels 250 m, s'extén una petita contrada muntanyenca, formada per les diverses elevacions dels massisos de Bellveure i de Morneta, separats pel coll d'en Simonet. En el primer, destaca el puig de Bellveure (383 m) i, en el segon, el penyal des Bous. Són notables les muntanyes denominades els penyals Tallats, el penyal Roig, la penya de can Jeroni, sa Panada i altres, totes amb el vessant de tramuntana dins el terme d'Alaró. Hi sobreviuen les darreres i migrades zones forestals del terme, pinars i garrigues sorgits de la degradació dels antics alzinars, ja despareguts o reduïts a exemplars aïllats. Entre els 120 i els 250 m, se situa la zona del raiguer estricte, d'excepcional importància històrica i centre vital del terme. La petita contrada de muntanya la protegeix dels vents freds de la tramuntana i hi afavoreix la pluviositat. La disposició

↓ Binissalem, carrer de Sant Josep

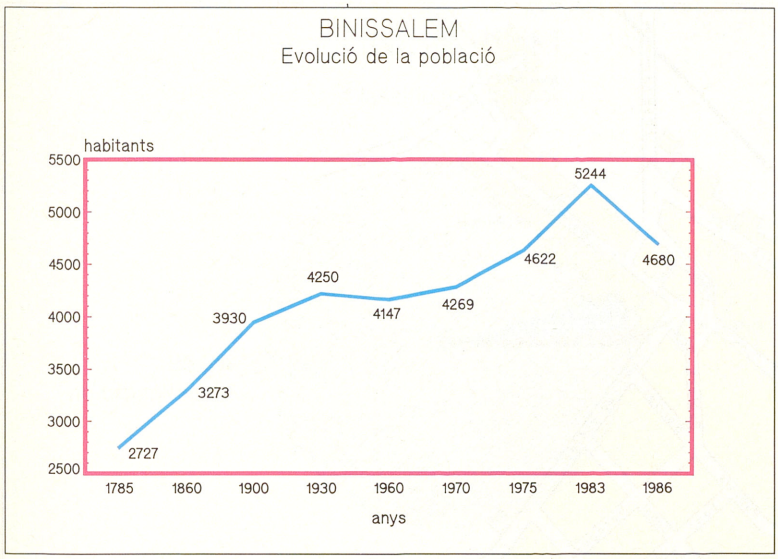

paral·lela a la serra, combinada amb una lleu elevació hi ha permés la consolidació de les grans vies històriques com l'eix Palma-Pollentia de l'època romana, el camí del raiguer en el període islàmic, la carretera Palma-Alcúdia en el s XIX, i el ferrocarril Palma-Inca (1875), en contrast amb el localisme viari de la zona del pla, humida i fangosa, reduït al camí de Muro que travessa Biniagual i als camins de Biniali, Sencelles i sa Cabana, sorgits de la necessitat de comunicar la vila amb el pla de Mallorca. En el raiguer, la salubritat, el clima benigne, l'existència de fonts, la proximitat dels torrents i una situació privilegiada dins l'eix fonamental de les comunicacions de Mallorca, interiors i exteriors, hi determinà una ocupació humana sense interrupció des de l'arribada dels primers pobladors. S'hi aixequen les grans possessions de Bellveure, Morneta, sa Torre i altres menors. S'hi localitzen les activitats extractives de la pedra viva i del lignit. Als nuclis de Robines, primer, i de Benissalem, després, s'estabiliren la parròquia i la casa de la vila. Les grans famílies senyorials, sobre la producció dels olivars i les vinyes, enriquiren en els s XVIII-XIX, Binissalem amb grans casals de pedra de regust italianitzant. En el s XX, a l'oest de la vila, s'inicià un polígon industrial per frenar la recessió econòmica. La tercera zona, entre els 95 i el 120 m, és una monòtona planura situada entre la carretera Palma-Alcúdia al nord, el torrent de Rafalgarcés a l'est, els pobles de Sencelles i Biniali al sud i el torrent de Solleric a l'oest. Ocupa més de la meitat del terme i, a l'extrem de migjorn s'hi troba el nucli de Biniagual. Presenta un contrast acusat entre la seva importància econòmica i una escassa ocupació humana, decantada a favor del raiguer, més saludable i millor comunicat. La importància assolida per Binissalem dins la dinàmica històrica de Mallorca deriva de les seves condicions per a activiats agràries altament rendibles combinades amb una posició clau dins el sistema de comunicacions. En contrast amb l'horticultura de l'època islàmica, des de la conquesta catalana, s'hi consolidaren els olivars i vinyes amb producció destinada cada cop més a l'exportació. El nom de la vila deriva de l'àrab Banu Salâm o Banu Sâlim, que signifiquen, respectivament, 'fills de la pau' o 'fills de Sâlim'. La forma original fou Benissalem (s XIII-XV) i en el s XVI es consolidà l'actual Binissalem. Dins el sistema general del català de Mallorca, Binissalem —amb Alaró i Lloseta— presen-

Vista aèria de Binissalem ↓

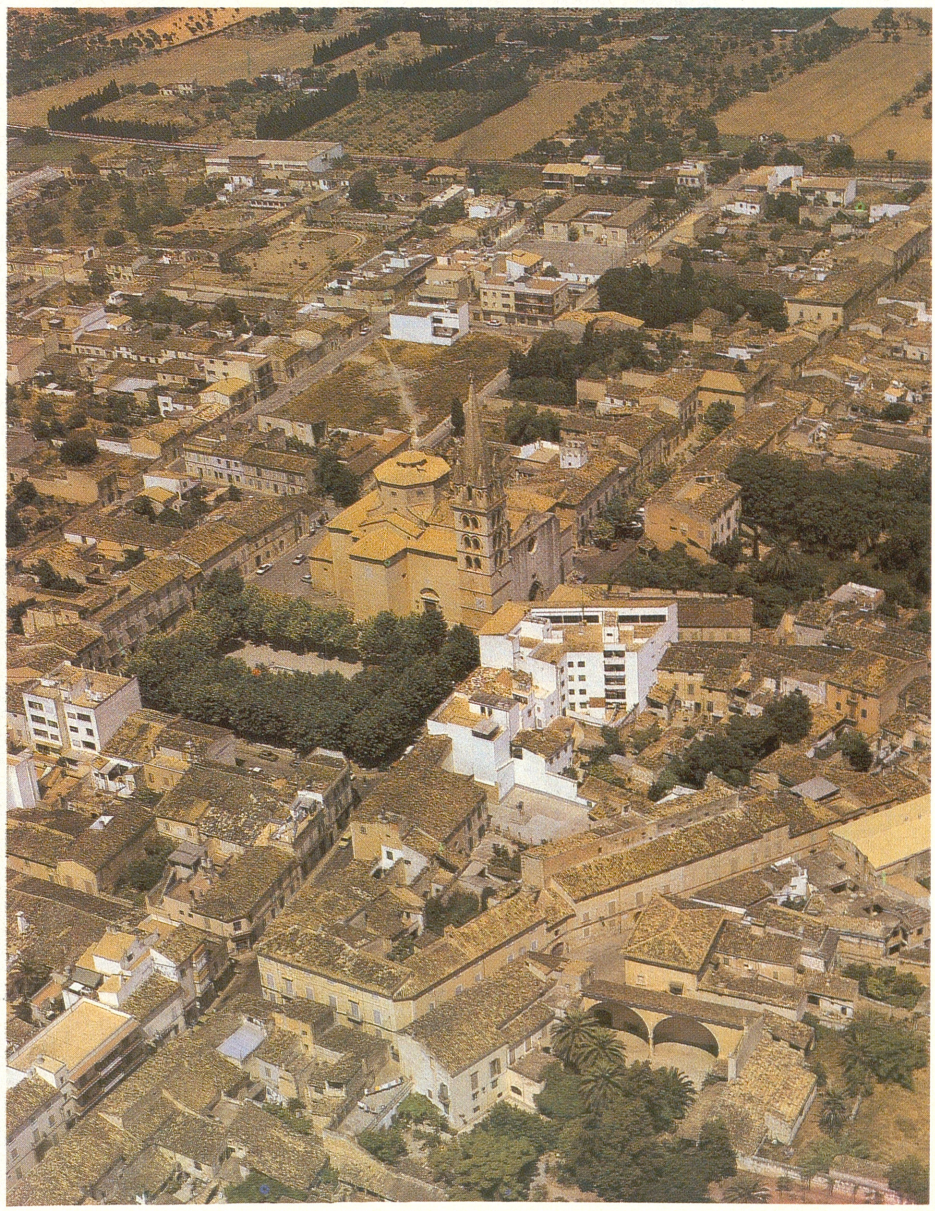

binissalem

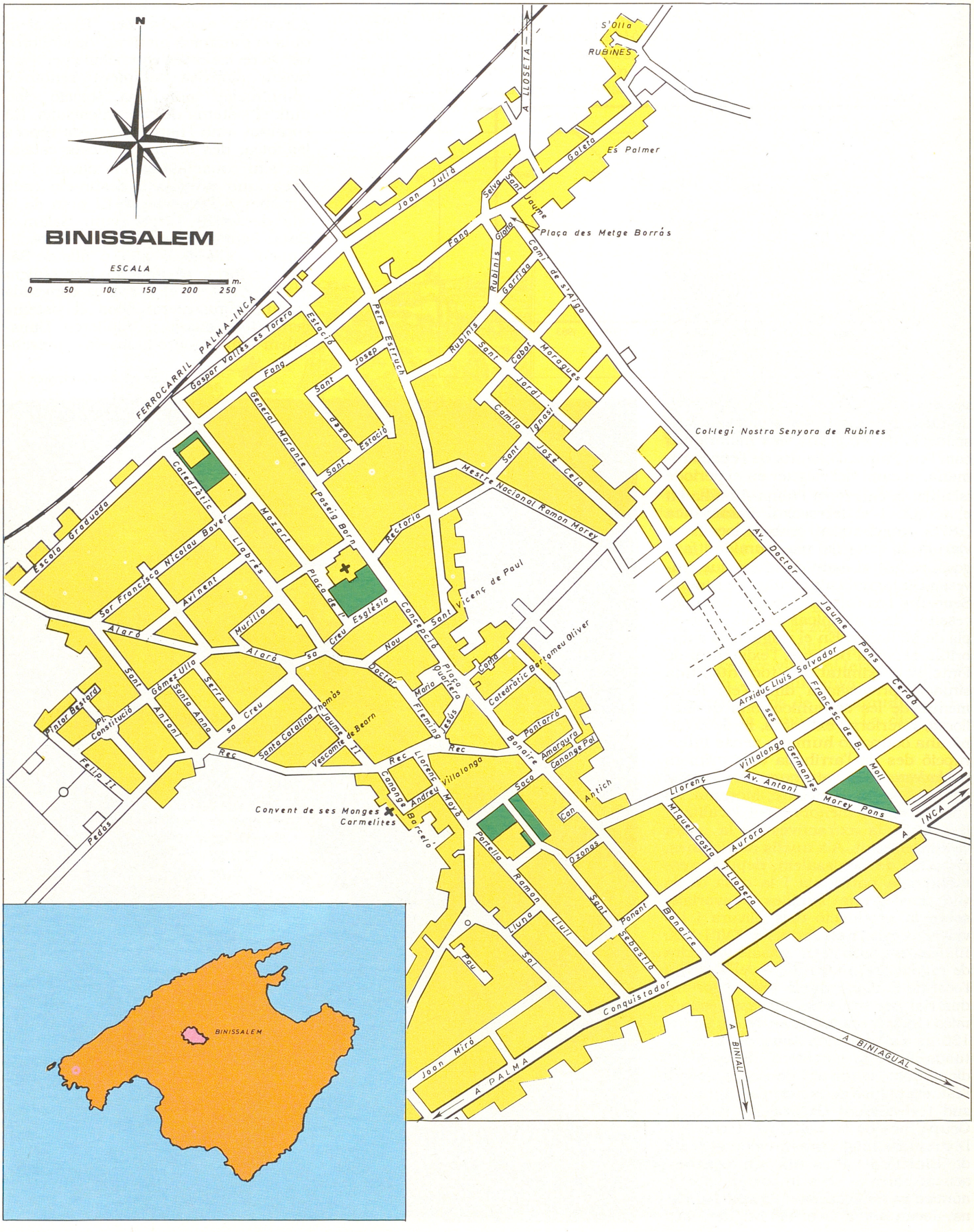
N
BINISSALEM
ESCALA
0 50 100 150 200 250 m.
FERROCARRIL PALMA-INCA
A LLOSETA
S'Olla
RUBINES
Es Palmer
Goleta
Joan Julià
Selva
Sant Jaume
Plaça des Metge Borrás
Fang
Rubinis
Garriga
Camí de s'Aigo
Estació
Pere Estruch
Gaspar Valles es Torera
Josep
Sant Cabot
Moragues
Jordi
Camilo Ignasi
Sant José Cela
Col·legi Nostra Senyora de Rubines
Mestre Nacional Ramon Morey
General Morante
Paseig Born
Rectoria
Catedràtic
Escola Graduada
Mozart
Llabrés
Sor Francisca Nicolau Bover
Avinent
Murillo
Plaça de l'Església
Sant Vicenç de Paul
Concepció
Nou
Alaró
Sa Creu
Doctor Fleming
Plaça Quartera
Maria Jesús
Catedràtic Bartomeu Oliver
Av. Doctor Jaume Pons Cerdà
Arxiduc Lluis Salvador
Francesc de B. Moll
Gómez Ulla
Santa Anna
Serra
Santa Catalina Thomàs
Jaume II
Vescomte de Bearn
Pintor Bestard
Pl. Constitució
Antoni
Rec
Felip II
Pedàs
Pontarró
Amargura
Canonge Pol
Bonaire
Villalonga
Llorenç
Av. Antoni
Morey Pons
Canonge Barceló
Andreu Moyà
Convent de ses Monges Carmelites
Saco
Can Antich
Miquel Costa
Aurora
Portella
Ozonas
Ramon Llull
Llobera
Sant Sebastià
Ponent
Bonaire
Lluna
Sol
Pau
Conquistador
Joan Miró
A PALMA
A BINIALI
A BINIAGUAL
A INCA
BINISSALEM

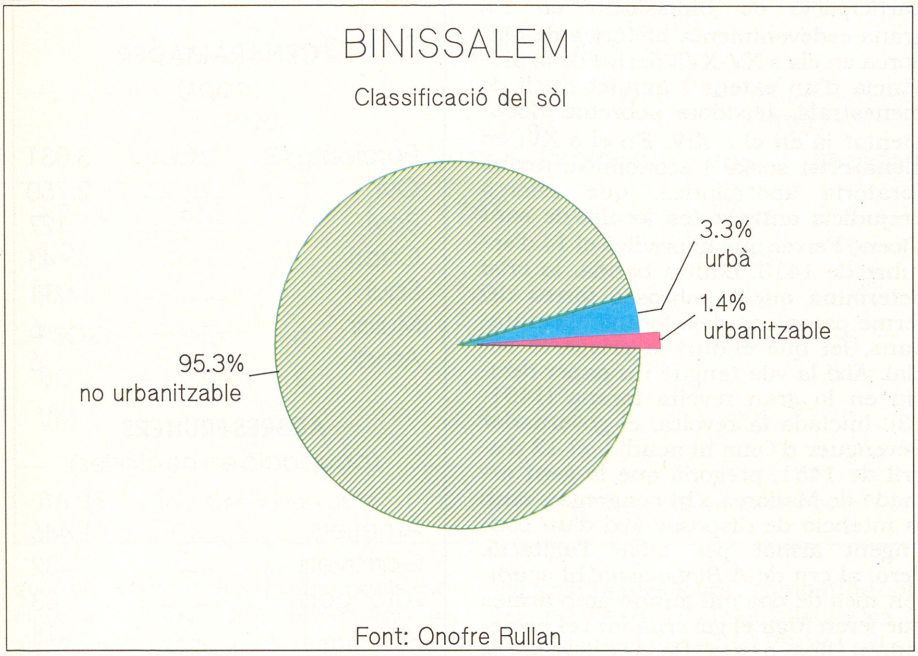

BATLES DEL SEGLE XX

Pere Ferrer Delgado	1900
Pere Reus Morro	1905
Francesc Nicolau Villalonga	1910
Gabriel Llabrés Bestero	1915
Andreu Julià Salvà	1918
Jaume Salom Planes	1919
Jaume Martí Torrens	1921
Josep Julià Arnau	1923
Miquel Mir Pol	1924
Jaume Martí Torrens	1930
Jaume Vidal Colom	1931
Bartomeu Vidal Martí	1933
Andreu Pol	1936
Antoni Amengual Riera	1936
Francesc Bestard Sureda	1936
Miquel Villalonga Villalonga	1937
Faust Pericàs Garcies	1938
Rafel Jaume Mas	1945
Jaume Martí Torrens	1947
Miquel Llabrés Gelabert	1952
Bernat Nadal Ramonell	1955
Joan Toribio Arbona	1958
Mateu Pujades Morro	1963
Miquel Pons Lladó	1969
Antoni Socies Vallès	1974
Bartomeu Arrom Torrens	1976
Antoni Amengual Salom	1979
Guillem Pons Pons	1983
Salvador Cànoves Rotger	1987

ta la peculiaritat de pronunciar com a 'e' oberta la 'e' neutra tònica.

HISTÒRIA

El llegat del període pretalaiòtic i talaiòtic es limita a les restes, molt degradades, de s'Era de cas Cabrit i can Macià, a la zona del raiguer, al claper des Moros en es Velar, al pla i d'altres. El conreu intensiu de la terra, les activitats extractives, pedreres i mines, i, en temps recent, una urbanització incontrolada, han delmat aquest patrimoni que, al peu de muntanya, derivava d'un poblament dens ja en el període talaiòtic que continuà a l'època romana, amb al consolidació de la via Palma-Pollentia. En el període islàmic, el terme pertanyia al *juz'* de Qanarussa i, l'abundància de fonts i la proximitat dels grans torrents hi féu sorgir una horticultura floreixent, al voltant de nombroses alqueries i rafals. En el repartiment derivat de la conquesta catalana del s XIII, correspongué a la porció del vescomte de Bearn. En feien part les alqueries de Robines, Beni Salam, Beni Rasjell i d'altres. El 1264, la vescomtesa Garsenda de Bearn el donà al monestir femení de Jonqueres (Catalunya). Els jueus, per la seva ajuda a Jaume I en la conquesta de Mallorca, hi obtengueren les alqueries d'Arraya, Abbenbasso i Abducus. Però no hi pogueren consolidar un nucli hebreu per la violenta oposició dels cristians de Robines. L'antisemitisme esdevengué així, ja des del s XIII, una estranya constant històrica a Binissalem, amb el suport social dels pagesos i menestrals, fins al punt que, quan el tema dels descendents dels conversos es transformà, en el s XVII, en el *problema xueta*, les famílies xuetes no s'hi pogueren establir fins al s XX. A l'època de la conquesta catalana, no hi havia dins el terme cap nucli urbà rellevant, només alqueries, rafals o llogarets dispersos, sobretot al peu de la muntanya, com Beni Salam, Robines, Pedaç, Biniagual, Lloseta, Aiamans, Alcudieta i d'altres. Les necessitats del culte cristià dels pobladors arribats amb la conquesta feren sorgir, sobre una antiga mesquida, l'església primitiva, dedicada (1248) a santa Maria de Robines. El nucli de Robines era aleshores el centre del poder civil i eclesiàtic i esdevengué vila el 1300 dins la política d'impuls dels centres urbans que fomentava Jaume II de Mallorca. Al llarg del s XV i principis del s XVI, Binissalem anà assolint importància en relació al nucli de Robines, fins que el substituí com a centre del poder civil i eclesiàstic del terme i, el 1369 ja s'hi havia traslladat la parròquia. La

↓ Binissalem, Celler del Rei i carreró des Jueus

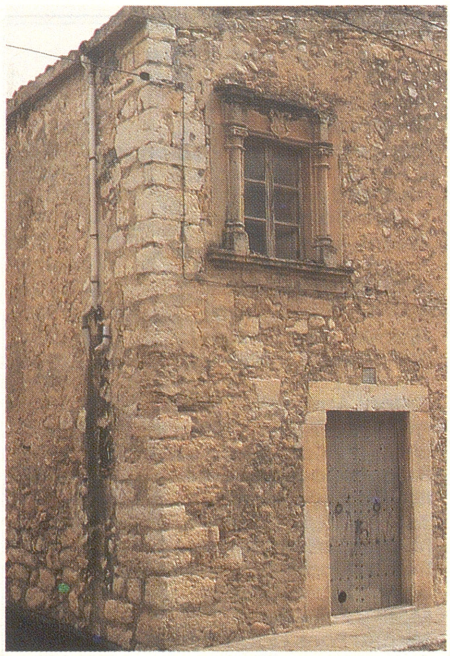

↑ Binissalem, cas Canonge Pol

conquesta catalana trastocà la vida social i econòmica amb l'establiment de la gran propietat de caire feudal, treballada per un contingent important d'esclaus, dedicada a la trilogia clàssica de l'olivar, la vinya i els cereals, complementada amb una important ramaderia ovina, porquina i equina. El 1339 s'hi documenten ja grans extensions de vinyes, conreu que progressà en extensió i qualitat i aviat el vi de Binissalem fou el de més renom de Mallorca. Més endavant en sorgí la producció d'aiguardent destinat, sobretot, a l'exportació. L'activa participació de Binissalem en els grans esdeveniments històrics de Mallorca en els s XV-XVII deriva de la presència d'un extens i inquiet nucli de menestrals, teixidors sobretot, documentat ja en el s XIV. En el s XV, en plena crisi social i econòmica, arribà l'oratòria apocalíptica, que reforçà prejudicis antisemites locals, de sant Vicenç Ferrer que hi predicà el 14 d'octubre de 1413. D'altra banda, la crisi determinà que nombroses terres del terme passassin dels forans als ciutadans, fet que endurí la crispació social. Així la vila tengué un paper decisiu en la gran revolta forana (1451-53). Iniciada la revolta, el governador Berenguer d'Oms hi acudí i, el 12 d'abril de 1451, pregonà que la gent armada de Mallorca s'hi congregàs, amb la intenció de disposar així d'un contingent armat per tallar l'agitació. Però, al crit de *A Binissalem!* hi acudiren més de dos mil forans amb armes que feren fugir el governador i el perseguiren fins a ses Basses i després avançaren cap al pla de Llucmajor i consolidaren l'aixecament forà. Els forans de Binissalem foren molt actius i feren incursions des de la vila contra les cavalleries de Lloseta dels Togores, Morneta dels Torrella i d'altres. La vila fou travessada per les milícies foranes en les tres ofensives contra Ciutat. Després fou ocupada per les tropes mercenàries de Francesc d'Erill que, el 31 d'agost de 1452, havien esclafat els forans al sud d'Inca. La derrota i repressió de l'aixecament forà féu girar l'agitació cap al bandolerisme. El 1461, la vila era dividida pels enfrontaments senyorials dels bàndols de Miquel Moià i de Lluís Terrassa. Impotents davant el bandolerisme, les autoritats practicaren mesures de reintegrament com la que permeté (1468) embarcar, per defensar Ciutadella, una companyia de 30 bandolers de Sineu i Binissalem a les ordres de Guillem Bordils. La unió de pagesos i menestrals hi ressorgí, amb molta més força, amb les Germanies (1521-23). L'exèrcit reial, dirigit per Miguel de Gurrea, aniquilà els agermanats a la batalla de Rafalgarcés (1522), avançà cap a Binissalem i, als voltants de la vila, penjà i esquarterà més de 40 presoners agermanats. Esvaïda la Germania, el bandolerisme hi tornà a ser el vehicle de l'agitació social, amb èpoques de gran virulència (1610-20 i 1653-66), fins que fou sistemàticament desfet per la persecució general de 1666, que implicà l'empresonament de diversos senyors binissalemers com a protectors dels delin-

CENS RAMADER
(caps)

Porcí	3.031
Oví	2.750
Boví	127
Caprí	43
Equí	11
Mular	6
Asnal	6

ARBRES FRUITERS
(ocupació en hectàries)

Ametlers	1.446
Garrovers	32
Tarongers	33
Vinya	18
Albercoquers	12
Pereres	9
Llimoneres	8
Mandariners	7
Pomeres	6
Figueres	6
Melicotoners	5

CEREALS

Blat	78
Civada	74
Ordi	68
Blat d' indis	218

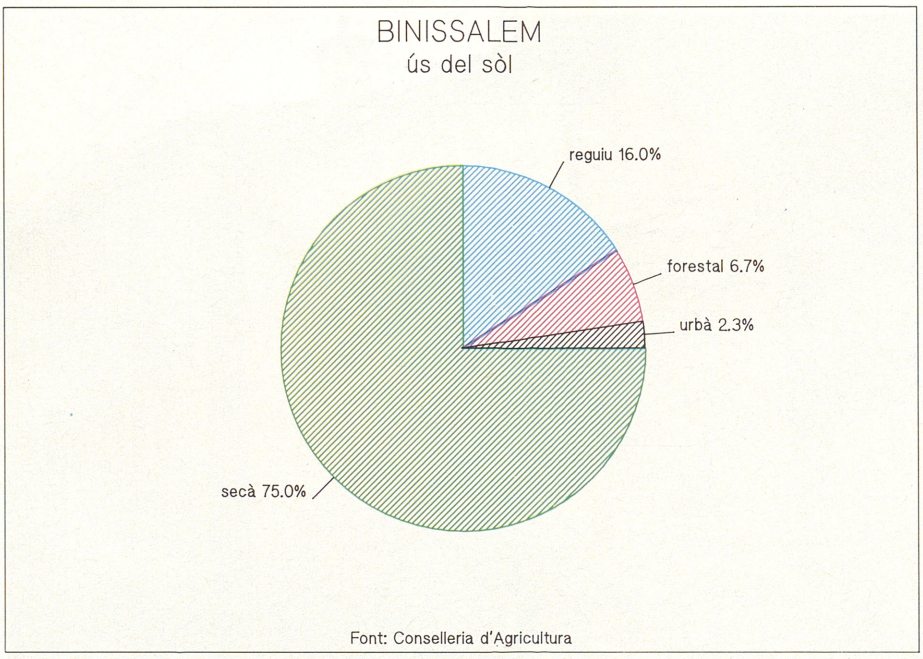

ELECCIONS LOCALS

	1979		1983		1987	
	Vots	Regidors	Vots	Regidors	Vots	Regidors
AP-PL	563	2	740	4	1.087	4
CDS					268	1
PSM			243	1	92	-
PSOE	945	4	1.046	5	1.088	5
UCD	1.012	5				
UM			630	3	299	1
BATLE	Antoni Amengual - UCD		Guillem Pons - AP		Salvador Cànoves - PSOE	

qüents. Malgrat les grans crisis socials, a la fi del s XVII presentava un signe demogràfic i econòmic ascendent. La construcció d'una nova església (s XVIII-XX), juntament amb l'edificació de cases senyorials a la vila i a les possessions, mostraven Binissalem com un poble ric i puixant dins la Mallorca agrària. La crisi de la filoxera significà l'esfondrament econòmic i nombroses famílies senyorials s'arruïnaren i hagueren de vendre cases i terres. Les plantades d'ametlers, la introducció de fàbriques de calçat, les pedreres de pedra viva, les mines de lignit i d'altres activitats aconseguiren temperar l'impacte, però ja no es recobrà la puixança anterior i la vila acabà per entrar en una lenta recessió demogràfica. El 1842, se'n separà Lloseta i es constituí municipi independent, amb un terme format per les terres que voregen el torrent d'Almedrà, des de s'Estorell fins al Rafalgarcés. La complexitat de l'estructura social de Binissalem permeté que, en contrast amb les altres viles de Mallorca, hi trobassin gran ressò els esdeveniments polítics del s XIX. El 1820 els absolutistes hi dugueren a terme accions en contra de la Constitució de Cadis. Però el suport a un constitucionalisme temperat s'imposà i, el 1877, els partidaris de la Restauració d'Alfons XII tregueren fora de la vila els seguidors de la reacció carlina, que hi era encoratjada per eclesiàstics radicalment antiliberals. Després de la pugna entre liberals i conservadors, s'implantà des del 1918, una renovació social, cultural i política fonamentada sobretot en els sectors obrers del calçat i de la mineria. La dreta aconseguí mantenir l'hegemonia durant la segona República a través del batle Joan Nadal. Però l'esquerra s'anà estructurant al voltant d'Esquerra Republicana, mentre els sectors més joves i combatius optaren per l'Agrupació Socialista i les Joventuds Socialistes del PSOE i pel sindicalisme de la Unió Obrera. Falange Espanyola hi fou agombolada pel clero més conservador i pogué celebrar reunions clandestines en el convent dels agustins. El 1936 una comissió gestora, dirigida pel batle Andreu Pol, signifícà una breu experiència d'esquerres a l'Ajuntament, amb un suport social important però enmig de l'agressivitat creixent dels conservadors i falangistes. El 19 de juliol de 1936, la comissió gestora acordà fer front a la sublevació militar amb la vaga. El 20 es produí un xoc armat entre els sublevats i elements d'esquerra, encorajats a resistir pel municipal Pio Iniesta. Els sublevats, del quals morí el falangista Gabriel Arrom, s'imposaren i Pio Iniesta fou empresonat i executat. Entre assassinats, execucions i morts als fronts, la Guerra Civil (1936-39) costà la vida a 16 binissalemers. Després de la dictadura de Franco (1936-75), el recobrament de la democràcia parlamentària féu patent l'equilibri polític a Binissalem. Passada una etapa de lleuger predomini de la dreta, els socialistes esdevengueren la força majoritària a les eleccions generals (1982) i europees, autonòmiques i municipals (1987).

ECONOMIA

A l'època romana s'hi consolidà la clàssica trilogia mediterrània de la vinya, l'olivar i els cereals. En el període islàmic (s IX-XIII), assolí gran im-

→ Campanar de l'església de Binissalem

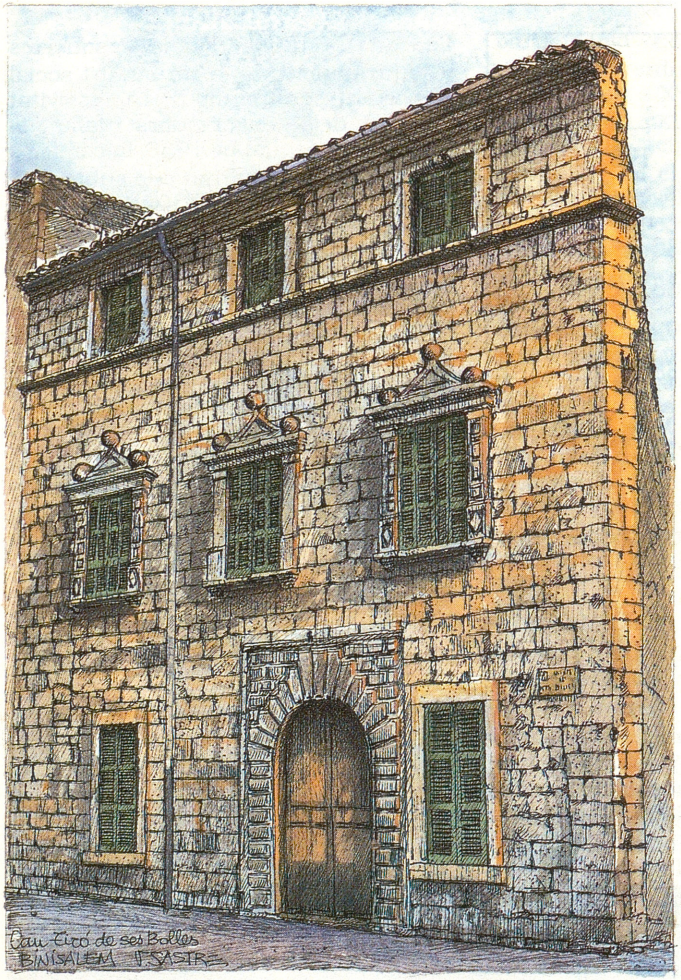

Can Tiró de ses Bolles.

Cas Canonge Pol.

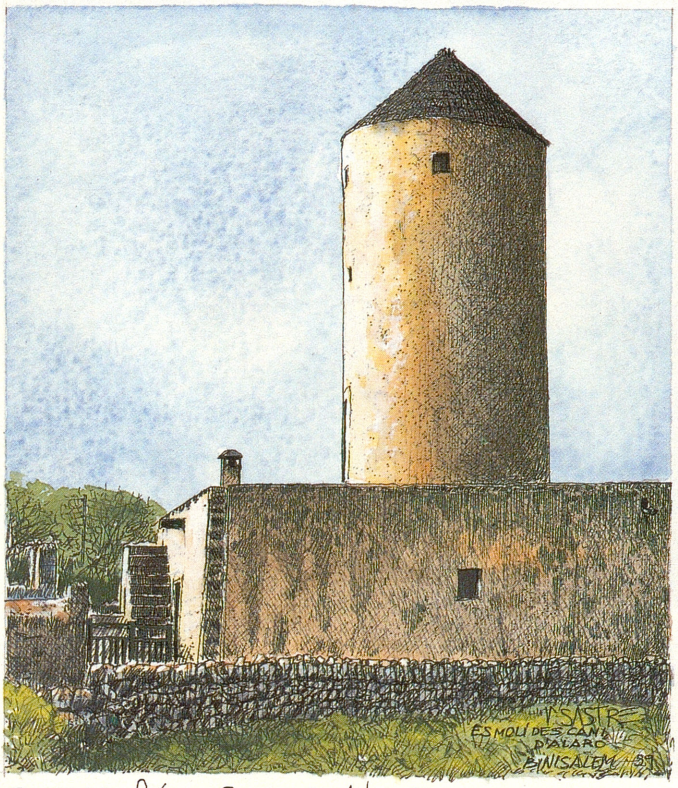

Es Molí. Camí d'Alaró.

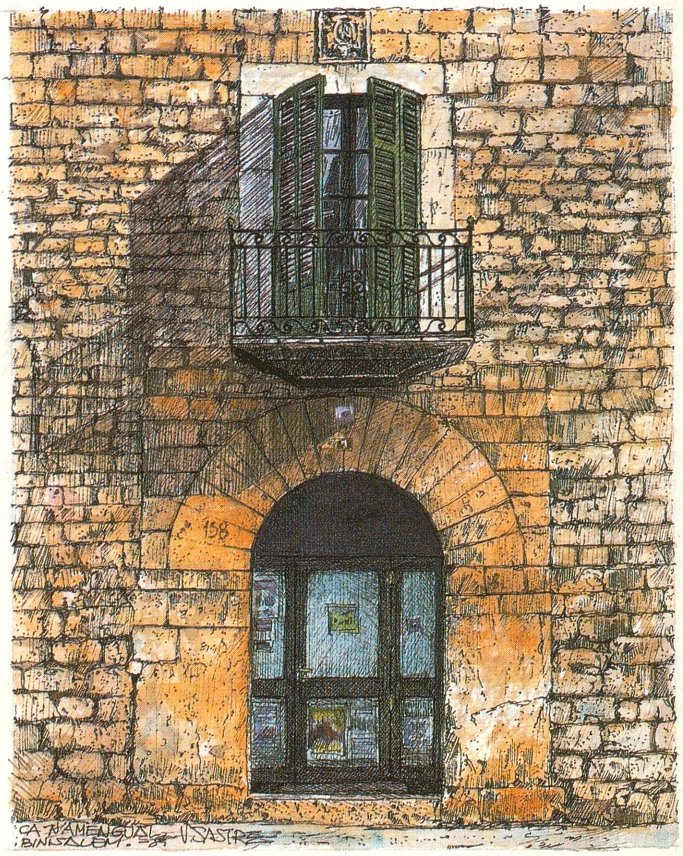

Can Amengual.

CONSISTORI A 1989

Salvador Cànoves Rotger (PSOE)	Batle
Miquel Nadal Moyà (PSOE)	Tinent de batle
Joan Fontanet Bonafè (CDS)	Tinent de batle
Bàrbara Ferragut Coll (PSOE)	Tinent de batle
Damià Cànoves Rotger (PSOE)	Obres
Jaume Ramis Miralles (PSOE)	Serveis
Guillem Pons i Pons (AP)	Regidor
Antoni Vidal Pons (AP)	Regidor
Catalina Jaume Rosselló (AP)	Regidora
Joan Mut Esteva (AP)	Regidor
Sebastià Vicenç Garcies (UM)	Regidor

FILLS IL·LUSTRES

General Mateu Morante

Gabriel Llabrés Quintana

Llorenç Moyà Gilabert

portància l'horticultura. La conquesta catalana del s XIII implantà la gran propietat de caire feudal i el terme fou dedicat a olivars i vinyes, amb producció cada cop més lligada a l'exportació que, quan s'integrà en le comerç internacional, determinà el màxim esplendor de la classe senyorial local (s XVIII-XIX). En el s XIX els olivars recularen i la vinya s'expansionà fins que fou destruïda gairebé completament per la filoxera. A mitjan s XIX, predominava la vinya (1369 hes), seguida per olivars en recessió (434 hes) i pels figuerals (299 hes), relacionats amb la ramaderia porquina. L'ametlerar hi ocupava ja 223 hes i seria el conreu alternatiu a les vinyes destruïdes. Des de l'Edat Mitja una ramaderia important subministrava llana de qualitat als menestrals, documentats des del s XIV. El 1400, setze famílies s'hi dedicaven a teixir lli o llana. L'empenta dels fusters es relaciona amb la producció de vi, el transport i les grans construccions. Feien botes, carros i tota la fusta dels grans casals senyorials i les construccions religioses. Els licorers, documentats des del s XVII, hi produïren un gran volum d'aiguardent destil·lat en alambins a partir del vi, destinat a l'exportació. Els moliners de vent, actius ja al s XVI, es dedicaven a la mòlta de cereals i es mantengueren fins a l'arribada de la mecanització, en el s XX. En resten els molins dits d'en Tòfol, de sa Goleta, des Cós, d'en Sopes, de sa Bassa, d'en Vidal i dels Polls. Amb la gran empenta de la construcció es relacionen les activitats dels ferrers, teulers i, sobretot, picapedrers. Sembla que l'explotació de les pedreres de pedra viva, de coloracions diverses i alta qualitat, hi data de l'època romana. Situades al peu de la del massís muntanyenc de Morneta sobretot, subministraren material per a construir esglésies, convents, palaus, cases senyorials i detalls escultòrics i ornamentals, generant vertaderes dinasties d'artesans de la pedra de gran anomenada arreu de Mallorca. Amb la construcció es lliguen també els forns de calç, que s'hi documenten des del s XVI. Alguns oficis hi progressaren dins un context de benestar i luxe senyorial com ,en el s XIX, els saboners, confiters i xocolaters. De les famílies benestants sorgiren nombroses figures de militars, eclesiàstics, notaris, missèrs, metges, cirurgians, menescals, apotecaris, escrivans i d'altres que, amb els sectors senyorials, pagesos i menestrals feren de Binissalem un dels nuclis amb més diversitat social de Mallorca. A la segona meitat del s XIX, atrets per una economia floreixent, hi arribaren famílies italianes de calderers, pellers, llauners i d'altres oficis, com els Picorelli, els Saggesse, els Vacchiano, els Bellinfante, els Ladaria i d'altres. El 1834, en una extracció d'argila, fou descobert carbó. Amb l'assessorament de l'enginyer holandès Paul Bouvy es pogué organitzar una mineria del lignit feta amb mètodes moderns, que es dirigia a Palma i Barcelona i que conegué una primera crisi el 1842 enfront del carbó anglès, més econòmic i de millor qualitat. La mineria provocà una immigració de treballadors inicialment procedents de Menorca, el Principat i Aragó, i es mantengué activa fins a la segona meitat del s XX. El dinamisme econòmic de la vila permeté provatures industrials com la fàbrica de sucre (1703) que treballà fins al s XIX i la fàbrica de mistos de can Mistrer (1858). A la fi del s XIX, els sabaters havien assolit tanta importància com els teixidors. Amb la desfeta de les vinyes per la filoxera, fou precís cercar alternatives i així sorgiren modernes fàbriques de calçat i de conserves vegetals. La primera fàbrica de calçat amb maquinària moderna fou la de Joaquim Roig Planells, a principis del s XX, que significà la desaparició dels sabaters artesans. La indústria del calçat assolí la màxima activitat després de la Guerra Civil. Però dins la Mallorca del turisme i amb la normalització dels mercats internacionals, entrà en crisi. De les 35 petites fàbriques que treballaven a la postguerra, només 23 continuaven actives el 1986. La indústria de conserves vegetals, que permeté temperar la crisi de la vinya, acabà també per desparèixer. Dins l'eufòria del turisme, s'impulsà una industria licorera de gran producció i baixa qualitat que, després d'ocupar més de cent treballadors, acabà en fallida. El sector vinícо-

↓ Binissalem, carrer de sa Goleta

↑ Binissalem, molí de sa Goleta

la, que manté un prestigi dins Mallorca, no se sustenta ja sobre una gran producció pròpia. la crisi de les activitats agràries i ramaderes tradicionals, la recessió industrial, el tancament de les mines i d'altres factors negatius han determinat l'estancament demogràfic i l'envelliment progressiu de la població. El 1989 tendeix a actuar parcialment com a poble dormitori amb una massa de població activa cada cop més ocupada en el sector de serveis vinculat al turisme. Experimenta també el fenòmen d'una ocupació creixent de la zona rural com a espai de residència de cap de setmana, amb incidència d'urbanització incontrolada i degradació del patrimoni arquitectònic tradicional. A la zona sudest, el reguiu s'hi expandeix amb pagesos de sa Pobla i Muro, mentre Binigual es dedica, amb capital alemany, al farratge de reguiu per a la ramaderia ovina.

VIDA SOCIAL

El gran llegat del patrimoni arquitectònic de Binissalem és el resultat de la puixança del sector senyorial i eclesiàstic, sobretot als s XVIII-XIX. Els casals de possessió més rellevants són els de Bellveure i Morneta. Dins la vila destaquen les cases senyorials de can Marc, can Beltran, can Garrover, can Antic, can Corneta, can Ferrer, can Gilabert, can Enric Sureda i altres. La declaració de part del casc antic de Binissalem com a conjunt històrico-artístic (1983) frenà parcialment l'empobriment d'aquest patrimoni. Però entre 1971 i 1974 foren esbucades les cases de can Simó, can Seda Negra, cas Metge Roca, can Ximarró i altres. La pèrdua de les activitats agràries tradicionals i l'ocupació de cases de la vila i de la ruralia com a residències secundàries genera encara destruccions o reformes sense respecte pels edificis senyorials o populars. La parròquia arribà a tenir una comunitat d'entre 15 i 25 sacerdots i la gran església parroquial (s XVIII-XIX), impulsada pel rector Nadal Sabater, amb notables mostres de pintura i escultura, com les de Pere Joan Obrador i Francesc Tomàs fa patent l'esplendor que assolí l'estament eclesiàstic local. Té un gran orgue barroc de Jordi Bosc Verí i una cúpula de Bernat Cabrer. En els s XIX i XX, l'activitat eclesiàstica i religiosa s'hi ha mantengut puixant particularment en relació amb l'educació. En el s XVI s'hi documenten mestres de gramàtica. El 1830, s'hi creà una Escola de Llatinitat per a aspirants al sacerdoci. El 1850, les germanes de la Caritat s'instal·laren a can Maiol i tenen avui un col·legi d'Ensenyança General Bàsica. El 1906 es fundà a la vila el convent de les religioses Trinitàries, també dedicades a l'ensenyament i que regeixen una guarderia. Els germans de la Salle arribaren el 1905 i obriren un co.legi que es mantengué fins a la Segona República. Els centres d'ensenyament catòlic entraren en pugna amb l'ensenyament que hi impulsaren els polítics republicans i així els col·legis de religioses feren fracassar (1936) la temptativa d'obrir una escola per a nines a la vila. L'esforç educatiu de la Segona República quallà en l'Escola Graduada (1936), projectada per Guillem Fortesa. L'ensenyament públic té un col·legi d'Ensenyança General Bàsica de nou unitats, mentre la privada disposa de la guarderia de les Trinitàries i del Col·legi de la Caritat, amb dotze unitats. Quant a la sanitat, ha esdevengut legendària la figura del batle Francesc Mascaró qui, durant la pesta bubònica de 1652-53 tancà la vila amb un rigorós cordó sanitari que barrà el pas fins i tot als eclesiàtics, d'on deriva la frase *Déu i cordó, digué en Mascaró*, referida a les persones previsores. A principis del s XIX, fou prohibit l'enterrament dins les esglésies i fossars de la vila i s'obrí el cementeri vell en el camí de Lloseta, que fou substituït després pel cementeri nou de sa Veleta (1954). La infraestructura sanitària consta de dos metges, dos ajudants tècnics sanitaris, una comare, una farmàcia i una Unitat Sanitària Local. Fou un dels primers llocs de Mallorca amb enllumenat públic, primer amb petroli (1864) i després (1905) amb electricitat, subministrada per la fàbrica (1905-26) del carrer de Pere Estruc, que fou absorbida per GESA. El 1868 ja s'hi instal·là un quarter de la Guàrdia Civil, que, el 1972, es traslladà a l'edifici actual. El 1926 s'hi ubicà la primera gasolinera. En èpoques successives, arribà a tenir cinc sales de cinema. Prop del torrent d'Almadrà es troba el Foro de Mallorca, un dels centres d'esplai més importants de la comarca. Fou el primer poble de Mallorca que disposà de camp de futbol (1914), prop del qual s'ubicà una voltadora per a practicar el ciclisme. A principis del s XX existí un hipòdrom

↓ Binissalem, portal de mig punt a can Novell

en el camí des Velar. Arribà a tenir tres locals de triquet. Actualment té una important infraestructura esportiva amb els centres de can Arabí i l'Escola Graduada. Disposa de camp de futbol, pista de tenis, de bàsquet i poliesportiva, a més de piscina municipal. Hi actuen clubs de futbol, de ciclisme, d'atletisme, de bàsquet, de petanca i d'altres, i també una societat colombòfila. A més de les congregacions religioses relacionades amb l'ensenyament, cal destacar-hi l'extingida dels germans terciaris de sant Agustí (1857-1953), dedicada a la producció de vi per a les esglésies de l'Illa i la instal·lació (1961) de les religioses Carmelites de Clausura. L'afició al ball quallà en la creació de l'agrupació folklòrica *Tall de Vermadors* (1927-50), dirigida per Bartomeu Calatayud. Arribaren a coexistir-hi tres bandes de música, dites d'en Boqueta, d'en Magdau i d'en Catorzi. Existí la Coral de Binissalem, dirigida per Baltasar Bibiloni. Les festes principals són les de sant Jaume, patró de la vila, i, des del 1965, la des Vermar. S'hi intenta potenciar els mercats dels divendres i diumenges amb itineraris turístics relacionats amb la gran riquesa arquitectònica de la vila. Des del 1974, disposa de servei de recollida de fems i d'aigua potable subministrada per les instal·lacions de can Arabí. Però l'abocador comarcal a la zona de sa Torre ha creat un punt de contaminació greu. Una deixa que complementava la vella infraestructura viària són els pous comuns com els denominats Bauçà, Poal, Bo, de Robines, de sa Creu, de sa Quartera, Salat, Pudent, Nou, Rebec i d'altres. El dinamisme social i econòmic ha determinat un estol de figures de relleu desigual nascudes o molt vinculades a Binissalem. En el terreny de les lletres destaquen els poetes Pere Tomàs Moià i Llorenç Moyà Gelabert, el glosador Miquel Vidal —Pelut Pisca—, l'historiador Gabriel Labrés Quintana i l'erudit local Guillem Martí Coll. En el terreny militar, Jaume Llorenç i Mateu Morante Frau. En les arts plàstiques, el pintor Joan Bestard, la família d'escultors Terrassa —Mequis— i Gabriel Vallès. En el camp de la música, Baltasar Bibiloni Llabrés. Dins el món eclesiàstic Rafel Terrassa, Guillem Terrassa, Miquel Malonda Pons, Vicenç Villalonga, Antoni Pròsper Borràs i altres. En el terreny de l'esport, el futbolista Antoni Amengual Salom. Dins l'expansió de la premsa forana existiren les revistes *Binissalem* i *Robines*. (DF)

BINISSALEM, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre es Rafalet i Son Amer. (M)

↑ Binissetí (Búger)

BINISSALEMER, CAS Propietat rústica del terme de Bunyola, situada entre cas Xocolater i Son Muntaner. (M)

BINISSALOM, SON Possessió del terme de Palma, situada entre Son Ferreret i la partió amb el terme de Llucmajor. (M)

BINISSETÍ Possessió del terme de Búger, situada entre Son Vivot, el rafal de n'Albertí, Son Catxo i el torrent de Massanella. Documentada al *Llibre del Repartiment* com a Benisetir Axarquia. En el s XVII, pertanyia als Siquier d'Inca i, dins el terme de Búger tenia les pertinences dites ses Planes de Binissetí. En el s XVIII estava dividida. Del nucli primitiu, se'n separaren les denominades Binissetí d'en Siquier i Binissetí des Metge.

BINISSIRI Possessió del terme de Selva, situada entre Alborallet i Binibona. Al *Llibre del Repartiment* figura com a alj. Abinxiri. (M)

BINITAREF Possessió del terme

↓ Binitaref (Sineu)

de Sineu, situada entre Son Costa i Son Marron. Registrada com a rafal al *Llibre del Repartiment.* (M)

BINITAREF VELL Possessió del terme de Sineu, situat entre Son Oliver i sa casa Baixa. (M)

BIRD, JIM (Bloxwich, Anglaterra 1937) Pintor i dissenyador gràfic. Estudià en el *Wolverhampton College of Art.* El 1968, es traslladà a Espanya per a treballar en el camp de la comunicació gràfica i visual. Relacionat amb la pintura nord-americana, alterna la residència a Palma i Nova York. Ha exposat a Anglaterra, Bèlgica, Estats Units, Canadà i Espanya. La seva obra ha derivat des de l'art cinètic a l'informalisme.

→ Jim Bird, *Cartes a Espanya*

BIS *(Scomber scombrus* Linneo 1758*)* Peix de dors blau verdós, amb reflexos metàl·lics i estries vermiculars, estretes i difuminades, i els flancs platejats. El seu cos és fusiforme i poc comprimit lateralment. El cap és cònic, amb la boca ampla i els ulls més aviat petits. La primera dorsal, triangular, es pot replegar totalment en un solc dorsal; la segona resta molt separada de la primera i va seguida d'una sèrie de cinc pínnules. L'anal és simètrica a la segona dorsal i la segueixen el mateix nombre de pínnules. La caudal és molt escotada i està formada per dos lòbuls molt diferenciats i de la mateixa grossària. La seva reproducció s'esdevé des dels mesos d'hivern fins a la primavera i es pot perllongar fins al juliol. S'alimenta de tota casta d'animals pelàgics. En primavera, s'agrupa en gran bancs, amb exemplars d'igual mida. Durant la migració primaveral, neden a prop del fons i pugen a la superfície quan s'acosten a la costa. Se'ls pot pescar amb xarxes i amb estris d'hams. Es distribueix per tota la Mediterrània. (MM)

↓ Bis *(Scomber scombrus* Linneo 1758*)*

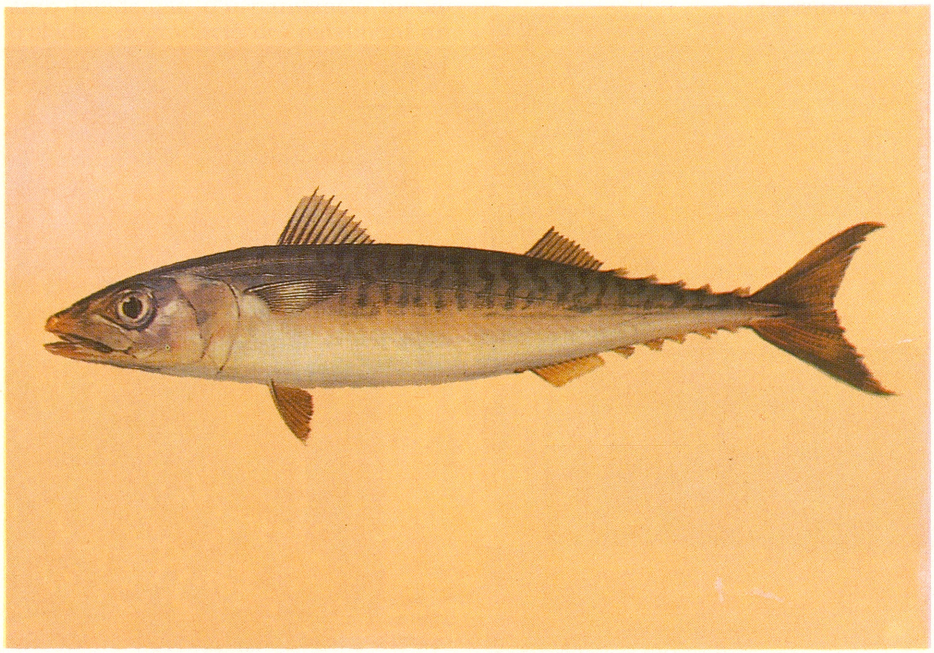

BISANYES, ANTONI (Mallorca s XIX) Dramaturg. Entre el 1860 i el 1864, escriví obres curtes que ell mateix representava al cafè del Racó de la Plaça, de Palma. Redactades en vers i en català dialectal, moltes seguien el model de l'entremès. Destaquen *Los locos lo dissabte de Nadal* (1860), *Entremes d'el pastor y el bée* (1860), amb una segona part titulada *Entremès d'en Pere Antoni casat* (1861), *Lo que poren les dones, El metge per força (1861),* comèdia en dos actes i *El dimoni coix encantat* (1861, 1864).

BISART Galeria d'art fundada el 1988 i ubicada al carrer Santacília, de Palma. Especialitzada en pintura contemporània, es dedica també a l'edició d'obra gràfica. És dirigida per Guillem Frontera.

BISBAL, PUIG DE SA De 200 m d'alçada, en el terme de Selva, situat entre can Martí Gran i es Celler. (M)

BISBAL, SA Terrenys del terme de Maria de la Salut, situats entre es Reboster i el turó d'en Xeu. Documentat en el s XIV. ■ Possessió del terme de Selva, situada entre Moscari i Caimari, documentada el 1451. (M)

BISBAL BARCELÓ, LLORENÇ (Alcúdia 1876 - Palma 1935) Polític socialista, sabater d'ofici. El 1902, s'integrà a *La igualdad,* societat obrera dels sabaters de Palma. A partir de 1904, ocupà càrrecs a l'*Agrupació Socialista de Palma,* del *Partit Socialista Obrer Espanyol* —PSOE—, fou membre del comitè executiu de la primera federació socialista balear (1913 -

↑ Llorenç Bisbal Barceló

LLORENÇ BISBAL

Sens dubte, Llorenç Bisbal, va equivocar-se d'època, perquè ni el seu tarannà dialogant ni el seny que demostrà posseir amb escreix, eren virtuts gaire excel·lents des del punt de vista d'un sindicalisme immadur; ni tampoc no eren les més escaients per enfrontar-se a una patronal que no tenia gens ni mica clara la diferència entre obrer i esclau. Això no obstant, Bisbal no va renegar del seu moment històric i va saber convertir-se en l'eix entorn del qual giraren les reivindicacions obreres del primer terç de segle. Dues foren les obsessions que marcaren l'actuació de Bisbal. D'una banda, encaminà els seus esforços a cohesionar i enfortir l'obrerisme. De l'altra, maldà perquè els seus dirigents comprenguessin que el pragmatisme havia de substituir, en les negociacions laborals, la quimera revolucionària. Així, el 1923, quan els anarquistes i els comunistes s'escindiren del moviment obrer, va saber recollir les despulles d'un sindicalisme malmès i desmoralitzat. I, posteriorment, el 1925, encoratjà la creació de la UGT mallorquina, de la qual fou nomenat secretari general. Al mateix temps, havia propiciat les hores dolces dels socialistes amb el verguisme, iniciades quan aquells no s'uniren al cor general de protestes per la venda, per part de Joan March, de les accions de la *Isleña Marítima* a la companyia Trasmediterrània. En aquesta ocasió, s'aixecaren moltes veus, a l'esquerra de l'espectre polític, acusant-lo de reformista. Al capdavall tantes com, sovint sovint, s'aixecaven des de la dreta per acusar-lo de revolucionari. És a dir que, Bisbal, fou l'home a batre des dels extrems, senyal inequívoc que la seva veu gaudia d'un indiscutible prestigi dins uns amplis cercles de la societat. Prestigi, si més no, que li reconeixien públicament polítics d'idees tan divergents com eren Joan March o Gabriel Alomar. En realitat, Bisbal, fou un sindicalista pragmàtic i tenaç, que plantà cara a la patronal per les vies del diàleg. I els qui qüestionaren i els qui lloaren, en vida, les seves decisions, coincidiren, en la seva mort, el 1935, a afirmar que el socialisme mallorquí havia perdut el seu líder carismàtic. Tant és així, que l'esclat de la guerra civil sorprengué una FSB en crisi, perquè els homes destinats a substituir-lo —Joan Monserrat i Parets, Jaume Garcia o Ignasi Ferretjans— no gaudien de prou predicament com per refondre en una sola voluntat d'acció, les ben disperses actituds ideològiques dels seus afiliats.

Llorenç Capellà

1915) i secretari de la federació de societats obreres de les Balears (1914). També va esser redactor i director, en diverses ocasions, de *El Obrero Balear* (1900 - 1910 i 1913). El 1916, creà una comissió pro-subsistències, i el 1917, acusat d'esser autor d'un full considerat injuriós per un fabricant sabater, fou desterrat a 25 km de Palma. Així, marxà a Sóller, on fundà l'agrupació socialista i la casa del poble. Aviat aconseguí el perdó i tornà a Palma. A la mort de Francesc Roca, el 1917, esdevengué el cap del socialisme local. Fou, de bell nou, director de *El Obrero Balear* (1918 - 1920), secretari de l'Agrupació Socialista (1918 - 1919), president de la Federació de Societats Obreres (1917), i regidor de Palma, entre 1918 i 1921, càrrec des del qual denuncià corrupcions administratives i defensà la municipalització de les principals subsistències. Després d'uns temps difícils per al socialisme mallorquí, aconseguí un redreçament del seu partit sota la dictadura de Primo de Rivera, i unificà el moviment obrer illenc sota les sigles *Unió General de Treballadors*. Quan es proclamà la República (abril del 1931), fou elegit batle de Palma, encara que en dimití l'octubre del mateix any. El maig del 1932, va esser elegit president de la Federació Socialista Balear, càrrec del qual dimití per raons de salut. (SS)

BISBAL LLANERES, ANTONI (Sóller 1867 - Fornalutx 1948) Polític. Emigrà a França i obrí un negoci a Epernay. Tornà a Fornalutx, on ocupà el càrrec de jutge municipal (1919-1930). Fou president de la junta local del partit de la Unió Patriòtica, durant la dictadura de Primo de Rivera. (JE)

BISBALS, ES Terrenys del terme de Montuïri, situats a la carretera de Randa, entre la vila i Son Bescós. (M)

BISBAT DE MALLORCA Diòcesi de l'Església Catòlica Llatina que té per seu Palma i que abasta l'illa de Mallorca i la de Cabrera. Les dades més antigues de la seva història es remunten al 483, quan Elies, el seu titular, es presentà davant el rei vàndal Hunneric, arrià, per donar raó de la seva fe catòlica. Les restes de les basíliques paleocristianes de cas Frares (Santa Maria del Camí), de Son Peretó (Manacor) i de sa Carroja (port de Manacor), de finals del s V o de principis del VI, demostren que el cristianisme estava estès per tota l'Illa. Durant l'època islàmica, els cristians es mantengueren, però sembla que quan Mallorca caigué en mans dels croats pisano-catalans (1114), ja no n'hi havia. El primer bisbe de Mallorca després de la Conquesta fou Ramon de Torrelles, citat per primera vegada com a tal en un document de 1238, però del qual no es coneix el breu papal de nomenament. El 1232, una butlla de Gregori IX reserva a la Santa Seu l'Església de Mallorca, que va romandre en aquesta situació fins al 1492, quan quedà unida a la metropolitana de València. El 1235, el mateix papa manà al paborde de Tarragona, Ferrer de Pallarès, de rebre i conservar els béns que fossin donats per a la dotació de la seu mallorquina, mentre no tengués bisbe propi. D'altra banda, sembla que Jaume I, abans de tornar a Catalunya després de conquerir Madina Mayûrqa, deixà posats els fonaments de la Seu, dedicada a la Verge Maria. La construcció del grandiós temple necessità molt de temps per a la seva conclusió. Així, a finals del s XVI, el bisbe Joan Vic i Manrique pagà dels seus doblers el portal major que coronava la gran obra. El capítol de canonges es començà a formar poc després de la Conquesta. El 1248, el papa Innocenci IV va rebre sota la seva protecció les esglésies de l'Illa, que eren qua-

EPISCOPOLOGI MALLORQUÍ

Nom	càrrec anterior	elecció	†=mort, t=trasllat, r=resignació
Elies		480	484
Des de la conquesta catalana (1229)			
Ramon de Torrelles		12-X-1238	† 11-VI-1266
Pere de Morella	ardiaca de Mallorca	4-X-1266	† 1282
Ponç de Jardí	ardiaca de Mallorca	23-III-1283	† 1303
Guillem de Vilanova	canonge de Barcelona	14-III-1304	† 1318
Ramon de Cortsaví	dominicà	28-V-1318	† 28-III-1321
Guiu de Terrena	general dels carmelitans	15-IV-1321	t 27-VII-1332 a Elna
Berenguer Batle	bisbe d'Elna (Rosselló)	27-VII-1332	† 1-XI-1349
Antoni de Collell	ardiaca de Barcelona	13-XI-1349	† 3-III-1363
Antoni de Galiana	degà de Mallorca	5-VII-1363	† 9-IV-1375
Pere Cima	bisbe d'Elna	7-VIII-1377	† 25-IV-1390
Lluís de Prades i d'Arenós		28-VI-1390	t 1403 a Tortosa
Francesc Climent Capera		17-VIII-1403	no prengué possessió
Lluís de Prades i d'Arenós		20-VI-1407	† 1429
Gil Sanxis Munyós	antipapa Climent VIII	26-VIII-1429	† 25-XII-1446
Juan García	bisbe de Siracussa	4-II-1447	† 20-VII-1450
Arnau de Marí i de Santacília		21-X-1460	† 13-IV-1464
Pedro de Santángel		12-IV-1465	† 22-XI-1466
Francesc Ferrer	arquebisbe de Cagliari (Sardenya)	13-II-1467	† 17-VI-1475
Diego de Avellaneda	clergue de Zamora	31-VII-1475	† 21-XI-1488
Roderic de Borja	cardenal	9-X-1489	r 1492 papa Alexandre VI
Joan Baptista de Salelles	cardenal	31-VIII-1492	r 1493
Guillem Ramon de Montcada	bisbe de Vic	27-III-1493	t 1494 a Tarassona
Antonio de Rojas		27-VI-1496	t 22-XII-1507 a Granada
Diego de Ribera i de Toledo	degà de Lleó	22-XII-1507	t 29-X-1511 a Segòvia
Rodrigo Sánchez de Mercado		29-X-1511	t 12-I-1530 a Àvila
Agostino de Grimaldis	bisbe de Grassa (Provença)	29-III-1530	† 12-IV-1532
Gian Battista Campeggio	clergue de Bolonya	25-IX-1532	r 4-XI-1558
Diego de Arnedo	clergue d'Osca	19-IX-1561	t 17-X-1572 a Osca
Joan de Vic i Manrique		31-VII-1573	t 10-V-1604 a Tarragona
Alfons Laso y Sedeño	arquebisbe de Cagliari	1-XII-1604	† 21-VIII-1607
Simó Bauçà	dominicà	7-I-1608	† 5-XII-1623
Félix de Guzmán	canonge de Sevilla	21-V-1625	no prengué possessió
Baltasar de Borja i de Velasco		15-IX-1625	† 11-VII-1630
Juan de Santander	framenor	10-II-1631	† 25-I-1644
Tomàs de Rocamora	dominicà	14-XI-1644	† 15-Xi-1653
Miquel Pérez de Nueros		14-V-1655	† 12-II-1656
Diego de Escolano y Ledesma		26-VI-1656	t 19-VII-1660
Pedro Ferrando Manjarrés de Heredia		6-XII-1660	† 26-XII-1670
Bernat Cotoner	arquebisbe d'Oristany (Sardenya)	28-IX-1671	† 18-I-1684
Pere d'Alagó i de Cardona	bisbe d'Empúries, arq d'Oristany	2-X-1684	† 3-V-1701
Francisco Antonio de la Portilla	framenor	12-V-1702	† 7-VI-1711
Atanasio de Esteparripa y Tranajaurregui	auxiliar de Toledo	1-VI-1712	† 5-VII-1721
Juan Fernández Zapata		1-VI-1722	† 12-X-1729
Benet Panyelles i Escardó	benedictí	24-VII-1730	† 26-XI-1743
José de Cepeda y Castro	inquisidor de València	13-VII-1744	† 17-I-1750
Llorenç Despuig i Cotoner	protonotari apostòlic	27-IV-1750	t 14-III-1763 a Tarragona
Francisco Garrido de la Vega	rector de San Andrés, Madrid	18-VII-1763	t 2-VI-1772 a Còrdova
Juan Díaz de la Guerra	auditor de la Rota Romana	22-VI-1772	t 23-VI-1777 a Sigüenza
Pedro Rubio Benedicto y Herrero		30-III-1778	† 6-III-1794
Bernat Nadal Crespí		12-IX-1794	† 12-XII-1818
Pedro González Vallejo		27-IX-1819	r 1824
Antonio Pérez de Hirias	rector de San Pedro, Madrid	27-VI-1825	† 18-XII-1842
Rafael Manso	canonge de Salamanca	17-XII-1847	t 1851 a Zamora
Miquel Salvà Munar		5-IX-1851	† 5-XI-1873
Mateu Jaume Garau	bisbe de Menorca	1875	† 19-II-1886
Jacinto Cervera y Cervera	bisbe de Tenerife	10-VI-1886	† 14-XI-1897
Pere Joan Campins Barceló	canonge de Mallorca	21-IV-1898	† 23-II-1915
Rigobert Domènec Valls		5-V-1916	t 18-XII-1924 a Saragossa
Gabriel Llompart Jaume	bisbe de Tenerife i de Girona	30-IV-1925	† 9-XII-1928
Josep Miralles Sbert	bisbe de Lleida, arq de Barcelona	13-III-1930	† 22-XII-1947
Joan Hervàs Benet	auxiliar de València, coad de Mca	26-X-1946	t 7-III-1955 a Ciudad Real
Jesús Enciso Viana	bisbe de Ciudad Rodrigo	30-V-1955	† 1964
Rafael Álvarez Lara	bisbe de Guadix	10-III-1965	r 17-II-1972
Teodor Úbeda Gramage	auxiliar d'Eivissa	17-II-1972	

Elaboració: Llorenç Pérez

LES PRIMERES ESGLÉSIES MALLORQUINES SEGONS LA BUTLLA D'INNOCENCI IV, DE 1248

tre parròquies, dos hospitals i un monestir de religioses, a Ciutat, i trenta-una parròquies a la part forana. Ben prest, s'establiren a la nova diòcesi dominicans, mercedaris, trinitaris, antonians i franciscans, així com els ordes militars dels templers i altres. L'Església d'Eivissa, malgrat els esforços de la mallorquina per tenir-la subjecta a la seva jurisdicció, va romandre unida des del principi a l'arquebisbat de Tarragona. Durant les desavinences sorgides entre Jaume II de Mallorca i el seu germà, Pere el *Cerimoniós*, en què aquest, per mitjà del seu fill, Alfons el *Liberal*, s'apoderà del regne insular, el papa sempre estigué a favor del monarca mallorquí i proveí d'aliments el bisbe Ponç de Jardí, que va haver de patir molt per la seva fidelitat al seu sobirà legítim. El 1295, Menorca va quedar unida, en matèria espiritual, a Mallorca, i no va esser fins al 1795 que va esser erigida diòcesi. El rei Sanç (1311-24) va firmar sengles convenis, un amb el bisbe de l'Illa sobre els delmes (1315), i un altre, anomenat del pariatge, amb el bisbe de Barcelona sobre jurisdicció civil i criminal (1323). Jaume III de Mallorca (1324-1349), va patir l'ambició de Pere el *Cerimoniós*, i amb ell l'Església mallorquina fidel al seu sobirà. D'aquesta època, el bisbe Berenguer Batle (1323-1349) és un dels prelats més importants de l'episcopologi mallorquí i Antoni de Galiana (1363-1375) és el primer bisbe nadiu de Mallorca. La diòcesi va sentir, com altres, els efectes del gran cisma d'Occident (1378-1417). D'aquesta manera, primer va estar sotmesa a Benet XIII, el papa Lluna, i després al de Roma. Durant el llarg pontificat de Lluís de Prades (1390-1403 i 1407-1429), va tenir lloc una concòrdia entre l'Església de Mallorca i el rei Joan I de la Corona d'Aragó, anomenada de Manresa pel nom del notari que en va escriure les actes. A principis del s XVI, es nota una revifalla del culte amb les edicions del missal, del breviari i del ritual propis, que va fer imprimir el bisbe Antonio de Rojas (1496-1507). Però poc després, i també abans, la diòcesi notava els efectes del mal de l'època, l'absentisme episcopal, i també de l'acumulació de beneficis en poder d'eclesiàstics que vivien fora de l'Illa. especialment a Roma. Per causa d'aquest estat de coses, durant més de seixanta anys, el bisbat estigué sense titular que hi residís i moltes de parròquies estaven en mans de canonges o de clergues estrangers que en cobraven els fruits, però que tampoc hi vivien. Tot això va esser esmenat pel concili de Trento (1545-1563) i, seguint els seus decrets, els bisbes Diego de Arnedo (1561-1572) i Joan Vic i Manrique (1574-1604) treballaren activament per corregir totes les deficiències de la diòcesi. En el s XVII, celebraren sínodes Simó Bauçà (1611-1619), Baltasar de Borja (1628), fra Joan de Santander (1635), Diego de Escolano (1659) i Pere d'Alagó (1692), el d'aquest darrer observat fins al de l'arquebisbe Miralles (1932). La puixança de l'Església illenca durant els s XVI i XVII es demostra per la nombrosa llista de venerables, pels eclesiàstics il·lustres dins les lletres i per les fundacions religioses. A finals del s XVII, s'hi tornà a sentir la necessitat de reforma, deguda segurament al bandolerisme de l'època. Al bisbe Pere d'Alagó, es deuen, endemés del sínode, la fundació del Seminari (1700) i de la Universitat Lul·liana (1691). L'Església de Mallorca va experimentar els embats de la revolució francesa, de la guerra de la Independència, de les corts de Cadis, de les divisions entre absolutistes i liberals i d'altres esdeveniments. Bernat Nadal Crespí, bisbe de Mallorca (1794-1818), diputat a les corts de Cadis, es trobà embolicat dins aquest període turbulent. Al pontificat següent, el de Pedro González Vallejo (1819-1824), apassionat partidari de la constitució de 1812, es va consumar l'expulsió dels jesuïtes i l'abolició de la Inquisició. El 1835, s'esdevengué la supressió de tots els ordres religiosos i la desamortització dels béns eclesiàstics. El clero passà un temps de gran pobresa fins que arribà el concordat entre Espanya i la Santa Seu (1851). El 1861, començà a publicar-se el *Butlletí del Bisbat de Mallorca*, pel qual es pot seguir la història dels temps moderns. Però a pesar de totes les adversitats, el s XIX tengueren lloc nombroses fundacions d'Instituts religiosos masculins i femenins. De finals d'aquest segle i de principis del s XX, es distingeix el pontificat de Pere Joan Campins (1888-1916). En el nostre segle, destaquen l'arquebisbe Josep Miralles Sbert (1930-1947), que governà durant la Guerra Civil i que organitzà un sínode el 1932, Joan Hervàs Benet (1947-1955), promotor dels Cursets de Cristiandat i que començà el Seminari Nou, i Jesús Enciso Viana (1955-1964), que convocà també un

↓ Seu episcopal a la Catedral

sínode (1959). **Organització** Poc després de la Conquesta, el 1248, la diòcesi tenia 4 parròquies, 2 hospitals i 1 monestir, a Ciutat, i 31 parròquies, a la part forana. Més tard, el 1636, existien a Mallorca 33 parròquies i 5 a Menorca, que en aquesta època depenia d'aquella i a la qual hi havia, a més, la pabordia, espècie de vicariat general. El bisbe Jacint M Cervera (1886-1896), dividí la diòcesi mallorquina en 7 arxiprestats (Palma, Inca, Manacor, Llucmajor, Felanitx, Sóller i Puigpunyent). El 1913, per disposició del bisbe Campins, es tornaren a organitzar els arxiprestats i es crearen moltes de parròquies, que transformaren la divisió territorial encara medieval. En temps del bisbe Gabriel Llompart (1925-1928), les parròquies eren 72, distribuïdes també en 7 arxiprestats, que es convertiren en 9 el 1933 (Palma, vicariat major, Calvià, Esporles, Felanitx, Inca, Llucmajor, Manacor, Santa Maria del Camí i Sóller). Cada arxiprestat es componia de parròquies de terme, d'ascens, d'ingrés i rurals. El 1963, les parròquies augmentaren fins a 132, repartides en 12 arxiprestats, i encara el 1970 arribaren a 162, amb 25 arxiprestats. Dins els límits diocesans, llevat de les parròquies, hi havia 363 esglésies amb la categoria d'oratori públic i semipúblic. Els santuaris dedicats a la Mare de Déu són 28, alguns dels quals s'han convertit en parròquies, entre els quals destaca el de Lluc. Actualment, les 162 parròquies s'agrupen en 4 zones, cadascuna de les quals a cura d'un vicari episcopal. La primera, té 8 arxiprestats, la segona 7, i la tercera i la quarta 5. Hi ha 18 cases de religiosos, 13 monestirs femenins i 167 convents de religioses de 24 Instituts distints. El 1963, el bisbat comptava amb 416 preveres incardinats. El 1989, n'hi ha 337, a més de 23 de no incardinats i de 42 religiosos amb càrrec pastoral. Des de 1978, es reuneix anualment l'Assemblea Diocesana per marcar les línies pastorals a seguir. L'ensenyament de la teologia i de les ciències sagrades s'imparteix al Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, l'alumnat del qual està format, majoritàriament, per seminaristes, però també per religiosos i laics. Els sants del bisbat són santa Catalina Tomàs (1531-1574) i sant Alonso Rodríguez (1533-1617), a més del beat Juníper Serra i de la beata Francina Aina Cirer (1781-1855). El culte donat al beat Ramon Llull està permès per la Santa Seu, però no ha estat aprovat d'una manera oficial. La patrona de la diòcesi és la Immaculada Concepció. Dels costums litúrgics vigents abans del concili de Trento, resta la sibil·la, que es canta a la nit de Nadal. Per altra part, la concelebració de 12 preveres —representants de les 5 parròquies, dels 3 hospitals de la Ciutat i de 4 beneficis de la catedral— amb el bisbe a la Seu, en certes festes de l'any, tenia lloc ja a principis del s XIV i ha durat fins al concili Vaticà II (1962-1965). Des de fa alguns anys, l'Església de Mallorca realitza una àmplia activitat dins el cap social, amb institucions compromeses amb els marginats, i amb delegacions dins totes les àrees on pugui arribar la seva acció apostòlica. També és molt important la seva activitat dins l'ensenyament, sobretot primari. Tots els seus òrgans administratius oficials es troben a la cúria diocesana, ubicada a l'antic Seminari. S'ha demanat a la Santa Seu la desmembració de les diòcesis illenques de la Província Eclesiàstica Llevantina i la creació d'una de nova per a les Illes. Així, l'Església s'ajusta a la novella realitat político-administrativa de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. El 1792, es fundà la Reial Biblioteca Episcopal, el primer fons de la qual estigué constituït pels llibres duplicats dels tres col·legis dels jesuïtes de Palma. Posteriorment, el bisbe Juan Díaz de la Guerra (1772-77), l'elevà de categoria com a biblioteca pública subvencionada per l'Estat. El 1798, incrementà el seu cabal amb volums de la biblioteca Capitular, alguns dels quals de gran vàlua, com el *Tractatus* de Joan Gerson, el primer llibre imprés a Mallorca (1485), aviu desaparegut. També hi regalà els seus llibres l'ex-jesuïta Miquel Mir. El pare Jaume Villanueva, en el seu *Viaje literario a las iglesias de España* (1851-52) cita altres incunables. Dels bibliotecaris més importants destaquen l'erudit i poeta Guillem Ramon i el filòleg Ildefons Rullan i de Clara. A mitjan s XX, la col·lecció s'integrà en la biblioteca del Seminari Conciliar. S'han publicat diverses guies diocesanes, com la *Recensio Ecclesiae Maioricensis* (1904 i 1906) del bisbe Pere J Campins Barceló, la *Recensión general* (1928) del bisbe Gabriel Llompart Jaume, la *Guia de la diòcesi de Mallorca* (1959 i 1964) del bisbe Jesús Enciso Viana, la *Guía de la Iglesia en Mallorca* (1972) del bisbe Rafael Álvarez de Lara i la *Guia de l'Església de Mallorca* (1986 i 1987) del bisbe Teodor Úbeda Gramage. (LlP)

↑ Palau episcopal, seu del Bisbat

BISBE, CAMP DEL Documentat al terme de Llucmajor en el s XIV, avui Son Albertí. (M)

BISBE, CUINA DEL Accident de la costa de l'illa de Cabrera, situat entre el cap de Llebeig i la bocana del port. (M)

BISBE, ESTANY DEL Accident de la costa del terme d'Artà, situat entre la regata des Llop i el fondo de na Borges. Documentat el 1314. (M)

BISBE, PLA DEL Propietat rústica del terme de Fornalutx, situada entre la vila i Biniaraix. (M)

↑ Pla del Bisbe (Fornalutx)

BISBE, PORXO DEL Possessió del terme de Sóller, anomenada també Son Crespí, situada entre el coll de Sóller i Son Vega. (M)

BISBE, PUNTA DEL Accident de la costa del terme de Manacor, situat entre cala Bota i cala Virgili. (M)

BISBE, SA MITRA DEL Accident de la costa de l'illa de Cabrera, situat entre la Cuina del Bisbe i el cap de Llebeig. (M)

↓ Sa Mitra del Bisbe (Cabrera), situada a la part superior dreta de la fotografia

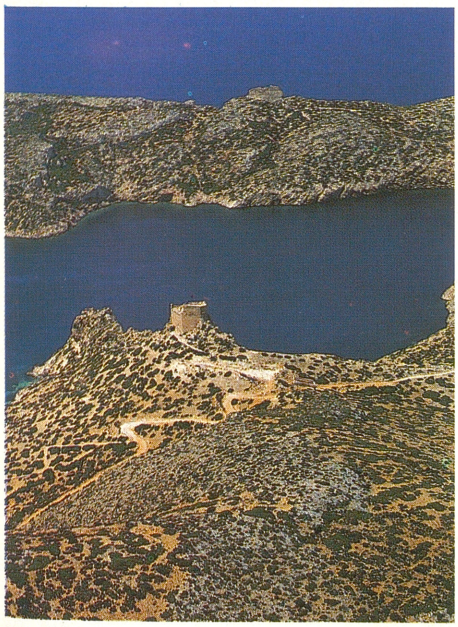

BISBE, TURÓ DEL Fa partió entre els termes de Campos i Felanitx, i està situat entre es Mussol i ses Angoixes Noves. (M)

BISCAÍ, CAN Propietat rústica del terme de Calvià, situada entre can Mascaró i can Curt. ■ Possessió del terme de Manacor, entre el puig de n'Arnau i Son Cifre Vell. (M)

BISQUERRA Família de terratinents de Campanet. Documentada a mitjan s XVI ja amb una posició rellevant, assolí el seu màxim poder social, polític i econòmic en els s XVI-XVIII. La seva preeminença es fonamentava en la possessió de Gabellí Gran, la més rica del terme. A la fi del s XVI, el seu patrimoni comprenia Gabellí Gran, Tel, Teló, es camp Roig, Son Roig, So na Pacs, ses Rotes de Gabellí, can Cusseta, el puig d'en Miquelet, sa Murtera Blanca, Terrauba, sa Casa Nova, Son Plaent i altres terres i cases. El patrimoni primitiu apareixia, a la fi del s XVII, fragmentat entre les branques familiars de Gabellí, de sa Casa Nova, dels Roig i dels Cusseta. D'altra banda, el seu paper preeminent fou reforçat amb enllaços matrimonials amb famílies senyorials de Campanet com els Bordoi de Son Bordoi, els Pasqual de l'Alqueria, els Garau de Son Garau, els Bennàsser i d'altres. Les branques d'escàs patrimoni emigraren sovint fora de Campanet. Així en el s XVII s'instal·laren a Palma, on es dedicaren a activitats marineres, comercials i artesanals. A la fi del s XVIII se'n documenten emigrants a Orà i a les Antilles. Del s XIV al s XVIII, els Bisquerra ocuparen els càrrecs de batle reial, clavari i d'altres a Campanet i de consellers del Gran i General Consell. Com a militars, destacaren els capitans Baltasar Bisquerra, que participà el 1354 a l'expedició de Sardenya amb Pere el *Cerimoniós*, Melcior Bisquerra que lluità a Lepant el 1578 i Andreu Bisquerra, autor dels *Capitols del Contagi* (1652). En el camp eclesiàstic la figura més rellevant fou Antoni Bisquerra Sastre (Campanet 1725 - Palma 1796). En el s XIX, les branques preeminents dels Bisquerra de Campanet s'havien extingit per manca de descendència masculina i foren substituïdes pels Bennàsser a Gabellí Gran i can Cusseta, pels Paieres a Son Roig i pels Bauçà a sa Casa Nova. El llinatge, existent a altres pobles de Mallorca, és encara viu a Campanet derivat de les branques menors. (DF)

BISQUERRA, JOAN –ROIG– (Campanet s XVII) Delinqüent. De la família senyorial dels Bisquerra de Son Roig. El 1663, raptà la donzella Florència Bisquerra, parenta seva. El 1664, intentà matar a arcabussades Antoni Bennàsser –Corantí–. Finalment fou capturat i, el 1665, tancat a la presó reial de Palma.

BISQUERRA, PAS D'EN Al terme de Campanet, situat entre es Frontó i sa Capella Blava. (M)

BISQUERRA, RAFEL –DE GABELLÍ– (Campanet s XVI-1633). Mercader. Senyor de les possessions de Gabellí Gran i del Rafal, posseïa terres a Son Garau i posada a Campanet. Féu gran fortuna amb el comerç i el 1610 tenia béns per valor de més de 10.000 lliures. Conseller del Gran i General Consell (1597), fou enterrat a l'oratori de Sant Miquel, on féu bastir el carner dels Bisquerra i la capella, l'altar i el retaule de Sant Rafel (1635-37).

BISQUERRA ALZINA, RAFEL (Artà 1949) Doctor en ciències de l'educació i llicenciat en psicologia. Estudià a Palma i a Barcelona. Des del 1976, és professor a la Universitat de Barcelona. És membre de la Junta Permanent de Català del departament de cultura de la Generalitat de Catalunya. Ha publicat articles a revistes especialitzades i de divulgació. Autor de

Ante la elección profesional (1976), *Prácticas de eficiencia lectora* (1983), *Servicios y actividades de información profesional* (1983), *Introducción conceptual al Análisis Multivariable* (1989) i *Métodos de Investigación en Educación* (1989).

BISQUERRA ARMENGOL, ANDREU –DE GABELLÍ– (Campanet s XVI - 1656) Senyor de Gabellí Gran. Fou capità de la vila de Campanet (1634-1656). Com a morber de la vila, redactà uns *Capítols del Contagi* (1652), que regiren la vila de Campanet i els llocs de Búger i Ullaró afectats per la pesta bubònica (1652-1653).

BISQUERRA LLOMPART, PERE JOSEP –GARROVER– (Campanet 1810 - 1879) Glosador. Jornaler del camp, analfabet. Recorregué Mallorca participant en vetlades de gloses amb les millors figures de l'època. Destacà en el gènere de gloses de picat. La seva filla **Magdalena Bisquerra Rotger** (Campanet 1837 - 1909), l'acompanyà en múltiples ocasions i destacà en l'elaboració de gloses sentimentals i de picat. Se li atribueixen els glosats *L'assassinat d'en Xesc des Molí* (1866) i *La mort de n'Isabel de s'Alqueria* (1871).

BISQUERRA SASTRE, ANTONI –DE GABELLÍ– (Campanet 1725 - Palma 1796) Eclesiàstic. Estudià a la Universitat Literària de Mallorca, on obtengué el grau de Doctor i Mestre en Sagrats Cànons el 1753. Fou deixeble de Jaume Serra Nadal (1754) i de Joan Baptista Roca (1755-57) i després admès a exercir de missèr (1757). Doctor en ambdós Drets i en Teologia, exercí de catedràtic d'*Instituta* a la Universitat Literària de Mallorca. Prevere i canonge doctoral de la Seu de Mallorca, fou canceller reial en el Regne de Mallorca. Bisbe electe d'Albarrassí (1790), renuncià per raons d'edat.

BISQUERRA SASTRE, RAFEL –DE GABELLÍ– (Campanet s XVII - 1729) Senyor de Gabellí Gran. Partidari de Felip V, fou jurat, regidor (1718-20) i batle reial (1724-27) de Campanet. Intentà acabar amb la pugna sagnant que enfrontava els Socies de Fangar i els Ferrer de les Caselles contra els Bordoi de Son Bordoi. Fou decisiu en l'extermini de l'onada de bandolerisme que sacsejà la comarca a la fi de la Guerra de Successió. Així, el 1725, encerclà una partida de sis bandolers a Campanet. A la matinada del 7 de març de 1726, dins Santiani, derrotà una companyia de bandolers dirigida pels selvatgins Guillem Bennàsser i Gabriel Seguí – Cameta– i, el dia 18 del mateix mes, capturà a Búger el bandoler bugerró Miquel Siquier – Codony.

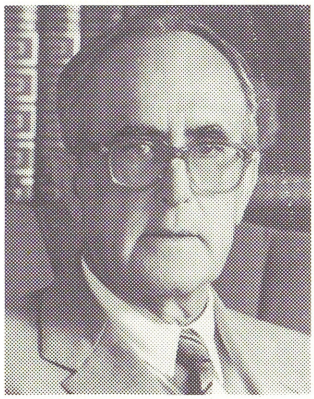

← Francesc Bisquerra Vila

BISQUERRA VILA, FRANCESC (Palma 1923) Inspector Tècnic d'Ensenyança General Bàsica i pintor. A Barcelona obtengué la llicenciatura de Filosofia i Pedagogia, i inicià la carrera de Belles Arts. Fou professor d'institut i secretari del Consell d'Inspecció d'Educació. És autor del llibre *El legionario Sebastián Vila Olaria* (1983). Ha exposat a Palma, Maó i Valldemossa dins la tradició postimpressionista local.

BISSÓ, CAS Propietat rústica del terme de Lloseta, situada entre can Borràs i can Peix. ■ Al terme de Sencelles, entre Son Verd i Son Roig. (M)

← Jean Bisson

BISSON, JEAN (Constantina, Algèria 1930) Geògraf. Doctor en lletres i professor de la Universitat François Rabelais, de Tours (França). Va esser deixeble de Max Derruau. Estudiós del món mediterrani i especialment de les illes Balears, a les quals ha dedicat bona part de les seves investigacions. Entre els seus estudis, destaquen *La utilización del suelo en las Baleares*, *Contribución al estudio de la Geografía Agraria de las Islas* (1964), *Origen y decadencia de la gran propiedad en Mallorca* (1969), *La propiedad ciudadana en la islas Baleares* (1972), *Frénésie, crise et reprise: un quart de siècle de tourisme hôtelier aux îles Baléares* (1986), *A l'origine du tourisme aux îles Baléares: «vocation touristique» ou receptivité du milieu d'accueil?* (1986) i, sobretot, la seva tesi doctoral *La terre et l'home aux îles Baléares* (1977). El 1966 fou premi Ateneu de Maó pel treball *La tierra y el hombre en Menorca*.

BITLES, PLA DE SES Terrenys del terme d'Artà, situats entre els torrents de Galleric i de Penya Roja. (M)

BITLES, SES Possessió del terme de Sant Llorenç, situada entre sos Llulls i el pou Colomer Vell. (M)

BITÓ *(Botaurus stellaris)* Au del grup dels cames-llargues. D'una grossària d'uns 76 cm, té un plomatge multicolor i un cos robust. El seu cant, potent i característic, s'assembla al bramul d'un bou. Viu en terrenys d'aiguamolls i nia als canyars. A Mallorca, és una de les aus que s'ha fet més rara a l'Albufera, a causa de l'avanç de les urbanitzacions. Està en ràpida regressió i ja no nidifica a l'Illa, on ha esdevengut un au de pas. (GOB)

BITXAC *(Saxicola torquata)* Au-cell passeriforme també anomenat **Vi-**

↓ Bitxac *(Saxicola torquata)*

↑ Bitxac barba roja *(Saxicola rebetra)*

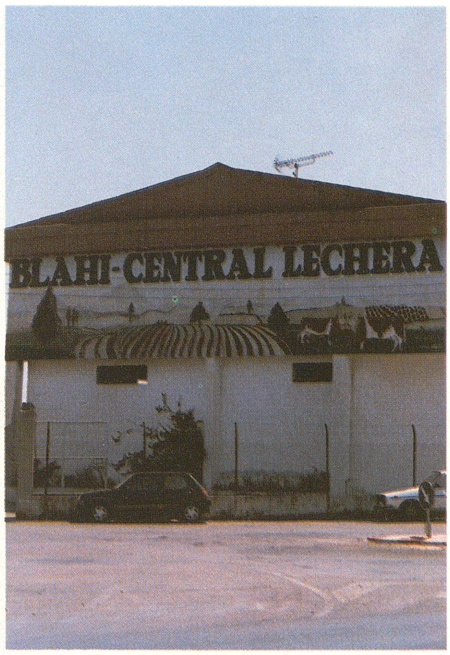

↑ Factoria Blahi (Campos)

trac i **Cagamànecs**. De colors molt cridaners: part superior i gargamella negres, pit roig i taques blanques als costats del cos. Se'l pot trobar durant tot l'any a Mallorca , on cria. Fa els nius a terra i, en algunes ocasions, fins a dues vegades a l'any. Se'l pot veure a les marines, garrigues seques i als camps de conreus, posat sobre branques aïllades i netes. El nom de Cagamànecs el deu al seu costum d'embrutar les eines que els pagesos deixaven dretes al camp. S'alimenta d'insectes, llagosts, papallones i cucs. La seva població a l'Illa ha minvat molt, segurament a causa dels insecticides, la caça i la progressiva desaparició dels seus hàbitats. **Bitxac barba roja** *(Saxicola rebetra)* Espècie semblant a l'anterior, però de colors més pàl·lids. Només es troba a Mallorca en època de migració, ja que no cria a l'Illa. El seu comportament i la seva dieta són semblats al bitxac. (GOB)

BITXO, SON Antiga possessió del terme de Palma, avui absorbida per l'eixample de Llevant. (M)

BITZOC Revista trimestral de literatura en castellà. S'edita des del 1986 i n'és el director Basili Baltasar. El títol fa referència a un mot que, dins una rondalla mallorquina, és part d'una fórmula màgica per a obrir i tancar la porta d'una cova de gegants. La publicació se centra en la selecció de texts inèdits.

BIULAIGO, CAN Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre Son Negre Vell i Son Berga Nou. (M)

BIULEGO, SON Propietat rústica del terme de Santa Margalida, situat entre sa Botigueta i can Tià, a ponent del torrent de na Borges. (M)

BLAHI PRODUCTES LÀCTICS SA Empresa fundada a Pollença, el 1961, per Joan Serra Amengual. Es dedica a

↓ Bitzoc

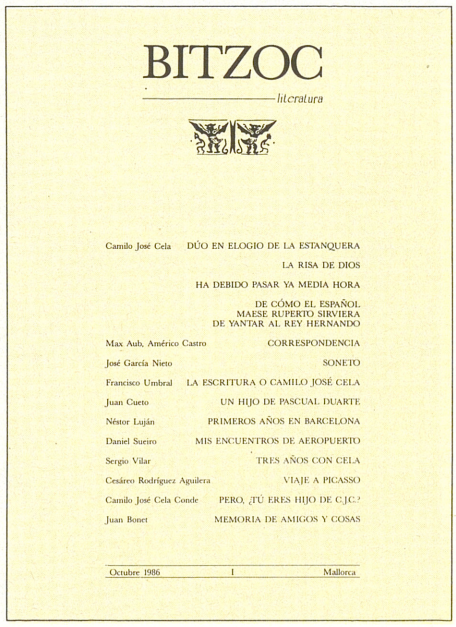
BITZOC

literatura

Camilo José Cela	DÚO EN ELOGIO DE LA ESTANQUERA
	LA RISA DE DIOS
	HA DEBIDO PASAR YA MEDIA HORA
	DE CÓMO EL ESPAÑOL MAESE RUPERTO SIRVIERA DE YANTAR AL REY HERNANDO
Max Aub, Américo Castro	CORRESPONDENCIA
José García Nieto	SONETO
Francisco Umbral	LA ESCRITURA O CAMILO JOSÉ CELA
Juan Cueto	UN HIJO DE PASCUAL DUARTE
Néstor Luján	PRIMEROS AÑOS EN BARCELONA
Daniel Sueiro	MIS ENCUENTROS DE AEROPUERTO
Sergio Vilar	TRES AÑOS CON CELA
Cesáreo Rodríguez Aguilera	VIAJE A PICASSO
Camilo José Cela Conde	PERO, ¿TÚ ERES HIJO DE C.J.C.?
Juan Bonet	MEMORIA DE AMIGOS Y COSAS

Octubre 1986 | 1 | Mallorca

l'elaboració de productes derivats de la llet. Per manca de llet a la zona nord de l'Illa, el 1966 es traslladà a Campos. El 1986, l'empresa Agama comprà el 50% de les accions. Té una producció diària mitjana de 80.000 litres de llet, convertida en diversos productes: llet fresca uperitzada, esterilitzada, batuts de cacao i vainilla, nata i mantega. Distribueix a totes les illes Balears. Té una plantilla de més de 90 treballadors.

BLAI, CAN Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre can Seguer Vell i ca na Sorta. ■ Al terme de Capdepera, situada entre el puig d'en Nofre i el puig des Còdol o d'en Ros. ■ Al terme de Felanitx, entre el llogaret de cas Concos i cas Ferrers. ■ Al terme de Pollença, situada entre can Cama-roja i can Tiraneta. (M)

BLAI, HORT DE SON Al terme de Muro, entre Son Blai i Son Ros. (M)

BLAI, MOLA D'EN Al terme de Felanitx, situada a ponent de la vila. S'hi troben unes 13 coves d'enterrament i d'habitació. Una d'elles, de 1,6 m d'altària, té 5 m de llargària per 2,5 m d'amplària, fossat central i bancs laterals amb 8 divisions separades per un cordó excavat a la mateixa penya. (M)

BLAI, SON Possessió del terme de Calvià, situada entre Son Nis i Son

↑ Son Blai (Palma)

Maians. ■ Al terme d'Inca, situada entre Son Salat i el Garrover des Corb. ■ Al terme de Muro, entre la font des Guals i la font de can Milec. ■ Al terme de Palma, situada entre la barriada de Son Sardina i ca na Gallura. Hi passa la síquia de la font d'en Baster. (M)

BLAIA, CA NA Propietat rústica del terme de Selva, situada entre Son Bernat Mulet i ses Algorfes. (M)

BLAI-BLAI, CAN Possessió del terme de Santanyí, situada entre sa Talaia i Son Danusset. (M)

BLAIET, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida situada entre ca na Blaieta i can Fideu. ■ Al terme de Maria de la Salut, situada entre Son Bufarell i es Gassons. (M)

BLAIETA, CA NA Propietat rústica del terme de Palma, situada entre l'hostal de sa Creu i can Blaiet. (M)

BLAI MAS, HORT DE SON Al terme de Campos, situat entre sa Barrala i can Castellà. (M)

BLAI MAS, SON Possessió del terme de Campos, situada entre Son Lladó i el torrent de Son Catlar. (M)

BLANC, AVENC D'EN Terrenys del terme de Campos, situats entre el camp d'en Mavi i s'Alqueriassa. (M)

BLANC, CALÓ A cala Varques (Manacor), prop de la bocana. (M)

BLANC, CAMP Terrenys del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situats entre Infern Nou i el pou Colomer. (M)

BLANC, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre la vila i Son Bernat Reus. ■ Al mateix terme, entre Son Llubinet i So na Mora Nou. ■ Al terme de Fornalutx, situada entre Monnàber i els cocons Plans. ■ Al terme de Llubí, entre Son Prim i Son Bessó. ■ Al terme de Llucmajor, situada entre Son Genovoi i cas Hereu. ■ Al terme de Manacor, entre la mola Nova i la mola d'en Vives. (M)

BLANC, CAP Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre la punta d'en Llobera i es Carril, documentat el 1395. S'hi troba el far del mateix nom, que fou projectat per Emili Pou. És de sisè ordre i de llum blanca. La llanterna se situa a 89,5 m sobre el nivell de la mar i té una visibilitat, en condicions atmosfèriques ordinàries, de 10 milles. Dóna nom a la possessió des *Cap Blanc* (→) i a la talaia. (M)

BLANC, COLLET Al terme de Calvià, situat entre Son Roig Vell i Son Roig Nou. (M)

BLANC, COMELLAR D'EN Al terme de Selva, entre Son Fuster i el pont d'en Lleó. (M)

↓ Cap Blanc (Llucmajor)

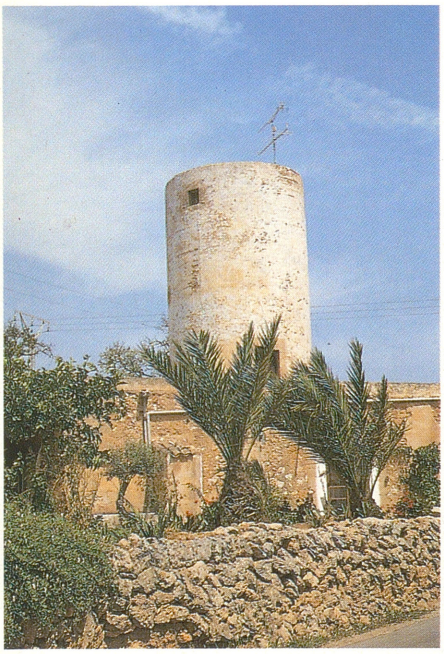

↑ Molí Blanc (Campos)

↑ Son Blanc (Algaida)

BLANC, MARIÀ (Mallorca s XIX - Barcelona 1891) Escriptor i traductor. De jove, emigrà amb el seu pare als Estats Units i visqué a San Francisco de Califòrnia, on dirigí un periòdic. Tornà a Espanya i s'establí a Barcelona on es dedicà a la traducció d'autors francesos al castellà, com Michelet i Víctor Hugo *(El año terrible, Bug-Jargal, Han de Islàndia, El último día de un condenado a muerte, Hombres célebres)*, Gerard *(El devorahombres)*, Malte-Brun *(Geografia Universal)*, Quinet *(La Revolución)*. Fou director literari de l'editorial Espasa i participà en importants produccions editorials *(El mundo ilustrado, Novísimo diccionario Enciclopédico de la lengua castellana, Diccionario de la lengua castellana con la equivalencia catalana)*.

BLANC, MOLÍ Al terme de Campos, entre la vila i el creuer de Son Garcies. (M)

BLANC, MOLÍ D'EN Al terme de Llubí, situat entre es Racons i ses Cases Noves. (M)

BLANC, PENYAL A l'illa de Cabrera, de 165 m d'altària, situat entre can Feliu i el canal Llarg. (M)

BLANC, PUGET Al terme d'Andratx, entre Estància des Talaiot i el coll Andritxol. (M)

BLANC, PUIG Al terme d'Andratx, entre el castell de Sant Elm i el puig d'en Tió. ■ Al terme de Campanet, de 260 m d'altària, situat entre el puig de Fangar i el bosc de Son Puça. ■ Possessió del terme de Marratxí, situada entre ses Clotes i Son Carrió. ■ Al terme de Muro, d'escassa altura, situat entre el clot d'en Fortesa i Alacantí, documentat el 1370. (M)

BLANC, RAFAL Possessió del terme d'Andratx, situada entre s'Alqueria i Son Viguet. Documentada el 1375. Procedeix de l'antiga alqueria de Benytyamor. (M)

BLANC, SERRAL Propietat rústica del terme d'Estellencs, entre es Millac i es Pont, ran de la vila. (M)

BLANC, SON Possessió del terme d'Algaida, situada entre el puget des Cau i Son Bandoler. ■ Al terme de Campos, entre Sos Bessons i Son Ber-

↓ Son Blanc (Campos)

nadí. ■ Al terme de Manacor, situada entre Son Garbeta i Santa Cirga. ■ Terrenys del terme de Marratxí, situats entre Son Alegre i Son Ametleret. ■ Al terme de sa Pobla, entre Son Verdera i Son Sabater. (M)

BLANC, TURÓ Al terme de Sant Joan, d'escassa altura, situat ran de les cases de la possessió des Calderers. (M)

BLANCA, ALQUERIA Possessió del terme de Llubí, entre Son Suau i Son Perot. ■ Al terme de Porreres, situada entre Son Radó i sa Pleta, documentada en el s XIII. ■ Al terme de Sóller, documentada en el s XV, entre es Montreals i s'Heretat, coneguda també per can Jeroni Gros. (M)

BLANCA, AVENC DE NA Cavitat situada a la vessant nord del puig de na Blanca, a la península de Formentor, dins el terme de Pollença. Està catalogat com a avenc de 50 fins a 100 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BLANCA, BARRACA Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre Son Albertí i Gomera Nou. (M)

BLANCA, CALA Accident de la costa del terme d'Andratx, situat entre Camp de Mar i el morro d'en Ferrà. Anomenada abans cala Llarga. ■ Al terme de Calvià, situat entre la cala de Santa Ponça i la platja de Torà. (M)

BLANCA, CA NA Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre Son Segon i Son Vetla. (M)

BLANCA, CASA Propietat rústica del terme d'Inca, situada entre s'Hostalet i can Menorquí. ■ Al terme de Palma, a la barriada de Gènova, entre s'Ermita i Son Toells. ■ Possessió del terme de Petra, entre Sos Ferrers i es Cabanells Vell. (M)

BLANCA, CIUTAT Vegeu *Ciutat Blanca*.

BLANCA, COLL DE NA Al terme de Puigpunyent, situat entre la font de la Reina i Sobremunt. (M)

→ Estribacions de na Blanca (Pollença)

BLANCA, COSTA Al terme de Manacor, situada a l'altura de la basílica paleocristiana de Son Peretó, entre els quilòmetres 54 i 55 de la carretera Palma-Artà. (M)

BLANCA, COVA Accident de la costa del terme de Santanyí, situat entre Portopetro i caló de ses Egos. (M)

BLANCA, NA Accident de la costa del terme de Llucmajor, entre el torrentó des Moix i la cova de Vallgornera. ■ Puig del terme de Pollença, de 330 m d'altària, situat entre l'hotel Formentor i el pla del Pujol. (M)

BLANCA, PEDRA Accident de la costa del terme de Valldemossa, situat entre el caló de s'Estaca i la punta de sa Foradada. (M)

BLANCA, PEDRERA Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre la cova des Lladres i el pas de sa Senyora. (M)

BLANCA, PENYA Puig de 756 m d'altària, fent partió entre els termes de Calvià i Estellencs, situat entre la caseta de s'Esclop i la coma des Jueu Jups. ■ Al terme de Felanitx, entre el puig de s'Envestida i son Cabeiut. ■ Al terme de Puigpunyent, situada entre el puig Falcó i na Morruda. (M)

BLANCA, PUNTA Accident de la costa del terme d'Andratx, situat entre les illes Pantaleu i Mitjana. ■ A la costa del terme de Pollença, situat entre el racó d'en Martorell i punta Bóquer. (M)

BLANCA, ROCA Al terme de Felanitx, situada entre el puig de sa Murtera i el puig Salvatge. ■ Puig de 300 m d'altària, del terme de Pollença, entre el puig Fumat i el pla de les Basses. (M)

BLANCA, TORRETA Mirador del terme de Valldemossa, situat entre can Costa i la font Figuera. (M)

↓ Torreta Blanca (Valldemossa)

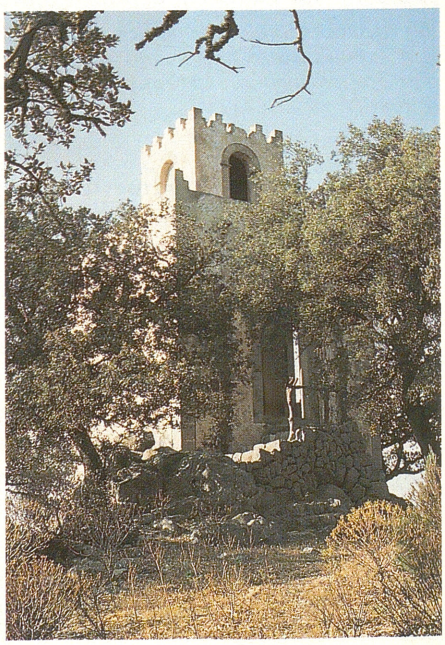

↑ Talaiot de l'alqueria Blanca Nova (Bunyola)

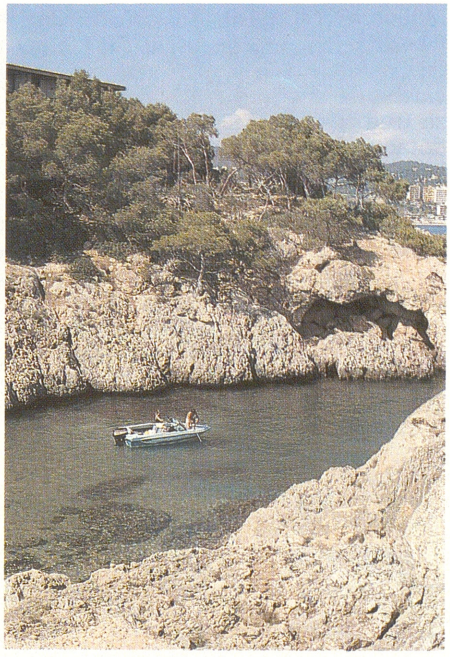

↑ Costa d'en Blanes (Calvià)

BLANCA D'EN PUNTA, NA Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Son Llobet i ses Veles. (M)

BLANCA NOVA, ALQUERIA Al terme de Bunyola, situada entre Alqueria Blanca Vella i Biniatzar. Davant les cases, hi ha un talaiot de planta circular que conserva tres filades de pedres. (M)

BLANCA VELLA, ALQUERIA Possessió del terme de Bunyola, situada entre Son Nassi Nou i Biniatzar. (M)

BLANCO, SON Possessió del terme de Sóller, situada entre Son Verdo i cas Costurer. (M)

BLANCOS, CAS Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre Son Ramona i Son Mercadal Pobre. (M)

BLANCO SOTO, PEDRO (Manganeses de la Lampreana, Zamora 1873 - El Escorial, Madrid 1942) Religiós agustí. Va escriure diverses obres sobre Ramon Llull, *La apología del Dr Dimas de Miguel, Catálogo de las obras del Beato R Lulio, del Doctor Arias de Loyola* i *Estudios de Bibliografía luliana* (1916). (LlP)

BLANCO TRIAS, PERE (Barcelona 1883 - 1962) Historiador, religiós jesuïta. Fou professor als col·legis del seu orde a Saragossa, València, Barcelona i Palma (1948-1957) i a l'Estudi General Lul·lià. Publicà *Cofradías de San Bernardo en Mallorca* (1953), *El colegio de Nuestra Señora de Montesión en Palma de Mallorca* (1948), *Las cosas reservadas de Montserrat en Inca de Mallorca* (1949), *Popularidad de San Francisco Javier en Mallorca* (1948), *Popularidad de San Vicente Ferrer en Mallorca* (1949) i *San Alonso Rodríguez, patrono de Mallorca.*

BLANCO ULECIA, HIGINIO (Entrena, La Rioja 1915) Secretari particular de l'escriptor i militar Miquel Villalonga Pons. Durant la Guerra Civil, fou el seu assistent. Finalitzat el conflicte, continuà a treballar amb ell com a secretari. En morir Villalonga (1946), heretà la propietat intel·lectual de les seves obres, excepte la de *El Vizconde de Chateaubriand.*

→ Higinio Blanco Ulecia

BLANES Família resident a Valldemossa des de principis del s XIV, en la qual destacà Feliu de Blanes. A Bunyola, en els s XIV-XV i a Artà, en el darrer terç del s XV estan documentats dos Pere Blanes. En el s XVI, es troben els noms d'Antoni, Rafel i Francesc Blanes. L'origen de les branques actuals fou Rafel Blanes Ginard (nascut a Artà el 1787), que tengué els fills Montserrat, Caterina, Rafel (amb les nissagues posteriors dels Blanes Tolosa, Blanes Boysen, Blanes i Blanes, Blanes Curbelo i Blanes Sanxo) i Francesc (amb les nissagues posteriors Blanes Mestre, Blanes Mangual, Blanes Roger i Blanes Sureda). A l'inici del s XIX, fra Antoni Sanxo Blanes i, més tard, els seus nebots Antoni i Montserrat Blanes Juan emigraren a Puerto Rico i, després d'aconseguir una gran fortuna, retornaren a Mallorca durant la segona meitat del s XIX. La família, com l'Alomar i la Roses, representa el tipus de burgesia illenca que ha fet fortuna a Amèrica i que, retornada a l'Illa, col·labora en la consolidació de la burgesia local a través de la inversió en els sectors més moderns, com era la Companyia de Ferrocarrils de Mallorca.

BLANES, COSTA D'EN Al terme de Calvià, situada entre Portals Nou i Palma Nova. Vegeu *Costa d'en Blanes, urbanització.* (M)

BLANES, FRANCESC BERENGUER DE (? - Palma 1486) Lloctinent de

Mallorca (1469-1486). Baró de Canet (el Rosselló). Fill de Vidal de Blanes i de Castellar d'Orís, el qual succeí en el càrrec de lloctinent. El 1469, organitzà una armada mallorquina amb una dotació de 2.000 homes que combaté contra la de Catalunya, aixecada contra el rei Joan II, en aigües de Maó i de Marsella. S'enfrontà al problema dels bàndols i intentà imposar una treva en el conflicte entre Nicolau Quint i mossèn Pere de Santjoan. No fou acceptada per la família Quint, que, amb el suport dels Pacs i dels Anglada, exigiren al rei Joan II la seva destitució, la reforma del règim i una investigació fiscal de l'Administració.

BLANES, PUNTA NEGRA D'EN Accident de la costa del terme de Calvià, situat entre el cap des Gegant i el racó de Son Feliu. (M)

↓ Punta Negra d'en Blanes (Calvià)

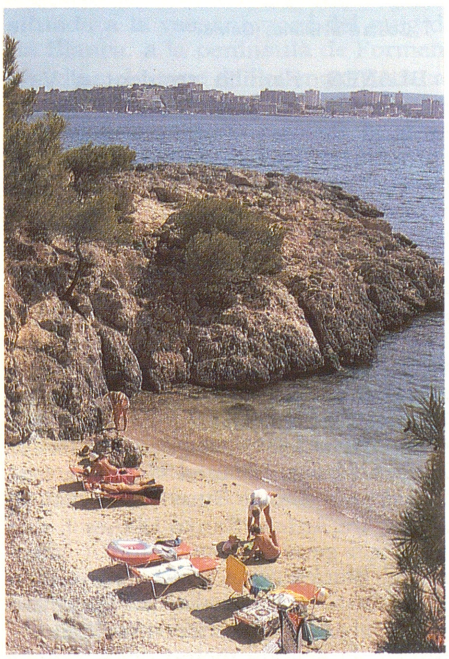

BLANES, SON Terrenys del terme de Bunyola, situats entre ses Argiles i el puig de Son Nassi. (M)

BLANES I DE CASTELLAR D'ORÍS, VIDAL DE (País Valencià ? - 1478) Governador de Mallorca (1458-1469). Baró de Cotes (País Valencià). Hagué d'enfrontar-se a l'aixecament de la Generalitat de Catalunya contra el rei Joan II (1462-1472). Sota el seu govern, Mallorca contribuí amb homes i doblers a les campanyes reialistes. Féu confiscar els béns i els censals dels catalans, amb els quals va pagar la primera expedició contra Menorca (1463), que s'havia revoltat a favor dels catalans. Aquest mateix any, va descobrir una conspiració de forans contra la ciutat i la reprimí durament. El 1464, es posà personalment al capdavant d'una nova expedició a Menorca, que no se sotmeté fins al 1472.

BLANES I DE PALAU, FRANCESC DE (? - Barcelona 1410) Bisbe. Fou canonge de Mallorca, bisbe de Girona (1408-1409) i de Barcelona (1409-1410) i conseller del rei d'Aragó Martí *l'Humà*.

BLANES JUAN, ANTONI (Artà 1820 - Palma 1885) Comerciant. Cavaller de l'orde de Carles III. Emigrà a Puerto Rico el 1838, on fundà una important firma comercial i el 1865 l'hospital de San Antonio. Dugué a terme una gran activitat de caire social i per això fou nomenat síndic protector dels esclaus. Tornà a Mallorca el 1866 i adquirí propietats importants com la casa del marquès del Reguer, al carrer de la Unió de Palma, en la qual reuní obres dels millors pintors mallorquins de l'època (Anckerman, Mestre, Bauçà i Ribes), algunes de les quals es troben depositades a l'església de Sant Salvador d'Artà. En aquest poble construí, amb el seu germà Montserrat, l'hospital de Santa Rosa i contribuí a fer-hi el cementeri municipal, la capella i l'ermita de Sant Salvador.

BLANES JUAN, ANTONI —BEATO PATRÓ— (Artà 1821 - Palma 1899) Ensenyant. Emigrà a Puerto Rico el 1838 i es dedicà a tasques docents i socials. Admirador d'Abraham Lincoln, hi dugué a terme una intensa campanya per a l'abolició de l'esclavitud. Quan tornà a Mallorca el 1868 continuà la tasca de beneficència i féu construir, a Artà, l'escola, la casa de les monges de la caritat i la capella de santa Catalina de l'església parroquial. Integrat en el pensament conservador i en el catolicisme social, va mantenir correspondència amb sant Antoni Maria Claret.

BLANES MASSANET, RAFEL (Artà 1837 - Palma 1901) Comerciant. Emigrà a Puerto Rico el 1850, on assumí, el 1866, la direcció dels negocis del seu oncle Antoni Blanes Juan i aconseguí de comerciar directament amb Europa. Tornà a Mallorca el 1875 i ocupà els càrrecs, entre altres, de president de la Companyia de Ferrocarrils de Mallorca, de vice-president del Crèdit Balear i de la Junta d'Obres del port de Palma. A Artà va fer construir la xarxa de clavegueres, la de conducció d'aigües i la capella del cementeri.

BLANES NOUVILAS, CARLES (Palma 1929) Banquer. Llicenciat en dret per la Universitat de Barcelona. El 1955 ingressà en la Caixa d'Estalvis de Balears i des del 1968 n'és director general. Ha estat l'impulsor de l'expansió d'aquesta entitat creditícia. Ha tengut un interès especial en la promoció de les seves activitats assistencials, socials i culturals. El 1972 fou nomenat vocal de la Confederació Espanyola de Caixes d'Estavi. El 1976 va esser vocal protector del Patronat per la Universitat i des del 1985 és president del Consell Social de la Universitat de les Illes Balears. És vocal protector de la junta directiva de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Mallorca i Eivissa des del 1978 i membre de la junta del Foment del Turisme de Mallorca des del 1970.

→ Carles Blanes Nouvilas

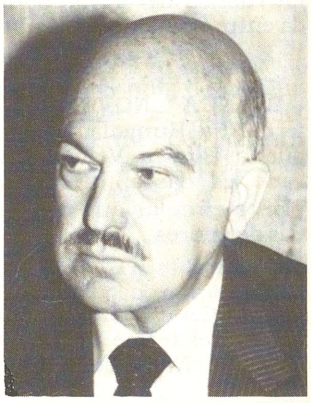

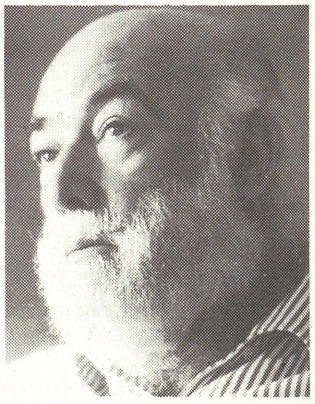

→ Eduard Blanes Nouvilas

BLANES NOUVILAS, EDUARD (Palma 1921) Empresari i banquer. Llicenciat en dret per la Universitat de Barcelona (1943). En acabar els estudis treballà a l'Ajuntament de Barcelona fins al 1955. El 1965, va fundar la raó social Blanes Nouvilas, SA. El

1969, inicià a Mallorca una important tasca de cooperativisme agrari. És membre fundador de la Caixa Rural de Balears (1975).

BLANES TOLOSA, RAFEL (Palma 1878 - 1975) Banquer i empresari. Llicenciat en dret per la Universitat Complutense. Gran defensor del tren, que considerava el mitjà de transport ideal per a les illes, impulsà la construcció de la via Manacor-Artà (1921) i presidí la Companyia de Ferrocarrils de Mallorca de 1923 a 1948. A mitjan dels anys 50, amb la crisi de la Companyia, va gestionar la incorporació a l'estat de la xarxa ferroviària mallorquina. Fou president de la Caixa d'Estalvis de Balears, membre de la Cambra Agrària i vocal de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Mallorca i Eivissa. Va obtenir la medalla al Mèrit del Treball i és fill il·lustre d'Artà.

↓ Rafel Blanes Tolosa

BLANES VIALE, PEDRO (Mercedes, Uruguai 1879 - 1928) Pintor. Fill del metge mallorquí Pere Blanes Mestre, que exercí a Mercedes i tornà a Mallorca amb tota la seva família a causa d'una malaltia. Estudià a la *Academia de Bellas Artes de San Fernando*, i al taller de Joaquim Sorolla, a Madrid. Realitzà també viatges d'estudi a Itàlia i a París, on assistí al gabinet de Benjamin Constant. Entre 1899 i 1902, visqué a Montevideo i treballà al taller de José Pedro Montero. Tornà a Europa, amb una beca del govern uruguaià, i hi residí fins al 1907. Va exposar diverses vegades a Sud-amèrica i

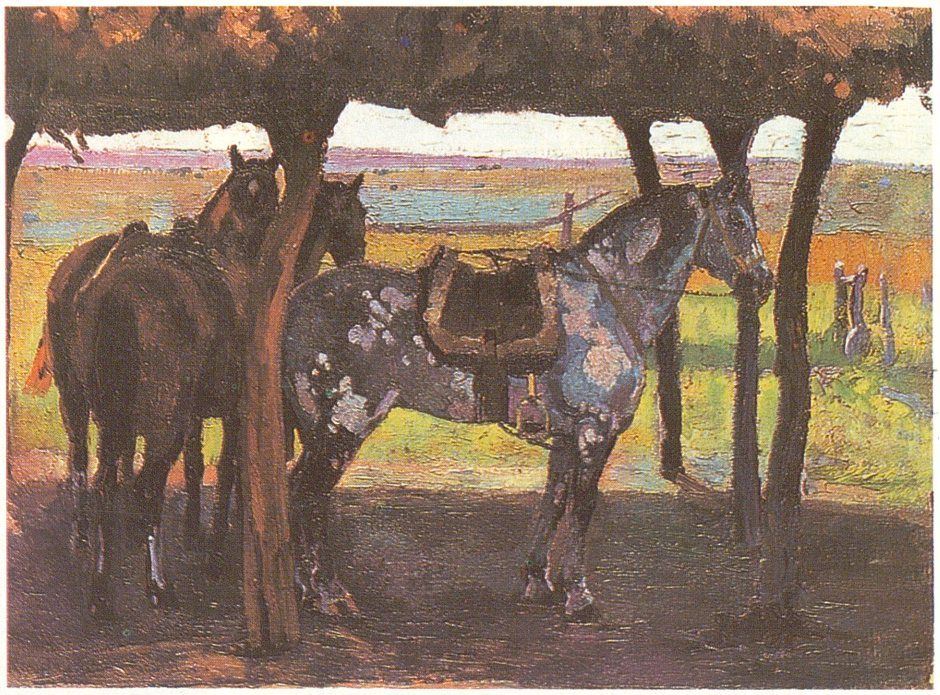

↑ Pedro Blanes Viale, *Cavalls (CP)*

va fer viatges esporàdics a Mallorca. Va esser inspector nacional de l'Escola d'Indústria (1917) i director de Belles Arts de l'Uruguai. Està considerat un dels millors pintors contemporanis del seu país pel tractament del paisatge, del retrat i dels costums. De les seves obres destaquen *Les cascades de l'Iguazú*, *Jurament de la constitució Uruguaiana* i *La preferida*. (JoS)

BLANQUER Dit de qui adobava les pells, després de netejar-les i eliminar-ne les substàncies inútils, fins a obtenir pells *en blanc*, que s'entregaven als *assaonadors* (←). Es concentraven a les ciutats importants. A Palma, les primeres ordinacions del gremi de blanquers i assaonadors daten del 1421. Eren membres de la Confraria de Sant Cristòfol dels Honorables Blanquers. A la Biblioteca Nacional de Madrid, s'hi troba el còdex dit *Llibre dels blanquers*.

BLANQUER, CAN Possessió del terme de Manacor, situada entre Son Figuera i Sos Ferrers de n'Andreu. (M)

BLANQUER, ES Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Gual i can Milhombres. ■ Accident de la costa meridional de l'illa Conillera, situat entre cala Estreta i la punta des Corral. (M)

BLANQUER, JAUME (s XVII - Palma 1636) Arquitecte i escultor. El 1603 s'examinà d'imatger. Per encàrrec dels carmelitans (1604), tallà el retaule major de la seva església de Palma. Realitzà la nova porta del moll de Palma (1620-21), sobre la qual es troba la figura de la Immaculada. Durant el primer terç del segle, treballà en el retaule del Corpus Christi de la Seu, reflex de la defensa dels sagraments, un dels objectius del concili de Trento (1545-63). Probablement, és l'autor de l'estàtua de Sant Francesc del retaule major d'aquest temple (Palma) i del disseny de la seva custòdia. El 1621, projectà la torre del campanar de Santa Maria la Major d'Inca. Destaquen algunes intervencions a Lluc, com el projecte de la nova església i de l'edifici annex (1621), la reforma del Grau (1624) en la qual treballà com a enginyer, els plànols de la col·legiata (1624) i el retaule de l'altar major, dedicat a la Mare de Déu (1625-29). És autor, també, del primer sepulcre de santa Catalina Tomàs a l'església de Santa Magdalena (1625-29) i de la talla de la Immaculada del monestir de la Concepció (1926), de Palma. A la parròquia de Santa Eulàlia, de Palma, va fer la predel·la de l'Adoració dels pastors, el sagrari i diversos treballs al portal major. El 1631, dugué a terme la tomba dels canonges de la Seu. Va esser nomenat gravador de la Ceca de Mallorca (1627). En la seva producció, tengué en compte gra-

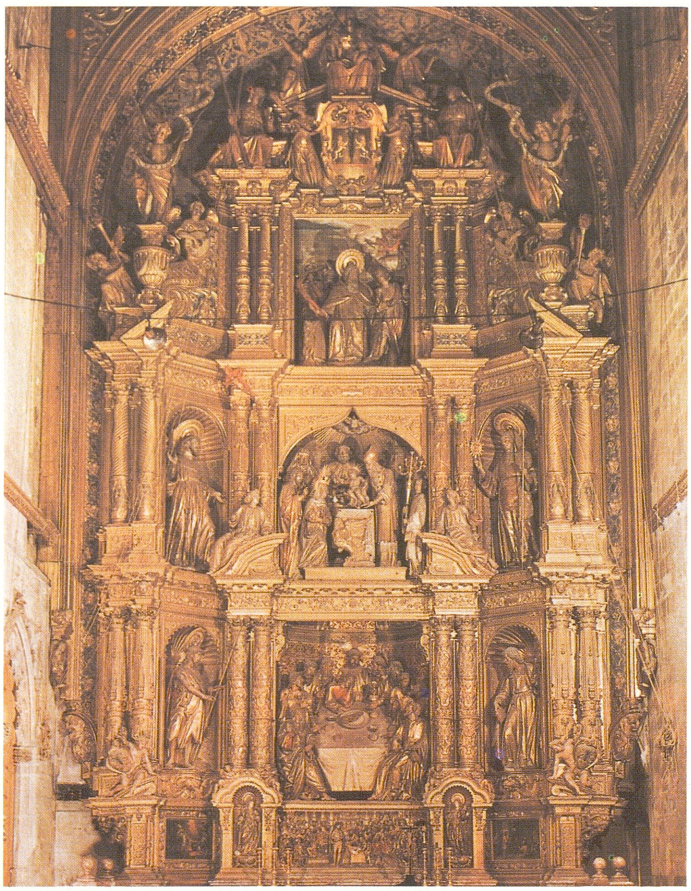

↑ Jaume Blanquer, retaule del Corpus Christi de la Seu

↑ Jaume Blanquer Beltran, *El sant Novici*

vats de diverses procedències. Així, la seva obra eclèctica participa del protorenaixement i del manierisme, i anticipa trets del barroc. Fou una figura clau en el trànsit artístic del s XVI al XVII.

BLANQUER, JOAN (Mallorca s XVIII) Prevere. Doctor en teologia i catedràtic de la Universitat Lul·liana. El 1740, acabà d'arreplegar la col·lecció més completa d'obres lul·lianes de la seva època.

BLANQUER, PEDRA DES Accident de la costa de l'illa Conillera, de l'arxipèlag de Cabrera, situat entre es Blanquer i el cap de Llebeig. (M)

BLANQUER, POU Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre sa Cabana i can Paulino. (M)

BLANQUER, PUNTA DES Accident de la costa del terme de Santanyí, situat entre cala Mondragó i el cap des Moro. (M)

BLANQUERA, SA Possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre la vila i Llucamar. Documentada el 1410. Sobre un turó de cim aplanat, s'hi troba un poblat, voltat en part d'una muralla de l'Edat del Bronze. Els seus diàmetres perpendiculars són 65 i 50 m. Té dos portals, orientats respectivament cap a mestral i cap a llebeig. A uns 400 m cap al nord, hi havia el poblat prehistòric de Llucamar, gairebé destruït. (M)

BLANQUER BELTRAN, JAUME (Mallorca s XVII - XVIII) Pintor i es-

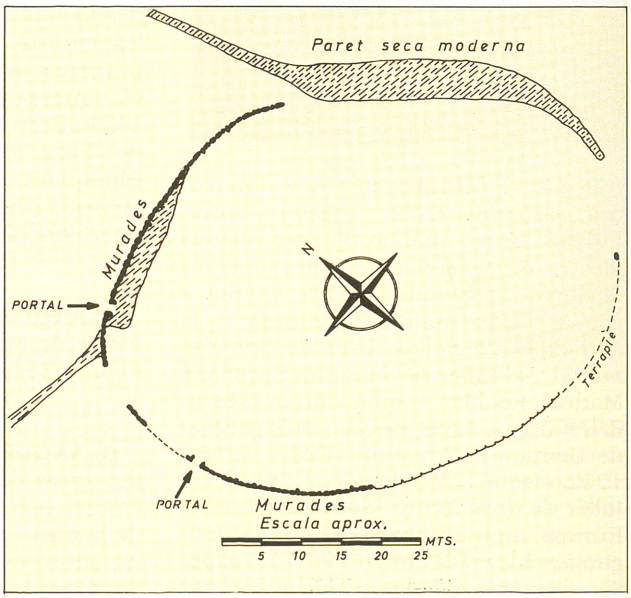

→ Plànol de les restes de la muralla del poblat de sa Blanquera (Sant Llorenç des Cardassar)

cultor. Fill de Jaume Blanquer Calafat. El 1683, s'examinà de pintor. El 1689, pintà un quadre de la Immaculada per a la casa de la Ceca, a la qual sol·licità, el 1706, novament la seva confirmació com a estampador, ofici que ja havia exercit abans. Pintà una tela de santa Catalina Tomàs (1695), que li encarregaren els jurats de la Universitat de Valldemossa. Per a la capella del gamfaró de l'església de Santa Eulàlia de Palma, féu dos quadres i una senyera (1712), i diversos quadres (1714) per a la capella del sant Crist del mateix temple. Els Jurats de la Ciutat li encomanaren el retrat de sor Francesca Verònica Bassa, beata de l'orde de sant Agustí (1713), el del sant novici Capdebou, el del fra Ramon Despuig (1737), mestre de l'orde de Sant Joan de Malta i el de Bartomeu Rull, prior del mateix orde (1738). El 1724, treballà, realitzant vestits i ornaments, per a l'organització de les festes que Palma celebrava en honor del rei Lluís I. La seva obra s'inclou dins la pintura barroca mallorquina.

BLANQUER CALAFAT, JAUME (Mallorca ? - Palma 1687) Pintor. Fill de Rafel Blanquer Macip. Conreà sobretot el retrat. És autor del retrat de la viuda de Felip IV de Castella (1670), del de sant Vicenç Ferrer (1675), per al Col·legi de la Mercaderia, del del rei Carles II (1679), del de sant Pere Nolasc, per encàrrec de la Universitat (1684), i d'alguns personatges il·lustres de Palma. Restaurà el de la reina Marianna d'Àustria. És inclòs entre els pintors barrocs de Mallorca.

BLANQUERES, SES Accident de la costa del terme de Capdepera, situat entre el caló d'en Suau i es Morràs. (M)

BLANQUER MACIP, RAFEL (Palma ? - 1663) Escultor. Fill de Jaume Blanquer. El 1646, fou contractat per realitzar el retaule del sant Crist de la parròquia de Santa Eulàlia de Palma, en el qual usà les columnes salomòniques. Tallà també l'estàtua de la Fe per al Col·legi de la Mercaderia (1648).

BLANQUERNA Vegeu *Llibre de Blanquerna.*

BLANQUERNA, GRUP Associació

← Jaume Blanquer Calafat, *sant Pere Nolasc*

→ Anagrama del grup Blanquerna

creada a Palma el 1985 que té per objectiu estudiar la realitat nacional i cultural de Mallorca, des d'una perspectiva cristiana i de progrés. Entre els seus fundadors, destaquen Josep Amengual Batle, Pere Llabrés Martorell, Climent Garau Arbona i Gabriel Janer Manila. Organitza cada any un seminari d'informació i d'estudi sobre temes relacionats amb el nacionalisme i l'ètica.

BLANQUERS, ES Terrenys del terme d'Artà, situats entre la caseta des Oguers i el pla de ses Bitles. (M)

BLANQUER DE SES ALTINES, ES *Fort* (→) situat devers una milla mar endins de s'Arenal. (M)

BLANQUETS, SON Possessió del terme de Campos, situada entre Son Bardissa i cas Goret Vell. (M)

BLANQUIES, CAS Terrenys del terme de Santanyí, situats entre s'Alqueria Blanca i es Barracar. (M)

BLAQUERNA Vegeu *Llibre de Blanquerna.*

BLAT *(Triticum)* Planta cultivada de la família de les gramínies. Les principals varietats que es conreen a Mallorca són: **blat, blat escotat, blat xeixa** *(Triticum aestiuum)*, d'aresta molt curta; **espelta** *(Triticum spelta)*, sense aresta; **Triticum turgidum**, de gra molt inflat i d'arestes llargues; **Triticum durum**, de gra no tan inflat i d'arestes llargues; **Triticum monococcum**, d'espiga petita, comprimida i d'arestes també llargues. ■ Del neolític ençà, ha estat un aliment bàsic a Mallorca i fou un dels primers cereals conreats. És probable que Mallorca a l'època pre-talaiòtica conegués ja l'agricultura del cereal. Al talaiòtic, la base econòmica i alimentària continuà a esser l'agricultura bladera i la ramaderia. El blat de les Balears fou alabat a les fonts de l'època romana i

era conrat dins de la clàssica trilogia mediterrània dels cereals, la vinya i l'olivar. Al període islàmic, quan l'Illa tenia una importantíssima xarxa hidràulica que subministrava aigua a la ciutat i a quasi totes les zones conrades, el blat no ocupà un lloc d'importància en el paisatge agrari. En canvi, hi predominaven les terres regades que produïen tota casta d'hortalisses i farratges, a més d'espècies tan particulars com l'arròs i el cotó. Després de la conquesta feudal cristiana, els cultius de l'època islàmica foren substituïts i els cereals esdevengueren la base de l'alimentació de la població. El blat es convertí aleshores en el cultiu més important, seguit dels altres cereals, com l'ordi i la civada, que també foren utilitzats en temps de fam per a l'alimentació humana. Cada any, els jurats del Regne presentaven al Gran i General Consell l'escrutini, que consistia en un recompte de la producció de blat, d'ordi i de civada, per determinar si la collita era suficient per a nodrir el poble. En cas negatiu, es decidia importar-lo de mercats de fora, que solien esser de la mateixa conca mediterrània: Sicília, Sardenya, Barbaria, la Corona d'Aragó, Castella, França i la península italiana. Durant l'Edat Mitjana, el consum de pa a Mallorca, com a aliment de base amb pocs substitutius, li reservà, al costat dels cereals inferiors, un important lloc de les terres de conreu. Les zones més productores de blat eren les viles del sud i del sud-est de l'Illa. La producció bladera cresqué a partir del darrer terç del s XV i continuà a créixer durant els s XVI i XVII, però no fou suficient per a satisfer les necessitats de consum de la població mallorquina. El comerç d'importació de blat fou dominat pel problema del forniment, amb el conseqüent perill de fam i d'agitació social. Fins a l'Edat Contemporània, la irregularitat de les collites fou una constant. La insularitat hi tenia una complexa influència; per una banda, la mar i les comunicacions marítimes afavorien i possibilitaven la importació; d'altra, la pirateria, el mal temps i la llunyania la dificultaven. Si els vaixells es retardaven, la fixació de preus i l'emmagatzematge del blat constituïen un monopoli del municipi. La seva actuació consistia, davant l'escassetat de blat, a prohibir que en sortís de la ciutat, a controlar-ne el preu, mitjançant la taxa, a vigilar i fer requises, a fer inventari de reserves, a racionar el blat a la població, a oferir primes a les importacions, a incautar les naus amb carregament de blat que navegaven prop de les costes de l'Illa —gairebé una pirateria legalitzada—, i a comprar-ne a alts preus i revendre'l a la població consumidora, molt sovint a un preu inferior al de compra. La

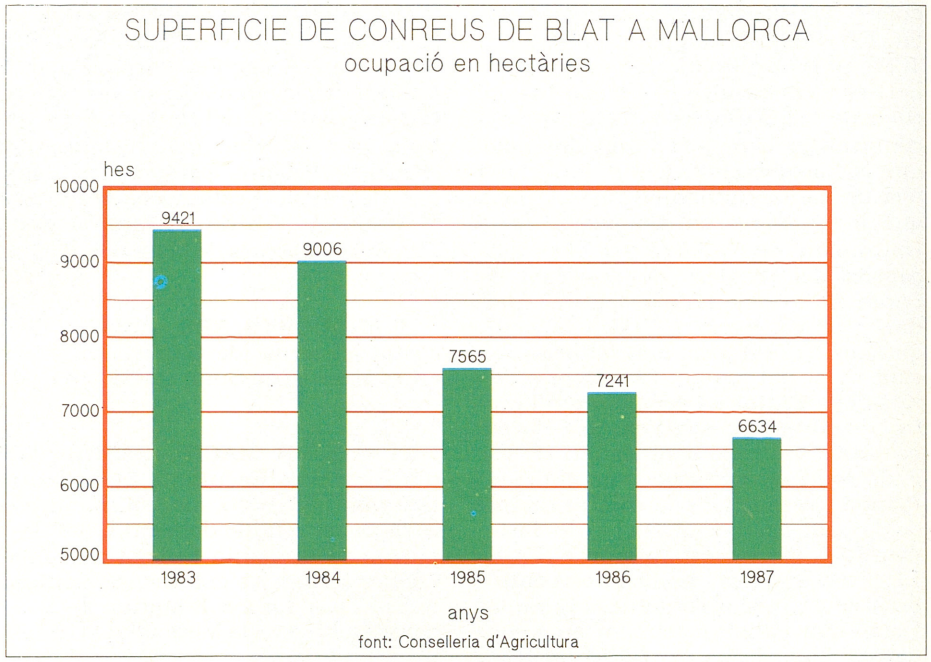

↓ Blat *(Triticum ssp)*

↓ Feina de batre el blat sense mecanitzar

↑ Camp de blat

venda a Palma es feia a la plaça de la Quartera. Als pobles, també la quartera o la botiga (lloc d'emmagatzament) realitzaven diverses funcions. Una era la regulació del blat, que era repartit en petites quantitats per a l'alimentació de cada persona. Si no quedava altre remei, el pa es feia de *mestall*, que era una mescla de blat, ordi i civada. Les causes d'aquestes deficiències provenien tant de la climatologia mediterrània com de la tècnica insuficient d'aleshores. Si la collita era bona, els preus davallaven i si era escassa, n'havien d'importar, fins i tot la llavor, a preus molt alts. Per altra part, la població mallorquina evolucionà seguint el ritme marcat per les collites de cereals. Així, l'arribada d'un mal any, duia la subalimentació de part de la població. La població desnodrida era la víctima propiciatòria de la pesta, que compareixia afavorida per les males condicions sanitàries, i matava els qui tenien més poques defenses. Una altra conseqüència era l'empenyorament crònic de la hisenda pública de Mallorca, que havia de bestreure els diners per pagar el blat que duien de fora. Els màxims de producció de blat a Mallorca s'aconseguiren a finals del s XVII i començament del s XVIII. La major integració de Mallorca durant el s XVIII als circuits de comerç internacional permeté el forniment regular a l'Illa de blat, no sols transportat des d'altres indrets del Mediterrani, sinó també de l'Atlàntic i del Bàltic, a canvi de les exportacions d'oli i d'altres productes. La necessitat d'importar grans quantitats de blat per a l'alimentació de la població motivà que s'hagués d'intensificar el seu comerç amb l'exterior, amb la finalitat de proveir-se d'aliments bàsics. El subministrament de blat amb regularitat des de l'exterior fomentà la reducció, els s XIX i XX, de la superfície bladera i la dedicació de les terres a cultius comercials, com la vinya, i la major diversificació de la producció agrícola, d'acord amb la demanda del mercat internacional. Així, entre 1860 i 1960, la superfície mallorquina sembrada de cereals disminuí en un 40%. El cultiu del blat fou, doncs, un mal necessari al qual es dedicà la major part dels camps, a l'època del predomini dels conreus de subsistència. A la segona meitat del s XX, i dins l'abandonament progressiu dels cultius tradicionals imposat per l'economia turística de Mallorca, també ha minvat la superfície de les terres dedicades als conreus de cereals, a favor dels farratges o de les pastures, per atendre una ramaderia cada vegada més nombrosa. (FB/JJ)

BLAT DE PERDIU *(Aegilops ouata)* Dit també **blat bord** i **blat del diable.** Planta de la família de les gramínies, anual, peluda, de 10 a 40 cm, de fulles aspres, amb els marges ciliats. Té l'espiga de 2 a 3 cm de llargària, formada per 2 o 4 espigues ovals, inflades a la base, amb arestes llargues i planes. Floreix pel maig. Altres varietats són la *Aegilops uentricosa* i la *Aegilops triuncialis.* (FB)

BLAT D'INDI *(Zea mays)* Dit també **blat de les índies** i **blat de moro.** Planta de la família de les gramínàcies. És originària de l'Amèrica tropical. Els indígenes feien grans festes durant la seva recol·lecció, i només les verges podien pastar amb la seva farina el pa destinat als seus déus. A Àsia, Àfrica i Amèrica, es cultiva sobretot per a l'alimentació de les persones, mentre que a Europa es fa per als animals i les aus domèstiques. Els troncs i les fulles són un bon farratge.

↓ Blat d'indi *(Zea mays)*

↓ Panotxa de blat d'indi

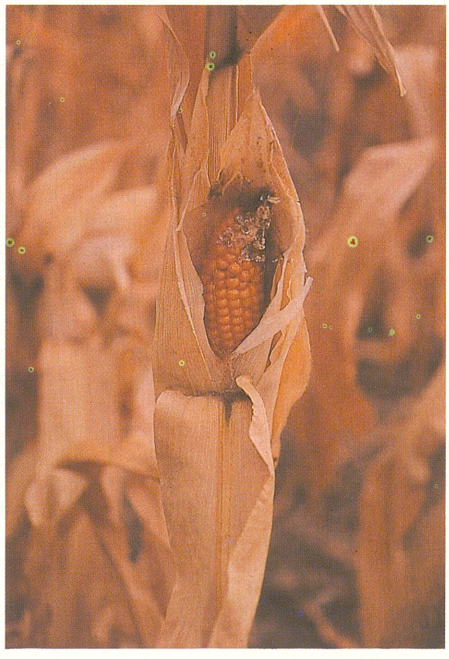

Els cabells de les espigues, quan són tendres i blancs, són diürètics i depuratius. (FB)

BLAT MILL *(Panicum milliaceum)* Gramínia cultivada com a cereal secundari. Sembla originària de l'Índia. Les canyes tenen un metre o més d'altària, amb quatre o cinc nusos, fulles planes o cargolades, flors en panícules ramoses i difuses. Floreix entre la primavera i l'estiu. Té una llavor petita, groguenca i lluent, emprada sovint com a aliment dels ocells engabiats. Tradicionalment, se li atribueixen propietats medicinals. (FB)

BLAT, EL MUNT DE Pujol de 160 m d'altària, al terme de Pollença, situat entre la cova d'en Borges i el caló d'Albercutx. (M)

BLAT, HIGINI (València s XIX - XX) Pintor. Residí a Pollença durant els anys 20. Exposà quadres de costum i paisatges a *La Veda* de Palma (1921), amb presentació de Gabriel Alomar Villalonga.

↑ Can Blau (Sa Pobla)

a la barriada de s'Hort des Ca. ■ Caseta de s'Albufera, al terme de sa Pobla, ran del canal Gran. (M)

BLAU, GORG Al terme d'Escorca, anomenat antigament l'estret de Massanella, situat entre la vall d'Almallutx

PRODUCCIONS DISCOGRÀFIQUES

← Anagrama del segell discogràfic Blau

BLAU Segell i productora discogràfica, creats a Palma el 1982 per Joan Bibiloni Febrer, Miquel Àngel Sanxo Bisquerra i Margalida Vives Tomàs. Es dedicà, en una primera etapa, a l'enregistrament de grups i intèrprets mallorquins. El 1984, creà una delegació a Barcelona. Té distribució a nivell nacional i, esporàdicament, exporta a l'estranger, sobretot música folklòrica i jazz. El 1989, ha editat 70 LP de diversos autors, entre altres Joan Bibiloni, Bonet de Sant Pere, Detectors, El hombre de Pekín, Guillermina Motta, Música Nostra, Tomeu Penya, Peppone, Siurell elèctric, Max Sunyer, Zincpirithione, Kevin Ayers i una recopilació de rock anglès. El 1987 i 1988, fou guardonada, per la Generalitat de Catalunya, amb el primer premi a l'editora fonogràfica.

BLAU, CAN Antic hostal de Palma, situat ran de la carretera de Manacor,

→ Vista general de l'embassament del gorg Blau (Escorca)

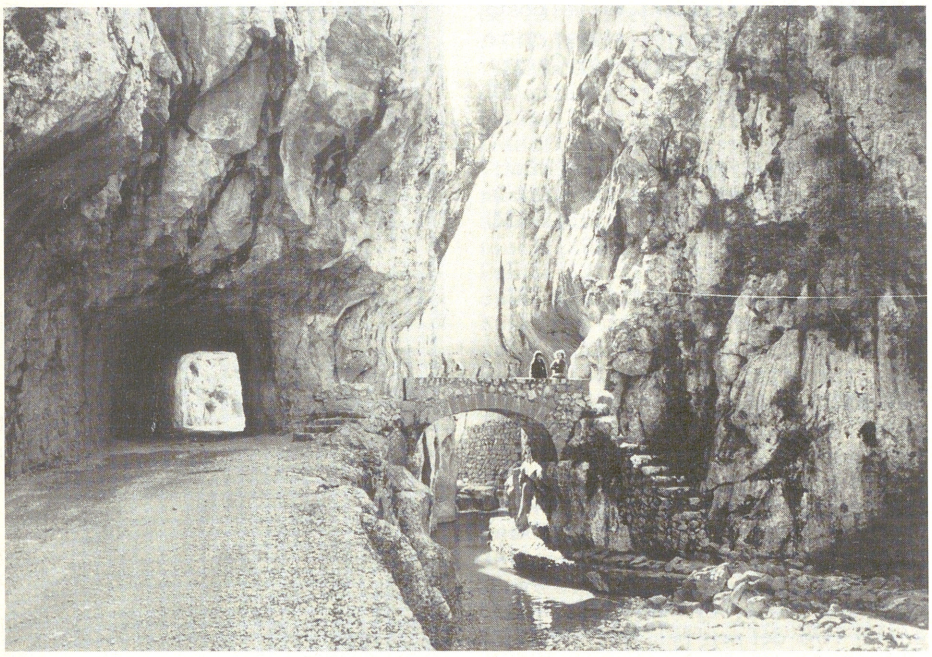

↑ El gorg Blau abans de la construcció de l'embassament, amb el vell pont sobre les aigües del gorg

i Turixant de Baix a 578 m d'altària sobre el nivell de la mar. Actualment s'hi ubica un embassament que recull les aigües d'escorrentia que, en condicions naturals, es drenaven pel torrent homònim, que aboca les seves aigües al torrent de Pareis. Ocupa una àrea de 59,9 hes, amb una capacitat total de 6,9 hm³ i una fondària màxima de 35 m. Està connectat per un transvasament amb l'embassament de Cúber (747 m), des d'on davalla l'aigua cap a Palma. La seva aportació al consum urbà oscil·la segons la pluviometria. Així, al període 1979-1981, superà els 10 milions de metres cúbics —més del 20% del consum d'aigua de Palma—, mentre que el 1982, només arribà als 3 milions —6% del total—. Ja al s XIX, s'hi construïren algunes preses. Per aprofitar les aigües del gorg Blau, el 1906, l'empresa A Bibiloni i Cia hi instal·là, a la finca de cals Reis, una petita central per abastir d'energia hidroelèctrica la zona d'Inca. Durant la II República es projectà una ampliació de l'embassament amb finalitats energètiques, que no es va dur a terme. En la dècada dels 50, fou un dels embassaments que es projectaren a la serra de Tramuntana, per a usos agrícoles i hidroelèctrics. No fou, però, fins a les darreries dels 60, que s'estudià el projecte des de la perspectiva de l'abastament d'aigua a Palma. El 1969, s'autoritzaren les obres i, el 1971, s'utilitzà per primera vegada. Fins al 1974, solament s'usà a la temporada d'estiu i, a partir d'aquesta data, començà l'aprofitament sistemàtic de les seves aigües.

BLAUET Dit també **minyó** i **al·lot blau**. Membre de l'escolania del santuari de la Mare de Déu de Lluc, anomenat així pel color de la seva sotana. (Vegeu *Escolania de Lluc*)

BLAUET Nom de dues plantes de les litràcies, molt semblants. **Lithrum junceum** Perenne, de 20 a 50 cm, de tiges postrades, radicants a la base. Fulles sèssils, oblongues, rodones i cordiformes a la base i de flors purpurines, bastant grans, solitàries a l'axil·la de totes les fulles superiors. Calze infundibuliforme. **Lithrum hyssopifolia** Anual, de tiges dretes o ascendents, de 10 a 40 cm, fulles sèssils, oblongues i linears-lanceolades i flors lilacines, petites. Es troben per moltes fonts de la serra i llocs humits. Floreixen entre maig i setembre. (FB)

↓ Blauet *(Litrhrum junceum)*

BLAUET, POU DE SON Al terme de Manacor, entre les cases de la possessió i es Jaç des Bou. (M)

BLAUET, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre can Patos i can Granot. (M)

BLAUETS, POU DES Al terme de Santa Margalida, situat entre el torrent de Son Real i es Revellar. (M)

BLAVA Nom vulgar per el qual es coneixen alguns bolets de la família de les agaricàcies i del gènere *Russula*. Són corrents a Mallorca les espècies *grisea, adusta, olivacea, vesca, heterophylla* i *cyanoxantha*, totes elles comestibles. També es poden trobar les espècies *maculata* i *fragilis*, que són tòxiques. A Algaida es diu blava a un bolet del gènere de les Amanita, la *Amanitopsis vaginata*, que, molt cuit, és comestible. (CC)

BLAVA, CALA Accident de la costa del terme de Llucmajor, situada entre la punta de s'Oranol i el caló de ses

↓ Blava *(Russula ssp)*

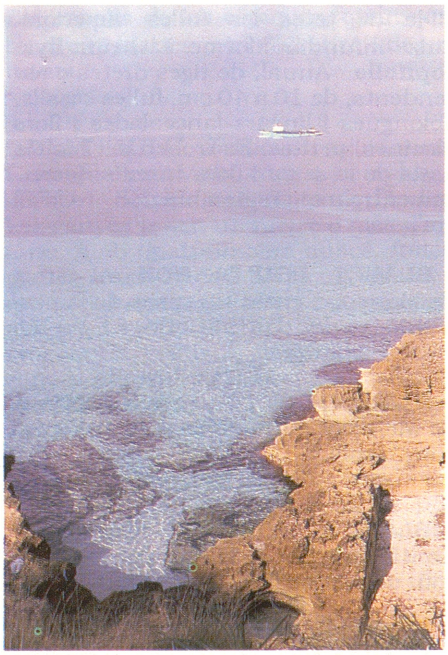

↑ Cala Blava (Llucmajor)

Lleonardes o de ses Donardes. Abans anomenada cala Mosques. S'hi ubica la urbanització *Cala Blava* (→). (M)

BLAVA, COVA Cavitat marina situada al nivell de la mar, al marge dret de cala Ganduf, a l'illa de Cabrera. És coneguda pels reflexs de llum blava que s'hi poden contemplar i li donen nom. És accessible només per mar. Té aixecament topogràfic.

BLAVA, NA Accident de la costa del terme de Capdepera, situat entre les coves d'Artà i les platges de Canyamel. (M)

BLAVA, SA CASA Propietat rústica del terme de Sóller, situada entre la vila i el racó d'en Vives. (M)

BLAVA, TORRENT DE CALA Vegeu *Mosques, torrent de cala.*

BLAVETA *(Luscinia svecica)* Petit aucell insectívor, caracteritzat per tenir una taca blava enmig del pit. Cria al centre i nord d'Europa, fins al cercle polar, durant els mesos de maig i juny. A Mallorca, no és molt abundant i només se'l pot veure durant l'hivern. S'amaga en el canyís de les zones humides. Durant el vespre pot perdre fins al 10% del seu pes, que recupera el dia següent. (GOB)

BLEDA *(Beta uulgaris)* Planta de la família de les quenopodiàcies. La subespècie *maritima* creix pels arenals, ran de la mar. A l'illa de les Bledes de Cabrera, s'hi troba una varietat endèmica *(marcosii)*. A més, destaquen la subespècie *uulgaris* varietat *rapacea*, coneguda amb els noms de **beta-rave** o **bleda-rave**, i la varietat *cicla*, cultivada com a llegum, que a vegades es troba subespontània pels horts. Són laxants i emol·lients. ■

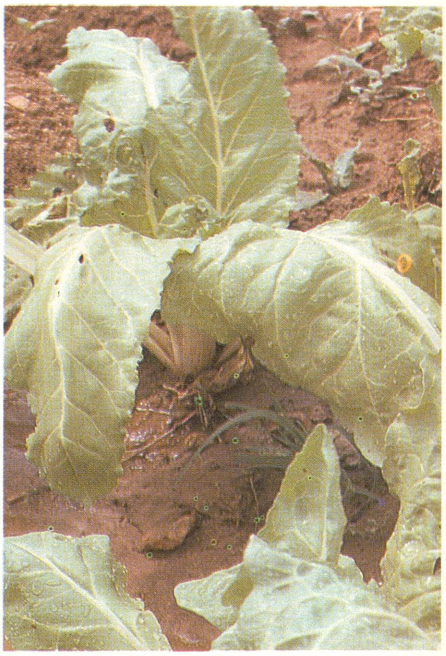

↑ Bleda *(Beta uulgaris)*

Són la base d'importants plats de la cuina mallorquina. Destaca la seva utilització en els *cocarrois* (→) i en les sopes, així com la preparació dels seus tronxos frits. En la fraseologia popular, s'utilitza per designar les persones curtes d'enteniment o massa delicades. (FB)

BLEDA, CAN Terrenys del terme de Porreres, situats entre Son Pinya i

↓ Entrada a la cova Blava de l'illa de Cabrera *(CA)*

↓ Can Bleda (Sóller)

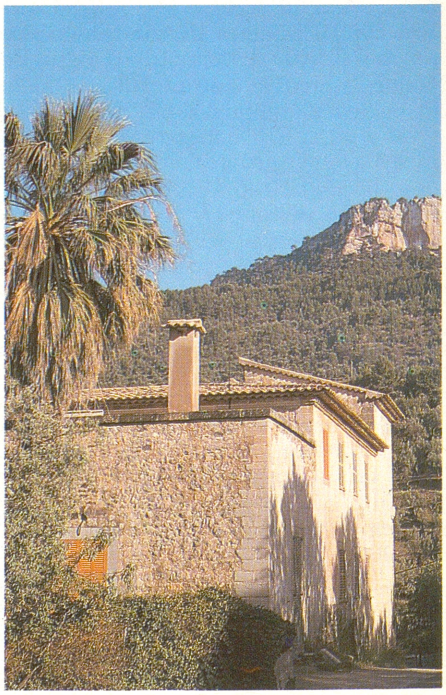

Son Bardissa. ■ Possessió del terme de Sóller, entre la capella de Castelló i Moleta. Documentada el 1511. (M)

BLEDA, HORTS DE CAN Al terme de Sóller, situats entre can Bleda i Alconàsser. (M)

BLEDA, SA Possessió del terme d'Alaró, situada entre Son Frau i can Bou. (M)

BLEDES, BANCAL DE SES A sa Dragonera, entre cala Lladró i la cova de sa Font. (M)

BLEDES, ILLOT DE SES A l'arxipèlag de Cabrera, situat entre la cova des Mestral i s'Escar des Vaixell. (M)

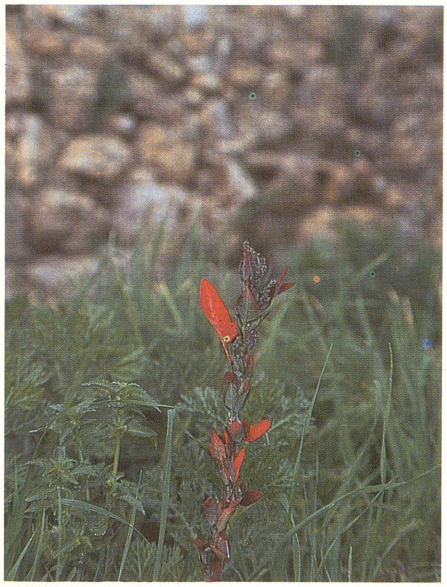

↑ Blet *(Amaranthus retroflexus)*

BLET Nom d'una sèrie de plantes de les famílies de les quenopodiàcies i de les amarantàcies, com el **blet bord** o **blet moll** *(Chenopodium bonus-enricus)*, **blet pudent** *(Chenopodium vuluaria)*, **blet paret** *(Chenopodium murale)* i el **blet blanc** *(Chenopodium album)*. Del gènere *Atriplex*, hi ha el **blet** *(Atriplex hortensis)* i l'**herba molla** *(Atriplex hastata)*. De la família de les amarantàcies trobam l'*Amaranthus retroflexus*, l'*Amaranthus blitoides* i l'*Amaranthus albus*. Totes són herbes anuals i es fan en abundància per dins els horts. No tenen cap aplicació pràctica, ni tan sols per als animals. (FB)

BLOC ASSEMBLEISTA Plataforma unitària sorgida a Mallorca el juliol de 1917, integrada per regionalistes, reformistes, republicans i socialistes. Va aparèixer a causa de la crisi social i del sistema de partits de la Restauració que es produí el 1917. Propugnava l'autonomia i rebutjava el caciquisme. Tres dels seus candidats —dos reformistes i Llorenç Bisbal Barceló— aconseguiren triomfar a les eleccions municipals de novembre de 1917, a Palma i, a més, se'n presentaren candidatures a Artà i Llucmajor. N'eren membres destacats Lluís Martí, Miquel Trian, Joaquim Bernat, Agustí Roca, Josep Gomila, Bartomeu Castanyer, Francesc Villalonga i Antoni Pol.

BLOC NACIONAL Organització política creada a Madrid, el 1934, per José Calvo Sotelo i els polítics destacats de Renovació Espanyola, d'Acció Espanyola i els tradicionalistes, com a plataforma electoral. Propugnava una àmplia coalició de dretes antirepublicanes i antimarxistes per donar suport a un exèrcit fort i implantar una monarquia de caire corporatiu. A Mallorca, on no va passar de temptatives per incorporar els tradicionalistes, en foren fundadors Joaquim Puigdorfila Zaforteza, Salvador Beltran Font, Honorat Sureda, Manuel Moragues Morell, Nicolau Garau i Pere Cotoner i Cotoner, entre altres. No presentà candidatura pròpia a les eleccions de febrer de 1936 i es limità a fer costat a la coalició de centre-dreta. La guerra civil de 1936 trencà aquest projecte abans que pogués consolidar-se. (AM)

↑ Anagrama del Bloc Nacionalista d'Estudiants

BLOC NACIONALISTA D'ESTUDIANTS Organització d'estudiants fundada a Palma, el 1986, arran del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Celebrà un congrés constituent, el febrer del 1987, on es marcaren com a objectius la normalització lingüística i les reivindicacions pròpies de l'alumnat. Edità *Es Bloc. Full del Bloc Nacionalista d'Estudiants*, del qual sortiren tres números. Arribà a tenir uns 200 afiliats. Es va dissoldre durant el 1988. En fou secretari general Jaume Payeras Alzina.

BLOC OBRER I CAMPEROL Organització política marxista, dissident de la III Internacional Comunista, creada el 1930 a Catalunya. Propugnava una federació de nacions socialistes dins l'Estat espanyol, la lluita revolucionària i l'internacionalisme proletari. A Mallorca, a finals de 1934, n'aparegué un grup constituït per expulsats del Partit Comunista d'Espanya —PCE—, entre ells, Antoni Bauzà i Francesc de Gràcia. No obstant l'enfrontament amb el PCE, participà amb aquest i amb els socialistes a l'Aliança Obrera (juliol de 1935). El grup de Mallorca s'incorporà al Partit Obrer d'Unificació Marxista —POUM. (AM)

BLOC POPULAR ANTIFEIXISTA Vegeu *Front Popular*.

BMS Motocicleta dissenyada i fabricada a Mallorca per *Baltasar March Santandreu* (→).

BO, CAN Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre Son Antic i can Morei. (M)

BO, POU Denominació genèrica existent a gairebé tots els municipis de Mallorca. Aplicada a un pou comú, és indicativa de la qualitat de les seves aigües en relació amb els altres del lloc, vila o comarca. El nom sovint ha acabat designant el camí o carrer on es troba el pou i també les terres que el voltaven. ■ Al terme d'Ariany, situat entre la vila i el pou Jurà. ■ Rafal del terme de Campanet, situat entre el carrer de Sant Miquel, Son Estrany i Son Jordà. Dit primitivament camp des Rector, rebé l'actual denominació a la fi del s XVI. Tenia cases, garroverars, alzinars i vinyes. Actualment, està dividit i parcialment urbanitzat. Donà nom a la família dels Crespí —des Pou Bo—. (M/DF)

BOADELLA, MOLÍ DE SON Al terme de Santa Maria del Camí, situat entre Son Punta i es Cirerers. Documentat el 1482. (M)

BOAL, SA Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre s'Àguila d'en Tomeu i s'Àguila d'en Pere. ■ Al terme de Puigpunyent, situada entre el molí Paperer i la font de sa Marquesa. (M)

BOAL DE SES FONTS Terrenys del terme d'Estellencs, situats al puig

de Galatzó, entre el pas de na Sabatera i Son Fortuny. (M)

BOAL DE SON RIBES Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre el poble de Pina i Son Barrera. (M)

BOC, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre Morneta i es Dametos. ■ Al terme de Felanitx, entre Son Rosselló i Son Oliver. ■ Al terme de Manacor, situada entre Algorefa i Albocàsser. (M)

BOC, COVA DEL Cavitat situada a les proximitats del cim de Fartàritx, al terme de Pollença. Amb 300 m de recorregut, ocupa el lloc 33 dins les cavitats més llargues de Mallorca. Té aixecament topogràfic.

BOC, COVA DES Accident de la costa de sa Dragonera, situat entre es Calafats i cala Lladró. ■ Al terme de Marratxí, entre Son Cós i Son Ros. (M)

BOC, ES Poblat talaiòtic situat al terme de Manacor, vora les cases de la possessió des *Boc Vell* (→). Té planta ovalada i està voltat de murades, de les quals es conserva tot el circuit i els portals d'accés, malgrat que a aquests els falten les llindes. Per la seva morfologia s'assembla al poblat del pujol fortificat des Castellot a la possessió des Filicomis (Lloseta). Els terrenys circumdats per la murada estan dedicats al cultiu, fet que impedeix visualitzar les restes dels edificis del poblat. No s'hi han fet mai excavacions arqueològiques.

EL BOC

A Mallorca, l'expressió *ets un boc* és un insult equivalent a caparrut. I si bé a gran part de Mallorca s'usen altres accepcions del vocable per indicar que algú és curt d'enteniment, bèstia, grosser, l'ús implícit del concepte *lux* (luxúria, luxe, llum, luciferí) manifesta l'ascendent diví de la vella entitat. Encara ara la paraula «luxúria» s'usa especialment per a descriure una vegetació abundant, un lloc de verdes espessors, bucòlic, on reina el Gran Boc, el dimoni verd, el de la canyaferla. Un lloc paridisíac, com correspon a la vella potestat divina i a la seva cohort, els anomenats pel cristianisme dimonis aquàtics (ondines, dones d'aigua, maria-enganxes).

Reposicions folkloritzants bastant modernes varen introduir a Mallorca valoracions sabàtiques que no estan suficientment documentades a la tradició antiga, ni a penes suggerides en els processos inquisitorials illencs. El boc que protagonitza les dimoniades mallorquines podria usurpar la imatge de l'anomenat boc de Biterna (Lucífer coronat amb els atributs del moltó) i situa l'acció a l'edat mitjana. Més antigament, els nostres dimonis usaven, amb tota seguretat, banyes de bou com a atributs de la seva reialesa divina. En qualsevol cas no s'ha d'oblidar el component mitològic jueu, contingut en el ritus del boc expiatori de les seves antigues tradicions i que en algun moment degué deixar rastres en els usos i costums dels mallorquins. El Verd, en canvi, és omnipresent a tota l'àmplia gamma de manifestacions plàstiques culturals i pietoses de Mallorca.

Quan la toponímia es refereix al boc ho fa en funció de les seves utilitats estrictament ramaderes (casa des Boc Vell, Manacor) o bé actua com altres subjectes fabulosos o legendaris, com és el cas de la cova del Boc, a Pollença, d'on es conta que un boc s'escapava invariablement dels caçadors ficant-se dins la cova i sortint un parell de quilòmetres més lluny, a l'altre costat de la muntanya. És una clara repetició de fets similars referits a cans, porcs, persones i que, en realitat, només pretén mostrar subliminalment la por del pagès a ficar-se dins aquests suposats antres infernals.

José Antonio Encinas

↓ Restes del poblat talaiòtic des Boc (Manacor)

BOC, PUIG DES Al terme d'Alcúdia, de 345 m d'altària, entre el cap de Menorca i sa talaia d'Alcúdia. (M)

BOC, SALT DES Accident de la costa del terme de Sóller, entre la cova de ses Rates-pinyades i les coves d'en Melis, a la costa marítima d'Alconàsser. (M)

BOCA DE LLEÓ *(Antirrhinum maius)* Dita també **boca de llop**. Planta perenne amb tiges dretes de 30 fins a 80 cm, que poden esser simples o ramificades. Les fulles, enteres, són oposades o alternes. Té les flors grans característiques, generalment purpúries

↑ Boca de lleó *(Antirrhinum maius)*

i tacades de groc al paladar, que apareixen en un dens raïm terminal. Floreix del mes d'abril al setembre i es pot trobar cultivada i subespontània al gorg Blau i a la mola de Lluc.

BOCA DE SA RAJADA Accident de la costa d'Andratx, situat entre cala en Basset i el cingle d'en Marcó. (M)

BOCA NEGRA, COVA DE LA Petita cavitat situada a la vessant Sud-Oest de la serra del Cavall Bernat, al terme municipal de Pollença. Té aixecament topogràfic.

BOCCHORIS Vegeu *Bóquer, naviformes de* i *Bóquer, pedret de.*

BOCINA, LA Publicació setmanal de caire satíric, editada a Palma des del 1858 fins al 1898. Tengué cinc etapes, determinades per successives clausures a causa del seu contengut polític. La primera (1858), va esser dirigida per Miquel Martí; la segona (1871-1872), sota la direcció de Francesc Calafell, es caracteritzà pel seu caire radical, obrerista i anticlerical. Des d'una postura republicana federal, criticà durament els carlins, els moderats, els liberals monàrquics i els progressistes. Censurà i caricaturitzà figures destacades com Josep Maria Quadrado, Dionisio Árias Fernández, Tomàs Aguiló i Josep Quint Safortesa, i això li valgué algunes denúncies. La tercera etapa abastà el 1880. La quarta (febrer-agost de 1896), novament sota la direcció de Miquel Martí, mantengué una ideologia pròxima a la liberal, crítica amb l'Església i amb el caciquisme. A la secció *Mallorquines Ilustres*, feia befa de destacats personatges de l'època, com el batle de Palma, Jaume Salom Vic, el periodista i militar Ricard Salvà Escandell, el comandant de la guàrdia municipal de Palma, Josep Moià Salas, i el propietari de *La Última Hora*, Josep Tous Ferrer, entre altres. En canvi, es mostra favorable al general Valerià Weyler Nicolau i al polític Antoni Maura Muntaner. Durant la cinquena i darrera etapa (març i abril de 1898) va tenir un tiratge de 4.000 exemplars. (AM)

↓ La Bocina

AÑO I. PALMA DE MALLORCA 13 MARZO 1880. NUM. 1.

LA BOCINA

SEGUNDA ÉPOCA.

Semanario humorístico que se propone hacer llorar á unos y reir á otros.

SE DAN TODA CLASE DE SATISFACCIONES Y NO SE ADMITEN DESAFIOS.

DOCUMENTO HISTÓRICO.

El 4 Febrero de 1872, apareció último número de la primera mpaña del semanario LA BOCINA yo encabezamiento era como si-

«NOS DESPEDIMOS.»

«Ultimos dias de *El Juez de* »

«Pocas semanas hace que Don guel Ribilomi y Corró, el cono- o Director del semanario citado acercó á nuestra imprenta sa- ando por favor que desistiéra- del propósito de publicar las rañas y hechos célebres de la te moderada, amenazándonos el caso de que no quisiéramos placerle, con el establecimiento un periódico clandestino que razon ó sin ella quitaria el jo y hasta los huesos á todo do viviente ó difunto que fuera al y honrado, añadiendo que, ro de algunos dias vendria á rarse de las condiciones con *El Juez de Paz* sería admitido pular.

mtual acudió el protegido de . N. á la cita convenida y escuchó las siguientes bases de arreglo que propusimos.

1.° *El Juez de Paz* se retirará del estadio de la prensa manifestando que siente haber agraviado á los hombres que militan en las filas de los partidos avanzados, prometiendo sus redactores que en ningun tiempo volverán á publicar libelos infamatorios contra los liberales.

2.° En el número inmediato al en que desaparezca *El Juez de Paz* cesará tambien LA BOCINA poniendo en conocimiento de sus lectores que habiendo rendido bandera su enemigo, no existen las causas que motivaron su publicacion, pero que reaparecerá tan pronto como lo verifique *El Juez de Paz* ú otro periódico de las citadas tendencias.

3.° D. N. N. retira la denuncia por El Club etc.

Con esto se demuestra mas que suficientemente que no nos duelen prendas y que el periódico citado recibe cuantas en una bala las proposiciones de paz. Nosotros queriamos que el semanario reaccionario se entregara á discrecion. Gracias á nuestro esfuerzo hemos conseguido el objeto que nos propusimos.

Muchos suscriptores de aquel inmundo taller de injurias y calumnias, se han apresurado cobardes á dejar la suscripcion en cuanto han visto que traducimos en hechos la promesa de hacerles responsables de los escritos que insertara el miserable papel á que nos referimos. Buen número de entre ellos arrastrándose cual mentiguadas serpientes han llevado su bajeza hasta el punto de hacernos saber su resolucion. En una palabra, falto de suscriptores *El Juez de Paz* y careciendo tambien del salario con que antes le subvencionaban sus inspiradores, interesados mas que nadie en aplacer nuestra justa ira, ha dejado de existir. *El Juez de Paz* ha muerto. Terminada la tarea que nos impusimos, hoy cosamos en la publicacion de LA BOCINA y en su reemplazo recibirán nuestros suscriptores *La Trompeta*, periódico que olvidando los agravios pasados, á fuer de buen liberal, se consagrará esclusivamente á cuestiones de actualidad, volviendo siempre por los derechos del pueblo y castigando á los enemigos de [illegible]

BODA Vegeu *Mateu Ferragut.*

BOFARULL I SANÇ, FRANCESC DE (Barcelona 1843 - 1938) Arxiver. Succeí el seu pare en la direcció de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (1893-1911). Escriví, entre altres llibres, *El testamento de Ramon Llull y la escuela luliana de Barcelona* (1896). (LIP)

BOFILL, JUCEF SALOMÓ (Mallorca ? - 1362) Metge. Fill de Salomó Bofill, que es dedicava també a aquest ofici. Exercí a Mallorca però emigrà a Aragó i hi visqué durant deu anys.

↓ Torreta de la possessió des Boc Vell (Manacor)

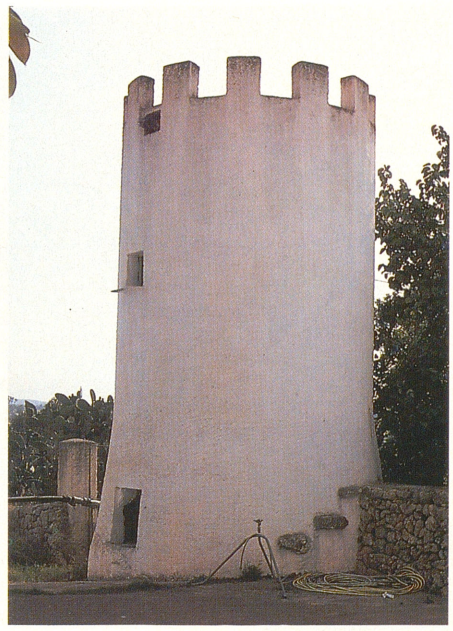

Tornà novament a l'Illa on està documentat com a comerciant.

BOFILL SOLER, PERE (Barcelona s XIX) Enginyer. Fou l'enginyer de la primera línia fèrria Barcelona-Mataró, creada el 1848. S'establí a Mallorca com a primer enginyer i director de la Companyia dels Ferrocarrils de Mallorca, càrrec que ocupà entre 1875 i 1877. Treballà també com a enginyer a la fàbrica de paper de s'Albufera de Mallorca i delimità les mines de lignit d'Alaró i Binissalem. Patentà diversos aparells d'acetilè a partir del carbur càlcic.

BOGA Vegeu *bova*.

BOGA *(Boops boops* Linné 1758) Peix de color platejat, més obscur al dors. El seu cos, que pot arribar a 30 cm, és oblong, fusiforme i molt poc comprimit. Compta amb una única aleta dorsal, formada per catorze radis espinosos molt fins. L'anal és curta i amb tres espines, i les ventrals tenen una espina fina i flexible. La caudal és escotada i les pectorals triangulars. Es reprodueix durant els mesos de febrer a abril i fins i tot de maig, a la Mediterrània. Constitueix una espècie carnívora d'organismes planctònics, principalment de crustacis, de larves i ous de peixos. És de costums gregaris a prop de la costa, sobre fons d'arena o de roques en aigües de mitjana profunditat, però es localitza més aviat lluny de la costa en petits bancs pelàgics. En aquests casos, es manté en aigües superficials, i pot aprofundir fins als 350 m. Es pesca sobretot amb arts d'encerclament i també d'arrossegament. Està distribuit per tota la Mediterrània. (MM)

BOGA, CAN Propietat rústica del terme de Bunyola, situada entre l'antiga alqueria Barcelona i el comellar del Bon Jesús. (M)

BOGA, PESTA D'EN Epidèmia que assolà Mallorca entre 1493 i 1494. Fou una de les tres més importants del s XV, amb les de 1439-40 i 1470. És atribuïda a un mariner del mateix nom, embarcat en un vaixell procedent d'un lloc contaminat pel flagell. Quan arribà a l'Illa, amagà una borsa de doblers, que no es posà en quarentena, i va esser el transmissor de la pesta. S'estengué per tot Palma, que romangué quasi deserta per l'emigració de la gent cap a les viles. Causà prop de 5.000 morts. Entre els qui més combateren la malaltia, destacaren els cirurgians Bernat Cifre i Manuel Torrangil, i el físic Manuel Monistrol. Aquest fet ha quedat dins la memòria del poble per la dita *esser més dolent que sa pesta d'en Boga.*

BOGAMARÍ *(Paracentrotus lìuidus)* També anomenat **vogamarí, vogo** i **eriçó de mar**. És un invertebrat equinoderm, molt comú sobre les roques de l'estadi mig-litoral. Té la pell endurida per nòduls de calç en forma de

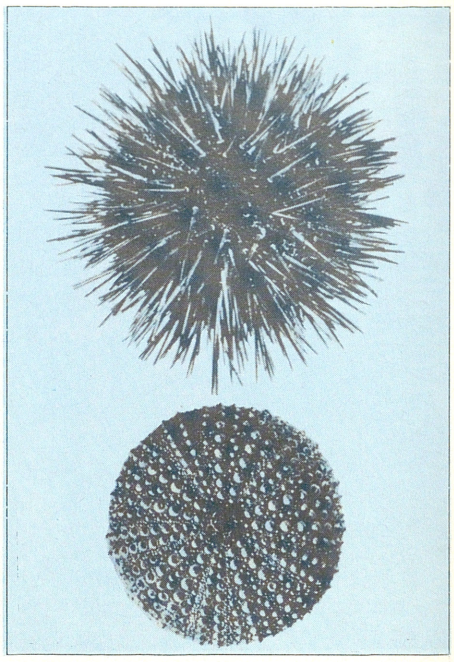

↑ Bogamarí *(Paracentrotus lìuidus)* amb les pues defensives (superior) i una vegada pelat (inferior)

planxes, que encaixen perfectament per a formar una capsa completa, en forma esfèrica o de cor, dins la qual hi ha els òrgans essencials de l'animal. Aquesta capsa està recoberta per unes característiques pues, fixades amb un sistema de ròtuls, que li dóna mobilitat per defensar-se del perill. És comestible i molt apreciat a altres indrets, però a Mallorca només es consumit per població forana que, als darrers anys, ha fet minvar la població.

BOGA VELL, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre Sos Promets Vell i la sínia Nova. Està documentada el 1464, com a Rafal d'en Boga. (M)

BOGIDIELLA BALEARICA Crustaci amfípode endèmic de Mallorca, totalment adaptat a la vida subterrània, del qual s'han trobat poblacions formades per pocs individus a les coves del Drac, dels Hams i a la cova des Pont; totes a Manacor. El gènere *Bogidiella* sol poblar preferentment les aigües intersticials litorals i continentals, i la *balearica* és la primera espècie del seu gènere trobada dins una cavitat.

BOGIOT *(Thesium diuaricatum)* Planta vivaç de rizoma i arrels llenyoses, tiges robustes i ascendents, molt ramoses, de 30 a 50 cm de longitud. Les seves fulles són agudes i estretes, i la seva floració, que es produeix entre

↓ Boga *(Boops boops* Linné 1758)

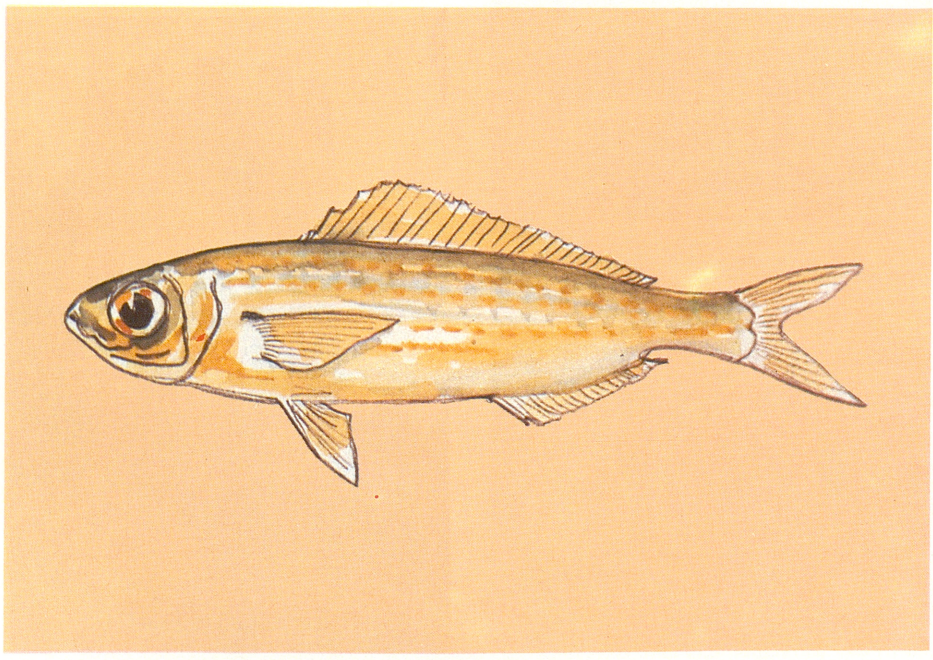

el mes d'abril i juny, és en forma de panícula. Antigament, era molt comuna al peu de les murades de Palma i a les proximitats de la ciutat, però les seves propietats com a diürètic i refrescant han fet que gairebé hagi desaparegut de Mallorca.

BOGUETES, SES Terrenys del terme de Santanyí, situats entre Son Amer i Son Caragol. (M)

BOHEMIA Publicació quinzenal editada a Palma, dedicada a art i literatura. Tan sols en sortiren tres números, des del maig al juny de 1914.

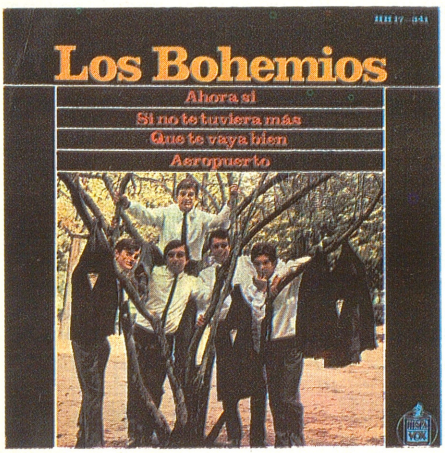

↑ Disc de Los Bohemios

BOHEMIOS, LOS Grup musical creat a Palma entorn del 1963. Es va dissoldre el 1970, reaparegué el 1977 i des d'aquella data ha treballat ininterrompudament. Durant la primera època, fou un dels conjunts més famosos de Mallorca. Usualment compost de cinc a vuit membres, destaquen el vocalista Santi Bono i els músics Joan Giménez i Felip Rebolledo, entre altres. Ha actuat a les Balears i a diverses ciutats d'Europa i del nord d'Àfrica. Tenen enregistrats setze discs, d'un repertori molt variat, amb composicions seves i d'altres grups. Entre les cançons més famoses del grup destaquen, *Cati* (1966) i *Niña no te enamores de mi* (1982).

BOHIGAS BALAGUER, PERE (Vilafranca del Penedès, Catalunya 1901) Historiador. Va esser conservador de la Biblioteca de Catalunya. Pertanyia al cos d'Arxivers, Bibliotecaris i Arqueòlegs des del 1941. Entre els seus nombrosos estudis destaquen, sobre Ramon Llull, *Fondos manuscritos lulianos de bibliotecas de Mallorca* (1944), *Les cronologies lul·lianes i el sentit personal d'algunes obres de Ramon Llull* (1965) i *El sentimiento de naturaleza en Ramon Llull*. Col·laborà en l'edició de les *Obres essencials* de Llull, tenint cura del *Llibre de Cavalleria* (1957). Publicà també el *Llibre de les bèsties* (1965). (LlP)

BOHIGAS GUARDIOLA, ORIOL (Barcelona 1925) Arquitecte i urbanista. Director de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (1977-1980), delegat d'urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona (1980-1984) i assessor del batle de Barcelona des del 1984, entre altres càrrecs. És autor de projectes arquitectònics a diverses ciutats europees i sudamericanes. A Mallorca projectà, a principis dels anys seixanta, dues vivendes unifamiliars a la Costa de la Calma i, posteriorment, fou coautor, juntament amb Josep Martorell i David Mackay, de la casa de l'empresari turístic Gabriel Escarrer a Son Vida (1985-1988). Aquesta edificació es considerada, per les seves dimensions i per la noblesa dels materials emprats, un palau contemporani.

BOI, CAN Possessió del terme de Pollença, situada entre can Tirana i la Punta. (M)

BOI, SON Possessió del terme de Consell, entre Son Pontiró i Son Biel. ■ Terrenys del terme de Sencelles, situats entre Son Ganyada i Son Guillem. (M)

↓ Son Boi (Consell)

BOI, PONT D'EN Accident de la costa del terme de Fornalutx, entre cala Ferrera i els cingles de n'Amet. (M)

BOIA, CA NA Propietat rústica del terme de Fornalutx, entre el pi d'en Penjat i Monnàber. (M)

BOIET, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, ran de la partió amb el d'Inca, entre can Xica i can Peix. ■ Al terme de Llucmajor, situada entre les Cases Noves i can Garra Seca. (M)

BOIET, HOSTAL DE CAN Al terme de Llucmajor, ran de la carretera general, entre Son Garcies de sa Cabana i Son Garcies de s'Aljub. (M)

BOIET, SON Possessió del terme d'Artà, situada ran del torrent des Millac, entre la vila i sa Creu Vella de Dalt. ■ Al terme de Llucmajor, entre Son Mulet i Son Grau. (M)

BOIETA, CA NA Propietat rústica del terme de Felanitx, entre Son Sales i can Barres. (M)

BOÏL I DE LA SCALA, FELIP DE (País Valencià ? - Palma 1348) Cavaller. Segon senyor de Manises. Ocupà diversos càrrecs a les corts dels reis

d'Aragó, Jaume *el Just* i Alfons *el Benigne*. El 1323, participà en la conquesta de Sardenya. Posteriorment, prengué part en l'expedició de Pere *el Cerimoniós* contra Mallorca (1343), on fou nomenat delegat especial per negociar la rendició dels castells d'Alaró, Santueri i Pollença, encara fidels a Jaume III de Mallorca. Després, fou conseller reial a les campanyes del Rosselló (1343 i 1344). Governador de Mallorca, amb el títol de reformador, entre 1345 i 1348, dugué a terme una dura política repressiva contra els partidaris de Jaume III, els quals sovint despossei dels seus béns i en alguns casos, féu executar.

BOIO, SON Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre Son Morei i s'Aduar. (M)

BOIOS, CAN Propietat rústica del terme de Campos, entre el tancat d'en Xorquet i can Revull. (M)

BOIRA, AVENC DE NA Cavitat situada a la fita del Ram del terme d'Esporles. Amb 109 m de fondària, ocupa el lloc 13è a la relació de cavitats més profundes de Mallorca. Té aixecament topogràfic.

BOIRA, CALA Accident de la costa del terme de Santanyí, dins Cala Figuera, entre cala Busquets i la punta de la torre d'en Beu. (M)

BOIRA, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Oliver i Son Gaià. (M)

BOIRA, HORT D'EN Al terme de Selva, situat entre ses Algorfes i es Porrassars. (M)

BOIRA, SON Possessió del terme de Calvià, situada entre la vall Verd i la font de sa Mola. Es va segregar de l'alqueria Beniorella. Documentada el 1592. ■ Terrenys del terme de Palma, situats entre es Palmer i Son Oms Vell. ■ Al terme de sa Pobla, entre Son Farratge i sa Sort Llarga. (M)

BOIRA, TORRE DE SON Situada al terme de Calvià, entre la vall Verd i la font de sa Mola. (M)

BOIRA, TORRENT DE CALA Petita escorrentia de 2 km de longitud i 0,6 km² de superfície de conca, que aboca les seves aigües a cala Figuera, al terme de Santanyí.

BOIVÀS, CAN Terrenys del terme de Lloret, situats entre Son Vent i Son Miralles. (M)

BOIVÀS, SON Possessió del terme de Montuïri, situada entre Son Berenguer i es Serral Vermell. (M)

BOIX *(Buxus balearica)* Arbust de la família de les buxàcies. Té el tronc molt ramificat i les fulles oposades, enteres, coriàcies, ovals i persistents. Les flors són monoiques, grogues, oloroses i petites, reunides en feixos axil·lars. La seva fusta és molt dura i de gra fi. Els torners l'usen per a fabricar culleres, forquetes, pintes i instruments de vent. Serveix per a fer xilografies i objectes d'art. Tota la planta és tòxica i la bullidura d'arrels és antireumàtica i antisifilítica, útil en casos de febres palúdiques. El 1850 encara hi havia boscs de boixos al Teix i a Ternelles. Avui es fa a redols per tota la Serra. Als jardins es pot trobar una altra classe de boix, de fulles més petites *(Buxus sempervirens)*. (FB)

BOIX, AVENC DES Cavitat situada al massís dels Tossals, al terme d'Escorca. Té 15 m de fondària i aixecament topogràfic.

BOIX, CA SA Propietat rústica del terme d'Inca, entre can Menorca i cas Coronell. (M)

BOIX, COLL D'EN Al terme d'Andratx, situat entre Son Esteve Vell i Son Orlandis. Documentat el 1372. (M)

BOIXA, CAN Propietat rústica del terme de Porreres, entre Son Lluís i Son Vallets. (M)

BOIXA, COVA DE NA Cavitat situada prop de la carretera que puja al puig de Sant Salvador, al terme de Felanitx. Està catalogada com a cova de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica.

BOIXAR, CALA EN A l'illa de Cabrera, situada entre el cap Ventós i la punta de sa Corrent. (M)

BOIXADORS I DE PINÓS, JOAN ANTONI DE (Catalunya 1672 - Gènova 1745) Militar, polític i músic. Conegut també com *Joan Antoni de Pacs*. Comte de Savallà i Peralada, marquès d'Anglesola i vescomte de Rocabertí. Fill de Joan de Boixadors i de Rocabertí. El 1706, participà, a favor de l'arxiduc Carles, en la defensa de Barcelona contra el setge borbònic. Entre 1706 i 1709, fou governador de Mallorca i en foragità els partidaris de Felip V. A la mort de l'emperador (1740) passà a Itàlia.

↓ Boix *(Buxus balearica)*

BOIX DE BERARD Llinatge compost emprat pels primogènits d'una de les branques dels *Berard* (←) d'encà que Nicolau de Berard i de Palou heretà el fideïcomís fundat el 1529 pel notari Bartomeu Boix, cosenyor de l'escrivania de la cúria de la governació de Mallorca.

BOIXET PUJAL, FRANCESC XAVIER (Catalunya 1938) Futbolista. S'inicià en els equips d'Acció Catòlica i posteriorment ingressà en el Mataró CF (1953). Després de jugar a diversos equips catalans, fou fitxat pel Reial Club Esportiu Mallorca (1959), on ocupà la demarcació de migcampista.

BOIXOS, PUIG DES Al terme de Valldemossa, de 874 m d'altària, situat entre es Cosconar i ses Basses. (M)

BOIXOS, SERRA DES Entre el puig des Vent i el puig des Moro, del terme de Sóller, al massís des Teix. (M)

BOLAO Vegeu *Gómez Bolao, Àngel.*

BOLAO GONZÁLEZ, MANUEL (Barcelona 1926) Músic. S'inicià a Barcelona i, a partir del 1957, actuà sovint a Palma, on s'instal·là definitivament el 1970. Es dedica principalment al jazz, així com a ritmes tropicals. El 1961, féu part del grup *Latincombo* que debutà a l'Olímpia de Palma i enregistraren una desena de discos. Ha treballat amb diversos músics com Henry Mancini, Tete Montoliu, Augusto Algueró, Gabriel Estarellas, Bonet de Sant Pere, Joan Bibiloni i Antoni Miranda. El 1985, enregistrà el disc *Manolo Bolao quartet.*

↑ Sa Boleda (Santa Margalida)

BOLCADOR DE SES EGOS Terrenys del terme d'Artà, situats entre sa Vinyassa i sa Cova. (M)

BOLEA, SON Possessió del terme de Porreres, entre es Baulenes i es Moreis. (M)

BOLEDA, SA Possessió del terme de Santa Margalida, situada entre el torrent de Son Bauló i Son Viola. En aquesta possessió, anomenada pels musulmans Bulaida, es creu que nasqué, a principis del s XI, l'historiador i literat mallorquí Abu Abdallah Alhomaidi. (M)

↓ Can Bolei (Andratx), oli de Joana M Bonet

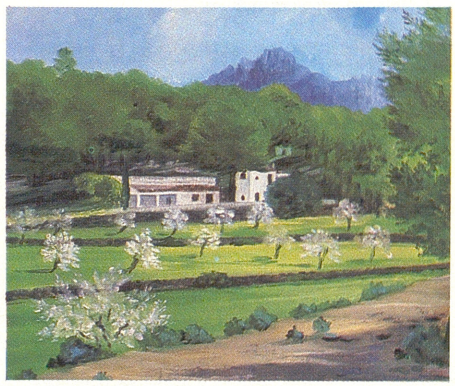

BOLEI, CAN Propietat rústica del terme d'Andratx, entre can Perxota i la platja de Sant Elm, residència d'estiu de l'escriptor Baltasar Porcel. ■ Al mateix terme, entre es Través i can Polit. (M)

← Puig des Boixos (Valldemossa)

BOLENGA (*Echium asperrimum* i *Echium italicum*) Planta de la família de les borraginàcies. Pertany al gènere *echium*, del grec *echis*, 'escurçó', nom que al·ludeix la seva semblança amb una serp. Es diu que té propietats medicinals contra la picadura d'aquests animals. Té la forma de petit arbre de pisos, de quasi un metre d'alçada. Les flors són petites, en forma d'embut, groguenques, rosadenques i albo-bla-

↑ Bolenga *(Echium italicum)*

voses. Té unes cerres blanques, llargues i punyents. És freqüent per tenasses i vores de camins. (FB)

BOLENO, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre sa Bassa Crua i ca na Vilara. (M)

BOLERO Ball de parella de ritme ternari, format per un temps llarg, dos de breus i un de llarg. S'acompanya amb castanyetes, cant i guitarres. És posà de moda arreu de l'Estat espanyol a finals del s XVII i, malgrat que en un principi estava estès entre les classes populars, s'introduí entre l'alta societat, amb variants més completes. A Mallorca, per la seva popularitat, ha arribat a adquirir un caràcter i un temperament propis, diferenciats dels peninsulars. El terme s'ha usat també com a genèric, per anomenar una ballada. (BE)

BOLERO

El bolero és una dansa de ritme ternari que també ha estat coneguda a Mallorca amb els noms de seguidilla bolero, boleres i sevillanos. Probablement, va arribar des de Catalunya, on ja la trobam arrelada en el s XVII (1636).

Hi ha autors que afirmen que el bolero era, en principi, una dansa pròpia de l'alta societat i que després passà al domini de les classes baixes. D'altres, al contrari, asseguren que el ball fou característic de les classes baixes fins que, després de prendre noves formes, enriquint-se amb rissos i floreigs amb brodats de peus i filigranes de braços i cames, arribà als salons i palaus de la noblesa. El que podem afirmar és que a la programació dels balls de màscares que l'alta societat de Mallorca organitzava a la Llonja a principis del segle passat el plat fort eren els boleros i els fandangos.

L'acollida del bolero a Mallorca va esser tan alta i obsessiva que molt prest va adquirir carta de naturalització. Arribà a l'extrem de fer que els balls que s'organitzaven a festes patronals o privades s'anomenassin «balls de boleros». Ho podem comprovar a les referències que fan els setmanaris del segle passat, *La Roqueta* o *L'Ignorància*.

El bolero es podia ballar tant amb un aire moderadament lent com viu i alegre. El bolero antic, avui anomenat *el Parado* perquè així acaba la cançó que l'acompanya, ha aconseguit un renom singular des que l'agrupació de Valldemossa el va incorporar al seu repertori i adoptà el nom de El Parado per al seu grup folklòric.

El bolero és una dansa matriarcal i de parella i la seva execució lliure i espontània. La dona assenyala els passos que l'home es veu obligat a seguir i imitar. La vivor o moderació del ritme pot variar segons les circumstàncies i les persones que l'interpretin, segons sigui a una plaça pública, a l'era o a una casa privada. Tots els balladors d'abans estan d'acord en assegurar que si les parelles eren poc hàbils, el ball era de ritme moderat, però si eren destres i lleugeres de cama era viu, airós i, fins i tot, violent.

Bartomeu Ensenyat

↓ Principals pasos del bolero. a) principi b) punt llis c) saltat d) giravolt e) colzet f) obrir g) tancar h) mostretjats

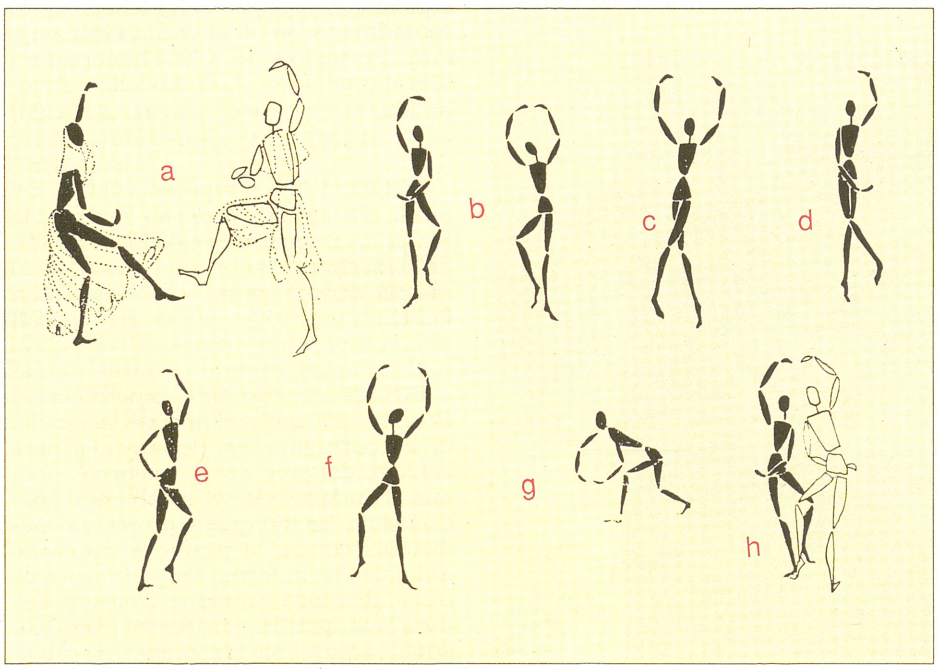

BOLERO, ORQUESTRINA Vegeu *Orquestrina Bolero*.

BOLET (*Sepiola rondeletti* Leach) Cefalòpode de cos ample i curt, que arriba a un màxim de 56 mm. És arrodonit a la seva part posterior i té el cap petit. Les aletes són ovalades en forma d'alerons i en posició latero-dorsal. De tentacles curts, amb dues, i a voltes tres, sèries de ventoses. Té una closca interna dorsal, estreta i acabada en un

BOLETS MÉS CONEGUTS A MALLORCA

Gírgola d'olivera	*Omphalotus olearius*
Esclata-sang de llet pelut	*Lactarius mairei*
Bolet del dimoni	*Boletus satanas*
Blava, cogoma, goloma	*Amanita vaginata*
Gírgola d'alzina	*Armillarea mellea*
Esclata-sang	*Lactarius sanguifluus*
Gírgola de poll, gírgola de figuera	*Pholiota aegerita*
Gírgola de card	*Pleurotus eryngii*
Gírgola, gírgola de pi, gírgola de carboner	*Pleurotus ostreatus*
Xampinyó	*Psalliota campestris*
Cogoma, fort, fortes, esclata-sang d'alzina	*Russula delica*
Mares, blaves, blaves veres	*Russula cianoxantha*
Gírgola d'estepa, frarets, grisets, palometes	*Tricoloma terreum*
Gírgola de garrofer	*Poliporus sulfureus*
Pixacà groc, grogues	*Suillus granulatus*
Picornell, cama seca	*Cantarellus cibarius*
Picornell, picornell blanc peu de cabrit, picornell pelut	*Hydnum repandum*
Peu de rata groc	*Clavaria aurea*
Peu de rata gris, manetes	*Clavaria cinerea*
Orelles de llebre blanques	*Helvella crispa*
Orelles de llebre negres	*Helvella lacunosa*

↑ Bolet del dimoni

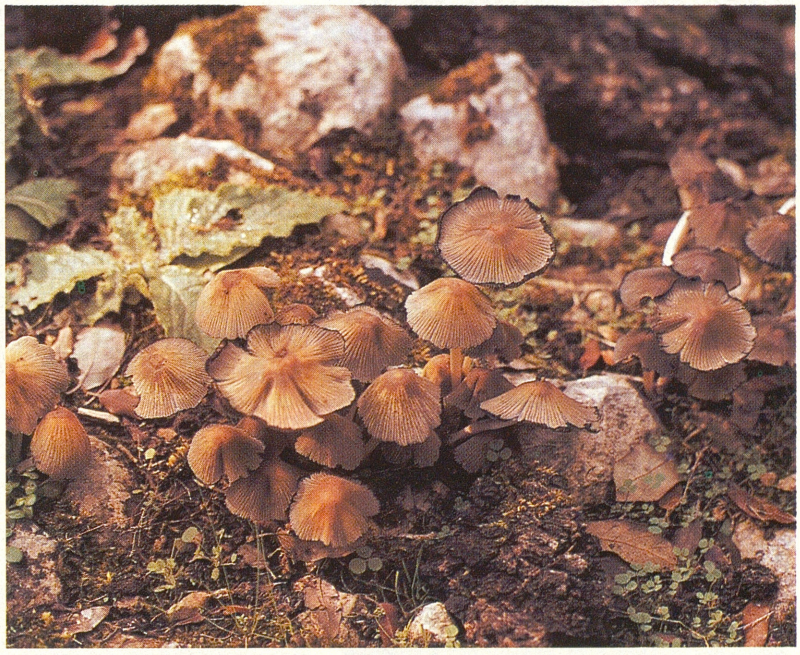

→ Bolet de femer

apèndix lanceolat. La seva coloració és marronenca i violeta, i varia en la seva intensitat segons el grau d'expansió de les cèl·lules pigmentàries. Es localitza a les zones costaneres de la plataforma continental. Se'l pesca amb xerxes, arts d'arrossegament i arts pelàgics. És freqüent a la Mediterrània, tret del mar Negre. (MM)

BOLET Part més visible del fong, és el seu fruit i l'aparell reproductor. A Mallorca n'hi ha, aproximadament, 800 espècies. El nom s'ha usat per denominar diverses espècies de bolets, especialment els no comestibles. El gènere botànic Boletus *(Basidiomicets agaricals)* està format per uns bolets que tenen tubs davall el capell i que vulgarment i en to despectiu s'anomenen «bolets» o «pixacans» i que són, curiosament, quasi tots comestibles. **Bolet d'anís** *(Clitocybe odora)*. Conegut amb aquest nom o el de bolet anisat perquè fa una olor fortíssima d'anís. Se'n detecta la presència per l'olor. És comestible. **Bolet del dimoni** *(Boletus satanas)*. Poc freqüent a Mallorca tot i que, alguns anys, es troba a la serra de Tramuntana. El diàmetre del capell oscil·la entre 6 i 30 cm, és molt gruixat, de forma hemisfèrica i de color blanc brut. Els tubs que es troben davall del capell són grocs i amb el temps es tornen de color roig. El peu és curt i gruixat, també groc i amb una xarxa fina de color vermell intens. Quan es talla, la carn es torna de color blau en pocs segons. Encara que no és gaire verinós, pot provocar forts transtorns gastrointestinals. **Bolet de femer**. S'anomenen així alguns bolets que creixen damunt fems, excrements diversos, fusta podrida o humus. Són coneguts els del gènere Coprinus, anomenats també bolets de tinta perquè la seva descomposició —que és molt ràpida i donat que les espores son negres— pren aquest aspecte i com a tal s'usava antigament. Damunt el femer també creixen bolets del gènere Agaricus, que són parents dels xampinyons que es venen al mercat.

■ Familiarment s'utilitza l'expressió *Estar tocat del bolet* per designar que algú no té el cap prou sa. Segons algunes teories, aquesta expressió ve de les anormals actituds que provoca el consum dels bolets que contenen substàncies al·lucinògenes, com l'*Amanita muscaria*, que no es troba a Mallorca però sí al Principat. (CC)

BOLETÍN COMERCIAL Publicació de la Cambra Oficial de Comerç de Palma, subtitulada *Periódico jurídico, industrial y de comercio de las Baleares*. Dirigida pel procurador de l'Audiència Manuel Peña Gelabert, s'editià del maig de 1896 fins al febrer de 1899, en què fou substituïda pel *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca*. Tenia una periodicitat mensual que posteriorment passà a quinzenal. Era distribuïda a tot l'estat i a l'estranger. Publicava articles sobre la indústria i el comerç mallorquí en seccions fixes, amb informació sobre advocats, fires i mercats, preus internacionals i nacionals, consultes jurídiques, cotitzacions i canvis monetaris. En foren col·laboradors habituals Lluís Jordà (des de Barcelona), Josep Otero, E Guasp, Antoni Blavia i Carles Llopis.

BOLETÍN DE LA CÁMARA OFICIAL DE COMERCIO, INDUSTRIA Y NAVEGACIÓN DE PALMA DE MALLORCA Publicació de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Palma de Mallorca, apareguda el 1899 com la continuació del *Boletín comercial* (←) i com a portaveu de la Cambra. De periodicitat quinzenal en un principi, el 1907 passà a esser mensual. Hi predominaven els temes lligats al desenvolupament de la corporació, dades estadístiques de producció i comerç insular, història i activitat de les principals indústries balears, discursos i informacions econòmiques de les ex-colònies, entre altres. Hi destacà l'*Indicador comercial* (un llistat de socis de les cambres i dels seus negocis, així com informacions econòmiques de Mallorca), que donaria lloc, el 1911, a la *Memoria Comercial*, publicada a part des del 1919. En foren col·laboradors, en aquesta època, Mateu Bosch, J Castaño, G Mulet, Enric Alzamora, Basilio Paraíso i B Castañer. Entre juny de 1936 i maig de 1938, deixà de publicar-se a causa de la guerra civil espanyola. En reaparèixer, aviat passà a esser bimensual, el 1939, i trimestral, el 1952. La publicació, juntament amb la *Memoria Comercial* i els treballs monogràfics, foren reformats substancialment el 1945, a causa de la nova situació econòmica europea sorgida després de la segona guerra mundial. Es millorà la tipografia, s'amplià el camp d'estudi econòmic i augmentaren les col·laboracions de Josep Casanovas, Francesc Barceló, Antoni Mulet, Bartomeu Sagrera, Joan Juan i Manuel Fuentes Irusorqui, entre altres. A partir de 1958, quan Bartomeu Barceló Pons en fou nomenat director, es produí un canvi cap a una línia més científica, i estudiosos i universitaris de disciplines no estrictament econòmiques (geografia, biologia, història i geologia) s'incorporaren a la publicació. Entre altres, cal esmentar les col·laboracions de Vicenç Rosselló Verger, Jean Bisson, Isidor Macabich, Joan Coromines, Álvar Santamaria Arández, Marià Villangómez, Josep Mascaró Passarius i Guillem Rosselló Bordoy. Deixà de publicar-se el 1976, per motius econòmics.

↓ Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca

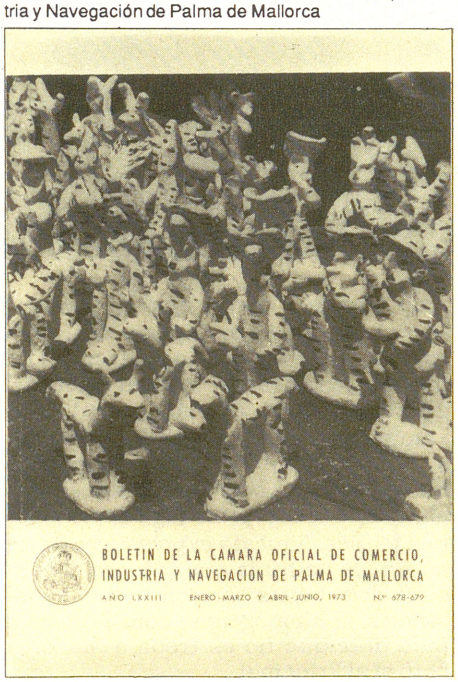

BOLETÍN DE LA REAL SOCIEDAD ESPAÑOLA DE HISTORIA NATURAL, SECCIÓN BALEARES Vegeu *Bolletí de la Societat d'Història Natural de les Balears*.

BOLETÍN DE LA SOCIEDAD DE HISTORIA NATURAL DE BALEARES Vegeu *Bolletí de la Societat d'Història Natural de les Balears*.

BOLETÍN DEL GRUPO LITERARIO AZUL DE PALMA Publicació i òrgan mensual del *Grup Literari Artístic Azul* (←). N'aparegueren 7 números entre novembre de 1934 i abril-maig de 1935. El seu director era Julio Sanmartín Perea i hi col·laboraren Antoni Esteva, Teodor Torres Lladó, Josep Reinés Reus, Joana Martorell d'Aguiló, Marià Aguiló, Joan Cabot Llompart, Pere J Jaume, Lluís Segura Miró, Josep Picó Valls, Josep Escalas Darder i Gaspar Sabater Serra. Es redactava íntegrament en castellà.

BOLETÍN OFICIAL DE LA PROVINCIA DE BALEARES Publicació oficial de la província de Balears, editada a Palma amb una periodicitat irregular, entre 1833 i 1987. Ha passat per diferents fases. En un principi el seu nom era *Boletín Oficial de Mallorca*, òrgan de la província de Mallorca, de l'administració perifèrica de l'Estat, de la Capitania General de Balears i de la Reial Audiència de Mallorca. Comptava amb col·laboracions literàries. Esporàdicament, almenys a partir de 1834, apareix el terme província de les Illes Balears. L'abril de 1836 canvià el seu nom per *Boletín Oficial Balear* i cap al 1860 ja es deia *Boletín Oficial de la Provincia de las Baleares*, denominació que amb alguna petita variació es va mantenir fins a la seva fusió, el gener de 1987, amb el *Butlletí Oficial de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears*. Es redactava íntegrament en castellà.

↓ Boletín Oficial de la Provincia de Baleares

Lunes 2 de enero de 1860. 1

Boletin Oficial

DE LA PROVINCIA DE LAS BALEARES.

Núm. 4235.

ARTÍCULO DE OFICIO.

Núm. 1.

GOBIERNO DE PROVINCIA DE LAS BALEARES.

Núm. 2.

Núm. 3.

MINISTERIO DE LA GUERRA.

BOLICHE Nom popular del motociclista *Joan Vidal Reynés* (→).

BOLILLA, CAN Propietat rústica del terme de sa Pobla, situada entre Son Ventura i Crestatx. (M)

BOLITX *(Chrysanthemum coronarium)* Planta de la família de les com-

postes. A la primavera, quan té la floració, és molt abundosa per tots els camins i molts de camps. Les flors són grosses, blanques, grogues o un poc mesclades de color. És planta vulnerària i diürètica, i les seves flors serveixen per tenyir de groc. (FB)

BOLITX Antic art de pesca compost de cóp, que és el fons de l'art on s'acumula la captura, de 16 a 25 m, i de dues bandes de 120 a 160 m. Es calava des d'un llaüt de manera que l'obertura quedàs mirant cap a la costa, a una distància que podia arribar fins als 700 m. La corona, o cóp, era de xerxa i en sortia un suro que servia per a no perdre'l de vista. Aleshores, els pescadors estiraven des de terra amb cordes afegides a les bandes de l'art.

BOLL, CAS Propietat rústica del terme de Marratxí, entre Son Ferrà i es Pinaret. (M)

BOLLA, CA LA Propietat rústica del terme de Marratxí, situada entre Son Conill i es Pinaret Vell. (M)

BOLLAIX, SON Possessió del terme de Felanitx, entre Son Catany i Son Llaneres. (M)

BOLLETÍ DE LA SOCIETAT ARQUEOLÒGICA LUL·LIANA –BSAL– Revista d'història editada a Palma des del 1885, per la Societat Arqueològica Lul·liana. Després del *Boletín de la Real Academia de la Historia* (1877), és la publicació, de les seves característiques, més antiga de l'Estat espanyol. La seva periodicitat ha variat des de quinzenal, en la primera època, fins a anual, en l'actualitat. Conté la relació anual d'activitats de la societat i recull les novetats sobre investigació arqueològica, artística, històrica i etnològica de les Balears, així com les tasques realitzades per a la conservació del patrimoni artístic. Dedica especial atenció a la figura i a l'obra de Ramon Llull, patró de la institució. Entre els treballs publicats, que es convertiren en llibres, destaquen *Constitucions i ordinacions del Regne de Mallorca*, d'Antoni Pons (1934), *Vida del beato Raimundo Lulio*, d'Antoni Ramon Pasqual (1890-91), *Informacions judicials sobre els addictes a la Germania*, de Josep Maria Quadrado (1896-1930),

↑ Bolitx *(Chrysanthemum coronarium)*

Esquema del bolitx ↓

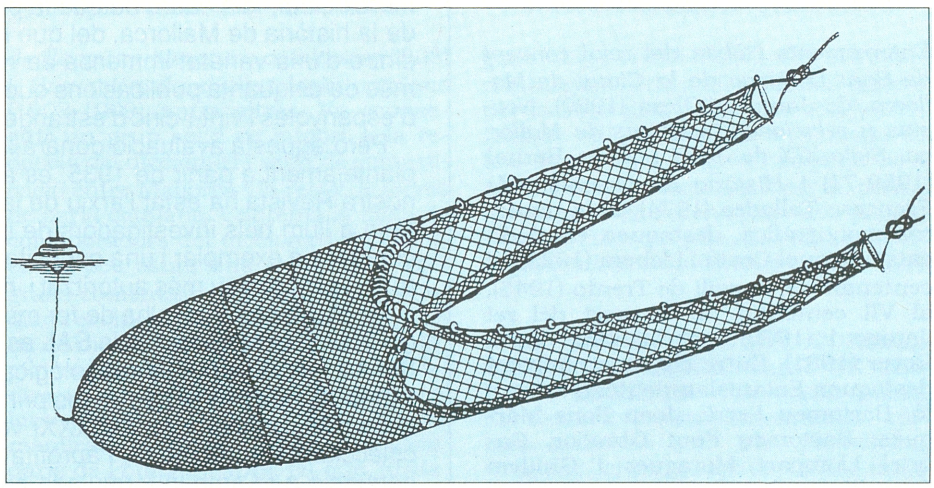

↓ Son Bollaix (Felanitx)

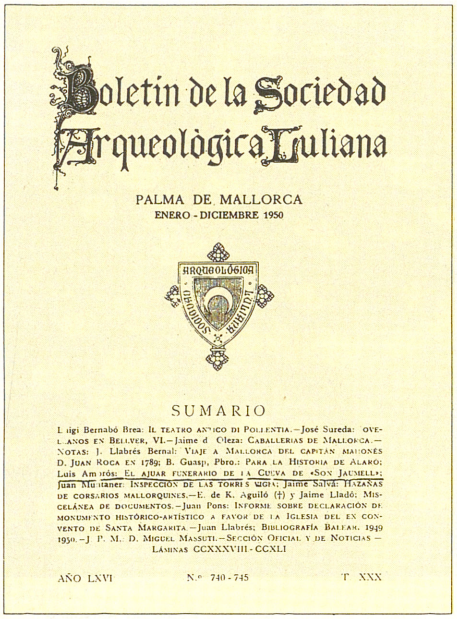

Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana

PALMA DE MALLORCA
ENERO - DICIEMBRE 1950

SUMARIO

L. igi Bernabó Brea: IL TEATRO ANTICO DI POLLENTIA.—José Sureda: OVEL ANOS EN BELLVER, VI.—Jaime d' Olesa: CABALLERIAS DE MALLORCA.—NOTAS: J. Llabrés Bernal: VIAJE A MALLORCA DEL CAPITAN MAHONÉS D. JUAN ROCA EN 1789; B. Guasp, Pbro.: PARA LA HISTORIA DE ALARO; Luis Amorós: EL AJUAR FUNERARIO DE LA CUEVA DE «SON JAUMELL»; Juan Mulet Amer: INSPECCION DE LAS TORRES «SON JAIME SALVA HAZAÑAS DE CORSARIOS MALLORQUINES.—E. de K. Aguiló (†) y Jaime Lladó: MISCELÁNEA DE DOCUMENTOS.—Juan Pons: INFORME SOBRE DECLARACIÓN DE MONUMENTO HISTÓRICO-ARTÍSTICO A FAVOR DE LA IGLESIA DEL EX CONVENTO DE SANTA MARGARITA.—Juan Llabrés: BIBLIOGRAFÍA BALEAR. 1949 1950.—J. P. M. D. MIGUEL MASSUTI.—SECCIÓN OFICIAL Y DE NOTICIAS.—LÁMINAS CCXXXVIII - CCXLI

AÑO LXVI N.º 740 - 745 T. XXX

↑ Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana

Enterraments i òbits del reial convent de Sant Domingo de la Ciutat de Mallorca, de Jaume d'Olesa (1920), *Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Siglo XIX* de Joan Llabrés Bernal (1959-71) i *Història de Llucmajor* de Francesc Tallades (1974). Dels números monogràfics, destaquen els dedicats a Miquel Costa i Llobera (1923), al centenari del concili de Trento (1945), al VII centenari de la mort del rei Jaume I (1976) i a Joaquim Maria Bover (1981). Entre els seus directors destaquen Estanislau de Kostka Aguiló, Bartomeu Ferrà, Joan Pons Marquès, Bartomeu Font Obrador, Gabriel Llompart Moragues i Guillem Rosselló Bordoy. Entre els col·laboradors es troben Antoni Maria Alcover, Isidor Macabich, Llorenç Riber, Josep Maria Quadrado, i Miquel Batllori. Per a facilitar la seva consulta, han aparegut índex d'autors (toms I-XXV, 1971), de matèries (toms I-XXV, 1975) i d'autors i matèries (toms XXVI-XXXIV, 1976).

BOLLETÍ DE LA SOCIETAT D'HISTÒRIA NATURAL DE LES BALEARS Publicació periòdica de la Societat d'Història Natural de les Balears. Fou la continuació del *Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural. Sección Baleares*, mensual i bimensual, que fou publicat a Palma durant el 1951. Entre el 1952 i el 1979, s'anomenà *Boletín de la Sociedad de Historia Natural de Baleares*. El 1980, adoptà el català com a llengua oficial i l'actual denominació. Començà, el 1952, a manera de full circular, mensual i bimensual, on es donaven a conèixer les activitats de la societat i es publicaven breus articles d'investigació sobre la naturalesa de les Balears. El 1953, passà a esser semestral, i des del 1954, és anual. Aquest anys, es constituí legalment la societat i esdevingué el seu òrgan oficial. El 1955, aparegué el primer tom de l'etapa oficial de la societat, adoptant-se el format actual i tengué com a director oficial Pere A Serra Bauzà (1955-73) i com a redactor en funcions de direcció Andreu Muntaner Darder (1955-58), Artur Compte Sard (1958) i Joan Cuerda Barceló (1959-73). Des del 1974, es nomenen directors propis: Guillem Mateu i Mateu (1974-78), Lluís Pomar Goma (1979), Joan Cuerda Barceló (1980-82) i, des del 1983, Lluís Pomar Gomà. Inclou articles i treballs, sempre originals i inèdits, referits exclusivament a les ciències na-

EL BSAL

El Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana apareix el 10 de gener de 1885 com un simple però bon intent de publicar els treballs dels meritíssims promotors de l'entitat, és a dir fer memòria de les exposicions, conferències i visites a monuments duites a terme, donar publicitat als informes evacuats, informar de les gestions per a fundar el Museu Arqueològic –vertadera prioritat constant–, i així mateix de totes les accions oficials i oficioses produïdes per a salvar de la destrucció els nostres monuments. Fins i tot la publicació donarà difusió als certàmens i dedicarà suficient espai a l'aixecament de plànols i a la reproducció de monuments.

A més de la tasca difusora, el Bolletí volia oferir un servei ben concret, reflectit ja al primer número: «els documents inèdits o poc divulgats que es refereixen a la Història de les Balears ... trobaran lloc propi al Bolletí». Presentava una secció específica sobre art i arqueologia, consignava en una crònica local fets molt concrets, i feia palès el propòsit d'establir intercanvis amb altres publicacions, una mesura que a la llarga suposaria la riquíssima col·lecció de revistes de la ben fornida biblioteca de la SAL, i eina per als investigadors del futur.

Cinquanta anys després, era evident que el Bolletí «amb el Museu» era el més alt exponent de vitalitat de l'Arqueològica, i el president, Faust Morell Gual, feia caure bé que la publicació era «un arxiu importantíssim de la història de Mallorca, del que no pot prescindir qui vulga estudiar-la, dintre d'una varietat immensa de matisos». Afirmació fonamentada amb més de cinquanta publicacions que tenien establert intercanvi, trenta-tres d'espanyoles i vint-i-cinc d'estrangeres.

Però aquesta avaluació donarà lloc, mercès al clima existent, a un nou plantejament a partir de 1935, és a dir la segona època, car «fins ara, la nostra Revista ha estat l'arxiu de la més variada i extensa documentació treta a llum pels investigadors de la nostra vella història pairal, amb una constància exemplar i una curiositat allargada a tots els afins dominis literaris; i el portaveu més autoritzat i indiscutit de la cultura a Mallorca».

És clar també que s'ha de fer memòria de moments de menys gaubança, o sia a la reflexió que la SAL es fa vint-i-cins anys més envant: «Sin el Boletín, en efecto, la Arqueológica, cuya actuación y cuya huella en la vida cultural de Mallorca en los primeros setenta y cinco años de su existencia se contienen en los XXXI volúmenes a que alcanza hasta hoy la colección de su Boletín». I aprofitava –perquè el temps ho requeria– una denúncia a to amb la formulada en els moments fundacionals: els tradicionals obstacles i resistències passives que mai manquen a l'Illa, però que a la segona meitat del nostre segle encara era «mayor la incomprensión y más dura y sostenida la resistencia, activa o pasiva, cínicamente descarada o solapadamente subrepticia, de la masa de intereses pretendidamente opuestos a una labor de contención, de defensa, de restauración y permanencia de los valores del pasado».

Cent anys després, el Bolletí de la SAL continua fidel a uns plantejaments que són plenament vigents pel que fa al patrimoni històrico-artístic de la nostra terra.

Miquel Duran

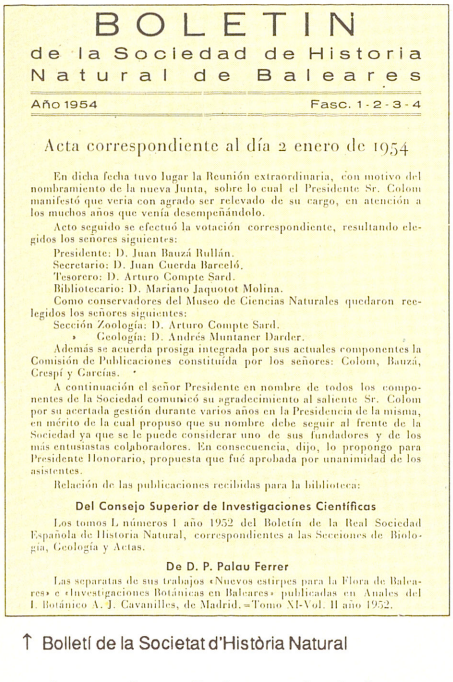

BOLETIN
de la Sociedad de Historia Natural de Baleares

Año 1954 Fasc. 1-2-3-4

Acta correspondiente al día 2 enero de 1954

En dicha fecha tuvo lugar la Reunión extraordinaria, con motivo del nombramiento de la nueva Junta, sobre lo cual el Presidente Sr. Colom manifestó que veía con agrado ser relevado de su cargo, en atención a los muchos años que venía desempeñándolo.

Acto seguido se efectuó la votación correspondiente, resultando elegidos los señores siguientes:

Presidente: D. Juan Bauzá Rullán.
Secretario: D. Juan Cuerda Barceló.
Tesorero: D. Arturo Compte Sard.
Bibliotecario: D. Mariano Jaquotot Molina.

Como conservadores del Museo de Ciencias Naturales quedaron reelegidos los señores siguientes:

Sección Zoología: D. Arturo Compte Sard.
» Geología: D. Andrés Muntaner Darder.

Además se acuerda prosiga integrada por sus actuales componentes la Comisión de Publicaciones constituida por los señores: Colom, Bauzá, Crespí y Garcías.

A continuación el señor Presidente en nombre de todos los componentes de la Sociedad comunicó su agradecimiento al saliente Sr. Colom por su acertada gestión durante varios años en la Presidencia de la misma, en mérito de la cual propuso que su nombre debe seguir al frente de la Sociedad ya que se le puede considerar uno de sus fundadores y de los más entusiastas colaboradores. En consecuencia, dijo, lo propongo para Presidente Honorario, propuesta que fué aprobada por unanimidad de los asistentes.

Relación de las publicaciones recibidas para la biblioteca:

Del Consejo Superior de Investigaciones Científicas

Los tomos I, números 1 año 1952 del Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural, correspondientes a las Secciones de Biología, Geología y Actas.

De D. P. Palau Ferrer

Las separatas de sus trabajos «Nuevos estirpes para la Flora de Baleares» e «Investigaciones Botánicas en Baleares» publicadas en Anales del I. Botánico A. J. Cavanilles, de Madrid.=Tomo XI-Vol. II año 1952.

↑ Bolletí de la Societat d'Història Natural

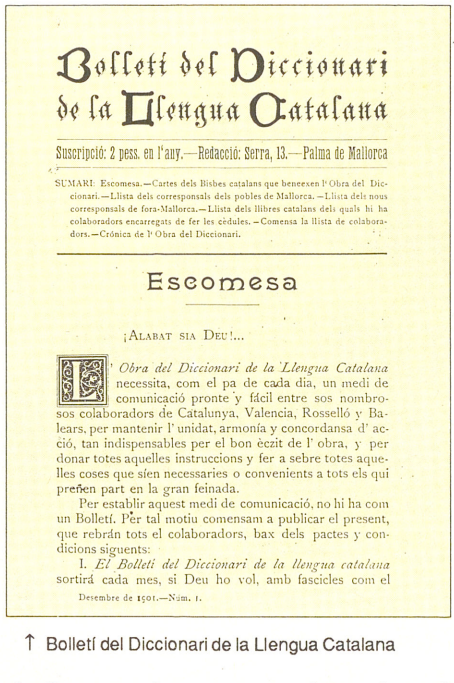

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: 2 pess. en l'any.—Redacció: Serra, 13.—Palma de Mallorca

SUMARI: Escomesa.—Cartes dels Bisbes catalans que beneeixen l'Obra del Diccionari.—Llista dels corresponsals dels pobles de Mallorca.—Llista dels nous corresponsals de fora-Mallorca.—Llista dels llibres catalans dels quals hi ha colaboradors encarregats de fer les cèdules.—Comensa la llista de colaboradors.—Crónica de l'Obra del Diccionari.

Escomesa

¡Alabat sia Deu!...

L'*Obra del Diccionari de la Llengua Catalana* necessita, com el pa de cada dia, un medi de comunicació pronte y fácil entre sos nombrosos colaboradors de Catalunya, Valencia, Rosselló y Balears, per mantenir l'unidat, armonía y concordansa d'acció, tan indispensables per el bon éczit de l'obra, y per donar totes aquelles instruccions y fer a sebre totes aquelles coses que sien necessaries o convenients a tots els qui prenen part en la gran feinada.

Per establir aquest medi de comunicació, no hi ha com un Bolletí. Per tal motiu comensam a publicar el present, que rebrán tots el colaboradors, bax dels pactes y condicions siguents:

I. *El Bolletí del Diccionari de la llengua catalana* sortirá cada mes, si Deu ho vol, amb fascicles com el

Desembre de 1901.—Núm. 1.

↑ Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Any I—1 Diumenge. Dia 2 de Janer de 1910—Núm. 1

BOLLETÍ DOMINICAL
DE LES PARROQUIES DE MALLORCA

I. Illm. y Rdm. Sr. Bisbe ha concedits 50 dies d'indulgencia a tots els qui llegeixen devotament o ascoltin llegir les instruccions piedoses contengudes en aquest Bolletí Dominical.

✠ El dia primer del any l'Església celebra la Circuncisió de Nostro Senyor Jesucrist y la festa de Sant Almaqui, martir, qui per orde d'Alipi, Prefecte de Roma, perque li va dir: *Anau es l'octava del naixement del Senyor: deixau anà les supérsticions y els sacrificis d'idolatría*, va esser decapitat.

FESTES DE LA SETMANA

Diumenge, dia 2.—✠ Els germans martirs Argéu, Narcís y Marcell, aquest derrer el més petit qui per no voler servir a un exércit d'iniquitat en temps del Princep Licini, va esser ferit de mort, tancat dins una presó, y tirat al cap derrer dins la má ahont morí: els altres dos, per lo meteix, foren morts a espasa.

Dilluns, dia 3.—Santa Genoveva, verge, pastorella dels entorns de París, admirada per ses virtuts y miracles.

Dimars, dia 4.—Santa Dafrosa, esposa del martir Sant Flaviá, la qual després del martiri del seu marit, va esser desterrada y llavò decapitada, en temps de Juliá l'Apòstata, emperador impiíssim.

Dimecres, dia 5.—Sant Simeó, monjo, qui per espay de molts d'anys visqué demunt una columna en el desert.

Santa Emiliana, tía de Sant Gregori Papa, la qual cridada desde l'cel per sa germana

↑ Bolletí Dominical de les Parròquies de Mallorca

turals i amb preferència els dedicats a les Balears. Hi figuren també notes bibliogràfiques, memòries de les activitats de la societat, necrològiques, novetats i notícies del món de la investigació. Se n'han editat alguns números monogràfics, com els dedicats a la fauna marina del Tirreniense i les formacions quaternàries de la badia de Palma, als ammonites del Cretaci inferior de l'Illa, als mol·luscs terrestres i d'aigua dolça de les Balears, i a la fauna malacològica terrestre del sudest ibèric. Hi han publicat treballs, entre altres Rafel Adrover, Josep Antoni Alcover Thomàs, Joan Bauzà Rullan, KW Butzer, Joan Cañigueral Cid, Guillem Colom Casasnoves, Artur Comte Sart, Miquel Crusafont Pairó, Joan Cuerda Barceló, Pierre Deffontaines, Llorenç Garcies Font, Lluis Gascull Martínez, Àngel i Joaquim Ginés Gracia, Guillem Mateu i Mateu, Joan Mayol Serra, Gabriel Moyà Niell, Andreu Muntaner Darder i William H Waldren.

BOLLETÍ DEL DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA Publicació filològica i lingüística de periodicitat mensual, editada a Palma entre el desembre de 1901 i el febrer de 1936. Era l'òrgan de difusió i informació de l'Obra del *Diccionari català-valencià-balear*. Va esser la primera revista del seu gènere de l'Estat espanyol. Durant la primera etapa (1901-1926), fou dirigida per mossèn Antoni Maria Alcover, que en redactava la major part i que hi publicà alguns dels seus treballs més importants, com *Diari de viatges. Dietari de l'excursió filològica*, *Qüestions de llengua i literatura catalanes* (1903) i *Una mica de dialectologia catalana* (1908-1909), entre altres. Va aconseguir un grup sòlid de suport a la redacció del diccionari i servì de comunicació entre Mallorca i la resta de terres de parla catalana. Contenia la llista de col·laboradors del diccionari, la crònica del seu estat, una secció de bibliografia comentada, important per estudiar l'evolució del pensament lingüístic de mossèn Alcover, una de necrològiques i altres. Arran de la ruptura del director amb l'Institut d'Estudis Catalans (1918), la revista inseri violents manifests dirigits, sobretot, als partidaris de Pompeu Fabra, fet que, juntament amb l'ortografia anàrquica que s'hi emprava, contrària a les *Normes* de 1913, en minvà la popularitat. Per causa de la retirada de la subvenció del govern, se'n suspengué la publicació, que no es reprengué fins al 1933. En aquesta segona etapa, amb el subtítol de *Revista mensual de lingüística, folklore i literatura*, i sota la direcció de Francesc de Borja Moll, adoptà l'ortografia normalitzada i abandonà el to polèmic de l'anterior. Desaparegué quan esclatà la Guerra Civil. (GS)

BOLLETÍ DOMINICAL DE LES PARRÒQUIES DE MALLORCA Setmanari religiós de caràcter diocesà, fundat pel bisbe Pere J Campins, editat a Palma entre 1910 i 1930. Tenia un tiratge de 10.000 exemplars i era de distribució gratuïta a totes les esglésies de Mallorca. El seu contingut era bàsicament el santoral de casa setmana, la biografia d'un sant i temes de doctrina i propaganda cristianes. A la segona etapa (1926-1930), s'hi introduïren biografies de mallorquins il·lustres per la seva pietat, notícies catòliques, folklore religiós de l'Illa, aniversaris de fets de caràcter religiós i poemes. Se'n feren edicions especials per a parròquies, que hi reservaven una pàgina per a notícies pròpies. Es redactava íntegrament en català literari. (LIP)

BOLLETÍ OFICIAL DEL CONSELL GENERAL INTERINSULAR DE LES ILLES BALEARS Publicació oficial del Consell General Interinsular, editada a Palma amb una periodicitat irregular, entre gener de 1979 i març de 1983. Recull les disposicions emanades del règim pre-autonòmic aprovat el juny de 1978. Es redactava en català i en castellà.

BOLLÓ, CAN Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre es Rafal Sec i el puig de ses Talaies. (M)

BOLOQUI ÁLVAREZ, CANUTO (Oviedo 1900 - Palma 1984) Militar i polític. Féu el servei militar a Àfrica. Tornà a Astúries com a mestre-armer a la fàbrica d'armes La Vega, fet que implicà el seu accés a l'exèrcit amb el grau d'alferes. Cridat altra vegada a Àfrica, participà en diverses accions militars, fins que caigué malalt de paludisme i fou traslladat a Maó. Destinat a Inca, abandonà l'exèrcit acollintse a la Llei Azaña, però continuà a residir en aquesta ciutat, on s'havia casat, i es relacionà amb els militars

← Canuto Boloqui Álvarez

més radicalment dretans com Miquel Villalonga i ingressà a Falange Espanyola (1934). Participà activament en la preparació de la rebel·lió militar a Mallorca i, el 19 de juliol del 1936, ocupà l'Ajuntament i la central de telèfons d'Inca. Seguidament, i com a cap de Falange a la comarca d'Inca, cooperà en l'esclafament dels petits nuclis de resistència republicana de la zona. Contribuí a organitzar la defensa de Mallorca contra el desembarcament republicà mitjançant la creació de la Columna Volant d'Inca. Així, a la matinada del 16 d'agost del 1936, pogué conduir com a cap de les milícies de la Falange, una força de 400 homes en camions des d'Inca a Son Manxo que contengueren eficaçment els expedicionaris de Bayo desembarcats a la zona de Portocristo. Participà en els combats del front de Manacor (16 d'agost a 4 de setembre) fins al reembarcament republicà, on demostrà una notable habilitat tàctica i va assessorar els caps militars de l'Illa. Nomenat cap de la Falange a Mallorca, es dedicà a tasques policials. Tot i que no es reincorporà a l'Exèrcit, es manifestà partidari d'una estricta subordinació de la Falange als militars, fet que l'enemistà amb Alfonso de Zayas. Passà a Toledo com a cap provincial de Falange (1937-38). Col·laborà amb el seu amic Ladislau López Bassa, assessor de Franco a Salamanca, en la fusió dels falangistes amb els tradicionalistes, culminada en el Decret d'Unificació del 19 d'abril del 1937. Fou nomenat cap de la Falange a Balears (1938-41), delegat provincial de l'Institut Nacional de l'Habitatge a Balears (1941-57) i delegat provincial del Ministeri de l'Habitatge a Balears (1957-70).

BOLS NOUS DE FORA Accident de la costa de l'illa de Cabrera, situat entre el cap Ventós i el cap de sa Carabassa. (M)

BOLS NOUS DE PROP Accident de la costa a l'illa de Cabrera, entre el cap Ventós i el cap de sa Carabassa. (M)

↑ Sa Bomba Vella (Palma)

BOMBA, LA Publicació editada a Palma per Miquel Martí. Tan sols en sortí un número el setembre de 1895.

BOMBA, PLA DE SA Al terme de Sineu, situat entre Son Galceran i Son Tei. (M)

BOMBAR Alqueria documentada al terme de Felanitx el 1259. Era el nom sarraïnesc de la cavalleria de la Galera. (M)

BOMBARDA, CAN Propietat rústica del terme d'Inca, situada entre Son Bordils i l'hort Vell. (M)

BOMBA VELLA, SA Propietat rústica del terme de Palma, situada entre es camí Roig i Sant Nicolau, residència de l'escriptor Gabriel Janer Manila. (M)

BOMBETA Planta de la família de

↓ Plantació d'arròs bombeta a s'Albufera (Muro)

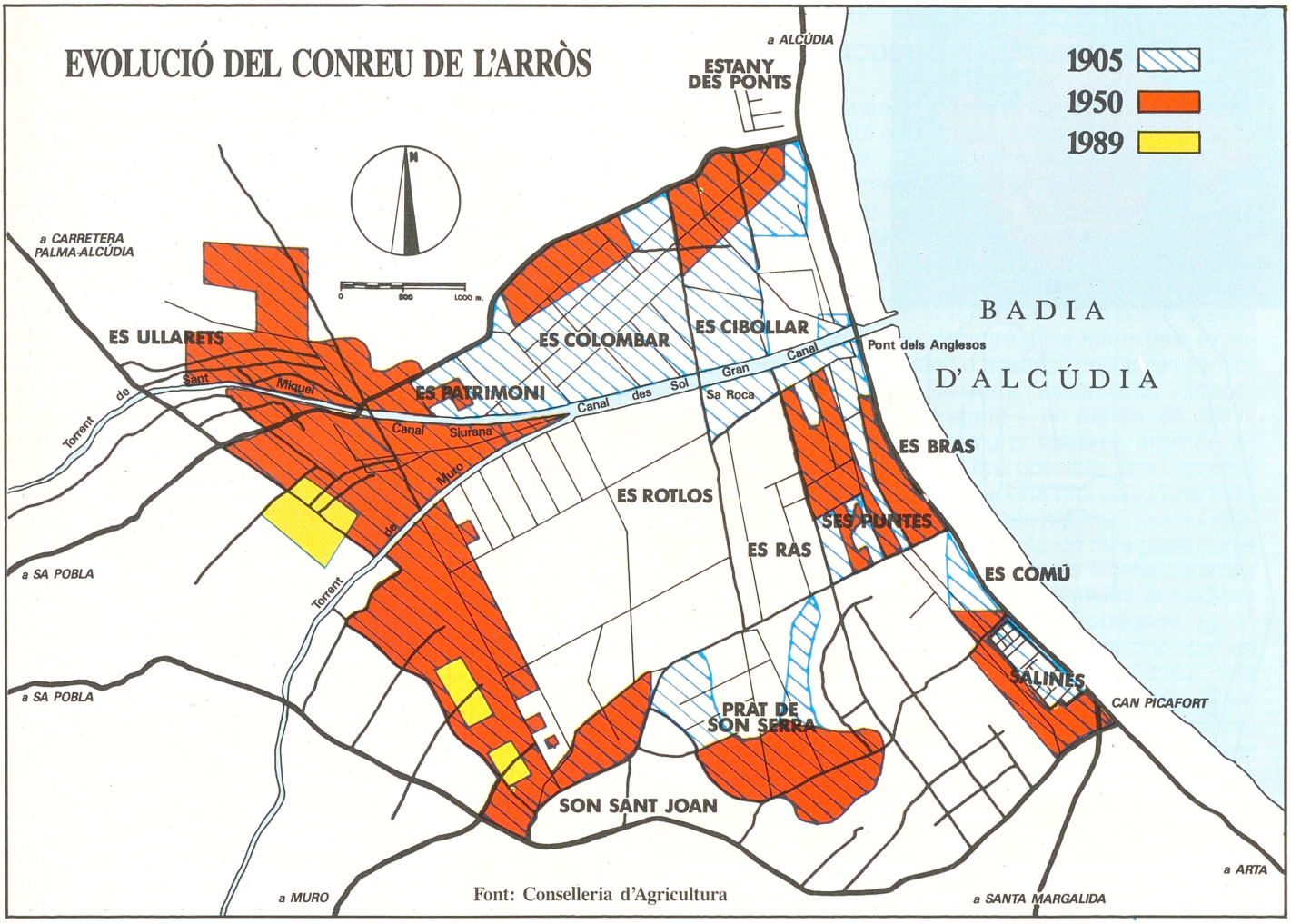

Font: Conselleria d'Agricultura

les gramínies. Subvarietat local de l'arròs *(Oryza sativa)*. Obtenguda pels pagesos de Muro i sa Pobla, a partir dels millors manats de l'arròs bomba, varietat introduïda a Mallorca el 1901. El seu conreu en veles ocupava importants extensions de s'*Albufera de Mallorca* (←). Actualment està en recessió i no arriba a les 10 hes de conreu. Aquesta subvarietat no està classificada científicament.

BOMBO, EL Publicació editada a Palma en benefici de l'actor Lluís Cubas. Tan sols en sortí un número el 1881. Subtitulat *Instrument impolític tocat a dues veus per una colla de literats.* ■ Setmanari satíric d'ideologia carlista. S'edità a Palma des del març a l'agost de 1884. N'era director Jaume Pou i redactors Joan Gamundí, Joan Vidal i Bartomeu Amengual. Es redactava en català dialectal i en castellà.

BONA, CALA A Son Servera, entre Cala Millor i el port Nou. El nucli urbà

↓ Cala Bona (Son Servera) entre Cala Millor i el port Nou

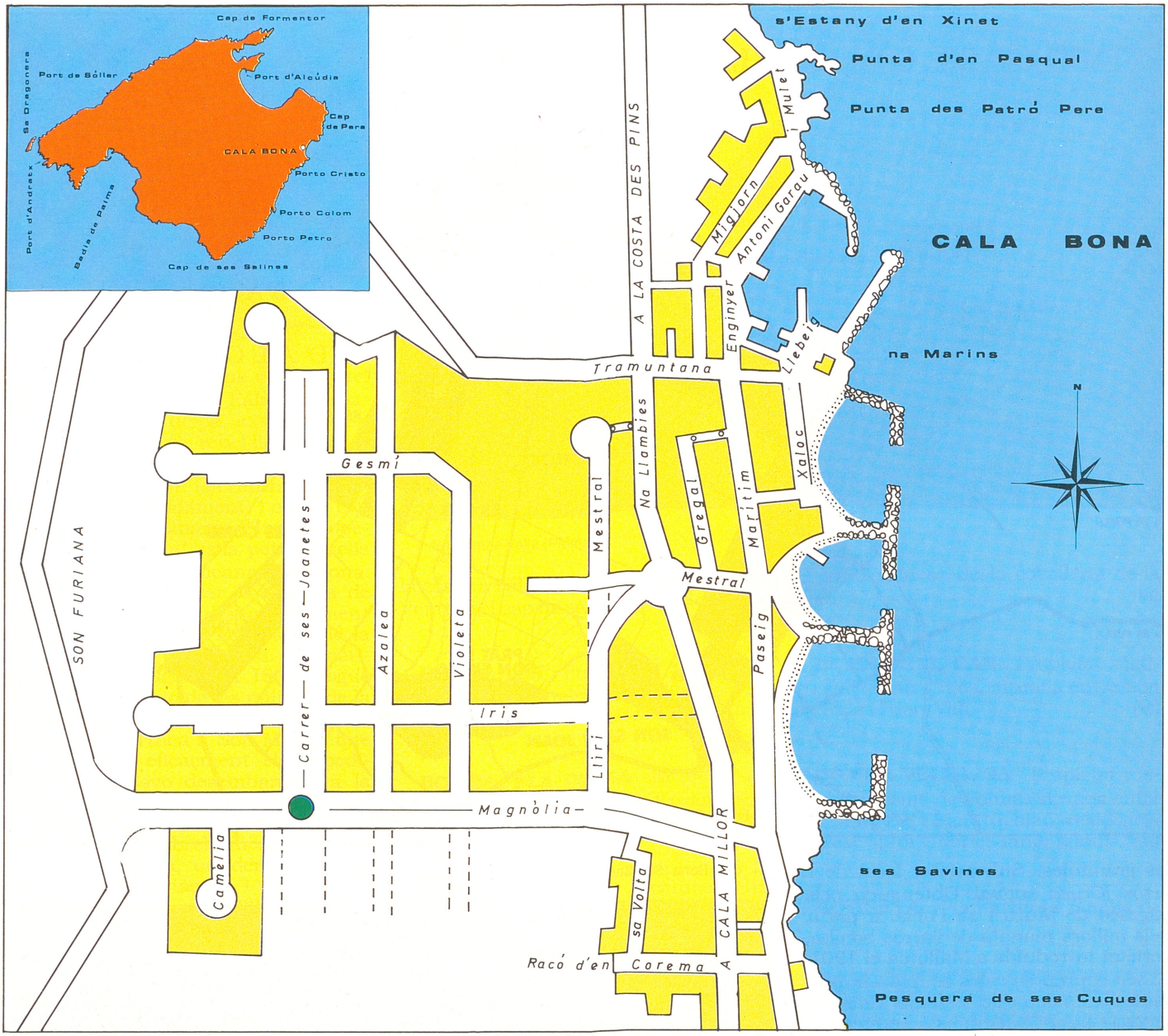

té l'origen en un antic portitxol de refugi de barques de pesca de la zona. S'hi aixecaren unes poques barraques de pescadors i uns escars, origen del topònim ses Barracasses, encara existent, igualment com els topònims punta des Patró Pere i punta de can Pasqual, al·lusius a dos dels primers pobladors. Amb el desenvolupament turístic de zones pròximes com Canyamel i Cala Millor, inicià, a la dècada dels 60, un ràpid creixement i formà un sol nucli urbà, juntament amb les urbanitzacions del Camp de Mar, Cala Millor i Son Moro. (M)

BONA, FONT Al terme d'Escorca, a la possessió de Son Nebot. (M)

BONA, NA Terrenys del terme de Manacor, situats entre el pou des Pla i Son Galiana. (M)

BONA, SÍNIA Al terme de Palma, situada entre Son Morro i Son Puig. ■ Al mateix terme, entre Son Sant Joan Nou i Son Vidal. (M)

BONA, TERRA Terrenys del terme de Santanyí, situats entre Calonge i cala Ferrera. ■ Al terme de Selva, entre sa Bisbal i Son Sastre. ■ Al terme de Vilafranca, situats entre les cases de Sant Martí i la vila. (M)

BONA CAUSA, LA Setmanari po-

↓ Terra Bona (Vilafranca de Bonany)

pular publicat a Inca des del juny de 1904 fins al desembre de 1905 per Miquel Duran Saurina. Successor de *Es ca d'Inca*. Es proclamava defensor de la religió i d'un nacionalisme radical conservador, a través del que anomenava bona política. Hi col·laboraren Miquel R Ferrà, Maria Antònia Salvà, Miquel Costa i Llobera, Antoni Maria Alcover, Josep Tous i Maroto i Miquel Gayà Bauçà. Es redactava en català dialectal.

↑ Arconovaldo Bonacorsi —comte Rossi— a cavall en una desfilada militar

BONACORSI, ARCONOVALDO —EL COMTE ROSSI— (Bolonya, Itàlia 1898 - Roma 1962) Activista polític i advocat. El 1919, s'incorporà al moviment feixista. S'integrà a les forces de xoc del règim instaurat per Mussolini i participà activament en la repressió dels seus enemics polítics. L'agost de 1936, un cop esclatada la Guerra Civil espanyola, fou enviat a Mallorca pel ministre d'afers exteriors italià, comte Ciano, com a conseller militar i organitzador de la Falange. Arribà el 26 d'agost a Palma. Conegut com Aldo Rossi o Comte Rossi, fou l'element més popular de les forces italianes que s'establiren a Mallorca els primers mesos de l'alçament militar. El seu afany de protagonisme el dugué a intentar fer-se amb el màxim comandament militar de Mallorca, la qual cosa no aconseguí, i hagué d'autotitular-se inspector general de les tropes operants. Es posà al capdavant de les milícies de la Falange i creà una coneguda unitat de xoc, els *Dragons de la Mort* (→), amb els quals participà en la presa de Son Corb (front de Manacor), el 3 de setembre i, posteriorment, en l'ocupació d'Eivissa i Formentera (20

ARCONOVALDO BONACORSI, UN MITE INCÒMODE

L'ombra del «conde Rossi» plana encara damunt Mallorca. A l'Illa i fora de l'Illa són molts, moltíssims, els qui el recorden a cavall o a peu, ple de punyals i d'escuts, repartint besades i simpatia o —ben al contrari— tronant contra els «roigs» i els «comunistes» i declarant-los guerra a mort (d'una manera no gens metafòrica). La majoria d'aquestes persones —ho he pogut constatar al llarg de molts anys d'enquestes orals i a través de múltiples contactes a Mallorca, a Menorca, a Barcelona, a València i a altres indrets— tenen por o horror en rememorar la figura de l'italià que pretengué convertir-se en amo i senyor d'una illa que havia posat la seva última esperança en el feixisme italià per no caure a les mans dels expedicionaris catalans del capità Bayo, i l'acusen d'assassí, de lladre i de violador. Altres persones —les que varen pertànyer a l'escamot de «Dragones de la Muerte» o les d'ideologia més dretana— en parlen, en canvi, amb commiseració, tractant-lo de simple aventurer fanfarró, amic de divertir-se amb les prostitutes de Mallorca (i, si era possible, fins i tot amb les al·lotes de casa bona), però incapaç de matar una mosca i d'una honradesa que el dugué a barallar-se amb els generals italians durant l'ocupació de Màlaga. D'altra banda, el «Conde Rossi» és un dels pocs clixés de la Guerra Civil a Mallorca que ha passat a tots els llibres generals sobre el tema, sovint amb exageracions i amb inexactituds considerables. Georges Bernanos —implacable detractor de Bonacorsi a *Les Grands Cimetières sous la lune*, el 1938— ha estat la font principal en què múltiples autors han pouat. Tanmateix, no ha estat ni l'única ni la més antiga. Des del final de 1936 mateix, els diaris de la zona republicana —sobretot els de Barcelona— i de l'estranger, i ben aviat les revistes i els llibres sobre la repressió franquista o sobre les possibles repercussions internacionals de l'ajuda italiana als revoltats —l'ocupació de Mallorca pels italians feia perillar frontalment la seguretat de les grans potències mediterrànies del moment, França i Anglaterra— feren al·lusions poc afalagadores al suposat «general» italià que havia donat ajuda a les Balears amenaçades i posaven en relleu —com més tard Bernanos— que no era ni «comte» ni «Rossi», sinó un membre sanguinari dels «camises negres» feixistes, famós per les seves excentricitats i responsable de les matances duites a terme a Mallorca. L'estudi minuciós de la documentació italiana i de la resta de material assequible fins ara ens han convençut de la importància real de Bonacorsi, que no era un simple aventurer que actuava pel seu compte, mogut per sentiments romàntics o per impulsos

(continua a la pàgina següent)

→ El comte Rossi fent un miting a la balconada d'una casa de Manacor

malaltissos. Darrera ell es trobava la llarga mà de Mussolini i del seu ministre d'afers estrangers —el comte Ciano—, desitjosos que Mallorca no passàs a la República i aliats amb Joan March i amb els falangistes mallorquins per evitar-ho a tot preu. No és cert, com s'acostuma a dir des del 1936 mateix, que la retirada de Bayo fos un error tàctic del Govern central o una imposició arbitrària de Prieto. Era, simplement, l'únic recurs que la República tenia si no volia entrar en una guerra oberta amb la Itàlia feixista, que ja tenia a punt una expedició d'avions potentíssims —procedents de bases italianes— per enfonsar el cuirassat «Jaime I» i el creuer «Libertad» —les millors unitats de la flota republicana— i que tenia previst el ràpid desplaçament a les Balears d'unitats de «camises negres», si la precarietat de la situació ho hagués exigit. Així i tot, el «Conde Rossi» en va fer un gra massa. No va saber mantenir la discreció i sorprengué els seus mateixos amics apareixent en actes multitudinaris i predicant amb ardor l'amistat «llatina» entre Itàlia i Espanya i l'enemistat contra França i Anglaterra. Les seves actituds altives i les seves pretensions ridícules d'estrateg el contraposaren amb violència amb els militars. Les seves vel·leïtats populistes i la seva equiparació entre falange i feixisme el feren barallar amb la família March. La seva rapacitat, la seva exuberància sexual i la seva set insaciable de sang enemiga feren reaccionar en contra d'ell les persones que encara no havien perdut la dignitat en aquelles hores tràgiques. Tots aquests factors, units a una enèrgica acció diplomàtica dels francesos i dels anglesos, forçaren l'allunyament de Mallorca, el desembre de 1936, de l'«heroi» que pocs mesos abans havia estat objecte d'homenatges arreu de l'illa. El «Conde Rossi» no fou, ni de bon tros, el responsable únic de la duríssima repressió desencadenada a Mallorca a partir del juliol de 1936 i aguditzada a partir de l'agost i fins al final de març de 1937. Quan ell arribà a Mallorca, l'oli de ricí ja hi havia corregut abundosament i no hi havien mancat assassinats nocturns ni afusellaments preventius. Però no podem dubtar que la seva presència contribuí a l'augment de la follia col·lectiva d'aquells moments i que instruí a la perfecció els falangistes en els mètodes expeditius que ell mateix havia practicat a Bolonya i a molts altres indrets d'Itàlia, on era considerat un autèntic criminal. El seu record, doncs, és un record incòmode, una interpel·lació permanent sobre uns fets trists i injustificables, un paradigma de la brutalitat dels mètodes feixistes i de la degradació a què poden arribar els homes.

Josep Massot i Muntaner

de setembre). Dugué a terme una frenètica tasca de propaganda feixista a través dels seus discursos pels pobles i participant en tots els actes que es feien a Mallorca. Prengué part directament en la duríssima repressió que la Falange desencadenà a l'Illa a partir del juliol de 1936. Davant la pressió de la diplomàcia anglo-francesa i el reforçament del nou règim franquista a Mallorca (dissolució de les milícies, arribada de Ramón Franco i rebuig al pla italià de conquerir Menorca), hagué de tornar a Itàlia el 23 de desembre del 1936 amb el seu intèrpret, el teatí Julià Adrover. Aviat es convertí en un mite, no solament pel caràcter extravagant de la seva actuació pública, sinó també per l'escàndol que envoltava la seva vida privada. Fou el protagonista d'un documental, avui perdut, filmat a Manacor el 16 d'octubre de 1936. Ha perviscut en la memòria popular i també s'ha convertit en personatge literari. Després de la seva aventura mallorquina, marxà a Sevilla, on fou inspector del Cos de Tropes Voluntàries italianes (1937), i prengué part en l'operació que donà lloc a l'ocupació de Màlaga. A més del pare Adrover, l'acompanyaren en aquesta nova missió altres dos mallorquins, Emili Manzano i Pere Homar. Posteriorment actuà com a inspector de les milícies italianes a Abissínia, on caigué presoner dels anglesos (1941). Retornat a Itàlia, exercí com a advocat i presidí l'associació d'antics combatents de la guerra d'Espanya. (AM)

BONAFÈ, MACIÀ (Barcelona s XV)

↑ Macià Bonafè, fragment del cadirat del cor de l'església de Sant Francesc (Palma)

Escultor. Empresari d'un important taller barceloní dedicat, sobretot, a l'ebenisteria eclesiàstica. Estava relacionat amb els principals artistes del seu temps, per als quals treballà. Així, esculpí el retaule major de Santa Maria del Mar de Barcelona per Bernat Martorell i el retaule de Santa Maria de Ripoll per Jaume Huguet. Va dirigir els cadirats del cor de les catedrals de Vic i Manresa i el cor baix de la de Barcelona. Entre 1447 i 1455, va construir el cor de l'església de Sant Francesc de Palma, el més antic conservat a Mallorca, actualment espargit entre el dit temple i la parròquia de Porreres. Segons s'especifica en el contracte, el cadirat havia de seguir el model del barceloní de Santa Maria del Mar, avui perdut. Interessant per la seva iconografia, les cadires duen els respatlers ornats amb motius fitomòrfics i zoomòrfics i els medallons dels seients reprodueixen arguments bíblics dels dos Testaments, eclesiàstics i fabulístics. Les misericòrdies tenen interès heràldic perquè van decorades amb els blasons de les famílies ciutadanes que pagaren els seients. Abans tenia 66 seients i costà 350 florins d'or. (GLl)

BONAFÈ, RAFAEL (Mallorca 1606 - Manila 1668) Jesuïta i missioner. El 1631, partí cap a les Filipines i es dedicà a l'ensenyament d'humanitats, filosofia i teologia a Manila. Fou rector dels col·legis de Silang, Antípolo i San José. Va esser provincial en dues ocasions i qualificador de la Inquisició. Escriví *Excelencia y oficios de piedad del Arcángel San Rafael* (1659).

BONAFÈ, SON Possessió del terme de Selva, situada entre ses Cremades i l'olivar Gran. (M)

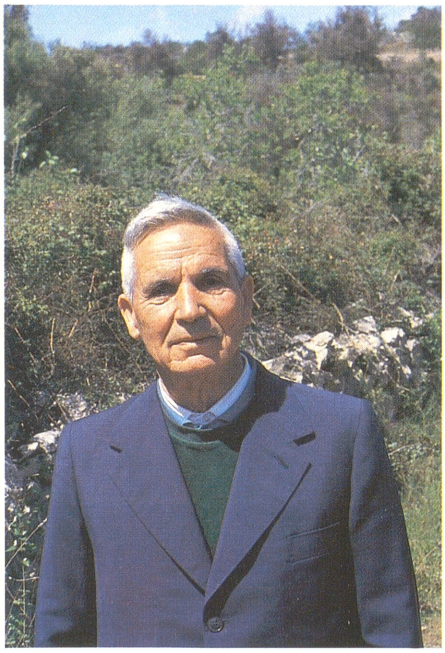

↑ Francesc Bonafè Barceló

BONAFÈ BARCELÓ, FRANCESC (Biniamar 1908) Botànic, poeta i folklorista. El 1925, entrà a la congregació de Missioners dels Sagrats Cors, en la qual professà el 1927 i fou ordenat prevere el 1934. Destinat a diverses cases de Mallorca, va residir durant 27 anys a Sóller, on féu classes al col·legi del seu Institut. La seva formació científica ha estat autodidàctica. A principis de la dècada dels 60, començà la seva tasca com a botànic. En aquest camp, destaca la *Flora de Mallorca* (1977-80), que arreplega en quatre volums la riquesa botànica de l'Illa. Com a poeta i escriptor, ha publicat *Vols d'orenetes* (1981). En l'àmbit del folklore, ha recollit mostres de la poesia popular mallorquina i d'altres caires de la cultura nadiua, que li han servit per a redactar un *Diccionari mallorquí de dialectologia, etnologia, folklore, onomàstica i toponímia* (1989). Ha rebut diversos premis de poesia, i els premis Ciutat de Palma de ciències (1970) i Alzina, del Grup d'Ornitologia Balear (1989), pel seu treball com a naturalista. (GS)

BONAFÈ SANSÓ, JOAN (Palma 1875 - Madrid 1940) Actor. Debutà al teatre de la Comèdia de Madrid el 1894, interpretant un petit paper del drama *Juan José* de Joaquín Dicenta. Emigrà a Anglaterra i visqué a Londres durant un any. Novament a Espanya, actuà amb la companyia d'Antonio Vico per tota la Península i Amèrica, on romangué durant set anys. A principis de segle, tornà a Espanya i fou contractat novament pel teatre de la Comèdia. El 1923, formà companyia amb Irene Alba, i el 1930 amb el també actor mallorquí Joan Balaguer, amb el qual va esser contractat per Camil·la Quiroga per actuar a Buenos Aires. El 1935, tornà a Espanya i treballà per a Muñoz Seca. Al llarg de la seva carrera, aconseguí nombrosos èxits i estrenà obres dels autors contemporanis més destacats, com Benavente, Arniches, Álvarez Quintero, Jardiel Poncela. Intervengué també en cinema, amb un paper a *El rey que rabió*.

BONAFÚS, CAN Terrenys del terme de sa Pobla, situats entre Son Senyor i sa Sort Llarga. (M)

BONAIRE Urbanització d'una superfície aproximada d'1.200.000 m², situada entre el Mal Pas i el torrent de ses Fontanelles, en el litoral de la península d'Alcúdia, a la badia de Pollença. Va esser promoguda el 1963 pel doctor Andreu Vidal Llabrés sobre els terrenys de l'antiga alqueria de Tacàritx, Rota Gran, sa Vall, sa Talonera, es Coconar, can Marranx i altres propietats rústiques. Inclou set unitats residencials: Bell Lloc, Vall del Mal Pas o del Cocodril, Vall de Bonaire, Pinars de Bonaire, Cel de Bonaire i Paradís de Bonaire. El promotor hi féu plantar 300.000 arbres de diverses espècies pròpies de la Mediterrània. El conjunt

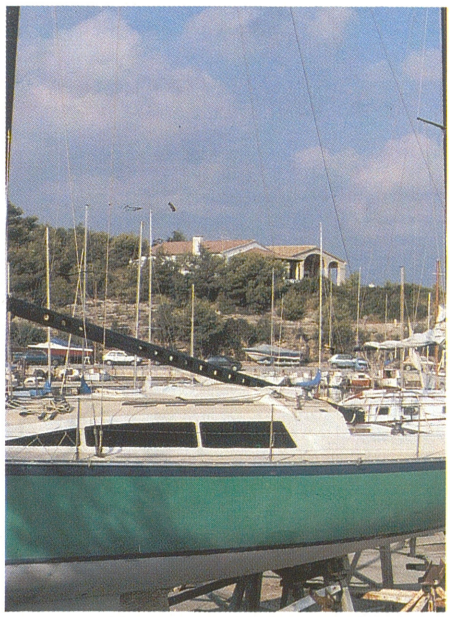

↑ Port i urbanització de Bonaire (Alcúdia)

urbanitzat està format per 17 km de carrers i 996 solars, la majoria de 1.000 m². No s'hi permet la construcció d'hotels ni de blocs d'apartaments, únicament vivendes o residències aïllades de tipus mediterrani, l'arquitecte de les quals fou Josep Ferragut Pou. Entre la platjola de la font de Sant Pere i la punta des Mal Pas s'ha construït un port esportiu promogut per Aigües de Bonaire SA, que té una superfície abrigada de 22.000 m², que permeten d'acollir 324 embarcacions. La superfície de l'àrea de serveis és de 18.019 m². (M)

↓ Costa de Bonaire (Alcúdia)

BONAIRE (TACÀRITX)
ALCÚDIA
N
PUNTA DE TACÀRITX O DE SA GUARDA
L'ESTRELLA (CAN RIBES)
RACÓ DE SES BARRERES
DE SA COMUNA
A L'ERMITA DE LA VICTÒRIA I CAP DES PINAR
TORRENT DE SES FONTANELLES
es Fonoll Marí
sa Foradada
Cala des Frares
PUNTA DES MAL PAS
PORT DE
BONAIRE
ses Padretes
sa Platjola
ES PORTET
TACÀRITX
SA VALL
VEGEU PLANOL DEL
MAL PAS
CAMÍ DE MUNTANYA
TORRENT DE SA VALL
BONAIRE

BONA MORT, CONGREGACIÓ DE LA Associació erigida a l'església de Monti-sion, de Palma, el 1834 i adscrita a la Companyia de Jesús. Els seus objectius eren preparar per a la mort els congregants mitjançant una vida virtuosa. Estava sota l'advocació del Santíssim Crist i de la Verge dels Dolors. Actualment no existeix.

BONANAT, SON Possessió del terme de Calvià, documentada el 1628. Formada per les alqueries Major i Mitjana. Anomenada també Rafal de Bononat i Rafal Bogost. El seu nom anterior fou alqueria Bojosa, documentada el 1320. (M)

BONANOVA, FORTUNIO —**Josep Lluís Moll**— (Palma 1896 - Woodland, Califòrnia 1969) Actor de cinema i de teatre, barítion i telegrafista de professió. Estudià música amb el mestre italià Giovachini i debutà al Teatre Principal de Palma, el 1921, cantant la romança de Tannhäuser. Aquest mateix any, amb Jorge Luis Borges i una colla d'intel·lectuals mallorquins, com Jacob Sureda i Joan Alomar, signà el *Manifiesto del Ultra*, ja amb el pseudònim que el féu famós, el qual, segons Lluís Fàbregas Cuixart, corresponia al desig de cercar fortuna (Fortunio) i a l'estimació per la barriada palmesana de la Bonanova. Aquest mateix any, debutà en el cinema amb el film *Don Juan Tenorio*, dels germans Baños, que va esser presentat l'any següent a Nova York i a Hollywood i que fou la seva confirmació com a actor de cinema. El 1927, intervengué en la pel·lícula *Love of Sonya*, d'Albert Parker, amb Gloria Swanson. A partir d'aquest any i fins al 1932, participà en diferents produccions a Hollywood, amb petits papers al costat d'artistes com Mary Astor i Joan Bennet. En aquesta mateixa època, interpretà a Nova York algunes òperes i sarsueles com *La duquesa del Tabarín*, *Los Gavilanes*, *La montería* i *La canción del olvido*. Tornà a Espanya, el 1934, i col·laborà en el film *El desaparecido*, d'Antonio Graciani i, l'any següent, en el repartiment de *Poderoso caballero*, musical de Máximo Nossik. Retornat als Estats Units el 1936 a causa de la Guerra Civil, participà en la pel·lícula de Jules Bernhardt *Capitán Tormenta*. A partir de 1940, portà una intensa activitat fílmica que el féu col·laborar en més de quaranta pel·lícules, de les quals destaquen, *Five graves to Cairo* (1943), *Double indemnity* (1944) i *The sun also riser* (1957) —estrenades a Espanya amb els títols de *Cinco tumbas al Cairo*, *Perdición* i *Fiesta*, respectivament. Així mateix, excel·leixen *Citizen Kane* (1941) d'Orson Welles, *For whom the bell tolls* (1943), de Sam Wood i *The man who shot Liberty Valance* (1962), de John Ford —doblades al castellà amb els títol de *Por quién doblan las campanas* i *El hombre que mató a Liberty Valance*— i *The Running Man* (1963), de Carol Reed. A Espanya participà en *Los tres que robaron un banco* (1961), rodada a Eivissa. (CA)

↑ Santuari de la Bonanova (Palma)

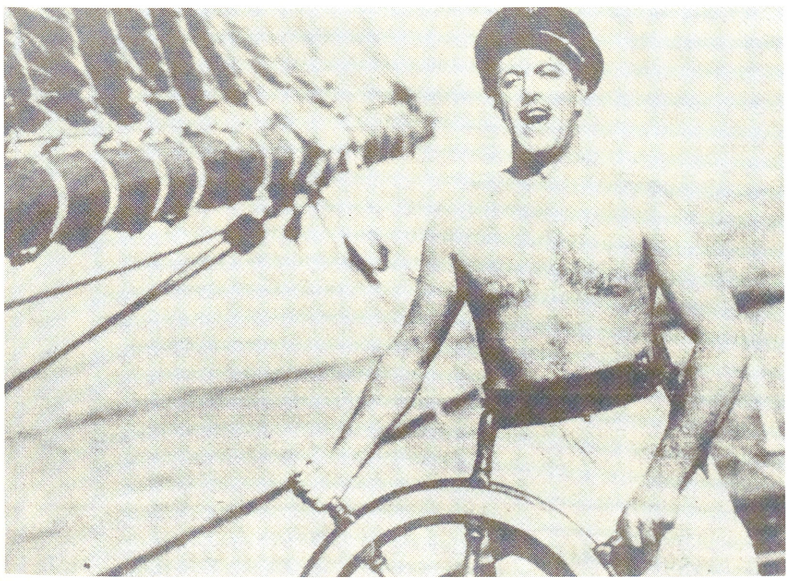

← Fortunio Bonanova en el paper de general Sbestiano a la pel·lícula *Five graves to Cairo* (1943)

BONANOVA, LA Barri de Palma situat entre Gènova, Portopí, Cala Major i el Terreno. La seva història està lligada al santuari de la Mare de Déu de la Bonanova, que s'erigí com a ermita dedicada a sant Antoni i a la Mare de Déu, el 1472. Va esser ocupat pels carmelitans entre el 1694 i el 1836. A les darreries del s XVIII, l'església estava en ruïnes i s'hi edificà el temple actual. Fou beneït el 1794 i pagat per la marquesa de Solleric, Magdalena Canal del Barco Pueyo Flores. Amb la desamortització de Mendizábal, els frares foren exclaustrats, se'n subhastaren les terres i l'església passà a la diòcesi com a sufragània de la parròquia de Santa Creu de Palma i amb jurisdicció sobre tot el barri de Gènova. Posteriorment, passà a dependre de la

↑ Carrer de la Bonanova (Palma)

nova parròquia creada a Gènova (1913). Durant la segona meitat del s XIX, el barri començà el creixement entorn del santuari. A partir dels anys cinquanta del s XX, s'accelerà l'expansió de la barriada, amb la construcció de xalets i blocs de pisos, ocupats majoritàriament per immigrants benestants, que se superposaren a la població mallorquina original. Es convertí en una de les zones residencials de la ciutat, habitada per escriptors i artistes, entre ells l'acadèmic Camilo José Cela. En la dècada dels vuitanta s'es-

↓ Via crucis de la Bonanova (Palma)

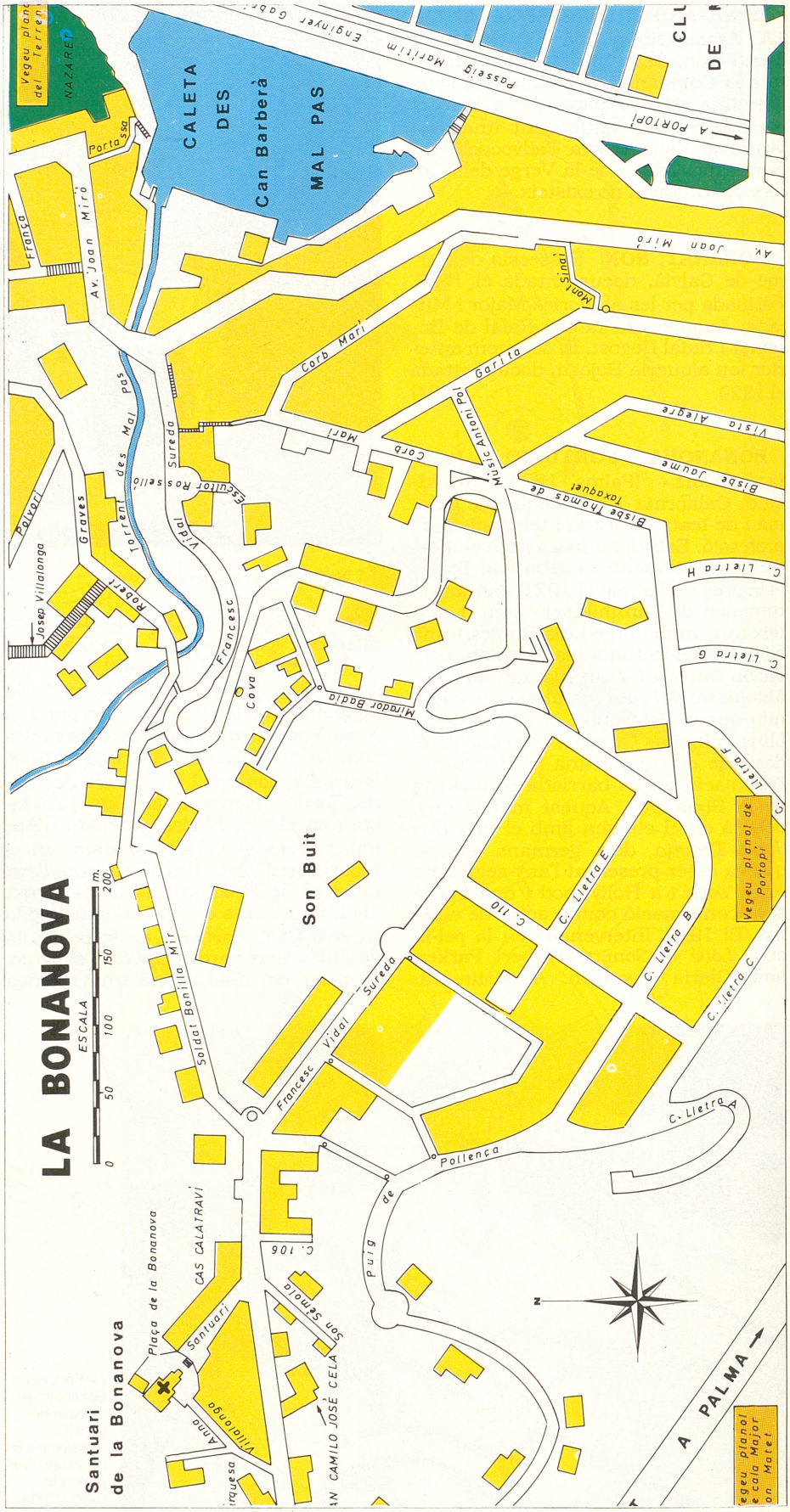

tabli també la possessió de Son Buit. Administrativament, depèn en part de Gènova i en part d'El Terreno. Té una població de 1.427 habitants (1988), dels quals el 56% han nascut a les Balears, el 37% a la Península i el 7% a l'estranger. La seva festa se celebra el primer diumenge després de la festivitat de la Mare de Déu de desembre.

BONANY, PUIG DE Al terme de Petra, de 317 m d'altària, abans anomenat puig d'en Burgués i després puig de Maria. Al cim, hi ha el santuari del mateix nom, des del qual es domina visualment una bona part de Mallorca i fins l'illa de Cabrera. (M)

↑ Altar de l'església del santuari de Bonany (Petra)

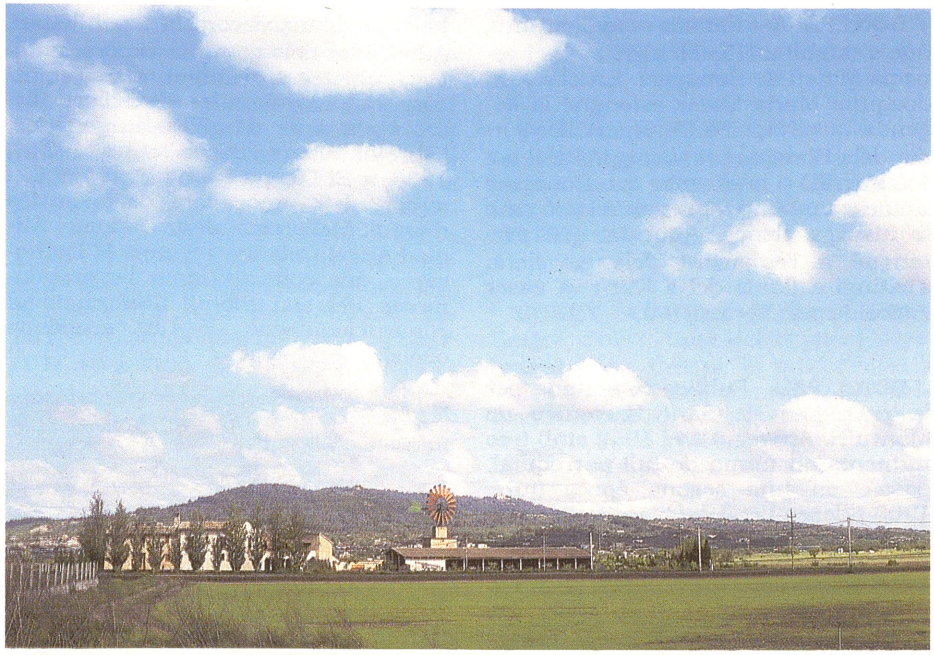

↑ Puig de Bonany (Petra)

BONANY, SANTUARI DE Situat al cim del puig de Bonany, al terme municipal de Petra, dedicat a la Mare de Déu de Bonany. Segons la tradició, la imatge de la Verge que s'hi venera fou amagada pels cristians en una cova, durant la dominació musulmana de Mallorca. Conquerida l'Illa pels catalans el s XIII, la muntanya s'anomenà puig de Maria perquè era part de la possessió homònima, tal volta creada a partir de l'alqueria Maria, registrada en el *Llibre del Repartiment* a la zona de Petra. La toponímia avala, en certa manera, la tradició, però no fou fins al 1606 que el rector de Petra, en acció de gràcies per haver-se curat d'una llarga malaltia, bastí un oratori i hi col·locà una imatge de santa Maria. El 1609, una persistent sequera afectà el camp mallorquí i els petrers pujaren al santuari en processó en petició de pluja, que no es torbà a arribar i convertí la mala anyada prevista en un bon any, per la qual cosa la Verge, el santuari i el puig es començaren a anomenar de Bonany. El 1637, l'ermita i els seus terrenys foren cedits als jurats de Petra i, a poc a poc, s'amplià el temple i es bastiren dependències. Primerament, estigué a càrrec d'anacoretes. Després passà a mans de donats i d'un custodi, càrrec ocupat per un prevere adscrit a la parròquia de Petra. El 1895, el consistori cedí els seus drets al bisbat i l'any següent s'hi instal·laren els ermitans de la congregació de sant Pau i sant Antoni, que encara l'habiten. El 1989, té una església, bastida entre 1920 i 1925 sobre l'antic oratori, al costat dret de la qual hi ha la cuina, el menjador i les cel·les per als pelegrins; al costat esquerre del temple, hi ha la clausura. Posseeix una quarterada de terra al voltant dels edificis i una altra a la vora de la cova anomenada font de la Mare de Déu, on, segons la tradició, hi fou trobada la Verge. Des del 1630, la seva festa se celebra el dimarts de Pasqua amb la romeria dels veïns de Petra, d'Ariany i de Vilafranca. (LM)

Santuari de Bonany ↓

BONANY, SON Terrenys del terme d'Ariany, situats entre la vila i Son Bacs. (M)

BONAPART Família mallorquina que s'establí a l'Illa el 1486 amb el venecià Mateu de Bonapart. En el s XIX, Joaquim Maria Bover estengué la llegenda que Napoleó Bonapart descendia dels Bonapart mallorquins i, fins i tot, s'arribà a anomenar can Bonapart una casa que no tenia cap relació amb la nissaga illenca. Aquesta, que pertangué a l'estament dels cavallers, s'extingí a finals del s XVI i va esser succeïda pels *Fortuny* (→).

BONA PAU Publicació editada per la parròquia de Sant Bartomeu de Montuïri. Apareguda el 1952 amb tres números en forma de full parroquial, passà, en una segona època (juny 1953 - desembre 1980), a revista mensual majoritàriament escrita en castellà, que combinava les notícies purament religioses i parroquials amb comentaris històrics i d'actualitat. En foren redactors Pere Capellà, Bartomeu Verger, Gabriel Rosiñol, Miquel Martorell i els diversos rectors de la parròquia. En els anys 70 inclogué articles en català. A partir del gener de 1981, s'inicià la tercera època marcada per l'abandonament del seu caràcter religiós i la utilització exclusiva del català. És dirigida per Onofre Arbona Miralles i n'és redactor en cap Gabriel Gomila. Hi destaquen les seccions històriques de Joan Miralles Montserrat. El 1982, ingressà a l'Associació de la Premsa Forana.

BONASTRE ROMEU, SALVADOR (Barcelona 1873 - Palma 1946) Dibuixant. S'establí a Mallorca, on treballà el dibuix decoratiu i publicitari. Admirador dels corrents expressionistes, cubistes i avantguardistes, n'incorporà elements a les seves caricatures i als seus dibuixos humorístics, sobretot als realitzats, entre 1921 i 1936, a *El Día* i a *Foch i Fum*. Rebé el suport dels innovadors de la crítica d'art a Mallorca —Joan Alomar, Miquel Àngel Colomar i Ernest M Dethorey—, que contraposaren l'expressionisme del seu dibuix humorístic al convencionalisme de l'art acadèmic oficial.

→ Salvador Bonastre Romeu

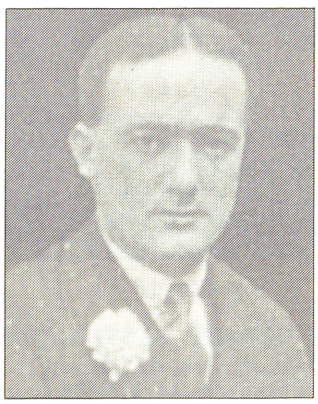

BONAVENTURA, SON Possessió del terme de Llucmajor, amb oratori privat, situada entre Son Lleó i Binilegant Vell. (M)

BONAVISTA, SON Possessió del terme de Bunyola, entre ses Fontanelles i can Maiol. ■ Al terme de Palma, situada entre Son Felip i es Pillarí. (M)

BON-DIA, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, entre es Rafalet i el camí de Santa Eugènia. ■ Al mateix terme, situada entre Son Munar i Son Coll. (M)

BONEO Família noble mallorquina, actualment extingida, que descendeix de Francisco Boneo i de Juana de Mata, oriünds de Pamplona. El seu fill, Martín Boneo y de Mata, fou destinat al Puerto de Santa María (Cadis) com a veedor de galions, i es casà amb una germana de l'armirall Fernando de Guerra y de Medina. El seu nét, Antonio Boneo y de Morales (Puerto de Santa Maria 1692 - Palma 1761), fou l'iniciador del llinatge a Mallorca. Va esser cavaller de l'orde de Santiago (1738) i capità d'infanteria. S'establí a Palma com a governador del castell de Bellver. Del seu matrimoni (1720) amb Catalina Brondo Julià, de la noblesa mallorquina, nasqué *Martí Boneo Brondo* (→), que es casà el 1751 amb Jerònia de Villalonga i Vallès d'Almadrà. Els seus fills foren *Martí Boneo i de Villalonga* (→), casat amb la criolla Cipriana de Viana y Pérez, deixà descendència a l'Argentina, i *Antoni Boneo i de Villalonga* (→) que es casà amb Catalina de Villalonga i de Bordils, matrimoni del qual nasqueren dos fills, Martí i Jaume. Aquest darrer es casà amb Margalida Font Busquets i tengué una filla legítima, Emília Boneo Font que fou la darrera de la família i es casà amb Manuel de Villalonga i Pérez. De les relacions amb Antonia Fernández, de Cartagena, tengué una filla natural, Dolors Boneo, que el 1847 casà amb el guàrdia civil Bartomeu Boda. La casa pairal estava situada al carrer de la Glòria, de Palma, i una vegada reformada donà origen a l'actual can Bordoi.

BONEO BASEDAS, ANTONI (Barcelona 1914) El 1959, va esser nomenat gerent de les places de toros de Palma, Muro i Felanitx, propietat de *Pere Balañà Forts* (←).

→ Antoni Boneo Basedas

↓ Bona Pau

BONA PAU

Nº 337 - Any XXIX — FULL PARROQUIAL DE MONTUÏRI — Març, 1981

JESÚS I LA LLEI

Neu a Montuïri

Mari Carmen Robles, Medalla de Bronze

Tercera en el Campionat d'Espanya de Cross

L'ESPORT MONTUÏRER I BALEAR ESTAN D'ENHORABONA

↓ Son Bonaventura (Llucmajor)

BONEO BRONDO, MARTÍ (Palma 1722 - 1798) Militar. S'allistà de jove a l'Armada i prengué part a la batalla de Sicié (França) que, el 1744, enfrontà espanyols i francesos contra els anglesos. Es retirà poc temps després i, el 1749, fou nomenat regidor perpetu de Palma. Participà com a regidor en l'allistament noble de 1762 i, dos anys més tard, fou un dels primers capitans de les milícies populars. Nomenat corregidor, visqué a Amèrica fins poc abans de la seva mort, en què tornà a Mallorca.

BONEO I DE VILLALONGA, ANTONI (Palma 1752 - 1819) Militar. Fill de Martí Boneo Brondo. Ascendit a alferes de fragata el 1770, va esser destinat a El Ferrol. Entre 1771 i 1773, navegà per Montevideo, Riu de la Plata i les Malvines, i fou nomenat alferes de navili (1773) i tinent de fragata (1774). Romangué a les Filipines entre 1774 i 1776, i, anys més tard, intervengué en la guerra contra Gran Bretanya. Participà en diferents expedicions contra Alger (1783-84) i en la defensa de Ceuta contra l'atac del rei del Marroc (1790), fet que li valgué l'ascens a capità de navili. El 1793, lluità contra els francesos a les costes de Catalunya i, quatre anys més tard, contra els anglesos al cap de San Vicente (Portugal), on fou sumariat i suspès de sou i feina per dos anys. Entre 1803 i 1805, comandà l'arsenal de Cartagena amb el grau de brigadier.

BONEO I DE VILLALONGA, FRANCESC (Palma 1785 - 1847) Militar. Fill d'Antoni Boneo Villalonga. El 1804, fou ascendit a alferes de fragata. Lluità a la Guerra del Francès i, destinat a Tortosa, va esser fet presoner i enviat a França. Acabada la guerra,tornà a Espanya i, el 1817, s'embarcà cap a Veneçuela per lluitar contra els independentistes. El 1822, serví a Oriola (País Valencià), on comandà la cinquena companyia del regiment de marina i, un any després, fugí de Cartagena durant el setge dels constitucionalistes. Una malaltia contreta a Sud-amèrica l'obligà a retirar-se del servei actiu. Fou ajudant dels terços de Mallorca i Barcelona (1831) i segon comandant de marina de Menorca (1835).

BONEO I DE VILLALONGA, MARTÍ (Palma 1759 - 1805) Militar. Fill de Martí Boneo Brondo, i germà d'Antoni Boneo Villalonga. El 1773, rebé el títol de guàrdia marina a la Companyia de Cadis i el 1791 s'embarcà cap a Amèrica. En aquest continent realitzà la demarcació del virregnat de Buenos Aires per la frontera nord-oest, observà les fortificacions portugueses al Matto Grosso (Brasil) i recorregué els rius Paraná i Uruguai per fer estudis hidrogràfics i geodèsics. Destinat a Buenos Aires, projectà i dirigí la creació de dues places de toros i el teatre de la comèdia. El 1804, tornà a Espanya i, un any més tard, el rei li concedí el govern i la intendència d'Huancoflico (Perú), càrrec que mai no va ocupar. A la seva mort, hi va haver disputes entre agustins i franciscans, pel lloc on havia d'esser enterrat. Un carrer de Buenos Aires du el seu nom.

BONEO I DE VILLALONGA, MARTÍ (Palma 1784 - 1852) Militar. Com el seu pare, Antoni Boneo Villalonga, seguí la carrera militar a la marina. El 1798, era guardamarina a la companyia de Cartagena i aviat va esser destinat a Mallorca. Acompanyà els prínceps d'Astúries en el viatge que realitzaren de Nàpols a Barcelona el 1802. El 1805, lluità contra els anglesos i, entre 1806 i 1809, en què es retirà del servei actiu, es dedicà al cors i a la protecció dels vaixells que comerciaven a les costes del llevant peninsular. El 1824, s'allistà a la milícia nacional voluntària de Palma i, a partir de 1834, entrà en la política illenca com a regidor de l'Ajuntament de Palma i diputat a Corts (1835). Fou membre de la Societat d'Amics del País i vocal de la junta directiva dels banys de Sant Joan de Campos.

BONES DONES, CAMÍ DE SES Al terme de Manacor, des de la carretera de Capdepera a Son Talent. (M)

BONES HERBES Possessió del terme d'Algaida, situada ran de la carretera, entre s'Hostalet i Son Maiol, avui dita Males Herbes. Documentada el 1257. (M)

BONET, ANTONI (Mallorca s XVI) Sastre d'ofici. Cosí del capitost agermanat Joan Crespí, el qual l'envià a València per rebre consell dels rebels d'aquest lloc sobre la manera de prosseguir la lluita a Mallorca.

BONET, BRODATS Vegeu *Brodats Bonet*

BONET, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre can Franquesa i el molí d'en Teco. ■ Al mateix terme, situada entre Santa Ponça i sa Milana. (M)

BONET, COSME (Mallorca s XIV - Palma 1523) Mariner i un dels principals capitost de la Germania. Fou un dels primers agermanats que executaren.

BONET, COVA DE CAN A la possessió de Son Pere Andreu, del terme de Manacor. Les seves mides són 5,7 m de llargària per 2,5 m d'amplària i 1,9 m d'alçada. Té bancs laterals i terminal, avantcambra i accés per un portal de tres graons de pedres. (M)

↓ Plànol de la cova de can Bonet (Manacor)

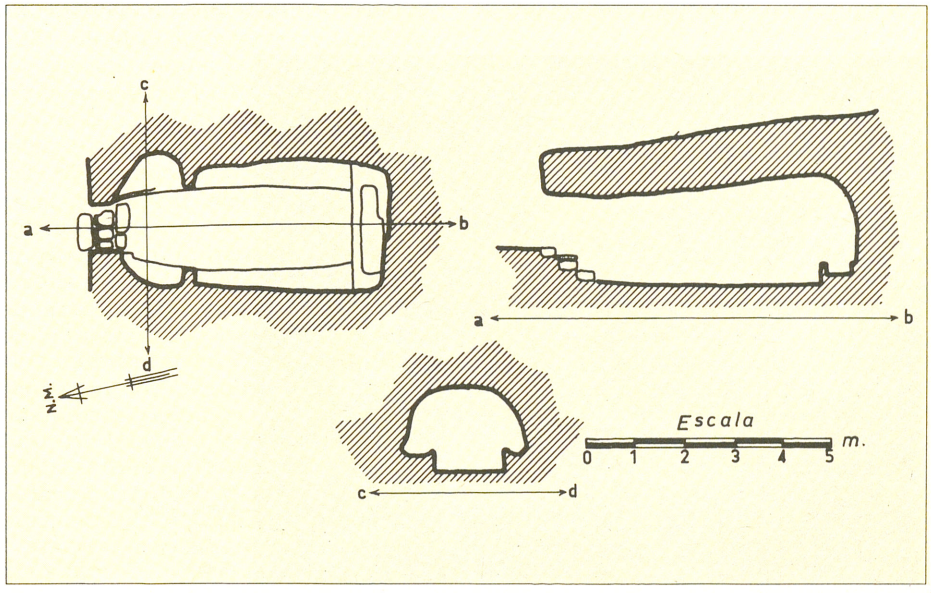

BONET, HORT D'EN Al terme de Manacor, situat entre Son Grimalt i la vila. ■ Al terme de Santanyí, situat entre es Curicals i es Delme. (M)

BONET, SON Possessió del terme d'Algaida, situada entre el poblet de Pina i Son Gat. ■ Al terme d'Andratx, situada entre s'Estanyera i sa coma Calenta. ■ Al terme de Marratxí, situada entre es Pont d'Inca i es Pla de na Tesa, avui camp d'aviació civil. Vegeu *Son Bonet, Aeroport de* (→). ■ Al terme de Selva, situada entre la font de Valella i el prat de ses Algorfes. (M)

↓ Son Bonet (Selva)

BONET CAMPS, JOANA MARIA (Palma 1947) Pintora. La seva obra és figurativa, sobretot amb temes de dunes i de flora estepària. Exposà per primera vegada al Cercle de Belles Arts de Palma. Ha obtengut diferents premis d'àmbit local. (M)

BONET COLOMAR, JOAN (Sant Antoni de Portmany, Eivissa 1947) Polític. Membre del Front de Joventuts, ingressà a la Guàrdia de Franco. Resident a Palma, el 1972 fou un dels fundadors dels *Círculos José Antonio*, on ocupà el càrrec de delegat provincial. Des del 1978 és cap territorial de la Falange Espanyola de les JONS, membre de la Junta Nacional Permanent i conseller nacional. Ha estat director de *Aquí Estamos* (1975-78), de *Ser y pensar* (des de 1976), i ha publicat *La cuarta vía* (1988).

→ Joan Bonet Colomar

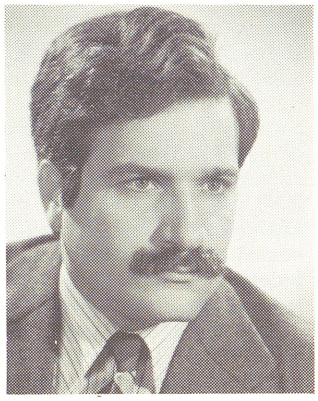

BONET DE SAN PEDRO Vegeu *Bonet Mir, Pere.*

BONET DE SES PIPES Vegeu *Bonet Nadal, Joan.*

BONETER Dit de qui confeccionava barrets o bonets. A finals del s XV, es fundà el Col·legi dels Honorables Boneters, posat sota l'advocació de Nostra Dona de Puritat, venerada a l'església de Sant Francesc de Palma.

BONET GARÍ, LLUÍS (Argentona, Barcelona 1893) Arquitecte, deixeble d'Antoni Gaudí. Treballà amb Josep Puig Cadafalch i col·laborà en les obres del temple de la Sagrada Família de Barcelona. Realitzà una obra sovint monumentalista. És autor de la majoria dels edificis del Banc Vitalici, entre ells el de Palma (1944). Es va fer una casa a Llucalcari, on solia fer estades. Ha destacat pel seu interès a conservar el marc arquitectònic i urbanístic, sobretot de Deià i Llucalcari.

→ Joan Bonet Gelabert

BONET GELABERT, JOAN (Palma 1917) Escriptor i periodista. El 1934, es traslladà a Madrid, on s'inicià en el món del periodisme i de la literatura. Durant la Guerra Civil col·laborà en les publicacions del front de Madrid *Los Combatientes* i *La Ametralladora* i, especialment, a la ràdio. Acabada la guerra, continuà amb els programes radiofònics i treballà per a la premsa i agències de la Península. El 1941, tornà definitivament a Mallorca, on participà activament en la consolidació del diari *Baleares*, en el qual treballà fins a la seva jubilació el 1979, com a redactor en cap, subdirector i director accidental. Actualment hi segueix col·laborant amb els seus articles, a la secció *Sies y noes*. Com a cronista d'esdeveniments culturals, fou enviat especial a diferents països europeus com Anglaterra, França i Bèlgica, entre altres. El 1961, becat per la Fundació Joan March, estudià a París els corrents novel·lístics del moment. El 1969, fou guardonat amb el Premi Nacional de la Pau de Periodisme. Ha escrit novel·les, comèdies, contes i assaigs. De la seva producció en català destaca la trilogia *Els nins* (1951), *Els homes* (1954) i *Les dones* (1957). Escriví i estrenà a Palma dues comèdies:

← Joana Maria Bonet Camps, *Aigües de Cabrera*

Ses tietes (1958) i *Quasi una dona moderna* (Premi Ciutat de Palma 1960). En castellà, ha publicat, entre altres, les novel·les *Un poco locos, francamente* (Premi Ciutat de Palma, 1957), *El zoo cotidiano* (1958), *La terraza* (1965), *La prole* (1965), *Historia para unas manos* (1970) —editada també per Scribner's, Nova York, com a text universitari de lectura en castellà—, *Vivir de palabras* (1971), *Besad, besad malditos* (1976) i *Libro de buen amor, otro* (1986). Ha utilitzat la pintura com a segona forma d'expressió i ha exposat a Palma, Barcelona i Nova York. El 1987, aparegué *Herbarium*, carpeta amb reproduccions de les ceres que exposà al palau Solleric de Palma.

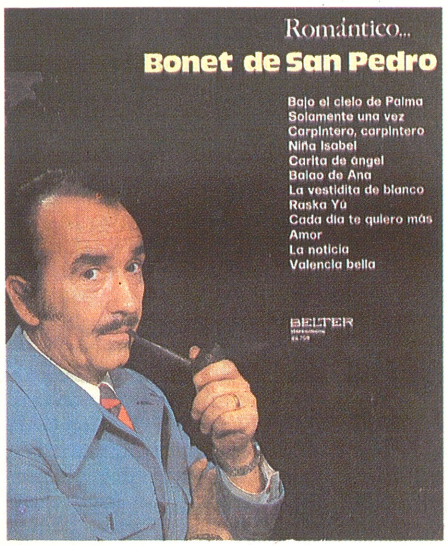

↑ Disc de Pere Bonet Mir —Bonet de Sant Pere—

BONET MIR, PERE —BONET DE SANT PERE— (Palma 1917) Músic i cantant. Des de nin estudià música i, el 1937, començà a actuar amb el grup *Los Trashumantes*, on tocava el saxo, el clarinet i la guitarra hawaiiana i cantava. El 1939 féu part de l'orquestra *Gran Casino* a Barcelona. En el seu primer disc, enregistrà la famosa cançó *Tiroliro* (1940). El 1941 passà a l'orquestra barcelonina de Ramon Evaristo. El 1942, creà el seu propi conjunt *Bonet de San Pedro y los Siete de Palma*, amb el qual actuà arreu de l'Estat, enregistrà diversos discs i assolí gran popularitat amb cançons com *Raska Yú* —que, per un sector de la població, fou interpretada com una sàtira contra Franco—, *Carita de ángel*, *Bajo el cielo de Palma*, *Paisajes lindos tiene Mallorca*, *Cala d'Or*, etc. Moltes d'elles amb referències a Mallorca, serviren per a promocionar el turisme nacional, bàsicament de viatges de noces, amb una visió idil·lica de l'Illa. El 1946, el conjunt es desféu i Pere Bonet marxà a Tànger, on actuà en solitari durant quatre anys. El 1951 dirigí el muntatge artístic d'un iot que els estius feia sortides per la badia de Palma. El 1953 passà als hotels de la companyia Melià durant dos anys. A finals dels anys 70 i principis dels 80, recobrà la seva popularitat en esser identificat amb un corrent de cançó anomenat retro o camp, que proposava la retornada de les melodies i balls de la Postguerra (revival). En aquesta línia, participà en l'espectacle de Sara Montiel, programes de televisió i obrí un local a Palma, que duia el seu nom, on actuava. Ha guanyat nombrosos premis i, el 1985, li fou retut un homenatge a l'Auditòrium de Palma. Altres cançons que el feren popular són *La vestidita de blanco*, *No presumas de insensible*, *Niña Isabel* i *Carpintero, carpintero*. Participà en alguns films com *Una sombra en la ventana* i *Viviendo al revés* (1943). Afeccionat a la pintura, ha exposat a diversos locals de Mallorca.

BONET MOLL, JOSEP (Palma 1957) Futbolista. Actua de mig campista. Ha jugat amb el Calvo Sotelo,

→ Josep Bonet Moll

EL NIN, ÚTIL

Un infant és molt útil, a una casa ben organitzada. I fins i tot a una casa no organitzada encara, un infant és útil sempre.

S'ha escrit massa literatura nial sobre el negoci de tenir infants, i s'ha oblidat, injustament, la utilitat del nin. La seva utilitat és ben autèntica, sense necessitat d'arribar a explotar-lo com a violinista prodigi o com a precoç ballarina flamenca, com en certs casos ha succeït.

Sense arribar a tals extrems, un infant en bon ús, és útil en mil coses. Per exemple: no hi ha cap pare que de tant en tant no tengui picor a l'esquena. Els pares de principi de segle tenien, per a aquests casos, una petita mà d'ivori fixada a l'extrem d'una barreta. Eren altres temps. Avui per avui és difícil trobar mans d'ivori —també els colls d'alabastre han passat de moda—, però en canvi, es pot comptar amb el nin, amb el fill.

Des de molt petit convé emprar l'infant en els múltiples encàrrecs de la mare. Enviar-lo a dur vi, a comprar mistos, a tirar una carta al correu, a veure si a ca la perruquera hi ha molta gent esperant, anar a cercar llet, i fins oferir-se a donya Rosa, la del costat, per si el necesssita per alguna coseta.

És l'única manera que el nin es vagi adonant que el món és rodó, i que té relleu, i que en veritat no es va fer en un sol dia.

De vegades, el nin tarda molt, moltíssim, a tornar d'allà on l'han enviat. Està bé que passeu ànsia en ocasions així; és natural. És que l'infant, gairebé sempre inconscientment, prova la primera volada lluny del niu.

Sempre us resultarà difícil d'aclarir on ha estat l'infant que torna tard. Ni ell mateix ho sap:

—Era per aquí defora,— us dirà.

Tal vegada va passar una gran estona assegut a l'escala; o potser arribà a l'altre extrem de la ciutat, caminant alguns quilòmetres sense adonar-se'n. Però ell torna sempre. Això sí: el fill sempre torna. Fins quan se'n va a Amèrica.

Joan Bonet
Els nins

Castelló, Villareal, sa Pobla i amb el Reial Club Esportiu Mallorca, en dues etapes. La primera des del 1976 al 1980, i la segona des del 1984. En aquesta, ha participat en dos ascensos a primera divisió (1981 i 1989). Capità de l'equip, fou un dels jugadors amb qui més s'identificà l'afecció mallorquinista. Des de la temporada 1989-90, ja retirat com a futbolista, pertany a l'equip tècnic del RCD Mallorca.

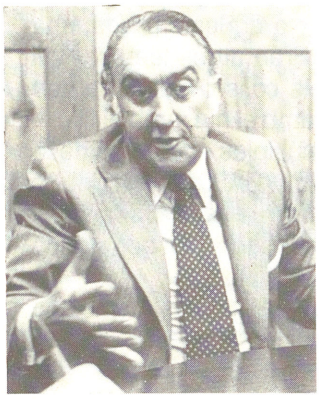

← Bartomeu Bonet Moner

BONET MONER, BARTOMEU (Palma 1929) Tècnic comercial de l'Estat. Estudià la carrera de dret a Barcelona, i economia a Caen (França), a l'*Ashley College* i al *London School of Economics* de Londres. Ha ocupat diferents càrrecs de l'Administració, com a delegat de comerç a Melilla (1957), Múrcia i València (1962-1964); subdelegat regional de comerç de Catalunya, a Barcelona (1958); cap de serveis en Comerç Interior i Exterior (1967); subdirector general d'Exportació (1970 i 1977), de Política Comercial (1973) i de Comerç Exterior (1986) a Madrid. Des del 1987, és conseller Econòmic i Comercial de les Ambaixades d'Espanya a Bèlgica i Luxemburg, funció que ja havia exercit a Alger i Tunis. Ha publicat nombrosos articles sobre temes econòmics, així com els llibres de poemes *Buscando razones* (1981) i *El vuelo de Ícaro* (1985). Fou distingit amb la *Encomienda de Isabel la Católica* i amb la *Cruz del Mérito Civil.*

BONET NADAL, JOAN –**BONET DE SES PIPES**– (Manacor 1929) Artesà piper i escriptor. De ben jove, començà a fer pipes amb el seu pare al negoci familiar. Les seves peces han assolit un gran prestigi per la seva qualitat. En tenen exemplars Sandro Pertini, Giorgios Papandreu i Bruno Kreisky, entre altres personalitats. Ha publicat *Las pipas* (1976), *La pipa en Baleares* (1980), *El pipamerón* (1984) i traduït

← Joan Bonet Nadal —Bonet de ses pipes—

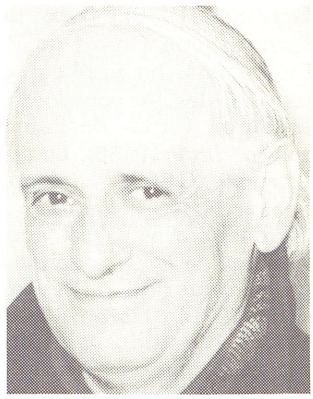

→ Blai Bonet Rigo

del castellà el manual clàssic *L'art de fumar en pipa*, de Joaquim Verdaguer Travesí (1986). Col·laborador en diversos mitjans de comunicació, el 1985 rebé el Siurell de plata d'*Ultima Hora.* És autor dels volums de narracions *Les rondalles de la pipa* (1978), traduïda al castellà i en part a l'italià, al francès i a l'alemany, *I fumant en pipa* (1980), *Pipades i vivències* (1983) i *Aportacions dels analfabets mallorquins al manteniment de la llengua catalana* (1986). És un dels fundadors del Pipa-club de Mallorca. (GS)

BONET PERELLÓ, ESTEVE (Santa Margalida s XVIII - Palma 1836) Jurista, polític i escriptor. Doctor en dret canònic i notari públic de Palma. Síndic (1808) i batle de Palma (1820 i 1823). D'ideologia liberal i constitucionalista, col·laborà en l'*Aurora Patriótica Mallorquina* (1812-13). Durant la reacció absolutista de 1824 fou detingut i empresonat amb altres liberals, al castell de Bellver. Durant aquesta reclusió compongué el cant en vers *La fuga de las musas.* Escriví poesia en llatí, castellà i català.

BONET RIGO, BLAI (Santanyí 1926) Poeta i escriptor. Cursà fins a tercer d'Humanitats al Seminari Diocesà de Mallorca (1936-1943) i hi pogué adquirir una sòlida cultura clàssica mitjançant l'estudi del llatí i del grec. Abandonà el centre per causa d'una greu tuberculosi i entrà en contacte amb l'escriptor santanyiner Bernat Vidal i Tomàs, que li donà a conèixer els poetes castellans de la generació del 27 i influí notablement en els seus gusts literaris, encara que després se'n distancià. El 1950, publicà *Quatre poemes de Setmana Santa*, el 1952 *Entre el coral i l'espiga* i el 1953 *Cant Espiritual*, premi Ossa Menor 1952. Aquest mateix any, la seva manca de salut determinà l'internament en un sanatori del Montseny, després del qual passà a residir a Barcelona. En aquesta època, entrà en contacte amb Carles Riba, Salvador Espriu i Pere Quart, sobretot. Començà així una etapa de gran fecunditat i originalitat, amb els poemaris *Et nunc manet in te* (1955), *Comèdia* (1960, premi de la Crítica) i *L'Evangeli segons un de tants* (1967, premi Carles Riba 1965), la peça teatral *Parasceve* (1958), premi Joan Santamaria, i les novel·les *El mar* (premi Joanot Martorell 1956), *Haceldama* (1959), *Judas i la primavera* (1963, premi Ciutat de Barcelona) i *Mister Evasió* (1969). El 1968, per prescripció facultativa, tornà a Mallorca, on continuà la seva tasca literària i periodística (sobretot a *Última Hora*) com a professional. Aquesta segona etapa es distingeix de la barcelonina per fer una literatura de ruptura, expressió d'un món molt personal. També es produí un progressiu allunyament seu dels poetes illencs més joves, a pesar que, inicialment, havia esdevengut per a ells un mite. Publicà la novel·la *Si jo fos fuster i tu et diguessis Maria* (1972), els volums de memòries *Els ulls* (1974) i *La mirada* (1975), continuats més tard, en certa manera, al fullet *La vida i els meus instants* (1987); els reculls de poemes *Els fets* (1974), *Has vist, algun cop, Jordi Bonet, Ca N'Amat a l'ombra?* (1976), *Cant de l'arc* (1979), *El poder i la verdor* (1981), *Teatre del gran verd* (1983) i *El jove* (1987). La seva poesia, influïda pel grup poètic del 27, suposa, juntament amb la dels seus companys de generació Jaume Vidal Alcover i Josep Maria Llompart, la superació dels esquemes de l'Escola Mallorquina pel seu sensualisme i lirisme, per l'abandonament dels estrictes patrons mètrics i per l'ús d'un registre lingüístic menys preciosista. El 1986, es féu una reedició de les seves primeres obres, *El color.* En narrativa, assumeix les tècniques contemporànies més avançades i incorpora una temàtica vital i una inequívoca actitud cívica. Ha estat un dels pocs autors moderns illencs que ha tocat temes religiosos,

PLENITUD DE L'AMOR

Vull immolar la carn perquè m'espigui.
Servar llarg temps ocult a dins l'entranya
un viarany d'acer, per on la banya
del roig brau del dolor, mati, i repiqui
amb una bandera de sang pel balcó dels muscles
i un àmit de nards pel ponent del rostre.

Avui que el camp té el cos d'adolescent
ombrejat pel primer vèll de verdor,
vénc, cenyit pels cilicis de l'amor,
a fer-me llum de fulles sota el vent.

Perquè és un gran salt d'aigua el meu desig
de donar sang a l'home i a l'oruga.
I de sofrir que m'obrin, fins que puga,
la rella i la falç, de mig a mig.

El cor és un bellveure d'aigües verdes,
Com un riu vertical que cerca altura
per morir-se més alt. Que la figura
resti lluint quan s'hagi fet esquerdes.

Demà seré la màrtir terra humida
on canti el sembrador, sembrant a eixams,
amb un gest de pregària, entre els cans
que damunt meu aixequin arcs de vida.

Penjaré la camisa per bandera
al meu balcó de brins i terra obscura.
Que quan la tarda allunyi la cintura
de cascavells, giri l'esguard enrera.

Llavors ja seré caera.
La carn em tornarà espiga.
Tendré el cor de terra amiga
i remor d'aigua en la rel,
i al pit una canyamel
de la meva altura antiga.

Blai Bonet

tractats d'una manera innovadora per la simbiosi de religiositat i sensualisme, amb influència de la novel·la catòlica europea de mitjan s XX. Com a assagista en temes d'art, ha editat *Tàpies* (1964) i *Tomeu Pons* (1978), entre altres treballs. Des del 1987, l'escola pública de Santanyí du el seu nom i el 1988 va esser homenatjat per la Universitat de les Illes Balears, coincidint amb un renovat prestigi entre els escriptors més novells. Li ha musicat i cantat poemes Ovidi Montllor. (GS)

BONET SERRANO, FRANCESC (Almuñécar, Granada 1959) Futbolista. Resident a Mallorca des de la seva infantesa, inicià la carrera esportiva en els juvenils de l'Atlètic Balears. Ha jugat com a defensa central o lliure amb l'Atlètic Balears, el Palència, l'Elx i el Reial Madrid. Fitxà pel Reial Mallorca les temporades 1980-1981, 1986-1987 i 1987-1988.

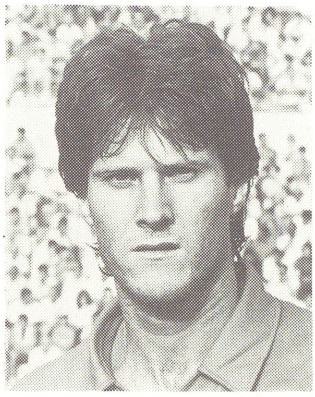

← Francesc Bonet Serrano

BONET TABERNER, PERE (Palma 1952) Esportista. Campió d'Espanya junior de vela en classe 420, el 1970, amb Juli Alba, i campió senior de la mateixa classe, el 1971, en solitari. Ha estat diverses vegades campió de Balears. Pertangué al Club Nàutic s'Arenal, fins que es retirà de les regates.

BONET VALLORI, SON Possessió del terme de Selva, situada al sud de la vila, entre la carretera de Lluc, el Molí Nou i terres d'Establiments. Des del s XV pertany a la família Vallori. Fou el nucli d'un gran patrimoni familiar, que el 1818 comprenia, entre altres, les possessions de Conia, Son Maga, Auxella i Monnàber. Les cases primitives foren engrandides a principis del s XX.

BONET VERDAGUER, JOAN RAMON (Palma 1944) Fotògraf i cantautor. Fill dels escriptors i periodistes Joan Bonet Gelabert i Mercè Verdaguer Mestres. Fou un dels primers mallorquins a integrar-se en la nova cançó. La seva carrera es desenvolupà entre 1963 i 1967. Enregistrà tres discs en solitari i un amb els Setze Jutges. Com a fotògraf, ha il·lustrat nombroses monografies artístiques. Ha realitzat diverses exposicions a Mallorca, entre elles, dues col·laborant amb mostres del pintor Guinovart, i d'altres col·lectives com *Memòries urbanes* (Palau Solleric 1988) i *Arquitectura i paisatge* (Col·legi d'Arquitectes 1989).

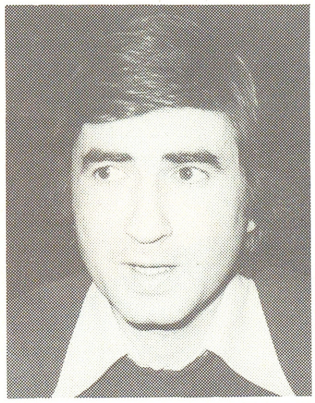

← Joan Ramon Bonet Verdaguer

↑ Maria del Mar Bonet Verdaguer

BONET VERDAGUER, MARIA DEL MAR (Palma 1947) Cantautora. Filla dels escriptors i periodistes Joan Bonet Gelabert i Mercè Verdaguer. El 1966, es traslladà a Barcelona, on s'incorporà al moviment de la nova cançó de la mà dels Setze Jutges. Durant la dècada dels 70, adquirí gran popularitat que ultrapassà l'àmbit lingüístic català. El 1974, actuà a Portugal i a l'Olympia de París. Després féu actuacions a Itàlia, Iugoslàvia, Polònia i Alemanya. El 1984, el seu disc *Inici de Campana* fou guardonat amb el *Grand Prix du Disque* de l'Acadèmia Charles Cros (França) al millor enregistrament de cançó internacional, i la Generalitat de Catalunya li concedí la Creu de Sant Jordi. Ha treballat diferents estils i temàtiques, des de la cançó popular mallorquina fins a la música brasilera, passant per les cançons dels països mediterranis, la cançó francesa i el jazz. És autora de la música i lletra de molts temes del seu repertori. Ha musicat poemes de

PETITA ESTANÇA

Enmig del pit hi tenc
una finestra blava
oberta sobre el port
d'una illa blanca
i et mostrarà la mar
tempesta i calma.

Dins el meu pit hi tenc
la meva cambra
obri la porta al fons
sentiràs l'aire
entraràs al jardí
petita estança.

Enmig dels tarongers
una font raja
escolta la cançó
que la font canta
i et dirà molt baixet
que l'amor passa.

Damunt el pit hi tenc
com dolça marca
la teva mà amic
coloma blanca
ben endins del xiprer
nia la garça.

Maria del Mar Bonet

Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Vicent Andrés Estellés, Joan Alcover, Miquel Costa i Llobera, Maria Antònia Salvà i Joan Vinyoli, entre altres. Ha recreat alguns temes populars mallorquins i ha col·laborat amb Enric Barbat, Francesc Pi de la Serra, Al Tall, Marina Rossell, Lluís Llach i Fethi Zhgonda. Els 1988 i 1989, treballà amb el Nederlands Dans Theater, fent les il·lustracions vocals d'una coreografia basada en les seves cançons mallorquines, representada a Holanda. De la seva producció discogràfica en solitari destaquen *Què volen aquesta gent?* (1968), *L'àguila negra* (1971), *Sonet* (1974), *Cançons de festa* (1976), *Alenar* (1977), *Saba de terrer* (1979), *Jardí Tancat* (1981), *Breviari d'amor* (1982), *Anells d'aigua* (1985), *Gavines i Dragons* (1988) i *Ben a prop* (1989). Ha publicat un llibre de cançons i poemes, *Secreta veu* (1988).

BONET VIDAL, GUILLEM (Santanyí 1716 - 1768) Llicenciat en Filosofia. Exercí el càrrec de secretari d'honor de l'Infant Felip. Fou també secretari del bisbat de Mallorca en temps del bisbe Despuig. Ocupà un càrrec semblant a l'arquebisbat de Tarragona. Féu part del consell de la Inquisició i de la Santa Croada.

BONET VIDAL, SALVADOR (Santanyí 1718 - 1771) Frare agustí, doctor i catedràtic de filosofia i teologia. Fou examinador sinoidal, dues vegades prior del convent del Socors, de Palma, i definidor i vicari provincial. Assolí gran fama d'orador.

BONIAFATU Antiga alqueria del terme de Felanitx, enregistrada també com a Benifet i Boniatu. Documentada el 1247. (M)

BONICO, CAN Cases i terrenys del terme de ses Salines, ran de la vila, amb restes d'antiga torre de defensa, possiblement dels s XVI-XVII. (M)

BONÍTOL (*Sarda sarda* Bloch 1793) Peix de color blau fosc, molt obscur al dors, gairebé negre vora la dorsal i part superior del cap. Té els flancs blaus verdosos, amb línies sinuoses longitudinals o oblíqües, negres, i la part central platejada amb reflexos metàl·lics. El seu cos, allargat i fusiforme, pot arribar a 80 cm. Es caracteritza per la situació de la segona dorsal, immediatament després de la primera. Té el cap punxegut, la boca molt ampla i presenta el cos cobert d'escates molt petites. Se'n coneixen diverses àrees de posta a la Mediterrània i la reproducció té lloc durant els mesos de maig a juliol. És una espècie depredadora de bancs d'organismes pelàgics. Se'l pesca sobretot a la fluixa i també amb arts fixos de xarxa i d'encerclament. Es distribueix per les costes de tota la Mediterrània. (MM)

BON JESÚS (*Myliobatis aquila* Linné 1758) Peix. També dit **milà, viuda** i **clavell**. De color marró obscur amb reflexos verdosos, ventre blanquinós amb les vores de les pectorals marró rosat i la coa negra. El disc ròmbic té el diàmetre horitzontal més llarg que el vertical. La coa és llarga amb una forta espina i la pell llisa, recoberta d'escates. El cap sobresurt del pla dorsal, juntament amb el morro que té la vora rodonenca. Les aletes pelvianes són quadrangulars i té una sola aleta dorsal a la coa, situada abans de l'agulló. La seva talla màxima són 5 m. És una espècie ovovivípara, de 3 a 7 cries a cada reproducció, que té lloc probablement els mesos de tardor i hivern. S'alimenta, gratant el fang, de molluscs i crustacis. Espècie bentònica, neda freqüentment entre aigües i prop de la superfície, a la plataforma continental. Pot pescar-se amb arrossegament, palangre de fons i fusell submarí, però no té valor comercial. (MM)

BON JESÚS, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre es Velar i el camp Redó. ■ Al terme de Campanet, entre Massana i can Capell Passat. ■ Al terme de Felanitx, entre can Gató i can Capità. ■ Al mateix terme, entre Son Estrany i el puig d'en Roig. ■ Al terme d'Inca,

↓ Superior: Bonítol (*Sarda sarda* Bloch 1793) Inferior: Bon Jesús (*Myliobatis aquila* Linné 1758)

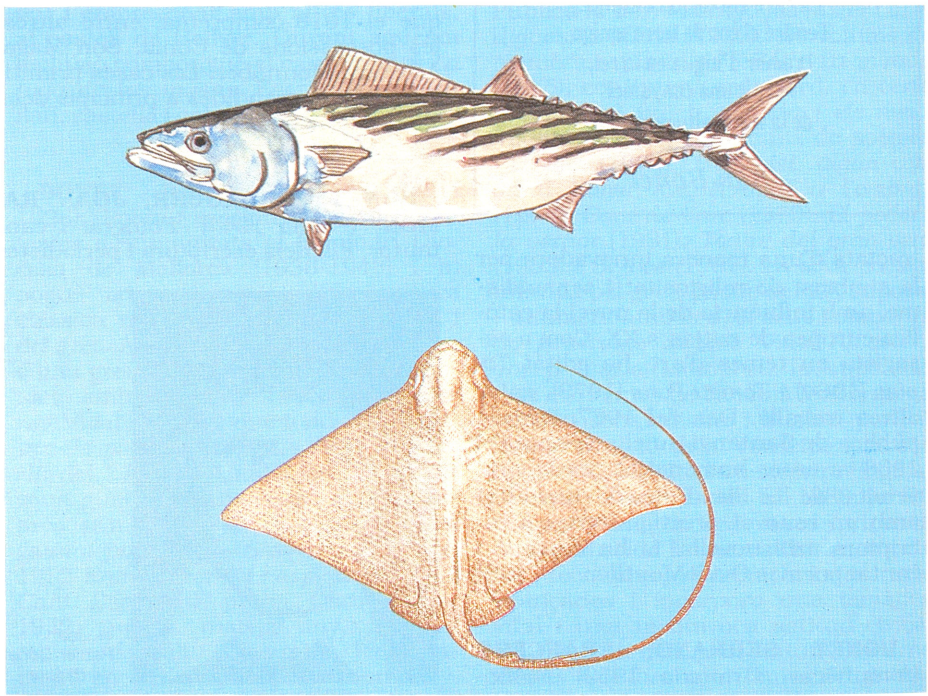

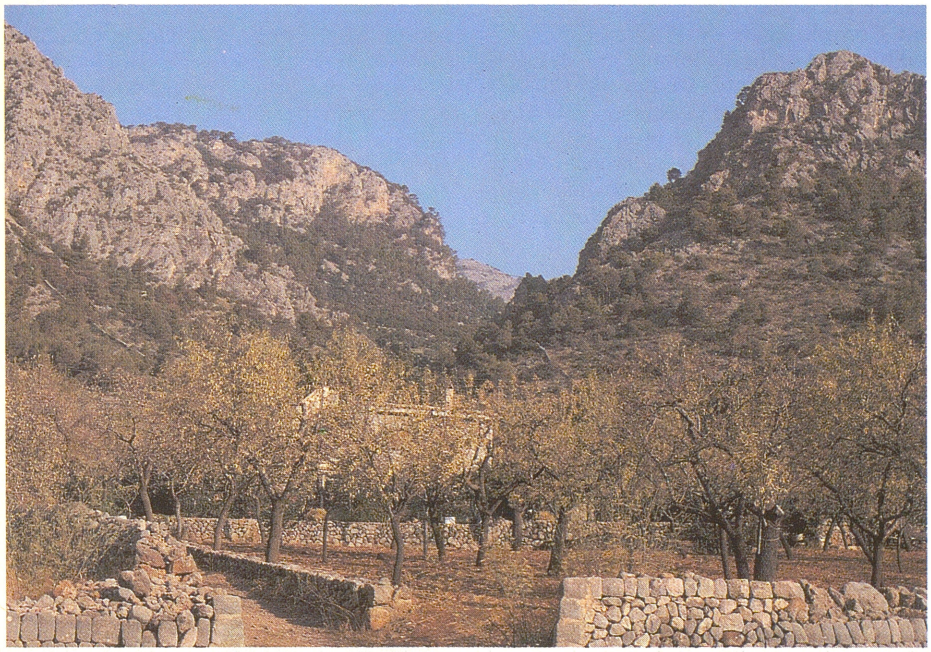

↑ Comellar del Bon Jesús (Bunyola)

entre Son Figuerola i Son Marron. ■ Al terme de Llucmajor, entre ses Males Cases i Son Munar. ■ Al mateix terme, entre Son Mesquida i Son Cresta. ■ Al terme de Manacor, entre la font de sa Memòria i el molí Paperer. ■ Al mateix terme, entre can Dornet i can Duran, a sa Marineta. ■ Al terme de Petra, entre ses Comunes Velles i es Bosc Nou. ■ Al mateix terme, entre Calicant d'en Bauçà i Son Fortuny. ■ Al terme de Porreres, entre ses Veles i Son Móra. ■ Al terme de Sant Joan, entre Son Deixota i Hortella Vell. (M)

BON JESÚS, COMELLAR DEL Al terme de Bunyola, entre sa Gubia i can Penasso. (M)

BONLLAVI, JOAN Nom amb què és conegut *Joan Malbec* (→).

BON MOT, EL Publicació mensual editada a Palma des de juny de 1917, per la Lliga contra el mal parlar. No se'n coneix la data d'acabament, però el 1951 encara es publicava amb el nom d'*El bien hablar*. Defensava l'ús adequat i cortès del lèxic, en contra de la flastomia i del mal parlar. En foren col·laboradors Maria Antònia Salvà, Xavier Far, Magdalena Estelrich, Eugeni Úbeda i Manuel Bengoa. Es redactà en castellà i en català fins al juliol de 1936, quan passà a fer-se exclusivament en castellà.

BONNER, ANTHONY (Nova York 1928) Lul·lista i traductor. Estudià música a la Universitat de Harvard (1945-50) i a París (1950-51). Llevat d'un any i mig als Estats Units, on començà a exercir de traductor i treballà com a crític musical, resideix a Mallorca des de 1954. Estudiós de Ramon Llull, ha escrit nombrosos treballs sobre la figura i l'obra del beat mallorquí. Des de 1977, és magister de la *Maioricensis Schola Lullistica* i, des de 1986, membre del consell de redacció de la seva revista *Estudios Lulianos*. Ha estat un dels capdavanters de la

↓ El Bon Mot

EL BON MOT

PARLAR BE NO COSTA RES

Núm. 25 | Palma, juny de 1919 | Any III

A Ivon L'Escop

¡ALERTA!

Sí; el poble català és molt malparlat: lleusaquí la grossa tara d'aquest poble. Fa pena, fa vergonya, fa pietat, fa fàstich, sentir la nostra llengua tan baixament esmerçada. Perquè, més que res, és baixesa. Fins la blasfemia, aquesta tremenda expressió de la rebeldia destructora, en boca del nostre poble, sol perdre sa misteriosa grandesa satànica, y resta sense ales pera assaltar el cel, y cau indecent, baixa, y res més.

No li cal tira al rencuch del nostre poble: renega per sec, per neresa d'expressió, per volmtat de revolcar-re en lo infim. Fixeuse en la calitat de la nostra blasfemia: fiscune en la ocasió; es el to de la veu: no hi trobareu més que'l gust de dir una paraula baixa, per omplir un buit de la conversa, per trista gracia, per broma... o per impotencia devant de qualsevol obstacle: perquè l'cavall ensopega, perque la corda fé un nús, perquè'l cigarro no tira. No horroritza la nostra blasfemia: fa fàstich. Y fa tristesa; y gairebé desesperació.

Perque, involuntariament, un mesura molt baix el limit de l'ascenció d'un poble que da tal pés de fanch lligat als peus. Sospetxeu, sospetxeu bé, aquet fanch. Tots podem ferho, perque ningú de nosaltres n'està lliure. N'hi hà que no blasfemen, però ¿qui no malparla? ¿Qui de nosaltres no cedeix al prurit de la paraula baixa, de la paraula obscena, de la interjecció pasada de quan en quan, quasi simetricament, com pautat de la frase parlada catalana? Oh! malfiuada llengua, malhaurada llengua que tals puntals necessita! Malhaurada arquitectura oral, malhaurat poble que sols així sab sostenir la energia de la seva llengua, y així la caracteritsa!

Una vegada, tornava jo de terres estrangeres, y vaig aturarme en una ciutat poch abans de passar la ratlla de França. Y allí en la estació matei- xa ferí mon sentit una locució insolble. El cor me feu un salt. Ja era a Catalunya. Així se'm feya conexedora la patria. Y mes gallets s'enrogiren com per una bofetada.

¡Aquest verb malhaurat que tenim pera expressar tota mena d'energia! No diem: fer, dient la mala paraula. Donar, ferir, burlar, posar, pendre, enganyar, llençar, menjar, beure, escriure, llegir, tot ho-vol dir aquesta paraula malhaurada: tota acció s'resum en ella, y son significat enclou tots els significats: com si en la virilitat catalana no hi cabés altre potencia que la que ab aquest verb tan baixament s'indica.

Y així's diu ferut, plorant, bromejant, enterinitse, afirmant, dubtant, triomfant, cayent, y fins morint-li-hom herótics. Y el qui no fa gasts de rodons la disfressa hipócritament per dirla, perque no se'n pot estar. ¡Mireu com la necessitat! La portem clavada al front com un estigma de baixesa.

¡Esborrémsel! Encara que sia ab foch; encara que sia fent seguir fi pell, y baldant l'os si cal. Esborrem-la! Podem. No hi ha fatalitat al mon. No hi ha res irremissible. Purifiquem la nostra llengua ab un cotbo enceis com el profeta. Y sia nostre foch l'amor. Cada vegada que obrim la boca per parlar pensem en Catalunya nostra mare, y sobre tot en Catalunya nostra filla. Pensem que nostres fills han de parlar com nosaltres. Pensem en la gracia d'aquestes boquetes tan putes, y en la infamia que la espera.

Y si ni això pot contenirvos, val més que reneguen la vostra llengua: val més que n'aprengueu una d'extranya en la que la baixesa us sia menys familiar y prompta. Cobriuvos el cap de cendra; invoqueu una gent civilisada que vinga a civilisarvos, a elegarvos el parlar ab un altre que us fiqui forçadament a la boca; demaneu a un fuet extranger la força de voluntat que us manca. Perque certament la llibertat en l'esser propi ha d'esser la suprema aspiració de tot home y de cada poble; y es la condició d'arribar a tenir una anima; però quan un home o un poble no se sab valer de la seva llibertat per aquest fi, la esclavitut es cosa desitjable, y l'amorrement més alta sort que la ignominia.

Oh! no'm ulotejeu d'arrebatat, ni alseu els braços fent la mitja ratlla. Aquesta mitja ratlla fora encara la senyal major de la nostra impotencia, y el reblament del estigma. No es una questio llengera aquesta: no es una questió de policia. Es l'esperit catalá lo que s'hi juga. La paraula es l'esperit notícia que ha pels ulleres: si ella aixeca'l vol, l'esperit ab ella; si s'arrossega per terra, no hi ha per l'esperit esperança d'altura. Son les ales. Espolsenles, feules llengeres; sino ay del aucell!

Ja no sé que més dirvos, y és gran ma tribulació, perque si la paraula no salva a la paraula, ¿qué la salvará? Sí! cor del home no mou el cor del home, ¿qué'l mourá? Y si això no esmenga dintre cada hú de nosaltres, mal obrats en l'anima catalana. Y hem de salvarla, ¿hu voleu be? Hem de salvarla. Y cada vegada que obrim la boca es la vida o la mort per ella: es la nostra dignitat humana en perill. Alerta!

JOAN MARAGALL

BONNÍN, JOAN –GUARÍN– (Palma s XVIII - XIX) Comerciant. El 1809, per mediació del seu protector el pare Raimon Pasqual, paborde i definidor dels trinitaris, aconseguí subornar el batle de Palma, Sandino, que l'havia empresonat per desobeir una lleva militar. Una vegada alliberat, els milicians, que culpaven els xuetes de les seves desgràcies perquè no entraven en quinta, es reuniren al call i destrossaren a pedrades la seva casa i les d'altres xuetes benestants, com la d'en Moixina al carrer de Sant Miquel.

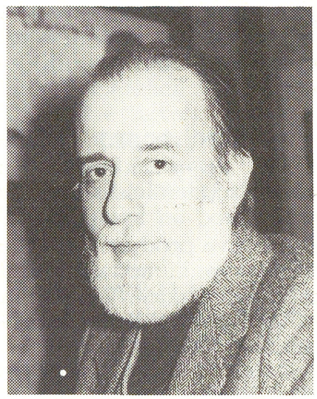

→ Anthony Bonner

represa de la publicació de l'edició crítica de les obres catalanes de Llull. Ha publicat *Ramon Llull, obres selectes* (1989), i, en col·laboració amb Lola Badia, *Ramon Llull, vida, pensament i obra literària* (1988). Entre els seus articles, destaquen *Ramon Llull i Mallorca* (1987) i, en col·laboració amb Charles Lohr, l'entrada de Llull al *Dictionnaire de Spiritualité* (París 1987), a més d'altres estudis sobre la bibliografia i la cronologia de les obres del beat. Entre la seva tasca de traductor a l'anglès, a més de *Selected Works of Ramon Llull* (Princeton 1985) –obra capdal per a la divulgació de l'obra lul·liana en l'ambit anglosaxó–, hi figuren una antologia de poesia provençal, *Song of the Troubadours* (Nova York 1972, Londres 1973), *The Complete Works of François Villon* (Nova York 1960), i la novel·la de Josep Maria Espinàs *Tots som iguals* –*By Nature Equal*– (Nova York 1961), a més d'escrits de Borges, Balzac, Madame de Lafayette, Diderot, Nerval, Baudelaire, Maupassant, Villiers de l'Isle, Adam, Samuel Becket i Jules Verne. Com a músic, fundà i pertangué a la Camerata Barroca de Puigpunyent (1977-78). Afeccionat a la botànica, publicà una guia de la flora de les Illes, *Plantes de les Balears* (1976). Participà en la fundació del Grup d'Ornitologia Balear, del qual és president interinsular des del 1980.

El saqueig durà prop de cinc hores i hi hagué alguns ferits i nombroses pèrdues materials. (LlM/MC)

BONNÍN, JOSEP (Palma s XVIII - 1829) Argenter i diamantista. De formació academicista, estudià a l'Escola de Dibuix, on fou guardonat el 1779. De la seva producció destaca, entre altres peces, la medalla d'or de la proclamació de Carles IV a Palma, realitzada el 1790 per encàrrec de la Societat d'Amics del País. (PV)

← Eduard Bonnín Aguiló

BONNÍN AGUILÓ, EDUARD (Palma 1917) Com a president dels joves d'Acció Catòlica, va esser el principal fundador dels *Cursets de Cristiandat* (→) (1944). Ha estat president diocesà d'Acció Catòlica i membre del secretariat diocesà dels Cursets. Ha donat conferències arreu del món sobre aquesta temàtica i n'ha escrit nombrosos articles en revistes de teologia i de pastoral, que han fomentat i universalitzat aquest moviment. Entre els seus llibres destaquen *Vertebración de ideas* (1962), *El cómo y el porqué* (1971), en col·laboració amb Miquel Fernàndez Bosch —traduït al xinès i a l'alemany— i *Evidencias olvidadas y vertebración de ideas* (1988) en col·laboració amb Francesc Forteza Pujol.

BONNÍN AGUILÓ, FRANCESC (Sa Pobla 1933) Filòsof, teòleg i músic. Doctor en teologia per la Universitat Gregoriana de Roma (1964), en filosofia per la Universitat de Comillas (Madrid 1969) i en filosofia i lletres per la Universitat Complutense de Madrid (1972). Ha estat professor de teologia a la Facultat Teològica del Nord d'Espanya (Burgos 1968-69), a l'Institut Central de Cultura Religiosa (Madrid 1969-70) i a la Universitat Complutense de Madrid (1970-73); professor de lògica i teoria de la ciència a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Complutense de Madrid (1973-77) i d'història de la filosofia al col·legi universitari Cardenal Cisneros, de Madrid. Des del 1979 fa classes a la Universitat d'Alcalá de Henares. Ha publicat els llibres *Cristo en antena* (1964), *La felicidad extramuros de la visión de Dios* (1972), *Lógica e introducción al saber filosófico* (1976), *Historia de la filosofía* (1984) i *Lógica matemática y lógica aristotélica* (1988); i articles científics sobre *La filosofía analítica. Wittgenstein* (1987) i *La historia de la filosofía. Concepto y método* (1989). Com a poeta i músic, ha elaborat la lletra dels himnes de les universitats d'Alcalá de Henares i Complutense, i odes al papa Joan Pau II i al cardenal Cisneros, musicats per Ernesto Halffter i Moreno Buendía. Ha estat director de la Schola Cantorum del Seminari de Palma.

→ Francesc Bonnín Aguiló

→ Pere Bonnín Aguiló

BONNÍN AGUILÓ, PERE (Sa Pobla 1944) Periodista i escriptor. Començà com a corresponsal a sa Pobla de la *Última Hora*. A Barcelona, on es llicencià en filosofia i es titulà en periodisme, fou reporter d'*El Correo Catalán* (1966-68), redactor de la *Gran Enciclopèdia Catalana* (1968-71) i redactor en cap de *Mundo Diario* i del setmanari *Mundo* (1972-77). De 1978 al 1983, fou director de les delegacions de l'Agència EFE a la República Federal Alemanya, a Viena i a l'ONU. Els seus articles es publiquen a *Última Hora* i a nombrosos periòdics d'Espanya, Alemanya i Àustria. És autor dels llibres *Así hablan los nazis* (Barcelona 1973), *Los pobres jueces de la democracia* (Barcelona 1985), sobre l'administració de justícia, *Cómo hacer un bebé sin esfuerzo*, sobre la fecundació artificial (Barcelona 1986), i *L'ou com balla* (Frankfurt 1989). Ha traduït de l'alemany els poemes i l'obra teatral de Ralph Günther Mohnnau.

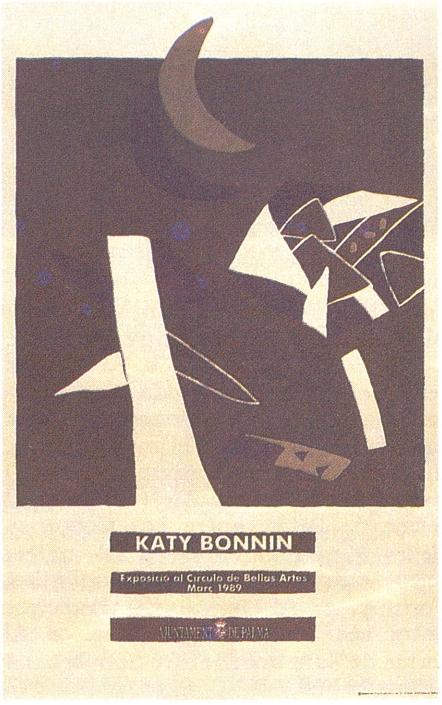

↑ Cartell d'exposició de Catalina Bonnín i Bonnín

BONNÍN I BONNÍN, CATALINA (Montluçon, França 1947) Pintora. Estudià arts i oficis artístics a Palma, on resideix des del 1948, i es llicencià en Belles Arts a Barcelona. Ha exposat a ambdues ciutats. El 1988, obtengué el premi Ciutat de Palma de pintura. Participà en la primera mostra d'art pobre feta a la Llibreria Tous, de Palma (1971). Ha practicat també l'art conceptual. Ha estat membre dels grups Criada i Espai Obert.

BONNÍN I BONNÍN, LLORENÇ (Manacor 1921) Pintor i prevere. Fou ordenat sacerdot el 1945. S'ha dedicat sobretot a la pintura mural religiosa i ha decorat, entre d'altres, les esglésies de Crist Rei de Son Valls de Felanitx, d'Inca i de Manacor, algunes capelles del temple derruït de Son Macià (Ma-

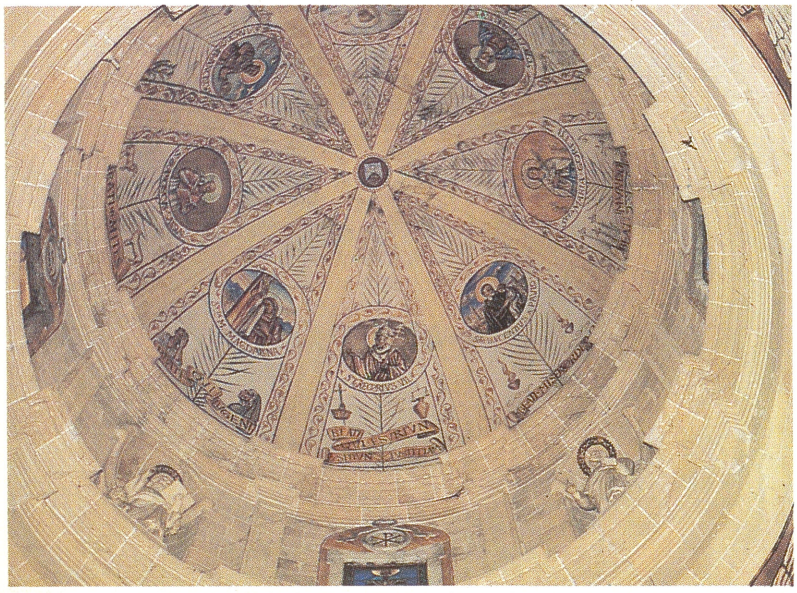

← Llorenç Bonnín i Bonnín, pintures de l'església de Montuïri

nacor) i la cúpula de la capella del Roser de la parròquia de Montuïri.

BONNÍN I BONNÍN, PERE JOAN (Manacor 1903 - 1955) Prevere. Estudià al Seminari de Mallorca i fou ordenat sacerdot el 1926. Per iniciativa seva, el 1945 començaren les obres de l'església de Crist Rei, de Manacor, beneïda el 1950 i erigida parròquia el 1951. Fou col·laborador del setmanari *Arriba*, de Manacor.

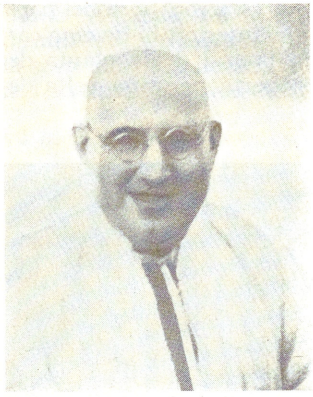

← Pere Joan Bonnín i Bonnín

BONNÍN CIFRE, JOAN MANUEL (Palma 1942) Arquitecte. Estudià a Barcelona. Des del 1967 exerceix a Mallorca, amb estudis a Palma i Pollença. Participà en la creació del Col·legi d'Arquitectes de Balears i en fou el primer degà. Són obres seves el complex residencial Bendinat, la Marina de Portals i l'hotel Raquet de Son Vida. Ha estat president del Rotary Club de Mallorca (1981-82).

BONNÍN CORTÈS, CARMEL (Palma 1952) Advocat. Cap del serveis de

→ Carmel Bonnín Cortès

la Direcció Provincial del Ministeri d'Educació i Ciència. El 1972, fundà a Palma la primera assessoria laboral de les Balears. És secretari de la comissió de Justícia i Pau de Mallorca.

BONNÍN FORTEZA, MIQUEL (Sa Pobla 1900 - Palma 1985) Prevere. El 1926 fou ordenat sacerdot. Ocupà diversos càrrecs pastorals a la diòcesi, sovint relacionats amb l'acció social.

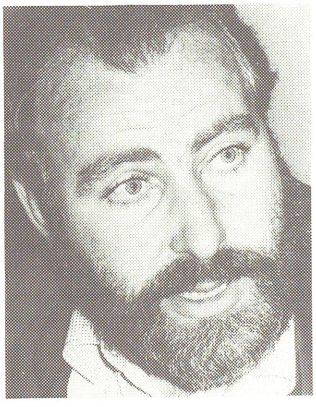

→ Joan Manuel Bonnín Cifre

Així, fou nomenat consiliari del centre especialitzat ferroviari (1947), de les Germandats Obreres d'Acció Catòlica (1948) i d'Acció Catòlica de sordsmuts (1955), entre altres tasques. Destacà també com a predicador i escriví el recull *Himnes i goigs* (1977). Fou cofundador del Col·legi d'Ensenyament Mitjà de sa Pobla.

BONNÍN PIÑA, NICOLAU (Palma 1879 - 1928) Músic i prevere. Deixeble de Massot i de Tortell, fou organista a les parròquies de Santa Eulàlia i Sant Jaume, de Palma, i a la Seu de Granada. Entre d'altres composicions té un motet en grec. El 1883, fou nomenat cambrer d'honor de Lleó XIII.

→ Nicolau Bonnín Piña

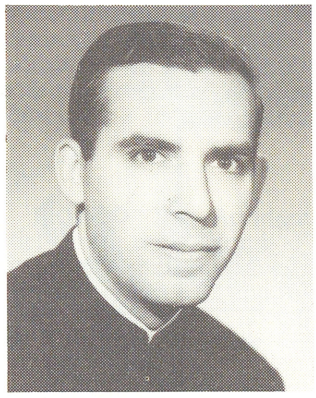

→ Josep Àngel Bonnín Valls

BONNÍN VALLS, JOSEP ÀNGEL (Palma 1931 - Navarra 1978) Missioner. El 1961, ingressà a la congregació del Verb Diví d'Estella i partí al Paraguai, on fundà un hospital que du el seu nom.

BONNÍN VALLS, VICENÇ (Palma 1936) Gemmòleg. Ha estudiat a Palma, Barcelona i a la Gemmological Association of Great Britain. Ha dirigit diversos cursos de gemmologia, com el d'especialització sobre corindó (1974) i els cursets d'iniciació a la gemmologia per a la delegació de Balears de l'Institut Gemmològic Espanyol (1987).

BONO, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre es Domingos Vell i can Rafel Comerxo. ■ Al terme de Palma, situada entre cas Metge Serra i can Bisquerra. (M)

BONO, GASPAR DE (València 1530 - 1604) Religiós mínim. Lluità a l'exèrcit de Carles V, però deixà les armes per fer-se religiós. Ingressà a l'orde dels mínims de Sant Francesc de Paula, professà a Calàbria el 1560 i fou ordenat prevere el 1563. Va esser superior diverses vegades dels convents de València, Alaquàs (País Valencià) i Perpinyà. Fou també un dels fundadors del de Barcelona. El 1584, vengué a Mallorca i hi estimulà les comunitats mínimes. Fou superior dels convents de la Soledat i de Muro i fundador del de Palma. El 1596, va esser nomenat vicari provincial, a València, i, el 1602, fou designat provincial. Va esser beatificat pel papa Pius VI el 1786, a petició del bisbe de Mallorca, Baltasar de Borja i de Velasco (1627). El rei Felip IV encarregà als jurats de Mallorca els costs del procés. És fill il·lustre de Palma (1786) i la seva festa litúrgica se celebra el 14 de juliol. El convent mínim des Secar de la Real el té com a titular. (LlA)

↓ Gaspar de Bono

BONO, SANTI Vegeu *Royo Garau, Santiago Luis*

BONO, SON Possessió del terme de Palma, situada a la barriada de Gènova, entre Son Vic i Son Font. S'utilitza com a casa d'espiritualitat. (M)

↑ Son Bono (Palma)

BONO VELL, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Tió i la talaia Romanina. Documentada en el cadastre de 1578 amb un valor de 1.800 lliures. (M)

BON SOCORS, ESGLÉSIA DEL Temple conventual de l'orde de Sant Agustí, situat a la plaça Llorenç Bisbal, de Palma. Fins al 1650 no es començà l'edifici, beneït el 1669 i quasi acabat el 1695. La portalada, finalitzada el 1805, és un preludi del classicisme. Està inscrita dins un arc de triomf, sobre el qual figura l'emblema de l'orde; el cim presenta una fornícula amb la Verge i l'Infant al braç. També a l'exterior destaca el campanar, format per vuit cossos rematats per un lucernari barroc, obra del pare Jaume Font. A l'interior, hi ha cinc capelles a cada lateral de la planta de nau única, coberta per una volta de

↓ Interior de la cúpula de l'església del Bon Socors (Palma)

canó que sostenen sis arcs de mig punt. Damunt l'entrada, queda el cor sobre un arc rebaixat i una volta de creuer. La capella de Sant Nicolau Tolentí, la quarta de l'esquerra, s'obre en una el·lipse octagonal coberta per una cúpula amb vuit pilars fets de rams de fruites i flors. A cada costat de l'octògon, queda una capella. Aquesta construcció (1707) és plenament barroca, de tendència italianitzant. Després de la sala capitular de la Seu (1701), constitueix el segon exemple de planta el·líptica, que es repetí durant els s XVIII i XIX a moltes capelles annexes d'esglésies parroquials. El temple queda inclòs en l'arquitectura barroca mallorquina del s XVII, entre el llegat gòtic i les influències italianes. Representa un dels pocs exemples de preocupació urbanística d'aquests anys, ja que en relació a l'edifici es traçà la plaça del davant per valorar-lo adequadament.

↑ Cala i morro de Bóquer (Pollença)

BONSOMS SICART, ISIDRE (Barcelona 1849 - Valldemossa 1922) Bibliòfil i col·leccionista. Al llarg de la seva vida, reuní 633 edicions d'*El Quijote*. També aplegà una col·lecció important de llibres de cavalleria i de fullets i opuscles històrics catalans (5.000 exemplars dels s XVI al XIX). Entre els exemplars rars, posseïa l'únic manuscrit català del *Decameró* i l'única edició castellana del *Tirant lo Blanc*. Aquesta biblioteca romangué durant molts d'anys a Valldemossa i a la seva mort fou llegada a la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans.

BON TEMPS, SON Possessió del terme de Son Servera, entre el puig de s'Arboçaret i el rafal des Sant. (M)

BÓQUER Possessió del terme de Pollença, situada entre la vall de Bóquer i el port de Pollença. Té una important torre de defensa. Pren el nom de la ciutat Bocchorum, citada per Plini el s I dC. (M)

BÓQUER, CALA DE Al terme de Pollença, situada entre el Morro de Bóquer i punta de la Nau. Els mapes de Nicholas Bellin i Tobie Konrad Lotter (s XVIII) el citen com a port Colomer. (M)

BÓQUER, COVA DE Cavitat situada a la vessant de la vall de Bóquer, a l'extrem sud-oest de la serra del Cavall Bernat, al terme municipal de Pollença. Està catalogada com a cova de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica i té aixecament topogràfic.

↓ Bóquer (Pollença)

BÓQUER, MORRO DE Accident de la costa del terme de Pollença, situat entre la cala del mateix nom i la cala de Sant Vicenç. Vicente Tofiño l'anomena Morro del Piñal. (M)

BÓQUER, NAVIFORMES DE Conjunt de construccions talaiòtiques, distribuïdes en grups de sis o set, situades al llarg del vessant meridional de la serra de la Punta i de la serra del Cavall Bernat, dins l'antiga alqueria de Bóquer, al terme de Pollença. En aquest conjunt, s'han identificat dos paraments de muralla talaiòtica que intercepten l'accés als cims de la serra, en una cota aproximada de 200 m, i el poblat de *Pedret de Bóquer* (→). A la serra de la Punta, hi ha un avenc-tomba, en el qual els cadàvers eren envoltats d'ofrenes, generalment vasos de ceràmica grega amb aliments. Aquestes ofrenes eren renovades periòdicament i els vasos usats eren romputs i llançats en un pou sagrat,

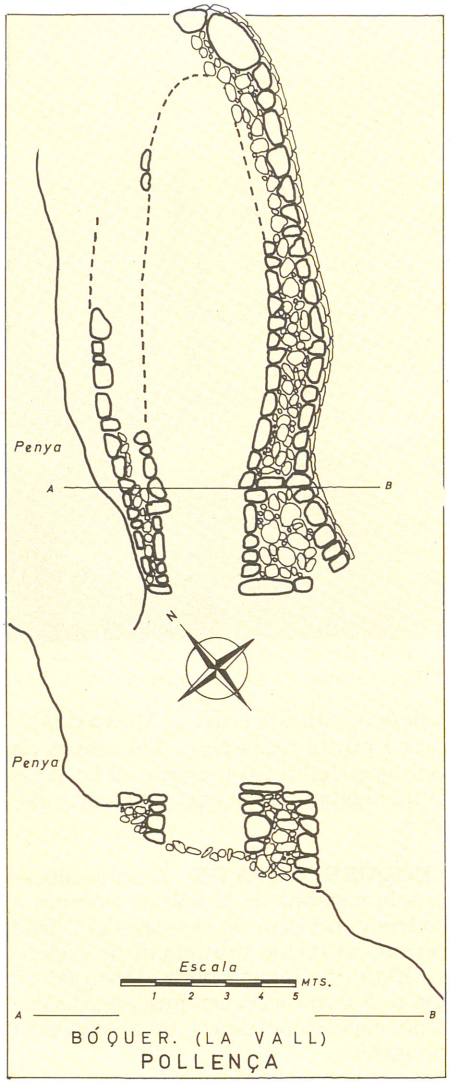

on s'ha trobat gran quantitat de ceràmica i diversos objectes que devien formar part de les ofrenes: peces d'ullastre perfectament tallades en forma de toros, botons de bronze de tipus grec, una petita pinta de fusta molt estilitzada, un pinyó de pi ver, i una pedra sílex amb un tall molt fi. (M)

BÓQUER, PEDRET DE Terrenys del terme de Pollença situats dins l'antiga alqueria de Bóquer, a ponent del Port de Pollença. Hi havia un gran poblat talaiòtic muradat, avui quasi totalment destruït. El 1765, s'hi trobà una *tabula patronatus*, datada l'any 6 dC, que fa referència a la ciutat federada de Bocoris. Aquesta troballa, a més del valor jurídic, va tenir una importància extraordinària per a la localització de Bocoris, ciutat citada per primera vegada per Plini el *Vell*. El 1951, després d'un temporal, es va descobrir a la badia una altra *tabula patronatus*, encara més antiga (10 aC). Així, sembla segur que hi va existir una població de certa importància, amb construccions similars a les talaiòtiques. Mateu Rotger Capllonch, Watelin i Ernest, Else Seeger —visitants de Mallorca entre 1909 i 1910— encara pogueren trobar dins la possessió de Bóquer grans construccions de pedra. Aquests edificis, de forma ovalada, tenien una avantcambra i una cambra, que en alguns arribava als 30 m de longitud. (M)

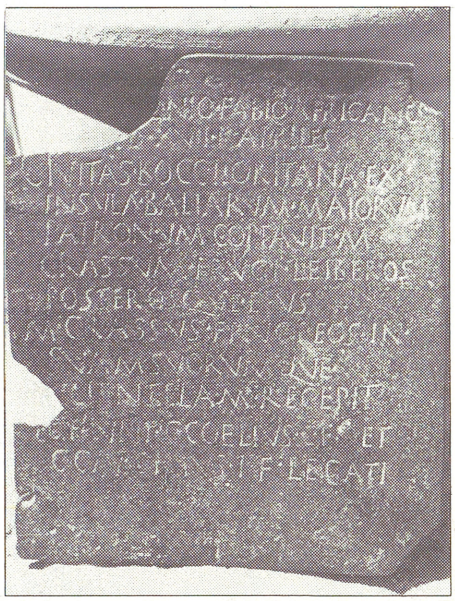

↑ *Tabula patronatus* trobada el 1765 al pedret de Bóquer (Pollença)

BÓQUER PETIT Possessió del terme de Pollença, situada entre la gran possessió de Bóquer i Síller. (M)

BÓQUER, VALL DE Situada al terme de Pollença, entre la serra del Cavall Bernat i el puig del Morral. (M)

BOQUET, CAN Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre Son Mas i Son Bergues. (M)

BOQUET, ES Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre es Boc Vell i Son Rialles Vell. (M)

BOQUETA, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre es Dametos i Morneta. ■ Al terme de Deià, situada entre sa Vinya Vella i el torrent Major. ■ Al terme d'Inca, situada entre Son Vic i can Pons i Soler. ■ Al mateix terme, situada entre can Barrotes i s'Hostal des Bosco. (M)

BORABA Alqueria del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre can Polvo i ses Cases Noves Velles. Documentada el 1287. Avui Son Borbot. (M)

BORBÓ I DE CASTELLVÍ, FRANCISCO MARÍA DE (Tolosa, França 1853 - Madrid 1941) Militar. Lluità a Cuba de 1875 a 1879. Retornat a la Península, ascendí a general de divisió el 1896 i, aquest mateix any, sortí elegit diputat pel dictricte dels afores de Barcelona. El 1910, ascendí a tinent general. Fou nomenat capità general de Balears el març de 1914, càrrec que ocupà fins el juliol de 1916. Durant el seu comandament, i a causa de la I Guerra Mundial, la guarnició es va mantenir vigilant amb exercicis i escoles pràctiques. Destaquen les fetes a la zona costanera de Manacor, on el 1936 tendria lloc el desembarcament republicà. Hi participà el militar García Ruiz, que essent tinent coronel el 1936 i comandant la segona fase d'operacions de defensa, intentà aplicar les solucions que hi havia après. El 1915, inaugurà, en Inca, el quarter General Luque. Entre 1916 i 1917, pertangué al Consell Suprem de Guerra i Marina. El 1920, fou nomenat comandant general del cos i quarter d'invàlids. El 1923, cessà dels seus càrrecs i passà per edat a la primera reserva. (DJ)

BORD, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre can

↓ Es Boquet (Manacor)

Cotó i l'hort de s'Aranjassa. ■ Al mateix terme, situada entre Son Ferreret i sa Cabana. (M)

BORD, HOSTAL DES Al terme de Búger, situat entre Son Alemany i la carretera d'Alcúdia. Edificat a mitjan s XIX, actualment és un restaurant. (M)

BORD, PUIG D'EN Al terme d'Algaida, de 344 m d'altària, situat entre Albenya i Castellitx. (M)

BORDELLET, ES Accident de la costa del terme de Calvià, situat a Peguera, documentat en el s XVIII. (M)

BORDES, CA LES Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre el canal des Llavoter i cas Puputs. (M)

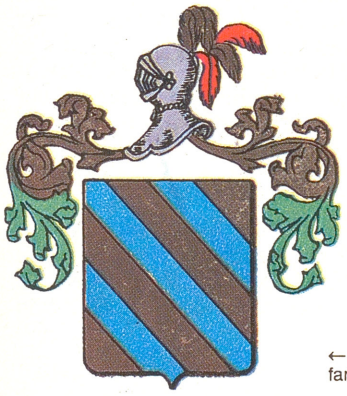

← Escut de la família Bordils

BORDILS Llinatge de l'alta noblesa mallorquina, avui extingit. Guillem de Bordils fou diputat d'Inca per retre homenatge al rei Pere *el Cerimoniós*. El seu nét, Joan Bordils i Pont, comprà importants terres a Inca i Senselles, entre altres les que el 1433 prengueren el nom de Son Bordils (Inca) i patí moltes pèrdues durant la revolta dels forans (1451). Un fill seu, Felip de Bordils i Fuster, fou conseller ciutadà (1463-1469) i jurat (1470). La descendència agnatícia acabà en morir Roderic de Bordils i de Torrella (1578), que només deixà una filla, Magdalena de Bordils i de Soldevila, casada amb el donzell Jeroni Morei Cotoner, raó per la qual es formà el llinatge *Bordils-Morei* (→). La línia fundada per Joan de Bordils i d'Olesa, mort el 1517, posseí el fideïcomís d'Albarca. Hi pertangué Tomàs de Bordils i Naval, mort el 1634, jurat, conseller, mostassà i batle general, casat amb Jerònia de Bordils-Morei i de Berga. El seu fill, Joan de Bordils-Morei i de Berga, mort el 1667, fou capità de la vila de Sóller, càrrec que continuà el seu fill, Joan Baptista de Bordils i Sureda-Sanglada, cavaller de l'orde d'Alcàntara, jurat en cap i partidari de Felip V durant la guerra de Successió. El seu descendent, Joan de Bordils i Truiols, fou regidor perpetu de Palma i cavaller de l'orde de Calatrava. Casat amb Josepa de Tamarit i Xatmar, tengué algunes filles i un fill, *Joan Baptista de Bordils i de Tamarit* (→), darrer representant agnat del llinatge. A la seva mort, la representació dels Bordils passà als Villalonga de la branca de can Escalades. La casa principal de la família a Palma, avui coneguda per can Bordils i propietat de l'Ajuntament, passà als Sureda-Sanglada i els seus successors.

BORDILS, BARTOMEU ANTONI (Mallorca s XVII - Palma 1727) Jurista i poeta. Es doctorà en dret públic i econòmic a la Universitat Lul·liana de Mallorca, en la qual exercí com a catedràtic de lleis. Publicà nombroses allegacions jurídiques i escriví els versos satírics en català, *Relació de D Baltasar Fitora* i *Una carta misiva*, sobre els vicis i mals costums del clero. Ambdues obres no arribaren a publicar-se i foren confiscades per la Inquisició (1725).

BORDILS, CAN Possessió del terme de Manacor, situada entre sa Carroja i la gruta Vella. (M)

BORDILS, COVA DE CAN Al terme de Manacor, situada al km 7,8 de la carretera Son Servera-Portocristo. Amb 300 m de recorregut, ocupa el lloc 31 en l'ordre de cavitats més llargues de Mallorca. Té aixecament topogràfic. ■ Al mateix terme, situada prop de la carretera Son Carrió-Portocristo. Té menys de 30 m de recorregut.

BORDILS, FORT D'EN Accident de la costa del terme d'Escorca, situat entre cala Codolar i cala Porxo. (M)

BORDILS, MORRILLO DE Accident de la costa del terme d'Escorca, situat entre cala Codolar i cala Porxo. (M)

BORDILS, POU DE CAN Al terme de Manacor, situat entre les cases del mateix nom i can Rabassa. (M)

BORDILS, SON Possessió del terme d'Inca, situada entre Son Ramis i sa Garrigueta. Entre les cases i la carretera Inca-Sineu fou habilitat un camp d'aterratge per a avions de fumigació i per combatre els incendis forestals. L'associació hípica Amics del Cavall, d'Inca, hi ha construït un hipòdrom, on se celebren carreres de cavalls durant les festes patronals, les fires i el Dijous Bo.

BORDILS D'EN MUNAR, SON Possessió del terme de Costitx, situada entre Son Tomasset i Son Horrac. (M)

BORDILS-MOREI Llinatge com-

↓ Son Bordils (Inca)

post de la noblesa mallorquina, format del matrimoni entre Magdalena de Bordils i de Soldevila, pubilla dels *Bordils* (←) i el donzell Jeroni Morei Cotoner. El seu fill, Roderic de Bordils, abans Morei, donzell, es casà amb Isabel de Berga i de Maixella. El matrimoni tengué quatre fills: Roderic, mort jove, Jaume Joan, casat sense successió amb Catalina Miró Garcies, Joana, esposa del ciutadà militar Francesc de Cruelles i Bauçà de Maià, i Jerònia, que succeí en els béns de la casa i els transmeté a la descendència tenguda amb Tomàs de Bordils i Naval. Entre els béns destacaven la Gruta i Cala Roja a Manacor i Cúber i Tossals Verds a Escorca.

BORDILS I DE TAMARIT, JOAN BAPTISTA DE (Palma s XVIII - 1808) Militar i poeta. Capità del cos de milícies provincials de Palma. El 1780, fou nomenat cavaller de l'orde militar de Calatrava. Va escriure les poesies en castellà *Obsequio amoroso con que celebra con festivos aplausos las bodas de D Pedro de Verí y Salas, con D Margarita de Togores y Cotoner* (1754), entre altres. Mort sense descendència, gran part del seu patrimoni, Son Bordils, Albarca, Cosconar, Tossals Verds, Cúber, es Rafal, cala Roja, sa Gruta, la font d'en Villalonga de Sóller, una cavalleria a Felanitx, censos i alous d'alguns pobles i propietats a Palma, passà a la Confraria de sant Pere i sant Bernat.

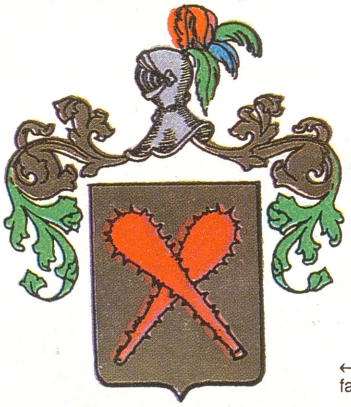

← Escut de la família Bordoi

BORDOI Família de terratinents de Campanet, documentada des del s XV. El 1528, eren titulars de la possessió de Son Bordoi, amb casa pairal al carrer Major. En el s XVIII tenien també les terres de sa Barbera, es Campassos, Son Jordà, sa Sort d'en Xapeta, Son Guillem, ses Rotes, Son Gil, es Pouàs i altres. Des d'una posició secundària en el s XV, ascendiren fins a situar-se en el primer rengle de les famílies senyorials de Campanet a principis del s XVII amb Pere Bordoi (Campanet s XVI-1638), que fou batle reial i conseller del Gran i General Consell i amb Joan Bordoi, fundador (1634) d'un benefici eclesiàstic, reservat als Bordoi, a l'església parroquial de Campanet. La lluita pel poder els involucrà en les grans crisis socials i polítiques. El 1524, fou sancionat Joan Bordoi per la seva participació a favor de la Germania. En els enfrontaments senyorials de principis del s XVII, fou assassinat Pere Bordoi, el 1618. Per consolidar la seva situació entre les grans famílies de Campanet, els Bordoi practicaren una política d'enllaços matrimonials amb els Bennàsser de Biniatró i els Bisquerra de Gabellí. A principis del s XVIII, assoliren el seu màxim relleu amb la figura del notari Miquel Bordoi Bennàsser (Campanet 1681-1758). Però toparen alhora amb una creixent hostilitat de poderoses famílies com els Socies de Fangar, els Ferrer de Caselles, els Alemany de Son Alemany i els Bennàsser d'Alborallet, que no pogué neutralitzar el suport que reberen de famílies secundàries com els Llobera d'Ullaró i els Martorell de Son Cabot. Els Bordoi reaccionaren dirigint la seva política d'enllaços matrimonials a altres indrets de Mallorca i així es casaren amb els Serra de Gaieta (sa Pobla), els Bauçà de Mirabó (Valldemossa) i els Muntaner (Palma). Al llarg dels s XVII-XVIII, els Bordoi donaren eclesiàstics, metges i notaris d'un relleu relatiu. La línia masculina s'extingí amb Miquel Bordoi Bauçà de Mirabó (Campanet s XVIII-Palma 1785). L'herència passà a la seva germana Francina, casada amb Josep Muntaner Riera, de Palma, administrador de la Renda de Salines del Regne de Mallorca, les activitats del qual acabaren en fallida. Per fer front als deutes, Son Bordoi i altres cases i terres que el 1772 havien estat ofertes com a fiança, foren establertes o venudes el 1791 a gent de Campanet. Baltasar Muntaner Bordoi, hereu dels altres béns, s'establí definitivament a Palma amb la resta de la família i els Bordoi desaparegueren de Campanet. L'Ajuntament de Campanet, el 1795, informà favorablement l'expedient de noblesa dels Bordoi.

BORDOI, ANTONI (Mallorca s XVIII) Gravador. El 1759, dissenyà i gravà les medalles d'argent que l'Ajuntament de Palma féu encunyar per celebrar la proclamació de Carles III. Fou també autor de diferents làmines, com la de sant Benet, encarregada per Benet Pañellas Escardó, aleshores bisbe de Mallorca, la de santa Gertrudis, una de la transverberació del cor de santa Teresa i una del martiri del venerable Ignasi Fiol.

BORDOI, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Sureda i Firella. ■ Al terme de Llubí, situada entre Son Roig i Son Marget. (M)

↓ Túmul reial gravat per Antoni Bordoi

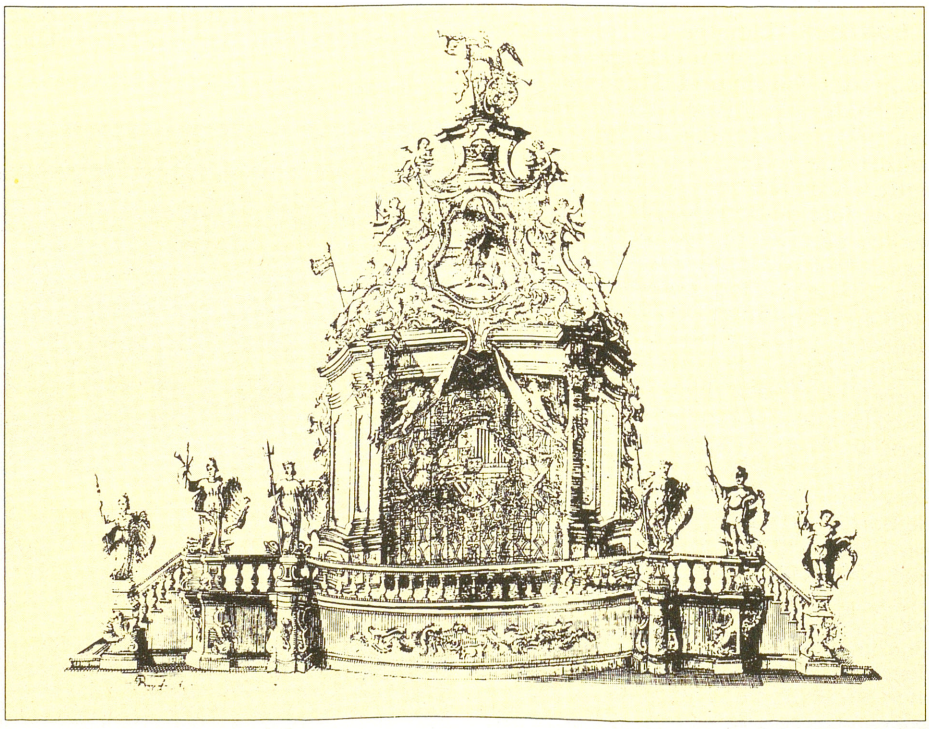

BORDOI, ES Propietat rústica del terme d'Andratx, situada entre Morella i Son Pericasses. (M)

BORDOI, JOAN BAPTISTA (Palma 1568 - Saragossa 1627) Teòleg i religiós. El 1584, ingressà a la Companyia de Jesús i, l'any següent, es traslladà a Barcelona, on estudià teologia i fou ordenat prevere. Passà després a Roma i, finalment, va esser destinat al col·legi de Saragossa com a catedràtic de teologia. Deixà inèdita *De bulla cruciatae*.

BORDOI, MELCIOR (Mallorca s XIX - XX) Músic i militar. Compongué *Recuerdos íntimos*, vals per a piano, i musicà la revista còmico-lírica *Cuadros mallorquines*, escrita per Martí Pou Moreno.

BORDOI, MOLA D'EN Al terme de Felanitx, situada entre la vila i Son Verro-Son Hereuet. (M)

BORDOI, PERE (Campanet s XVI - 1638) Senyor de Son Bordoi. Ocupà els càrrecs de mostassaf, oïdor de comptes, clavari, conseller i jurat a la vila nadiua. Fou batle reial de Campanet (1630) i conseller del Gran i General Consell (1631 i 1635).

BORDOI, PUIG Al terme d'Andratx, de 196 m d'altària, situat entre Son Serra i es Revellar. El 1282 hi ha documentat un Rafal Bordoi. (M)

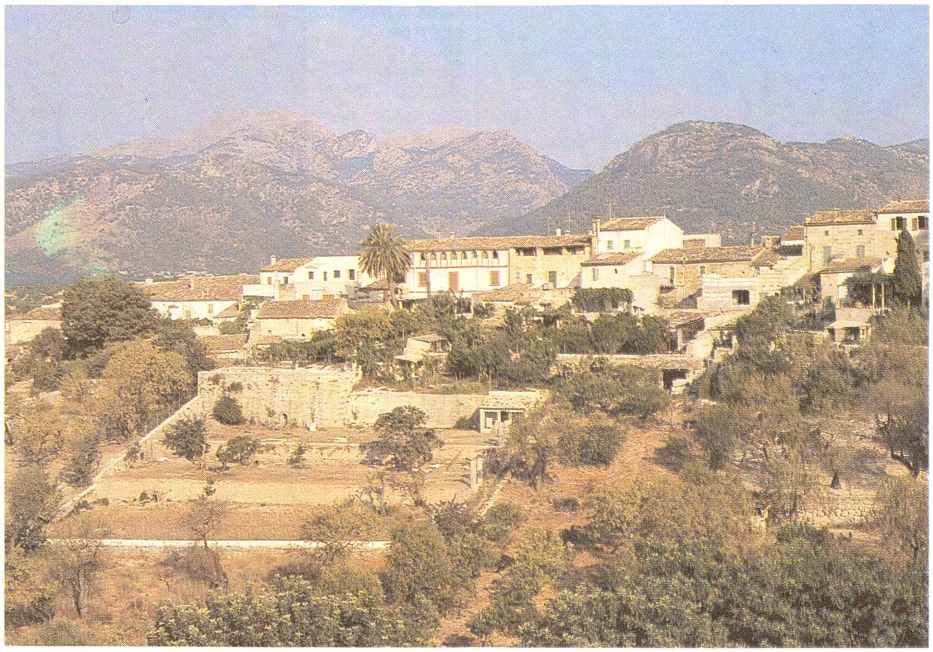

↑ Son Bordoi (Campanet)

BORDOI, SON Possessió del terme d'Alcúdia, situada entre Alcanada i can Socies. ■ Possessió del terme de Campanet, situada entre el camí vell de Búger, Son Xapeta, camí d'Alcúdia-Palma, torrent de Can Tebou i Son Gener. Pertangué als Bordoi (s XV-XVIII) i fou la clau del seu poder a la vila. Dedicada a olivar, produïa oli a la tafona de les cases situades al carrer Major. Al s XVIII, s'hi documenten moreres per a la producció de seda. Hi destaquen els topònims sa Sort, es Serral, es Clots, sa Barbera i s'Era de Son Bordoi. El 1772, fou valorada en 8.000 lliures i donada en fiança per l'Administració General i Tresoreria de la Renda de Salines del Regne de Mallorca de Josep Muntaner. Però aquest féu fallida i la seva esposa, Francina Bordoi, fou obligada a establir la possessió i les cases (1791) per a cancel·lar els deutes. L'establiment permeté l'accés a la petita propietat rural d'un sector important de campaneters. ■ Barriada de Campanet, formada pels carrers del Sol, Ramon Llull, Rector Miralles, Jaume I i la plaça de Son Bordoi. Ocupa terres que foren part de la possessió de Son Bordoi i del corral de la Rectoria. Sorgí com a nucli urbà amb la urbanització de Son Barrigo (1914), impulsada per Joan Perelló Pons. El carrer del Sol fou ocupat per pagesos benestants i la resta fou una zona marginal de fusteries i farineres. El 1929, s'hi projectà una escola. El 1970, rebé un impuls decisiu que la consolidà com una zona moderna i prestigiosa dins la vila. ■ Possessió del terme de Palma, situada entre Son Ferrando i Son Molines. ■ Terrenys del terme de Petra, situats als estreps del puig de Bonany. (M/DF)

↓ Mola d'en Bordoi (Felanitx)

BORDOI BENNÀSSER, MIQUEL (Campanet 1681 - 1758) Notari. Cursà estudis a la Universitat Literària de Mallorca. Notari públic del Regne de Mallorca (1710). Ocupà la Notaria de

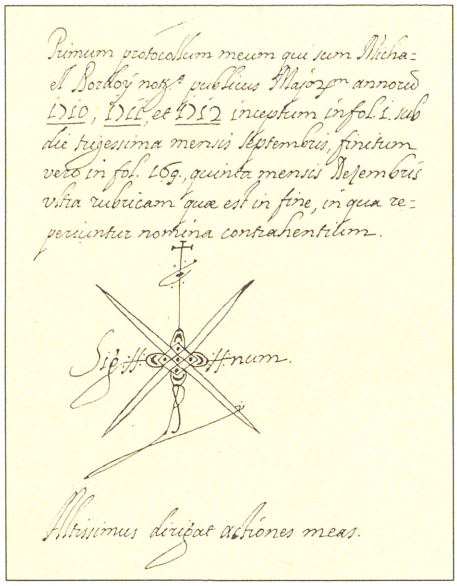

Primum protocollum meum qui sum Micha= el Bordoy not.s publicus Majoyn annorū DXC, DXL et DXC incoptum in fol. 1. sub die trigessima mensis Septembris, finitum vero in fol. 169, quinta mensis Desembris vide rubricam quæ est in fine, in qua re= periuntur nomina contrahentium.

Sig ff num.

Altissimus dirigat actiones meas.

← Document signat per Miquel Bordoi Bennàsser

→ Bartomeu Bordoi Bosc, *Natura morta*

Campanet, on treballà tota la vida. Participà activament en la política i, a la vila nadiua, ocupà els càrrecs de conseller, jurat, oïdor de comptes, clavari, mostassaf i batle reial (1711-12 i 1739-43). Fou conseller del Gran i General Consell (1709) i secretari i escrivà universal de la vila de Campanet (1718-20 i 1726-28). Protegit pel doctor Miquel Plenaflor, membre del Consell Reial, fou partidari de l'arxiduc Carles durant la Guerra de Successió. La relació amb el senyor Rafel Bisquerra —de Gabelli— el decantà finalment cap al bàndol de Felip V, fet que li permeté d'ocupar càrrecs importants en la dinastia borbònica. El seu paper rellevant a Campanet li valgué l'oberta oposició dels Bennàsser d'Alborallet, dels Alemany de Son Alemany, dels Socies de Fangar i dels Ferrer de Caselles, que l'aïllà progressivament. Els seus catorze volums de *Protocols* (1710-1750) són d'un gran interès històric.

BORDOI BOSC, BARTOMEU (Mallorca s XIX) Pintor. Integrat en la generació d'artistes nascuts entorn de 1845, la seva activitat es desenvolupà en la segona meitat del segle passat. Estudià a l'Acadèmia de Belles Arts de Palma entre 1860 i 1867 i entre 1875 i 1876, períodes en els quals obtengué successives mencions d'honor. La seva producció no és gaire coneguda i es confon amb la del seu homònim Bartomeu Bordoi Galmés. Participà en les exposicions nacionals de Belles Arts celebrades el 1864 i el 1866 amb algunes natures mortes, gènere que conreà preferentment. Se'n conserven dues mostres al museu de Lluc. Realitzà els quadres de temàtica religiosa *El rei sant Ferran* i *El duc sant Guillem* (1886) destinats a l'església parroquial de Sineu. Destaca també la seva labor com a copista i restaurador. (PV)

BORDOI FRAU, MARIÀ (Palma 1730 - 1792) Lul·lista i religiós carmelità. Fou lector, mestre i doctor en Teologia. Per dues vegades va esser prior del seu convent, a Palma, i mestre de novicis, vicari provincial i visitador provincial i general. Escriví un voluminós estudi contra l'obra *La verdad sin rebozo*, en la qual els dominics justificaven la negativa al culte de Ramon Llull. Entre altres tesis, defensava contra Salzinger que Llull no va exercir mai l'alquímia. El franciscà Bartomeu Fornés redactà un opuscle contra ell defensant el seu mestre Salzinger, el qual contestà Bordoi amb una *Respuesta al manuscrito anónimo intitulado: la verdad sin rebozo, manifiesto en que se declaran los motivos que han tenido los religiosos dominicos de Palma, para no asistir a un Tedeum dirigido al Venerable Raimundo Lulio en 24 de enero de 1750*. Els dos fullets són inèdits. (LlP)

BORDOI GALMÉS, BARTOMEU (Palma 1826 - 1879) Pintor. Inicià els seus estudis artístics a l'Escola de Dibuix de l'Acadèmia de Nobles Arts de Palma (1838). Fou alumne (1842-1848) del pintor Agustí Buades Frau. Temàticament es decantà per la pintura religiosa. Obtengué dues medalles de plata a l'Exposició Agrícola, Industrial i de Belles Arts (1860). Entre les seves obres destaquen *La Mare del Diví Amor* (1860), de l'església de Monti-sion, de Palma, una sèrie de set petits quadres per a la capella de les Ànimes de l'església del poble de Pina i

↑ Bartomeu Bordoi Galmés, *La Mare del Diví Amor*

Sant Josep alliberant el nebot de la seva devota Camil·la de les flames del Vesuvi (1862), de la mateixa parròquia. Obres posteriors són el quadre representant *L'oració de Jesús a l'hort de Getsemaní* (1876), que es conserva al santuari de Sant Salvador, d'Artà, i el de la *Sagrada Família amb sant Joan de la Creu i santa Teresa* (1878) de l'església dels Carmelites, de Palma. La seva formació i les seves obres l'enquadren dins l'academicisme vuitcentista. (PV)

BORDOI GELABERT, BARTOMEU (Palma 1831 - 1906) Metge. Estudià a la Universitat de Barcelona i desenvolupà la seva activitat professional a

Palma. Fou director de la *Revista Balear de Medicina, Farmacia y Veterinaria*, i acadèmic numerari i vicepresident de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Palma de Mallorca. Se li atribueixen les novel·les històriques *Enrique de Onis o escenas Bellverianas* (1853) i *El limosnero del Rey de Mallorca* (1861).

BORDOI OLIVER, SIMÓ (Palma s XVIII - 1843) Prevere. Estudià a la Universitat Lul·liana de Mallorca i guanyà una beca del col·legi de la Sapiència. Fou rector de les parròquies de Puigpunyent i de Santa Eulàlia. El 1829, fou canonge magistral de la Seu. Té publicats alguns sermons i oracions fúnebres.

BORDOI PISÀ, MIQUEL (Campanet 1636 - 1674) Prevere i pedagog. De la família dels senyors de Son Bordoi, fou beneficiat a la parròquia de Campanet. Mestre de gramàtica de minyons a la vila nadiua (1656-73), hi renovà l'ensenyament literari i musical. El 1664, tenia l'escola a la Casa de la Vila.

BORDOI TALLADES, FRANCESC (Felanitx 1768 - 1850) Religiós franciscà. Va viure a Palma, on va esser definidor i comissari de Terra Santa. El 1835, per causa de l'exclaustració, va tornar a Felanitx. És autor de *Crónica seráfica de la Santa Provincia de Mallorca de la regular observancia de N.S.P.S. Francisco en que se da noticia de su origen, fundación de sus conventos y de los varones ilustres que han florecido en ella, en sus tres órdenes.*

BORDOI TALLADES, MIQUEL (Felanitx 1775 - Cartagena 1836) Prevere. Estudià al Seminari Conciliar de Sant Pere. Fou rector de les parròquies de Vilafranca de Bonany (1806), Inca, Selva (1810) i Manacor (1826). El 1819, ingressà a la Companyia de Jesús, que abandonà al cap de poc temps. Denunciat com a conspirador carlí, fou detengut i obligat a viure a Palma. Posteriorment, va esser multat i tancat a la torre de l'Àngel de l'Almudaina. Temps després se'l confinà a Cartagena, on fou assassinat per partidaris de la reina Isabel II.

BORDOY ALCÀNTARA, EMILI (Palma 1918) Arquitecte. Des d'infant visqué a Barcelona, on es titulà a l'escola d'Arquitectura (1944). Es relacionà amb els joves arquitectes mallorquins de la postguerra, com Gabriel Alomar, Francesc Cerdó, Antoni García-Ruiz i Josep Ferragut. Influït pel classicisme dels seus mestres Adolf Florensa i Eusebi Bona, la seva obra més important a Mallorca és la sucursal de la Caixa de Pensions de la plaça del Progrés, a Palma (1947). Com a professor auxiliar (1944-1955) i catedràtic d'Estructures (1955) a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, ha exercit una influència important sobre els arquitectes mallorquins.

→ Bernat Bordoy Bauçà

BORDOY BAUÇÀ, BERNAT (Manacor 1917) Tenor. Entorn del 1933, fou deixeble dels músics Bartomeu Gaià i Joan Nadal. Pertanyia a l'Agrupació Artística i a la Capella de Manacor, amb les quals cantà en els principals teatres de Balears i al Palau de la Música de Barcelona. Especialitzat sobretot en sarsuela, assolí una gran popularitat amb les obres *Luisa Fernanda* i *La Dogaresa*. Acabada la Guerra Civil, estrenà al Teatre Principal de Palma les peces *Luz negra*, d'Andreu Parera i Antoni Maria Servera i *Els amors de la pubilla*, d'Antoni Cano i Antoni Maria Servera.

BORDOY CERDÀ, MIQUEL (Felanitx 1912 - Palma 1980) Mestre d'escola. Estudià magisteri a Granada i exercí la docència a Mallorca. Gran admirador de Cervantes i de la seva obra, sobretot del Quijote, dedicà gran part de la seva vida a recollir obres cervantines, edicions del Quijote i articles relacionats amb aquesta temàtica. És considerat un dels majors col·leccionistes del món; arreplegà 769 exemplars del Quijote en 56 idiomes, 170 biografies de Miguel de Cervantes, 1.195 exemplars d'obra crítica, antologies cervantines i 21.100 articles de periòdic. Fou soci d'honor de la *Sociedad Cervantina* de Madrid i creà una biblioteca-museu a la possessió de Miner, a Llucmajor. Escriví una gramàtica castellana (1945), *Mallorca, Lepanto y Cervantes* (1971) i traduí el Quijote al català de Mallorca (1956).

→ Miquel Bordoy Cerdà

BORDOY MORA, TOMÀS (Porreres 1959) Periodista. Llicenciat en Ciències de la Informació per la Universitat Autònoma de Barcelona. Entre 1979 i 1981, fou col·laborador de *El Món* i *El Noticiero Universal* i fundà la revista *Anàlisi*. Els 1983 i 1984, va esser responsable de publicitat i publicacions del gabinet de premsa de l'Ajuntament de Palma. El 1984, entrà de redactor a *El Día*, del qual és director des de juny de 1987.

BORDOY OLIVER, MIQUEL (Felanitx 1877 - 1953) Historiador i arqueòleg. El 1920, publicà *Història de la Ciutat de Felanitx*, la seva obra més important, fonamental per a l'estudi

↓ Miquel Bordoy Oliver

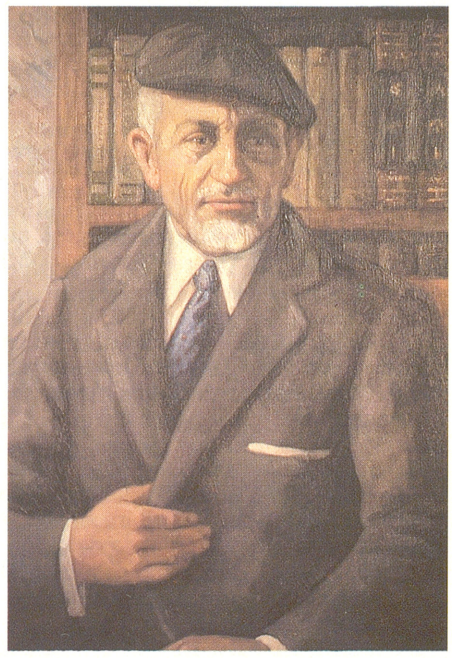

de la història de la vila. Publicà les monografies *Varones ilustres de Felanig y escritores felanigenses* (1902), *Historia del Santuario de Nuestra Señora de San Salvador* (1934), *La catástrofe de Felanig en 1844. La Encontrada* (1944) i *Prehistoria y Protohistoria Felanigense* (1945). Ocupà el càrrec d'arxiver municipal del seu poble i el de director de *La Tradición*, on defensà els seus ideals carlins, palesos en les obres *Don Carlos considerado como patriota, militar y político* (1900) i *Cortes de Castilla y Cortes de Cádiz* (1912). Dugué a terme excavacions arqueològiques a la comarca de Felanitx i, amb els objectes que hi recuperà i altres procedents de troballes casuals, formà una petita col·lecció que està dipositada a la Fundació Cosme Bauçà Adrover. Va esser declarat fill il·lustre de Felanitx el 1972.

BORDOY POMAR, RAFAEL (Alcúdia 1936) Poeta. Forma part de la tertúlia del Grup Literari Guillem Colom. Influït pels poetes de l'Escola Mallorquina, ha publicat goigs religiosos i alguns llibres de poesia, *Abans que la veu s'ofegui* (1986), *Entre l'ocàs i l'aurora* (1989). Ha col·laborat, entre altres, a la revista de poesia *Tot so-l'any*. (M)

← Rafael Bordoy Pomar

BOREIÓ, CAN Propietat rústica del terme de Santa Maria del Camí, situada entre la vila i ca na Morella. (M)

BORGES, CAN Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre ses Cases Noves Velles i can Pipes. (M)

BORGES, COVA D'EN Accident de la costa del terme de Pollença, situat entre el Munt de Blat i Punta de la Moneia. (M)

BORGES, FONDO DE NA Accident de la costa que fa partió entre els termes d'Artà i de Santa Margalida, situat entre s'Estany del Bisbe i la Colònia de Son Serra de Marina. (M)

CATEDRAL

Las olas de rodillas
los músculos del viento
las torres verticales como goitos
la catedral colgada de un lucero
la catedral que es una inmensa parva
con espigas de rezos
Lejos
Lejos
los mástiles hilvanan horizontes
y en las playas ingenuas
las olas nuevas cantan los maitines
La catedral es un avión de piedra
que puja por romper las mil amarras
que lo encarcelan
la catedral sonora como un aplauso
o como un beso.

Jorge Luis Borges

→ Poema de Jorge Luis Borges dedicat a la Seu de Palma i publicat a la revista *Baleares* (1920)

↓ Can Boreió (Santa Maria del Camí)

BORGES, JORGE LUIS (Buenos Aires 1899 - Ginebra 1986) Poeta, narrador i assagista. És considerat una de les figures fonamentals de la literatura castellana del s XX. Cursà estudis a Suïssa, des d'on passà a Espanya el 1919 i es relacionà amb els cercles de les avantguardes literàries. Des del març de 1920 al gener de 1921 sojornà a Mallorca, acompanyat de la seva germana Norah i de Guillermo de Torre. Residia a l'hotel Continental del carrer de Sant Miquel (Palma) i tengué una tertúlia literària al Cafè dels Artistes. Convidat per Jacob Sureda féu una estada a Valldemossa. Fou animador literari dels cercles juvenils de Palma, els quals acostà al moviment d'avantguarda de l'Ultraisme. Els anys 1920-21 publicà a la revista *Baleares* poemes com *Catedral*, dedicat a la Seu, i la prosa *Casa Elena*, subtitulada *Hacia una estética del lupanar*, descripció del famós prostíbul d'Elena Palacios a Palma. El febrer de 1921, a *Baleares*, es publicà el *Manifiesto del Ultra* signat per Jorge Luis Borges, Joan Alomar, Jacob Sureda i Fortunio Bonanova. Els joves avantguardistes de Mallorca, amb les incorporacions d'Ernest Maria Dethorey i Miquel Àngel Colomar, feren d'ell una bande-

↑ Jorge Luis Borges en els anys 20

↑ Torrent de na Borges, separació dels termes de Santa Margalida i d'Artà

ra innovadora contra el tradicionalisme literari i plàstic, però l'escriptor ho considerà sempre una provatura juvenil i es negà a reeditar cap dels seus texts mallorquins. El 1980, amb motiu d'haver-li estat concedit el premi Miguel de Cervantes i convidat pel diari *Última Hora*, féu un viatge a Mallorca, acompanyat de Maria Kodama, amb la qual es casà posteriorment. La significació de la seva estada a Mallorca el 1920-21 ha estat estudiada, dins el context de les lletres hispano-americanes, per Carlos Meneses i, en relació a l'avantguardisme a Mallorca, per Dàmià Ferrà-Ponç i Damià Ponç.

BORGES, NA Propietat rústica del terme de Santa Margalida, situada entre l'Hort de ses Pastores i can Mirallet. Documentada el 1240. (M)

BORGES, TORRENT DE NA Neix al terme de Felanitx i aboca les seves aigües a la badia d'Alcúdia. Fa de línia divisòria dels termes de Santa Margalida i d'Artà en es Fondo de na Borges. Té un recorregut de quasi 40 km i una superfície de conca de 338'7 km². Al llarg del seu curs, rep les aigües del torrent de Son Valls, del d'en Boscana, del de Son Santandreu, del de Manacor i del torrent anomenat Barranc de Son Cifre. L'alqueria Boy Alevea, documentada el 1231, tal vegada va estar relacionada amb aquest topònim.

↓ Jorge Luis Borges i Maria Kodama a *Última Hora*

↓ Jorge Luis Borges i Maria Kodama a la Seu

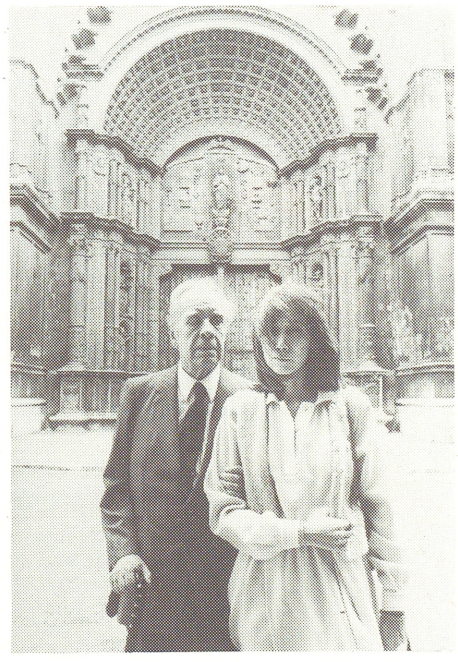

BORGES, COVA D'EN Situada prop del Munt de Blat, a la badia de Pollença. Està catalogada com a cova de 30 fins a 300 m, segons notació espeleomètrica.

BORGUNY CASTELLÓ, PERE (Palma 1628 - Alger 1654) Mariner. Capturat de jove pels algerians quan es dirigia a València, romangué esclau a Alger tres anys. Alliberat per la família, que en pagà el rescat, tornà a Mallorca. Poc després fou desterrat per haver comès un acte delictiu. Es dedicà al comerç marítim, però fou capturat de nou pels algerians. Traslladat a Tilimsen (a l'oest d'Algèria), fou venut com a esclau a un arraix (patró de barca musulmà). Per evitar els càstigs que aquest li inferia, apostatà de la religió cristiana i es convertí a l'islamisme. En una sortida a la mar, s'apoderà del timó i posà rumb a Cadis. Els musulmans el descobriren i el castigaren, a la qual cosa respongué renegant la religió mahometana i exaltant el cris-

↑ Xilografies que representen el martiri de Pere Borguny Castelló. Duien una inscripció on es feia constar que s'atorgaven 140 dies d'indulgència a tots els que fessin almoina per a la causa Pia de la seva beatificació

tianisme. Fou condemnat a mort i cremat públicament a Alger. Les seves restes foren enterrades cristianament a Alger pel vicari apostòlic Felip Le Vacher. Traslladades posteriorment a París, el 1750 arribaren a l'església dels pares paüls de Palma. El 1680, els jurats de Ciutat iniciaren una demanda de beatificació, que es rellançà el 1777 i fou posteriorment suspesa.

BORGUNYÓ, JOAN (València s XIII - ? s XIV) Poeta, jurisconsult, eclesiàstic i diplomàtic. Canonge de la diòcesi mallorquina, on va viure molt de temps. Fou conseller de Jaume II d'Aragó i, del 1304 al 1318, ambaixador de la Corona d'Aragó a la cort francesa i a la d'Avinyó. Va escriure alguns tractats polítics i poesies en llatí.

BORINO, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, anomenada també hostal de can Boiet, situada ran de la carretera general entre na Bòtila i Son Garcies de sa Cabana. (M)

BORINO, COVA D'EN En el terme de Llucmajor, situada entre la possessió de sa Cova i ses Sitjoles. (M)

BORINO NEGRE *(Xylocopa violacea)* També anomenat **borinot**. És un himenòpter que es caracteritza pel seu gros volum i pel color negre que li dóna nom. És corrent a la garriga i fa els nius dins la fusta morta (fent-hi galeries), amb compartiments, dins cada un dels quals deposita substància alimentària (nèctar i pol·len) i un ou. La metamorfosi d'aquesta espècie es realitza a les tres setmanes de l'eclosió de la larva. Hi ha la creença popular que l'entrada d'un borino negre dins una llar, és un signe de mala sort. També s'utilitza l'expressió *no facis es borinot* quan algú incomoda.

BORINO ROS *(Macroglossum stellatarum)* Lepidòpter comú a la garriga mallorquina, que es caracteritza per un vol vibrant (amb una freqüència de batec d'ales superior a 20 hz).

↓ Borino negre *(Xylocopa violata)*

Aquest fet li permet de maniobrar fàcilment així com d'aturar-se en vol, gràcies a la proporció entre les ales i el pes. Hi ha la creença popular que l'entrada d'un borino ros dins una llar és senyal de bona sort.

BORINO ROS, ES Setmanari popular que s'edità a Palma des de novembre de 1936 a febrer de 1937, sota la direcció d'Andreu Casellas, amb diferents pseudònims com *Es doctor Pirris, Francesc Triós i Pep Not.* Seguidor de la doctrina social de l'Església, publicava propaganda catòlica i criticava, d'una manera satírica, la República, l'esquerra i algunes actituds de les dretes. Fou suspès a causa d'un article contra l'ús falangista de la paraula camarada.

↓ Es Borino Ros

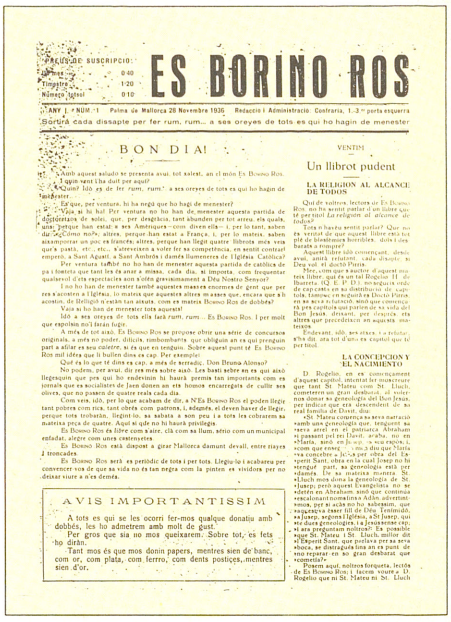

PREUS DE SUSCRIPCIO:
Un mes 0'40
Tímestre 1'20
Número fetsol 0'10

ES BORINO ROS

ANY 1.er NUM. 1 Palma de Mallorca 26 Novembre 1936 Redacció i Administració: Contraria, 1-3.er porta esquerra

Sortirà cada dissapte per fer rum, rum... a ses oreyes de tots es qui ho hagin de menester

BON DIA!

Amb aquest saludo se presenta avui, tot salest, an el món Es Borino Ros.

I quin sent l'ha duit per aquí?

Quin? Idò es de fer rum, rum? a ses oreyes de tots es qui ho hagin de menester.

Es que, per ventura, hi ha negú que ho hagi de menester?

Vaia si hi ha! Per ventura no ho han de menester aquesta partida de doctorets de solet, que, per desgràcia, tant abunden per tot arreu, els quals, uns, perque han estat a ses Amèriques—com diven ells—i, per lo tant, saben dir «Como no?», altres, perque han estat a França, i, per lo matéix, saben aixamporar un poc es francés; altres, perque han llegit quatre llibrots mes vers que's pastà, etc., etc., s'atreveixen a voler fer sa competència, en sentit contrat emperò, a Sant Agustí, a Sant Ambrós i damés llumeneres de l'Iglésia Católica?

Per ventura també no ho han de menester aquesta partida de católics de pa i fonteta que tant les és anar a missa, cada dia, si importa, com frequentar qualsevol d'ets espectacles son s'olén gravisimament a Déu Nostro Senyor?

I no ho han de menester també aquestes masses enormes de gent que per res s'acosten a l'Iglésia, lo matéix que aquestes altres m'asses que, encara que s'li acostin, de Religió n'estàn tan aixuts, com es matéix Borino Ros de dobbés?

Vaia si ho han de menester tots aquests!

Idò a ses oreyes de tots ells fach rum, rum... Es Borino Ros. I per molt que espolsin no'l fatan fugir.

A més de tot això, Es Borino Ros se propose obrir una série de concursos originals, a més no poder, dilicis, rimbombants que obligàn an es qui prenguin part a afilar es seu caletre, si és que en tenguin. Sobre aquest punt té Es Borino Ros mil idées que li bullen dins es cap. Per exemple:

Qué és lo que té dins es cap, a més de serradic, Don Bruno Alonso?

No podem, per avui, dir res més sobre això. Les bastí sobre an es qui això llegesquin que pes qui ho endevinin hi haurà premis tan importants com es jornals que es socialistes de Jaen donen an ets homos encarregats de cullir ses olives, que no passen de quatre reals cada dia.

Com vers, idò, per lo que acabam de dir, a N'Es Borino Ros el poden llegir tant pobres com rics, tant obrés com patrons, i, ademés, el deven haver de llegir, perque tots trobarán, llegint-lo, sa salsita a son pes i a tots les cobrarem sa matéixa pega de quatre. Aquí si que no hi haurà privilegis.

Es Borino Ros és libre com s'aire, clà com sa llum, sério com un municipal enfadat, alegre com unes castenyetes.

Es Borino Ros està dispost a girar Mallorca damunt devall, entre riayes i troncades.

Es Borino Ros serà es periòdic de tots i per tots. Llegiu-lo i acabareu per convencer vos de que sa vida no és tan negra com la pinten es vividors per no deixar viure a n'es demés.

AVIS IMPORTANTISSIM

A tots es qui se les ocorri fer-mos qualque donatiu amb dobbés, les ho admetrem amb molt de gust.

Per gros que sia no mos queixarem. Sobre tot, es fets ho diràn.

Tant mos és que mos donin papers, mentres sien de banc, com or, com plata, com ferro, com dents postiçes, mentres sien d'or.

VENTIM

Un llibrot pudent

LA RELIGION AL ALCANCE DE TODOS

Qui de voltros, lectors de Es Borino Ros, no ha sentit parlar d'un llibre que té per titol *La religión al alcance de todos?*

Tots n'haveu sentit parlar? Que no és vertat de que aquest llibre està tot plé de blasfèmies horribles, dols i desbarats a rompre?

Aquest llibre idò començant, desde avui, antirà refutant, cada divorte, si Deu vol, el doctò Pirris.

Per, com que s'autor d'aquest matéix llibre, qui és un tal Rogelio II de Bueyes, (Q. E. P. D.), no seguirà ordè de capcasts en sa distribució de capítols, tampoc en seguirà es Doctò Pirris en sa seva refutació, sinó que comença ra pes capítols qui parlen de sa vida del Bon Jesús, deixant, per després ets altres que precedeixen an aquests matéixos.

Endevant, idò, ses oreyes i a refutar, s'ha dit, ara tot d'uns es capítol que té per titol.

LA CONCEPCION Y EL NACIMIENTO

D. Rogelio, en es començament d'aquest capítol, intentat fer mostrerer que tant St. Mateu com St. Lluch, cometeren un gran desbarat, al volerme donar sa genealogia del Bon Jesús, per indicar que era descendent de sa real familia de David, diu:

«St. Mateu comença sa seva narració «amb una genealogia que, tenguent sa «seva arrel en el patriarca Abraham «i passant pel rei David, acaba, no en «Maria, sinó en Josep, a seu espós, i, «com que enseguida, no a diu que Maria «va concebre a Jesús per obra del Es«perit Sant, obra en la cual Josep no hi «tengué part, sa genealogia està per «damés. De sa matéixa manera St. «Lluch, mos dona la genealogia de St. «Josep, però aquest Evangelista no se «detén en Abraham sinó que continua «escalonant noms fins a Adán, advertint «mos, per si acás no ho sabessim, que «aquesta va esser fill de Déu. Tenimidò, «a Josep, segons l'Iglésia, a St. Josep, qui «té dues genealogies, i a Jesús sense cap, «i ara preguntam noltros?» Es possible «que St. Mateu i St. Lluch, mentre dit «l'Espérit Sant, que parlava per sa seva «boca, se distragués fins an es punt de «no reparar en so gran desbarat que «cometia?»

Posem aquí, noltros forqueta, lectós de Es Borino Ros; i facem viure a D. Rogelio que ni St. Mateu ni St. Lluch

BORINO ROS, ES Grup de teatre creat a Sóller des del 1972 al 1982. Fou dirigit pel seu fundador, Josep Canyelles Noguera. Comptà amb quinze membres, tots ells afeccionats. Actuaren a Palma i a quasi tots els pobles de Mallorca. Durant la primera època, fins al 1979, representaren únicament teatre regional, obres de Joan Mas, Martí Maiol i Josep Maria Tous i Maroto. Passaren, després, a escenificar obres de Santiago Russinyol, Terenci Moix, Goldoni, Baltasar Porcel i Josep Maria Benet i Jornet. Entre els seus treballs destaquen la mil·lèsima representació de l'obra de Joan Mas *Un senyor damunt un ruc*, amb la col·laboració de Cristina Valls, i el muntatge, per primera vegada a Mallorca, de *La ximbomba fosca* de Baltasar Porcel.

BORJA, ALFONS DE Vegeu *Calixt III.*

BORJA, RODERIC DE Vegeu *Alexandre VI.*

↑ Baltasar de Borja y de Velasco

BORJA Y DE VELASCO, BALTASAR DE (Berlanga, Badajoz 1586 - Palma 1630) Bisbe de Mallorca. Besnét de sant Francesc de Borja. Sant Joan de Ribera tengué cura de la seva educació. Elegit bisbe de Mallorca pel papa el 15 de setembre de 1625, va fer la seva entrada dia 16 d'abril de 1626. Féu dues visites pastorals a la seva diòcesi i els mesos de maig i juny de 1627 visità Menorca. Des del mes de maig de 1628 fins a finals de setembre de 1629, va ostentar el càrrec de virrei de les Balears. Durant el seu govern, avançaren molt les obres de la fortificació de Palma i s'acabà la porta Pintada. El 27 de maig de 1629, el Gran i General Consell acordà defensar públicament la Concepció Immaculada de la Verge i declarar-la patrona de la ciutat i del regne de Mallorca. Va esser enterrat a la capella de Sant Pere de la Seu i predicà el sermó fúnebre, que fou imprès, el jesuïta Joan Baptista Escardó. (LlP)

BORJA-LLANÇOL DE ROMANÍ I OLIVERA, RODERIC DE (Lodi, Llombardia ? - Madrid 1677) Noble i militar. Baró de San Petrillo i de Campo-Sobarbe. Va esser lloctinent de València (1642) i lloctinent del tresorer general (1642-1646). Participà en el setge i la presa de Tortosa contra les forces catalano-franceses, i fou majordom de Joan Josep d'Àustria. Del 1663 fins al 1667 fou lloctinent de Mallorca i durant aquests anys es va destacar per la persecució dels bandolers.

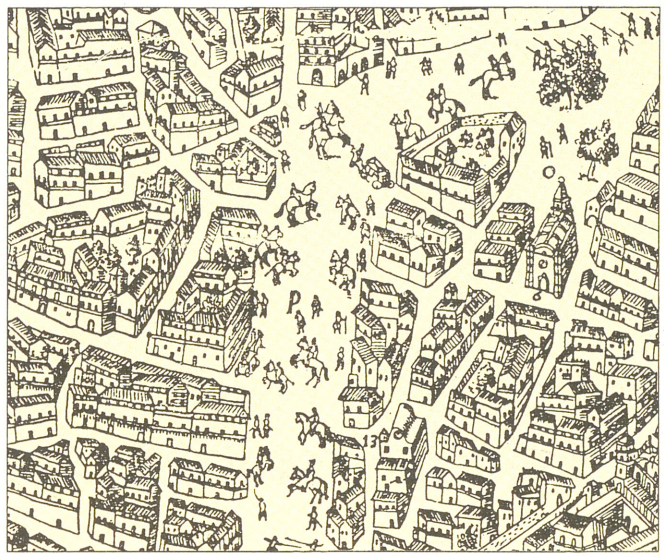

↑ Es Born al plànol d'Antoni Garau (1644)

BORN, ES Nom genèric que designa un lloc on, antigament, se celebraven els torneigs i les festes de les ciutats. A Palma, està situat entre les places de Joan Carles I i de la Reina. Originàriament, hi passava el llit de sa Riera i el travessaven tres ponts, a l'extrem de l'actual plaça de Joan Carles I, davant el carrer de Sant Feliu i davant el carrer d'Apuntadors. El 14 d'octubre de 1403, una torrentada que assolà 1.500 cases i provocà prop de 5.000 víctimes, convertí la zona veïnada de l'indret en una gran esplanada. Aleshores, els jurats de la ciutat adquiriren els terrenys per convertirlos en espai públic per a actes solemnes. Quan es desvià sa Riera el 1613 per construir el cinquè recinte murat de Palma, l'esplanada s'engrandí amb el cobriment del llit del torrent i continuà a esser un espai d'ús públic. Du-

↓ Postal des Born a la primeria del s XX

↑ Es Born a l'actualitat

rant els segles XIX i XX, ha sofert diverses reformes fins a adoptar la fisonomia actual. El 1812, l'arquitecte Isidoro González Velázquez fou l'encarregat d'ornamentar-lo per celebrar l'adveniment de la Constitució, però no ha quedat cap referència gràfica dels canvis introduïts. Per commemorar la nova etapa constitucional, l'Ajuntament li encomanà, també, la reforma del passeig, que tan sols es dugué parcialment a terme al llarg del s XIX. Isidoro González projectà unir el lloc amb el teatre o Casa de les Comèdies, per una banda, i, per l'altra, amb la porta del Mol·l i hi col·locà una font-obelisc i un monument a cada extrem. El 1883, l'espai es transformà en tres carrers. Al del mig s'obriren quatre accessos laterals, s'hi situaren, en els extrems, quatre esfinxs amb pedestal —les populars lleones— i s'hi plantaren quatre fileres d'arbres, amb bancs i alguns fanals. Amb motiu de l'arribada a Mallorca de la reina Isabel II, s'instal·là al final del passeig un monument i una glorieta, inaugurats el 1863. L'estàtua fou enderrocada el 1868 amb la revolta de *La Gloriosa*. Es començaren a parcel·lar i vendre els solars de devora la plaça (1871) i el 1873 s'esbucà la porta del Moll. Amb la visita d'Alfons XII (1877), s'hi tornaren a fer reformes i es renovà la decoració sota la direcció del regidor Manuel Billon. D'aquesta manera, deixà d'esser un espai tancat i el recorregut entre el seu emplaçament i la mar es revaloritzà. Ha estat des dels orígens un lloc d'esplai i un centre comercial i social rellevant. Al seu entorn es bastiren les cases de les famílies Tomàs, Desbrull, Morell (dita Palau Solleric), Espanyol, Quint-Safortesa i altres. Ha estat seu de bancs i de societats esportives i culturals, com la Societat de Caçadors, La Veda, el Veloç Esport Balear, el Foment Agrícola de Mallorca i el cinema Born. (DL/GEM)

↓ Primitives lleones des Born *(AAM)*

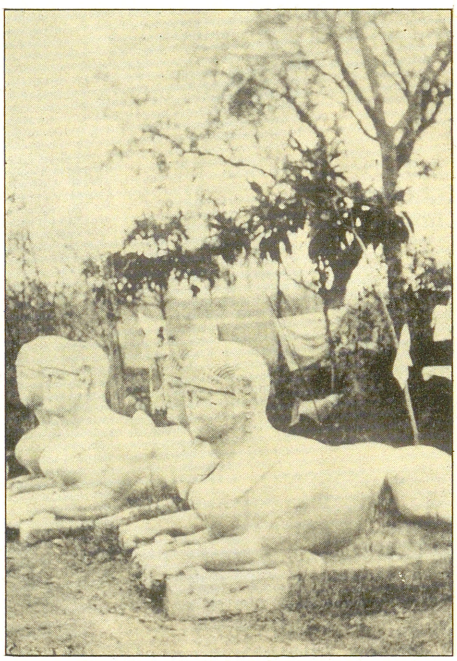

↓ Relleu recordança de les justes fetes en es Born

↑ Edifici des Born

BORN, ES Edifici situat al passeig des Born (Palma). Fou projectat el 1931 per Gaspar Bennàssar Moner. L'edifici presenta una composició barroca típica amb dos cossos laterals que emmarquen la façana. S'inaugurà com a cinema, anomenat Sala Born, promogut per Josep Tous Ferrer i es mantengué com a tal fins al 1988 que s'hi instal·là una botiga de roba.

BORN-ALMUDAINA Bàndols nobiliaris enfrontats. En certa manera, es poden considerar com els hereus dels bàndols *Call-Almudaina* (→). Reberen aquest nom pel lloc de la ciutat

on vivien els seus dirigents. Si bé les lluites que protagonitzaren foren eminentment ciutadanes, tot Mallorca s'hi va veure implicada. A Muro (1503) s'enfrontaren Pere Ramon de Sant Martí i Joan de Sant Joan, per una part, contra Miquel Puigdorfila, Ramon Puigdorfila i Lluís Soldevila, per l'altra. El fet més conegut d'aquestes lluites tengué lloc el 1505. Poc temps després de la presa de possessió dels nous jurats, part dels consellers abandonaren la Sala, a causa d'un memorial llegit pel forà Eusebi Santandreu. Aquell mateix any, hi va haver una gran brega entre els dos bàndols, que provocà l'expulsió d'alguns cavallers, entre els quals es trobaven membres destacats de la família Sales. El 1510 un vell cavaller i unes dames que l'acompanyaven s'hagueren de refugiar en un bordell a causa d'una gran baralla que hi va haver a la porta de Santa Margalida. En un altre enfrontament entre els dos partits, morí a la costa de la Seu el mostassaf Pere Joan de Santacília, que havia intentat pacificar-los. Per causa dels moviments anti-nobiliaris dels forans, el 1520 hi va haver un fracassat intent de concòrdia entre els dos bàndols. L'aixecament de les Germanies acabà amb els enfrontaments. (JS)

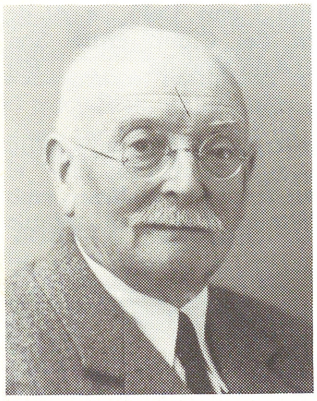

← Manuel Boròbia Arbós

BORÒBIA ARBÓS, MANUEL (Palma 1874 - 1962) Tinent coronel d'Infanteria. Destinat a l'illa de Cuba amb el Batalló de Caçadors de Barcelona, prengué part en nombroses accions de guerra. Tornat a Palma formà una biblioteca de més de 2.000 volums, especialment de temes mallorquins. Era membre de la Junta de la Societat Arqueològica Lul·liana i gran coneixedor de l'obra de Ramon Llull i de la vida de fra Juníper Serra. (M)

BORÒBIA GARRIGOSA, JOSEP MARIA (Palma 1902) Marí. Inicià els estudis de nàutica a Barcelona i els

→ Josep Maria Boròbia Garrigosa

continuà el 1922 als Estats Units. Acabats els estudis s'enrolà com a oficial a la marina comercial americana. Primer en la «Wardline», que feia el servei marítim entre Los Angeles i les Antilles; després en la «Dollar Line» i amb el vaixell «President Monroe» féu cinc vegades la volta al món. Amb l'«American Mail Line» feia la ruta de San Francisco de Califòrnia a l'Extrem Orient amb el vaixell «President Madison». Després va intervenir en altres companyies marítimes dels Estats Units, com a capità, i va obtenir el títol de «Master». Durant la segona guerra mundial, el seu vapor «Manuela» fou torpedinat i enfonsat. Amb el «George White Field» participà en els desembarcaments del nord d'Àfrica i de Normandia. Acabada la guerra, s'establí a Nova York. (M)

BORONAT, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre Son Dalabau d'en Jaume i Son Cànaves. (M)

BORONAT, COVA DE SON Cavitat natural situada en un penya-segat de la vessant nord de la serra de na Burguesa, a la possessió de Son Boronat (Calvià). És de petites dimensions, té planta irregular i disposició allargada. Fou utilitzada com a lloc d'enterrament durant la darrera fase de la cultura talaiòtica. Contenia un grup d'enterraments d'inhumació. Els cadàvers havien estat dipositats directament sobre el sòl o en taüts i civeres de fusta. Els al·lots petits eren enterrats en urnes de terrissa o de marès. Alguna de les comunitats talaiòtiques que vivien a la petita vall al peu de la cova, hi enterrà els seus morts entre els s V i III-II aC. El jaciment fou descobert per Víctor M Guerrero Ayuso, que l'excavà el 1978. Ha proporcionat noves i importants dades per a l'estudi del complex i variat món funerari talaiòtic i és un dels pocs en què han aparegut taüts de fusta. Els materials que s'hi recuperaren es troben al Museu de Mallorca. (LM)

BORONAT, RACÓ D'EN Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre la Fossa i la punta de ses Olles.

BORONAT, SON Possessió del terme de Bunyola, situada entre s'He-

↓ Materials trobats a la cova de Son Boronat (Calvià)

↑ Borraina *(Borago officinalis)*

retat i Caubet. ■ Al terme de Calvià, amb antiga torre de defensa, situada entre Benàtiga Nou i Son Roig Vell. (M)

BORRA, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Cladera i Son Castelló. (M)

BORRAINA *(Borago officinalis)* Dita també **borratja** i **borratxa**. Planta que dóna nom a la família de les borraginàcies. De l'àrab *bu-ras'h* 'pare de la suor'. És anual, eriçada de pèls aspres, glandulosos, de fulles amples, carnoses i arrugades. Les flors són rotàcies amb cinc lòbuls, de colors que varien del blanc-rosat a un blau intens bellíssim. Forma unes motes estufades de 20-60 cm prop d'habitatges, escombraries i camins. És pròpia de la regió mediterrània i és cultivada per tot Europa. Floreix de març a setembre. Les parts aprofitables de la planta són les fulles, les flors i els brots tendres que es mengen bullits o com a enciam i que s'han de collir abans de treure la flor. Les fulles macerades, en cataplasma, són emollients, guareixen berrugues, èczemes i altres dureses de la pell. La infusió de les corol·les, o flors sense peduncles, serveix per combatre el reumatisme, les febres eruptives, la verola, l'escarlatina, les pulmonies i la tos. És també diürètica, conté un suc copiós i viscós amb molt de nitrat que fa espetegar les fulles posades damunt els calius. S'atribueixen a aquest suc propietats sudorífiques i calmants. Segons alguns botànics, no s'hauria de dir *borago* sinó *cor-ago*, perquè se li atribueixen virtuts cordials, segons el proverbi llatí *Dicit borago, gaudis cordis ago.* (FB)

BORRÀS, ANTONI (Mallorca s XVII) Pintor. Està documentat que el 1675 cobrà per haver pintat els quadres de sant Francesc Xavier i de santa Rosa per a la capella de la Mare de Déu de la Pietat, de l'església de Santa Eulàlia de Palma.

BORRÀS, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre sa Novella i Son Bernat Reus. Anomenada també hort de Son Gustí. ■ Al terme d'Andratx, situada entre Son Alegre i Son Pericasses. Està parcel·lada i parcialment urbanitzada. ■ Al terme de Deià, situada entre es Molí i can Quet. ■ Al de Marratxí, entre es Pont d'Inca i cas Miot. ■ Al terme de Palma, entre Son Magraner i Son Blai. ■ Al terme de Sencelles, situada entre Judí i can Caló. ■ Al de Santa Maria del Camí, entre Son Montserrat i ca na Morella. (M)

BORRÀS, JOAN (Mallorca s XVIII) Escultor. Està documentat que el 1784 fou contractat per realitzar, amb el fuster Miquel Ripoll, el retaule

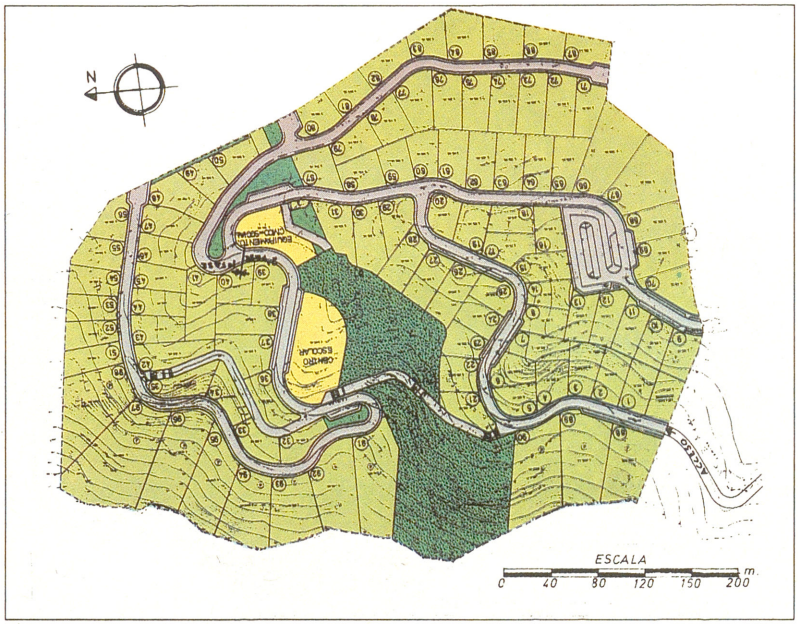

← Plànol de la parcel·lació de can Borràs (Andratx)

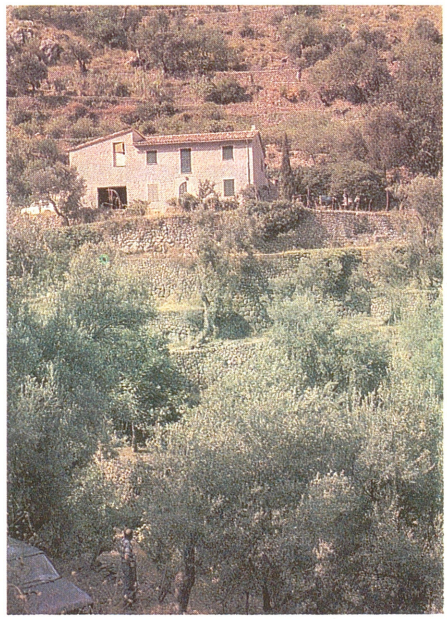

→ Can Borràs (Deià)

← Joan Borràs, retaule major de l'església de Santa Creu (Palma)

major de l'església de Santa Creu de Palma. L'obra, en relació als efectes escenogràfics, manifesta la influència del tractadista italià Andrea del Pozzo. Autor, també, del retaule del Sagrat Cor de la mateixa església.

BORRÀS, MIQUEL (Mallorca s XIX) Escultor. Deixeble i ajudant d'Adrià Ferran durant la seva estada a Mallorca. Se'n desconeixen obres concretes. Participà a l'Exposició Industrial de Balears, realitzada a Palma el 1848, on obtengué una menció honorífica. (PV)

BORRÀS, PUIG DE CAN Al terme d'Andratx, de 190 m d'altària, situat entre el port d'Andratx i el puig d'en Ric. (M)

BORRÀS, PUIG D'EN Al terme d'Artà, de 285 m d'altària, situat entre la cova des Ciprer i la devesa de Ferrutx. (M)

BORRÀS, SON Possessió del terme d'Alaró, situada entre la vila i ses Artigues. ■ Al terme de Campanet, d'unes 40 quarterades, situada entre el camí d'Ullaró, Son Estrany, el rafal d'en Llobera i Son Garreta. En el s XVI apareix també amb la denominació de sa Cegonya. Pertangué successivament als Borràs (XV-XVI), als Bennàsser —Xapeta— (XVII-XVIII) i als Capó (XVIII-XX). Ocupada per olivars, garroverars i figuerals, tenia ramaderia ovina i porquina. El 1787, els Capó, en plena ascensió social i econòmica, hi dugueren a terme una gran ampliació de les cases. A mitjan s XX fou dividida i, cap al 1970, s'hi consolidà una urbanització ocupada per alemanys i anglesos. ■ Al terme de Palma, situada entre Son Frau i Son Riera. ■ Al terme de Santa Maria del Camí, entre Son Seguí, la carretera de Sencelles, el camí de Sant Jordi i la finca de Puntiró. El 1541 la muller de Simó Roca la va vendre a Antoni Borràs d'Alaró, i prengué el nom del nou propietari que encara conserva. El fill dels nous propietaris, Jaume Borràs, la repartí als descendents, Antoni i Joan Borràs, el 1686. Aquest fet fou el principi de la divisió de l'extensa finca i per això està molt repartida. ■ Al mateix terme, situada entre es torrent Fals i ses Dotze. (AnB/DF/M)

BORRÀS, TORRE D'EN Situada entre Son Crespí i el puig de Son Seguí. Documentada al terme de Santa Maria del Camí el 1509, avui Son Seguí. (M)

BORRÀS I BORRÀS, JOAN (Bunyola 1926 - 1983) Pintor. Realitzà paisatges i figures de Mallorca i Eivissa dins un academicisme postimpressionista i s'especialitzà en el tema de les oliveres. La seva obra es troba a

↓ Son Borràs (Santa Maria del Camí)

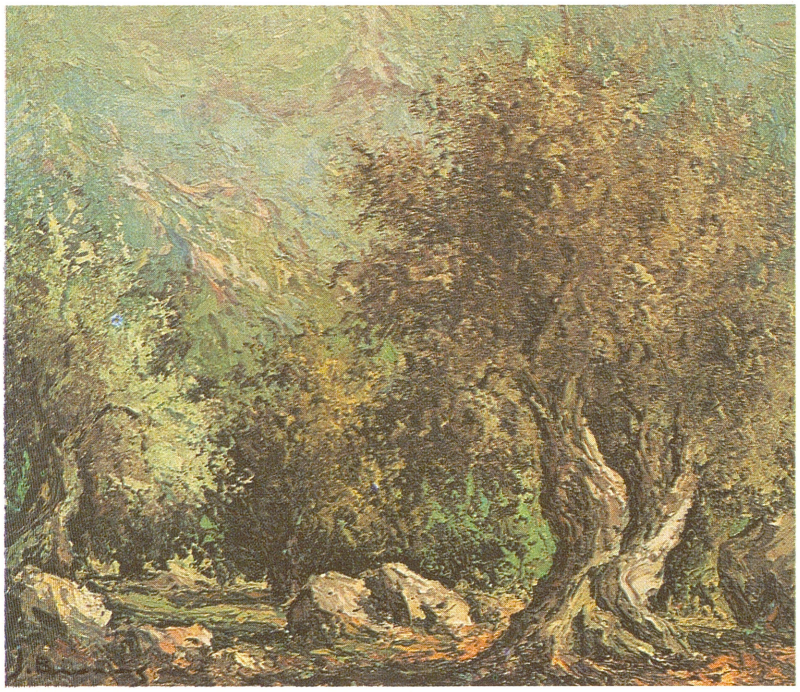

← Joan Borràs i Borràs, *Oliveres (CP)*

Barcelona, Madrid, Santo Domingo, Nova York i Reykjavík.

BORRÀS DEL BARRIO, ANTONI (Palma 1940) Àrbitre de futbol. El 1957, començà la carrera esportiva. Entre 1975 i 1985, estigué a la primera divisió, i actuà a gairebé tots els països europeus. Des del 1985, és president de la Federació Territorial Balear de Futbol, i des del 1988, membre de la directiva de la Reial Federació Espanyola de Futbol. Ha rebut nombroses distincions, com la Insígnia d'Or del comitè Nacional d'Àrbitres.

← Antoni Borràs del Barrio

BORRÀS DE RIQUER, LLORENÇ (Palma 1925) Músic. Nét del pintor i poeta Alexandre de Riquer. Estudià al Conservatori de Palma. És autor i intèrpret de nombroses composicions per a diversos instruments i duos, trios, quartets i quintets per a gran orquestra simfònica i de cambra. (M)

BORRÀS LLABRÉS, ANTONI (Palma 1942) Polític i empresari. Professor mercantil i censor jurat de comptes. El 1976, fundà l'Associació Empresarial d'Emmagatzemadors de la Construcció, de la qual va esser president. El 1979, ingressà a la Unió de Centre Democràtic amb la qual es presentà a les eleccions pre-autonòmiques. Designat conseller, ocupà la cartera de Transports (1979-1982). Milita a Unió Mallorquina des de la seva fundació (1982) i és membre del seu consell polític. Des del 1987 és director general d'esports del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. Com a empresari, ha ocupat càrrecs a l'Associació Sindical d'Industrials de Mallorca i a la Confederació d'Associacions Empresarials de les Balears.

→ Antoni Borràs Llabrés

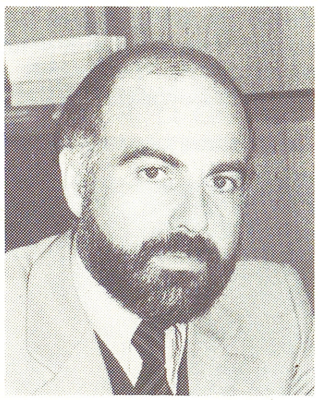

→ Llorenç Borràs de Riquer

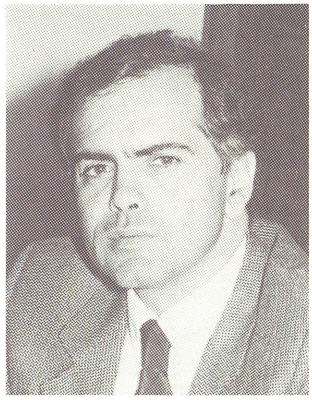

→ Miquel Àngel Borràs Llabrés

BORRÀS LLABRÉS, MIQUEL ÀNGEL (Palma 1946) Polític i empresari. Aparellador-arquitecte tècnic, especialitzat en temes d'ordenació del territori, urbanisme i medi ambient. Militià a la Unió de Centre Democràtic (1977-1982), de la qual fou secretari insular. El 1982, participà en la creació de la Unió Mallorquina. Ha estat president de la Federació de Cooperatives de Balears (1981-1984), de l'Institut d'Estudis Ecològics (1978-1987) i de la Fundació Benèfica Natzaret (1978-1988). En el Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, ocupà la Direcció General d'Agricultura i Pesca (1987), i la Direcció General d'Estructures Agràries i Medi Natural, des de 1987.

BORRÀS NOGUERA, JOANA (Palma s XVI - XVII) Terciària carmelitana. Segons la tradició, quan es dirigia a l'església va esser escomesa per Satanàs, a la travessia que va del convent de les caputxines a la Rambla, el qual, posant la mar al seus peus i no permetent-li ni avançar ni retrocedir, intentà afonar-la. Aleshores, s'aparegué Jesucrist flagel·lat, que l'animà de continuar a caminar, prometent-li la seva protecció. Quan va relatar això al seu confessor, que ja ho sabia tot per revelació divina, aquest manà bastir una capelleta a la dita via, on es representa Jesús amb el beat Ramon i santa Catalina Tomàs i ella mateixa

↑ Capelleta de l'Ecce Homo, erigida en recordança de la seva aparició a Joana Borràs Noguera

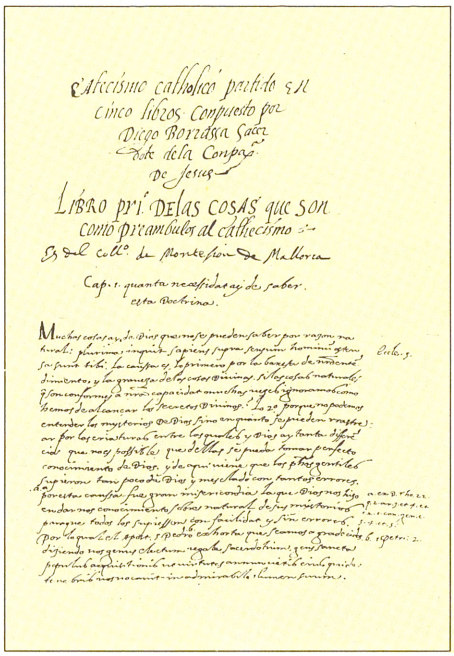

Catecismo catholico partido en
cinco libros Compuesto por
Diego Borrassa Sacer
dote dela Compa
de Jesus

Libro pri. delas cosas que son
como preambulos al cathecismo

↑ Obra de Dídac Borrassà

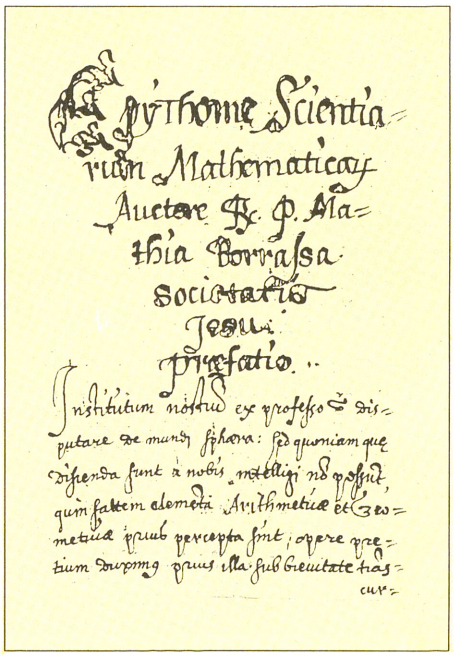

Epythome Scientia
rum Mathematicay
Auctore R. P. Ma=
thia Borrassa
Societatis
Jesu
Prefatio

↑ Obra de Maties Borrassà

voltada d'àngels. Aquest carrer va esser dedicat a l'Ecce Homo en recordança del fet miraculós.

BORRÀS RULLAN, JAUME (Sóller 1879 - Madrid 1954) Lul·lista i prevere. Ordenat sacerdot el 1903, es doctorà en filosofia i teologia a Roma. Escriví *A propósito del último libro del Rdo Sr D Salvador Bové* (1909), *María Santísima y el Romano Pontífice en las obras del Beato Ramón Llull* (1908), *Espíritu del Beato Ramón Llull* (1909), *Vida popular del Beato Ramón Llull* (1915), *Un sexto sentido: el «Affatus»* (1915), *Orígens del lulisme* (1915), *Sistema científico Luliano* (1916), *Lulismo* (Sóller 1918). Per encàrrec del bisbe Campins, escriví *Ramón Llull y el racionalismo* i una densa *Relatio reuisionis seu examinis authenticorum scriptorum serui Dei Raimundi Lulli* per enviar a la Cúria Romana. El 1920, abandonà el sacerdoci i se'n va anar de Mallorca. El 1927 publicà *Estudio del conocimiento humano.* (LlP)

BORRASSA, AVENC DE NA Cavitat situada prop dels molins de Llinars, a la carretera Pollença-Lluc, al terme de Pollença. Està catalogat com a avenc de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BORRASSÀ, COLL D'EN Al terme de Sóller, situat entre ca ses Valentes Dones i Son Llampaies. (M)

BORRASSÀ, DÍDAC —EL FILÒSOF— (Palma s XVI - València 1581) Teòleg. Entrà a la Companyia de Jesús el 1556. Anà a Roma, reclamat pel general de la Companyia, i hi ensenyà arts i filosofia. Féu classes a París, Billingen (Alemanya), Barcelona i València. Entre els seus deixebles destaquen el pare Mariana i el general de la Companyia, Claudio Aquaviva. Segons la tradició, acompanyava sant Alonso Rodríguez quan se li aparagué la Verge a la pujada al castell de Bellver. Escriví un *Cathecismo catholico partido en cinco libros*, i una *Doctrina Christiana* manuscrits depositats a la Biblioteca Pública de Palma. (LlP)

BORRASSÀ, LLUC (Àsia Central s XIV - Sóller 1434) Pintor. Fet esclau, va esser comprat el 1392 pel pintor català Lluís Borrassà. Treballà al seu taller i hi aprengué l'ofici. Posteriorment, el 1419, fou emancipat, prengué el llinatge del seu mestre i es traslladà a Mallorca. Se li atribueix una taula de la Deposició de la Creu, que es troba al Museu Municipal de Pollença.

BORRASSÀ, MATIES (Palma 1531 - 1607) Polígraf. El 1556, entrà a la Companyia de Jesús. Va rebre el grau de mestre d'arts a la Universitat de Gandia (1562). Es dedicà a les matemàtiques, l'astronomia, la música, la filosofia i la teologia. Era bon coneixedor del llatí, el grec i l'hebreu. Fou catedràtic a Gandia, València, Barcelona i Palma. Va esser el primer que ocupà una càtedra d'arts a l'Estudi General de Mallorca. Nomenat tres vegades rector del col·legi de Monti-sion de Palma, el reformà i revitalitzà. Exposà la seva concepció filosòfica, basada en l'aritmètica i la geometria com a fonaments de la realitat —astronomia teòrica—, a obres com *Epytome Scientiarum Mathematicarum*, *Epytome Arithmeticae cum aliis tractatibus mathematicis* i *Epytome omnium artium mathematicorum.* Escriví també *Historia de la fundación del Colegio de la Compañía de Jesús en Mallorca* i l'obra poètica *Letrillas de la doctrina cristiana y Letanías del Smo. Sacramento y de Ntra. Señora de Loreto, puestas en solfa*, musicada per ell.

BORRASSÀ, PERE ANTONI (Mallorca s XVI) Monjo cartoixà. Fou prior de la Cartoixa de Valldemossa i confessor del bisbe Joan Vic Manrique.

BORRASSOS, CAS Possessió del terme de Llucmajor, anomenada també s'Àguila Vella. Té torre de defensa del s XVI i oratori privat. (M)

BORRATJA Vegeu *borraina.*

BORRATXINA Antic art de pesca consistent en dos tipus de xarxa, una vertical i l'altra horitzontal, sostinguda per canyes i afegida a la primera. Aquest art era arrossegat com un bou, i no capturava els peixos en la xarxa sub-

mergida vertical, sinó dins l'horitzontal, on queien quan botaven per fugir de la xarxa submergida. Quan un pescador anava darrera la borratxina amb un bot separant les captures, es deia *pescar llisses a la saltada.*

BORREGOS, PLA DES Terrenys del terme d'Artà situats entre la cala de Font Celada i la possessió d'Albarca. (M)

BORRELL NICOLAU, JOAN (Pobla de Segur, Lleida 1888 - Barcelona 1951) Escultor. Estudià a l'escola de Llotja i al taller dels germans Vallmitjana, de Barcelona. Des del 1909, residí uns anys a París. El 1917 instal·là un taller a Madrid que alternà amb el de Barcelona i el 1939 fixà la residència a Palma. Exposà a totes aquestes ciutats i el 1937 obtengué la medalla d'or a l'exposició de París. Es dedicà a l'escultura monumental i al bust, utilitzant bronze, marbre i pedra de Santanyí. Admirador de Josep Clarà i de Josep Llimona, realitzà les seves obres, d'estil sobri, dins la línia del neoclassicisme. Autor dels monuments a Santiago Rusiñol (Palma 1951), Antoni Fluxà (Inca 1951), del bust de Frederic Chopin (Valldemossa) i de les decoracions escultòriques dels jardins de les cases de la família March a sa Vall (Ses Salines) i Cala Rajada, i la façana del palau Aiamans (Lloseta).

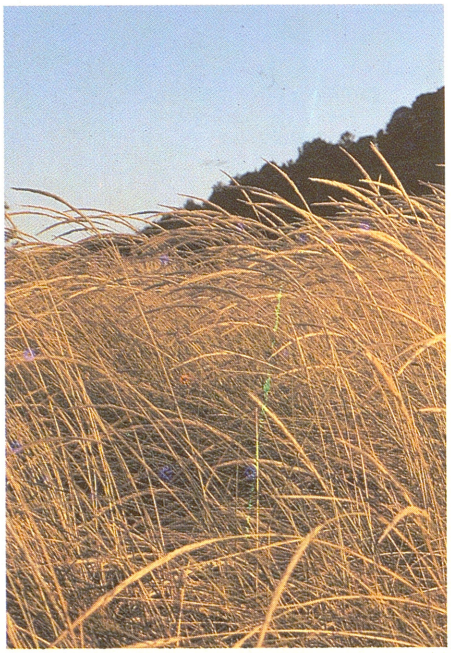

↑ Borró *(Ammophila arenaria)*

BORRÓ *(Ammophila arenaria)* Planta vivaç de 50 cm a 1 m d'altària, amb fulles enrodillades que piquen i una espiga cilíndrica de 10 a 25 cm de color blanc groguenc. Floreix del maig al juny i és la gramínia més coneguda de les que es poden trobar a les dunes i arenals, prop de la mar. La subespècie arundinàcia es distingeix de l'anterior per tenir les fulles més rígides i picants, l'espiga més llarga i estreta, i menys densa. (FB)

↓ Joan Borrell Nicolau, escultures de la façana del palau Aiamans (Lloseta)

BORRÓS, SON Terrenys del terme de Sineu, situats entre Son Poca-sang i Son Canyelles. (M)

BOSC, CAMP D'EN Al terme de Santanyí, situat entre Son Morlà i es Delme. (M)

BOSC, CAMPS DEL Al terme de Pollença, situats entre l'Albufereta i el molí d'Almadrava. (M)

BOSC, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre la vila i Son Banya Vell. ■ Possessió del terme de Pollença, amb capella privada, situada entre Colonya Vell i can Fanals. ■ Propietat rústica del terme de Sencelles, situada a Ruberts, entre Son Jordà i es Rafal. (M)

↓ Can Bosc (Pollença)

BOSC, CASES DES Al terme d'Escorca, situades en el comellar del bosc de Massanella, prop de la partió amb Selva. (M)

BOSC, CINGLE DES Al terme de Selva, situat entre el puig Caragoler i sa Bretxa Vella. (M)

BOSC, COVA DE SON Cavitat natural situada al cim del puig de sa Grua, a la possessió de Son Bosc (Andratx). Està catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Utilitzada com a necròpoli durant les èpoques talaiòti-

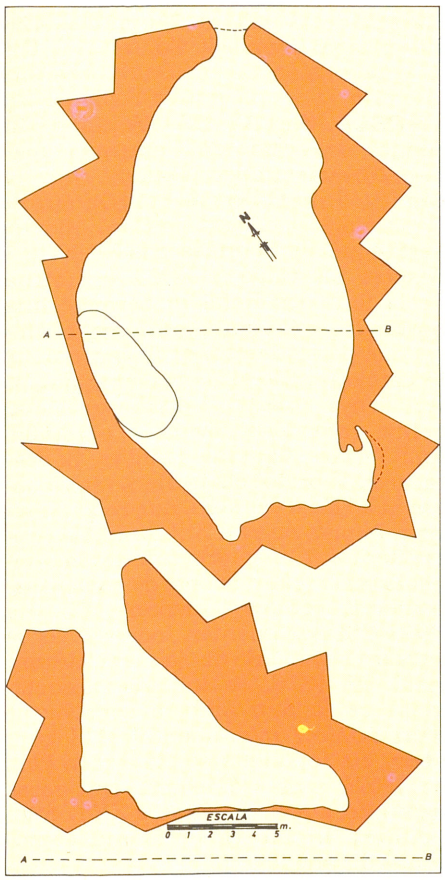

↑ Plànol de la cova de Son Bosc (Andratx)

ca i romana. El petit cementeri s'inaugurà devers el s VI aC, i des d'aquest moment s'hi dugueren a terme inhumacions amb calç, un dels tipus d'enterrament que caracteritzen les darreres fases de la cultura talaiòtica. Quan el 123 aC, els romans conqueriren Mallorca, varen introduir el ritu funerari de la incineració, adoptat paulatinament pels indígenes a mesura que es romanitzaven. Aquest fet ha estat comprovat en aquest jaciment, on la inhumació es practicà fins al s II, quan es canvià el ritu i els cadàvers començaren a esser incinerats i les restes dipositades en petites urnes de marès. L'arqueòloga Catalina Ensenyat Ensenyat excavà aquesta cova el 1972 i els materials que hi trobà són al Museu de Mallorca. (LM)

↑ Es Bosc (Sóller)

↓ Cova de Son Bosc (Andratx)

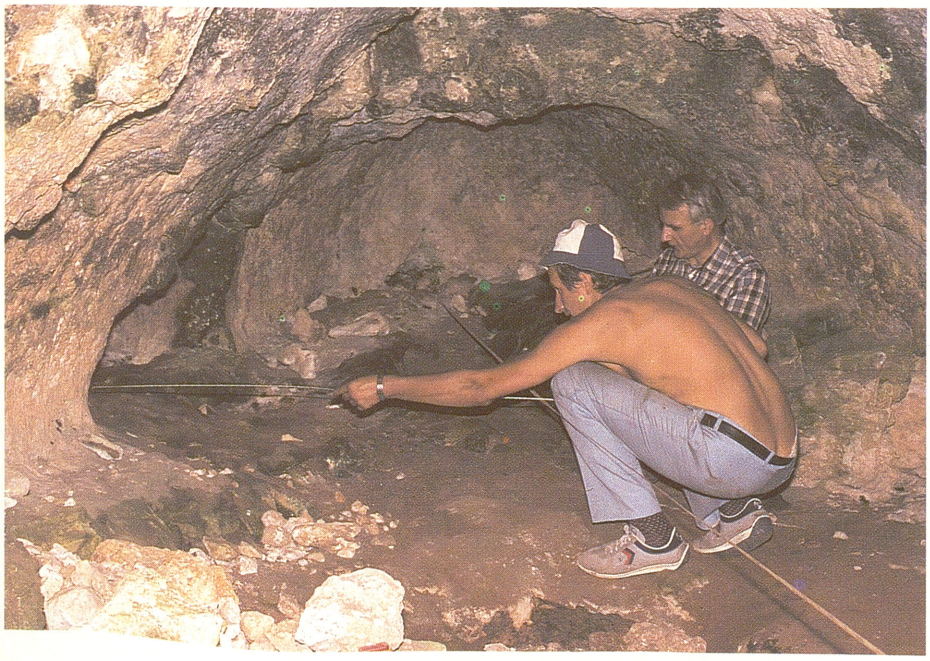

BOSC, ES Possessió del terme d'Escorca, situada entre la possessió d'es Racó i el clot d'Infern. ■ Terrenys del terme de Lloret, situats entre Son Joan Jaume i Son Rubí. ■ Possessió del terme de Manacor, situada entre el torrent de na Borges i ses Comunes de Petra. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre es Ravellar i sa Muntanyeta. ■ Al terme de Sóller, situada entre can Gordo i can Bescós. (M)

BOSC, FONT DES Al terme d'Andratx, situada entre Son Benet i ses Planes. ■ Al terme d'Esporles, entre les cases de Son Cabaspre i la mola de Planici. ■ Al terme de Puigpunyent, situada entre la vila i la font de sa Marquesa. (M)

BOSC, GUERAU (Mallorca s XVII) Militar. Capità de l'armada reial. Durant el regnat de Felip IV, es distingí en la revolta de Cadis i el setge de Barcelona, on va tenir a les seves ordres les naus que tancaven el port.

BOSC, POU D'EN Al terme de Petra, situat entre sa Tafona i Son Mosquer. (M)

BOSC, RAFAL Documentat al terme d'Andratx el 1335. Procedeix de l'alqueria la Castanyola. Avui, can Joan Gros. (M)

↑ Puig de Son Boscà (Mancor de la Vall)

BOSC, SON Possessió del terme d'Andratx, situada entre Son Sampola i el rafal Blanc. Abans, rafal de l'Aigua, documentat el 1232. Surt de l'alqueria Gotmar. S'hi troba la cova del mateix nom. ■ Al terme d'Inca, situada entre Son Sastre i es Claperàs. ■ Al terme de Muro, situada entre s'Albufera i cas Ardiaca. ■ Al terme de Palma, situada entre son Ximelis i can Valero. ■ Al mateix terme, situada entre ses Cadenes i es Pil·larí. (M)

BOSCÀ, CAN Propietat rústica del terme de Muro, situada entre Son Auba i Son Morro. ■ Al terme de Santa Margalida, situada entre sa Caseta Vella i es Antigossos. (M)

BOSCA, NA Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre el turó des Saig i la torre des Enagistes. ■ Terrenys del terme de Porreres, entre la vila i ses Forques. (M)

BOSCA, PENYA Al terme de Santanyí, situada entre Penya Redona i Son Vent. (M)

BOSCÀ, PUIG DE SON Al terme de Mancor de la Vall, de 280 m d'altària, situat entre Conia i la vila. (M)

BOSCA, RAFAL DE NA Propietat rústica del terme de Campanet, d'unes 20 quarterades, situada entre el camí Vell de Pollença, Son Garau, sa Capitana i el torrent de Sant Miquel. Pertangué als Bennàsser (s XV-XVIII) i després als Capó (s XIX-XX). L'aigua de la font des Rafal hi permeté una horticultura florent ja a l'època islàmica, que persistí després de la conquesta catalana. Els alzinars subministraven llenya i carbó, i ajudaven a una petita ramaderia ovina i porquina. Amb olivars, figuerals i vinyes, hi destacaven sobretot els fruiters i hortalisses ja a l'Edat Mitjana, que reberen un gran impuls en el s XIX quan els vells prunerars i magranerars foren ampliats amb plantacions de tarongers, pomeres, pereres i nisprers. En el s XVIII s'hi documenten moreres per al subministrament de la sericicultura local. El 1876, es millorà l'aprofitament de la font amb la construcció d'un safareig monumental. S'hi localitzen els topònims sa Rota d'en Pau, es Replà i es Comellars. Les cases daten del s XVI. A mitjan s XX la fructicultura hi experimentà una accentuada decadència.

BOSCÀ, SON Possessió del terme de Petra, situada entre Son Boscanet i Son Guillot Vell. Està documentada el 1230 com Boschar. (M)

BOSCALER *(Locustella luscinioides)* Au insectívora de plomatge terrós, poc destacat, sense llista superciliar ni cap taca. Viu als canyissars, so-

↓ Son Bosc (Palma)

↓ Rafal de na Bosca (Campanet)

bretot a la vora dels canals i a zones que voregen les llacunes litorals. La seva reproducció comença a finals d'abril i maig i arriba fins a la primera meitat d'agost. Era freqüent a s'Albufera d'Alcúdia, però aquests últims anys ha esdevingut una espècie rara. Té una mida que oscil·la entre 13 i 14 cm. El seu cant pot semblar el d'un grill. (GOB)

BOSCANA, CALA Al terme d'Alcúdia, avui cala d'Alcanada. Citada en els mapes de Luis de Landaete (1736) i de F Xavier de Garma (1765). (M)

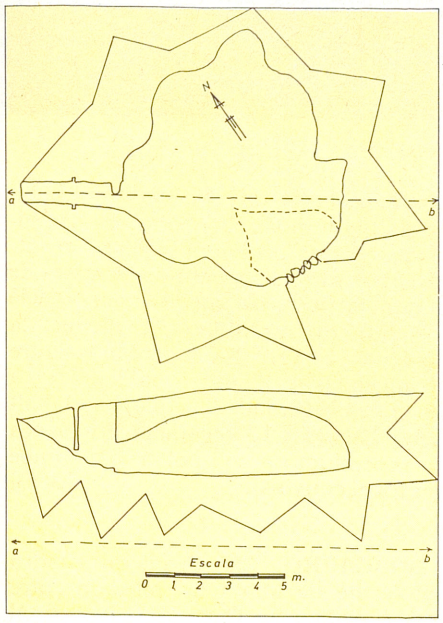

↑ Plànol de la cova de Son Boscana (Llucmajor)

BOSCANA, COVA DE SON Cova d'enterrament del terme de Llucmajor, situada uns 600 m a la part de mestral de les cases de la possessió, ran del camí. Els seus diàmetres perpendiculars són de 8 per 9,4 m, amb una alçada de 2,5 m. Al paladar de la cova hi ha un forat per ruptura, de 2,3 per 3,6 m de diàmetre. El corredor d'accés a la cambra, orientat a mestral, té 3,3 m de llargària per 1-0,7 m d'amplària. A 1,9 m de l'entrada i afrontades a cada costat del corredor, hi ha unes estries per encaixar-hi la llosa de tancament. Presumiblement aquest corredor anava cobert amb lloses, avui desaparegudes. (M)

BOSCANA, MIQUEL (Mallorca s XIX) Ebenista. Encara que format a l'Escola d'Arquitectura de l'Acadèmia de Nobles Arts de Palma, es decantà per l'ebenisteria i va constituir un dels exemples més notoris d'aquest ofici artístic en el segle passat. La seva producció es caracteritza per la composició de quadres de marqueteria o embotits de fustes de tota casta i colors. Va realitzar paisatges, perspectives, grups de figures i rams florals, entre altres. Participà a l'Exposició Industrial de les Balears celebrada a Palma el 1848 amb dos quadres de paisatge, amb els quals obtengué una menció honorífica. Una obra seva que representa un dels *Caprichos* de Goya, fou reproduïda fotogràficament a l'*Album Artístico de Mallorca* de Bartomeu Ferrà i Julio Virenque (1874). (PV)

↑ Son Boscana (Llucmajor)

BOSCANA, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Marola i Son Font. (M)

BOSCANA, TORRENT DE Al terme de Vilafranca de Bonany, entre la vila i els Boscana. (M)

BOSCANA FURIÓ, DAMIÀ (Mallorca s XIX) Pintor. Fou alumne de l'Escola de Dibuix dependent de l'Acadèmia de Nobles Arts durant els cursos de 1836-37 i va esser premiat per alguns dibuixos d'anatomia i per diverses còpies a l'oli del Calabrès. Una de les seves primeres obres és una *Immaculada* per a l'església parroquial de Santa Maria del Camí (1840). Col·laborà en el *Semanario Pintoresco Español* i en el *Museo de Familias*, revistes que reprodueixen alguns dels seus dibuixos. El 1875 va esser nomenat membre de l'Acadèmia de Belles Arts de Palma. (PV)

↑ Jeroni Boscana Mulet

BOSCANA MULET, JERONI (Llucmajor 1775 - San Gabriel, Califòrnia 1831) Religiós. Estudià llatí a les aules de gramàtica del convent de Sant Bonaventura. Als 17 anys, vestí l'hàbit de franciscà al convent de Jesús extramurs de Palma. Cursà estudis de filosofia i teologia al convent de Sant Francesc de Palma i, el 1799, rebé el presbiterat, i va esser lector en Arts. El 1803 marxà a Califòrnia com a missioner. Entre 1814 i 1826 residí a la missió de San Juan de Capistrano, on redactà *Relación histórica de la creencia, usos, costumbres y extrava-*

↑ Boscana Nou (Vilafranca de Bonany)

↑ Boscana Vell (Vilafranca de Bonany)

gancias de los indios de esta Misión de San Juan de Capistrano, llamada la Nación Acagchemen. La ciutat de Capistrano li dedicà el passeig Boscana i s'agermanà amb Llucmajor. (BF)

BOSCANA NOU Possessió del terme d'Algaida, situada entre Son Verdera Nou i s'Arboçar. ■ Al terme de Vilafranca de Bonany, situada entre Son Joi i sa Franquesa. (M)

BOSCANA VELL Possessió del terme d'Algaida, situada entre el Purgatori i Son Verdera Nou. ■ Al terme de Vilafranca de Bonany, entre Son Joi i sa Franquesa, documentada el 1318. (M)

BOSCANET, SON Possessió del terme de Petra, situada entre Son Boscà i sa Cabaneta. (M)

BOSCANETA, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre sa Barrala i can Estela. (M)

BOSCARLA *(Agrocephalus schoenobaenus)* Au insectívora de dors retxat, vermellenc i negre però poc marcat, amb la part superior del cap obscura i llista superciliar blanca. És freqüent als llocs humits i als canyissars durant els viatges migratoris que realitza entre les àrees d'hivernada africanes i les zones de cria situades al centre i nord d'Europa. A Mallorca, apareix durant la migració, però se n'han capturat exemplars femenins a finals de maig, època en què comença la cria. La seva mida és d'uns 13 cm i encara que és més freqüent a la primavera (abril-maig), les captures són més abundants a la tardor (finals de juliol-octubre). Aucells del mateix gènere presents a Mallorca són la **Boscarla d'aigua** *(Acrocephalus paludicola)*, la **Boscarla menja-moscards** *(Acrocephalus palustris)*, la **Boscarla de canyar** *(Acrocephalus scirpaceus)* i la **Boscarla Mostatxuda** *(Acrocephalus melanopogon)* que és una au insectívora d'uns 13 cm de mida. Té el front negre i llista superciliar blanca, el dors retxat, negre i vermellenc. La denominació de mostatxuda és deguda al color de les seves galtes, més fosques que la resta del cos. Normalment habita els aiguamolls de s'Albufera de Mallorca, però algunes poblacions realitzen moviments dispersius després de la cria, cosa que fa que la seva població s'incrementi notablement durant la tardor i l'hivern. Es reprodueix entre els mesos d'abril i juliol. Sol fer el niu a les zones inundades, pròximes al límit entre l'aigua i la vegetació. En època no reproductora se'l pot trobar també per tot el canyissar. (GOB)

↓ Boscarla de canyar *(Acrocephalus scirpaceus)*

BOSCARRÓ, ES Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre Son Naveta i sa Carroja Vella. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Son Rostit i Son Misser. (M)

BOSC BARCELÓ, JOAN (Palma s XVIII - 1802) Metge. Estudià a la Universitat Lul·liana de Mallorca. Fou examinador i soci numerari de l'Acadèmia Mèdico-Pràctica de Mallorca. Autor de les obres inèdites *Reflexiones sobre una quotidiana anómala triteophia y la endemia mallorquina de dicha enfermedad* (1794), *Las condiciones climatológicas del país en que se ejerce la medicina* (1797), *Descripción médico-topográfica de la ciudad de Palma* (1797) i *Discurso sobre la quina: división de sus cuatro especies y virtudes propias de cada una* (1800).

BOSC BERNAT, JORDI (Palma 1739 - Madrid 1810) Orguener. Va néixer al si d'una família dedicada a la fabricació d'orgues. Als dotze anys, a la mort del seu pare, començà a treballar amb el seu oncle, Pere Josep Bosc Font. Es creu que als devuit anys bastí

← Orgue de l'antiga església de Sant Domingo (Palma), obra de Jordi Bosc Bernat, actualment instal·lat a la de Sant Andreu (Santanyí)

l'orgue de Binissalem i, posteriorment, els de Santa Maria del Camí, de Felanitx i del Bon Socors de Palma. La seva obra cabdal a Mallorca fou l'orgue del convent de sant Domingo (1762), famós fins al punt que era expressió popular entre els ciutadans *Anam a Sant Domingo a sentir l'orgue i ses Completes*. El 1837, quan es demolí el convent, l'orgue fou instal·lat a l'església parroquial de Sant Andreu de Santanyí. Es traslladà a Granada per estudiar i treballar amb Leonardo Fernández Dávila, el més prestigiós constructor d'orgues d'aleshores. El seu mestre va morir mentre construïa l'orgue de la capella del Palau Reial de Madrid i, aleshores, se li encarregà que l'acabàs (1781) El mateix any, fou nomenat orguener de Carles III, que li encomanà de fer classes gratuïtament al jovent que ho desitjàs. A la dècada dels vuitanta, bastí l'orgue de la catedral de Sevilla, el més important de la seva producció. Se li atribueix un *Tratado de construcción de órganos*. Considerat un dels millors orgueners del seu temps, es féu també famós per la fabricació d'una guitarra harmònica, que regalà a la reina Maria Lluïsa de Borbó, i per la invenció de dos aparells, un per a treure a la superfície vaixells naufragats, i l'altre per a treure del fons de la mar la seva càrrega. Se'l coneix també per Jordi Bosc-Verí, Bosc de Verí i Bernat de Verí, perquè utilitzà, indistintament, aquests llinatges per a signar les seves obres.

BOSC CABOT, SEBASTIÀ (Palma s XVIII - 1823) Metge. Fill de Joan Bosc Barceló. Doctor en medicina per la Universitat Lul·liana de Mallorca (1791). Fou examinador i zelador de l'Acadèmia Mèdico-Pràctica de Mallorca i soci numerari d'aquesta. És autor de dotze dissertacions inèdites, on exposa els resultats de tractaments típics a l'època i descriu simptomatologies, possiblement poc freqüents, l'existència de les quals suggeria una patologia infecciosa. En destaquen *Historia de una cephalagia comatosa* (1795), *Historia de una calentura catharral maligna con un dolor pleurítico falso* (1776), *Observación de una quotiniana maligna* (1776) i *Discurso sobre los males que siguen al mal uso de la sangría y de los bienes que produce su recto uso, con algunas reflexiones pertenecientes a los casos particulares en la práctica* (1799).

BOSC D'EN PIERES, AVENC DES Cavitat situada a prop de la carretera que de Puigpunyent es dirigeix a la font des Pi, al terme municipal de la mateixa població. Està catalogat com a avenc de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica, i té aixecament topogràfic.

BOSC DE VERÍ, JORDI Vegeu *Bosc Bernat, Jordi*.

BOSC FONT, PERE JOSEP (Mallorca s XVIII) Orguener. Oncle i mestre de Jordi Bosc Bernat. Projectà i bastí molts d'orgues, entre els quals figuren els de la capella de Nostra Dona de la Pietat, a la Seu, el del convent de Sant Francesc de Paula de Campos, avui a Búger, i els dels convents de Sant Francesc d'Assís d'Artà i de Palma.

BOSC GRAN, FONT DES Al terme d'Escorca, situada entre el serral Gros i Menut. (M)

BOSCH, BAR Popular establiment de restauració instal·lat a la plaça Joan Carles I, de Palma. Fou obert al públic el febrer de 1936 per Jaume Bosch Coves, que el regentà fins el desembre de 1977, que fou traspassat a la societat formada per Onofre Flexas i Joan Suau. Des de la inauguració, i donada la seva céntrica situació, ha esdevengut un dels més coneguts bars de Palma, tant com a lloc d'esbarjo com pel seu caràcter de punt d'encontre.

↓ Bar Bosch (Palma)

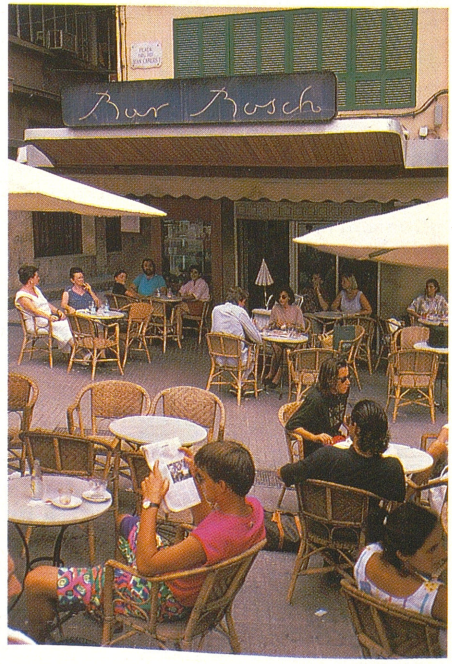

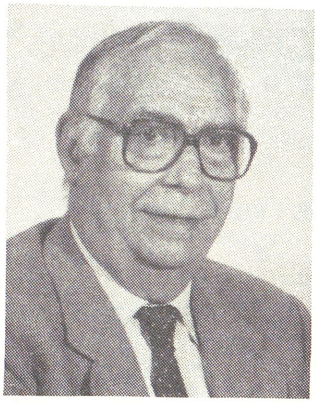

← Francesc Bosch Bauzà

BOSCH BAUZÀ, FRANCESC (Esporles 1917) Barítón. Des del 1942, quan debutà al Teatre Líric de Palma, es dedicà professionalment a la sarsuela. El 1944, entrà de primer barítón a la companyia de Ricardo Mayral, amb la qual actuà per tot Espanya. La temporada 1945-46, formà la *Compañía de Francisco Bosch*, que es presentà a Catalunya, València, Alacant i Madrid. Els 1947 i 1948, treballà a Amèrica, on enregistrà un disc i cantà a Mèxic, Cuba i els Estats Units. El mateix any, ajudat per la família March, perfeccionà a Roma el seus coneixements de música i cant. Reaparegué a València el 1950, i, des d'aleshores, féu part de diverses companyies, entre elles la Companyia Lírica de València, amb les quals actuà per les principals capitals d'Espanya. El 1960, es retirà a Mallorca, sense interrompre definitivament les seves actuacions. Està en possessió de diverses condecoracions i diplomes.

← Francesca Bosch Bauzà

BOSCH BAUZÀ, FRANCESCA (Palma 1932) Política. El 1963, ingressà en el Partit Comunista Espanyol —PCE—, en la clandestinitat des del 1936. Secretària general del PCE a Balears (1968-1978), promogué a Mallorca, la Mesa Democràtica (1972), i la Junta Democràtica (1974), per unificar les forces oposades al franquisme. Fou fundadora de les Dones Democràtiques de Mallorca (1972), grup que lligava el socialisme i el feminisme. També participà activament en el pacte autonòmic de juny de 1977. Va esser membre del Comitè Central del PCE. El juliol de 1976, va protagonitzar, amb Ramón Tamames, el primer acte públic del PCE a Espanya, celebrat al Teatre Balear de Palma. Encapçalà la candidatura del seu partit a les eleccions generals de juny de 1977 i obtingué 14.160 vots. Disconforme amb la línia eurocomunista adoptada pel partit, s'incorporà, el 1984, al nou Partit Comunista d'Espanya —posteriorment Partit Comunista dels Pobles d'Espanya—, i n'organitzà la secció illenca, el Partit Comunista Balear, on ocupa diversos càrrecs. Directora de la revista *Nostra Paraula* del 1972 al 1978, i novament des del 1985.

→ Mateu Bosch Caldentey

BOSCH CALDENTEY, MATEU (Manacor 1895 - Palma 1969) Vicari general de Menorca. Professor de Física i Química del seminari de Palma. Quan Bartomeu Pasqual, després de la Guerra Civil, ocupà el bisbat de Menorca, li atorgà el càrrec canònic d'Arxiprest-Vicari general d'aquest bisbat. El Papa el nomenà Prelat domèstic. Per tal de desenvolupar la seva afecció a la tècnica, es muntà un obrador a la planta baixa del palau episcopal, i es dedicà a estudiar els rellotges de les torres de les esglésies. Al llarg de la seva vida, construí uns seixanta rellotges, entre els quals s'inclou el del monestir de Lluc i el de l'església de Portocristo de Manacor. Inventà una esfera il·luminada per un eix giratori on es podia observar el dia i la nit, les estacions i els moviments d'oscil·lació de l'eix de la terra, que funcionava amb maquinària de rellotgeria elèctrica. (DL)

BOSCH FIOL, PERE (Palma 1949 - 1980) Periodista. Desenvolupà sempre la seva tasca professional en el diari *Última Hora*, del qual fou director en funcions. Treballà en totes les seccions i destacà com a articulista d'opinió i editorialista.

→ Pere Bosch Fiol

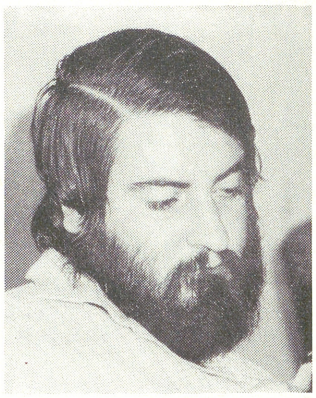

→ Maria del Carme Bosch Juan

BOSCH JUAN, MARIA DEL CARME (Palma 1942) Filòloga. Doctora en Filosofia i Lletres, secció de Filologia Clàssica, per la Universitat de Barcelona (1974), amb la tesi *Antígona a la literatura moderna*. Ha estat professora d'ensenyament mitjà (1966-1979), i, des del 1984, és professora titular de Filologia Llatina a la Universitat de les Illes Balears. És autora, en el camp de la literatura clàssica, de diversos articles sobre Antígona i la figura i l'obra de Publi Virgili Maró, i en el camp de la catalana, ha estudiat la influència dels clàssics greco-llatins a l'obra de Llorenç Villalonga, sobretot, i a la de Llorenç Riber. Ha escrit diversos pròlegs i recensions, entre els quals destaquen la recensió dedicada a l'edició crítica de *Un hiver à Majorque* de George Sand, a cura de Béatrice Didier i el pròleg a *La Mallorquina* d'Ernest Gauber. Ha col·laborat en el *Diccionari llatí-català*.

BOSCH GIMPERA, PERE (Barcelona 1891 - Ciutat de Mèxic 1974) Arqueòleg. Estudià Dret i Lletres a la Universitat de Barcelona i s'especialitzà en Filologia Clàssica. Amplià estudis com a becari a Alemanya i es doc-

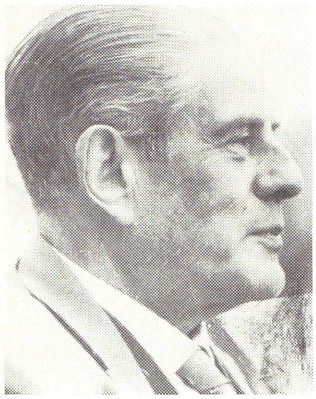

← Pere Bosch Gimpera

torà el 1913. El 1916, obtingué la càtedra d'Història Universal Antiga i Medieval de la Universitat de Barcelona. Nomenat director del Servei d'Investigacions Arqueològiques de l'Institut d'Estudis Catalans, impulsà els estudis arqueològics a Mallorca i hi envià Josep Colominas Roca, que pogué fer la primera sistematització de la prehistòria de Mallorca, gràcies a les excavacions que féu als poblats talaiòtics de Capocorb Vell, Mitjà Gran, els Antigors de ses Salines, es Velar de Sencelles, es Pedregar de Llucmajor, Son Julià, el talaiot del Rafal de Santa Eugènia, i a les coves de Santueri, Vernissa, cas Hereu, Gaieta Gran, entre altres. (M)

← Joan Bosch Iglesias

BOSCH IGLESIAS, JOAN (Barcelona 1930 - Palma 1981) Editor i periodista taurí. La seva família es traslladà a Palma, on va residir sempre. De jove, formà amb Joselito Gisbert una parella de novillers que fou molt popular a l'Illa. Reuní en el *Rincón Taurino*, bar situat a la plaça Major de Palma, els afeccionats als toros i els toreros que venien a Mallorca. El 1962, fundà la revista *El Mundo de los toros*, que editá i dirigí fins a la seva mort. El 1981, la penya *Los Victorinos* del Prat de Llobregat (Barcelona), instituí el Trofeu *Juan Bosch*, d'àmbit nacional i periodicitat anual.

BOSCH NADAL, BARTOMEU (Lió, França 1922) Polític i apicultor. Va esser batle d'Esporles, per la Candidatura Independent, del 1979 al 1983. Durant el seu govern, es municipalitzaren els serveis d'aigües i es feren les voreres de pedra. És autor del vídeo *Mini mundo. La vida de las abejas* guanyador del primer premi del Congrés Nacional d'Apicultura (1984) i del llibre *Iniciació a l'apicultura* (1986).

→ Bartomeu Bosch Nadal

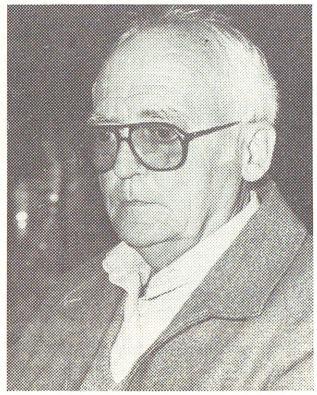

BOSCH PALOU, JOAN (Valls, Catalunya 1926) Director de cinema. Començà com a tècnic als Estudis Catalans. Aprofità el *boom* turístic per a realitzar el que s'ha anomenat *cinema de platja* amb el film *Bahía de Palma* (1962), interpretat per Elke Sommer i Arturo Fernández. (CA)

→ Bartomeu Bosch Sansó

BOSCH SANSÓ, BARTOMEU (Palma 1893 - 1968) Prevere i llatinista. Fou catedràtic de llatí, director de l'Institut Ramon Llull i del col·legi La Immaculada. L'octubre de 1936, com a inspector provincial de segon ensenyament, s'encarregà de restablir la càtedra de religió. El novembre del mateix any, fou nomenat president de la comissió depuradora del personal de magisteri, encarregada de la repressió dels mestres republicans. És autor de textos d'ensenyament de llatí, com *Sintaxis Latina* (1926), *Antología Latina* (1944-1948), *Cursos de latín* (1946), *Palaestra. Método de latín para el 3º y 4º año del Bachillerato* (1960), que intervengueren en la formació acadèmica de moltes promocions d'estudiants mallorquins.

BOSCH SERRA, BALTASAR (Esporles 1929) Empresari. Membre fundador de l'Associació de la Petita i Mitjana Empresa de Mallorca, per la qual cosa li fou concedida la medalla d'or de l'esmentada associació.

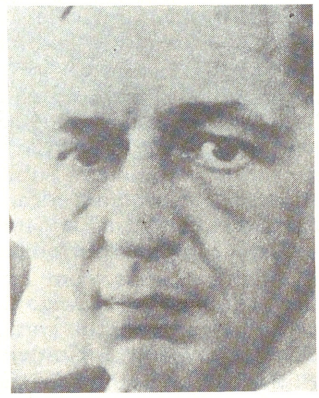

→ Andreu Bosch Vilalta

BOSCH VILALTA, ANDREU (Palma 1926 - Barcelona 1984) Escriptor i advocat. De jove, passà a residir a Barcelona, on es llicencià en dret. Exercí com a advocat fins al 1961 i des d'aleshores es dedicà íntegrament a la literatura. Tres de les seves novel·les han estat guardonades, *La noche*, Premi Planeta 1959, *Homenaje privado*, Premi Ciutat de Barcelona 1961, i *El mago y la llama*, Premi Olimpia 1970. Altres novel·les seves són *La revuelta* (1963), *La estafa* (1965), *Ritos profanos* (1967), *El cazador de piedras* (1974) i *El recuerdo de hoy* (1982).

BOSC MIRALLES, ANTONI (Palma 1859 - 1934) Manescal i metge. Fou capdavanter de la secció de veterinària del Col·legi Mèdico-Farmacèutic

→ Antoni Bosch Miralles

de Mallorca i membre de la seva junta directiva entre 1901 i 1911. Com a manescal, ocupà càrrecs públics en juntes de sanitat locals i provincials. Ingressà a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Palma el 1907. Quan el 1922 es constituí el Col·legi de Veterinaris de Balears, en fou nomenat president. Col·laborà a diverses publicacions periòdiques d'àmbit nacional i local, especialment amb articles sobre la salut pública.

BOSC SUREDA, JOAN BARTOMEU (Manacor 1823 - 1898) Escriptor i advocat. Exercí a la seva ciutat natal, on també fou professor d'ensenyament mitjà. Escriví, en català i castellà, obres de teatre, comèdies i sarsueles, algunes de les quals foren representades a Manacor. Publicà, només, *Lealtad mallorquina*, drama històric basat en la figura de Simó Ballester —Tort— (1873). D'entre les inèdites, hi ha teatre religiós, com *La Reyna Esther* (1865) i *José el Justo* (1874), obres sobre vides de sants, com la comèdia *Sant Antoni Abat* i sarsueles com *Don Bisíslabo o un hechizado* (1886).

BOSC NOU, ES Possessió del terme de Petra, situada entre ses Coves i Son Boscà. (M)

BOSCOS, ES Terrenys del terme de ses Salines, situats entre ses Gils i Son Corem. (M)

BOSC VELL, ES Possessió del terme de Petra, situada prop del torrent de na Borges, entre Son Gener i Son Doblons. (M)

BOSQUET, CAP DES Terrenys del terme de Banyalbufar situats, entre ses Mosqueres i el camí des Pescadors, a la confluència de la carretera de Valldemossa. (M)

BOSQUET, ES Pleta existent darrera les cases de la possessió de Son Simó, del terme d'Alcúdia, on hi ha dos talaiots i restes d'altres construccions. (M)

BOSQUETA *(Hippolais polyglotta)* Petit ocell insectívor, d'uns 13 cm, de la família dels sílvids. Sols es pot veure a Mallorca durant els passos migratoris, però en quantitats molt petites. Viu a hàbitats molt diversos, bardisses, tor-rents i fruiters. Canta des de

↑ Bosqueta *(Hippolais polyglotta)*

les parts altes dels arbusts i sols aleshores esdevé molt visible. Dos ocells del mateix gènere també presents a Mallorca són la **Bosqueta pàl·lida** *(Hippolais pallida)* i la **Bosqueta grossa** *(Hippolais icterina)*. (GOB)

BOSQUETS, ES Terrenys del terme d'Estellencs, situats entre la vila i Son Fortuny. ■ Poblat prehistòric situat al cim d'un turó de 203 m d'altària, a la possessió de Bellver Ric, del

↓ Plànol del talaiot des Bosquet (Alcúdia)

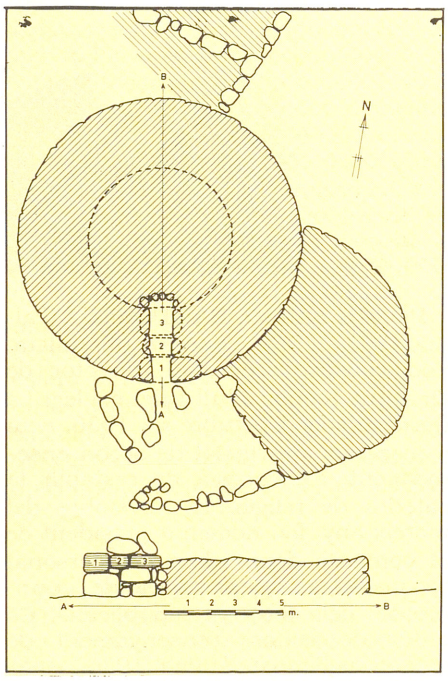

terme de Manacor. Està format per quatre talaiots, cinc coves artificials, set sitjots, dues sepultures antropomorfes i les restes d'unes murades. El talaiot més ben conservat és de planta circular, de 10,5 m de diàmetre. (M)

BOSSA, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx situada entre es Realenc i Son Hereu. ■ Al mateix terme, situada entre Son Moro i el puig Gros. ■ Al terme de Manacor, situada entre Son Suau Vell i Santa Ponça. ■ Al mateix terme, entre Son Cladera Vell i el puig de s'Esquerda. ■ Al terme de Selva, situada entre ses Guixeries i Son Ramis. (M)

BOSSA, CLAPEROT D'EN Talaiot del terme d'Artà, situat entre ses Casotes des Turc i es Olors. Es troba en bon estat de conservació. (M)

BOSSÀ, POU Pou comú del terme de Binissalem, situat entre la vila i es Dametos. Documentat el 1452. Dit també pou d'en Bauçà. (M)

BOSSA, PUIG D'EN Al terme de Felanitx, situat entre el puig des Milà i el puig Assegut. Té 270 m d'altària. (M)

BOSSA DE PASTOR *(Capsella bursa-pastoris)* Planta de la família de les crucíferes, també coneguda com a **taleca, bossa, sarró** i **sarronet de pastor**. És anual i molt freqüent als camps. Té les tiges de 10 a 50 cm, dretes o ascendents, simples o ramificades. Fulles radicals en roseta i les caulinars amplexicaules, que enrevolten el tronc. Flors blanques, petites i el fruit una silícula triangular. Floreix quasi tot l'any, especialment entre febrer i abril. És una planta polimorfa en vies d'evolució. És útil contra tota casta d'hemorràgies i tradicionalment era usada en temps de guerra, abans de conèixer-se l'*hidrastis*, planta del Canadà, per estroncar la sang dels ferits. Amb aquesta finalitat es feia un decuit de la planta verda sencera, ja que la seca és inactiva. (FB)

BOSSER Dit de qui confecciona bosses de pell, cuiro i roba. També anomenat tireter, perquè els qui es dedicaven a aquest ofici solien fer corretges molt primes —tiretes— que servien per a embotonar els gipons. A Mallorca, el gremi dels bossers ja estava perfectament organitzat en el s XVI. El

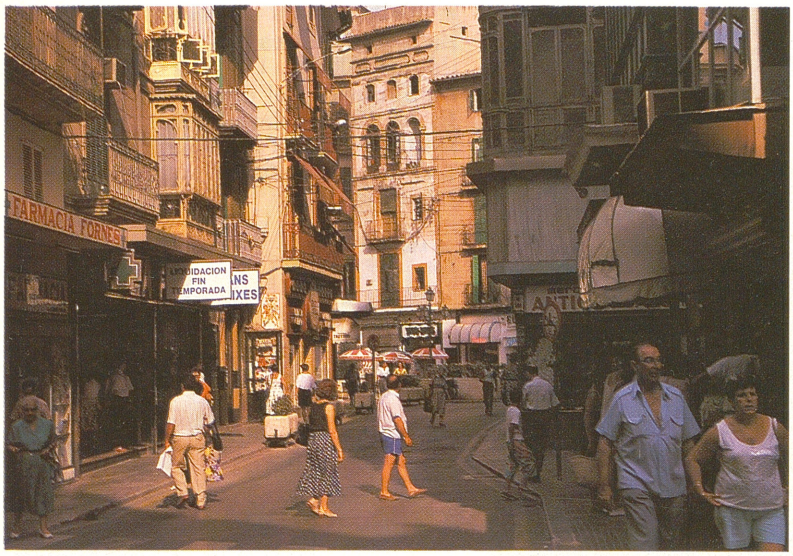

← Carrer de sa Bosseria (Palma)

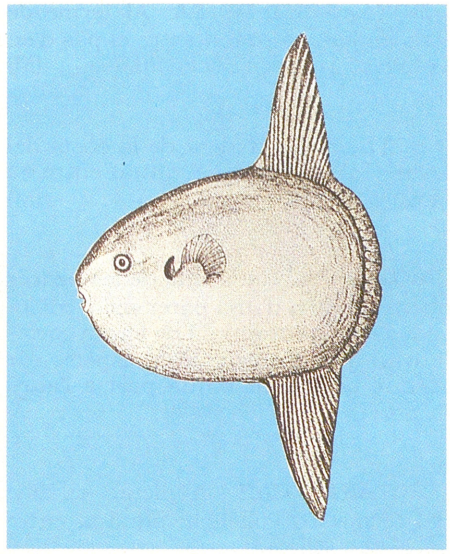

→ Bot (*Mola mola* Linné 1758)

seu col·legi era el dels passamaners, guanters, mercers i marxandos. Com tots els altres gremis, fou dissolt el 1836. A Palma existeix encara el carrer de la Bosseria.

BOSSERIA Carrer de Palma que enllaça el carrer del Sindicat i la plaça d'en Coll amb els carrers de l'Argenteria, Colon, Jaume II, Monges i la plaça Major. El seu nom ja apareix, el 1395, citat en el capbreu de P Manresa de l'arxiu del Reial Patrimoni. Fou l'antic mercat de Palma. Es diu així pels fabricants de bosses que vivien en aquest carrer i als seus voltants. (DL)

BOSSETA, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Copeto i l'Ull de la Font. (M)

BOSSETA, FONT Possessió del terme de Montuïri, situada entre es Castellet i Mianes Vell. (M)

BOSSO, CAN Propietat rústica del terme de Santa Eugènia, situada entre Son Escaliva i can Clapers. (M)

BOSSO, MOLÍ D'EN Al terme d'Algaida, situat entre la vila i el camí de Muntanya. (M)

BOSSO, SON Possessió del terme de Santa Eugènia, situada entre la vila i es Portell Ample. ■ Terrenys del terme de Santa Eugènia, situats entre Son Matet i Son Metzina. (M)

BOT (*Mola mola* Linné 1758) Peix de coloració bastant variable i amb una forma molt característica. El seu cos, que pot arribar a assolir els tres metres, és ovalat i molt aplanat lateralment, encara que gruixat i amb les aletes dorsal i ventral oposades i molt grosses. Aquestes s'uneixen posteriorment a una espècie de franja que es correspon a una aleta caudal. Les pectorals són curtes i en forma d'espàtula. Té els ulls grossos i les obertures branquials més aviat petites, així com la boca. La pell, sense escates, és rugosa i dura. El musell acaba en una espècie de peduncle en els mascles grossos. Hi ha molt poca informació sobre la seva reproducció. S'alimenta d'organismes pelàgics. És lent i maldestre, i neda deixant un flanc a la superfície. Se'l pesca accidentalment amb arts d'encerclament. Habita a totes les mars càlides i temperades. (MM)

BOTA, CALA Al terme de Manacor, situada entre el caló des Soldat o des Llamp i cala Virgili. (M)

BOTA, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre es Vinyet de sa Grava i Albocàsser. ■ Al mateix terme, entre el revolt d'en Mola i Son Amer. ■ Al mateix terme, situada entre Firella i Son Barceló. ■ Al terme de Marratxí, anomenada també Son Verger, entre ses Llegítimes i Son Nebot. (M)

↓ Son Bosso (Santa Eugènia)

BOTA, FONT DE SA Al terme de Valldemossa, situada entre el pas d'en Colom i el pas de s'Escaleta. (M)

BOTA, SA Accident de la costa del terme de Valldemossa, situat entre sa Marina i el coll des Pi. (M)

BOTADOR Cada una de les pedres que ressurten d'una paret seca, col·locades a diferent nivell i de forma correlativa, que formen una espècie de graons per saltar d'una part a l'altra de paret.

BOTANA, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre cal Hereu i Clavet. (M)

BOTANICACTUS Jardí botànic del terme de ses Salines, creat per l'empresa Botanicactus SA i inaugurat el 1989. Situat a la carretera ses Salines-Santanyí, té una superfície de 150.000 m², on s'hi han sembrat 12.000 plantes de més de 1.000 espècies d'arreu del món. Està dividit en tres zones; el llac i el jardí humit, el jardí de cactus i el jardí mallorquí.

↑ Botanicactus

BOTA TOTXO, MIQUEL (Pollença 1920) Poeta i escriptor. Cronista oficial de Pollença, des del 1962. És autor de nombroses obres de poesia i prosa, teatre i treballs d'investigació, entre les quals destaquen *A ritme d'hores madures*, premi de poesia Ciutat de Barcelona (1965), *Cursa de Braus* (1966), *Poesia en imatges* (1966), *Torxes de Pau* (1979), amb dibuixos d'Aligi Sassu, *L'Afuament* (1982), el pròleg de *L'art fotogràfic de Guillem Bestard* (1983), *Llegendes i tradicions* (1986), i *200 homes del món* (1988), entre moltes altres. De la seva producció teatral, destaquen les obres *Vós reinau damunt l'altura* (1949), amb música del mestre Antoni Torrandell, *Somnis de pescador*, musicada pels mestres Joan Santandreu i Jaume Albertí, i *Sense voler fer mal*, amb música del mestre Miquel Bonafè. El 1973, rebé el Premi de premis Ciutat de Palma per la seva tasca d'impuls i exaltació als valors culturals tradicionals. (M)

→ Miquel Bota Totxo

→ Alfons Botella Meca

↓ Botador

BOTELLA MECA, ALFONS (Palma 1965) Atleta. El 1984, entrà al Club Atletisme Mediterrani de Palma i, el mateix any, fou campió d'Espanya junior de triple salt en pista coberta. Des del 1989, és membre del Club Esportiu Costa de Calvià. És plusmarquista provincial de salt de longitud i de triple salt.

BOTELLES, COMA DE SES Al terme de Capdepera, situada entre s'Heretat i Son Vadó. (M)

BOTELLES BISBAL, JAUME (Palma s XVII - Lloseta 1730) Prevere i escriptor. Va esser beneficiat de la parròquia d'Inca i primer vicari oficial de Lloseta. Són obres seves *El prodigio de ambos amores. Vida y hechos del ínclito mártir el B Raymundo Lulio* (1701), *Història de la invenció miraculosa de la imatge de la Mare de Déu de Lloseta* i *El patrocinio universal del Reino de Mallorca* (1728).

↑ Boter *(JLI)*

BOTER Dit del fuster especialitzat a fer bótes de fusta, recipients generalment destinats a contenir sòlids o líquids, sobretot vi. El gremi dels Honorables Boters aparegué a Mallorca el 1441. Formaven la confraria de Sant Joan Baptista amb gremi propi a Inca i Manacor. El gremi va esser dissolt el 1836. Dins la decadència general dels oficis artesanals, sofrí una forta regressió a la segona meitat del s XX. Al Pla de Mallorca es poden veure antigues bótes en els cellers, molts d'ells convertits en llocs de restauració.

BOTER, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Rafal Gomila i Son Espès. ■ Al mateix terme, entre can Quadrat i can Vinater. ■ Al terme de Manacor, situada entre Son Alegre i So na Moixa Nou. (M)

BOTER, CAS Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Cifre i Son Prohens. ■ Al terme de Llucmajor, situada entre sa Conillera i Gomera Vell. (M)

BOTER, SON Possessió del terme de Palma, situada entre Son Matet Ceba i Son Abrines. És la seu, amb Son Abrines, de la Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca. El pintor la comprà a la família Isasi després d'haver obtingut el premi de la Fundació Guggenheim (1959) i la convertí en el seu estudi d'estiu i d'escultura. La casa consta de planta baixa, planta noble i porxos, i té un local contigu habilitat per a funcions administratives de la fundació. L'antiga cotxera fou convertida en taller de gravat, on Miró treballava amb el seu col·laborador Joan Barbarà. També es construí un taller de litografia. Les característiques del lloc varen permetre a Miró de realitzar teles de grans dimensions i dibuixar a les parets projectes i esbossos que han estat tractats per especialistes a fi de conservar-los. (PO)

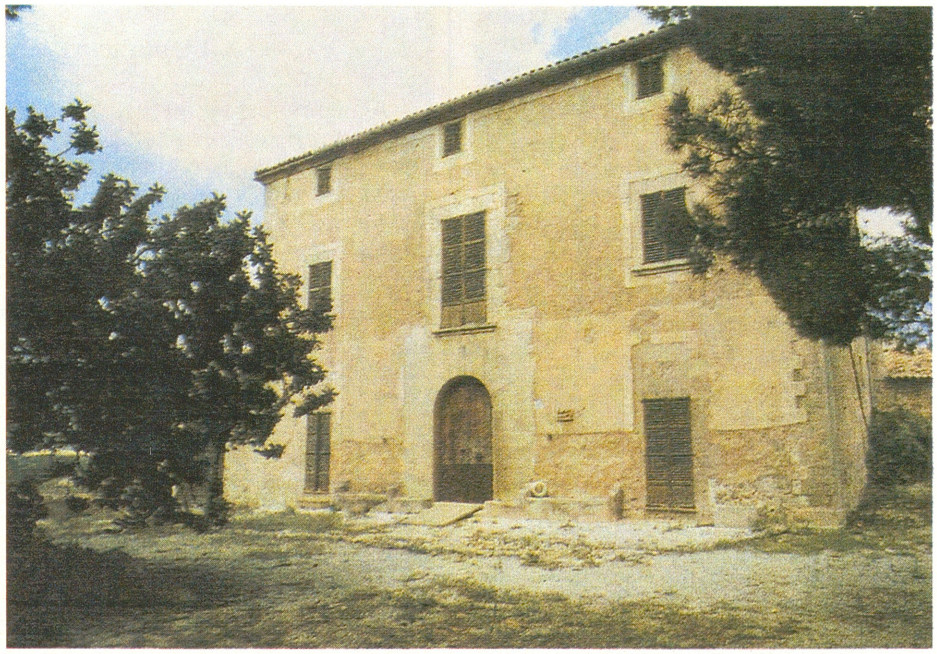

↑ Son Boter (Palma)

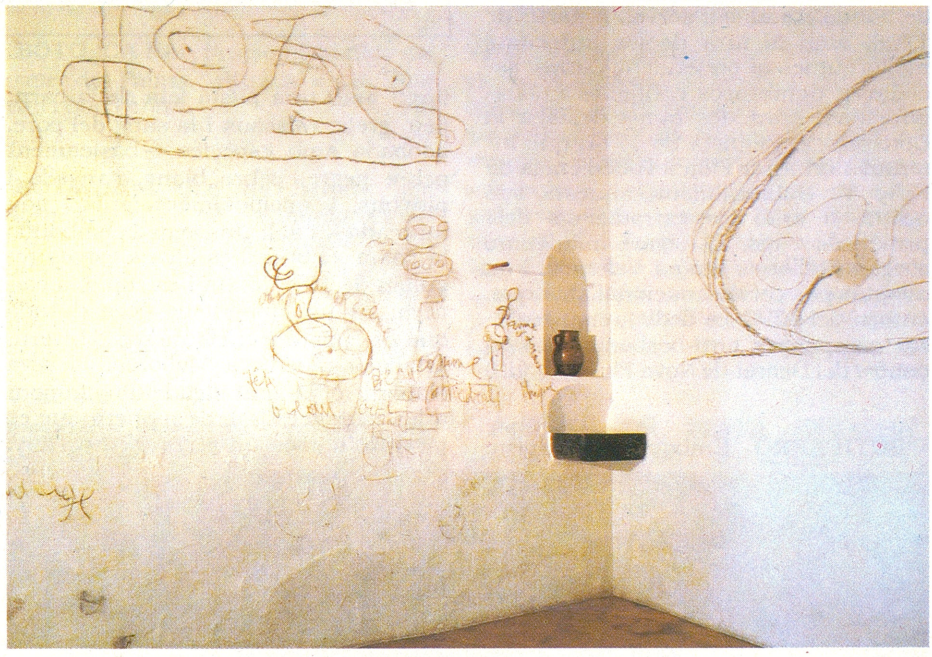

↑ Grafitis de Joan Miró a l'interior del seu estudi a Son Boter (Palma)

BOTERA, CAN Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre Son Servera i Son Orellet. (M)

BOTERA, NA Terrenys del terme d'Algaida, situats entre Son Divertit i Castellitx de la Pau. (M)

BOTERÍ, CAN Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre es Moreis i Son Cota. ■ Al mateix terme, entre Banyeres i Son Bergues. (M)

BOTERINS, CAS Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre Son Doctor i Son Roig. (M)

BOTES, SES Accident de la costa del terme de Manacor, situat entre cala Bota i cala Virgili. (M)

BOTETA, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre cas Coix i can Gató. ■ Al mateix terme, situada entre cas Comís i can Roig Nou. (M)

BOTGES Vegeu *Fonollassa*.

BOTIFARRA/MAULET Noms que reberen a Mallorca els partidaris de Felip V i de Carles d'Àustria, respectivament, durant la *Guerra de Successió* (→). La mort de Carles II sense hereus provocà una guerra a escala europea i profundes divisions socials a Mallorca i València. Els partidaris de Felip V, a Mallorca, reberen el nom despectiu de botifarres, terme derivat de *botifler*. Els dos *bàndols* (←) s'enfrontaren a partir de 1701, dirigits per nobles que intentaven refer escamots de bandolers al seu servei. A partir de 1706, amb la jura de les autoritats mallorquines al pretendent Carles, esclataren nombrosos conflictes i conspiracions, entre les quals destaca la Conspiració Filipista de 1711, que intentava retornar l'Illa a l'obediència de Felip V. Habitualment, aquests fets acabaven amb les extradicions dels principals caps. El terme maulet no sorgí a Mallorca, sinó a València. Fou adoptat per cercles nacionalistes que, entorn del 1790, es dedicaren a realitzar campanyes anti-borbòniques i en contra del Decret de Nova Planta. (JS)

BOTIFARRÓ Embotit. Budell prim farcit amb una pasta feta de la carn, lleu, greix, raïssons i la sang del porc, adobada amb espècies —bàsicament pebre negre, pebre blanc, canyella i pinyons, i, opcionalment, anís i nou moscada— i sal. Una vegada embotida la pasta, el budell es lliga a espais regulars de 10 a 15 cm i es cou a la caldera. És un embotit de poca durada que es consumeix els mesos d'hivern. Tradicionalment, a Mallorca, la seva elaboració ha anat lligada directament a les *matances* (→), de manera que es produïa només un cop o dos a l'any. Actualment, és objecte d'una producció industrial d'àmbit local. Existeix la locució *Esser com que fer botifarrons* per referir-se a una cosa fàcil.

Elaboració tradicional des botifarrons

A's temps que unes matanceres deixonen això, altres matanceres manyuclen i enllesteixen sa veria negra p'es botifarrons, que los fan d'es cor, lleu, ronyons, greix i sang. Ho posen tot dins un ribellet, hi escampen pebre bord, canyella i de totes sabors i un poc de pebre bo, sal i llamugues; ho remolquen ben remolcat a fi de que se mescl bé tota aquella cosa. Llavò agafen ets omplidorets, uns de llauna, altres de vidre, en forma d'embutet de canó ample, afiquen es canó a budells prims ben nets, posen pasta d'aquella veria negra dins sa boca de s'omplidor, i allà pitja qui pitja cada matancera amb so dit gros damunt aquella pasta, que se n'entra budell endins ben a la vela. Com tenen aquell budell ple, fermen amb fil d'emplomar a cada cap, i llavò fan altres nuus ençà i enllà perquè se veria negra romanga ben subjecta i no córrega d'un cap a s'altre. Es fil amb què han fets tots aquells nuus és més curt que ses trossades de budell entre nuu i nuu, i per això aquelles trossades queden torçudes en forma de mitja lluna. Cada trossada d'aquelles és un botifarró, i tots es formats d'es mateix budell és un enfilai o un fil de botifarrons. Aleshores los posen dins una caldera amb aigo dalt es foc, i dins una mitja hora són cuits. Los treuen, i zas!, los pengen en es claus de ses bigues de sa treginada.

Antoni Maria Alcover
Ses matances i ses festes de Nadal.

← Cocció dels botifarrons

BOTIGA Antigament, apotecaria (vegeu *Apotecari*). ■ Magatzem. En el s XIV, a les viles de Mallorca era el lloc on es regulava el comerç del blat, sota la vigilància dels jurats de la vila, encarregats de mantenir els preus establerts i procurar el proveïment de les classes més necessitades. A la serra de Tramuntana, les botigues d'oli eren els recintes on es guardava l'oli, el formatge, el porquim i les olives. ■ Casa o habitació on es ven a la menuda. En sentit estricte, era el local on es venien teixits, però també el dedicat a la venda d'altres mercaderies com cera, drogues i, especialment, comestibles. ■ Obrador on s'exerceix un ofici.

BOTIGUER Propietari d'una botiga, dependent que hi despatxa. A l'Edat Mitjana era un menestral o artista dedicat al comerç a la menuda, sobretot de teixits de llana i seda. Constituïren *gremi* (→) a partir del s XIV i assoliren gran importància. A l'edat contemporània constitueixen una categoria professional majoritàriament inclosa dins la petita burgesia. El desenvolupament capitalista, manifest en la creació de grans magatzems, ha reduït la seva influència. Actualment els bo-

tiguers, a Mallorca, estan organitzats en diverses associacions com la Federació d'Empresaris de Comerç Balear –AFEDECO–, que fa part de la Confederació d'Associacions d'Empresaris de Balears, i la Unió Balear de Detallistes de Comestibles, integrada en la Petita i Mitjana Empresa – PIMEM–.

BOTIGUER, CAS Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre la cova Barrufau i la sínia Petita. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Son Sagí i Son Milana. (M)

BOTIGUER, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre sa Casa Nova i es Rafal Vell. (M)

BOTIGUETA, SA Propietat rústica del terme de Santa Margalida, situada entre el torrent de na Borges i Son Doblons. ■ A la vila de Sóller, local on està ubicada la Societat Recreativa Cultural la Unió. (M)

BOTILLA Recipient de terra sense envernissar, destinat a conservar l'aigua potable. Té el coll curt i reduït, i la boca circular, amb dues anses petites a la unió del coll i del ventre. N'hi ha de tres tipus, de pareller, de barca i de carreter. És utilitzada pels segadors i altres treballadors del camp per dur-hi l'aigua fresca.

BOTILLA, CAN Propietat rústica del terme de Petra, situada entre el puig de sa Corbatera i Mar Colomar. ■ Al terme de Selva, situada entre Son Bernat Mulet i Auxella. (M)

BOTILLES, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre cal Oro i ses Mossones. (M)

BOTJA BLANCA *(Anthyllis cytisoides)* Planta de la família de les papilionàcies. Es coneix també amb els noms d'**albada, estepa blanca** i **botja de cuques**, ja que les seves branques s'estenien damunt els canyissos, on es criaven els cucs de seda, i aquests, en el moment de transformar-se en crisàlides, s'enfilaven pels brots i hi penjaven els seus botons. És una mata de 50 cm a un metre, blanquinosa, de branques primes com vímets, dretes, cobertes de pèls sedosos blancs. Flors grogues, petites, en l'axil·la de les fulles superiors formant raïms estrets i llargs. Floració: abril-maig. (FB)

↑ Botja blanca *(Anthyllis cytisoides)*

BOTÓ, CA NA Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Prim i Son Perera. (M)

BOTONADA Joc de botons que adornen el colze de les mànigues del gipó de les pageses. Es compon de deu botons (cinc a cada mànega) i quatre més que formen les dues collades o botons bessons que guarneixen el puny de la camisa ran del colze. Aquests

↓ Botonada

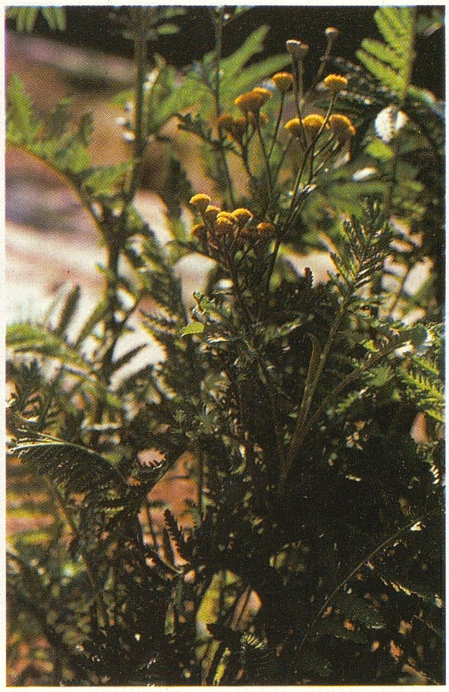

↑ Botons de plata *(Matricaria parthenium)*

setze botons poden esser d'or, tallats de molt distinta manera i adornats amb una pedra preciosa, esmaltats o sense pedres fines, segons els mitjans econòmics de la persona. Solien esser adquirits a argenters ambulants que passaven pels pobles, especialment durant els dies que precedien les festes patronals. Les classes populars només se la posaven els dies de festa, ja que per treballar usaven unes mànigues postisses.

BOTONS DE PLATA *(Matricaria parthenium)* Planta de la família de les compostes, cultivada als jardins i subespontània. S'omple d'unes margarides rodones, blanques, d'una olor forta i desagradable pels insectes, especialment les abelles. És astringent, estimulant i tònica, i serveix per a tenyir de groc. (FB)

BOTONS D'OR Planta de la família de les ranunculàcies *(Ranunculus ficaria)*. Fa unes flors lluents, grogues, de 5 a 7 pètals, que semblen d'or. (FB)

BOTTAC AMENGUAL, JOSEP SATURNÍ (Palma 1827 - ?) Advocat i escriptor. És autor de l'obra *Soledades del pensamiento o colección de máximas y reflexiones filosófico-morales*, publicada a Madrid el 1859 i prologada per l'escriptor Juan Eugenio Hartzenbusch.

↑ Bou de raça mallorquina

↑ Barques de bou en el moll de Palma

BOU *(Bos taurus)* Mamífer de la família dels bóvids, del qual a Mallorca se'n conserva una raça autòctona, possiblement emparentada amb la que es troba a l'illa de Serdenya. D'entre els de la seva espècie, és de mida petita i de color rogenc. Té el cap triangular, de perfil recte, protegit per unes banyes curtes i primes. Al voltant dels morros i dels ulls, té un anell de pèl de color distint a la resta del cap. El coll és llarg i no gaire gruixat, amb una papada que actua com a sistema de regulació de la temperatura corporal. Era utilitzat per a treballs agrícoles, sobretot els mascles sanats, i, fins a la I Guerra Mundial, no començà a consumir-se'n la seva carn i llet. Està en procés d'extinció, ja que com a força de tracció ha estat substituït per moderna maquinària agrícola, i el seu rendiment en carn i llet és inferior a les races foranes. Queden poques guardes, la majoria localitzades a la possessió de l'Ofre i a s'Albufera.

BOU Art de pescar. Consisteix en una gran xarxa composta per una bossa amb dues prolongacions anterior i lateral, que antigament era estirada per dues embarcacions a vela —la parella del bou—. El 1924, s'incorporà el motor d'explosió i una sola barca arrossega la xarxa. És d'origen segurament mediterrani i ja s'usava el s XVIII. El 1872, hi havia 14 barques que pescaven amb aquest sistema a la badia de Palma. El 1989, s'hi dediquen 95 embarcacions, que representen el 12,49% dels pesquers de Mallorca, amb base als ports de Palma, Andratx, Sóller, Cala Rajada i Santanyí. ■ Barca de bou. Embarcació de pesca lleugera, de poc calat i una coberta de 55 a 60 pams.

BOU, AVENC DES Cavitat situada a les proximitats del penyal d'Honor, al terme municipal de Bunyola. Està catalogada com a avenc de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BOU, CAN Propietat rústica del terme d'Alaró, situada entre Son Corb i Son Frau. ■ Al terme de Lloret, entre Son Baló i Llorac, ran del camí des Joncs. ■ Al terme de Manacor, entre sa Carroja Vella i Son Tovell Vell. ■ Al terme de Palma, entre Son Salvà i ca na Floc. ■ Al terme de Pollença, entre el Lloquet i la Torreta. ■ Al terme de Porreres, situada entre Banyeres i Son Mora Negrí. (M)

La pesca de bou

La pesca de *bou* se practica en todo el Mediterráneo, distinguiéndose por su habilidad en el manejo de esta arte los pescadores de Chio; para pescar de *bou* se emplean dos barcas que, por esta causa, se llaman *parella de llaüts de bou* (pareja de bou). La red barredera se cala lejos de la orilla desde las barcas; los laúdes izan las velas y van navegando paralelos arrastrando el *bou*. Cuando se quiere sacar la red, se arrían las velas y se van halando los cabos que servían para remolcarla hasta que surge la red; entonces todos los marineros saltan a una de las barcas para levantar la red y recoger el pescado. De ordinario, una pareja permanece en el mar durante una semana; la pesca se envía a Palma en un bote, de modo que siempre llega fresco al mercado. El pescado de *bou* es barato debido al mucho que se coge, pero no es tan selecto como el cogido con otras artes. Los conocedores lo atribuyen a que el bou, barriendo el fondo, recoge del barro, que forman mariscos y algas muertas, peces también muertos. Se pesca con esta arte toda clase de pescado, a excepción de los que pertenecen al grupo del llamado *peix blau*. En Mallorca únicamente se pesca de bou en la bahía de Palma y sólo desde 21 de octubre al 21 de mayo. A partir de esta fecha está prohibido este sistema de pescar, para proteger la reproducción de los peces. Sólo suelen salir a pescar de bou 7-8 parejas.

Arxiduc Lluís Salvador
Die Balearen
Versió de Josep Sureda Blanes

BOU, CA NA Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre Bendris Vell i Rotana. Prop de les cases hi ha un talaiot de planta circular, de 11,30 m de diàmetre i 2,80 d'alçada. Té corredor d'accés, de 1,30 m d'altària per 0,80 m d'amplària, amb llindar situat a 0,4 m sobre el nivell del terreny. (M)

BOU, MOLÍ D'EN Al terme d'Algaida, situat entre el poblet de Pina i Son Bou. (M)

BOU, PAS DE NA Al terme de Sant Joan, situat entre Son Llandera i Son Riutort. (M)

BOU, PLA DEL Al terme de Pollença, situat entre l'hort de Ternelles i can Punxa. (M)

BOU, PUIG D'EN Al terme de Sineu, de 145 m d'altària, situat entre Son Cloquer i Son Baifogó. (M)

BOU, PUIG DES Al terme de Calvià, de 496 m d'altària, situat entre el coll des Pastors i el mirador de n'Alsamora. (M)

BOU, SON Possessió del terme d'Algaida, situada entre el llogaret de Pina i Son Gat. ■ Al terme de Llucmajor, situada entre es Pedregar i Son Campanet, abans anomenada pleta des Bou. ■ Al terme de Palma, situada entre ses Portes Empegades i Son Neo. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Son Caparrós i Llucamar. ■ Al terme de Sóller, situada entre Son Sang i el pas d'en Capet. ■ Terrenys del terme de Vilafranca de Bonany, entre Lanzell i Sant Martí. (M)

↑ Son Bou (Algaida)

BOU NOU, SON Possessió del terme de Porreres, situada entre ses Talaies Grans i Son Bou Vell. (M)

↓ Al fons de la fotografia, el puig d'en Bou (Sineu)

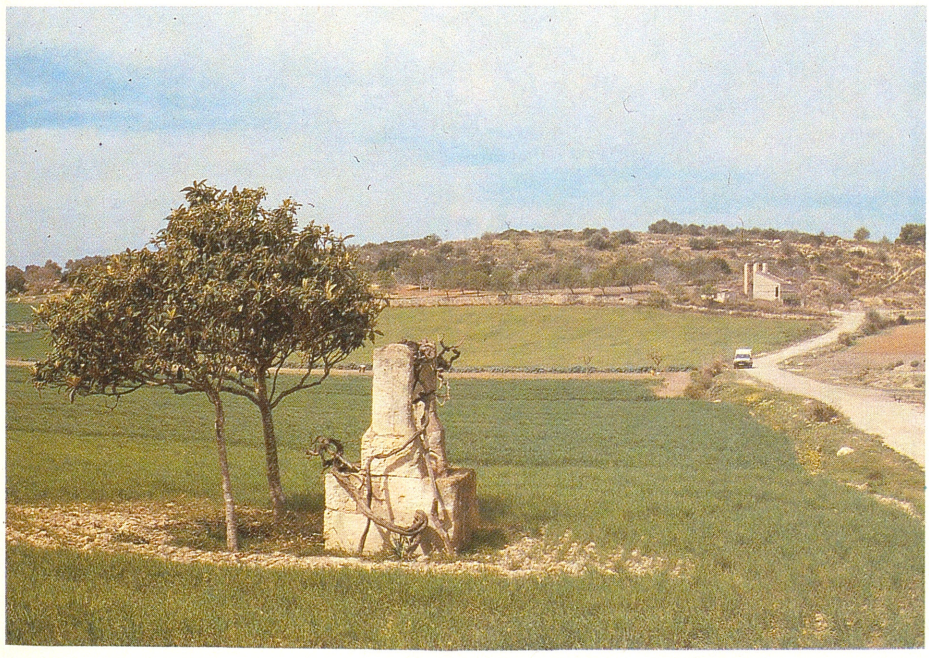

BOU ROIG, JOAN (Felanitx 1849 - 1901) Tenor. Va començar els seus estudis de música a Felanitx i els continuà després a Palma, on també començà la carrera eclesiàstica, que no va acabar. Fou deixeble a Palma del mestre Goula i a Itàlia del mestre Bucci. El 1869, debutà a Palma amb l'obra *Guillermo Tell* i, el 1878, va inaugurar la temporada d'òpera i ball al Teatre Principal. Especialitzat en les obres *Aida* i *Lohengrin*, fou considerat un dels millors tenors del moment. Abandonà la seva carrera musical a causa d'una malaltia i es va establir a Felanitx, on exercí com a secretari de l'Ajuntament.

BOU ROS, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, entre el puig de l'Almadrava i can Daniel Gran. (M)

BOUS, COCÓ DES Al terme de Campanet, situat entre roca Redona i el coll des Cocons. (M)

BOUS, COMELLAR DES Als termes de Santa Maria del Camí i Alaró, situat entre la mola de Lluc i l'avenc de Son Pou. (M)

BOUS, CORRAL DES Al terme de Capdepera, situat entre sa Cablanca i sa Tafona. ■ Accident de la costa del terme de Son Servera, entre el cap des Raig i la platja de sa Marjal. ■ Al terme de Valldemossa, entre el puig des Boixos i el puig des Moro. (M)

BOUS, COVA DES Cavitat del terme d'Escorca, situada entre Son Macip i la bassa des Bandejats. ■ Al terme de Felanitx, situada entre cova Calenta i cova del Confessionari des Moros, en els penya-segats de llevant del puig del castell de Santueri. ■ Al mateix terme, prop del puig des Carritxó. Està catalogada com a cova de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica, i té aixecament topogràfic. (M)

BOUS, PENYAL DES Als termes d'Alaró i de Binissalem, situat entre els penyals Tallats i el penyal Roig. (M)

BOUS, PUIG DES Al terme d'Artà, de 113 m d'altària, situat entre el puig Figuer i na Granot. ■ Al terme de Montuïri, de 259 m d'altària. Conegut per puig de Sant Miquel. (M)

BOUS, TANCA DES Al terme de Sóller, situada entre el puig de Bàlitx i el pi del Rei Moro. (M)

BOUS DE COSTITX Vegeu *Costitx, toros de*.

BOUS MALEITS, POU DES Al terme de Muro, situat entre Son Sant Martí i Son Alba. Aquesta denominació és derivada de la presència de bous semi-salvatges que es criaven a la zona de s'Albufera. (M)

← Anne Marie Boutroux

BOUTROUX, ANNE MARIE (París 1895 - Valldemossa 1986) Esposa del pintor mallorquí Bartomeu Ferrà Juan. El 1917, s'instal·laren a una cel·la, actualment visitada pel turisme com a residència de Chopin, de la cartoixa de Valldemossa, on visqueren fins a la seva mort. Afeccionada a la música, fundà el 1930 el Festival Chopin de Valldemossa. Escriví, amb Antonio Alonso Fernández, la *Historia documental de la Real Cartuja de Valldemossa* (1973). Fou guardonada pel govern francès amb la distinció de *Chevalier des Arts et des Lettres*.

BOU VELL, SON Possessió del terme de Porreres, situada entre ses Talaies Grans i es Pagos. (M)

BOUVELLES, CHARLES DE (Saucourt, França 1480 - 1533) Prevere i lul·lista. Va escriure una biografia de Ramon Llull (1511), la primera feta sobre la *Vida coetània*. El 1514 se'n féu una segona edició. El 1521, publicà unes *Responsiones ad nouem quaesita Nicolai Paxi*, el qual conegué en un viatge a Espanya el 1506. (LlP)

BOUVY DE SCHORRENBER, PAUL (Amsterdam, Holanda 1807 - Barcelona 1867) Enginyer. El 1830 participà com a oficial de l'exèrcit holandès en la defensa d'Anvers, durant la guerra de separació entre Holanda i Bèlgica. Per conviccions liberals i catòliques, passà a la zona belga. Acabat l'enfrontament, abandonà la carrera militar i es graduà en enginyeria per l'Escola de Mines de Lieja. El 1835 viatjà a Barcelona i, contractat per la Companyia Catalana de Navegació, s'establí a Mallorca per dirigir l'explotació de les mines de lignit de Binissalem, acabades de descobrir. Entre 1851 i 1859 en descobrí d'altres a Selva, quan cercava carbó per als vaixells de vapor. Fou capdavanter en la recerca de la procedència de les aigües subterrànies a Mallorca. El 1835, construí una galeria coberta, que duia aigua des de la Font de la Vila fins a Son Ripoll, i elevà la solera de la galeria per evitar l'embassament endèmic de la petita vall de devora la font. A més, per controlar el cost de la font, proposà retenir a l'hivern l'aigua de l'embassament subterrani natural i donar-li sortida a l'estiu. Va fer, el 1847, el primer sondeig del qual es té notícia a Mallorca, a una fàbrica de filatures del carrer Bonaire, de Palma. El 1851 i el 1865, en féu d'altres al prat de Sant Jordi i al carrer dels Oms. Per a la realització d'aquest últim, travessà l'al·luvial de Palma fins a les calcarenites del terciari. Participà en la dessecació del *prat de Sant Jordi* (→), per a la qual, el 1845, creà una societat i introduí el primer molí de vent dedicat a l'elevació d'aigües. Intentà també, però fallidament per manca de capital, la dessecació de s'Albufera de Mallorca. Fou impulsor de la canalització d'aigües de Palma i de la introducció del ferrocarril a l'Illa, com ho demostren els seus estudis *Programa de un camino de hierro de tercera clase entre Palma, Inca, Manacor y Felanitx* (1856) i *Informe sobre la canalización y distribución de la ciudad de Palma* (1867). Els seus treballs constituïren

↓ Mapa geològic de Mallorca realitzat per Paul Bouvy de Schorrenber

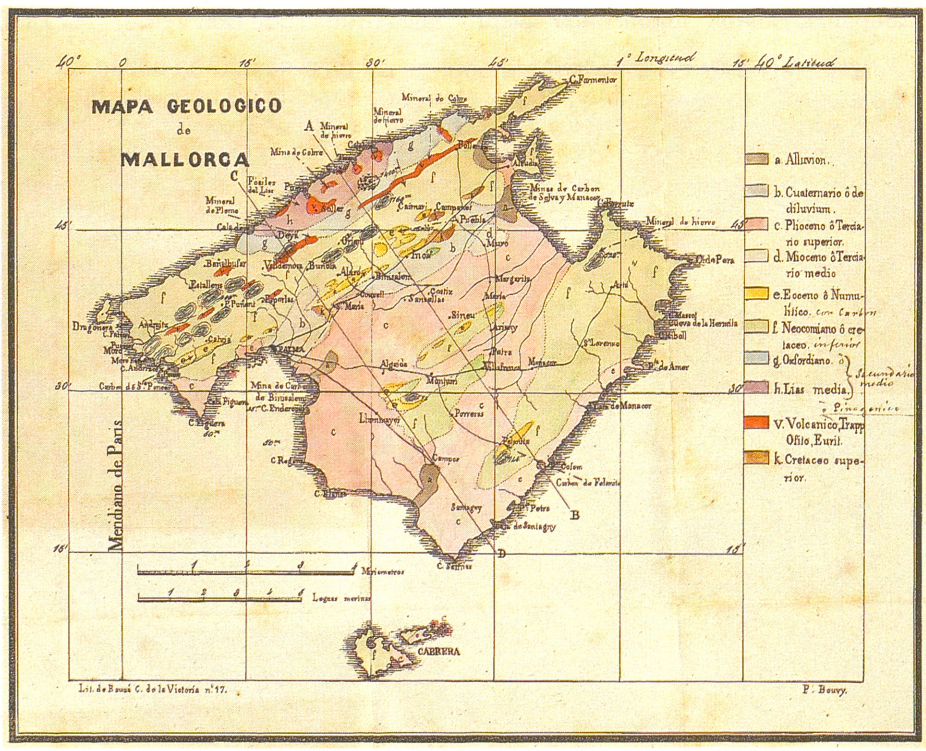

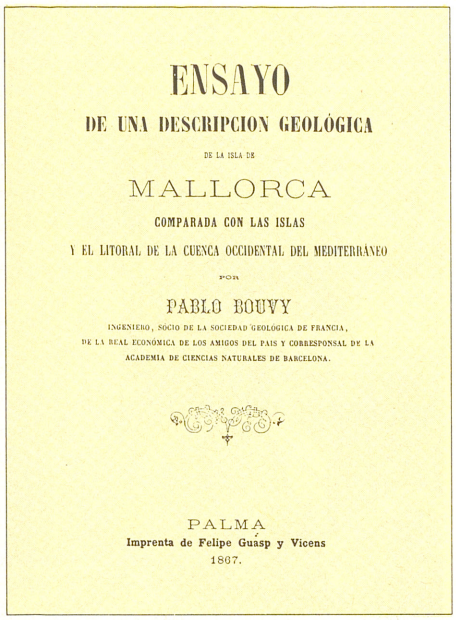

ENSAYO

DE UNA DESCRIPCION GEOLÓGICA

DE LA ISLA DE

MALLORCA

COMPARADA CON LAS ISLAS

Y EL LITORAL DE LA CUENCA OCCIDENTAL DEL MEDITERRÁNEO

POR

PABLO BOUVY

INGENIERO, SOCIO DE LA SOCIEDAD GEOLÓGICA DE FRANCIA,
DE LA REAL ECONÓMICA DE LOS AMIGOS DEL PAIS Y CORRESPONSAL DE LA
ACADEMIA DE CIENCIAS NATURALES DE BARCELONA.

PALMA
Imprenta de Felipe Guasp y Vicens
1867.

↑ Obra de Paul Bouvy de Schorrenber

sempre una novetat per a la vida científica i social de Mallorca. Entre les seves obres destaquen *Sobre el terremoto ocurrido en la isla de Mallorca el 15 de mayo último* (1851), *Reseña geognóstica de la isla de Mallorca y descripción de la situación y explotación de la hulla del terreno secundario de esta isla* (1852), *Note sur les lignites des îles Baléares* (1857), *Descripción del terreno nummulítico de Mallorca comparado con los análogos del litoral del Mediterráneo* (1863) i *Ensayo de una descripción geológica de la isla de Mallorca* (1867). Aquest any es traslladà a Barcelona per realitzar l'estudi minerològic del Montseny, però morí al cap de poc temps. Fou soci fundador de l'Ateneu Balear, de la Reial Societat d'Amics de País, de l'Acadèmia de Ciències Naturals de Barcelona i de la Societat Geològica de França. Un carrer de Sant Jordi (Palma) du el seu nom. (AnM/DL)

BOVA *(Typha latifolia* i *Typha angustifolia)* Planta de la família de les tifàcies, que consta únicament de dos gèneres: *Typha* i *Sparganium*. A Mallorca hi ha dues espècies de bova, la de fulla ampla i la de fulla una mica més estreta. Aquestes són radicals i igualen o sobrepassen la tija, que és robusta, de 2 a 3 m d'altària, acabada en dues espigues llargues, de flors masculines la superior i femenines la inferior, cilíndrica, compacta, de 2 a 3 cm d'amplària i de color vermell fosc o marró. Són plantes aquàtiques i es troben per les basses, safareigs i torrents d'aigües lentes, i amb molta abundància a s'Albufera de Mallorca i a l'estany de Canyamel. Les fulles de bova, després d'assecades, s'utilitzen principalment per a seients de cadira i per a folrar els coves del palangre. ■ **Bova Borda** *(Sparganium erectum)* Planta rizomatosa, de 40 cm a 1 m d'altària, de tija dreta i robusta, ramificada a la part superior. Les seves fulles són llargues i poden assolir de 6 fins a 16 mm d'amplària, molt semblants a les de la bova. Floreix poques vegades, i quan ho fa és entre el maig i l'agost. És una planta relativament abundant a s'Albufera. (FB)

BOVA, FONT DE SA Al terme de Calvià, situada entre es Tramuntanal i Galatzó. (M)

BOVA, HORT DE SA Al terme de Montuïri, situat entre Alcoraia Nou i Alcoraia Vell. (M)

BOVÉ, SALVADOR (Reus 1869 - Badalona 1915) Filòsof i lul·lista, canonge magistral de la catedral d'Urgell (1909). Fundà i dirigí la *Revista Lulliana* (1901-1905). Dedicà gran part de la seva vida a la difusió del pensament de Ramon Llull, que ell presentava com el gran pensador nacional català, en el qual se sintetitzaven les doctrines escolàstiques medievals. Publicà un *Homenatge al doctor arcangèlic lo gloriós màrtir de Crist Beat Ramon Llull* (1901). Intentà aconseguir de Roma l'ofici propi de Llull en la litúrgia de les Hores per a les diòcesis catalanes i l'avançament de la causa de beatificació. Vengué diverses vegades a Mallorca a fi de promoure el fervor envers Llull. És autor, entre altres obres lul·lianes, de *El sistema científico luliano* (1908), primer volum d'una sèrie de vint de què havia de constar un gran opus lul·lià, *Santo Tomás de Aquino y el descenso del entendimiento (Platón y Aristóteles armonizados por el Beato Raimundo Lulio)* (1911). (LlP)

BOVER *(Helix aspersus)* Mol·lusc gasteròpode molt comú a les garrigues, boscos i marges dels conreus de

↓ Bova *(Typha latifolia)*

↓ Bova *(Typha angustifolia)*

↓ Caragol bover *(Helix asperus)*

Mallorca. La seva envergadura és superior a la dels altres caragols. També se'n diferencia pel color de la closca, a bandes negres o verdes i grogues, i pel color més obscur de la seva carn. Són apreciats a la gastronomia mallorquina, però d'inferior qualitat que els caragols dits viudes i blanquetes.

BOVER, CAMP D'EN Al terme de Santanyí, situat entre la vila i cas Goret Vell. (M)

BOVER, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Son Maig i les tanques d'en Gi. (M)

BOVER, RAFAEL (Mallorca s XVII) Poeta. Notable coneixedor de la cultura clàssica i de la tradició cristiana, centrà la seva obra en la temàtica amorosa i religiosa. Rebé la influència dels autors castellans del s XVI, especialment de Garcilaso de la Vega. Gran part de la seva obra és inèdita.

BOVERA, NA Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre Son Dagueta i Son Oliver. (M)

BOVERA DE BOSCANA, SA Propietat rústica del terme de Vilafranca de Bonany, situada entre Lanzell i can Bruno. (M)

BOVER BENNÀSSAR, JOSEP (Palma 1921) Pintor i dibuixant. De formació autodidacta, la seva obra tracta temes profans i religiosos. En destaquen les composicions *La Última Cena* i *La Ascensión*. Les seves obres pictòriques s'han vist influïdes, sobretot, per Rembrant. Ha participat en nombroses exposicions individuals i col·lectives a Mallorca, on ha obtengut diversos guardons, entre els quals destaca el primer premi de dibuix i gravat al Saló de Tardor de 1948.

BOVER DE ROSSELLÓ, JOAQUIM MARIA (Sevilla ~1810 - Palma 1865) Polígraf. Fou continuador de la tradició cultural iniciada a Mallorca pel paborde Tarrassa, fra Gaietà de Mallorca, el pare Lluís de Vilafranca i Bonaventura Serra, entre altres. Destacà com a historiador, poeta —signava alguns dels seus poemes amb el nom de Leandro Clyrcés entre los Arcades—, col·leccionista, antiquari, bibliòfil i numismàtic. Fou consultat per diversos autors que havien d'escriure sobre

↑ Autoretrat de Josep Bover Bennàssar *(CP)*

↑ Joaquim Maria Bover de Rosselló, fotografiat per Jules Virenque

les Balears. És el cas de Pascual Madoz per al seu *Diccionario geogràfico*, Jean Baptiste Laurens per als *Souvenirs d'un voyage d'art à l'île de Majorque*, Pau Piferrer i Francesc Xavier Parcerisa per al seu volum sobre Mallorca dins els *Recuerdos y bellezas de España*. Dedicà gran part de la seva vida a recopilar, transcriure i extractar manuscrits i documents diversos, amb els quals formà una col·lecció de 18 volums en quart que denominava *Miscelánea erudita mayoricense*, a la qual acudia per redactar les seves obres. En reconeixement de la seva tasca, el 28 de febrer del 1833, l'Ajuntament de Palma accedí a la seva petició i li atorgà el títol de cronista general del Regne de Mallorca, concessió que revocà, per diversos motius, un mes després. Fins a la mort d'Antoni Furió, el seu etern adversari, no pogué gaudir d'aquest títol. Fou fundador de l'Acadèmia Mallorquina de Literatura, Antigüitats i Belles Arts (1837); membre corresponent de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona (1838) i de la Reial Acadèmia de la Història de Madrid (1839), entre altres, perquè, conveçut que els diplomes eren un signe de distinció cultural, s'afanyà en acumular-ne prop d'un centenar. En la seva producció destaquen les obres de caire històric i les biogràfiques *Noticias histórico-topográficas de la Isla de Mallorca* (1836), *Memoria de los pobladores de Mallorca después de la última conquista por don Jaime I de Aragón* (1838), *Disertación histórica sobre el sitio que ocupó el pueblo latino de Cunium en la época de los romanos* (1839), *Diccionario histórico geográfico estadístico de las islas Baleares* (1846), *Historia de la casa real de Mallorca y noticia de las monedas propias de esta isla* (1855). Estudià la noblesa mallorquina a *Historia genealógica de la casa Dezcallar en el reino de Mallorca* (1846), *Historia genealógica de los barones de Lloseta, Condes de Ayamans* (1849) i el *Nobiliario mallorquín dedicado a la Reina Nuestra Señora* (1850). Aquesta darrera obra és una de les més conegudes i

↓ Obra de Joaquim Maria Bover de Rosselló

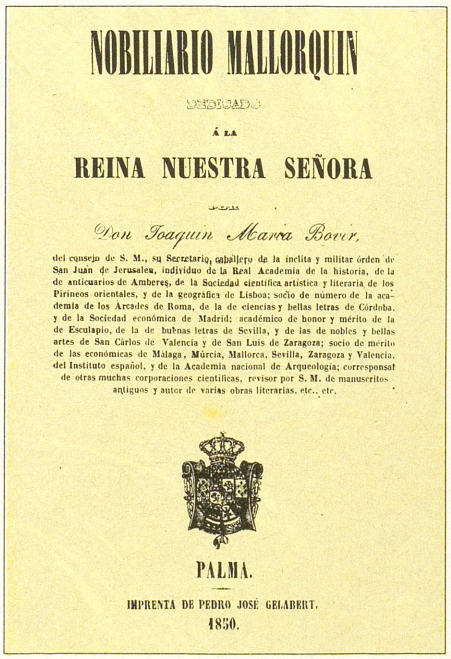

NOBILIARIO MALLORQUIN

DEDICADO

Á LA

REINA NUESTRA SEÑORA

POR

Don Joaquin Maria Bover,

del consejo de S. M., su Secretario, caballero de la inclita y militar órden de San Juan de Jerusalen, individuo de la Real Academia de la historia, de la de anticuarios de Amberes, de la Sociedad científica artística y literaria de los Pirineos orientales, y de la geográfica de Lisboa; socio de número de la academia de los Arcades de Roma, de la de ciencias y bellas letras de Córdoba, y de la Sociedad económica de Madrid; académico de honor y mérito de la de Esculapio, de la de buenas letras de Sevilla, y de las de nobles y bellas artes de San Cárlos de Valencia y de San Luis de Zaragoza; socio de mérito de las económicas de Málaga, Múrcia, Mallorca, Sevilla, Zaragoza y Valencia, del Instituto español, y de la Academia nacional de Arqueología; corresponsal de otras muchas corporaciones científicas, revisor por S. M. de manuscritos antiguos y autor de varias obras literarias, etc., etc.

PALMA.

IMPRENTA DE PEDRO JOSÉ GELABERT.

1850.

consultades. No obstant això, la seva producció presenta incorreccions i certa manca de rigor històric en fer passar, per exemple, els Bover i altres famílies de la petita burgesia (metges, notaris, advocats) per llinatges de «noblesa oblidada» fet que s'evidencià amb la divisa heràldica que s'inventà per a ell: *Ex scientia nobilitas*. Entre els treballs de caire biogràfic i bibliogràfic destaquen *Memoria biográfica de los mallorquines que se han distinguido en la antigua y moderna literatura* (1842), *Varones ilustres de Mallorca* (1847) i la seva obra pòstuma *Biblioteca de escritores baleares* (1868) (←), la major part de la qual és un plagi de les obres del Pare Lluís de Vilafranca. Editá i revisà les històries de Mallorca de Joan Dameto i de Vicenç Mut. Publicà el *Diccionario bibliográfico de las publicaciones periódicas de las Baleares* (1862) i *Imprentas de las islas Baleares* (1862). Entre els seus escrits inèdits destaca, a més de diverses poesies en català antic, literari i dialectal, el *Diccionario manual mallorquín-castellano*.

BOVER FONT, BARTOMEU (Palma s XVIII - 1824) Cirurgià. Doctor en medicina per la Universitat Lul·liana de Mallorca. Començà a treballar a Palma i marxà després a Barcelona, on fou catedràtic de cirurgia. Tornà a Mallorca i, entre altres càrrecs, va ocupar els de director i professor de l'Escola d'Anatomia i Cirurgia de Palma. Escriví *Respuesta a D Jaime Robatel cirujano del Regimiento de Courten, sobre lo que le pareció raro en el mecanismo del parto y preñado de los gemelos, de los cuales creyó uno extra-uterino* (1804), *Plan curativo de la calentura que reina en Palma, aprobado por la junta superior de Sanidad en 18 de octubre de 1821* (1821) i *Memoria sobre los males que puede ocasionar la pasión del ánimo*, que resta inèdita.

BOVERI CARAVELLI, ATILIO (Rauch, Argentina 1885 - 1949) Arquitecte, urbanista, pintor, decorador, gravador i ceramista. A l'Argentina, dirigí la construcció de diversos passeigs i jardins, col·laborà en nombroses revistes i diaris i fou un destacat humanista i sociòleg. Es dedicà a la decoració de residències particulars, a la caricatura i al retrat. Guanyà una beca atorgada pel govern de Buenos Aires per perfeccionar els seus estudis a Europa. A Itàlia va tenir un gran èxit i ingressà a l'Acadèmia de Belles Arts de Florència. Passà per Mallorca, el 1912, i fascinat per Pollença, hi visqué fins al

↑ Atilio Boveri Caravelli, frescs de la parròquia de Pollença

1915, en què anà a Alemanya, des d'on tornà a l'Argentina per quedar-hi definitivament. Durant la seva estada a Pollença fundà en el Port *Las Abejas del Mar*, Societat de Socors Mutus i Educació, que arreplegà pescadors del Port i de la cala de Sant Vicenç. Féu ceràmiques, natures mortes, trempes, dibuixos i deu dels grans passos del Via Crucis de la parròquia. L'Ajuntament de Pollença, el 1914, el nomenà fill adoptiu. El 1979, se li dedicà un carrer al Port de Pollença.

BOVERIA, SA Terrenys del terme de Llubí, situats entre la vila i es Racons. (M)

BOVER MARTÍNEZ, FRANCESCA (Palma 1938) Actriu. El 1956, debutà en la companyia Artis amb l'obra *Can Miquetes*. Posteriorment s'uní a la companyia de Xesc Forteza, amb la qual ha estat vinculada al llarg de la seva carrera. Participà també en els muntatges de Guillem Cabrer, *Aina Sacoma*, i de Pere Noguera, *Molier*, *Mort de Dama* i *L'avar*, entre altres.

→ Francesca Bover Martínez

BOVER MAS, JOSEP (? 1790 - Barcelona 1866) Escultor. Es formà a Roma, i fou membre de les acadèmies de Belles Arts de Barcelona, València i de San Fernando de Madrid. La seva prolífica producció es mou entre el neoclassicisme i el romanticisme. Tre-

↓ Josep Bover Mas, monument a Isabel II

ballà principalment a Catalunya, però també a València, Madrid, Cadis, Sevilla i Palma. Esculpí les estàtues de Jaume I i del conseller Joan Fiveller a la façana de la Casa de la Ciutat de Barcelona (1841-44) i l'escultura de Jaume Balmes per al claustre de la catedral de Vic (1851). La seva activitat a Palma estigué vinculada al grup escultòric del monument a la reina Isabel II, projectat per l'arquitecte mallorquí Antoni Sureda Villalonga, i duit a terme entre 1861 i 1863. Aquest monument, una de les més destacades mostres de romanticisme escultòric a Mallorca, estava situat a la plaça de la Reina, fou enderrocat arran del procés revolucionari de 1868, i només es coneix a través de referències gràfiques i documentals. (PV)

BOVERONS, PAS DES Al terme d'Escorca, situat entre el torrent de Pareis i el serral de ses Farines. (M)

BOVER ORDINAS, BARTOMEU (Biniali, Sencelles 1903 - San Juan, Puerto Rico 1984) Músic i professor. S'ordenà prevere (1927) i es doctorà en teologia per l'*Angelicum* (1928), a Roma. Es traslladà a Amèrica, on es doctorà en Filosofia pel *Saint Francis College* (Pennsylvania 1930), i s'instal·là a Puerto Rico (1931), on residí sempre, llevat d'una estada a Nova York (1954-58). Es secularitzà per dedicar-se a la música i a l'ensenyament. Fundà els cors de l'Institut Politècnic de San Germán (1932), del qual fou director, del *Glee Club Aire* (1952) i la *Coral de San Juan* (1958). Va esser director del Cor de la Universitat de Puerto Rico i de la Companyia Portoriquenya de Sarsuela i Opereta. Master en música pel *Chicago Musical College*, es va dedicar a l'ensenyament de música a la Universitat de Puerto Rico i al *Pratt Institute* de Nova York. Fou crític musical dels diaris *El Imparcial*, *El Mundo* i el *Diario de Nueva York*. El 1976, l'*American Biographical Institute* li concedí el premi *Personalities of the South Award*.

BOVER PIQUÉ, NÚRIA (Palma 1970) Esportista. Ha guanyat els campionats d'Espanya femenins de les classes optimist (1985) i 420 (1986), aquest darrer juntament amb Rosina Català Piqué. És membre de l'equip nacional de vela de la classe 420. Amb Sílvia Summers, fou campiona del món de la classe 420, en el Campionat IYRU de vela femení (Palma 1989). Pertany al Club Nàutic de la Ràpita.

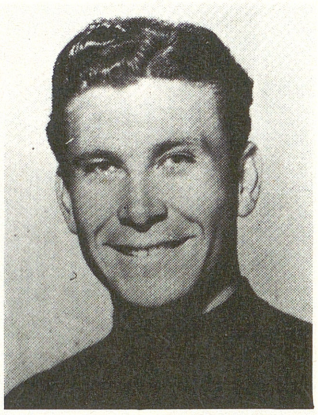

→ Miquel Bover Pons

BOVER PONS, MIQUEL (Palma 1928 - 1966) Ciclista. Fill de Miquel Bover Salom. Campió d'Espanya de persecució en la categoria professional els 1953, 1954 i 1955. Per aquests anys guanyà una etapa contrarellotge al Tour de França i, el 1956, el premi Jaume Andreu de Barcelona i la Volta a Andalusia. Morí a conseqüència d'un accident de cotxe.

BOVER PUJOL, JAUME (Les Vosges, França 1945) Bibliotecari del Cos Facultatiu d'Arxivers i Bibliotecaris, director de l'antiga Biblioteca Espanyola de Tànger, Marroc. Abans d'accedir al Cos, treballà a la Biblioteca Bartomeu March (Palma) i a l'Institut Català de Bibliografia (Barcelona). Autor de nombrosos estudis, entre els quals destaquen *Balearica: bibliografia de bibliografies de Balears*, i l'edició de *Temes de biblioteconomia*. És autor, amb Ramon Rosselló Vaquer, d'*Història d'Andratx: s XIII-XIV* (1978) i *Història d'Andratx: s XV* (1979). Fou editor de la col·lecció de poesia *Pantaleu*. (M)

BOVER RAMONELL, MIQUEL (Palma 1720 - 1799) Poeta i comediògraf. Fou agent fiscal del Reial Patrimoni Balear des de 1766. Escriví *Poesias líricas y dramáticas*, que resten inèdites, i *Comedia intitulada la Conquista de Mallorca* i *Don Jaime I conde de Barcelona: comedia nueva en tres jornadas*, publicades a Barcelona el 1792.

BOVER SALOM, MIQUEL —ES SARDINER— (Son Sardina, Palma 1895 - Palma 1977) Ciclista. Campió d'Espanya en les modalitats de darrera moto (1917, 1924, 1925 i 1926) i de velocitat (1920), a més de nombrosos campionats de Balears. El de 1920 l'obtingué en superar el rècord de 100 km darrera moto que fins aleshores ostentava Simó Febrer i el va deixar en 1 hora 39 minuts 2 segons i 5 dècimes. Personatge molt popular, aconseguí augmentar notablement l'afecció a aquest esport. Fou el ciclista mallorquí que més títols guanyà al llarg de la seva vida professional. Els seus fills, Joan, Pere i *Miquel Bover Pons* (←), foren també destacats ciclistes. **Joan**, pintor i esportista, fou la revelació de la volta a Mallorca del 1936; **Pere** morí a conseqüència d'un accident quan corria darrera moto en circuït tancat.

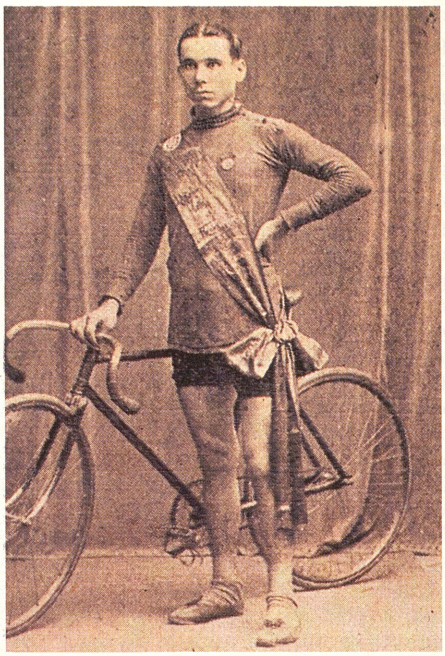

↑ Miquel Bover Salom

BOVER TERRASSA, JOAN (Palma 1745 - Sevilla 1811) Jurista. Pare de Joaquim Maria Bover de Rosselló. Doctor en ambdós drets, fou catedràtic de la Universitat Lul·liana de Mallorca i de Sevilla. Advocat perpetu de l'Ajuntament de Palma, jutge d'apel·lacions del Reial Consolat de Mar i un dels promotors de la fundació del Col·legi d'Advocats. El 1782, participà en els consells reials i, dos anys després, va esser nomenat soci de la Reial Societat Mallorquina d'Amics del País. El 1798, fou assessor de la Intendència de Catalunya i passà després a Andalusia, on fou batle major d'Almeria, Antequera i Sevilla. S'enfrontà al bisbe Diaz de Gurrea en la qüestió de les temporalitats de la Companyia de Jesús i per les doctrines lul·listes (defensades per Bover). Va escriure *Compendio de Historia Universal* (Madrid 1796) i *Mercurio mallorquín, o sea noticia de los sucesos memorables acaeci-*

dos en esta isla desde 1760 hasta 1790, que resta inèdita, entre altres obres.

BOVIO, LUIGI (Brosso, Itàlia 1851 - Sóller 1912) Empresari. Emigrà a Barcelona i després a Mallorca. Realitzà les obres del tren de Sóller (1907-1912). Participà en la construcció de línies ferroviàries de la península com la de Barcelona-Saragossa. (JE)

BOVO, HOSTAL DES Al terme d'Inca, situat entre el carreró de sa Batalla i Son Garret. (M)

← Dina Moore Bowden

BOWDEN, DINA MOORE (Oakland, Estats Units 1893 - Palma 1981) Realitzà estudis de violí a Viena, es casà als Estats Units amb el professor de música George Charles Bowden i, el 1932, establí la seva residència a Portals Vell. Es dedicà a difondre la vida i l'obra de fra Juníper Serra a Califòrnia i a Mallorca. Fundà les associacions Amics de Mallorca i Amics de fra Juníper Serra al si del *Círculo Mallorquín* i la secció Juniperiana al Cercle de Belles Arts de Palma. Féu fer una rèplica de la pila baptismal de Petra destinada a la missió de San Diego. Publicà *Junípero Serra in his native Isle*. Estava en possessió de nombroses distincions, com la de *Lazo de Dama de la Orden del Mérito Civil*, que li va imposar el ministre Castiella (1961) i el Siurell de Plata del diari *Última Hora* (1969). Petra la va declarar filla adoptiva. (M)

BRAÇ Terme utilitzat per a designar els distints grups socials que integren la societat de l'Antic Règim. Equival en castellà a *Estado* i en francès a *Ordre*. La societat mallorquina dels s XVI-XVIII, de la mateixa manera que la resta de societats d'Antic Règim, s'ordenava estamentalment, és a dir, estava dividida en braços (noble, eclesiàstic i reial), que al seu torn es subdividien en estaments. A Mallorca, el braç eclesiàstic no tenia representació política; eren el braç noble i el braç reial els que es repartien els escons al Gran i General Consell. El **braç noble** estava integrat per tres estaments: nobles *stricto sensu*, cavallers i ciutadans militars. Els nobles pròpiament dits es distingien dels altres estaments per posseir patent de noblesa i per utilitzar el prenotat de Don. Els cavallers eren aquells qui havien estat armats i gaudien del privilegi de cavalleratge; a la pràctica només es distingien dels nobles pròpiament dits perquè empraven el tractament de magnífic en lloc del prenotat de Don. Els descendents dels cavallers, els quals normalment no es feien armar, eren anomenats donzells, terme equivalent al de generós valencià. Tant els nobles com els cavallers tenien vedat l'exercici de la mercaderia. Els ciutadans militars procedien de l'estament de mercaders o de famílies d'antics ciutadans. Es caracteritzaven per posseir el títol de ciutadania honrada, ja fos per concessió, herència o confirmació de ciutadania antiga. Aquesta qualitat els atorgava els mateixos privilegis de què gaudien els cavallers, però, en canvi, no els obligava al manteniment d'un cavall armat ni els privava de l'exercici del comerç. A l'estament dels ciutadans militars, s'incloïen també, a efectes d'insaculació, els doctors en medicina i en dret que havien passat unes proves davant el virrei. Aquests darrers rebien el tractament de magnífic. El **braç reial** es componia també de tres estaments: el dels menestrals, format per treballadors agremiats que exercien les arts mecàniques; el dels mercaders, és a dir, el d'aquells qui canalitzaven les seves activitats a través del Col·legi de la Mercaduria i es distingien, per tant, dels negociants, els quals pertanyien *de iure* a l'estament menestral i, per últim, el dels forans, habitants de les viles. Aquest darrer se subdividia en tres mans: menor, formada essencialment per jornalers; mitjana, formada per petits propietaris, i major, integrada pels pagesos que posseïen un patrimoni agrari valorat en més de 1.000 lliures, la qual cosa els permetia ocupar importants càrrecs públics: consellers del Gran i General Consell, síndics clavaris i batles reials entre altres. A diferència del que passava amb el braç noble, la pertinença a les mans foranes no depenia del llinatge, sinó de la condició econòmica.

BRAÇALS, ES Terrenys del terme d'Alcúdia, situats entre s'Albufereta i es Vols. (M)

BRACERA *(Centaurea aspera)* Planta de la família de les compostes. És una floravia vivaç, de 20 a 80 cm, molt ramificada, de branques llargues, aspres i anguloses, amb fulles lanceolades de dos o tres lòbuls més o menys profunds a cada costat, les inferiors peciolades i les superiors sèssils. Les branques acaben en una espècie de petita carxofa, composta de fulles imbricades, llises, d'un verd groguenc, armades a la punta amb tres o cinc espines vulnerants, la d'enmig més llarga. Està coronada amb un plomall de flors, les exteriors de color rosa i les d'enmig blanques, amb els estams morats. Floreix d'abril a setembre. Es fa al pla i a la muntanya, i freqüentment envadeix els camps de conreu i és mala d'esvair. És molt preuada pels diabètics, ja que disminueix la quantitat de glucosa de la sang i de l'orina. S'utilitza tota la planta, poc bullida, tant verda com seca. El decuit és molt amarg i no s'ha d'endolcir. Se'n pren una tassa al matí en dejú i una altra al vespre. (FB)

BRACET, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada a Binifarda, entre el castell de Santueri i sa Comuna Grossa. ■ Al terme de Porreres, situada entre Son Oms i Son Baco. (M)

BRADBURY, ROBERT (Portland, Estats Units 1912) Pintor. Estudià Belles Arts a San Francisco, Nova York, París i Florència. Ha exposat a

↓ Robert Bradbury, oli sobre tela

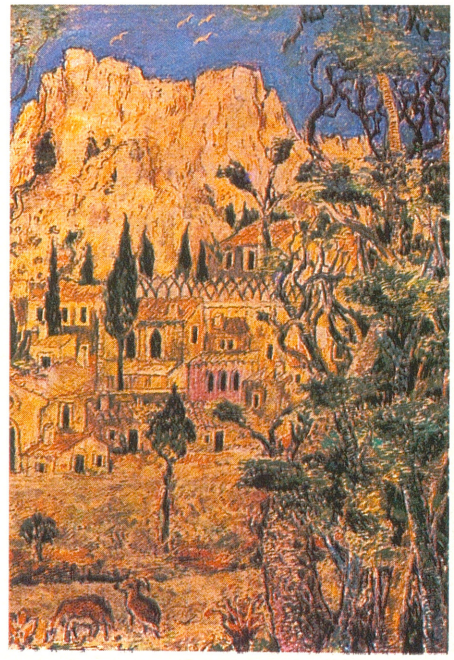

↑ Cala Brafi (Felanitx)

Califòrnia, Nova York i Mallorca. Resideix a Deià des del 1956. La seva obra és figurativa, de temàtica sobretot paisatgística.

BRAFI, CALA Al terme de Felanitx, situada entre cala Marçal i cala Salpella. Hi aboca les seves aigües el torrent del mateix nom que té 4 km de llargària i 2,4 km² de superfície de conca.

BRAFI, PUNTES DE NA Accident de la costa del terme d'Artà, situat entre el cap de Ferrutx i cala Fosca. (M)

BRAGUES, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre Son Venrell i can Manresa. (M)

BRAGUES, TANCA D'EN Al terme de Campos, entre Son Metge i Son Nofret. (M)

BRAGUES, TORRENT D'EN Al terme de Santanyí, situat entre la bassa Serra i la talaia Vella. (M)

BRAMUL, FONT DES En el terme de Capdepera, situada entre Sos Sastres i la Creu Vella de Dalt. (M)

BRANCA Publicació mensual editada a Palma, del novembre de 1976 a l'abril de 1977, pel Partit Socialista de les Illes. Entre altres, en varen esser col·laboradors Antoni Tarabini, Jesús Pérez, Francesc Mulet, Joan Mora, Enric Ribas, Gabriel Janer Manila, Llorenç Homar i Pere Rios. Es redactava majoritàriament en català. Va reaparèixer momentàniament el març de 1988, com a portaveu dels Joves d'Esquerra Nacionalista, organització vinculada al Partit Socialista de Mallorca.

BRANDEJATS, ES Terrenys del terme de Banyalbufar, situats entre es Rafal i es Mont Real. (M)

BRAÓ, SON Possessió del terme d'Alaró, situada entre Son Antelm i Son Sard. (M)

BRASILLACH, ROBERT (Perpinyà, el Rosselló 1909 - París 1945) Escriptor, crític literari, historiador i periodista. Residí a Mallorca el 1934. Entre les seves nombroses obres figuren *Histoire de la guerre d'Espagne* (1939) i la novel·la *Comme le temps passe* (1937), la primera part de la qual està ambientada a Pollença i Alcúdia i fa referència a la realitat lingüística del català. Fou executat en acabar la Segona Guerra Mundial per haver col·laborat amb els nazis.

BRAU, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre sa Mola Vella i s'Olivar Vell. (M)

BRAU, CAS Propietat rústica del terme d'Algaida, entre Son Real i Son Verdera. (M)

BRAU, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre Son Sureda i es Rafalet Drac. ■ Al mateix terme, entre es Fangar i sa Carroja. (M)

BRAUNSTEIN, BARUCH (New Castle, Estats Units 1906 - ~1983) Es-

↓ Cas Brau (Algaida)

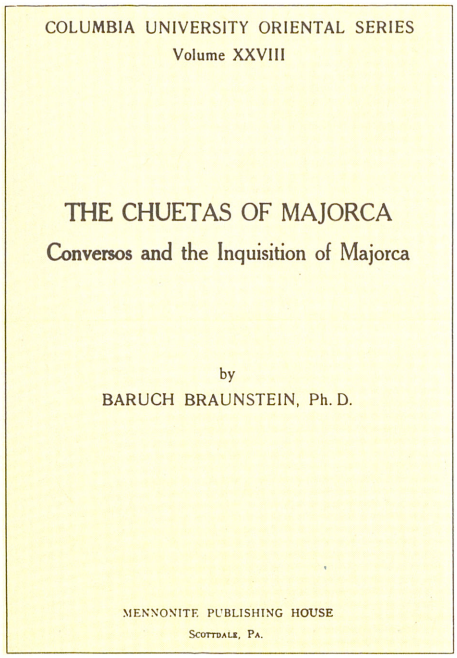
COLUMBIA UNIVERSITY ORIENTAL SERIES
Volume XXVIII

THE CHUETAS OF MAJORCA

Conversos and the Inquisition of Majorca

by
BARUCH BRAUNSTEIN, Ph. D.

MENNONITE PUBLISHING HOUSE
SCOTTDALE, PA.

↑ Coberta del llibre de Baruch Braunstein

criptor i rabí. Format a l'Adelbert College, a la Western Reserve University, a l'Ohio State University i al Jewish Institute of Religion de Nova York on, el 1930, va esser nomenat rabí. És autor del llibre *The Chuetas of Majorca. Conversos and the Inquisition of Majorca*, publicat el 1936 per la Universitat de Columbia, reimprès a Nova York, el 1972, i traduït al català, el 1976, amb un pròleg de Josep Massot Muntaner. Aquest treball, que constituí la seva tesi doctoral, fou dirigit pel professor Richard Gottheil, després d'haver suggerit el tema l'historiador Saló Baron, autor de la prestigiosa obra *Historia social y religiosa del pueblo judío*. Aconseguí demostrar per primera vegada no solament el criptojudaisme dels xuetes reconciliats i relaxats als grans actes de fe de 1679 i 1691, sinó que posà en relleu les repercussions econòmiques, l'actitud de la noblesa i del poble. Aquesta obra ha influït en autors com Miquel Forteza, Gabriel Cortès i Angela Selke.(LlM/MC)

BRAVI, LEONE (Itàlia s XIX) Fotògraf. Resident a Palma des del 1875. Autor d'un àlbum fotogràfic dedicat al rei Alfons XII amb motiu de la seva visita a Mallorca el 1877. Es conserva a la Biblioteca Reial de Madrid.

BRAVO, ANDRÉS (Lleó 1586 - Múrcia 1662) Bisbe i inquisidor. Provisor del bisbat de Sigüenza i canonge de la catedral de Jaén. Arribà a Mallorca el novembre de 1625 per fer-se càrrec de la plaça d'inquisidor, que havia deixat vacant Pedro Díez de Cienfuegos, i que ocupà fins al 1631, quan partí cap a Barcelona per presidir el seu tribunal. Durant la seva estada a Mallorca s'enfrontà sovint amb els jurats de la ciutat, per qüestions de protocol i de competències jurisdiccionals. De Barcelona, passà al tribunal de Saragossa i, el 1646, l'inquisidor general Diego de Arce y Reinoso el nomenà membre del Consell de la Suprema Inquisició. El 1656, abandonà la cort i fou preconitzat bisbe de Múrcia. (MC/LlM)

BRAVO ARCIGA, JAIME (Ciutat de Mèxic 1931 - Zacatecas, Mèxic 1970) Torero. Prengué l'alternativa el setembre de 1955 a Palma, amb el toro *Abuelito*. Va tenir com a padrí Victoriano Posada.

BRAVO BAY, EUGENIO (Cadis 1942) Esportista. Jugador internacional i àrbitre nacional de rugbi. Membre fundador dels equips de rugbi Palma (1971) i Costa de Calvià (1984). Des del 1964, jugà amb la selecció espanyola. El seu fill **Eugeni Bravo Millan** (Palma 1974), es membre de la Selecció Espanyola Cadets.

↓ Eugenio Bravo Bay i el seu fill Eugeni

BRAY, NORMAN (Gran Bretanya s XIX - XX) Militar. Retirat a Mallorca, escriví *Mallorca salvada* (1937), on celebra la repressió anticomunista i l'alçament nacional. Va esser traduïda al castellà per Joaquim Verdaguer. Tornà al seu país el 1938.

↓ Leone Bravi, *Claustre de Sant Francesc* (s XIX)

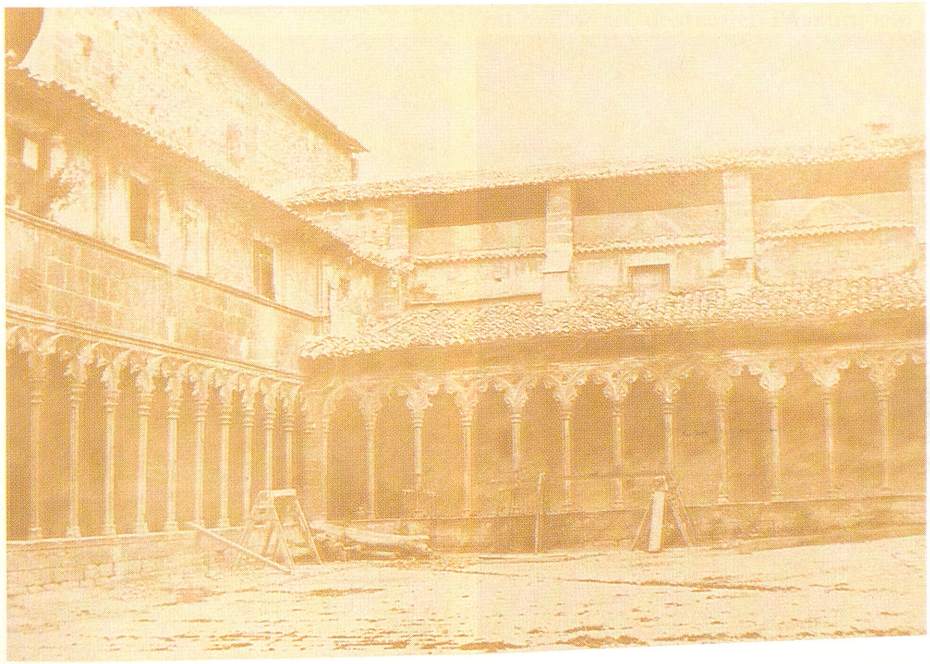

↓ Coberta del llibre de Norman Bray

BREGAT, CAN Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre Gatamoix i sa Figuera Roja. ■ Al terme de Pollença, situada entre Llenaire i la Torreta. (M)

BREMÓN LÓPEZ DE CASTRO, JOSÉ MARÍA (Madrid s XIX) Polític i periodista. Director dels diaris madrilenys *La España* i *El Siglo*. De gener a juny de 1836, va esser governador civil de Balears. Fou director general d'agricultura i conseller d'Estat.

BRES, ES Accident de la costa del terme d'Artà, situat entre el cap de Ferrutx i es Caló. ■ Al terme de Capdepera, entre el cap des Freu i la punta de na Foguera. ■ Terrenys del terme de Porreres, situats entre es Moreis i s'Infern. (M)

BRESCA, CAN Propietats rústiques del terme de Selva, situades entre can Barona i Son Lluc, entre Caimari i Son Maga, entre Son Bonafè i Son Jover, i entre el pou Major i Son Caimari. (M)

BRESCA, HORT D'EN Al terme de Selva, entre la vila i ses Alforges. (M)

BRESCA, MOLÍ DE SA Al terme de Binissalem, entre cas Capità Moranta i Pedaç. L'alqueria sa Bresca, al mateix lloc, està documentada el 1500 i fou anomenada també Son Gastó i sa Drecera. (M)

BRESCADORS, ES Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Perulla i es Cup. (M)

BRESQUES, CAN Propietat rústica del terme de Sóller, entre can Verí i can Bescós. (M)

BRESQUES, SES Accident de la costa del terme d'Andratx, entre la bocana del port i la punta de na Moragues. Just a la vora existeix un escull amb el mateix nom. (M)

BRETXA, SA Accident geogràfic del terme d'Escorca, situat entre el penyal Bernat i es Racó. (M)

BRETXA NOVA, SA Accident geogràfic del terme de Selva, entre el puig d'en Grau i el salt de la Bella Dona. (M)

BRETXA VELLA, SA Al terme de Selva, anomenada també Bretxa des Salt, situada entre el puig d'en Grau i sa Bretxa Nova. (M)

BREVIARI MALLORQUÍ Llibre litúrgic de l'Església Catòlica llatina, destinat a facilitar el rés de l'Ofici Diví, distribuït segons les hores canòniques: ofici de lectures, laudes, prima, tèrcia, sexta, nona, vespres i completes. Fins al 1568, cada església local i cadascun dels ordes religiosos podia tenir-ne un de propi, amb un fons comú, però amb moltes variacions particulars. Així, la diòcesi de Mallorca, que comprenia també Menorca i Eivissa, tenia el *Breuiarium secundum usum Maioricensis Ecclesiae*. Els anteriors a la impremta de Gutenberg (1450), s'encarregaven a experts que en treien còpies a mà, en lletra gòtica i inicials miniades amb or. En queden alguns exemplars, procedents del convent dels caputxins de Palma. A Mallorca, el primer que s'imprimí va esser preparat per Bartomeu Caldentei (1488) i per això era conegut com a *breviari de mestre Caldentei*. Segons alguns bibliògrafs, com Haebler, no

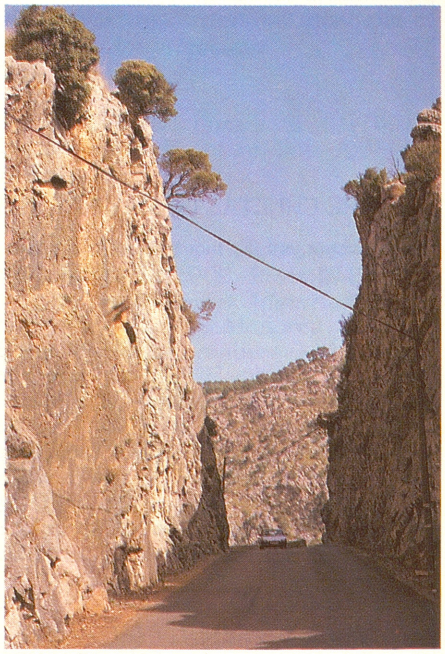

↑ Sa Bretxa Nova (Selva)

↓ Sa Bretxa (Escorca)

↓ Portadella del Breviari Mallorquí

arribà a sortir de la impremta, però la seva impressió consta per a diverses fonts documentals, com a una acta del Gran i General Consell de Mallorca (1489) i a diversos inventaris notarials. Actualment, no se'n coneix cap exemplar complet. La causa de la seva desaparició fou, sobretot, el desig d'unificació manifestat en el concili tridentí (1545-1563) i duit a la pràctica per un breu del papa Pius V (1568), en el qual s'ordenà adoptar el breviari romà a tota l'Església llatina i es prohibí l'ús de tots els breviaris particulars. D'aquesta manera, esdevengueren llibres inútils que convenia eliminar, per evitar el perill d'incórrer en les penes assenyalades en el decret pontifici. No obstant, el 1948, el bibliòfil Antonio Rodríguez-Moñino descobrí 24 pàgines del breviari mallorquí al *Rastro* de Madrid. La primera d'aquestes pàgines conté la sol·licitud en la qual Bartomeu Caldentei suplica als vicaris i el capítol de la Seu de Mallorca que n'aprovin l'ús. Les parts que en manquen, es coneixen gràcies als breviaris manuscrits i a la segona edició, que fou impresa a Venècia el 1506, de la qual queden tres exemplars, un al convent de Santa Magdalena de Palma, i dos més a la Biblioteca Nacional de Madrid i a la Biblioteca Capitular de Toledo, respectivament. El de Caldentei, devia formar un volum en quart, ja que les dimensions dels folis descoberts són de 210 per 148 mm. Estava imprès a dues columnes de 30 línies cadascuna, en negre i vermell, amb inicials vermelles. Els inventaris esmentats demostren que n'hi havia exemplars corrents en paper i d'altres en pergamí, relligats amb posts. L'edició veneciana presenta dimensions menors (162 per 115 mm), impresa també a dues columnes de 35 línies. Du la portada i cinc làmines gravades en negre i vermell, algunes vinyetes i moltes inicials historiades. Forma un volum de 500 folis (1.000 pàgines). Està dividit en quatre seccions: preliminars, amb calendari litúrgic i diverses taules de salms, himnes i altres; l'ordinari del temps, amb els oficis de les dominiques de l'any i les festes del Senyor; el saltiri, amb els 150 salms distribuïts entre els dies de la setmana; i el santoral, que conté els oficis de les festes de la Mare de Déu i dels sants, reconeguts per l'Església. Entre les festes més assenyalades del santoral mallorquí, destaquen l'Assumpció i la Immaculada Concepció de Maria, la de l'Àngel Custodi del Regne de Mallorca, la de sant Sebastià, i la de sant Cabrit i sant Bassa. La lletra gòtica, petita i atapeïda, i les abreviatures exigien encara un gran esforç de memòria. Són importants els estudis, sobre aquesta qüestió, del pare Gaspar Munar Oliver (1962 i 1963). (MP)

↓ Interior del Breviari Mallorquí

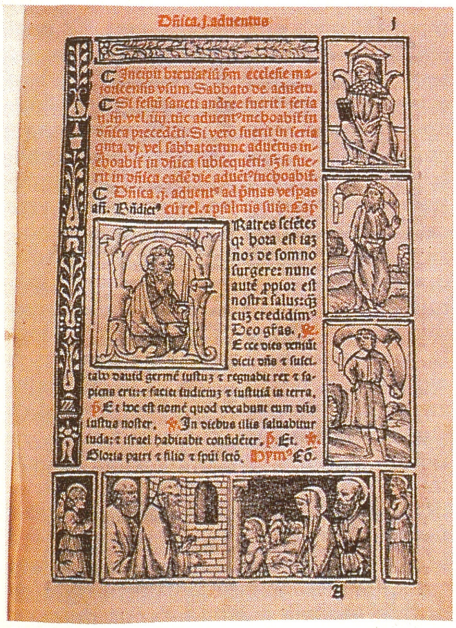

↑ Can Bril (Campos)

BRIL, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre Son Perot i l'hort de Son Barraca. ■ Al mateix terme, situada entre can Magí i l'hort des Metge. ■ Terrenys del terme de Sencelles situats a l'extrem sud-oest de la vila. Els anys 80, s'han convertit en barriada formada pels carrers de Glosador Cartutxo, Esperança, Retiro, Molins, Ramon Llull i la plaça de Can Bril. S'hi ubiquen el Poliesportiu Municipal, el Col·legi Públic i el dispensari. (M)

BRIL, CAS Propietat rústica del terme d'Artà, entre ses Muntanyes i Son Calletes. ■ Al terme de Campos, entre Son Venrell i l'hort de sa Creu. ■ Al terme de Costitx, entre Son Horrac i can Masset. ■ Al terme de Llucmajor, dita cas Bril-can Barbera, entre Son Granada de Baix i Puigderrós. (M)

BRINDIS, SON Possessió del terme de Llubí, situada entre es Serral i l'ermita del Sant Crist del Remei. (M)

BRISAS Revista il·lustrada editada a Palma, mensualment, des d'abril

↓ Cas Bril-can Barbera (Llucmajor)

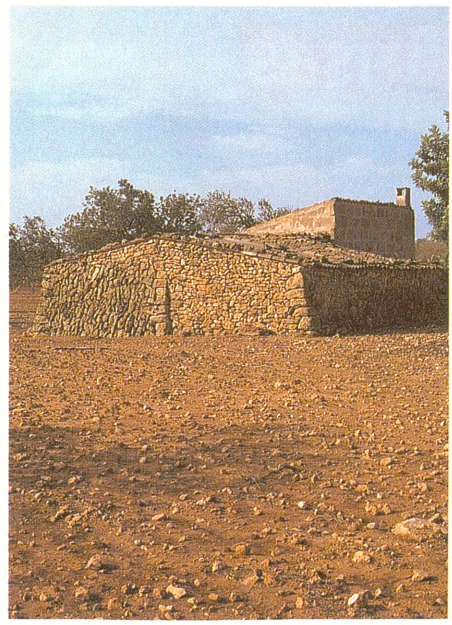

↑ Publicitat i portada de Brisas (1934-1936)

de 1934 fins a juliol de 1936 i dirigida pel seu propietari Antoni Vic. Redactada en castellà, donava compte dels principals esdeveniments culturals, artístics, esportius i socials de Mallorca, amb un aire d'esnobisme cosmopolita i un to irònic. N'era director comercial Antoni Pàmies i director artístic Llorenç Villalonga que, amb distints pseudònims, hi publicà nombrosos treballs, com la primera versió de *Silvia Ocampo* (juliol-agost de 1935), *Mort de Dama* (octubre de 1935 - maig de 1936)i una part de *Madame Dillon* (juny de 1936). El seu germà Miquel hi publicà *Miss Giacomini* (maig-novembre de 1934). Les 30 pàgines de text es completaven amb abundós material gràfic de prestigiosos artistes com Middlehurst, Hidalgo de Caviedes, Emili Grau Sala i Jacob Sureda entre altres, i de fotògrafs com Gabriel Rul·lan i Jaume Escalas. Dels seus redactors destaquen Miquel Àngel Colomar, Gabriel Fuster Mayans i Joaquim Verdaguer. Tengué també dependències a Madrid i Barcelona. Una antologia dels texts de Llorenç Villalonga fou recollida per Josep Carles Llop a *Pousse-café* (1986). ■ Revista setmanal editada a Palma des d'abril de 1987, com a suplement dominical dels diaris *Última Hora* i *Baleares*. Té com a objectiu aconseguir una publicació completament mallorquina, amb una atenció primordial a la història, la societat i la cultura. Dóna gran importància al registre gràfic, principalment a cura del fotògraf Tomàs Monserrat. Ha promogut concursos de fotografia, i els col·leccionables *Mallorca en cromos*, *La Naturalesa de Mallorca* i la *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Té seccions fixes d'entrevistes, col·laboracions literàries i crítica d'art. En són col·laboradors Llorenç Capellà, Carles Garrido, Catalina Serra, Dolors Ladària, Joan Bonet i Joan Mates, entre altres. Ha estat dirigida per Carles Garrido, Josep Roig, Tomàs Monserrat i, des del maig de 1989, per Pau Llull. Començà amb 40.000 exemplars de tiratge, que augmentà a 55.000 el 1989. Es redacta principalment en castellà.

↓ Brisas (1987)

BRIVÓ, POU D'EN Al terme de Sencelles, situat entre Sarrissal i Son Llucià. (M)

BROCA, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Groc i Son Falcó. (M)

BROCAR, ARNALDO GUILLERMO DE (Navarra s XV - ? 1524) Impressor. Establí el seu primer taller a Pamplona, d'on passà successivament a Logronyo (1502), Burgos (1512) i Valladolid (1514). Entre 1514 i 1516, treballà a Alcalá de Henares, on imprimí el seu treball més destacat, la *Biblia Poliglota Complutense*, encarregada pel cardenal Cisneros, que li encomanà també algunes obres de Ramon Llull com el *Llibre d'amic i amat*. Està considerat el primer impressor de les obres de Llull en castellà.

BRODADOR Dit de qui es dedica a brodar, és a dir, a ornamentar teixits amb dibuixos i filigranes fets amb passades d'agulla enfilada. A l'Edat Mitjana, aquest ofici tengué una notable importància per la seva intervenció en la preparació d'ornaments litúrgics, en la confecció d'indumentàries per a la Cort i per als ceremonials dels gremis. Es treballava sempre a partir d'una mostra, convenguda per contracte, sovint preparada per un dibuixant o pintor, i se solien emprar teles precioses i or. Aquestes obres s'han conservat en els tresors de les esglésies (ornaments i pal·lis d'altar, gonelles de Mare de Déu); en canvi, les obres profanes generalment s'han perdut. A l'Illa, els brodadors varen estar integrats en el gremi dels pintors des de mitjan s XV i el seu moment de major apogeu foren els s XVI i XVII. (GLl)

BRODAT Ornament de fil sobre teixit fet amb agulla o ganxet. Es considera una tècnica tan antiga com els teixits, transmesa d'Orient a Occident a través de la Mediterrània. Als dibuixos sovint es troben reminiscències de caire oriental, com les sanefes geomètriques o figuracions orgàniques simètriques que recorden l'arbre de la vida dels perses. Tradicionalment es realitza a mà, aguantant el teixit en un teler o tambor. Es pot fer també amb màquines semblants a les de cosir, que disposen d'un bastidor on es col·loca la tela, sistema usat normalment en els treballs destinats a la comercialització. A Mallorca és part important de l'art popular, una tradició que es manté i que s'ha donat a conèixer a fora a través del comerç i la industrialització. Al marge de la dedicació civil femenina, destaca la feina duita a terme pels convents de monges, sobretot les tancades, que han conservat els antics models i n'han creat de nous

↑ Detall d'uns corporals brodats, amb punt mallorquí, per Catalina Tomàs (~1560)

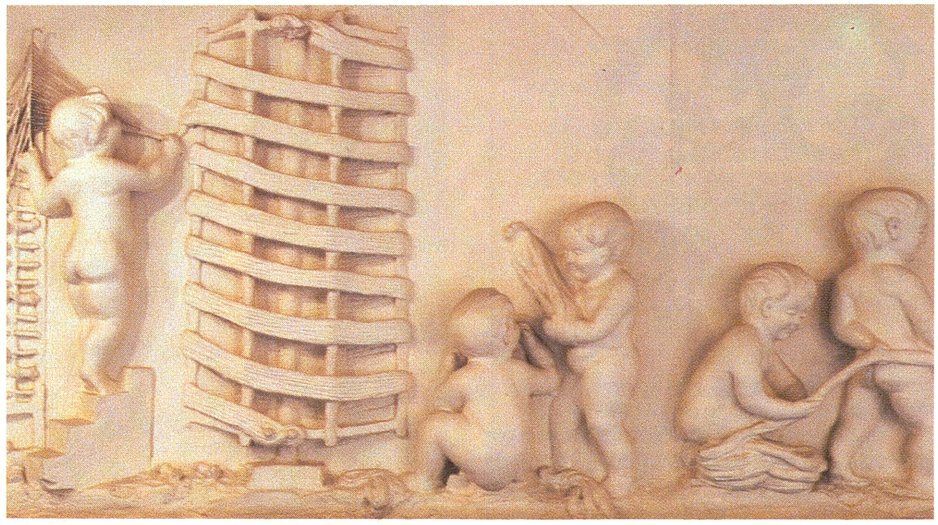

↑ Detall del fris de l'interior de Brodats Bonet, que representa el procés de fabricació del teixit

amb treballs per a l'Església i per a particulars, o en l'ensenyament de la tècnica. Les obres són molt diverses, així com els materials que s'usen, des del cotó i la llana fins al fil d'or i la inserció de pedres precioses. Així, es realitzen ornaments religiosos o litúrgics com casulles, camis, estoles i paraments de casa com jocs de llit, adreços de tovalloles i de taula, cortines, mocadors, vestits, camises de dormir o quadres. Els punts que més solen usar-se són els de creueta, el de passat o artístic i el punt mallorquí. Aquest és el més reconegut a Mallorca i a fora. Consisteix en tres punts: punt de cadeneta fet a ganxet amb el qual es dibuixa el perfil de la mostra; punt d'escapulari per omplir els motius, que es fa agafant amb l'agulla l'interior de la cadeneta i fent bastes d'una banda a l'altra travant-les i entorcillant-les, de forma que només es poden veure les puntades per damunt, mai al darrere del treball; i punt de creueta, que s'utilitza per omplir els buits més grossos o més amples que queden enmig de les flors, sol esser opcional i generalment amb dibuixos distints per a cada interior. El teixit que s'ha d'usar és el de fil i els colors són molt variats, tant pot emprar-se només el blau com qualsevol combinació de colors i tons: vermells, marrons, verds, etc. Els motius que es broden són vegetals i representen la transformació del cep en planta enfiladissa, asimètrica i ondulant, a la qual s'afegeixen els grans motius de flors, fulles i fruites. (CJ/HB)

BRODATS BONET Empresa que comercialitza l'artesania del brodat a Mallorca, des del 1860. Anomenada, fins al 1901, *Casa Pons i Bonet*. El seu fundador, Manuel Bonet Codina, participà en fires i mostres internacionals, i obtengué la medalla d'or a Barcelona (1888 i 1929), Innsbruck (1896) i París (1900), a més del diploma de proveïdor de la casa reial (1904). Des del 1931, continuà en el comerç el seu fill Alfred Bonet Llompart i, des del 1963, el seu nét Alfred Bonet Moner, el qual ha obert una botiga a Madrid (1964) i una a Marbella (1970). Actualment, encara el 95% de la producció es realitza a mà i sovint s'exporta a l'estranger. El desaparegut edifici de la botiga, situat a la cantonada del carrer de Sant Nicolau amb el carrer Verí, de Palma, s'inscriu en les primeres manifestacions modernistes dels darrers anys del s XIX i primers del s XX. Presentava, a l'exterior, uns plafons de fusta amb línies ondulants, duits de París. A l'interior, hi havia un fris de guix, al·legoria del procés de fabricació del teixit i del brodat, que des del 1973, es troba al nou comerç del carrer de Puigdorfila.

BROGIT, CALA Al terme de Calvià, situada entre el caló de ses Gerres i la platja d'Illetes. En la cartografia del s XVIII, està registrada com a cala Burgit. (M)

BROGLIA, ENRIQUE Nom artístic de l'escultor *Enrique Fernández Broglia (→)*.

BROI, CAN Propietat rústica del terme de Capdepera, situada entre es Mitjà Gran i Son Morral. (M)

BROIX, POU D'EN Al terme d'Alcúdia, situat entre ses Set Quarterades i ses Tires Velles. (M)

BROLL, ES Salt d'aigua del torrent d'en Miquelet, poc abans de morir a la cala d'Estellencs. (M)

BROLL, FONT DES Al terme d'Escorca, situada entre l'Ofre i la cova Negra. (M)

BROLL, PLA DES Al terme d'Andratx, situat entre es Tres Picons i el puig d'en Basset. (M)

BROLL DEL REI, ES Al terme d'Andratx, situat entre can Maiol i el puig de ses Veles. (M)

BRONDER, CAN Propietat rústica del terme de Lloret, situada entre Llorac i Son Daviu. (M)

BRONDO Família de l'antiga noblesa mallorquina. Descendeix d'Hipòlit Brondo, que va esser procurador reial el 1280. El 1436, el donzell Jordi Brondo d'Aixartell adquirí les terres de Valldurgent i les fideïcomissà el 1463. El seu descendent Onofre Brondo Morlà morí assassinat durant les lluites de Canamunt i Canavall i la seva viuda Paula de Berga i de Sala perdonà públicament els implicats i així s'aconseguí la pau noble general de 1632. D'aquest matrimoni només sobrevisqueren diverses filles i la línia agnada continuà amb els fills de Miquel Brondo Morlà i Agnès Safortesa

← Escut dels Brondo

de Tagamanent i de Coulelles, entre els quals destaquen Guillem, batle de Mallorca, mort el 1689, i Miquel Brondo i Safortesa de Tagamanent. Jaume Brondo Julià fou perpetu de Palma i regent de l'orde de Calatrava (1718). Els descendents actuals porten el títol peninsular de marquesos de Bellet de Mianes. Existeixen, endemés, tres branques menors, avui extingides, una de les quals es traslladà a Sardenya, on Joan Jeroni Brondo adquirí les senyories de Serramanna i Villacicho (1594). El seu fill, Lluís Tomàs Brondo, rebé títol de noblesa el 1603 i el nét Antoni Brondo obtingué el comtat de Serramanna (1616) i el marquesat de Villacicho (1629). Una altra línia menor fou fundada per Francesc Brondo, que posseïa el fideïcomís de Son Morro, a Valldemossa.

BRONDO, DOMÈNEC (Palma s XVI - 1652) Religiós dominicà. El 1593, va abandonar la carrera militar per entrar a l'orde de sant Domingo. Va esser destinat als convents de Tarragona i de Palma, on fou superior i mestre de novicis. El 1612, intervengué com a teòleg en el procés de beatificació de Ramon Llull. Va tenir molta fama de predicador i de confés. És autor dels manuscrits *Sermones varios* i *Relació de la sancta vida y mort del V.P. Fr Guillem Malferit, natural de Inca, religiós del Real Convent de Sant Domingo de la Ciutat de Mallorca.*

BRONDO, MOLA D'EN Al terme de Valldemossa, situada entre la mola de Son Pacs i el bosc d'en Gotzó. (M)

BRONDO, SON Possessió del terme de Sant Joan situada entre Son Munar i el puig de ses Algorfes. ■ Al terme de Valldemossa, entre Son Salvat i Son Matge, abans anomenada Alqueria Valagai. (M)

↑ Son Brondo (Sant Joan)

BRONDO FERRER, NICOLAU (Palma 1920 - 1965) Periodista. Treballà en el diari *Baleares* i s'especialitzà en esports, sobretot en ciclisme i futbol. A la seva mort, Jaume Planes Ferrer creà el Trofeu Nicolau Brondo, que se celebra, anualment, amb un partit entre l'Atlètic Balears i un altre equip.

→ Nicolau Brondo Ferrer

BRONDO JULIÀ, JAUME (Palma ? - 1766) Militar. Cavaller de l'orde de Calatrava. Va esser regidor perpetu de

↓ Son Brondo (Valldemossa)

l'Ajuntament de Palma i reclutà, amb els seus doblers, una companyia de Dragons, de la qual fou capità.

BRONDO MONTSERRAT, MANUEL (Palma ? - 1857) Militar i escriptor. Va esser comissari de guerra de primera classe i fou condecorat amb la Creu de Cavaller del Reial Orde Americà d'Isabel la Catòlica. Publicà *Reflexiones sobre la proposición presentada a las cortes constituyentes por el diputado Batllés pidiendo la supresión de la administración militar* (1855).

BRONDO MORLÀ, FRANCESC (Palma s XVI - 1626) Militar. Va lluitar a Portugal, a les illes Açores (1582), a Sicília (1586) i a l'*Armada Invencible* (1588), on la seva nau fou enfonsada i pogué arribar fins a Irlanda. Quan tornà a Mallorca, fou sergent major dels llocs marítims de Mallorca, batle general del Regne de Mallorca i diverses vegades jurat de Palma.

BRONDO PUIGDORFILA, ELIONOR (Palma s XVIII - 1819) Religiosa dominica. El 1771, ingressà al convent de Santa Catalina de Siena. Escriví poesies manuscrites de caràcter religiós, com *Gozos a san Nicolás de Bari, Poema en honor a san Estanislao de Kotska* i *Seguidillas a san Francisco de Borja.*

BRONDO PUIGDORFILA, RAMON (Palma 1648 - 1733) Militar. Cavaller de l'orde de Calatrava. Fou capità i sergent major de Calvià, almirall de mar del Sant Ofici, sergent major de sa Pobla (1682) i jurat de la Ciutat i del Regne de Mallorca (1695). El 1706, com a partidari de Felip V en la Guerra de Successió a la corona espanyola, va lluitar contra les tropes de l'arxiduc Carles a la porta del moll de Ciutat, on fou ferit i deportat a Catalunya.

BRONDO ROTTEN, NICOLAU (Palma 1872 - 1941) Periodista. Marquès de Bellet de Mianes. Fou redactor d'*El Día* des de la seva fundació (1921) i director el 1927. Continuà en el diari quan es convertí en *Baleares* i en fou director (1940-1941). Va esser regidor de l'Ajuntament de Palma, director del Conservatori de Música de Mallorca i president de l'Associació de la Premsa de Balears.

BRONDO SAFORTESA, MIQUEL (Palma ? - 1658) Militar. Cavaller de l'orde de Calatrava i capità de la companyia dels Dos-cents. Per mèrits de guerra, Felip IV li concedí cos de guàrdia propi i el permís d'arborar la seva bandera per tots els pobles de Mallorca.

BRONQUET, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Macià i el torrent Gros. (M)

BRONZE Grup musical creat a Palma el 1972, per Plàcid Forteza, Tico Martín, Josep Noguera, Pere Pascual i Luis de la Sierra. N'era productor Ramon Farran. Interpretaven principalment rock simfònic. Enregistraren quatre discs de llarga durada, entre els quals destaquen *Aleluya* i *Oh honey oh my* i actuaren arreu de Mallorca i a diverses ciutats de la Península. Es dissolgué el 1978.

↓ Disc del grup Bronze

BROSSAT Substància blanca i mantegosa que es forma bullint el sobrant de la llet d'ovella o de cabra, de la qual s'ha extret el formatge. Perquè la llet es prengui, s'usa l'herba de formatjar —filaments del card que produeix la carxofa— o un brot tendre de figuera, al qual es fan uns talls perquè degoti. Quan ja és presa, se separa amb un fogasser de la part que resta líquida, anomenada xerigot. És un producte bàsic per a elaborar plats dolços. Se'n poden fer pastissos, duquesses, croquetes, greixoneres i els farcits dels robiols, de les formatjades de Pollença o del braç de gitano amb pasta de fulls. És d'un escàs valor nutritiu. Té altres denominacions com mató o recuit.

→ Caricatura de Nicolau Brondo Rotten

Greixonera de brossat

Ingredients (8 persones)

600 gr de brossat d' ovella
2 tasses de nata líquida
250 gr de sucre
125 gr de bescuit esmicolat
50 gr de mantega
4 ous ben batuts
llimona rallada
canyella en pols

Elaboració

Esclafau el brossat i deixau-lo molt fi. Afegiu-hi la nata, el sucre, la llimona i la canyella. Posau-hi els ous i mesclau-ho bé. Incorporau el bescuit juntament amb la mantega ja fusa. Untau el fons i les parets d' una greixonera plana amb un poc de mantega, empolsegau-la amb un poc de sucre i eliminau el que sobri. Abocau tot el contingut dins la greixonera. Coure dins el forn a temperatura regular, suau, devers 30 minuts fins que sigui compacte.

Recepta de mestre Tomeu Esteva

BROTAD, ANTONI (s XVII - Palma 706) Apotecari. Jurat de Mallorca. Escriví *Pharmaceuticum compendium galeno-chimicum.*

BROTAD NOGUERA, JAUME (Palma 1700 - 1769) Apotecari i naturalista. Autor de *Pharmacopea Maioricensis.*

BROTAD TERRERS, JOAN ANTONI (s XVIII - Palma 1787) Apotecari. Rector del col·legi d'apotecaris de Palma. Deixà manuscrits *Pharmacopea Majoricensis teorico-practica Galeno-chimica* i *Materia medico galeno-chimica, tribus libris partita de particulari electione medicamentorum simplicium ex tripeici Regno vegetabili, animali et minerali, speciatim usitatiorum.*

BROTADA, NA Accident de la costa del terme d'Artà, situat entre cala Matzocs i cala Déntol. (M)

↑ Son Brotat (Palma)

BROTAT, CAN Propietat rústica del terme de Marratxí, situada entre can Mulet i sa Cabaneta. (M)

BROTAT, PUNTA D'EN Vegeu *Amer, Punta de n'*.

BROTAT, SON Possessió del terme de Palma, situada entre el torrent Gros i el camí Salart, ran del camí Vell de Sineu. ■ Al terme de Son Servera, situada entre son Pentinat i Rafal des Sant. (M)

BROU, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre l'hort d'en Groc i can Magí Marc. ■ Al mateix terme, situada entre el morro de Son Coves i es Salobrar. (M)

BROU, CA NA Propietat rústica del terme de Campos, situada entre Son Senalla i can Soler. (M)

BROU DE PELLA Malnom d'*Antoni Sitjar* (→).

BROWN, WILLIAM THOMAS (Regne Unit s XIX) Missioner metodista. Va predicar a Portugal i a Catalunya on fundà, el 1871, la primera comunitat metodista catalana. El 1872, es traslladà a Maó, on instituí una escola metodista i fou el representant d'aquesta església a Menorca. A Mallorca, fundà una capella evangèlica al carrer Reial de Palma (1877) i, un any després, fou nomenat superintendent de la missió evangèlica balear, càrrec que ocupà fins al 1888. A Capdepera (1878), col·laborà amb Bartomeu Alou en l'establiment de la comunitat metodista d'aquest poble.

BRU, SON Possessió del terme de Puigpunyent situada entre la vila i el Gall de Foc, anomenada també el Casat Nou. Documentada com a Molina i alqueria de Guillem Brunet. (M)

↑ Paviment del rebedor del palau March de Cala Rajada, obra de Josep Bru Borrell

BRU BORRELL, JOSEP (Cadaqués, Girona 1932) Ceramista i pintor. Nét de Lluís Bru Salelles. Estudià Belles Arts a l'escola de Llotja de Barcelona. Alterna el mosaic amb la pintura a l'oli, el fresc i l'estuc. Part dels seus mosaics es troben als Estats Units i a Europa. A Mallorca, cal destacar els treballs per a la família March, a la volta del mausoleu al cementeri de Palma i el paviment del vestíbul de la casa de Cala Rajada, així com els de les esglésies de Santa Catalina Tomàs, Verge del Carme, Sant Francesc i Sant Sebastià, de Palma.

↓ Son Bru amb Puigpunyent al fons

BRUC, ESQUENA DES Al terme d'Artà, situada entre el comellar de s'Alzina i Son Puça Vell. (M)

BRUCK, HERMAN (Alemanya s XIX - XX) Pintor i músic. Després d'un temps a Eivissa, arribà a Mallorca vers el 1925 i residí a Palma i a Deià. Fou violinista de l'agrupació *El Parado de Valldemossa*. El 1928, participà en una exposició col·lectiva a *La Veda* i en l'exposició de pintura mallorquina del Pavelló Nacional de Belles Arts de Buenos Aires. Abandonà Mallorca a causa de la Guerra Civil i no tornà fins al 1973, quan féu una exposició de paisatges eivissencs i mallorquins.

↓ Herman Bruck, natura morta *(CP)*

BRU DE BAIX, SON Possessió del terme de Puigpunyent, les cases de la qual es troben a l'extrem NE de la vila, ran del camí vell de Son Puig. (M)

BRU DE DALT, SON Possessió del terme de Puigpunyent, situada entre la vila i Son Nét. (M)

BRUGNOT, HENRI (Lió 1874 - Ozès, França, 1940) Pintor. Deixeble de Cormon i Mareu. Residí a Andalusia (1906) i a Mallorca (1909), on conegué alguns pintors com Bartomeu Ferrà Juan. Els pocs exemples de la seva obra que resten a Mallorca, retrats i paisatges influïts pel postmodernisme francès, pertanyen a col·leccions particulars.

↑ Son Brui (Pollença)

BRUGUERA, ROMEU (Mallorca ~1261 - Barcelona 1313) Teòleg i religiós. Ingressà a l'orde dels dominics a Barcelona (1276) i es doctorà en teologia a la Universitat de París (1306), on fou també professor. En aquesta ciutat, prengué part en el procés contra els templers, instruït per Felip el *Bell*. La seva opinió com a teòleg influí en la decisió del rei d'Aragó Jaume el *Just* de suprimir l'orde del Temple, la qual cosa li donà un gran prestigi. El 1312, fou elegit provincial dels dominics d'Aragó i promogué la creació d'escoles d'àrab a tots els convents de dominics. Fou autor d'una traducció, del llatí al català, del *Saltiri*. Se li atribueix *La Biblia rimada e en romans*. Aquestes obres són part d'un manuscrit que es conserva a la Biblioteca Colombina de Sevilla. (BF)

BRUI, CAMP D'EN Situat al terme de Pollença, entre la vila i el puig de Maria. (M)

BRUI, SON Possessió del terme de Pollença, situada al peu del puig de Maria, entre el torrent de Sitges i el Pontarró. Fou residència d'estiu dels jesuïtes que regien l'església de Montision. El casal és del s XVIII. (M)

BRUIET, ES Terrenys del terme d'Alcúdia, situats entre el puig d'en Bruiet i Algerràs. (M)

BRUIET, PUIG D'EN Al terme d'Alcúdia, de 109 m d'altària, situat entre Xara i can Socies. (M)

BRUIXA Segons la tradició popular, dona que, mitjançant pràctiques màgiques, té capacitat per a actuar sobre persones i coses en virtut d'un pacte amb el dimoni. Els seus poders reben noms distints segons el mètode utilitzat per exercir-los: encís, encantament, seguici, filtre, malefici, encortament, nuament, lligament, ullprendre, maltevull, malmirar i mal bocí. Aquestes facultats són aplicacions del principi de transferència, pel qual és maleït un objecte simbòlic, amb signes de la personalitat de l'embruixat, que es deixa prop d'ell. Segons la mentalitat analògica, allò que s'ha fet a l'objecte passa a la persona representada. A Mallorca la figura de la bruixa està directament relacionada amb la de Catalunya, amb la particularitat que el seu art més destacat és el mal bocí. Aquesta pràctica consisteix en l'enverinament progressiu d'aliments, moltes vegades figues o pastissos, que es donen a la víctima, i és esmentada en moltes rondalles i tradicions populars. La presència d'aquests personatges a Mallorca degué esser important perquè les actes de la Inquisició en registren nombrosos casos, tant a Palma com a la part forana. Els topònims indiquen l'existència de mites que s'hi refereixen. Així, entre els puigs destaca el de ses Bruixes, entre Llucmajor i

Algaida, en el cim del qual, segons la llegenda, hi vivia tota una colònia de bruixes que turmentaven els pagesos de les rodalies. També el puig de s'Alcadena, bessó del castell d'Alaró, va tenir reputació d'esser un lloc de sàbats nocturns. Entre les coves, hi ha la cova de ses Bruixes, al terme d'Escorca, on conta la tradició que arribaven les dones encisades de Catalunya, volant amb una granera, i les pedreres subterrànies de Bellver on va viure *sa Bruixa Joana*, de la qual reberen el nom. La seva activitat també es relaciona amb les tempestes, amb els animals de prestigi diabòlic, com el moix negre o el gall blanc, i amb els llocs perillosos, com ponts i encreuaments. Les cases de foravila tenien recursos per allunyar-ne la influència, que solien esser plantar ruda al costat esquerre de la porta de l'habitatge, pintar una sanefa a portals i finetres o dibuixar antics signes de bona sort a les teules, entre altres. Han perdurat locucions com *dur la bruixa*, que significa 'estar irritat sense motiu raonable'. (CG)

BRUIXA (*Lepidorhombus boscii* Risso 1810) Peix pla de color groguenc i amb quatre clapes a la part posterior de les aletes dorsal i anal, prop del peduncle caudal. Té els ulls grossos i tots dos al costat esquerre. Les seves escates són molt caduques i per això apareixen normalment amb la pell llisa i nua. L'aleta dorsal i l'anal comencen davant els ulls i arriben fins al peduncle caudal. Les pectorals són

↓ Bruixes preparant un sortilegi

BRUIXES....

Parlem clar. Si a qualcun de vosaltres, lectors, vos compareix un fantasma, pensareu, de primer cop, que vos heu topat amb la por que precedeix els contrabandistes amb la seva càrrega. Però si vos apareix aquí i allà i, sobretot, si vos amenaça, comprendreu que es tracta d'un fantasma de veritat que es troba en disposició de cercar-vos les pessigolles. Vos trobareu impotent i sol. No podeu acudir al metge, perquè abans que acabeu de contar la història vos estarà prenent mides per assatjar-vos la camisa de força, ni acudigueu a la policia perquè no té competències en aquest camp. L'únic que vos podria solucionar el problema és l'àngel de la guarda, però digueu-me ¿sabeu el seu telèfon per localitzar-lo en cas de necessitat? ¿Veritat que no? Allò que vos pot salvar del fantasma és la següent oració, que heu de repetir tres vegades, amb fe: «Aquest home és mort / sec com un os / i buit com una canya/. Per amunt se'n vaja / per amunt se'n vaja». I l'efecte és miraculós. No vos preocupeu més d'ell que Sant Pere ja li demanarà comptes.

La bruixeria, a Mallorca, ha conegut temps esplendorosos que han deixat un rossegall d'històries encorades a la memòria popular. La bruixa de Son Canals, a Algaida, sempre portava el mocador d'abrigar-se esfilagarsat, perquè l'esfilagarsava quan s'esmunyia pels panys de les portes. De tota manera se li perdonava la seva innata curiositat, perquè gaudia d'una manya que no és de dir per fer que les dones aconseguissin enamorar l'home que desitjaven. Qualsevol, el més esquiu, tombava el coll davant els requeriments de l'enamorada. Bastava que aquesta clavàs tantes agulles com li fos possible a un cor de be i que després l'enterràs en terra de fossar. El resultat era immediat.

I encara vos puc contar casos més concrets pel que fa a l'encisament. ¿Coneixeu el cas de la bruixa somera? Succeí a Galilea. Una bruixa s'enamorà d'un home de moral tan recta com un faristol, que naturalment es va fer el desentès. Ella, ofesa, decidí donar-li guerra i, a les vetlades, es convertia en somera. L'esperava a la sortida de la taverna i l'acompanyava fins al portal de ca seva amb no massa bones retranques. O bé l'empenyia per l'esquena amb el tos fins fer-lo travelar, o bé li etzibava qualque guitza que espantava les mosques. Aquell home ignorava la procedència del malefici i, desesperat, consultà el problema a un i altre fins trobar remei. Així que, seguint el consell del seu benefactor, va fer-se amb un garrot de bona mida i després de remullar-lo en aigua beneïda, se n'anà tranquil al cafè. No cal ni dir que, a la sortida, l'esperava la somera més emprenyadora que mai, però ell, just veure-la, li féu prendre el trot amb una garrotada a les anques. L'endemà, la bruixa comparagué amb una cama rompuda.

Un altre cas. Una dona de Maria de la Salut va robar una mesura d'oli a la botiga i, al cap d'una setmana, li sortiren buranyes per tot el cos. Grata que grata, consultà el seu mal a un bruixot i aquest li donà la següent recepta per tal de desfer l'encisament. Havia de tirar sal sencera i alum al foc, mentre recitava: «Jo no crem sal ni material /. Jo crem es cos de na Fulana o en Fulano de Tal/ que no pugui ressegar / fins que a ca meva véngui cridant «apaga el foc, apaga el foc...!» Per molt que l'estopejaren, la marca de les cremades a la pell li durà tota la vida.

Podria continuar contant-vos històries. Sé els remeis per emmalaltir els sans i per guarir els malalts. Conec els ungüents capaços de fer tornar l'home boc i bella la donzella esguerrada, no endebades si la justícia ha estat en mans dels homes, la bruixeria ha estat primordial patrimoni de les dones. Però preferesc guardar-me el secret. Cas que les vulgueu saber, vos ben assegur que es propalen per Mallorca com un eco baixet i inextingible. Tot és qüestió de parar l'orella.

Llorenç Capellà

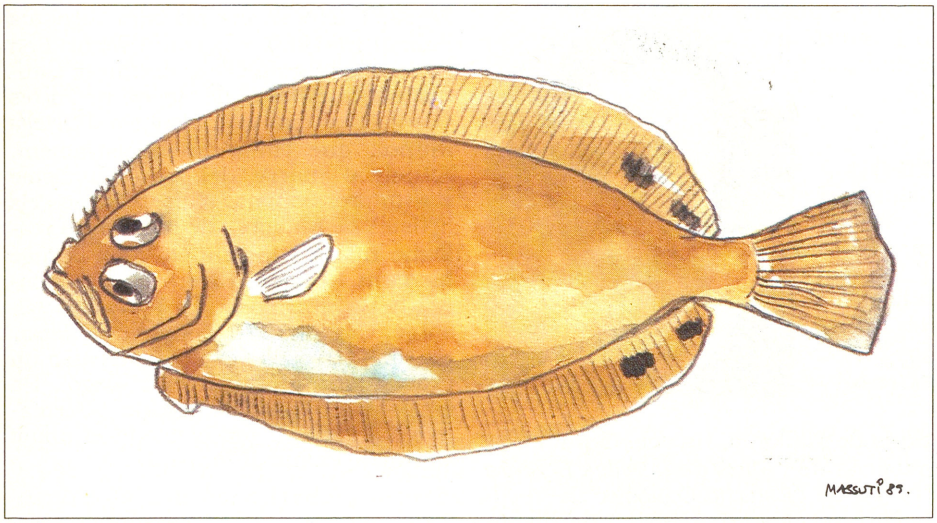

↑ Bruixa (*Lepidorhombus boscii* Risso 1810)

asimètriques i la caudal té la vora arrodonida. Es reprodueix a la primavera. S'alimenta especialment de crustacis. Pot localitzar-se sobretot en fons de fang, de 100 a 900 m de profunditat, encara que a la Mediterrània és més abundant en fons de 100 a 400 m. Se'l pesca amb arts d'arrossegament i es distribueix per tota la Mediterrània occidental i central. (MM)

BRUIXA JOANA, COVA DE SA Situada al bosc de Bellver (Palma). De grans dimensions, s'utilitza com a depòsit municipal de vehicles. (M)

BRUIXES, COMELLAR DE SES Al terme de Palma, situat entre el puig des Castellet i el pla des Noguers. (M)

BRUIXES, COVA DE LES Accident de la costa del terme de Pollença, situat entre el cingle Verd i el morro des Ocells. (M)

BRUIXES, PLA DE SES Al terme de Palma, situat entre Son Espanya i Son Ferriol. (M)

BRUIXES, PUIG DE SES Al terme de Llucmajor, de 311 m d'altària, situat entre el puig de Galdent i Son Reus, fent partió amb el terme d'Algaida. Anomenat abans puig de Sant Joan, documentat el 1332, i puig Agut de Ferrutxelles. Segons la tradició, en el s XV, es col·locà dalt del puig una creu de llenya per espantar les bruixes que per aquelles altures es dirigien d'Algaida a Llucmajor. Actualment, es pot veure al seu cim una perforació circular excavada sobre la roca, que fa pensar en un buit per a acoblar-hi l'extrem d'un pal o d'una creu. (M)

BRUIXÓ, CAN Propietat rústica del terme de Montuïri, situada entre Son Roca i Son Ripoll. (M)

BRUJO, EL Publicació satírica editada a Palma de març a abril de 1895, dirigida per Miquel Martí.

BRULL Publicació mensual editada a Palma, des del novembre de 1988, per la Conselleria Adjunta a la Presidència —Direcció General de Joventut del Govern de la Comunitat Autònoma de les illes Balears—. Dirigida a la joventut, informa de les activitats socials i culturals, promogudes pels organismes autonòmics i d'interès per als joves. Es redacta en català.

BRULLA, COVA DE NA Documentada al terme de Llucmajor el 1581, a la possessió de Son Monget. (M)

BRUMMER, RUDOLF (Radebeul, Alemanya 1907) Lul·lista i catalanò-

↓ Cova de les Bruixes (Pollença). Oli de M Llinàs

↓ Puig de ses Bruixes (Llucmajor)

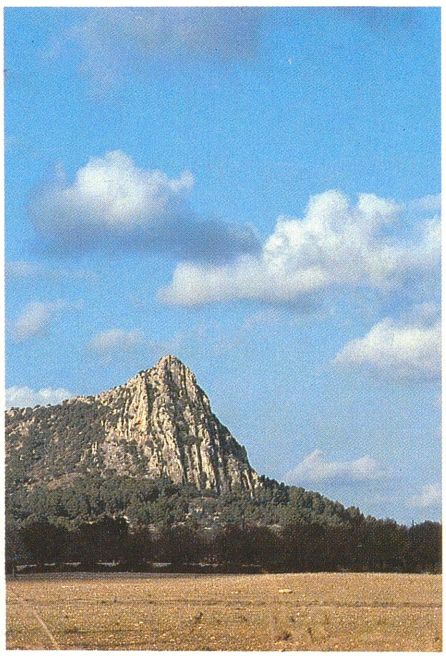

↓ Revista Brull

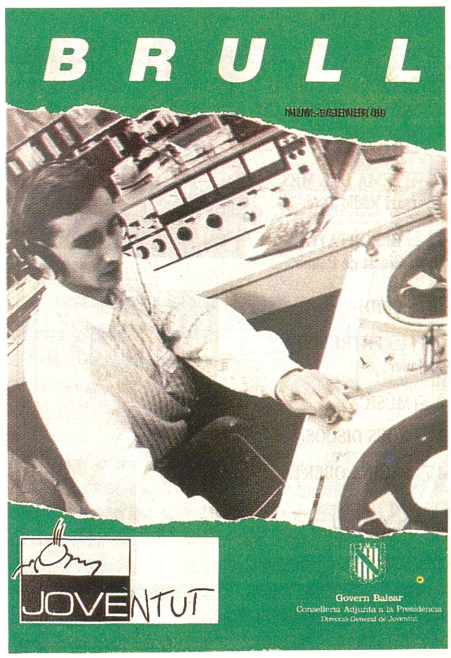

fil. Ha estat professor a Rostock, Berlín i Magúncia. Especialitzat en temes lul·lians de caràcter literari i històric, ha redactat una *Bibliographia Lulliana* (1976) i ha col·laborat a diverses revistes, especialment amb escrits sobre el *Llibre de Blanquerna* de Llull.

BRUN, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre el molí d'en Sopa i Son Ric. (M)

BRUNA, COVA Al terme de Santanyí, situada entre Son Salom i Son Danús. (M)

BRUNA ZARAGOZA, SEBASTIÁN (Màlaga 1951) Golfista. Resideix a Mallorca des del 1984. És jugador professional i mestre jugador. Ha guanyat nombrosos campionats nacionals i internacionals. En destaquen els internacionals Costa del Sol per equips (1980-1981), els d'Andalusia (1981) i els d'Espanya (1982).

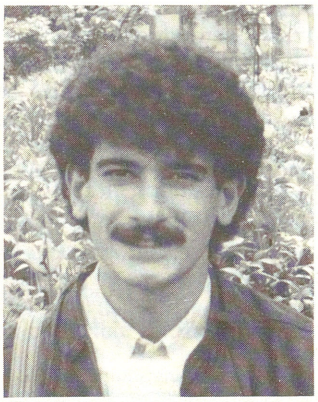

← Miquel Brunet Estarelles

BRUNET ESTARELLES, MIQUEL (Bunyola 1961) Músic i productor musical. Estudià al Conservatori de Palma i a l'Escola de Pedagogia Musical de les Balears. Ha fet composicions i arranjaments musicals per a diverses peces teatrals i per a cantants i grups, com Toni Morlà i l'Orquestrina d'Algaida. Participa en enregistraments com a músic de sessió i en la realització de música per a la ràdio i la televisió. Des del 1978, és director musical del grup Els Valldemossa.

BRUNET ESTARELLES, PERE JOAN (Bunyola 1953) Geògraf i polític. Doctor en Geografia Humana per la Universitat de les Illes Balears (1982). Professor titular d'aquesta matèria a la mateixa Universitat. Ha publicat nombrosos treballs dedicats, sobretot, als transports i les comunicacions de Mallorca. Ha col·laborat en la redacció de l'*Atlas de les Illes Balears* (1979), de l'*Estudio Ecológico de la Albufera de Mallorca* (1980) i del *Llibre Blanc del Turisme a les Balears* (1987). Fou regidor d'urbanisme de Bunyola, per la candidatura Independents de Bunyola (1979-1980). Des del 1987, ocupa el mateix càrrec dins la candidatura Progressistes de Bunyola.

→ Pere Joan Brunet Estarelles

BRUNET MIQUEL, MIQUEL (Manacor 1920) Pintor i dibuixant. Començà a dibuixar a la infantesa de forma autodidacta, durant la immobilitat derivada d'un accident. Sastre d'ofici, aprengué la professió a Madrid i a Barcelona, ciutat on també estudià les tècniques artístiques a l'Acadèmia Tàrrega (1943-1944) i pintà els seus primers olis. Quan tornà a Mallorca fou encoratjat a pintar pels artistes de Manacor i, sobretot, per Rafel Jaume que el féu participar en el Grup Tago. El 1959, exposà per primera vegada a Palma. El 1960, sojornà a Madrid on es relacionà amb Olga Sacharoff, estudià els manifests de Joaquim Torres García i admirà els paisatges d'Ortega Muñoz, que l'influïren decisivament. Situat al marge del tradicionalisme postimpressionista, s'insereix dins els artistes de Mallorca dedicats a un realisme màgic i ingenuïsta com Jaume Mercant i Miquel Rivera Bagur. Conrea la natura morta, la figura i el paisatge. Cap al 1970, començà a deixar els tons terrosos i evolucionà cap a un cromatisme més lleuger i alegre. Ha exposat a Mallorca, Madrid i Alemanya. El 1985, li fou concedit el premi Ciutat de Palma de Pintura.

→ Bartomeu Brunet Riera

BRUNET RIERA, BARTOMEU (Sant Llorenç des Cardassar 1931) Polític. El 1977, ingressà a Unió de Centre Democràtic i passà a Unió Mallorquina el 1985. Va esser batle de Sant Llorenç des Cardassar entre 1983 i

↓ Miquel Brunet Miquel, oli sobre tela *(CP)*

1987. Durant el seu govern, es construí la depuradora de Cala Millor, sa Coma i s'Illot. També s'habilità i començà a funcionar el casal de la Tercera Edat.

BRUNO, CAN Propietat rústica del terme de Sencelles, situada entre can Capellà i can Trist. (M)

BRUNO, GIORDANO (Nola, Itàlia 1548 - Roma 1600) Filòsof, lul·lista i religiós dominicà. Acusat d'heretgia, fugí de Roma i peregrinà per tot Europa. A París, publicà *De compendiosa architectura et complemento artis Lulli* (1582), a Wittemberg el *De lampade combinatoria lulliana* (1587) i a Praga *De lulliano specierum scrutinio* (1588). En les seves obres, es mostra partidari de les doctrines lul·lianes, especialment de la mnemotècnia. Quan tornà a Itàlia el 1591, després d'una curta estada a Pàdua i a Venècia, on ensenyà la doctrina lul·liana, fou capturat per la Inquisició i cremat públicament a Roma el 1600 per abandonar la fe catòlica. Sant Robert Bel·larmí va esser un dels seus jutges. (LlP)

↑ Lluís Bru Salelles, mosaic de la casa March al carrer de Sant Miquel (Palma)

BRU SALELLES, LLUÍS (Ondara, Alacant 1868 - Barcelona 1952) Mosaïcista i escenògraf. Conegué la tècnica musiva a Venècia. És autor dels mosaics del Palau de la Música Catalana de Barcelona i dels de la casa March del carrer de Sant Miquel, de Palma.

BRUSCA, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Son Pistola i Son Du-le-hi. ■ Al terme de Palma, situada entre Son Ganga i Son Picornell. (M)

BRUSI MIRABENT, ANTONI (Barcelona 1782 - 1821) Impressor. Establert a Barcelona, quan l'exèrcit napoleònic prengué la ciutat es refugià a Palma (1811-1813). Instal·là la seva impremta al carrer de Savellà i després, a la costa d'en Brossa. Edità diverses publicacions periòdiques com *Gaceta Extraordinaria de la Regencia, Diario de la Tarde, Diario de Palma, Lluna Patriòtica Mallorquina* i *Nuevo Diario del Liberal Napoleón*. Es dedicà a l'estampació de llibres com *Carta Histórico-Artística sobre el edificio de la Lonja de Mallorca* (1812), escrit per Gaspar Melchor de Jovellanos el 1807, i *In perpetuam memoriam hasce inscriptiones ubique locorum insculpendas ut Gerundae praeclara facta exteris sint nota, orbi pateant posterisque maneant posuit nutu comitiorum Regni*, firmat per JR i G, única obra coneguda en la història de la impremta mallorquina d'un llibre anapistògraf (imprès solament per una cara). El 1814, tornà a Barcelona, se li atorgà la propietat del *Diari de Barcelona* i inicià l'etapa més important d'aquest diari, per la qual cosa és conegut popularment com *El Brusi*.

BRUSQUER A Mallorca, dit de qui actua per impulsos sobtats, a rampellades, especialment del qui condueix un vehicle d'aquesta manera, agressivament però també amb habilitat. ■ Igualment, s'anomena així el qui està dominat per una afecció a la qual es dedica apassionadament.

↓ Obra editada a Palma per Antoni Brusi Mirabent

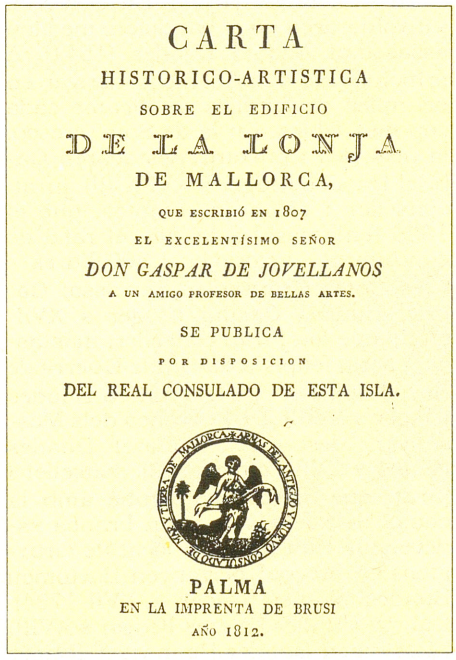

CARTA
HISTORICO-ARTISTICA
SOBRE EL EDIFICIO
DE LA LONJA
DE MALLORCA,
QUE ESCRIBIÓ EN 1807
EL EXCELENTÍSIMO SEÑOR
DON GASPAR DE JOVELLANOS
A UN AMIGO PROFESOR DE BELLAS ARTES.
SE PUBLICA
POR DISPOSICION
DEL REAL CONSULADO DE ESTA ISLA.
PALMA
EN LA IMPRENTA DE BRUSI
AÑO 1812.

BRUSQUER, CAS Propietat rústica del terme de Selva, situada entre el pont d'en Lleó i can Curseta. ■ Al terme de Sencelles, situada entre Biniagual i Son Creixell. (M)

BRUT, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre ca sa Fustera i Son Sard. (M)

BRUT, ES Denominació popular de part del barri del Sindicat, on es localitza la prostitució de Palma, que comprèn, entre altres, els carrers de la Ferreria, dels Flassaders, de la Corderia, de l'Esparteria i dels Moliners, i les places del Banc de s'Oli, de sa Quartera i de l'arquebisbe-bisbe Miralles.

BRUTA, FONT Al terme de Deià, situada entre el puig des Moro i cal Abat. (M)

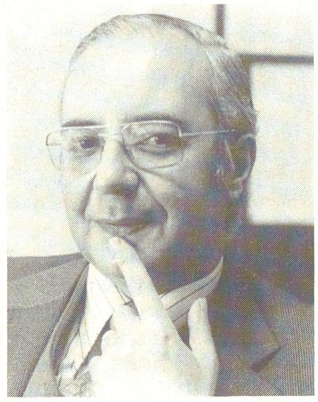

→ Agustí Bru Zaragoza

BRU ZARAGOZA, AGUSTÍ (Barcelona 1928) Urbanista. Fill de Lluís Bru Salelles. Arquitecte per l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona, enginyer tècnic d'armament i construcció per l'Escola Politècnica de l'Exèrcit i diplomat en Ordenació del Territori per la Universitat de Madrid. Resideix a Palma des del 1966, amb l'excepció d'uns anys (1978-83), en què va esser delegat del Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme a Girona i Barcelona. Participà com a arquitecte en la redacció del Pla Provincial d'Urbanisme de Balears, aprovat el 1973. Ocupà el càrrec de director general d'urbanisme de la Conselleria d'Obres Públiques i Ordenació del Territori del Govern Balear (1984-85) i des del 1987 n'és cap del Servei del Medi Ambient.

BRYANT, WILLIAM J (Vermont, Estats Units 1904) Empresari. En memòria del seu pare, creà la *Fundació William L Bryant* (→), institució que promou treballs i excavacions arqueològiques, entre elles, la de *Pollentia* (→). És autor de *Bits of Spain* i *Adventures in Spain Archaeology.*

← William J Bryant

← Bartomeu Buadas Mayol

BUADAS MAYOL, BARTOMEU (Pollença 1931 - Nantes, França 1973) Empresari turístic. Fill de Joan Buadas Salas. Llicenciat en dret. Va esser director de l'hotel Maricel, de Palma, i conseller delegat dels hotels Formentor i Hotel de Mar. Vers el 1959, amb l'escriptor Camilo José Cela, organitzà unes converses poètiques i el Premi Formentor de novel·la (1960-1962), dotat amb 10.000 dòlars, que atreia els millors escriptors del món. Pertanyia a la Junta del Foment del Turisme i realitzà campanyes de promoció per Alemanya, Estats Units, Àustria i Anglaterra. Morí en accident d'aviació.

BUADAS SALAS, JOAN (Pollença 1897 - 1973) Empresari turístic. Fou un dels peoners del turisme a Mallorca. Inicià la seva activitat vers el 1929, amb la construcció de l'hotel Maricel al Port de Pollença. Entre 1949 i 1960 explotà l'hotel Maricel, de Palma. El 1951, comprà amb altres socis, l'hotel

→ Joan Buadas Salas

Formentor, del qual aviat aconseguí la majoria d'accions. El 1961 inaugurà l'Hotel de Mar a Illetes, que posteriorment va vendre a la cadena hotelera Sol.

BUADELLES, MOLÍ DE SON Possessió del terme de Santa Maria del Camí també coneguda com Son Torrella Nou i ses Fontanelles, situada entre Son Torrella Vell i es Cabàs. Documentada el 1482. (M)

BUADES Família de terratinents de Búger, documentada el 1339. Assolí la màxima presència social entre 1382-1428, quan els seus membres ocuparen dotze vegades el càrrec de batle reial de Campanet, municipi del qual era part aleshores el lloc de Búger. Però, a finals del s XV, ja havien passat a un rang secundari. Participaren activament en les Germanies (1521-1523) i dos dels seus membres foren sancionats (1524). En el s XVI, s'involucraren en el bandolerisme i fou assassinat Miquel Buades (1541). A principis del s XVII, havia derivat en un aplec de famílies de lligams cada cop més febles. En la de Son Terescó, la més rica i puixant, destacaren Gabriel Buades (Búger s XVI-XVII), jurat, conseller i oïdor de comptes, que el 1635 tenia casal a la vila, el rafal de can Amunt – valorat en 1.500 lliures– i les Rotes Grans d'en Terrassa; Gabriel Buades Calafat (Búger s XVII-XVIII) que fou jurat, conseller, mostassaf i actiu felipista durant la Guerra de Successió, i el cirurgià Mateu Buades (Búger s XVIII). De la branca dels Mossènyer, destacaren Gabriel Buades (Búger s XVII-Palma 1713), conseller i jurat, que simpatitzà també amb la causa dels felipistes. Una branca esdevengué una dinastia local de cirurgians, a la qual pertanyen Bartomeu Buades Siquier (Búger s XVII-1734), Gabriel Buades Paieres (Búger s XVIII) i Bartomeu Buades Bennàsser (Búger s XVIII-1829). A la branca dels Pobles, pertanyia Gabriel Buades (Búger s XVII-1683), propietari de So na Siona i sa Femada, que fou conseller i membre del Govern de Sanitat en el temps que la pesta bubònica devastà Búger (1652-1653). Un altre representant fou Gabriel Buades Colom (Búger s XVI-1655), vicari de Búger, i propietari dels morerars de l'hort des Prat i des Maiol. A finals del s XVIII, reduïts a un aplec de petits propietaris de terres i cases a Búger, deixaren definitivament de tenir-hi un paper rellevant. El 1775, estaven fragmentats entre els Catalí, Freixura, Garbell, Massanet, Mossènyer, Panxeta, Pobles, Pola, Rimbano, Segai, Set Anyos, Terescó i Tudó, entre altres. (DF)

BUADES, SON Rafal del terme de Búger. Documentat el 1635, pertanyia als Paieres.

BUADES CARBONELL, NICOLAU (Palma 1798 - s XIX) Escriptor. Religiós agustí. És autor d'*Oración inaugural, pronunciada en la abertura de los estudios de la Universidad Literaria de Mallorca, Opúsculos ascéticos* i *Sermones varios.*

→ Josep Buades Costa

BUADES COSTA, JOSEP (Palma 1932) Empresari. President del comitè executiu del Trofeu Ciutat de Palma (1979-1989). Ha estat vicepresident del Reial Mallorca (1978-1981). Des del 1986, és vice-president de la Federació Territorial Balear de Futbol. El 1985, fundà l'equip de futbol-sala, *Buades Electricista,* del qual és president i patrocinador.

BUADES ELECTRICISTA Equip de futbol-sala. Creat a Palma el 1985 per Josep Buades Costa, que n'és president i patrocinador. La temporada 1985-1986, jugà en la categoria regio-

← Equip de Buades Electricista de la temporada 1988/89

nal. Des del 1986, és a la divisió d'honor, grup A-1.

BUADES FERRER, ANTONI (Palma 1891 - 1967) Empresari. Fill de Gabriel Buades Vidal i nét d'Andreu Buades Mir. A començaments del s XX, s'incorporà a l'empresa familiar (Casa Buades), que va diversificar fins a arribar a tenir un milenar de treballadors en els anys seixanta. Fou president del Reial Mallorca entre 1940 i 1944. En morir, deixà el control de les seves empreses als seus fills.

← Antoni Buades Ferrer

BUADES FIOL, ANDREU (Palma 1931) Empresari i polític. Diplomat en Alta Direcció d'Empresa per l'Institut d'Estudis Superiors de l'Empresa de la Universitat de Navarra. Va esser president del Patronat de Reinserció Social i membre de la Junta de Llibertat Condicional (1970-83). Condecorat amb la Creu al Mèrit Social Penitenciari. El 1977, es presentà, com a segon de llista, a les eleccions a diputats per Aliança Popular, però no aconseguí l'escó. És president de l'Associació Espanyola contra el Càncer a Balears i inaugurà el primer centre de diagnòstic preventiu a les Illes. És president de Comercial Buades SA.

→ Andreu Buades Fiol

BUADES FIOL, ANTONI (Palma 1923) Empresari i polític. Començà com a apoderat de la Casa Buades (1943-1950) i després n'ocupà els càrrecs de gerent (1950 i 1966) i director general (1966-1974). Ha estat conseller de nombroses empreses, com Hotelera Insular, Tèxtil Mediterrània, Industrial Brodadora, Brodats Mallorca, Instal·ladora Mallorca, Comercial Buades i Banc Atlàntic. Ha estat vicepresident (1966-1976) i president (1976-1986) de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Mallorca, vocal i vice-president de la Junta del Port (1974-1986), vicepresident del Foment del Turisme (1975-1981) i del *Círculo Mallorquín* (1979-1985). També fou fundador i primer president de la Reial Federació de Golf de Balears (1976-1986). Militant del Partit Liberal, fou elegit senador a les eleccions generals de 1986, per la Coalició Popular. El març de 1989, s'integrà en el Partit Popular.

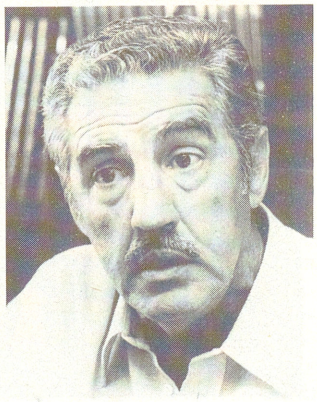

→ Antoni Buades Fiol

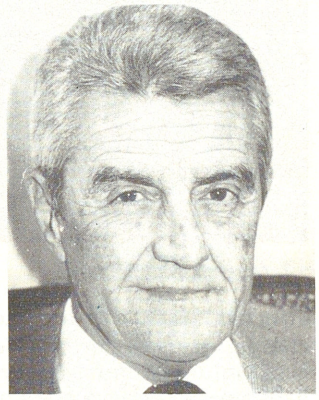

→ Bartomeu Buades Fiol

BUADES FIOL, BARTOMEU (Palma 1921) Empresari. Presidí, amb la col·laboració dels seus germans, les empreses Buades, entre 1967 i 1985. Durant la seva presidència, la grifoneria Buades assolí el liderat del mercat espanyol, exportà a més de 40 països i tengué més de 700 empleats. El 1964, participà en la creació de l'Associació Sindical d'Industrials de Mallorca —ASIMA—. Posteriorment fou membre fundador de les principals organitzacions empresarials de Balears.

BUADES FRAU, AGUSTÍ (Palma 1804 - 1871) Pintor. La seva formació fou autodidacta, basada en l'estudi i la còpia d'obres de col·leccions particulars. Se'n coneix molt bé l'obra gràcies al seu *Libro de Asientos* (1822-1871), on hi ha una anotació minuciosa dels quadres realitzats (323 retrats i 166 pintures d'altres gèneres). Està considerat el millor retratista mallorquí del s XIX. Treballà, també, la temàtica religiosa, generalment com a copista dels consagrats: Correggio, Perugino, Murillo, Rubens, Mesquida i

↑ Agustí Buades Frau, *Nina*

↑ Agustí Buades Frau, *Miquel Lladó, batle de Palma* (1860)

Juncosa. Dedicà atenció a altres camps, com els cartons de tapisseria, els frontals d'altar i els betlems. Estilísticament, la seva obra s'inclou dins el classicisme més pur, al marge de corrents coetanis com el romanticisme. Guanyà la medalla d'or a les exposicions industrials patrocinades per la Diputació Provincial el 1848 i el 1849. Ingressà a l'Acadèmia de Belles Arts de Palma el 1854. La seva clientela comprenia l'aristocràcia, la burgesia i institucions oficials i religioses. De la seva producció destaquen els retrats de Ramon Despuig, comte de Montenegro (1834), El pianista Andreu Pavia (1836), Joan Muntaner, governador de la Mitra (1841). La Verge dels Dolors amb Jesús al peu de la creu (1844), La Verge de la Llet, El bisbe Rafael Manso (1848), La família del pintor (1855), Tomàs Quint Safortesa i Dameto, Marià Villalonga amb els seus fills (1870). Entre les col·leccions que reuneixen una quantitat representativa de la seva obra, cal destacar les de l'Ajuntament de Palma, el Consell Insular de Mallorca, el Museu de Lluc, el Museu de Valldemossa i la dels germans Buades Tomàs (Palma). (PV)

BUADES GEIS, PERE (Palma 1949) Pintor. Fill de l'industrial Bartomeu Buades Fiol. Viatjà per Europa i els Estats Units, en contacte amb la contracultura del hippisme. A Barcelona estudià a l'Escola d'Eina i treballà com a actor en el film *Catarsis* d'Alejandro Corniero. A Lovaina (Confederació Helvètica), estudià a l'Escola de Belles Arts (1970-1971), i realitzà la seva primera exposició (1971). Exposà a la Llibreria Tous de Palma (1972) la primera mostra de pintura inserida plenament en el Pop Art realitzada per un artista mallorquí. Posteriorment fundà la Galeria 19, a Palma, dedicada exclusivament a la pintura menor dels s XIX-XX. Després conreà la pintura només de forma ocasional i deixà d'exposar.

↓ Pere Buades Geis, sense títol

BUADES MIR, ANDREU (Palma 1829 - 1902) Empresari. El 1843, fundà Casa Buades, dedicada a la pro-

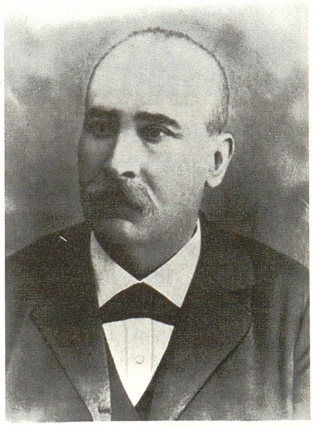

→ Andreu Buades Mir

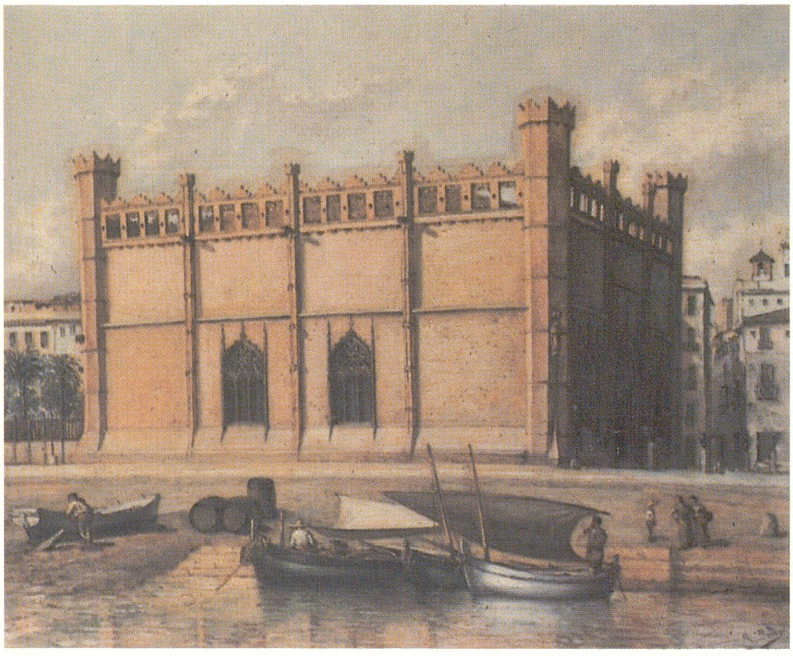

← Agustí Buades Muntaner, *La Llonja (CP)*

ducció d'estris metàl·lics com llumeneres, brasers i cremadors de gas. Començà l'elaboració de grifons amb models per a cups i bótes de vi, arran de l'augment de la demanda provocada per l'auge de la producció vitícola (1860-1890). Legà l'empresa, que posteriorment seria *Buades Societat Anònima* (→), als seus fills.

BUADES MUNTANER, AGUSTÍ (Palma 1836 - 1912) Pintor. Deixeble del seu pare, Agustí Buades Frau. Cultivà el paisatge, escenes de costums, la natura morta i el retrat. És notable també com a copista. Féu nombroses exposicions i participà a certàmens locals com els del Foment de la Pintura i Escultura (1876), els del Centre Mercantil (1876), i l'Exposició Balear de Sóller (1897). Participà en l'Exposició Nacional de Belles Arts (1866) i en l'Exposició Universal de París (1878), entre altres. Destaquen les obres *La lectura del Quijote*, *El pati de la casa Vivot*, *Murades d'Alcúdia*, *Castell del Rei (Pollença)*, i les còpies *La Perla* de Rafael d'Urbino i *Els fumadors* de Teniers, realitzades al Museu del Prado el 1872. L'eminència de l'obra del seu pare, ha fet que sigui considerat un pintor secundari. (PV)

→ Gabriel Buades Pons

BUADES PONS, GABRIEL (Inca 1903 - 1938) Sindicalista. Sabater d'ofici, ingressà al sindicat anarquista La Indústria i participà en la vaga general de subsistències a Inca (1919). Emigrà a França el 1929, on treballà de sabater. Quan tornà a Mallorca (1931), s'afilià a la Confederació Nacional del Treball, i col·laborà a *Cultura Obrera*, *Avance*, *Adelante* i *Revista Blanca*. Fou empresonat el 1934 a causa de la revolució d'Astúries. El 1935, fundà l'Ateneu Llibertari de la Justícia, societat obrera de la qual fou secretari. El juliol de 1936, fou detengut amb el seu germà Francesc, també anarquista, sofrí un llarg empresonament i fou afusellat.

BUADES REINÉS, JOAN (Campanet 1948) Metge. Llicenciat a Granada (1972), s'especialitzà en Medicina Interna a Bilbao (1977) i es doctorà cum laude a Barcelona (1988). Ha publicat articles i treballs d'investigació a *Chest*, *Nouvelle Presse Medicale*, *Annals of Internal Medecine*, *Revista Clínica Española* i *Medicina Clínica*, a més de presentar nombroses ponències a congressos de medicina nacionals i internacionals. La seva tesi doctoral, *Fiebre mediterránea familiar en Mallorca* (1989) fou guardonada amb el premi internacional Hadassah Espanya 1988 i significa una aportació important a l'estudi d'aquesta malaltia hereditària en els aspectes clínic, immunològic i genètic, centrat en el grup ètnic dels xuetes mallorquins (vegeu *Febre mediterrània familiar*). És metge de medicina interna a Son Dureta i professor de Farmacologia a l'Escola Universitària d'Infermeria de Palma.

→ Joan Buades Reinés

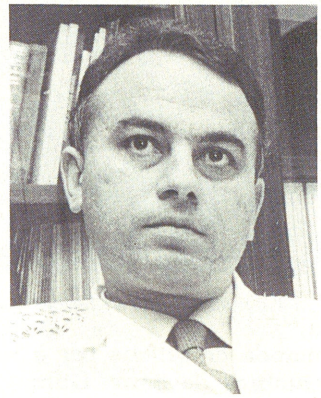

→ Miquel Buades Riber

BUADES RIBER, MIQUEL (Campanet 1913) Pedagog. Estudià a l'Escola Normal de Barcelona, on s'imbuí d'una ideologia esquerrana i anarquista. Retornat a Mallorca, fou un dels fundadors de l'Escola Decroly (1934-1936) de Campanet, de pedagogia avançada i progressista. Durant la Guerra Civil, sofrí un llarg empresonament (1936-1937). El 1941, tornà a Mallorca i reprengué la seva tasca educativa.

BUADES SOCIETAT ANÒNIMA Empresa metal·lúrgica fundada a Palma, el 1843, per Andreu Buades Mir. En un principi produïa llumeneres, brasers, cremadors de gas i altres estris metàl·lics. L'auge de la producció vitícola mallorquina (1860 i 1890) li permeté subministrar grifons per als cups i les bótes congrenyades. A principis del s XX, féu front a la de-

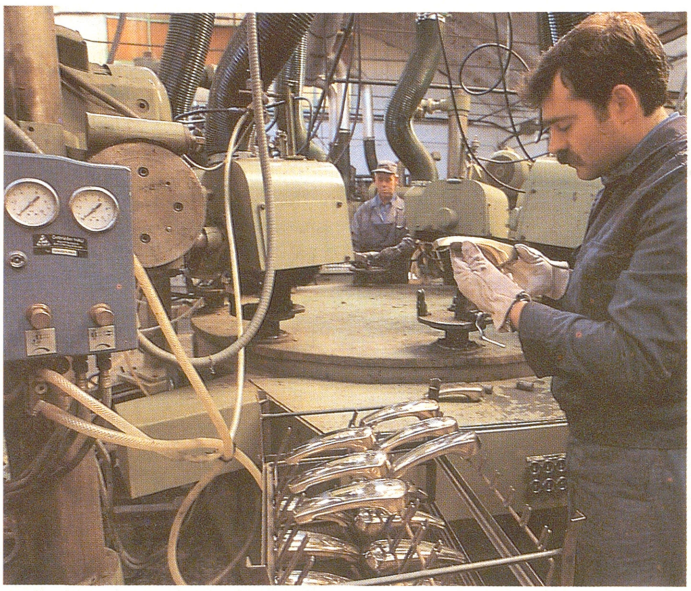

↑ Fabricació de grifons a Buades Societat Anònima

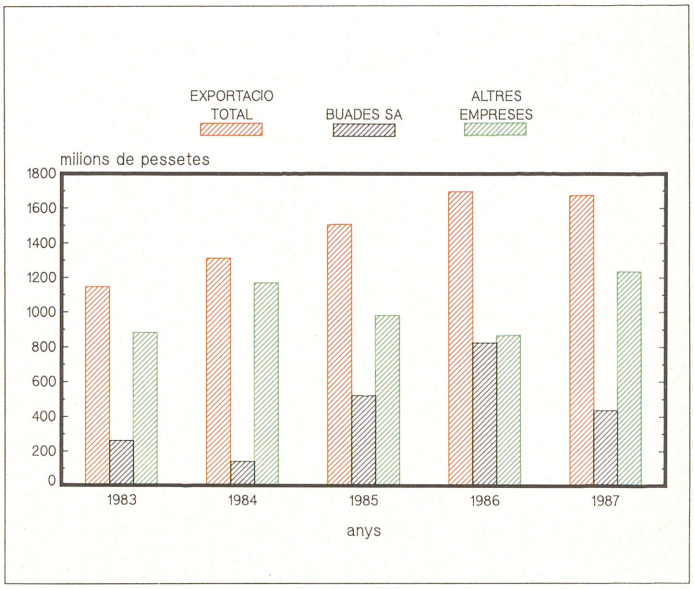

↑ Participació de Buades SA en l'exportació total de grifoneria espanyola

manda de grifons per a les primeres cambres de bany. Durant la Guerra Civil, la indústria mallorquina hagué de contribuir al sosteniment de la guerra. Així, la Casa Buades es posà a fabricar sivelles per a corretjams militars, caretes antigàs i fins i tot metralladores. A la postguerra, es dedicà principalment a la grifoneria sanitària que, amb l'inici del *boom* turístic, tengué una nova i creixent demanda. Importà tecnologia alemanya i l'empresa familiar es convertí en societat anònima (1957). Amb un equipament industrial modern i uns controls de qualitat rigorosos, emprengué la captació del mercat peninsular. A finals dels anys seixanta, s'iniciaren les exportacions a l'estranger, primer a Hispanoamèrica (1967) i després a Suïssa, l'Orient Mitjà, el Magrib, Polònia, França i Alemanya, entre altres. El 1977 el Ministeri de comerç li concedí la Carta d'Exportador de Primera Categoria, que s'atorga a les empreses que venen a l'exterior més del 15% de l'exportació total espanyola del sector. És l'única empresa mallorquina que té aquesta distinció. El 1985, el grup nord-americà Stanadyne n'adquirí la quasi totalitat de les accions i en deixà una petita part a Bartomeu Buades. Stanadyne augmentà les inversions en maquinària i equipament, establí empreses germanes de distribució a Alemanya i a França i organitzà cursos de formació per als treballadors. El 1986, la seva exportació de grifoneria suposava el 49% de l'exportació total d'Espanya. És especialment notable a França (per valor de 473 milions de pessetes), als Estats Units d'Amèrica (174 milions), a l'Iran (88 milions), i a la República Federal Alemanya (51 milions). També ha exportat a altres estats, fins un total de 76 (alguns tan llunyans com Austràlia, el Japó, l'Equador i el Zaire). El 1989, té 346 treballadors i la quasi totalitat de les seves accions han estat adquirides pel grup multinacional TEKA.

BUADES SAMPER, JOSEP (Sa Pobla 1956) Colombòfil. Va esser campió d'Espanya en el concurs nacional de fons, amb amollada a Valdepeñas (1984).

BUADES VALLESPIR, ANTÒNIA —MADÒ BUADES— (Sa Pobla 1911) Cantadora. De formació autodidàctica, coneixedora de les cançons de feina del camp pobler, ha assolit un estil personal dins la tradició de les tonades populars. Ha actuat arreu de Balears i a diverses ciutats de l'Estat espanyol, acompanyada a la ximbomba pel seu marit, Bartomeu Gamundí Rosselló. A la dècada dels 50, guanyà els concursos de cançons de Selva i de sa Pobla. El 1968, aconseguí el primer Premi Nacional de Folklore (Madrid) amb la cançó *Perendengue*. Arran del Concurs de Cançons de Crestatx, formà el grup musical pobler Ximbombes i Cantadors. Ha enregistrat diversos discs. (AlB)

← Antònia Buades Vallespir —madò Buades—

BUBOT, CANAL Al terme d'Alcúdia, situat entre el puig de la cova de Sant Martí i el puig de can Moi. (M)

BUBOTA Nom que a Mallorca designa els clàssics fantasmes de llençol blanc amb espelma a la mà. Són figures allargades i molt tapades, que apareixen per fer por i que simbolitzen la presència dels morts. Segons les rondalles i les tradicions populars, es podien veure als llocs solitaris i, de vegades, xiulaven als humans per cridar la seva atenció. Això va provocar la picaresca de disfressar-s'hi per anar a festejar o per portar contraban. ■ Dit d'una persona molt lletja, de mal aspecte. ■ Núvols grossos i negres, amenaçadors. (CG)

BUBOTA, NA Terrenys del terme d'Algaida, situats entre el tancat Prim i les cases Rotges. (M)

BUBÚ, CALA EN A l'illa Dragonera, situada entre cala Cocó i cala Llebeig. Anomenada també cala en Begur. (M)

BUC Antiga possessió de Santa Maria del Camí, avui fragmentada.

↑ Pla de Buc (Santa Maria del Camí)

↑ Antoni Maria Bucarelli Ursua

Correspon a l'alqueria àrab Arroengat, documentada el 1246, compresa entre l'antiga cavalleria de Santa Maria, Terrades, el torrent Fals i la zona de Son Seguí. L'alqueria ja es fragmentà en el s XIII. Entre 1240 i 1250, la família des Buc es possessionà d'una part i, en el s XIV, ja es documenta el topònim Buc. En els últims segles ha estat fonamentalment una zona de vinya. Hi ha unes cases velles, probablement les del Buc antic, a la zona més propera a Son Seguí, anomenada can Quart, amb una finestra renaixentista i altres elements arquitectònics antics. (MaM)

BUC, ANTONI (València s XVIII - XIX) Polític. El 1814, fou confinat a Maó per les seves idees liberals. Durant el trienni liberal fou secretari de la Junta Interna de Govern de Catalunya (1820) i cap polític interí de Mallorca i de Valladolid. Arribà a Mallorca el 1821 per substituir, durant sis mesos, el cap polític Guillem Ignasi de Montis, que, degut al seu precari estat de salut, havia demanat un període d'excedència. Abandonà el càrrec el 1822. Fou membre de la Societat Econòmica d'Amics del País de València.

BUC, CAN Propietat rústica del terme de Marratxí, situada entre Son Vivot i Son Pons. (M)

BUC, PLA DE Zona del terme de Santa Maria del Camí. Anomenada Arroengat en època islàmica. En el repartiment de Mallorca, correspongué a Bernat de Santa Eugènia i després passà als germans Guillem i Pere Figuera, que en vengueren la meitat a Guillem de Planes. En morir, l'heretà la seva viuda Guillemona i el territori prengué el nom de pla de na Planes. Els seus fills el traspassaren a Guillem Arrapat, que comprà també l'altra meitat (1248). Posteriorment, Gerard des Buc adquirí tota l'alqueria, que prengué el nom actual. El cultiu principal era el cereal, substituït més tard per la vinya. (AnB)

BUCARELLI URSUA, ANTONI MARIA (? 1717 - Nueva España 1779) Virrei de Nueva España (1771-1779), durant el regnat de Carles III. Fou un important col·laborador de fra Juníper Serra en les seves tasques evangelitzadores. Per aquest motiu, el seu retrat és al Museu de Petra.

BUCARELLI URSUA, FRANCESC DE PAULA (? s XVIII) Militar. Amb el grau de tinent general, fou capità general de Mallorca entre 1761 i 1764. Sota el seu comandament, es prengueren mesures contra l'especulació i es reintegraren els dominics a les càtedres que tenien abans dels fets de 1750. L'abril de 1762, promulgà un ban que establia el correu ordinari arreu de Mallorca, dues vegades per setmana. El juliol de 1762, féu publicar la declaració de guerra a Portugal, en un moment que Espanya també lluitava contra Gran Bretanya en el context de la Guerra dels Set Anys (1756-1763). L'octubre de 1764, s'embarcà cap a Andalusia i ocupà provisionalment el comandament el mariscal Joan Ballester, fins al nomenament d'Antoni Alós com a comandant general del Regne de Mallorca. (DJ)

BUCHENS ADROVER, PAULÍ (Palma 1944) Polític i economista. Estudià peritatge i professorat mercantil a l'Escola de Comerç de Palma i economia a la Universitat complutense de Madrid. El 1969, ingressà en el cos d'Estadístics Facultatius de l'Es-

↓ Paulí Buchens Adrover

tat i, des del 1970, és delegat provincial d'estadística de Balears. Com a economista, fou professor d'estadística a la Facultat de Filosofia i Lletres de Palma i col·laborador en diversos estudis. Com a polític, ocupà diversos càrrecs a l'Ajuntament de Palma i, del 1976 al 1979, batle per elecció del consistori. El seu govern, es caracteritzà per la realització de la transició democràtica en la política municipal. Es dissenyà el Primer Pla d'Acció a Barriades, que inicià la descentralització administrativa. En el capítol de realitzacions, destaca el rescat de la concessió del *Parc de la Mar* (→), i la convocatòria i resolució d'un concurs internacional de projectes, sota la direcció de Josep Lluís Sert i Joan Miró; la conclusió del Poliesportiu Municipal i de l'abocador i forn crematori de fems de Son Reus, obres iniciades amb l'anterior equip municipal encapçalat per Rafel de la Rosa; l'aprovació dels estatuts de la Fundació Pilar i Joan Miró; la recuperació de festes populars com la Revetla de sant Sebastià; l'adquisició del palau de can Morell i el disseny d'una política urbanística restrictiva, en la qual destaca l'escurçament d'alçades en el polígon 33 (passeig Marítim). Simultàniament al càrrec de batle, fou procurador a Corts, integrat en el grup parlamentari Independent, impulsor de la Llei de Reforma Política. Del 1979 al 1985, fou president del Foment de Turisme de Mallorca. D'aquesta època destaquen la tecnificació de l'entitat, amb la incorporació d'un gerent, i la firma d'importants convenis amb l'Administració Central en matèria de promoció, l'oposició a la urbanització des Trenc i la celebració dels congressos de l'Associació Britànica d'Agències de Viatges —ABTA— de 1983 i de l'Associació d'Agències de Viatges Alemanyes —DRV— de 1984. El 1980, fou nomenat conseller delegat d'Última Hora SA i posteriorment de la resta de societats editorials del Grup. Com a tal, ha estat membre de la junta directiva de l'Associació d'Editors de Diaris Espanyols, secretari d'Editors Diaris Associats i vicepresident de l'agència de notícies Imagen Press.

BUDELL, PUIG Al terme d'Escorca, de 640 m d'altitud, anomenat també Muntibudell. (M)

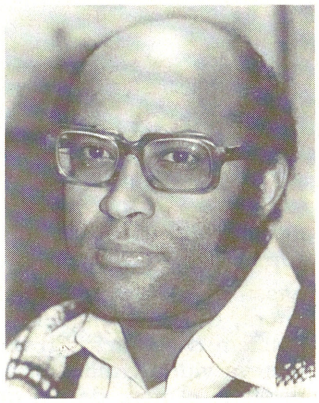

→ Cecil Buele Ramis

BUELE RAMIS, CECIL (Palma 1944) Religiós. Fill d'Andrés Buele Siesa. Llicenciat en Ciències de l'Educació. El 1968, s'ordenà prevere i marxà com a missioner al Burundi (1971-1975) i al Perú (1975-1979). En tornar a Mallorca hi fundà Amnistia Internacional i el Comitè de Solidaritat amb Amèrica Llatina (1979).

↓ Puig Budell (Escorca)

→ Andrés Buele Siesa

BUELE SIESA, ANDRÉS (Basilé, Guinea Equatorial 1911) Personatge que es féu popular per esser l'únic home de color de Palma, on era conegut com **es negre de Can Matons**. Arribà a Palma el 1927, contractat per Rafel Feliu Blanes, mitjançant la collaboració d'uns missioners. Treballà a la botiga de teixits Can Matons i com a ordenança de la Diputació de Balears. Durant la Guerra Civil es presentà voluntari a les milícies requetès i lluità a la Península.

BUENDER Alqueria documentada al terme d'Andratx el 1232. Avui Son Mas, entre la vila i Son Curt. (M)

BUEN OBRERO, EL Publicació mensual editada a Palma des d'abril a juny de 1901, a cura de Joaquim Domènec i dirigida als obrers catòlics.

BUEN Y DEL COS, ODÓN DE (Zuera, Aragó 1863 - Mèxic 1945) Naturalista i oceanògraf. Estudià ciències naturals a la Universitat de Barcelona, i es doctorà posteriorment a la de Madrid. A partir del 1885 participà com a director en nombroses campanyes oceanogràfiques, fins que el 1906 ocupà la direcció del laboratori de Biologia Marina de Mallorca, que s'inau-

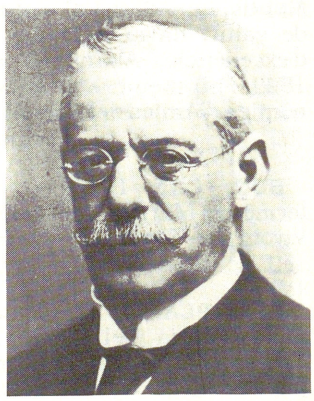

→ Odón de Buen y del Cos

gurà el 1908. El 1914, fou designat primer director de l'Institut Espanyol d'Oceanografia. El juliol de 1936, quan tot just havia arribat a Mallorca de vacances en companyia de la seva esposa, fou detingut per la policia i empresonat. Gràcies a un intercanvi de presoners, fou alliberat l'agost de 1937. Treballà al laboratori biològic marí de Banyuls (el Rosselló) des d'on, el 1939, s'exilià a Mèxic. (LlM/MC)

BUES, POU DE SES Al terme d'Artà, entre Carrossa i Sos Fulles. (M)

BUETA, CAN Propietat rústica del terme de Son Servera, situada entre ses Barracasses i Son Furiana. (M)

BUFADOR Forat a la penya, semblant a una xemeneia, que comunica en un nivell més baix amb la vorera de la mar o amb el llit d'un barranc. Quan hi ha maregassa i bufa fort el vent, en surt aigua de forma intermitent com si fos un brollador, o bé bufades de vent que, a vegades, entre xiulets llancen fullam i herbes. (M)

BUFADOR, COVA DEL Al terme de Palma, situada entre cala Gamba i Can Pastilla. (M)

BUFADOR, COVA DES Al terme de Felanitx, situada entre ses Partions Noves i s'Algar. (M)

BUFADOR, EL Al terme de Pollença, situat a cala Vall de Bóquer, a la ribera dels Cingles. (M)

BUFADOR, ES Al terme d'Artà, situat entre el cap de Ferrutx i sa Galta des Puig. ■ Al terme de Capdepera, situat entre el cap des Freu i la platja de sa Mesquida. ■ Al terme de Llucmajor, situat entre punta de cala Pi i punta de sa Dent. ■ Al terme de Manacor, situat entre punta Moreia i cala Morlanda. ■ Al mateix terme, entre cala Romaguera i cala Antena. ■ Al terme de Santa Margalida, situat entre es Corral des Mabres i sa Pesquera del Majoral. ■ A la punta de sa Creu de la bocana del port de Sóller, damunt una cova marina. ■ Al terme de Valldemossa, situat al costat de l'ermita de la Trinitat. (M)

BUFADOR DE SON BERENGUER, COVA DES Cavitat situada prop del camí vell de Santa Maria del Camí a Alaró, a les rodalies de les cases de Son Berenguer, al terme de Santa Maria del Camí. Amb 450 m de recorregut se situa en el lloc 14 dins les coves més llargues de Mallorca. Té aixecament topogràfic.

BUFADORS, PUNTA DES Accident de la costa del terme d'Estellencs, situat entre cala d'Estellencs i la pesquera d'en Flac. (M)

BUFARANYES, CINGLE DE Accident de la costa del terme de Pollença, situat entre el cap de Catalunya i el Colomer. (M)

BUFARELL, SON Terrenys del terme de Maria de la Salut, situats entre Son Canet i can Blaiet. (M)

BUFETA, ROCA Puig de 300 m d'altitud que fa partió entre els termes d'Algaida i Montuïri, situat entre Son Lleó i Alcoraia. (M)

BUFÓ, CAS Propietat rústica del terme d'Escorca, situada al llogaret de sa Calobra. (M)

BUFÓ, CREU D'EN Al terme d'Escorca, a sa Costera, entre el coll de Biniamar i es Racó de na Taleca. (M)

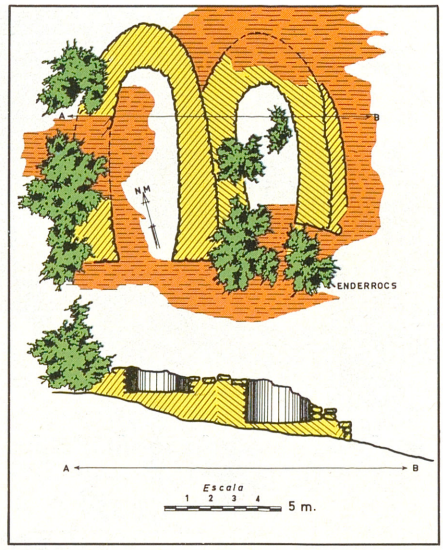

↑ Plànol dels naviformes de Son Bugadelles (Calvià)

BUGADELLES, SON Possessió del terme de Calvià situada entre la capella de sa Pedra Sagrada i Son Roca. Dins els seus límits hi ha un poblat d'habitacions naviformes de l'Edat del Bronze. Algunes estan geminades i, on el pendent del terreny és massa inclinat i posa en perill l'estabilitat de l'habitació, fou construït un contrafort, amb el qual s'assegurava el mur exterior. El pinar ha envaït l'àrea del poblat i pràcticament l'ha destruït. (M)

BUGADER Dit de qui fa bugada per altri. La bugada consisteix en una

↓ Son Bugadelles (Calvià)

↑ Bugaderia pública des Jonquet (Palma). Oli de Llorenç Cerdà *(CP)*

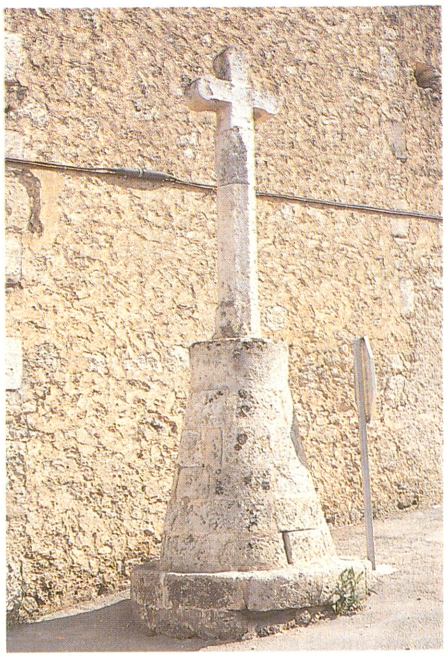

↑ Creu de Búger

sèrie d'operacions que es duen a terme per netejar la roba. Antigament, després de rentant-la amb sabó, s'escaldant-la amb lleixiu. Els utensilis indispensables per a bugadejar eren les piques, el cossi, la caldera i la foganya, que solien estar dins la cuina o se'ls dedicava una cambra especial anomenada bugaderia. Hi havia bugaderies públiques —com la des Jonquet, a Palma— que rebien encàrrecs de cases benestants. ■ Vulgarment, i en femení, dit d'una persona xerraire, afectada de portar noves i retreure els defectes dels altres. Persona de modals poc fins.

BUGADERA, COVA DE SA Accident de la costa del terme d'Escorca, situat al morro de sa Vaca, entre es Llisar i na Mala. (M)

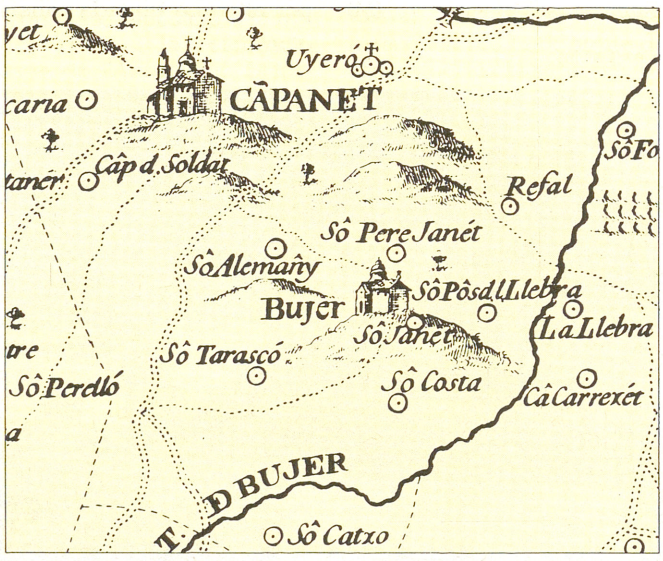

BÚGER Municipi de Mallorca septentrional, a la zona de transició entre el Raiguer i el Pla, situat entre els termes de Campanet, sa Pobla, Inca i Selva. Es disposa al voltant d'un conjunt de turons, de 80 a 105 m, vorejats a l'oest, al sud i a l'est per una planura al·luvial per on discorren el petit torrent de can Tabou o de la font des Prat i el gran torrent de Massanella, dit també del pont d'en Lleó o de Búger, afluent del torrent Gros o de Sant Miquel, el més cabalós de les Illes Balears, que limita el terme al nord-est i aboca les seves aigües a la badia d'Alcúdia, a través de s'Albufera de Mallorca. Amb 8,24 km², és el terme municipal de menor extensió de Mallorca. El 1987, tenia 1.021 habitants (bugerrons), amb una densitat de 123,90 h/km², superior a la mitjana de la Part Forana, però afavorida per la migradesa del terme. Hi destaquen les possessions de Son Alemany, Son Catxo, Son Costa, Son Genet, Son Pere Genet, ses Planes, Son Pons de sa Llebre, es Puig, es Rafal, sa Rata i Son Terescó. La pluviositat, de 600 a 700 mm anuals, ateny un màxim al nord del bosc de Son Alemany i decreix cap al sud fins a un mínim a ses Planes de Binissatí. El terme se situa entre les cotes dels 19 m, a la unió dels torrents de Búger i de Sant Miquel, i dels 105 m al pujol des Revellar. El conjunt de turons que formen el nucli central del terme ha tengut una importància històrica decisiva perquè ha donat a les successives ocupacions humanes un redòs abrigat i saludable, en contrast amb la planura, afectada per les inundacions dels torrents i delmada pel paludisme. Als turons es localitzaren els hipogeus i poblats del període talaiòtic, l'alqueria islàmica, les principals possessions resultants de la conquesta catalana i, finalment, s'hi consolidà i desenvolupà el lloc de Búger fins a esdevenir vila i municipi independent. En el s XX, culminà la despoblació del pla a favor dels turons, com mostra l'extinció del lloc de can Damianet, men-

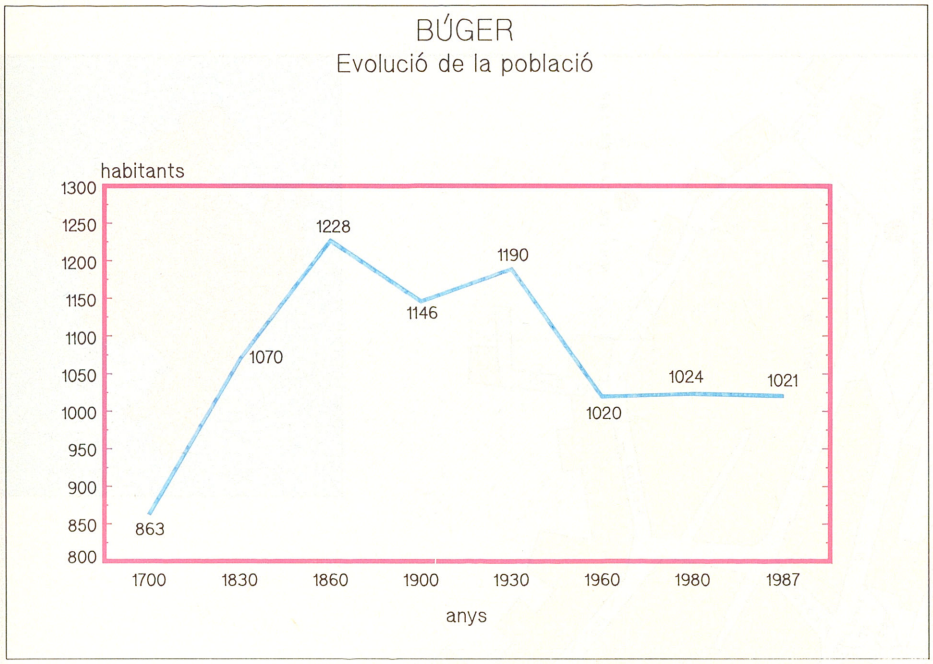

BATLES DEL SEGLE XX

Sebastià Paieres Martí	1899
Sebastià Martí Paieres	1901
Antoni Mascaró Bibiloni	1902
Miquel Paieres Palau	1909
Antoni Mascaró Bibiloni	1914
Sebastià Martí Capó	1918
Jaume Pons Siquier	1922
Francesc Torrens Palou	1923
Bartomeu Mora Pasqual	1923
Rafel Socias Socias	1924
Llorenç Capó Pasqual	1925
Jaume Pons Siquier	1925
Pere-Josep Siquier Gomila	1930
Joan Alemany Villalonga	1931
Llorenç Capó Pericàs	1936
Julià Alemany Villalonga	1936
Jaume Pons Siquier	1951
Joan Amengual Bennàsser	1954
Rafel Amengual Rotger	1960
Jaume Pons Amengual	1966
Rafel Reus Rios	1972
Miquel Amengual Martorell	1979

tre al *pujol des Revellar* (→) es consolidava una zona residencial de luxe. Els turons són els denominats de Búger o de la vila (102 m), de sa Mata Grossa (101 m), del Revellar (105 m), de Prop (94 m) i d'Enfora (91 m), dins el rafal des Puig, del Bosc (93 m) i de les Cases (84 m) de Son Alemany i de Son Pere Genet o de Son Puput (80 m). El 97,33% de la població es concentra a la vila. El poble figura en el *Llibre del Repartiment* com una important alqueria islàmica. Probablement, el topònim Búger és pre-romà, d'etimologia desconeguda.

↓ Vista aèria dels molins de Búger

HISTÒRIA

La cova natural de can Mossènyer, a la vessant sud del puig de sa Mata Grossa, és el vestigi més antic de l'ocupació humana al terme. Hipogeu dedicat a enterrament, fou excavat i estudiat per Cristòfol Veny i el dipòsit funerari que hi localitzà es troba al Museu de Lluc. Una altra resta prehistòrica, molt degradada, és el poblat talaiòtic des Rafal des Puig. A l'època romana, la continuïtat de l'ocupació de la zona fou estimulada per la proximitat a la via Palma-Pollentia. Durant el període islàmic, la combinació de la zona de turons suaus amb les terres del pla, travessades per torrents de cabal important hi determinà l'establiment d'una pròspera horticultura, la instal·lació de molins d'aigua, l'expansió de l'alqueria al puig i de diversos rafals a altres turons, costers i zones baixes. En el repartiment derivat de la conquesta catalana de 1229, el poble figura com una gran alqueria de 24 jovades, unes 384 quarterades, que era

BÚGER
ESCALA
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 m.
MOLÍ DE SA TORRE
MOLÍ DE CAN MESTRÈS
MOLÍ DE CAN GARINDO
MOLÍ DE CAN PROHOM
MOLÍ DE CAN CATLAR
MOLÍ DE CAN BORREIÓ
Camí de Son Genet
Molins
Son Genet
Escola
Molins
Son Biali
Sol
Llevant
Plaça de Sant Pere
Picarolers
Llevant
Gloria
Cullerers
Esperança
Castellet
Llorenç
Major
Sant Joan
Mare de Déu de Lluc
Rosari
Sant
Curt
Obrer Miquel Tortella
Sol
Mascaró
sa Pobla
Mascaró
C. des Sant
Plaça Constitució
Aigua
Llorenç Riber
C. de sa Carretera
Cegall
Ramon Llull
Cervantes
Forn
Pou Nou
Creu
Forn
Revellaret
Ponent
C. des Puig
A INCA - PALMA
CREU DE CAN MONAVI
BÚGER

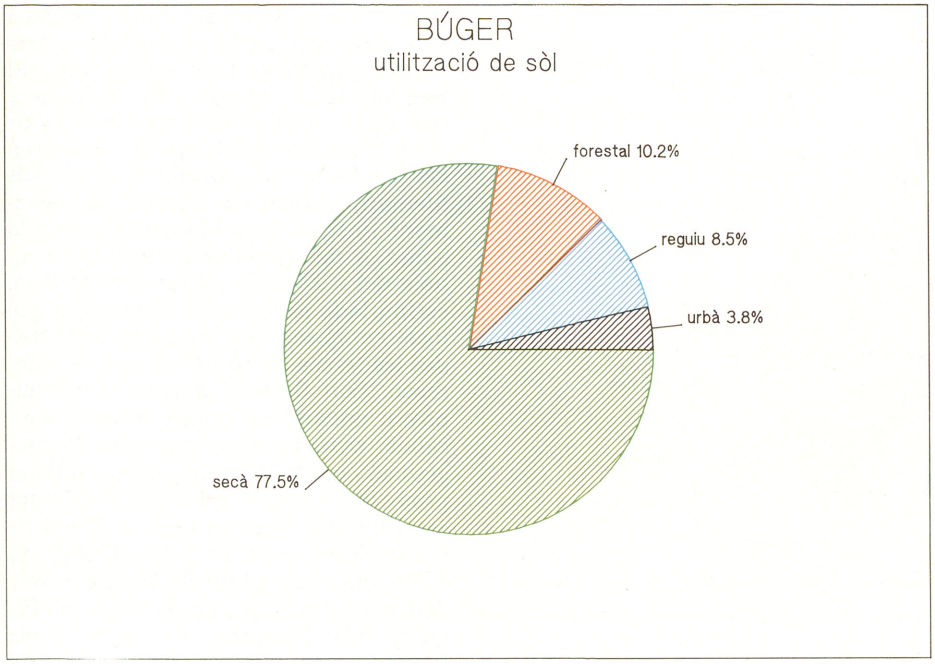

CENS RAMADER
(caps)

Porcí	531
Oví	553
Boví	34
Caprí	19
Equí	7
Mular	19
Asnal	4

ARBRES FRUITERS
(ocupació en hectàries)

Ametlers	389
Tarongers	21
Llimoneres	5
Mandariners	4
Pomeres	1
Melicotoners	1
Vinya	1
Cirerers	1
Serveres	1
Altres	3

CEREALS

Blat	4
Civada	6
Ordi	5

part de la porció reial i correspongué als homes de Barcelona. A l'època islàmica, pertanyia al *juz'* d'Inca. Al llarg dels s XIII-XIV anà, amb Ullaró, a remolc de la dura lluita entre Campanet i sa Pobla, que es disputaven la primacia civil i eclesiàstica. En el s XIII, sa Pobla, Búger i Ullaró, depenien de Campanet, però el 1300, dins la política de Jaume II de Mallorca de fundació de viles, sa Pobla obtengué la primacia civil sobre Campanet, Búger i Ullaró, reforçada poc després (1315) per la primacia eclesiàstica. El 1368, Campanet aconseguí de constituir-se municipi i parròquia independent, i Búger i Ullaró en feren part. Des del s XIV, Búger és documentat com a lloc en expansió demogràfica i econòmica, lenta però constant, on les activitats agràries i ramaderes es complementen amb un petit nucli de menestrals. La representació del lloc de Búger en el govern i l'administració municipal de Campanet fou garantida des de la fundació del municipi (1368) i reforçada per les disposicions de Joan I de Catalunya (1392), que asseguraren als bugerrons quatre consellers, un jurat i un taxador. Però, ja des del s XIV, els grans propietaris de terres de Búger monopolitzaren els càrrecs més rellevants com el de jurat, el de batle reial i el de conseller del Gran i General Consell. Els petits propietaris i menestrals accediren només a càrrecs secundaris, fet que prest derivà en tensions socials. Petits propietaris i menestrals participaren activament en la gran revolta dels forans (1451-53) i forniren un suport social al bandolerisme quan l'aixecament fou esclafat. Pagesos, menestrals i alguns senyors secundaren la Germania (1521-23). Després del fracàs de les revoltes socials, la inquietud de pagesos i menestrals derivà definitivament al bandolerisme, sovint instrumentalitzat pels senyors i, en la Persecució General de 1666, en foren empresonats i sancionats alguns com a protectors de bandolers. Tant la participació a les grans revoltes com el bandolerisme demostren la vitalitat d'aquest petit lloc. La transformació de l'alqueria islàmica del s XIII en un lloc urbà fou afavorida per la presència de les extenses terres comunals des Revellar al seu voltant. Un

↓ Ajuntament de Búger

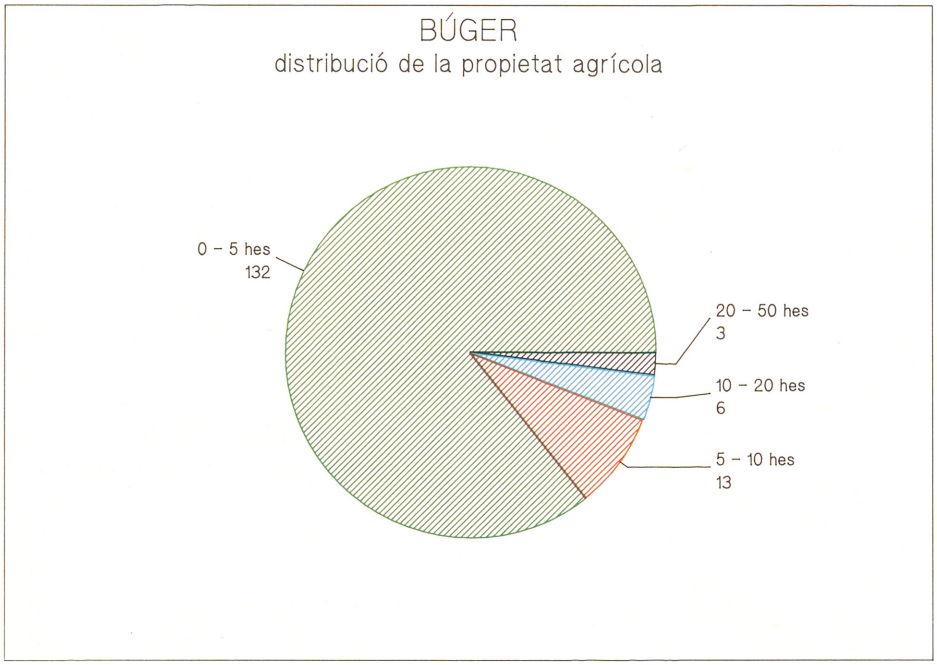

altre signe de la vitalitat del poble és la lluita per constituir-se parròquia independent de Campanet (s XVI). La manca d'una església ocasionava aleshores que molts dels seus habitants morien sense sagraments i això donà un gran suport popular al projecte d'aconseguir parròquia pròpia. El bisbe Diego de Arnedo hi autoritzà l'edificació d'una església, que seria atesa per un prevere o vicari, però no accedí a fer-la parròquia perquè la migradesa dels recursos econòmics la feia inviable. Fou sostinguda, sobretot, pels censos derivats dels establiments de la comuna des Revellar. Fou bastit així el primer temple (1563-76), petit i de pedra de Muro, dedicat a sant Pere. El 1599, tenia ja les capelles del Roser i de Sant Jordi. El projecte d'independència parroquial anà acompanyat de temptatives d'arribar a una igualtat civil amb Campanet i, d'aquesta manera, el batle reial Antoni Capó convocà la Cort (1579) al lloc de Búger, però el projecte fracassà per l'oposició dels campaneters. Amb tot i això, la vila havia aconseguit en el s XVI realitzacions notables. Tenia botiga pròpia, havia millorat el subministrament d'aigua amb el Pou Nou i compartia els serveis de metges, cirurgians i mestres de minyons amb Campanet. La crisi més dramàtica del s XVII fou la pesta bubònica de 1652-53, que afectà el lloc amb una virulència extremada i exterminà famílies senceres. El poble fou radicalment aïllat i, mentre durà el contagi, fou regit per un Govern de la Salut propi, que el transformà, en temps de la pesta, en un municipi independent de fet. Fou obert un nou fossar al Revellar i, a les terres comunals, els pobres feien la quarantena dins barraques sense condicions higièniques, situació que agreujà més la mortandat. La pesta bubònica fou seguida poc després per l'onada més virulenta del bandolerisme, reprimida per la Persecució General de 1666. A finals del s XVII, però, havia retrobat el moviment d'expansió econòmica i demogràfica. El 1700 tenia 863 habitants i el vicari Vicenç Paieres Estrany impulsà l'edificació de la nova església (1694-1718). La Guerra de Successió (1700-1715) significà una revifalla dels enfrontaments senyorials, a través dels felipistes i els austracistes. El bandolerisme retornà i fou durament perseguit amb execucions com la de Joan Alemany (1709), però persistiren els conflictes senyorials com el dels Alemany contra els Bordoi. El creixement imposà l'establiment total de la comuna del Revellar (1735-38) i a finals del s XVIII la prosperitat agrària, estimulada pel comerç, determinà que fossin engrandides les cases i millorades les terres de Son Alemany, Son Terescó, Son Genet i d'altres. Predominaven encara les grans possessions i rafals, però reculaven davant la progressió constant de la petita i mitjana propietat, afavorida des del s XVII per establiments, vendes i per la divisió de possessions com sa Rata (1686). El 1775 un petit grup de famílies —els Alemany, els Capó, els Paieres, els Siquier, els Pasqual, els Serra i els Pons—, eren titulars de la part més gran i més valuosa de les terres. Famílies senyorials de Palma, d'Inca i de sa Pobla —els Sureda, els Crespí i els Gual—, tenien també grans propietats a Búger, com Son Terescó i d'altres. Un nucli important de menestrals i una massa de jornalers en completava, a finals del s XVIII, l'estructuració social. La independència municipal derivà de les reformes del liberalisme del s XIX i de la maduresa assolida pel nucli cap al 1800, en què superava ja els 1.000 habitants. Esdevengué municipi independent per la Constitució de Cadis (1812-14). Fou abolit i reinte-

↓ Molí de can Garindo de Búger

ELECCIONS LOCALS

	1979		1983		1987	
	Vots	Regidors	Vots	Regidors	Vots	Regidors
AP-PL			207	3	147	2
CDS			2			
CIP	268	4				
PSOE			147	2	117	1
PTI	2					
UCD	341	5				
UM			319	4	360	6
BATLE	Miquel Amengual - UCD		Miquel Amengual - UM		Miquel Amengual - UM	

grat a Campanet durant la reacció absolutista de Ferran VII (1814-20) i, a la fi, consolidat definitivament com a independent pel trienni liberal (1820-23). La independència eclesiàstica enfront de Campanet no arribà fins al 1913, quan la vicaria *in capite* fou constituïda parròquia. El terme municipal fou delimitat a partir de les terres assignades al lloc de Búger en els antics cadastres. La població continuà creixent i assolí un màxim de 1.228 habitants el 1860, però a finals del s XIX reculà com a conseqüència d'una forta emigració que es dirigí sobretot a l'Argentina i després a França. En el s XIX s'accelerà la fragmentació de les grans propietats. L'artesanat es mantengué puixant i l'emigració permeté canalitzar positivament l'excedent demogràfic. La vida política fou marcada, sobretot els anys de la Restauració, per l'hegemonia de la família dels Mascaró —de can Mascaró— a través de les activitats dels batles Pere-Josep Mascaró Pons (1872-96) i Antoni Mascaró Bibiloni (1902-1917). L'hegemonia caciquil dels grans terratinents fou, a diferència d'altres indrets de Mallorca, matisada per l'existència d'un sector important de petits i alguns mitjans propietaris, a més de sectors menestrals com els sabaters i el contingent de l'emigració que retornava amb ideals renovadors. Els sabaters foren decisius com a impulsors d'una renovació cultural, que prest tendria abast polític, amb la creació de la Banda de Música (1918), dirigida per Bernardí Amengual de Son Costa, i del Centre Cultural (1920). Frenades per la Dictadura de Primo de Rivera, les noves forces socials i polítiques ressorgiren durant la Segona República. En fou impulsor decisiu Joan Alemany Villalonga —de can Julià— (Búger 1891-Santa Maria del Camí 1936), diputat provincial i batle de Búger (1931-36), que fomentà millores sanitàries, laborals i escolars. Al seu voltant cresqué l'esquerra amb un suport social de cada vegada més ampli. Tenia el local al cafè Can Saletes. Esquerra Republicana n'era l'element hegemònic, però els joves optaren per una militància política i sindical més radicalitzada i fundaren, el 1935, les Joventuts Socialistes i la Unió General de Treballadors. La dreta tenia el local al cafè Can Rafel de Son Costa. El sector de les antigues famílies hegemòniques, com els Mascaró, practicà un conservadorisme sense estridències. Però un altre sector, d'extracció social inferior, militià a Falange Espanyola. Els iniciadors de Falange a la vila (1935) foren Llorenç Capó Pericàs —de s'Estanc— i Jaume Pons Siquier —de can Mossènyer—, encoratjats pels falangistes de Campanet i sobretot per Pere de Montaner, comte de Peralada, senyor de Son Vivot. Sense local públic, la Falange tenia reunions clandestines, a vegades de caràcter comarcal, a can Mossènyer de la Mata Grossa i a Son Vivot, on arribà a disposar d'un camp de tir. El sorgiment de l'ex-

→ Església parroquial de Búger

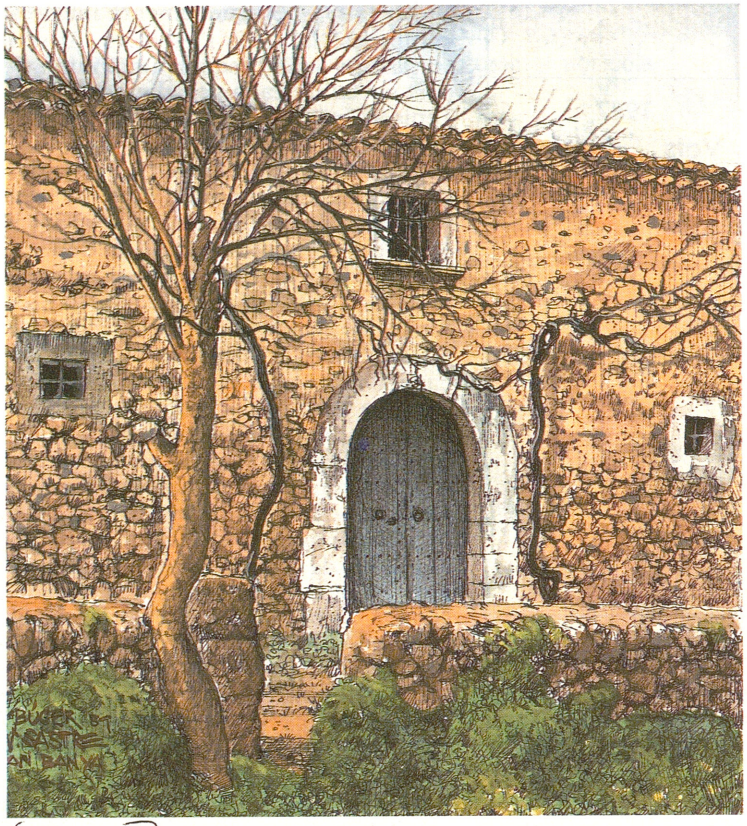

Can Banya

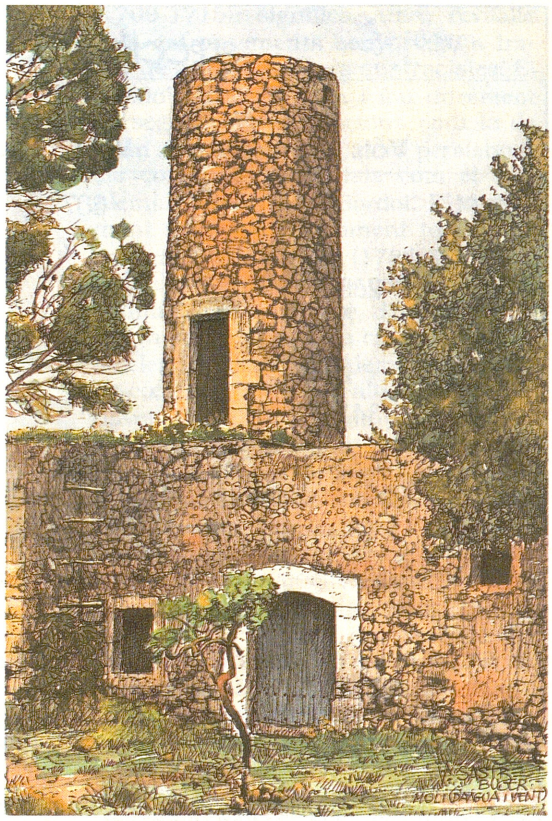

Molí de can Barraca

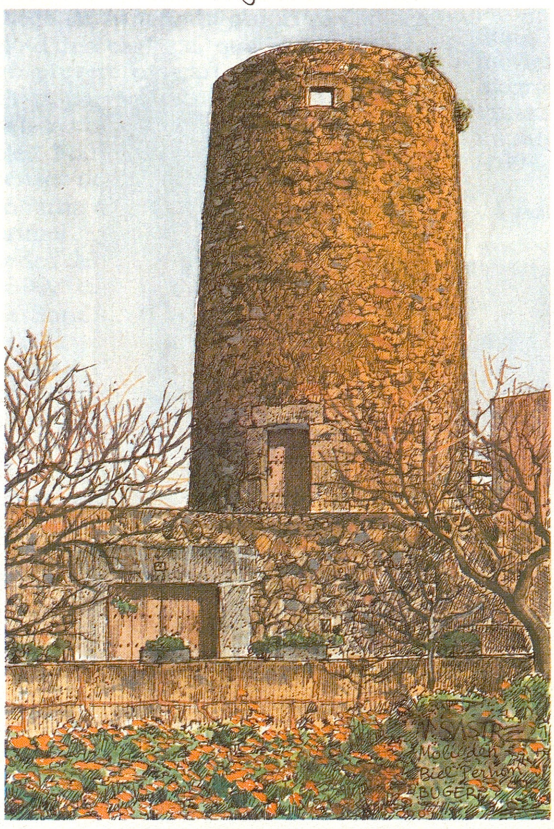

Molí de can Biel Prom

Son Pons de sa Llebre

trema dreta derivà immediatament en actes de provocació i violència. Així, l'octubre de 1934, coincidint amb la Revolució d'Astúries, esclataren petites bombes a can Dameto i can Mascaró i, més endavant, una altra a la sagristia de l'església. Amb motiu de l'explosió de la bomba a la Casa del Poble de Palma, alguns falangistes bugerrons foren tancats a Inca. Un militant destacat de Falange a Búger era el metge Joan Femenia Perelló —Dameto— que, el 1936, donà, des de Barcelona, el senyal per aixecar-se als falangistes d'Inca. El 18 de juliol del 1936, 17 falangistes del poble acudiren a Palma per participar en la rebel·lió militar contra la República. Després de la proclamació de l'Estat de Guerra, Pere de Montaner, amb un grup de falangistes, ocupà sense resistència la casa de la vila. Durant la Guerra Civil, foren assassinats o executats vuit bugerrons, però no hi hagué víctimes als fronts de batalla. A la fi de la dictadura de Franco, Rafel Reus Ríos, diputat provincial i batle de Búger (1972-79), aprofitant la liquidació de la Diputació Provincial, aconseguí millores importants d'infrastructura viària per al poble. La restauració democràtica determinà l'organització formal de les forces de dreta (UCD, UM i AP) i d'esquerra (PSOE i PSM). A les eleccions generals la dreta reculà a favor dels socialistes, que esdevengueren l'opció majoritària el 1986. Però el centre-dreta (UCD i UM) es consolidà a la batlia des de 1979, amb Miquel Amengual Martorell —Rovell—.

ECONOMIA

A l'època romana, s'establí al poble la clàssica trilogia de l'olivar, la vinya i els cereals. El període islàmic capgirà les activitats agràries cap a una horticultura intensiva, afavorida pels corrents tranquils i de llarga durada dels torrents de can Tabou i de Massanella, vorejats per diverses fonts i pous. La conquesta catalana hi imposà, a través del repartiment, la gran propietat centrada altre cop sobre l'olivar, la vinya i els cereals. Poc apta per al blat, la terra no pogué proveir una població en expansió i el dèficit alimentari hi esdevengué crònic, fins que la integració de Mallorca als grans circuits del comerç internacional, en el s XVIII, permeté la importació regular de cereals. La ramaderia, d'ençà de la Conquesta, tengué també un paper important, sobretot l'ovina i la porquina, mentre que la cabruna, la vacuna i l'equina ocupaven un nivell menor. Amb la ramaderia, es relacionen els extensos garroverals i figuerals, documentats ja el s XIV, que feien costat als oliverars, les vinyes i els alzinars. Des del s XVII, l'expansió dels conreus i les tales abusives feren recular constantment els grans alzinars que fins aleshores cobriren la major part del terme i subministraven llenya, carbó i calç. A la fi del s XIX i a principis del s XX, la massa forestal reculà altre cop fins a quedar reduïda a 40 hes d'alzinar, concentrades sobretot a l'alzinar de sa Torrentera de Son Terescó, i a 35 hes de pinar, fonamentalment al bosc de Son Alemany, resultat, com les garrigues (5 hes), de la degradació o destrucció dels alzinars. Els conreus de faves, ciurons, guixes i altres lleguminoses contribuïen al proveïment proteínic de la dieta. L'horticultura sobrevisqué al voltant de torrents, fonts, pous i molins d'aigua, però molt minvada en relació al període islàmic. En els s XVI-XVII eren importants els conreus de cànem i lli, amarats als torrents, i relacionats amb els corders i els teixidors. Els molins d'aigua, que entraren en funcionament al torrent de Búger a l'època islàmica, figuren documentats des del s XIII, i s'hi mantingueren actius fins al s XX, en què foren abandonats davant la introducció de farineres a motor. Els més importants que resten són els d'en Costa, de sa Rata, de can Cusseta i de can Barraca. D'altra banda, des del s XVI al s XX, foren edificats a diverses zones altes molins fariners de vent, abandonats també davant la introducció dels motors aplicats a la mòlta. Se'n conserven sis a la vila (102 m), dos al pujol des Revellar (105 m) i un al puig de les cases de Son Alemany (84 m). La situació del molí de can Barraca en el pla, vora el torrent de Búger, deriva de la seva condició d'híbrid d'aigua i de vent. A la fi del s XIX i començament del s XX, a les terres del pla, entre les cases dels rafals d'en Siquier i d'en Mascaró i el torrent de sant Miquel, per subministrar aigua als horts, foren construïts nombrosos molins de vent, ja abandonats i substituïts per bombes amb motor. Els molins fari-

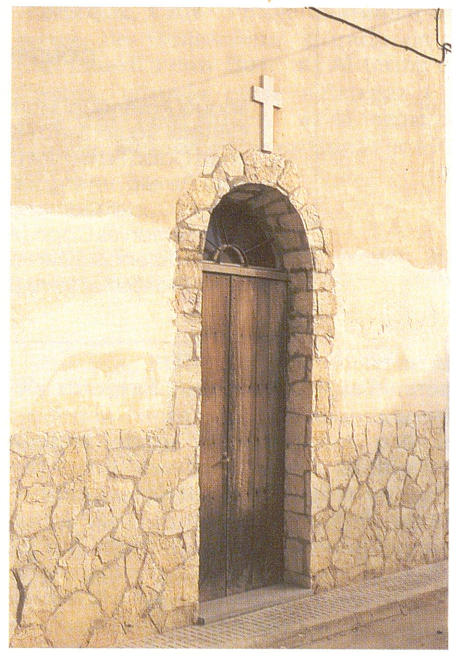

↑ Porta de l'antic convent de les franciscanes

↓ Una de les cases més antigues de Búger

CONSISTORI A 1989

Miquel Amengual Martorell (UM)	Batle
Cristòfol Siquier Serra (UM)	Tinent de batle
Joan Capó Femenies (UM)	Obres
Pere Perelló Amengual (UM)	Hisenda
Antoni Guasp Gamundí (UM)	Regidor
Pere Femenies Capó (AP)	Regidor
Magadalena Siquier Pascual (AP)	Regidora
Joan Fernández Serra (PSOE)	Regidor

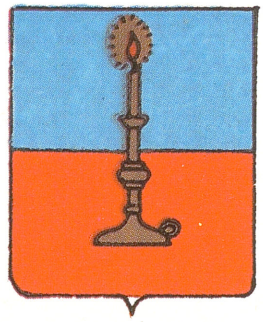

ners, d'aigua o de vent, foren un element econòmic rellevant per al poble, i el seu manteniment exigia treballs constants de picapedrers i fusters. Mantenir en bon estat les canalitzacions de l'aigua i fer-ne ús de forma harmònica entre els diversos molins era una tasca complexa que degenerava sovint en baralles i plets. La importància d'un petit nucli menestral, on es documenten en el s XVII els oficis de ferrer, fuster, moliner, paraire, sastre i teixidors de llana i de lli, té un abast social rellevant, atès que determinà l'impacte local que aconseguiren els aixecaments dels forans (1450-53), de les Germanies (1521-23) i el bandolerisme fins a principis del s XVIII. A mitjan s XIX, les tasques artesanals dels picarolers i els cullerers, documentades des del s XVII, arribaren a la seva màxima incidència i aconseguiren subministrar per tot Mallorca, amb exportacions esporàdiques. S'hi inicià també, en el s XIX, la fabricació de pianos, però no quallà. Més transcendència política i cultural tengueren les activitats dels sabaters, que entre 1900-1936, representaren un sector molt dinàmic del poble. El manteniment de l'artesanat era paral·lel a la fragmentació de les grans propietats rurals, un procés que hi tengué lloc molt abans que a altres municipis de Mallorca. En el s XVII, es dividí sa Rata. A principis del s XIX, es fragmentaren Son Catxo, Son Prim i el rafal des Puig. A la fi del s XIX i principis del s XX, el procés s'accelerà i dividí terres del rafal de n'Albertí, Son Barrigo, Son Costa, Son Pere Genet, ses planes de Binissatí i Son Terescó. A la fi del s XIX, la decadència de l'olivar i la destrucció de les vinyes per la fil·loxera determinà la seva substitució per l'ametlerar, avui el conreu predominant al terme. La nova carretera Palma-Alcúdia, afavorí la integració de l'economia de la vila en els circuits comercials i determinà que fos signat, amb Campanet i sa Pobla, un acord (1849) per fer un enllaç des de sa Pobla a la nova via. El ferrocarril Palma-Inca-sa Pobla imposà la construcció del pont de sa Llebre (1876) per accedir al nucli pobler. Així, el poble intensificà la relació amb els mercats de sa Pobla, Inca i Palma, dotats d'accessos viaris moderns, i s'allunyà de la relació tradicional amb Sineu, mercat central del Pla en recessió. A principis del s XX es començà, sense èxit, la recerca de lignit al Pou Gran de s'Alzinar. A mitjan s XX, l'agricultura de secà entrà en ràpida decadència dins la Mallorca del turisme. A les zones dels Rafals, Son Genet, Son Terescó i altres indrets de les terres baixes, pagesos de sa Pobla impulsaren el reguiu. Ha esdevingut un nucli de població teòricament agrícola, però que de fet funciona com a poble-dormitori, amb una població activa ocupada en els serveis de les zones turístiques de Can Picafort, Alcúdia i Pollença. Un sector important treballa a les indústries d'Inca i a la cimentera de Lloseta. D'altres a Palma, particularment a l'aeroport. La població s'ha estabilitzat al voltant dels 1.020 habitants, per bé que amb un envelliment cada cop més accentuat.

↓ Búger, carrer Major

↓ Búger, creu situada al carrer Major

VIDA SOCIAL

El patrimoni arquitectònic forma la part més rellevant del llegat cultural del poble. En són part, a la vila, l'església parroquial (1694-1718), els casals de can Mascaró i can Dameto i altres cases dels s XVII-XIX. Els molins d'aigua i de vent en són també elements valuosos. Les cases de Son Catxo Vell, dels rafals d'en Mascaró i d'en Siquier, de Son Genet i de Son Pons de sa Llebre són particularment notables; dins una gran senzillesa i desproveïdes d'elements ornamentals han mantengut el caràcter rústic del s XVII. Altres es troben en ruïnes, com les de Son Pere Genet, o han estat modificades per reformes en el s XX, com les de Son Alemany i Son Terescó. Bona part de l'arquitectura popular de fora vila es troba en perill perquè és objecte de reformes descurades per transformar-la en residència secundària. S'hi conserven diverses creus de terme i pous comuns com el pou Nou (s XVI). L'orgue barroc de l'església procedeix (1822) del convent dels Mínims de Campos i és obra de Pere Josep Bosc Font. La migradesa de població i de recursos no ha permès que s'hi desenvolupàs una vida cultural important. Com a representants de l'art de glosar destaquen Joana Maria Serra López —Cartera— i Miquel Perelló Villalonga —Canta—. Alguns eclesiàstics de Búger han desenvolupat tasques literàries, històriques o oratòries remarcables com Vicenç Paieres Estrany, Jaume Pons-Estel Buades, Josep Martorell Capó i, en els temps actuals, Joan Pons Payeras, autor de notables treballs històrics sobre Búger. En els s XVII-XIX la família Paieres donà algunes figures estimables dins l'escultura. A la família de Son Alemany hi ha hagut figures com les dels notaris Bartomeu Alemany i Mateu Alemany Rosselló, el metge Francesc Alemany Rosselló i el missèr Francesc Alemany. El 1974, hi fou fundada l'Obra Cultural Balear, impulsada per Miquel Pericàs, que impartí cursos de llengua catalana i creà les escoles de Música i de Ball de Bot. El 1978, recobrà la Festa des Jai, celebrada dia primer de maig al bosc de cas Pobil, reminiscència de quan els infants hi quedaven esperant el retorn dels grans que havien anat a vendre al mercat de Sineu. Creà també la revista, en català, *Diari de Búger* (1978-84) que publicà notables treballs històrics. La festa més important és la de sant Pere (29 de juny), patró de la vila, ja documentada al s XVI. El poble té una infrastructura esportiva important amb pista poliesportiva, camp de futbol i piscina municipal. Compta amb un centre cultural i esportiu. Té l'Escola Pública Es Molins, de quatre unitats. La infrastructura sanitària es resol amb un metge, un ajudant tècnic sanitari, farmàcia i el centre de salut de Can Dameto. Disposa d'aigua potable i clavegueram. Les aigües residuals, però, són abocades al torrent de can Tebou i han creat un focus de contaminació important, situació que es podrà resoldre amb la connexió a la depuradora de sa Pobla. L'ús del català ha estat normalitzat a la retolació pública municipal.

BÚGER, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre can Llosetí i can But. ■ Al terme de Costitx, situada entre s'Estepar i el puig d'en Pere Búger. ■ Al terme de Lloseta, situada entre es Cocó i cas Ximarró. (M)

BÚGER, COMUNA DE Vegeu *Revellar, Comuna des*

BÚGER, FONT DE NA Al terme de Valldemossa, adossada a la vila, ran del camí de sa Coma. (M)

BUGIA, EXPEDICIÓ A Acció militar duita a terme el 1515 per les forces mallorquines destinades a la defensa de Bugia (Algèria). Aquesta ciutat nord-africana, conquerida per Ferran *el Catòlic* (1510) amb un important contingent illenc, era assetjada pel corsari Bâbâ Arûg des de l'agost de 1515. El governador, el valencià Ramon de Carròs, demanà ajut al rei Ferran, que envià Miguel de Gurrea, lloctinent de Mallorca, el territori més pròxim a la ciutat. L'Illa aportà doblers, homes i armes i organitzà un estol de 3.000 combatents, entre ells molts de cavallers. Hi arribaren el 24 d'agost, i aquest reforç permeté els defensors de resistir el setge i l'atac final (24 de novembre). Els musulmans foren rebutjats per dues vegades i hagueren d'aixecar el setge. L'expedició illenca, a la qual participaren menor-

↓ Detall del portal de l'església de Búger

↓ Murades de la ciutat argeliana de Bugia

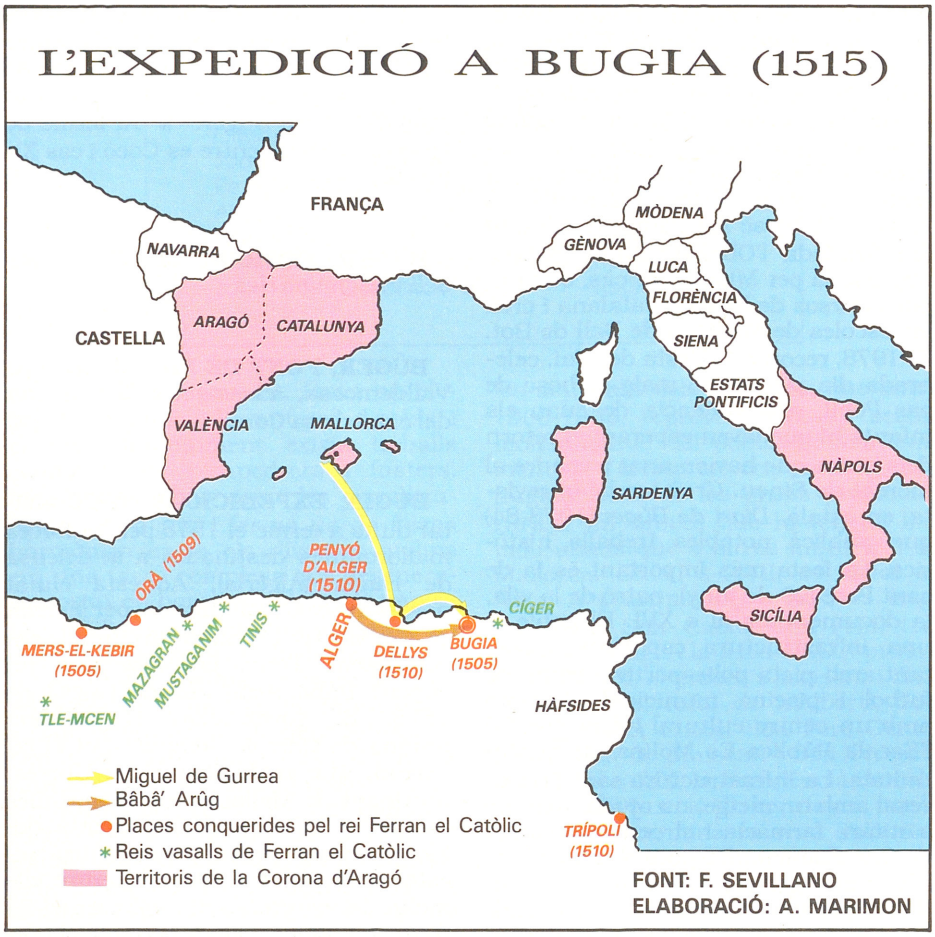

quins i eivissencs, retornà a Ciutat de Mallorca el 13 de gener de 1516, després d'una campanya de quatre mesos i mig. Arran d'aquesta expedició s'establí per tota l'Illa una forta vigilància perquè es temia una represàlia de Bâbâ Arûg, que no s'arribà a produir.

BUGIOT *(Clematis flammula)* Del grec *clema* 'sarment' i *flammula* 'bandereta', pel plomissol del fruit. Altres noms vulgars, són: **herba de Job** *(Flammula Jovis)*, **vidiella** *(Flammula viticella)* i els seus derivats, **vidriella, vidriera, vidriol**. També **herba de llagues, matadent, gerani bord, bressol de Maria** i **santjuani**, perquè comença a florir entorn de la festa de sant Joan. És una liana de la família de les ranunculàcies, perenne, sarmentosa, llenyosa, que s'enfila per mitjà dels pecíols de les fulles convertits en circells i filaments. Pot arribar a fer de 8 a 10 m de llargària. Les fulles estàn compostes de folíols ovals, arrodonits o lanceolats i linears en la varietat *maritima*. Les flors, de 4 sèpals blancs en creu, formen un vistós ramell d'olor fina, semblant a la del gessamí. Floreix en els mesos de juny i agost. És una planta vesicant quan és verda, picada i posada damunt la pell, produeix una inflamació ardent. Seca, perd aquestes propietats, i en alguns llocs, la donen als animals. ■ Amb el mateix nom, es coneixen també dues herbes de la família de les santalàcies: *Thesium humile* i *Thesium divaricatum*. La primera és petita, de 10-60 cm, amb fulles linears arrodonides i inflorescència en címules uniflores a l'aixella de les fulles. Es fa pels camps de Portopí, Coll d'en Rabassa, Pont d'Inca i Artà. Del *Thesium divaricatum*, l'estudiós Barceló i Combis, 1879-1881, diu que era molt comú a les murades i als voltants de Palma, i que tenia gran reputació entre els ciutadans com a diürètic i refrescant. Es troba a l'Herbari Bianor (1910-1920). Cap dels botànics actuals l'ha poguda retrobar. (FB)

BUGLOSSA *(Anchusa azurea)* També anomenada **llengua de bou** o **llengua bovina**. Planta de la família de les borraginàcies. És biennal i el primer any posa arrels i forma una roseta de fulles lanceolades, llargues, atenuades a la base, el segon any treu la tija de 20-60 cm, tota eriçada de pèls com les fulles. Les flors són blaves o rosades, el calze està compost per 5 lòbuls drets, linears, lanceolats, aguts, un poc més curts que el tub de la corol·la, dividit també en cinc lòbuls, estesos horitzontalment. El fruit consta de 4 aquenis o granets grisos al fons del calze. Creix a les vorereres dels camins i als camps conreats, i participa de les propietats de la borratja, és per tant mucilaginosa, diaforètica, diürètica i cordial. Floreix en els mesos d'abril a agost. (FB)

al-BUHAYRA Nom d'un *juz* (→) de la Mallorca islàmica que ocupava el territori de s'Albufera de Mallorca, el procés de dessecament de la qual devia estar encara en un punt molt embrionari. Segurament, l'arròs que es produïa a l'Illa era d'aquesta zona.

BUÏGAS SANS, CARLES (Barcelona 1898 - 1979) Enginyer luminotècnic i escriptor. Executà les obres d'il·luminació de les exposicions de Barcelona (1929), París (1937), Lieja (1939) i Roma (1953), entre altres. A Mallorca il·luminà les coves del Drac (1935), que amplià el 1950, el palau i jardins de sa Vall de la família March, i la font del jardí de l'hotel Victòria de Palma (1954). Publicà *Bajo las constelaciones* (1943), *La nave luminosa* (1960) i *Viajes interplanetarios y algo más* (1973), entre altres. (AS)

BUINES, COLL DE SES Fa partió entre els termes de Capdepera i Artà, entre el puig de na Poloni i el puig de ses Fites. (M)

↓ Coves del Drac il·luminades per Carles Buïgas

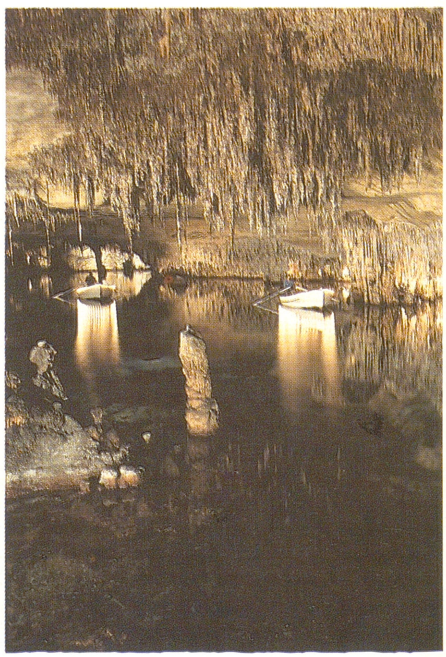

BUIRA, BALTASAR (València s XVI) Pintor establert a Mallorca. Està documentat com a autor dels retaules de sant Marc Evangelista de la parròquia de Sineu (1537), el del col·legi de Cura (1551) i el de sant Cristòfol de la parròquia de Muro (1553). El 1563, la seva viuda cobrà una tela per al retaule major de la parròquia de Santa Eulàlia de Palma.

BUIT, ES Accident de la costa del terme de Santanyí, situat entre la punta des Baus i ses Roquetes. (M)

BUIT, SON Urbanització del terme de Palma, situada entre Portopí i la Bonanova. ■ Al terme de Sencelles, situada entre Son Calussa i cas Cascanar. (M)

BUJOSA, MOLÍ D'EN Al terme de Campos, situat entre s'Argelagar i l'hort d'en Pons. (M)

BUJOSA, SON Possessió del terme de Banyalbufar, situada entre Son Coll i el Port des Canonge. Té oratori privat. ■ Al terme de Deià, situada entre cal Abat i cala de Deià. ■ Al terme de Petra, situada entre Son Cuixa Vell i Son Ribotet. (M)

BUJOSA I BUJOSA, JAUME (Palma 1963) Esportista. Es dedicà a la vela entre el 1971 i el 1979. Fou subcampió mundial per equips de la classe optimist (1978) i guanyà el trofeu Miami, per equips, de la mateixa classe (1978).

↑ Son Buit (Palma)

BUJOSA HOMAR, FRANCESC (Esporles 1947) Metge. Catedràtic numerari d'Història de la Ciència de la Universitat de Saragossa. S'ha dedicat especialment a l'estudi de la història de les neurociències i de les relacions entre la filosofia, la història i la sociologia de la ciència. Ha publicat alguns treballs sobre història de la medicina a Mallorca.

→ Francesc Bujosa Homar

↓ Son Buit (Sencelles)

BUJOSA ROSSELLÓ, JOAN –ROSETA– (Bunyola 1913 - 1989) Mestre de margers. Autodidacta. És autor de les escales que hi ha a Cala Major, davant l'hotel Nixe Palace, del pont de tren a Son Verí, a la carretera Bunyola-Algaida, i de la carretera de la telefònica que va a la serra d'Alfàbia. Ha destacat com mestre de margers.

BUJOSA ROSSELLÓ, GUILLEM (Bunyola 1909) Teixidor artesà. El 1925, començà a treballar a la fàbrica Cruells, Rovira i Cia, instal·lada a Bunyola. En els anys quaranta passà a la fàbrica F Sampere i Bas de Santa Maria del Camí. El 1948, creà el seu propi taller al mateix poble, dit Can Bujosa. S'especialitzà en la recuperació de l'antiga tradició dels telers mallorquins, i treballà tota casta de peces

↑ Guillem Bujosa Rosselló teixint amb un antic teler de fusta

tradicionals, cobrellits, tovalloles, estovalles, cànyoms o davantals, i sobretot les robes de *llengos*. Recuperà el tapís mallorquí a partir de l'estudi de retalls antics. Publicà el *Manual del teixidor a mà* (1979). Ha participat a nombroses fires i exposicions, i ha rebut diversos guardons. Continua la tradició el seu fill Guillem Bujosa Canyelles. (MaM)

BULÂNSA Nom d'un *juz* (→) de la Mallorca islàmica que ocupava els termes de Pollença i Alcúdia, a excepció de la zona de s'Albufera o *al-Buhayra* (←). El topònim és la forma arabitzada del nom de l'antiga Pollentia.

BULISSI, SON Possessió del terme de Selva, situada entre sa Canova i can Pistola. (M)

BULLA, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre es Llodrà Vell i Mirabò. (M)

BULLA, TORRETA DE CAN Al terme de Manacor, situada entre el puig de Santa Llucia i Son Fangos. (M)

al-BULLÂNSÎ, ABÛ AL-QÂSIM (Pollença s XII) Escriptor. Va esser el mestre d'Abû 'Abd Allâh ibn al-Mu'izz al-Yafranî.

BULONS, JOAN (s XV) Lul·lista. Mestre de l'Escola Lul·liana de Barcelona. Va ensenyar la doctrina de Llull per diversos llocs d'Itàlia, principalment, el 1433, a casa de Fantini Dandolo, que després fou bisbe de Pàdua. Escriví una *Lectura artis generalis*, inèdita, de la qual existeixen exemplars a la Biblioteca Vaticana i a la Bodleian Library d'Oxford. (LlP)

BUNYOL, SON Possessió del terme de Selva, situada entre Son Font i es Cinc Quartons. (M)

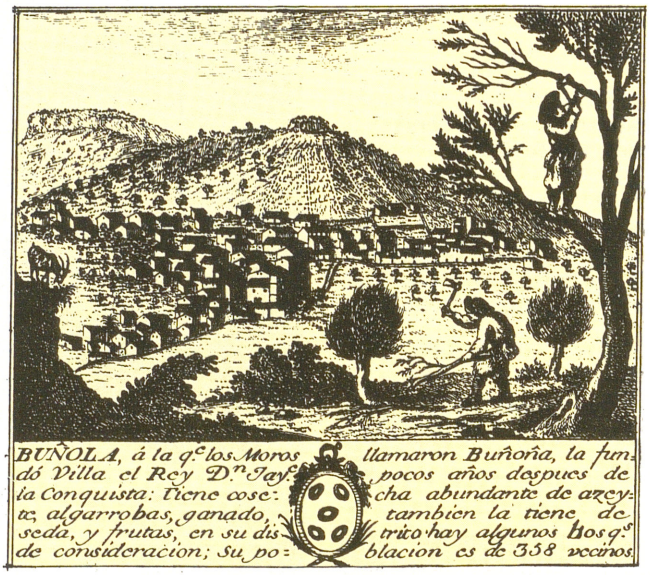

BUNYOLA Municipi de Mallorca occidental, en el sector NW de l'Illa, situat entre els municipis de Palma i Marratxí al sud, de Santa Maria del Camí i Alaró a l'est, d'Escorca i Sóller al nord i de Deià i Valldemossa a l'oest. Té una superfície de 8.414 hes, una població de 3.526 habitants (1986) —bunyolins— i una densitat de 41,9h/km². Hi ha cinc nuclis de població: Bunyola, el llogaret d'Orient i les urbanitzacions de Palmanyola, sa Coma-Puig Verd i sa Font Seca. Entre les possessions destaquen Alfàbia, Biniforani, Barcelona, s'Alqueria Blanca, Raixa, Honor, Biniatzar, s'Estremera, Son Termes, Son Bernadàs, Son Creus, Son Cavalleria, Coma-sema i s'Alqueria d'Avall. S'estén transversalment a la serra de Tramuntana i als seus contraforts meridionals i acaba al pla, fet que hi determina unes diferències geogràfiques molt acusades. La zona septentrional ocupa les serres des Teix i d'Alfàbia, amb altures superiors als 1.000 m i s'endinsa vers el NE per la vall d'Orient, disposada longitudinalment a l'interior de la serra de Tramuntana, amb una altitud de 500 m sobre el nivell de la mar. El sector central està ocupat pels contraforts meridionals de la Serra, on destaca la Comuna de Bunyola. La part meridional és zona de pla, lleugerament inclinada vers el sud entre les cotes 200 i 100 m. Entre els corrents d'aigua destaquen els torrents de Coa Negra i el de Bunyola. El primer drena la vall d'Orient i passa després al terme municipal de Santa Maria del Camí. El de Bunyola neix al peu del coll de Sóller de la confluència dels torrents des Verger i des Teix — procedents, respectivament, de les serres d'Alfàbia i des Teix— i es dirigeix vers el sud per desguassar, ja en el terme de Palma, en el

↓ La vila de Bunyola està construïda al peu de la serra d'Alfàbia

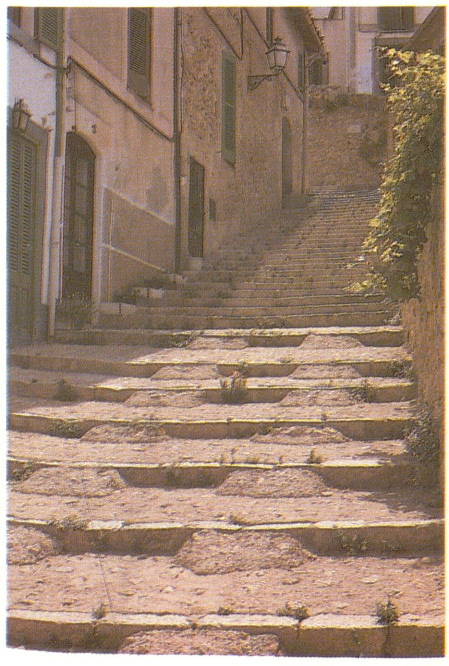

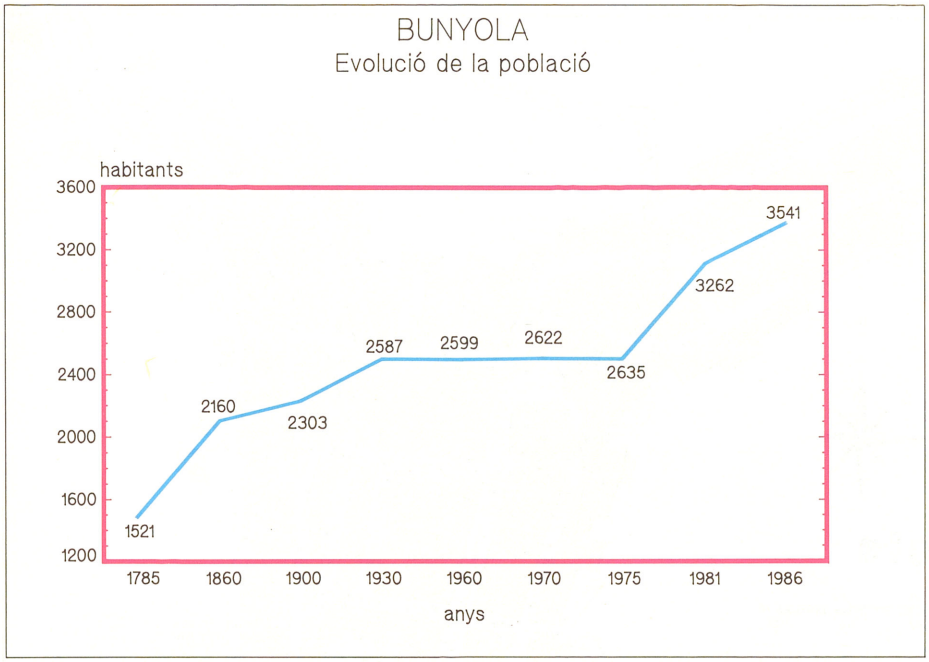

torrent Gros. El clima presenta unes temperatures mitjanes anuals entre els 13°-16° a la part de muntanya i els 16°-17° a la zona de pla. L'oscil·lació tèrmica anual és de 15°. Les precipitacions assoleixen gairebé els màxims de l'Illa a la zona nord, on registren una mitjana anual de 800-1.000 mm, mentre que al sud es mou entre els 500-800 mm. Els vents dominants són tramuntana i mestral. Els boscos es concentren bàsicament a la muntanya: l'alzinar se situa a les parts més humides i la resta és poblada pels pinars.

HISTÒRIA

Al municipi hi ha deu jaciments prehistòrics catalogats, entre els quals destaquen els talaiots de Coma-sema i el de s'Alqueria Blanca Nova. De l'època romana, s'han trobat llumetes a les mines de galena de Son Creus, conegudes popularment com sa Mina des Moros, per la qual cosa alguns autors consideren que es començaren a explotar en aquell moment per extreure'n el plom. Possiblement, continuaren obertes durant la dominació islàmica, malgrat no haver-hi documentació arqueològica que ho confirmi. En aquest període destaca per la seva producció d'oli i per la importància dels oliverars, sobretot a l'alqueria de Biniatzar. Segons l'historiador Miquel Barceló, Biniatzar fou la zona escollida pels tècnics musulmans per empeltar els ullastres, encara que se'n desconeix l'extensió. El terme pertanyia, amb Esporles, Valldemossa, Deià i

↓ Vista parcial del poble de Bunyola amb la seva església parroquial

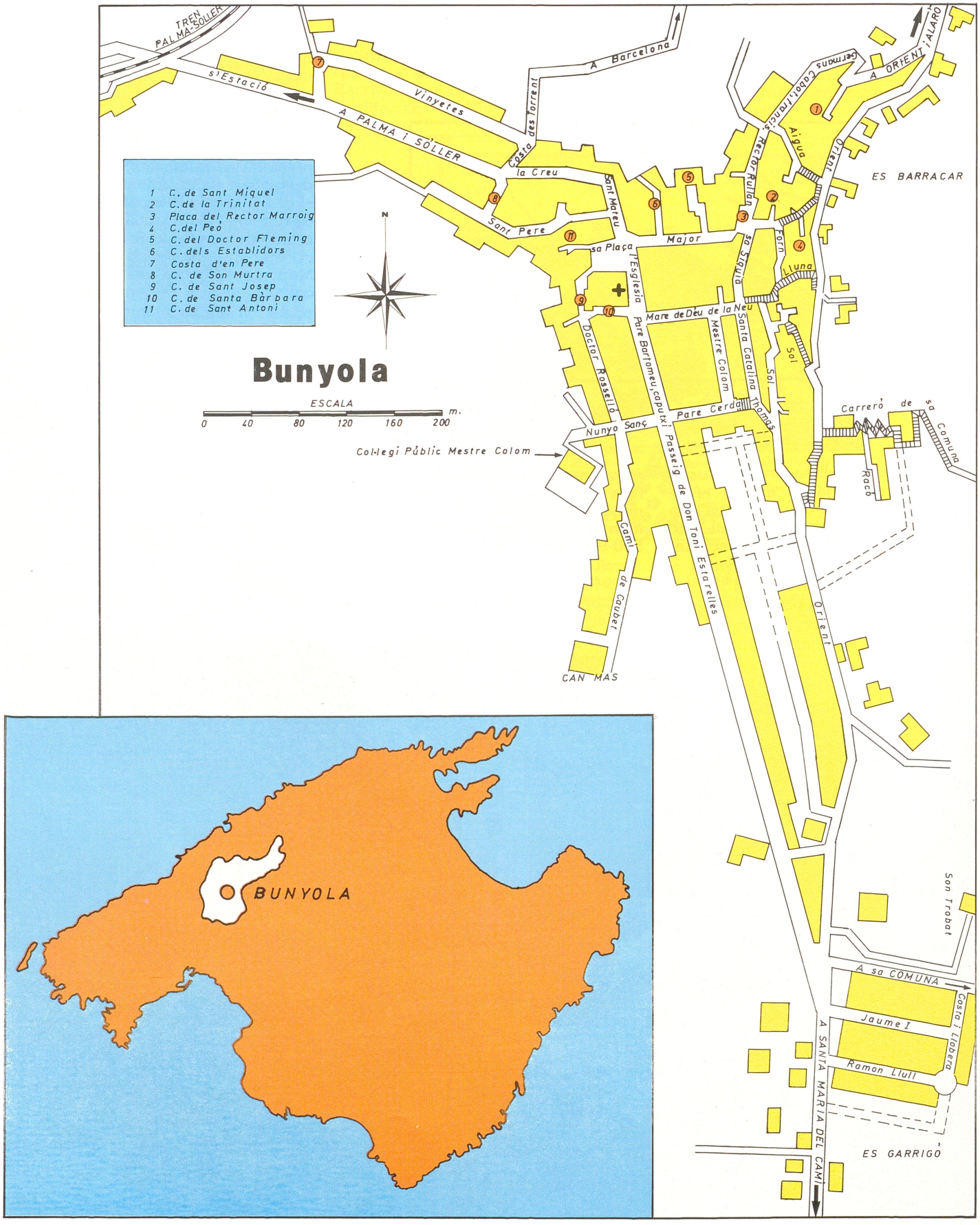
TREN PALMA-SÓLLER
s'Estació
A PALMA i SÓLLER
Vinyetes
Costa des Torrent
A Barcelona
la Creu
Sant Mateu
Sant Pere
sa Plaça
Major
l'Esglesia
Mare de Déu de la Neu
Doctor Rosselló
Pare Bartomeu, caputxí
Mestre Colom
Santa Catalina Thomas
Sol
Nunyo Sanç
Pare Cerdà
Passeig de Don Toni Estarelles
Col·legi Públic Mestre Colom
Camí de Caubet
CAN MAS
Orient
Rector Rullan
Aigua
Germans Cabot, Francis
A ORIENT i ALARÓ
ES BARRACAR
Forn
Lluna
Sol
Carreró de sa Comuna
Racó
Son Trobat
A sa COMUNA
Jaume I
Ramon Llull
Costa i Llobera
A SANTA MARIA DEL CAMÍ
ES GARRIGÓ
1 C. de Sant Miquel
2 C. de la Trinitat
3 Placa del Rector Marroig
4 C. del Peó
5 C. del Doctor Fleming
6 C. dels Establidors
7 Costa d'en Pere
8 C. de Son Murtra
9 C. de Sant Josep
10 C. de Santa Bàrbara
11 C. de Sant Antoni
N
Bunyola
ESCALA
0 40 80 120 160 200 m.
BUNYOLA

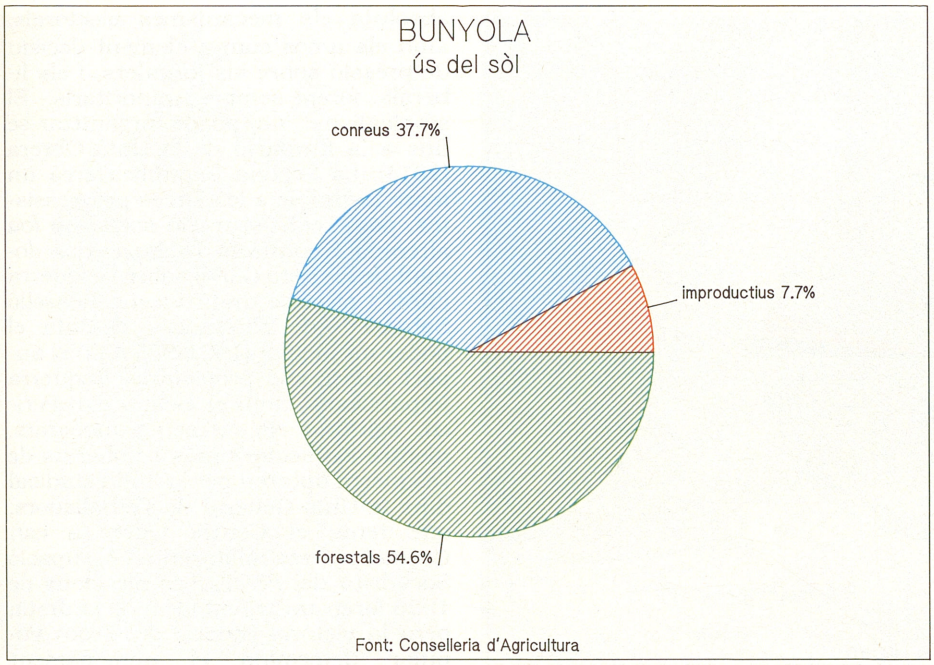

Font: Conselleria d'Agricultura

BATLES DEL SEGLE XX

Joan Palau Sales	1900
Mateu Homar Simonet	1903
Miquel Far Nadal	1905
Llorenç Homar Rullan	1908
Andreu Homar Rullan	1909
Antoni Colom Creus	1914
Vicenç Rosselló Sabater	1918
Antoni Nadal Muntaner	1920
Vicenç Rosselló Sabater	1921
Francesc Cerdà Colom	1921
Joan Estarellas Llinàs	1923
Joan Riera Paieres	1923
Llorenç Homar Salom	1924
Vicenç Rosselló Sabater	1931
Joan Nadal Bujosa	1936
Francesc Cerdà Colom	1936
Joan Mateu Rosselló	1951
Joan Riera Paieres	1955
Miquel Brunet Martí	1961
Andreu Cabot Gamundí	1972
Jaume Conti Borràs	1979
Antoni Colom Negre	1983

part de Banyalbufar, al *juz* islàmic de Bunyûla-Mûsû. Hi ha diverses interpretacions sobre l'etimologia del topònim. Mentre que alguns investigadors defensen que ve del llatí *uineola*, 'vinya petita' i que la població islàmica el transformaria en *buniola*, altres creuen que és un mot àrab *bunyân*. En el repartiment que es féu de l'Illa després de la conquesta catalana, el districte correspongué a Nunó Sanç. Posteriorment, passà a Jaume I de Mallorca i continuà en mans de la Casa Reial fins a la mort de Jaume III. Aquest va prometre al seu germà Pagà el senyoriu de Bunyola i la constitució d'un vescomtat del mateix nom, cosa que no es realitzà perquè morí a la batalla de Llucmajor. La parròquia de Santa Maria de Bunyola figura a la butlla d'Innocenci IV (1248). Segurament fou en el transcurs del s XIII quan es fundà la vila que, com altres indrets de Mallorca, tendria com a base la demarcació parroquial. En el s XIV, la titularitat de la parròquia passà a esser de sant Mateu. El seu curat fou sempre un dels més sol·licitats, pels elevats beneficis que proporcionaven els delmes, especialment el de l'oli. També el delme reial sobre la collita d'oliva era prou substanciós i per això hi havia en el poble una tafona reial. A més a més, el procurador reial, o un delegat seu, hi anava cada any per sant Mateu a subhastar la cobrança del delme reial de l'oli de totes les viles mallorquines. Vers el final del s XVI, es produïen 8.000 trullades d'oli, que representaven un total de 320.000 quartans. Tenia aleshores uns 500 habitants. A mitjan s XVIII, la població s'havia gairebé triplicat i arri-

→ Vista parcial del sector meridional de Bunyola

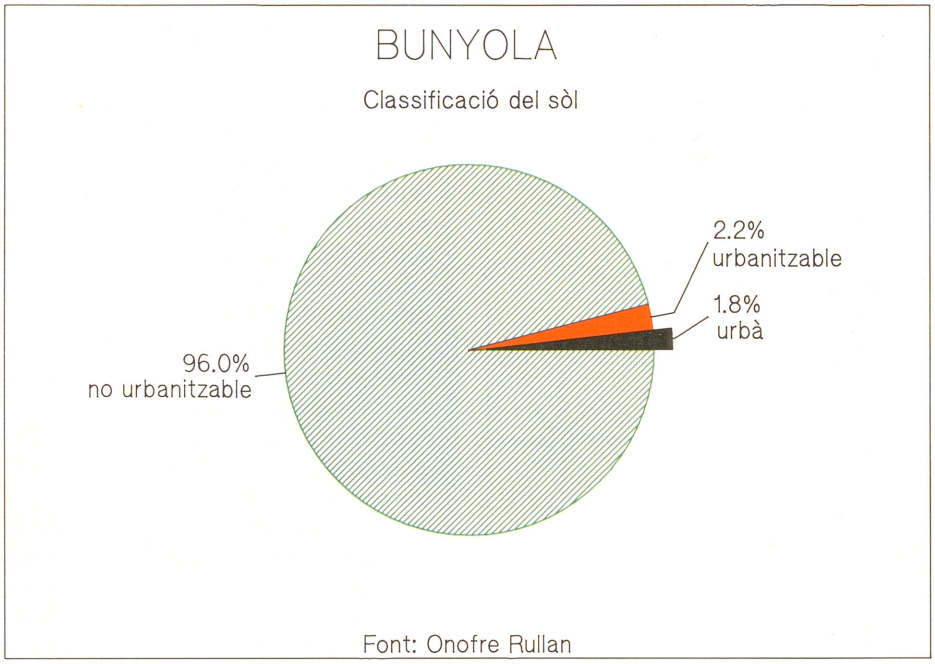

Font: Onofre Rullan

bava als 1.364 habitants. Fou en aquell moment quan es bastí, en el lloc on estava la primitiva església, un nou temple. El 1796, l'església d'Orient fou elevada a la categoria de vicaria *in capite*, sufragània de Bunyola. El cardenal Despuig, que freqüentava la contrada perquè iniciava la remodelació de les cases de la possessió de Raixa, parla de les abundants collites d'oliva i garroves. Esmenta també que s'hi recollia fruita, que s'elaborava seda i que hi havia molta ramaderia. Devers la meitat del s XIX, l'oliverar ocupava 2.715 hectàrees, seguit de lluny pel garrover amb 564 hectàrees. La propietat de la terra era molt concentrada: el 94,95% del territori estava ocupat per les grans possessions. A finals d'aquest segle, es començaren a establir les possessions del pla mentre que les de muntanya s'han mantingut gairebé intactes fins a l'actualitat. Aquesta economia agrària estructurada en grans possessions determinà, a la fi del s XIX i principis del s XX, la consolidació d'un caciquisme social i polític. Els conservadors controlaren de forma absoluta els mecanismes electorals, amb els amos com a element decisiu de pressió sobre els jornalers, i els liberals foren sempre minoritaris. El sindicalisme no pogué organitzar-se fins a la fundació de la Unió Obrera (1914). La Segona República creà un marc favorable a les forces progressistes, però l'estructuració social no fou alterada i continuà l'aclaparador domini de la dreta (70%) sobre l'esquerra (30%) i el batle dretà Vicenç Rosselló Sabater —de s'Estanc— detentà el poder municipal (1931-36), amb el suport dels grans propietaris. Esquerra Republicana, amb el local a can Perico, aglutinà els elements moderats, mentre els sectors més combatius de l'esquerra optaren per la lluita sindical dins la Unió General de Treballadors, que tenia el Centre Obrer a can Cosme, i altres militaren a l'Agrupació Socialista del PSOE. Les eleccions de 1936 foren un triomf local de la dreta, però la victòria general del Front Popular determinà el nomenament d'una comissió Gestora, integrada per membres d'Esquerra Republicana i del PSOE, que posà fi al poder de la dreta a l'Ajuntament. El batle Joan Nadal Bujosa, el més jove d'Espanya, començà una política de millores sanitàries, socials i educatives, si bé topà amb una dura oposició de tots els sectors de la dreta, amb Falange Espanyola com a element de provocacions i agressions constants, a les quals donà suport públicament el rector Torrandell. Iniciada a Palma la sublevació militar contra la República, el 19 de juliol de 1936, un grup d'unes 40 persones intentà ocupar la casa consistorial.

↓ Bunyola, capelleta del Sant Cristo

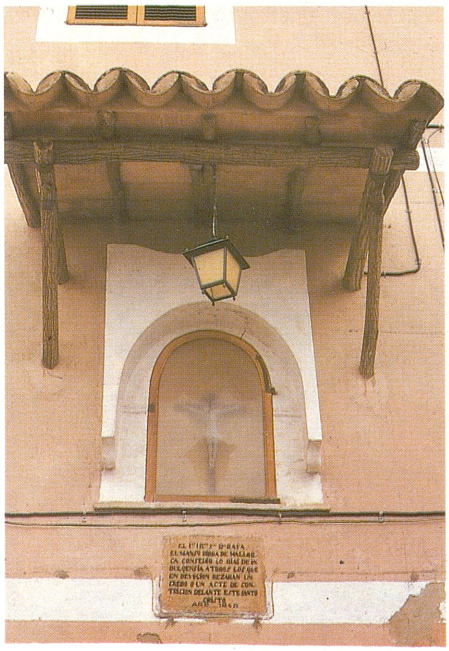

↓ Bunyola, carrer de la Mare de Déu de la Neu

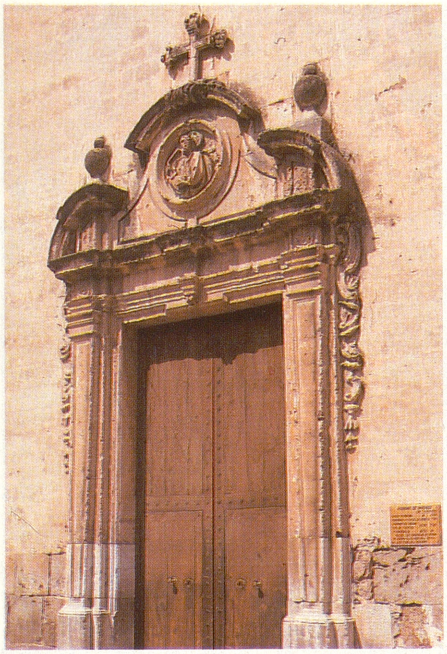

↑ Portal de l'església de Bunyola

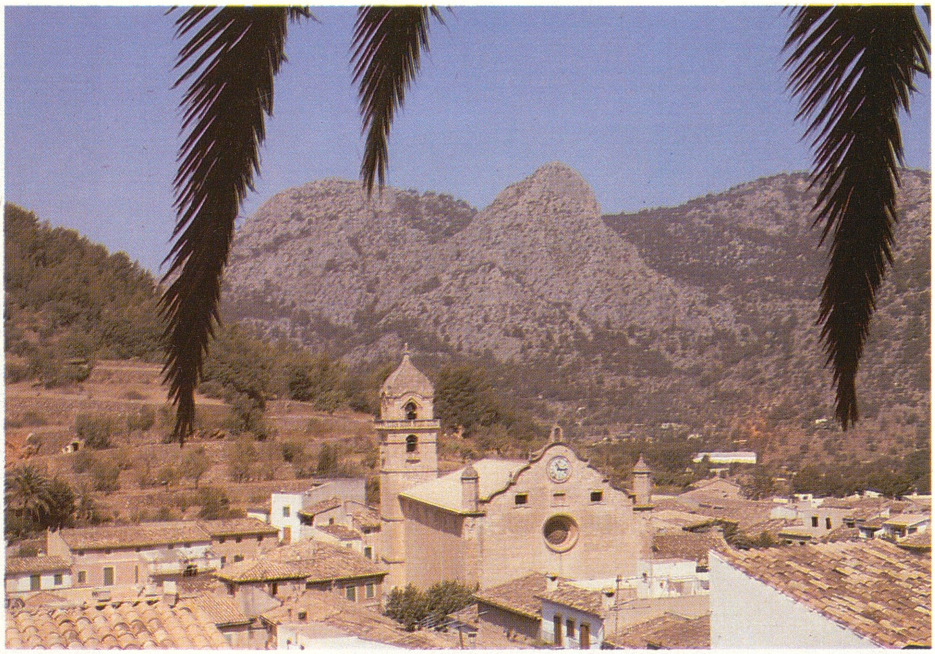

↑ Vista parcial de Bunyola amb el puig de Son Poc al fons

Però fou contengut pel batle Joan Nadal, amb ajuda de la Guàrdia Civil que encara no s'havia unit als sublevats. Finalment la rebel·lió triomfà i els elements d'esquerra foren detenguts, mentre la batlia passava a mans del conservador Francesc Cerdà. La proximitat de Palma feu que el terme de Bunyola fos escenari de moltíssims d'assassinats dins la repressió generada per la Guerra Civil. En contrast, les pèrdues de guerra locals es limitaren a un assassinat i a un desaparegut al front de Manacor, si bé els esquerrans bunyolins foren objecte de detencions i vexacions. Les grans transformacions socials i econòmiques de la Mallorca turística, amb l'esfondrament de l'economia agrària tradicional, permeteren que, acabada la dictadura de Franco (1936-75), el restabliment de la democràcia mostràs una societat més equilibrada políticament, per bé que encara amb predomini conservador. La dreta guanyà les eleccions generals, autonòmiques i europees; però a les eleccions municipals reculà a favor de candidatures independents, de composicó molt heterogènia, que acabaren aconseguint la batlia amb el suport dels socialistes i nacionalistes.

ECONOMIA

L'economia tradicional es fonamentà en l'agricultura i l'explotació del bosc. El cultiu de l'olivera i l'elaboració de l'oli fou la principal font de recursos. A finals del s XIX, l'oli bunyolí representava el 36% de tota la producció de Mallorca. Cap al 1950, quan es començaren a comercialitzar els olis envasats i a importar-ne de la Península, la producció i la rendabilitat de les tafones bunyolines començà a minvar de manera que avui només en funcionen algunes i l'oli es destina al con-

→ Cases des Barracar de Bunyola

Coma-sema.

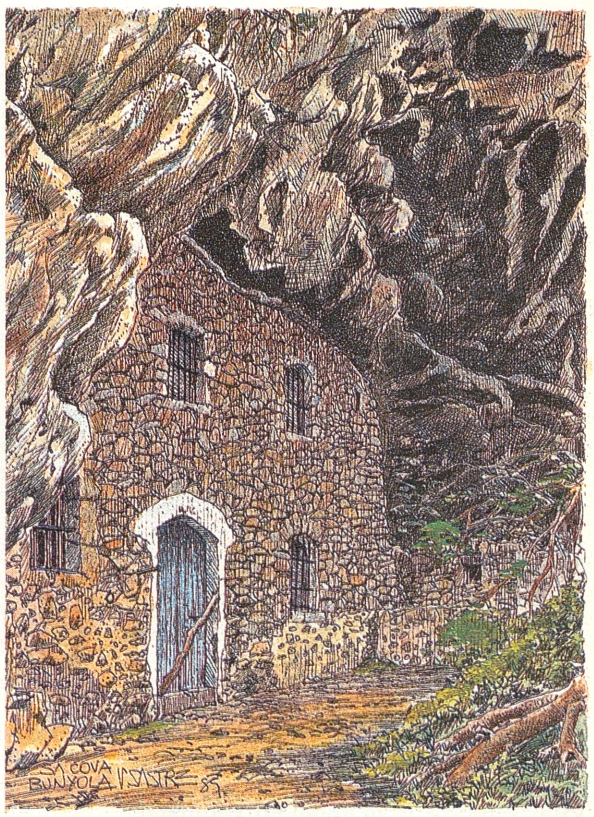

Sa Cova.

Jardins de Raixa.

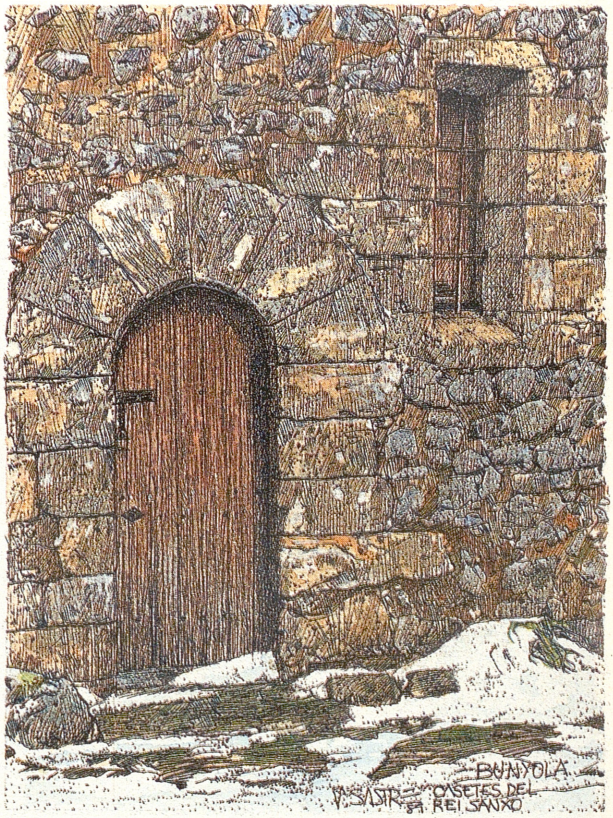

Casetes del rei Sanxo.

CENS RAMADER
(caps)

Oví	4.267
Porcí	108
Asnal	105
Caprí	72
Equí	39
Boví	3
Mular	3

ARBRES FRUITERS
(ocupació en hectàries)

Oliveres	1.380
Garrovers	820
Ametlers	731
Pomeres	41
Melicotoners	22
Cireres	5
Pereres	3
Tarongers	1
Albercoquers	1
Llimoneres	1

ALTRES

Farratges	180
Hortalisses	19

↓ Bunyola, carrer del pare Cerdà

↑ Comuna de Bunyola

sum familiar. El 1989, únicament es conreen 3.140 hes de les 8.414 que té el municipi. Altra font de riquesa fou l'explotació de la Comuna que, amb 800 hes, és una de les finques més grans de la serra de Tramuntana. Com a propietat del poble, és administrada per l'Ajuntament, la qual cosa féu possible que el municipi disposàs d'uns ingressos que permetien eliminar tot un seguit d'imposts. A la Comuna hi havia forns de calç, s'hi fabricava carbó i es feien tales de pins per comercialitzar la llenya. Des de la dècada dels cinquanta, la rendabilitat d'aquesta explotació forestal fou cada vegada més baixa fins que acabà per desaparèixer, llevat de la tala d'arbres que és mínima i es limita al pinar. S'ha convertit en lloc d'esbarjo, visitat en massa algunes temporades, fet que posà en perill la seva conservació. Pel que fa a les activitats extractives, la mina de galena de Son Creus s'explotà fins a principis del s XX. Hi hagué també pedreres i cimenteres, però tancaren devers els anys seixanta, coincidint amb l'entrada en funcionament de la fàbrica de ciment de Lloseta. L'obertura de la línia fèrria Palma-Sóller (1912), amb parada a Bunyola, féu que al costat de l'estació s'instal·lassin fàbriques de teixits, sabó i peces de sabates, així com la destil·leria de licors de Can Nadal, especialitzada en begudes mallorquines com el palo, l'anís i els aiguardents. El 1989, la indústria s'ha reduït als sabons, els licors i els cartonatges. La desaparició dels llocs de feina tradicionals, la proximitat a Palma i el desenvolupament dels sistemes i vies de comunicació han fet que la població activa es decantàs, majoritàriament, pel treball a la capital, circumstància que ha convertit Bunyola en poble dormitori i lloc de segona residència.

VIDA SOCIAL

El municipi té mancances d'infrastructura i equipaments, agreujades pel fet de tenir en el seu terme *Palmanyola* (→), una de les urbanitzacions més grans de l'Illa que, des del 1987,

↓ Edifici de l'Ajuntament de Bunyola

ELECCIONS LOCALS

	1979		1983		1987	
	Vots	Regidors	Vots	Regidors	Vots	Regidors
ADIP					208	1
AP-PL			328	2	265	1
CIB	603	5	659	5	269	1
CIP			395	2	255	1
PB					778	3
PCIB	147	1				
PSM			167	1		
PSOE					287	1
UCD	550	5				
UM			132	1		
BATLE	Jaume Conti - CIB		Antoni Colom - UM		Antoni Colom - PB	

FILLS IL·LUSTRES

Andreu Estarellas Pascual
Rafel Colom Pons
Joan Cerdà Colom
Miquel Colom Mateu

és entitat local menor; compta amb un batle pedani, té un concert econòmic amb l'Ajuntament i ha plantejat la possibilitat de segregació. El poble de Bunyola té clavegueram, però falta estació depuradora. Des d'antic, la font de la Vila abastava d'aigua la població. El creixement demogràfic la féu insuficient i el problema s'ha pal·liat amb la perforació de pous a can Grau i a s'Estremera. L'assistència sanitària està coberta per un metge titular, un ATS de la Seguretat Social i una comare, a més de dispensari i farmàcia. A l'antiga possessió de Caubet s'instal·là el 1945 l'Hospital de Malalties del Tòrax Joan March Ordinas. Quant a l'ensenyament, el municipi compta amb el centre públic Mestre Pere Colom, de vuit unitats d'EGB i una de preescolar, i el centre privat Sant Francesc d'Asís, que funciona com a parvulari. El mercat municipal està obert diàriament. El terme pertany al jutjat comarcal de Sóller i al partit judicial de Palma. Hi ha jutge de pau. El local parroquial és la seu de l'Associació de la Tercera Edat, té sala d'exposicions i biblioteca, amb fons de l'església i municipal. Pel que fa a les instal·lacions esportives, compta amb camp de futbol municipal, un poliesportiu a l'Escola Pública i dos centres d'equitació. La Societat Esportiva Joventut Bunyola aglutina els equips de futbol. Hi ha també clubs de voleibol i bàsquet i una societat de caçadors. El Col·lectiu Cultural Sitja edita la revista *Es Castellet* i realitza activitats literàries. La Coral Polifònica de Bunyola manté viva la tradició musical del poble. L'Escola de Ball de Bunyola és el grup de ball de bot. El Col·lectiu Imatges es dedica a promoure la fotografia, organitza exposicions i el Certamen de Fotografia Sant Mateu, que té una periodicitat anual. Altres entitats són el Grup de Teatre de Bunyola i el Grup d'Esplai. Des del 1983, l'Ajuntament edita una col·lecció de llibres sobre temes bunyolins. En el mateix edifici de l'Ajuntament hi ha l'arxiu municipal i una sala d'exposicions. El poble compta amb tres entitats bancàries. Té comunicació diària amb Palma a través del tren. Al cim de la serra d'Alfàbia es troben les estacions radiotelefòniques i de televisió de Mallorca. Les festes patronals són per sant Mateu —21 de setembre—. Hi prenen part totes les entitats i tots els grups culturals del poble. En la mateixa data, comença el Festival Internacional de Música Clàs-

↓ Casa situada a la part alta de Bunyola

↓ Bunyola, carrer des Forn

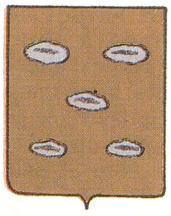

CONSISTORI A 1989

Antoni Colom Negre (PB)	Batle
Bartomeu Quetges Pons (PB)	Tinent de batle
Joan Bestard Cabot (PSOE)	Tinent de batle
Pere J Brunet Estarelles (PB)	Regidor
Jaume Conti Borràs (CIB)	Regidor
Carles Guardiola Gimeno (CIP)	Regidor
Miquel Oliver Barceló (ADIP)	Regidor
Andreu Quetgles Estarelles (PB)	Regidor
Pere Riera Fiol (PB)	Regidor
Josep Salleres Bordoy (PSOE)	Regidor
Joan Suau Verdera (AP)	Regidor

↑ Bunyola, carrer de santa Catalina Tomàs

sica de Bunyola, amb concerts setmanals que tenen lloc a l'església i es perllonguen fins al novembre. Per sant Antoni de gener es fan les beneïdes, però els foguerons s'encenen per santa Catalina de novembre — *Santa Catalina/mare, mare, fina/penjam sa gallina/que Nadal ja ve/ara ve Nadal/menjarem torrons/i amb sa guiterra/cantarem cançons/*. Monuments històrico-artístics són les cases i els jardins de les possessions d'Alfàbia i de Raixa. Destaquen també sa Rectoria, que antigament fou la seu de la Universitat del poble i on estigué instal·lada la tafona reial, i l'església parroquial, bastida el s XVIII en el solar de la primitiva església del s XIII. És d'una sola nau i està coberta amb volta de creueria. Conserva una escultura d'alabastre que representa la Mare de Déu de les Neus, coneguda popularment com la Mare de Déu de la Magrana, obra italiana del s XV, instal·lada des del 1960 a l'altar major. S'hi troben també les peces d'argenteria barroca realitzades per Miquel Ferrer. Altres monuments són les casetes del rei Sanxo, a la serra des Teix, on aquest monarca feia estades per alleujar l'asma que patia; la font de la Vila, les instal·lacions de la qual són de l'època islàmica i encara es mantenen, i l'oratori de Binicanella, petita finca que fou habitada per l'orde de Sant Benet. Homes del món de la ciència i la cultura són el folklorista Andreu Estarellas Pascual, el lul·lista i poeta fra Miquel Colom, el metge Rafel Avinent Muntaner i el seu germà Antoni, canonge, el militar Francesc Nadal Mora, el glosador Miquel Morro Quetglas, els germans Antoni i Guillem Nadal, de malnom Picarola, músics i folkloristes, i l'artesà-teixidor Guillem Bujosa Rosselló. A principis del s XX, Santiago Rusiñol hi visqué algunes temporades. D'aquestes estades creà tot un seguit de pintures de paisatges bunyolins. També els germans Llorenç i Miquel Villalonga hi estiuejaren de petits. Miquel passà els darrers anys de la seva vida, ja malalt, a una casa del carrer de Sant Antoni, devora l'Ajuntament. La vida d'aquest poble inspirà a Llorenç les obres *Bearn* i *Les fures*. A Biniforani, Joan Miró hi construí una casa, on passà qualque temporada. El president de la Comunitat Autònoma, Gabriel Cañellas Fons, resideix a s'Alqueria d'Avall. Fills il·lustres són el metge Andreu Estarellas Pascual, el mestre d'escola Rafael Colom Pons, el prevere Joan Cerdà Colom i el franciscà Miquel Colom Mateu.

BUNYOLA, COMUNA DE Vegeu *Bunyola*.

BUNYOLA, PLATJA DE SON Accident de la costa del terme de Banyalbufar, situat entre cala Gata i la punta

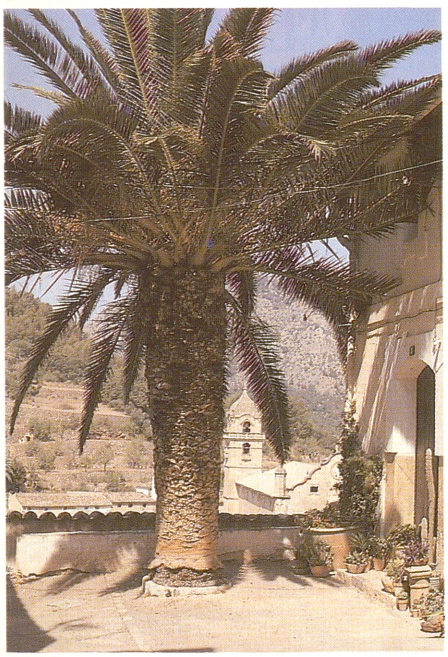

← Terrassa d'una casa de la part alta de Bunyola

→ Platja de Son Bunyola, antigament Port de Son Bunyola, en el mapa del cardenal Despuig

↑ Son Bunyola (Banyalbufar)

de s'Àguila. Anomenat Port de Bunyola al mapa del cardenal Despuig. (M)

BUNYOLA, SON Possessió del terme de Banyalbufar, situada entre Son Balaguer i el coll de sa Bastida. Té oratori privat i torre de defensa del s XVI. El 1918 un gran incendi va arrasar les seves terres. (M)

BUNYOLER, CAS Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Verí de Dalt i Sant Lloatxim. (M)

BUNYOLÍ Baronia que comprenia territoris a Esporles, Superna, Bunyola i Marratxí. El 1381, Humbert Desfonollar obtengué confirmació de jurisdicció civil i criminal sobre ella. El 1450 pertanyia al cavaller Gabriel de Lloscos. Tres anys més tard la comprà, per subhasta, Miquel de Pacs. D'aquesta família passà, a finals del s XVI, als Boixadors, comtes de Savellà a Catalunya. El 1854, la propietària era Dona Aina de Pacs-Boixadors, marquesa viuda de Vivot. La cúria baronal es trobava al carrer de la Terra Santa de Palma, en un vell casal on encara es conserva l'escut dels Boixadors a una finestra. ■ Possessió del terme de Palma, amb casa senyorial i oratori privat, situada entre Son Gual i Sarrià, documentada el 1402. (M)

BUNYOLÍ, PUIG DE Al terme de Palma, de 300 m d'altària, anomenat també puig des Pi, situat entre el coll de Son Marill i les cases de Bunyolí Nou. (M)

BUNYOLÍ NOU Possessió del terme de Palma, anomenada també Dallà Riera, situada entre Son Marill i Son Gual. (M)

BUNYÛLA Nom d'un *juz* (→) de la Mallorca islàmica que, juntament amb *Mûsû* (→), ocupava els termes de Bunyola, Valldemossa, Deià, Esporles i part del de Banyalbufar.

BURBAI, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre can Caramany i Son Duri Vell. (M)

BURBOT NOU, SON Possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Son Sagí i Son Papeleta. (M)

BURBOT VELL, SON Possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre Son Soler Vell i Son Sagí. (M)

BURDILS, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Llaneres i Son Oliver. (M)

→ Entrada a la possessió de Bunyolí (Palma)

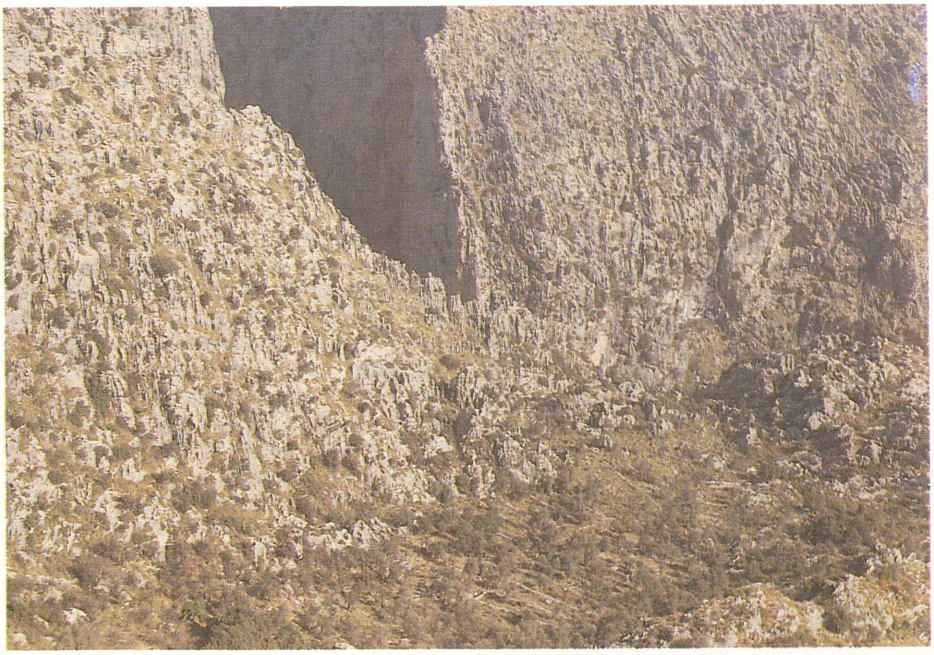

↑ Es Burgà (Escorca)

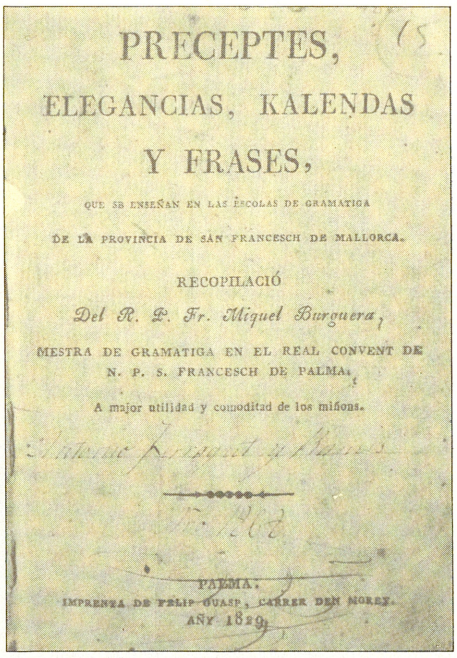

PRECEPTES,

ELEGANCIAS, KALENDAS

Y FRASES,

QUE SE ENSEÑAN EN LAS ESCOLAS DE GRAMATICA

DE LA PROVINCIA DE SAN FRANCESCH DE MALLORCA.

RECOPILACIÓ

Del R. P. Fr. Miquel Burguera,

MESTRA DE GRAMATICA EN EL REAL CONVENT DE N. P. S. FRANCESCH DE PALMA.

A major utilidad y comoditat de los miñons.

PALMA:

IMPRENTA DE FELIP GUASP, CARRER DEN MOREY.

AÑY 1829.

↑ Obra de Miquel Burguera

BURELL, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre s'Hostalet i Son Picornell. (M)

BURGÀ, ES Terrenys del terme d'Escorca, situats ran del torrent de Lluc i del tirany que va des de les cases d'Escorca a s'Entreforc. (M)

BURGÀ DE MORTITX, ES Terrenys del terme d'Escorca, situats entre el cingle de ses Mules i l'avenc Fonda. (M)

BURGAREL·LO, MOLINS D'EN Molins d'aigua del terme de Valldemossa, dits també Molins de Son Viscós, situats entre Son Homar i can Catoi. (M)

BURGAT, COLL D'EN Al terme de Pollença, situat entre el puig de l'Almangre i la penya de la cova dels Morts. (M)

BURGIT, CALÓ D'EN Al terme de Santanyí, situat entre sa Barca Trencada i cala Mondragó. (M)

BURGUERA, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx situada entre es Jardí d'en Perelló i el puig d'en Carreró. ■ Al terme de ses Salines, situat entre el rafal Llinars i el rafal Palla. (M)

BURGUERA, MIQUEL (Santanyí s XVII - Palma 1725) Religiós. Pare franciscà del convent de Sant Francesc d'Assís de Palma. Fou mestre de gramàtica llatina. Escriví *Preceptes, elegancias, kalendas y frases que se enseñan en las escolas de Gramática de la provincia de Sant Francesch de Mallorca*, recopilació elaborada, a manera de manual, per als seus alumnes. Es reimprimí diverses vegades, fins al 1829.

BURGUERA, NA Propietat rústica del terme de Santanyí, situada entre Son Perdut i sa Bassa des Coll. (M)

BURGUERA, NA GRAN DE SON Terrenys del terme de Felanitx, situats entre ca na Carabina i can Muda. (M)

BURGUERA, TURÓ D'EN Al terme de Campos, situat entre Son Xorquet i Son Toni Amer. (M)

BURGUERA NOU, SON Possessió

↓ Son Burguera Nou (Felanitx)

↑ Son Burguera Vell (Felanitx)

del terme de Felanitx, situada entre ses Rovellades i el camp Pinoi. (M)

BURGUERA VELL, SON Possessió del terme de Felanitx situada entre Son Soldat i el camp Pinoi, documentada el 1247 amb l'antic nom de Boniafatu. (M)

BURGUES Antic llinatge de la noblesa mallorquina fundat per Berenguer Burgues, de Sabadell, casat amb Sibil·la de Sentmenat. El seu fill, Arnau Burgues i de Sentmenat, fou jurat vers el 1261 i adquirí a l'abat de Sant Feliu de Guíxols l'oratori de Sant Feliu; figura entre els fundadors del convent de Santa Clara de Palma. El seu fill, Arnau Burgues i de Berga, fou síndic a Aragó (1279) i, en la generació següent, Arnau Burgues Safont ho fou a Roma. El fill d'aquest darrer, Ramon Burgues Sorià, es casà amb Francesquina Safortesa, hereva del conegut 'príncep dels mercaders', Pere Safortesa Colomines, que obligà el seu nét Ramon a canviar l'ordre dels llinatges. Així, passà a esser Ramon Safortesa Burgues, jurat en cap en diverses ocasions, lloctinent del governador general (1418) i senyor de Santa Margalida, Alcudiola, Castellet i Tanca, cavalleries sobre les quals rebé jurisdicció civil i criminal el 1420. Del seu primer matrimoni, amb Blanca Febrer, descendiren els *Safortesa (→)* i del segon, amb Margalida Lluís, les branques dels *Quint-Burgues (→)* i dels Safortesa de Santa Maria de Formiguera. El llinatge Burgues continuà amb Gregori Burgues Safortesa, també fill de Ramon Burgues i Francesquina Safortesa. Casat amb Margalida de Galiana, fundà la branca dels barons de Vallmoll i comprà les baronies d'Olocau, Navata i Sant Feliu, totes a Catalunya. Un dels seus fills, Francesc Burgues i de Galiana, fou procurador reial a Mallorca i l'altre, Ramon, li succeí en les baronies. La seva pubilla, Francina Burgues Galbà, es casà amb el cavaller Berenguer de Montpalau, governador de Sicília (1441) i marmessor de la reina Maria. El següent baró de Vallmoll fou Gaspar Benet de Montpalau i Burgues, procurador reial a Tarragona (1495), que morí sense fills i llegà Vallmoll a la seva germana, que tampoc no va tenir successió. La baronia passà al seu parent Francesc Burgues Doms, procurador reial a Mallorca i senyor de Sant Feliu a Catalunya. Casat amb la noble catalana Joana d'Erill-Orcau i de Requesens, no tengué descendència i li succeí la seva neboda Catalina Burgues i de Pacs, esposa del cavaller Pere de Pacs i de Pacs, baró de Bunyolí i senyor de l'honor de Felanitx. La seva pubilla, Elisabet de Pacs i Burgues, heretà les baronies de Vallmoll, Olocau, Navata, Bunyolí i Felanitx i es casà amb Bernat de Boixadors i d'Erill-Orcau, comte de Savellà a Catalunya (1599). La casa principal de la família era, a Palma, l'antiga can Burgues, al cap de cantó entre els carrers de Sant Feliu i de Montenegro.

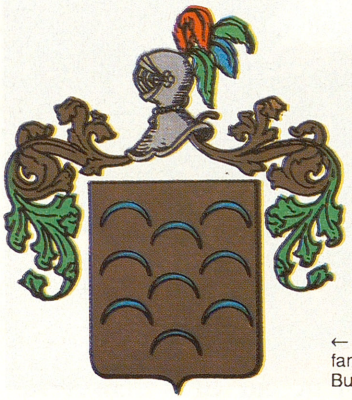

← Escut de la família Burgues

↓ Façana de la casa pairal dels Burgues, segons una reconstrucció ideal de 1881

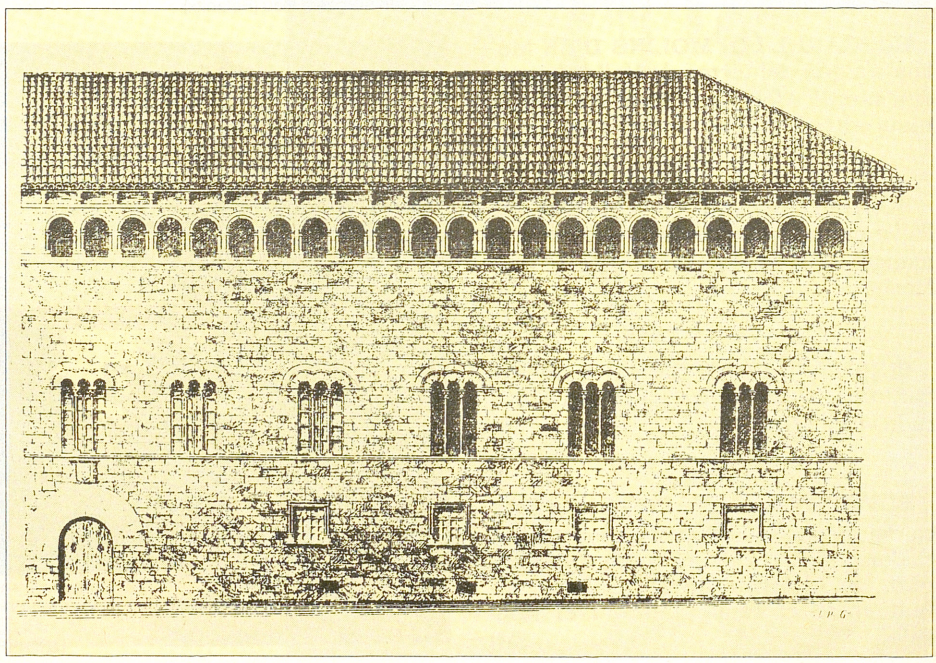

BURGUES, CAN Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre es Évols i ses Tires Noves. ■ Al terme d'Ariany, situada entre Son Huguet Vell i Son Huguet de Dalt. (M)

BURGUES, FRANCESC (Barcelona s XV) Militar. Procurador reial de Mallorca i capità de les galeres reials de l'Illa. Participà amb el bàndol reialista, en la guerra que enfrontava Joan II d'Aragó amb la Generalitat de Catalunya (1462-1472). El 1466, amb tropes mallorquines va assetjar i prendre Maó, que s'havia decantat a favor de la Generalitat. Aquest mateix any, amb naus mallorquines, contribuí al setge i presa del castell d'Amposta.

BURGUES, FRANCESC (Palma s XV - 1551) Procurador Reial del Regne de Mallorca (1506-1551). Enemic del lloctinent Miguel de Gurrea, n'aconseguí la destitució (1517) i n'aprofità l'absència per substituir-lo per Frederic de Santacília. Però Gurrea recobrà el càrrec i l'enfrontament continuà. Iniciada la germania (1521), amb altres oficials reials i membres de les classes privilegiades, encoratjà els menestrals mallorquins contra Gurrea. La carta reial de Carles I, signada a Worms, que posava la Germania fora de la legalitat, l'allunyà de la revolta. El juliol de 1521, a la sala baixa del castell de l'Almudaina, llegí la carta davant Joan Crespí, instador del poble, i la remeté als batles i jurats de la Part Forana. Com a castellà de la fortalesa de Santueri (Felanitx), el 3 d'agost de 1521, fou requerit pels jurats que no permetés que en el castell es promoguessin plans contra la Germania, amb l'advertència que les conspiracions podrien donar lloc a un atac agermanat. L'activitat contra la Germania hi continuà i, finalment, Santueri fou assetjat pels agermanats de Felanitx, prest reforçats pels de Ciutat que aportaren algunes bombardes. El 1522, els gentilhomes mallorquins enemics de la Germania que s'havien refugiat a Barcelona, València i Eivissa, li donaren diners i poders per aconseguir que l'armada reial traslladàs tropes a Mallorca per deslliurar Alcúdia del setge agermanat i desfer definitivament la revolta a l'Illa. Dominada la Germania, dirigí la repressió contra els mallorquins que hi havien col·laborat. El 30 de març de 1523, Carles I, des de Valladolid, manà al lloctinent que donàs al procurador reial tots els béns segrestats als agermanats, que foren venuts a benefici de la cort reial. (JJ)

BURGUES, GREGORI (Palma s XV - 1505) Ocupà el càrrec de procurador reial entre 1481 i 1505. Inicià la possessió d'aquest càrrec per la família Burgues, que havia de durar setanta anys. A la seva mort el succeí el seu fill Francesc Burgues. (JJ)

BURGUÈS, HORT DE SON Al terme de Petra, situat entre les cases de Son Burguès i Son Homar. (M)

BURGUÈS, PUIG D'EN Antic nom del *puig de Bonany* (←). (M)

BURGUÈS, SON Possessió del terme de Petra, situat entre Son Perxa i Calicant d'en Bauçà. (M)

BURGUÈS, TORRENT D'EN Antic nom del *torrent de can Roig* (→). (M)

↑ Son Burguès (Petra)

BURGUESA, SERRA DE NA Alineació muntanyosa que s'estén entre Son Falconer (Calvià) i Son Vida (Palma). Antigament es coneixia amb el nom de serra de Portopí. És una de les serres més meridionals del conjunt orogràfic de la serra de Tramuntana. Limita al nord amb la vall formada pel torrent de sa Riera, a l'oest per la vall del torrent de Son Boronat i per la carretera que va de Calvià a Establiments. Al sud i est, limita amb els nuclis turístics de ponent de la badia de Palma i amb les barriades més occidentals de Palma, com Gènova i Son Rapinya, entre altres. Està parcialment urbanitzada. N'és un exemple la urbanització Son Vida, on hi ha l'hotel del mateix nom. La travessa horitzontalment la carretera de Valldurgent. Aquesta carretera passa pel coll de sa Creu (384 m) i pel coll des Vent. Al nord s'hi troba, entre altres, el puig dels Bous (227 m), on s'ubica una comuna terapèutica de tractament d'alcohòlics, la serra de Son Merill (327 m)

↓ Monument dedicat a Nostra Senyora de la Pau, obra de Sarasate, en el cim de na Burguesa

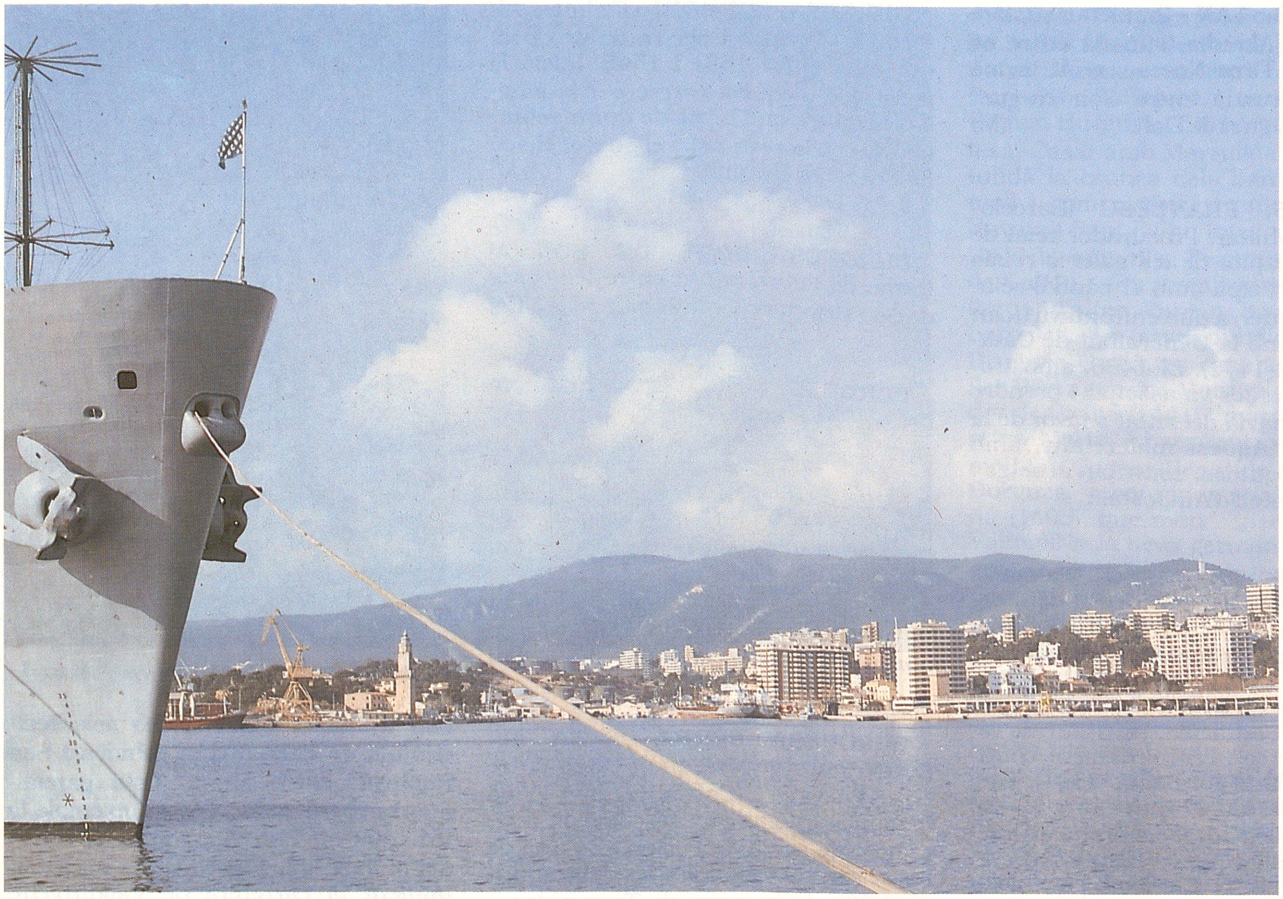

← Vista parcial de la serra de na Burguesa des de la badia de Palma

i ses moletes de Son Vida (305 m). Al sud es destaquen, entre altres, la serra Morisca (419 m), el puig d'en Bou (496 m), es Pi de ses Creus (443 m), el puig des Corral d'en Ferrer (403 m) i, sobretot, el puig Gros de Bendinat (485 m), la màxima altària. A les seves estribacions més meridionals hi ha el puig del Rei (191 m) i el puig Saragossa (184 m), escenari d'importants batalles de la conquesta de Mallorca. Hi neixen els torrents des Mal Pas, que desemboca al Terreno i el de Sant Magí, que ho fa a Santa Catalina. Té una vegetació de garriga amb cobertura de pi, sobretot al sud, en procés de regressió. Hi ha la base militar *General Asensio*, abans CIR 14. En un dels seus estreps, prop de Gènova i a uns 265 m d'altària, hi ha un monument dedicat a Nostra Senyora de la Pau. La idea de construir-hi un monument religiós fou promoguda, el 1924, pel rector de Gènova, Francesc Vives i el folklorista Antoni Mulet Gomila. El cap d'obres públiques, Bernat Calvet, propietari d'una part dels ter-renys, donà 10.000 m² per a la realització d'aquest projecte que, malgrat tot, no reeixí. A finals dels anys 40 s'hi construí una capelleta sota l'advocació de l'Immaculat Cor de Maria i una petita creu. En els anys 60, una comissió d'Amics del Monument a l'Immaculat Cor de Maria, presidida pel batle de Palma, Màxim Alomar Josa, iniciaren els tràmits per bastir un monument de grans dimensions. Es feu la carretera d'accés, que alhora facilità la urbanització de la zona. El 1967, començaren les obres amb el suport de l'Ajuntament de Palma i els donatius de la gent de Mallorca. Així, s'alçà una torre de 22 m i s'encarregà a l'escultor Barrado Torres un projecte de 13 m d'altària i 70 tones de pes que, per motius econòmics, fou interromput el 1969. En els anys 80, Sarasate executà finalment una nova escultura.

BURGUES-SAFORTESA Llinatge compost usat pels primogènits dels *Safortesa* (→) per raons fideïcomissàries.

BURGUES-SAFORTESA, LLEONARD (Mallorca s XVII) Jurat en cap del regne, prior de la Companyia de Sant Jordi, depositari del Sant Ofici i cavaller de l'orde d'Alcàntara.

BURGUES-SAFORTESA, RAMON (Mallorca s XIV - XV) Noble. Senyor dels feus de Santa Margalida, Hero, Alcudiola, Castellet i Tanca, dels quals va obtenir, el 1420, del rei Alfons V la jurisdicció civil i criminal. Fou jurat en cap de la Ciutat i del Regne el 1405, 1412, 1420, 1441 i lloctinent del governador des del 1408.

BURGUES-SAFORTESA, TOMÀS (Palma 1720 - 1772) Noble. Fou regidor perpetu de l'Ajuntament de Palma des del 1752. El 1770, va exercir les capitanies d'Andratx i Calvià.

BURGUES-SAFORTESA I BORRÀS, JOAN (Mallorca s XIX) Polític. Comte de Santa Maria de Formiguera. Fou un dels membres més destacats del partit monàrquic-constitucional. El 1830, fou designat batle de Palma i reelegit constitucionalment el 1839. El juliol de 1843, en dimitir el cap polític de Mallorca Josep Miquel Tries Capó i pujar els moderats al poder, fou designat membre de la junta de salvació. Fou elegit diputat a les eleccions de 1837, 1839, 1844 i 1857, dins llistes del partit moderat. Era cònsol del reial consolat.

BURGUET, ARNAU (Catalunya s

XIII - Calatayud, Aragó 1324) Religiós dominic i inquisidor. Prior del convent dels dominics a Mallorca, el 1288, i lector des de 1307 fins a 1314. El 1299, fou nomenat lector del convent de Tarragona i des de 1313 fins a 1314 fou provincial d'Aragó al capítol general celebrat a Lleida el 1313. El 1320 fou nomenat, per segona vegada, provincial, i com a inquisidor aprofità el seu càrrec per atacar els beguins. Se li atribueix el llibre *Vita Antiqua*, que tracta sobre la vida de sant Ramon de Penyafort.

BURGUET, COVA DE SON Cavitat situada a l'altura del km 11 de la carretera Palma-Puigpunyent, dins el terme de Puigpunyent. Està catalogada com una cova de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BURGUET, FONT DE SON Al terme de Puigpunyent, situada entre les cases de la possessió i el pla del Bosc. N'hi ha una altra entre les cases i la carretera, ran del camí vell. (M)

BURGUET, RAFAL Al terme de Calvià, documentat el 1510. Està integrat a l'actual possessió de Moforés, situada entre la vila i ses Algorfes. (M)

BURGUET, SON Possessió del terme de Llubí, situada entre Son Sitges Vell i Son Perotet. ■ Al terme de Puigpunyent, abans anomenada Solleric Subiran, situada entre Son Morei i Son Cotoner d'Amunt. Té oratori privat i casal antic. Ran de la carretera, en el lloc anomenat ses Casotes, hi ha un talaiot de planta circular. ■ Al terme de Santa Margalida, situada entre Son Morro i el torrent de Son Bauló. (M)

↓ Plànol del talaiot de Son Burguet (Puigpunyent)

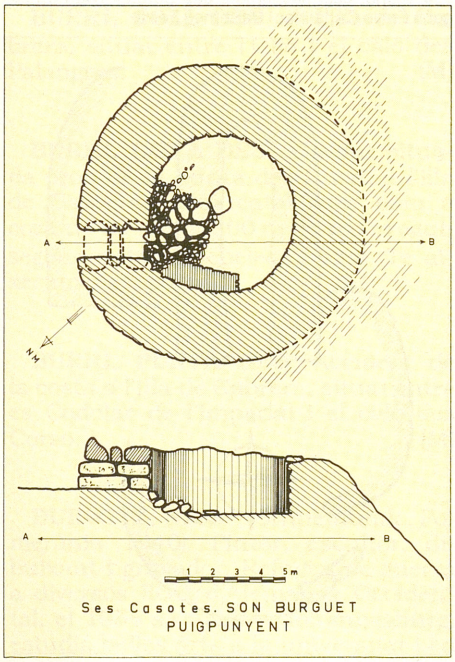

↑ Entrada a Son Burguet (Puigpunyent)

BURGUET, TORRE D'EN Possessió del terme de Llucmajor. Anomenada després Son Casasnoves i posteriorment rebatiada Bini-romà. (M)

BURGUNY CASTELLÓ, ALBERT (Palma 1707 - 1770) Escultor, pintor, gravador i escriptor. Fou frare llec del convent de Sant Domingo de Palma. En el camp de l'escultura, es dedicà, sobretot, a l'arquitectura de retaules, el més important dels quals és el de l'altar major de l'església de Santa Eulàlia de Palma. En féu, també, per als altars majors de les esglésies de Santa Maria del Camí (1762), Santa Eugènia i Binissalem, i per a la capella del Roser de la parròquia d'Algaida (1742). A l'església dels Sagrats Cors (Sant Gaietà), de Palma, es conserva un retaule de la Puríssima, procedent del convent de Sant Domingo. Se li atribueixen els retaules majors de la Missió de Palma i de Sant Pere de Sencelles. Reformà la decoració pictòrica i escultòrica de la capella del Roser de Sant Domingo, la qual cosa li comportà dures crítiques d'autors com Jovellanos i Josep Maria Quadrado, de gusts neoclàssic i romàntic, respectivament, que no varen admetre el recarregament de volums, corbes, símbols i colors que és pròpia de la seva obra. Igual opinió meresqué l'armadura que féu per al famós orgue del convent de Sant Domingo, bastit per Jordi Bosc Bernat, que es troba a l'església parroquial de Santanyí. La *Coronació de la Verge*, depositada al Museu de Mallorca, és una de les poques pintures que se'n conserven. Considerat el millor gravador mallor-

↓ Gravat d'Albert Burguny que representa a Luís Vicente Velasco

↑ Albert Burguny Castelló, retaule de l'altar major de l'església de Santa Eulàlia (Palma)

quí del s XVIII, és autor de diverses iconografies com la Immaculada, la Mare de Déu, Ramon Llull, sants, escuts i monedes. Conreà la poesia satírica de caire popular, i les seves glosades foren populars a Mallorca. Escriví *S'alicorn de Sant Domingo, Breu y sustancial noticia de los enormes delictes de un famosisim gat, Sentenciat a mort sens apellació, Drama de Sant Cayetano, Exhortació a la familia gatera*, així com dos drames religiosos, *Comèdia famosa del gloriós Sant Cayetano* i *El poder de Cayetano*.

BURÍ, CAN Propietat rústica del terme de Costitx, situada entre Son Macià i Son Bordils d'en Munar. ■ Al terme de Felanitx, entre Son Xoric Vell i Son Soler d'en Munar. ■ Al mateix terme, situada entre el claper d'en Manilla i Son Gaià d'en Massutí. ■ Al terme de Santa Eugènia, entre can Clapers i sa Torta. (M)

BURIXÓ, SON Possessió del terme de Sant Joan, situada entre Son Amagat i Son Esteve. (M)

BURLER, CAN Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre el puig Ferrer i el comellar Fred. (M)

BURNAT, ÉMILE (Vevey, Suïssa 1828 - 1919) Botànic. Es dedicà a l'estudi de la flora mediterrània. El 1882, va publicar, amb William Barbey, *Notes sur un Voyage Botanique dans les Îles Baléares et dans la province de Valence (Espagne), Mai-Juin 1881*, on apareixen dades d'interès sobre la flora de Mallorca i tot un seguit de làmines amb dibuixos de plantes endèmiques de l'Illa.

BUROTELL, AVENC DES Cavitat situada a les rodalies de la rota des Burotell, al terme de Calvià. Catalogat com a avenc de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica.

BUROTELL, ES Possessió del terme de Calvià, situada entre Valldur-

↓ Plànol dels naviformes des Burotell (Calvià), segons Émile Cartailhac i Bartomeu Ferrà

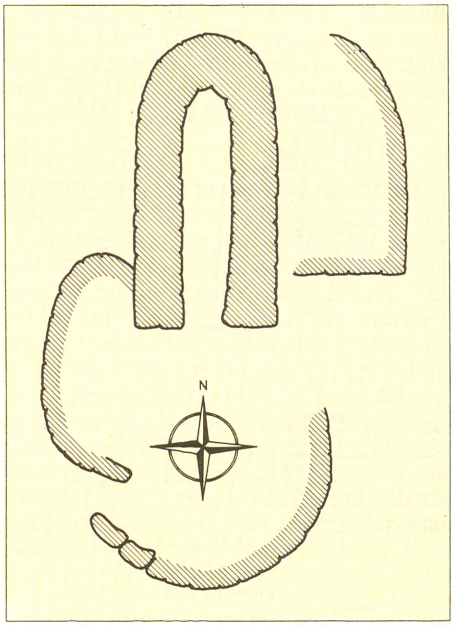

↑ Es Burotell (Calvià)

gent i Benàtiga Vell. Anomenada també Santa Anna. S'hi troba un poblat de naviformes en molt mal estat de conservació. Fou estudiat, a final del s XIX, per Émile Cartailhac i Bartomeu Ferrà. (M)

BUROTELL, ROTA DES Al terme de Calvià, situada a la possessió del mateix nom, entre la coma de s'Oronella i la coma de s'Aigo, ran de la partió amb Puigpunyent. Anomenada també rota d'en Batle. (M)

BURRÍ, COLL DES A l'illa de Cabrera, situat entre l'Olló i el caló des Palangres. (M)

BURRÍ, COVA DES Cavitat situada prop de la punta des Burrí, a l'illa de Cabrera. Està catalogada com a cova de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BURRÍ, PUNTA DES Accident de la costa a l'illa de Cabrera, situat entre es Codolar de l'Imperial i el caló des Corso. (M)

BURWITZ, NILS (Swinemünde, Pomerània 1940) Pintor, escultor, dibuixant i gravador. Refugiat de guerra a diversos llocs d'Alemanya Occidental, el 1958 s'establí a Johannesburg, estudià belles arts a la universitat i en fou professor. Continuà els seus estudis a Anglaterra i Suïssa. Des del 1976 resideix a Valldemossa. Ha realitzat exposicions a Johannesburg, el Japó, Estats Units, Alemanya Occidental i Oriental, Itàlia, Anglaterra i Balears. Té obra a fundacions i pinacoteques sud-africanes, a Viena, Venècia, Nova York, Londres i Mallorca. És fundador i director del taller Calafat 500 de Gravat, a Valldemossa (1988). La seva obra és figurativa, sovint amb trets expressionistes i de denúncia social. S'ha dedicat al paisatge i al retrat. El 1982, obtengué el Premi Ciutat de Palma d'arts plàstiques. Ha il·lustrat diversos llibres com *Les Estances Musicals* (1985) amb text de Basili Baltasar, *Suite Sand-Graves* (1986) edició en francès, anglès i català del text de Robert Graves, *Compositors Mallorquins* (1987) de Miquel Estelrich Serralta i *Mallorca en un punto* (1987) de Carles Garrido Torres.

BUSCA, CAN Propietat rústica del terme de Campanet, dita també sa Sínia d'en Busca, situada entre Son Llorenç i Son Bià. Documentada al s XVII. ■ Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre el camp d'en Palou i s'Àguila Vella. ■ Al mateix terme, situada entre Son Mulet i les cases Noves. (M)

→ Nils Burwitz, obra guanyadora del Premi Ciutat de Palma d'arts plàstiques 1982 (CP)

BUSCAI, SON Possessió del terme de Porreres, situada entre el puig Colom des Pagos i Son Jordi. (M)

BUSCANETA, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre ses Covetes i can Estela. (M)

BUSCANTE, COMA D'EN Al terme de Bunyola, situada entre el puig de na Marit i la coma Gran. (M)

BUSCANYS, ES Terrenys del terme de Santanyí, situats entre Son Danús de Dalt i Son Alegre. (M)

BUSCARRÍ, FONT DES Al terme de Calvià, situada entre el puig des Migdia i el puig des Castellot. (M)

BUSCÓ, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre sa Marineta Nou i el puig de na Mancada. (M)

BUSQUER, CAS Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre Son Bauçà i el puig des Tres Termes. ■ Al terme de Son Servera, situada entre Fetget i Son Xerubí. (M)

BUSQUERA, COVA Al terme de Valldemossa, situada entre Son Galceran i el puig de sa Talaia Vella. (M)

BUSQUERET (Gènere *Sylvia)* Nom amb què es coneix popularment un variat grup d'ocells de característiques comunes. Són petits, amagadissos i de colors grisencs. Habiten a les garrigues i bardisses, voreres dels camins i camps de fruiters, i no poden viure en captiveri. La seva dieta està basada en insectes, encara que també poden menjar petits fruits i baies. A Balears, s'han registrat 11 espècies diferents, però només alguns són habituals a Mallorca. Per la seva imatge simpàtica han estat objecte de nombroses gloses i cançons populars. **Busqueret coallarga** *(Sylvia sarda balearica)* De color gris fosc. Rep aquest nom perquè té la coa sempre aixecada. És una espècie sedentària a Mallorca, on ha arribat a formar una variant endèmica. Només es troba al llevant espanyol, Còrsega i Sardenya. **Busqueret de capell** *(Sylvia atricapilla)* És el més gros del grup, arriba a assolir els 14 cm de talla. Viu a Mallorca tot l'any, encara que a l'hivern n'arriben migrants de l'Europa central. El nom li ve d'una

→ Busqueret de garriga *(Sylvia cantilans)*

→ Busqueret de capell *(Sylvia atricapilla)*

→ Busqueret de cap negre *(Sylvia melanocephala)*

↑ A l'hivern es poden veure busquerets d'abatzer *(Sylvia communis)*

↑ Les Busqueretes (Pollença)

taca gran que té damunt el cap, els mascles de color negre i les femelles marró. **Busqueret roig coa-llarga** *(Sylvia undata)* Molt semblant al busqueret coa-llarga, només es troba a Mallorca durant l'hivern i no és gaire abundant. És de petites dimensions, coloració grisenca, una mica terrosa al pit, té la coa llarga i un anell vermell al voltant de l'ull. **Busqueret de cap negre** *(Sylvia melanocephala)* És el més abundant i es distingeix fàcilment pel color negre del seu cap i l'anell vermell sense plomes al voltant dels ulls. Viu tot l'any a Mallorca, on cria a les garrigues, maresmes i jardins. Fa el niu a llocs espessos, a menys d'un metre del terra. Als 10 dies els polls ja el poden abandonar en cas de perill. S'alimenten d'insectes i en poden arribar a ingerir una quantitat equivalent al seu pes, uns 13 grams. A l'hivern ocasionalment, es poden veure altres espècies de busquerets com el **busqueret d'abatzer** *(Sylvia communis)*, el **busqueret mosquiter** *(Sylvia boris)* o el **busqueret de garriga** *(Sylvia cantillans)*, entre altres. (GOB)

↓ Son Busqueret Vell (Campos)

BUSQUERET, SON Possessió del terme de Campos, situada entre sa Barrala Nova i can Castanyola. ■ Al terme de Sineu, situada entre Son Candeler i Son Rossinyol. (M)

BUSQUERETES, LES Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Diable i cal Cuec. (M)

BUSQUERET NOU, SON Possessió del terme de Campos, situada entre l'hort de ses Sitjoles i Son Busqueret Vell. (M)

BUSQUERET VELL, SON Possessió del terme de Campos, situada entre Son Busqueret Nou i Son Serena. (M)

BUSQUEROLES, AVENC DE CAN Cavitat situada prop de les cases del mateix nom, al peu del santuari del puig de Maria, al terme de Pollença. Està catalogat com a avenc de fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BUSQUEROLES, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada ran del torrent de Sitges, entre el Pon-

↑ Can Busqueroles (Pollença)

tarró i Malagarba. En el mapa del Cardenal Despuig està registrada com Cà Mascarolas. (M)

BUSQUEROLES, COVA DE CAN Cavitat situada al terme de Pollença. Està catalogada com a cova de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

BUSQUES, CALÓ D'EN Al terme de Santanyí, situada a la part meridional de cala Figuera. Hi aboca les aigües el torrent del mateix nom, de 3 km de llargària i 1,25 km² de superfície de conca.

BUSQUET Antic llinatge de la noblesa mallorquina, avui extingit. Al *Llibre de Repartiment* figura Berenguer Busquet, que rebé Formentor i, el 1253, posseïa alqueries al nord de Llucamar. Més tard, el ciutadà Pere Busquet es casà amb Nicolaua, filla bastarda del rei Sanç de Mallorca (1324).

↓ Caló d'en Busques (Santanyí)

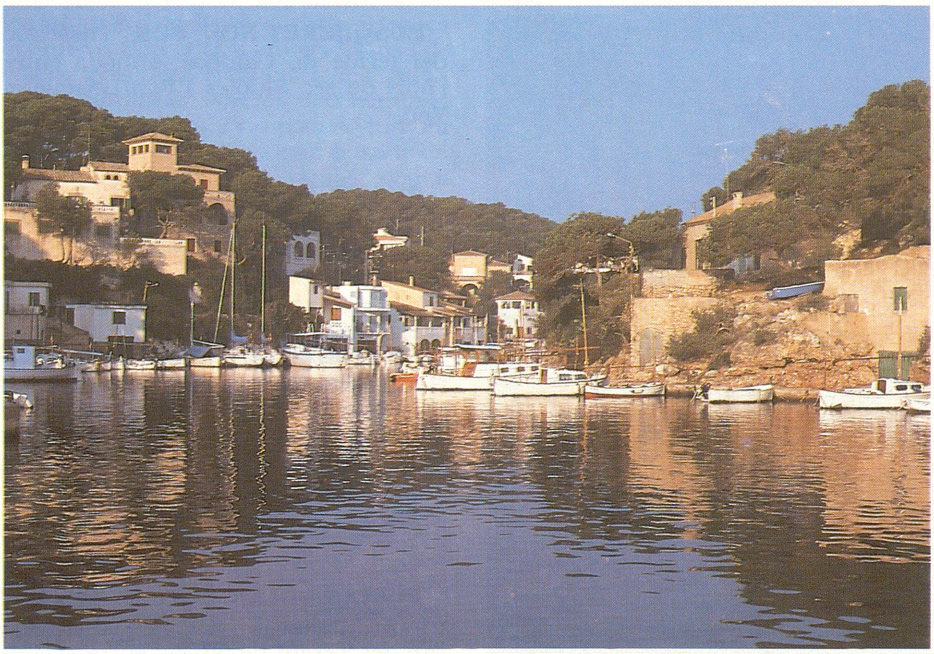

El seu fill Arnau Busquet, senyor de Formentor, contragué matrimoni amb Flora Safont, hisendada a Muro, i el seu fill Arnau Busquet Safont fou senyor de la cavalleria de na Busqueta a Muro i també de Sarrià. Arnau Busquet de Mora, ciutadà, comprà les terres que passaren a anomenar-se Son Busquet (Puigpunyent) i testà el 1508. Pere Joan Busquet Desllaners, besnét seu, tengué dues esposes i la seva descendència formà dues branques diferents. Del primer matrimoni nasqueren Arnau, senyor de la cavalleria de Llodrà, mort el 1583, Margalida, esposa del donzell Jaume-Arnau de Torrella i de Santjoan, i Pere Joan Busquet i de Juny, que només tengué dues filles, Elionor i Elisabet Busquet i de Besan, casades amb cavallers de la família Gual. Del segon matrimoni nasqueren Margalida, esposa de Jaume Morell i de Palou, senyor de Pastitx, i Elisabet Busquet Nét, casada amb Francesc de Villalonga i Desbrull. El fill d'aquests, Francesc de Villalonga i Busquet, va vendre la cavalleria de na Busqueta a Francesc de Villalonga i Mir.

BUSQUET, CAN Propietat rústica del terme de Llubí, situada entre Son Figuerola i Son Ramon. (M)

BUSQUET, SON Possessió del terme de Lloret de Vistalegre, situada entre Son Gacies i Son Estela. (M)

BUSQUETS, ANTONI (s XVI - Mallorca 1615) Lul·lista i franciscà. Vestí l'hàbit de religiós franciscà el 1595. Estudià a la Universitat d'Alcalà i fou seguidor de la doctrina de Duns Escot. Aconseguí de les universitats d'Alcalà, Salamanca i Valladolid, i del Consell d'Aragó i de la Suprema Inquisició, testimonis aprovatoris de la doctrina lul·liana. Els jurats de Mallorca el comissionaren per anar a Roma a defensar la causa de beatificació de Llull, de la qual va esser, pròpiament, el primer postulador. Entre 1610 i 1611, va anar a Barcelona i a Madrid per aconseguir cartes de recomanació i presentar-se a la Cort papal a defensar la causa lul·liana. Adreçà al rei Felip III un memorial, del qual només es coneixen dos exemplars. El 1612 defensà a Roma la causa de Ramon Llull i publicà un *Memoriale collationis seu comprobationis centum articulorum lullianorum per Fr Nicolaum Eimeric... compilatorum...*, que no aconseguí convèncer la cúria romana. Tornà a Mallorca el 1613, per cercar les vint obres lul·lianes que Eimeric denuncià com errònies en fe i per promoure el procés de

beatificació. De la *Paraphrastica expositio primi capituli euangelii secundum Johannem*, citada per Bover, no se'n coneix cap exemplar. (LlP)

BUSQUETS, RAFEL (Palma s XVII - 1695) Prevere. Doctor en teologia. Fou beneficiat a la Seu mallorquina. Escriví *Llibre de la invencio y miracles de la prodigiosa figura de Nostre senyora de Lluch* (1684). Traduït al castellà i publicat, el 1783, amb el títol *Breve compendio del origen y milagros de la prodigiosa imagen de N. Sra. de Lluch.*

BUSQUETS, SON Possessió del terme de Palma, situada entre el Camp Redó i Son Dameto, actualment urbanitzada. (M)

BUSQUETS, SOR MARIA AINA (Mallorca s XV) Religiosa. El 1485, fundà el monestir de Sant Jeroni, de Palma, amb les religioses agustines del puig de Maria (Pollença), sor Violant Dameto i sor Magdalena de Sant Joan. S'instal·laren al convent de Santa Isabel, abandonat des del 1475, quan les religioses de la Tercera Orde Franciscana en foren expulsades.

BUSQUETS DE PUIGDERRÓS Família de ciutadans militars de la petita noblesa. Hisendada a Sóller el s XVII, el seu origen va esser el matrimoni d'Antoni Puigderrós —capità de foc— amb la pubilla Maria de Busquets i de Verí, filla del ciutadà militar Miquel de Busquets. Els seus descendents adoptaren el llinatge Busquets de Puigderrós. El 1674, Agnès Busquets de Puigderrós Maiol es casà amb el donzell Macià Ferrer de Sant Jordi i Fons i aportà com a dot una part de la cavalleria de sa Calobra. La línia agnatícia s'acabà el 1892, quan morí Antoni Busquets de Puigderrós i Nadal sense successió. Des de finals del s XVII, la família estava integrada dins el medi social pagès. La casa pairal a Palma és l'actual can Canet, al carrer Morei, on hi ha les seves armes a una finestra.

↓ Pati del convent de Sant Jeroni, cofundat per sor Maria Aina Busquets

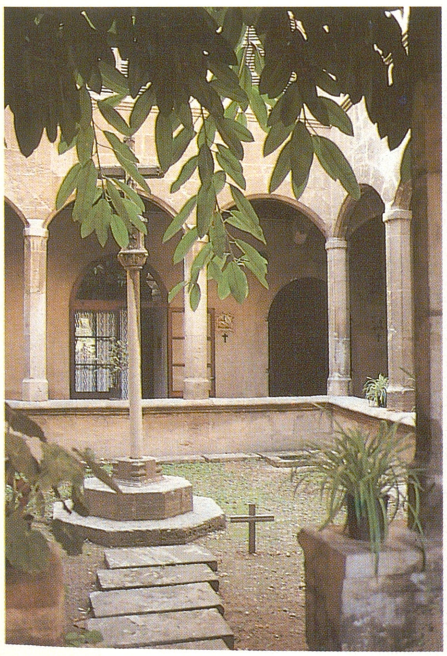

↓ Escut dels Busquets de Puigderrós, situat a la finestra de l'actual can Canet (Palma)

BUSQUETS MULET, JAUME (Palma 1898 - 1971) Arabista, filòleg i historiador. Amplià estudis a Cambridge i fou catedràtic d'àrab vulgar a l'Escola de Comerç i a l'Estudi General Lul·lià, de Palma. Exercí també de professor mercantil i d'interventor als ajuntaments de Llucmajor i de Palma. Membre fundador de l'Associació per la Cultura de Mallorca, fou autor de *Curs pràctic d'ortografia i elements de gramàtica catalana* (1931, 1968), *Gramática elemental de la lengua árabe* i *Textos para el estudio del árabe marroquí.* També recollí contes populars al Marroc. Editá el text llatí (1952) i àrab

LA REMINISCÈNCIA MUSULMANA EN LA RONDALLÍSTICA MALLORQUINA

Dins les rondalles populars mallorquines apareix sovint una curiosa fórmula d'encantament que fins ara, no ha merescut, que jo sàpiga, la deguda atenció dels nostres folkloristes. Es tracta, com veurem després, d'una reminiscència netament musulmana i, possiblement, d'una mostra de la influència de certes pràctiques d'esperit musulmà en la psicologia mallorquina dels primers segles de la Conquista. Aquesta fórmula màgica, que precedeix sempre l'enunciació del prodigi que amb ella es vol obrar, és, segons l'he sentida de boca del poble, la següent:*Per la fat i fat que la mia mare m'ha comanat, i un punt més, que lo que ara diré sia ver i veritat.*

Altres interessants fórmules d'encantament es troben dins la nostra rondallística com la del *Val Déu i àliga* (el resultat de la qual és sempre una metamorfosi) i la curiosíssima, probablement corrupció d'uns mots aràbics, de *Mar i món, obri (o tanca) bitzoc* (que correspon a la castellana de *Sésamo ábrete* i té la virtut d'obrir o tancar un lloc secret). L'abast de la fórmula que comentam és major i més general, i amb ella es pot obrar qualsevol prodigi.

Tal com s'han interpretat i escrit fins ara els primers mots d'aquesta fórmula, el seu sentit és obscur. La presència de l'article femení *la* davant els mots *fat i fat* sembla, a primera vista, una anomalia i és tal volta per aquesta raó que en alguns textos de les rondalles apareix suprimit aquest article, quedant reduïda la fórmula a *Per fat i fat que la mia mare m'ha comanat, etc* o convertits els mots decididament en masculins, després d'introduir-hi els adjectius *bo* i *mal*: *Pel bon fat i pel mal fat que la mia*

(continua a la pàgina següent)

mare m'ha comanat, etc , però amb aquestes modificacions la claredat de l'expressió no hi guanya gaire, enc que es doni al verb *comanar* el sentit d'*encomanar* o *contagiar* i al mot *fat* la significació de *sort* o *destí*.

Com és possible, doncs, que s'anteposi l'article femení *la* a dos mots masculins per l'aspecte, repetits inútilment?

L'explicació és senzilla. No es tracta de dos mots masculins, sinó d'un sol mot femení: la *Fatifat*. I la *Fatifat* és el nom de la primera *sûra* o capítol de l'Alcorà, que comença amb les paraules *Bism illâhi 'rrahmân irrahîm* (En nom d'Al·là clement i misericordiós).

La conversió de la *h* en *f* en els mots d'origen aràbic és normal en el nostre idioma, com es pot veure pels següents exemples: *albufera* (d'*al-buhêra*), *cadaf* (de *qadah*), *rafal* (de *rahal*), *tafona* (de *tahôna*), etc.

Modificada com cal l'ortografia dels dos mots obscurs, el sentit de la fórmula apareix clarissim: *Per la Fatifat* (això és, per la virtut de la primera *sûra* de l'Alcorà anomenada *Al-Fâtihat*) *que la mia mare m'ha comanat* (que la meva mare m'ha *encomanat* o ensenyat *secretament*, com es fa amb certes oracions de preteses virtuts curatives) *i un punt més* (que jo he après pel meu compte), *que lo que ara diré sia ver i veritat...*

Els musulmans atribueixen una gran virtut a les sûres de l'Alcorà i d'una manera especial a la dita *Al-Fâtihat*, que és la primera de totes. Segons Ibn Abbâs tota cosa té un fonament: el fonament de l'Alcorà és *Al-Fâtihat* i el d'*Al-Fâtihat*, les paraules amb les quals comença.

És curiós veure de quina manera l'oració fonamental de la religió musulmana ha seguit invocant-se, a través dels segles, dins les nostres rondalles populars.

Jaume Busquets Mulet
La Nostra Terra, 24 (1929)

(1953-1954) del *Llibre del Repartiment*. Estudià les pervivències lingüístiques i ètniques de la dominació islàmica a Mallorca, així com alguns vestigis arqueològics de la mateixa època (làpides sepulcrals, artesonat d'Alfàbia). Pòstumament, es publicà la seva síntesi *Mallorca Musulmana* (1973) a la *Història de Mallorca* a cura de Josep Mascaró Passarius. Deixà inèdit un diccionari àrab-castellà. La seva tasca en el camp de la historiografia d'època islàmica a Mallorca és d'importància cabdal, encara que no sempre les seves aportacions hagin tengut ressò en investigadors posteriors. Destaca l'edició del Repartiment àrab, que posà a l'abast dels investigadors una documentació fins aleshores gairebé inaccessible.

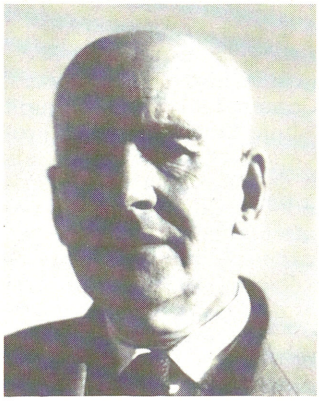

← Jaume Busquets Mulet

BUSQUETS REUS, JOSEP MARIA (Palma 1932) Polític. Fill de Jaume Busquets Mulet. Apotecari d'ofici, s'ha dedicat professionalment a la indústria fotogràfica. Afiliat a Unió Mallorquina, en fou secretari d'imatge, i secretari general el 1988.

→ Josep Maria Busquets Reus

BUSQUETS SERVERA, SEBASTIÀ —BÚSSER— (Palma 1915) Pintor i llibreter. Estudià pintura amb Gabriel Matas, Ernst Curiel i Archie Gittes. El 1941 fundà Llibres Mallorca i en fou propietari fins al 1947. El 1949, adquirí les galeries d'art Danús de Palma, de les quals n'és director el seu fill. Fou seleccionat, amb Josep Bover i Jaume Mercant, per a l'exposició de pintors espanyols celebrada a París (1954). Ha exposat a Barcelona, Ma-

↓ Sebastià Busquets Servera —Busser—, *Cala Figuera*

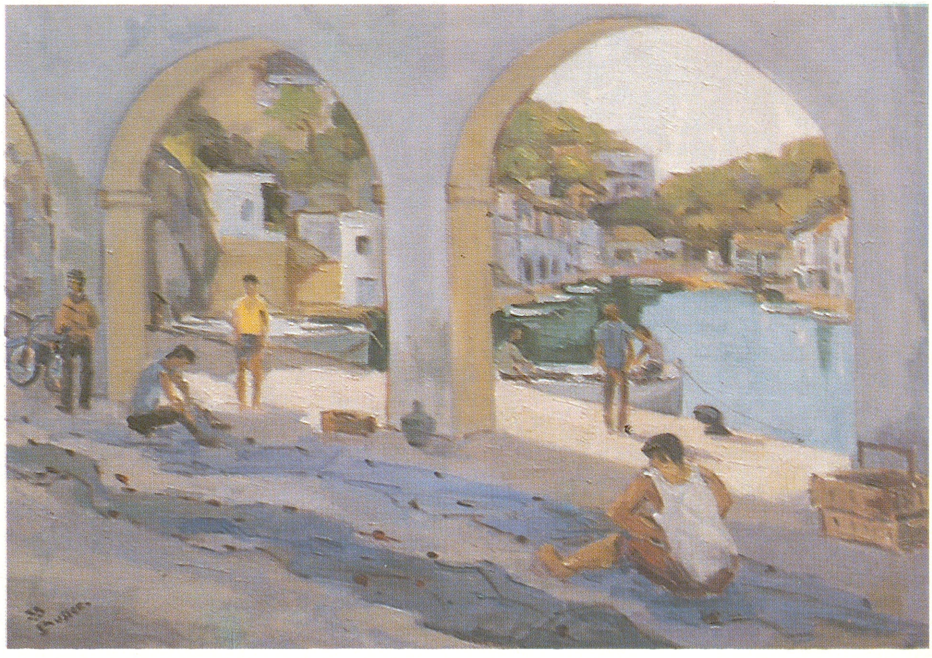

drid, París i Mallorca. Il·lustrà, amb Joan Antoni Fuster Valiente, el llibre *Palma. La ciudad de Mallorca* (1946) de Lluís Ripoll, entre altres. Autor de paisatges, sobretot de cala Figuera, natures mortes i composicions amb figures, de tècnica post-impressionista.

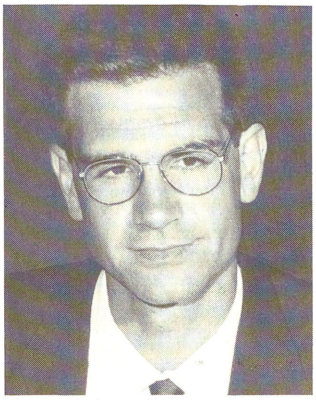

← Xavier Busquets Xaubet

BUSQUETS XAUBET, XAVIER (Palma 1960) Biòleg. Fill de Josep Maria Busquets Reus. Doctor per la Universitat de les Illes Balears (1986). Ha estudiat els receptors sinaptics del cervell i, el 1985, guanyà el Premi Ciutat de Palma amb l'obra *Purificació y caracterització d'una amilasa esplènica*. Actualment és investigador del *Veterans Administration Center* de la Universitat de Kansas (Estats Units) i professor adjunt d'aquesta universitat.

BUSSER Nom artístic de *Sebastià Busquets Servera* (←).

BUSSO, CAS Propietat rústica del terme de Llucmajor situada entre el camp des Rotlo i Gomera. Ran de la carretera, entre Capocorb i el camp des Rotlo, s'hi troba una popular taverna del mateix nom. (M)

BUSTILLOS, MANUEL (Sedano, Burgos 1715 - Palma 1742) Militar. El 1731, ingressà a l'exèrcit i després de servir a diverses places fou destinat a Mallorca com a tinent, en el Regiment de Dragons d'Orà. El 1741, fugí de l'Illa en companyia de sor Elisabet Font dels Olors i Penyaflor, religiosa que havia professat, en contra de la seva voluntat, en el convent de la Misericòrdia, de Palma, la qual el tinent ajudà a escapar. Embarcats en un vaixell francès amb passaports falsos, foren capturats prop de Cartagena pel patró Antoni Barceló i Pont de la Terra, enviat en la seva persecució pel capità general, i retornats a Palma. El tinent fou processat i sentenciat a mort, la qual cosa va esser durament criticada tant pels ciutadans com pels seus companys d'armes. El dia de l'execució, en la qual s'utilitzà una màquina semblant a la guillotina per primera vegada a Mallorca, i davant el temor d'un aixecament popular per alliberar el sentenciat, es dictà un ban que imposava pena de mort a qui demanàs gràcia per al tinent. Tanmateix, va esser enterrat a l'església de Monti-sion amb exèquies solemnes costejades pel regiment de Dragons. Pel que fa a sor Elisabet, fou reclosa al convent, i a la seva mort, cap al 1790,

ROMANCE

Lastimoso y funesto Romance que verdaderamente declara el desgraciado fin, que tuvo un Caballero llamado Dn. Manuel Bustillos natural de las montañas de Burgos, y Teniente del Regimiento de Dragones de Orán: que haviendo hecho fuga con una monja del Convento de la Misericordia de esta Ciudad de Palma en el Reyno de Mallorca, los aprisionaron a vista de Cartagena, y restituidos a esta Plaza, le cortaron la cabeza el día 4 del mes de mayo del año de 1742. Compuesto por Dn. Lorenzo Vela y Ortega, Cadete del Regimiento de Ynfanteria de Sevilla.

.../...
que tiernamente declara
al compás de mis suspiros
mis fatigas y mis ansias
de un infelice suceso
la compasión desgraciada
que dio fin a los placeres
y a las unas confianzas
de una ilícita amistad
que siempre estos gustos paran
en funestos desengaños
y así para vivo ejemplo
de los que del mundo abrazan
las fementidas lisonjas
que con pesares acaban
será bien que yo publique
la mísera y desgraciada
infeliz muerte que tuvo
un joven que a su garganta
cortó el hilo de la vida
con su ilusión temeraria.
.../...

↓ Cas Busso (Llucmajor)

↓ Llibre sobre la vida de Manuel Bustillos

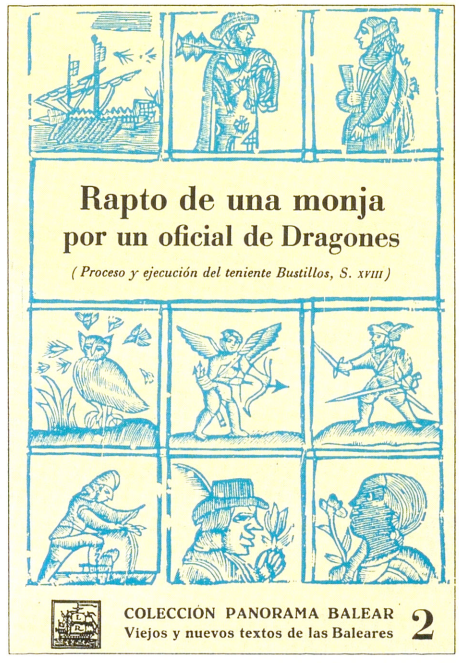

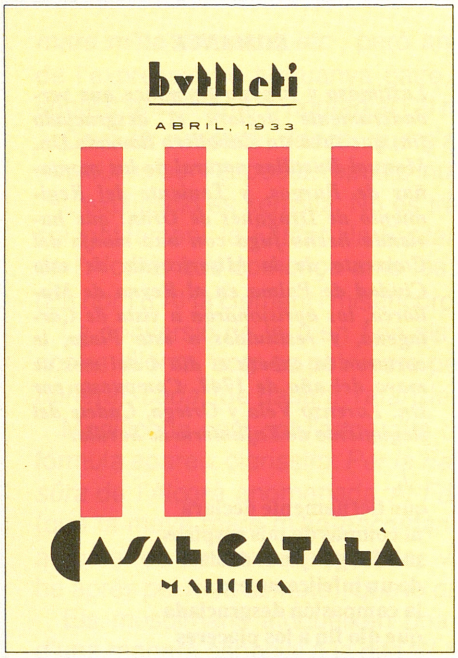

↑ Butlletí del Casal Català de Mallorca

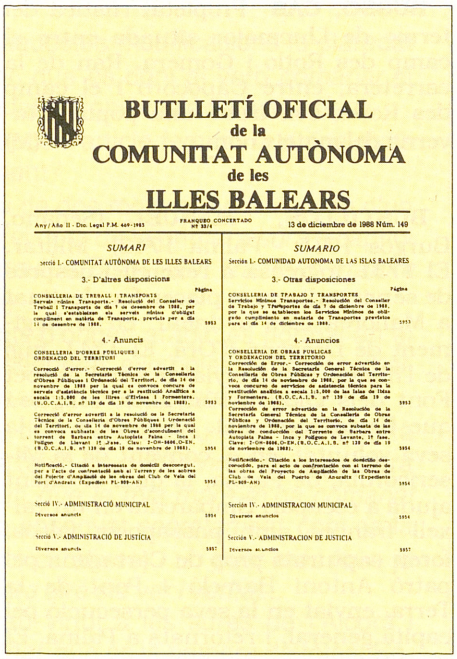
BUTLLETÍ OFICIAL
de la
COMUNITAT AUTÒNOMA
de les
ILLES BALEARS

FRANQUEO CONCERTADO nº 32/4

Any/Año II - Dep. Legal P.M. 449-1983 — 13 de diciembre de 1988 Núm. 149

SUMARI

Secció I.- COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS

3.- D'altres disposicions — Pàgina

CONSELLERIA DE TREBALL I TRANSPORTS
Servitcis Mínims de Transport. Resolució del Conseller de Treball i Transports de dia 7 de desembre de 1988, per la qual s'estableixen els serveis mínims d'obligat compliment en matèria de Transports, previstos per a dia 14 de desembre de 1988. 3953

4.- Anuncis

CONSELLERIA D'OBRES PÚBLIQUES I ORDENACIÓ DEL TERRITORI
Correcció d'error.- Correcció d'error advertit a la resolució de la Secretaria Tècnica de la Conselleria d'Obres Públiques i Ordenació del Territori, de dia 14 de novembre de 1988, per la que se somet a informació pública i tramitació ambiental l'estudi informatiu a escala 1:1.000 de les línies d'Inca i Formentera. (B.O.C.A.I.B. nº 139 de dia 19 de novembre de 1988). 3953

Correcció d'error advertit a la resolució de la Secretaria Tècnica de la Conselleria d'Obres Públiques i Ordenació del Territori, de dia 14 de novembre de 1988 per la qual es somet a informació pública el tercer de variants del torrent de Barbara entre Autopista Palma - Inca i Pollgon de Llevant. 1ª fase. Clave: 2-DV-1066.0/89. (B.O.C.A.I.B. nº 139 de dia 19 de novembre de 1988). 3954

Notificació.- Citació a interessats de domicili desconegut, per a l'acte de confrontació amb el terreny de les obres del Projecte d'ampliació de les obres del Club de Vela del Port d'Andratx. (Expedient PI-303-AN). 3954

Secció IV.- ADMINISTRACIÓ MUNICIPAL
Diversos anuncis 3954

Secció V.- ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA
Diversos anuncis 3957

SUMARIO

Sección I.- COMUNIDAD AUTONOMA DE LAS ISLAS BALEARES

3.- Otras disposiciones — Página

CONSELLERIA DE TRABAJO Y TRANSPORTE
Servicios Mínimos de Transporte. Resolución del Conseller de Trabajo y Transportes de día 7 de diciembre de 1988, por la que se establecen los Servicios Mínimos de obligado cumplimiento en materia de Transportes previstos para el día 14 de diciembre de 1988. 3953

4.- Anuncios

CONSELLERIA DE OBRAS PUBLICAS
Y ORDENACION DEL TERRITORIO
Corrección de errores.- Corrección de error advertido en la Resolución de la Secretaría General Técnica de la Consellería de Obras Públicas y Ordenación del Territorio, de día 14 de noviembre de 1988, por la que se someten a información pública y tramitación ambiental el estudio informativo a escala 1:1.000 de las líneas d'Inca y Formentera. (B.O.C.A.I.B. nº 139 de día 19 de noviembre de 1988). 3953

Corrección de error advertido en la Resolución de la Secretaría General Técnica de la Consellería de Obras Públicas y Ordenación del Territorio, de día 14 de noviembre de 1988 por la que se somete a información pública el tercer de variantes del torrente de Barbara entre Autopista Palma - Inca y Polígono de Levante, 1ª fase. Clave: 2-DV-1066.0/89. (B.O.C.A.I.B. nº 139 de día 19 de noviembre de 1988). 3954

Notificación.- Citación a los interesados de domicilio desconocido, para el acto de confrontación con el terreno de las obras del Proyecto de Ampliación de las Obras de Club de Vela del Puerto de Andratx (Expediente PI-303-AN). 3954

Sección IV.- ADMINISTRACION MUNICIPAL
Diversos anuncios 3954

Sección V.- ADMINISTRACION DE JUSTICIA
Diversos anuncios 3957

↑ Butlletí Oficial de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears

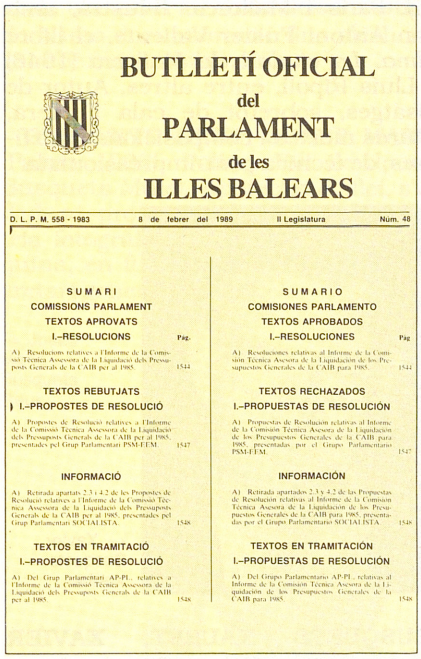
BUTLLETÍ OFICIAL
del
PARLAMENT
de les
ILLES BALEARS

D. L. P. M. 558 - 1983 — 8 de febrer del 1989 — II Legislatura — Núm. 48

SUMARI
COMISSIONS PARLAMENT
TEXTOS APROVATS
I.–RESOLUCIONS — Pàg.

A) Resolucions relatives a l'Informe de la Comissió Tècnica Assessora de la Liquidació dels Pressupostos Generals de la CAIB per al 1985. 1544

TEXTOS REBUTJATS
I.–PROPOSTES DE RESOLUCIÓ

A) Propostes de Resolució relatives a l'Informe de la Comissió Tècnica Assessora de la Liquidació dels Pressupostos Generals de la CAIB per al 1985, presentades pel Grup Parlamentari PSM-EEM. 1547

INFORMACIÓ

A) Retirada apartats 2.3 i 4.2 de les Propostes de Resolució relatives a l'Informe de la Comissió Tècnica Assessora de la Liquidació dels Pressupostos Generals de la CAIB per al 1985, presentades pel Grup Parlamentari SOCIALISTA. 1548

TEXTOS EN TRAMITACIÓ
I.–PROPOSTES DE RESOLUCIÓ

A) Del Grup Parlamentari AP-PL, relatives a l'Informe de la Comissió Tècnica Assessora de la Liquidació dels Pressupostos Generals de la CAIB per al 1985. 1548

SUMARIO
COMISIONES PARLAMENTO
TEXTOS APROBADOS
I.–RESOLUCIONES — Pag

A) Resoluciones relativas al Informe de la Comisión Técnica Asesora de la Liquidación de los Presupuestos Generales de la CAIB para 1985. 1544

TEXTOS RECHAZADOS
I.–PROPUESTAS DE RESOLUCIÓN

A) Propuestas de Resolución relativas al Informe de la Comisión Técnica Asesora de la Liquidación de los Presupuestos Generales de la CAIB para 1985, presentadas por el Grupo Parlamentario PSM-EEM. 1547

INFORMACIÓN

A) Retirada apartados 2.3 y 4.2 de las Propuestas de Resolución relativas al Informe de la Comisión Técnica Asesora de la Liquidación de los Presupuestos Generales de la CAIB para 1985, presentadas por el Grupo Parlamentario SOCIALISTA. 1548

TEXTOS EN TRAMITACIÓN
I.–PROPUESTAS DE RESOLUCIÓN

A) Del Grupo Parlamentario AP-PL, relativas al Informe de la Comisión Técnica Asesora de la Liquidación de los Presupuestos Generales de la CAIB para 1985. 1548

↑ Butlletí Oficial del Parlament de les Illes Balears

es va prohibir que les campanes tocassin a mort, per evitar que es conegués la notícia i que es fes qualsevol manifestació de dol. Sobre aquest fet s'han escrit diversos articles i una obra de teatre, *Aina Sacoma* de Guillem Cabrer.

BUT, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre Morneta i can Pessiga. (M)

BUTLLETÍ DEL CASAL CATALÀ DE MALLORCA Publicació il·lustrada, editada a Palma pel Casal Català de Mallorca i destinada a servir de portaveu dels catalans que vivien a Balears o les visitaven. S'editaren 29 números entre el mes de novembre de 1932 fins a l'octubre de 1935.

BUTLLETÍ OFICIAL DE LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS –BOCAIB– Publicació oficial de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, editada a Palma sense periodicitat regular des del mes de juny de 1983. Recull, entre altres informacions, les disposicions i els nomenaments de la Comunitat Autònoma. El 1987, absorbí el *Boletín Oficial de la Provincia de Baleares*. Es publica simultàniament en català i en castellà.

BUTLLETÍ OFICIAL DEL PARLAMENT DE LES ILLES BALEARS Publicació oficial del Parlament de les Balears, editada a Palma, amb una periodicitat irregular, des del juliol de 1983. Hi apareixen publicades les lleis, proposicions de llei, mocions, preguntes, i altres activitats que són competència de l'òrgan legislatiu de la Comunitat Autònoma. Es redacta simultàniament en català i en castellà.

BUTXACA, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre el molí d'en Romeguera i can Aulet. ■ Al terme de Sineu, situada entre Defla i Son Coc. (M)

BUTXACA, SA Accident de la costa del terme d'Escorca, situat entre es Musclos de ses Cordes i el Racó de Mortitx. (M)

BUTXAQUETA *(Cisticula juncidis)* Ocell insectívor de solament 10 cm

↓ Butxaqueta *(Cisticula juncidis)*

d'envergadura. Viu sobretot a zones de maresma, però també a sembrats i camps amb herbes altes. És de color vermellenc amb retxes negres al cap. Viu durant tot l'any a Mallorca. El niu és molt complex: una bossa de petites fibres i teranyines, penjada enmig d'herbes altes. Mascle i femella es relleven per covar els ous. (GOB)

BUTZER, KARL W (Alemanya 1933) Geòleg i geògraf. Doctor per la Universitat de Bonn. Ha estat professor a diverses universitats dels Estats Units, Wisconsin (1959-1966), Chicago (1967-1983) i, des del 1984, Austin (Texas). Cap al 1956, començà a treballar sobre la geomorfologia, pedologia i paleoambient d'Egipte i d'Orient Mitjà. Entre 1959 i 1962, es dedicà a l'estudi del quaternari a Balears. Amb la col·laboració de Joan Cuerda Barceló, descobrí alguns jaciments marins pleistocènics i terrasses d'abrasió marines, la qual cosa evidencià la importància que el pleistocè marí de les Balears té a escala mundial. És autor de *Coastal Geomorphologie of Mallorca* (1962) i *Pleistocene Littoral-Sedimentary Cycles of the Mediterranean Basin: A Mallorquin View* (1975). Publicà, amb Joan Cuerda Barceló, *Nota preliminar sobre la estratigrafía y paleontología del Cuaternario marino del Sur y SE de la isla de Mallorca* (1960), *Coastal stratigraphy of Southern Mallorca and its implications for the Pleistocene Chronology of the Mediterranean sea* (1962), *Nuevos yacimientos marinos cuaternarios de las Baleares* (1962) i *Formaciones Cuaternarias del Litoral Este de Mallorca (Canyamel-Portocristo)* (1962). Des del 1963, s'ha decantat cap a la geoarqueologia, sobretot de l'Àfrica subsahariana, del País Valencià i de Mèxic.

↑ Síquia des Buxillar (Alcúdia)

BUTZES, LES Accident de la costa del terme de Pollença, situat entre cala en Gossalba i cala Murta. (M)

BUXILLAR, SÍQUIA DES Al terme d'Alcúdia, a s'Albufera de Mallorca, anomenada també síquia de Santa Anna. (M)

BYNE, ARTHUR (Filadèlfia, Estats Units 1882 - Espanya 1935) Arquitecte. El 1916, va venir a Espanya per encàrrec de l'hispanista nord-americà Archer Milton Huntington, que fundà, el 1904, l'*Hispanic Society of America*. El seu objectiu era estudiar l'art espanyol i l'adquisició d'obres d'art. Fruit d'aquesta tasca fou l'adquisició,

↓ Obra de Karl W Butzer

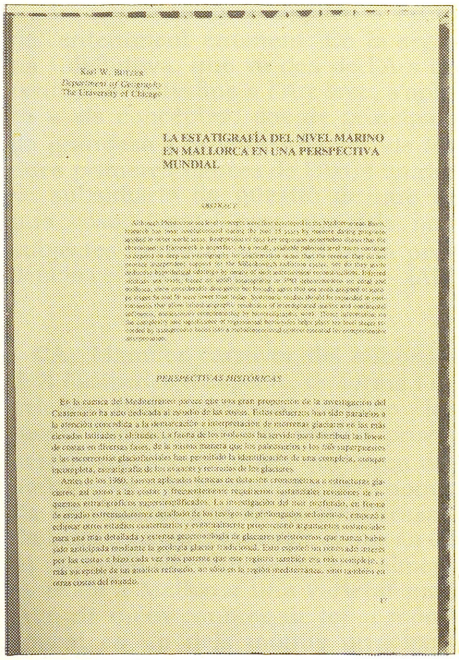

Karl W. Butzer
Department of Geography
The University of Chicago

LA ESTATIGRAFÍA DEL NIVEL MARINO EN MALLORCA EN UNA PERSPECTIVA MUNDIAL

ABSTRACT

PERSPECTIVAS HISTÓRICAS

↓ Portal d'Alfàbia. Il·lustració del llibre d'Arthur Byne *Majorcan Houses and Gardens* (1928) feta per l'autor

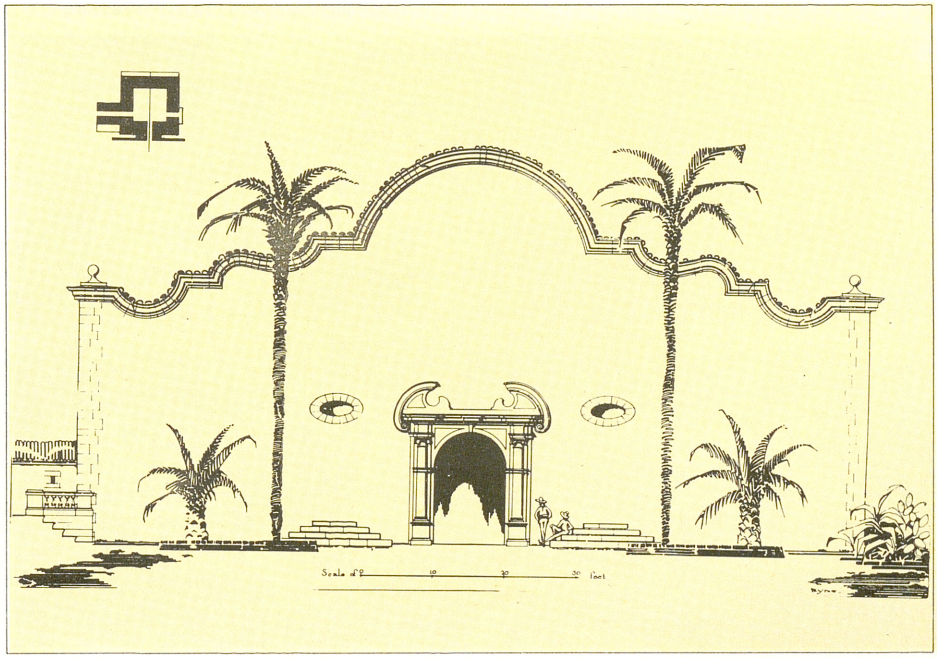

i posterior trasllat a Amèrica, del pati del palau Aiamans (s XVI), situat al carrer Morei, de Palma, que va esser desmuntat peça per peça; l'àmplia col·lecció de mobles recollits i els seus estudis sobre temes espanyols. Cal destacar *Spanish Iron-work* (1910), *Rejerie of the Spanish Renaissance* (1914), *Spanish architecture of the Sixteenth Century* (1917), *Decorated Wooden Ceilings in Spain* (1920), *Spanish interiors and furniture* (1921), *Provincial houses in Spain* (1925), on descriu amb profusió de fotografies i plànols, l'arquitectura domèstica de les distintes regions d'Espanya. Consta de cinc capítols, el quart dedicat a Mallorca, amb especial atenció a les cases senyorials de Vivot, Marquès, Descatlar, Villalonga, Desbrull, Olesa, Safortesa, i les cases de possessions de Son Berga, Sarrià, sa Granja, Raixa, s'Alqueria (Bunyola) i Son Fortesa (Puigpunyent). La seva obra més coneguda és *Majorcan Houses and Gardens* publicada a Nova York (1928). Que tengué gran influència en la difusió de l'arquitectura senyorial de l'Illa entre els arquitectes mallorquins. En la seva tasca, comptà sempre amb la col·laboració de la seva esposa Mildred Stapley, que redactava els texts. Es dedicà també a l'aquarel·la. (DL)

BYTRA Nom d'un *juz* (→) de la Mallorca islàmica que, juntament amb *Jijnaw* (→), ocupava els termes de Petra, Ariany, Sineu, Maria de la Salut i Llubí.